[illegible]

[illegible]

સુરત ખપાટીઆ ચકલા પર આવેલા 'સમાચાર" પ્રી. પ્રેસમાં
બળવંતરાય રતનજી દેસાઈએ મેસર્સ વિદ્યાર્થી એન્ડ કું.
તરફથી છાપ્યું.

ESTABLISHED 1881

છાલો પાલો

મરી મસાલો

છાલા પાલા અને મરી મસાલાથી અંજન,
પોટીસ, ચાહ, ઉકાળા વગેરે ગરીબ ઘરમાં
અને ગામડાંઓમાં સહેલાઇથી કામ
આવે એવા દેશી દવાઓનો
નુકસા સંગ્રહ.

આવૃત્તિ ચોથી.

પ્રગટ કરનાર.

ડી. પી. માદન.

અંગ્રેજી દવા વેચનાર-
કણપીઠ બજાર—સુરત.

ઇ૦ સ૦ ૧૯૨૩

કિંમત રૂ.૩ા

દુ:ખ: દરદ દફે કરવા માટે

૩૦૦૦ વરસ આગળ જરથોસ્તના જમાનામાં પાંચ સાધનો હતાં,–અષા બેષજો, દાતો બેષજો, કેરેતો બેષજો, ઊરવરે બેષજો, માથરો બેષજો. [અરદીબેસ્ત યશ્ત.]

અષા બેષજો, તે અષોઇથી (પવિત્રાઇથી) દરદ ભાંજનાર, દાતો બેષજો તે ઇનસાફ આપી દરદ સારૂં કરનારા; ઊરવરો બેષજો, તે ઝાડપાનની મદદથી દરદ સારૂં કરનારા; માંથરો બેષજો, તે માંથરવાણી (મંતર) ભણીને દરદ સારૂં કરનારાં. માથરવાની યાને મંતરથી સારાં થતાં દરદોનાં દાખલા દલીલ માટે લઘુ ખુલાસો અને તવારીખી દાખલા જાણવા હોય તો વાંચો "ગંદી અને બંદગી" બનાવનાર સો. મ. દેસાઇ સ્ટેશનરોડ નવસારી.

દુખ: દરદો સાફ કરવા માટે

દેશી વૈદાંમાં છાલા પાલાના ઇલાજો સાથ મંતર, તંતર અને જંતરના ઇલાજો હતા.

છાલા પાલાના ઇલાજોમાં વનસ્પતી વગેરે ચીજોમાંથી બનાવેલી દવાથી દરદ સાફ કરતા.

મંતર (ભંતર) એટલે ઇશ્વરનું નામ દઇને અથવા પવિત્ર શ્લોક બોલીને દરદ મટાડતા.

તંતર એટલે ખેલ કરીને, અપ્સરા કરીને અથવા દરદીની રૂખ સાચવી ઠગાઇ કરીને દરદીના મન ઉપર જોઇની અસર કરી દરદ દફે કરતા.

જંતર એટલે કાગળ ઉપર હીસાબી આંકડા લખીને તે કાગળ શરીર ઉપર બાંધી દરદ સારૂ કરતા.

"છાલા પાલા તરી મસાલા"મ વનસ્પતીથી બનેલા ઇલાજોનો સંગ્રહ કરવાંમા આવ્યો છે

ડી. પી. માદન.

સુચના

માનપૂર્વક જણાવવાની રજા લઉં છું જે "છાલા પાલા મરી મસાલા" નું પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં મે કાંઈ નવું કર્યું નથી, પણ ભાજી પાલા, મરી મસાલાના વૈદક ગુણો બતાવી તેઓના કેટલાક નુકશાઓ જે ગરીબ ઘરમાં અને ગામોમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેઓનો ફક્ત સંગ્રહ કર્યો છે.

આ પુસ્તકનો ઉપયોગ કરનારાઓમાં મોટો ભાગ ગુજરાતી ભાષા થોડી જાણનારા ગામડાના લોકો અને ગરીબ કુટુંબોના બાનુઓ હોવાથી તેઓને સેહેલથી સમજ પડે એવી સેહલી ભાષા રાખવામાં આવી છે.

દવાના અને દરદોનાં કેટલાક અશુદ્ધ નામો, જે હાલમાં ચાલુ વપરાય છે તે અશુદ્ધ નામો સગવડને ખાતર ચાલુ રાખવામાં આવ્યાં છે.

એકજ દવા એકજ દરદ માટે જુદા જુદા અનુંભવીઓ, જુદી જુદી મેળવણીથી વાપરે છે તે સઘળાંનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે,

એક વનસ્પતી જુદાં જુદાં નામથી ઓળખાય છે તેનો સંગ્રહ જુદો કર્યો છે.

કેટલાક દેશી ઇલાજો જે હાલમાં હસી કાઢવા જેવા જણાય છે તેઓને હસી કાઢી રદ ન કરતાં તે લખાણની અસલ નેમ શું છે, અને તે કેટલા ઉપયોગી છે, તે ઉપર અનુભવીઓએ ધ્યાન આપવું જોઇએ છે.

વધારા અને સુધારા સાથ આ પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિ બહાર પડી છે, એજ પુરાવો આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણા અને જાહેર પ્રસંશા માટે બસ છે.

ડી. પી. માદન. કણપીઠ—સુરત.

અનુક્રમણીકા

સાંકળીઊં.

'બંદો

અને

બંદગી'

માંથરવાની તથા મંત્ર માટે "છીટ છીટ નૉન્સન્સ" કહેનારા સાહેબો માટે માંથરવાની અને મંત્રના ચમત્કારીક ગુણો, દાખલા અને ત્વારીખી નોંધ સાથ રમુજથી જાણવા માટે આ પુસ્તક હમણાજ પ્રગટ થયું છે.

બનાવનાર.

જાણીતા લેખકઃ—

સો. મ. દેસાઇ

સ્ટેશન રોડ.

નવસારી.

હકીમ રૂસતમજી એદલજી

ગવાલીયરના ના. મહારાજા સીંધીઆ સાહેબની ખાસ દાકટર

તેઓની મહા પ્રસિધતા પામેલી દવાઓ

સરબતે ઉશબા

ફકત શુધ્ધ દેશી વનસ્પતીમાંથી બનાવેલુ જેને માટે મુંબઇના સરકારી રસાયણ શાસ્ત્રીએ પ્રથકરણ કરી ઉત્તમ સરટીફીકેટ આપી છે.

ત્રીસ વરસના અનુભવ પછી આ બહાર પાડેલું, લોહી સાફ કરનારૂ સરબત રામબાણ ઇલાજ તરીકે સારી પેઠે જાણીતું છે

એ લોહી સુધારનાર, પેટની કબજીઆત દૂર કરનાર, ભુખ વધારનાર. ધાતુપુષ્ટ અને ખોરાક હજમ કરનારી દવા છે. લાંબી માંદગીથી ગયલી શકતી પાછી લાવે છે. લોહીના બીગાડાથી અનેક દરદો લાગુ પડે છે, જેવાં કે ફુલ્લા, ઢઢરપાં ચાથાં શરીર ઉપર ફુટી નીકલે છે તે તેમજ કંઠમાળા, નાસુર, ગાંઠ, ખુજલી તથા સરવે પ્રકારના ગરમીના જખમ તથા એને લગતાં દરદો, સાંધાંનુ રહી જવું, કલતર, લીવરને લગતાં દરદો, ચાલુ બદહજમી, ઓરતોના દરદો, મગજની થાકથી થતી નબળાઇ, એ સર્વે બીમારી માટે, સરબતે ઉશબા એક રામબાણ ઇલાજ તરીકે પુરવાર થયું છે.

વાપરવાની રીત—૧ ચમચો સરબત, બે ચમચા પાણી સાથે દીવસમાં ૩ વખત લેવું, કીમત રૂ. ૧-૮. તથા રૂા ૨-૮-૦

૧૩૧, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ.

પાઇલો કયુરા

હરસ તથા મસા માટે ખાસ ચડો મલમ છે. આ દરદોથી હવે વધુ વખત હેરાન થશો નહીં.

આ હમારો 'પાઇલો કયુરા' મલમ હમોએ ઘણીજ મેહનતે દૂર દેશાવરોમાંથી ઝાડપાલા મંગાવી બનાવ્યો છે. હરસમાંથી ગમે એટલા દીવસ થયા લોહી જતું હોય તે ફકત એ બે દીવસમાંજ બંધ કરી ચંડક આપે છે અને ચાલુ થોડા દીવસ લગાડીઆ પછી ગમે એવા મોટા મસ ચીમરાય જાય છે અને વરસો સુધી પાછા દુખ નહી આપે તેની ખાત્રી આપીએ છીએ. એ ઉપરાંત મકરામાં હરેક બીજા કારણોથી પડતા ચીરા ફકત એક અઠવાડયામાં રૂજવી નાખી મકરાના અકરસાત તથા સોજો નરમ પાડે છે. જેઓ એ મલમ વાપરે છે તેઓજ એની ... જો કે એની કીમત વધુ છે તો પણ સેંકડો શીશીઓને ચાલુ ખપ રહે છે.

વાપરવાની રીત—આંગળી વડે અથવા મકરામાં મલમ મુકવાના કોઇ પણ હથીયાર વડે દીવસમા બે વખત લગાડવો. ઝાડો બરાબર સાફ આવે તેની ખુબ કાલજી રાખવી. કીમત રૂ. ૩.

૧૩૧ કાલબાદેવીરોડ—મુંબાઇ

એકાર્થી શબ્દો[સીનાનીમ્સ] જુદા જુદા નામથી ઓળખાતી વનસ્પતીઓ.

અહીરાવણ—મહીરાવણ—એલચો
અર્વંતમળ—સાબી—હેમીસમી.
અમલતાસ—ગરમાળાનો ગર
અર્ક—આંકડો—મંદાર
અજમંગી—મીંઠી આવળ
અઢારપુત્રી ઓળાઓ—ચોપાટી ઓ-ળીઓ
અઘેડો—અપામાર્ગ } Rough Chaff Tree
અપામાર્ગ—અઘેડો
અશ્વચોળી—ચીક ચોળી
અતિબળા—ખપાટના ફુલ સુરણ—કાંસકી
અળવ—અળુના પાનાં
અહિફેન—અફીણ
અમબરી—સુતર ફેણ
અબીલ—સીનચોકડાંના પેટ
અરબુદ—રસોળી
અપેઠીઓ મોટો—ચાપોટો
આલચાલના બી—બાવચી
આસન—સરેહા
આમળા—એમબ્લીક માયરો બાલન
આબળ—આમલુ
આંત્યા કચરો, ઝેર કચરો,
આવચી બાવચી—કમેરીઆ
આંકલો—અંકોલ
આડા—જીપતો (આડ અને જીપટો જુદું છે)
ઇસેસ— ઘેરીબુબાન
ઇશ્વરમૂળ—ક.નબેર, મોરવેલ
ઉંદબર—ઉમરો
ઉમરડો ઉમરો

ઉતરી રીંગણી—વેલાતી રીંગણી.
ઉગડીઉ—કલહારી
ઉપલસરી—સારીવા, ધોરીસર, કાલી સર—ઇંડીઅન સાર્સા
ઉંધાફૂળી—ગાવો જુબાન
ઉપલેટ—કઠ
એલચો—ખટખટુઆ—એર પલાન
એકલકંટામુળ—સતાવરી
એરપલાન્ટ—એલચો
ઓરપ—વેવડી—જળજાંબની

ક

કમર કસ—ખાખરાનો ગુંદર, ચુનીએ
કડવીજીરી—કાળી જીરી
કપુર હળદર—કપુર કાચળી.
કડવા ખોળ—એળીઓ.
કસક બીજ—જવનો આટો અને સરેઠા મેળવી બનાવે છે. સરકાને બદલે ખાસ લેવાય
કપુરીઓ. પીળા કપુરીઓ, કહલાર
કલહારી—ઉગડીઉં.
કહલાર ચીકણી—સોડરડી
કહલાર માની—સાહદેવી
કઠ—ઉપલેટ
કચુરો—આમળીનો ચીચોડો
કપુરી મધુરી—ઉપલસરી
કસુંદરી--પમારીઆનુ મુલ—કુમારીઓ
કલોજી—કાળીજીરી, કડવીજીરી
કલીંગ—ઈંદ્રજવ
કસીસા—હીરાકસી
કડુનેબીકાળા—કડવી નાછના બી
કણાં—લીંડીપીપર
કંકપે—કાંઠો; કુંચસી

એકાર્થી શબ્દો–[સીનોનીમ્સ] જુદા જુદા નામથી ઓળખાતી વનસપતીઓ.

કૃષ્ણાગર–કાળું અગર
કરકરા–આકળ કરો.
કરવી ઘુંઘરી, બોરલ ચોઈ
કર્ષ–૮૦ ચણોઠીઓનું વજન.
કલંબો–કોલમ
કલઘાની–ઉગડીઉ.
કાસોદાનામુળ–કાસકે મુળા
કાલીસર–સારસા
કાનભેગ–ધ્યરમુળ
કાકડખાયા–શીવલીંગ
કાંતા અઘેડો–કુતરીઆ જીપતો
કાંતા જીપતો– „ „
(એની બોળ (જનચીસ) લુગડે
વળગી રહે)
કાનફોડી–તળવણી–હરીઆકસની
કાળા દાણાની વેળ–ભમરડો
કાળીપાટ–પાટલા જુ
કાદલીવર તેલ–એની જગાપર,
અળસીનું અથવા કપાસીઆનું
તેલ ચાલે.
કાચંદા–સરડા
કાસકેમુળા–કાસોડાના મુળ
કાલસાક–રામ તોરી
કાંગક્ષત્રી–કુતરીઉ ઘાસ
કીટાડો, બાવળનો કાળો ગુંદર
(એમાં એસીડ ટેનીક છે.
કેસુદા–ખાખરાના ફુલ
કેદગાબા–કેરબા.
કેરબા–કેહેરોબા
કુટાર–દાદરીઉ, પીટપાપડો.
કુમુદાની–રાત્રી કમળ.

કુકુરેધા }
કુકેરધા } મોડી કલાર
કુકમરુ–ઉપલેટ.
કુર્દતમેલી–કુકડવેલ.
કુત્રી– }
કુતલી } કુતરીઉ ઘાસ
કુતરીઆ જીપટો–કાંટા જીપતો,
કોરફેડ–કુવાર
કોષ્ટ–ઉપલેટ
કોલમ–કલંબો
ખરસણ–સગતરા
ખડસળીઓ–ઘાસીઓ પીત પાપડો
ખટખતુમબા–એલચો.
ખંપાટનામુળનું ચુરણ–અતિબાળા
ખાખરાનો ગુંદર–કમર કસ.
ખીપ–સંગીતરા
ગરજીબી–બોં પાથરી
ઘઉલા–સુગંધી–ઘઉલો
ગરમાલાનો ગર=અમલતાસ
ગાઓ જુબાન–ઉંધાફુળી
ઘોડા ચોળી–અશ્વચોળી.
ગારદર–ઝપટો–ઇંદીઅન વર્મવુડ

ગાબી–બોં પાથરી .
ગાઉજબાન ઉંધાફુળી
ઘાયમારીલી–એલચો airplant
ઘા મારો
ઘીકુમાર–કુમાર
ઘીતેલા–કમળના ફુલ
ગીલે મથેરા–એક જાતની માટી
ગુલ્લર–ઉમરો
ગુદરદો–નાગર મોથ

એકાર્થી શબ્દો=[સીનોનીમ્સ] જુદા જુદા નામોથી ઓળખાતી વનસ્પતીઓ

ગૂએકમવુડ—રાયચંપાની છાલ
ગેરૂ—ઓળરેદ
ગોરમટી—પીળીમાટી
ગોરખ ગુદી—ઓઠસી—ગોરો કબાર
ઘોડાચોળી—અશ્વચોળી
ગોરીસર—સારસ
ચકમક—સીલીકા
ચંચળ—પારો
ચષ્ટી—જેઠીમધ મુળ
ચમાર દુધેલી—નાગલી દુધેલી
ચણુક ચોપ—ચોપચીણી, દરાક્ષના મુળ
ચાઈ—અરણી
ચાતુરજાત—(તજ,તમાલપત્ર,એલચી. નાગ કેસર)
ચાંચડમરી—કહલાર
ચીકાતરૂ—પપેનાસ
ચુણીઓ ગુંદર—ખાખરાનો ગુંદર, કમરકસ
જમાલ—જમાલ ગોટો, નિપાલો
જલજમની—વેવડી—ઓરપ.
જહમે હયાત=એલચાનો છોડ
જરદો—તંબાકુ
જાંબુના ઠળીઆ—સુડબરોતી
જાફરાન—કેસર
ઝાહડ ફેદો—વાંદો
ઝાલર—વાલ
ઝુમખંદા—કડવી ગીસોડી.
તબાસીર—વાંસ કપુર
તળવણી—કાનફોડી—હાદીઆ કરસન—હરીઆ કસન
તપખીર—તપખીર ફુલ સંભારો
તક—છાસ
ટંકટંક—તકે તક (દવા પીવીનું તે)
તાંદળજો—મેદા નામ
તાળા—હડતાળ
તીકદી—તીવરી
તીવરી—તીકરી
ત્રીકંટક—માલવી ગોખરૂ.
તીથ—મોર થુથુ
ત્રીસુગંધી—તજ, તમાલપત્ર, એલચીનું ચૂર્ણ.
તુખમે ખીઆરાન બધે—કાકરીનાબી
તૃષ્ણ=ગાવ સુદ્રણા
તુખમી રારવાળી—લીમદીના બીજ
તુલસી=વાઈટ બેસીલ તેલીઆ-દેવાદારનું તેલ—ટર્પેન્ટાઇન
થુથા—મોર થુ થું.
દશમુળ—બોલીના મુળ
દશામુળી—કચલાને બાળીને કાપી માફક કરેલા ભુકાને કહે છે.
દમરો—રીઝડીકે—મરવા
દાંગર—ભૂરૂ કોદરૂ
દારૂ હળદર—બરબેરીસ,
દાદરીઉં—પીટપાપડો, કુટાર
દારી—દારુડી
દેવદાર તેલ—ટર્પેનટાઇન
ધૃત—ઘી
ધાતરી—ધાવડીના ફુલ
ધુપણી—પ્રદર
નાગ વચનાક } વચનાગ
નાગ
નારગોળ—ગોઆખરી
નાગરમોડ—ગુંદરદો

એકાર્થી શબ્દો=(સીનોનીમ્સ) જુદા જુદા નામોથી ઓળખાતી વનસ્પતીઓ.

નાગર—સુંઠ
નાગભળા—ગણુગેટીના મુળની છાલનું ચુરણ
નાગની માત્રા—ફૂલાવેલું મોરથુથુ
નિપાળો—જમામ ગોટા
નિરહુંગ—હાથલા થુઅર
નિર્યાસમદ—બાવળનો ફિટોડો, કાળો ગુંદર (એમાં ટેનીક એસીદ છે)
નોરવેલ—ઇશ્વરમુલ—કાનભેર
પળ—૪ કર્ષનો ૧) પલ—૧ કષનો
૮૦] ચણોટી- ભાર વજન
પડકાળી—ભુરૂ કોહરૂ.
પલાસ પૂષ્પ—ખાખરાના ફુલ
પડવાસ પીસા } પડવાસ પીસા
પડવાસ પેપડી }
પલપલ—ચચ્ચાર રૂપીઆ ભાર વજન ને કહે છે.
પતોલ—વરવલ
પરેસાવસાન—પોથા પાપરી, સંખાવળી.
પાઠા કુવાર—કુંવાર
પાતલાજુ—કાળીપાન
પાણુકંદો—જંગલી કાંદો; રીક્ષા.
પાતાલ કોહલું—વિદારી કંદ
પાપડખાર, રોક સોલ્ટ
પીત પાપડો—ખાખરાના બીજ.
પીપર તુલા—લીંડી પીપર.
પીળો કપુરીઓ—કપુરીઓ
પુનનવા—સાટોડી
પોઇ—નાળીએરીનો કોકો—નાળીએરી ઉપર તરવારના જેવો ફણગો.

ફરીદબુટ્ટી—દેવડીનો વેળો
ફાલેજ—લખવાની બીમારી
ફુલ સંભારો—તપખીર
બહુફળી—હરણુ ખુરી
બંગ—કલઇ
બબુળ—દેશી બાવળ,
બંદાળ—રીંગણી.
બરએરી—ઘરૂ હળદર
બીબવાં—ભીલામુ
બુકકા—અગત્યના બી.
બેરંજીનું તેલ; કોપેવા બાલ્સમ
બેરાં—એલેરીક માઇરોબેલન
બેટલ ગાર્ડ=કડવી તુંબરી.
બોગરો—ગોરખ મુંડી.
ભમફોદા—બિલાડીની તોપ
ભરસાદ—ચુલામાની ગરમ રાખ
ભગોડા—રાતા ગલના ફળ
ભરવાડો—રબરનું ઝાડ
ભગરડો—કાળા ધાણ્યાની વેલ
ભ્રંગરાજ—ભાંગરો
ભંખૂદા વાંચા—સ્ત્રાની જાત બહાર આવે તે દરદ
ભાદરવો } રબરનું ઝાડ
ભાદરવેલ }
ભૂરૂં કોહરૂં—દાંગર
ભૂતીકે—નાક છીકણી
ભૂતડા—ધોળો મુળતાની માટી
ભેશ્વસીંગ—કવચ, કોવચ
ભોંયરીંગણી—વ્યાઘ્રી
મગફળી—ભોંયસીંગ
મંદર } લોખંડની ખાક
મદુર }

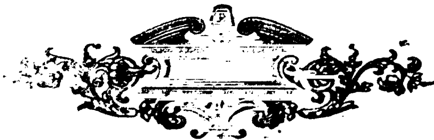
એકાર્થી શબ્દો=[સીનોનીમ્સ] જુદા જુદા નામથી ઓળખાતી વનસપતીઓ.

મંદાર } આકડો
મુદાર }
મૃગી—ફીફરૂં (દરદ)
મરવો—રીછડીઉં, દમરો
મરીકંઠા—કાગડ કેરી
મહીરાવણુ—એલચો
મારણુ—To neutralyse
મીઠીઆવળ—અજશ્રંગી
મેઝેરીઅન બાર્ક—રામેઠા
મેનંગા જીનજર—આંબા હળદ
મેગનાદ—તાંદળજો ભાજી
મુરગી—ફીફરાંનું દરદ
મુલહતી—જેઠી મધ
રસવંતી—રસાજન,
રસ—પારો
રસાજન—રસવંતી
રસુદો—રતાંધળો
રક્તપિત્ત=લોહી નીકળવું બ્લીડીંગ-હેમરેજ
રગતપિત્ત—લેપરસી;
રાતા ગળના ફુળ—ભંગોડા
રાય ચંપાની છાલ—ગુએકમ વુડ
રામતોરી—કાલસાક
રામઠ—હીંગ
રામેઠા—મેઝેરીઅન બાર્ક
રીંગણા—એગન—વેગણા
રીછડીઉ, દમરો—મરવો
રીસામણી—લજાળુ
રૂદંતી—લાણો
રૂઇ—આકડો
રૂખો—ભૈરવ સીંગના કાંટા,
રૂમી સીગરફ—હિંગલોક
રેવંચી, રૂવાંચે
લક્ષ્મણા—હરણખૂરી-સંફેદ ભોંય રીંગણીના મુળ.
લવણુ—મીઠું
લાગણી—વચનાકની જડ
લાજાલુ—રીસામણી
લીલાગર—ભાંગ
લુણી—ખાતી ભાજી
લોદ્ર—પઠાણી લોદર
વખમો—વચનાગ
વરાહવસા—ડુકરની ચરબી.
વાસ=અડુસો
વસોડી—માટોડી
વરવળ—પટોળ
વંસલોચન—વાંસમાંથી નિકળે છે, તે
વાંદો—ઝાડ ફોડો
વાસા—અરડુંસ
વાગોળ=વનવાગલું.
વાંચલોચન— } વાંસકપુર
વાસકપુર— }
વ્યાઘ્રી—ભોંય રીંગણી
વિદારી કંદ—પાતાલ કોહલું
વિજયા—ભાંગ
વીસ—વચનાગ
વીટ સાલ્ટ—વડનગરી તીકું vit salt
વિનણુદોવત—ઘી
વેત્ર—વછનવેલો
વેગરસ=રસકપુર
વેલાતી રીંગણી—ઉભી રીંગણી
વેણુ—કપાસના છોડ

એકાર્થી શબ્દો=(સીનોનીમ્સ) જુદા જુદા નામથી ઓળખાતી વનસપતીઓ.

વેવડી—ઓરપ, જલજમની
સંખાવણી—પરેસાવસાન, પૈયા
 પોપરી
સંભાળું—નગોડ
સગતરા } ખી
સંગીતરા } ખરચણ
સ્વેત ખરષર—ધાપણ
સતાવરી—હાંહાંજીજી એકલંકટામુળ
સાજીખાર—સોદાબાયકાર્બ
સાટોડી—મોટો આંગડો—પુન નવા
સાથવો ઘંઉ. ચણા. જુવારને
 શેકીઆ પછી કરેલો લોટ
સારીવા—સાર્સા ઉપલસરી
શીવલીંગી—કાકડખાયા
સીવા—હરડે
સીલીકા—ચકમક
સેરડી—કહલાર ગીકણી
સેરીલુબાણુ—પ્રસેસ

સુંડબરોડી—જાંબુના ઠરીઆ
સોહાગો—ટણુકનખાર, ખડીઓ ખાર
હરણખૂરી—ગહુ ફળી
હરડાં—Chebulicmyrs balan
હરીઆ કસન—કાનફોડી—તલવણી
 હરણખુરી—લક્ષમણી—ભોંય
 રીંગણીના મુળ
હડમચી—ગેરૂ
હગવેલા } વિદારી કંદ [કાઠીઆ
હગીઆ } વાદના ગામભંડોરીમાં
 મળે છે
હરણખૂરી—વછ્ન
હાડીઆ કરસણ—તળવણી
હાંહાંજીજી—સતાવરી
હીરવણી—રાતો કપાસ
હુલહુલના બીજ; } તણવણીના
હુર હુર } બીજ

સમાચાર

તંત્રીઃ—મગનલાલ રતનજી વિદ્યાર્થી,
એમ. એ. બી. એસ. સી. એલ. એલ. બી.

રાષ્ટ્રિય ભાવના પોષક, સમાજીક સ્વતંત્રતાનું વાતાવરણ, પ્રસારિક, દેશોન્નતિની વિવિધ પ્રવૃતિઓનું પ્રોત્સાહક, સસ્તમાં સસ્તુ પ્રથમ નંબરનું ગૂજરાતનું દૈનિક પત્ર.

લવાજમના દર.

૧ વર્ષ	(બહારગામનાં)	રૂ૦	૧૩-૦-૦
૦॥ વર્ષ	”	”	૭-૦-૦
૦। વર્ષ	”	”	૩-૧૨-૦
૧ વર્ષ	(સ્થાનિક)	”	૮-૦-૦
૦॥ વર્ષ	”	”	૪-૪-૦
૦। વર્ષ	”	”	૨-૪-૦

જાહેર ખબરનું ઉત્તમ સાધન—સસ્તા દરો.

—:વધુ વિગત માટે લખો:—

બળવંતરાય રતનજી દેશાઇ,
મેનેજર, સમાચાર પ્રી. પ્રેસ તથા સમાચાર
ખપાટીઆ ચકલા—સુરત.

Chhala Pala Mari masala.

CERTIFICATES.

......is requested to be good enough to transmit one copy of Chhala Pala Mari Masala (with following parts ...... the same being required by the Oriental Translator to the Government of Bombay for transmission to British Museum, India office, London.

(Sd.) A. F. DALAL

Hazoor Deputy Collector, Surat.

---

2 I beg to thank you sincerly for Chhala-pala, Mari Masala.........................accepted with pleasure.

(Sd.) F. MADON, Librarian

Bodelian Library OXFORD.

---

3 I thank you for your valuable compilation of Indian Drugs, which, I hope, will prove useful in practice. There are no doubt many specifics known to Indians, which are not sufficiently recognised. Several friends of mine have lately been cured of Colitis by the Indian seeds called Isapgool, after many other remedies had failed. I hope your Firm continuing to prosper as it well deserves to do............

(sd.) F. S. P. Lely.

Retired Commissioner; Switzerland.

---

4 They contain valuable information as to the property of our indiginious Drugs, valuable not only to the poor but to all people at large

............such household remedies would save much money and time.............books are worth being kept on table for easy reference............ hope you will publish the remaining part at your earliest convenience.

(Sd) Thakordas Mathooradas
Retired Jeudge of the Court of Small Causes, Surat.

---

5 The book is certainly most useful to each and all families.

K. M. Vagifdar, Navsari.

---

6 Not only the public at large deservedly appreciate your interesting and useful books on Chhala Pala but even the Bombay Government have been pleased to recognise their utility by ordering copies of them to be sent to Victoria Museum London.

Hormajshaw D Gandhy
Peshawar.

---

7 I find the book very useful specially to those who are not within easy reach of Medical advice........ It is more regretable to note that such an important book..........should be allowed to be out of stock within one month or so...... This shows that there is a great demand for the book......You should issue 2nd, 3rd, and 4th edition of your books.

Part II was shown to many others who all unanimously declared to be a valuable one ......Some of them are unlucky in not getting it........

See your way to issue fresh addition...... send me part I and III.........without these I am very much disappointed and will never be happy till I get them......

Hormasji Cowasji Mistry
Post Box 166 Esplanade Road, Bombay.

આપણા બંધુઓ કે જેઓ અજ્ઞાનપણામાં અને પૈસાની તંગીને લીધે જીંદગી તનદુરસ્તી સાથ ભોગવી શકતા નથી તેઓને આ લોક ઉપયોગી ગ્રંથ કેટલો કામનો છે અને કહેવો આર્શીરવાદ છે તે તેમના કાને નાખવાના ઇરાદાથી બે બોલની જાહેરાત આપી છે.

જહાંગીરશાહ અ૦ તાલેઆરખાં
માજી પોલીસ કમીશનર—બરોડા સ્ટેટ

છાલાપાલાના બીજા ભાગની ચોપડી મળી છેજી......ભાગ ત્રીજાની ૨) નકલ જરૂર જરૂર મોકલશોજી.

ડા૦ એસ. પી. બામજી,—નવસારી.

આપના છાલાપાલાનું પુસ્તક ઘણુંજ સારૂં છે, એવાં બીજા પુસ્તકો લખી પ્રસિધ્ધ કરશો.

વડદરાજ અમ્રતલાલ સુંદરજી પઢીઆર, ચોરવાડ.

છાલાપાલાનો બીજો ભાગ મારા વાંચવામાં આવ્યો ત્યારે વધારે ઇન્ટરેસ્ટ લાગ્યો, ત્રીજો ભાગ પણ મોકલશો.

ડા૦ એફ. એમ. શેઠના ભાયખલા—મુંબઈ

વગર આચકાએ જણાઉં છું જે તમારા પુસ્તકોમાંથી મને ઘણું શીખવાનું મળ્યું છે......નુસકાઓ સાદા તેમજ ઉપયોગી છે, દેશી ઇલાજો કહેવાં ઊત્તમ છે તે બતાવી આપે છે......ગોઠવીને રચવા માટે જે મહેનત કીધી છે તે વખાણને પાત્ર છે......દાકટરની ગેર-હાજરીમાં આ પુસ્તકો ગરીબ ઘરમાં આશીરવાદ સમાન છે.

ડા૦ જે. એમ. શેઠના—મુંબઇ.

૧૩—ઝાડપાલાનો ભાગ ૧લો મને મલ્યો છે......બીજો ભાગ છપાઇને તઇયાર થયો છે તે સેવકને મોકલશો.

વૈદરાજ બરકતરામ દલપતરામ પાટણ—ગુજરાત

૧૪—ઝાલોપાછો મરી મસાલો ભાગ ૧લો મલ્યો.........તમારા ગ્રાહકોના નામની ટીપમાં અમારૂં નામ દાખલ કરશો.

વૈદરાજ ત્રીકમજી હરીરામ રાસ્તે મુદ્રા બંદર—કચ્છ.

૧૫—તમારી ચોપડી માટે હું ઘણોજ ઉપકારી છું...ઉપર લખેલથી નજર ફેંકતા અતિ ઘણી કીમતી સેવા બજાવેલી જણાય છે.

દા૦ સોરાબજી પાલનજી—નવસારી.

૧૬—ખરેજ, એવી ચોપડીઓની પીછાણઅનુભવીઓજ કરી શકે. બાકી અલફાતુ માણસ શું જાણે કે નજીવી ગણાતી ચીજો કેટલી ઉપયોગી છે, ખચીત......લોકોના બહુ ઉપયોગી કામ બજાવો છો.

દાકટર મે. દા. મસાની—બોરડી

૧૭—ગામડામાં, ગરીબ ઘરોમાં, તથા સ્ત્રીઓમાં આવા પુસ્તકોના જ્ઞાનની ખાસ જરૂર છે. પુસ્તક ઘણું સારૂં, સરલ, અને સારી ભાષામાં લખાયલું છે.

વૈદક ટુચકાઓનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે; જેણે સાસ્ત્રનો અભિઆસ ન કર્યો હોય તેને બહારથી જેતાં ગપ જેવાં જણાય, પણ એમાંના ઘણા ઉપાયો શાસ્ત્ર સિદ્ધ છે એવું માને કબુલ કરવું પડે છે.

વઇદરાજ અમૃતલાલ માણેક કર—ભરૂચ.

૧૮—આ પુસ્તક અત્યંત ઉપયોગી છે, ગામડાના થોડું ભણેલા માણસને દાકટરની ગેર હાજરીમાં આપનું પુસ્તક અમૂલ્ય માર્ગ બતાવે એવું છે.........શેહેરના માણસો માટે પણ આ પુસ્તક કોઇ કોઇ પ્રસંગે બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. ભાષા સરળ અને થોડું ભણેલી સ્ત્રી પણ સમજી શકે તેવી છે.

વઇદરાજ લક્ષમણ પુરૂષોત્તમ—સરખેજ.

પેહેલા પુસ્તકમાં આપે લખીઉં છે જે કેટલાક હલાજ હશી કાઢવા જેવા છે......પણ તેમ નથી; મારે એનો પુરો અનુભવ થઇ ચુકયો છે......ઘરગતુ વૈદાં માટે ઘણુંજ ઉપયોગી છે, મેં એની અંદરના ઘણા ઉપાયો કરેલા છે અને તે ફતેહમંદ નીવડયા છે.

વૈદરાજ/જમનાથ મોતીરામ—ભરૂચ.

૨૦—આ પુસ્તકનો પેહેલો ભાગ વાંચી હું બહુ રાજી થયો છું અને આપને મુબારક બાદી આપું છું

વૈદરાજ અમરતલાલ સુંદરજી પઠીઆર- અમદાવાદ.

૨૧—મી૦ ડી. પી. માદને ઝાલાપાલા મરી મસાલા નામની ૧) નાનકડી ચોપડી બહાર પાડી હતી. તે તરફ અમારી પસંદગી બતાવી હતી. હાલ બીજી ચોપડી પ્રગટ થયલી જોઇને અમને ખુશી ઉપજે છે, અમારી ભલામણ છે કે બંને ભાગ બહાર પાડીઆ પછી ત્રણે ભાગો ભેગા કરીને પ્રગટ કરવી.

સાધારણ દુખ અને અકસમાત વેળા તરત કામ આવી શકે એવા હલાજો......આ નાની ચોપડીમાં [illegible] છે અને તેટલાજ માટે અમો તેના તરફ પસંદગી બતાવીએ [illegible]

[illegible] મોકતાર—મુંબાઇ.

૨૨—ઝાલાપાલાનો ભાગ ૧લો [illegible] પાસે શીલક નથી. તો મેહેર—બાની કરી [illegible] ત્યારે આપી મોકલો

[illegible] આટ વકીલ—સેતારા.

૨૩—ઝાલાપાલા માટે [illegible] માનુ છું. બીજા ભાગો મોક—લવાની [illegible] અહરથી મંડી ગયા છે [illegible]...

[illegible] માસ્તર—ગણદેવી.

ઝાલાપાલાનો બીજો ભાગ મળ્યો છે ....ભાગ ૧લો અમને જરૂર જોઇએ છીએ. નવા નહીં હોય તો જુના પુરાની પડેલી હોય તે જરૂર મોકલશો ત્રીજો ભાગ બહાર પડે ત્યારે મોકલશો.

વલ્લભજી [illegible] આંડ બ્રધર્સ—મુંબાઇ.

---

૨૪ Miss Vajifdar has strongly recommended me to ask for your Chhala Pala.

Koovarbai Nariman Dastoor Navsari.

૨૫-I am Intersted in Chhala Pala, please send me as many parts as you have.

B. E. Cooper, Fort Bombay.

૨૬—ચોપડી મળી છે......એની તરફના સાંકલ્યા જોતાંજ ખાતરી થઇ છે જે આ ચોપડી દરેક કુટુંબમાં ઉપયોગી થઇ પડશે, એમાં કાંઇ સક નથી. એની કીમત કાંઇ બીસાદમાં નથી...એવી તો સરલ ભાષામા લખાયલી છે કે કોઇબી સાધારણ શીખેલો માણસ સમજી શકે.

બેરામજી બી. આસટીન, સરભોગ,—આસામ.

૨૭—I feel desirous of possessing a copy of Chhala Pala Mari Masala.

Hormasji S. Batliwala
Mazagaon, Bombay.

૨૮—આવી કીમતી ચોપડી મલવાથી હું ઘણો ખુશી છુ એ ચોપડી માં કેટલાએક ટુચકાઓ એવા છે કે કોઇ વેળાએ ઘણુંજ ઉપયોગી થઇ પડે, અને ગરીબ માણસોને થોડા પૈસાથી દુઃખનો નાશ થાય.

જમશેદજી મા૦ મોબેદજી ધોબીતલાવ-મુંબાઇ.

૨૯—હમણા પારસીઓમાં દવાઓની પછવાડે બહુજ પઇસો થાય છે ને આવી બાબદોનો ઉપયોગ કરતા નથી એ બહુ દલગીરીની વાત છે.

જાહાંગીરજી માનેકજી ખરાસ. પરેલ—મુંબાઇ.

૩૦—તમારી ચોપડી મને મોકલવાની કૃપા કરશો તો ખરેજ એક અતી આશીરવાદ સમાન મુજ ગરીબને થઇ પડશે.

જાંગીર અરદેશર મોગરેલીઆ. ધોબીતલાવ—મુંબઇ.

૩૧—તમારી ચોપડી અમારા વાંચવામાં આવી તો છે...મેહેરબાની કરી મોકલજો. કારણ કે આ ચોપડી બાઇ માણસને વધારે કામ આવે એવી છે

રતનબાઇ રૂસ્તમજી ચીનીકામવાલા. કોટ—મુંબાઈ.

૩૨—આપની આ ચોપડી ઘણીજ ઉપયોગી તેમજ કુટુંબને માટે એક આશીરવાદ જેવી છે, અને તેનો ફેલાવો થયેલો જોવા હમે આતુર છીએ.

જહાંગીર બી કરાણીના છોકરાઓ. બુકસેલર મુંબાઇ.

૩૩—તમારી ચોપડી વાંચવાથી માલમ પડે છે જે ખરેખરજ દરેક દાનાર સંસારી જનાનોના કુટુંબમાં રાખવા લાયક છે.

અરદેશર આદરજી રાંદેરીઆ કોટ-મુંબઇ.

૩૪—આપે મેહેરબાની રાહે બીજો ભાગ ભેટ દાખલ મોકલ્યો હતો તે મને મલ્યો નથી તેથી દલગીર છું. આપની બુક જાહેર પ્રસંસા પામી છે તે ખુશી થવા જોગછે. એ બુક ખરેખર દરેક ઘરમાં રાખવા યોગ્ય છે,

ગુસ્તાદજી પેસતનજી પટેલ—એડન

૩૫—જણાવવાને દલગીર છુ જે તમારી ચોપડી હજી મને મળી નથી.

Ardesar Jahangirji

Eastern Bank--Bombay.

૩૬—ઓલોપાલો ભાગ ૨જો ભેટ મોકલ્યો તે માટે ઘણા ઉપકારી છીએ તમારો પરોપકાર ખરેજ આશીરવાદ સમાન છે, કારણ કે......તમારી ચોપડી ઘરમાં રાખવા લાયક ઉપયોગી માલમ પડે છે ભાગ ૧લો બીજીવાર બહાર પાડો ત્યારે જરૂર મોકલસો. વધારે જ્ઞાન તમો મેહેનત કરી વળી ગાંઠનો ખરચ કરી પ્રજામાં ફેલાવો છો આ તમારો ગુણ બીલકુલ વખાણને પાત્ર છે.

ડારાબજી અન્ડ કો શ્રીનગર—કાસમીર.

૩૭-મુંબાઇના પ્રખ્યાત દાકતરોના હાથમાં આ ચોપડી જ જોઇએ કારણ કે આંગલ વધેલા દાકતરોથી ઘણા ગામઠી ઉપાયો અજમાવે છે. ......તમારી મેહેનતનો બદલો વળી જશે

બેજનજી બરજોરજી પંથકી, ૪૮ ધોબીતલાવ—મુંબઇ.

૩૮–I am much obliged for the second part of Chhala Pala. I shall be much more pleased to receive a copy of the first part.

Nadirshaw D. Minocherhomji
Ahmedabad.

૩૯–I am sure great credit is due to you for the patience and perseverance with which you have collected the prescriptions and compiled the books. Allow me to thank you very much indeed for your interesting and useful book Chhala Pala...... ...I have gone through it with much pleasure.

H. D. G[illegible]chy. Breach.

૪૦–આપની [illegible] ઉપર એક મોટો ઉપકાર છે... ... ...પુસ્તક [illegible]

[illegible] સરીઆ—નવસારી.

૪૧–You have in a way rendered useful service to the indigenous medicine by preserving in a book form the properties of important ingrediants.

Sayed Shamsudin Kadri.
Oriental Translator. Bombay.

૪૨—I write to thank you for kindly sending me your further issue of an Indian Pharmacopoea. It does credit and energy of public spirit. Wishing you all sucess.

F. S. P Lely, Retired Commissioner)
Grant Hotal, Viareggio

૪૩—I glanced over your present publication and am strongly of opinion that you have conferred a real boon upon all in general, knowing Gujarati and upon housewives in particular especially in villages where Doctors and Vaids are not easily available.

Ganpatram Anoopram Trivedi
(Retired Educational Inspector)

૪૪—ગુણવંતી ગુજરાતની, ગુણિયલ ગુર્જર બેન,
'ઝાલોપા [illegible] થશો સુખી થશો દિન રેન.
'મરી મસાલા' જે કરે, તેનું ન કરે કોઇ,
આનંદ [illegible] ઘરમાં, આપ્યુ પુસ્તક જોઇ.
ડી. પી [illegible] કંપની, પ્રસિદ્ધ જગમાં નામ,
જશ [illegible] જગતમાં, કીધું રૂડું કામ.
વિસ્તારી [illegible]-મંદિરે, [illegible] પુસ્તક પાસ,
સુખ શાંતિ તે પામસે, [illegible] આસ.
પરોપકાર [illegible], "મોહન" નર [illegible],
ખંત ધરી [illegible] કર્યો, [illegible] કરી વિચાર.
તેને [illegible] આપશે, સજ્જનને શ્રીમાન,
વનસ્પતિ [illegible] તણું, મળશે તેને જ્ઞાન.
મોકલવા [illegible] કરી, [illegible] ધરીને વ્હાલ,
કરે [illegible] સુચના, [illegible] હિરાલાલ

કૃષ્ણા[illegible]રી હીરાલાલ રાવળ
હેડમીસ્ત્રેસ, લુણાવાડા

---

૧૦૦ દવા-૧ હવા

દાકતરો ને વઇદો પોતાના દરદીઓને દવાથી સારૂં નથી કરી શકતા ત્યારે હવા ફેર જવાની ભલામણ કરે છે. હવા પાણી કુદરતનો કે ઇસ્વરનો ઇલાજ દવા કરતાં ચઢીઆતો છે.

સુરત ડીસ્ટ્રીકડમાં આશરે પંદર માઇલ ઉપર દરીઆ કાંઠે એકાંત જગા પર રેતાળ જમીનમાં દરદો સારા કરવા માટે વખણાયલું હજીરા ગામ આવેલું છે. ખાસ કરીને અજીર્ણ અથવા બદ હજમીના ઘણા દરદીઓ સારા થયા છે. ને મરતા બચ્યા છે.

હજીરામાં પારસી (ની ૨) હીંદુ (ની૪) વહોરા (ની ૧) કોમોની ધરમશાળા ને સેનીટેરીઅમ મળી ઉતારાના સાત મકાનો છે. ઉપરાંત બે ત્રણ સારા ભાડાના બંગલા પણ મળી શકે છે· એ બાબતની વિશેષ માહીતી નીચેથી મળી શકશે,

ડી. પી. મોદનની કું.

કણપીઠ—સુરત.

સરટીફીકેટ

સુરત શહેરમાં તેમજ બહાર ગામોમાં જાણીતી

દીનશા કંપનીનોજ

સોડા લેમન રાસબરી વીગેરેના

ખપ દીવસે દીવસે વધતો જાય છે એજ તેના

સ્વચ્છ પીણાઓની

ખુશામત વગરની જાહેર

સરટીફીકેટ છે.

દીનશા કંપનીનો માલ પીવાથી દરેક કોમના ધર્મની જાળવણી થાય છે.

અમારે ત્યાં પાણી મહાન ફ્રેન્ચ શોધકોના ફીલટરોથી સ્વચ્છ કરવામાં આવે છે.

કારખાનુઃ—કણપીઠ, સુરત.

પાકદાદાર અહુરમઝદની મદદ હોજો.

શ્રી ૧૧

છાલો પાલો મરી મસાલો

અજીરણ થાએ અથવા ભુખ લાગે નહીં.
ખોરાક પચે નહીં: કોહાંગે કઉવત મળે નહીં; જહર સુધરે;
બદહજમી થાય તે માટે નીચલા ઇલાજો.

૧=અજીરણ થાય ભુખ લાગે નહીં ત્યારે ઘણા માણસો દવા અને દારૂ પી પીને ખોરાક પેટમાં હોમે છે તેના કરતાં અપવાસ કર્યો હોય તો બધી પીડા સેહેજમાં મટી જાય છે અને ખરચ કાંઇ થતો નથી.

જો અપવાસ કરવાનું ફાવે નહીં તો બપોરના એકવાર ખાવું અને ઘણી જરૂર જણાય તો રાતેરે ફક્ત ગરમ દુધ પીવું. અપવાસ કરવો એટલે ૧ દીવસ ભુખ્યાં રેહેવું. કેટલીક પ્રજા અપવાસને હસી કહાડે છે, અને જેમ વધુ ખોરાક પેટમાં દબાય તેમ ફાયદા ભરેલું છે એમ સમજે છે.

અપવાસમાં દવાનો ગુન છે અને તે દવા તર્તીક કામ કરે છે: દેશી વઇદું બહુજ લાંબા વખતથી એના ગુન અને જરૂરીયાતની ભલામણ કરતું આવ્યું છે

અપવાસથી ઘણા દુખો હરણ થાય છે. જલંદર ઓછું થાય છે; અજીરણ મટે છે. ભુખ લાગે છે; જીભનો સ્વાદ બગડેલો હોય તે સુધરે છે અને દરેક પકવાન સ્વાદીષ્ટ લાગે છે. ટુંકામાં તનદુરસ્તી ચાલુ રાખવા માટે અપવાસ કરવાની ઘણી જરૂર છે.

૨=ખોરાક ન પચવાથી પેટમાં દુખે તો આદુનો રસ ૦ાા થી ૧) તોલો પીવો. આદુના અચાર કરી ખોરાક સાથ ખાવામાં લેવો. આદુનો મુરબ્બો કરી ખાવામાં લેવો. આદુ ખોરાકને નરમ કરે છે, પણ આદુ પોતે જલદી નરમ અને પોચું પડી શકતું નથી. આદુનો મુરબ્બો કરતાં તેને નરમ પોચું કરવાની જરૂર છે. જે માટે એને ચોળાઇની ભાજીમાં બાફે છે, ત્યારે તે નરમ થાય છે. પછી તેને ચોખી શાકરના શરબતમાં મુકી ગરમ કરી મુરબ્બો બનાવે છે.

૩=જુનો ગોળ અને પીપર ૦ા તોલો ખાવી.

૪=ઇંદ્રવરણાનું ફળ લઇ તેની ગાબડી કહાડી તેની અંદર અજમો ૨ તોલા મરી ભરી ગાબડી પાછી મારી સુકાવા દેવું. પછી એના ચુરણ ૦ા તોલો પાણી સાથ ખાવી. ઇંદરવરણાનું ફળ જેટલું વજન હોય તેનો ૧૬ મો ભાગ અજમો અને ૧૬ મો ભાગ મરી લેવા.

૫=અજીરણ મટાડે. કોઠાને કઉવત આપે, ખાધેલું પાચન કરે, સુસ્તી દુર કરે, પેટમાંની અગન નરમ કર, લાલ પથરી (અેસા વાળીને) ફાયદો આપે—આ સઘળા રોગો માટે ચુનાનું નીતરૂં પાણી પીવાથી ફાયદો થાય છે, મોટા માણુસ માટે અરધા આંસથી ૪ આંસ સુધી તે પીવામાં અપાય છે.

૬=છરૂ ૫ નાલ નાખીને પાણી સાથ ફાકી મારવી.

૭=અજીરણ માટે પાચક ચુરણની બનાવટ—

ત્રિફળા, સુંઠ, એળચી, ચિત્રા પીપળી, સંચળ, હીંગ, જીરૂં, વરીઆળી, વાવડીંગ, સિંધવ, અજમા, વગાગડું સીકું, સંચળ, એ બધાનું સમભાગે ચુરણ બનાવી તેને લીમડાના પાનના રસમાં ભીંજવી સુકાવા દેવું, વજન ૦ા તોલો પાણી સાથ રોજ બે વાર લેવું.

૮=સવારે નરણે કોઠે ૦ાા શેર પાણીમાં ખાટાં લીંબુની ૧) ચીરી નીચવી રોજ પીવું.

૯=નાગરવેલના પાન ને જાયફળ છે બદહજમી માટે—જાયફળ ૦ા અથવા ૦ાા તોલા ગોળ સાથ ખાવું.

૧૦=લીંબુ રસમાં સીંધવ પીસી નાખી, તેમાં સુંઠ આઠ દીવસ ભીંજવી રાખી છાયમાં સુકવી, તેનું ચુરણ ૦ા તોલો સેવન કરવું,

૧૧=કોપરું ખાવાથી અજીરણ થાએ, તો કાચા ચોખા ચવાડવા અને ખવાડવા.

૧૨=અજીરણ કરનારૂં—કેરીથી અજીરણ થયું હોય તો સુંઠ ખાવાથી દુર થાય છે.

૧૩=અખરોટ ખાવાથી અજીરણ થાએ તો અંજીર ખાવાં ને અંજીર ખાવાથી અજીરણ થાય તો અખરોટ ખાવી.

૧૪=દુધના દુશ્મન—મીઠું, ગોળ. મગ, મુળા, માછલી દુધના ખોરાક સાથે ખવાય નહીં. ખાય તો ચામડાના દરદો અને કોઢ થાય. દુધ સાથે તાડી દારૂ ન પીવાય કારણ કે અજીરણ થાય.

૧૫=કેળાના દુસમન—કેળું છાસ તથા દહીં સાથ ખાવામાં નુકસાન છે.

૧૬=પાકી કેરી પુશ્કળ ખાવાથી ઝાહડા ત્યારે કેરીના ગોટલાં ભુંજી અંદરની ગોટલી ખાવી.

૧૭=ફણસના ફળ તે ચાંપા છે. ચાંપા ખાવા પછી પાન સોપારી ખાએ તો પેટ ચડે તેનાં ઇલાજ માટે ખાટાં બોર ખાવાં.

૧૮=ચાંપા ઘણાં ખાવાથી અજીરણ થાએ, ઝાહડા આવે તો કોપરૂં ખાવું.

૧૯=અજીરણ બચ્ચાંને થાય ત્યારે ધાણા ૬ તોલા, એલચી ૧ તોલો, આ બધાને ખોખરાં કરી ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૧૦ તોલા રાખી તે પાણી બચ્ચાંને ૦॥ તોલો દીવસમાં ૩ વાર પાવું. મોટા માણસને ૫ તોલા સુધી આપવું.

૨૦=ધાણા ભુંજીને ચાવી ખાવા.

૨૧=જીરૂ ઉતમી પાંચ વાલ વાટીને પાણી સાથે ફાકી મારવી.

૨૨=ચણાનો ખાર ૦॥ તોલો સાકર સાથ મેળવીને પીવો.

૨૩=આમલીની ઉપરની છાલની રાખ ૬) માસા રાતરે ખાવી.

આરકેનમ ચુરણ.

૨૪=ખાધેલુ પાચન થાય, ઝાડો સાફ આવે તે માટે વડગરૂ મીઠું, લાલ મીઠું. હરડે, વરીઆળી, અને સુનામખી આ ચીજોને મેળવણી છે. ખોરાક સાથે ૦॥ તોલો લેવો.

૨૫=ગાયના દુધનું તાજું દહીં પાણીથી ખુબ મેળવી છાસ બનાવી પીવું. ખોરાક તરીકે શરીરને ટેકો આપે છે અને અજીરણ મટાડે છે.

૨૬=દુધને ગરમ કરી અંદર લીંબું નીચવે તો દુધ ફાટે અને પાણી છુટું પડે. તે પાણી ગાળીને બે તોલા પીવામાં લેવું. દીવસમાં ૩ વાર પીવું. તેનાથી અજીરણ મટે છે.

દુધનો ખોરાક બાલકને બહુ સારો છે. પણ દુધ બાલકને જરપત ન થતું હોય તો, વેલાતી અથવા ગામઠી બીસ્કીટ તાજી 'એક તોલો ખાંડ ૦ા તોલો એ બંનેને ખુબ વાટી બારીક કરી, પાણી ગરમ કરી

ઉકાલવું તેમાં આ ભુકો જગ જરા નાંખતા જવું અને ઘુંટતા જવું. ઘણું જાડું કરવું નહીં. કપડેથી ગાળી તે પાણી બાલકને પાવું. વખત જતે થોડું થોડું દુધ ઉમેરતા જવું. બાલક માટે આ ખોરાક પહેલા નંબરનો છે.

૨૭=પાણી ઘણું પીવાથી ખોરાક હજમ થાય છે, અને શરીરનો રોગ નીકળી જાય છે.

હોજરી નબળી પડે, શરીરે સુસ્તી લાગે તે માટે—ગરમ પાણી એકેક કપ દીવસમાં ૩) વાર પીવું. ૧) માસ ચાલુ રાખવું. થંડુ પાણી પીવું નહીં. ખાધા પછી ૦ાા કલાક, અને ખાધા અગાઉ ૧) કલાક પાણી પીવું.

બંધકોસ થાય ત્યારે ગરમ પાણીવાળી બાટલીથી પેડુ ઉપર સેક કરવો.

૨૮=અજીરણ માટે લુણીભાજી નો રસ ૨) તોલા છાસ સાથે પાવો.

અજીરણ=બદહજમી=ખોરાક પચે નહી.

૧ ખોરાક થોડો લેવો, જરા ભુખે પેટ રહેવું, ખોરાક દાબીને ખાવો નહી, એ ઇલાજ પહેલો અને સહેલો છે.

૨ કેટલાંક માણસો પોતાનાં દાંતથી પોતાની ઘોર ખોડે છે. એટલે સવાદ માટે અનેક જાતના પકવાન દાંતે ચાવી ચાવીને પેટમાં નાખે છે, તેથી અજીરણ થાય છે નબળાઈ વધે છે; જલ્દી ઘડપણ આવે છે, અને દુખી થઇ જલ્દી મરે છે.

૩ ખોરાકમાં ભાત, દુધ, અને દાળનું પાણી એ સિવાય બીજું કાંઈ લેવું નહી.

૪=આળસું બેસી રહેવાથી, ચીંતા રાખવાથી, અભ્યાસનો બોજો ઘણો હોવાથી ભુખ મરી જાય છે: આ કારણો હોય તો ઘટતો ઉપાય લેવો અને ખામી દુર કરવી.

૫=આદુનો રસ ૧) તો. નિમખ ૩) વાલ મેળવી ખાવાના વખતની ૦ાા કલાક આગળ પીએ. આથી ભુખ છુટે અને જીભે સ્વાદ વધે.

૬=ખાવાના વખતની ૦ાા કલાક આગળ પીવાએ એટલું પાણી પીવું પછી લીંબાળા ઉપર અથવા લીંબડાવાળી ખુસ્સી ઉપર લીંબડા ખાવા.

૬=લીંબુનો રસ, અને આદુનો રસ દરેક ૦ાા તો. સિંધા લુંણ ૬) વાળ મેળવીને ભોજન લેવાની ૧) કલાક આગળ પીવું.

૭=અજમો અને સુંઠનું ચુરણ ૦। તો. રોજ બે વાર ભોજન લેવાની ૦॥ કલાક આગળ લેવું.

૮=કોલંબા એનુ ચુરણ ૨ થી ૫) ગ્રેન લેવું, એથી ભુખ અને અગ્નની વધે.

૯=કોઠમરી, આદુ મરી, કોકમ, સિંધાલુણ વગેરેની એની ચટણી બનાવી ભોજન સાથ ખાએ.

૧૦=કલેંજી (કારીજીરી) ખાવામાં લેવું. તેલ તથા ચરબીને પાણી સાથ એક રસ કરવાને એ ઉપયોગી છે; એથી ઘી, તેલના ખોરાકને એ જલદી હજમ થાય છે.

૧૧=અડાયાંની રાખ ૪) તો. ૦॥ શેર પાણીમાં નાખે. અને મેળવે: તરસ લાગે ત્યારે આ નિતરૂં પાણી પીવું.

૧૨=આદુનો મુરબ્બો ખાવો આદુ ૧) ભાગ અંગડીઆ ... પાણી ૮) ભાગ એને અંગાર પર રાખે. આદુ નરમ થાય ને કાઢી લેવું અને સાકરના સીરામાં મુકી થંડા અંગાર પર રાખવું.

૧૩=ખારકને લીંબુના રસમાં બોળી રાખવી. નરમ પડે ત્યારે ચીરીને અંદરનો ઠળીઓ કાઢી નાખવા. અંદર નીચલો મસાલો ભરી સુતરથી બાંધી તડકે સુકવવું. તે ખાવામાં સ્વાદીષ્ટ છે. મસાલો=સુંઠ, મરી, પીપર, લવંગ, જાયફળ, જાવનત્રી, ધાણું, વગેરે દરેક ૨) તો. સીંધવ ૦॥ તો.

૧૪=આકડાના પાકેલા પાન ઉપર ઘી લગાડે, ગરમ કરે તેનો રસ કાઢી, ગોળ સાથ મેળવી બોરીડાના વજન જેટલી ગોળી બનાવી રોજ સવારે ખાએ.

૧૫=અજીરણ માટે—હોજરીના દરદો માટે—તાડ ઝાડની જટ (ફુલ) વાસણમાં બંધ કરી ભસ્મ કરે; ૬) રતી ભસ્મ રોજ બે વાર વાસી પાણી સાથ ખાએ.

૧૬=નાળીએરની સુકી વાટીની ગાબડી કાઢી અંદર ૫) તો. સીંધાલુણ મુકે, ગાબડી પાછી મારે, કપડછંડ કરે, છાણાની અગનીથી સેકે; બળેલું કોપરૂં અને મીઠું વાટીને ચુરણ કરે. ૦॥ તો. ચુરણ રોજ ૩) વાર ખાએ.

૧૭=કપર્દ ભસ્મ=ભુખ લગાડે. કોડીઓને ગરમ કોલસાની ઉપર મુકી બીજા કોલસા ઉપર મુકે અને સળગાવે: પંખાથી પવન નાખતો ચાલુ રાખે. ત્યારે ભસ્મ સફેદ થાએ. નહીતર ભસ્મ કાળી થાય. ૧) વાલ ભસ્મ ઘી સાથ ખાવી.

૧૮=(ક્ષારામૃત)=ફટકડી, સુરોખાર, સાજીખાર, સિંધવ, ખડીખાર એઓનો ભુકો કરી, પાણીવાળાં નાળીએરમાં મુકે. પાણું બંધ કરી તે નાળીએર કપડ છંદ કરી છાણામાં સળગાવે, નાળીઅરની કાચલી બળી ગયા પછી નાળીએર અને ખારનુ ચુરણ કરે. આ ખારથી અજીરણના ઝાડા બંધ થાએ અને બંધકોષ હોય તો ઝાડા આવે.

૧૮=હરડે મોટી રોજ ખાવી. હરડે રેસા વગરની જોઇએ હરડે લાંબી દોકવાળીને રેષા નહી હોય, લંબગોળમાં રેષા હોય.

૧૯=વાપણને પાણીમાં ઘસી, સોદાખાર મેળવી પાવું, અન પચે, આફરો ન થાએ; ભુખ લાગે.

૨૦=પીપર અને ગોળ ખાવો.

૨૧=ચટણી ખાવી.

૨૨=ચટણીની બનાવટ=કેરી ખમનેલી ૦ાા મણ. મીઠું ૦ાા સેર મેળવી ૮) કલાક રાખવું.

૮ કલાક પછી ચોળવું અને નિચવી રસ જુદો રાખવો એક રાત રહેવા દેવું, ફરી છુંછાને ચોળવું અને સવારે નિચવવું. બંધે રસ મેળવી તેમાં કેરીનો છુંછો પાછો મેળવવો અને તડકે સુક

તેનું વજન ૪) શેર રહેશે તેમાં રાઇ ૨) શેર, ગોળ ૧૦) શેર મરી ૦ા શેર, સરકો સારી જાતનો ૦ા શેર અથવા ખમે તેટલો મેળવી છુંદવું એકરસ કરી બાટલીમાં ભરવું.

૨૩ ચટણી—દુધ કાઢી લીધેલો નાળીએરનો છુંછો, ધાણાજીરૂં તજ, લવંગ, ખસખસ, હળદર, મરચાં, સરકો ખપતો લઈ મેળવી બાટલીમાં ભરે.

૨૪—અજીરણ—ખાવામાં આવતી ચીજોનો વિકાર=એક બીજા વીરૂધ આહારથી થતા વિકારો. દુધ સાથે ખાતી ચીજ ન ખવાય. મળા સાથ દુધ ન ખવાએ, મુળાની સાથે અડદનાં કાછબી પદાર્થ ન ખવાય. બીલામાં સાથે ગરમ ઘી ન ખવાય. દુધ સાથ ખીચડી ન ખવાય. કાંસાના વાસણમાં મથેલું ઘી ન ખવાય. કમળ કાકડીના મગજ સાથ મધ ન ખવાય. નાળીએરના પાણી સાથ બરાસકપુર ન ખવાએ. અડદની દાળ સાથે દુધ, દહી, આંબળી; ગોળ, અને કેરી ન ખવાય. તાડી સાથ છાસ ન ખવાય. દહી સાથ કેળાં ન ખવાય. દુધ સાથ માછલી ન ખવાય. કારબાનું સાક સાથે બકરાંનું માઉસ ન ખવાય. કંપીલા સાથ છાસ ન ખવાય, દુધ સાથ દારૂ ન પીવાય. મરઘડીના માઊંસ સાથ દહી ન ખવાય. મધ અને ઘી સરખે

વજને ન ખવાય. તીતર અને મોરનું માંઉસ કુવાના પાણી સાથ ખવાય. મુળા સાથ ગોળ અને કમળકંદ ન ખવાય. દુધ સાથે માઉંસ ન ખવાય. આ ચીજો ન ખાવી જોઇએ જ્યાં ખવાય ઝેર જેવા ગુણો થાય એટલે રોગોને જનમ આપવા જેવા રસતા ખુલ્લા થાય. જે દીવસે મુળો ખાઓ તે દીવસે દુધ નજ ખાવું.

૨૫ ચોખા ખાવાથી અજીરણુ થાય તો પેતમાં કરમ પડે તે માટે દાડેમના પાન સાથ સેવાલ (જે નદીમાં બારીક છોડવા થાય છે તે) ખાય.

૨૬ ગોરડીઆ ભાત ખાવાથી અજીરણુ થાય ત્યારે પેતમાં આમ થાય. નાખ બંધ થાય ત્યારે. બાવચી, ત્રિફળાં, પુંવાડીઆનું સંભાગે બનાવેલું ચુરણ ૦ા ભાર લેવું.

૨૭ ગોળપાપડી (સુખડી) ખાવાથી અજીરણુ થાય ત્યારે આખા સરીરે દરાઝ થાય છે તે માટે દુધ ખાંડ સાથ ૧) માસ પીવું—નરણે કોઠે પીવું. ઘઊં; મગ, અડદ, જવ, મઠ ખાવાથી અજીરણુ થાય અને જે બેચેણી અને પીડા થાય તે માટે બીજોરાંનો રસ પીવાથી તરત સાંતી મળે.

૨૮ કોદરા ખાવાથી અજીરણુ થાય ત્યારે માન ચડે, પેતમાં દુઃખે, ધરૂજરી થાય, ફેર આવે ત્યારે દુધમાં કદું ઘસીને પીવું અથવા કોહરાના રસમાં ગોળ મેળવી પીવો.

૨૯ ગોળ ખાવાથી અજીરણુ થાય અને ગોળને લીધે કોઇ વિકાર થાય તો ગોળ ઘી મેળવી ખાવું. ખાંડ ખાવાથી અજીરણુ થાય ત્યારે. ઝાડો કે ઉલતી થાય ત્યારે સંચળ અને અજમો સંભાગે મેળવી ૦। થી ૦ાા તો૦ ખાવો.

૩૦ સાકર ખાવાથી અજીરણુ થાય તો છાસ પીવી.

૩૧ છાસનું અજીરણુ થાય તો મીઠું ખાવું.

૩૨ ચુણો ખાવાથી ગરમીનો વિકાર જણાય તો ઘી ચાટવું.

૩૩ દહી દુધનું અજીરણુ થાય તો ચણોટીની જડ ચાવવી.

૩૪ આકડાનું દુધ ખવાયું હોય તો ઘી ખાવું.

૩૫ આકડાના દુધથી સોજો આવ્યો હોય તો ઘી ચોપડવું.

૩૬ ઘી ખાવાથી અજીરણુ થાય તો લીંબુનો રસ પીવો.

૩૭ લીંબુ ખાવાથી જે વીકાર થાય તે માટે મીઠું ખાવું.

૩૮ મીઠુ ઘણું ખાવાથી જે વેદના થાય તે માટે ચોખાની ધુવણ પીવી, અથવા, ચણાની દાળ ખાવી,

૩૯ ચણાના પદાર્થો ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે પેટમાં દરદ થાય, વાયુ વધે તે માટે કડુ, સતાવરી, જેઠીમધને ઉકાળો પીવો.

૪૦—બાજરી ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે નાકમાં છોડ બંધાય નાક બંધ થાય, અતિસાર થાય તે માટે પ્રાંત કાલ દુધ અને ખાંડ ખાવી.

૪૧—મળાઇ ખાવાથી અજીરણ થાય. ભુખ બંધ થાય, પેટમાં દુખે ત્યારે સાકર ૧ ભાગ નસોતર ૩ ભાગ ૦। થી ૦॥ તો ફાકી મારવી.

૪૨—લીંબુ ખાવાથી વિકાર થાય. તેમાં અતિસાર, બંધકોસ થાય ત્યારે જેઠી મધ, વાળો અને કેરીનું સંભાગે ચુરણ ૦॥ તો ખાવું.

૪૩—આંમળી ઘણી ખાવાથી વિકાર થાય, સોજા આવે, સરીર ભારે થાય, માથાનો દુખાવો થાય, બળતરાં બળે ત્યારે કેરડાનું મુળ છાસમાં અથવા દુધમાં ઘસી પીવું.

૪૪—વેંગણા ઘણા ખાવાથી વિકાર થાય તેમાં ગરમી, ભ્રમ, ચળ, દાદર, ફોલ્લીઓ થાય ત્યારે તિફળાંની ફાકી ૦॥ તો અથવા ચોખાનું ધોવણ અને સાકર ખાવી.

૪૫—કાચી કેરી ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે પીસાબમાં બળતરા બળે, દમ, ઉધરસ, કફ થાય તે માટે ચોખાનું થંડુ ધોવણ પીએ. નાના કાચા કેરીના મરવાથી ઉપલો વ્યાધી જણાય તો ચોખાનુ ગરમ ધોવણ પીવું.

૪૬—કેરીના રસથી વિકારે થાય ત્યારે પેટમાં ચોટ રહે તે માટે કાકડા સીંગ, સુંઠ, સિંધવ, ઘી, સંભાગે ૦॥ તોલો છાસમાં પીવો અથવા આંબાની છાલનો ઉકાળોળો પીવો.

૪૭—બીજોરાંના અજીરણથી ઊંઘ, ગેણુ જણાય તો સિંધાલુણ પાણી સાથ પીવું.

૪૮—કોકડાના વિકારથી શરીર ઉપર બે સુમાર ફુમરાં થાય આંખોમાં ગરમી આવે, જોવાએ નહી, માંથુ ઘુમે, સંતાપ લાગે તે માટે જેઠીમધ, સાકર, આમળા સુખડનું ચુરણ ૦॥ તો લેવું અથવાં ખાંડ અને દરડે લેવી.

૪૯=કાલેરાં ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે, બળતરાં, આળસ, ચેળ, થાય ત્યારે અંકોળ અને વરીઆળી છુંદીને ખાવી.

૫૦=ગાજરના વિકારમાં, ચળ, દાદર, પિત્ત થાય ત્યારે ચણુનો લોટ અને ગોળ ખાએ અથવા કુંભારનો ગર અને લીમ, હરડે ખાએ.

૫૧=સુલેમાની સલ્ટ (તીકુ) નવસાર, સંધાલુણુ સુરોખાર, દરેક ૧૦) તો ને જુદા જુદા પીસવા, ૧ લોટામાં ભરી કપડછંદ કરી, બસેર છાણુાના ઈંગારમાં રાખવું. તેમાંથી બે આની ભાર ચુરણુ ખાવું પછી ભોજન લેવું.

અતિસાર, આમવાયુ, મરડો, સંગ્રહણિ.

૧=સૌથી સારો ઈલાજ એ, જે ૧) દીન અપવાસ કરવો પછી પાતળો ખોરાક લેવો; પછી સાદો ખોરાક લેવો.

૨=વડની ટીસીઓ ચોખાના ધોવણુમાં વાટીને છાસ સાથ પીવી.

૩=જાંબુ, આંબો, આમલીના પાનનો રસ ૨) તો. મધ દુધ અથવા દહીમાં લેવો.

૪=અફીણુ અને કેસર સમભાગે મેળવી ચણોડી જેવડી ગોળી બનાવી ખાવી.

૫=સુંઠ વરીઆળી, ખસખસની ફાકી ાા તાલો. લેવી.

૬=લસણુની કળી ઉભી ચીરી તેમાં એક જુવારના દાણુા જેટલુ અફીણુ ભરી તે ગરમ કરીને દીવસમાં ૩) વાર ૩) દીવસ ખાવાની જરૂર છે.

૭=અતિસાર માટે છાંસ, ઘણીજ ગુણુવાલી છે. દુધ બાંધી દહી બનાવી, તેમાં દહીના વજન જેટલું પાણી નાંખી છાસ બનાવવી માખણુ સાથની છાસ માફક ન આવે તો માખણુ કાહાડી લેવું, છાસમાં સેકેલું જીરૂં અથવા હીંગ મેળવવી.

૮=કડા છાલ ા તોલો ખાવામાં લેવી. કડના ઝાડને ઈંદ્રજવનું ઝાડ કહેવામાં આવે છે, ઈંદ્રજવ ઘોડાના મસાલામાં ઘણો વપરાય છે તે અપેંડીક્યુંનાનું કામ કરે છે.

૯=અંકાલના ઝાડના મુળીઆંનો ભુકો ાા તાલો લઇ તેને મધ અને ચોખાના ધોવણુ સાથ દીવસમાં ૩ વાર પીવાડવું.

૧૦=જીણા કરમડાં જેવા કેરીના મરવાનો ભુકો તોલો ०I, પાંચ દીવસ લેવાથી મરડો મટે છે. તથા બેઠેલું ગળું ખુલે છે. આમ્બાના મોહોરને ચુસવાથી પણ બેઠેલું ગળુ ઊઘડે છે.

૧૧=આંબાની અંતર છાલ ०II તોલો. દહી સાથ મેળવી દીનમાં ત્રણવાર ખવાડે

૧૨=૧ તોલો કાંદાના રસમાં ૧) રતી અફીણ મેળવી દીવસમાં ૩ વાર લેવાથી અતીસારને ફાયદો થાય છે.

૧૩=કેસર અને અફીણ સમભાગે લઈ, મધ સાથે મેળવી, ચોખા જેટલી ગોળીઓ બનાવી તેમાંની એક સહવારે અને સાંજે ત્રણ દીવસ ખાવી.

૧૪=નાની હીમજી હરડેને દીવેલનો હાથ લગાડી ગરમ કરીને ચુરણ બનાવે. આ ચુરણ ०I તોલો પાણી સાથ રોજ બે વાર ખાધા પછી ખાઓ.

૧૫=થોરનું મુળ લાવી લાલ દોરા સાથ વીંટાળી કમરે બાંધે તો અતિસારને ફાયદો થાય છે.

૧૬=દીવેલ ઘણું અકસીર છે. બચ્ચાંઓને તે ઘણું ફાયદા કારક છે,

૧૭=કોઇ દરદીને વારંવાર ઝાહડા થતા હોય તેને માટે નીચલો સહેલો ઉપાય છે:-

દીવેલ જુલાબનું ०II તોલો નારંગીનો રસ તોલા ૧૦ આ બન્નેને મેળવવું તેમાંથી એક ચમચી ભરીને પાણી વગર પીવું. દીવસમાં ૪ વાર પીવું. જરૂર જણાય તો એકેક કલાકે પીવું.

૧૮=દરદીની ડુંટી ઉપર આદુનો રસ લગાડવાથી બહુ ફાયદો થાય છે.

બાલકને સંગ્રહણી હોય તે માટે—સુંઠને પાણીમાં ઘસી તેટલુંજ ઘી, અને સાકર મેળવી ગરમ કરી ચટાડવું.

૨૦=બીલાં અને આંબાની ગોટલીનો રસ મધ સાથ પીવો.

બીલ્લાં, સુંઠ અને કાયફળનો કાહવો અકસીર છે.

૨૧=અતિસાર લોહી સાથનો મટે—બોરડીની છાલ દુધમાં ઘસી મધ સાથ પાવી.

૨૨=०I તોલો સાબરસીંગુ ઘીમાં ઘસી ખાવું.

૨૩=જાયફળ, અફીણ, ખારેક સમભાગે લઇ પાનના રસમાં ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર છાસ સાથે ૭ દીન ખાવી.

૨૪=આમાં કમ્મર, પેઢુ અને બરડો દુખે ત્યારે ખજુર ૦। શેર ને પાણીમાં ભીંજવી ચોળીને તેનું પાણી ગાળીને પીવું. એ મુજબ સાત દીવસ પીવું.

૨૫=સાજીખાર બે વાલ પાંકલાં પાનની સાથ ખાવો. પાંકલાં પાન વધારે ખાય તો ફાયદો થાય.

૨૬=મરડો સારો થાય=નગોડના પાનનો રસ ૨। તોલા રોજ બે વાર દરદી પીએ.

૨૭=આમ વાતને દુર કરે—ગોળ, સુંઠ અને તેલ મેળવી ખવાડવું.

૨૮=મરડો, આમવાયુ, પેચસ સારૂં થાએ—અરડુસાના પાન અને સાકર એકેક તોલો લઇ દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીવું.

૨૯=આમ વાયુ માટે=મેથીને સેકી ભુકો કરી તેનું ાા તોલો ચુરણ દહીંમાં મેળવી ખાવું.

૩૦=મરડો લોહી સાથનો હોય તે માટે=ગુળે અરમાની ૧ ભાગ ચાક ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ, મેળવી તેમાંથી અરધો તોલો પાણી સાથ પીવો.

૩૧=મરડો=અતિસાર=ઘણા સખત અતિસારમાં ધંતુરાનું એક પાન દહીંસાથ મેળવીને રોજ એક વાર ખવાડવાનું. ફાયદો જણાયા પછી અરધું અને પા (૦।) પાન ખવાડવું. ગળામાં ગરમી જણાય તો દુધ પીવું.

૩૨=આમવાત, અતીસાર મટે=આકરાના મુળની છાલનું ચુરણ ૧ાા માસો સાકર સાથ મેળવી ૩ વાર ખવાડવું.અંગ્રેજી ઇપેકેકયુનાનું કામ કરે છે.

૩૩=મરડો સારો થાય—દાડમની છાલ ૦। તોલો, સાકર એક તોલો, એને પાણી સાથ વાટીને રોજ એક વાર પીવું.

૩૪=મરડો, મુત્ર કચ્છ મટે—ગળવેલનો રસ બે તોલા અને દીવેલ બે તોલા પીવું.

અતિસાર.

૧=જાવંત્રી, ખસખસ, અને ખારેક એનું સંભાગે ચુરણ નવી ાા તો. દહી સાથ ખાવું. ખારકને ભીનો હાથ દઇ ખુંદે તો જળદી ખુંદાય.

૩=આતસારના તમામ દરદો માટે કડાની છાલ, અને ઇંદ્રજવ ની ઉત્તમ ઓષદ છે.

૪=મકઇના ખાલી દાંડાને બાળીને તેનો કોલસો બનાવી બે વાલ, મધ, પાણી અથવા છાસ સાથ લેવો.

એડકી-હેડકી-અડગરી આંચકી બંધ પડે.

૧=શ્વાસ થોડી વાર રોકવો.

૨=બકરીનું દૂધ સુંઠ સાથ ઉકાળી પીવું.

૩=જેઠીમધ મધ સાથ ચાટવી.

૪=લસણ ઘી સાથે ખાવું.

૫=આમળા, પીપર, સુંઠનું ચુરણ ખાવું,

૬=આદુ મોઘામા રાખી તેનો રસ ગળવો.

૭=હીંગ અને અડદની ભુકીનો ધુમાડો લેવો.

૮=જેઠીમધનું ચરણ મધમાં મેળવી નાકમાં લગાડવું.

૯=પીપર અને સાકર ફાકવી.

૧૦=હીંગ વાલ બે, ઘી સાથે ખાવી

૧૧=સાકરીઆ ખાંડમાં જરા સરકો નાંખી જલદી ચાવીને ગળી જવી.

૧૨=કમળકાકરીના બીજ ૦। તોલો પાણી સાથ પીવામાં આવે છે.

૧૩=જુના ચામડાની રાખ મધમાં ખાવી. વેલેરીઅણ રૂટનો ગુણ એમાં છે.

૧૪=સુકાં કોપરાંને પાણી સાથે ખાંડી સાકર મેળવીને પીવુ

૧૫=ફુલવેલી ફટકી ૧ વાલ ખવડાવવી.

૧૬=દૂધ ઉકાળી તેમાં જરા ઘી નાંખી પીવું.

૧૭=ધોરા ધાસના મુળ નો રસ ૧ માંસો મધ સાથ પીવો.

૧૮=પીપળાની છાલના અંગારને પાણીમાં બુજાવી તે પાણી એકેક તોલો, દર ૦। કલાકે પીવું.

૧૯=અડગરી માટે સેરડીનો રસ પીવો.

૨૦=જાયફળ ચોખાના ધોવણમાં ધસી પીએ તો હેડકી બંધ પડે.

અડગરી=હેડકી, ઓડકી, આંચકી.

૧=[illegible] માટે [illegible] ૪ તો. પાણી ૧૪ તો, [illegible] ૮ તો. રાખે તેના ભાગ ૩ ભાગ કરી સવાર, બપો,ર સાંજ પીએ.

૨=[illegible] વાવ[illegible] [illegible] ફુલ, મધ [illegible] ખાવાના પાન સાથ ખાએ.

૩=મરી ૦। તો. થી ૦॥ તો. તુળસીના પાનનો રસ ૧ તોલો મેળવી પીવો,

૪= બાડાની વીડનો ધુમાડો લીએ.

૫=અડગરી ખાનારને કહેવું જે "તું એ કાંઇ ચોરી કરી છે તે યાદ કર અને તે માટે પસતાવો કર" તો અડગરી બંધ થાય. આ વાત સાંભળી પોતે શું ચોરી કરે છે તે યાદ કરવામાં દરદીનુ મન રોકાય; દરદીનું મન બીજી બાદ ઉપર જોરથી રોકાય ત્યારે અડગરી ખાવાનું ભુલી જવાય.

૬=મોર પક્ષીના પીછના ૧ ચાંદવાની રાખ, (૧ વાલ સુધી) પીપર ૧ વાલ મધ સાથ દર ૦। કલાકે ખાએ.

૭=સોનાના વરકનું પાનું ૧ મધ સાથ ખાવું.

૮=કાચાં ઝાડના માવાનો ભુકો ૦॥ તોલો ખાવો

૯=આમળા ધી આમળાનો રસ ૧ તો. મધ સાથ ખાવો.

૧૦=ઈંગ ને ઈંગાર ઉપર મુકી ધુમાડો નાખે લેવો.

૧૧=કાકડા સીંગનું ચુરણ ૦। થી ૦॥ તો. મધ સાથ ખાવું.

૧૨=નાળીએરનીરની ચોટલી (મુંજ) ચલમમાં પીવી.

૧૩=નાળીએરની કાચલી ૨ વાલ જેટલી, ખારેકનો ઠળીઓ ૧ વાલ જેટલો પાણીમાં ઘસી પીવું.

૧૪=મીપલાની વડવાઈ, કેસર, અરીણુ પાણીમા વાટી દરેક આંગળાં ના નખ પર લગાડે.

૧૫=કસતુરી ૧) રતી ચવલી પાન સાથે સારી પેઠે ચાવીને ખાવી.

૧૬=અફીણ અને કપુર એકેક રતી ખાવી.

૧૭=બાલકને આંચકી માટે.

૦॥ વાલ ગોરોચન પાણીમાં ઘસી પાવું.

૧૮=ધોળી ડુંગરી અને થીની લેપડી કરી બાલકના માથે મુકે.

૧૯=કડું ૧) વાલ પાણીમાં ઘસી પાવું.

૨૦=જેઠીમધનુ મુળ પાણીમાં ઘસી પાવું.

૨૧=જેઠીમધનું મુળ અને હળદની સંભાળે ચુરણની ધુંઈ આપવી.

ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે—આંતરગળ

સારંગ—ગોળીમાં વધર વળ—ગોળી મોટી.

૧=અંતરગળ માટે ઇલાજ—અજમો ૭ તોલા, પાણી બસેર ૦ાા શેર તેલ એઓને સાથે ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું, તેલ ગાળી લેવું. આ તેલ પેડું, પેટ અને ગોળી ઉપર ૦ાા કલાક સુધી મસળવું. પછી આકરાના પાન જરા ગરમ કરી ગોળીની આસપાસ અને બાંડા આગળ બાંધવા. ૧૨ કલાક પછી ગરમ પાણીથી ગોળીને સેકવી.

અંતરગળ માટે—નગોરના પાંતરાંની પોટીસ કરી બાંધવી અને કાચકાના બીજ બે તોલા, મરી સફેદ ૧ તોલો મેળવી તેમાંથી ૦। તોલો ચુરણ પાણી સાથ ખાવું. પવન છોડવવા માટે ૧ા તોલો આદુ અને ૦ાા તોલો મીઠું મેળવી ખાવું. અંતરગળવાળા દરદીનો ઝાહડો લાવવાની ઘણી જરૂર છે.

૨=એળીઆ, જવખાર, ઉપલેટ, વછનાગ એ સઘળાનું તેલ ઉપર બાતાવેલી રીત પ્રમાણે બનાવી તે પ્રમાણે અતરંગળની બાજુએ ૧૦ દીવસ મસળવું,

૩=કપાહણુંને પાણીમાં ઘસી ત જગાપર લેપ કરવો.

૪=લોટ, અજમો, દીવેલીનું મગજ સરખે ભાગે મેળવી દુધમાં તેનો પોટીસ કરીને તે ગાંઠપર મુકીને પાટો બાંધવો. આ મુજબ કરે તો વધરાવળ મટે,

૬=દામડમની છાલનું ચુરણ ૦। શેર અને તલ ૧ સેર ઉકાળીને ગોળીએ મસળે ને કચ્છો બાંધે તો ગોળી નાની થાય.

૭=અંતરગળમાં ઝાહડો અને પીસાબ છોડવા માટે અજમો ૫, દીવેલીનું મગજ ૨ા, સુંઠ ૦।, સંચળ ૫, વદીઆળી ૨ ભાગનું ચુરણ બનાવી ને ચુરણ ૦। તોલો, ૧ા તોલો દીવેલ, ૧ા તોલો દુધ મેળવીને પાવું. ઝાહડો ૦ાા કલાકમાં ન આવે તો ફરી ઉપર મુજબ પાવું.

અજમો, દીવેલીનું મગજ, કલોજી, સુવા, અજમોદ સમભાગે છુંદી તેનો સેક કરવો.

૮=વધરાવળ માટે કમનું ચુરણ ૦ાા તોલો રોજ બે વાર લેવું.

૯=હાથીપગ=સારંગ—હાથીપગ તથા સારગ ગાંઠ (આંતરડાંનું ગોળીમાં ઉતરવું તે) ઉપર આવરાા પાંતરાનું વરાળીયુ બાંધે.

૧૦=ગાયના પીત્તાનું પાણી ગોળીએ ચોપડવું. ગોળી વધે નહીં અને અંદ સરખી થાય.

૧૧=અંતરગળ નરમ પડે=આકલગરના આકનાં પાંતરાં કેળના પાંતરા જેવાં થાય એટલે તે ઉપર દીવેલ ચોપડી લગાવી ગોળી ઉપર બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે છે.

૧૨=ઈંદ્રવરણાને ઘુંટી લેપ બનાવી ૩ દીન સુધી ગોળી ઉપર બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે.

૧૩=હસેસ, હીરાદખણ, એલીઓ, હીરાબોળ, કપડછંડ કરીને સરસના પાણીમાં ગરમ કરી લેપનો પટો કરી લગાડવો.

૧૪=જીરાંના પાંતરાં, કાંકસીના પાતરાં, ૩ વાલ અફીણ મેળવીને લગાડે અથવા જીરાંપાક જાયુક ખાવામાં લેવો. પાક બનાવાની રીત—૫ તોલા સફેદ જીરું સેરડીના સરકામાં ૨૪ કલાક ખરમોટી રાખવું છાંયામાં સુકવવું પછી રા તોલા સુંઠ અને મત્ર સાથે મેળવી પાક બનાવવો. ની તોલો પાક દર વેળા ખાવો.

૧૫=હીંગ પેટનો પવન બહાર કહાડે છે. આંતરડું ગોળામાં ઉતરી પડે ત્યારે કોઈવાર પેટનો પવન બહાર કાઢવાની જરૂર જણાય છે. તે વેળા ૧) વાલ હીંગ દરદીને ખવાડવી. હીંગમાં ઉંઘ લાવવાનો ગુણ છે.

૧૬=ઇંદ્રવરણાને ઘુંટીને લેપ બનાવી ૩ દીવસ સુધી ગોળી ઉપર બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે.

૧૭=અંતરગળનો ઇલાજ—નવટાંક હળદ સુકી, ૫) શેર ચુનો ૧) મણ પાણીને કાદવનાં વાસણમાં તેનું મોં બંધ કરી ઉકાળે પાણી બળી રહે ને હળદને સુકવી ચુરણ બનાવી તેમાંથી ની તો. સવારે રોજ ખાએ

૧૮=ત્રણ ધારવાળો કંટારીઓ થુવર તેના પાદડાં સેર ૧૦) લઇ તેને મીઠામાં આંથવાં; ત્રણ દીવસ પછી કહાડી તડકે સુકવવાં. તે પાતરાંને નીચેની વસ્તુઓ સાથે મેળવી અચાર બનાવવાં. પાતરાં આંથેલાં તેનું નીકળેલું પાણી જેટલું ખપે એટલું લેવું. સાજીખાર, સીંધવ દરેક નવટાંક, આંબાહળદ, રાઇ દરેક ૦। એ ઓને શેર, સરકા સાથ મેળવવું ૧) રાત રાખી રાઇને ચડાવી તેની ઝેડેશું નીકળે ને પેલા પાતરાં તેની સાથે મેળવવા. કાઇ અદરથી સરકાને બદલે સરસીઉં તેલ લીએ છે. તેલવાળું અચાર જલદી બગડતું નથી પણ જડપત થતાં અડચણ પડે છે. આ અચાર અંતરગળવાળાં દરદીએ રોજ ખાવું,

૧૯=તવર (આવર)ના પાતરાંને છુંદીને ગરમ પોટીસ કરીને ગોળી ઉપર મુકે તો આંતરડું પાછું ઠેકાણે જાય.

૨૦=તમાકુ અને સેળારસ ગોળી ઉપર બાંધવું.

૨૧=નવસારનાં પોતાં મુકે. ગોળી સંકોચાય અને આંતરડું ચડે. ઉલટી વગેરે બીજાં ચીન્હો નરમ પડે.

૨૨=અંતરગળ માટે કેમોમાઇલનું તેલ ગોળીએ મસળવું.

૨૩=અજમો ચાર પઇસા ભાર અને ખારેકના ૧૭ ઠળીઆનું ચુરણ બનાવવું. ટળીઆને ઠીકરાં ઉપર ભુંજવાથી ભુકો જલદી થાય છે. આ ચુરણ બે આની ભાર રોજ પાણી સાથ બેવાર ખાવું.

૨૪=નમુરીને જરા નીમખ સાથ બાફવી તેને છુંદી લાહી જેવી બનાવવી. તેને લુગડા ઉપર લગાડી પટી બનાવવી તે પટી પેડુ આગળથી ગોળી સુધી લગાડવી.

૨૫=સારંગ ગાઢ ઉતરે ત્યારે થંડા પાણીમાં ૧) કલાક બેસવું અથવા ૪) ફુટ ઉંચેથી થંડા પાણીની ધાર ગાંડ ઉપર પડવા દેવી, ૦। કલાક સુધી પડવા દેવી.

૨૬=કનતારીઆ થુઅરનો એક ફુટ જેવડો કુમલો કટકો લઇ તેની કાતરી કરવી, તેને ઘીમાં તળી ચુરણ કરવું આ ચુરણ ૦॥ તોલો, લવંગ બે આની ભારમાં મેલવી દરદીને રોજ ખવાડવું.

૨૭=અંતરગળ માટે—મેથીનો આટો ધંતુરા ના પાનના રસમાં મેલવી લેપડી કરી ગરમ ગરમ, સોજા ઉપર મુંકી પાટો બાંધવો. ઘણા દીવસ આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો દરદ દફે થાય. ધંતુરો ન મળે તો પાન ચાલી શકે.

ઉંદરી=માથામાં ખોરો=લીખ=માથામાં જુ

૧=ભેંસના સીંગડાંની રાખ તેલમાં મેળવી લગાડે.

૨=પતોલના પાનનો રસ લગાડે તો ઉંદરી મટે, વાલ વધે અને નવા ઉગે.

૩=ઘોડાવજ પાણીમા ઘસીને ઉંદરી પર લગાડે.

૪=સાઇટ્રણ મલમ (નાઇટ્રેટ ઓફ મરક્યુરી મલમ) લગાડે.

૫=મોરથુથુ ૩) વાલ પાણી ૦। સેર એના પોતાં ઉંદરી પર મેલવાં પછી દીવેલમાં લુગડું બોળી ઉંદરી પર મુકે. ૪) દીન મુક્યા

કરે. આથી ઇંદરીના પોપડા નિકળી જાય. જો પોપડા ઘણા હોય તો ઇંદરી ઉપર ઘઉંના લોટની પોતીસ બાંધવી. પોપડા કાઢયા પછીજ નીચલા ઉપાય લાગુ કરવા.

આગરૂ-પીંદસ=નાંકમાંથી ચીપરા પડે.

૧=આગરૂ-મોઢામાંથી દુર સુધી બદબો જાય તે માટે-બેરસાલ ચાર ભાગ, મોરથુથુ ત્રણ ભાગ, કાથો ૭ ભાગ, મેળવીને દાંત તથા પારાપર ઘસે.

૨=બેરસાલ, ધમાસો, કાંટાસળીઓ સંભાગે ઉકાળી કોગળા કરે તો આગરૂ મટે.

૩ બેરસાલ ચાર ભાગ સુંઠ આઠ ભાગ, કાંડો ચાર ભાગ. પાપડીઓ ખાર ચાર ભાગ ને ઉપલેટ ૭ ભાગ મેળવીને દાંત ઘસે તો મોઢામાંથી નીકળતો ખરાબ વાસ દુર થાએ.

૪=જાઇના પાતરાં ઉકાળીને પીવાં.

૫=ઉપલેટ ૭ ભાગ, પાપડીઓ ખાર ચાર ભાગ મેળવી દાંત ઘસે

આગરૂ=પ્રુતિગંધા.

૧=[illegible] ખરાબ વાસ માટે; જાયફળ, જાવંત્રી, દમરાની માંજર અને પાન, [illegible]ર. ગોળ, સંભાગે ચણા જેવડી ગોળી બનાવે ૧) ગોળી રોજ ૩) વાર મોંઢામાં રાખે.

૨=આમળાના ભુકા ના કોગળા કરવા. કોઇપણ કારણથી મોં આવે તે નરમ પડે.

અફીણનો અમલ છુટે અફીણનું બંધારણ છુટે.

૧=અફીણનો અમલ છુટે-અફીણ, હીંગ, સીંધવ, સરખે ભાગે લેવું અને સેકટાના ઝાડની છાલના રસમા ગોળી ચણા જેટલી બનાવી સવારે દીન ઉગતે રોજ ખાવી.

અફીણની તલબ લાગ-ગોખરાં ગાંજો, (હેંહુજ) ભરેમંદીના બી તથા પાતરાં હુકામાં પીવાં.

૨=અફીણનું બંધારણ છુટે-ટીંકચર કેપસીસાર્ફ ૪ ડ્રામ, પોટાસ બ્રોમા ઈડ ૪ ડ્રામ, સ્પીરીટ એમોનીયા આરોમેટીક ૩॥ ડ્રામ, કપુરનું પાણી આઉંસ ૬. એ ચીજોને મેળવીને બબે ડ્રામ બબે

અફીણનો અમલ છુટે.

ચોપ ચીની ૦। અથવા ૦।। તો રોજ દુધમાં ઉકાળી પીવો. અથવા ચોપચીનીનું ચુરણ ૦।। તો૦ ઘી સાથે ખાવું.

આધાસીસી=અરધું માથું દુઃખે તે=આધાશી.

૧=ચનોટીના મુળને પાણીમાં ઘસીને જે બાજુ દુઃખે તે બાજુના નસંકોરામાં સુંઘવાથી ત્રણ દીવસમાં દુખ દર્દ થાય.

૨=ગળોનો રસ ૨।। તોલા, મધ ૧ તોલો સહવારમા ખાવો.

૩=ગરણીના મુળને પાણીમાં ઘસી તેના ટીપાં પાંચ નાકમાં નાંખવાં.

૪=તલનો ખોળ, વાવડીંગ પાણી સાથે લેપ કરી માથે લગાડવું.

૫=તુળસીના પાતરાં ૩) મરીના દાણા ૩) એ બંનેને ઝીણી કપડામાં મુકી પોટલી કરવી. તે પોટલી પાણીમાં બોળીને સુંઘવી.

૬=આકડાનું કુમળું પાતરું લઇ તે ઉપર ગાયનું ઘી ચોપડવું. અંગાર ઉપર જરા ગરમ કરી મસળવું. અને લુગડામાં તે ચટણી મુકીને તેના ૪ ટીપા નાકમાં નાંખવા, નાકમાં જરા અમલ ચઢે, અને નાકમાંથી કફ પડે.

૭=તુળસીના પાતરાંનો રસ ટીપાં ૩ નાકમાં મેલવાં, અગર બજે તો નાકે ઘી લગાડવું.

૮=દુધ સાકરને બદામની ખીર ખાવી.

૯=તુલસી અને ધંતુરાનો રસ સમભાગ મેળવીને સુંઘે તો તત્કાળ માથું ઉતરે છે.

૧૦=તલ અને દુધ વાટી લેપડી કરી માથે મુકવી

૧૧=પારસ પીપળીના ડીંડવા પાણીમાં ઘસી માથાપર લગાડવાં.

૧૨=આધાસીસી માટે લવંગ સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી કપાળે લગાડવું.

૧૩=ભાંગરાનું મુળ આમનના પાણીમાં ઘસી કપાળે લગાડવું. કેરીના મરવા સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી, જે તરફનું માથું દુખે તે તરફના નાકના નસંકોરામાં ટીપા મુકવાં.

આધાશીશી માટે લુબાન ૦।। તોલો, કમોદનાં ચોખા ૨) તોલા, સુખડના ઘસારા, લીંબુનો રસ મેળવી કપાળે લગાડવો.

૧૪=ગરણીના મુળને પાણીમાં ઘસી તેના ટીપાં પાંચ નાકમાં નાંખવા.

૧૫=આકડાના ડુંખના ધુમાડો નાકમાં લેવો.

૧૬=અધેડીના પાંદડાંનો રસ બાંધે ટીપાં નાકમાં નાંખે તો નાકમાંથી રસ નીકળે. અને માથું નરમ પડે.

૧૭=ભાંગરાનું મૂળ આસનના પાણીમાં ઘસી નાકમાં લગાડવું.

૧૮=ગાયના દુધની મલાઇ સવારે ભુખે પેટે ખાવી અથવા ગાયનું દૂધ, બદામ સાકરની ખીર બનાવીને ખાવી.

૧૯=જે તરફનું અર્ધું માથું દુઃખે તે તરફના કાનમાં જમાલ ગોટાના બીનું મગજ લીમડાના પાનમાં ઘસી નાંખવું અથવા એ ઘસારો આંખના પાગણુપર લગાડવો અથવા અથવા કાનમાં ઘી તાવીને નાંખવું.

૨૦=ભાંગરાનો રસ અને બકરાનું દૃધ મેલવીને લગાડવું અથવા રસમાં મરી વાટી માથે લેપ કરવો.

૨૧=આકડાના પાકાં પાન જે પોતાની મેળે ખરી પડે તેની ઉંધી બાજુએ તેલ લગાડી ગરમ કરે. તેને દાબવાથી પાણી જેવાં ટીપાં પડે તે ટીપાં પાંચ જે બાજુથી માથું દુખતું હોય તે બાજુના નાકના નસકોરામાં નાંખવાં, ૩ દીવસ રોજ ૧ વાર નાંખવાં, નાક ઝરીને ફાયદો થશે.

૨૨=ગાયનું ઘી રોજ બે વાર નાકમાં મુકવું.

૨૩=ગોળ તોલો ૧. ઘી ના તોલો મેળવી રોજ સવારે ખાય. અને કાળાતલની લેપડી દુધમાં બનાવી માથે મુકે.

આધાશીશી માટે—રતનજોતના અથવા નેપાલાનાં બીને લીંબુના રસમાં ઘસી ભમર (ભવાં) ઉપર ચોપડે તો તરત દુખાવો મટે.

૨૪=સવારે કાગડા બોલે તે અગાઉ ખીચડી બનાવવી. ત્રણ નવાળા (મુક) ખાય એટલી ખીચડીમાં નવટાંક ઘી નાંખી તે ખીચડી અંધારે અંધારે ખાઇ લેવી તેથી દરદ દફે થશે. દરદીને ફકત સમજાવવા દવા તરીકે ખાંડનું અથવા મીઠાનું ૧ વાલ વજને પડીકું ખીચડીમાં નાખવા આપવું—તેને સમજાવવું જે આ પડીકામાં દવાનો ગુણ છે.

૨૫=તુવરની સુકી દાંડીનો ભુકો અંગારપર મુકી તેનો ધુંમાડો નાકે લેવો.

૨૬=કડવા દોધીનો રસ અથવા કડવાં દોધીના સુકાગરને પાણીમાં ચોળીને તે પાણીના નાકમાં ટીપાં મુકે તો અગન બળે પણ કાંઇ નુકસાન થાય નહીં.

ઉપલેટ, ધોડાવજ, લોબાન પાણીમાં ઘસી કપાળે લગાડે અથવા નવસાર પાણીમાં પીગલાવી ચુનાની એક કટકી તેમાં નાખી તેને શીશીમાં બંધ કરે અને તે શીશી સુંઘે.

આદાસીસો=આદાસી.

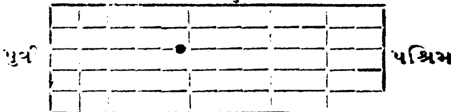
આધાસીસી=અરધું માથું દુઃખે.

૧ બકરીના દુધમાં સુંઠ ઘસી ૧) ટીપું નાખે લગાડે.

૨ ઘી અને કેસર મેળવી નાખે મુકે. તલને દુધમાં વાટી તેની લેપડી માથે મુકે. ૫) તો. કાળી દરાખને પાણીથી ધોઇ પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી રાખે સવારે તેનો રસ કાઢે અને પીએ. ૫) દીન સુધી ગોરખ મુંદીનો રસ તથા કાળાં મરી મેળવી પીવું. વાલપાપડીના ફુલ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે. પીતના જોરથી આધાશીશી થાય તે માટે ગળોનો રસ અને સાકર ઉમદા છે, પીતના દરેક દરદોને એ દાબે છે. બકરીનું દુધ અને ભાંગરાનો રસ તડકે મુકે, તે નાખે સુંઘે. સમુદ્રફળને પાણીમાં ઘસી સુંઘે નાખમાંથી પુષ્કળ કફ નિકળે. નેપાળાનું પાન, જે બાજુ દુઃખાવો થાય તે બાજુના આંખના ભવાના ઉપલા ભાગ પર એઆની જેટલું પાન મુકે. ત્યાં છાગરો ઉઠે તે ફોડે. અઘાયાની રાખને આકરાના દુધથી ભીંજવે, તેને સુંઠ આદુનો રસ નાંખે લગાડે. પીપર, મરી, લાધરનું સંભાગે ચુરણ સુંઘે.

૩=ચણોઠીને પાણીમાં ઘસી ૧) ટીપું નાખે મુકે આ ઇલાજ રામબાણ છે.

૪=દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફ ઉભા રહેવું. જમીનપર ૭ લીટા આડા પાડવા, (ઉગમનથી તે આથમન સુધી) પછી દક્ષીણથી ઉત્તર સુધી ૭ લીટા પાડવા.

લીટા પાડનારનો ઓળો લીટાવાળી જગા ઉપર પડવો ન જોઇએ. તેથી સુરજની બાજુપર એટલે પૂર્વ પશ્ચિમ ઉભા ન રહેવું.

આધાસીસીવાળા દરદીને સુરજની બાજુએ ઉભો રાખવો. માથા ઉપર જે જગાએ દુખાવો થતો હોય ત્યાં દરદીએ પોતાની આંગળી મુકવી. તે આંગળીને સુરજ સામે રાખવી તે આંગળીનો ઓળો ઉપલા જંતરના વચમા લાવવો. જ્યાં મીડું છે ત્યાં લાવવો. તે આંગળીનો આ જંતરમાં પડે ત્યાં એક ખીલો દાટવો તેથી દુખાવો નરમ પડે.

આધાસીસી=અડધુ માથુ દુખે.

૧=વડ નગરી મીઠું પાણીમાં પીગળે એટલું પીગળાવવું. તે પાણીના ૫) ટીપાં નાખના ફોરામાં નાખવાં જે બાજુથી માથુ દુખતુ હોય તેની સામેની બાજુના નાકના ફોરામાં મુકવાં.

૨=જે બાજુ માથું દુખતું હોય તેની સામેની બાજુના નાખના ફોરામાં અગતીઆ ઝાડના પાનનો અથવા ફુલનો રસ નાંખવો.

૩=સરપંખાનું મૂળ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે.

૪=કાંસોદરી, રેસમડી, કસુંબડી; એના પાન રેસમજેવા સુંવાળા છે, ફુલ પીળાં છે, એના પાન વાટી લેપ કરવો.

૫=કાલીજીરીની સુકીસોટીને સળગાવી નાખવાટે ધુમાડો લેવો.

આંગળ પેરો.

હાથીદાંતના વેહમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી તેની પોટીસ આંગળાપર દરદવાળી જગાએ બાંધે.

આંગર પેરાના દરદ ઉપર જીવતો દેરકો બાંધે તો અગન ચુસીલીએ.

આંકરાં શરીરે.

આંકરાં શરીરે આવે તો બકરીનું દુધ માખણ અથવા ઘી ખુબ ઘસવાથી આંકરા બંધ પડશે. વધુ વખત આ ઈલાજ ચાલુ રાખવાથી ફરીથી આંકરા આવશે નહીં.

———:(•):———

આફરે.—આફળો.

૧=આફળો, ઝાડાનો કબજીઆત, પેટમાં કરમ માટે કંપીલો ૦। તોલો અથવા વધુ વપરાય છે.

૨=ઘણું ખાવાથી આફરો થાય ત્યારે થુવરનું દુધ પાપડ ઉપર ચોપડી, તે ભુંજીને દરદીને ખવાડે તો પુષ્કળ ઝાડા આવે અને આરામ થાય.

થુવરની જાતો—દાંડળીઓ (ખરસાણીઓ) જુંગળીઓ, હાથલો, ત્રીધારો અને ચોધારો એટલી જાતના થુવરો છે.

કંઠારીઓ થુવર પાંચ ખાંચવાળો છે અને તેના પાતરાં માણુસની જીભના આકારના છે, એનું દુધ ઘણું ગરમ અને ચીકાસવાળું છે. ગુંદર તરીકે કાગળ વળગાડવામાં ચાલે છે. એનુ દુધ સુકાઇને કટકા બને છે, તે જુલાબ માટે ખાવામાં અપાય છે, શરીરે ચોપડવાથી ચામડી લાલ થાય છે.

૩=બાળકને આફ્રા=મરડો, અતિસાર માટે દીવેળ ઘણું ઉપયોગી છે; પીવામાં આપે તો બહુ ફાયદો થાય.

૪=સુવાની ભાજીનો રસ ૧) તોલો પીવાથી, પેટનો આફ્રો અને વાયું મટે.

જાયફળને લીંબુના રસમાં ઘસીને ચાટે.

આમન બહાર આવે=સ્ત્રીની જાત ખસે તે માટે.

૧=આમન તથા બાઇરાંની જાત બહાર નીકળી આવે તો ૨૦૦) બસે વરસની જુની ઇંટ ૨) તોલા અને અસારીઓ ૧॥ તોલો છુંદી પોટલી કરીને ઉપર મુકે તો આમન વીગેરે બેસી જાય.

૨=કેવડાની જડનો રસ એક ચમચો તેરો મલમ બનાવીને લગાડવો.

૩=કણુતોલાંના કણુની લેપડી મુકે તો આમણુ બેસી જાય છે.

૪=ધાવડીના મુળનો ભુકો આમણુ ઉપર દબાવે તો આમણુ બેસે.

૫=છાણુ ગરમ કરી બહાર નીકળતાં સફરાના આમન ઉપર મુકે તો સફરો અંદર બેસી જાય છે.

૬=હરડે બેડાં, આમળાનુ ચુરણુ ૧) ભાગ, ચાક ૨) ભાગ દાબે તો મટે.

આમન.

બાલકોને આમન બહાર આવે ત્યારે સફેદ કમળના ફુલના પાનને સુકવી તેનુ ચુરણુ સાકર સાથ આપવાથી અજબ પરીણામ આવે છે.

આમન તથા સ્ત્રીની જાત બહાર નિકળે તે માટે.

૧=કમળ ફુલ અને સાકર ખાવી (એનો ગુલકણુ બનાવી રાખી સકાયે)

૨=જાંબુડાના અથવા આંબાના પાન પાણીમાં ઉકાળે તેમાં લુગડું ભીંજવી આમન પર મુકે.

૩=ભાંગની પોટીસ મુકે.

૪=મહેંદીના પાનનો રસ આમન પર ચોળી આમન અંદર દાબે તો પાછુ બહાર ન આવે

કેવડાના પાનનો તથા દાખળીનો રસ લગાડે.

ઉંદર જાનુવરનું તેલ ગુદદા પર લગાડે તો આમન બેસી જાય.

ઉંદરનુ તેલ બનાવવાની રીત.

ઉંદરનું માંસ ૧) સેર. પાણી (૮) સેર ઉકાળી ૧) સેર રાખે તેને ગાળે, અંદર ૧૦) તોલા તલનું તેલ નાખી ઉકાળે પાણી બળી રહે ને તે ગાળી લીએ.

અગ્રોટીના પાનનો રસ લગાડે.

હીંગ ૧।। વાલ, અતિ વીખ ના વાલ, અજમોદ ૧।। વાલનું ચુરણ બનાવી ૧) વાલ દહી સાથ (૩) દીવસ ખવાડે.

રૂમી મસતકી ના તો. કલઇસફેતો ૦।। તો. માયુફળ ના તો. એનુ ચુરણ આમનને લગાડી આમનને અંદર દાબે. વડના ઝાડની ચંદરી કુમળીનો રસ કાઢી તેને ઉકાળી ઘટ (ઘનસત્વ) બનાવે તેની સાથ સંખજીરૂ મેળવી ખવાડે. કારેલીના મુળને ચોખાના ધુણમાં વાટી લગાડે.

કેવડાના મુળનો રસ તેલમાં ઉકાળી, પાણી બાળીને તે તેલ લગાડે.

કુકરવેલનો રસ અને ફટકડીનું ઘટ પાણી (પાણીમાં ફટકડી પીગળે એટલી પીગળાવી તેનું નીતરૂપાણી) મેળવી તેમાં લુગડું ભીંજવી મુકે.

અગાઈ દુર થાય, બફારો ઓછો થાય, ઉકળાટ નરમ પડે—ઉનવા બળતરા શરીરે બળે.

૧=અળાય દુર થાય, બફારો દુર થાય—તાપના દીવસમાં પાણી તડકે ગરમ કરી નાહવું.

૨=અળાઇ મટે—શરીરપર અળાઇ થાય ત્યાં નાળીએરની કાટલીનું તેલ મસળે.

૩=ચણાનો લોટ શરીરે મળળીને નાહવું. પીપળાની છાલ અને ઇંટ વાટીને લગાડવી. આંબાના પાન અને ગૌ મુત્ર શરીરે લગાડવું.

કુંવારીઆના બીનું ચુરણ દહીમાં મેળવી લગાડવું. ડાંડળીઆ થુવરની રાખ પાણીમાં લગાડવી. મગની અને વાંસની દાળની રાખ સરસીઆ તેલમાં લગાડવી.

પાપડખાર ટંકખાર ગૌ મુત્રમાં લગાડવો. આંબાના છાલની રાખ મસળવી. પારસ પીપળાના દોડવામાંથી પીળો પદાર્થ નીકળે તે લગાડવો.

ગુલાબના ફુલ ચોખા સાથ રાંધી ખાવું.

અળાઇ=ઝીણાગાની ગરમી=ફુનસી,

૧=આંબળા ૪) ભાગ તોપરૂં ૨) ભાગ કપુર કાચલી ભાગ મેળવી પાણી સાથે વાટી સરીર પર લગાડે.

૨=આમલી પાણીમાં વાટી અળાઇ પર લગાડે.

૩=કેરીનો રસ લગાડે.

૪=સોના ગેરૂ ગુલાબ જળમાં મેળવી લગાડે. જસટની ખાક અથવા ઝીંક ઓકસાઇડ પાણીમા લગાડે.

૧=શરીરની ગરમી તથા ઉકળાટ—શરીરની ગરમી મટાડવા માટે આમલા, ૦। તોલો, કાળી દરાખ ૦॥ તોલો અને મધ ૧ તોલો એ સર્વેને પાણી સાથ મેળવી ગાળીને પીવું તેનાથી શરીરનો ઉકળાટ નરમ પડે છે.

ઉદાસસી દલગીરી ઘેલાપણું-ગમગીની

૧=જીવ ખુશમાં રહે—મનની ઉદાસી મટે—અરડુસી, બદાણી, વજ, હરડે સમભાગે મેળવી તેમાંથી સહવાર અને સાંજ અરધો તોલો ફાકે, અને ઉપરથી પાણી પીએ તો જીવ ખુશીમાં રહે છે. એનો આસવ કરીને વાપરી શકાય છે.

૨=મગજને ખુશ રાખે મગજની શાંતિ રહે—કપાસીના ઝાડના ફુલનું સરબત પીવામાં લેવું.

ઉદાસી ગમગીની.

લોહ ભસ્મ ૧) જેટામાસી ૪) ઇંગ બે એના ૭) વાલની ગોળી બનાવી ખાએ.

ઉલટી ઓકારી બંધ પડે

૧=ઉલટી બંધ થાએ— કરોળીઆના સફેદ પડને ગોળ સાથે મેળવી દરદીને ખવાડવું.

૨=આંકડાના પાંતરાનો ભુકો એક વાલ મધ સાથ ચાટવો.

૩=ઉલટી–બચ્ચાંઓને થાય ત્યારે ચુનાનું પાણી દુધ સાથ પીવાડે.

૪=તાવ, ખાંસી, ઉલટીમાં અતિવીષ બચ્ચાં માટે ખાસ છે. માત્રા એક વાલથી બે વાલ સુધી મધ સાથે આપવી.

૫=ઉલટી અથવા ઓકારી—તુળસીનો રસ ૦ા તોલો ગોપી-ચંદન બે આની ભાર મેળવી પાવાથી ઉલટી મટશે.

૬=ઉલટી થવા માટે—બે આની ભાર દુધીઆ વજનો ભુકો પાણી સાથ પીવાથી ઉલટી થાય છે.

ઉલટી થાય—મીંઢળનો ગર્ભ દરદીને ખવાડી જેટલી વાર ગરમ પાણી પાએ તેટલી વાર ઉલટી થાએ.

૭=ગર્ભણી સ્ત્રીને ઉલટી થાએ ત્યારે કલંબો ૨ થી ૪ વાલ ખવાડવો.

૮=નાળીએરની ચોટલીની રાખ ૧ વાલ, મધ સાથ ચટાડવી.

૯=આંકડાના પાંતરાનો ભૂકો અરધો વાલ મધ સાથે ચાટવો.

૧૦=તંબુરીના પાનનો રસ એક તોલો પીવો, અથવા ભમરીના ઘરની માટી ૪ વાલ ગરમ પાણીમાં પીવી.

૧૧=આદુ અને કાંદાનો રસ એકેક તોલો પીએ તો ઉલટી બંધ થાએ.

૧૨=કડવી ગરતુંબીનો ગર ખાધાથી ઓકારી અને જુલાબ આવે છે.

૧૩=જીરાંની ધુંઇ નાંકમાં લેવાથી ઉલટી બંધ પડે.

૧૪=ચોખાના ધોવણમાં જાયફલ ઘસીનેખાવાથી ફાયદો થાય.

૧૫=ઉલટીમાં લોહી પડે તે બંધ થાય—જેઠીમધ અને સુખડ દુધમાં ધસીને દરદીને વારંવાર પાવું, ખોરાકમાં દુધ અને ચોખા.

૧૬=ઉલટી=આફરો મટે—સોવાની ભાજીનો રસ ૧) તો. પીવો.

૧૭=દાણા વગરની દરાખ ચાર માસા મધ સાથ ખાવી.

૧૮=ઉલટી બંધ પડવા માટે—બે વાલ મોમીઆઇ ગરમ પાણીમાં મેળવી પાવી.

ઉલટી.

૧=તો. અંડાયાંની રાખને ૦ા શેર પાણીમાં મેળવે. તેનું નિતરૂ પાણી દવા તરીકે પીવું. આદુ અને તુલસીને રસ, મોરના પીછની રાખ ૧) વાલ મધ સાથ ખાવી. બાલકને કરમની ઉલટી થાય ત્યારે ૧) અથવા ૨) ચમચી ચુંનાનું પાણી મધ સાથ પાવું.

ઉળતી=ઓકારી.

• ઉલતી કરવા માટે અંગ્રેજીમાં ઇપેકકયુના વપડાય છે તેમ વૈદ્યોમાં, કડવાં તુરીઆના મગજનુ ચુરણુ ૩ થી ૪ વાલ અપાય છે.

ઉલતી આવે—ઘોડા વજનું ચુરણ ૫) વાલ ખવાડે તો ઉલતી આવે. વધારે ખવાડે તો નુકસાનકારક છે. ઉલતી થાય ને બંધ પડે નહી.

મામીઆઈ, મમુઈ, (બનાવટી)

બનાવતી મોમીઆઇ—રાલ શેર ૧, બીલામું શેર ૦ા એ બંનેને ખાંડતા જવું અને ૦ા શેર તેલ આસને આસને મેળવતાં જવું. માટીના વાસણુમાં મુકી ચુલે ચઢાવવું. ઉભરો આવ્યા પછી ૨ તોલા હીંગળો નાખવો, અને લાકડીથી હલાવવું. ઉભાણુ આવે, સઘળું કાળું બને એટલે થડું પડવા દેવું. વાસણુ કાઢવાનું ભાંગી અંદરના મોમાઆઇના કટકા કરવા.

૧૯=ઉલટી બંધ પડે—મગની પકાવેલી દાળનું પાણી (ઓસામણ) પીવું.

૨૦=ઓકારી માટે—મોરના પીંછાની રાખ એક વાલ મધ સાથ ખવાડવી.

૨૧=ઉલટી, ઓકારી માટે—મધપુડાનું ચોખું મીન મધ સાથ મેલવી ખવાડવું.

૨૨=ઉલતી બંધ કરવા ૪) લવંગ ચાવી ખાવાં.

૨૩=ઉલટી બંધ કરવા માટે લુબાનની ધુંધ આપેલા વાસણમાં ગરમ પાણી નાંખી તે થંડુ પડે ને દરદીને પાવું.

૨૪=ઉલટી માટે ૧) તો. વરીઆળી ૨૦) તોલા પાણીમાં ભીંજવી રાખી તે પાણી દરદીને પાવું.

ઉળતી=ઓકારી

ઊલતી કરાવા માટે અંગ્રેજીમાં ઇપેકકયુના વપડાય છે તેમ વૈદામાં, કડવાં વેરીઆના મગજનું ચુરણુ ૩ થી ૪ વાલ અપાય છે.

ઊલતી આવે—ગોડા વજનું ચુરણ ૫) વાલ ખવાડે તો ઊલતી આવે વધારે ખવાડે તો નુકશાનકારક ઊલતી થાય ને બંધ પડે નહી.

ઉબ્જતી ઉલટી અટકે

૧ કપુરકાચલીની ૧) વાલ જેવડી ગોળી પાણી સાથ ગળે.

૨ ૧) વાલ લુબાનના ફુલ મધ અથવા પાન સાથ ખાએ.

૩ મોરના પીછની રાખ, પીપર સંભાગેનુ ૨) વાલ ચુરણ ખાવું.

૪ સોનાના વરકનું ૧) પાણું માખણુ સાથ ખાવું.

૫ કાઠના માવાની ભુકી ખાંધી.

૭ આમળાનો રસ, પીપર, મધ સાથ ખાવું.

૮ હીંગ અને અડદ અંગાર ઉપર મુકી ધુંઇ લેવી.

૯ સોપારીના ફળ ઉપરની છાલની રાખ મધ સાથ ખાવી.

૧૦ મકઇના ખાલી ડુંડવાની રાખ મધ સાથ લેવી.

૧૧ સખત ઉબાતી બંધ પડે—પીપળાના છોડાંની રાખ પાડે તે ૧) સેર ગરમ પાણીમાં રાખી ૨) કલાક પછી નિતરૂં પાણી પીવામાં લેવું. ાા અથવા ાાા સેર પાણી પીવું. ચમતકારીક ઇલાજ છે, ખાધા પછી ઉલતી પીતના કારણે થાય તો ાા તો. કમળકાકડીને પાણીમાં વાટી પીવી. અથવા તમક તજની ગોળી ખાવી. બાનાવત માટે જુઓ "ઉંધ આવે." ઝેરી કોપરૂ બે વાલ પાણી સાથ ઘસી સાકર મેળવી ખાવુ. નાળીએરની કાચલી ૧) વાલ પાણીમા ઘસી ખાવી. કપાસની જડની દાંડીની રાખ ાા તો. પાણી સાથ લેવી.

નેતરની લાકડી પાણી સાથ ઘસવી. ૩] તોલા ઘસાડો પીવો. ખાધા પછી ઉલતી થાય તે માટે "તમક તેજની ગોળી" લેવી. બનાવત માટે જુઓ "ઊંઘ ન આવે."

અછબદા=ઓખો.

અછબદા અને ઓળી આના તાવ માટે અગત્યા ઝાડના છાલનો ઉકાળો પીવો.

હીંગવાળુ અડદનું સાક, શેકેલા ચણા, તુવરનું ઓસામણ એમાંની એક ચીજ ખાવાથી ઓળીના તાવના બળતરા શાંત થાય;

આડાયા છાણાનો ભુકો સરીરે લગાડવો.

માથે આવેલી સ્રીનો છાયો ન આપવો. ૧૪ દીન પછી નહવાડવું. ત્રીફળાં સાકર ખવાડવી. ઘી બંધ કરવું. છાસ ચોખા ખવાડવા.

ઉપળીઉ=સસણી=વાવરી.

૧=વાઇન ઇપેકેક્યુનાના બે ટીપા પાણી સાથ દીવસમાં ત્રણ વાર પાવાં.

૨=ગોરૂચંદન ૧) ચોખા જેટલું માતાના દુધમાં ઘસીને દર ત્રણ કલાકે પાવું;

૩=ગાય નામનું એક જીવ જંતુ છે, જે સોનેરી રંગનુ પતંગીઉ છે, જે પહેલો વરસાદ પડતાં ખેતરોમાં તથા વાડ પર પાકે છે; જેને કુંકાંની સાથે મેળવી દાબડીમાં રાખે તો ઘણો લાંબો વખત જીવતું રહે છે, તે પતંગીઉ ૧) અથવા અરધું ગોળમા મેળવી બાલકને ખવાડે તો સસણીવાળા બાલકને ફાયદો કરે.

સસણી માટે બામ નામનો છોડ ભીનાસવાળી જગા ઉપર આખું વરસ રહે છે તેનું ૧) પાન જમીનમાં રોપે તો છોડ ઉતપન થાએ. એના પાનનો સેક બાલકની છાતીએ અને પેટપર કરે. અથવા એ પાનના પાંચ ટીપાં મધ સાથ બાલકને ૧) વારજ પીવાડે.

૪=જુઓ ' સસણી '–' વાવરી '

ઓજ ગળતી બંધ થાય.

સરકો, મધ અકેક તોલો પાણી ०॥ સેર મેળવી કોગળા કરવા.

ઉંઘમાં બકારા.

ઉંઘમાં બબડે તે માટે—ા તોલો સુનામુખી રોજ પાણી સાથ પીએ.

ઉંઘ આવે=નીંદ આવે.

૧=ઉંઘ લાવે—ઉંઘ કમી થતી હોય તો પીપરીમુળનુ ા તોલો ચુરણ ગોળ સાથ રાત્રે સુતી વેળા ખાવું અથવા તેની ચાહ બનાવી પીવી. આ ઘણો જાણીતો ઇલાજ છે.

૨=ઉંઘ આવે. સેદરડીના છોડ થંડી જગા ઉપર થાય છે. રામ તુલસીના પાન જેવાં એના પાન છે. એના મુળની તોપી બનાવી રાત્રે સુતી વેળા પહેરવી.

ઉંઘ કમી થાય.

ઉંઘ પુસ્કળ આવતી હોય તો કમી થાય. કાળાં મરી ઘોડાની લાદમાં ઘસી અંજન કરે, અથવા ઝેર કચુરાનું ચુરણ ०॥ વાલ મધમાં રોજ ખાએ.

ઉંઘ લાવવા માટે અફીણ બાર વાલ, તુકમે કાહુ ૩૦ વાલ, કાળી મરી ૩૦ વાલ, પીપર ૩૦ વાલ, સુંઠ ૪૦ વાલ બાવરના ગુંદર સાથ એકેક વાલની ગોળીઓ બનાવી તેમાંની એક ગોળી રાત્રે સુતી વેળા ખાવી.

ઉંઘ લાવવા માટે રતાંજરી ગુલાબમાં ઘસી વારંવાર ૫) દીવસ સુધી કપાળે લગાડે.

૩=ઉંઘ લાવવા, હાફણ નરમ કરવા, શરીરે થતું દરદ ઓછું કરવા અને મીઠી પીસાબ માટે અફીણ ખાવામાં આવે છે.

૪=જાયફળમાં ઉંઘ લાવવાનો ગુણ છે. ગુલાબજળમાં ઘસી બચ્ચાને કપાળે લગાડો તો બચ્ચું ઉંઘાય જાય છે. જાયફળ ઘણું ખાવાથી ઝેર ચડે છે.

૫=તુખમે કાહુ—ઉંઘ લાવે છે. મગજનું ઘણું કામ કરના-નારાની ઉંઘ ઉડી જાય છે, તેને એની ચાહ પીવામાં લીધાથી ઉંઘ આવે છે. બચ્ચાને એ ઘઉં ભાર અપાય છે. આના છોડમાંથી દુધ નીકળે છે.

૬=ઉંઘ—રાતરે સુતી વેળા ભેંસનું દુધ ગરમ કરી તેમાં જાયફળની ભુકી નખી પીએ તો ઉંઘ શાંતિથી આવે છે.

૭=ઉંઘ આવે—ભાંગ સેકીને ચુરણ બનાવે. ાા વાલથી વધારે ને ચુરણ સાકરમાં મેળવી દરદીને ખવાડે.

૮=ઉંઘ આવે—અળસીનું તેલ અને દીવેલ સંભાગે મેળવી પગના તલીઆને લગાડે અને કાંસાના વાટકાથી પગપર મસળે.

ઉંઘ આવે=નિંદ્રા આવે

૯=આગ્નિનાપાન સરકામાં બોળી રાતના ખાના સાથ રોજ ખાવાં

૧૦=હરડાં, બેહરાં, અને આમળાનું ચુરણ ાા તો. રોજ ખાવુ

૧૧=ઝેહેર કચરાને સેકી ઉપરની ચામડી તા. અંદરનું બી કાહડી નાખી તેનું ચુરણ ાા વાલ રોજ ખાવું–

૧૨=સેકેલી ભાંગ એક વાલ રોજ ખાવી મધ સાથે ખાવી

૧૩=પીપળી મગના ગથોડા ૮) માસા રાતરે સુતી વેળા ખાવા

૧૪=ચીની કબાલા બેઆની ભાર સુતી વેળા ઘી સાથ ખાવા

૧૫=માંદગીમાં ઊંઘ ન આવે ત્યારે; શુધ્ધ હીંગલોક ૧) ગંધક-૧૬) અફીણ. ૪) અકકલઘરો લવંગ, કેસર, જાયફળ, પીપળ જાવતરી (અથવા જાઈનાફુલ) ૦। એની ગોળી ાા વાલની બનાવી સુતી વેળા ખાવી.

૧૭=ઊંઘ શાંત ન આવે વિચાર ઉપર વિચાર આવે તો ટાળવે અને કપાળે ઘી ઘસે.

૧૮=બકરીના દુધમાં વરીઆળી વાટી આંખ ઉપર લેપડી મુકે

૧૯=નમકતેજની ગોળી. વાપરે એની બનાવટ મરી ૨) ભાંગ ૧) જુનો ગોળ ૪) લેવો. ભાંગમાંથી બીજ અને દાંખલી કાઢી નાખીને લેવી, તેને પાણીથી ધોવી, સુકાવીને તાંબાના વાસણમાં સેકવી. આ બધાને મેળવી મગ જેવડી ગોળી વાલવી. ૧) થી ૨) ગોળી પાણી સાથ આપવી ઉપરથી દુધ પીવું—ગરમ કરી પીવું. નિદ્રા ન આવે, સ્વપના થાય, ગભરાગીની આવે, ખાધા પછી તરત ઊળતી થાય, યાદદાસકમી થઈ હોય, તે માટે ઘણી ઊપ્યોગી છે. આ ગોળી દર મહીને તાજી બનાવે.

૨૦=બાલકને ઊંઘ આવે—સ્ત્રીના દૃધના ટીંપા નાખમાં લગાડે.

૨૧=ગરમ પાણીનો બાફ લેવો.

૨૨=થંડા પાણીથી નાહવું.

૨૩=પીપરીમુળ ૫) તો. ટંકણ પાટીઓ ફુલવેલો ૧) તો. લીંડીપીપર ૧) તો, ભાંગનું ચુરણ ૧) વાલ ૧) તોલો એનુ ચુરણ વાલ બે અથવા ખપે એટલું રોજ બે વાર ખાવું.—

૨૪=ડાંડીવાળા થુઅરનું પાન લેવું. તે ઉપર ઘી ચોપડવું તેને તલના તેલના દીવા ઉપર રાખવું મેંસ પડે તે એકઠી કરવી. આ મેસ સુતી વખતે આંખમાં આજે.

૨૫=ઊંઘ લાવવા માટે ૧) વાલ બરાસ કપુર ખાય. (Chlaretone ઊંઘમાટે આપે છે તેમાં કપુર છે)

૨૬=સીતાફળના પાનનો પાણી સાથ કાઢેલો રસ ૬) તો આમળા મધ ૧) તો. સાથ પાએ ૧) કલાકમાં શાંતી થાય.

બોરાસાંની અજમાંનો તકીઓ માથા તળે સુતી વેળા રાખવો.

ઉનવા=દાહ બળે.

૧=ઉનવા—શરીરે બળતરાં બળે ત્યારે ૧ તોલો આમલાને ાાા શેર પાણીમાં ાા કલાક ભીંજવી, તે ગાળી અંદર સાકર નાખી પીવું.

૨=તુકમરીઆના બી ૨) તોલા, સાકર ૪), તોલા, પાણી શેર ાાા એને ૩) કલાક પલળવા દઇ ગાળીને પીવું.

૩=દાહ બળે—આમળાનું પાણી શરીરે ચોળવું. અને આમળાના પાણીથી નાહવું.

૪=તે જગા ઉપર છાસમાં ભીંજવેલું લુગડું મુકવું.

જુઓ "બળતરાં બળે." "દાહ બળે."

ઊંદરી માથાની

ઉંદરી માટે=લીંબોડીનું તેલ લગાડે. લીંબોડીના મગજને ખુંદી દાબે તો તેલ નીકળે, અથવા મગજને ખુદા પાણી સાથ ઉકાળે તો તેલ નીકળે.

૨=અગીશ્ગુ અને માંખનો અચાર પાણીસાથ મેળવી ને માથે લગાડવા.

૩=કાચા ચણાને બાળીને રાખ કરીને અને તેલ સાથ મેળવીને લગાડે.

૪=કેરીનો ચીક, લીંબુના રસ સાથે મેળવીને માથાની ઉંદરી વીગેરે ચામડીના દરદો ઉપર લગાડે છે.

૫=જુવરની દાલનો કોયલો તથા ગળી સમભાગે મેળવી તેને ધુપરેલ સાથ મેળવી કાંસાની થાળીમાં મુકીને કાંસાના વાટકાથી બહુ મસળવું અને પછી માથે લગાડવું.

૬=સાઇટ્રણ મલમ ૧) ભાગ સાલીદ તેલ ૨) ભાગ મેળવી રાત્રે લગાડે અને સવારે ધુએ.

૭=કીમજી હરડેનું ચુરણ માથે લગાડે.

૮= કોકડાના મુળ, ખીજડીઆના પાન સંભાગે દહીમાં મેળવી લેપ કરે.

૯=હાથીદાંત, રસસતી, સંભાગે બકરીના દુધમાં ઘસી લગાડે.

૧૦=નવસાર ૧) ભાગ, સરકો ૮) ભાગ મેળવી માથે લગાડે.

૧૧=ધાણાને સરકામાં વાટી લેપડી મુકવી.

૧૨=બકરીની લીડ પાણીમા વાટી માથે લેપડી મુકવી.

૧૩=રેહાન (સબજો) નો રસ માથે લગાડવો,

૧૪=ઇસપન છોડનું તેલ માથે લગાડે (જુઓ " ખોરો ")

૧૫=સાપની કાચળીને ધુપરેલમા ગરમ કરવાથી પીગળી જાય તેલ માથે લગાડે.

૧૬–ઇસિપન=હરમર=ઇસબંદ લાહોરી એક જાતનો છોડ છે ગાંધીની દુકાને મળે છે, દરદીના ઓરડામાં એની ધુંઈ અપાય તો ત્યાંની હવા સાફ ચોખ્ખી થાય.

ઇસપનના છોડનો રસ ૧) સેર સરસીઉં તેલ ૧૦ સેર એઓને ઉકાળી તેલ બનાવે, તે તેલ માથે ઘસે તો ખોરો, નિંખ, અને જું નિકળી જાય. ઉંદરી મટે.

૧૭ ઉંદરી માટે આકડાનું દુધ અને માખણ સાથ ત્રાંબાનો કાટ (Cupri Acet) મેળવી માથે લગાડે.

૧૮=ઉદરી માટે સરગવાની છાલનો રસ, કળથીની રાખ, તેલમાં ગરમ કરી માથે લગાડે.

૬=ઉંદરી માથાપર થાય તે માટે દીવેલ અને લીંબુનો રસ સંભાગે મેલવીને લગાડે. અથવા દીવેલ અને ચુલા આગળનો ધુમસો મેલવી લગાડવો.

૭=ઉંદરીવાળાં માથાપર ઘી ચોપડવું, તે ઉપર વળગે એટલી ખાંડ ભભરાવવી. માથા ઉપર રહે એવા ઘઉંના રોટો બનાવવા; ઠીકરાંપર તેનું એક પડ સેકવું એક કાચું પડ માથાપર મુકો તે રોટી બાંધી લેવી, ઉંદરીની અંદરના જીવડા બધા રોટીને વળગી આવશે. આ મુજબ ત્રણ દીવસ કરવું.

૮=ઉંદરી માટે—ગોરા ઘાસમાં રસમાં ચોખા વાટી માથે લગડાવા.

ઉંદરી માથાપરની માટે—ગીડાંને દહીં સાથ મેળવી માથે લગાડવું.

૯=ઇંડાનું તેલ મસળવાથી ઉંદરી મટે.

૧૦=ઘોડાવજ સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી લગાડવી.

૧૧=માથા ઉપર તેમજ મુછ, દાઢી ઉપર કીડ લાગી બાલ ખરી પડે છે તે માટે. ચણોઠીનું મગજ પાણીમાં વાટી, તેમાં ભાંગરાનો રસ ચોથે ભાગે મેળવી તેલ બનાવી લગાડવું—ઉંદરીથી ખરી પડેલા બાલ પાછા ઉગે.

૧૨=પટોળના પાનનો રસ ૩૦ દીવસ લગાડવો.

૧૩=પાટાલ જંતરથી નાળીએરની કાચલીના કટકાનું તેલ (ચુવો) કાઢાડવો. ૦॥ શેર ચુવામાં મોરથુથું, ગંધક, તથા ટંકણખાર દરેક ૧) નો. મેળવી માથા ઉપર લેપ કરવો.

ઉંદર નાહસે-ઉંદર ઓછા થાય.

૧=ઉંદર નાસી જાય—જ્યાં ઉંદરનો ઉપદ્રવ ઘણો થતો હોય ત્યાં કાવચ મુકી હોય તો ઉંદરો તે જગા છોડી નાશી જાય.

૨=ઉંદરના રહેઠાણ આગળ ઉંદરના પગને વળગે એવી રીતે ૧) લીંડીમાં મરચાની ભુકી મુકવી. મરચાની ભુકી ઉપરથી ચાલતાં ઉંદરને તે ભુકી લાગે તેને ખજવાટ લાગે તેથી તે રહેઠાણ છોડી જાય.

૩=કેચીમધનું ચુરણ લોટમાં મેળવી ઉંદરને ખવાડવું.

૪=ગંધકની ધુણીથી ઉંદર નાહસે.

૫=હળદ અને ચુનો સંભાગે મેળવી ઉંદરના રહેઠાણ આગળ મુકવું.

આસવ.

આસવ—જવ ફુટેલા ૧ ભાગ, ૪ ભાગ પાણી એ બધીને ઉકાળી ૧ ભાગ રાખે, તેમાં ગોળ વજનસર મુકે તો આસવ બને.

આસવ=અરિષ્ટ

આસવ એટલે પકાવ્યા વગરના કાચા વસાણાં અને થંડા પાણીથી જે મદ (wine) થાય તે અરિષ્ટ એટલે વસાણાઓને પાણીમાં ઉકાળી કપડાંથી ગાળી જે મદ wine) બનાવે તે તે જુદા જુદા ગૃહસ્થો જુદી જુદી રીતે આસવ બનાવે છે, કોઈ મીઠાસ ઘણો નાખે છે અને પોર્ટવાઈન જેવા મીઠા બનાવે છે.

કોઈ એવું કહે છે છે જે આસવમાં મીઠાસ ન રહેવો જોઇએ જે મીઠાસ હોય તેનો મદ (spirit) બનવો જોઇએ જેમ સેરીવાઇનમાં મીઠાસ નથી તેમ થવું જોઇએ.

એક વસાણાનો ગુણ તેનો આસવ પીવાથી જલદી માલુમ પડે છે કારણ કે તે આસવ શરીરની નસોમાં જલદી દાખલ થાય છે. તે વસાણું બીજા આકારમાં ખાવાથી ગુણ જણાતાં વખત લાગે છે.

આસવ અથવા અરિષ્ટ બનાવતાં કાચનું અથવા કોરીનું વાસણ લેવું. તેને ઘીનો હાથ લગાવવો. એટલે જરા ઘી તે વાસણની અંદર ચોપડવું.

રસથી બરની અરધી ભરવી. બરની અથવા વાસણ અરધું ખાલી રાખવું કારણ અંદર ઉત્પન્ન થતી (ગેસ) હવાને રહેવા માટે જગા ન હોય તો બરનીનું મોઢું ખુલ્લું કરી નાખે. જો મોઢું મજબુત કરેલ હોય તો બરનીનું ફાટી નાખે. રસવાળાં વાસણ જમીનમાં દાટવાં અને બરનીનું મોઢું ચાદ અને તડકો લાગે તેમ ખુલ્લું રાખવું. જમીનમાં બરની દાટવાની કોઈક જરૂર જોતું નથી: આખી બરની તડકામાં ખુલ્લી રાખે છે.

૨૦ દીવસ પછી બરનીમાં ખમીર ઉતપન થાએ ત્યારે તેમાં અવાજ નિકળે અને (ગેસ) હવા પેદા થાય ગેસને બહાર જવા માટે બરનીનું મોઢું ધીળું રાખવું, સખત પેક કરવું નહી, બરણીના મોં ખોલી તે પર દીવાની બતી ધરવી. અંદર પેદા થતી ઝેહેરી હવાથી બતી બુજાઇજાએ. એ મુજબ રોજ તપાસ કરવી જ્યારે બતી છેક બારણીના મોઢાંમાં લઈ જવા જતાં બુજાએ નહી ત્યારે જાણવું જે

આસવ પરી પકવ થયો. હવે બરણીનું મોઢું મજબુત પેક કરવું. હવા અંદર જવા દેવી નહી. ૩૦ દીન પછી બાટલીઓ ભરવી. ૩૦ દીવસ બરણીમાં પેક રાખવાનું કારણ એજે બહારની હવા અંદર જાય નહીં અને આસવમાં બાકી રહેલી હવા ઊતપન થાએ તેનુ જોર બાટલો ખમી શકે. કાચની બાટલી હોય તે ફાડી નાખે.

આસવ બની રહયા પછી બહારની હવા આસવને લાગે તો ખટાશ ઉતપન થાય.

આસવ બનાવવામાં ખમીર (આસવના બીજ) ની પહેલી જરૂર છે. દરાખ, ગોળ, ખાંડ ધાવરીના ફુલ, ક્રીમ ટાર્ટ જેઠી મધ એ ખમીર લાવનાર છે.

આસવ બનાવવાનું વજન

પાણી શેર ૬૪=ગોળ. ૨૫ શેર, મધ ૧॥ શેર, ધાવડીના ફુલ સાથે વસાણા ૨॥ શેર

જો વસાણા ઓછા વધતા પ્રમાણમાં હોય અથવા ગરમી વધારે હોય કે ઓછી હોય તો આટલા કારણોથી આસવ થાય નહી, અથવા થયેલા આશવ જલદી બગડે.

ખમીર ઉતપન કરનારી ચીજો=દ્રાખ, ખજુર, મહુડાં, કેળી તાડી, પપાઉં, પાકું, ચાંપાં, જામફળ, સુરા (મીઠાસ વાળા ફળો)માં ખમીર ઊતપન કરવાનો કુદરતી કાયદો છે. ખમીર ઊતપન કરે એવી કોઈ વસ્તુ મીઠાસવાળાં પાણીમાં મળવાથી ખમીર પેદા થાય છે.

ખમીર પેદા થાય ત્યારે રસ ઉપર ફીણ બંધાય છે.

આસવ બનવાની કીર્યા પુરી થાય ત્યારે ફીણ નીચે બેસે અવાજ થતો બંધ પડે અને પાણી નિતરૂં થાય.

૮૮ ભાગ પાણી અને ૧૨ ભાગ ગોળ અથવા સાકર મળવે. વધારે મીઠાસ હોય તો ખમીર ચઢતાં ઘણા દીવસ લાગે અથવા ખમીર ચઢે પણ નહી.

આસવ શરીરના ફીકાસ માટે=ગોળ ૧ શેર, હરદાનુ દળ ૧ શેર, અજમો ૧ શેર, પાણી ૧૦ શેર, ૫ શેર લોખંડને એઓને ૧ વાસણમાં મુકી, જમીનમાં અથવા અનાજમાં દાટવું. ૧ માસ પછી ગાળીને તે પીવામાં ૫ તોલા જેટલું લેવું.

આસવ રોહિદા (રોહીત કારિષ્ટ) રોહીડાની છાલ ૪૦૦ તોલા, પાણી ૪૦૦૯૬ તોલા. ગોળ જુનો ૬૪ તોલા, ધાવરીના ફુલ ખુંદેલા ૬૪ તોલા, સુંઠ, મરી, પીપર, ચીત્રામૂલ, ચવક, તજ, તમાલ પત્ર, ઇલાયચી; હરડે, બેહડાં, આમળા, દરેક ૪ તોલા એ સઘળાંને બરનીમાં

મુકે, બચતી જમીનમાં દાટે. ૧ માસ પછી બાતલીમાં પેક કરે બરોળ કલેજાના દરદ, અર્શ, હૃદયના રોગ, સંધીવા, આ દરદોને ફાયદા આપે,

આસવની બનાવત—પાણી ૧૦૨૪, ગોળ ૪૦૦ મધ ૨૦૦, આસવના બીઅની ઓવર. ૪૦),

આસવ પરીપક્વ થવાનો વખત ઉનાળામાં ૬ દીવસ. વરસાદ અને થંડી રૂતુમાં ૮ દીવસ. જ્યારે વધુ વખત રહે ત્યારે આસવ ખાટો થઈને સરકો બને.

આસવ બનાવાની રીત.

અરિષ્ટ ઉકાળાથી બને.

આસવ થંડા ઉપચારથી બને આસવના વાસણને રોજ હલાવવું સરૂઆતમાં આસવના વાસણમાં હવા જતી રાખવી. હવા જાય તોજ ખમીર (yeast) પેદા થાય. આસવમાંથી નિકળતી કારબોનીક હવા બંધ પડે ત્યારે આસવ ગાળી લેવો. નહીંતો ફરીથી બીજી હવા ઉતપન થાય, ઉપર સફેદ થાય, અને સરકો (સુક્ત) બને. આસવ બન્યા પહેલે તેમાં હવા જવી જોઇએ, અને વાસણ રોજ બે વાર હલાવવું જોઇએ એવું કાર્તિક કહે છે.

આસવમાં કાચા ચણા મેળવાય છે; તેમાં નાઇટરોજન વધારવાનો નેમ છે.

ખમીરની કીરીઆ સરૂ થાય ત્યારે આસવની ટેમપરેચર (ગરમી ૮૦ થી ૭૫) ફેરનેટ ડીગ્રી થાય કોઇ વાર ૧૦૦] ડીગ્રી થાએ. ગરમી એકદમ વધે તો આસવના વાસણને થંડા અથવા બરફના પાણીમાં મુકે, જો ગરમી ઓછી થાય. તો આસવના વાસણને ગરમ પાણીમાં મુકે.

ખમીર ઉતપન કરવા માટે આસીદહેનીકની જરૂર છે માટે આસવમાં ધાવરીના ફુલ નખાય છે, તેને બદલે કોઇ બાવળની છાલ નાંખે છે.

આસવ તૈયાર થાય ત્યારે તેની ગરમી ૮૦ થી ૮૫ ડીગ્રી હોય છે.

આસવ ભરવાના વાસણ ચોખાં જોઇએ તેમાં જરાબી ખટાસ હોવી ન જોઇએ. ચુનાના પાણીથી વાસણ ધોવાય તો ખટાસ રહે નહી.

આસવ—ખુંડેલા જવ ૧) ભાગ ? પાણી ૪ ભાગ. બંધેને ઊકાળે. ૧ ભાગ રાખે. તેમાં ત્રીજે હીસ્સે ગોળ નાખે.

આંખના દરદો.

આંખની ગરમી
આંખની ખજ
આંખની ચેળ
આંખમાં પરવાળા
આંખમાં બાળ ઉગે
આંખમાં ખીલ પડે
આંખનું તેજ વધે
આંખનો અંધાપો મટે
આંખનું ફુલુ
આંખમાં ઝામરવા
" નજળો

આંખે પરડા
" અંધારા
" ટુંકી નજર
" ફેઠકે
" નો મોતીઓ

૧=આંખના દરદ માટે—પીળા ફુલવાળી ગળજીબી (માવજુમાન)નો રસ એક તોલો તેમાં ૦॥ વાલ ફટકડી મેળવી આંખમાં નાંખે.

૨=આંખની ગરમી મટે=આંખની ઝાંખ મટે, આંખનો નજળો, કાપે—જીરાંને પાણી સાથ અથવા બાવળની પાલીના અથવા સંધે-સાના પાનના રસમાં વાટી લેપડી આંખપર ૩ કલાક બાંધે અથવા આખીરાત બાંધી રાખે. આ ઇલાજ ૪ દીન જાથુક કરે. આંખમાંથી આંસુ નીકળવા દીએ.

૦॥ તોલો જીરૂ સહવાર સાંજ ખાવાથી ઉપલાં દરદોને ફાયદો થાય છે.

આંખનું ભરણુ, આંખના દરદો માટે—ગધેડાની લીડને કાદવના હાલ્લાંમાં મુકી તેમાં પાણી નાંખી એક રસ કરે. ચીમોડને લુગડાંની પોટલીમાં મુકી તે પોટલી ગધેડાંની લીડવાળાં હાલ્લામાં મુકી પકાવે, ચીમોડનાં છોળતાં ટહાડી નાખી તેનું બહુજ બારીક ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ આંખના પાપણની અંદર મુકી આંખ બંધ કરે. આંખપર રૂ મુકી પાટો બાંધે. રાતરે સુતી વેળા આંખમાં આ ભરણુ ભરે અને સહવારે પાટો છોડે.

૩=આંખમાં ખુંજ અથવા ચેળ માટે—એલચીના દાણાને મધમાં ઘસી અંજન કરે.

આંખની ગરમી=જારી=જાંજવા માટે=રસમતી પાણી સાથ તાંબા ઉપર ઘસીને બંધે આંખે આંજે. દરદવાળી એકજ આંખે આંજે તો તે આંખ સારી થયા પછી બીજી આંખે દરદ થાય, માટે બંને આંખે સાથે આંજે.

આંખની ગરમી માટે રસમતી પાણીમાં ઘસી આંખની આસપાસ લગાડે અને આમળીનાં પાનની લેપડી આંખ ઉપર ૪) કલાક રાખે તો તરત આંખ સારી થાય.

૪=આંખો આવે—આંખો લાલ થાય—ત્યારે આંખનું ભરણ નીચે મુજબ બનાવી રાતરે સુતી વેળા આંખમાં ભરવું.

ચીમડના પીળા બી (બીજ) કાઢીને દેવતા ઉપર સેકી બારીક કરવા, તેમાં જરા વડાગરા મીઠાની કટકી અને ઘાસના ટીપાં નાંખી બહુ વાટીને બુરા લુગડામાંથી ચાળી લેવો, તેનું અંજન કરવું.

પ=આંખ દુઃખે ત્યારે આવરના પાનરાને દુધમાં બાફી આંખે પોટલી મુક. આવરના ઝાડના નાના છોડ રેતાળ જમીનમાં દરિયા કિનારે થાય છે. તેના પાંદડાં સુનામખી જેવાં છે. તેની ઉપર ફુલ પીળાં પછી રાતાં થાય છે, તેના બીની સીંગ બાવળની સીંગ જેવી થાય છે. મેંદાના સીંગડાં જેવાં ગોળ આવરને પાંદડાવાળી મેંદી આવર છે; તે સુનામખી જેવું કામ કરે છે. મેંદી આવળને મીંઢી આવળ પણ કહે છે.

૬=આંખ ગળતી બંધ થાય—ગલોડીના વેલાંના કનો રસ તોલો ૧, સીંધાલુણ ૧ રતી એઓને વાટી અંજન કરવું.

૭=થુવરનું દુધ તથા બીલામુ આંખને લાગવાથી તે સુજી આવે છે. ત્યારે પાકા કેરીનો રસ આંખની અંદર તથા બાહાર લગાડવો.

૮=આંખના વધુ ખેંચાવાથી ભમરી, મગજની અશાંતિ, ઝીણીઝીણા ભાસ છે, રાત્રે ઊંઘ ન આવે, મગજની ભેદા થાય, ફીકર થાય, મગજમાં ગભરામણ, બોલવાંમાં લોતયટ થાય, ને પીવાની

દવાથી ફાયદો ન થાય તો તેની આંખ તપાસી આંખે ચસમો પહેરાવે તો બધું દુખ દુર થાએ.

૯=આંખની ગરમી કાપવા માટે— સાકર પાણીમાં ઘસીને આંખે આંજે છે.

૧૦=આંખ આવેલી, આંખમાં ખીલ માટે—ચનોઠીના પાનનો રસ આંખમાં આંજવો.

આંખમાં અણોટાના પાતરાં આવવાની તલાશ વધે તો આમળાનો માવો પાણીમાં કકડાટ [illegible] આંજવો.

૧૧=આંખના પરવાળાં, આંખમાં વાળ ઉગે તે માટે ઉપાય ઈંદ્રવરણાના લીલા ફળમાં સુરમાનો કટકો મુકવો. તે ફળ સુકાએ ત્યારે સુરમો અંદરથી કાઢી બીજાં લીલાં ફળમાં મુકવો; તે સુકાએ ત્યારે સુરમો અંદરથી કાઢી ત્રીજાં ફળમાં મુકી સુકવવું. ત્રીજીવારના ફળને સુરમા સાથે બારીક ભુકો કરીને આંખે અંજન કરે.

૧૨=આંખની ગરમી, મોતીના શરૂઆતમાં—સાકર અને [illegible] હરડે પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો આંખનો મોતીઓ અટકે અને આંખના બીજાં દરદોને ફાયદો થાય. આ ઘસારો રોજ તાજો જોઈએ; દીવસમાં બે વાર આંજવો જોઈએ અને તે ઘણા મહીના સુધી ચાલુ રાખવો જોઈએ. આ ઈલાજ અસલ અને ઘણો જાણીતો છે.

અંગ્રેજી ડાકટરો આંખના દરદો માટે એસીડ ટેનીક વાપરે છે, તે એસીડ ટેનીક હરડેમાં છે. આગલા જુના અંગ્રેજી ડાકટરોનો અભીપ્રાય હતો કે ફાસફરસ તેલ આંખમાં આંજવાથી મોતીઓ કપાય છે, તે ફાસફરસ સાકરમાં છે, એટલે હરડે અને સાકરનો ઘસારો દેશી વઈદો તેમજ અંગ્રેજી વઈદામાં આંખના દરદો માટે ઉપયોગી ગણેલો છે.

૧૩=છોકરાંઓની આંખ આવે, આંખમાં ખીલ થાય ત્યારે છોકરાંઓનો મામો અરણીની સોટી આતવારે કાપી લાવી તેના જીણા નાના કકડા કરી માળા બનાવી છોકરાંઓને પેહેરાવે તો આંખ સારી થાય. એવી કહેવત ચાલે છે.

આંખમાં ખીલ વારંવાર થતા હોય તે માટે ૦ાા તોલો ધાણાનો પાક રોજ [illegible]

ધાણાપાક—૧ શેર ધાણાને ખુંદવા, તેના ફોળતાં કાઢી નાંખવા. ધાણાના મગજને ખુબ વાટવા જેમ બહુ વાટે, તેમ ગુણ વધે. તેમાં ચાંદીના વરકના બે પાના નાંખવા અને ૧ શેર ગુલકણમાં મેળવવું.

૧૪=અંધાપાનો ઊપાય—આળશીઆં ખુંદીને ઇ સાથ મેળવી તેની બતી બનાવવી. તેને ઘીમાં મુકી સળગાવી, કાજલ પાડી આંખે અંજન કરે તો રાત્રે અંધારામાં પણ દેખાએ. ચોર, લોકોને આ અંજન જાણીતું છે, તે ચોરો અંધારામાં કામ કરી શકે છે એવું બોલાય છે. અળસીઆમાં ત્રાંબુ હોય છે, ને ત્રાંબુ બરડ હોય છે, તેને નરમ કરવાની નીચે મુજબ રીત છે,

ઘોડાનાં નખ, હાથી દાંત ભેંસના અથવા બકરાંના સીંગડાં, મધ, ઘી, ગોળ, ચણોટી, ટનકણખાર, સંભાગે મેળવવું. ૧ ભાગ બરડ ધાતુ (ત્રાંબું રૂપું અથવા સોનું) અને ⅓ ઉપલી મેળવનીને સાથે પીગળાવવાથી ધાતું નરમ માખણ જેવી થાય છે.

૧૫=આંખનું તેજ વધે—૨ તોલા સુનામખી અને ચોપચીની ૧ તોલો ખુંદીને ફાકી બનાવી ૦ાા તોલો ફાકી રોજ ૪૧ દીવસ ખાવી.

૧૬=આંખનું દુખવું મટે—સત્યનાશીનો રસ આંખમાં આંજવો.

૧૭=આંખ ગળતી બંધ થાય— ગીલોડાના વેલાના કનનો રસ તોલો ૧, સીધાલુણ ૧ રતી સરવેને વાટી અંજન કરવું.

૧૮=આંખમાં કચરો જાય ત્યારે ઓરતનું દુધ આંખે આંજવું.

૧૯=આંખની ગરમી કપાય—દાડમના દાણાનો રસ આંખમાં મુકવાથી ગરમી કપાય છે.

૨૦=આંખની ગરમી કાપે—માથું બોરાવ્યા પછી દીવેલાના પાતરાં બે માથે બાંધવા માથાના બાળ ગોટા હોય તો ગુણ લાગે નહીં.

દારૂડીયો—દારૂડી—સત્યાનાસીના.

૨૧=આંખનું અંજન—છોડનો રસ ૧ તોલો, સુરમો કાળો તોલો ૦ા, કાળા મરી ૧૧ દાણાં, ૩ કલાક ખરળ કરી સીસીમાં ભરવું.

૨૨=આંખનું અંજન—દારૂડીનો રસ, એટલુંજ ઘી, કલાક ૬ ઘુંટવું અને અંજન તરીકે વાપરવું.

૨૩=આંખના દરદો માટે ૦ા તો. સુનામુખી સેરડીના રસ સાથ રોજ ખાવી.

૨૪=આંખની રોશની વધે, કાળી મસલી અને સુનામખીનું ચુરણ ૦ા તો. રોજ સેવન કરે,

૨૫=આંખનું તેજ વધે, ચીકણાનો ભુકો કુમારના રસમાં ખરળ કરી ૧૪ દીવસ તેનું અંજન કરવું.

૨૬=આંખનું તેજ વધે, સળંગમ પકાવેલું ભુખે પેટે ખાવું.

૨૭=થુઅરનું દુધ આંખમાં લાગુ હોય તો, આમલીના પાનના રસના ચાર ટીપાં આંખમા નાંખવાં, અને આમલાનો પાલો દરદીને ખવાડવો. અથવા ગાયના છાણનો રસ ૪) ટીપાં આંખમાં નાંખવાં.

૨૮=બાળકોની આંખો આવે તો પહેલે દીવેલનો જુલાબ આપવો.

૨૯=આંખનું તેજ વધે=રતનજોતના દુધમાં રૂ ભીંજવી તેને સુકવીને જોટ બનાવે. એક કાદવના કોડીઆમાં ઘી મુકી, તે જોટ સળ-ગાવે અને કાજળ પાડે. તે કાજળ કાંસાના વાસણમાં રાખે અને અંજન કરે,

૩૦=આંખની ઝાંખ મટે=આંખની અંદર થંડા પાણીના ફુડકા રોજ ૩ વાર મારવાથી આંખની ઝાંખ અને ગરમી મટે.

૩૧=આંઝણી—આંખના પોપચાં ઉપર ફોડકી થાય તે ઉપર ચણોઠીનું મગજ પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

આંજણી આંખપર થાય તે માટે—ગાયનું દુધ અને ભેંસનું છાણ સંભાગે મેળવી લગાડવું.

હાથની આંગળી બીજા હાથની હથેલી પર ઘસે. ગરમ થાય ત્યારે આંજણીને તે આંગળી લગાડવી. આમ ઘણીવાર કરવું.

આંજણી માટે—સીંદુર અથવા લખવાની કાળી સાહી લગાડે.

૩૨=આંખ દુખે ત્યારે આવરના પાતરાને દુધમાં બાફી આંખે તેની પોટલી મુકે, આવરના ઝાડના નાના છોડ રેતાળ જમીનમાં દરિયા કિનારે થાય છે. તેના પાદડા સુનામખી જેવાં છે. તેની ઉપર ફુલ પીલાં પક્ષી રાતાં થાય છે. તેના બીની સીંગ બાવળની સીંગ જેવી થાય છે. મેંદાના સીંગડાં જેવાં ગોળ પાદડાંવાળી આવરને મીંઢી આવર કહે છે. તે સુનામખી જેવું કામ કરે છે. મીંઢી આવળને મીંઢી આવળ પણ કહે છે.

૩૩=રોગની આંખમાં વધે=કાળી મુસળી બકરીના દુધમાં ઘસ અંજન કરવું.

૩૪=આંખ નબળીવાળા દરદીએ પગના તળીએ અને માથાપર હમેશા રોજ તેલ દીવેલ મસળવું. ત્રીફળાનું ચુરણ ખાવું અને તેના ટીપા આંખે મુકવા

૩૫=આંખે નજલો ,, ઝાંખ ,, પડળ ,, અંધારા	અણોઝીનું મુળ બોકડાના મુતરમાં ઘસી અંજન કરવું, મેથને પાણીમાં ઘસીને અંજન કરવું, સરગવાના પાનનો રસ અને મધના ટીપાં મુકવાં,

૩૬=ઝામરવા—૪) વાલ ગળોનો સત્વ દુધમાં ઉકાળી પીવો, દરદ નરમ રહેશે.

૩૭=પરવાળાં=પાંપણના વાળ અંદર આખમાં વળી જઈ દુખ દીએ છે તે માટે ૨) તોલા. સુરમાના પથ્થરને ૧) તાજા છડવારણાના ફળમાં ખોસવો. ફળ સુકાઇ રહે ને તે સુરમો બીજા ત્રીજા ફળમાં એ મુજબ ૩) વાર પકવી સુરમો બારીક કરી આંખે આંજવો.

૩૮=આંખની ઝાંખ માટે. નીરમળીના બી ઝેર કચુરાના જેવા છે. ગંદુ પાણી હોય તેમાં નાંખવાથી પાણી નીતર્યું નીરમળ બને છે. આંખની ઝાંખ તોડવા અને આંખના તેજ આવવા નીરમળી કપુર. મધ, સાથે મેળવી આંખે લગાડવી.

૩૯=આંખનું તેજ વધે, આંધળો દેખે—કાળા નાગના પેટ માંથી ચરબી લોઢાના વાસણમાં તાવે. તેની કાજળ બહુ તપાસથી પાડે. માછીના [illegible] આને મધેસરનો રસ ચોપડી છાયામાં સુકાવે. [illegible] લોખંડના વાસણમાં મુકે. અંદર બતી મુકી તેની ઉપર એલચી વાલ ૨ નો બુકો દીવાના મોઢા આગળ મુકી પછી દીવો રોશન કરીને ઉપર પેલું કોડીયું ઢાંકે અને કાજળ પાડે આ મેંસ આંખમાં આજે તો આંધળો પણ જોતો થાય.

૪૦=ટુંકી નજર=પરવાળા=આંખના દરદો માટે. આંખના દરદો માટે સાટોડીનું મળ ઘસી અંજન કરવું.

૪૧=આંખનું તેજ વધે—[illegible] રી ના શેર, સાકર ના શેર એની મેળવણી બનાવી [illegible]ના વાસણમાં મુકે તે વાસણ પાણીવાળી એક તપેલીમાં તરતું રાખ તે તપેલીના ઉપર કાદવનું પાણીથી ભરેલું વાસણ મુકે. તે ચુરણ એક તોલો રોજ બે વાર ખાવું.

૪૨=આંખના દરદ માટે—મમીરા છુંટી ઘી સાથ મેળવી બતી સળગાવે અને કાજળ પાડે તે કાજળ આંખે આંજવું.

મમીરી.

૪૬=મમીરી એ મમીરાંના જેવી છે. તેને મળતી આવે. હરદ્વારના પહાડપર થાય છે.

મમીરો નર છે અને મમીરી નારી છે. મમીરી દીસે જોવામાં આવતી નથી એના ચળકાટથી રાત્રે જણાય છે, એનું મૂળ સફેદ ભુખરા રંગનું હોય છે.

બનાવટી મમીરો.

કોઇ ઝાડના મુળીઆને નાત્રીક એસીડના પટ આપે અને પછી તે મુળીઉ ગળીથી રંગેલા કપડા ઉપર ઘશે તો કાળો રંગ નીકળી જએ. લુગડું સફેદ થાય. આવો દેખાવ કરી તે મુળીઆ મમીરા તરીકે ઓળખાવે.

આમર વા=હુકેમા=સોનાના મુળીઆંને ભરી સાફ બનાવે ને આંખની કીકી ઉપર પાંચ મીનીટ દાબી રાખેતો આંખમાંથી ગરમ પાણી નીકળે અને ઝામરવા મટે.

મમીરો.

આફ્રીકામાં હોદાદા ગામમાં એ મલે છે. આરબ લોકો એને હરણ દુટીઆ કહે છે.

ઝામરવા માટે—આંખની કીકી ઉપર મમીરો લગાડવાથી આંખનુ પાણી ખસે છે.

ગળીથી રંગાયલા કપડાં ઉપર મમીરો મુકે તો કાલો રંગ નીકળી જએ અને કપડું સફેદ થાય.

ધોળી સાટોડીનું મુળ મમીરા જેવુંજ વધ્રદક કામ કરે છે.

કાશમીર તથા કાબુલમાં મમીરાના છોડ થાય છે એના છોડ ચંડકમાં ઉગે છે, તેના ઉપર રાત્રે રોશની દેખાએ છે. એની ગાંઠ હળદરની ગાંઠ જેવી પણ બહુ સખત રહે છે. કાગડાના પીછ ઉપર પાણી લગાડી મમીરો ઉપર ઘસે તો કાળું પીછ સફેદ થાય છે.

૪૭=ઝામરવા, માથે દુખાવા થયા પછી થયલો અંધાપો મટે=મમીરાને પાણીમાં ઘસી અંજન કરવું.

આંખના પાપણ ઉગે=રસમતી, હરડે અને સાકર પાણીમાં ઘસી આંખની આસપાસ લગાડે અને આંખમાં અંજન કરે.

આંખનો ડોળો બુલાઇ પડે તો—કાચા ચણાની દાળની લેપડી ડોળા ઉપર બાંધી ને ઉપર પાટો બાંધી ૩ દીવસ રહેવા દેવી.

આંખમાં તમ્મર આવે તે માટે કાળી મુસળી દીવેળમાં મેળવી અંજન કરવું.

આંખ ફૂટકતી હોય આંખમાં વસવાટ થાય ત્યારે—મધમાં સીંધવ ઘસી આંખે અંજન કરે, અથવા કડાની પાનરી ફૂપાણીમાં ભીંજવી વાટીને આંખપર મુકે.

આંખના દરદો.

૧ આખની ગરમી માટે રસવંતી દુધમાં અથવા લીંબુના રસમાં ઘસીને લગાડે.

૨=જેઠીમધ મધમાં ઘસી લગાડે.

૩=આંખની રતાસ કમી થાય, ગુલાબજળના ટીંપા આંખમાં નાખે.

૪=આંખ ઊઠે (બાલકની) તે માટે માતાના દુધમાં ફટકીનો ભુકો મેળવી તેની સળી બનાવે; તે સળી આંખમાં આજે.

૫=આંખ બગડવાનુ ૧) કારણ આંખોને દીવસનાં અજવાળેથી કામ થઇ શકે તેટલું કરવા દેવું એક કુદરતી નીયમ છે; રાતરે અંધારામાં આંખને આસાએસ આપવો કુદરતી કાયદો હતો. વખતના ફેર ફાર સાથે અને કામનો બોજો વધવા ને લીધે રાતરી વેળા બતીથી કામ કરવાનું સરૂ થયું. જ્યાં સુધી દીવલ અને કોપરેલની બતીથી કામ થયું ત્યાં સુધી આખનુ તેજ ઘટેલું જણાયું નહી. વખત જતે, જાત જાતની વધુ રોશની વધતી ગઈ તેમ આંખો નબળી થતી ચાલી. નાના બાલકને રોશનીથી આંખનું તેજ ઘટે છે. આંખ બગડે છે. તેથી તરતના જનમેલાં છોકરાની આંખને નુકસાન નહીં થવા દેવાના હેતુથી દીવસની રોશનીથી બચાવવા, તેઓને ઘણા દીવસ અંધારી ઓરડીમાં રાખવાનો રેવાજ અસલ હતો. કેટલીક ન્યાતીમાં રેવાજ એવો છે જે ૪) માસ સુધી તરતના જનમેલાં બાળકને ચાનની રોસની જોવા દેવી નહી. સુવાવડી બાઇડીને અંધારી ઓરડીમાં રાખવાની મુળ મનલબ આ હતી. કુદરત તરફ જોતાં આ રેવાજને ટેકો મળે છે જે કુતરાં, બીલાડાં, ચલ્લી, કાગડા, ઉંદર વગેરેના બચ્ચાંની આંખો જનમ્યા પછી ઘણે દીવસે, અને આંખો રોસની જોવાની સકતીમાં આવે છે ત્યારેજ તેઓની આંખો ખુલે છે, આ કાયદો હવે અમલમાં રહેતો નથી. તેથી બાલકોની આંખ જલદી બગડે છે. આ જમાનામાં ઉદ્યોગ વધ્યો છે અને તેથી ઘણા કલાક દીવાની બતીથી કામ કરવું પડે છે. વધારે અને વધારે તેજવાળી બતીથી હવે કામ લેવામાં આવે છે; તેના પરીણામમાં આંખનું તેજ ઘટે છે, અને ચસમાની મદદ લેવાની જરૂર જણાય છે. આંખને બચાવ માટે સ્કુલમાં જતા છોકરાઓને, કોપરેલ, દીવેલની બતીથી જેટલું કામ થઇ સકે તેટલુંજ કામ રાતરે કરાવવું.

આંખમાં આંજની.

૧=૧૦૦) વાર ધોયલા ઘીમાં અથવા ઘણા વખતના જુના ઘીમાં સીંદુર મેળવી આજની પર લગાડવું.

૨=રસવંતી, સુંઠ, મરી, પીપરનું ચુરણ આંજની પર લગાડવું.

૩=આંબાનું પાન ઝાડ પરથી તોડે ત્યારે તેનીદાંડીમાંથી જે ચીકણો પદાર્થ નિકળે તે આંજની પર લગાડવો.

૪=ભેંસના છાણનો રસ, દુધ સાથ મેળવી લગાડવો.

૫=ઉજળી ચણોઠીનું મુળ સ્રીના દુધમાં ઘસી આંજની પર લગાડવું.

આંખનું ફુલું

ફુલું કપાય, સત્યાનાસીનો રસ ૧) થાળીમાં ા ઈંચ ઊંડો ભરે, ઠારીને પેહેલે ઘીનો હાથ લગાડે, તડકામાં સુકવવું, ધુળ જવા દેવી નહીં. એની ટીકડી બનાવે, તે ઘીમાં અથવા દુધમાં ઘસી આંજે, આ ટીકડી ૧) વરસ પછી નકામી થાય.—

૨=નિરમળીના (નિળમલી) ના બી મધમાં ઘસી આંજે.

૩=અક્કલકરાના ચુરણને ગેટીના દુધમાં ૩) દીન ખરલ કરે. તેની ગોળી બનાવે, પાણીમાં ઘસી આંજે. ૧) માસ સુધી રોજ બે વાર આંજે.

૪=મખમલના કકડાને આંકડાના દુધમાં ૭ વાર પત આપે. કાદવના વાસણમાં તે બાળે, ને માખણ સાથ મેળવી આંજે તો જનાવરનું ફુલું પણ મટે.

૫=ફુલનું ફુલું—સોરખુ ટાંક ૧), સાકરી ચોખા ૧) ટાંક, ગવેડીના દુધમાં પીસી ગોળી બનાવે. ને પાણીમાં ઘસી ૧૧) દીન અંજન કરે—

૬=દામના ઘાસનું મૂળ કાન બાંધે. અંકડાનું મૂળ પાણીમાં ઘસી આંજે. દાકડી (સત્યાનાસી)નું દુધ ૧ ટીપું, ઘી ૩ ટીપાં એની મેળવણી કરી સોમાંસા રોજ ચાર અંજન કરે તો શરૂઆતનો મોતીઓ, ફુલું, આંખની ઝાંખ, રતાંધળા ઝામરવા, દરેકને ફાયદો આપે, ઈલાજ નિર્ભય છે,

---

આંખે અંધારાં

આંખે અંધારાં આવે તે માટે—પિત્તથી મસ્તક ચઢે અને આંખે અંધારાં આવે ત્યારે ધાણીઆ પિત્તપાપડાનું ચુરણ તેલમાં મેળવી તાળવાં ઉપર અરધો આંગળ જાડો લેપ કરે.

આંખના પાપણુ ખરી પડે.

૧=એ માટે ચપેલીનુ તેલ ઈંડાની સફેદી સાથ મેળવી આંખે આંજે તો બાલ પાછા ઉગે.

૨=એરંડીઆ તેલને ખુબ ઉકાળી અંદર બારીક મોરથુથુ નાખી મેળવે. રોજ ૩) વાર આ તેલ આંખે આંજે ખરી ગયલી પાંપણુ પાછી થાય. એ તેલ ૫) તોલા મોરથુથુ ૨) વાલ

આંખે કાંકરો.

આંખે કાંકરો ખુંચે, આંખ ખટકે, આંખ દુખે, તે માટે આંકડાના દુધમાં ભીંજવલું રુનુ પુમડું પગના અંગુઠાના નખ ઉપર મુકે.

મોતીઓ આંખનો.

કરણુનો એકસ્ટ્રેકટ, અગ્રેજી એકસ્ટ્રેકટ નકસવામીકા તથા અફીણુના જેવા ગુણુ ધરાવે છે અને તેનાજ પ્રમાણુમાં ખાવામા લીએ છે.

૧=ફુલું, મોતીઓ—આંખનુ ફુલું તથા સરુઆતનો મોતીઓ સારો થાએ. ઉપર મુજબનો કરણુના મલમ આંખે લગાડે અથવા અંગ્રેજી એકસ્ટ્રેકટ બેલેડોના ટીપાં બનાવી આંખમાં નાંખે છે. તે મુજબ એકસ્ટ્રેકટ કરણુનાં ટીપાં બનાવી આંખમાં મુકે તો ફુલાને તેમજ મોતીઆને ફાયદો કરે.

૨=આંખના દરદો, મોતીઓ, ઝામરો સારા થાય—કાંસાનો ઠળીને જરા ઘી લગાડીને દારૂડીના છાડનો રસ મુકવા તે સુકાય ને તેની ટીકડી બનાવવી, આ ટીકડી દુધમાં ઘસી આંખ લગાવ્યા કરવી.

આટ્રોપીઆ, પોટાસ આયાડાઇડ અને મરકયુરીના મલમ જેવું એ કામ કરે છે. આ વાપરવામાં જરાએ જોખમ નથી.

૩=આંખનું ફુલું મટે—દારૂડીના છાડમાથી રસ પીળો નીકળે છે તે એક ભાગ અને ઘી ૩ ભાગ મેગરી સીસીમાં ભરી રાખે અને તેમાંથી રોજ અંજન કરે. ફુલા માટે આ રામબાણુ ઇલાજ છે.

૪=આંખનો મોતીઓ મટે—નાળીયેર, જેઠીમધ, તજ, અને દારૂ ગાળવાના મહુડાનું સંભાગે ચુરણુ બનાવી ના તોલો ચુરણુ મધ અને ઘી સાથ ૪૦ દીવસ સવાર ખાવું.

આંખમાં ફુલું

૧=આંખનું ફુલું, ગાયના દુધમા સુંઠ ઘસી અંજન કરવું.

૨=આંખનું ફુલું કપાય=પકવેલું સમુદર ફળ બકરીના મુતરમાં ઘસી અંજન કરવું.

૩=ફુલું આંખનું નરમ અને કાચું હોય તો જીરાંના પાણીમા બબે ટીપાં આંખમાં મુકવાં.

૪=ફુલું--ગધેડાના દાંતને પાણી સાથ ઘસી આંખમાં આંજે તો આંખનું ફુલું મટે.

૫=આંખનું ફુલુ--ગીલોરીના છેરને માતાના દુધમાં ઘસી આંખે લગાડવું અથવા ચલ્લાના છેરમાં સાકર વાટી આંખમાં ભુકી ભભરાવવી અથવા સફેદ મુસળીને સ્ત્રીના દુધમાં ઘસીને આંજવી અથવા ફટકડીના ચૂરણનું અંજન કરવું.

૬=ફુલુ આંખનું-ચલીઆનો અગ્નાર અને સાકર સમભાગે મેળવી તેની બારીક ભુકી આંખમાં મુકયા કરે તો ફુલું કપાએ.

૭=આંખનું ફુલું બે માસનું હોય તે મટે--કપુરને વડના દુધ સાથે મેળવી આંખમાં અંજન, કરવું ઘણા દીલસ ચાલુ રાખવું.

૮=આંખમાં ફુલું-- ફુલું સફેદ જગા ઊપર હોય તો ૧ વાલ ફટકી અને રાા તોલા પાણી મેળવી તેનાં ટીપાં આંખમાં નાખવાં. એ બહુજ અકસીર ઇલાજ છે.

૧૦=આંખનું ફુલું મટે--જીરાંના પાણીના ૨ ટીપાં મુકવાં અને ચક્લાંની અઘાર અને સાકર મેળવી અંજન કરવું,

૧૧=આંખના કાળા ભાગમાં ફુલું પડે તો વડાગરૂ મીઠું છાસમાં મેળવી અંજન કરે,

૧૨=આંખનું ફુલું મટે--સમુદર ફળ અને ઘોડાનું નખ પાણીમાં ઘસી અંજન કરે

૧૩=આંખનું ફુલું સર્ણીએડમાં થએલું મટે.

ગધેડાનો દાંત અને સાકર સમગાગે પાણીમાં ઘસી આંખ લગાડવું. ચરકલા (ચલ્વા) ની અઘાર અને સાકર સમભાગે બારીક કરી ચુરણનું અંજન કરવું.

૧૪=આંખનું ફુલું મટે—ધોળી મુસલી સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી ૨૧ દીન આંજે.

આંટણ

૧=આંટણ ઉપર ચંપેલીના પાંદડાંનો રસ મુકે છે, તેથી આંટણ નરમ થાય છે. ઘઉંનું થુલું સરકામાં ભીંજવી ને આંટણ ઉપર બાંધવું.

૨=કાંદો છુંદી આંટણ ઉપર મુકાય છે. તજનું તેલ આંટણ પર લગાડયા કરવું.

અંતરગળ-ઓળીમાં અંતરડું-ઓળીનો આજાર- રંગગાંઠ-ગુલ ગોટા,વધરાવળ

૧=દારૂ લસદર ગૌમૂત્ર સાથ આપો

૨=ઓળીમાં આંતરડું ઉતરે તે માટે નવસારી પ્રાંતના કામરેજ તાલુકાના લસદર ગામમાં ડામ દઈ સારૂં કરે છે તે નીચે મુજબ.

જે બાજુએ સારંગ ગાંઠ હોય તેથી સામેની બાજુના હાથની બાજુપર ડાહામ મુકે છે. ડાહામ કઈ જગાપર મુકવો તે ચોકકસ કરવા માટે નીચે મુજબ કરવું.

જે હાથ ઉપર ડહામ દેવાનો હોય તે હાથને બીજા હાથથી પકડવો. એટલે બીજો હાથ પીઠ પછાડીથી પસાર કરી તે હાથવડે પેલા ડાહામ દેવાના હાથની બાજુ પકડવી. અને એટલી ઉંચાઈએથી બાજુ પકડવી. તેમ કરતાં, અંગુઠો ડાહમ મુકવાની બાજુની જે જગાપર પોહોંચે ત્યાં નિશાન કરવી. આ નિસાન કરેલી જગા ઉપર લાલચોળ કરેલા લોખંડના પાતળા સળીઆથી ડામ દેવો. તેને ૨૦) દીવસ ઝરવા દેવો. પછી બાવળની છાલનું ઉકાળેલું પાણી લગાડી રૂઝ લાવે.

ડાહામ દેવાની અંગ્રેજી રીત મુજબ પેલી નીશાન કરેલી જગા ઉપર બ્લીસ્ટરીંગ પેપર મુકે. ફોલ્લો પડે તે ફોડે. તેમાં કાચો ચણો મુકી બાંધી દીએ. તે ચણા વાળી જગોએ ખાડો પડે ત્યારે તે ખાડામાં મીનની ગોટી મુકે. ને જખમને ઝરવા દીએ રૂઝ આવવા દીએ નહીં ૨૦) દીવસ પછી રાજસતા મલમની પટી મારી રૂઝ લાવે.

અંતરગળ=Rupture, Inguinal Hernia ૨) જાતના છે, રીડયુસએ એટલે જે ચડે ઉતરે તે અને સ્ટ્રેનગ્યુલેટેદ એટલે ઉતરીઆ પછી પાછો ચડે નહી તે એમાં જોખમ ઘણું છે.

૪ ચડ ઉતર અંતરગળ માટે સરૂઆતમાંજ જંતર (પતો) વાપડે તો તે દરદ નિકળી જવાનો સંભવ છે.

૫ અંતરગળ બાળકને હોય તો નવસાર ૦ાા તો. સ્પીરીટ ૨ાા તો. પાણી સેર મેળવી તેના પોતાં મેલવાં.

૬ અંતરગળ પાછો ચડે નહી ત્યારે ગેરીના ૧) તો. ઘીને કાંસાની થાળીમાં ઘીણવું. તેમાં ૦ાા તો. રાહાલ નાખી ફરી ઘીણવું તેમા વચનાગ ૦ા તો. મેળવવી તેનો ગોળીપર લેપ કરવો.

૭ તંબાકુના લીલાં પાન ઉપર સીલારસ લગાડી ગોળીએ બાંધવું લીલો તંબાકુ ન મળે તો સુકાને પાણીમાં ભીંજવી નરમ થાય ને વાપડવો. સુકો તંબાકુ વાપડવાથી, ઓકારી આવે, જીવ દોહોવાય.

૮ અંતરગળની સરૂઆતમાં મેંઢીના દાણા ૦ા તોલો આખા પાણી સાથરોજ બેવાર ગળે તો ૧૫) દીવસમાં ફાયદો થાય.

૯ ખતુમરીના પાન રૂપીઆના આકારના થાય છે. એની દાંડી લાલ છે. અરૂના પાંતરાંની દાંડી માફક એની દાંડી પાંતરાંની વચે થાય છે. જે બાજુએ અંતરગળ હોય તેની સામી બાજુએ ગરદનની પાસે ખાંદ આગળ એનુ ૧) પાન દાબી રાખે તેથી બલીસ્ટર (ફાફ-ફઓ) ઉઠે તેને ફોડી ૧૫) દીવસ ઝરવા દીએ. રૂઝ આવવા દીએ નહી

૧૦ મીંદલના બી અને લીંડીપીપર બએ વાલ મધ સાથે રોજ ખાય.

૧૧ હાથના અંગુઠા ઉપર એક મોટી અને જાહેરમાં દેખાતી નસ છે તેને ગરમ કીધેલાં લોઢાંથી દાંબે. જો દાબી બાજુની ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે તો જમના હાથના અંગુઠાની નસપર દાગ મુકે. જો જમનાં બાજુની ગોળામા આંતરડું ઉતર તો દાબા હાથના અંગુઠાને દાંબે.

ગરોળી (જાનુવર)ના માંસનું બાફ આપવાથી વધરાવળ અને આમણનું દરદ નરમ પડે.

ઘઉં (ગોધમ) ના છોડના મૂળ ઘીટીના દુધમાં વાટી લેપ કરે અને દીવેલ પીવું રોજ ચાલુ રાખે ૧) અથવા બે ઝાંડા ખુલાસાથી આવે એટલુંજ દીવેલ રોજ દુધમાં પીએ. ગામની દીવેલ કાચું લાવી તેને ઉકાળી તેલ ઘરમાં તાજું બનાવે તે ઉત્તમ સમજવું ૮) દીન ચાલે એટલું બનાવ્યા કરવું.

જંતર પટ્ટેરો અથવા કચ્છો એવી રીતે બાંધવો જે આતરડું બહાર દેખાતું હોય તેને દાબે. આ રીત ચાલુ રાખવાથી તરતનું દરદ નરમ પડે. અને વધારે આગળ વધે નહીં.

લેપ—સિંધવ, ખુરસાનીઅજમો, તંબાકુ (જરદો) દરેક ર) તો. ગધેડાંના લીંડ ૦ા સેર પાણી સાથ ગરમ કરી જાડો લેપ બાંધે અને પ્રગોરીઆના બી ૧) ચણોઠી ભાર રોજ બે વાર પીવું ૩) દીનમાં ફાયદો થાય.

અંતરગળ.

અંતરગળ, એટલે ગોળીના દરદો આઠ જાતના છે;

જળ (પાણી) ભરાવાથી થાય તે 'વધરાવળ'

લોહી ,, ,, ,, રક્તજન્ય વૃધ્ધી

પવન ,, ,, ,, વાયુજન્ય

આંતરડું ફોળીમાં ઉતરવાથી થાય તે સારંગ સોજે (ફુગ્ગથી થવાથી) અને ચામડી જાડી થવાથી.

ઉપાયોમાં ડામ દેવા, વાયુને કાઢનારી દવાઓ, દસ્ત સાફ લાવનારી દવાઓ, પાણીનો લાવનારી, ઉલટી કરાવનારી દવાઓનું સેવન કરવુ સારણ હોય તો પટો લગાડવો.

વધરાવળ માટે ઉત્તમ છે. ગોળીના મૂળમાં, ડાંભ દેવો અથવા કાનની વચમાં ગરમ અથવા થંડી સોય બોળી કાણું પાડવું કાનામાં દોરો પોયલો ૧) માસ રાખવો. હાથની ડેકરી ઉપર હાથની કોઈ પણ આંગળી વચ્ચે આંગળી ખેંચીને પછી ડાંભ દેવા. હાથના પોંચા આગળ વચલી આંગળીની નસ ઉપર આડો ડાંભ અંતર જે બાજુએ હોય તેની સામી બાજુએ ડાંભ દેવાય, ડાંભ દેવાથી નસો ગોળી સાથ સંબંધ રાખે છે; એટલે એ નસનુ મોઢું ૧) નાડીથી ખુલ્લુ થાય તો ગોરીનો, પવન, પાણી, અને લોહીની રસીને બહાર નિકળવાનો માર્ગ મળે છે.

સોય, અથવા સુઓ ભોંકતાં દરદ થાય નહીં, માટે અંગ્રેજોમાં કોકેણ લગાડે છે; તેમ દેશીમાં દેડકા જાણીને, આંખો અથવા તેના

શરીરનો કોઈ ભાગ ૨) કલાક બાંધી રાખે તો ચામડી સુણુ મારી જાય છે. અથવાં સુઓ ભોગવાની જગા ઉપર મીણુ તાવીને ખમીં શકાય એટલું ગરમ લગાડવું તેથી મીણુની પોપરી બંધાય; તે પોપરીમાં સુઓ જાય તો ચામડીને દરદ થાય નહી આ ઇલાજ ગળની ચામડી પર કરી, સોય ચામડીમાંથી ફોડી કાઢો તો અનુભવ થશે.

પોત મુકવાની રીત—ગુઠણુ નીચે પીંડી ઉપર અથવા ગુઠણુ આગળ જાંઘ ઉપર, અથવા ભુજાની ડેડરી ઉપર સળગાવેલા હળદરનાં ગાંઠીઆથી દામ દેવો. તે ઉપર ફુલ્લો થશે. આંકડાના દુધમાં સુતરને ભીંજવી તેની દડી બોર જેટલી મોટી બનાવી મુકે, તે ઉપર કોઇપણ જાતનું પાતરૂં બાંધે ૮) દીન પછી તે જગા ઉપર કાંનુ પડશે તે કાણા ચોખુ મીણુ ગોટી કરી મુકવું પાટો બાંધવા આં રસી નીકળતી જગા રોજ ધોવી. મીનની ગોડી ધોઈ પાછી મુકવી, પાટો બાંધવો આ મુજબ રોજ કરવું સરીરમાંથી પાણી અથવા રસડો એ કાનાવાટે નિકળતું બંધ થાય દરદને ફાયદો થયલો જણાય ત્યારે પેલાં કાનાને (જખમને રૂઝ લાવવું હોય ત્યારે મીનની ગોળી પેલાં ચાંદાપર મુકવી નહી પણ બોરડી બાવળ પીપરની છાલ ના ઉકાળાથી તે ચાંદુ રોજ ધોવું અને રૂઝનો મલમ લગાડવો બીજી એક જાતનો દાંમ અથવા પોત=પગની પીંડી ઉપર પેનસીલથી પાટલી સુતરની દોરી બાંધવી ગોળી સાથ સંબંધ રાખનારી નસ ૨૧) દીન પછી ફુલશે આ ફુલેલી નસને ફોડવી કાનુ પાડવું તે માટે ચિતરાનું મુળનું ચુરણુ તેલમાં ગરમ કરી નસ ઉપર મુકે ખરાબ પાણી તે જખમમાંથી બહાર નીકળવા દેવું ત્યારે દરદ નરમ પડે ત્યારે ટોપરાંને બાળી તેના રુછુને પાણી સાથ મેળવી માખણ જેવું ઘટ બનાવે તે જખમ પર મુકવું પોત મુકવા પહેલાં અગત્યાના બી (મુઠકા) ૮) વાલનુ ચુરણુ ખાવું આ ઇલાજથી ઘણા વરસના દુઃખી દરદીઓ સારા થાય છે.

ખાંસની દવા—અંગોરીઆના બી ચણોટીભાર વારી પાણી સાથ સવાર સાંજ લેવાથી જરૂર ગુણુ જણાય છે આ ઇલાજ તદન સુગમ સરલ અને ચોકસ છે.

લેપ—ચાંગડના તાજાં લીંડા પાસેર અને ખુરાસાની અજમો ૦। સેર પાણીમાં બારીક વાટે ગરમ કરે લેપ બાંધે.

લેપ—ખુરાસાણી અજમો વાટીને ગોળી,ઉપર જાડો લેપ કરે તે ઉપર લીંમડાના પાનનો લેપનો ડકેરો કરે તે ઉપર ઝરડાનું તંબાકુનું અથવા બજરનું પલાળોનું પાન મુકી પનો બાંધે, તેથી ગોળીમાથી પાણી ઝરે.

લેપ—કાંકીડાને કાદવના વાસણમાં બાળી ચુરણ કરે તે રાખ બારીક કરી સીંધવ સાથ મેળવી લગાડે દરદ અનસ્ય મટે.

જે બાજુની ગોળીએ આંતરડું ઉતરે તેની સામી બાજુએ પીંડ ઉપર દાંમ મુક. દાહમ દેવાની જગા સોધવા માટે નીચે મુંજબ કરવું. જમની બાજું આંતરડું ઉતરે છે તો જમનો હાથ પછાડી બરડા આંગળથી ગરદન આગળ જેટલો બને તેટલો ઉંચો ડાબા ખભા આગળ લેવો અને જે જગા ઉપર વચલી જાડી આંગળી લાગે ત્યાં દાહમ દેવો. ૧) માસ દાહમને ઝરતા દેવો જેમ ઝરેહ તેમ ગોળી નાંની થાય. ૧) દીવસમાંજ ફાયદો દેખાએ, ગોળીમાં મવાડ ઘણો જુનો હોય તો નરમ પડે નહી, પણ મવાદ વધવા પામે નહી.

ફાયદો થવાનું કારણ એ જે, જે નસમાં થઈને વીકાર ગોળીમાં જાય છે તે નસને દાંભવાથી, ગોળીમાં તે વીકાર વધુ જઈ શકતો નથી.

૧૩=અજમો ૦। તો. રોજ બે વાર ખાવો. તેમાં સિંચળ, સુંઠ. ઈગ મેળવે તે વધુ ફાયદો થાય.

૧૪=સુકી હળદ છોળેલી, ૫) તો. ચુનો ૫) સેર, પાણી મણ ૦॥ એઓને કાદવના વાસણમાં ઉકાળે; વાસણનુ મોં બંધ રાખે પાણી બળી રહે ને ગાડીઆ બહાર કાઢી સુકવે, તેનું ૦। તોલો ચુરણ રોજ સવાર ખાય.

૧૫=મોંપાતરીના પાન ૧૦) સફેત મરી ૪) નીમખ ૨) વાલ હળદ ૧) વાલ ૫) તો. પાણીમાં વાટી રોજ સવારે ૧૦) દીન સુધી પીએ.

૧૬=સિંદુર અને તેલ મેળવી મસળે.

૧૭=જુનુ ઉન છાસમાં ગરમ કરી તેનો લેપ લગાડે અને કાચો બાંધે.

૧૮=ધોધરાના કંદનું પાણી લગાડે તો ગોળીની અંદરનું પાણી સુકાય અને અંતરગળની જગા ચીમરાય.

૧૯=દીવેલીના બીજ ટાંક ૯) મરી, હળદર ટાંકન નવ, સીંધવ ટાંક ૪, હીંગ ટાંક ૧॥ (લસણ ટાંક ૪) માળવી ગોળ શેર ૦॥ એની મેળવણી ટાંક ૧) સવાર સાંજ ખાય.

૨૦=એરંડીઉ, સિધાલુંણ, હીરાકસીનો લેપ લગાડવો.

૨૧=ધોળીમુસરી કાળીમુસરી કાળાંમરી, અકલકરો, અજમોદ એનુ ચુરણ ૪ ટાંક ૭ દીન ખાય,

૨૨ સિંધવ, ઉપલેટ, જીરૂં હીંગ એને મીઠા તેલમાં વાટી લેપ કરે.

૨૩=આંતરગળ ૧૦ દીનમાં સારો થાય એ આશ્ચર્યની વાત છે કાચબા જાનવર (કાચંડાની) રાખ સિંધાલુણ અને તેલનો લેપ કરી લગાડે.

આંતરડું વળખાએ.

આંતરડું વળખાએ તે વેળા પેટમાં દુખાવો ઘણો થાય છે. કોઇ વાર ઝાહાડો મોંઢા વાટે આવે છે.

૧=૦ા તો. સોહાગાબાયકરબ પાણી ૨ તો. માં પીગલાવી સફરામાં પીચકારી મારવી. પછી બે આની ભાર એસીડ ટાર્ટરીક બે તોલા પાણીમાં ગલાવી. સફરામાં પીચકારી મારવી. સફરો દાબી રાખવો, અંદરથી કારબોનીક એસીડ હવા નિકળવા દેવી નહી. આ બંધે દવા સાથે મળવાથી કારબોનીક એસીદ હવા ઉતપન થાય, તે હવાને, સફરા વાટે નિકળવા ન દીએ તો તે હવા આતરડામાં જોસથી ભરાએ તેથી વળેલું આંતરડું પાછું સીધું થાય અને ઝાહાડાનો રસ્તો ખુલ્લો બને.

૨=ધમનની મદદથી સફરામાં હવા દાખલ કરે તો ઉપર મુજબ ફાયદો થાય,

૩=દરદીને ગરમ પાણીમાં બેસાડે.

આંગળ પેરો.

૧=આંગળપેરો—મરઘીના એક ઇંડાને કાનું પાડે તેમાં દાળ અને સંકેટી રહેવા દીએ, દરદી દરદવાળું આંગળું એ ઇંડામાં બેસી પાટો બાંધે, તે પાટો ૩ દીન રાખે તો દરદ પાકે.

૨=આંગળપેરો—કોઠમરાનું ફળ કોતરી તેને પોકળ બનાવી તે આંગળા ઉપર પહેરાવે છે. તે બધું દરદ ચુસી લે છે.

૩=આ દરદમાં અગન બહુ બળે છે. નસ્તર લગાડવાથી દુખાવો વધે છે, આ દરદમાં આંગળાંનું એક પેર ખરી પડે, પછી બીજું ખરી પડે. કુમારીઆના પાંદડાંની લેપડી દરદ ઉપર બાંધવી અને ઉપર ઠંડુ પાણી મુકયા કરવું. લેપડી સુકાવા દેવી નહીં. અગન જલદી નરમ પડે છે.

૪=દરદ ઉપર ધતુરાનું ફીંડવું ખુંદીને બાંધવું.

૫=હાથીદાંતના વેહમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી પોટીસ મુકવી.

આંતરડાનાં દરદો.

આંતરડાંના દરદો,
પોસાળે પથરી,
ગળ સુનો,
હાજરીના દરદો. } આ માટે અનેનાસ ખાવામાં ગુણકારી છે.
અનેનાસનો રસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.
સોજા ઉતારવાનો મુખ્ય ગુણ એમાં છે.

આંતરડાનો કોહવાટ સમરે, લોહી સાફ કરે, હોજરી સાફ કરે. ટામેટા કાચા ખાવામાં ગુણ વધારે છે. એનો માવો અને રસ દરદીને સેહેલથી પચે છે. ટામેટા, કાંદા, મીઠું અને લીંબુની કચુંબર બનાવી ખોરાક સાથ ખાવામાં ફાયદો છે.

ટામેટા પાકાને સેરડીના સરકામાં ઉકાળી તેનો રસ બાટલીમાં ભરી રાખી ખોરાક સાથ ખાવામાં લીએ તો ખાનું હજમ થાએ ટામેટા ના બી અને છાલ કાંડા કબજ કરે છે

ઉકળાટ-અગન-શરીરે-બળતરાં દાહ જરીરે.

૧=શરીરે અગન બળે તો કેળના કુમળાં પાંતરા ઉપર સુવાથી અગન નરમ પડે છે.

૨=છાતી ઉપરના પીત તથા ગરમીથી આખું શરીર બળ્યું બળ્યું થતું હોય ત્યારે કરીઆતાનું :પાણી પીવામાં અપાય છે. ભુખ લગાડવામાં અને ખાધેલું હજમ કરવામાંટે અને તાવને માટે કરીઆતું ઉપયોગી છે.

૩=શરીરે દાહ બળે—તો રેહાનના બી ના તોલો પાણીમાં ભીંજવી રાખી તેનો લાબ ગારી લઇને દુધ અને સાકર સાથ મેલવી પીવે..

૪=શરીરે બળતરાં બળે, દાહ બળે—આમળાનું પાણી શરીરે ચોળવું. અને આમળાના પાણીથી નાહવું,

---

ઊટીઓં ડુંટીઓં.

ઉટીડું તુટીડું નરમ પડે—તજ, સંઠ, જેઠીમધ દરેક ૦ા તોલો એલચી અને બદામ દરેક નંગ ચાર. એ બધાને ખાખરાં કરી ચાર ભાગ કરવા. ૧ ભાગને ૦ા શેર પાણી સાથ કાદવના વાસણમાં ઊકાળી નવટાંક પાણી રહે તે ગાળી તેમાં ૧ તોલો સાકર નાંખી ગરમ ગરમ પાણી દરદીને પાવું અને ઓઢાડી સુવાડવં. કુંચો રહે તેને ઉપર મુજબ બપોરે ઉકાળી પાવું. ૪ ભાગ ૪ દીવસ આ મુજબ પાવા.

ઓરી

ઓરી=બાળકને સરીરે ફુલી=અને ખસ માટે=પીપળાનું છોરૂ આ ઇંટ પાણીમાં ઘસી દીવસમાં ૪ વાર લગાડવું.

ઓાછા.

ઓછા (બચ્ચાંને એક જાતના ચાઠાં આખે દીલ) થાય ને ઉપર ધતુરાના તથા આકરાંનાં પાંતરાંની રાખ, ૦ા તોલા સીંદૂર, ૦ા શેર તેલમાં ઉકાળીને તેલ શરીરે ચોપડવું.

ઊટીઓ ડુટીઓ.

એમાં સાધારણ તાવ આવે. સરીરના દરેક સાંધા અટી જાય. ૪ દીવસ અકરસાટ રહી પોતાની મેળે નરમ પડે.

૧=ને માટે દીવાલમાંની જુની ઇંટનો ભુકો, (મોડાંની ગાગરી જેટલો મોટો) સેર ૦ા મીઠું સેર ૦ા, એઓને કાદવની હાંડી બહુ ગરમ કરવું તે હાંડી નાની સગરી ઉપર મુકવી. દરદીના કપડાં કાંઢવા. અંગ ઉપર બંદુસ રાખી આ મીઠાંનો બાફ લેવો. ૦ા કલાક સુધી આખે દીલે બંદુસ ઓઢેલું રાખવું. ૩) દીવસ આ મુજબ બાફ લેવા.

૨=વેડાવજનું ચુરણ ૧ વાલ થી ૨ વાલ રોજ ખાવું.

કમળો.

૧=કમળા માટે જુલાબ લાવવાની પેહેલી જરૂર છે.

૨=ઘોળી ડુંગળી, ગોળ અને હળદર ખાવી.

૩=સંધેસડા અથવા બાવળના પાનનો રસ ૦ા શેર, ૨) તોલા સાકર સાથે સાત દીવસ પીવો.

૪=ત્રીફલાનો રસ બનાવી પીવો.

૫=કડુ સર્વોત્તમ ઉપાય છે. તેના કાઢવામાં બે વાલ નવસાર મેળવવો.

૬=એરનડાના (કુમળા) પાનનો રસ ૪ તોલા અને ગાયનું દુધ ૪) તોલા રોજ બે વાર પીવું.

૭=સાટોડીના પનચાંગનું ચુરણ ૦l તોલો, મધ, સાકર સાથે ખાવું.

૮=ગૈલીઆનો જુલાબ એક આંતરે લેવો.

૯=આંબળા સોનાગેરૂં, હળદર સમભાગે બારીક વાટી આંખે અંજન કરવું.

૧૦=ચણોઠીના પાનનો રસ સુંઘવો.

૧૧=પાન સાથ ખાવાનો ચુનો માખણમાં મેળવી ૩) દીવસ ખાવો.

૧૨=કમળો માટે–કાંડો ધોળો, ગોળ અને હળદર સવારે અથવા રાત્રે ખાવી;

૧૩=કમળો મટે–પાલુડીના પાન પાંચ સહવારે ખાએ તો ૬) દીવસમાં કમળો મટે. પહરેજી, દુધ, ગોળ, હળદર, તેલ, ખટાઈ.

૧૪=કમળો મટે––કમોડના ચોખા ૧) તો. ०l શેર પાણીમાં ૧ આખીરાત ભીંજવી રાખે. આ પાણી ગારીને ૩) તો. લેવું. તેમાં સાટોડીનો કણ ૧) તોલો મેળવી પીએ. સરદીની દેહવાળો ફક્ત ०ll તોળ લીએ. ગરમીની દેહવાળો ૧) તો થી વધુ લઈ શકે.

૧૫=કમળો દુર થાએ—આમળા, સુનાગેરૂ, હલદર સમભાગે પાણીમાં આંખે આંજે.

ઊંબરેકાળો=ભોં ઉમરી-અંજીરે દરતી.

૧૬=ભોં ઉમરીના છોડ થાય છે. તેના છેક થડમાં ફળ આવે છે.

ભયંકર રક્તપીત લોહી ગમે ત્યાથી નીકળે, દુઝતા હરસ, કમળો, લોહીનો સુધારો, પીસાબે પડતો ઘટ પદાર્થ, } આ માટે બાટકાળી ઉપાય છે.

આસવ બનાવવા રીત.

ભોં ઉમરીના મૂળ	૧૪૦ તોલા.
જેઠીમધનાં મુળીઆ	૪૦ તોલા,
બીલી મુળ	૧૦ તોલા,
ગોખરૂ	૧૦ તોલા.
પાણી	૫૦ શેર.

એ બધાંને ઉકાળી ૨૫ શેર પાણી ગાળી લેવું, તેમાં નીચે મુજબ મેળવવું.

ચીનીકબાબા, સુંઠ, પીપર, મરી, જાયફળ, સુખડનો ભુકો, ચીત્ર કમુળ, લવંગ દરેક ૩ તોલા, કાળી દરાખ ૨૫ તોલા, ધાવરીના ફુલ ૨૫ તોલા, દેશી ગોળ શેર ૧૦ મેળવી એક બરણીમાં ૨૦ દીન રહેવા દેવું પછી બાટલી ભરી મુકવી. જેમ જુનો થાય તેમ એ આસવ નીતરો બને છે. પીવાનું વજન ૨થી ૪ તોલા દીવસમાં બે વાર, ખાધા પછી લેવું.

ભોંઉમરીનું ચુરણ—ઉપર મુજબ ગુણ બતાવે છે. ચુરણ બનાવવાની રીત; મુળીઆંને ખાંડી ભુકો કરવો, તે ભુકાને ભોંઉમરના આખા છોડના રસમાં ૩ પટ આપવા. સુકવીને ભુકો ૦। થી ૦॥ તોલો દીનમાં ૩ વાર લેવો.

૧૭=કરીઆતુ અને સાંકર ૦॥ તોલો, નવટાંક ટાઢાં પાણીમાં ભીંજવી રાખ. ૧) કલાક પછી પીવામાં લીએ, આ મુજબ દીનમાં ત્રણવાર ત્રણ દીવસ પીએ; .પાણી વધારે લેવામાં આવે તો ફાયદો છે.

૧૮=દરદીને કેરબાની માળા ગળામાં પહેરાવે છે તેથી કમળાને સારી અસર થાય છે.

૧૯=કપીલો અને વાયવરંગ દરેક ૦। તોલો, મધ સાથે ખાવું.

૨૦=કેળનો રસ ક્ષય રોગને હરે છે. જલંધર, કમળા, લીવરને ફાયદો કરે છે.

૨૧=ચનોટીનાં પાતરાંનો રસ નાંક મુકે તો પીળો મવાદ નીકળી સારૂ થાય.

૨૨=કલેજાના દરદ, કમળો, બરોળ, પીતના છાડાં માટે ગળોનું સત્વ સારો છે.

૨૩=ગધેડાંના તાજા લીંડવાને પાણીમાં ભીંજવી એક રાત રાખી તેનું નીતરૂં પાણી કહાડી રોજ સહવારે ત્રણ દીવસ પીએ તો કમળો સારો થાય છે.

૨૪=ક્ષય, કમળો, જલંદર, લીવર—માટે બીજા અનુભવીઓ નીચે મુજબ પીવાની ભલામણ કરે છે;

કેળના ઝાડની રાખ ૧ આંઉસ, પાણી ચાર આંઉસમાં મેળવી ૨) કલાક ભીંજવી રાખી એનું નીતરૂં પાણી પીવું. ઘણો ફાયદો આપે છે.

૨૫=કમળો સારો થાય—આકાદોરીના પાનનો રસ ૧૦–૧૦ ટીંપા બન્ને કાનમાં નાખે.

ગુજરાતી કડવી-કડવા ગલકા.

૨૬=કમળો—સુકા ગલકાનો ગર ૦॥ ઇંચ ભુકતાં પાણીમાં ૦॥ કલાક બોળી રાખવો. ઉતાવળ હોય તો પાણીમાં પાંચ મીનીટ ચોળવું. ને પાણીના ત્રણ ચાર ટીપાં નાકના બન્ને નસકોરામાં નાંખવાં. અરધા કલાક પછી નાકમાંથી પીળું પાણી ઝરશે, તે નીકળવા દેવું. એ મુજબ ત્રણ ચાર દીવસ નાંખવું. ટીપા નાખવાથી ખમી શકાય એટલી એગન બળશે. ત્રણ ચાર દીવસમાં ફેર જણાશે. પછી વધારે મુકવાની જરૂર નથી. ધીરે ધીરે પીળાશ બધો આપોઆપ નીકળી જશે. પીસાબનો રંગ એકજ દીવસમાં બદલાશે. નાકમાંથી ઘણીવાર લોહી પડે તો તેની ચિંતા નહીં. તે વખતે કાળી જટાળી ભીંજવી માથા ઉપર મુકવી અથવા જુની છાં (બાંધકામ તુટી પડેલું હોય તેનું છારૂં) ભુકો કરી પાણી સાથે મેળવી માથા ઉપર મુકવું, તે ઠંડક આપશે અને નીકળતું લોહી બંધ પડશે.

૨૭=ગળામાં આગન તથા તરસ—આ ઇલાજથી કોઇને ગળામાં અગન બળે અને તરસ લાગે ત્યારે સુનામખીની ચાહ ૦। શેર બનાવી, બાળીને તે પાણીમાં ૧ તોલો કાળી દરાખ ઠળીઆ કાઢેલી ભીંજવવી, તેને ચોળી રસ કહાડવો; તેમાં સાકેર પીગળાવવી, ઠંડું પાડી ૦॥ શેર પીવું. આં મુજબ દીનમાં ત્રણ ચાર વાર પીવું. પેટ ઘણા નહીં આવે તો રોજ પીવામાં નુકસાન નથી. જો ઝાડા ઘણા આવે તો સુનામખી વગરનું સાદા પાણીમાં બનાવી પીવું. કમળાનો ઉંડો રહેલો પીળાસ આ કહાડે છે. ખોરાકમાં હલકો અને ચીકાસ. ખાવાં નહીં. દુધ ને રોટલો ખાવો સારો છે. કોઇ અનુભવી ખીચડી અને ઘી ખાવાની રજા આપે છે.

૨૮=કડું બે આનીથી પાવલીભાર સાકર ૦। તોલા સાથ મેળવી પાણી સાથ ફાકી મારવી. કલેજાનું પીટ સોધન થઇ ઝાહડા વાટે પડે છે, અને કમળો સારો થાય છે.

૨૯=કુકડવેલના પાનનો રસ બન્ને નસકોરામાં મુકે અથવા વારંવાર સુંઘે તો નાકમાંથી પીળો રસ ગળે અને તાત્કાળ ફાયદો થાય. ૨૪ કલાકમાં આશરે બશેર પાણી પડે છે. પાણી પડતું બંધ કરવું પડે, તો ગરમ ઘી સુંઘા કરવું. પાન લીલાં ન મળે તો સુકાં પાનને ૧ રાત ભીંજવી રાખી તેનો રસ વાપડવો.

૩૦=કડવાં તુરીઆંનો ગર, પાણીમાં ભીંજવી તેના ચાર ટીપાં નાકમાં નાખવાથી નાક વાટે પીળું પાણી ગળીને, કમળો નરમ પડે,

જરૂર હોય તો ત્રણ દીવસ ટીપાં નાંખવા. ટીપાં નાખ્યા પછી એક કલાકે ખીચડી ને ઘી ખાવું.

કડવું તુરીઉં-કરૂસીરવળ-પીટફુળ એ બધાંએકજ છે. ડોડકી-ડોળકી ઘીસોડી, ગલકા કડવા, દુધી, તુંમડી કરવી. આ દરેક ચીજ કડવી હોય ત્યારે તેનો ગુણએક સરખો છે. આ ચીજોનો લીલો રસ અથવા સુકા ગરને પાણીમાં પલાળી કાઢેલા રસના દસ દસ ટીપાં નાકમાં મુકવાં અથવા ચટાડવાં અથવા આ ફળોનું બારીક ચુરણ રતી એક સુંઘાડવું. તેથી પીટ ઝરે છે. આ નાસીકા રેચ બંધ કરવો હોય તો ઘી સુંઘવું. નાકમાં ટીપાં મુકવા પહેલાં ઘી ચાટવું જેથી ગળામાં ચણચણાટ લાગે નહીં.

૩૧= કમળો તથા બલોર મટે=તુરીઉં કડવું-કડવી ઘીસોડી-એનાં બી દુધીના બીજવાં થાય છે. એના સુકા ગરને પાણીમાં ભીંજવી તેના ટીપાં ચારપાંચ નાકમાં મુકે તો કમળો તથા બલોર મટી જાય. એનાં સુકાં બી વામીટ અને ઝાહડો લાવે છે. એ ઘણા આકળાં છે.

૩૨=કમળી માટે-ભાંગરાના રસમાં ૬ માસા મરી વાટીને ખાવાં.

૩૩=બઉંનું તેલ બે દીવસ આંખમાં આંજે તો કમળો મટે.

૩૪=કમળાની માળામાં જે સળીઓ વાપરે છે તે ગળોની ડાંખલી છે. લીલી ડાંખળીને સુતરના દોરાના અગાગા ગાંઠથી બાંધી હાર બનાવે છે. જેમ ડાંખળી સુકાય તેમ દોરો તણાઇને લાંબો થાય છે. કમળા ઉપર એ કેમ ગુણ કરે છે તે સમજાતું નથી.

૩૫=દીનદોરીના પાતરાનો રસ ૯ ટાંક, દહી શેર ૦॥ સાથે દીન ૩ ખાવો.

૩૬=દુધીની અંને ધાતાની જડ વાટીને ફાકી મારી ઉપરથી ટંડું પાની પીવું.

૩૭=નરમાનાના દીંડવાનો રસ નાકમાં મુકે તો નાકમાંથી પીળો રસ ગળે અને કમળો મટે,

૩૮=કમલો-ધતુરાના પાનનો રસ પાંચ ટીપા બંધે કાનમાં નાંખવા.

૩૯=કમળો મટે—આકડાના મુળને ચોખાની ધુણમાં ઘસી તેનુ એક ટીપું નાકમાં મુકવું.

૪૦=કમળો—ધતુરાનાં પાનનો રસ આખા શરીરે મસળવો. મોઢાં આગળથી શરૂ કરી પગ આગળ મસળતા આવવું પછી તડકે ૦। કલાક બેસવું. ફક્ત બે દીવસમાં ફાયદો થાય છે;

૪૧=૪) તોલા ત્રીફળાને ખશેર પાણીમાં ઉકાળી, પાણી દોઢ; શેર રાખી તેમાંથી ૨॥ તોલા દીવસમાં ત્રણ વાર પીવાથી કમળો સારો થાય છે.

૪૨=કમળો, કલેજાનું દરદ=ગુરદાના દરદને–કાંકજ પોપટી ઘણી સારી છે; દરદને મુતરાવી કહાડે. ફુકકાના દરદોને ફાયદો કરે છે. માસા=ચાર માસા.

૪૩=દેવદાંગરના ફુલનું ચુરણ એક ચોખાભાર દરદી સુંઘે તો નાંકમાંથી પીળો રસ ગળી દરદ સારૂં થાય.

૪૪=ત્રીફળ ૦। સેર અને પાણી એક શેરને ઉકાળી ૦। શેર રાખવું તેને ગાળી અંદર ૧॥ તોલો મધ નાંખી તેના ત્રણ ભાગ કરી દીનમાં ૩) વાર પીવું.

૪૫=કમળા માટે તલવનીનું મુળ આતવારે સવારના સુરજ ઉગવા પહેલાં લાવી, પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો કમલો જાય.

૪૬=કમલો—દેવદારનાં મુળની ભુકીની પોટલી સુંઘીઆ કરે તો ફાયદો થાય.

૪૭=બીદાર એ એક જાતનું ફળ છે, તે ફળની નીચે હંમેશા એક ફાનું રહે છે. આ ફળ ગાંધીઓ વેચે છે.

કમળો મટે—બીદાર ફળને પાણીમાં ભીંજવવું. તે પાણીના ૩ ટીપા નાકમાં નાંખવાથી નાક ઝરે અને નાકમાંથી પીળો પદાર્થ નીકળે નાક ઝરતું રાખે. નાકમાં જરા અગન લાગે. અગન ન ખમી શકાય તો માથાપર ઠંડું પાણી નાખે.

૪૮=કમળા માટે—અંકેર જાસંતીના મળ ખુંદી પેહેલી રાતે ભીંજવી તેનું પાણી ૦॥ શેર રાતરે ૧૨) કલાકે પીવું.

૪૯=કમળા માટે=૦॥ તોલો સાજીખાર પાણી સાથ સવારે ભુખે પેતે ૩) દીન પીવા. ખોરાકમાં ખચડી અને ઘી ખાવું.

૫૦=કમળો—સમુદ્ર ફીણ પાણીમાં ઘસી અંજન કરે તો કમળો નરમ પડે.

૫૧=કમળા માટે આપટાના ઝાડની છાલના કટકાને કાચા સુતરના દોરાથી બાંધી, હાર બનાવી દરદીના ગળામાં મુકવો અથવા તેની કમરે બાંધવો, તેનાથી કમળો નરમ પડે છે. આ ઉપાય હજી ચાલું છે.

૫૨=કમળા માટે એરનડીઆના પાંતરાનો રસ તોલા ૪, ગાયનું દુધ તોલા ૪, મેળવીને દીનમાં બે વાર પીવું.

૫૩=કરૂસીરવળ (કડવાં તુરીઆં જેવું છે. એના સુકા ગરને ૧) ક્વાક પાણીમાં ભીંજવી તેના ચાર ટીપાં નાકમાં નાખે તો કમળો મટે છે. જરૂર વગર ફેરી મુકવું નહીં. ખાવામાં ૧ ક્વાક પછી ઘીને ખીચડી લેવી. (નાકમાં આ ટીપાં મુકનારા બીજાઓ હળદ અને ઘી ખાવા ના પાડે છે.)

૫૪=ગળાનો સત્વ—ગળો લીમડા ઉપર થાય તે સારી. તે ખાવાથી કડવી લાગે છે. વેલો જાડો હોય તેમાંથી સફેદ સત્વ વધારે નીકળે છે. ગળાને છુંદી, પાણીમાં ભીંજવી રાખવી, ચાર દીવસ ચોળ્યા કરવી. તેમ કરવાથી અંદરનો આટા જેવો ભાગ છુટે છે. કુચો કાઢી બધુ કપડાથી ગાળી લેવું. સત્વ ઠરી નીચે બેસે તેને પાણીથી નીતારી લેવું. બીજું પાણી નાખી તે સત્વને ધોવું. એમ ત્રણ ચાર પાણીએ ધોવાથી સત્વ સફેદ થાય છે, તેને સુકવે છે.

સન્ધીવા, કમળો, તાવ અટકાવવામાં ગળોનુ સત્વ ઉપયોગી છે.

૫૫=કમળાને ફાયદો કરે—પાકી કેરીનો રસ સહવારે ભુખે પેટ પેટ ભરીને પીએ, પછી આખો દીવસ અપવાસ કરે. પાણી પીએ તો અડચણ નથી.

૫૬=કમળા માટે—એરંડીઆનું મુળ ૧ તોલો ઘસીને રોજ પીએ; સફેદ કાંદા, હળદ અને ગોળ ખાવાથી ફાયદો છે.

૫૭=કમરખનો રસ ૪ તોલા સાકર સાથ મેળવી સહવારે આમદાદમાં ૩ દીન પીવો.

૫૮=કમળી મટે—કુકરવાડાના વેળાનો રસ પાંચ ટીપા નાકમાં મેળવો અથવા એના ફળનું ચુરણ ૧ રતી સુંઘવું. નાક ગળીને નાકમાંથી પીળો પદાર્થ નીકળી જશે અને રોગ નાબુદ થશે.

૫૯=કમળી સારી થાય—કુંવારના કાંડાનો રસ ઘીમાં મેળવી દરદીએ સુંઘવો.

૬૦=કમળાનો ઈલાજ—કુંવારનો રસ ૪ તોલા, સાંકર ૧॥ તોલો મેળવી ૧૭ દીવસ દરદીએ ખાવું.

૬૧=કોટીના પાનને દુધમા વાટી તેનો રસ તોલા ૫ રોજ પીવો.

૬૨=લીંબુની ફાડમાં ચુનો મેળવીને ચુસે.

૬૩=લીંબુના રસમાં સમુદ્ર ફીણ ઘસીને આંખમાં આંજે.

૬૪=લીંબુના રસના ૨ ટીપા દરેક આંખમાં નાખે.

૬૫=વાયવળંગ, કંપીલો સમભાગે મેળવી ૦। તોલો અથવા ૦॥ તોલો થોડાં મધ સાથે ખવાડવું.

૬૬=પેટમાંનું દરદ જાય—સમુદ્ર ફળ લીંબુના રસમાં ખાવું.

૬૭=કમળા માટે—॥ તોલો સોડા દર ચાર કલાકે પાણી સાથે પીવો.

૬૮=હરડે ૪ ભાગ, દરાખ કાળી ૧ ભાગ મેળવી ॥ તોલો ખાવી.

૬૯=સાકર અને ખાંડ સમભાગે લઇને ॥ તોલો ફાકી મારી ઉપરથી ગાયનું દુધ અથવા પાણી પીવું.

૭૦=સોના ગેરૂ, આમળા, હળદર સંભાગે મેળવી અંજન કરે તો કમળો મટે.

૭૧=હરડે, આમળા, સુંઠ, કરીઆતું, કડુ, સંભાગે લઇ કાઢાવો કરી પીવો.

૭૨=કમળાનો ઇલાજ—હરડાં, કાળી દરાખ દરેક ॥ તોલો રોજ ખવાડે તો મોઢા પરનો પીળાસ જાય, અને રતાસ આવે, દીન ૭ અથવા ૧૪ ખાવું. અથવા ઉકાળો કરી પીવો.

૭૩=કમળીના દરદીને—કાળીજીરી ॥ તોલો પાણીમાં વાટી તેનો રસ ગાળીને દરદીને રોજ ૩ વાર પાવો.

દતનજોત (તનદોરી)ના પાંદડાનો રસ ૦।થી ॥ તોલા દહીંમાં મેળવીને ખાવો.

લીવર (કલેજા)ના દરદ માટે સરગવાનું મુળ ૫ વાલ પાણીમાં ઘસી પાવું અને કલેજા ઉપર ઘસેલું મુળ ઉપર લગાડીઆ કરવું.

૭૪=કમળો મટે—કમોદના ચોખા ૧ તોલો આખી રાત ૧૦ તોલા પાણીમાં ભીંજવી રાખે, આ પાણી ૩ તોલા લઇ તેમાં સતોડીનો (વખવડ) કણ ૧ તોલો અથવા વધારે ઘસીને પીવું. ગરમીની દેહવાળો દરદી વધુ પી શકે, સરદીની દેહવાળો ॥ તોલો વાપરે.

૭૫=કમળા માટે લીંબુની ફાડમાં મરી ભરી રાખીને ચુશે તો કમળો નરમ પડે.

૭૬=કમળો સારો થાએ—આકાશરીના પાનનો રસ ૧૦-૧૦ ટીંપા બંને કાનમાં નાંખ,

૭૭=કાસનીના પાનનો રસ ૭ તોલા લઇ ઉકાળવો અને પાંચ પાંચ તોલા સાકર નાખીને પીવો, ખોરાકમાં મગની દાળ અને રોટી ખાવી.

૭૮=દેવદારના મુળની ભુકીની પોટલી સુંઘીઆ કરે તો ફાયદો થાય,

૭૯=બાવળનાં ફુલને બારીક કરી તેની ગોળી મધ સાથે વાળી તે ગોળી તેલમાં ઘસી આંખમાં ચાર દીવસ આંજવી.

૮૦=કમળા માટે મેદીના પાતરાં ૨) તોલા લઇ તેને પાસેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવે, તે ગાળીને સહવારે દરદીને પાય.

૮૧=કમળો—કમળા માટે ૦। તોલો ફટકી, પાંચ તોલા પાણીમાં મેળવી બબે દીવસને આંતરે પીવી, ઝાડો ઉલટી થાય તેની અડચણ નથી. તેનાથી કમળો સારો થાય છે.

૮૨=કમળો—કમળા માંટે સંધેશરાની તથા બાવલની પાલીનો રસ શેર ૦। સાકેર તોલા સાથ ૭ દીવસ પીવામાં આપે તો કમળો જાય.

૮૩=કમળો—ધુતખાસાના પાંદડાનો ભુકો કરી સુધવાથી કમળાને ફાયદો થાય છે.

કમરનો દુખાઓ.

૧=કમરનું કળવુ મટે—કુવાડીઆના બી ૦॥ તોલો રોજ સહવારે ફાકે. ઉપરથી પાણી પીએ.

૨=કમરમાં જોર વધે—૦॥ તોલો સુનામખી હરણના દુધમાં રોજ ખાવી.

૩=કમર દુખતી નરમ પડે—મોંયરીગણી આટા સાથ મેળવી રોટી બનાવી ઘી, ગોળ સાથે ખાએ, તો જરૂર દરદ નરમ પડે.

કરમ પેટમાં.

બાળકોને પેટમાં કરમ થાએ ત્યારે નીચે મુજબ આપવું.

૧=વાયવડીંગને ભરડી અંદરની મીજ કાહાડી સેકવાં. ઉમરના પ્રમાણમાં ૧, ૨, ૩ મીજ પાણીમાં વાટી બેવાર પાવાં. વાવડીંગની ભુકી ૧ થી ૨) વાલ મધમાં અપાય છે.

૨=ડીકામાળી અથવા ડીકામાલી વાટીને પાવાથી કરમ નીકળી જાય.

૩=કડવી છરી ૧) વાલ પાણીમાં પાવી.

૪=૧) કાંદચીઓ સેકી તેને વાટી ૪) થી ૮) પડીકી કરવી. રોજ બે પડીકી ખવાડવી.

કરમની ઉપલી દવામાંની કોઈબી દવા રાત્રે આપી સહવારે જુલાબ દીવેલનો આપવો.

૫=કૌવચ (ભેરવસીંગ) ૧ ના કાંટા છરી વતી કાહાડી ગોળમાં મેળવી ખવાડવી.

૬=કપીલો તેમજ કલંબો ૧ થી ૨ વાલ આપવો.

૭=વટાણા જેટલો કપુર ગોળના નવટાંક પાણીમાં મેળવી તેમાંથી ૧) ચમચી (૦। તો.) દીવસમાં ૧ વાર આપવી.

૮=વડની વડવાઈના કુણા અંકુરો (કુમળી જડ) ને પાણીમાં વાટી પાવાં.

૯=ઉંદરકાનીનો રસ ૧) ચમચી પાવો.

૧૦=ફુલવેલી ફટકડી ચણોઠીભાર લઇ જુના ગોળમાં ખવાડવી.

૧૧=તલનું તેલ કરમને મારનાર છે, માટે તેલમાં તળેલી પુરી બાળકને ખવાડવી.

૧૨=કરમ પેટમાંના=પીતનો માથાનો દુખાવો એ માટે—ટાંકઃ-માળી ૦॥ વાલ અને એક અખરોટનું મગજ પાણીમાં વાટી પીવું.

૧૩=ઘોડાની લાદનું ચુરણ કરવું, વાયવડંગના ક્વાથથી ૧૦૦ વાર તેને ભાવના આપવી, આ ચુરણ બે વાલ મધ સાથ બાલકને આપવું.

જુની દાડમરીની છાલ દોઢ તોલો, પાણી એક માં ઉકાળી ૦। શેર પાણી રહેને પીવું, નેહાર કોઠે પીવું.

૧૫=ફરાસ પાપડો બે આંની ભાર ખવાડવો.

૧૬=પલસ પાપડી અધકચરી કરી મગની દાલ જેટલી બાલકને ખવાડે અથવા ૧) પલસ પાપડી પાણીમાં છુંદી, ગારીને બાલકને પીવાડે-(આ પાણીમાંથી ખાર કહાડી શકાય છે.)

૧૭=ગરમારાનો ગેર ખવાડવો. એ ચમત્કારી ઈલાજ છે.

૧૮=કાકડાસીંગ, કરીઆતું, કંકુ, ગરમારાનો ગર સંભાગે લેવો. તેનાથી ૪ થા ભાગે અજમો અને ૧૬ માં ભાગે ખોરાસાની અજમો લઇ વટાણા જેવડી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી બાલકને ખવાડવી.

૧૯=કરમ બાલકને થાય તે માટે આબાહળદ અને સીંધવ સંભાગે મેળવી ૨) વાલ ખવાડવું ઉપરથી ગરમ પાણી પાવું.

૨૦=કરમની કસર મટે—પેપેનાસના ૩) પાન ચાહમાં નાખી તે ચાહ બાળકને પાવી.

૨૧=મીઠાં વગરની ઠળીઆ કાઢેલી આમલી ૧ ભાગ, બીલાનુ ૧) ભાગને ગોળ સાથ મેળવી એકેક વાલની ગોળી બનાવે, તેમાંની ૧) ખવાડે તો કરમ મરે અને કરમ ખખડીને બહાર પડે.

૨૨=પાછલી રાત્રે મરઘા બોલવા પહેલાં કરમના મો ખુલ્લા થાય છે તે વેળા બાળકને તેની ઉમરના પ્રમાણમાં ૧૦–૧૫ ટીપાં કોલનવાટર પાણીમાં નાંખી પાવું. કોલવાટરને બદલે બ્રાંડી દારૂ ચાલી શકે.

૨૩=રાત્રે બે વાગે સંધેસરાની પાલી લાવી તેનો રસ બનાવી રસ ા તોલો તેમાં બે ટીપાં તેલ નાંખી રાત્રે ત્રણ વાગે પાવું.

પાછલી રાત્રે કરમનું જોર વધે છે, કરમનાં મોં ખુલ્લા થાય છે, તેમજ સંધેસરાના ઝાડના પાનમાં રાત્રે બે વાગે રસ વધતો આવે છે.

૨૪=અવરકંટીના પાનને પાણીમાં ઉકાળી ૧ ચમચી ઉકાળો પાવો અને તેના પાનનું વરાળીયું પેટે બાંધવું.

૨૫=કરમાંની અને કાચમીર બન્ને આપવાથી કરમ નરમ પડે.

૨૬=કાચી કેરીની ગોટલીનો ભુકો નીચલા દરદો મારે છે.

પેટમાંના કરમ, દુજતા મસા, ઝાડા વાટે લોહી પડે તે, દસતાન ઘણું જતું હોય તે, તથા ઝાડા થતા હોય તે માટે ખાવામા લે છે. ા થી અરધો તોલો દીનમાં ૩ વાર ખાવો.

૨૭=ગોળના પાણી સાથ કપુર ખવાડતાં કરમ પડે છે. ગોળ જુનો જોઇએ. ઉપલ્યાનો ગોળ ધર્માદા અપાય છે. તે જુનો ૩–૪ વરસનો ગોળ એકલો અથવા કપુર સાથે મેળવી આપે છે. જુનો ગોળ ઝાડો લાવવાનો ગુણ ધરાવે છે.

૨૮=કરમ માટે કપીલો ઘણો ઉપયોગી છે. અપટા, ગોળ અને સુતરીઆ કરમ બહાર પાડે છે.

૨૯=કરમ માટે સહેલો ઉપાય બચ્ચાંને કરમની અસર જણાય તો અખરોટ એક સહવારે અને બીજ સાંજે ખવાડવી, રાતે સુતીવેળા દીવેલનો જુલાબ આપવો, કરમ હશે તો પડી જશે.

૩૦=કૃમી જંતુને મારે=
બાદ શમ વધે=
લોહી સુધરે=
વિષ પ્રટકને ફાયદો આપે= } નીચે મુજબ ઇલાજ ચાલુ રાખવો.
ક્ષયને ફાયદો કરે=
શક્તી વધે,

જેઠી મધ તથા વાયવડીંગના બીજ (વિડંગ તનદુલેને) ભરડી ઉપરના છોળાનાં કાઢી અંદરના બીંનો ભુકો સંભાગે લઇ તેની ફાકી

ના તોલો ૧ માસ સુધી ખાવી. (અથવા તેની ચાહ બનાવીને પીવી) ખોરાકમાં ભાત, ઘી અને મગનું ઓસામણ લેવું.

મગનું ઓસામણ—મગ અને આમળા સુકાને પાણીમાં બાફી તેના ઓસામણને ઘી તથા જીરાથી વધાર કરવો. ઉપલી ફાકી ૦ા તોલાથી શરૂ કરી તે દર અઠવાડીએ ૦ા તોલો વધારી ૧ તોલા સુધી વધવું. ફાકી અથવા ચાહના આકારમાં લેવું.

૩૧=કરમાની અને કોઠમીરનો રસ પીવાથી કરમ પડે.

૩૨=કરમ માટે—અંગ્રેજી વરમસીદની માફક કાચકાનો પાઉડર અપાય છે. બચ્ચાને એ માફક છે.

૩૩=દાડમના મુળની છાલનું ચુરણ ૦ા તોલા પાણી સાથ ખાવું અને જુલાબ લેવો. (એનો ઘટ એક્ટ્રેકટની ગોળી બની શકે.)

૩૪=પીતપાપડો અને વાયવરંગ દરેક બે વાલ લેવું.

૩૫=અરવસીંગ (કાચા=કવચ)ની કાટા વાળી સીંગને દુધમાં નાખે કાંટા છુટા પડે અને તે દુધ પીએ. પછી જુલાબ આપે.

૩૬=ખાખરાની લીલી શીંગનો રસ મધ સાથે પીવો.

૩૭=લીમડાના છાલનો રસ મરી નાખી પીવો.

૩૮=સમુદર ફળ પાણીમાં ઘસી પાવું.

૩૯=કરમ પડે (પેટમાના)કાળી મુસલી ગાયના ઘી સાથ ખાએ.

૪૦=ઘોડાની લાદનું ચુરણ બનાવવું તેને વાયવરંગના ઉકાળાની ૧૦૦ ભાવના આપી તે ચુરન બે વાલ આપે તો કરમ પડે.

૪૧=કરમ જંતુ માટે ટીકામારીનું ચુરણ ૧) વાલ અપાય છે

૪૨=કરમ બચાંને થાય તે માટે—કેલોમેળ ઘણા ગુણ કરે છે. કેલોમેળ ગ્રેન એક, સેંટોનીનઆ ગ્રેન બે, અનીસુ તેલ ટીપુ ૦ા એક બચ્ચાં માટે છે.

૪૩=નાના મોટા કરમ પડે—સેંટોનીનઆ ગ્રેન બે, નસોતર છ ગ્રેન એક વખતે આપવાં.

૪૪=સેનટોનાઇન ગ્રેન એક, કેલોમેળ ગ્રેન ૧, રાત્રે સુતી વખત ખાંડ સાથે આપવું.

૪૫=કરમની ગુંચ પડે—નર સેવડી (સેવડી જે ઉપર ફુલ ન આવે તે) તેને અમણુજ કહે છે તેનાં પાતરાંનો રસ ૩ દીન પાવો દરરોજ ૧ તોલો રસ પાય તો કરમ પડે.

૪૬=બચ્ચાંને વાભીટ થાય તો કરમ છાતીએ છે એમ જાણવું. તે વેળા ધાણા વાટીને સાકર સાથ આપવા. કરમ થયા હોય

ત્યારે બચ્ચાંઓ પાણી ઘણીવાર પીવા માંગે છે અને પોતાનું નાક ખવરીઆ કરે છે.

૪૭= ઘણો જુનો ગોળ ઘણો કીમતી બને છે. ઉપલીઉ અને કરમ ઉપર ખવાડે છે. તેથી ઝાડો આવે છે. કરમ નીચે ઉતરે છે. ગોળ જેમ જુનો થાય છે તેમ તેમાં જુલાબ થવાની અસર વધે છે, કારણ તેમાં સીર્ટ=પોતાશ ઉત્પન્ન થાય છે. ગોળ જાનવારોના ખોરાક સાથ અપાય છે પણ તે ખટાશવાળો ન જોઇએ.

૪૮=બચ્ચાંના કરમ માટે સહેલો ઉપાય—૧ તોલો દીવેલ અને ૩ ટીપાં ટરપેનટાઇનના નાંખી બચ્ચાને આપે તો કરમ પડે. દીવેલ વેલાની લેવાની ખાસ જરૂર નથી. ગામડી દીવેલ જરા ગરમ કરી લેવું. તાજું દીવેલ ગુણ આપે છે.

૪૯=બચ્ચાંને કરમ હોય તો દાડમડીના ફુલને પાણીમાં વાટી પાવામાં આવે છે.

૫૦=કરમ માટે—ઇંદ્રજવ અને વાયડગંગ સંભાગે લઇ મધ સાથ ૧ વાલ જેવડી ગોળી બનાવી ખવાડે તો કરમનો નાશ થાય:

૫૧=કાળીજીરી ૩ વાલ ખાઇને જુલાબ લીએ તો પેટના કરમ પડે.

૫૨=કરમ માટે— નીમિતરાંની મુઠી છાલનો ઉકાળો પીવો.

બાળકને સેવ જેવાં ઝીણા કરમ થાય ત્યારે રોટી કરવાનાં ઠીકરાં પરની મેસ દીવેલમાં મેળવી સફરામાં લગાડે તો કરમ નીકળી પડે.

૫૩=કરમ માટે વાવડીંગ ૨) વાલ, નસોતર ૧) વાલ, કપીલો ૧) વાલ અને ૨ા તોલા પાણી સાથે ઉકળાવવું, નિતરૂ પાણી ૦। તો ૩) ૩) કલાકે પાવું.

૫૪=બાળકના કરમ માટે—અતીવીષ ૧ વાલ મધ સાથ આપવાથી બહુ ફાયદો થાય છે.

૫૫=કરમ માટે—લીંબોડીના તેલના ૨) ટીપા ખાણ સાથ બાળકને ખવાડવાં

૫૬=કરમ માટે—વાયવડીંગનો ઉકાળો બાળકોને મધ સાથે આપવો. ૨) વાલ વાયવડીંગ ૦॥ રતી ક્લોમેલ મેળવી આપે.

૫૭=પેટના ઝીણા કરમ મરે—અંકોલના મુળનો કહાવો કરી જરા ઘી નાંખી પાવો.

૫૮=ચપટી જાતના કરમ મરે— દરદીને રાત્રે સુતી વખતે ગોળ ખવાડે જેથી પેટના કરમ તે મીઠાશપર વળગે સહવારે દરદીને ૦।

તોલો કપીલો દહીંમાં ખવાડે તો બધા કરમ મરે ૦। તોલો કપીલો મધ સાથ બી આપે છે.

૫૯=મુંડ અને વાયવડીંગ ખાવાથી કરમ મટે છે.

સુનામખી અથવા હલદર કાચી, ગોળ સાથે ખાવાથી કરમ પડે.

૬૦=વાયવડીંગ કરમને મારે છે. આથી કરમ પેટમાં મરી જાય છે માટે તેને બહાર કાઢવા દીવેલનો જુલાબ જરૂર આપવો જોઇએ.

૬૧=સીતાફળના પાદડાનો રસ બચ્ચાંને કરમ માટે આપે છે. અથવા પાંદડાં ગળે બાંધે છે. એના વાસથી કરમ છાતીએથી નીચે ઉતરે છે. સીતાફળ ગર્ભસ્થાનને નુકશાન કરતા છે.

૬૨=બે વાલ સીતાફળના પાનના રસને ખાનાના પાણી સાથ પાવા.

૬૩=કરમ પેટમાં પડે નહી—સેકટાની સીંગ ખાનારને કરમ પડે નહીં.

૬૪=કરમ પડે—કમરકાકડીનું મગજ અને એલચી સંભાગે લઇ લીંબુના રસમાં વાટી ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવે તેમાંની ૧ ગોળી રાતરે ૧૨ વાગે બાળકને ખવાડે અને ઉપરથા ૦। તોલો ખાન ફકાડે.

કરોળીઓ-છીપ-છાલી.

૧=તલના તેલનું મર્દન કરવું.

૨=કળીચુનો ૧ ભાગ, સરસીઉં તેલ ૫ ભાગ મેળવીને શરીરે મસળી તડકે બેસવું. ૫। કલાક પછી નાહવું.

૩=ચોળાફળીની ભાજી અથવા તેના મુળની રાખ પાણીમાં મેળવી શરીરે ચોપડી ૦। કલાક તડકે બેસવું અને ગરમ પાણીથી નાહવું.

૪=સુખડ અને ટંકણખાર પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૫=હળદર અને કાળા તલ સમભાગે મેળવી શરીરે મસળવા.

૬=જો દરદીને માફક આવી શકે તો, ઠંડાં પાણીમાં બોળેલી ચાદર શરીરે વીંટાળે, અને ધાબળો ઓઢી ૩ કલાક સુધી રહે અને એ વખતમાં પીવાએ એટલું પાણી પીએ તો પરસેવો નીકળી રોગ સારો થાય.

૭=કુવાડીયાના બી અધકચરાં વાટી દહીમાં ૩ દીવસ રાખીને તે દહી સરીરે મસળવું અને થોડીવારે નાહી લે :
કરોળીઓ નરમ પડે છે.

૮=કાળી જીરી અને કાળા તલ સંભાગે મેળવીને ચુરણ બનાવી રોજ ૦। તોલો ખાવો. ચામડી પર થતો કરોળીઓ તેનાથી સાફ થાય છે.

૯=કરોળીઆ માટે—મનસીલ, ટંકણખાર, હળદર સંભાગે વાટીને શરીરે લગાડે તો કરોળીઓ સાફ થાય.

૧૦=ચોળાઈની ભાજીની રાખ પાણી સાથ મેળવી શરીરે ચોપડવી તડકે બેસવું. પછી ગરમ પાણીથી નાહવું.

૧૧=તુલસીના છોડને બળેલી મરોડી પાણી સાથ મેળવીને લગાડે તો શરીર ઉપરનો કરોળીઓ સારો થાય.

૧૨=કરોળીઓ શરીરે થાય તો તેલીઆ દેવદારને લીંબુના રસમાં ઘસી લગાડવું.

કરોળીઆ માટે શરીર ઉપર વેંગણનો રસ લગાડે.

૧૩=સુકા આમલા પાણીમાં ઘસી શરીર પર લગાડવા.

૧૪=તલના ફુલ ચામડી પર મસળવા.

૧૫=શરીરે સરકો ઘણા દીવસ ચોળવો.

૧૬=હળદ અને કુટકી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૭=મજીઠને મધમાં મેળવી શરીરે મસળવી.

૧૮=કરોળીઆ માટે—મુળાના બીજ ૦। શેર વાટીને ૦॥ શેર દીવેલમાં મેલવે અને તે શરીરે મસળે.

૧૯=કરોળીઓ, છીપ માટે—હળદર, કાળા તલ સંભાગે મેળવી ભેંસના દુધમાં વાટી મસળવું.

૨૦=સાબુ અને આમરના ફુલ સંભાગે મેળવી શરીરે લગાડવું.

૨૧=કરોળીઓ—સુખડને ટંકનખારમાં ઘસીને શરીરે ચોપડે તો કરોળીઓ મટે.

૨૨=કરોળીઓ મટે—સમુદર ફળ પાણી સાથે ઘસી લગાડવું.

૨૩=મુળાના બીજને અંઘેડાના ખારના પાણીમાં વાટી મસળે.

૨૪=આપ જાણવરને બાળીને કરેલી રાખને બહેડાના બીજના તેલ સાથ મેળવી લગાડે.

૨૫=મુળાનો રસ મસળે.

૨૬=ધાપાણ (ધાભણ) ૧ રતલ ગુલાબી રંગ ૦॥ તોલો મેળવી લગાડે.

કલેજાંના દરદો તથા બરોળ-બલોહર.

૧=કલેજું મોટું થાય ત્યારે ૦। તોલો અજમો ગોળ સાથે દરરોજ ખાવો.

૨=બરોળ અને કલેજાની ગાંઠને પીગળાવે છે. અસાળીઆને પાણીમાં પીગળાવી દુધ સાથે મેળવી રાબડી કરીને રોજ પીવાથાં લેવી. શરીરમાં લોહીની ગાંઠ બંધાઇ હોય તેને પણ એ તોડે છે.

૩ કલેજું (લીવર) પાકેલું હોય, સોજો આવેલો હોય કે ફાટેલું પણ હોય છતાં ડા૦ મુર મજબુત ભલામણ કરે છે કે, વીસ ગ્રેન ઇપેકેકયુના રોજ આપવું. બીજો અનુભવી ડા૦ આજ ઉપાય કબુલ કરી જણાવે છે કે, દરદીને વામીટ ન થાય માટે એની સાથે દસ ગ્રેન એશીડ ટેનીક અને એક ગ્રેન કેળામેળ ઉમેરવું જોઇએ. ૧૫ દીવસ સુધી આ મુજબ દીનમાં બેવાર પાવું. દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ આવતું અટકે.

૪=આંકડાના પાતરાની ઉદરકાણીના રસમાં ગોળી એક વાલની બનાવી તેમાંની એક ગોળી દીનમાં ૩ વાર ખાવી.

મુદાર પાઉડર=આંકડાના ઝાડના મૂળની છાલનો ભુકો ઇપેકેકયુના રુટના સઘળા ગુણોને મળતો છે.

૫=બલોહર=કલેજાંનાદરદ—માટે આંકડાના પાંતરા અથવા મૂળનો ભુકો બલોહોર અને કલેજાના દરદો ઉપર ખવાય છે.

૬=કલેજાના=બરોળના દરદ માટે—કારેલાનો રસ તજ સાથે મેળવીને પીવાય છે.

૭=બરોળ—વજનમાં ૦॥ શેર કારેલાનો રસ, અને નીમક ૦॥ તોલો મેળવી પીવું.

૮=ગરમીના સઘળા આજાર, જલંદર, કલેજાનું દરદ, લોહી વીકાર, પીત વીકાર માટે કાસનીનો કાહાવો બનાવી પીવાય છે.

૯=કલેજાંના દરદ, કમળો, બરોળ, પીતનાં ચાટાં માટે ગળોનો સત્વ સારો છે.

૧૦=કલેજાનું દરદ—આંકડાના ઝાડની છાલ અને એળીઓ સંભાગે મેળવી તેની ગોળી ચણા જેવડી બનાવી દીનમાં ત્રણ વાર ખાવી.

૧૧=કલેજાના દરદ માટે—વઇદો નવસાર વાપરે છે:

૧૨=કલેજામાં દરદ થાય ત્યારે મધ અને કળી ચૂનો મેળવી કલેજાની જગાપર લગાડી ૨ દાબે.

૧૩=નવસાર બે આની ભાર હરડેના ઉકાળામાં પાવો.

૧૪=કડુ ૦૧ તોલો, પાણી સાથે પીવું. કડું ચુંક કરે તો સાથે પીંપર લેવી.

૧૫=મુળાના પાનનો રસ ૨ તોલા અને નવસાર બે વાલ પીવો.

૧૬=ગૌમુત્ર ૧ તોલો, નવસાર ૨ વાલ મેળવી પીવું.

૧૭—કલેજું મોટું દેખાય તો ૦૧ તોલો અજમો, જુના ગોળ સાથે ખાવો.

૧૮=આંકડાના પાનને ઉદર કાણીના રસ સાથે મેળવી વાલ ૧ની ગોળી બનાવી રોજ ત્રણ ગોળી ખાવી.

૧૯—કાંકચીઆની ફાકી ૪ વાલ પાણી સાથે લેવું.

૨૦—સરગવાનું મુળ ૫ વાલ પાણીમાં ઘસી પીવું. અને એનો ઘસારો ચામડી પર લગાડવો.

૨૧—ઉપલેટ ચુરણ ૦૧ તોલો મધમાં ફાકવું.

૨૨—કલેજાના દરદો, આંતરડું એકેકપર ચડેલું હોય, પવન પેટનો માટે—આંકડાના મુળનું ચુરણ (મુદાર) ૩ વાલ, એસીદટેનીક ૨ વાલ, કેલોમેલ ૧ ગ્રેન આ મીશ્ર સહવારે ખાવું અને ફરી સાંજે ખાવું. વામીટ થવા દેવું નહિ. દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ ન થાય.

૨૩=કલેજાંના દરદો માટે—દારૂ પીવાથી અને તંબાકુ ખાવાથી કલેજાંના દરદો થાય તે માટે ૧ જુલાબ લેવો. પગને તળીએ દીવેલ મસલાવ્યા કરવું અને કાળી દરાખ સેરડીના સરકામાં ભીંજવી રાખવી તેમાંથી બે તોલા દરાખ ખાનું ખાધા પછી રોજ ખાવી.

૨૪=કળેજાંના દુખાવામાટે દાડમની કળી અને સુનામખીની દાંડી વગરના પાન સંભાગે ચુરણ બનાવી ૦॥ તોલો રોજ ખાવો.

૨૫=કલેજું, બલોહોર, ફેફસુ વુજે ત્યારે—મધ ૧ તોલો પાણી નવટાંક મેલવીને એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં સો વાર નાખે અને રોજ સહવારે બુખ પેટે પીએ.

કળતર.

૧=કળતર—ખાંડ, સાકર ઘણી ખાવાથી સાંધાઓમાં કળતર થાય છે.

૨=કળતર થતી હોય તે જગા પર ૩) તોલા આંબાહળદ પાણીમાં ઘસી તેમાં ૧) તોલો સાજીખાર ઉમેરી ને કળતર વાળી જગા પર લગાડીઆ કરે.

શરીરની કળતર અને ચસક મટે—મરી, પીપર, સુંઠ એકેક તોલો ગંધક ૦॥ તોલો એ સઘળાને આદુના રસમાં ખરળ કરે, એક વાલના વજનની ગોળી બનાવે. સવાર સાંજ એકેક ગોળી ખાએ.

૩=કળતર મટે—મેથીના લાડુ બનાવી ખાવા.

અતિસાર, આમ-મરડો. સંગ્રહણી.

૧=અતિસાર, મરડો, આફરો—આ માટે દીવેલ ઘણું અકસીર બચ્ચાંઓને તે ઘણું ફાયદાકારક છે.

૨=અતિસાર લોહી સાથનો—માથાંને ઘીમાં તળીને ભુકો કરી ખવાડે.

૩=અતિસાર હોય તો—દરદીને ડુંટી ઉપર આદુનો રસ લગાડવાથી બહુ ફાયદો થાએ.

બાળકને સંગ્રહણી હોય તે માટે—સુંઠને પાણીમાં ઘસી તેટલુંજ ઘી, અને સાકર મેળવી ગરમ કરી ચટાડવું.

૪=આમને પાચન કરવામાં સુંઠ જેવી અકસીર છે તેવું લસણ પણ છે. આમ, અતિસાર, કોલેરા—એના આવના ઝાડા માટે લસણનો રસ પીવાથી ઝાડા બંધ થાએ છે

૫=આમ—અતિસાર—વરીઆળીનો કાઢવો પીવો અથવા વરીઆળી, સુંઠ એઓને ઘી લગાડી ભુંજીને ૦॥ તોલો ચુરણ ખાવું.

૬=અતિસારનો ઈલાજ—વડના કુમળા પાન અને તેની કીસીઓ (કુપળ)ને લાકડાની ખાંડનીમાં ખાંડી તેના કુચા કરતાં ૧૬) ઘણું પાણી નાખી ઉકાળવું, અરધું પાણી બળે ને કુચો ગાળી કહાડવો, ફરી તેને ચુલાપર ઉકાળી ગોળ જેવો ઘટ બનાવો તેની ૧) વાલની ગોળી કરવી, તે ગોળી, ૨) દીનમાં ૩) વાર હીંગસાથ ખવાડવી.

૭—અતિસાર—વડવાઇને ચોખાના ધોવાવણમાં છાસ સાથે પીવી

૮–સંગ્રહણી માટે—સુંઠ, જીરૂ, ખારેક એકેક તોલો, અફીણ ાા તોલા લીંબુના રસમાં ચીનીબોર જેવી ગોળી કરી ખાવી. ખોરાક દહીંને ભાત લેવાં.

૯—આમ અતિસાર માટે સુંઠ, ગોળ, ઘી મેળવીને ખવાડવું. આમનું પાણી થાય છે જઠરાગ્ની વધે છે.

૧૦—અતીસારની ગોળી—અફીણ અને કેસર સંભાગે મેળવી મધ સાથ તેની ગોળીઓ ચોખાના દાણાં જેવડી બનાવવી. આ ગોળી ૨ સહવારે અને ૨ સાંજે ગળવી.

૧૧—અતિસાર માટે—કાકડાસીંગ, અતીવીખનો ઘસાડો મધમાં મેળવી પીવો.

૧૨—આમ મટે—મેથીની ભાજીનો રસ પાંચ તોલા લઈ સાકર સાથ મેળવી ખાવો.

૧૩—અતીસાર લોહી સાથનો—મેથીની ભાજીનો રસ બે તોલા અને કાળી દરાખનો રસ બે તોલા મેળવી પાવો.

કફ—બળગમ

૧૪=કફ—બળગમ માટે—કદાનઓ ગુદર (કતીરા) બળગમ કાપે તથા છાતીનો અને ગળાનો ચીકણો બલગમ કાઢે છે. ફેફસાનાં અને ફુકાના જખમને ફાયદો આપે છે.

૧૫=કફ પાચો પડી બહાર નીકળે—હાંડળીઆ થુવરની રાખ ૧ વાલ અરડુસાના પાનના રસમાં દીવસમાં ત્રણવાર આપવી.

૧૬=કફ નાશ પામે—ગોળ આદુ સાથ ખાવો.

૧૭=કફને દૂર કરે—મધ સાથ એલીઓના સત્વ ખાએ.

કબજીઆત.

૧=કબજીઆત, પેટમાંના ખરાબ વાસ માટે—સુનામખી તોલા ૫, સુંઠ ૨ તોલા, સંચળ ૨ તોલા, એલચી ાા તોલો આ પ્રમાણે વજનમાં મેળવી ચીનીબોર જેવા ગોળી બનાવી તે રોજ ગોળી ચુસીને ખાવી. સુનામખી પેટમાં દુખાવો કરે નહીં, માટે એના ફક્ત પાંનરા લેવા, ડાંખળી કહાડી નાખવી અથવા પાંતરાને ઘીનો પટ આપી ગરમ કરવા. સુનામખીની સાથ સાથે જુલાબનું મીઠું વાપરવાથી દુખાવો થાય નહીં.

૨=કબજીઆત—મીઠું મોટા આદમીની કબજીઆત દૂર કરે છે.

૩=કબજીઆત માટે—એલીઓ તથા હીંગ સરખે ભાગે લઇને તેમાંથી ૧ થી ૨ વાલ રાતરે ખાવી. ગર્ભવાળી સ્ત્રી માટે નહીં.

૪=કબજીઆત માટે—દાંડી વગરના સુનામખીના પાંદડાં, વરીઆળી અને સાકર સંભાગે મેળવી તેમાંથી ાા તોલો ખાવા પછી રોજ બે વાર ખાવું.

૫=કબજીઆત માટે–૧ તોલો અથવા વધારે આલેદનું તેલ ભુખે પેટે રોજ પીવું. સુનાવાળા પદાર્થ પેટમાં હોય તે નીકળી જાય.

૬=જુઓ "મળબંધ વાયુ" "નળબંધ વાયુ"

૭=કેમજ (હીમજી હરડે) ને એક રાત ગૌમુત્રમાં ભીંજવી રાખે તેને ઘીમાં તળી ચુરણ બનાવે. ા તોલો રોજ ખાય.

૮=હરડે અને ગુંદનું ચુરણ બે આની ભાર લેવું,

૯–નિસોતર ૧ાા તો૦ સંચળ ાા તોલો સિંધાલુણ ાા તોલો, જીરૂ ાા તોલો, લીંબુના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રોજ એકવાર અથવા બેવાર લેવી.

૧૦–ઇન્દ્રવારણું એક પાકું લઇ તેમાં સીંધાલુણ ૧ તોલો, સંચળ ૧ તોલો ભરવો. તેને ઘઉંના લોટનું પડ ચઢાવવું. ચૂલામાં સેકવું લોટ પાકી જાય ત્યારે કાઢી નાખી ફળને વાટી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી સવાર સાંજ એકેક ખાવી. આથી ભુખ લાગે અને દસ્ત સાફ આવે.

૧૧–મંદાડીની લેપડી પેટ ઉપર મુંક તો કબજીઆતથી થતો દુખાવો નરમ પડે.

૧૨–ાા શેર પાણીમાં એક ખાટાં લીંબુનો રસ તોલો, ૧ તથા સાકર નાખી પીએ.

૧૩–જુનો ગોળ ખાવામાં લેવાથી કબજીઆત મટે.

૧૪–વાયવડીંગ અને જેઠીમધનું ચુરણુ ા તોલો રોજ ખાવાથી ઘર કરી બેઠેલું દરદ સારૂં થાય.

કનક તેલ.

૧–ચામડીના રોગો માટે કનક તેલ પુંજવા લાયક છે. બનાવવાની રીત :—

જેઠીમધ, ગઉલા, મજીઠ, ચનદન પોયના, નાગકેસર દરેક ૨ તોલો, પાણી બસેર અને તલનું તેલ ાા સેર, એ ઉકાળી પાણી બળી રહે અને તેલ ગાળી લેવું. એ તેલ ચામડી ઉપર મસળવાથી અનેક જાતના વ્યાધી સારા થાય છે.

કાનના દરદો

૧–કાનનો દુખાવો મટે—તુળસીના પાતરાંને ખાટા લીંબુના રસમાં વાટી તેના ૪ ટીપાં કાનમાં નાખવા, દીવસમાં ૩ વાર.

૨–કાનમાંથી રસી નીકળતી બંધ થાએ—બચ્ચાંના મુતરમાં દારમની છાલ ઘસી કાનમાં ટીપા નાંખવા.

૩–બચ્ચાંના કાનનું દુખવું મટે—જ્યારે બચ્ચાંને કાનમાં દુખે ત્યારે માતાના દુધમાં મીઠું મેળવી તેના કાનમાં ટીપા મુકવા.

૪–કાનના દરદ નરમ પડે—ઉકાળેલા દુધના ૧૦ ટીપા કાનમાં નાખવા.

૫–કર્ણ સુળ ટળે—મોટી ભોંયરીંગણીની મુળીઉં પાણીમાં ઘસી કાને ભરવું.

૬– બચ્ચાંનો કાન પાકથાજ કરે અને રૂઝ નહીજ આવે તો પોટાસ આયોડાઇડ પીવામાં આપવો; બચ્ચું છેક નાનું હોય તો તેની માને તે પાવો.

૭–કાનનું ગળવું—ગળતાં કાનને પાણીથી ધોઈ સાફ કરીને અંદર નીચે મુજબ દવાના ૧૦ ટીપા નાખવા—ફટકડી ગ્રેન ૮, ઝીંક સોલફ્સ ગ્રેન ૮, પાણી ૧ આંઉસ.

૮–કાનમાં પરૂ તથા દુરગંધ હોય—કાનમાંથી પરૂ નીકળે અને કાન વાસ મારે તો ફુદનાના રસના ૧૦ ટીપા કાનમાં નાખવાં.

૯=કાનનો મેલ સુકાઇ ગયા હોય અને દુખાવો થાય તો મધ અને તલનું તેલ સભાગે મેલવી કાનમાં નાંખે તો મેલ બહાર આવે.

૧૦=કાનમાંથી વહેતું પરૂ બંધ થાય—મેઠાને દુધમાં બાફવી રાખવી. તેને વાટી રસ કાહાડી કાનમાં નાંખવો.

૧૧=કાનના કીડા મરે—૪ વાલ એલીઓ; ૧ તોલો ગાયનું ઘી, દીવેલ અથવા તેલમાં ગરમ કરી કાનમાં નાંખવું.

૧૨=કાનનો દુખાવો મટે—કેરા ફળનો રસ કાનમાં નાંખવો.

૧૩=કાનની સુળ મટે—મુળાનો રસ, સરસીઉં તેલ અને આંકડાના પાતરાંનો રસ દરેક ૧૦ તોલા, પાણી ૨૦ તોલાને મેળવી અંગાર ઉપર ગરમ કરી પાણી બાળી નાંખે અને તેલ રહે તેના ટીપાં કાનમાં નાંખવા.

૧૪=કાનના દરદો માટે—કાંનફોડીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખવો.

૧૫=કાનમાં ઢાંક પડે, કસારાં બોલે—રેહાન અને અજમો એ બંધેના પાદડાંનો રસ સંભાગે ૪ પઇસાભાર કહાડી, તેલ ૨ પઇસાભારમાં ઉકાળે, પાણી બળે ને તેલના ૧૦ ટીપાં કાનમાં રેડે.

૧૬=કાનનો દુખાવો, બેહેરાપણું—એ માટે લસણની બે કળી ૧ તોલા મીઠા તેલમાં કકળાવી કાનમાં ટીપાં નાંખવા.

૧૭=શરદીથી કાન બેહેરા થાય તો સુંઠ, અને કોપરૂં ચાવીને દુખતા કાનની બાજુએ મોંડામાં રાખવું, છાણા બાળીને, તેનો સેક કરવો, તેનો ગરમ ધુમાડો કાનમાં જવા દેવા.

૧૮=કાનના ચસકા માટે—સુંઠ અને અરીઠા બંનેના થાનના દુધમાં ઘસી ટીપાં ૧૦ કાનમાં નાખવાં.

૧૯=કાનનો દુખાવો, બેહેરાપણું, સરદી થયલી હોય તો—એક લસણની કળી કાનમાં રાખે અથવા લસણને ઝુંદી તેલમાં કકડાવી કાનમાં મુકે તો શરદી તુટે છે.

૨૦=કાનમાં પાણી ભરાવાથી કાન પાકે તેનો ઇલાજ—લસણની કળી ૩, ફટકડી બે આની ભાર બંનેને ભુકતાં પાણીમાં ભીંજવી રાખવી. ૬ ઘડી સુધી રાખીને મીન તોલો ૦ા, ધુપેલ તોલા પાંચમા ઉકાળો ત્રીન ભાગે ત્યારે થંડુ પાડીને તે તેલના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાંખવા.

૨૧=કર્ણ સુળ, કાનમાં ફુળી—નાંદાના પાનને કેળના પાતરામાં વીંટાવી સેક કરવો પછી પાનનો રસ કહાડી કાનમાં નાખવો.

૨૨=કાનમાં બેહેરાત ભાંગે—સમુદર ફળ ભાંમરાના રસમાં ઘસીને કાનમાં ટીપા મુકવાં.

૨૩=કાનમા નાસુર હોય તો ૦ાા વાલ ગોળને ૧ તોલો પાણીમાં મેળવવાં અને પાણીમાં સમુદરફળ ઘસીને કાનમાં પાંચ ટીપા નાખવા.

૨૪–કાનના અથવા કોઇ બી નાસુર માટે—સાપની કાંચળીની રાખ ૨) એને કાગળની બીડીમાં મુકી કાનમાં ફુંકવી.

૨૫=કાનના દુખાવા માટે સેકટાના મુળનો રસ કાનમાં નાખવો.

૨૬=કાનમાં અવાજ ખુશ્કીથી થાય—તો પેટ ભુખ્યુ રાખે નહીં. દીવસમાં ૪ વાર ખાનુ લીએ અને કાનમાં બદામનું તેલ મુકે.

૨૭=કાનનું બહેરાપણું—જે સરદી લાગવાથી કાન બહેરા થયા હોય તો સુંઠ અથવા મરીને કોપરાં સાથે ચાવી. તે ચુંથો જે કાન દુખતો હોય તે બાજુએ મોઢામાં મુકવો, સુંઠ અથવા મરી ગરમાવો આપે. અને કોપરૂં તે ગરમીથી મોંઢામાં છાગરો પડવા દે નહીં.

૨૮=શરદીથી કાન બહેર મારી જાય તો સફેદ મરી ચાવીને તે સરદીવાલા કાનની બાજુએ રાખવા. કાળુ સુંઠની ભલામણ કરે છે, આથી કાનના અંદરની શરડી દુર થાય છે. તીખાશ મોંમાં છાગરા પડે નહી. તે માટે સાથે કાપરૂં લેવું. મોઢામા રસ થાય તે થુંકી નાંખવો, તે ગળી જવાય તો અડચણ નથી.

૨૯—કાનનો બહેરાટ મટે—આમળાના પાનનો રસ, મધ સાથ મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખે.

૩૦—બહેરાત થટે—ઇંદ્રવાણીના તાજાં ફળને તલના તેલમાં મેલવી.

૩૧—કાનનો બેહેરાટ ભાગે—ચોખ્ખું મધ, (મકા શહેરનું) સરકો, કાંડાનો રસ અને બકરીનો પીતો સંભાગે મેલવી ગરમ કરે, તે રસના ત્રણ ભાગ બળે અને ૧) ભાગ રહે તેમાં રૂ બોળીને તે કાકરો કાનમાં મુકે. ૩) દીવસમાં ફાયદો જણાએ.

કાનકચુરો કાનમાં ભરાયો હોય તો માઉંસનો ખીમો કરી કાન આગળ ધરવો. તેના વાસથી કાનકચુરો બહાર નીકળી માંસને વળગે છે. અથવા મસાળેદાર ભુંજેલું માઉંસ કાન આગળ રાખે તો તેના વાસથી તે ખાવા આવે છે.

કાનકચુરો કાનમાં ભરાયો હોય તો—કાનમાં કાંદાનો રસ મુકે.
કાનકચુરો કપાળે ચઢીઓ હોય તો—નાખમાં કાંદાનો રસ મુકે.

કાનમાં માકડ.

માકડ કાનમાં ભરાયો હોય તો મધના ટીંપા નાખવાથી માકડ નીકળી જાય છે.

૩૨=કાનની દવા—કાયાપુટીનું તેલ એક ભાગ, મીઠું તલનું તેલ સાત ભાગ મેળવીને કાનમાં ટીપાં નાંખે છે. આ કાયાફુટીના તેલને એલચીનું અથવા લેવડાનું તેલ કહે છે.

૩૩=કાનમાં અવાજ—અખરોટ ખાવાથી નરમ પડે છે.

૩૪=કાનનો દુખાવો—આંકડાના પાતરાનો રસ ૨) બે ટીપાં કાનમાં નાખવા.

ઉકાળેલાં દુધના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી કાનના દરદ નરમ પડે,

૩૫=કાનનો દુખાવો મટે—આકડાના પાન ઉપર ઘી લગાડી તેને ગરમ કરી રસ કાઢડી ને રસના ૫) ટીપા કાનમાં નાખવા.

કાનમાં દરદ

૧—બીલ્વાદિ ગોમુત્રમાં પાકેલું તેલમાં ઉકાળી તે તેલ કાનમાં મુકે.

૨—આંદાને બાંફી તેનો રસ કાઢી કાનમાં નાખવો કાનમાં નાખતી વખતે રસ જરા ગરમ કરવો.

૩—સુનાગ (અળસીયા) માંથી નિકળેલું ગાળુ ભેળાના ભાર ચોખ્ખુ સોનું ૦॥ તોલો એની બનાવેલી વીટીને તેલમાં ઉકાળે તે તેલ કાનમાં નાખે.

૪—બાળકને કાનમાંથી પરૂ નિકળે ત્યારે માતાના દુધમા રસવંતી સાથે મધ મેળવી કાનમાં મુકે.

૫—કાનમાં થતો અવાજ બંધ પડે તંબાકુની બીડીનો—ધુમાડો મોઢામાં ભરવો. નાખ અને મોઢું બંધ રાખવું. ધુમાડો બહાર કાઢવાની કોસીસ કરવી. ધુમાડો નિકળવાના રસ્તાં બધે બંધ હોવાથી ધુમાડો કાનની નસોમાં ભરાસે અને અવાજ થતો બંધ પડશે.

૬—કાનમાં થતા અવાજ બંધ પડે—સરકો અને બદામનું તેલ તેલ સંભાગે મેળવી કાનમાં મુકવો.

૭—કાનના દુખાવા માટે હાથની આંગળીથી અથવા બ્રસથી દાંતના પારા ઘસવાં, દાંત પર ચંપી (massage) થવાથી ફાયદો થાય

૮—થુઅરના પાનને ગરમ કરી રસ કાઢે તે રસ કાનમાં મુકે પરૂં બંધ થાય.

૯—કાનમાં અવાજ તથા દુખાવા માટે અઘેડાના ખારને તેલમાં મેળવી કાનમાં મુકે.

૧૦—કાનમાંથી પરૂ નિકળે તે માટે ધંતુરાના પાનનો રસ કાનમાં નાખે ઉપરથી ફું ભભરાવે.

૧૧—કાનમાં કિડા હોય અને કરડે તે માટે બોય રીંગણીનો ધુમાડો કાનમા જવા દીએ તો કિડા બહાર આવે.

૧૨—કાનનો દુખાવો (બાલકની ઝાલી) માટે અકસીર ઈલાજ આંકડાના ઝાડના ૩) સોટા (જાડી દાળી) લાવે ૧) દાળીને કપડું વીટાલે ૧) છેડે, અને બીજે છેડે દોરી બાંધી તેને લટકતુ રાખે. પછી કપડું સળગાવે. તેમાંથી તેલ નીકળે તે એકઠું કરે.

આંકડાની બીજી ડાળીને ફરી લુગડું વીંટાળીને ઉપર મુજબ નિકળેલાં તેલમાં બોળી ફરી સળગાવી બીજીવાર તેલ કાઢે, આ મુજબ ૩) ડાળીમાં કપડું વીટાળી તે તેલમાં બોળી ૩)જી વાર સળગાવી તેલ કાઢે તે તેલ કાનમા નાખે.

૧૩=મોરના પગને બાળેલું ચુર્ણ કાનમાં નાખે.

૧૪=મરેલા વીંછુ ને તેલમાં કકડાવી તે તેલ કાનમાં મુકે.

૧૫=કાનનો બહેરાટ મટે—બદામનું તેલ ૫) ભાગ નગોડનો રસ ભાગ વરણાના પાનનો રસ ૨ાા અધેડાના બીજનું ચુર્ણ ૨ાા બકરીનું મુતર ૨ાા, બીલીના ગર્ભને પાણીમાં વાટી બનાવેલો રસ ૨ાા એનું તેલ બનાવી કાનમાં ૧) માસ સુધી નાંખે.

૧૬=બેહેરાટ માટે સાબરસીંગુ સેકટો, સુંઠ, ઘોડાવજ, હીંગ, પાણીમાં વાટી કાનની આસપાસ લગાડે.

૧૭=બેહેરાત માટે—ગાયનું મુતર (જુનું થાય તેમ વધારે ગુણ આવે) ૬) તો. વરાગડુ મીઠું એક વાલ, હીંગ ૨) ઘઉં ભાર, સિંધવ ૪) ઘઉંભાર લીંબુનો રસ ૧૦) ટીપાં એને અંગાર ઉપર ઉકાળવે ઉભરો આવે ને ઠંડુ પાડે, ૨ વટી તેના ટીપાં કાનમાં ઘણા દીવસ નાખે.

૧૮=આંકડાના પાન ઉપર ઘી ચોપડી ગરમ કરી રસ કાઢે તેના ટીપા કાનમાં નાંખે બહેરાટ મટે.

૧૯=બેહેરાટ માટે કુકડવેલના પાનનો રસ અને તલનું તેલ ઉકાળે તેલ બને તે કાનમાં નાખે.

૨૦=બેહેરાટ માટે તુમડીના પાનનો રસ અને તેલ ઉકાળે. કાનમાં નાંખે.

૨૧= બેહેરાટ માટે કરણના ફુલ વાટી તેલમાં પકાવી કાનમાં નાખે.

૨૨= બેહેરાટ માટે સરદીથી થયો હોય તો કાનની પાછળના ભાગ ઉપર રાતા મલમની પટ્ટી મારે. અથવા કાનને મજબુત બાંધે. રાતરે સુતી વેળા જરૂર બાંધે,

૨૩= બેહેરાટ માટે આંકડાના પાનને બારી રસ કાડે તેમાં ૨) ટીપા રોઝાનું તેલ નાંખે. કાનમાં વાપરે.

૨૪=નબળાઇથી કાનનો બેહેરાત થાય ત્યારે, બીલ્વાંનોગર ાા તો. દુધ ાા તોલો તેલ ૨ાા તોલા પાણી ૨ાા તો. ગાયનું મુતર ૨ાા તો. એનું તેલ બનાવી કાનમાં મુકે.

૨૫=કેરડના કુપળ, લવંગ અને બકરાનું મુતર જરા ગરમ કરી કાનમાં મુકે.

૨૬=સરસીઉં તેલ કાનમાં મુકે બેહેરાટ કમી થાય.

૨૭=દમરાના પાંનનો રસ ાં સેર, તેલ ાા સેર મોટાં વાસણમાં ઉકાળી તેલ બનાવવુ એને ઉભરાવા દેવું નહી.

કાનના ચ કો

૧-કાનના ચસકા બંધ પડે—કપુર કાગદી અને ધોળી કોડી ગરમ પાણીમાં ઘસીને તેના ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી ચસકા તરત નરમ પડે છે.

૨-બચ્ચાંને કાનનું દુખવું મટે—જ્યારે બચ્ચાંને કાનમાં દુખે ત્યારે માતાના દૂધમાં મીઠું મેળવી તેના કાનમાં ટીપાં મુકવાં.

૩-કાનના દરદ માટે—ગલગોટાના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૪-કાનનો દુખાવો મટે—તુળસીના પાતરાંને ખાટાં લીંબુના રસમાં વાટી તેના ૪) ટીપાં કાનમાં નાખવાં, દીવસમાં ૩) વાર.

૫-કાનનો દુખાવો—આકડાના પાતરાંનો રસ ૨) બે ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી દુખાવો, તથા ચસકા બંધ પડે છે.

૬-કાનના દરદ નરમ પડે—ઉકાળેલાં દૂધના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાંખવાં.

૭-કાનમાંથી રસી નીકળતી બંધ થાએ—બચ્ચાના મુતરમાં દારૂની ભસ્મ ભરી કાનમાં ટીપાં નાંખવા.

૮-કાનમાંથી પરૂ નીકળે (બચ્ચાંને) તો દીવેલ અને મધ દર ત્રીજે દીવસે પાવું. બે જુલાબ થાય એટલુંજ દીવેલ આપવું

કાનમાં જનાવર તથા મચ્છર ભરાયું હોય તો દીવેલ અથવા તેલ જરા ગરમ કરીને કુકું કાનમાં નાંખવું તેથી ગુંગળાઇને જાનવર મરી જશે અને મેલ સાથે બહાર નીકળશે.

૯-કાનમાં નાસુર, કાન પકે તો એ માટે—વૈદ્યો સારો ઇલાજ છે. જુઓ ગોળ ૧ રતી પાણી ૩૦ ટીપાં, સમુદ્રફળ ૧ રતી, એને મેળવી બે ટીપાં કાનમાં નાખવ.

૧૦-કાનમાંથી પરૂ નીકળે તે બંધ થાય—દાંડીવાળા થુવરની દાંડી ભોભટમાં સેકે તેનો રસ બાટલીમાં ભરી રાખે તેનો ટીપાં પાંચ કાનમાં નાખવા.

૧૧-કાનકચુરો કાનમાં ભરાયલો હોય તો ગાયનું ઘી કાનમા રેડવું.

૧૨-કાનકચુરો કાનમાં ગયો હોય તો સફેદ કાંદાનો રસ લુગડાથી ગાળીને કાનમાં નાંખે.

૧૩-કાનકચુરો ગાયનું ઘી જરા ગરમકરી કાનમાં નાંખવાથી કાનકચુરો અંદર ભરાયો હોય તે બહાર આવે છે.

૧૪=કરણુ સૂળ } માટે—ધાણા, હીંગ, સુંઠને સમભાગે ખુંદે
કાનનો દુખાવો. } તેના.થી ૪) ઘણું તેલ અને ૪) ઘણું પાણી મેળવી
ઉકાળો તેલ બનાવી કાનમાં નાંખે.

૧૫=કાનમાં દુઃખાવો, રસી, લોહી માટે, સેકટાના ઝાડની છાલ હથીઆર વડે નહી પણ પત્થર અણીદાર લઈ તે વતી કાઢવી; તેને પથરથી વાટી રસ કહાડવો; તે રસના ૫) ટીપાં કાનમાં મુકવાં. બીજીવાર મુકવાની જરૂર હોય તો મુકવાં.

૧૬—કાનમાંથી અમાય કાઢવા માટે લીંબુના રસનાં ટીપાં કાનમાં મુકવાં.

૧૭—કાન ગરમીથી દુખે તો લીંબુના ટીપા મુકવા.

૧૮—કાનમાં પરૂ થતું હોએ તો ઇંડાનાં કોતલાની રાખ કાનમાં નાખે તો પરૂં બંધ થાએ.

૧૯=કાનના દરદો માટે—આંબો, જાંબુરી, વડ, મહુડો એનાં કુમળા પાનની લેપડી બનાવવી. તે લેપડીના વજન કરતાં ૪ ઘણું તેલ અને ૪ ઘણું પાણી નાંખી ઉકાળી તેલ બનાવવું. તે તેલના ટીપાં કાનમાં નાંખવાં,

૨૦—કાનમાં અવાજ થાય તે માટે—સરસીઆં તેલ, આકડાના કુના પાનનો અથવા કપાસનાં જીંડવાના રસના ટીપા કાનમાં નાંખવાં.

ઘોડા વજનું તેલ બોચી પર મસળવું. એરંડાનુ તેલ કાનમાં નાંખવું.

કાનનો બેરહોત.

૧=કાનનું બહેરાપણું—જો સરદી લાગવાથી કાન બહેરા થયા હોય તો સુંઠ અથવા મરીને કોપરાં સાથે ચાવી, તે ખુંદો જે કાન દુખતો હોય તે બાજુએ મોઢાંમાં રાખી મુકવો. સુંઠ અથવા મરી ગરમાવો આપે. અને કોપરૂં તે ગરમીથી જાગરો પડવા દે નહીં.

૨=કાંદાનો રસ કપડાંથી ગાળીને કાનમાં મુકવો તેથી બહેરાસ તથા સરદી દૂર થાય.

૩=આમળાનો પાનનો રસ, ગધ સાથ મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખવા.

૪—કાન કુટીઓ કાનનો બહેરાટ, કાનનો દુઃખાવો સારો થાય—રેહાનના પાન હાથપર ચોળી તેનો રસ કાનમાં નાખવો

૫—બહેરાટ મટે—બીલ્લાંને ગઉમુતરમાં ખુંદે, તેની ચટણી બનાવે. એક ભાગ ચટણી બે ભાગ બકરીનું દુધ, બે ભાગ પાણી, ૬ ભાગ તેલ ઉકાળી તેલ બનાવી કાંનમાં નાખે.

૬—કાનનો બહેરાટ મટે—ટરપેનતાઇન ૩૦, ટીપાં, સોલેદનું તેલ ૧૨૦ ટીપાં મેળવી તેના ૧૦ ટીપાં કાનમા નાખે.

૭—કાનનો બેહેરાટ ભાગે—આકડાના પાકા પાનને જરા ગરમ કરા તેનો રસ કાહાડી તેના ૮ ટીપાં કાનમાં નાખે.

૮—બેહેરાત—કુઇનાઇન ઘણું ખાવાથી કાને બેહેરાટ થાએ છે. તે માટે એસીદ બરોમીક દાઇલુટના દશ ટીપાં પાણી સાથ દીનમાં ત્રણ વાર આપવા અથવા ગળોનો પત્વ બે વાલ મધ સાથે આપો તો બેહેરાટ જાય છે.

૯—કાનનાં બહેરાટ મટે—માંગરાના રસમાં કાળી મુસળી ઘસી કાનમાં નાખવી.

૧૦—બહેરાટ માટે—ભુરાં કોહળાંનો રસ અથવા મુરબ્બો ખવાડે તો કુઇનાઇન ખાવાથી થયલો બેહેરાટ નીકળે. કુઇનાઇનની ગરમીથી ઉશ્કેરાએલા મગજના તંતુઓને બરોમાઇદ શાંત કરીને જડ બનાવે છે. પણ ગળો ગરમી ઓછી કરીને તંતુઓને પાણીમાં તરતાં બનાવે છે. એટલે બરોમાઇડ પોટાસ કરતાં બેહેરાટ દુર કરવા માટે ગળોનો સત્વ વધારે સારો છે.

કાનમાં કીડા,

૧—કાનમાંની બગાએ નીકળે—સફરચંદ (સેબફળ) કાપી કાન પર મુકે તો જીવતી બગાય હોય તે બહાર આવે.

૨—કાનના કીડા મરે—સરકાના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાંખવાં.

૩—કાનના કીડા નીકલે—તનબમીના પાનનો રસ કાનમાં મેલીને ૨ દાબે તો જીવડા ૨ ઉપર એકઠા થાય.

૪—કાનમાં જીવાત હોય, કનેડા ચડી આવે તો—લોખંડનો તવાથો લોઇ ગરમ કરી તે ઉપર દીવેલ નાંખવું. તવાથો ઉપરથી પડેલું દીવેલ કાનમાં નાખવાથી બગાઓ પીગળા બહાર ની અથવા લીમડાના પાનનું તેલ કાનમાં મુકવું.

૫-ગલેડીના વેલા મીઠા અને કડવા આવે છે જમીનમાં તેના કંદ રહે છે, કડવો વેલો રસાયણ બનાવવા માટે ઉપયોગી છે; મીઠી ગલોડી દવા તરીકે વપરાય છે.

કાનના કીડા નીકળે—મીઠી ગલોડીના પાનનો રસ અને ચોખા જેવડી હીંગ મેલવી કાનમાં નાંખે અને ૩ કાનમાં ખાસે તો ૩ પર કીડા તરી આવે, અથવા મરી જઈ તેનો મેલ થઈ બહાર આવે. કાનમાં કીડા ન હોય ને એ રસ નાખે તો પણ અડચણ નથી.

બીજી વનસવતી કાનના કીડા કાઢવા માટે નીચે મુજબ છે.

૬=દુધેરી, ચમાર દુધેરીના ત્રણ પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૭=ગળોડી અને આંબાના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૮=બાંકાડોળી જેના ઉપર મરચાંના જેવાં ફળ થાય છે તેના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૯=કાનના કીડા, દાંતના કીડા } નીકળે—હીંગ ૧) વાલ ભાંયરીંગણીના બી ૦ તો, ખપે એટલું દીવેલ લઈ તેની ગોટી બનાવે એક ઠાળીમાં પાણી નાખે, તે પાણીમાં રાખે ભરેલો વાટકો મુકે. વાટકામાં ઈંગાર રાખે. ઈંગાર ઉપર પેલી ગોટી મુકે તે ઉપર કાનુ પાડેલું કાઢવનું કરવડું ઘાંક. કરવડાના કાનામાંથી ધુમારો નીકળે તે દુખતા દાંત ઉપર અથવા કાનમાં જવા દીએ કીડા બહાર નીકળી ઠાળીમાં પાણી પર પડે,

---

કીડ-ખુજળી-ચેળ-શરીરે લુખસ-ધવરો

૧=લીમડા, બોરડી, બાવળના પાન અથવા આમળા એમાંની ૧) ચીજ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી રોજ નાહવું.

૨=ગૌમુત શરીરે ચોળી નાહવું.

૩=ગળજીભી અથવા તાજી ગળોનો રસ પીવો.

૪=તાંદળજાની ભાજી ઉકાળી પીવી.

૫=ચારોળી પાણીમાં વાટી પીવી.

૬=તિફળાંનું ચુરણ ખાવું. તીફળાંનું પાણી શરીરે ચોળવું.

૭=૪) વાલ ધોયલો ગંધક ઘી સાકર સાથ મેળવી રોજ ખાએ; તો કીડ ચેળના ચામડીની અંદરના કીડા મરે.

૮=શરીરે ધવરો, ખસ મટે—કાલાં મરી અને લીંબુનો રસ

સંભાગે મેળવી ધુપેલ સાથ એકરસ કરે અને શરીરે ખુબ મસળે અને ના કલાક તડકે બેસે અને પછી પાણીથી ધોઇ નાંખે ચાર દીવસમાં ફાયદો થાય.

૯=ખુજળી શરીરે થાય તે માટે—મનસીલ ૧ તોલો બારીક કરી ૭ તોલા ઘીમાં ઉકાળે. તેને ઠંડા પાણીમાં નાંખે. ઘી બંધાય તે શરીરે મસળે.

૧૦=ખસ માટે—મરી અને અમલસારો ગંધક સંભાગે મેળવી ઘી સાથ મેળવી શરીરે મસલે અને સેક કરે.

૧૧=ગંધકનો મલમ ખીસ ઉપર ચોપડે છે. બહુ અકસીર છે.

૧૨=ટંકણખાર, પાણીમાં મેળવી લગાડે તો ખીસ સારી થાય.

૧૩=કોપરેલ અને લીંબુનો રસ મેળવી શરીરે લગાડવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=ગાયનું મુતર ખીડવાળી ચામડી પર મસળવું.

૧૫=ગંધક, મોરથુથુ, કપુર સંભાગે ઘીમાં મેળવી લગાડવું.

૧૬=ખીસ અને ચામડીના દરદ માટે—કણક તેલ મસળવાથી બહુ ફાયદો છે.

કનકતેલ—ચામડીના રોગો માટે આ તેલ પુંજવા લાયક છે. જેઠીમધ, ઘઉંલા, મજીઠ, ચંદન, પાપના, નાગકેશર દરેક ૧ તોલો, એને ૨ શેર પાણીમાં ઉકાળવું અને ૦॥ શેર તેલ નાખી પાણી બાળવું.

૧૭=ખુજળી ચાંદા એક દીવસમાં સારા થાએ

આંકડાનાં ૬૦) પાંતરાને ઉકળતા પાણીની વરાળથી બાફવાં તે પાંતરાને છુંદીને રસ કાઢવો. તેમાં ચાર તોલા તેલ નાંખવું. તેને ઉકાળવું પાણી બધું બળી જાય ત્યારે ૨) તોલા ગંધક નાંખવો ફરી ઉભરો આવે ને ઉતારી પાડવું. રાતે અગીઆર વાગે લાકડાના ઈંગાર આગળ શરીર શેકતા જવું અને તેલ મસળતા જવું બે કલાક આ મુજબ કર્યા કરવું પછી શરીરે ચણા ચોળીને નહાવું અને દુધ ભાત ખાઇને સુઇ જવું. આ ઉપાય ચોકસ છે.

૧૮=ચામડીના દરદો નરમ પડે—કુંવાડીઆના બીમાં અંગ્રેજી આયોડોફાર્મના જેવો ગુણ છે તેથી તેનું ચુરણ લગાડવાથી ચામડીના દરદો મટે.

૧૯=ખસ માટે—ધંતુરાના બીનું ચુરણ તેલમાં મેળવી લગાડે.

દારૂડી=શીઆળકાંટા.

૨૦=એના મુળને ચોક કહે છે, એના બીઆમાં અફીણના જેવો ગુણ છે.

ખુજળી માટે—એના ખાંડેલાં બીને તેલમાં ઉકાળી તે તેલ મસળો.

૨૧=કપીલો ૧) તોલો ઘી ૭ તોલાનો મલમ ખરજવું, દાદર, કોડ, ગુમડા ઉપર વપરાય છે.

૨૨=કોડ માટે ગંધક ખાવામાં અને લગાડવા માટે ઘણો ઉપયોગી છે.

ગંધકને શુદ્ધ કરવો—એક તપેલીમાં કડું દુધ મુકવું. ઉપર ઢીલો કટકો દુધને લાગે નહીં તેવી રીતે બાંધવો. લુગડામાં ગંધકનો ભુકો નાખવો તે ઉપર ઢાંકણુ ચતું ઢાંકવું. ઢાંકના ઉપર અંગાર મુકવો. ગંધક ટપીને પાટલી થઈ દુધમાં પડશે બાકી કચરો કપડાં ઉપર રહી જશે. આ ગંધક શુદ્ધ થએલો ગણાય છે. ઘી સાથ ગધક મેળવીને દીવસમાં બે અથવા ૪ વાર મસળવું. ખસનું જોર વધું હોએ તો ૦।। તોલો ગંધક મધમાં મેળવી રોજ ચાટણુ લેવું. ગંધક ખાવામાં કાંઇ નુકસાન કરે નહીં. હરસના મસાવાળા દરદીએ ગધક, મેંદીઆવળ (સુનામખી) અને ગુલાબની સુકી કળી સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦।। તોલો દીવસમાં બે વાર મધ સાથે અવલે (ચાટણુ કરે) અથવા રાતરે સુતી વેળા રૂ૦ ૧) ભાર સુધી રોજ ખાએ.

કાનશીલ નામનો ગંધક આવે છે તે પણ મસલવાના કામમાં વપરાય છે. પણ તેમાં કુદરતી રીતે સોમલ મળેલું હોય છે માટે તે વાપરતાં સંભાળ રાખવી. ખાવામાં તો લેવાજ નહીં, ગંધક જેવી સસ્તી, ગુણવાળી, જાણીતી ચીજનો ઉપયોગ બંધ થઈ ગયો છે કારણ આ જમાનાના લોકો તેનો વાસ ખમી શકતાં નથી

૨૩=આંબાના પાંદડાની રાખ ગાયના મુતરમાં મેળવી લગાડવી.

૨૪=આમલાનો ભુકો) તોલો અરધો પાણી સાથે રોજ સવારે ખાવો. યાને આમલાના ભુકાને પાણી સાથ મેળવી કોડ ઉપર મસળવો અને સુકાવવા દેવો.

ચમેલીના લીલાં અથવા સુકાં પાન પાણીમાં વાટી શરીરપર મસળવાં.

૨૫=ગાયનું છાણ શરીરે ચોળી ગરમ પાણીથી નાહવું.

૨૬=આંબાહળદ કડુ, અને જીરૂને વાટીને શરીરે ખસવાળા જગાએ મસળવું.

૨૭=કોડ મટે—એકસોવાર પાણીમાં ધોએલું ઘી કોડવાળી જગાપેર મસળો તો ફાયદો થાય.

૨૮=ઘી ધોવાની રીત— કાંસાની થાળીમાં ઘી નાંખી તેને ઠંડા પાણી સાથ ૧૦-૩૨ વાર મસળી, પાણી કહાડી નાખી ફરી આ

મુજબ મસળે આ : જે ૧૦૦ વખત મસળે. આ થયલું ઘી ઠંડી બને છે. માટે ખાવામાં શકાય નહી.

૨૯=અરીઠાનું ફીણ ઘીમાં મેળવવું. દરદી તડકે બેસીને ઘી મસળે અને પછી થંડા પાણીથી નાહે.

૩૦=સુકા આમળા ૨) તોલાને ૧) સેર પાણીમાં ઉકાળે અને પા સેર પાણી રાખે તેમાં ગાયનું ઘી ૧ાા તોલો. સરસીઉં તેલ ાા તોલો. સીંધવ ો તોલો, મેળવી શરીર પર લગાડી ો કલાક તડકે બેસે. આ મુજબ ૭) દીન ચાલુ રાખે.

૩૧=ગંધક ૧ તોલો, તલનું તેલ ૮ તોલા સાથે મેળવે અને શરીરે લગાડે.

અથવા એક કપડાં ઉપર ઘી ચોપડે ને ઘી ઉપર ગંધક ભભરાવે ને લુગડાંનો કાકડો બનાવી, સળગાવી, કાકડો લટકતો રાખે: કાકડો બળતા જે તેલ ટપકે તે એકઠું કરે અને આ તેલ શરીરના ઘવરા પર લગાડે.

૩૨=તંબાકુ પાન ો તોલો, ગધેડાંના લીદની રાખ ૧ તોલો. ધુપેલમાં મેળવીને શરીરે લગાડે.

૩૩=કીડ, ચવરો મટે=સીંદુર અને કાળા મરી સંભાગે વાટી ૧૦ ભાગ તેલમાં ગરમ કરી ગરમ ગરમ ચામડીપર લગાડે સુકાયા પછી પાણીથી ધોઇ નાંખે.

૩૪=ચવરો, કીડ મટે ો તો સુરોખાર ૫ તો દહીંમાં મેળ સારી પેઠે મસળે.

કીડ=ખુજલી=ખસ

૧=રાહલનો મલમ મસળે

મલમ બનાવવાની રીત ૧) ભાગ રાહાલ (રૂંક ઝેરને) ૮) ભાગ મીઠું તેલ; એને ગરમ કરી એક રસ કરેલુ થંડુ પડે ત્યારે એકક તોલો થંડુ પાણી નાખતા જવું અને હાથવતી મસળતા જવું અથવા બીજી કોઇ રીતે હલાવતાં જવું એક રસ થાય અને પાણી એકક તોલો નાખતા જવું જ્યાં સુધી સફેદ મલમ માખણ જેવો થાય ત્યાં સુધી આ કીરીઆ કરીઆ કરવી

૨=ધંતુરાના પાનને તેલમાં ઉકાળવાં પાન બળી જાય ને તેલ મસળવામાં લેવું.

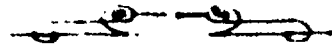
૩=ગાયનું ઘી લેવું તેમાં જેઠી મધની સીરી ઘસવી તેમાં કાઢે નાંખી લગાડવું.

૪=આકડાના પાનને વરાળથી બારી રસ કાઢે તેમાં ગંધક મેળવી શરીરે લગાડે બહુ જાની કાંગો આવે અગત્યાના ઝાડના પાનનો રસ મળળે,

કીડ શરીરપર ઉતપન થાય

૧=કવચ શરીરને લાગે તો કીડ ઉતપન થાય

૨=ઉધાંફળી (ખજુજીઓ) ના સુકા પાનનુ ચુરણ ચામડીને લગાડે તો કીડ થાએ અને બેચેની ઊતપન થાય

કીડા મરે માકડ. મચ્છર મરે-જીવજંતુ મરે.

૧=માકડ ઓછા થાય—તલના છોડપર માકડો નામનો જીવડો થાય છે તે માકડ બધા ખાય જાય છે. માણસને કાંઇ નુંકસાન કરતો નથી.

૨=માખી દુર નાહશે—ઢોરના તેમજ માણસના બદનપર જુનું દીવેલ લગાડે તો માખી બેસે નહી. દીવેલનો વાસ માખીને પસંદ પડતો નથી

કપડાંમાં જીવજંતુ ન થાય માટે ખુશબોહ રાખવામાં આવે છે.

ખુસબોહની બનાવટ—દમનો, સુબો. ઉપલેટ, કપુર કાંસની, અઉલી, છડ, ચંદન, સુખડનો વેહેર એ સઘળાને સરખે ભાગે વાટી એકઠુ કરી પોતલી બનાવે.

૪=કપાળનો કીડા મરે—કડવાં કુકડવેલના પાંતરાંના રસને ૩ વાર સુંઘવું.

૫=ઢોરને કીડા પડે ત્યારે—બેહેડાંની છાલનો ભુકો ભાખરીમાં મેલવી ખવાડવો.

૬=કીડા ઢોરોને પડે તે માટે—પાપળાનું છાલનું ચુરણ રોટલામા નાખી ખવાડે તો કીડા મરે.

નાશ થવા માટે કાળીજીરી કપડામાં તથા ચોપડી સાથે રાખવી.

૭=કીડા મરે કોહવાટવાળા શરીરપર કીડા પડે તે ઉપર અલ-ગોટા બુટીને બાંધે તો કીડા મરે

૮=કીડીઓનો ઉપદ્રવ જ્યાં થતો હોય ત્યાં ગંધકનો ભુકો નાંખવો.

૯=જીવડા મરે—કોહેલાં માંસ ઉપર કીડા થાય તે ઉપર તનમનીના પાનનો રસ મુકવો

૧૦ જુવા મરે—હેવાલ જગામાં તેમજ ઢોરોની બેસવાની જગામાં જુવા થાય છે. તે માણસના પગપર ચઢે છે અને કરડે છે, ચામડીમાં પેસે છે, તે જુઆ ઉપર કંટાશનું દુધ અથવા પારીનું પાણુ લગાડવું.

૧૧=કીડા મરે—કોહેલાં માઉસ ઉપર કીડા થાય તો કંટાસરા થુઅરનું દુધ લગાડવું.

૧૨=માંકડ મરે—બોંયરી=અગરડીના વેળાના રસથી માંકડ મરે અને એના વાસથી માકડ નાહશે.

૧૩=જંતુઓનો નાશ થાય—ઉંપી (ઉધઇ) વગેરે જીવજંતુને

૧૪=ઉધાઇ—જે જગા ઉપર ઉધાઇ થતી હોય ત્યાંના ઘરના બાંધકામના લાકડાં ઉપર ચુનો લગાડે તો ઉધાઇ લાકડાને લાગે નહી

૧૫=માકડ થાય તેથી—મરી અને મરચાંનો ઉકાળો માંકડવાળી જગા ઉપર લગાડવો

કીડા મરે–જીવતંતુ મરે

૧=જાનવરના શરીરના કોઈપણ ભાગ ઉપર કીડા પડે તો કાંટા સળીઆના મુળને તલના તેલની ધુંઇ દઇને જાનાવરને ગળે બાંધે તો કીડા ખરી પડે. જે દીવસે આ ઈલાજ કરે તેજ દીવસે જુવારના ૧) રોટલાને તેલ ચોપડી કુતરાંને ખવાડે

૨=ગંધક ખાનાર માસણને માકર મચ્છર કરડે નહીં. કારણકે ગંધક ખાનારના સરીરમાંથી ગંધકનો વાસ નિકળીઆજ કરે ગંધકના વાસથી જીવજણતું દુર થાય

૩=દ્દ્રવંતીના આખા છોડનું ચુરણ અને વાયવડંગ ખાય, સુંઘે, અથવા સરેરે લગાડે તો શરીરના જંતુ મરે

૪=માઉંસ કોહે અને કીડા પડે ત્યારે ખાટ ખડુમદીના વેળા (જે વેળા આખો ખાટો હોય છે.) તેનો કંદ પાણી સાથ વાટી કોહવાત ઉપર મુકે તો જીવડા ઉપર તરી આવે

૫=જાણધરોને કીડા પડે ત્યારે ભોંય રીંગણીનો પાલો નવટાક ખવાડે અથવા કરૂ ઝાડનો પાલો ખવાડે

૬=કવચના પાનનો રસ લગાડે

૭=ઘી અને સાકર મેળવી કોહવાટ ઉપર લગાડે તો જીવડા ઉપર નિકળી આવે.

કોલેરાની દવાઓ.

કોલેરામાંથી બચવાના ઇલાજો.

૧=મીઠાંનું પાણી ૧) ચમચી, ફટકડી, બે આની ભાર મેળવી મોટા માણસને દીવસમાં ૩] વાર પાવું. જો આંખમાં રતાસ આવે અથવા ચળકાટ વધે તો જાણવું જે કોલેરા છે. દરદ શરૂ થાય કે તરત બંને પગપર મજબુત પાટો બાંધવો જેથી દરદ આગળ વધે નહીં.

મીઠાનું પાણી બનાવવાની રીત=૨ તોલા પાણી અને ૨ તોલા મીઠું મેળવવું, મીઠું જેટલું પીગળે તેટલું પીગળાવી પાણી ગાળી લેવું. અથવા મીઠાના ઢગલા નીચે કાદવનું વાસણ ખાલી મુકવું, મોં ઉપર સાદડી ઢાંકવી. તે ઉપર મીઠાનો ઢગલો કરવો. ઘણા દીવસ પછી તે કાદવના વાસણમાં મીઠાનું પાણી ભરાસે, વાસણ ઉચક્યાએ તો ફસાઈ જાય માટે મીઠાંનું પાણી તે વાસણ ઉચક્યા વગર કાઢવું. આથી રીતે બનેલું પાણી વધારે અકસીર છે.

કોલેરા માટે—ઝહેરકચરો ૧ લઇ તેના ૪ કટકા કરવા. તેમાંનો ૧ કટકો લઈ તેના ૪ ભાગ કરવા. આમાંનો ૧ કટકો ઝહેરકચરો, તજ, લવંગ, એલચી, ભક્કદ મરી, બાડીઆન એની ચણા જેવડી ગોળી બનાવીને ફટકડીના ભુકામાં સાચવી રાખવી. ૧ ગોળી દીવસમા ૩ વાર આપવી.

કાળા ધતુરાના પાનના ૧૦ ટીપાં દહીમાં ખાવાથી કોલેરાના ખરનું (?) બંધ થાય છે.

અઘેડાનાં મુળ પાણી સાથે વાટી પાવાં. લીમડાના પાનના રસમાં આમળાનું ચુરણ ખવાડ.

૩=કોલેરા લાગુ ન પડે તેનો ઇલાજ કાંકચીઓ રોજ ૧ સેકીને ખાવો.

લસણ, સેકેલી હીંગ, મગ, મરચાંની ૧ વાલની ગોળી બનાવી ખાણું ખાધા પછી રોજ ખાવી.

પીવાની ચામાં દુધ નહિ નાખવું, પણ ફુદનો અને સુંઠ નાખી રોજ પીવી.

૪=લીમડાના પાનનો રસ અને મરી એની ગોળી બનાવી રોજ ખાય તો કોલેરા લાગુ પડે નહિ.

ઈમલાના પાનનો રસ અને કપુર ૧ રતી, હીંગ ૧ રતી એની ગોળી બનાવી રોજ ૧ ખાવાથી કોલેરાની અસર થાય નહી.

૬=કોલેરા લીંબુનો રસ ૧ તોલો રોજ પાણી સાથે પીવાથી કોલેરાના જન્તુ શરીરમાં દાખલ થઇ શકે નહિ.

૭=કોલેરાથી બચવા માટે રોજ સવારે આદુની ચટણી ખાવી. ત્રાંબાના વાસણનું પાણી પીવું. દર અડધાકીએ પગના તળીયામાં અને હથેલીમાં ગન્ધકનો ભુકો પંદર મીનીટ સુધી મસળવો

૮=આંકડાના મુળની લીલી છાલ અને મરી સરખે ભાગે લઇ આદુના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ૧ થી ૩ ગોળી દર ૩ કલાકે ખાય.

૯=મીઠું ૧ રતી, મરચાં ૧ રતી, એની ગોળી બનાવી આપે.

૧૦=દરેક ઝાડા ઉલટીએ નવટાંક તલનું તેલ પીવું. એક સેર તેલ પેટમાં જાય તો કોલેરા નરમ પડે.

૧૧=૧ સેર તલના તેલમાં ૦। સેર મરચાં ઉકાળવા, મરચાં કાળાં થાય ત્યાં સુધી ઉકાળો. એ તેલ ૧ ચમચો દરેક ઝાડા ઉલટી વખતે પીએ. કાળી જીરી ૦॥ તોલો, તલનું તેલ ૦॥ તોલો મેળવી પીએ તો તાત્કાળિક કોલેરા નરમ પડી જાય. પાણીની સોસ લાગે તો લવગ, નાગરમોથ, કાયફળનો કાવો પીવો.

૧૨=ઘોડા નથા ગધેડાની લીડનો રસ ૦॥ તોલો પીએ.

૧૩—જાયફળના પાનનો કાઢો પીએ તો તરત બંધ થાય.

૧૪=અફીણ ૧ તોલો, હીંગ ૫ તોલા, લવગ ૧ તોલો, કાગડી પાકા લીંબુનો રસ ૫૦ તોલા લઇ નીચે મુજબ બનાવટ કરવી :—

૧૫=હીંગને શેકી ચુરણ કરવું, લવંગનું ચુરણ સાથે મેળવી લીંબુના રસમા આખી રાત રાખી સવારે તેમાં અફીણ નાખી ખરલ કરવું ૨૫૦ ગોળી કરવી, હાથે વળગે નહી તે માટે સંગજીરૂ વાપરવુ.

૧૬=જેઠીમધના કાવામાં ૧ તોલો કાંદાનો રસ નાખી પીવો.

૧૭=કબુતરની તથા મરઘીની અઘાર (હેર) પાણીમાં પીએ.

૧૮=કોલેરા માટે કપુર અકસીર છે જે નીચલી મેળવણીથી તેનો ગુણ બહુ વધે છે. કપુર ૧૨ વાલ, પીપરમીટના ફુલ ૮ વાલ, અજમાના ફુલ ૧ વાલ એની મેળવણી કરવાથી અરક બને છે તે ૫ ટીપા ખાંડ સાથે દર અરધે કલાકે પાવા.

૧૯=એક બીલામાને ૦॥ તોલો આમલીમાં વાટી નાખવું તેમાં ૨ તોલાં કાંદાનો રસ મેળવી દરદીને પાવું. ૫ મીનીટમાંજ ઝાડા

ઊલટી બંધ થાય. દવા [illegible] ખાવાની જરૂર હોતી નથી. આથી જઠરાગ્ની જાગે છે. અંગમાં ગરમી આવે છે અને જન્તુઓને મારે છે. આ કામ ઘણું અજબ રીતે કરે છે.

૨૦=બીજામું ૮ તોલા, આમથી ૯ તોલા વાટી કાંદાના રસમાં મેળવે ને લુગડાંથી ગાળે તે રસ ાા તોલો પીએ.

૨૧=૧ વાલ સીંધવને, ૪ વાલ ઘીમાં મેળવી દર દસ મીનીટે ચટાડે જો આકરાં આવે તો સીંધવને તેલમાં ઉકાળી શરીરે મસળે. લીમડાના પાન, કપુર, અને હીંગની ગોળી બનાવી ખવાડે.

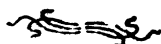
૨૨=ઝાડા ઉલટી માટે—દરીઆમા ાા મોટા કરચલાને ચુલાને માથે બાંધી રાખવા તે સુકાય ને તેનુ ચુરણ કરી તે જુલાબ ખાવામાં લીએ.

૨૩=ચુલાના અડાયાની રાખ ાા તોલો દર બે કલાકે ખવાડવી.

૨૪=આંકડના ઝાડના મુળ ઉપરની છાલ, મરી, આદુ સંભાગે લેવી ચીનીબોર જેવડી ગોળી કરી તેમાંની બે ગોળી દર ાા કલાકે આપવી, દર અરધે અરધે કલાકે આપ્યા કરવી.

૨૫=કાળી મટોડીનું પાણી પીવાથી ઝાડો ઉલટી નરમ પડે છે. ૧ તોલો કાળી માટી, ૧ તોલો પાણીમાં મેળવી પીવાય છે.

કોલેરાના ઈલાજો

૨૬=કોલેરાના ઝાડાનો બંધ થયા પછી પેટ ફુલી આવે તો સડૂરામાં ગરમ પાણીની પીચકારી મારવી.

૨૭=ઘરમાં ધુમાડો નીચલી ચીજોનો ક્યોં કરવો—સરકા, જુના કાગળ, ધોએલાં જુનાં લુગડાં તથા દોરડાં. સુખડ. અગર, તગર, લુબાન, સીસમનાં છોડાં. આટલી ચીજોના ધુમાડા ઉપયોગી છે.

૨૮=ત્રમણ ફોલીને તેના હારડા ગળાએ, કમરે અને દરવાજે બાંધવા. એથી કોલેરાના દરદીને ફાયદો થાય.

૨૯=કોલેરામાંથી બચવા માટે—કોલેરાના ઉપદ્રવવાળી જગાઓમાં રહેનારાઓએ ગંધક હથેલીમાં તેમજ પગના તળીઆમાં પંદર મીનીટ સુધી દર અઢવાડીએ મસળવી.

૩૦=કોલેરાનું ઓસડ—કોલેરાના તાત્કાળી ઉપાય નીચે મુજબ છે;—અફીન ૧૮ ગ્રેન, મરી ૧૮ ગ્રેન, હીંગ ૧૮ ગ્રેન, એની ગોળી ૧૨ કરી એકેક ગોસી અરધે અરધે કલાકે આપવી.

હીંગ અફીણ કરતાં બેવડાં વજનમાં હોય તોજ અફીણનો ગુણ તોડી શકે.

૩૧=કોલેરામાં દસ ગ્રેન કુઇનાઇન એકેક કલાકે આપે છે. એકેક કલાક ચાર વાર આપવુ અથવા ઝાડાનો રંગ પીલાસ ઉપર આવે ત્યાં સુધી આપ્યા કરવું.

૩૨=કોલેરાપર અફીણપણું વપરાય છે. પણ લીમડાના ઝાડમાં બાકુ પાડી તેમાં અફીણ મુકી તે બાકુ પુરી લેવું. ત્યાર પછી ૬ મહીને તે અફીન કાઢી વાપડવું.

૩૩=કોલેરા—સુકા નાળીએરના એક ઉંચ કટકાને કોતરી, તેમાં અફીણ મૂકી, સુંચામાં બોમી, ઘીની બતી ઉપર ગરમ કરવું. તે અફીણ વાપરવામા ઘણું સારૂં છે.

૨ થી ૫ વરસના બાળક માટે ૧ ચોખા ભાર, ૫ થી ૧૦ વરસના છોકરા માટે ૨ ચોખા ભાર અને મોટા માણસ માટે ૪ ચોખા ભાર. આ વજન પ્રમાણે ત્રણ ત્રેણ કલાકે આપવું.

૩૪=કોલેરાની દવા ૧ થી ૫ ગ્રેઇન કપુર ખાવાથી શરીરે ગરમી આવે છે. ઝાડા ઉલટી બંધ પડે. કોલેરામાં દર ૧૫ મીનીટે ૨ ઘઉંભાર કપુર અપાય છે. શરૂઆતમાં આપો તો બહુ ગુણ કરે છે.

૩૫=ગંધક ત્રણ ભાર, કોલસો એક ઘઉંભાર બને મેળવીને એક પડીકું બનાવવું. આવા પડીકાં દર ાા કલાકે મધ સાથ મેળવીને ચટાડવા. પાણી સાથ ગળાવવું નહીં.

૩૬=(કોલેરાની ગોળી) કપુર ૧, હીંગ ૧, મરી કાળાં ૩, સમુદ્રનો ગર ૧, લસન ૪ ભાગ એખ ચણા જેવડી, ગોળી કરવી. તે દર ાા કલાકે આપવી. પહેલા ૩ ગોગી, પછીથી એકેક, આદુ અથવા ફુદીનાના રસમાં આપવી.

૩૭=કોલેરામાં—કપુર ૩ ગ્રેન, અફીણ ાા ગ્રેન અને મરચાં ાા ગ્રેનની ગોળી બનાવી એકેક કલાકે આપવી.

૩૮=કોલેરાના ઉપાય—મોરના એક પીછાના ચાલ્લાની રાખ પાણી સાથ મેળવી એક દરદીને પાવી. (એની કીમત બેવી નહીં, એ ખરેરી ફાયદો છે)

૩૯=ત્રાંબુ નીકળે—મોરના પીછામાંથી ત્રાંબુ નીકળે છે, ત્રાંબુ કાઢવાની રીત જુઓ "આળસીઆ" ના ભાગમાં. આ ત્રાંબાની વીંટી બનાવી, પાણીમાં બોળે તે પાણી દરદી પીએ તો ઝેર ઉતરે. (ત્રાંબુ કાઢવાની રીત "મોરથુથુમાંબી" છે)

૪૦=કોલેરા માટે ગંધકવટી ઉપયોગી છે ને બનાવવાની રીત—લસણ, જીરૂં, ગંધક, સિંધાલુણ, ત્રિકટું, હીંગ. એનો લીંબુના રસમાં ગોળી કરવી.

૪૧=કોલેરામાં શરીર ઠંડુ પડે ત્યારે—મરચાં એક તોલો એક બાટલી બ્રાંડીમાં મેળવી શરીરે લગાડે તો શરીરમાં ગરમી આવે. અને સુકા મરચાં ાા તોલો અને મીઠું એક તોલો ૧ાા શેર પાણીમાં ઉકાળીને એકેક તોલા આ પાણી દરદીને ાા કલાકે પાવું. અફીણવાળી દવા આપવી નહીં.

૪૨=કોલેરા માટે—છેક ઠંડા પડી ગયલા દરદીને રતનજ્યોતનું મુળીયું એક તોલો છાસમાં ઘસીને, અંદર સાબરસીંગની ખાખ ાા વાલ મેળવીને પાએ તો તરત નફો જણાય.

૪૩=ઝાડા ઉલટી માટે—કટોરાનું પાણી સારૂં છે, (જુઓ "કટોરાનું પાણી").

૪૪=કોલેરા માટે—જાયફળ ૩ માસા દરદીને ાા—ાા કલાકે ખવાડી ઉપરથી ગરમ પાણી ૨ તોલા પાવાથી ઝાડા બંધ થાય છે.

૪૫=કોલેરા માટે—મરીની ભુકી ા તોલો ગરમ પાણીમાં પવી અથવા મરી ૧૦ ભાગ, અફીણ ૮ ભાગ, શેકેલી હીંગ ૧૦ ભાગ એની એક વાલ વજનની ગોળી એકેક કલાકે આપવી.

૪૬=કોલેરાનો દરદી ઠંડો પડી ગયો હોય તો—ગાયનું મુતર ૧ તોલો દર ૩ કલાકે પાવું.

૪૭=કોલેરા, સાપનું ઝેર, તથા અજીરણ—આ દરદો માટે મરચાંનો ઉકાળો વપરાય છે.

૪૮=કોલેરા તથા અજીરણ—મચ્છીના પેટમાંથી કાંકરી નીકળે છે જેને પેદર બઝાર કહે છે તેને કાંદાના રસમાં વસી પીવામાં આવે તો ચમત્કારી અસર થાય છે.

૪૯=કોલેરા માટે—મરી, હીંગ અને અફીણ સંભાગે મેળ... વાલની ગોળી કરી એકેક કલાકે આપવી. કોલેરા ... આપવી. ઘણો વખત થયા પછી આપવી નહીં.

૫૦=કોલેરા માટે—કાંદાનો રસ ૧ તોલો અરધે અરધે કલાક દરદીને પાવો.

૫૧=કોલેરા—હીંગુના રસનો ગુણ જીવજંતુ મારવાનો છે. માટે રસમાં હીંગ, જીરૂં, લસણ, સુંઠ, સંધક, મરી, પીપર, સંચિર સંભાગે મેળવી ૦ાા તોલો દર ૩ કલાકે દરદીને આપવું.

૫૨=કોલેરાની—કારેલાના રસમાં તલનું તેલ નાખી પીવાડવું.

૫૩=કોલેરાની દવા—લવંગ ૦। સેર તેને ગરમ કરી ખુદવા, તેમાં રૂા. ૧ ભાર આકરાનું દુધ નાંખી ખરલ કરવું. ખરલ કરતાં જવું અંદર મધ મેળવતાં જવું. સારી પેઠે મળે ત્યારે તેની ગોળી ચણા જેવડી વાળીને એકજ વખત ૧ ગોળી ગરમ પાણી સાથે ગળાવવી. ૧ ચણા જેવડી અથવા ૨ વટાણા જેવડી ગોળી બનાવવી.

૫૪=કોલેરા પ્રીવિનટીવ—કોલેરા લાગુ નહીં પડે માટે રોજ સવાર નીચે લખેલી ચીજો ખાવીઃ—

લવંગ ૦ાા તોલો, મરચાં ૦ાા તોલો, સુંઠ ૦ાા તોલો, તજ ૦ાા તોલો, જાવંત્રી ૦ાા તોલો, જાયફળ ૧ નંગ, બ્રાંડી ૨૦ આંઉસમાં સાત દીવસ ભીંજવી, ગાળીને લેવું. ૧ થી ૨ તોલા રોજ પાણીમાં લેવું.

૫૫=કોલેરાના અને પ્લેગના બચાવ માટે—લીમડાની ગોળી રોજ ૧ ખાવી, લીમડાની ગોળીની બનાવટ—પાતરાં રૂપીઆ એક ભાર, કપુર રતી ૧, ગોળ સાથે ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રાત્રે રોજ ખાવી.

૫૬=સોમલના ફુલ બનાવવાની રીત—૧૦) તોલા સોમલને ૧ાા સેર બ્રાંડી દારૂમાં મસળવો, તેને કાદવના વાસણમાં મુકવો: તે વાસણ ઉપર બીજું કાદવનું વાસણમાં મુકવો; તે ઉપર લુગડું ભીનું મુકવું. તે લુગડું સુકાવા દેવું નહીં પણ ઉપર પાણી નાખીઆ કરવું. આ વાસણ નીચે અંગાર રાખવા જેથી સોમલ નીચલા વાસણમાંથી ઉડી ઉપલા વાસણમાં ચોંટી જશે.

૫૭=ઉપર મુજબ પાડેલાં સોમલના ફુલ ૦। રતી અથવા વધારે આદુના રસમાં પાવાં કાંદા, ૪...ાા, તુંળરી એનો રસબી ચાલે. દર એક કલાકે ૧ પડીકું ૩ વાર આપવું. કોઈવાર ૧ પડીકાંથીજ કામ થાય છે.

તાંજાં જારી ગોળી—એ સોમલ અને મરીની બનાવટ છે.

કોઢ સફેદ અને કાળો

૧=બાવચી, આમલીના ચીચોડા છોલેલા, સમાન ભાગે ગૌમુત્રમાં વાટી લેપ કરે.

૨=બાવચી, હળદર, ગંધક બકાન લીમના લીલા પાનની ગોટી બનાવી, તેને ગૌમુત્રમાં ઘસી લગાડે. અથવા લીંબોળીને બારીને કાઢેલું તેલ લગાડવું.

ધોળા, રાતા, કાળા ચાંદા, દાદર, ચિત્રી, કરોળીઓ એ સઘળાં એક જાતના દરદ છે. પણ સાધારણ રીતે સફેદ ચાંદાનેજ કોઢ ગણે છે. આ રોગ જેમ ચાંમડીમાં ઊંડો ઉતરે તેમ તે સખત ગણાય. વિરૂદ્ધ અન્નપાનનું સેવન થવાથી આરોગ ઉત્પન્ન થાય છે,

દુધ અને તેલના પદાર્થ, ⎫ આ વિરૂધ અનુપાન સાધારણ વપરાસમાં
દુધ અને માછી, ⎬ હોય છે, ગરીબ લોકો ખાવાની બીજી વસ્તુ
દુધ અને દારૂ. ⎭ છોડી શકતા નથી

દુધની બાધા રાખે છે; એટલે દુધ સાથ રોજની ખપતી ચીજ ખાવામાં આવી શકે નહીં તો કોઢને ફાયદો થાય.

૩—લોહી સાફ કરવાની પહેલી ફરજ છે માટે નીચલી ચીજો માની એકનું સેવન કરવું એટલે સવાર સાંજ રોજ ઘણા દીવસ ચાલુ ખાવું,

આંબળાનું, કારીજીરીનુ, કાળાપાટનું, લીમડાના પંચાગનું એમાનું કોઇ બી એક ચુરણનું સેવન કરવું.

૪ તીફળાનો ઉકાળો ગુગળમા પીવો.

૫=આમળા, બેર, સાળ. બાવચીનું ચુરણ લેવુ.

૬=એરંડાના પાનનો ઉકાળો પીવો.

૭=કોઢોડ બે જાતના થાય છે. સફેદ (દુધીઓ) અને લાલ.

દુધીઆ કોઢડ માટે—ઇંડાના કોટલાની રાખ ૧ તોલો, દીવેલ ૧ તોલો સ્પીરીટ ૧ તોલો એ સઘળાને મેળવી, બારીક કરી સુકવવું. તેમાં ૩ દીવસમાં કોઢોડ બેસી જાએ.

૮=સફેદ કોઢ ઉપર નીપાનગોટાના બીને લીંબુના રસમાં ઘસીને લસાડવ..

૯=ધંતુરાના બી ૦॥ તોલો, કોળીજી નવટાંક, બાવચો ૧ તોલો આંકડાના પાતરાં નંગ ૮ લઇ લેપ કરવો.

૧૦=બાવચી ૦॥ તોલો રોજ ખાવામાં અપાય છે. અથવા બાવચી, બો આમળા બે, હરડે ૧ નું દળ, આંબાહળદ બે. હીમજી

હરડે બે એનું ચુરણ ૦ાા તોલો રોજ બે વાર ખાવું અથવા તેની ચાહ બનાવી પીવી.

૧૧=કાળો અને સફેદ કોઢ શારો થાય—બાનડી જર પાણીમા ઘસી રોજ ૪ વાર કોઢ પર લગાડીઆ કરવું. ચામડીમા રંગ બદલાય ત્યાં સુધી લગાડીઆ કરવું,

૧૨=બીલામાંના દાણું ૩. નવસાગર એક તોલો આ બંને લીંબુના રસમાં વાટી ગોળી બનાવે, ને ઘાણી લીંબુના રસમાં ઘસી કોહોડ પર લગાડે.

૧૩=મનશીલ લગાડે તો ચામડીનો રંગ બદલાય.

સફેદ કોઢ.

૧૪=કોઢ માઉંસ અને હાડકા સુધી પહોંચી ગયો તો તુલસી અર્ક પીવાથી ફાયદો થાય.

૧૫=બાવચી ાા મગજનું દહી બનાવે, તેનું માખણ અને જાસ દરેદી ખાએ તો સખત કોઢને બી ફાયદો આપે.

૧૬=ગંધક અને મુળાનો ખાર આદુના રસમાં ૧) દીન ખરળ કરી લગાડે.

૧૭=કુમાડીઆના બીજને દુધમા વાટી એરંડીઆ તેલ સાથે લસાડું

૧૮=મનસીલ અને અઘેડાના ખારે લસાડે.

૧૯=કાળો કોઢ થાય, રસી નીકળે ત્યાંર દરદીને કામરીઆ સાપનુ માઉસ ખવાડે

૨૦=કનેરનું મુળીઉં તથા ફુલ થડા પાણીમાં કુટી. સફેદ કોહોડ ઉપર મુકવાથી ચામડીના રંગ બદલાય છે.

૨૧=કાળા કુમળા પાંનરાંને દીવેલમાં તળીને તેમા બોદાર મેળવીને લગાડવું.

૨૨=ગરમુીના બી વાટી લેપ કરવો

૨૩=ચણોઠી, બીલાંમુ, વચનાગ. લીંમોડીની મીંજે સરખે ભાગે લઇ છાસમાં વાટીને લેપ કરવો.

૨૪=કાજુનું તેલ ચામડી ઉપર લગાડયું હોય તો ચામડીના રંગમાં ફેર થાય છે. કોહોડના સફેદ ભાગ ઉપર મસળે તો પોતાસ પરમેગેનેટની માફક ચામડીનો રંગ બદલે છે.

૨૫=ગંધકનું તેલ બે દીવસ માલીસ કરે પછી મારેલું સીસું ઉપર ભભરાવે તો કોહોડના ચાઠા જાય.

સફેદ કોઢોડવાળાને—ગંધક દુધમાં ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૨૬=ચોાડીના લેપ કરી મુકવો.

૨૭=દુધમાં શોધેલો ગંધક ૦।, ૦।, તોલો ૦। શેર દુધ સાથ એક માસ સુધી ખાવો

૨૮=કોઢના ચાંઠા જાય—ગાય ઘણા દીવસની વીઆએલી ગાયના દુધ શેર ૧) ને ખુબ જોશ લાવી અંદર સરફા તોલો ૧ નાંખી કપડાએ ગાળીને ત્રણ દીવસ પીવું.

૨૯=પકે કરણીનું મુળીઉ પાણીમાં ઘસીને સફેદ કોઢોડ ઉપર લગાડે તો ફાયદો થાય છે. એના ઝાડ ઉપર સફેદ ફુલ થાય છે.

૩૦=કોઢ અને નાસુર માટે—ખજુરના ઠળીઆને તેલમાં બાળીને તે તેલ મસળવું અને નાસુરમાં મુકવું:

૩૧—કોઢોડ—સફેદ કોઢોડ ઉપર તમાકુના બીનુ પીળીનું તેલ ચોપડવું.

૩૨—સફેદ કોઢ માટે—કાળીજીરી ૪ ભાગ, વાવડીંગ ૧ ભાગ, હરતાલ એક ભાગ. મેળવી ગૌમૂત્રામાં લેપ કરે.

૩૩—કાળો કોઢ (ભીંગ)—તરબુજનુ ગાભું કહાડી તેમાં ચોખા મૂકી ગાભુ બંધ કરવું. સાત દીવસ રહેવા દેવું ને ચોખા સુકવી વાટીને કોઢ ઉપર લગાડવા.

૩૪—કાળા કોઢ માટે—આકડાના દુધમા હળદ વાટી લેપ કરવો.

૩૫—કાળો કોઢ—કુળીજનને પાણીમાં ઘસીને ચોપડવાથી કાળા કોઢની ચામડીના અંદરનો કાળાસ દુર થાય છે.

૩૬—કાળો કોઢ—ચોળાફળીની ભાજી મુળીઆં સાથ બાળી તેની રાખનો લેપ કરી તડકે બેસવું. ગરમ પાણીથી ધોવું, પછી સંચળ ખાર લગાડવો.

૩૭—કાળો કોઢ—ગુલાબનો ગુલકન આઠ તોલા, સુનામખી આઠ તોલા, એ બંનેને મેળવીને તોલો ૦॥ સવારે રોજ ત્રણ માસ સુધી ખાવો

૩૮—કાળો કોઢ—તુળસીના પાતરાં સુકાં વાટીને ચોપડવાં.

૩૯—કાળો કોઢ માટે—સોમલનો અર્ક (અંગ્રેજી લાઈકર આરસેનીક) (૨૪ ટીપાં) ગંધક તોલા આઠમા મેળવી તેમાંથી ૦॥ તોલો બુંદો મધ સાથે મેળવી સવાર સાંજ ખાવો. (૮ દીવસ ખાઈ એક દીવસ ખાંચો રાખવો. આ મુજબ ત્રણ માસ ખાવું સોમળ નાના પ્રમાણમાં પણ ચાલુ લેવાથી શરીરે ઝેરની અસર લાગુ પડે.

૩૫—સફેદ કોઢ માટે—બાવચી, આમળાના બીયાંના છોલેલા સરખે ભાગે લઇ લેપ કરવો.

૩૬—સફેદ કોઢ માટે બાવચી દુધ સાથે મેળવી લગાડે છે.

૩૭—બાવચી (૧) ભાગ અને (૭) ભાગ ... (૭) દીવસ આંજીરના પાણી કપડાં વતી ગાળીને કોઢ પર લગાડે.

આ અરક ગળી ગયેલી હોય તો નજદીક ઉભા રહી ચોપડવો નહીં, ગરમી ... છે.

દાગના લેપ નહીં વાપરતાં બાવચીને ગાયના મુતરમાં ૨૧ દીવસ ભીંજવી રાખી, છાલ કહાડી, છાંયામાં સુકાવીને વાપરવી.

૩૮—સફેદ કોઢ માટે—બાવચી, કઉઆ, તજ ... એ સરખે હાંડીમાં નાખી કોઢ ઉપર મુકવું. કઉઆ મુખ્ય કરેલા લેવા.

૩૯—સફેદ કોઢ માટે—બાવાની દવા—બોરડીના અંદર ભાગ ... સેર ... ૪૨ ..., તેના ૪૨ પડીકાં કરી રોજ બે ખાવાં, દરદીને બ્રહ્મચર્ય પાળવું.

૪૦—કોઢ સફેદ—લીમડાનું તેલ ૩ નવસાર તોલો ૧, લીંબુના રસમાં પીસી ગોળી બનાવી ને ગોળી લીંબુના રસમાં ઘસીને ચોપડવી.

૪૧—કોઢ—લીંબડાનું ... પાણીમાં અથવા ગાયના મુતરમાં ઘસી ચોપડવું. ... કોઢની ... કરે છે.

૪૨—... માટે ... પાશેર ૧ તોલા ... પાણીમાં ... ભાંગરાના રસમાં ૪૦ દીવસ સુધી પીવું.

૪૩—સફેદ કોઢ—... કોઢ ઉપર ... પીસી લીંબુના રસમાં ઘસીને લગાડવા.

૪૪ કોઢ—બાવચીને દુધમાં અથવા ગુલાબજળમાં વાટીને સફેદ ચામડી ઉપર લેપ મુકવા કરવો, ... ફરી ... મલમ લગાડવો.

૪૫—કોઢ—રગા ... ખાવાનો ... ખાવામાં લેવી.

બાવચી અને કાળા તલ સરખે ભાગે મેળવી ... બે આની ભાર ... સાકર સાથ ઘણા દીવસ ખાવું. ... બીમારીમાં ... છે. બીમારીમાં આખામાં જેમ થાય છે તેમ વગરની શરીરને ... આવે છે. ને વેળા કાળા તલ, અથવા કોપરાને ખુંદીને વગરની જગા ઉપર લેપ કરવો. જો પેટમાં ગરમી જણાય તો તલ અથવા કોપરું ખાવામાં લેવું, એ ગરમી નરમ કરશે. ખાવામાં તેલ ૧૦ ટીપાં લેવાં.

૪૬=બાવચીનું તેલ બનાવવાની રીત—૧ ભાગ બાવચી તેમાં ૨=૩ ભાગ પાણી નાંખી છુંદવી, અને બાવચી જેટલું તેલ લઇ ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું.

બાવચી ગરમ છે. બલીસ્ટર ઉઠાડવાનો ગુણ કેનથારદીસના જેવો છે. તે આંખે લાગવી ન જોઇએ.

૪૭=કોઢ—બાવચી કુવાડીઆના બીજ, અજમો, કમળકાકડી સંભાગે મેળવી ૦।। તોલો મધ સાથ ખાવી.

કોઢ માટે બાવચી. ગેરૂં, ગંધક સંભાગે મેલવી અરીઠા જેવી ગોળી કરી રોજ ખાવી.

સફેદ કોઢ

૪૮=કોઢ માટે—બાવચી, ગંધક આંબા હળદ અને વરીઆળી દરેક ૧ તોલો પાણીમાં ભીંજવી રાખી, ગાળીને પીવામાં લેવું. એનો ઉકાળો કરી પીએ તો પણ ચાલશે અને તે વધુ ફાયદો કરશે.

૪૯=કોઢ—કોઢ માટે બાવલની છાલ તોલા ૪ પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી સવારે ઘણા દીવસ સુધી પીવી.

૫૦=સફેદ કોહોડ—કાળા ભાંગરાના રસમાં લાલ ચંદન ઘસીને ઘણીવાર લગાડ્યા કરવું.

૫૧=સફેદ કોઢ—અસાંધ, વાગરંગ, ચીત્રા, બીલામુ જમાલ ગોટાની જડ, અમલતાસ, નીંબોલી એના લેપ કરવા.

૫૨=સફેદ કોઢની ચાંમડીના રંગ બદલવા માટે, મધ સાથે મજીઠ મેળવીને લગાડવાથી સફેદ ચામડીનો રંગ ઢંકાઇ જાય છે. પોટાશ પરમેંગનેટ સોલ્યુશન પણ એ કામ કરે છે.

૫૩=કોઢ—મસુર જાંબુના રસમાં વાટી લેપ કરવો.

ગોળી મોટી થાય તો છોળેલા મસુર અને દાડમની છાલને પાણીમાં વાટી માવા જેવું કરીને ગોળી ઉપર લેપ કરવો.

૫૪=કોઢ—સફેદ કોઢ માટે માલકાંકણી ગાયના મુત્રમાં દીન એકવીસ પલાળી રાખી તેનું તેલ કાઢી ચોપડવું.

સફેદ કોઢ.

૫૫=કોઢ સફેદ—બાવચી તોલો ૦।, કરીઆતું, વરીઆળી દરેક તોલો ૦॥, એલચી નંગ ૨૦, પાણી શેર ૪ ઉકાળી શેર દોઢ રાખી તેમાંથી તોલા પાંચ દીવસમાં ત્રણ વાર લેવું,

૫૬=કોઢનો લેપ—બાવચી, હળદ, ગંધક, લીલીઅકાન પાણી સાથ મેળવી લેપ કરવો.

૫૭=સફેદ કોઢ—વેંગણાને પાણીમાં બાફવા, તે વેંગણને તેજ પાણીમાં ચોળી એક રસ કરી કપડાંથી ગાળી કહાડવું. આ રસ ૮ ભાગ અને તલનું તેલ ૨ ભાગ મેળવી ઉકાળવું. પાણી બળી જાય ને તેલ વાપરવું.

૫૮=સફેદ કોહોડ જાય—સમુદર ફળ આકડાંના પાંતરાનાં રસમાં ઘસીને ૩ બીંજવી કોહડ પર મુકવો.

૫૯=કાળો કોઢ—હડતાળ અને સુરોખાર સંભાગે લઇ તે કોઢ ઉપર ચોપડી તડકે બેસવું અને થોડી વારે ગરમ પાણીથી નાહવું. ૩ દીનમાં સાફ થાય છે

સફેદ કોઢ માટે—હડતાળ ૪ માસા, બાવચી ૧૬ માસાને ગાયના મુતરમાં પીસી લેપ કરવો.

૬૦=કોહોડ (ગળતો) ઉમરાની અંતર છાલ ૧૦ તોલા, બાવચી તોલા ૨॥ એનું ચુરણ બનાવી ૦॥ તોલો. ખાય તો કાહોડ અંધારે નાહશે, જલદી સારો થાય.

૬૧=બીજો ઈલાજ—લીમડાની અંતરછાલ ૩ ભાગ અને બાવચી બે ભાગ મેળવી ૦॥ અથવા ૧ તોલો રોજ સવારે ખાએ. પરેજી જરૂર સખ્ત પાલે. નીમક, હલવો, મીઠાઇ, માછલી માઉંસ. ચીકનુ ચોપડું ન ખાએ જો ખાય તો દુઃખ, દરદ વધે અને દરદીને ઘરમાંથી બહાર કહાડવો પડે.

૬૨=કોઢ માટે—કાચકા. સોપારી ચીકણી દરેક ૦। શેર બાળી તેની રાખ કરે. તેમાં ૦। તોલો સીંદુર મેળવે અને તેલ સાથ મેળવી લગાડે.

૬૩=સફેદ કાહોડ માટે લીંબોડીનું તેલ મસળવામાં લીએ છે.

૬૪—કોઢ, લોહીના ઉપદ્રવ માટે—સીસમનો વહેર શેર ૦। અને નદીનું પાણી શેર બે ઉકાળીને પાણી શેર દોઢ રાખી, ને ગાળી, તે પાણીમાં ૧॥ શેર સાકર નાખી સરબત બનાવી રાખવું.

વહેર સીસમનો તો૦ ૦। તેને પાણી શેર [illegible] માં ઉકાળી નવટાંક રાખવું. આ નવટાંક પાણીમાં ઉપલું [illegible] નાખીને દીન ૪૦ પીવું. ખટાસ, દુધ, દહીં, સાકભાજી [illegible] નહીં.

૬૫=સફેદ કોઢ—માટે ફાલ્લદાણા [illegible] ક્ષીર. (દુધ) ગોળ, ચીતક, કેરનું છીર, દાંતીકુળ [illegible], હીરાકસી આ સઘળું મેળવી લેપ કરવો.

૬૬=સફેદ અને કાળો કોઢ [illegible] બનાવવો. ૧ પૈસો તેમાં બેસાડવો. જેમ રીત [illegible] કરવું. એક લોઢાની સાફ કરેલી કઢાઈમાં ૧ [illegible] તેની અંદર કુળાના પાંતરાનો રસ નાખતા [illegible] જાડેલા લીમડાના સોટાથી ઘુંટવું, લીમડાના [illegible] હીરાકસી બીલકુલ મળી જાએ ત્યાં સુધી [illegible] સોટાને જેમ સુંદર ઘસીએ તેમ પાણીમાં [illegible] પતલું લગાડીઆ કરવું.

૬૭=કોઢ—કોઈવાર લીમડાના [illegible] ખાએ અને ચોપડે તે કોઢ સારો થાય છે.

૬૮-સફેદ કોઢ—લીમડાના [illegible] ફુલ ૨ થી ૩ માસા રોજ ખાય તો દીન [illegible] છે.

૬૯-કાળા કોઢ માટે—લીમડાની [illegible] ચોપડે છે.

૭૦=ઉંબરાની છાલ ૬ ભાગ [illegible] ચુરણ ૦। તોલો રોજ ફાકે.

૭૧=મેંદીના ફુલ અથવા પાનનો [illegible].

૭૨=સતાવરી, અનન [illegible].

૭૩=અંકોલના તીજનો [illegible].

૭૪=કાળા કુતરાના [illegible] તેમાં ૧૦ દીન લગાડે.

૭૫=પિતપાપડો અને [illegible] માં લગાડે.

૭૬=બાવચી, ચણોઠીની [illegible] રમાં લગાડે.

૭૭-માળુસના માંચાની [illegible] સાથ ૪૯) દીન ખાવું.

૭૮-આંકડાના મુળની [illegible] સેર મંતુરાના બી ૧) સેર પાતાલ જંતરથી [illegible].

૭૯—આતચીના છોળતાં કાઢે, મગજને દુધમાં નાખે તેલું કરી બનાવી તેમાંથી માખણ કરે; તે માખણ અને તેની છાસ દરદી ખાવામાં લીએ.

૮૦—પાતાળ મંત્રવડે જેમ ધુપેલ બનાવે છે તેમ આતચી ચુનો બનાવે લગાડે. (Oleat of Bowchee)

૮૧—કાળીજીરીમાં બી [illegible] જેવાજ ગુણ છે તેનો ઉપયોગ કરે.

૮૨—આતચી સેર ૨) [illegible] સેર ૩) નું ૦॥ તો. ચુરણ બે વાર ૬) માસ ખાએ.

૮૩—લીંબડાના પાન અથવા ફુલ અથવા બીજ ૩ થી ૬ માસા ૪૦) દીન ખાય.

૮૪—[illegible] પાણીમાં [illegible] માં ચોળી રસ કાઢે તે ૮) તો. સાથ તેલ ૨) તો. [illegible] તેલ બનાવી લગાડે.

૮૫—[illegible] ગેરૂ [illegible] એક ભાગ ગોળ ૩) ભાગ [illegible] તે ગોળી [illegible] માં ઘસી ઘસી લગાડે

૮૬—[illegible] ગોળી બનાવે. સફેદ [illegible] માં [illegible] લગાડે.

૮૭—[illegible]

૮૮—[illegible] ૭ દીન લગાડે.

૮૯—[illegible] બીજના તેલમાં [illegible] લગાડે.

૯૦—[illegible] લગાડે.

[illegible]

૯૧ [illegible] ગયો [illegible] થી [illegible]

૯૨—આતચી [illegible] માખણ અને [illegible] દરદી ખાએ [illegible]

૯૩ [illegible] રસમાં ૧) દીન ખરલ કરી લગાડે.

૯૪—[illegible] તેલસાથ લગાડે.

૯૫ [illegible] લગાડે.

૯૬—[illegible] સાથ [illegible] દામગીઆ સાબુ માલિસ [illegible]

કોહવાટ-ચાઠાં

૧=વાસ મારતાં ચાઠાં અથવા બગડેલી ચામડી ઉપર કરંજના બલ અને પાંદડાંની પોટીસ મુકાય છે.

૨=કીડા—જે કોહોવાટ ઉપર કીડા હોય તે ઉપર કરંજનો પાતરાની પોટીસ મુકવાથી કીડા તરી આવે છે

૩=જખમ—કપાસીઆના પાંદડા, કોહોતા રસીવાળા જખમ ઉપર બાંધે તો જખમ રૂજાય છે.

૪=કોહવાટ—શરીર કોહે તે માટે ગલવેલનો રસ ૧ તોલો રોજ પાવું અને મલમ નીચ મુજબ લગાડવો.

મીણ. (મહુડાના ઝાડ, ઉપરનું) મજીઠ, ઉપલસરી, રાળ, અને તેલ એનો મલમ બનાવી લગાડવો.

૫=શરીરના કોહોવાટ રૂઝાએ નહીં તો તનકનખાર, કાંડો. ગંધક દરેક ૦। તોલો ૨॥ તોલા ઘી સાથ મેળવીને લગાડે.

૬=શરીરના કોહવાટવાળા ભાગ પર ઉંચા ફુગીની લેપડી મુકે તો જરૂરે કોહવાટ મટે અને રૂઝ આવે. શરીરના કોહવાટવાળો ભાગ કાપી નાખવા જેવો જણાય તે પણ આ ઇલાજથી સુધરે છે.

૭—વરસાદની રૂતુમાં પગ કોહે તે માટે—આમળા પાણી સાથ ઘસી લગાડવા સુકાયા પછી ઉપર ઉપર ફરી ફરી લગાડવું.

૮-કોહવાટ શરીરના કોહવાટવાળા ભાગને સૂર્યના તડકામાં રાખવાથી ઘણો ફાયદો છે.

૯—કોહવાટ મટે—ઉંધાફુળી છોડ જુવારના ખેતરમાં થાય છે. અને કેટલાક ગામોંમા બારે માસ ઉકરડા ઉપર રહે છે, આ છોડ ચાર ઈંચ ઉંચા રહે છે. એના પાતરાં લંબગોળ છે, પાંતરાની સીધી બાજુ લીલી અને ઊંધી બાજુ સફેદ રંગ છે. આ છોડ ગુચ્છા રૂપે થાય છે. દરેક પાનના મુળમાંથી ફુળ નીકળે છે. ફુલનું મોહમુળ તરફ રહે છે. તેથી અને ઉંધાફુળી કહે છે. ફુલનો રંગ ધોળો, લીલો અને તે લાલ રહે છે,

૧૦—કોડરી—રાઇના દાણા જેવી ફુલ્લી, પીતના કારણે હાથે પગે નીકળે તે માટે કમોદના ચોખાને આકડાના દુધમાં ૩ વાર પત આપે તેને વાટી મોગરેલમાં મેળવી લગાડે.

કોદરા અનાજનુ માન માણસ અથવા ઢોરને ચઢે તે જમરૂખીના પાંતરાં પાણીમાં ચુંદીને તેનો રસ પીવામાં આપવો.

૧૧–માંસ—કોહતાં માંસની ઉપર હીરાદખણ લગાડે તો માંસ સાફ થાય અને રૂઝ આવે.

૧૨–શરીરપર ગરગુમડા થાય તો માટે—આમળાં હરડે, બેહેડાં, સુખડ સંભાગે મેળવવું. તેનું ૧) તોલા ચુરણ અને ૫) શેર થંડુ પાણી લઇ કાદવના વાસણમાં મેળવી રાખવું અને ઠરવા દેવું. તેમાંથી ૩) તોલા નીતરૂં પાણી રોજ ૪) વાર પીવું. તરસ લાગે ત્યારે એજ પાણી પીવું.

૧૩–શરીરનો કોહવાટ રૂઝાતો નહી તો તનકરખાર, કાથો, વંઅક દરેક ૦ા તોલો ૨॥ તોલા ઘી સાથ મેળવીને લગાડે,

૧૪–પથારીમાં પડી રહેવાથી પડતાં ઘારાં ઉપર દીવેલના પોતાં મુકવાથી રૂઝ આવે છે.

૧૫–ભીલામુ લાગવાથી કોહવાટ થતા હોય તો કોપરૂં સુદ્ધં જુનવું છુંદીને બાંધવું.

૧૬–કોહવાટ. જુના ચાંદા–ફીનસાબુના પાણીમાં લુગડું બોળીને ચાંદા ઉપર . . અને ઝીણું પાનું ઉપર બાંધે, તો ફાયદો થાય.

૧૭=કોહનાં ચાંદા ઉપર બાજરાના આતરાની પોટીસ મુકવાથી રસી નીકળતી બંધ પડે છે અને રૂઝ આવે છે.

૧૮=શરીરે કોહવાટ, શરીરપર ચાંદા હોય તે માટે—અંદુસરી ૪ ભાગ, કપુર ૦ા ભાગ, તંબાકુની તપખીર ૦ા ભાગ મેળવી પોતીસ કરી બાંધવી.

કોહવાટ–ચાંદા.

૧૯–કડવી નાયના પાનની રાખ કરી ચાંદા પર લગાડે.

૨૦–વાલ પાપડીનું મુલ પાણીમાં ઘસી લગાડે

૨૧–અંકોલાનું તેલ લગાડે (એ તેલ બનાવવાની રીત જુઓ બાલ વધે)

૨૨–કોહવાટ છેક હાડકાને બી લાગો હોય, કોહવાટવાળો ભાગ કાપી નાખવા જેવોજ જણાય તે વખતે બારીક પીસેલી લસણ મીઠું અને મેસ સંભાગે લેપ કરી લગાડે. જીવજંતુને લસણ મારે અને કોહવાટ રૂઝે.

૨૩–કોહવાટ અને નહી રૂઝાતાં ચાંદા માટે–કુકડીનો પગ પાણીથી ૧૨૧ વખત ધુએ તેને બાળી રાખ કરે, તે રાખને ૧૦) તો. ઘીમાં મેળવી લગાડે. સરગવાનાં ચુંદરાં બાળી કરેલી રાખ મલમ ચોપડયા પછી ભભરાવે ખાટું, ખારૂં, તેલ, મરચું ન ખાવું.

૨૪—વહાડ કાપથી ૧) મહીને સારૂં થતું હોય તે ૮) દીવસમાં સારૂં થાય. વરમ, અથવા કોહવાટમા સળી મુકવી નહીં; હાથવતી ચ્માણુ કરી પરૂ કાઢવું; પછી લીમડાના પાનનું તેલ મુકવું અથવા તેલની પીચકારી મારવી અને બેરજીના મલમની પતી મારવી.

૨૫—કોહવાટ માંહિન પર ન હોય, પણ આંગળી પર હોય તો ધતુંરાના પાનની લેપડી મારવી. તેથી દુખાવો નરમ પડશે, તેલ બનાવવાની રીત—લીમડાના પાન છુંદેલાં ૧૦) તો. ૪૦) તોલા તેલમાં ઉકાળવાં; પાન ભજીઆં જેવાં કકડાં થાય ત્યારે તેલ ગાળી લેવું.

૨૬—૩) વરસનું જુનું ચુનાનું પાણીના પોતાં મુકે.

૨૭—ચોમાસામાં આંગળા કોહે ત્યારે કાંટા સળીઆના પાનનો રસ મુકે.

૨૮—શરીરે કોહવાટ હોય તે ઉપર મીઠાના પાણીની ધાર ચડ નાખવી અથવા મીઠાના પાણીનું પોતું કોહોવાટ ઉપર મુકવું અને મીઠાના પાણીથી તે પોતું ભનું રાખવું.

૨૯—કાડો, હીરાદખણુ એકેક તો કપુર ૦। તો. એનું ચુરણ લગાડવું.

૩૦—ભરવાડો નામનો છોડ થાય છે, તે ઉપર ફુલ થયા પછી મરી જેવાં ફળ થાય છે તે ફળની આસપાસ રૂંવાટી રહે છે.

ઢોરને પડતાં ચાંદા માટે ભરવાડના પાન મોંઢામાં ચાવી તે રોજ ૩) વાર લગાડે. પાણીમાં વાટી લગાડે નહી કારણ પાણીથી કોહવા વધે છે.

૩૧—કોહતાં અને વાસ મારતાં ચાંદાં ઉપર એલચો (બટખરૂં ...) ના પાન બાંધે. અથવા તેની પોટીસ મુકે.

૩૨—બાળકોના માથાનો કોહવાટ (ચાંદી) સરસડાના પાન, ગંધક, અમલસારો, ફુલાવેલું મોરથુથુ કસુતરની લગાર, કરંજના બી સંભાગે માયની તાજી છાસમાં વાટી લેપ કરે.

૩૩—ઉંટના અને ગધેડાંના લીંડા ૭ સેર ૧) મોઢાના મોંવાળા માટલામાં મુકે; તે ઉપર વાડકો મુકે. માટલાના મોંઢા ઉપર ૧) બીજું કાદવનું વાસણ મુકે; તે વાસણ થોડું માટલામાં અંદર બેસવું જોઈએ. ધુમા બહાર ન જાય માટે લુગડાંના લાટથી સીમીટ લગાડે. ઉપલાં વાસણમાં પાણી રાખે માટલા નીચે બળતું કરે. માટલામાં બળતી વરાળ માટલાની ઉપર મુકેલાં વાસણને લાગે; તે વાસણમાંથી પાણી હોવાથી વરાળનું પાણી બની વાટકામાં પડે. (વાટકાને બદલે કાચની મજબુત

શીસી રાખી તેની ઉપર ગરણી રાખે તો વરાળનું થયલું પાણી ઉપરના વાસણપરથી નિપરાઇને બાટલીથાં પડે.

(આ મુજબ કોઇપી સ્પીરીટ બની શકે).

જે સુવો એકઠો વાટકામાં થાય તે માથે લગાડે.

કંઠમાળા—ગંડમાળ—દૂધમાળા

૧=કંઠમાળા માટે—વાઘનું હાડકું અને સીંધવ પાણીમાં ઘસી લગાડયા કરવું; જો કંઠમાળા બેસી ન જાએ પણ પાકે તો પછી કાઢાબ્યા વગર ચાલે નહી.

૨=કંઠમાળા માટે—સુવરની અઘાર અને સરસવ સમભાગે બાળી તેની રાખ પાણી સાથ લગાડવી.

૩=કંઠમાળા માટે—સીંદુર, મરી, લુણ એરંડીઉં તેલ, સાણ, મીઠું સમભાગે લઈ કાંસાની કાળામાં મુકો, કાંસાના વાડકાથી મસળી મલમ બનાવી તે કંઠમાળા પર મુકે; સુકાઇ ગયા પછી ગરમ પાણીથી ધુએ જુનું દરદ સારૂં થાય.

૪=કંઠમાળા બેસી જાય—લીમડાના પાનના રસમાં વચનાક ઘસી લઘાડવો.

લોહી સાફ કરવાની દવા ચાલુ રાખવી.

૫=કંઠમાળા—જમાલ ગોટાના પાનનો રસ સુકવી ચુરણ બનાવવું તેમની લેપડી કરી કંઠમાળા પર મુકવી.

૬=કંઠમાળા—સારો થાય (માણસના) નખની રાખ માખણ સાથ મેળવી કંઠમાળની ગાંઠ ઉપર રોજ બે વાર લગાડે.

૭=ધંતુરાના પાન વાટી તેમાં ચુનો મેળવી લેપડી બાંધવી,

૮=નગોડના પાન બાફી બાંધવા.

૯=હીરાકસી, આકડાના દૂધમાં ઘસી લેપ કરવો.

૧૦=ગરમાળાના મૂળ ચોખાના ધુનમાં ઘસીસુંઘવું તથા તેનો લેપ કરવો.

૧૧=લીમડાના પાન અને બીલામાને કાળી બકરીના દુધમાં વાટી લેપ કરવો.

૧૨=કંઠમાળા મટે—આમળીના પાનના રસમાં મમુર ફળ ઘસીને પીએ. આ ફળ પકવવાની રીત જુઓ "સમુંદર ફળ"

ઘસી

૧૩=ખતમી—(ખરબાજી=માસ મેળાની) પોટીસ બનાવી કંઠ-માળા ઉપર સેક કરવાથી કંઠમાળા પીગળે છે.

૧૪=કાસકીની જડના ૧૪ કટકાનો, શુરતના દોરાથી હાર બનાવી પહેરવાથી કંઠમાળાને ફાયદો થાય છે. શનીવારે એ ઝાડને નોતરૂં દેવું. અને આતવારે કાપવું, એવી કથા ચાલે છે.

૧૫=ગમ ગુલબેનમ ખાવામાં આપે છે. માત્રા એકથી ચાર માસા એનો મલમ ગાંઠને પકાવીને ઝેહરવી કાહાડે છે. આ ગમ મલમ જેવો છે, બનાવટ પણુ તેના જેવીજ છે.

૧૬=કંઠમાળા દુધમાળા, વીસફુટક. કજગાની અને જુની ચાદી અને કાખબલાહી માટે ઘણો અકસીર મલમ ઘી ગાયનું શેર એક, ખાંડ ૦ાા તાલો, મીણુ. ૦ાા તાલો, ટંકણખાર. રાજમ, સહલ, સીંદુર કીખીઉં, દરેક ૧ તાલો. એનો મલમ કરવો અને લગાડવો.

૧૭=કાચબાની ઠીબનું ફાડચું બારીક ભુકો કરી શેર તેલમાં ઉકાળી લગાડવું. કંઠમાલા પાકે નહીં અને આરામ થાએ. દરદી અંગે પાતલો હોય તો તેલને બદલે ઘી લેવું.

૧૮=કાચબાની પીઠ, કુતરાના અથવા માણસના હડકાની ખાખ સંભાગે લેવી, તેમાં મનશીલ, બોડાસીંગ, કપીલો, રાહળ એ દરેક ચીજ સંભાગે લેવી, એ દીવેલમાં મેળવી દરદપર લગાડવું (ઘણીવાર અજમાવેલું છે.)

૧૯=ખાખરાનુ' મુળ ચોખના ધોવરામણુમાં ઘસી લગાડે.

૨૦=કાકગી જાતના પોતીસ બનાવી કંઠમાળા ઉપર શેક કરવાથી કંઠમાળા પીગળે +.

૨૧=કંઠમાળા માટે—ગરમારાના મુળનું ચુરણ કરી સુંઘવું.

૨૨=કંઠમાળા માટે—સુનામખી, અને હરડાંના કાહ્વો પીવો. કઠમાલા=ગદ ગુમડા, કાખબલાઈ=સોજા, બદ—વચનાગ લીમડાના રસમાં ઘસી ચોપડે તો તરત ગાંઠ બેસી જાય છે.

૨૩=કંઠમાળા જાય—સમુદર ફળ ની સાથ મેળપી લેપ કરવો.

૨૪=કંઠમાળા માટે સરપંખાનું મુળ ગૌમુતરમાં ઘસી દીન ૧૪ લગાડવું.

૨૬=કંઠમાળા માટે સીંદુર, ભીલામી, કપીલો, સાપની કાચરી સંભાગે ચુરણ કરી લગાડવું.

૨૭=કંઠમાલા માટે માટે મલ—સીંદુર, મરી, નીમક, દરેક પાંચ તોલા, મીઠું તેલ ૦ા શેર ગરમ કરી સાબુ તોલા ૫) નાખવો.

૨૮=કંઠમાળા ઉપર હીરાકસી અને સેલારસનો મલમ લગાડવો.

૨૯=કંઠમાળા માટે માટે—સરડાને તેલમાં ઉકાળી તેલ લગાડે તો કંઠમાળા પાકીને ફુટે છે. પછી રૂઝ માટે ગાંઠ ઉપર સફેદ મલમ ચોપડે છે. કંઠમાળાને પાસડાં પાડીને તેલ ચોપડવું,

૩૦=કંઠમાળા—સાંપની કાચલી, એલચી, કંપીલો સંભાગે વાટી તેને ૦ા શેર તેલ ગાંઠપર મસલે,

૩૧=કંઠમાળા માટે—સીંદુર, મરી, સાજુ લુણ, મીઠું તેલ સંભાગે લેવું થાળીમાં મુકી કળરીઆથી ઘસવું અને કંઠમાળા પર લગાડવું

૩૨=કંઠમાળા દરદીને ગળાપર લગાડે—હળદર અને સમુર ફળ પાણી સાથ ઘસીને લગડો.

૩૩કંઠમાળા—કુકરપાડાના બીજને પાણીમાં ઘસી તેનું ૧ ટીપું માણુસના મુતરમાં ૪ ટીપાં સાથ મેળવીદરદીના કાનમાં મેળવું.

૩૪=ગંડમાળા=કંઠમાળા—માટે આંકડાના દુધમાં હીરાકસી ઘસી લેપ કરવો. આ ઇલાજ ઘણો જાણીતો છે.

૩૫=કંઠમાળા, પાઠું=ફુલ્લા અને ગાડમાં બળમી અગન નરમ પડે—ઈંદરવાણીના મુળ અથવા ફળને પાણીમા ઘસી લેપ કરવો.

કંઠમાળા-ગલમંદ-અપૂચી.

૩૬ કંઠમાળા પાકી હોય તો કુકરની ચરબી તોલા ૮) સીંદુર તોલા બે ઉકાળી એક રસ કરી મલમની પટી કરી મારે.

૩૭ કંઠમાળા પાકેલી હોયતો કલાઇ સફેદ તો ગુલાબજલમાં ધુંટી છાયામાં સુકવે, ચરબી સાથ મેળવી, મલમની પટી મારે.

૩૮ કાચબાના બરડાની કરોડ ઘસી લગાડે.

૩૯ આંકડાનાં દુધમાં કાકો અને રેવનચીનો સીંગ મેળવી દીવસમાં બે વાર લેપ કરવો ત્રણ દીવસમા ગાંઠ નરમ પડે છે.

૪૦ સીંદુર સાપની કાંચરી, એલચી, સંમભાગે સારોડીના રસમાં લગાડે.

૪૧ જેઠીમધ વાયવરંગ સંભાગે ૦ા તો. બે વાર ખાય તો ઘર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે.

૪૨ સરપંખાનું મુળ પાણીમાં ઘસી ૧૫) દીન લગાડે.

૪૩ કોર્ઝમી જાતના કપાસના મૂળનુ ચુરણુ ૦ થી ૦ાા તો. આટા સાથ મેળવી રોટી કરી ખવાડવી એનુ મૂળ મધમાં ઘસી લગાડવું, અથવા મુલને વાટી પોતીસ બનાવી મુકવી.

૪૪ આમળા, સુખડ રતાંજરીને ગુલાબજળમાં ઘસે, તેમાં ગુલે અરમાની મેળવી લગાડે.

૪૫ મુલતાની મટોડી ચોળાઇની ભાજીના રસમાં લગાડે.

૪૬ મરીકંઠાનુ મૂળ, રતાંજરી, લોધર, રસવંતી ઘસી લગાડે.

૪૭ પાહાડમુલનો રસ અથવા ઊકાળો દારૂહલદરમાં ઘસી લગાડે.

૪૮ નાદ્દકંદનો રસ, અને સોનાગેરૂ લગાડે.

કંઠમાળા ગંડમાળા.

૪૯ દરીઆઇ વાદલીની રાખ ૨) વાલ સવારસાંજ મધમાં ખાવી ઘણા દીવસ ખાવી; અને ચાંદા ઉપર છાંટવી.

૫૦ દરીઆઇ સેવાળની રાખ ઘી સાથ લગાડવી.

અબા હુક=ખભામા પવન.

ખભામાં પવન થાય, અને તે આપો આપ ઊચકાયા ... કપુર કાચલીને પાણી સાથ બહુ વાટે, તેની ચણા જેવડી ગોળી ... રોજ ૨) ગોળી સવાર સાંજ ખાય. ખભાનો પવન છાતીનું ... દીસતીરીઆ દમે. મગજે સાંતીથાએ. બાલકને તેમજ મોટાંને ...

કંઠ ખુલે—અવાજ ખુલે—ધાતું પડે.

૧=કંઠ બેઠેલો ઉપાડે—આમળાનો ભુકો ૦॥ દુધમાં ઊકાળી ખાવો

૨=ઘી આમળાનો ભુકો દુધ સાથે ગરમ કરી ગરે લેવાથી બેઠલું ગળું ખુલે છે.

૩=કેરબાની માળા પહેનાર કોઇ માણસના અવાજને નુકશાન થાય તો મોગલાઇ બેદાણાને લોઆબ પીવો.

૪=ચણોટીના પાંતરા મોંઢામાં રાખી રસ ગળવાથી કંઠ ખુલે.

૫=આંબાનો મોહર ૧ તોલો સાકર સાથ મેળવી ચાવે બાદ પછી ચણોટીના પાન મોંમાં રાખી ચુસે.

૬=ધાતું પડે, કંઠ બેસે તે માટે—૦॥ તોલો ઘઉંને ૦I શેર પાણીમાં ઉકાળવા. ૦I શેર પાણી રહે ત ગાળીને દરદીએ પીવુ અથવા ૧ તોલો ઘઉંની બનેલી સેવને ૦॥ શેર પાણીમાં ઉકાળી, ગાળીને પીવું.

૭=કંઠ સ્વર=શ્રાવણી, વજ, હરડે, અરડુશીના પાન, પીપર મેળવી તેનું ચુરણ સાત દીવસ ચાટે—

ચાણીકબાબ, એલચી, કાંઠા, સાકર મોંમા રાખવી.

૮=કંઠ ખુલે, અવાજ સુધરે—ાા તોલો ચોખ્ખું મધમાખનું તીખુ, બાલશમંશાલા ાા તોલો, જેઠીમધનો જુશ ાા તોલો એની ગોળીઓ ૧ વાલ વજનની બનાવવી. ૨–૩ ગોળીઓ મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવો,

---

કંઠ ખુલે=ચાડું ઉપડે=સ્વર ભંગ.

૧ ગોરખમુંડી (બોથડો) અને ઝીઝોટા (અઘેડા) ની બાળેલું ચુરણ બે વાલ, (ગરમાલ ૧) વાલ મધ સાથ ચાટે.

૨ આંબાનો મોહર, એલચી, સાકર, વરીઆળીનું ચુરણ દુધ સાથે પીએ.

૩ લીમડાના પાન ૨૦) જવખાર ૫) તો. ચણા ગોળી બનાવી મોંમા રાખી રસ ગળવો.

૪ પાન ડી ચર મોંઢામાં રાખી ચુસવી.

૫ પાનની લીંપે કંઠ બેસે તો દુધ સાકર ઉકાળીને પીએ.

૬ કફથી કંઠ બેસે તો સુંઠ, મરી, પીપર, પીપરમુળ ચુરણ ગોમુત્ર સાથે ખાએ.

૭ આમળાનું ચુરણ મધ અને ઘી સાથ ખાવું.

૮ ગરમાળાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો ૫) તો. પીવો. એથી ગળાના રોગ થાય, કંઠ બેસે; પાણી મુશ્કેલીથી ઉતરે, ગળુ બેસે એ સઘળાં દરદ સારાં થાય, એના જેવો બીજો ઈલાજ નથી.

૯ ૧) ચમચી મધ ાા સેર પાણીને ૫) મીનીટ ઉકાળે એના કોગળા કરે. ગીત ગાનાર માટે આ કોગળા અગત્યના છે.

કાંટો ભાગે (શરીરમાં) ફાંસ ભાગે.

૧—કાંટો ખજુરીનો અથવા બીજી જાતનો ચામડીમાં ખુટેલો. કાંટો ચામડીની અંદરથી ન નાકળે તો કાંટીઆ પાળાની ગોળી કરી ખવાડવી કાંટો બહાર નીકળશે કાંટીઆ એક જાતનો પાલો છે.

૨—કાંટો—પગે હાથે, બાવળનો અથવા થુવરનો કાંટો ભાંગે તે ઉપર કુમાર ગરમ કરી ચીરી અંદર હળદર, મીઠું ભરીને બાંધે અથવા મેદી ચાવીને લેપડી મુકે, ફેફસું, અથવા સાહનીઆ (જીંગા) ને ખુંદી બધે તેથી કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૩—મેદીના પાન મોંઢામાં ચાવી તે જગા ઉપર લેપડી બાંધે.

૪—બકરાનું ફેફસું કાચું બાંધે.

૫—સાહનીઆ (જીંગા) એક જાતનો જીવજંતુ જે દરીઆમાં પાકે છે તેને ખુંદી તેની પોટીશ બાંધે.

આ ઇલાજોથી ભાંગેલો કાંટો બહાર ખેંચાઇ આવે છે.

૬—કાંટા—થુઅર અને કવચના કાંટા શરીર ઉપર લાગે તો ચળ ઘણી થાય છે તે ઉપર છાણ ચોપડવાથી નરમ પડે છે.

૭—થુઅરના જીણા બેમાલમ કાંટા શરીરને વળગે તો કવચની માફક કરડી ખાય છે તે માટે છાણ કીડવાળી જગાએ ચોપડવું અથવા અખેડાના ૨ પાન ચાવવાથી કાંટા ખરી પડે છે.

૮—કાંટો ભાગે—ખજુરીનો અથવા બીજી જાતનો ચામડીમાં ખુટેલો કાંટો બહાર નીકળી ન શકે ત્યારે કાંટીઆ છોડનો લેપડી તે જગા ઉપર બાંધે તો કાંટો બહાર આવે.

૯—શરીરમાં ભાંગેલો કાંટો નીકળે—કહીઓ ગુંદર પાણીમાં ફુલવીને કાંટાવાળી જગા ઉપર બાંધે તો કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૧૦—કાંટો—ભાગ્યો હોય તો કાંટાવાળા ભાગ ઉપર ખુંદેલી મેથી બાંધવી, આથી કાંટો ખેંચાઇ આવે.

૧૧—કાંટો શરીરમાં ભાંગ્યો હોય તે બહાર આવે } શરીરમાં ભાંગેલો કાંટો ઊંડો ગયો હોય તો તે જગા ઉપર સાત પડીનો રસ તે ઉપર મુકે તો ૧) દીવસમાં તે જગા પાકીને કાંટો બહાર આવે.

કાંટો ભાગે.

૧૨—મરચાં ફુંદી ચટણી કરી કાટાંવાળી જગા પર આખી રાત બાંધી રાખે સંવારે કાંટો ઉપર આવે તે કાઢી લીએ પછી ગોળ અને મીઠું ગરમ કરી બાંધે તો રૂઝ આવે.

૧૩—ગ્રીન ગ્રેટા (અંકા)ના પાન ૩) ગોળ સાથ ૩) દીન સુધી રોજ ૧) વાર ખાએ. કાંટો પીગળી જશે.

૧૪—કુદરદી—કુદરડી નામની વનસ્પતિના પાનને ચોળે તો ખરાબ વાસ નિકળે, બાવળનો કાંટો શરીરમાં ભાંગી રહી ગયો હોય તો તેના ૩।। પાન ખાવાથી શરીરમાં રહેલો કાંટો પીગળી જાય.

ખરજવું—ખરજવું—દરાઝ

૧=ખરસવું—કુમારીઆના બીનો ભુકો, દહીં સાથ મેળવી ખરખવાને લગાડો તો ફાયદો થાય.

૨=કેળાના કાતરાની ગાંઠની રાખ ગાયના ઘીમાં લગાડવાથી સારૂં થાય છે.

૩=ખરસવા ઉપર ત્રણ ધારા ખાસડીઆં કેળાંનો ગર ભુરૂ ખાન સાથ મેળવી મુકે અને ઉપર કોઇ પણ મોટું પાતરૂં બાંધી રાખે આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો.

૪=ખરફસાં ઉપર ગાયનું ઘી ચોપડી કુતરાં પાસે ચટાડવું.

૫=દરાઝ, ખરપસા માટે ટનકનખાર સરકામાં મેળવી લગાડે અથવા તેમાં લુંગડું બોળીને તે ઉપર મુકે.

૬=ફટકડીના અથવા મોરથુથુનાં પાણીથી દરાઝ બે ત્રણ વાર ધોવી, જગા સુકાયને ઉપર દામર ચોપડવો અને તે ઉપર અડાયાની રાખ લગાડવી. પોપરો લઇનેજ ઉંડ છે ધણો અજમાવેલો છે.

૭—ટંકનખાર પાપડખાર, ગાયના મુતર સાથે મેળવી લગાડે છે.

૮=દાંડીઆ થુવરની રાખ પાણી સાથે લગાડવી.

૯=થુવરનું દુધ ખરજવાને લગાડે તો તે પાકે અને પછી સારૂં થાય: દુખ સખત પડે, અકળામણ થાય, દુખાવો સખત લાગે તો ઘી ચોપડવું. દુધને સુકવી, ગુંદરના આકારમાં રાખી વાપરી શકાય છે.

૧૦=જુવાર અને મીઠું ઠીકરાં ઉપર સંભાગે મુકી બાળીને તેનો ભુકો સવાસો વાર પાણીથી ધોવાયલાં ઘીમાં મેળવી લગાડે.

૧૧=ખરફસું મટે—બે તોલા ચણાની દાળને ૦।। સેર બકરીના દુધમાં ૩) દીવસ રાખે પછી દાળ દુધમાંથી છુટી પાડે. દુધ ફેંકી

લીએ થોડી હાળ વાટી તેની લેપડી કરી ખરજવાં ઉપર આખો દીવસ રાખે. વપેલી હાળને બીજા તાજા કપરાં ભીંજવી રાખવી જેથી હાળમાં જીવ પડે નહીં. બીજે દીવસે પણ અગાઉની લેપડી નવી બ[illegible] ખરજવાં ઉપર મુકવી, આ મુજબ ૭ દીવસ લેપડી કરી મુકવી.

૧૨=ખરજવું મટે—જીલના પાનને કુટી ખરજવાં ઉપર તેની લેપડી ૪ દીવસ મુકે.

૧૩=ખરજવું, ફોડા, ચામડીના દરદો માટે—ગળોમુળની તે જગા રોજ ધોવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=ગોરખાના ઝાડના પાંતરાં ગલકાના ઝાડના પાંતરાં જેવાં છે. કોઇ પર લાલ અને કોઇપર સફેદ ફુલ થાય છે. ઝાડ ઉપર છેટે છેટે ફળ થાય છે. તેને કાંટા હોય છે. તે ફળને ગોરખના આગે દોરી કહે છે, તે ફળ લીંબુ જેવડાં મોટાં અને લાંબુ એક ગોટલામાં ગુતાતા ગોરખના મુકે છે તેના આકારના હોય છે. ઝાડ ઉભુ ભાલા જેવું હોય છે.

પગે ખરજવું, પગે ફુટકુટી માટે—આ ગોરખાના ઝાડના ડાંડી સાથના પાનની રાખ નગોડીના ગુવરેલમાં લગાડે અને પાટો બાંધે. તો જખમપર પોપરો આવી સારું થાએ. માછલી, વાલ વટેણા દરદી ખાએ નહીં.

૧૫=ખરજવું જલદી સારું થાય—કુંવાડીઆના બી ૨ ભાગ. બાવચી બે ભાગ અને ગાજરના બીજ બે ભાગને કુટી ગાયના મુતરમાં આઠ દીવસ ભીંજવી રાખે, તેની લેપડી ખરજવાંપર બાંધે તો ૮ દીનમાં સારું થાય.

ખરજવું મટે ગાજરને બાફી તેમાં મીઠું નાંખી તેની પોલીસ બાંધે તો ૩ દીવસમાં ફાયદો થાય.

૧૬=દરીઆ કીનારે થતી બોરડી ઘીમાં મેળવી લગાડે.

૧૭=ખુજલી—સુકા આમળાના બારીક ભુકાને પાણી સાથે મેળવીને ખુજલી ઉપર મસળે છે.

૧૮=ખરજવા માટે—[illegible]ને બેલ તેલમાં મેળવી લેપ કરે તો જલદી આરામ થાય.

૧૯=ખરજવું મટે—[illegible], નીલો, પગી, [illegible] સમભાગે ચુરણ બનાવી લગાડે તો જુનું ખરજવું મટે.

૨૦=ખરજવું મટે—[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]નો ૧૧ નંગ કાળા મરી, એઓનું ચુરણ [illegible]ના [illegible] [illegible] લગાડવું.

૨૧=ખરજવાં માટે—રેગાવું અને ખાંડ મેળવી ૩) દીવસ લેપડી બાંધે.

૨૨=ખરજવાં માટે—રાખ અને રેતી સંભાગે એમના ખાટાં દહી સાથ મેળવી ૭) દીન લગાડે તો ખરજવું પાછું થાય નહીં.

૨૩=ખસ માટે—આંમા હળદ અને છર [illegible] વાટીને શરીરે ખસ વાળી જગાએ મસળવું.

૨૪=ખરજવું માટે—કામઠીનું મુળ ઘસીને લગાડયા કરવું.

૨૫=ખરજવું માટે—બકરા અથવા ઘેટાની લીંડીનું તેલ પાતાળ જંતરથી કહાડી લગાડ.

૨૬=ખરજવાનો ઉપાય—મા[illegible] અથવા વાલની દાળને બાળીને તેની રાખમાં [illegible] [illegible] નાખી મલમ બનાવી લગાડવો

૨૭=ખરજવાનો લેપ—[illegible] ૨ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ ટનકણખાર ૨૦ ભાગને મેળવી [illegible] કરવો.

તે ભુકાને ઘી સાથે મેળવી [illegible] [illegible] લગાડવો. ખરજવાને પાણી લગાડવું નહીં.

૨૮=ખસ, ખરજવું, વીગફુટક માટે—તલનું તેલ ૧૦ તોલા લઈ તમાં ૪ બીલામા નાખી ઉકાળવું. બીલાનું બળી રહે તો નીચલું ચુરણ નાંખવું. [illegible], ગંધક [illegible] [illegible] [illegible] હરેક એકેક તોલો લઈ ને તેલમાં નાંખવું. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પાણીમાં નાખવું. તેલ પાણી ઉપર તરી આવશે, [illegible] [illegible] [illegible] બેસવું શરૂ થાય ત્યારે [illegible] [illegible] [illegible] નાખવું. અને દહી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મટી જાય.

૨૯=ખરજવા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પાંચરાનો લેપ કરી ૧ દીવસ [illegible] [illegible] [illegible].

૩૦=ખરજવા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ભીંગડાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મલમ મેલી દુઃખ સારે

૩૧=ખરજવા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મેળવી લગાડવી.

૩૨=ખરજ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] થઈ શકે, તો અથવા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૪ ટીપાં ૨ તોલા પાણી સાથે, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] દીન પંદર પીએ અને ૪ દીન [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] દીન પીવું. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

૩૩=ખરજ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કીરાહબત મેળવી લગાડ [illegible] [illegible].

ખરાબ વાસ દૂર થાએ (ડીસઇન્ફેકટીવ) ચુનો અને મીઠું મેળવી દુરગંધવાળી જગાએ છાંટે.

ખરકેસું=દાદર.

૩૪=રમને કાદરના વાસણમાં પેક કરી બાળવું. કાળી રાખ બનાવે ઘી સાથે મેળવી રોજ લગાડે, ગરમ કરવામાં વાસણ ખુલ્લું હોય તો ભસમ અથવા રાખ બને. કાલો તે કોલસો, સફેદ તે ભસમ અથવા રાખ દરદને રોજ પાણીથી ધુએ ખરકુમાંની ઉપર આખી રાત ઘઉંના કુળાની પોટીસ રાખે સવારે કાર્બીની દવા લગાડે તો ગુણ ઘણો જલદી થાય.

૩૫=મકઇ દોરામાંથી દાણા કાઢી લઈ તેને બાળી કોલસો તેમાં ૭) દાણા મરી વાટે, અને કરંજીઆ તેલમાં લગાડે.

ખમીર બનાવવાની રીત.

ઘઉંનો લોટ ૧) સેર મીઠું ૦।। લાલ મેદા ખાંડ ૦। સેર ૧૨ સેર પાણીમાં ઉકાળવું. ઠરવા દઈ નીતરૂં પાણી બાટલીમાં ભરવું ૧૮ સેર આટામાં ૦।।। સેર આ પાણી મેળવવાથી ૨૪ કલાકે ખમીર પેદા થાય.

આટણુ.

નવસારનું ઘટ પાણીનું પોતું ભીનુ હંમેશા આટણુ પર રાખે. સુલબેનમ પલાસતરની પટ્ટી મારવી.

આટણુ કાપીને તે ઉપર કાસ્ટીક લગાડી બાળવું. વારંવાર એ મુજબ કરવું.

આટણુ કાપીને ઉપર કાસ્ટીક સોદાનું ઘટ પાણી મુકી બાળવું. એ પાણી સોજી ચામડીને લાગે નહીં.

ગમ એમોન્યાક ૪) ભાગ મોરથુથુ ૦ ભાગ. એને મીનના મલમ સાથ મેળવી રોજ પટ્ટા મુકવી.

સોદાબાઇ કારબ ૧) ભાગ ચરબી ૧) ભાગ, એની પટ્ટી રોજ મુકવી.

આટણુ પર અગતરાં બળે. તો તુકમરીઆને પાણીમાં ભીંજવી તેની લેપડી મુકે લેપડા પાણીથી હંમેશાં ભીણી રાખે.

ખઈ, ક્ષયરોગ. હાંફણુ ખાંસી.

૧=એ માટે પહેલો અને અગત્યનો ઇલાજ ખુલ્લી સુકી હવામા રહેવું. સાદો ખોરાક તેમાં બને ત્યાં તાજાં તરતના દોહેલાં દુધનો ખોરાક રાખવો, બીજાનું રોજ ત્યાં મુકી સાફ કરવું.

દરદીએ બ્રહ્મચારી રહેવું. ખાંસીવાળા દરદીને સંસાર વહેવારની ઇચ્છા વધે છે તે ઇચ્છા સમુળગી દાબવી.

૨=બધાજ દરદીઓને સેનેટોરીઅમ જવા ફાવતું નથી. બધાનેજ સેનેટરીઅમ મળી શકતી નથી.

ગરીબ માણસો માટે અને જેનાથી બની શકે તેને માટે એક સહેલો ઇલાજ છે, જે આ જમાનામાં કબુલ રાખી શકાય તેવો નથી; પણ તે ઇલાજ જણાવેલો હોવાથી દાખલ કર્યો છે.

જે વાડામાં અથવા ઓરડામાં બકરાં બેસતાં હોય ત્યાં ક્ષયવાળા દરદીને રાખવા. બકરાનું તરતનું દોહેલું તાજુંજ દુધ ખોરાકમાં વિશેષ આપવું બકરાનાં દીલમાંથી તેમજ બકરીના મળ મુતરમાંથી નિકળતો વાસ દરદીને બહુજ ફાયદાકારક છે.

દરદીને ઠંડી લાગે તો બકરાંની લીંડી બાળી તેની ગરમી આપવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે.

બકરીનું દુધ બીજાં દુધો કરતાં વધારે ફાયદા ભરેલું છે, બકરીના માઉંસનો રસ ઘી વગરનો દરદીને શકતી આપે છે.

૩=ખઈવાળા દરદીને ગળામાંથી બળખા વાસ મારતા નીકળે તો કેલસીઅમ સલાફાઇડ ગ્રેન એકની ગોળી જમ્યા પછી રોજ બે વાર આપવી.

૪=ખાંસી હાંફણુ તથા ખઈ માટે અરડુસાના લીલાં પાંદડાનો રસ તોલો ૧ મધ તોલો ના મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૫=અરડુસાના લીલાં પાંદડાનો રસ તોલો ૧ અને પીપર લીંડી વાલ ૧ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૬=ખઈ માટે—કાંદાના મુળનો ભુકો અરધો તોલો દીનમાં ત્રણ વાર ખાવો.

૭=ક્ષયવાળા દરદીને કેળના ઝાડનો રસ ત્રણે કલાકે એક વાઇન ગલાસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

કેળના રસમાં જવખાર (પાપડખાર, સોદા કારબોનસ) છે તેથી તે રસ પાપડ બનાવવામાં કામ આવે છે.

જવખાર=કેળના સુકા ઝાડને બાળી રાખ કરીને પાણીમાં મેળવી નીતરૂં કાઢી લેવું, તે પાણી સુકાય અને થરો રહે તે જવખાર.

૮—મસા, રક્તપીત, ક્ષય—ગીલોડાં શાક અને અથાણા તરીકે ખવાય છે. કડવા ફળના રોપાનું મુળીયું પાણીમાં ઘસીને પીએ તો ક્ષય. રક્તપીત. અને મસાના રોગ સારા થાય છે.

૯—જીનજોટાના છોડને ખુંદીને. પાણીમા ઠલાવીને તેનો ખાર કહાડે છે. તે હાંફણ માટે વપરાય છે.

૧૦—ખડી—હાંફણ માટે—જીનજોટાના બીની રાખ ૨ વાલ જેટલી પાનમાં ૧૪ દીન ખાય તો ભાત ભાતના કફ દફે થાએ.

૧૧—જીનજોટાના બીની રાખ ૧ ભાગ સાબરશીંગાની રાખ ૦॥ ભાગ, ખેરસાળ ૧ ભાગ, પાનના રસમાં વટાણા જેવી ગોળી બનાવી મોઢાંમાં રાખવી. હાંફન, ખડી માટે બહુ સારી છે. ઘણી ભલામણ થઇ છે.

૧૨=અડૂસાનું આખું ઝાડ ખાંસી, હાંફણ તથા ખડી માટે ઉપયોગી છે. આ ઝાડ આબુના પહાડ ઉપર ઉપર બહુ થાય છે. કાળી દાંડીવાળા અડૂસામાં ગુણ ઓછો છે.

ખાંસી સ્વાસ અને હેડકી માટે—અરડુસો. હળદર, ધાણા ગળો, કાસુદરો, લીંડીપીપર, સુંઠ, ભોંયરીંગણી એ દરેક તોલો અડધો, મરી ૦। તોલો અને પાણી તોલા ૬૪ એ સઘળું ઉકાળીને ૧૦ તોલા રાખવું. અને તેમાંથી ૧ તોલો દીવસમાં ૩) વાર પીવું. ખડી માટે. અડુસાના ઝાડનું સેવન કોઇ પણ રીતે કરવું. પાંદ અથવાં ઉકાળો બનાવી ૫) ૬ મહીના સાથે ખાય તો એના જેવા બીજો ઇલાજ નથી. દરદીએ માખણ મધ અને સાકર રોજ સવારે ખાવી.

૧૩=દમ માટે—સીંધવ ખારને આંકડાના દુધમાં પટ આપી તે ખાર પકવવો અને ખાવામા લેવો. આ ખાર વાલ એક મધ સાથે મેળવી દીનમાં બે વાર ખાવો.

૧૪=ખાર—અઘેડાના ઝાડને બાળી રાખ કરી તેને પાણીમા પીગળાવી નીતરૂં પાણી કાઢી લઇ બાળવું. પછી તે ખાર સમજવો.

ખાસી. હાંફણ. કફ. દમ સાથે ૧) વાલ અઘેડાનો ખાર મેળવીને દીનમાં ૩) વાર ખાવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે.

૧૫=ખડી=ખડીવાળાં દરદીને ગાજરનો રસ ફાયદેમંદ છે.

ખદી માટે—મોરના પીછાની રાખ અને પીપર સંભાગે ચુરણ વાલ ચુરણ મધમાં મેળવી રોજ ૩

ખદીવાળા દરદીને લશણુનો બાફ રોજ આપવાથી ફાયદો થાય,

૧૬=બકરીના મુતરને ઉકાળી તેનો ક્ષાર બનાવે તેમાંથી બે આની ભાર દરદીને મધમાં આપે. બકરીના દુધનો માવો સાકર સાથે પચે એટલો રોજ ખવાડવો.

બકરાંના બાળને બાળગાવી તેનો ધુમાડો દરદીને શ્વાસમાં આપવો.

બકરીની મોંની લાળ મધ સાથે દરદીને ચાટાડવી.

૧૭=મધ, માખણુ અને ઘી ત્રણે રોગી સાથે ખાવા.

બદામનું તેલ, તેમજ કોપરાનું તેલ તત્કાળ કાઢીને પચે એટલું દરદીને રોજ આપવું; અથવા તે તેલ છાતીએ મસળવું.

તજ ૧) ભાગ, એલચી ૨) ભાગ, સોનાનો વરક ૦ાા તોલો, લીંડી પીપર ૪) ભાગ, વાંસ કપુર ૧૬) ભાગ. સાકર ૧૬ ભાગ એનું ચુરણુ ૦ાા તોલો લઇ મધ અને ઘી અથવા માખન સાથે ખાવું.

અરડુસીના પાનને બાફીને કાઢેલો રસ ૧૦) તોલા, સાકર તોલા ૫) ઘી તોલા ૧ા, લીંડી પીપર તોલા ૧ા એ સઘળાને ધીમા તાપ પર હલાવી, પાક જેવું બનાવી તેમાં ૫) તોલા મધ મેળવી, બરણીમાં ભરી રાખવું તેમાંથી રોજ ૩) વાર ૦ા તોલો ઓછાવધારે ખાવું.

૧૮=અરડુસીના પાનનો રસ ૨) તોલા મધ સાથે પીવો.

૧૯=કપુર. જાયફળ, વાંસકપુર સંભાગે લેવાં. તેના અડધા વજને સાકર મેળવવી તે ચુરણ બેઆની ભાર લેવું,

૨૦=નબળાઆ ખદી માટે—મગદાણ, આસંધ, સતાવરી સાટોડીના મુળ એનું ચુરણ ૦ા તોલો અથવા વધારે દુધ સાથે પીવું.

૨૧=ભૂરાં કોહળાંના રસમાં લાખનું ચુરણ બેઆની ભાર દર ટંક આપવું.

૨૨=લશણ અને બદામ દરેક ૨) તોલાને ૦ાા શેર દુધમાં ઉકાળીને થોડી સાકર અને ૦ાા જાયફળ નાખી મુરબ્બા જેવું ચાટણુ બનાવી ૧) અથવા બે તોલા રોજ ખાવું.

૨૩=ગળોસત્વ ૪) વાલ અને વાંસકપુર ૪) વાલ મધ સાથ ખાવું,

૨૪=સેમગુંદર, સીલારસ, લોબાન, ગુગળ ગધાબીસને એઓની ગોળી ૧) વાલની બનાવી આપવી,

૨૫=ક્ષય માટે—પારેવાપરિયા કબુતરનું તડકે સુકવેલું માંસ તોલા ૨, સાકર તોલા ૧૬, કપુર તોલા ૮, લીંડીપીપર તોલા ૪, એલચી તોલા ૨, તજ તોલા ૧, આ ચીજોનું ચુરણ ... સાકર, મધ માખણ દરેક તોલો ૧। (સવા) સાથે મેળવીને દીનમાં ૩ વાર ખાવું.

ખોરાકમાં ઘઉં નીચે મુજબ બનાવી ખાવામાં લેવાં.

બે વરસનો જુનો ઘઉં મણ ૧, તેમા આકરાના ફુલની કળી શેરમાં ૫ મૂકી કોઠળા ભરી ઉપર પાંચન રાખી મૂકવું. પછી ઘઉ સુકવી, કળીઓ ઝાટકી કહાડીને ઘઉં ખોરાક તરીકે વાપરવા.

દરદીએ બકરીને ધાવવું, એમાં બહુ ફાયદો છે, દોહેલું દુધ પીવામાં એટલો ફાયદો નથી.

૨૬=ખઈ માટે ગળો સત્વર, કોડલીવર તેલ જેટલો ગુણ બતાવે છે. કોડલીવર આઇલ જરખત થઇ શકતું નથી, અને આ સત્વ કાંઇ પણ અવગૂણ કરતું નથી.

૨૭=દમ; ક્ષય, હાર્ટ ડીઝીઝ માટે—થુવરનું દુધ વાલ ૨, ગોળ સાથે ખાવું.

૨૮=ખઈ માટે તજ ૦। તોલો, સાકર ૧ તોલો પાણીમાં ઉકાળો કરી દિનમાં ૩ વાર પીવું.

૨૯=ખઈ—કોડલીવરની જગાએ તાજું કોપરેલ પીવું. એ ઉપાય સાથે બકરીનાં દુધનો માવો ચાલુ રાખવો, તેમજ જવખાર લેવો.

૩૦=ખઈ માટે—કોપરાનું તાજું તેલ ઘીને બદલે પચે તેટલું ખાવું. એમાં અજબ ગુણ છે.

૩૧=ખઈ-ચીના ડાકટરો બહુ ખવાયલા અને નબળા દરદીઓને સ્ત્રીઓને ધાવવાની ભલામણ કરે છે. આ અખતરો વીલાયતના ડાકટરોએ અજમાવેલો તેમાં ઘણો ફાયદો જણાય છે

૩૨=ખઈ માટે—આકડાના પાનનો રસ ૧ તોલો પીવો, પાનને પાણી સાથ છુંદી રસ કહાડવો. રોજ ૧ વાર રસ ૧ તોલો પીવો. તેથી ઉલટી થઇ કફ પડશે. પછી ઘીને ભાત ખાવું અથવા ઘી પીવું.

૩૩=ખઈ માટે—બકરાં દરેક જાતનો પાલો ખાય છે. મુતરમાં ઘણી જાતના ખાર હોય છે, ચોમાસાના ૪ મહીના એ જાનવર પાણી પીતું નથી અને મુતર ઘણું થોડું કહાડે છે. ચોમાસાનું

સુતર એકઠું કરી, તેને બાળીને ખાર મેળવે. રોજ ૨ વાલ મધ સાથે આ ખાર વાલ ૪ સુધી ખાએ તો ખહીને ફાયદો કરે અને અનેક જાતના બાધી દુર કરે,

૩૪=ખાંસી અને ખહીના ધબ્બા માટે—મશેર અજમોં, આકરાનું દુધ, આકસનું પાન ૧, આકરાના ફુલ ૨ એ બધાને કોરા હાલ્લાંમાં ભરી ધા ણુ ધાંકી કપડછંદ કરવું, અને ચુલા નીચે ૩ દીન દાટી રાખવું, આ ચુરણુ ૦ા તોલો રોજ ખાવું.

૩૫=ખહી, તંબોલીઓ (તમોરીઓ) છાતીપરથી લોહી પડે } તે માટે નવટાંક . અથવા વધુ ખાંડ , ખાનુ ખાધા પછી દરદી રોજ ખાએ, ઉપરથી પાણી પીએ નહીં—તલ, મરચું, ખાટું, ખારૂં ખાએ નહીં, ૧૨) દીવસ ખાધા પછી ફાયદો થાય. ઝાડા વાટે લોહી પડે અને ક્ષયને ફાયદો થાય.

૩૬=ખહી, સુવારોગ, પેટમાં શુળ માટે—કાચકાનું ચુરણુ ઘી સાથ ખાવું.

૩૭=ક્ષય માટે—કેળના પાનની રાખ અને કેવડાની અંદરનો ભુકો સંભાગે મેળવી તે ચુરણુ બે આની ભાર મધ સાથ રોજ બે વાર ખાવું.

૩૮=ખાંસી, ખય, હાંફણુ માટે—ખારેકને ચીરી તેના ઠરીઆ કાઢી નાંખવા. ૦ા તોલો લવંગ અને ૦ા તોલો પાનની જડ વાટીને ચુરણુ બનાવવુ તે ચુરણુ સાત ખારેકમાં મુકી સુતરથી બાંધી લેવું અઢી શેર ભેસના દુધમા ૭ ખારેકને ઉકાળવી. દુધનો માવો બને ત્યારે ૭ ખારેક કાઢી લેવી, તેમાંની એક ખારેક રોજ ખાવી, માવો ખાવામાં લેવો, ફાયદો થાય ત્યાં સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો.

૩૯=ખહી માટે—તજ ૦ા તોલો, સાકર ૧ તોલો, પાણીમાં ઉકાળો કરી દિનમાં ૩ વાર પીવું

૪૦=ખહીવાળા દરદીએ બકરાના લોહીની મમી (મુંમાઇ) ૨, ૪ વાલ મધ સાથે સવાર સાંજ ખાવી.

(મમી બનાવવાની રીતઃ—કાળી ધોએલી મટોડીને સુકવીને બકરાંના લોહીના સાત પત દેવા.)

૪૧=ખહીવાળા દરદીએ બકરીના દુધનો માવો તોલા ૫) સાકર સાથે રોજ ખાવો

૪૨=ખહી માટે બકરાંની લીંડી તોલા ૨ પાણીમાં કુંટી ચાળીને મધ સાથે પાવું.

૪૩=ખરી માટે—સા રસીંગાની ખાખ ૦। તોલો રોજ મધ સાથે ખાવી. (હાથી દાંતની ભસમ ભી ચાલે.)

૪૪=આશા છોડી દીધેલો દરદી સારો થાએ. રાસનાદી લોહ ચુરણુ આપવું. રાસના, કપુર, ખડમી, આસોદ સીલાજીત, ત્રિફળાં. ત્રિકટુ, ચીત્રા, નાગરમોથ, વાયવડીંગ, દરેક ૧) ભાગ, એ બધાંની બરાબર લોહ ભસમ મેળવ. જોઈતા પ્રમાણુમાં રોજ સેવન કરે.

૪૫=લાલચંદન અને જેઠીમધ દુધ સાથ સેવન કરે તો લોહી પડતું બંધ થાય.

૪૬=ભાંગરાના પાનના રસમાં મધ મેળવી. પાએ, લસણુ ઘણી ઉપયોગી છે એ જીવજંતુને મારે છે લસણ પેટમાં ગયા પછી ઓક્સીજન હવા સાથ મળે છે અને પરસેવા, ચામડી અને ફેફસાંવાટે બહાર નિકળે છે; લસણુમાં અલીલ સલ્ફાઈડ તેલ છે તેના બે ટીપાં દરદીને અપાય છે આ તેલ પેટમાં જાય અને ઓક્સીજન હવા સાથ મળે ત્યારે એસીડ સલ્ફીઉરેઝ પેદા થાય અને તે હવા શરીરની બહાર આવે.

૪૮=કપારીઆનું તેલ ૧) ચમચી, મધ, અને લીંડીપીપર સાથ રોજ ખાએ.

(વૈદ તલકચંદ તારાચંદ) દરાખ આસવ પાડો. દરાખ આસવ કાળીદરાખ ૧) સેર. ધાવડીના ફુલ ૨) સેર, ગોળ ૨) સેર. પાણી ૧। મ . ઊકાળી ૧૨) સેર રાખે, તેમાં વાયવડીંગ ચાવમાન પીપર, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર કાલીમરી દરેક ૧) તો. નાખે ફરી ઊકાળે, કાચની બરનીમાં ભરી ૧૫ માસ તડકે અને ઠારમાં રાખે. જ્યારે ઉપર પોપડો બંધાય ત્યારે ગાળવું તો પોતાનો આસવ બગડેલો સમજવો નહીં, ૧૫) દીવસે ગાળીઆ કરવું. વખત જતે આસવ ખાતા ગળીઓ થાય ૧૨) માસ પછી એનું બળ વધે. જ્યારે પાકી જેવો મોળો સ્વાદ થાય ત્યારે ફેંકી દેવો, દમવાળા દરદીને આસવ નુકસાન કરે.

૪૯—સોનાનો વરખ ૩) પાના, માખણ ૨) તો. સાકર ૨) તો. ૧) માસ ખાય.

૪૯—વરખ વગર ૬) માસ ખાય તો ફાયદો ન જણાય. ઘીને બદલે તાજું કોપરેલ ખાય તો અજબ ફાયદો થાય.

૫૦—હવાનો ઈલાજ=દરદીને હવામાં (સેનીટેરીઅમમાં) રાખે. અથવા બકરાંનાં ટોળાં વચ્ચે બેસાડે બકરીનું દુધ, દહી, છાસ, ઘી,

ભાકડાની ડીંડીનો તાર આપવો, તેના વાળની ગોદડી બનાવી શરીર પર રાખે અને મોઢાં ઉપર મુકે.

૫૧—લસણુ ખાનારમાં ખડી કમતી હોય; લસણની લેપડી પગના તળીઆમાં મુકે તો ાા કલાકમાં દમમાં તેનો વાસ આવે. લસણને ઘી સાથ મેળવી લેપડી કરી શરીર પર મુકે અથવા ચામડીને ઘી લગાડીને, લસણની લેપડી મુકે તો ફોલ્લાઓ ઉડે નહીં, પણ લસણ શરીરમાં પચે.

૫૨—કાબુના કોઇક ઝાડ ઉપર ગુંદર થાય છે. તે ગુંદર ૨। વાલ, સાકર ૦। તો. દુધ સાથ સવારે નરણે કોઠે અને સાંજે ખાધા પછી લેવા.

૫૩—ધ્રોવ—દુર્વો જે ગણપતીની માની વસ્તુ છે, જેને સ્ત્રીઓ પુજે છે તેના પાનનુ ચુરણ ખાંડ સાથ ખાએ.

૫૪—બકરીનુ મુતર ૪૦૦) તો. બાળીને ગોળ જેવું ઘટ બનાવે: તેમાં બેહેડાંના ફળનું ચુરણ ૮) તો, પીપર ૪) તો, લોહભસમ ૪) તો, બોયરીંગણીના ફળ ૪) તો નાખી મેળવે. માટીના વાસણને ઘીનો હાથ મારી, તે પાક ભરે. ૦। તો. સવાર સાંજ કેળના રસમાં પીએ. અસાધ્ય ખાંસી ૧) માસમાં નરમ પડે.

૫૫—કેળના થડનો રસ ૨॥ તો. દર ૩) કલાકે પીએ. ૧) સેર રસમાં બેઆની ભાર ટંકણખાર નાખે તો રસ ૮) દીન બગડે નહીં.

૫૬—સુંઠ, મોડ, ભારંગમુળ, હરડાં, બેહગાં, આમળા (ઠરીઆ વગરના)ના દળ અડુસો, રેંબ્સિ ઘાસ, પીતપાપડો, ધોળાં મરી દરેક ૦॥ તો. ૧) સેર પાણીને કાદવના વાસણમાં ઊકાળે, ૪) તો. રાખે, સહવારે પીએ. એજ વસાણા ફરી ઊકાળી સાંજે પીએ. મધ ૦॥ તો. નાખે. ચાલુ ઘણો વખત પીએ.

ખાંસા—ઉધરસ—કફ—દમ

૧—ધકકાની ખાંસી } તે માટે—નાળીએરના સુકાં ગોટાને
જેમાં બહુ હાંસ ચડે } કાનુ પાડી તેમાં ૧૦ તો આબાહળદ મુકે કાનુ પાછું પુરે.

એક હાંડલામાં બશેર પાણી નાખી તે ઉપર ઘાસનો માળો મુકે તે ઉપર એક નારીએર મુકી તે હાંડલું ઢાંકે, હાંડલાની નીચે સપઈજાર કરે, પાણી બળી રહેને, નાળીએરના ગોટા પાકી રહે તેને બહાર કાહાડી ખરલમાં વાટી બો શેર ઘી મેળવવું. આ ચાટણ ૧) તોલો સવારે રોજ ખાવું.

૨=સુકકો ખાંસી જેમાં હાંસ અડુ ચડતી હોય } તે માટે—૧૦) તોલા શેરડીના રસને ઉકાળી ગોળ જેવો ઘટ્ટ બનાવવો, તેમાં ૧૦) ના. આમા હળદર, ૧ તોલો એલચી, ૧ તો. કેસર, ના તોલો જાવંત્રી, અજમસના દાણા શો તો. તજ ૦ાા તો. જાયફળ ૦ા તોલો એ બધાને મેળવી તેમાંથી અંકે રૂપીઆ ભાર સાંજ સહવાર ખાવું.

૩=ખાંસી માટે—મધ ૧ તોલો, ગરમ પાણી ૪ તોલામાં મેલવી પીવું.

૪=ઉધરસ માટે—મરીનું ચુરણ ૦ા તોલો મધ અથવા સાકર સાથ ખાવું.

૫=ઉધરસ માટે—જેઠીમધનો સીરો, આમળા, વરીઆળી મીંજ આરગ તજ સાકર, સંભાગે લઇ અંકેક વાલની ગોળી બનાવી, તે ગોળી મોંઢામાં રાખી રસ ગળવો.

૬=અજમો અને એલચી ચાવી રસ ગળવો.

૭=બરસાલ અને જેઠી મધની ગોળી મોંમા રાખવી

૮=આદુનો રસ મધ સાથ લેવો.

૯=મરીનું ચુરણ મધ સાથ ચાટવું.

૧૦=હરડાં બેડાં અમળાનું ચુરણ ૦ાા તોલો મધમાં ખાવું.

૧૧=ચણોઠીના પાન અથવા મૂળ વજ મોંમાં રાખવી.

૧૨=નવસાર ૨) ભાગ, લોબાનના ફુલ ૪) ભાગ, કપુર ૧ ભાગ એની ગોળીઓ બનાવી સવાર સાંજ ખાવી.

૧૩=આંફ્ણ માટે આદુનો રસ મધ સાથ પીવો.

૧૪=સુંઠ, મરી, પીપરનું ચુરણ મધ સાથ ૨) વાલ ખાવું.

૧૫=જવખાર ૨ વાલ મધ સાથ લેવો

૧૬=અધેડાની રાખ અથવા અઘેડાનો ખાર ૨) વાલ મધ લેવો.

૧૮–મોરપીંછાની ભસમ અને પીપરનું ચુરણ મેળવી મધ સાથે વારંવાર ચાટવું.

૧૯–નાગરવેલનું પાન ૧) અરડુસીનું પાન ૧) દર ૩ કલાકે ખાવું.

૨૦–ખાંસી, કફ માટે—પકાવેલી બાભાણુ એક વાલ ઘી અને સાકર સાથે ખવાડે છે.

૨૧–ઉધરસ—મરી અને એલચીનું ચુરણનું શેહેત કરવું.

કોઈ દરદીને ખાંસી ઘણી જોરથી આવે, ખાંસી સુકી હોય ગભા પડે નહીં તેવા દરદીને ધતુરાની બીડી બહુ માફક છે.

૨૨=જવખારની ગોળ સાથે મેળવી બનાવી મોંહમાં રાખવી.

૨૩=અજમો અને એલચી ચાવી ચાવીને ખાવામાં લે એ તો ઉધરસ મટી જાય.

૨૪=ફાફરીઆ થુવરનો ૧ કટકો ભેભડમાં બુંજી તેનો રસ કાઢી ૨॥ તોલા રોજ સવારે પીવો.

૨૫=થુવરના લાલ દાંડવા બે ભેભટમાં બુંજી ખાય તો ખાંસી નરમ પડે.

૨૬=ખાંસી તથા હાંફણુ—ટંકનખાર ખાવાના પાન સાથે અપાય છે.

૨૭=કાદલીવર આઈલની માફકજ કોપરેલનું તેલ ગુણ ધરાવે છે. પણ પીવામાં તે સેહલથી હજમ થતું નથી.

ખાંસી જુની—એ દરદીની છાતીએ કોપરેલ મસળે છે અને તે પીવામાં આવે છે.

૨૮=ખાંસીની ગોળી=પીપર ભેરવી ગુટીકા—ટંકનખાર, સુંઠ, મરી, પીપર સમભાગે મેળવી નાગરવેલનાં પાનના રસમાં ગોળી કરી ખાવી.

૨૯=ખાંસી તથા મરડા માટે દાડમની છાલ ખાવામાં અપાય છે.

૩૦=ખાંસી માટે—સમભાગે જેઠીમધ, મરી, સાકરની ગોળી ૧ વાલની બનાવી આપવી.

૩૧=ખાંસી, હાંફણુ માટે—ખજુર શેર ૦। સાહજી તોલા ૩) મેળવી તેની ગોળી કાચકા જેવડી વાળી સવારે રોજ એક ખાવી.

૩૨=ખાંસી, દમ—આકડાના પાનના ઉપર ખારી બાઝે છે તે જુના ગોળ સાથ લપેટીને ગોળી કરવી ને તેમાંથી ૧ ચણા જેટલી ખાવામાં લેવી.

૩ ખાંસીની ગોળી=આકડના ફુલ, ધંતુરાના બી, મરી, લવંગ ગોળ સરખે ભાગે મેળવી, તેની મરી જેવડી ગોળીઓ બનાવી એકેક ગોળી દીનમાં ૪, વાર ખાવી, તેથી ખાંસી મટી જાય છે.

૩૪=ખાંસીની ગોળી—આંકડાના ફુલ, અજમો, સીંધાલુંણ, મરી સરખે ભાગે લઇ, મધ સાથ મેળવી, ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી તેમાની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર લેવી. અથવા આકડાના ફુલ, કાથો, લવંગ, સંભાગે મેળવી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી રોજ એગોળી ૩ વાર ખાવી.

૩૫=અરદુશો, હળદર, ધાણા, ગળો, કાંસુદરો, પીપર, સુંઠ, ભોંયરેંગણી એ દરેક તાલો અડધો મરી ૦। તોલો એનો કાહવો બનાવી પીવો.

૩૬=અંકોલની છાલનો ભુકો ૧ થી ૩ વાલ મધ સાથ મેળવી દીનમાં ચાર વાર ખાવો.

૩૭=અજમો અને એલચી ચાવીને ખાવામાં લઇએ તો ઉધરસ મટી જાય.

૩૮=ઉધરસ, કફ, દમ—એને માટે તમાકુનાં ડાખળાંની રાખ વાલ ૨ મધ સાથે ખવાડે છે. તેથી આ વ્યાધી દુર થાય છે. તમાકુમાં જવખાર રહે છે. તમાકુની ડાંખળીઓ બાળવાથી ફરી વસ્તુ ઉડી જાય છે અને જવખાર રહે છે. એ જવખાર ગુણકારી છે. વિલાયતી પોટાસ કારબોનસ જો આ મુજબ લેવામાં આવે તો તે પણ ફાયદો કરે છે.

૩૯=ઉધરસ નાશ પામે—આકડાના મુળમાં ચોથે હીસ્સે મરી નો ઉપલી દવા તે ગાંઠને તોડી રૂતુ લાવે છે.

૪૦=આદુનો રસ ૦।। તોલો મધમાં મેળવી રોજ ૩) વાર પીવો.

૪૧=પપાઊંનુ દુધ ૧૦ ટીપા ખાવું.

૪૨=ખાંસી, હાંફણ, ખહી માટે ઘણો જાણીતો ઇલાજ—જીન-જોટાના બી (જે કપડાંને લાગે તો વળગી રહે છે) ની રાખ એથી ચાર વાલ મધમાં મેળવી દિવસમાં બે વાર ભુખે પેટે ખાય, જીનજોટાનો આખો છોડ એ કામ માટે વપરાય છે.

હાંફણ માટે જીનજોટાની રાખ, નીપાળાની છાલની રાખ, પીપર, ગોળ, સંભાગે લઈ તેમાંથી ૦। તોલો રોજ બે વાર ભુખે પેટે ખાએ.

૪૩=ખાધેલું પાચન થાય, બાળકની ખાંસી મટે—જેઠીમધ, ગુંદર, સાકર, કડીઓ ગુંદર દરેક ૪ તોલા, કેશર ૦॥ તોલો, મરી ૦॥ તોલો, ઘઉંનું દુધનું બે તોલા મેળવી ચોલાઇની ભાજીના રસમાં એના ટીકરી બનાવી ને ખાવી. તુઅરની દાળ, દુધ, દહીં, માંખણ ઘી ન ખાવું, ઘીની જગાપર બદામનું તેલ વાપરવું.

૪૪—હાંફણ અને ખાંસી માટે—બેહડાં અને જવખાર સંભાગે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી બનાવવી, તે ગોળી મોંઢામાં રાખી ચુસ્યા કરવી. રાત્રે જરૂર એક ગોળી મોંઢામાં રાખી રસ ગળવો.

૪૫—બદામનું તાજું તેલ ૦। તોલો, જેઠીમધનો સીરો ૩ વાલ રોજ સવારે ખાવો.

૪૬—મોરસરીના ફુલનો ગુલકન બાળકને ખવાડે.

૪૭—ફુકશી ખાંસી બચ્ચાંને માટે—ટંકનખાર ફુલવેલો ૧ વાલ મધ સાથ રાત સુધી વગા આપવો.

૪૮—કુકડીઆ ખાંસી માટે—કાંટા સળીઆની છાલનો ઉકાળો પાવો. કપુર રતી એક મધ સાથ રોજ ૩ વાર ખવાડવો. ફટકડી ૧) થી ૨) વાલ મધ સાથ રોજ ૩ વાર ખવાડવી.
લશણનું તેલ બાળકની છાતીએ અને બરડાની કરોડ ઉપર મસળવું.

ફારમાની અજમો પાણી સાથ ૧) ચોખાપુર ખવાડવો.

૪૯—ડુગીંગકફ—બચ્ચાંઓને ઉડતી ગુચની ખાંસી—આ ખાંસી ઘણે ભાગે અવચે જાય છે. સાથે રમતા બધાં બચ્ચાંઓને આ ખાંસી ઉઠે છે. આ ખાંસીથી એવી ગુચ આવે છે કે ખાધેલુ ઓકી કહાડે છે, એનો ઉપાય નીચે મુજબ છે—૧ તોલો ટનખારને છાણમાં અથવા ચોખાના આટાના ગોળામાં દાબી, તેની આસપાસ છાણા મુકી સળગાવી દેવા, આખરે એક તોલાનું વજન ઘટી ૦। તોલો થઇ જાય છે. આ ખાર એક વાલ લઇ મધ સાથે મેળવી, પાછલી રાત બચ્ચાને ખવાડવો. આ મુજબ ચાર દીવસ ખાવાથી ગુચની ખાંસી મટે છે.

૫૦—હડકીની ખાંસી માટે કુનરીઆઃ ઘાસના ફુલને બાળીને ૧ વાલ મધમાં મેળવી ચાર દીન સુધી રોજ ૩ વાર ખવાડે.

૫૧—હડકીનો ઠાંશો, ઉંટાંટીઆનો ઠાંશો, કુકરીઆ ખાંસી માટે જીનજોટાના રસમાં હળદર ઘસીને બાળકને ૩ વાર રોજ પાવી.

ઉટાંટીઉં, કુકડીઆ ખાંસી—જેઠીમધનો શીરો ૧) તોલો, કાકડાસીંગ માસા ૩), અતીવીસ, અરીઠું દરેક માસો ૧), આદુનો રસ અને મધમાં મેળવી ચીનીબોર જેવી ગોળી બનાવવી. તે પાણીમાં ઘસી બાળકને પાવી.

૫૨–જુની ખાંસી માટે—દુધ દોહવાના વાસણમાં ગાંઠીઆ ૧૨) મુકવા. ને ઉપર ગાયનું દુધ દોહવું. તે દુધને ગાંઠીઆ સાથ ગરમ કરવું. તેમાં જરા દહીં નાખી, તે દુધનું દહીં બનાવવું. પછી તેના છાસ તાણવી. છાસમાંથી હળદના કટકા કાઢીને કમરકાકડી (પખડી) જેવા કટકા કરવા તેમાંના ૭ કટકા દરદીએ રોજ ખાવા.

૫૩=ખાસી સરદીની માટે=શેરડીને ૧) કલાક બભટમાં રાખીને ખાવી.

૫૪=સાગરસીંગાની ખાક બને—અંદુસરી (સીતાફળનું ઝાડ) ના પાન છુંદી તેમાં સાગરસીંગુ મુકે. તેને છાણા વચ્ચે મુકી સળગાવે, અથવા કપાસના રસમાં પટ આપી બાળે.

૫૫=દમો, સાસ, દમ, માટે—સુનામખી પાનમાં મુકી ૪૦) દિવસ ખાએ.

૫૬=ઉધરસ માટે—કુમારનો રસ ૦ા તોલો, સીંધવ બે વાલ, ફટકડી બે વાલ, મધ મેળવી રોજ ૩ વાર ખાય.

૫૭=ખાંસી ગરમીની અને સાકર મોમા રાખી રસ ગળવો.

બાળકો કફ=પકાવેલું સમુદ્રફળ જેટલું પાણીમાં ઘસીને આપવું, ઉલટી થશે ને ફાયદો જણાશે.

૫૮=ઉધરસની ગોળી—લવંગ, સફેદ મરી, બેહડાની છાલ અથવા ગર દરેક ૧ તોલો, ખાવાનો કાથો તોલા ૩) એનું ચુરણ કરવું. બાવળની અંદર છાલ ૧૦) તોલાને ૧ શેર પાણીમાં નાખી ઉકાળવું. ૦ા શેર પાણી રાખી તેમાં ઉપલુ ચુરણ ૧ કલાક ખરલ કરવું. ને ચણા જેવડી ગોળી બનાવી એકેક ગોળી મોંમા રાખી રસ ગળવો. તરત ખાંસી નરમ પડે છે.

૫૯=૧ વાલ ફટકી રોજ ઘણા દીવસ મધમાં ખાવી.

૬૦=જવખાર અને બેહડાનાં ચુરણની ગોળ સાથે ગોળી બનાવી તેનો રસ ગળીઆ કરે.

૬૧=બચ્ચાંને ખાસી=દમ—વાંસલોચનનું ચુરણ મધમાં આપવુ અથવા વાંસનો ગાંઠ ઘસી પાવો.

૬૨=બચ્ચાને ખાંસી માટે—વાંસલોચન અને વાંસકપુર દરેક ૦॥ વાલ મધ સાથે મેળવીને ખવાડવું.

૬૩=ખાસી માટે ઘોડાવજનો કટકો મોંઢામાં રાખે તે કફ લોઝન જીસનું કામ કરે છે. (એની ટીકરી બનાવી વાપરી શકાય)

૬૪=ઉધરસ માટે—હળદરને   રાત્રે સુતી વેળા, મોઢામાં રાખીને, રસ ગળવો.

૬૫=ખાંસી—હળદરને શેકીને સુતી વેળા ચાવી ખાએ.

૬૬=ખાંસી   —કાથો, અરીઠુ, સીંધાલુણ સરખે ભાગે મેળવી મગ જેવડી ગોળી કરી ૯ ગોળી રોજ ખાવી. ઉપાય ઘણો સારો છે.

૬૭=ખાંસી બાળકની માટે—કાસુંદરાના ૧ પાનને માતાના દુધમાં મેળવી ૩ દિવસ બાળકને પાય તો ખાંસી બંધ પડે.

૬૮=ખાંસીની જડ જાય—ખસખસના પોસ ૦॥ તોલો, સુંઠ ૦॥ તોલો ધાવડીના ફુલ ૦॥ તોલો, પાણી શેર ૧ને ઉકાળી એક શેર રાખે તેમાંથી બે તોલા ઉકાળો રોજ ૩ વાર પીએ.

૬૯=ખાંસી, મરડો—ખાસી   મરડા માટે દાડમની છાલ ખાવામાં અપાય છે.

૭૦=ખાસી માટે—બાવળની કુંમળી પાલી ખુંદીને તેનો રસ ખાંડ સાથ મેળવી સવાર સાંજ પાવો.

૭૧=ખાંસી માટે—બોંયરીંગણી તથા અરડુસાનો ઉકાળો આલે છે. અથવા બોંયરીંગણીની જડ મોઢામાં રાખી ચુસે તો ખાંસીને જરૂર ફાયદો થાય.

૭૨=ખાંસી બચ્ચાની માટે—મધ અને સેરડીના સરકા સાથે મેળવીને તેમાંથી અરધી ચમચી બચ્ચાને દીવસમાં ત્રણ વાર પાવું.

૭૩=ખાંસી અને સળખમ માટે મરીચ્યાદી ગોળી—મરી જવખાર, પીપર, દાડમની છાલ સંભાગે મધ સાથે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી મોઢામાં રાખીને રસ ગળવો.

૭૪=દમ=સાસ, ખાંસી—હીંડી પીપરનું ચુરણ ૪ વાલ મધ સાથ ખાવું.

૭૫=ભોંયરીંગણી—(કનટાકરીના) છોડના પાંદડાં કાંટાવાળાં અને ફળ પીળાં બોર જેવાં છે. તેની અંદર બી રહે છે. એના બી તથા પાંદડાંને તેલમાં ઉકાળી તેલ બનાવે છે. તે તેલ પીવાના તેમજ ચોપડવાના કામમાં આવે છે. હાંફણુ=ખાંસી માટે આ તેલ પીવાના કામમાં આવે છે.

૭૬=ખાંસી—ભોંયરીંગણીના મુળીઆનો ઉકાળો, ખાંસી માટે પીવામાં આવે છે. ખાંસી અને હાંફણને માટે આ આખો છોડ ઘણો જાણીતો છે.

૭૭=ખાંસી માટે મધ શેર ૦।। તથા પાણી શેર ૨ એને એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં ૫૦ વાર નાંખવું તેમાંથી પાંચ તોલા દીવસમાં ૩ વાર પીવું. આ રીતે બનાવેલું મધપાણી ખાંસીને ફાયદો કરે છે.

૭૮=આલસ. ખાંસ, દમ માટે—સેકટાના ઝાડને કોતરી અંદર અજમો ભરવો અને તે ગાબડું પાછું પુરી દેવું. ૪ માસ પછી અજમો બહાર કાઢી તેનું ચુરણ ૦।। તોલા રોજ બે વાર ખાવું.

૭૯=ખાંસી ધાવતાં બાળકને હોય તે માટે—૧ એલચી: ૧ લવંગ. લવંગના વજન જેટલો અજમો, આ ચુરણને એવડી પાનમાં મુકી બીડી બનાવવી. ૧ તોલા પાણીમાં આ બીડી ઉકાળવી. પછી તેજ ગરમ પાણી અને બીડીને વાટી તેનું પાણી ગાળી લેવું તે પાણી બે આની ભાર બાળકને દીવસમાં ૩ વાર પાવું. અને તેનો કુચો બાળકની માતાને ખવાડવો.

૮૦=ઉધરસ માટે—ખાખરાની ફળીમાં મરી ભરે અને તે ફળી સુકે. અંદરના તે મરી અને ત્રણભાગ પીપળ મેળવી મધ સાથે ખાવ.

ખાંસી.

૧=પડછલ (ગળાનો) ઉતરે, મોટો થાય ને જીભને લાગી લાગીને ઝુમી ખાંસી આવે તે માટે આમળીના ચીચોડાને ઠંડા પાણીમાં આખી રાત ભીંજવે. ઠંડા પાણીમાં ઘસી તે ઉપર લગાડે.

૨=ખાંસીની ગોળી=સરકમ માટે ખેરનો કાઠો ૫) ભાગ, બેહેડાની છાલ ૫) ભાગ, મરી ૧) લવંગ ૧) બરાસ કપુર ૦।। ભાગ બારીક

૧ ભાગ એની ગોળી બાવળની છાલના ઉકાળામાં બનાવે તેનો રસ ગળે. ૧૨ ગોળી આખા દીવસમાં લીએ.

૩=તંબાકુના દાંડાની અને સિંધવની ખાખ ૧ થી ૧॥ વાલ મધ સાથ બાલકને આપવી (જુઓ કુકડીઆ ખાંસી)

૪=રૂદ્રવંતી=(પડીઓ=પલીઓ) એના આખા છોડનું ચુરણ ॰। તો મધ સાથ ખાએ. જ્યારે ઝાકળ પડે ત્યારે એ છોડ ઉપર મોતીના દાણા જેવા દેખાય, સુરજની ગરમીથી તે તવાઈ પાણી નીચે પડે ત્યારે તે છોડ રડતો હોય એમ જણાએ.

૫=૧) સેર જુવારનો આટો, ૧ સેર નિમખ એનો ૧ રોટલો પાણી સાથ મસળીને બનાવે, ૧) કાદવના ઠીકરામાં તે રોટલો મુકે, બીજું ઠીકરૂં ઉપર ધાકે, ૩) વાર કપડ છંદ કરે; અંદરની હવા, બહાર જવા ન દીએ. મંદ અગનીથી તે પકવવા. ॰। તો. ચુરણ ઘી સાથ રોજ બે વાર ખાએ તો ચાહે તેવી ખાંસી નરમ પડે. (બંધે ઠીકરાંને પથર ઉપર ઊંધાં ઘસી તેની કોર સરખી કરવી)

૬=લવંગ, જેઠીમધ, સુવા, પીપળીમૂળ, સંભાગે ચુરણ બેઆની ભાર મધ સાથ લેવું.

૭=બાકરાના ફુલ (રવેદાં)ની ચોકદી ૨) ભાગ, લવંગ અથવા મરી ૧) ભાગનું ચુરણ વાલ બે મધ સાથ ખાએ.

૮=આકડાના દુધને અડાયાની રાખમા મેળવી છાંયામાં સુકવે ૧) વાલ ચુરણ મધ સાથ ખાએ.

૯=અધેડાનો ખાર, દમ ખાસી માટે છે.

૧૦=લવંગ, બેહડાની છાલ, મરી, જવખાર સંભાગે લઇ બાવલની છાલના ઊકાળામાં ૧) વાલની ગોળી બનાવે. ઉપલાં ચુરણમાં તેના વજન જેટલું ખેર સાલ મેળવે.

૧૧=આકડાનાં ફુલના રવાયડાં ૪) ભાગ, સિંધવ ૪) ભાગ, અફીણ ૧) ભાગ, એની ચણા જેવડી ગોળી બનાવે.

૧૨=ખાંસી અને ખહી માટે અરડુસી ઘણુંજ ઉપ્યોગી છે, કહેવત છે જે "જ્યારે અરડુસી હૈયાત છે ત્યારે રક્તપીત, ખાંસી, ખહીવાળાં દરદીએ જીવવાની આશા સા માટે છોડવી !" ખહીવાળા દરદીને તાવ જો ન હોય તો જરૂર ફાયદો થાય.

૧૩=ધોડાવજ અને જેઠીમધનું ચુરણ ૫) વાલ મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ તો ચમત્કારીક ગુણ આપે. એની ટીકડી બને.

૧૪=ઘોડાવજનું છોડું મોંમા રાખે તેનો રસ ગળે.

૧૫=ઘોડાવજનું છોડું ઘસી નાખે લગાડે તો સળેખમને અને સરદીવાળી ખાંસીને ફાયદો કરે.

૧૬=એલ્ડાને થીનો હાથ લગાડી સેકી ચુરણ કરે તેને અડુસાના પાનના ૪) પત આપે તે ચુરણ ૦। તો. ખાય.

૧૭=ભોંયરી ગણીના રાખ ૧) વાલ ગોળ સાથ ખાય.

૧૮=ચીનાઇ સાકર અને મરીના દાંણા મોઢામાં રાખે.

૧૯=સાબરસીંગને દીવેલમાં ૮) દીન બોળી રાખે તેની ખાખ છાણામાં બાળી બનાવે. મધ, અને પીપર સાથ ૧) વાલ ખાય.

૨૦=લોખંડનો, વરીઆળીનો, અને અનીસાંનો અર્ક દરેક ૩) ટીપા ૨) તોલા પાણીમાં રોજ ૩) વાર પીએ.

લોખંડનો અર્ક બનાવવાની રીત=૧॥ સેર સેરડીના સરકો, ૧) તો. સ્ટીલનો ભુકો મેળવી તડકે રાખે. રોજ હલાવે ૧૫) દીવસે વાપરવા લાયક થાય.

લોખંડની ખાક બનાવવાની રીત–૧) તો. સ્ટીલનો ભુકો. ૦। સેર બાવળની કુમળી પાલીનો માવો મેળવી ૧૫ દીવસ છાયામાં રાખે. પછી ૩) દીન તડકે મુકે. પછી તેને ઝાટકી લોખંડ જુદું પાડે તે લોખંડના ભુકાને પાણીમાં નાખે જે પાણી ઉપર તરે તે પાકો અને જે પાણી નચે બેસે તે કાચો; કાચાં માલને ઉપર મુજબ ફરી પકવે. પાકા માલને લુગડાંવતી ગાળી સુકવે અને ખાવામાં લીએ.

૨૧=સંચળને લોઢાના ઠીકરા ઉપર ગરમ કરી તેનુ ચુરણુ બનાવે. ૨) વાલ ચુરણ ઘી સાથે ખાએ તો ઉધરસ પાકી ગળફા બહાર નિકળે

૨૨=બાળકની ખાંસી માટે વાંસના ગાઠને પાણીમાં ઘસી પાએ,

૨૩=સાજીખાર, હળદર જુના ગોળમાં મેળવી ગોળી બનાવે. તે મોંઢામાં રાખે,

૨૪–કંટાળા થુઅરના કોમળ છોડને ઇંગારે પર તપાવી, તેના રસમાં લુણાંણુના ફુલ મેળવી, ચણાં જેવડી ગોળી કરી મોંમા રાખે,

૨૫–બાળકની ખાંસી માટે અગત્યાનાં પાનની રસ ૫) ટીપાં મધમાં પાવાં,

૨૬=મોટાં માણસને અગત્યના મુળ ઘસી ૧) તો પાવો,

૨૭=બાળકની મોટી ખાંસી માટે દુધ અને ગોળ મેળવી પાવું- આ બે ચીજ સાથે ખવાય નહીં ઝેર ઉત્પન્ન થાય, છતાં તે ઝેર બાળકની મોટી ખાંસીને મટાવે, દુધમાં ખાર છે, અને દુધ બીજા કોઇ ખાર સાથે ખવાય નહી.

૨૮=અજમાંનું ચુરણ (ગરમ કરી બનાવેલું) ૫) તોલા. ગોળ ના સેર. અફીણ ૪) વાલ એની ચીની બોર જેવડી ગોળી બનાવી મોમાં રાખે.

ખુજળી-કીડ-ખસ.

૧-ખુજળી—ઠંડ લાગી ખુજલી થાય તો કુવારનો રસ લગાડવો.

૨-કીડ માટે—આવળની છાલનું પાણી ઉકાળવું. (૧ ભાગ છાલ ને ૭ ભાગ પાણી) તે મસળવાથી કીડ નરમ પડે.

૩-ખસ અને શરીરમાં ગરમી દાહ ઘણી થાએ- ભોંપાતરીના પાન ૧) તોલો પાણીમાં વાટી, ગળી સાકર નાંખી પીવું. એક દીનમાં ત્રણવાર ત્રણ દીવસ પીવું. સખત ખસ મટે છે.

શરીર બળતી દાહ માટે—ભોંપાતરીનો રસ ૧) તોલો પીવો.

૪-ખુજળી માટે મરચીની ચરબી અને સરકો લગાડે તો ખુજળી મટે.

૫-કીડ નરમ પડે—આવળની પાલી ઘુંટી કીડ ઉપર લગાડવી તેથી કીડ નરમ પડે છે.

૬-સુકી લુખસ-કીડ મટે—અરીઠાનું ફીણ ઘીમાં મેલવે, દરદી તડકે બેસી તે ઘી મસળે અને પછી ઠંડા પાણીથી નાહે.

૭-ખુજલી ગોળીપર હોય તે માટે—કાથો પાણીથી મેળવી તેનો ઘસાડો ગોળીપર મસલવો.

૮-ખુજલી માટે—સમુદ્રફીણ લીંબુના રસમાં બોળી મુંજવું. આ મુજબ સાતવાર મુંજીને તેનો ભુકો ખુજલીપર મસળાવો.

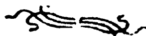
૯-સુકી ખુજલી માટે—સરપંખાની કુંમળી પાતરી તોલા ૨ સુધી પાણીમાં વાટીને ગાળીને દીન પંદર પીવી.

૧૦–ખુ[illegible] માટે—[illegible] રસ, તલના [illegible] સાથે [illegible] મેળવીને મસળવુ

૧૧–ખુજલી માટે—સંરેકા અને મીઠું તેલ મેળવીને મસળવુ

૧૨–ખુજલી માટે—સુખડનું તેલ લીંબુના રસ સાથે સંભાગે મેળવી લગાડે છે. નરમ મીજાજવાળા દરદીને આથી તાપ આવી જાય માટે મીઠું તેલ સાથે સંભાગે લેવું.

કીડ અને લુખસનું માટે—સુકા આમળા ૨) તોલાને ૧ શેર પપાણીમાં ઉકાળે અને પા શેર પાણી રાખે તેમાં ગાયનું ઘી ૧॥ તોલો, સરસીઉ તેલ ૦॥ તોલો, સીંદુર ૦I તોલો, મેળવી શરીર પર ર લગાડી ૦I કલાક તડકે બેસે. આ મુજબ ૭) દીન ચાલુ રાખે.

ખીલ-મોઢાના

૧–ટંકણખાર, ગુલાબ જળમાં મેળવી લગાડવો. રક્તચંદન અને મરીનો લેપ કરવો.

કપીલો અને હીરાદખણ ઘીમાં વાટે ને, લગાડે.

સુખડ પાણીમાં ઘસી લગાડીઆ કરે, સુકાયને ફરી ફરી લગાડે અથવા ચારોળી વાટી રાતરે રોજ લગાડવી,

૨–ખીલ થાય તે માટે—એલીઆની ગોળી વટાણાં જેવી જુલાબ માટે વારવાર લેવી.

૩–ચકલીનો આધાર સુકવી પાણી સાથ મેળવીને ખીલપર ચોપડે તો ફાયદો થાય.

૪–જીરાંને પાણી સાથ ખુબ વાટીને ખીલ ઉપર લેપ કરવો.

૫–નાળીએરનું દુધ, કાળી જીરી સાથે મેળવી ખીલ ઉપર લગાડે છે. તે ચામડી સુવાળી કરે. મોઢા ઉપરના ખીલ નરમ કરે, મોઢા ઉપર કરચળી થતી અટકાવે છે. મીલ્ક ઓફ રોઝીસ જેવું છે. વેલાતી મીલ્ક ઓફ રોઝીસનું કામ ઘણા ઓછા પઇસામાં થાય છે.

૬-ગળવેલનો સત્વ વાલ ૪ મધ સાથે દીવસમાં ત્રણ વાર ખાવો.

૭-ચણોઠી, સંચળ ખાર સાથે વાટી લેપ કરવો,

૮-ખીલ માટે દરાખના ઝાડને બાળી રાખ સરકા સાથે મેળવી.

૯=મોઢાના ખીલ માટે તલના જુના ખોળને ગૌમુત્ર સાથ મેળવીને લગાડવાં.

કાળી દરાખ વાટીને લગાડવાથી ખીલ મટે છે.

૧૦=જાયફળ દુધમાં ઘસી ખીલપર લગાડે.

૧૧=ખીલ મટે—મીંદળના બી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૨=ખીલ મટે—લવંગને પાણીમાં ઘસી ખીલપર લગાડે.

૧૩=ખીલ—સમુદ્રફીણ પાણીમાં વાટી ચોપડવું.

૧૪=મોઢાના ખીલ માટે—સરકા ૨ ભાગ, મધ ૧ ભાગ મેળવીને મોઢે લગાડે.

૧૫-ખીલ મોઢાંના સારા થાય—કડવા વાલનો આટો સરકામાં મેળવી લગાડવો.

૧૬=ખીલ મોઢાના માટે—બદામનું કોટલુ અને બસરાઇ પાણીનો કુચો તેની ઠીકરી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ખીલ—બાળગાતુખમનો બારીક ભુકો, મંડાની સફેદી સાથે મેળવી ખીલ ઉપર લગાડવો, ખીલ ફોડવા જોઇએ નહીં. ખીલ ફોડવાથી તેની દસી બીજીગમ લાગે છે અને નવા ખીલ લધે છે.

૧૭=મોંઢાના ખીલ તથા મસા સારા થાય—ભેંસના કાનનો મેલ લીંબુના રસમાં ઉનો કરી ખીલપર લગાડે તો ખીલ સારા થાય.

૧૮=મોંઢાના ખીલ માટે મરઘીના ઈંડાના કોટલાંની રાખ તથા હાડકા બાળીને તેની રાખ સરકા સાથે મેળવી લગાડે.

૧૯=ખીલ—માટે ચીની બોરની રાખ પાણી સાથે ચોપડવી.

૨૦=ખીલ મોંઢાના—મરી અને ગોરૂ ચંદન પાણીમાં ઘસી લગાડે તો ખીલ મટે.

૨૧=ખીલ માટે—માયુફળને ચોખાના ધોવાણમાં ઘસીને ચોપડે તો ખીલ મટે.

૨૨=ખીલ મોઢા ઉપરના મટે—નાક ઉપર અથવા મોંઢા ઉપર ખીલ થાએ છે તેને દાબે તો અંદરથી પરૂ અથવા બીઓ નીકળે

છે ઓરતને દસતાન પેદા થાએ અને મરદને વિર્ય પેદા થાએ ત્યારે ખીલ થાએ છે. એ જુવાની શરૂ થવાની નીસાની છે, એના ઈલાજ મડનો આટો સરકામાં મેળવી લગાડવો,

ખીલ મોઢા પરના.

૨૩=મસુરની અથવા ચણાની દાળનો આટો, હલદર, તેલ મેળવી રાતરે લગાડવો.

૨૪=ચકલી અથવા કબુતરની ચરક સરકામાં લગાડવી.

૨૫=મસુર હલદર, લીંબુનો રસ મેળવી લગાડે.

૨૬=સીમલાના કાંટાને દુધ સાથ વાટી લગાડે.

૨૭=નવસાર અથવા ટણકનખાર ગુલાબ જળનાં ઘસી લગાડે.

૨૮=કડવી બદામ ગુલાબજળમાં વાટી તેનું દુધ લગાડે

૨૯=કપુરને સ્પીરીટમાં મેળવી લગાડે.

૩૦=ટણકનખાર ૨) વાલ, સાકર ૨) વાલ, લીંબુનો રસ ૨) તોલો મેળવી લગાડે.

૩૧=ગંધક ૭) વાલ, મેગનીસીઆ કારબોનસ ૨) વાલ મધ સાથ ખાવું ૧૫) દીન.

૩૨=કેસર, નાગકેસર, ઉપલેટ, રતાંજરી, રાળ સંભાગે સુખડ ના તેલનાં લગાડે.

૩૩=ગંધક, ટણકનખાર દુધમાં મેળવી લગાડે

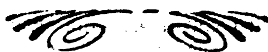
૩૪=પારાનો માખણીઆ મલમ અને માખણ સંભાગે મેળવી લગાડે.

૩૫=કેરીનો અથવા લીંબુનો રસ લગાડે

૩૬=સરડા જાણવરને બાળી, ખાક કરે તે લગાડે

ખીલી

આંગળાં ઉપર ખીલી થાય, ત્યારે અગન બહુ બળે, ઊંઘ ન આવે ત્યારે દહી અને ભાતની પોતીસ બાંધવી, તે ફુટે, પાકે અને રૂઝ આવે ત્યાં સુધી બાંધવી.

ખોરો માથામાં નીખ.

૧=ખોરો અથવા માથાના ફુલ્લા—ચાનાને સરકામાં વાટી માથે લેપ કરવો.

૨=ખોરો નિકળે અને જુ મરે—દરીઆના પાણીથી શરીર ખુબ ચોળીને નાહવું. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખીને ઉપર મુજબ કરો તોપી ફાયદો થાય.

૩=જુ, ખોરો અને નીખ—પારાનો માખણીઓ મલમ અને માખણ સંભાગે મેળવી લગાડવો,

૪=માથાનો ખોરો—માથાની ઝીણી ફુલ્લી—બકરીની લીંડ વાટીને માથે ચોપડવી તેથી ફુલ્લી સારી થાય છે.

(બાળકને) ખુંધ નીકળે

૧=દોરી પકડાવી હીંચકા ખવાડવા,

૨=આંસુદરાના મુળ ૦ા તોલો પાણીમાં ઉકાળી ૨) વાલ ગુંગળ મેળવી રોજ પાવું.

૩=ત્રીફળાંનો ઉકાળો, ગુંગળ મેળવી પાવો.

૪=ખુંધ બાળકને હોય તે માટે—આંસોંદરા ઝાડના મુળની છાલ ના તોલો દરરોજ ઉકાળી તેમાં ૧થી ૨ વાલ ગુંગળ નાંખી પાવી. ઉપલા કાહવાથી લોહીનો સુધારો પણ થાય છે.

ખોરાક

ખોરાક=શકતી વધારવા માટે

૧=શકતી આવે—ઘઉંનો દળ ખાવાથી શરીરે શકતી વધે છે.

૨=ચોખાને ખોરાક બધા ખોરાકમાં સારો છે. ચોખા જુના લેવાં. નવા ચોખા ખાવાથી કેટલાક માણસોના પેટ આફળાઈ આવે છે.

જુના ચોખા સરવેને માફક છે. સીક માણસને માટે અચ્છો ખોરાક છે. તેને પકવવાની રીત નીચે મુજબ છે.

ઓસાવેલા ચોખાનો દરદીને માફક આવે છે. ઓછા પાણીમાં ઓસાવવાથી ચોખાનો કેટલોક કસ નીકળી જાય છે માટે એક શેર ચોખા ઓસવવામાં ચાર શેર પાણી જોઇએ. ચોખા વાસણના તળીઆમાં બેસે ત્યારે તૈયાર થયેલા સમજવા ત્યારે પાણી ઓગાળી કાઢવું અને ઘી નાખી ચોખા અંગારે રાખવા. ઓસાવવામાં પાણી વધુ લેવાથી ચોખા બગડતા નથી, અને કસ નીકળી જતો નથી, નવો ચોખો સરદી કરે છે, જેમ જુનો ચોખો તેમ ખાવામાં સારો. દરદી માટે જુના સાડી લાલ વરીના ચોખા વધું સારા. ચળકતા કરેલા ચોખા કરતાં ઓછા છરેલા કુસ્કીવાળા ચોખા દરદીને ખાવામાં સારા છે.

અડદ. (૧ જાતનો અનાજ)

૩=પુષ્ટીકારક= વીર્ય વધારે= માઉંસ વધારે= દુધ થાનમાં વધારે=	અડદનો આટો ૦। લઈ ઘી ૨) તોલા સેકીને પછી મધમાં મેળવીમાં ૨) તોલાં ૨૧ દીન ખાવો.

એમાં છોલેલા કવચા ઉમેરવાથી ગુણ વધે છે.

૪=ખોરાક તરીકે કેળાં—કાચાં કેળાની છાલ કહાડી નાખી તેનું ચુરણ બનાવે તે ચુરણ જલેબી, પુરી અને સીરો બનાવવામાં ખપ લાગે છે. આ ચુરણ દુધમાં ઉકાળે તો આરારૂટની માફક દુધને ઘાડું કરે, અને ખોરાક તરીકે બાળકને અપાએ.

ખોરાક ખાવામાટે પતરાવળી.

૫=ખાખરાના પાનની પતરાવલીમાં જમવાથી ફાયદો છે. કેટલાક હીંદુઓ ચોમાસાની રૂતુમાં પોતાનું ભોજન ખાસ પતરાવલીમાં લીએ છે.

શરદીવાળાં પાકવાનો ખાખરાના પાનપર ખાવાથી અને ગરમીવાળાં પકવાનો કેલના પાતરાંપર ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

ઊચ ન્યાતીના ભોજન કેલના પાતરામાં ખાવાથી શરીરે નુકશાન પહોંચે છે. પતરાવલીમાં ભોજન ખાનારાઓ કેલના પાતરાંપર ભોજન લીએ તે સુધારો કહેવાય નહીં.

૬=છાસ—દુધની છાસ બને છે. જેનો ઉપયોગ દેશી વઈદુ બહુ વખાણે છે, હવે અંગ્રેજી વઈદું તેને વખાણવા લાગ્યું છે. છાસ પાચી એ. ઘણી ઉમદા અને તનદુરસ્તીને ફાયદો આપનારી છે. ખોરાક પાચન કરે છે, ભુખ લગાડે છે અને શરીરમાં ચરબી વધારે છે. એ પુસ્ટીકારેક ખોરાક છે.

દુધનું દહી બને છે—દહી બનતાં તેમાં લેકટીક એસીડ પેદા કરે એવા જંતુઓ થાય છે, અને તે જંતુઓ આંતરડાના બીજા જંતુઓ જે ખોરાકને કોહવડાવે છે અને પેટમાં બગાડ કરે છે તે જંતુઓનો નાશ કરે છે. અને આ કારણથી દહી પાચન શકતી વધારે છે અને શરીરે ફાયદો કરે છે.

દહી બનાવવાનાં દુધને ઉકાળવું જોઇએ, ને દુધમાં જરા દહી નાંખવાથી તાજા દુધનું દહી બને છે. તાજું અને મોળું દહી વધારે ગુણ આપે છે. કારણ કે લેકટીકએસીડ પેદા કરનારા જંતુઓ તે વખતે દહીમાં ઘણા હોય છે. પણ જેમ દહી જુનું અને ખાટું થાય તેમ તેનો ગુણ ઓછો થાય છે કારણ કે લેકટીક એસીડ પેદા કરનારા જંતુઓ ખટાસથી ઓછા થઇ જાય છે.

આ મુજબ તાજાજ દહીની બનાવેલી મોળી છાસ ઘણી ઉપયોગી છે. સાધારણ ખાટી છાસ દરદને નુકસાન કરે, આ વાત ધ્યાન પર જરૂર રાખવી.

લેકટીક એસીડ દવા તરીકે એકલી લેવાથી છાસના જેટલો ગુણ જણાતો નથી. કારણ કે લેકટીક એસીડ આંતરડામાં જાય તે અગાઉ તે શરીરમાં પચી જાય છે અને નાશકારક જંતુઓ જે આંતરડામાં છે તેનો મારવામાટે તે જગાએ પહોંચી શકતી નથી. દહીમાં અને છાસમાં એવું છે કે તે પેટમાં જઇ ઠેઠ આંતરડામાં લેકટીક એસીડ બનાવે છે. અને તે એસીડ ત્યાંના ખરાબ જંતુઓનો નાશ કરે છે. જ્યારે છાસ દવા તરીકે શરીરના સુધારા માટે લેવી પડે તે વખતે તેલ અને ચરબીવાળો ખોરાક ન લેવો પણ થોડા તેલ વગર હલકો ખોરાક લેવો. કેટલાક દરદીને છાસ પીવાથી ઝાડાઓ કમતી થાય છે કારણકે છાસમાં કેલસીઅમ ફોસફેટ આવે છે.

બચ્ચાંને દુધ જરપત ન થાએ તો દુધ ઉકાળતી વખતે જાય-ફળનું અડધું ફાડચું સાથે ઉકાળવામાં લેવું ને ફાડચું પાણીથી ધોઇ સાફ કરી મુકવું. દર વેળા દુધ ઉકાળતી વેળા તે ફાડચું વાપરવું.

ભેજાને સાંટી આપવાનો તેમજ ઉંઘ લાવવાનો ગુણ જાયફળમાં છે.

૭=ચાહ રીત સર પીવામાં આવે તો તે ઘણો સારો ખોરાક છે. પાચણ શકતી વધારે છે, શરીરે ગરમાવો લાવે છે અને થાક ઉતારે છે.

ચાહ બનાવવાની રીત—ચાહને કોરા વાસણમાં નાંખવી, ચીનાઈ કાચીનું વાસણ હોય તે વધારે સારૂં તે ઉપર ઊકળેલું પાણી નાંખવુ. પાંચ મીનીટ રહેવા દઇ છુંછો ગાળી નાખવો. પાણી ઘણું ઉકાળવું નહી. પાણી ટાંકાનું કે વરસાદનું અથવા મીઠા કુંવાનું જોઇએ. ખારવાળું પાણી ચાહનો સ્વાદ બગાડે છે.

ચાહના પાંદડા ગરમ પાણીમાં ઘણો વાર રહેવાથી ટેનીક એસીડ, કફીન વગેરે ખેંચાઇ આવે છે. જે ભુખ મારી નાંખે છે, માથુ તપાવી મુકે છે, બુદ્ધી ઓછી કરે છે, ખરૂં ખોટું પારખવાની અકલ ગુમ કરે છે.

ચાહની ખાસીયત—ગરમી જોઇએ ત્યારે પીવામાં ફાયદો છે. આપણા દેશમાં ચાહ પીવી એ મોટાઇ ગણાય છે. જેમ વધુ વખત ચાહ પીવાય તેમ મોટાઇ સમજાય છે. તેમાં નુકશાન છે.

પીવામાં ચાહ ગરમ સ્વભાવની છે. જો ચાહ ઘણી ગરમ પડે તો ખાંડ, દુધ, નાંખી તેનો ગરમાવો ઓછો કરીને મોટાઇ દેખાડવા ચાહ પીવાય છે.

૮=ચાહની ખાસીયત ગરમ છે. જ્યાં ગરમી જોઇતી હોય ત્યાં પીવામાં આવે તો તે વાજબી છે, પણ સખત તાપના દીવસમાં જ્યારે શરીર બળતું હોય ત્યારે ખરે બપોરે બે ત્રણ વાગે ચાહ પીવી એનો મતલબ સમજાતી નથી ચાહની ટેવ અફીણની ટેવ જેવી છે જો ચાહ મુકી દેવા ઇચ્છતા હો ત્યારે તેને બદલે નીચે મુજબ પીવું.

દેશી ચાહ—તુલસીના તથા બીલ્લીના પાંદડાં અને તજ એની ચાહ બનાવી પીવાથી વીનાઇ ચાહની ગરજ સારે છે.

૯=રસ્તાનો ખોરાક—કેળાં પાકાં એલચી સાથ ઘુંદા રોટી સાથ ખવાય છે. ઘઉં વધુ કરતાં તત્વ એમાં છે. ઘઉં કરતાં તે જલદી પચે છે. રોગી માટે તે ઉમદા અન્ન છે.

૧૦=ખોરાક—કેળાંને સુકવી ભુકો કરી મેલીન્સફુડની માફક પાણી અથવા દુધ સાથ ખવાય છે. પુષ્ટીકારક છે. બચ્ચાંને બહુ માફક છે.

૧૧=પુષ્ટીકારક ખોરાક—અધકાચાં કેળાંને ભુંજી તેનો આટો બનાવી દુધ સાથ ઉકાળી ૭ દીવસ ખવાડે તો શરીરે પુષ્ટી આવે

૧૨+ખોરાક—જુરી જુવારના પોંખ ખાવાથી શરીરે શક્તી વધે

૧૩+સૌથી સારો પુષ્ટીકારક ખોરાક—ગાયનું દુધ ગરમ કરી તેમાં ૦॥ તોલો ઘી અને ૦॥ તોલો સાકર નાખી રોજ બે વાર પીવું.

૧૪=દુધ જલદી બગડે નહીં—લાલ રંગની બાટલીમાં દુધ રાખે તો ઘણો વખત સારી હાલતમાં રહે અથવા દુધની બાટલી લાલરંગના કપડાંથી વીટાળી રાખે તો ૧૦ કલાક સુધી દુધ બગડે નહીં.

૧૫=તાજું દોહેલું દુધ પીવામાં પુષ્ટીકારક અને જલદી જરપત થાય તેવું હોય છે.

થંડું દુધ ગરમ કરીને પીવું એટલે ૧૨૫ ડીગરી જેટલું અથવા પી શકાય એવું ગરમ કરવું.

ઉકાળેલું ૨૧૨ ડીગ્રીવાળું દુધ પીવામાં ખોરાક તરીકે નબળું છે, ગુણ ઓછો આપે છે.

દુધ ખુલ્લું, ઉઘાડું ન મુકાય એવું કહેવું ચાલે છે તેનું કારણ એવું કહેવામાં આવે છે જે, ગરોળી જાનવર દુધમા પોતાનો અઘાડ નાખે તે અઘાડ ઝેરી હોવાથી તે દુધ પીનાર દુઃખી થાય. દુધ ખુલ્લું ન રાખવાનું સંઘીન કારણ એ છે જે. શરીરપરના કોહવાટને તેમજ ગટરની ગંદકી અને ખરાબ હવા ચુસી લેવાની શક્તી દુધમાં છે. તેથી કોહવાટના તેમજ ગટરના જીવજંતુ દુધમાં ખેંચાઇ આવે છે. તેથી ઉઘાડું રાખેલું દુધ પીવાથી પીનારને તાવ ચઢી આવે છે અથવા બીજી કોઇ બીમારી લાગુ પડે છે.

૧૬=શક્તી વધે—બીજોરાનો મુરબ્બો ખાવાથી શક્તી વધે. શરબત બનાવી પીએ તેથીબી શક્તી વધે. મુરબ્બો બનાવવાની રીત એક વાસણમાં પાણી નાંખવું તે ઉપર કપડું બાંધવું. તે કપડાં ઉપર છાલ કાઢેલા બીજોરાના કટકા મુકવા અને ચુલે ચઢાવવું. પાણીની વરાળથી બીજોરું બફાએ તેને સાકરના શીરામાં મેળવી મુરબ્બો બનાવવો. શરબત બનાવવા માટે ઉપર મુજબ બીજોરાંને બાફી પાણી સાથ વાટીને રસ કહાડવો, તેને સાકર સાથ મેળવી શરબત બનાવવું.

૧૭=એલચીનો અથવા હરડેનો મુરબ્બો—હરડેને ઉકળતાં પાણીમાં એક રાત ભીંજવવી, પોચી પડે ને તે હરડેને કાંટાથી ચોખવી; એજ પાણીમાં સાકરની ચાસણી બનાવી તેમાં હરડે નાખવી અને છાંયા-શાપર. રાખવી આ મુરબ્બો જુનો થાય તેમ તેમાં ગુણ વધે છે.

૧૮=પુષ્ટીકારક—ઢોરને ગાજર કાચાં ખવાડવાથી અને માણસને ગાજરનો પાક કરી ખવાડવાથી પુષ્ટી વધે છે.

૧૯=ગધેડીનું દુધ ચાલુ પીવાથી—ખુંધી ભગડે અને ઓછી થાય.

ગેટીનું દુધ—હૃદય નબળું હોય તેવા દરદીને નુકશાન કરે.

૨૦+૨૧=દુધ બચ્ચાં માટે—બચ્ચાંઓ માટે દુધ ગરમ કરવાની રીત હાલમાં નીચે મુજબ ચાલે છે—ચોખ્ખું પાણી વગરનું દુધ પસંદ કરી તેને સારી પેઠે ઉકાળ્યા પછી બચ્ચાંઓને પીવાડવામાં આવે છે. દુધ ઉકાળવામાં પાણી દુધમાંથી ઓછું થાય છે. એટલે તેમાં ચીકાસનું પ્રમાણ વધે છે. આવી રીતે ઉકાળેલું દુધ નબળાં બચ્ચાને જરપત થઈ શકે નહીં અને ભાર પડે છે. માટે મારી વગદું ભલામણ કરે છે કે બચ્ચાં માટે દુધ ગરમ કરો તેમાં વધુ પાણી નાખીને પાતલું કરો, અને ગરમ એટલું કરવું કે દુધની અંદર ઉત્પન્ન થયલા જીવડા મરણ પામે. [illegible] બચ્ચાંઓને દુધ પાવામાં આવે તો મેલીન્સફુડ અને દુધના ડબ્બાની જરૂર પડે નહિ.

દુધ ઉકાળવાની રીત—૧ શેર દુધમાં ૦। શેર પાણી નાખી ધીમી આંચે ઉકાળી પાણી બાળવું. વાસણ ખુલ્લું રાખવું. વાસણ ચુલા ઉપરથી ઉતારી પછી થોડીવાર [illegible] હલાવવું.

દુધ બચ્ચાંને ભારે પડે, પેટમાં ગાંઠ બંધાય, ઝાડા આવે, જરપત ન થાય તો દુધ અને પાણી સરખે ભાગે ઉકાળીને પાવું. તેથી ભારે પડે તો ટેપીઓકાની અથવા આરારૂટની કાંજી પાણી જેવી પાતળી કરી [illegible] ઉમેરીને પાવી.

દુધ બચ્ચાંને ટકે નહીં તો લાઈમ વાટર, એટલે ચુનાનું નીતર્યું પાણી મેળવીને પાવું. ફાયદો ન જણાય તો ચુનાનું પાણી પ્રમાણમાં વધારે લેવું. અને એમ ઉપાયને વળગીને રહેવું. બચ્ચાં માટે ગાયનું દુધના જેવો બીજો સારો ખોરાક કોઈ નથી.

બચ્ચાંને દુધ જરપત થતું ન હોય તો દુધમાં ત્રીજે ભાગે પાણી નાખીને ગરમ કરવું. અંદર સુવાનું પાણી તથા ચુનાનું પાણી નાખવું. સુવાનું પાણી અને ચુનાનું પાણી ઘરમાં તાજું બનાવીને આપવામાં ઘણો ફાયદો થાય છે.

દુધને ખાટું થતું અટકાવવા માટે નીચે મુજબ છે. એક શેર દુધમાં ૦। તોલો સોડાબાઈ કારબોનેટ નાખવો. એક શેર દુધમાં

સોડા બેન્ઝોએટ બે વાલ નાખવો, એક શેર દુધમાં બે વાલ ટંકનખાર નાંખવો. આ પ્રમાણેથી દુધ ઘણો વખત પીવા લાયક રહી શકે.

૨૨–માતાના દુધ જેવું બનાવટી દુધ—જ્યારે ગાય ભેસનું દુધ બચ્ચાંને જરપત ન થાય તો દુધ શેર ૦ાા. પાણી શેર ૦L સુગર ઓફ મીલ્ક ૦ાા તોલા મેળવી ગરમ કરી, ગાળીને પીવું.

પલાસમેન પાંઉડર—મલાઈ કાઢી લીધેલાં દુધને ઉકાળી જરા ઘાટું થાય એટલે ગરમ રેતીના ઉપર મુકીને બાળીને ભુંકો કરે તે.

૨૩–બનાવટી દુધ—બદામ શેર ૦ાા લેવી. તેને ગરમ અથવા ઠંડા પાણીમાં ભીંજવી રાખીને છોળતાં કહાડવાં, ને બદામને ખુદવી અને પાણી નાખતા જવું અને લુગડાં વતી ગાળતા જવું આ મુજબ બદામનું દુધ શેર ચાર થાય ત્યાં સુધી ખુંદીને રસ કહાડવો. જેમ વધારે ખુંદાય તેમ દુધ ઘાટું થાય. આ દુધ ચાર કલાક પછી ખટાસ મારે કડવી બદામ ન જોઈએ, તે નુકશાન કરે.

૨૪–દુધ થાનમાંથી પીવાય તે ગુણ વધુ કરે છે. સ્ત્રીનું દુધ બહાર કાઢી બચ્ચાંને પીવાડે તો ગુણ ઘણો ઓછો આપે.

નબળાં બાળકને બકરીનું આંચળ મોઢામાં આપી દુધ પીવાડે તો બહુ મોટો ફાયદો થાય.

૨૫–બચ્ચાંને શક્તી આવે—એક તાજા ઇંડાંની સફેતી ચાલીસ ઘઉંભાર ખાંડ, અરધો શેર પાણી એની મેળવણી કરી તેમાંથી બબે તોલા પાણી દર બબે કલાકે બચ્ચાંને આપવું.

૨૬–બાળકો શરીરે પુષ્ટ થાય—૦ા સેર કાળા તલ, બ શેર ખજુર મેળવી માવો બનાવી તેમાં ૦ા શેર આસન મેળવવું ને તેના વડા બનાવી ઘીમાં તલીને એકથી બે રૂપીઆભાર રોજ ખવા-ડવાં. એક માસ સુધી ખવાડવાં. દસ વરસની અંદરના છોકરાંઓને ખવાડવા નહીં. કારણ કે ગરમ પડે.

૨૭–આસન અંગ્રેજી સેનેટોજન નામની દવાના સઘળા ગુણો ધરાવે છે.

બાળકને શક્તી આવે અને તન્દુરસ્ત થાય—૧ ચમચી આસનને દુધમાં ઉકાળી બાળકને રોજ પાવું.

૨૮—બાળકોને શક્તી આવે—ખસખસને દુધમાં વાટવી. બીજા દુધમાં ઉકાળી બાળકોને રોજ પાય. ૩ મહીનાથી મોટાં બાળકને આ ઇલાજ કરવો, ૧ વાલથી વધુ ખસખસ બાળકની ઉમરના પ્રમાણમાં લેવી.

૨૯—બાળક જલ્દી ઉધરે—કાંદા અને ગોળ મેળવી હમેશાં રોજ ખવાડવો.

બાળકના શરીરે ગરમી આવે—ઝીણો કાપેલો કાંદો ડુંટીએ બાંધવો.

૩૦—બાળકને નજર ન લાગે તે માટે ફેરવા દાણાની હારડી હાથે પેહરાવે.

૩૧—વજ્જર બુટ્ટીની માળા—અરીઠાના બીને બીંજવી રાખે તે નરમ થાય ને વચમાં કાણું પાડે તેની માળા બનાવે. તે ગોડાઓને બીની માળા સોભા માટે પેહેરાવે અને નજર ન લાગે એવા હેતુથી પેહેરાવે છે.

ખોરાક નુકસાન કરે.

૧–સરદ રૂતુમાં દહીંનો ખોરાક ખાય તો નુકસાન થાય.

૨–(ગરમીની રૂતુમાં દહી સાકર સાથ ખવાય)

મીઠું ઘણું ખાવાથી પુરૂષાર્થ કમી થાય, (મીઠું પેટનોવાયુ તોડે)

૩–કઠોર ઘણો ખાવાથી પેટમા દુખે. માઉસમાં શક્તિ લાવવાનો જે ગુણ છે (નાઇટ્રોજન છે) તેના કરતાં વધારે ઘઉંમાં, વટાણામાં અને તુવરમાં છે.

૪–મધ ગરમ પાણીમાં પીએ તો નુકસાન થાય.

૫–દુધ નીચલી ચીજો સાથ નહી ખવાય; મગ, મૂળા કોઇબી જાતનો ખાર અને તેલ.

ખોરાક દવા તરીકે.

ઔષધ એટલે ૧) ચીજ, જે ખાધાથી દરદ સારૂં થાય પણ બીજું દરદ થાય નહી તેને ઔષધ કહેવું. માથાના દુખાવા માટે એનટીફ્રીન આપે તો માથાનો દુખાવો તરત નરમ પડે, પણ શરીરમાં સરદી થાય શરીર નબળું પડે, હાર્ટને ખરાબ અસર થાય માટે એને દવા સમજવી નહી.

જે વસ્તુ ખાવાથી મક્કમપણે પણ ધીરજથી ફાયદો થાય. રોગ નાહસે અને બીજો આખી કોઈ ઉત્પન્ન ન થાય તેને દવા કહેવી નીગે મુજબ ખોરાકો કેટલાંક દરદને સારાં કરે છે અને દવા તરીકે ઉપયોગી જણાયલાં છે.

દુઃખ અને દરદ એટલે ખોરાક લેવામાં બેદરકારી વાપરેલી અને પાપ કરેલું તે પાપની શીક્ષા છે.

દરદોને દુર રાખવા માટે ખોરાક, તાજો થોડો, ચોખ્ખો અને સાદો જોઇએ. આ રીત સાચવી રાખવાથી દવા તરીકનું કામ ખોરાક કરે છે, અને એવો ખોરાક દરદને અટકાવે છે કેટલાક દરદો કેટલાક ચોક્કસ ખોરાકથી દુર થાય છે.

૧–કોઇપણ ઝેહેરની અસર અને દાહ ઘી ખાવાથી નરમ પડે છે. સાપના ઝહેર માટે ઘી પીવુ એ ઉત્તમ ઇલાજ છે.

૨–સંગ્રહણી અને ઝાડાના દરદો છાસથી સારૂ થાય છે.

૩–જવની થાક અને કાંજી પીસાબ છોડવે અને પીસાબ વધારે કરાવે.

૪–કળથી નામનુ અનાજ ખાવાથી મુત્રકચ્છને ફાયદો થાય છે.

૫=અડદ અનાજ વા વ્યાધીમાં ફાયદો કરે અને સરીરનું માઉસ વધારે છે માઉંસ એટલે અડદ) માંસ બલ આદી કવાથ તે અડદની બનાવત છે

૬ અગની મંદ હોય ત્યારે મગનું ઓપામન ખવાડે છે.

૭ આંતરદામાં અગની વધારનારાં નીચે મુજબ છે. ભાત, મગનુ ઓપામન, ભડકું, સારી રીતે પકાવેલા ચોખા. ભાત. ભાતની કઢી એવા બીજા હલકા ખોરાકે

૮=ભસ મકરોગ (ભુખ ઘણીજ લાગે,–ખાખાકરે) તે માટે ઘી ઘઉં અને કેળાં ઉપયોગી છે.

સ્ત્રીઓના કેટલાંક ખાસ દરદોમાં જીરૂં સારૂં છે, જીરાંપાક સ્ત્રીઓને ખાવામાં અપાય છે.

૧૦ પેટમા વાયુ. હીસતીરીઆં, પેટમાંગોળા માટે હીંગ સારી છે.

૧૧–શકવાથી મંદ પડેલી સકતી પાછી આવે–નવટાંક તુંઅરની દાળને ૫) સેર પાણીમાં ઉકાળે દાળ નરમ થયા પછી અધોળ પપેટા નાંખી ઉકાળે પાણી સઘળુ બળીજવા આવે ત્યારે પપેટાને ઉળવાં,

દાળ સીઝે એટલે પાણી સઘળું બળી રહે ત્યારે દાળમાં પપૈટા નાખી ખુબ ચુંટે ચુંટાં સોજું ઘી અખોળ અથવા વધારે નાખી સારી પેઠે ઘુંટી રોજ દરદીને ખવાડે.

૧૨=શકતી આપનારો ખોરાક તુલસી પાક, તુળસીનાબી ા શેર, મરી તો૦ ૧, ભાંગ તો૦ ોા, કેસર તો. ો, એલચી તો. ૧, બદામ મગજ સેર ા. માવો શેર ા, ચણાનો લોટ સેર ા. ઘી સેર ૧ા, સાકર સેર ૧ા. ચણાના લોટને ઘીનું મોણ દેવું. અંદર જરા દુધ છાંટવું બાકી રહેલું ઘી ગરમ કરી ચણાનો લોટ સેકવો. લોટ અરધો સેકાયા પછી અંદર નાખવા (ઘુંટો કરીને નાખવો) માવાનું પાણી ચુસાઇ જવા પછી બદામ છુંદેલી નાંખવી તે સેકાયા પછી બાકીનો મસાલો નાંખવો સાકરની ચાસણીમાં કેસર નાખવી. પછી બધો મસાલો મેળવી તેના કટકા પાડવા.

૧૩=દુધ એ અચ્છો ખોરાક છે. પણ જડપન થાય નહિ તો સરખે વજને પાણી નાખવું અંદર પીપળ નાંખવી ઉકાળીને પાણીનો ભાગ બાળી નાખીને થોડું થોડું પાપા અથવા અરધા કલાકે પીવું.

૧૪–ખોરાકને જેમ બને તેમ વધુ પકાવે. પોષણના તત્વ ઓછા થાય ઘીને ઉકાળવાથી પોષણ તત્વ ઓછો થાય, ઘીમાં કાંદો વધારીને ચોખા રાંધો, તેના કરતાં ચોખા રાંધીને ઉપરથી ઘી નાખી બાફણ સારો ને વધારે પુષ્ટી કારક છે. અને હજમીઅત છે.

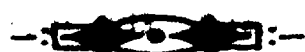
૧૫=મગફળીમાં માઉસ કરતા વધારે પુષ્ટી છે.

૧૬–કાંદાનો મુરબ્બો પુષ્ટી કારક છે.

૧૭–અજીરને મધમાં બોળી આખી રાત કાલારમાં રાખી સવારે ખાએ તો બહુ પુષ્ટી આવે.

૧૮–તરબુજ અને ખરબુજ ગુરદાના દરદીને ફાયદો આપે.

૧૯–આમળાનો મુરબ્બો વિર્ય સુધારક છે, દરેક ઘરમાં વપરાવો જોઇએ ખોરાક ચાવી ચાવીને ખાવાથી સ્વાદ વધારે લાગે. ઓછો ખોરાક પેટમાં લેવાની ટેવ રાખવાથી, પુષ્ટી આવે, ઉમર વધે, ઝાડો વાસ વગરનો થોડો આવે. ખોરાકને તત્વ પુષ્ટી આપવામાં વપરાય, બાકી થોડો ખોરાકનો છુંછો બહાર આવે.

પાકું-ગાંઠને ફુટ લાવવા માટે.

૧-કરંજ, નગોડના પાન, અરીઠા એઓનો રસ વર્મમાં [illegible] કાથો સંગજીરૂની ભુકી દાબવી.

૨-હીંગલો અને કાંકો સંજોગે મેળવી મુકવો.

૩-ગેરૂ રસમાં ઘી મેળવીને લગાડવું.

૪-ગળી અને સાદો મલમ લગાડવો.

૫-કળી ચુનાનું નીતરૂં પાણી તેના પોતાં મુકવાં.

૬-લીમડાના પાનની રાખ ૨૨ લિઆ તેલ સાથ લગાડ.

૭-કાથો અને મોદાર ૧૦૦) વાર ધોયલાં ઘીમાં લગાડ.

૮-પાકેલી ગાંઠમાં જીવડા પડે તો તે ઉપર ખાંડ ભભરાવવી. ખાંડ ખાવા માટે કીડા ઉપર તરી આવે ત્યારે કપુરનો ભુકો મુકવાથી કીડા મરી જાય.

ગર, ગાંઠ, ગુમડાં, ખદ, પાકું, ખીખલાઈ-રાખીઓમલી

૧-ગાંઠ પાકવામા અને ફોડવામાં કાંદાની પોટીસ [illegible] [illegible] છે. તેની સાથ લીમડાના પાતરાં, શેતુરના પાનરાં તથા [illegible] મેળવે છે.

૨-પોટીસ—કાંદાને બારી, પછી જરા ઘી અને [illegible] ફરી ગરમ કરવું અને તેની પોટીસ કરી ગર ગુમડા ઉપર મુકવાથી તેઓને પકવે છે.

૩-ગુમડા—કાચી કેરીની ગોટલી પાણીમાં ઘસીને [illegible] કરીને કાચા ગુમડા ઉપર લગાડે તો ગુમડાં નાબુદ થાય છે.

૪-ગાંઠ [illegible] પાકે—જાયફળ, જાવંત્રી મેળવીને [illegible] સાથ ગરમ કરીને ગાંઠ ઉપર મુકી રૂ ડામી તે ઉપર કાળા [illegible] અથવા કાદાનો સેક કરવો.

૫-મજીઠનું છેડ ગરમ ખડ્ડુ છે—ગુમડાં વીગેરે ફોડવા માટે લપડી તરીકે વપરાય છે.

૬—બદ, કાખબલાઈ—તુળસીના પાતરાં, દીવેલાની કુંપલમાં વાટીને ગરમ પોટીસ મુકે તો બદ તથા કાખબલાઈ પીગળી જાય.

૭—સીંદુર શેર એક, મીઠું તેલ સવા શેર, ધીમી આંચે ઉકાળવું. વાસણ મોટું રાખવું કારણ કે તેલ ઉભાય છે. ઉકાળતાં હલાવ્યા કરવું. રંગ કાળો થાય ત્યારે તે મલમના બે ચાર ટીપાં ઠંડા પાણીમાં નાંખવાં. મલમ જો પાતળો જણાય તો વધુ ઉકાળવું મલમ ઘણો ઘટ થઇ ગયો હોય તો બીજું તેલ નાંખવું, ચુલાપરથી ઉતારી બે તોલા મીણ નાંખવું. વધારે ઠંડુ પડે પછી કપુર બે તોલા નાંખવા.

આ મલમની પટી ગાંઠ અને દરદ પકવવામાં અને રૂઝાવવામાં વપરાય છે.

૮—ગાંઠો બેસાઇ જાય—કુમારીઆના બીને થોડાવાર કુંઅરના રસમાં રાખવા. તેથી નરમ થાય કે ગઉમુત્રમાં વાટી લેપ કરવો.

૯—ગુલાબાસના પાંદડાંની પોટીસ દરદને પકવે.

૧૦—બદ માટે—ચુનો અને ઇંડાની સફેતીનો લેપ કરવો.

૧૧—બદ માટે—કેળના જડ માણસના મુતરમા ગરમ કરી બાંધવી.

૧૨—બદ પર બાંધવુ—કુવારના એક પાડાને ચીરી અંદર રસવંતી તથા હળદર ભભરાવી, જરા ગરમ કરી બાંધવાથી બદ અથવા ગાંઠ પાકશે અને ઘણા દીવસની હોય તો ફોડે.

૧૩—તીવર (ઝાડના તાવના પાતરા)ના પાનની લેપડી મુકે તો ગાંઠ બેસી જાય

૧૪—ગાંઠ, કંઠમાલ, ગર ઓગળવા માટે—ધતુરાના પાનનો લેપ ૩) દીવસ રોજ એકવાર મુકે.

૧૫—ગાંઠ પાકે—ધતુરાના પાન ગોળ સાથ મેળવી તેની લેપડી મુકે.

૧૬—વડની રાખ અને ચુનો મેળવી ગાંઠપર લગાડે તો ગાંઠ ફુટે, નસતર મારે તેમ કપાય.

૧૭—મરી કંદાનું મુળ ગરમ છે પણ તેની અગન બળતી નથી. પાણીમાં ઘસી ચોપડે તો ગાંઠ બેસે અથવા પાકે.

૧૮—કાળીઆ સરસના પાન ખુંદી ગરમ કરી બબે કલાકે બાંધે તો ગાંઠ બાહાર ઉપર આવે, અંદર બેસવા દીએ નહીં.

૧૯—ગુમડાં શરીરે ઘણાં થાય ત્યારે શરીરપર ગરમ પાણી નાખ્યા કરે.

૨૦—પથર ફોદીના પાનની લુગડી મુકે તો વાઢકાપ કરવાની જરૂર ન રહે

૨૧=અળુખડાંનો કંદ (અળવીની ગાંઠો) અને કાંની પોટીસ મુકે તો ગાંઠ બેસે.

૨૨=પલેગની ગાંઠ અને ગુમડાં પકાવવા આંસંધનુ મૂલ પાણીમા ઘસી લગાડે.

૨૩=તળવણી=હુર હુર=કાન ફોડી. પીળાં અને ધોળા ફુલ વાળો છોડ છે. એના પંચાંગની લેપડી બનાવે પલેગની ગાંઠ જે બાજુ હોય તેની સામેની બાજુના હાથની નાળી વાળી જગા ઉપર મુકે. નાળીના ઉપર મુકે નહી. પણ નાળી કોડની જગ્યાની હોય તેની પછાડી મુક નાળીની જગા ખુલ્લી, રાખી તેની પછાડી લેપડી મુકે.

૨૪=લીમડાના પાન ૫) તો. વાટીને ૫) તો તેલમાં ઊકાળે, પાણી બળી રહેને ૨॥ તો. મીણુ નાખી મલમ બનાવી લગાડે તો સારૂં કરે

૨૫=ગર પકવવાનો મલમ સીંદુર ૦। શેર મીન ૧) શેર, દીવેલ ૧) શેર, બીરોજા ૦॥ શેર ઊકાળી મલમ બનાવી પતી ગાંઠ પર મુકે,

૨૬—ગર ગુમડાં માટે અડાયાંની રાખ ૧) તો પાણી ૦। શેર મેળવે. નીતરૂ પાણી ૨) તો. દવા તરીકે રોજ ૩) વાર પીએ.

૨૭-કેળાંનો ગર અને ગુંગળ સંભાગે મેળવી લગાડે તો ગાંઠ પાકે અથવા બેસી જાય

ગરમી શરીરમાં વધે

કાંદો શરીરે ઘસવાથી ગરમી આવે છે.

એક કાચો કાંદો ખાવાથી શરીરે ગરમી આવે છે.

અમબર અથવા કસ્તુરી ખાવાથી મરવા પડેલા દરદીને શરીરે ગરમી અને હોસીઆરી આવે.

છાતીએ કફ-ગળફા

છાતી પર કફ બંધાય, ગળફા પડે, માથામાંથી કફ નીકળી ગળે ઉતરે તે માટે.

૧-મીઠાસ અને ખટાશ ખાવો નહી.

૨-અંઘેડાંના ક્ષાર વાલ ૨) અને અરડુસીના પાનનો રસ એની ગોળી બનાવી ચુસવી

૩-પીપરનું ચુરણ બે વાલ મધ સાથે રોજ ૩) વાર ખાવું.

૪-તુલસીનો રસ ૨) તોલા મધમાં પીવો.

૫-જવખાર વાલ ૨ મધ સાથ રોજ ૩ વાર ખાવો. ભોરીંગણીનો ઉકાળો પીવો

૬=કાંડલીઆ થુઅરની રાખ વાલ ૧) અરડુસીના પાનના રસમા ૩) વાર

૭=આદુનો રસ ૧) તો૦ મધમાં પીવો.

૮=નવસાર અને ફટકડી એકક વાલ પાણી સાથે લેવી.

૯=કાકડાસીંગનું ચુરણ વાલ ૨) મધ સાથ લેવું.

૧૦=જંગલી પ્યાજનું ચુરણ ૨) વાલ મધમાં લેવું.

૧૧=બેરસાલ અથવા કાકો ૧) વાલ, બેહેડા ૬) વાલ, મધ સાથે લેવું.

૧૨=ભીમસેની કપુર ૪) વાલ, પીપર વાલ ૧) મધ સાથે લેવું.

૧૩=નાગાનના ફુલ ૪) ભાગ, કપુર ૧) ભાગ, અફીણ ના ભાગ, નવસાર ૨) ભાગ, મધ સાથ ૧) વાલની ગોળી બનાવી ખાવી.

૧૪=કપુર કાચલી (કપુર હળદર) ખાવામાં લેવાથી કફ બહાર નિકળે.

૧૫=કફપીગળે=બેહેડાંની છાલનુ ચુરણ ના તો૦ મધમાં ૪) વાર ખાય.

૧૬=નવસાર બે વાલ પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખવાડે.

૧૭=સુખાનના ફુલ ૧) વાલ નાગરવેલી પાન સાથ ખાએ,

૧૮=ગોળ અને આદુ ખાવામાં લેવાથી કફ સાંત થાય.

૧૯=ખુરાસાની અઘેડાંની રાખ ૧) તો૦ પાણી ૦ા શેર એનું નિતરું પાણી રોજ ૩) વાર પીવું.

૨૦=અપેડાનો ખાર ૧) વાલ ખાવાથી કફ પતલો થઇ બહાર નિકળે.

૨૧=છાતી પર બંધાયલો કફ છુટે નજ=ગ્રોડાનજ ઘ ન૦૦૬ flagroot સરૂઆતમાં ૨ થી ૩) વાલ ચુરણ ખાય. પછી બએ કલાકે ૩ થી ૪) વાલ આપે તો કફ છુટો થાય. ૧૦) વાલ આપે તો ઓકારી આવે.

૨૨=રાત્રે સુતીવેળા ગળાને દીવેળ મસળે.

૨૩=કડવા તુરીઆનું મગજ ૧) વાલ ખાય.

૨૪=આદુ અને હળદના રસ અને મીઠું સાથે લઇ મધમાં ચાટે.

૨૫=કફ. જમાં થયલો છુટે, નવસાર પાનમાં ખાય.

ગર—ગાંઠ—ગુંમડાં.

૧=ગર=ગાંઠ=પકવે—લીમડાંના પાતરાની પોટીસ કરે તો ગર ગાંઠ પાકે.

૨=ગાંઠ—વેંગણાની પોટીસ ગાંઠ પકવે છે.

૩=ગર, ગાંઠ જલદી પાકે, કાચા વેંગણાને પાણી સાથ ચટણી બનાવે તે ચટણી એક વાટકામાં મુકી અંગારપર રાખ, ઉપર બીજો વાટકો મુકે અને વરાળ બહાર જવા ન દીએ. તે ચટણી ગરમ ગરમ ગાંઠપર બાંધે. ૧ કલાકમાં ગાંઠ પાકે.

૪=ગુંમડામાંથી પરૂ કાઢવા માટે—એરંડીઆની બીજની પોટીશ મુકવી.

૫=ગુમડા થાએ તે માટે—સુંઠ. કેરીની ગોટલી અને સુખડ પાણીમાં ઘસી ગુમડાંપર લગાડીઆ કરે.

૬=ગુમડાં—શરીર ઉપર ગરગુમડાં થયા કરે તો નીચે મુજબ દવામાંથી એકેક ચમચી દવા ત્રણ ત્રણ કલાકે પીવી—મીઠું ૧॥ ડ્રામ પાણી ૪ આઉંસ મેળવીને દવા બનાવવી.

૭=ગુમડાં અને ગાંઠ પાકવવા માટે મેથીને વાટી જરા નીમક સાથ પાણીમાં પોટીસ કરી બાંધે તો પાકે.

૮=ગાંઠ પેતની ખસે=ગાંઠ બેસે—આંકડાના દુધમાં કાકો અને રેવનચીનો સીરો ઘસી લગાડવો.

ગમગીનો મટે—દલગીરી મટે-જીવ ખુશીમાં રહે-ઉદાસી મટે

૧=ગમગીની દૂર થાય—કોઈ માણસ કોઈ ચોકસ બાબદ અથવા આફત ઉપર વીચાર કર્યા કરે અને દીલમાંથી તે વિચાર કાઢે નહી તેવા માણસને નીચલી દવા પાવી.

જુનું વાસ મારતું દીવેલ ૦ાા તોલો, જુલાબનું મીઠું ૦ાા તોલો, પાણી ૨ તોલા, આ ત્રણ ચીજ મેળવીને પાવા. એના ઓડકારમાં એવો વાસ નીકળ્યા કરશે જે તે વાસજ તેને યાદ આવશે અને આખો વખત મન ઉપર અસર કરશે તેથી પેલી અસલ આફત તદન ભુલી જવાશે. કારણ કે નાહના પ્રકારનાં દુખો મોટાં દુખો આવવાથી ભુલી જવાય છે.

૨=હીસતીરીઆ—અને તેની સાથની ગમગીની દૂર કરવા હીંગ વાપરવામાં આવે છે.

૩=ગમગીની તથા ઉદાસી માટે—ગમગીની, ઉદાસી ઉત્પન્ન કરનારો જીવ જંતુઓ આંતરડામાં થાય છે, તે છાસથી નીકળી જાય છે. અને ઉદાસી દૂર થાય છે. માટે છાસ પીવામાં બહુ લેવી.

૪=મનની ઉદાસી (દલગીરી) દૂર થાએ=અદુસા અને પારસીના પાંતરાં અને પીપર સંભાગે મેળવી તેની ફાકી ૦ા થી અર્ધો તોલો, સહવાર સાંજ પાણી સાથે લેવી.

૫=તમક તેજની ગોળી ખાવી. એની બનાવત માટે જુઓ “ ઉંઘ આવે.”

પાકું-ગાંઠ ફોડવા માટે.

૧=કબુટરની અગારનો લેપ મુકવો.

૨=લાકડરની બાળેલી ભસમ અને હળદરની ભુકી મેળવી લેપ કરવો.

૩=બકરીની લીંડીનો લેપ કરવો,

૪=ગાંઠ ફોડવા પર કાઢવા. લીમડાના પાન, તલ અને મધની પોટીસ બાંધવી.

૫=સરપખાને મધ સાથ પોટીસ બનાવી મુકવી અથવા તલ વાટી લેપ કરવો.

ગુલમવાયુ-ગોળો પેતમાં-પેતમાં ગાંઠ.

૧=પેટનો ગોળો, પેટમાં ગાંઠ, ગુલમ વા માટે—ટંકનખાર અને જવખારનું ગોળ સાથ સેવન કરે તો જરૂર ફાયદો થાય.

૨=ગુલમવાયુ—ગોળો પેટમાં દોડતો ફરે તે માટે ધુવર કુંઆરી આના સુકા પાંતરાં શેર ૧, હળદર શેર ૦।, રાઇ હળેદી શેર ૦। સીંધવ શેર ૦। એના અથાર બનાવી ખાવામાં લે છે.

ગોળીમાં પાણી ભરાએ.

તે માટે નીચલો ઉપાય સગવડ ભરેલો છે.

ખોરાસાની અજમાને વાટી તેની લેપડી ગોળી ઉપર લગાડી. પછી બકાળ (મીઠો લીમડો) ના પાંદડાંને વાટી તેની લેપડી તંબાકુના લીલાં પાંદડા ઉપર લગાડવી તેને ગોળી ઉપર રાત્રે સુતી વેળા બાંધવી. એનાથી ગોળીમાંનું પાણી ઝરી જશે: એમ ચાર પાંચ દીવસ કરવું. લીલો તંબાકુ અગન કરતો નથી, લીલો ન મળે તો પછી સુકા તંબાકુના પાંદડાને પાણીમાં ભીંજવી રાખી નરમ થએથી તે વાપરવા. જરા અગન બળવાનો સંભવ છે. આ ઉપરથી જો ગોળીમાં પાણી હશે તો તે બધું ઝરી જશે, પણ કોઇવાર કોઇક દરદીને એ પાણી પાછું ભરાય છે.

ગોળી મોટી થાય તે માટે.

વેગણું કાપી તેમાં ૨) માસા હિંગળો મુકી બાફે. તેનો ગર લીલા તંબાકુના પાનપર લગાડે અને ગોળીપર બાંધે. લીલો તંબાકુ ન મળે તો સુકા પાનને પાણીમાં ભીંજવી રાખી નરમ થાયને તે વાપરવું.

ગોળીનો સોજો બાફેલાં વેંગણને ગોળીપર બાંધવાથી ફાયદો થાય છે.

ગોળીમાં પાણી ભરાય તે માટેના ઇલાજો.

૧=ગોળીમાં પાણી (હાઇડ્રો સીલ) માટે-ખાવામાં કાયકાનો ભુકો વપરાય છે અને દીવેલાના પાંતરાં ઉપર એ ભુકો લગાડી ગોળીએ બાંધે છે.

૨=ગોળીમાં પાણી ઉતરે તે વેળા તમાકુના જુનો દીવેલ સાથ લેપ કરી દીવેલના પાંદડાં ઉપર મુકી તે પાંદડાં ગોળી ઉપર બંધાય છે.

૩=ગોળીએ સોજો હોય તો આંબલીના પાંતરાં છુંદી, તેમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી ગોળીએ લેપ કરવો.

૪=દીવેલનો જુલાબ આઠ દહાડામાં બબે દીવસે લેતા રહેવું.

૫=ત્રીફળાના ઉકાળામાં ગૌમુત્ર અથવા ગુંગળ નાખી પીવું.

૬=અરવળના પાનનું વગાળીઉં રોજ બે વાર બાંધ્યા કરવું.

૭=ગોળીમાંનું પાણી નીકળે—આંબાના બી જે ચાપરા લાખના રંગના અને તે આકારના થાય છે, તેને પાણી સાથ ઘસી લેપ બનાવી ગોળીએ લગાડવા. ગોળીનું પાણી ઝરપી નીકળી જાય છે. રાત્રે સુતી વેળા લગાડવું. બીજાનું ખરાબ ન થાય તેની સંભાળ લેવી

૮=ગોળીમાં પાણી હોય ત્યારે ગોળી ચકચક, ડાબો તો ઉપર ચડે નહીં ત્યારે નીચે મુજબ લેપ લગાડ્યા કરવો—જવનો આટો, મોડ અને ગાયનું છાણ ગોળી પર ચોપડવું.

ગોળી મંડાવાય—ગારમરીની છાલ ૦। શેર તેલ ૧] શેર ઉકાળીને લેપકરી કાછો બાંધે.

ગોળીમાં પાણી હોય તે જળાદરના પાણી માફક હાલતું હોય. દરદીને અંધારી ઓરડીમાં રાખી તેના અંડકોસની એક બાજુએ બતી રાખે, બીજી બાજુથી જુએ તો પાણી દેખાય.

નીચલી દવામાંની ૧] દવા ઘણા લાંબો વખત લગાડે.

ટીંકચર આયોડાઇ.

પારાનો માખનીઆ મલમ.

રેડ આયોડાઇડ મરક્યુરીનો નરમ (પોચો) કરેલો મલમ.

બળતરાં બળે નહી. ફોલ્લા ફુટીઓ ઉઠે નહી તેમ જરા જરા લગાડવો.

મરડા જાગુદરનો બંધ વાસણમાં બનાવેલો કોયલો, પાણી સાથ ગોળી પર લગાડે. ગોળીમાં પાણી તથા ચરબી હોય તે દુર થાએ.

શેહેરી કુબાત, લીલી વગડના રસ સાથ લગાડે

ગોળીમાં પાણી હોય તે માટે આંબાનું બી જેને ગાર બીજ કહે છે, ચાપરા લાખ જેતું પણ જરા ઘણું મોટું છે તેને પાણીમાં ઘસી ઘણા દીવસ લગાડે તો પાણી ચુસાઇ જાય.

ગોળીએ સોજો-ગોળી મોટી થાય-વધરાવળ-ગોળીમાં હવા હોય-ગોળી વાથી ધે-અંડવૃદ્ધિ-ગોળીમા વ.જ થાય

૧=ગોળીપરનો સોજો મટે—લીલા ધાણાના રસમાં ગુલેઅરમાની. રતાંજળી મેળવી લગાડવું અથવા કપાસના તથા દીવેલના મીયને કાથમીરના રસમાં લગાડવા.

૨=ગોળી વાએ વધે અને મોટી થાય ત્યારે ના શેર કાંદાને ખમણે અને તેને શેર ના ઘીમાં તળે, સોરમ બહાર નીકળે ને ઉતારે. એની પોટલી કરી ગોળાએ બાંધી આડ પોહોર એટલે સવારથી બીજી બપોર સુધી બાંધી રાખે. બીજે પાટો તરત બાંધે. એ મુજબ ત્રણ દીન કરે તો ગોળી નાહની થાય.

૩=કસાઇ છોડના મુળીઆં છુંદી ગાયના મુતરમાં ગરમ કરી ગોળીપર મુકવાં, (આ ઝાડના ઉપર મોતીના જેવા ફુળ થાય છે.)

૪=કાચબો બાળી તેની ખાક કરવી. પછી તેની સાથ દીવેલ અને સીંધવ ખાર સંભાગ મેળવી ગોળીપર લેપ કરવો. જુનું દરદ દુર થાય છે.

૫=અંડવૃધ્ધી—હરતાલીના મુળનું ચુરણ ના તોલો, એરંડીઉ ૨) તોલા. ગાયનું દુધ ૪) તોલા આટલું ફકત ૩) દીવસ ખાએ તો ફાયદો થાએ. જો ૨૦) દીન ખાએ તો જનમમાં આ વ્યાધી પાછો થાએ નહી.

૬=નગોડનું વરાળીઉં મુજેલી ગોળી ઉપર બાંધે છે. એ પાંતરાને પાંણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી સંચીવાવાળા ભાગને શેક કરે.

૭=અજમો છુંદી અરાંડી સાથ મેળવીને ગોળીપર મુકવામાં આવે છે.

૮=ધંતુરાના પાનની થંડી લેપરી મુકયા કરવી.

૯=આમળાના પાનનો રસ લગાડે.

૧૦=આકડાના કુમળા પાન ૨) (કુમળીઆ એટલે ૨) પાન સાથેજ વળગેળાં હોય તેવાં નાનાં પાન) એવલી પાન ૩ તે ઉપર કાઠો, ચુનો. સોપારી. રીતમરની મુકી, બીડી બનાવી રોજ ૧ બીડી ત્રણ દીવસ ખાવી, ગરમી જણાય તો ઘી ખાવુ.

૧૧=ગોળી ઉપર જળદ દારૂ ચોપડી તે ઉપર ફટાકડીનું (અંદુકરી) ચુરણ છાંટવું. ઉપર અજમો ભભરાવવો અને તે ઉપર તંબાકુનું લીલુ પાન મુકી કાછો બાંધવો. પીસાબની નળી છુટી, મોકળી રાખવી. તબાકુનું પાન લીલું ન મળે તો સુકુપાન પાણીમાં ભીજવી રાખી નરમ કરીને લેવું.

૧૨=આંતરડુ ઉતરઉં હોય તે જગા ઉપર નવસાર ૧ તોલો પાણી ૨૦ તોલામાં મેલવી તેના પોતાં મુકે.

૧૩=ગોળીમા હવા હોય, ગોળીમાં મવાડ હોય તે માટે છરા પાક ચાલુ ખાવામાં લેવો.

૧૪=ગોળો ચહડે ઉતરે અથવા ગુરઘુર અવાજ કરે તે માટે અવલસારો અજમો તેને નીચલી ૧૨) ચીજોના રસમાં ત્રણ ત્રણ પટ આપવા અને ખાવામાં લેવો:—

૧) નાની વાછરડીના મુતરમાં. ૨) શેરડીના રસમાં, ૩) આદુના રસમાં, ૪) કુઆરના ઠીબના રસમાં, ૫) કડવા સેકટાના મુળના રસમાં, ૬) ઓડીકલારના રસમાં, ૭) પીળવંતના પાતરાંના રસમાં, ૮) ગલોના રસમાં, ૯) મરજનદના રસમાં, ૧૦) ભાંએ પાનરીના રસમાં, ૧૧) ભાંએ રીંગણીના રસમાં, ૧૨) સરપંખાના રસમાં. આવી રીતે પકાવેલા અજમાની ફાકી ૦ાા તોલો રોજ લેવી (અંગ્રેજી વૈદામાં જંતર પેરવા તથા વઢાડકાપ કરવા સીવાએ બીજો ઇલાજ નથી.)

૧૫=સુનાગેરૂં, એળીઓ, સાબુ, જુની પરાણી ઇંટ સંભાગે ચુરણ કરી લેપ લગાડીઆ કરવો.

૧૬—ગોળી ઘણી મોટી થાય તો ગોળી ઉપર ઠંડા પાણીની ધાર ૧૦ મીનીટ સુધી નાખવી. દીવસમાં ૫) વખત નાખવી. ખોરાકમાં ખીચડી દાળ ભાત ખાવા, ખોરાક અધુરે પેટે ખાવો; બહુ દાબીને લેવો નહી. આ ઇલાજ ૯ દીવસ ચાલુ રાખવો. ચંદા પાણીને બદલે પીવામાં ગરમ પાણી વાપરો તો તેથીબી ફાયદો થશે.

૧૭=ગોળી મોટી થાય તે માટે સીંધવ ૦ા તોલો ગાયના ઘી સાથ સાત દીન ખાવું.

૧૮=આંકડાનું મુળીઉં દારૂમાં ઘસી ગોળીપર લગાડે અને કાછો બાંધે અથવા આંકડાના પાનપર દીવેલ લગાડી ગોળીપર બાંધે.

૧૯-ગોળી મોટી થાય યા સોજો આવે ત્યારે ધંતુરાના પાંદડાં છુંડીને તેની લેપડી બાંધવામાં આવે છે. અને ખાવામાં પાંદડાંનો જુલો ૨ ગ્રેઇન અપાય છે.

૨૦=ભાંગરાનો રસ બે ભાગ, મીઠું એક ભાગ મેલવી લેપ કરે.

૨૧=૧ શેર પાણીને ત્રાંબાના વાસણમાં ઉકાળી ા શેર રાખે. આ ા શેર પાણીમાં ૧૫ તોલો તાજેલું ઘી નાખી ૧૫ દીવસ સુધી રોજ સહવારે પીતું.

૨૨-ચુનાની ફાંક ૧ તોલો, તપકીર તંબાકુની ૧ તોલો પાણી સાથ મલવી ગોળી ઉપર લેપ કરવો: ઓકારી થાય, ચક્કર આવે તો કાંદો સુંઘવો. અને ખાવો. આ ઇલાજ જેને સંડ તેણે ચાલું રાખવો.

૩-વધરાવળ-બાલકને અથવાં મોટા માણસની ગોળી મોટી થાય તે માટે દીવેલ અને દુધ રોજ ખવાડવું, તેથી ઘણુંજ ફાયદો થાએ છે. ૧) ઝાડો આવે એટલુંજ દીવેલ (ા અથવા ાા તોલો) રોજ લેવું.

૨૪-ગોળીમાં મવાદ હોય તે ઉપર પારાનો મલમ માખણ સાથે મેળવી મસળવો. અથવા પારાના સુકા મલમની પટી મારવાથી મવાદ વીખરાઇ જાય છે.

૨૫-ગોળી મોટી થાય તો—માજુફળ અને અસ્વગધ પાણીમાં પીસીને ગરમ ગરમ લગાડવું.

૨૬=મોટી થયલી ગોળી. અથવા બીજા સોજા ઉપર મીઠાનો સેક કરે તો સોજો નરમ પડે.

૨૭=ગોળી નાની થાય—આકડાનું મુળીઉં દારૂમાં ઘસી ગોળી પર લગાડે અને કાછો બાંધે અથવા આકડાના પાનપર દીવલ લગાડી ગોળીપર બાંધે

૨૮+૨૯=ગોળી થોડી હોય તે માટે—ા તોલો આમળાનું સુક દીવેલમાં ઘસી દુધ સાથ ખવાડવું.

૩૦=ગોળીએ સોજો ચડે તો આમળાના પાનનો રસ લગાડે.

૩૧-ગોળીપર સોજો હોય તો બકરીની લીંડી બકરીના મુતરમાં મેળવી ગરમ કરીને ગોળીપર લગાડે.

૩૨=ધોળરા નામનો કંદ (જે નવસારી ડીસ્ટ્રીકતમાં થાય છે) તેને પાણીમાં ઘસી રોજ લગાડે.

૩૩+૩૪=અરણીનું વરોળાઉ બાંધે

૩૫=અંડવૃધ્ધિનુ ભયંકર દરદ નાબુદ થાએ—કરચલાંને અથવા કાચંડા (કાચબો Crab) ને બાળી તેની રાખ કરી સિંધાલુણ સાથ લગાડે, અંદર તેલ મેળવે. અંતરગળ જેવું દરદ ૧૦) દીનમાં બેસી જાય એ આશ્ચર્ય વાત છે.

૩૬=ગોળીમાં ચરબી અથવા પાણી મારેછ=નહિકંદ નામનો ૧) જાતના વેળાનો કંદ છે એના પાન ગીલોડીના વેળાના પાનને મળતાં છે. ગીલોડીના પાન કડવાં નથી. નહીકંદના પાન કડવાં .

નહીકંદના ફુલ મરચાં જેવાં છે. તે પાકે ત્યારે મરચાં માફક લાલ થાય છે, પણ તેમાં તીખાસ નથી પણ કડવાસ છે. આ કંદનુ ફળ. મરચાંના આકારને બરાબર મળતું છે, તેના બી પણ એક સરખાં છે. આ કંદ ચરબી નાશવામાં ઘણો ઉપયોગી છે, પાણીમાં ઘસી ૩) દીન ચોપડવાથી આરામ થાય છે ગોળીએ ચરબી અથવા પાણી હોય તે કમી થાય છે,

૩૭=સુંગળ, એળીઓ, સીલારસ, નો લેપ મારવો.

૩૮=ગાંઠાળીરોગ, અને અંકુર ખુબ બેસવાથી, મલમ બને, તેની પતી મારવી. બાદ સાફ કરી પતી મારવી પતી કાઢી હોય ત્યારે ગરમ પાણી ઉપર રેડવું.

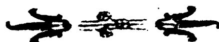
૩૯=એરંડીઆ તેલમા એરંડીઆના પાનનો રસ સરખાભાગે મેળવી ઉકાળે તનુ તેલ ગોળીએ મસળે; ગરમ પાણીથી સેક કરે.

૪૦=પાકેલા ગુવારના કાંટા કાઢી તેના ચોથી અંદર મીઠું નાંખે. કપડ છાણ કરે; ભમરમાં ભુજે; ઉપરથી કપડ કાઢી ગોળીપર બાંધે.

૪૧—એરંડીઆના પાનને બુએ; તેની નસ કાઢી જુદે. અંદર અફીણ ભેળવી ગોળીએ લગાડે. બે વખત લેપ મારે. અને બલીસ્ટર ઉઠે તો ગોળ અને પાણીનો જાડો લેપ બનાવી ગોળી પર લગાડે

૪૨—આમબાના પાનનો અથવા રાજજેતના પાનનો રસ ગોળીએ લગાડે.

૪૩—બરફની ગોળી મોટી થાય ત્યારે નવસારના પોતાં મુકે.

ગળાંમા સોજો-ગળું બેડ્ડું-ગલાનો કાકરો સુજે-ગળસુંનું

૧-ગળાનો કાકરો સુજેલો નરમ [illegible]—અકલગરો મોંઢામાં રાખી ચુસ્યા કરવો.

૨-ગલાનો સોજો—આંબાના પાંતરાંના [illegible] ગળામાં લેવા-થી અંદરનો સોજો વીગેર નરમ પડે છે.

૩-કુળીંજણ (એને પાનની [illegible] [illegible] સારૂં કહે છે.) એમાં તીખાસ છે. અન્નને ખવાડવારી [illegible] છે. ધાતુ-પુષ્ટ છે. કુળીંજન રાતે મોઢામાં રાખી ચુસવાથી [illegible] બેડ્ડું ખુલ્લું થાય છે.

૪-સાકર અને વખારનું [illegible] મોંઢામાં [illegible] રસ ગળ-વાથી ફાયદો થાય છે.

૫-ચણા સેંકેલા બે તોલા. એલચી [illegible] અને નીમક બે આનીભાર. એની ફાકી મારી ઉપરથી [illegible]

૬-ચાવળને ગોળના શીરામ [illegible] ખાવા, બીજું કાંઇ ખાવું નહીં. તરસ લાગે તો [illegible] ગરમ પાણી પીવું.

૭-અરડુસાના લીલા પાતરાંને [illegible] રસ તોલો ૧। કાઢી મધ તોલો ૦। સાથે સવારે પીવા. [illegible] ખુલે છે.

૮-ગળસુનું થાય તે માટે—[illegible] કડવી પોટીસ બાંધે.

૯-ગળુ બેડ્ડું ખુલે, મોંઢાની ગરમી મટે-સફેદ અથવા લાલ ચણોઠીના પાન મોંઢામા રાખી ચુસવ.

૧૦-ચણોઠીનો અને જુનો પાલો દરેક ૨।। તોલો, કાથો બે તોલા એની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ૧ ગોળી મોંઢામાં રાખે ને રસ ગળે તો ગળાને ફાયદો થાય.

૧૧-ગળે ગાંઠ હોય તો પાનના રસ ૧) ભાગ, ચુનો ૧) ભાગ મેળવી બહારથી લગાડ.

૧૨-ગળુ આવે, ગળામા કાળા ખુંન તે માટે-ગુજે અરમાની. સુરોખાર સંભાગે કાકમીરના રસમાં મેળવી ગળાની બહાર લગાવ્યા કરે.

૧૩-ગળાના ગાંઠ માટે-ગુજે અરમાની પાણીમાં મેળવી ગળા પર લગાડવી. સુકાય ને ફરી લગાડવી.

૧૪—સંચળ, વજ, ખાવચી, હળદર, મરી, પીપળ, એનું ચુરણ ના તી મધ સાથ ખાવું.

૧૫=જેઠીમધનો શીરો, આંમળા, વરીઆળી, મેથી, આવળ, તજ, સાકર સરખે ભાગે લઇ દુધમાં મેળવી ૧ વાલની ગોળીઓ બનાવી મોંહમાં રાખી ચુંસવી.

કાળીદરાખ, જેઠીમધ અને સાકરનો કાહવો પીવો.

ફટકડીના કોગળા વારંવાર કરવા. અથવા અકલગરાનો કટકો મોંમાં રાખવો.

વાયુથી હોયતો તલનું તેલ અને મીઠું એના કોગળા કરવા.

પિત્તથી હોયતો મધ અને ઘીનો કોગળો કરવો. કફથી હોય તો. સીંધાલુણ, મરી, મધના કોગળા કરવા. જમીઆ પછી મરી ઘીમા મેળવી ચાટવાં.

ગળામાં સોજો=ગળસુરો.

આબખાનું બીજ (ગારબીજ) ચાપરા લાખ જેવું છે. તેનું ગ્રાસ લાલ કેટલું પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ગળાંનો કાકરો.

માયાંનું ચુરણ અથવા ત્રીફલાને બાળી કરેલું ચુરણ મધ સાથ ગળાંમાં લગાડે.

ગળાંનો કાકરો વધે—પડજીભી મોટી થાય, ગળાના ગાંઠ—ગળેચું.

૧=ગળાનો કાકરો વધે, પડજીભી—ધાવડીના ફુલ તથા આમલીના સરખાભાગે લેઇ ગોળી ૨ વાલની બનાવી રાત દીવસ મોંહીમાં રાખે તો એ દરદ નરમ પડે.

૨=પડજીભ મોટી થાય, ખાંસી આવે તે માટે—આમળીના ચીચોડા પાણીમાં ઘસી ટાળવાપર અને કાકરાને લગાડવો.

૩=ગળાનો કાકરો મોટો થાય ત્યારે તે કપાવી તે ઉપર જવખાર દેવો.

૪=ગળાંનો કાકરો સુજેલો હોય તે વેળા અકલગરો મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળીઆ કરવો.

૫=ગળાના ગાંઠ માટે ગુગળ્ગમાની પાણીમાં મેળવી ગાંઠ વાળી જગા ઉપર વારંમવાર લગાડી લેપ કરવો.

૬=ગળામાં ગાંઠ થાય તે મેસે.

ધંતુરાના પાનની લેપડી ગળાં ઉપર ગાંઠની બાજુએ બાંધવી.

ગળાંમાં હાડકુ-ગળાંમાં કાંટો-કણાર્યું

૧=ગળામાં કાંટો અથવા હાડકું અટકીયું હોય તો—ગરમ ગરમ ચાવલનો મોટો ભુક એકદમ ગળી જવો.

૨=ઘઉની રોટલી ગરમ ગરમ મોટા ભુકમાં ખાવી.

૩=અંગુઠ આંગળી કાંનમાં દાબવી. દાંત ઉપર દાંત દાબવા, જીભ ટાળવે લગાડવી, નાંક બંધ રાખવું, દમ ઘુંટવો; ત્યારે ગળાંની નસ ફુલે ત્યારે મોંઢા વાટે દમ એકદમ કાઢે, ત્યારે કાંટો અથવા હાડકું બહાર આવશે.

૪=ગળુ બેસે અથવા સુજે ત્યારે ાા તોલો મરી, ૧ શેર ઉકળાતાં પાણીમાં નાખી તે થંડુ પાડીને કોગળા કરવા.

૫=ગળુ બેઠેલું હોય ત્યારે મ્રસપગુળની સોપારી મોંઢામાં રાખવી. મોંઢામાં રસ થાય તે બહાર થુકી નાંખવો.

૬=કણાવુ ગળામાં થાય, ગળામાં દુખાવો, ગળુ આવે તે માટે—માંઘરાં કેળાંને ઉભું કાપી તેમાં મીઠું અને હળદ ભભરાવે ચુલાની બેગટમાં બાટી પોટીસ કરે.

૭=ગળાની ગાંઠ માટે મરચાંની લેપડી બહારથી લગાડે તેથી ગળાંની ગાંઠ પીગળી જાય.

૮=ગળાના દરદ માટે મેથી ખાવામાં આપે.

૯=ગળાંનો કાકરો મોટો થાએ તયારે કાસ્ટીકની માફક લસણુનો રસ તે ઉપર લગાડે છે.

૧૦=ગેચ્યુ—કંઠ આગળ કાનની નીચે ગાંઠ થાય છે તે ઉપર મરીકંડાનું મુળીઉં ઘસીને લગાડે છે. આયોડાઇનનું કામ કરે છે.

૧૦ ગળેચુ=કંઠ આગળ.

૧૧=ગળું બેઠેલું—હરડે ૫ વાલ, નીમક ૦। તોલો એ બન્ને મધ સાથે ખાય તો ગળુ ખુલે.

ગળું બેઠેલું–લવંગ, સાકર ચુસવાથી ખુલ્લું થાય છે,

ગાં=ગુમડાં પાકે.

૧૨=કરિહારી=કલગારી, (કલહ, કળાવી, ખડીઆ નાગ.)

ઘાસના જેવો છોડ થઈ એ વેલા વાડપર ચડે છે. આદુના પાન જેવાં એના પાદડાં છે, ફુલની પટી, જાસુદીના ફુલની પટી જેવી હોય છે. રગ લાલ, પીળા, ભગવો ધોળો એવા બેરંગી હોય છે એનો કંદ ઝેરી છે. ઝાડ સોભા ભરેલું છે.

ગાંઠ પાકે, વાળો મરે—આ ઝાડના કદની લેપટી બાંધે.

૧૩=ફુલ્લા બેસે–શરીરપર ફુલ્લા થાય ને ઉપર જીરાંની લેપડી બાંધે તો ફુલા વધે નહીં.

૧૫=શરીરે ગરગુમડાં થાએ તે માટે—આમળા હરડે, બેહેરાં, સુખડ સંભાગે મેળવવું. તેનું ૨। તોલા ચુરણ અને ૫। શેર થંડુ પાણી લઈ કાદવના વાસણમાં મેળવી રાખવુ. અને કરવા દેવું. તેમ થી ૩) તોલા નીતરૂં પાણી રોજ ૪) વાર પીવું. તરસ લાગે ત્યારે એજ પાણી પીવું.

૧૬=ગુમડું પાકે, ગુમડાનું મોહું નિકલે—પાનમાં ખાવાનો ચુણા દીવેલ સાથ ખુબ મેળવે. અને મલમની પટી બનાવી તે પટીપર સંચારો ભભરાવ અને પટી ગુમડાંપર મુકે, ગુમડું પાકે. પર બધુ નીકળી રહે, ત્યારે સંચોરા વગરની ઉપલા મલમની પટી મારે.

૧૭=ગુમડાંનું મોં નીકળે. નસ્તર મારીયા વગર ગુમડું ફુટે= મોરથુથુ, ચુનો, કબુતર અથવા મરઘીની અઘાર સંભાગે મેળવી તેનું એક ટપકું પાકેલાં ગુમડાંના વચ્ચે મુકે તો તે ગુમડાંનું મોં નીકળે અને પર બહાર આવે.

૧૮=ગાંઠ પાકે—ચણોટીની દાળ અને મીંઢળ વાટીને લેપ કરે તો ગાંઠ તનડીને ફુટે.

૧૯=ગુમડું પાકે—ચણાની દાળને દુધમાં વાટી ગરમ પોટીસ ગુમડાંપર બાંધે તો તે ગુમડું પાકે.

૨૦=બદ, ગુમડાં પાકે—પીળવંતના પાન ખુંદી ગરમ કરી દરરોજ પોટીસ મુકવી. જાલમાં અને પાદડામાં એક સરખા ગુણ છે.

૨૧=ચણોટી લાલ અને સફેદ થાય છે, પાસા એક સરખા છે. બીના છોટલાના રંગમાં ફેર છે. ઉપરના છોટલાં ઝેરી હોય છે તે કાઢી નાંખી મગજ વાપરે છે. ૪ દીવસ ગૌમુત્રમાં બી ભીંજવી રાખવાથી ઉપરનાં કોટલાં નરમ થાય છે તેને કાઢી નાખી મગજ વપરાય છે.

કાખઆમલી, કાખબલાઈ—બગલમાં ૧ જાતનો ફુલાવો થાય છે તે પકવવા માટે ચણોઠીને પાણીમાં વાટી ગરમ કરીને લગાડે તો જલદી પાકીને ફુટી જાય.

૨૨=ગાંઠ અને બદને પકવવા માટે સુવાની પોટીસ મુકવી.

૨૩=લીમડાના પાન અને હળદના પોટીસ ઘી સાથે મુકવી.

૨૪=આંકડાનું દુધ અને દેવનઆનો સીરો અને કાંદા એનો ૩) વાર લેપ કરવો.

૨૫=ત્રીધારા થોરના મુળનો રસ ચોપડવો.

૨૬=લીમડાના બાફેલા પાન અને મીઠું એની પોટીસ મુકવી.

૨૭=બીલામાનો રસ લગાડવો.

૨૮=કળી ચુનો અને મધ લગાડવું.

૨૯=આંકડાનું દુધ લગાડવું. તે સુકાયા પછી ૭) વાર લગાડવાથી ૧ કલાકમાં બદ પાકસે.

૩૦=ગરગાંઠને પકવ્યા પછી ફોડવા માટેના ઇલાજો.

સાજીખાર, જવખાર. પાકેલી ગાંઠપર મુકવો.

૩૧=દારૂડીની ડાંડળીનો રસ ચોપડવાથી ગાંઠ ફુટે.

૩૨—હાથી દાંતનો ભુકો પાણીમાં વાટી પાકેલી ગાંઠ ઉપર મુકવાથી ગાંઠ ફુટે.

૩૩—પથારીમાં પડી રહેવાથી પડેલાં ધારાં—ધારાં ઉપર દીવેલના પોતાં મુકવાથી રૂઝ આવે છે.

૩૪—ચાંદી, ધારાં વીગેરે જલદી રૂઝાય—જુના ગોળને ગરમ કરીને લુગડાં ઉપર મુકીને તેની પટી ધારાં ઉપર ૪) દીવસ મુકવી.

૩૫—ગર, ગુમડાં પકવવા માટે—સીંદુર ૦। ભાગ, મીણ ૧) ભાગ, દીવેલ ૧) ભાગ; બારજો, ૦॥ ભાગ ઉકાળી મલમ બનાવે, તેની પટી મારે.

૩૬-ગરગુમડા ફુટે—સાજીખાર અને જવખાર પાણીમાં પીગળે તેટલું પીગળાવી તેનું ૧ ટીપું ગુમડાં પર મુકે.

૩૭—ગર અને ગાંઠ પીગળાવવા માટે—મધ અને ચુનો મેળવી લગાડે છે.

૩૮—વડના દુધમાં રૂ ભીંજવી મુકે, કાચુ ગર બેસી જાય, પાકુ હોય તે ફુટી જાય.

૩૯=ગર ગુમડાં માટે નાના બાળકોને રતાંજળી ગુલાબજળમાં ઘસી વારવાર લગાડે.

મોટાં બાળકને રતાંજળી, સુખડ અને સુંઠ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ગાલ ગુંદ

૧=બંધ ગાળાની નીચે સોપારી જેવી ગાંઠ થાય, મોઢું ઉપડે નહી. ગાંઠમાં દુખાવો થાય, પછી કંઠમાળા થાય તે માટે નીલીના છોડ થાય છે, આખુ ચોમાસું રહે છે. ૨) ફૂટ ઊંચા થાય છે. વેલાની માફક જમીનપર પસરે છે, ફુલ કાળા હોય છે, એને જગેજગ ગાંઠ હોય છે, એનુ મૂળ ઊમરાનું મૂળ, વચનાગ પાણીમાં ઘસી ૩) દીન ગાંઠને લગાડે તો ગાંઠ પીગળે.

૨=નીલીનું મૂળ ઘસી ગાંઠે લગાડે ગાંઠ નરમ પડે, દુખાવો ઓછો થાય ત્યારે કળી ચુણો અને ગોળ મેળવી લગાડે.

ગુલકંદ

ખરા ગુલાબની બીનાસ વગરની ફુલની પાંતરી ૧) ભાગ સાકર ૩) ભાગ ગુલાબની પાંતરી મસળવી અને ખાંડ મેળવવી oા તોલો ગુલકંદ ખાવાથી, કલેજે થંડક પડે ઝાહડો સાફ આવે, ફેફસા મજબુત થાય, કલેજાંના દરદ સાફ થાય ભુખ વધે.

ગુરદાના દરદે:

રેતિ પીશાબે; પથરી પીસાબે.

૧=ગુરદાની રેતી માટે—ખરબુચાંની લીલી અથવા સુકી છાલની ચાહ રોજ બે વાર પીવાથી ગુરડાની રેતીનો દુખાવો બંધથાએ, પીસાબ છુટે અને પથરી ધોવાએ.

૨=એમોનીઆક ગુંદર (ઓસોક—સંમગેબળ,) ગુરદાની પથરી, તલ્લી, સોજો, ઉંડીઓ વા, સધીવા માટે અમોનીઆક સારો છે.

૩=ગુરદાના દરદ માટે ઘીમાં વઘારેલી ચોળાઈની ભાજી રોજ ખાવી.

૪=ગરમાળાના ઝાડનો કોઈબી ભાગ આ માટે ઉપયોગી છે.

૫—પટોલ (સીવલીંગો) જેઠીમધ, કડુ, સુંઠ, લીંમડાની અંતર છાલ, દેવદાર, મોડ (નાગર) દરેક ૧ તોલો લઇ એના બે ભાગ કરી એક ભાગ પાણીમાં ઉકાળી દીવસમા બે પીવારવુ.

૬=ગુરદાના દરદ, કમળાના દરદો, મરદને શક્તી વધે ને ફાયદો થાય—ગાજર બુંજીને રોજ ખાવા.

૭—ગુરદાના દરદના દુખાવા માટે અરડુસીનો તથા વરાલીઆંનો સેક બહુજ ગુણ આપે છે.

મરગી માથેભમરો-ઘેલાપણું-દીવાના પણું-મગજે નબળાઈ-માલેખુલ્યા દીવાનાપણું.

૧-ઘેલાપણું—કપાશીઆનું મગજ નવટાંક અને ચોખા શેર ાા એની ખીચડી બનાવી રોજ ખવાડવાથી ઘેલાપણું મટી જાય છે.

૨-દેવાના માણસને હીંગનું અંજન કરવાથી ફાયદો થાય છે. હીંગ વાલ પાંચ. મરી તોલો એક: મેથી તોલો એક, નગોડનો રસ તોલા બે ખરળ કરી બારીક અંજન આંખમાં કરવાથી ફાયદો થાય છે.

૩-માલેખુલ્યા=મેલન કોળીઆ, માખુલ્યા એક જાતનું માંથાનું દરદ છે. તેના ચિન્હ નીચે મુજબ છેઃ—આ ચીન્હોમાંથી કોઈબી એક અથવા વધું દરદીને લાગુ પડેલુ હોય, ગમગીની પેદા થાય, પેટમાં વગર કારણે ફકર લાગ્યા કરે, કોઇ દરદી એકદમ ચુપકીડી પકડી બેસી રહે, કોઇ દરદીને આંખે આખી આલમ ફરતી દેખાય, કોઇ દરદીને આંખે અંધારા આવે, અને દીવસ રાતના જેવો દેખાય તે માટે—આવા દરદીને ખસખસનું શરબત બે તોલા દીન ઉગતે રોજ આપે.

૪-શરબત બનાવવાની રીત—ખસખસ ૧ાા શેર છુંદેલી, પાણી મણ ૧. એ બનેને કાદવના વાસણમાં ઉકાળી ૧૦ શેર રાખવું, અને ગાળી લેવું. ૨ાા શેર અથવા વધારે સાકર મેલવીને તેનું શરબત બનાવવું.

ગરમીની દેહવાળા દરદીને આ શરબત ફાયદો આપે. શરદીની દેહવાળા દરદીને નુકશાન કરે. માલેખુલ્યાનું દરદ શરદીથી હોય તો ચીનીકબાબા અને અકલગરો સંભાગે ચુરણ કરી તેનો ૧ તોલો ચુરણ મધ સાથ રોજ દરદીને ખવાડે.

૫-માલેખુલ્યા-મેલન કોળીઆનો બીજો ઇલાજ—બકરીના માથાનું ભેજું એક, મેદાની રોટી સાથ નેહાર કોઠે સહવારે ખવાડે. રાત્રે સુતી વેળા ાા તોલો ખસખસ. ાા તોલો સાકર પાણી સાથ વાટીને રોજ પીએ.

૬-ગેલાપણું, આદમી વા પર જાએ, આદમી લવે બકે તે માટે—ગળધોટાના પાન છુંદી પગને તળીએ અથવા માથા ઉપર મુકે.

, ૭—માથે ભમરી ચકરી, મીરગી=ઘેલાપણું મટે અને તેની નીસાન રહે નહીં. ભોંયરીંગણીના બે ફળ (દીડવા) નો રસ કાહાડી તેના ૫) ટીંપા નાકમાં મુકે.

૮—ઘેલાપણું આ દરદ ભેજાનું છે જો સરદીના કારણે હોય તો પવન શરીરે ફરતો ફરે, અને પાછો ભેજા ઉપર આવે તે માટે માણસના હાડકાનું ચુરણુ ૦ાા અથવા વધારે દુધમાં ઉકાળી પીએ

૯—ઘેલાપણા માટે—તીરૂળાં ૩) ભાગ તજ ૧) ભાગનું ચુરણુ ૦૧ તોલો સવાર સાંજ રોજ ખાએ.

૧૦—ઘેલાપણાનો બીજો ઇલાજ—ગંધક ૪ તોલા, પારો, વચ-નીક, તનખાર, કનેરનીજડ, મરી, પીપર, અકલગરો બએ તોલા, સુંઠ, ચીનીકબાબ દરેક ૧ તોલો, ખાંડ તોલા ૫) એના ચુરણને મોગ-રાના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી સહવાર સાંજ એક વરસ સુધી દરદીને ખવાડે.

૧૧—ઘેલાપણું કમી થાય—મેથી અને મરી અંકેક તોલો, નગોડનો રસ બે તોલા અને ભંગ ૫ વાલને વાટીને ચુરણુ કાબરી બનાવવું તેનું અંજન ૭ દીવસ કરવું. દરદીને ઓરડામાં એકલો રાખવો.

૧૨—મફ્લત—ફરામોસી—ગર્જ કાલનું સાંભળેલું આજે યાદ આવે નહીં ને યાદી કમ થાએ માટે—મોથ, જડ, સુંઠ, દરેક તોલો, ૧૫, હરડે તોલા ૩ાા, હરડે બેરાં ૩ાા તોલા, એનું ચુરણ બનાવે તેને પાંચ શેર મધમાં મેલવે, ને લબોટેલાં વાસણમાં કપડચંદ કરી જવની કોઠીમાં અથવા ઘઉંની કોઠીમાં અથવા ઘોડાની લીદમાં ૪૦ દીન દાબી રાખે. તેમાંથી રોજ સહવારે એક તોલો ૪ માસ સુધી ખાએ.

૧૩=બીજો ઇલાજ—મોડ, જડ (જડ) સુંઠ દરેક ૩ાા તોલા, મધ શેર પાંચ, તીરૂળ ૧૦ તોલા, એ સઘળાને લબોટેલાં વાસણમાં મુકે. જમીનમાં ખાડો ખોદી ને વાસણ ખાડામાં મુકે અને ને ખારો ઘોડાની લીદથી પુરે. ૪૦ દીન પછી કહાડે. તેમાંથી ચાર માસ રોજ સહવારે ખાએ.

૧૪=દીવાનપણું—તાડની ડાળીઓનો રસ બે તોલા એકલો અથવા જુના ઘી સાથ ખાવાથી ફાયદો છે,

૧૫=દીવાનાપણું—ધંતુરાનુ બી ૧ અને પીપળ નંગ ૨૧ મેળવી તે ચુરણ ચાર તોલા જુના ઘી સાથ ખાવું. દર અજવાડીએ ધંતુરાનું બી અંકક વધારતા જવું. પાંચ ખાવામાં આવે ત્યાં સુધી વધવું. પછી દર અજવાડીએ અંકક લેવું.

૧૬=દીવાનાપણું, ઉન્માદ, ચિત્તભ્રમ, ચેલછા—આ નુકસામાં લખાયલી દરેક ચીજે એકલી વાપરવાથી પણ ગુણ જણાય છે, છતાં નીચે મુજબ નુકસો બહુ દરદીઓને ઘણો જલદી માફક આવેલો કહેવામાં આવે છે. બ્રહ્મી, ઘોડાવજ, સીંધવ, સંખાવલી, છીણી (બેચણા) માલ કાકણી, કરિયારણી, લીંડીપીપર દરેક ત્રણત્રણ જવભાર, સુનાનો વરખ બે જવભાર, વછનાગ, ૧ ભાર, આનું ચુરણ ૧૦) વરસના જુના ઘી ૧) તોલા સાથ ચટાડવું તે પાચન થયા પછી સાકી ચોખા મગ, ઘી, ખાવું. આથી ભયંકર અને જુનું દરદ જડ મુળથી જાય છે,

---

ઘી અને મધ સરખા વજને કોઇ દીનબી ખાવું નહી. તે સંભાગે ખાવાથી ઝેર બને છે એવું કહેવાય છે. આ બાબદ હસી કાઢવી નહિં કારણ ઘણા વૈદોએ કહેલું છે મુળ મતલબ સમજાતી નથી.

૧૬=ઘેલાપણું કમી થાય—દરદીની આંખે કાંદાનો રસ આંજવો.

૧૭=દીવાનો માણસ હુસીયાર થાય—સમુદર ફળ ૦ા તોલો, દરદી એ પોતાની પીસાબમાં ઘસીને પીવું.

ગોળો.

૧=પેટનો ગોળો જાય—પકાવેલો સમુદર ફળ ૦ા તો રસ ભાંગરાના સાથે ખાવું. (પકવવાની રીત જુઓ "સમુદરફળ")

૨=ગુલમ—વાયુ—જળોદર—જળોદર—૦ા તોલો સમુદર ફળનું મુળ અને સીંધવ સમભાગે મળવી ઘી નાખી ખાવું.

૩=ગાંઠ પેટની ખસે અથવા આંતરડું વળ ખાય—તો જીવતો ધોયલો પારો તોલા ૫ દરદીને પીવાડવો (શેર ૧ પારો પીવાય તોબી અડચણ નથી) તે ઝાડા વાટે નીકળી જાય છે. પારો વજન ભારે હોવાથી આતરડામાંથી પસાર થતાં સોધા સરખાં આંતરડાંને કરે છે. જો પારો નીકળે નહીં તો દરદીને ઉંધો ટાંગવો ત્યારે મોઢામાંથી પારો નીકળી પડશે. પછી દરદીને મરવાંનો રસ ચાલુ આપવો અને પેટ પાણી બાંધી રાખવો. આ દરદ માટે ઇલાજ કરતાં ઢીલ થાય તો જીવ જોખમમાં આવે.

૪=પેટની ગાંઠ બેસે તેનો ઈલાજ—કુમારનો ગર, સાજીખાર, ગોળ સંભાગે લેવો કુમારથી અરધે હીસ્સે જવખાર, લેવો. એ સઘળાંને મેળવી તેમાંથી અરધો તોલો અથવા વધારે રોજ ખાવો.

ચામડી સુનમારે

ચામડી સુન મારે—કોકેન, વચનાગ, બેલેડોનાના ગુણ જેવો કનેરમાં ગુણ છે. ચામડીપર લગાડવાથી ચામડી સુન મારે.

શરીરની ચામડી જાડી થાય ત્યારે કુમારીઆના બી તથા પાંદડાં વાટીને લગાડે.

ઢીળું ચામડું કઠણુ થાય—દાડમની છાલ અને ફટકી સંભાગે પાણીમાં મેલવીને ચામડીપર લગાડે તો સાત દીવસમાં લબડી પડેલું ચામડું કઠણુ થાય.

ચરબી તવાય.

ચરબી વધે—શરીરમાં ચરબીનો વધારો કરવા માટે જાનવરની ચરબી ૦। તોલો અથવા ૦॥ તોલો, દુધ શેર ૧માં ઉકાળવી અને સારી પેઠે હલાવીને દુધ સાથે મેળવીને તે દુધ રોજ પીવું.

પેટમાંની ચરબી તવાય—નમુલી એ સેવ જેવી, જડ પક્ષીના માળા જેવી ગુંચાએલી અને ઝાડ ઉપર થાય છે, તેનાં જડ જમીનમાં હોતી નથી. તે નમુલીને છુંદીને પેટ ઉપર બાંધે તો પેટમાની ચરબી તવાઈ જાય છે.

૧=મેથી—મેથીમાં આટો અને ગુદર નથી. એમાં ચરબી વધારનારૂં તત્વ છે.

૨=ચામડી સુવાળી અને ચોખ્ખી રાખવા માટે મેંદીના આટા પાણી સાથે મેળવી શરીરે મસળાય છે.

ચરબી ઘટે.

શરીરે ચરબી વધવાથી માણસ જાડુ થાય ત્યારે અરણીના પાનનું ચુરણુ બે આની અથવા પાવલી ભાર મધ સાથ ચાટવું. ખોરાક ઓછો કરવો, ઘી, તેલ, માછંસ, ઇંડાં ખાવા નહીં. અને પરેઝ, દુધ ,પાણી અને આટો ૧) માંસ સુધી ખાવું. ખાટ [illegible] રસએક ચમચો ગરમ પાણી સાથ રોજ સવારે ભુખે પેટ પીવુ.

ચસકા મારે

આખા શરીરે ચસકા મારે તે માટે—સેક્ટાની છાલ અને સાંખર-સીંગડું પાણીમાં ઘસીને લગાડે અથવા એ ઘસારો અરધો તોલો પીવામાં લીએ. સેક્ટાના પાનમાં પણ એ ગુણ છે.

૧=ચામડી નરમ અને સુંવાળી થાય—બદામનું તેલ, ચામડી મસળવાથી અળસીના તેલ અને ગલીસેરાઈની માફક ચામડી થાએ છે.

ચાંદી–ચાંદા–ચાઠાં–વીસ્ફુટક.

૧=દારૂડી—એનાગ ધંતુરાનો છોડ ચોમાસામાં થાય છે, ફુલ પીળાં છે. ડીડવાં એરનદીના જેવા છે, પાન મુળાના પાન જેવાં છે. બી બંદુકના દારૂ જેવાં છે, આખે છોડે કાંટા હોય છે.

ચાંદા—એના રસથી ન રૂઝાનાં ચાંદા જલદી સાફ થાય છે.

રસનેસુકવી ભુકો કરવાથી બરાબર આયોદોફારમના જેવો રંગ, વાસ અને ગુણ થાય છે.

૨=ચાંદા સારા થાય—કાથો અને મુદાસીંગ સંભાગે લઈ માખ-મેળવી લગાડે.

૩=ચાંદા વાસ મારતા, ઘારાં વાસ મારતાં—ચાંદા ઉપર તલની લપડી બાંધવાથી રૂઝ આવે છે, અને ખરાબ વાસ દુર થાય છે.

૪=ચાંદાં શરીરે પડે તે ઉપર—નગોડના પાનની રાખ દાબે.

૫="વિસ્ફુટક"માં જુઓ,

૬=ઇંદ્રીએ ચાંદી પડે તે માટે ચાંદીને વારંમવાર ધોઈ સાફ રાખવં. જુનાં, જાંબ, ધોળી કહેર. આકડો એના પાનના ઉકાળાથી ધોવું,

૭=ભોદાર, કાથો, એલચીનું ચુરણ ચાંદી ઉપર દાબવું, અથવા રસ સાથ લગાડવું.

૮=સંખજીરૂ અને કાથાની ભુકી દાબવી.

૯=મોરથુથુ ૧) ભાગ, ૫ા ૧) ભાગનું ચુરણ દાબવું.

૧૦=હરડે. બોરાં, આમળાની રાખ દાબવી.

૧૧=સંખજીરૂ ૧, તોલો. કાથો ૦ાા તોલો, રસ કપુર વાલ ૧ નું ચુરણ દાબવું.

૧૨=ઊમરો, પીપળો, કાંટાસળીઓ એમાની ૧) ચીજની રાખ દાબવી.

૧૩=રસવંતી મધમાં લગાડવી.

૧૪-૧) ભાગ હીંગળો અને ૪) ભાગ કાથો એની ભુકી દાબવી.

૧૫=કરેણનું મુળ વાટી લગાડવું.

૧૬=ચાંદી રૂઝાએ—ખડી (એક જાતની માટી) ને પાણી સાથ મેળવી લેપ લગાડે.

૧૭=ચાંદીવાળા દરદીને માટે-ગરમીવાળા દરદી માટે—કૃમી જંતુને નાશ થાય-યાદદાસ વધે-શરીરનું ઝેહેર કહાડે-ક્ષય માટે-મરદને કમતાકાત માટે—ગરમીનાં જુના આંજાર માટે નીચે મુજબ ઉપાય ચાલુ રાખવો.

જેઠીમધ તથા વાવડીંગના બીજ (વિડંગ તનદુલેને) બારડી ઉપરના છોલતાં કહાડી અંદરના બીનો ભુકો સંભાગે લઇ તેની ફાકી ૦।। તોલો ૧ માસ સુધી ખાવી. (અથવા તેની ચાહ બનાવીને પીવી.) ખોરાકમાં ભાત, ઘી અને મગનું ઓસામણ લેવું અથવા મગ અને આમળા સુકાને પાણીમાં બાફી તેના ઓસામણને ઘી તથા જીરાંથી વઘાર કરીને ખાવું. ઉપલી ચીજોની ફાકી ૦। તોલાથી શરૂ કરી તે દર અઠવાડીએ ૦। તોલો વધારી ૧ તોલો સુધી વધવું. ફાકી અથવા ચાહના આકારમાં લેવું.

જેઠીમધ દેશી વહદામાં બહુ ઉપયોગી ગણેલું છે. જીવણ વધારનાર છે—જેઠીમધને દુધ, ઘી, મધ, સાકર સાથ ખાવામાં લીએ છે.

૧૮=ચાંદી અથવા ચાંદા જેમાંથી રસી નીકળતી હોય તેના માટે અને ઘાવ પડેલો હોય તે થાટે પકવેલી ધાવણનો બારીક ભુકો દાબવામાં આવે છે. એનો મલમ કરીને વાપરે છે.

૧૯=ચાંદ—પદ-વિસફુટક—એ માટે કરેણનું મુળ પાણીમાં ઘસીને લગાડવું.

૨૦=ચાંદીના ઈલાજ—સુપારી બાળીને કોલસા કરી તેને કાથા સાથ ભેળીને, દરદીના મોંઢાની થુક સાથે લગાડે તો તરત રૂઝ આવે.

ચામડી સાફ થાએ—આમળાનો ભુકો શરીરે રોજ નાહતી વેળા મસળે તો ચામડી સાફ થાએ. આમળાનો ભુકો શરીરે રોજ નાહતી વેળા બાલને લગાડે તો બાલ કાળા થાય નહી.

મોંઢાની ખુબસુરતી વધે, ચામડી સુંવાલી નરમ થાય—ચણાના આટાને દુધમાં મેળવી રોજ મોંઢાપર મસળીઆ કરે.

ચાહ દેશી [illegible] ચુરણ ૦। તોલો ના। શેર ઉકળેલા પાણીમા બે મીનીટ રાખી પીવું, તુળસીના પાન, કળારના પાન. આંબાના પાન, લજામનીના પાન, બીલીના પાન સંભાગે ચુરણ કરી ૦ તોલો ચુરણ એક કપ માટે લેવું.

ચીમોદી જાયુફરના દીલપર થાય તો દીવેલ લગાડે

ચામડી પરનો કળોસ મટે—ગાળ ઉપર કાળી છાયા પડ તે માટે બદામના મીંચને ઈંદ્રવાયાના ફુળમાં મુકી ચુલા તીચે ૬ દીવસ રાખે. આ મીંજ અથવા મધમાં અને બીના દુધમાં ઘસી ગાળ ઉપર લગાડે તો ચામડા પરનો કાળાસ મટે

ચામડીના દરદો.

૨૧=રસવંતી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૨૨=ગુલાબના ફુલ ૧) તો. ચાવલમાં મકાણી રોજ ખાય.

૨૩=કુમારનો રસ પીવા ।। ફાયદો થાય.

ચાંદી=સીફીલીસ

પીસાબની નળીપર બરાબ ચાંદા પડે ફુગ ઉપર મોટા જખમ પડે, ફુલ ખરી જવાની અથવા કાપી નાખવાની હાલતપર હોય ત્યારે સાધુ યોગ જીવણ [illegible] બતાવેલો જાતમ ઈલાજ કરવો. આ ઈલાજથી અગન બહુ બળે દરદીને બે જણ પકડી રા[illegible], ૦। કલાક અગન ખમવી પડે, પછી પાણીથી ધોઇ નાખે, બીજે દીવસે ઉપર મુજબ કરે તો અગન ઓછી બળે ફુલ ખરી [illegible] અટકાવવું હોય અથવા [illegible] કાપવા દીવસો સુધી હેરાન થા [illegible] હોય તો આ જાતમ ઇલાજ કરવો તે નીચે મુજબ છે.

લીલાં મરચાની ઉપરની ચામડી (બી વગરની)ની [illegible] જખમ ઉપર બાંધે તો જળડી રૂઝ આવે, તેની અગન બહુ છે. કુમારનો રસ પીવાથી, વીસ ફુટફુતે ફાયદો થાય

ચુંક પેટમાં

ચોખા કળી ચુનાને લીંબુ રસમા ૭ વાર પટ આપે. આ અજો, કાયફી ફુલકડી, કાનદર સંભાગે લઇ ગુંદરના પાણીથી [illegible] જેટલી ગોળી બનાવે, બે ગોળી દર બે કલાકે ખાય.

છીંક આવે-છીંકણી

૧=કાંદાનો રસ નાકમા નાંખવાથી છીંક આવે,

૨=તપકીર—નવસાર સફેદ મરી, કળી તુરાઈ (તુરીઆ), કળી ચુનો એની સરખે ભાગે બનેલી તપકીર બહુ છીંક લાવે છે.

૩=એસીડ સેલીસીક, અરીઠાની છાલનો ભુકો, અરક મુળ, મરી, સ્વેત કરણપત્ર આ હરેક ચીજનો ભુકો કરી સુંઘવાથી છીંક ઘણી થાય છે.

૪=કુકડવેળ સુંઘવાથી છીંક આવે છે.

૫-છીંક આવે, માથાનું દરદ નરમ પડે માટે—ભુતરસના પાલાનું ચુરણ સુંઘે.

૬-ભાવ સુકણાનુ ચુરણ ૦ાા વાલ સુંઘે.

૭-સમુદ્ર ફળને નગોરના પાણના રસમાં ૯) દીન પળાળે ૭) દીન છાયામાં સુકવે તેનું ચુરણ સુંઘે, તા માથાનો દુખાવો નરમ પડે છીંક ઘણી આવે.

૮—અર્કના મુળ અથવા પાનનું ચુરણ સુંઘે

૯=કરણના પાનનું ચુરણ ૦ાા અથવા ૧) રતી સુંઘે

૧૦—અડાળાની રાખ ૩) ભાગ મરી ૧) ભાગ આકડાના દુધનો અથવા પાનના રસનો પત આપી ૧) રતી સુંઘે

૧૧-પીળી કરેણની છાલનું ચુરણ સુંઘે.

૧૨-ધોળી કરેણના પાનનું ચુરણ સુંઘે

૧૩-કાય ફળનું ચુરણ સુંઘે,

૧૪-છીંકણી બંધ કરવી હોય, અથવાં સુંઘવાની દવાની આગના ન ખમાએ તો નાખે ઘી લગાડવું.

છીપ.

છીપ-લાલ રંગના નુકના અળાઈની જાતપર થાય છે માટે—ધતુરાના પાનનો રસ ગંધક, . . સરખે ભાગે લઈ ખુબ મેલવીને દરદપર લગાડે.

છાતીએ પીત.

૧—છાતી દુઃખે તે માટે દાડમના રસમાં ાા તોલો સુનામખી મેળવી ખવારે.

૨—છાતીનો દુઃખ મટે—સીંધવખારની ભસ્મ ૧) વાલ મધ સાથ રોજ બે વાર ખાવી.

૩—છાતી પરથી લોહી પડે તે માટે —ા તોલો અથવા વધારે હીરાદખણનું ચુરણને અધકચાં ભાંગેલાં ઈંડાની ૧) દાળમાં મેળવી રોજ ૩) વાર ૭) દીન ખવારે; તેલ, ઘી, માછલી, ખટાશ, મરચું ખાએ નહ.

૪—છાતી સાફ થાએ—બળગમ મટે—ખાંડ સાથે સુનામખી ખાવી.

છાતીએ ધપકારો, હદય, (છાટીએ ધબ ધબ થવું) હાર્ટ ડીસીઝ.

૫—એમીલી નાઇટ્રસ ૫) ટીપાં સુંઘવાં.

૬—એસીડ હાઈડ્રો બ્રોમીક ડાઇલ્યુટ ૧૫ થી ૫૦) ટીપાં પાણી સાથ પીવાં.

૭—સુનાના વરખ ૨), પીંડીપીપર વાલ ૨), માખન ૧) તો. મધ ૨) તો. ૧) માસ સુધી ખાય. વરખ વગર ફાયદો ન જણાય.

૮—હદયની શુળ તરત મટે; સુનાના વરખ ૪) પાના, ગરમ ઘી ૪) તો. સાથે મેળવી ખાય.

૯—જેઠીમધનું ચુરણ મધ સાથ ખાવું. ખોરાક ફકટ દુધ.

જખમ ધાહ રૂઝે

૧—વાટેલી સાકર અથવા ખાંડ બહારના જખમ ઉપર દાબે તો લોહી બંધ થાય છે અને રૂઝ આવે છે.

૨—કોઈબી રીતે જખમ પડયો હોય તેમાં ઠંડા પાણીની ધાર રેડીને અંદરનો બધાયેથી કચરો કાઢી નાખવો, તેથી પાકપર ચડે નહી. જખમની કોર દાબીને પાટો બાંધવો.

૩—જખમ માટે ઉમરાનું દુધ લુગડામાં નાંખીને જખમ ઉપર મુકવું. આ દુધ જખમ ઉપર પોપડી બાઝી લોહી બંધ કરે છે. સડેલા જખમ ઉપર ગંધક મુકવાથી ફાયદો છે.

૪—જખમ બાહેરનો હોય તે ઉપર પામવેલ લગાડે તો લોહી બંધ થાય અને જખમ પાકે નહીં.

૫—જખમ ઉપર જેઠીમધનું ઘી મુકવું. વાહાડકાપ કીધા પછી ચામડીને રૂઝ લાવવા માટે જેઠીમધનું ઘી લગાડવું.

૬—જખમ જલદી રૂઝે.—૧૫) દીવસનું કામ ૧૫) કલાકમાં થાય.

પાડનેલ નામનો વેલો પથરપર ચઢે છે, ફુલ ફળ થતાં નથી. એનું મૂળ પાણીમાં ઘસી જખમપર લગાડે.

૭—જખમને પાણીથી ધોવો, અંદર થંડી માટી મુકવી અને પાટો બાંધવો. કોહવાટને માટી ચુસી લીએ અને રૂઝ લાવે.

લુગડામાં માટી મુકી તેને ભીંજવી જખમપર પાટો બાંધે તો રૂઝ આવે.

શરીરની અંદરના ભાગમાંથી દરદ હોય તો ભીની માટીનો પાટો શરીરપર બાંધે તો ફાયદો થાય. ઠંડા પાણીના પાટા ઉપર ફલાલીન બાંધવામાં આવે છે તેમ મટોડીના પાટા ઉપર ફલાલીન બાંધવાની જરૂર નથી. મટોડી પોતેજ ગરમી ઉત્પન્ન કરે છે. ચીકણી મટોડી વધારે ગુણવાળી છે.

૮—જખમપર મધ મુકે તો રૂઝ જલદી આવે.

૯—વહાડકાપ કરવા પછી ટાંકા મારી જખમ રૂઝવે છે, ત્યારે મંકોડાનાં ડોકાં કાપી નાંખી તેના ડોકાનો લેપ કરી જખમપર મુકે તો રૂઝ ઘણું જલદી આવે.

૧૦—ઉંડા જખમ રૂજવા માટે—ઘીને પાણીમાં ધોવું, ચીકાસ નીકળી રહે ત્યાં સુધી વારંવાર ધોવું. ૦। શેર ધોયલાં ઘીમાં મોરથુથુ બે વાલ મેળવવું. આ ઘી ઘણું જુનું થવાથી કઠણ થાય છે. આ મલમ ઉંડા જખમ રૂઝાવે છે.

ઓષડી ઘી અથવા તેલ બનાવવાની રીત—જે વસાણાનું ઘી અથવા તેલ બનાવવું હોય તે વસાણાનો સ્વરસ અથવા ચટણી (કલ્પ) ૧ ભાગ અને ઘી અથવા તેલ ૪ ભાગ લેવું જો, વનસ્પતી લીલી હોય તો વનસ્પતી કરતાં ૪ ઘણું પાણી નાખવું. ઘી બનાવવાની વનસ્પતી લીલી અને સુકી બને હોય તો વનસ્પતી કરતાં આઠ ઘણું પાણી નાંખવું. જો વનસ્પતી સુકી હોય તો ૧૬ ઘણું

પાણી નાખવું અને ઉકાળવું. પાણી બળી રહેતે ગાળી લેવું. એરકચરા જેવા સખત વનસ્પતી હોય તેને છુંદી ખોખરી કરી તેના વજન કરતાં ચાર ઘણું પાણી લઈને ઉકાળે તોજ બધો કસ તેલમાં અને ઘીમાં આવે. સુકી વનસ્પતી પાણી વગર તેલમાં ઉકાળો તો ભજીઆં તળાય તે મુજબ તળાય, તેનો બધો કસ તેલમાં ઉતરે નહીં.

૧૧=તરપેનતાઈનનાં પોતાં જખમપર મુકે.

૧૨=ના સેર હીવેલમાં બપે એટલું લુગડું બોળે. તે લુગડાંને ખાતલા ઉપર પાંથરે, તે ઉપર ગંધક ભભરાવે. તે લુગડાનો કાકરો બનાવે, વચેથી તાર સાથ બાંધી લટકાવે. કાકરાના બધે છેડા સળગાવે. જે તેલ તપકે તે એકઠું કરે. આ તેલમાં જુનો રૂ બોળી જખમપર મુકવો. તે ઉપર કોઈ પાતરૂં મુકી પાટો બાંધવો. બે દીવસ પાટો રહેવા દેવો. જરૂર હોય તો બીજી વાર પાટો બાંધવો.

૧૩=હાથ પગનો અંગુઠો, અથવા આંગળા વગેરે કપાઈ ગયાં હોએ, જુતા પડવા જેવાં પણ થયાં હોય તેને દાબી બરાબર ગોઠવે ને તે ઉપર રતનજોતનું દુધ લગાડે તો પડ બધાઈ ને ચામડી વળગેલી રહે, તે ઉપર જેઠીમધના વેલાના પાનની રાખ દાબે ને પાટો બાંધે. ઉંડા જખમ રૂઝવવા માટે જેઠીમધની રાખ બહુ સારી છે.

૧૪=પીપળાના દુધમાં રૂ ભીંજવી જખમપર મુકે.

૧૫=આસો સુદ ૧૦ (વીજીઆદસમી) ને દીને આપટાના (સમરી) પાન સોના તરીકે ઓળખાય છે. આ પાન આપવાં અને લેવાં તે સોનું આપવા અને લેવા બરાબર ગણાય છે. આટલું બધુ માન આ ઝાહાડને અપાય છે તે તેના ઉપયોગી ગુણ માટે છે. જખમ રૂજવવા માટે એ પાન સરસ છે.

૧૬=જખમનું લોહી બંધ કરવા માટે—ઠંડા પાણીની ધાર મુકવી, અને ઠંડા પાણીમાં મીઠું મેળવી તેમાં લુગડું ભીંજવી પાટો બાંધવો.

૧૭—કપાસના પાન વાટી બાંધવા.

૧૮—જખમ પાણી પર બંધાય તો તે સાફ કરી ગરમ કરેલા એળની પટી કરી મુકવી.

૧૯=રતન જોતના ઝાડના રસમાં લુગડું બોળી તે જખમપર મુકે તો જલદી રૂઝ આવે અને જખમ પાકે નહીં.

૨૦=કુંઆરીના ફળ કાગડોગ (કાગડોળ) જુંજીને ખવાય છે. એ ઝાહાડની ભાલનો બારીક ભુકો ઘા રૂઝવે છે. આયોડોફારમનું કામ કરે છે.

૨૧–કાળી મુસળી ૦ા તોલો, ત્રિફળાં ૦ા તોલો મેળવી દરદી રોજ ખાય તો જખમ જળદી રૂઝે.

૨૨–જખમ [illegible] પાન છુંદીને અથવા મોંઢામાં ચાવીને જખમપર [illegible] જલદી રૂઝે

ક્ષતી [illegible] છે કારણ કે એ ઝાહાડ તેઓને ઘણું ઉપયોગી છે. લડાઇમા પડેલા જખમ રૂઝવવા માટે એ કામ આવે છે.

૨૩–જખમ તરત રૂઝે—સમરીની છાલનુ સુરણ કરી ઘાની ઉપર મુકે અથવા ગાયના હાડકાંને બારી તેની રાખ મુકે. આ ઝાડની નીચે હાર બસ તો મરણ પામે.

૨૪–સમેરવો ઘાસની માફક થાય છે, ઘોરો માટે એક ખોરાક છે. કરેણના પાન જેવાં એના પાન થાએ છે, પણ નાકા પર અણી હોતી નથી. એના પાનની લેપડી જખમ ઉપર મુકે તો લોહી બંધ થાય.

૨૫–જખમ રૂઝે—ગમે એવો જખમ હોય તેમાં ભુંજેલી બારીક કાશી દાબીને પાનો બાંધે.

રતનજોટનુ દુધ હાથપર મસળીને લગાડ. રૂ ની રાખ, આદુ છુંદીને, ફટકડી, બંદુકરીના પાનની લેપડી, લસણ કાચી, કાંદો ઘીમાં બાલી કાળા કરીને, સુલા આગળનું ધુથસ. અવર કંટીના પાનનું ચુરણ [illegible] ઝાડની રાખ જખમ પર મુકે.

૨૬–જખમ જમેરા—કુતરાંન ટોપી વરસાદની રૂતુંમાં થાય છે. લીલી હોય ત્યારે સફેદ હોય છે સુકાયા પછી કાળી થાય છે. એનું ચુરણ જખમ પર દાબે તો જલદી રૂઝ આવે

૨૭–ધંદ્રીના જખમ રૂઝે—ચોમાસામાં કુંભી ઉકરડા ઉપર થાય છે તેને ફળ, ફુલ, પાન, દાંખલી કાંઇ હોતું નથી. મુલાના મુલ જેવી દાંડી નીકળે છે. તે લીલું છે ત્યાં સુધી સફેદ છે, પછી કાળું થાય છે, આ બુટી તેની જડ સાથ લાવીને ચુરણ બનાવી જખમ પર બાંધે.

ફટકીનો ભુકો તે ઉપર દાબે.

વાઘનો જખમ રૂઝે—કુંવારના પાઠામાં હળદર મેળવીને જખમ બાંધે.

૨૮–જખમ પુરાય—રતનજોત ઝાડના ધમ લુગડુ ભીંજવી જખમ ઉપર મુકવાથી લોહી બંધ થાય છે, અને પોપડી બાઝે છે.

૨૯=જખમ રૂઝે—શરીરે વાઢાડ કાપ કર્યા પછી જખમ રૂઝાતો ન હોએ તો લીમડાના પાનની પોટીસ મુકવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૩૦=જખમનું લોહી બંધ પડે—લુબાનનો અરક રૂમાં બોળી જખમ પર મુકે. લુબાનના ફુલની ધુઈ સફરાને આપે તો હરસનું લોહી બંધ થાય છે.

૩૧=ઘાહ રૂઝવવા માટે—સંગજીરાનો ભુકો ઘાપર દાબે છે.

૩૨=જખમ જળદી રૂઝે—હીરાકસીના પાણીથી જખમ ધોવો.

૩૩=જખમ અને નાસુર માટે મલમ—રાળ નવટાંક, ઘી નવટાંક બંનેને ઠંડા પાણીમાં મસળી ૭ વાર ધોવું. દાઝેલાં માટે આ મલમ બહુ થડો છે. ઘીને બદલે તેલ લઇ શકાય.

૩૪—જખમ અને ઝરતો રાખવાનો મલમ—સાજી, સીંધવ, હીંગને માખણમાં મેળવી જખમ પર લગાડે તો રૂઝાએ નહીં.

૩૫—જખમ રૂઝે—ઘણો ઉંડો હોય તે અંકાલાના તેલથી રૂઝે છે.

૩૬—જખમ રૂઝવવા માટે—બીલામા નંગ ૪, તેલ નવટાંકમાં ઉકાળવાં, સંગજીરૂં ૦॥ તોલો મેળવવું, અને મરઘા પીંછ-વતી લગાડવું.

ઢોરના જખમ સારા થાય—ઉપલું તેલ લગાડવાથી જખમ સારો થાય છે.

૩૭—ઘા રૂઝે—સીનઘાલુણના પાણીમાં લુગડું બોળી જખમ પર મેળે તો છરીનો ઘા રૂઝે છે.

૩૮—જખમ, ચાંદા રૂઝે—મીઠાના પાણીમાં લુગડું બોળી જખમ પર મુકે, તે ઉપર ઝાડનું પાતરૂં મુંકી પાટો બાંધે તો રૂઝ આવે.

૩૯—જખમ જલદી રૂઝે—એરંડાની છાલ, મરી, લીંબુની છાલ ઉજળી ડોળીનું મૂળ પીવામાં આપે.

૪૦—કલખાપરી ઘા રૂઝવે; ચાંદી સાફ કરે; આયોદોફારમનું કામ કરે.

૪૧—ઘી, ઘણું જુનું હાડકું સડેલું હોય એવા જખમપર લગાડે તો ઘણો ફાયદો થાય.

૪૨—બકરીના થાંયુની ચામડી અથવા બકરાંનો જીભ ઘીમાં તળીને ખાય તો ઘા જલદી રૂઝે.

૪૩—હાડ સાંકળની લેપડી જખમપર મુકે.

૪૪—લસણુનો ઉકાળાથી ઘાને ધુએ, અને તેનું પોતું ઘા ઉપર મુકે આ ઇલાજ લશ્કરી ખાતામા વપરાય છે,

૪૫—ગોળ ગરમ કરી તેના પાટા જખમપર મેલે.

૪૬—ખાંડ અથવા સાકરનો ધુમાડો આપવાથી જખમ જલદી રૂઝે, આ ધુમાડાથી જીવ જંતુ મરે; હવા સાફ થ

૪૭—મેંસ, માટુ અને લસણની લેપડીથી Tuberculosis of the bone) પગના આખા પંજાના હાડકાંએ ક્ષય લાગુ પડીઓ હોય, તે પગ કાપવા કાઢીઓ હોય, તે ઉપર લેપડી મુકે તો પગ સારો થાય. લસણની લેપડી મુકવા પેહેલા જખમ ઉપર, ઘી માખણ, અથવા ચરબી લગાડે જેથી બગતરાં ઉઅે નહી.

૪૮—આંખ ફટામણીના ફળ વાટમાં થાય છે તેનું ચુરણ ઘા ઉપર લગાડે, તો ઘા પાકે નહીં, ધનુંવા થવા દીએ નહીં.

૪૯—મધ અને આટો સંભાગે પાણી સાથ મેળવી મલમ કરી લગાડે.

૫૦—મધ—હોજરી પર પડેલા જખમ (Ulcer) માટે મધ અને પાણી ભુખે પેટે પીવાથી રૂઝે. એકલું મધ ગરમ પડે, ફાયદો ન કરે.

૫૧—સંધીના પાનની લેપડીથી ઉંડો જખમ રૂઝે. આ પાનના બે ટુકડા કરે અને તરત પાછા મેળવે તો જોડાઇ જાય આ લેપડીથી કોહવાટ અને જીવજંતું થાય નહીં.

૫૨—કાળીઆ સરસના ઝાડના થડમાં ૧) હાથ ખોદાન કરવાથી તેનું પોચુ જણાય તે કહાડી ચુરણ બનાવે, તે જખમ પર લગાડે તો તરત લોહી બધ થાય અને એકજવાર ચુરણ દાબી પાટો બાંધવાથી જખમ રૂઝે,

૫૩—દાડમીના મુળની છાલની લેપડી મુકે તે પેહેલાં બોરડી અથવા બાવળની છાલના ઉકાળાથી જખમ સારી પેઠે ધુએ.

૫૪—ગધેડાંની લીડને પાણી સાથ મેળવી જખમ પર બાંધે.

૫૫—ડીકામાલી જીવ જંતુ મારે છે; જખમને કોહવા કાટે; બાલકના કરમ બહાર કાઢવા એ ખાવામાં લેવાય છે. ભગનદરમાં એની પીચકારી મારે.

૫૬—તલવણીનો રસ ઘા પર લગાડે તળવણી સફેદ ફુલની અને પીળાં ફુલની થાય છે. પીળાં ફુલના રસમાં તાંબુ મળે છે. કીમીઆગરો વાપરે છે. હડતાળના ભસ્મ એનાથી થાય છે; હીંદુસ્તાનમાં એ ઉગે છે.

૫૭—તળવણીના ફુલો=કાગડાના ફુલો તળવણીની સીંગને કાકડાની સીંગ કહે છે.

જળોદર-જળંદર-કઠોદર-ન.રગોર.

૧—સૌથી સારો ઉપાય જળંદર માટે બીલામુ ૧) લઇ તેના માથા પરની ખોપરી કહાડી, તેના ૧૫) ૭) કટકા કરી, દુધમાં ઉકાળી, ગારીને પાવું. બીલામુ, સુંઠ, મરી, ત્રીફળાં, તલ સંભાગે ચુરણ બનાવી તે ૦। અથવા ૦॥ તોલો ચુરણ દુધમાં નાંખી પાવું. દવા-માંબી એજ અને ખોરાકમાં દુધ.

૨—સાંઢણી (ઉંટડી) નું ફકત દુધ ખોરાક તરીકે લેવાથી ઝાડા આવીને દરદ સાફ થાય.

૩—સરગવા છાલનો કાહવો જવખાર નાખી પીવો.

૪—અધેડાના આખા છોડનું ચુરણ ૧) તોલો ૧૬) તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૪) તો. રહેને પાવું.

૫—એકલું ગૌમૂત્ર તો. ૧) રોજ બે વાર પીવું.

૬—કંટાળા થુવરને બાફી તેનો રસ ૧) તો. મધ સાથે ખાવાથી ઝાડા થશે; આ ઇલાજ આકરો છે. ગામડેના લોકોથી સહન થઇ શકે.

૭—કબુતરનો અઘાર પાણીમાં ખખડાવીને પેટ ઉપર લેપ કરે. ખોરાકમાં ખીચડીને ઘી બીજું કાંઇ નહીં ખાવું.

૮—વાનો જળંદર, પીપવાળો જળંદર અથવા ગાંઠવાળો જળદર હોય, એ માટે ખરસાણીના થુવરને ઘઊંના મેદામાં મેળવીને ખમીર બનાવવું, તેમાંથી ૨) માસા લઇ તેની રોટી જેવી ટીકરી કરી અંગાર ઉપર સેકીને ખવાડવી અથવા પાપડ ઉપર ખરસાણીનું દુધ ૧) માસા જેટલું લગાડી પાપડ ભુંજી ખાવામાં લેવો; ઝાડા વાટે બધુ નીકળી પડશે. તબીએત તપાસીને દુધ વધુ ઓછું આપવું.

૯—ખરચંપાની છાલ ૦। તોલો ચોખાના ધુણમાં ઘસી એકવીસ દીવસ પીવી.

૧૦—કાચો કાંદો ખાવામાં લેવો.

૧૧—દીવેલ તોલા ૩ બકરીના દુધ સાથે ચાર માસ સુધી પીવું.

૧૨—ઇંધરવણાનું એક તાજુ ફળ બસેર પાણીમાં ઉકાળી પાસેર રાખીને પીવું.

૧૩—એળીઓ, અને ઇંધરવણાનું ફળ વાટીને પેટ ઉપર મુકવું.

૧૪—કુમારીઆના બીનો ભુકો ૦। તોલો, ગોળ સાથે દીવસમાં બે વાર ખાવામાં આવે તો જળંદર નરમ પડે છે.

૧૫—જળાંદરના દરદમાં રેચ લાવવા માટે થુવર કંટારીઓ જાડી દાંડીવાળાનું દુધ ૩ વાલ ખવાડે છે.

૧૬—જળાંદર માટેદરીઆના—કોરાની ખાખ વપરાએ છે, એમાં ચુનાનો ભાગ છે, એને લીંબુના રસમાં ૧૦ પટ આપે. એની ખાંખ ૦૧ તોલો, ગોળ સાથે સહવારે અને બીજી વાર સાંજે ખાધાથી જંળદર મટે છે

૧૭—જળાંદર—પેટના વાયુ માટે—અજમો ૨ તોલા અને ખારેકના જુજેલા ઠળીઆનું ચુરણુ ૧ તોલો મેળવી તે ચુરણુ બે આના ભાર રોજ બે વાર પાણી સાથ ખાવું. ઠળીઆંને ઘીને હાથ લગાડીને ગરમ કરે તો જુદો જલદી થાય.

૧૮—જળાંદર, કઠોદર, નારગોર માટે—ખરસાણી થુઆરના દુધમાં ૧ શેર બાજરીનો અથવા જુઆરનો આટો મસલી તેની કાદવના ઠીકરામાં ધીમી આંચે રોટી બનાવી તે રોટીને ૫ દીવસ સુકવવી તે રોટીને છુંદી જુદો કરી ફરી ખરસાણીંના દુધ સાથ મસળી રોટી બનાવી પાંચ દીવસ સુકવવી. આ મુજબ ૪ વાર કરવું. શેર આટાની છેલી રોટી ૦૧ ની થશે. ચોથી વખત રોટી થાય તેને ગરમ ગરમ મસળીને બાજરી જેવડી ગોળી બનાવવી. આમાની બે ગોળી રોજ ૧ વાર ૩ દીવસ સુધી આપવી. પેટમાંથી ગળેલી જેવા કટકા પડશે. પછી ચાર ચાર દીવસે બે ગોળી આપવી અને ને એક માસ સુધી ચાર ચાર દીવસે આપ્યા કરવી, ધબાને મરજ દફે થાય ત્યાં સુધી આપવી, ખોરાકમાં વેંગણનું ભરત, વેંગણાની કાતરી ઘીમાં તળેલી, મેઠીની ભાજી અને રોટી.

૧૯—જળાંદરની ઘણી સખતબીંમારીવાળા દરદીની જીંદગીનો ભરોસો નથી, તેવાં દરદીને જુવાન ઘોડાનું મુતર, છાસ જેવું પહેલી ધારનું જવા દેવું, છેલી ધારનું નીતરૂં મુતર ઝીળવું તેને કપડાંથી ૭ વાર ગાળવું અને બે પઈસાભાર દરદીને રોજ પાવું.

૨૦—સારંગગાંઠ અને જળાંદર માટે ઈલાજ—અજમો ચાર પઈસાભાર અને ખારેકના ૧૭ ઠળીઆનું ચુરન બનાવવું. અને તે ચુરણુ બે આની ભાર રોજ પાણી સાથ બે વાર ખાવું.

૨૧—જુમખાદોરીના પાનનો રસ પાંચ તોલા આંતરે આંતરે પાવો. ૩ વાર પાવાથી ઝાડાના રસ્તે દરદ નીકળી જશે.

૨૨—જળાંદર—પેટ કોઈપણ કારણે મોટું થાય—ગરમારાના પાન છુંદી ગરમ કરવાં, તેનો રસ ૫ તોલા કહાડી દરદીને રોજ બે વાર પાવો અને તેના પાનનું વરાળીઉં પેટે બાંધવું.

૨૩—વાયુંગોળા, સારંગમાંક અને જળંદર માટે—ઠરીઆ વગરની ખારક ૧૭ ભાગ, અજમો ૪ ભાગ, એનું ચુરણ ૦। તોલો ૧૫ દીન રોજ બે વાર ખાવું.

૨૪=મુળાના પાનનો રસ બે તોલા અને દીવેલ ૧ તોલો મેળવીને રોજ પીએ.

પીસાબે રેતી હોય તે નીકળે—મુળાના પાનનો રસ ચાર તોલા સહવારે ભુખે પેટે પીવો, ખમાએ એટલેવાર પીસાબ ખમવી, પછી એકદમ પીસાબ થવાથી રેતી બહાર નીકળશે.

૨૫=જળંદર માટે માણસની ખોપરીનું હાડકું પાણીમાં ઘસી દરદીને પાવું.

૨૬—જળંદર માટે—સમુદર ફળને દીવેલમાં ઘસી રોજ પીએ.

૨૭—જળંદર=પેટ મોટું થાય, પગ તવાઈ જાએ, (કંતરાઇ જાય) ને માટે—૦॥ શેર સુનામખી ૭) શેર પાણીમાં ભીંજવવી; ૩) કલાક પછી સુનામખી ચોળવી, ૧) રાત થારમાં રાખવી. અને કપડા વતી ગાળી લેવી. દરદીને તરસ લાગે ત્યારે આ પાણી પાયા કરવું.

૨૮=જળંદરવાળા દરદીના પેટપર દબાણ કરીએ ને ખાડો પડે તો રાઇ ગાયના મુતરમાં ઘુંટીને ખાવી. ૧ થી ૪ વાલ.

૨૯—જળંદર—જળંદર વાથી થાય છે ને દરદી પાણી બહુ પીએ છે, તેનું પેટ ઠોકીએ ને ઢોલના જેવો અવાજ આવે, તે માટે લસણની કળીઓના છોલટા કહાડી તેને પથર ઉપર વાટીને પુરનાં મધમાં મેળવી રાખવી. સાત દીવસ પછી અથાઇ રહે ને તેમાંથી ૦। તોલો અથવા વધારે, દીન ૪૦) સુધી સહવારે ને સાંજે ખવાડવું.

૩૦=જળંદર તથા કલેજાંના દરદ માટે, ધાંગરી માછલીની પથરી પાણીમાં ઘસીને પીએ.

૩૧=જળંદર, મરોળ, કાળજુ, સંધીવા માટે સુરીજન, એલચી સાથે મેળવીને તેની અકેક વાલની ગોળી કરીને એક અથવા બે ગોળી દીવસમાં બે વાર ખાવી.

૩૨=જલોદર ઇઆને જળંદરવાળા દરદીને અંકોલના મુળનો કાહવો અથવા મુળ પાણીમાં ઘસી ઘણા દીવસ પાવું.

૩૩=જળંદર, મનની દલગીરી, મગજની બીમારી માટે—કાળી કુટકીના મુળની ભુકી ૧ થી ૨ વાલ વપરાએ છે.

૩૪=જળંદર માટે દીવેલ તોલા ૪ બકરીના દુધ સાથે ચાર માસ સુધી પીવું.

૩૫=જળંદર—વાયુથી થયલા જળંદરવાળા દરદીનું પેટ અફાળવાથી ઢોલ જેવો અવાજ થાય તેને એક અથવા બે પઇસાભાર દીવેલ દુધમાં મેળવી રોજ પાવું. ૪ માસ ચાલુ રાખવાથી બધો વા નીકળી જાએ.

૩૬=જળંદર માટે ઇલાજ—કાંદાના બીનું ચુરણ ૪૫ તોલા અને જુના કામળાં (વાંસ) ની રાખ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦ાા તોલો અથવા વધારે ૩) મહીના સુધી રોજ પાણી સાથ ખાવી પેટનું પાણી મુત્રમળમાં નીકળી જશે, અને વહાડકાપ કરવાની જરૂર રહેસે નહીં.

૩૭=જળંદર માટે—ખરૂના મુળનું ચુરણુ ૦ાા તોલો મધ સાથ ખાએ.

જળંદર=સોઠ રોગ=પેટની ગાંઠ=સોજો.

૩૮=લીંડીપીપરને ૫) તો. ને ખરસાની થુઅરના રસમાં આખો દીવસ ઘુંટવું. ૭) દીવસ ચાલું ઘુંટવું. રોજ થુઅરનો રસ તાજો બનાવવો એને સુકવી ચુરણુ બનાવે: ૧) અથવા ૨) રતી ચુરણુ : પાણી સાથ આપે.

૩૯=સીપનો ચુનો, જવખાર સિંધાલુણ સંભાગે મેળવી ૫) વાલ રોજ દહી સાથ ખવાડે.

૪૦=મોરથુથુ, લીંડીપીપર, ગંધક, હરડેની છાલ, સંભાગે મેળવે કુઅરના દુધમાં ૫) દીવસ ખરળ કરે, પછી ગરમાળાના રસમાં ૫) દીવસ ખરલ કરે. ૨) વાલ (બે વાલ) ચુરણુ રોજ ૧) વાર પાણી સાથ ખાવું.

૪૧=પોપટી અથવા પીળાટીના પાનનો રસ સોજાપર લગાડે.

૪૨=રગત પાણીમાં ઘસી લગાડે,

૪૩=અરણીના પાણુ ગરમ પાણીમાં વાટી લગાડે.

૪૪=ખીરાભારી અજમો પાણીમાં વાટી ગરમ કરી લગાડે.

૪૫=તાડીઆના પાન બે રતી મધમાં મેળવી બળે પોહરે ચટાડે, છુટે અને સોજો ઊતરે.

૪૬–મકાઇની મુછ ૦ા તો. પાણીમાં વાટી પીવી.

૪૭–સુંઠ અને અજમો સંભાગે લઇ તેનુ ચુરણુ ૦ા તો. ગોળમાં ૨) વાર રોજ ખાય. અને એ બંધે ચીજને વાટી ગરમ કરી સોજા પર લગાડે.

૪૮–પરગવાના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૪૯–પાનકંદો–જંગલીકંદો, મીલ્કાફ્રુટ ફટનો જુકો ૧) થી ૩)

વાલ મધ સાથ રોજ ૨) વાર આપે એથી પીસાબ છુટે,

૫૦—તુલસીઆં જીપતાના પાન ૦। તો. ખવાડે અને તેનો ખરડ કરે.

૫૧—અડાર્માંની શખ ૧) તો. અથવા વધારે પાણી ૦। સેર પાણીમાં નિતરૂં પાણી દવા તરીકે પીએ. વધારે પાણી પીવાય તેમ સારૂં.

૫૨—નગોરાના રસમાં સમુદ્રફળને નવ દીન પળાલે, છાયામાં સુકવે ૧) વાલ ચુરણ ૦। સેર દુધ સાથ ૭ દીન પીએ.

૫૩—ભીલામાનો સીરો ખાવાથી જઠરાંદરને ફાયદો થાય. સીરો બનાવવાની રીત—ભીલામું ૨) તો. ઘી ૨ાા તો. ઘઉંનો આટો ૨ાા તો. અને ખપે એટલી, ખાંડ. રોજ ૧) વાર ખાએ ગરમી દેખાય, સરીરે બફાળો ઘણો લાગે તો ખાવું બંધ કરે.

જીવજંતુ મરે-જીવડા મરે, માખી નાહશે, મચ્છર નાહશે—કીડા મરે.

૧—કોહવાટવાળાં ગુમડાં ઉપર દીકામાલીની રાખ મુકે તો અંદરના જીવડાં નીકળી પડે.

૨—કોહેલા શરીરના ભાગ આગળ દીકામાલી પાણીમાં ઘસી લગાડે અથવા એનો ઉકાળો કરી ને દરદ... માં... પુરે તો માંખી તે દરદ ઉપર બેસ નહીં અને તે કોહવાટવાળા ભાગ ઉપર જીવજંતુ પાકે નહીં.

૩—જુંઆ જીવડા મારી નાંખવાનો કરંજમા ગુણ છે. માથાના ખોળા અને ચામડીના દરદો માટે આખું ઝાહાડ વપરાય છે.

ચામડીના દરદો માડે કોઇ મલમ બનાવવો તો તેમાં કરંજનું તેલ વાપરવું ફાયદાકારક છે.

૪—માખીઓ નાહસે—ધંતુરાના મુળીઆંને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી છાંટવાથી અથવા મુળીઆંનો ધુમાડો કરવાથી માખીઓ નાહસે છે.

૫—ચામડીના દરદો જંતુવાળા હોય તે ઉપર ધંતુરાના પાતરાંનો લેપ લગાડવાથી જીવડાં મરી જાય છે.

૬—માખી દુર થાય—ગંધક તેલમાં મેળવી ઘોડાના પગને લગાડે તો માંખી ઘોડાપર બેસે નહીં.

૭—ડંખ મારતાં જીવજંતુ નાહસે—ગુળએનમ ગમનો ધુમાડો કરે.

૮—રૂષીઓએ ગાયના મુત્રને અમૃતરૂપ માનેલું છે. તે બીજી એસીડો કરતાં જીવજંતુને અને બારીક જીવડાને વધારે જલદી નાસ કરે છે.

૯—હવા ચોખ્ખી થાય, જીવજંતુ મરે, સાકરને ઈંગાર ઉપર મુકી ધુમાડો કરે.

ક્ષયના જીવજંતુ મરે—સાકેરનો ધુમાડો દરદીને આપવો. હુકો પીવામાં તંબાકુ સાથ ગોળ મેળવવામાં આવે છે તેની મતલબ ક્ષયના જીવજંતુનો નાસ કરવાનો છે.

૧૦=જીવડા મરે—શરીરપર કોહવાટ થઇ જીવડા પડે તો કાંદા સળીઆના પાનનો રસ લગાડે, તો જીવડા મરી જાય.

૧૧=સીતાફળના પાંદડાં તથા બી જીવજંતુને મારે છે.

કોહવાટવાળા ભાગમાં, સીતાફળના પાદડાંની પોટીસ મુકવાથી કોહવાટને રૂઝવે છે.

૧૨=જીવજંતુ મરે—પાણીમાં ખરાબ જીવજંતુ હોય તો તેમાં લીંબુનો રસ નાખવાથી જીવજંતુ મરે છે.

૧૩=હોંજરી અને આંતરડામાં જીવજંતુ થયા હોય તો લીંબુ, ટોમેટો, લીલી દરાખ. એપલ વગેરે ખટાસવાળાં ફ્રુટનો રસ પીવાથી જીવજંતુ મરે. જે ફ્રુટનો રસ પેટમાં જવા પછી બી ખટાસ પકડતો હોય તે જીવજંતુ મારે છે. તે જરમી સાઇડ છે.

૧૪=જીવજંતુઓ પેદા થાય ચણાના લોટને મોંઢામાં ભીંજવીને બહાર કહાડી તે ઉપર દહીંનું પાણી રેડે તો પુષ્કળ જીવજંતુ પેદા થાય. કેાેર સાથ દુધ દહીં ખાવાથી અજીરણ થાય.

૧૫=કીડામારીના પાનનો રસ લગાડે તો, કીડા ખરી પડે

૧૬=માખી નાહશે—જ્યા કીડામારીના પાનનો રસ લગાડો ત્યાં માંખી ન આવે.

૧૭—જીવજંતુ મરે—લીમડાના બીનું તેલ ઘા ઉપર કારબોલીક તેલની જગાએ વપરાય છે. જીવડાને મારે છે, અને રૂઝ લાવે છે.

૧૮—જીવજંતુ મારવા માટે—લીક માણસના બીછાના આગળ સરકો છાંટવા.

૯=નાકમાથી લોહી પડે, જીવડાં પડે—તો લીંબોળીનું તેલ નાકમાં મુકે

૨૦=મગજે પડેલા જીવડા નીકળે, શરીરપરના જીવડાં મરે—કપુર, જાયફળ ડીકાંમાળી, તંબાકુ દરેક ના તોલો લેવો, ૬ તોલા તેલ અને ૧૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી તેલ બનાવી, તે તેલ લગાડવું. મગજ માટે તે તેલ નાંકમાં નાખવું.

૨૧=જીવજંતુ નાશ પામે, કીડા મરી જાય—૧ તોલો કરમડીનાં મુળને પાણીમાં વાટી ૪ તોલા તેલમાં નાંખી ઉકાળે, તે તેલ જખમમા પડેલા કીડાને લગાડે તો કીડા મરે.

૨૨=માખી દુર થાય—કરંજનું તેલ ચામડીપર લગાડે ત્યાં માખી બેસે નહીં. માખીનું જોર, ઉપદ્રવ, શ્રાવણ માસથી ભાદરવા સુધી રહે છે.

૨૩=જીવડા નીકળે—કોહાટવાળાં ગુમડાં ઉપર દીકામાલીની રાખ મુકે તો અંદરના જીવડા નીકળી પડે.

૨૪=જાનવરને કીડા પડે તો ભીલામાની ધુંઇ આપવી.

૨૫=કોહવાટના કીડા—શરીરપરના જખમ વાસ મારે અથવા તેમાં કીડા પડે તો મધને ગરમ કરી જરા ઘટ બનાવી તેની પટી કરી જખમ પર મુકાય છે.

૨૬=ઉડતા રોગના જીવજંતુઓનો ઘરોમાંથી નાશ કરવા માટે ચુનો ધોળવામાં આવે છે. તે વખતે ૧ મણ ચુનાના પાણીમાં પાશો તોલો મીઠું નાંખવાથી વધારે સારૂં પરીણામ આવે છે.

જુઓ "માખી નાહશે," "મચ્છર મરે."

જીભના સ્વાદ સુધરે.

૧=મોંઢાનો સ્વાદ બગડેલો હોય તો બાવળની પાલી ચાવવી.

૨=જીભ સમરે, જીભે સ્વાદ વધે—અકલગરાનું છોડું મોઢામાં મુકી ચુસવું.

૩=જીભ સુન મારે, જડબાં બેહેર મારે—કુતરીઆ ઘાસનો રસ જીભે અથવા જડબાંએ લગાડે તો જીભ સુન મારે અને જડબાં બેહેર મારે.

૪=જીભ દાંતથી કપાય, અને દાંત આરપાર નીકળ્યો હોય અથવા જીભ સેજ વઢાગી રહી હોય તે જખમ રૂઝે—કાથો ૧॥ તોલો, ચેવલી પાન ના તોલો, બંને સારી પેઠે વાટવાં, આ ચુનો ૧

તામો તેલ ૧ તો. સાથે મેળવવો. બન્ને મેળવણી મેળવીને મલમ બનાવવો. ચેવલી પાનનો એક ટુકડો જીભની નીચે મુકવો, પછી જીભ પર મલમ લગાડી તે ઉપર બીજી પાનની પટી મુકવી. લોહી બંધ થાય નહીં તો ફરી ફરી આ ઇલાજ કરવો.

ઝાડા બંધ થાય.

૧=રાા માસા જાયફળનું ચુરણ દહીંમાં મેળવી ખાવું.

૨=ઝાહાડાના ઉપાય—કોઈ દરદીને ઝાહડા રોજ થતા હોય તેને માટે નીચલો ઉપાય છે.

દીવેલ જુલાબનું ૦ાા તોલો, નારંગીનો રસ ૧૦ તોલા આ બન્નેને મેળવવું. તેમાંથી એક ચમચી પાણી વગર પીવુ, દીવસમાં ૫ વાર પીવું. જરૂર જણાય તો એકેક કલાકૃપીવું.

૩=જમાલગોટાનો જુલાબ ઘણો લાગી ગયો હોય તો મરી ૦ા તોલો પાણી સાથે ભેળીને પીવું. પછી દહીં ચાવલ ખાવા એટલે ઝાડો બંધ થા.ય

૪=ઝાડા બંધ થાય=વેગણાની જડનું ચુરણ બે આની ભાર ગરમ પાણીમાં પીવું.

૫=જાનવરો ઘાસ ખાય છે તે ઘાસની ફંઠી તોલો ૦ા ઘી સાથે ખાવી.

ઝાડા લોહીના.

૬=આમળાનુ ચુરણ ૦ાા તો. અથવા આમળાનો મુરબો ખાય લોહી બંધ પડે.

૭=ગમે તે કારણથી લોહી પડે તે માટે=અરડુસીના પાનનો રસ ૧) તો. સાકર સાથ પ.એ. એમાં વાળો સાથે મેળવવાથી ગુણ વધે.

૮=મોઢાંમાથી પડતું લોહી બંધ થાય; અંજીર અથવા ઊમરાના પાકાં ફળ ખાય ૫) તો૦ સાકર સાથે.

૯=નાખમાંથી પડતુ લોહી બંધ થાય, ગાયના છાણના રસમાં જરા સાકર મેળવી, નાખમાં ટીપા મુકે.

૫=નાખમાંથી લોહી માટે ઘીમાં જરા સાકર મેળવી નાખે લગાડે.

૬=ગોળનું પાણી રાા તો૦ ૧૦) ટીપાં આદુના રસના મેળવી નાખે મુકે.

૧૨=લોહી જખમમાં—સંભારૂં હાથે ઝીપટાના પાનની દૂપડી મુકે.

૧૩=અર્શ, ગરડો, અને ફેફસામાંથી પડતું લોહી માટે ઝાખરાના મુળને પાણીમાં ઘસી પીએ.

૧૪=લાંઠીવા, અને નાકમાંથી પડતાં લોહી માટે, ચંદ્ર ના શેર દુધમાં ૧) ૨) વાલ ફટકડી નાખે દુધ ફાટે; તેનુ બાજેલુ પાણી પીએ.

ઝામરો.

શરીરપર ફોલ્લો થાય છે, તેમાં ઝાગરાની માફક પાણી ભરાય છે અને વેદના બહુ ચાલે છે. તે ઝામરો છે. તેના ઇલાજો.

૧=મેદીના પાણીનો લેપ લગાડવો.

૨=સોનાગેરૂ પાણીમાં મેળવી લગાડવું.

૩=તુકમરીઆ પાણીમાં વાટી બાંધવાં.

૪=ગળીથી રંગાયલા દોરાને સોયમાં પોવો. સોયને ઝામરામાંથી કાઢી કહાડી દોરાના બંને છેડા બાંધી રાખવાથી ઝામરો સારે થાય છે.

૫=તાંડળજાની ભાજીનો રસ, મરી સાથ પીવો.

૬=ઝાંમરો તરત મટે—કાચા કેળાંની છાલની રાખ લગાડતાંજ ઝાંમરો શાંત પડે છે.

૭=ઝામરો—મરી અને તુકમરીઆની લેપડી મુકે.

૮=કાચાં કેળાંની છાલ ઝામરો સાફ કરે.

ઝામરવા.

૧=કોઈ ઇલાજ લાગુ ન પડે ત્યારે, નીચે મુજબ ઇલાજ લેવો. કડવાં તુરીઆંના ફળને પાણીમાં ૧) રાત ભીંજવે એ પાણીથી બાજરીના લોટનો રોટલો બનાવી માથે મુકે. તે રોટી ઉપર તુરીઆના બનેલા પાણીનું પોતું મુકવું. બપોરના ૧૨) થી ૪) કલાક સુધી કામ કરવું. દસ દીવસે આરામ થાય.

૨=સરપંખાનુ મુળ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે.

૩=કુકડવેલ અથવા કડવી તુંબડીના ફળના પાણીથી નાકનો રેચ લેવો. નાખ ઝંદરેને માથાનો દુખાવો નરમ પડે.

ઝાડો થાય-જુલાબ લાગે, પેટ આવે, દસ્ત આવે.

૧=જુલાબ માટે ખાયા કાદેશી કાળી દરાખ ૦॥ શેર ગુલાબજળ ૦॥ શેર, ૧૨ લાક ભીંજવી ૦॥ શેર રસ કાઢવો. તેનું સરબત બનાવી એક ચમચો પીવાથી ઝાહડા આવે છે.

૨=કપીલો એક ઝાડના ફળનો ભુકો છે. ગોટીના ભુકા જેવો છે. સ્વાદમાં કડવો છે, સ્વભાવે ગરમ છે. રંગ નારંગી એના બી વપરાય છે.

જુલાબ, કરમો, આફરો, લોહીવીકાર માટે કપીલો વપરાય છે. ચાંદા ઉપર એનો મલમ કરી વાપરે છે.

૩=કપીલાનો જુલાબ પેટમાં દુખાવે છે માટે તેની સાથે હરડે, વાયવરંગ, સીંધવખાર વગેરે છે.

૪=જુલાબ આપવાના—દીવેલ અને મધ મેળવી ચટાડવું.

૫=જુલાબનું સરબત—ઇંદરવાની છાલ બે ભાગ, પાણી દસ ભાગ ઉકાળીને બે ભાગ રાખવું. જેટલી છાલ એટલી ખાંડ નાંખી સરબત બનાવવું. બે તોલા સરબત પાણી સાથ એકવાર પીવું.

૬=જુલાબ આપે—જેલપ-(ગુલબાસની જડની ભુકી) હીંદુસ્તાનીના કરતાં વેલાતી જેલપમાં જોર વધુ છે. જુલાબના કામમાં આવે છે. માત્રા ૧ માસા છે. એ બળગમ કાપે છે.

જેલપને બદલે નીસોતર (નીસવત) વાપરે તો ચાલે છે. બનેના ગુણ સરખા છે. નીસોતર વધુ ગરમ છે.

૭=જુલાબનુ તેલ—જમાલગોટા, (શોધેલા) અમલસારો ગંધક, ટંકણખાર, સુંઠ, દરેક ૦॥ તોલો એ સરવેને ખાંડોને નાળીએરમાં ભરી તેનું મોઢ બંધ કરવું. એક ગજ પહોળો અને એક ગજ ઉડો ખાડો જમીનમાં ખોદીને તે નાળીએર ૩૦ દીવસ રહેવા દેવું. તેમાંથી તેલ નીકળે તે નખે (વીસે) અથવા ડુંટીએ લગાડે તો જુલાબ આવે. જુલાબ બંધ ન થાય તો મરી ૦। તોલો, ઘી ૧ તોલો, ખાવું અને પછી દહીં સાથે ચાવલ ખાય તો પેટ બંધ થાય.

૮=એક્સ્ટ્રેટ કોલોસીંઠ—ઇંદરવાણાના ફળના ગરનો એ સીરો છે. એ ફળનો ભુકો પણ થાય છે. જુલાબ માટે આ આખું ફળ ઉપયોગી છે. મગજના તેમજ આંખના ખરાબ રસ માટે આનો જુલાબ સારો છે. ભુકાની માત્રા એકથી બે માસાની છે.

૯=શુંજ્યા વગરની ઇંદ્રજવની ભુકી ૦।। તોલો પાણી સાથે ખાવી.

૧૦=ગરમાળાનો ગર ૦।। તોલો ગરમ પાણી સાથે મેળવી પીવો.

૧૧=ઝાદો અને પીસાબ એક પહોરમાં છુટે—ઇંદ્રવણાનું મુળીઉ તોલો ૦।। પાણી સાથે પીવું.

૧૨=જુલાબ માટે—ગૌમુત્રને કપડાંથી ગાળીને પીવો. જેમ વધારે વાર ગાળે તેમ રેચક ગુણ વધે છે. ગૌમુત્રને બાળવાથી તેનો ખાર નિકળે છે.

૧૩=જુલાબ માટે—ડુંટી ઉપર સુરજ મુખીનાં બીનાં તેલનું ટપકું પાડવું.

જુલાબ આવે, આમ વા નીકળે—ઘીમાં તળેલી હરડે અને સુનામખી સંભાગે ૦। થી ૦।। તોલો મધમાં ચાટે.

હીમજી હરડે નાની કાચી—જુલાબ લાવે છે.

૧૪=શરીરે શકતી આવે. ઝાડો ખુલાસાથી લાવે—આમળાના ઝાડની છાલનુ ચુરણ ૦।। તોલો દુધ સાથે ઉકાળીને પીએ.

૧૫=સુનામખી સાથ લીંબુનો રસ અને બતાસા મેળવીને ખાય તો જુલાબ ઘણો લાગે તે બંધ કરવો હોય તો ખ.ચડીને ઘી ખાવું.

૧૬=જુલાબ માટે—બારીક રેવનચીના ભુકાને સાતવાર સરકામાં પટ આપવો. આ આ પકાવેલો રેવનચી સીરો ૧ વાલ ખાંડ સાથે ફાકે ઉપરથી ગરમ પાણી પીએ, જેટલીવાર પાણી ગરમ પીવામાં આવે છે તેટલીવાર ઝાડો આવે છે.

૧૭=જુલાબ—એરનડીઆનો જુલાબ બધા જુલાબ કરતાં સારો છે. નબળાઇ બીલકુલ કરે નહી.

૧૮=ઝાહડો આવે—દીવેલાના ૧૦ બીના મગજને વાટી મધ સાથ ખાએ તો દીવેલના જેવો જુલાબ લાગે.

૧૯=ઝાડો આવે—માદો નરમ થાય—બદામ અને સાકર દરેક ૦।। તોલો, માખણ એક તોલો મેળવી તેના બે વાર ખાવું, એમાં હીમજી હરડે ૦। તોલો મેળવે તો જરૂર ઝાડો આવે.

૨૦=વરીઆળીને કપડામાં મુકી મસળવાથી એની અણીવાળી છોતરી નીકળી જાય છે. એનો ભુકો ઘીમાં લાલ કરવો સાકરના સીરામાં નાંખી તેના કટકા બનાવવા. રોજ સવાર સાંજ ખાવાથી ઝાડો આવે છે.

૨૧=ગુબલાના [illegible] ૨) તો૦ અથવા જરૂર જણાય તેટલી, [illegible] માં રાંધે, તે [illegible] જુલાબ સાફ આવે.

૨૨=કાળી દરાખ [illegible] વગરની ૦॥ શેર, ગુલાબ જળ ૦॥ શેર સાથ ૧) રાત ભીનાં [illegible] તેને સવારે નીચવી ૦॥ શેર રસ કાઢે, ગુલાબ જળ બીજું [illegible] ઘટે તે નાખી ૦॥ શેર રસ કાઢે. તેમાં ૧) શેર સાકર મેળવી સરબત બનાવે ૧) ચમચો સરબત પાણીમાં મેળવી સવારે ભુખે [illegible].

૨૩=વરીઆળ [illegible] ભુકાને સાકરના શીરામાં મેળવી કોપરાપાકના જેવા કટકા કરી ૧) તો૦ રોજ સવારે ખાએ, કબજીઆત મટે.

૨૪=ગોળ ચાલુ [illegible]માં લેવાથી કબજીઆત રહે નહીં.

૨૫=મોંયરીઅનુંનું બંધ વાસણમાં બાળીને બનાવેલું ચુરણ ૧) રતિ પાન સાથ રોજ ખાય

૨૬=ઇચ્છા ભેદી રસ=૧) રતીભાર થંડા પાણી સાથ સવારે લેવું. ઝાડા આવ્યા કરે. ગરમ પાણી પીએ ત્યારે ઝાડા બંધ થાય.

૨૭=એ બનાવવાની રીત, ટંકણ ખાર, પારો, કાળાંમરી ગંધક એકેક ભાગ સુંઠ ૨) ભાગ, ને પાળાના ૯) ભાગ એકત્ર કરી ચુરણ બનાવે.

૨૮=કારી માય એના ઉપર સુંદર ફુલ થાય છે, ફુલ ઉપરથી બલુ નીચેથી સફેદ [illegible] છે. એનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીવાથી જમાલ ગોટા માફક ઝાડા લાવે છે.

૨૯=જુલાબની ગોળી=એળીઓ ૧/૪ ભાગ સુંગ ૧/૪ ભાગ સાબુ ૧/૨૦ ભાગ ૪) એની ગોળી કરી ૧) ખાવી, (Beecham's Pills છે.)

૩૦=જુલાબ લીધા પછી બીજે દીવસથી ૦। તો૦ ત્રીફળા રોજ બે વાર લેવામાં ફાયદો છે. ત્રીફળામાં બેહડાં આવે છે, તેની અંદર નીમીજમાં ગેન લાવવાની ખાસીઅત છે. છતાં ચુરણ બનાવતાં બેહડાનો મીજ સાથે ખુંદી નાખવામાં કેટલાક વૈદ અડચણ જોતા નથી

૩૧=નખ ઉપર તા૦ દુટીએ લેપડી લગાડે તો તો ઝાહાડા થાય લેપડી બનાવવાની રીત=નિપાળાનું તેલ એરંડીની મીજ, ટંકણ પારો; સંભાગે લઇ, કંટાળાના દુધમાં ખુંદી લેપડી બનાવે.

૩૨=ઇંદ્ર વારણીના [illegible] પીળાં અને રાતાં થાય છે; તે તથા તેના મૂળ ઝાહાડા લાવવા ઉપયોગી છે. એના જુલાબથી પેટમાં દુખાવો થાય છે.

ફળની ગાભઠી કાડે. ઉપર નીચે છાણા મુકી સળગાવે મોટોડી લગાડે. ઉપર નીચે છાણા મુકી સળગાવે મટોડી લાલ થાયને ફળ બહાર કાઢે અંદરના મરી જુલાબ તરીકે વાપરે.

જુલાબ થાય.

૩૩—પાણીને ઉકાળતું ચોથે ભાગે બાળતું તે પાણી ૦ા રસે અથવા વધારે રાતરે સુતી વખતે તેમજ સવારે ઉઠતી વેળા પીવું.

૩૪—ત્રાબાંના વાસણમાં રાખેલું પાણી સવારે મળસકે બીજાનેથી ઉઠતાંજ ૦ા સેર અથવા વધારે પીએ તો કબજીઆત મટે, વાયુ, પિત, કફને સાંટી થાય.

૩૫—ઇચ્છાભેદીરસ—સુંઠ, મરી, પીપર, ગંધક ટંકણખાર, એકેક ભાગને પાળાનાં બીજ બે ભાગ એની બે રતીભારની ગોળી કરવી. ૧) ગોળી સાકર સાથ સેવન કરી. અડદના ધોણના પાણીના જેટલા ગુંટડા પીએ તેટલા ઝાડા થાય.

૩૬—નાભી જુલાબ મોરથુથુ. થોરનું દુધ, નેપાળો, એરંડીના મીજ સંભાગે લઇ લેપ કરી દુટીની આસપાસ લગાડે.

૩૭=ગૌમુત્રને કપડામાંથી ગાળે અને પીએ જેટલી વખત ગાળે તેટલા ઝાડા થાય.

૩૮=પેટ ઉપર થંડા પાણીના પોતાં મુકે તો ઝાહડો થાય.

૩૯=દુધ=પીચકારીથી જુલાબ આપે=એક લાંબી પાંઇટ બાટલ, અથવા સાંકડા મોઢાંની સીસીને ગરમ પાણીમાં બોળે પછી તરત થંડા પાણીમાં મુકે તો તળીઉં નીકળી જાય ૧) સોટા ઉપર કપડું ચીટાળે; સીસીના તળીઆને બેસતુ આવે તેવું કરે. એટલે મોટી પીચકારી બને તે વટી દવા સકરામાં નાંખે.

જીભે કાતરા પડે.

લીસોડાં લીલાં મોઢામાં મુકી ચાવે. ૫) મીનીટ રાખી થુંકી નાંખે.

જુ માથાની મરે-નખ માથાની મરે—ચાન જુ મરે.

૧=કાળીજીરી લીંબુના રસ સાથ મેળવી માથામાં લગાડે તો માથાની જુ મરે.

૨=ઈંદ્રિજવના બીનો ભુકો મસળે તો જુ મરે.

ચાન જુ મરે—દરીઆના પાણીથી શરીરને ખુબ ચોળીને નાહવું. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખીને ઉપર મુજબ કરો તેથી ફાયદો થાય.

૩=કાંગફળ બે તોલા, તેલ ૦। શેર બંને ચુલા પર કકડાવી, તેલ કરી, માથે ભરી, માથુ બે પહોર બાંધી રાખે તો જું ફરીથી થાએ નહી.

૪=જુ અને નીખ મરે—ગંધક, વાયવરંગ, મનસીલ દરેક ૮ તોલાને ગઉમુત્ર સાથ વાટી મેદા જેવું કરે તેમાં ૩॥। શેર ગઉમુત્ર અને ૧। શેર સરસીઉ તેલ મેળવી ચુલે ઉકાળે પાણી બળી રહે તે તેલ ગાળે, આ તેલ માથે લગાડે.

૬=બે ભાગ ગંધક, એક ભાગ પારા સાથ એકરસ કરે તે ભુકો બે વાલ જેટલો લઇ તેલમાં મેળવી રાતે માથે મસળે અને માથું બાંધી રાખે, સહવારે માથું છોડે તો જુ કપડાને વળગેલી જણાશે.

૭=પારાને નાગરવેલના પાનમાં સારી પેઠે મેળવીને કપડાં ઉપર લગાડે અને તે કપડુ માથે બાંધે તો જુ ખરી પડે.

વાળો નાશ પામે—પારો ૧ ભાગ, ઘી બે ભાગ, કોકમનું ઘી ૩ ભાગ મેળવી તે મલમ મસળે.

૮=ચણાને એક રાત છાસમાં ભીંજવી રાખવા તેને સહવારે છાસમાં વાટી માથે ચોળવા બે પોહોર પછી માથું ધોઇ નાખવું.

૯=જુ માથાંની, ખોડો માથાનો નીકળે—ઉજળી ખાંડની સાથ લીંબુનો રસ મેલવી માથે લગાડે.

૧૦=લીંબોડીનું તેલ ચોપડવાથી માથામાંની જુ મરી જાય છે.

જુ મરે—સીતાફળના ચુરણ માથે લગાંડી આખી રાત બાંધી રાખે તો નીખ અને જુ મરે.

૧૧=જુ, નીખ માટે—સંચરો પાણી સાથે મેળવી લગાડે.

માથાની જુ—અરીઠાના ફીણથી મરે છે.

૧૨=શરીરે જુ પડે તો વજકાવલી ૧ ભાગ અને ઉપલેટ ૨ ભાગ તેલમાં ઉકાળીને ૭ દીન શરીર પર ચોપડીને નાહવું.

૧૩-જુ માટે ધંતુરાનું તેલ વપરાય છે.

૧૪-જુ મારવા માટે પારો પાનના રસમાં મસળીને લગાડવો.

૧૫-જુ માથે થવા દે નહીં—જેને વારંવાર માથે જું થતી હોય તેને નીચે મુજબ ગળે બાંધી રાખવું.

૧૬-બદામને ઝીણું કાનું પાડી પુરથી મુકવી. કીડીઓ અંદરનુ મગજ ખાઈ જાય ને બદામમાં પારો ભરવો. તેનું કાનું લાખથી બંધ કરવુ. આ બદામ ગળે લટકાવી રાખે તો જુ પાકે નહીં.

૧૭-જુ મરે—મધ માથે ચોપવાથી જુ મરે છે.

૧૮-જુ મારવા માટે પારાને મુગાના પાંનરાના રસમાં મસળીને લગાડવો.

જુ માથાની=લિંખ (નિંખ)

૧૯-કોકમના ઘીમાં બનાવેલો પારાનો મલમ લગાડે.

૨૦-ધુંતુરાના પાનનો રસ માથે લગાડે.

૨૧-ઈસપન છોડનું બનાવેલું તેલ માથે લગાડે.

૨૨-કઠનો ઉકાળો માથે ઘસે.

૨૩-સરસીઉ અથવા લીમડાનું તેલ માથે લગાડે.

૨૪-સીતાફળના બીના મગજને વાટી ઘી સાથ માથે લગાડે.

૨૫-સીપાચન ધુપેલમાં મેળવી લગાડે.

ઝેહેર ઉંદરના ડંખનું

---

૧ ઉંદરના કરડવાથી ઝેર ચડે છે. શરીરે ચાઠાં પડે, ભાઠાં ત્યારે અંકોળનું લાકડું ઘસીને પાવું અને ભાઠરા ઉપર ચોપડવું. દરદીને માટી ખવડાવે ત્યારે ઉંદરનું ઝેહેર હોય તો માટીનો સ્વાદ ખાટો લાગે.

૨—સાપની કાંચળીનો ધુમાડો ૩ દીન આપવો.

૩—ઉંદરના ઝેર ઉપર દીવેલ લગાડવું.

૪—કોપરું મુળાના રસમાં વાટી લેપ કરવો.

૫—દીવેલ લગાડવું, અને દરદીએ મીઠું જરાબી કાંઇ પકવાનમાં ખાવું નહી.

૬—દમશાનું મુળ અથવા દાળી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૭+૮—ઉંદરના ડંખથી બળતરાં બળે, ચાઠાં પડે તે ઉપર ઉંદરની લીંડી વાટી લગાડવી.

૯—ઉંદરકાનીનો રસ શરીરે મસળવો અને પીવો.

ઉંદરના ડંખ માટે સુંઠ, મરી, પીપરને છાણના રસમાં ઘસી દરદીને અંજન કરે.

પેટની ગાંઠ ખસે—પેટમાં અવાજ થાય ઝાડા આવે.

સુંઠ, સુવા સંભાગે લઇ તેના આઠમે ભાગે એલચી લઇ એ બધાંને ગરમ કરી ચુરણ બનાવે તે ચુરણને સંભાગે સાકર મેળવી તે ૦। તો. ખાવું. વાએદી ચીજ ન ખાવી.

૧૦—ઉંદરના, અને સાપના ઝેર માટે—અંકોળાનું મુળ તો. ૦॥, ચોખાના ધોવણમાં વાટી મધ સાથે ખવડાવવું. અંકોળાનું મુળ રેચક છે અને ઉલટી કરાવે છે અને તેથી ઝેર ઉતરે છે.

૧૧—ઉંદરના ડંખવાળા દરદીને, સાપની કાંચળીની ધુણી ૩ દીવસ આપવી.

૧૨=ઉંદરના ઝેર માટે—ઉંદર ઝેરી હોએ તો થોડા વખત ગયા પછી દરદીને રતવા જેવા ચાંઠ શરીરે નીકળે છે. સુનામુખી નો ઉકાળો ૭ દીવસ પાવો, જેથી ઝાડા સાફ આવે તો ઝેહેર નીકળી જાએ.

૧૩=ઉંદરના ઝેર ઉપર દીવેલ લગાડવું.

૧૪=ઉંદરના ઝેર માટે—કરંજના ઝાડની છાલ અથવા બી ઘસી લેપ કરે.

ઝેહેર ઉંદરનું.

૧૫=ઇંદ્ર વાયના ફળમાં જેટલાં રહે તેટલાં મરી ભરી સુકવવાં તેમાંથી ૨૦) મરી રોજ. એ વાર દરદીને ખવાડે ૪) થે દીને જુલાબ આપવો. હવામાં દરદીને રાખવા નહીં

૧૬—માંકડાની આશરે ના તોલા મરી ના તોલા રોજ બેવાર આપવું

૧૭—ઘાણી ભીલાડીનો દાંત ઘસી લગાડે જો દંખ સંપુર્ન ન હોય તો કાંઉ; લસણ ખાવામાં ફાયદો છે.

૧૮—ચીંકરની લીંડી પાણી સાથ દંખપર લગાડે

૧૯—ફળીખાર, કમરો વાટી દંખપર લગાડે, અથવા લેંગડી મુકે, ૪ દીન પછી દંખની ગાંઠ તેના ઝેહેર સાથ બહાર આવે

ઝેર અફીણનું ઉતરે,

૧—ચોવાઇની ભાજીનો રસ ૦। શેર પાવો, અને તે ભાજીની લેપડી ટાળવા પર મુકવી.

૨—અરણીનું મૂળ પાણીમાં ઘસી તે આશરે ૧) તોલો પીવાડે તો ઝેહેર તરત ઉતરે. અફીણનું ઝેહેર કાઢવામાં એ અજબ ગુણ ધરાવે

૩—રસ ચોખાપુર હીંગ ફુલવીને પાણી સાથે પાવી. જેટલું અફીણ ખાધું હોય તેથી બમણી હીંગ ખાવી જોઇએ.

૪—અફીણનું ઝેહેર ઉતરે—નોલવેળ (નોરવેલ) વેળાના કોમળી ભાગનું પાણી કરી દરદીના પેટમાં નાખે તો ઝાડો ઉલટી થાય નહી પણ અફીણ મટાડું થઇ જાએ. બે સુધ દરદીના પેટમાં આ રસ જાય તો હુશીયાર થાય.

નોરવેલના ફળ ૧) વરસ સુધી સાચવી રખાએ છે.

૫—જુઓ " ઝેર સોમળનું " નંબર ૩

૬—અફીણનું ઝેર ઉતરે—રૂના છોડના મુળની છાલનો રસ એક તોલો પીવો દરદી કદી મરે નહીં.

૭—અફીણનું ઝેર—વેંગણાનો અથવા વેંગણના છોડના પાંદડાનો રસ તોલા પીવો.

૮—અફીણનું ઝેર—તુણી ભાજીનો રસ તોલા ૧૦ પીવાથી ઉતરે છે.

૯—અફીણનું ઝેર ઉતરે—પીપરખાર ખાવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૧૦—વાંઝ કટોલીના કંદ ખવાડે તો વામીટ થાય અને ઝેહેર ઉતરે.

ગોળમાં અફીણ મેળવી મંકારાને ખવાડે તો મંકારાને અફીણનું ઝેર ચઢે અને મુરછા થાય તે મંકારાઓને વાંઝ કટોલીના કંદ ઉપર બે.૧૦ તો. પાછા હુશીઆર થઇ જાય.

૧૧-કુખાનો અર્ક ૧) માસો પાણી સાથ દર કલાકે પાવો.

૧૨-ગરૂડ પક્ષી સાપનો કટ્ટો દુશ્મન છે તેમજ પાતાળ ગરૂડી (વછનવેલ)નો કંદ જે જમીનમાં ઊંડે રહે છે તે સાપના ઝેહેરનો કટ્ટો દુશમન છે. એને જાહરજમની કહે છે. કારણ કે પાણીને એ જમાવે છે એ કંદ ખાવાથી ઉલટી થાય છે એ ખાધા પછી દુધ, જાયફળ સાકર સાથ પીવું.

અફીણનું ઝેહેર વધે.

પીપળાના ઝાડના પાનનો રસ પીવાથી અફીણનું ઝેહેર વધે છે;

ઝેર કુતરાંનું-હડખરા ઉતરે.

૧-મીઠા પાણીનો કાચબો પકાવી, સુકવી, બારીક ભુકો કરવો, કાચબાની ભુકી પાંચ તોલા જેનર્સીઅન રૂટ ત્રણ તોલા, ઇસેસ તોલા ત્રણ મેળવી એક રસ કરવો તેમાંથી પેહેલે દીવસે ચાર માસા ખાવી પછી રોજ ૧ માસો વધારીને સવા તોલા થાએ ત્યાં સુધી ખાવું. ઘી સાથ મેળવી ખાવું. ઉપરથી પાણી પીવું.

૨-ધંતુરાના બે પાનરાંનો રસ કહાડી પાવો તેથી દરદી વધારે ઘેલો જણાય તો ફીકર નહીં પણ ઝેર નરમ પડશે.

૩-કાળા ધતુરાના બે પાંતરા દરદી ચાવી- ખાઇ જાએ જો ચાવીને ન ખાએ તો તેનો રસ કહાડીને પાવો. આથી દરદી દીવાના જેવા થશે તેની અડચણ કરવી નહી--૩ દીવસ પછી તે સારો થઇ જશે.

૪-ધંતુરાના ડીંડવાં, લીંબુના પાતરા, બીજોરાના પાતરાં છુંદીને દંખ ઉપર લેપડી મુકવી.

કુતરું હડખયલું હોય ત્યારે કપડું પેહેરેલું હોય તો ઝેહેર લાગતું નથી. ચામડીમાં દાંતના દંખ પડે પણ ઝેહેર લુગડામાં અટકી રહે છે.

૫-કુતરાનું ઝેર લાગે તે માટે ધંતુરાના કાહવો પાવામાં આવે છે તેથી ધંતુરાનું ઝેહેર ચડે તેના ઉતાર તરીકે જેઠીમધ ચાહ પાવામાં આવે છે.

૬=ધંતુરાના ડીંડવાં અને બીજોરાં લીંબુના પાતરાં ખુંડી તેનો રસ જખમ ઉપર રેડવો ને તે લેપડી જખમ ઉપર બાંધવી. દીવસમાં ... નવી બાંધવી. એવી રીતે ૪ દીવસ કરયા કરવું.

૭—દંખ ધોઇને તે ઉપર દરાખના વેલાના લાકડાંની ખાખ સરકામાં મેળવી લગાડવી.

૮—ઝેરી કુતરૂં કરડવા પછી ૪૦ દીવસે ઝેર ચડે છે. ઝેર ચડે આગળ અથવા કુતરૂ કરડ્યા પછી ૧૫ થી ૨૫ દીવસમાં તે દરદીને નીચે મુજબ ખવાડવું:—

સહવારે ાા તોલો લાકડાના કોલસાનો ભુકો ખવાડવો, અરધા કલાક પછી કાળા ધંતુરાના પાનનો રસ બે તોલા પાવો. વામીટ ન થાય માટે ઉપરથી ગોળ ખવાડવો અથવા બીજો ઉપાય લેવો. હવે દરદી તોફાન કરશે માટે દરદીને બાંધી ૪ કલાક બાર વાગા સુધી તડકે રાખવો. જો દરદી ઘેલાપણું બતાવે તો જાણવું જે એને ઝેરી કુતરાએ કરડેલો છે. બપોર પછી દરદી ઉપર ઘણા ઘડા પાણી નાંખવું તેથી તે બુમો પાડશે. પછી તેને સાદો ખોરાક આપવો. ત્યાર પછી તેને કાંઇ થાય નહીં દરદીને જો હરખું લાગુ પડયું ન હોય તો તેના કપાળમાંથી લોહી કાઢવું અને ત્યાં ધતુરાના પાતરાંની પોટીસ દાબવી.

૯=આકડાના પાનનોરસ ાા તોલો ગોળમાં મેળવી ૩ દીવસ ખવાડે. અથવા આકડાનું લીલું પાતરૂં ૧ પૈસાના આકાર જેટલું લઇ તેને ૨ ... વાર દુધમાં વાટી પાવું. જો ઉલટી ન થાએ તો ફરીથી પાવું.

૧૦—કુતરાના દંખને પાણીથી સાફ કરે તે ઉપર મરચાનો આચાર મુકી તે ઉપર ત્રાંબાનો પઇસો બાંધે.

૧૧—કરચલાનો શેરવો પીવાથી આ ઝેર ઉતરે છે.

૧૨—તુવરની દાળને આકડાના દુધમા (૭) પટ આપવા તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રોજ સવારે આપવી. જુલાબ થઇ ઝેહેર ઉતરશે.

૧૩+૧૪—ગોળ, તલનું તેલ, આકડાનુ દુધ સંભાગે મેળવી ાા થી ૧ તોલો ખાવું. તેનાથી હડકવા ઉત્પન્ન કરનારા કીડા ઝાડા વાટે બહાર નીળી પડે છે,

૧૫—જીંજોટાનાં પાતરાં, કડવી તુમડીનો ગર એ બંનેની ગોળી ચીની બોર જેવી કરી ગોળમાં ૩ દીવસ ખવાડવી,

૧૬=અંકોલના ઝાડનું મુળ્યું પાણીમાં ઘસીને, તે ઘસારો ાા થી ૧) તોલો લઇ ઘીમાં મેળવી ખવાડવું.

૧૭-ઝેરે રૂનગાનું, સાપનું, વીંછુનું ઉતરે—આકડાના પાંતરાને અને ગુંચળ બોર એ બોલી ઘુંટી આપે તો ઝેહેર ઉતરી જાય.

૧૮-કુતરાના ઝેર માટે—એશીઓ એક વાલથી ૫ વાલ સુધી જીરીનું ચુરણું ના તોલા એની ફાકી સવારે અને સાંજે આપવી.

૧૯-કુતરીઆ ઘાસનો ભુકો તોલો ૦ા ગોળ સાથે મેળવી દીનમાં ૩ વાર ખવાડવો. સારૂ થાય ત્યાં સુધી ખવાડવું. પાણી બીલકુલ પાવું નહી. પાણીને બદલે દુધ પાવું. અથવા કુતરીઆં લીલા ઘાસના ફુલને પાણીમાં ભીંજવી તેનો રસ કહાડી ૧) ચમચો રસ, ૧) ચમચી મધ સાથ મેળવીને દીનમાં બે વાર ૭) દીન સુધી પાવું. જો ઝેર દરદીને લાગુ હશે તો ઝાડા વાટે જીવડા નીકળશે.

૨૦-કુતરીઆં ઘાસના મુળની જડને પાણીમાં ઘસીને દંખ ઉપર લગાડે અને પીવામાંથી આપે.

૨૧-લીલી ઝેરી માંખ (કનથારડીસ) ૫ તોલા, મસુર ૫ તોલા કેસર, લવંગ, નગર મોથ ગાંઠી દરેક ૧ાા તોલો કપડછાન કરી ૧ માસાની ટીકડી બનાવવી. તેમાંની અરધી ટીકરી (અડધો માંસો) સહવારે ખવાડવો દરદીને ગરમ નાહવાના પાણીમાં મુતરાવે અને તેજ પાણીથી નવાડે.

૨૨-કુતરીઆં ઘાસના બીના ઝુખમો સુકવી મધમાં ગોળી કરી આપે તો દરદીના ઝાડાસાથી ઝીણા જીવડા જેવું નીકળે ત્યારે જાણવું જે હરખાવવામાં આગેથી દરદીનો કરડેલો છે.

૨૩-ગધેડાંના ખુરની રાખ માંસા ૨ (તોલાનો ૬ઠ્ઠો ભાગ) દીવસમાં એક વાર ગોળમાં બે માસ સુધી ખવાડવો.

૨૪-દેવળાકુલ-દાડમ-રામ બાવળીઓ.

એના મુલ એકડી ૪ તોલા પાણીમાં ખુંદી રસ કહાડી સવાર સાંજ ૭ દીવસ દરદીને ખાલી પેટે પાવો.

૨૫-આંકડાના દુધના ટીપાં ૫) બાલકને અને ટીપાં ૧૦ મોટાં માણસને, બીડી પાનના પાનમાં મુકી દરદીને ખવાડવાં. ગોળ, તેલ, અને આંકડાનું દુધ સમભાગે મીશ્ર કરી દરદપર લગાડવું અથવા આંકડાનું પાન ૧) પચાસ ભાર ગાયના દુધમાં મેળવી પાવું. જો વામીટ કરે તો ફરી પાવું. ૩) દીન પાવું.

૨૬-વેલાની આગલી ૧ાા પાન દરદીને ચવાડવાં.

૨૭-તલનું તેલ, નસોતર, ગોળ અને આંકડાનું દુધ સમભાગે મેળવી એક તોલા અથવા વધારે દરદીને ખવાડવું.

૨૮–ઘીસોડી–ઝુમખંડ–કડવી ડોડાની છાલ અથવા બી વગરનો ગર ૨–૩ વાલ જેટલો થંડા પાણીમાં [illegible] કલાક ભીંજવી રાખે તેને ચોળીને ગાળે, ને પાણી સવાર [illegible] ૭ દીન સુધી દરદીને પાએ, આથી ઝાડાડા ઉતરી ચને ઝેર નરમ પડશે.

૨૯–ઝેર ચઢી ગયનું દાગ, [illegible] કુતરાની માફક અવાજ કરતો હોય તો—ઝેર કચરાનું આખું બી [illegible] ખવાડવું. એટલે થોડા વખતમાં ઝાડે થશે, જેમાં [illegible] જીવડા નીકળશે, અને દરદીને આરામ પડશે

૩૦–ઝેર કચરાના બીને ઘુંટીને [illegible] દુધમાં ૭ પત આપવા તેમાંથી ના વાલ અથવા એક વાલ ચુરણુ ગોળ સાથ મેળવીને દીવસમાં ૩ વાર ખવાડવું. [illegible] દિવસ ચાલુ રાખવું.

૩૧–હડકુ ઉતરે આપવું ઝેર ઉતર—[illegible] વગાના પાન તુરીઆના પાન જેવાં થાય છે, તની ઉપર [illegible] થાય છે, તે દોરીનો રસ બે તોલા દરદીને પાએ તો ઝાડા [illegible] જાળ પડ અને હડકું ઉતરે.

૩૨–ઝેર કચરાનું ૧ બી [illegible] તેના [illegible] કટકા કરવા ૧ કટકો રોજ ચુસીને ખાવો સોળ દીવસ ચાલુ ખાવા અથવા એક રતી ચુરણુ ગોળ સાથે ૧૬ દીવસ રોજ ખાવું. અથવા ઝેર કચરાંની માણસનાં મુતર સાથ બનાવેલી લેપડી [illegible]પર મુકવી.

આ ઇલાજ તરત કરવો.

૩૩–કુતરાના ઝેર માટે—૦। તો. [illegible] કુમારના રસમાં ૭) દીન ખાવો.

૩૪–કુતરાના ઝેર માટે કુતરીઆં [illegible] ચુરણુ ૦। તો. ગોળ સાથ ઝેહેર ઉતરે ત્યાં સુધી રોજ બે વાર ખાવું. ખટાઈ બીલકુલ ખાવી નહીં. જરાખી ખટાસ ખાવે તો [illegible] જણાય નહીં.

૩૫–કુતરાનું ઝેહેર—હડખાવલું કુતરું કરડે ત્યારે બાવળના પાનનો ચોખો રસ -) તોલા રોજ બે વાર દરદીને પાવો. ખોરાક બે કલાક સુધી આપવો નહીં.

મરી મસાલો, મીઠું, ખાટું ખવાડવું નહીં. આ ઉપાય તરત ચાલુ કરે તો હડકું લાગે નહીં.

૩૬–ધંતુરાનાં પાનનો ઉકાળો દરદીને પાવાથી તાણુ અને ગુસ્સો વધારે માલમ પડે છે. દરદી [illegible] માણસને અથવા પોતાના હાથ પગને કરડે નહી તેવી રીતે તેને [illegible]. જોઇએ તે કરતાં વધુ ધંતુરો પાવાથી ધંતુરાનું ઝેર ચડેલું જણાય તો જેઠી મધના મુળનો કાઢવો પાવો:–

આ દરદ માટે ધંતુરો ઘણો ઉપયોગી જણાય છે.

૩૯–કુતરાના ઝેર માટે—કરચલાંને ભુંજીને ખવાડે અથવા ર બનાવી પાય.

૪૦–કુતરાના ઝેર માટે—ઉંદરની લીંડીનો પાણી સાથ લેપ બનાવી ખપર મુંક

૪૧=કુતરાનું ઝેર ઉતરે—ઉબરાનું મુ અને ધંતુરાનું ફળ ચોખાના ધોવાણમાં પીવું.

૪૨=કુતરાનું ઝેર લાગે નહી—અંકાલના મુલનો કાહવો બનાવી તેમાં ઘી નાખી દરદીને પાવો. ઝેરના જંતુ મારવાનો અને ઝાહાડો લાવવાનો ગુણ એમાં છે (કાહવો ૧૦ તોલા થી ૪ તોલા)

હડખાયલાં કુતરાના ઝેર માટે—લસણુો છુંદી ડંખો ધોઇ પછી લસણુ છુદેલી ડંખપર ઘસવી અને તેનો છુંદો ડંખપર બાંધવો દરદીને ૭ દીન સુધી લસણુનો ઉકાળો ખોરાક ખાતી વખતે ખોરાક સાથે પાવો. હડખુ લાગશે નહીં, એની અસર અચુક છે.

૪૩=કુતરાના ઝેર માટે—લીમડાનાં પાંદડાનો રસ પાસેર લઇ ખાંડ નાખીને પાવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૪૪=કુતરાનું ઝેર—વાઘનું માંસ ખાધાથી કુતરાનું ઝેર ચઢતું નથી.

૪૫=કુતરાનું ઝેર—ડંખ ધોઇ કાસ્ટીક લગાડવું અને શેરડીનો સરકો ૧ આંસ પાણી સાથે મેળવી આઠ દીન પાવો.

૪૬=કુતરાનું ઝેહેર—ધરગુના આંટાવાળા સીંગડાની અંદર સફેદ ભુકો રહે છે તે હડખુ લાગેલા દરદીને ખવડાવાથી ઝેર ઉતરે છે, એ ભુકો ખાવાથી ઝાધાડા ઉલટી થાય છે અને પેટમાંથી કીડા જેવા જાનવર પડે છે.

૪૭=રામબાવળીઆ ઉપર પીળાં ફુલ થાય છે તે ફુલની પંતરીનો રસ ર) તોલા ૩) દીવસ પીવાથી કુતરાનુ ઝેહેર લાગતું નથી

૪૮=કુતરાના ઝેરનો ઉપાય—ફ્રેન્ચ એકેદેમીક સાએન્સમાં નવી શોધ થઈ છે જે, કુતરાના ડંખ ઉપર લસણ છુંદી તરત બાંધી દેવી અને લસણનો ઉકાલો ૭ દિવસ પાવો તો હડખુ માણસને લાગે નહીં. (આ ઈલાજ દેશી વૈદામાં તો બહુ આગળનો જણાયલો છે. પશ્ચિમના દેશમ શોધો થાય છે તે દેશે દેશ જાગુવામાં આવે છે. દેશી વઇદોમ. જે દવા ઉમદા છે તે ઘરનો પડોશી પણ જાણી શકતો નથી. આ રીતી મુજબ વઇદુ ઢંકાઇ ગયલું છે.)

(એક કળીવાળું લસણ વધુ જોસ રાખે છે.)

કુતરાનું ઝેર--ડંખ ધોઇને ચુનો તરત લગાડી દેવો ને શેરડીને સરકો પાવો.

૪૯=કુતરાનું ઝેર, સાપનું ઝેર—લસણની લેપડી ડંખ ઉપર મુકવી અને જેમ બને તેમ વધુ લસણ દરદીને ખાવામાં આપવી, અથવા લસણનો ઉકાળો પાવો. માટે ગરમી જણાય તો ઘી પાવું. લસણના રસમાં સમુદ્રફળ ઘસી દરદીને અંજન કરવુ.

૫૦-કુતરાનું ઝેર—સાબરસીંગનો વેહેર ૩ તોલા, પાણી શેર એકમાં ઉકાળી ૦ાા શેર રાખીને પાવું.

કુતરાનું ઝેર—સાબરસીંગ ગરમ પાણીમાં ઘસીને પાવું.

કુતરાનું ઝેર—તાંબાના પઇસા ઉપર મરઘાનું ચરક (છેડ) લગાડી ડંખ ઉપર મુકવું.

૫૧-કુતરાનું ઝેર—કોઇ પણ ડંખ ઉપર દારૂ ગોળો મુકીને સળગાવવું. કોઇપણ જાનવરના ઝેર માટે આ ઇલાજ ૨૫ વરસ સુધી મી૦ મોરીઆરીએ અજમાવેલો છે.

૫૨-કુતરાના ઝેર માટે—બે તોલા શેરડીનો સરકો પાણી સાથે સવાર સાંજ પીવો.

૫૩-કુતરાનું ઝેર લાગે નહીં—ડંખને ધોઇને, કાસ્ટીક લગાડવું અને ૧ આંઉસ સરકો પાણી સાથે મેળવી આઠ દીન પાવો.

૫૪=કુતરાનું વીષ—સાટોડીનો ૨ તોલા રસ પાવો.

૫૫-કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સાયંતીનો પાલો દરીયા કીનારે ઉજડ જગામ થાય છે, તેના ૫ તરાં ૦ા તોલો ખવાડવાં. સામતાં ખવાડવાં નહીં કારણ કે તેથી ઉલટી થાય છે. માટે ૧ પાતરૂં ચાવીને પછી બીજું એ મુજબ ૦ા તોલો પાતરાં ખાઇ જવાં. ઉલટી થાય નહી તો દરદી બચે. ઉલટી થઇ તો દરદીની આશા થોડી રાખવી.

કુતરાનું ઝેહેર ઉતરે—સાયંતીના પાતરાં બાવળની પાલી કરતાં જરા મોટા છે. તેનું ફુલ જાંબુરા લાલ રંગનું છે. સવાદ કડવો છે. વાસ ઝેરી બદામના જેવો છે. તેના પાતરાં ઝેરને મારે છે.

૫૬-કુતરાના ઝેર માટે સેકટાના મુળીઆંનો રસ પાવામાં આવે અને દંખ ઉપર સેકટાનો ગુંદર મુકે. અથવા સેકટાનાં પાતરાં, મરી, લસણ, મીઠું, હળદરને વાટી લેપડી બનાવે, તે ખાવામા આપે અને દંખ પર લગાડે.

૫૭—કુતરાના, વીંછુના તથા સાપના ઝેર માટે શરીરમાંથી પરસેવો કહાડવો જરૂરનો છે, માટે દરદીને ખુબ દોડાવીને અથવા કોઇપણ દવાથી પરસેવો કહાડવો જરૂરનું છે.

૫૮—કુતરાનું ઝેર—પીપળાની વડવાઇનો ભુકો ૦॥ તોલો પાણી સાથ પાવો; ઝેર ઉતરી શકે તેવું ન હશે અને દરદીનું આયુસ વધુ ન હશે તો દવા પેટમાં ટકશે નહીં. ૩ દીવસ એ ઇલાજ રોજ એક વાર સહવારે ચાલુ રાખશો. હડખું લાગેલો દરદી સારો થાય છે.

પરહેજી—તેલ, મરચું, ખાટું ન ખાવું.

૫૯—કુતરાના ઝેરનો ઇલાજ—કુવા આગળ ભીની જગા ઉપર પીળી પોપટી ઉડે છે તેની આંખ કાળી રહે છે. એક પોપટીને ગોલ સાથ મેળવીને ગોળી બનાવી દરદીને ખવાડવી. દરદી એકદમ આ ગોળી ગળી જાય તો જાણવું કે કુતરાનું ઝેર લાગુ નથી.

આ ગોળી જો દરદી ગળતાં અડચણ કરે તો જાણવું જે તેની ચાઉડીમાં કુતારાનું ઝેર લાગુ પડયું છે. આ ગોળી એક ૩ દીવસ સુધી જબરજસ્તીથી ગળાવવી, તેથી ઝેર ઉતરી જશે.

૬૦—કુતરાનું ઝેહેર—ફાકા ચોખ્ખું તોલો ૦। થી ૦॥ દરરોજ દીવસ ૩ સુધી ખાય તો કુતરાનું ઝેર લાગે નહી.

૬૧—કુતરાના દંખ ઉપર કુલ્નાને નીમક સાથે વાટીને લેપડી મુકવાથી ઝેર લાગે નહીં.

૬૨—કુતરાનું ઝેહેર—બાવળની કુમળી પાતરી પથર પર ઘુંટી તેનો રસ કહાડે. ૦॥ તોલાથી ૨॥ તોલા સુધી રસ દરદીને પાવો. ૩) દીન સુધી ભુખે પેટે સહવાર સાંજ પાવો. ૧ કલાક પછી ખાવાનું આપવું. ખોરાકમાં રાંધેલા ચોખા અને ચોખાની રોટી, દુધ અને છાસ આપવી. મીઠું અને દારૂ નુકશાન વધારે કરે છે. ૩) દીવસ પછી જખમ રૂજાશે. બાવળની કુમળી પાંતરી દરેક જાતના ઝેહેર ચુસવામાં ઉપયોગી છે,

૬૩—કુતરાનું ઝેર—હડખાયલા કુતરાં અથવા કોહલાંએ કરડેલાં દરદીનો જખમ પાણીથી સાફ કરી તે જખમને લોખંડના લાલ તપેલા સળીઆથી દાઝવો અને પછી તે ઘા ઉપર મીઠાનું લોશન (૧ ભાગ મીઠું અને ૧૫૦ ભાગ પાણી મેળવેલું) લગાડીઆજ કરવું.

૬૪=કુતરાનું ઝેર—ઔંધેડીના મુળનો રસ સવા બે તોલા તથા ગાયનું ઘી સવા બે તોલા પાવામાં આપે તો કુતરાનું ઝેર ઉતરે.

૬૫=કુતરાનું ઝેહેર—ઓંધરીગણીના આખા છોડનો કોલસો કરી તેની ભુકી દંખ ઉપર દાબવી અથવા બળતા દીવાના દીવેલમાં મેળવી લગાડવી.

૬૬=કુતરાંના ઝેહેર માટે—દંખપર તરતજ મરચીનો અથાર અને માણસની પીસાબ મેળવીને લગાડવી.

૬૭=કુતરાના ઝેહેર માટે—મીઠું દંખની અંદર ભરી પાટો બાંધવો. મીઠું પીગળી જાય ત્યારે ફરીથી મીઠું ભરવું.

કુતરાનો દંખ—મુળાના પાનની પોટીસ કરી ગરમ ગરમ દંખ પર બાંધવી.

૬૮=કુતરાના ઝેરનો ઇલાજ—અકલગરાના મુળના ચુરણને ખરસાનીના દુધમાં ૭ વાર પત આપવો. એકવાલ ભુકો ગોળમાં મેળવી ૧૫ દીવસ સુધી રોજ ૩–૩ વાર દરદીને ખવાડવો. ખોરાક ઘઉની રોટી અને ચણાની દાળ આપવી. ૧૫ દીવસ પછી નીચલો ઉપાય ચાલુ રાખવો,

ઝેર કચલાંને ગાયના મુતરમાં ૭ દીન ભીંજવી રાખવા, તેની છાલ ઉપરથી કહાડી નાંખવી પછી તેને ખરસાણીના દુધમાં ૧ વાટી ૧ વાલની ગોળીઓ બનાવવી ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર ૧૫ દીવસ ખાવી.

૭૪=કુતરાનાં દખ માટે—કાંદો ઘુંદી મધ સાથ મેળવી દંખ ઉપર મુકે તો ઝેહેર ચડે નહી.

૭૫=કુતરાનું ઝેહેર માટે, વાઘની અથવા કુતરાના માથાની ખોપરીનું હાડકું અથવા તેઓનો સુળો દાંત પાણીમાં ઘસીને રદીને પાવો.

૭૬=કુતરાનું ઝેહેર ઉતરે—ચુલા પરની ધુમાસ, જુની ઈટકીનો ભુકો, હીંગોરાંની છાલનો ભુકો સંભાગે મેળવી ૪ વાલની ગોળી બનાવે. એકેક ગોળી ૪ દીવસ ખવાડવી. પાણી ગોળીઓને લાગે નહીં. પાણી દરદી ઓને દેખાડે નહીં અને પાણી પીવા દરદીને આપે નહીં. ખોરાક જુવારની રોટી, ચોલાઇની ભાજી, ખીચડી, ઘી, વેગણ આપવું.

૭૭=કોહોળીનો દંખ—વરસાદની ગર્જનાના ગભરાટથી તેમજ ટુંકી ખજુરીઓની ઘણી તાડી પીવાથી કોહોળી મસ્ત બનીને લોકોને કરડે છે તેનો ઉપાય વાઘના ચામડાંની રાખ ૧ ચોખાપુર અથવા વધારે દરદીને ખાવામાં આપવી.

૭૮=હડખાયલું કુતરૂં માણસને કરડે તો ઝેહેર એકદમ ચડે નહી લાંબે વખતે, અથવા ઝેહેર ચઢવાનો વખત આવે ત્યારે દરદીને નીચે મુજબ થાય.

શરીરપર ઓઢેલું કાહાડી નાખવાથી, તેમજ પાણી જોવાથી, ૧) વાસણમાંથી બીજાં વાસણમાં પાણી રેડાતું જોવાથી, પાણી પીવાથી તે દરદીને કમકમાટ છુટે; ખેંચતાણ અને ધ્રુજારો થઇ આવે, તેની આસપાસ જાણવરો ઊભાં હોય એવું તેને જણાય, મોઢાની લાળ ચીકણી થાય; હાથ એકેકને વળગી રહે. બીજાને કરડવાના ચાળા કરે. આવા દરદીને પાણી પાવું નહી. તરસ મટાડવા સહૃરામાં પાણીની પીચકારી મારવી.

૭૯=પગ ઉપર છરીથી ચીરો પાડી તેમાં એમોન્યા મુકવું.

૮૦=ખાખરાના મુળનીછાલ, કાલીજીરી સંભાગે ચુરણ ૦ાા તો. રોજ ૧) વાર તલના તેલમાં ખવાડવું.

૮૧=કુકડવેલનુ અને અદરામણીનું મૂળ, નસોતર, એળીઓ, ખાખરો, પીતપાપડો, સંભાગે ચુરણ ૦। તો ગરમ પાણી સાથ રોજ ૧) વાર આપવું.

૮૨=અફીણનની ગોળી ૦ાા વાલની દર ૩ કલાકે આપવી.

૮૩=આકડાના દુધમાં બાજરીનો આટો મસળી તેની ટીકરીઓ (ચાણકીઓ) બનાવે, દેવતા ઉપર શેકે, ૦ાા તોલો ખવાડે તો ઝાહડો ઉલતી થશે. ઝાહડો ઊલતી બંધ કરવા ખીચડી અને ઘી ખવાડે.

૮૪=કુતરૂ કરડીઆ પછી દરદીને, સંભાગે મેળવેલો કચરો અને મરીનુ ચુરણ ૦।) વાલ રોજ બે વાર ૧) માસ સુધી. ખવાડે અથવા લસણ અને કાંદા ખાવામાં ઘણો લીએ.

૮૫=અધેડાનું મૂળ ૦ાા તોલો પાણીમાં ઘસી મધમાં પાએ અને કુંવર (કુમારનુ) પાઠુ અને સિંધવ મેળવી દંખ પર બાંધે.

૮૬=આકડાના દુધમાં બાજરીનો લોટ મેળવી ૧) વાલની ગોળી બનાવે, ૧) માસ સુધી સહવાર સાંજ અકેક ગોળી આપે ઉપરથી તરત ખાવાનુ આપે. જો ઓકારી થાય તો તે ફાયદા ભરેલી જાણવી.

બીજે મહીને સાગર ગોટાની ૧) વાલની ગોળી ખવાડવી.

ત્રીજે મહીને, આકડાના મૂળ ૦ાા તો. મરી ૧ાા તોલો ; એનું ૧) વાલ ચુરણ રોજ ખવાડવું, તરત ખાવાનુ આપવું.

૮૭=ચીતા વાઘનું જડબુ (દાઢના દાંત) ૦ાા તો પાણીમાં ઘસી પાવું.

૮૮=ધંતુરાના ડીંડવાનો રસ ૧) તો. અને દુધ, ઘી, ગોળ દરેક ૪) તો० મેળવી દરદીને ખવાડે.

૮૯=કુતરું કરડીઆ પછી ૪૦) દીવસ પછી ઝેર ચડે છે. કુતરૂં કરડી આ પછી ૧૫) ૨૦) ની અંદર નીચલો ઇલાજ કરવો. સહવારે દરદીને ૧) ચમચો ભરી લાકડાના કોલસાનો ભુકો ાા તો. ખવાડે પછી કાલા ધતુરાના પાનનો રસ ૨ાા તો० ખવાડે. તરત ઊલટી ન થવા દેવી, તે માટે તાડનો રસ, ખજુરનો કાકબ, ખજુરીના ઝાડનો રસ અથવા બીજી કોઇ ચીજ પીવામાં આપે, પછી દરદીને બાંધે, દરદી તોફાન કરવા લાગે, તેને ૧૨) વાગા સુધી તડકે રાખે, ધીમે ધીમે દરડી ગાંડો થતો જાએ. કુતરા માફક તોફાન કરે. ૧૨) વાગા પછી દરદીના માથા ઉપર ચંદા પાણીની ધાર નાંખે. આ દરદી સુદ્ધીમાં આવે અને ચંદા પાણી માટે અણગમો બતાવે ત્યારેજ પાણી રેડવું બંધ કરે. દરદીને થોડા દીવસ હલકો ખારાક આપે. આટલું થવાથી દરદીને ઝેર ચડવાની ધાસ્તી રહે નહી

૯૦=કરખાવા લાગુ પડીઆ પછી પણ ઉપલો ઇલાજ ચાલે પણ વચારામાં, માથા ઉપર છરીથી કાપ મુકી તે કાપ ઉપર ધતુરાની લેપડી મુકે.

૯૧=હરખયલું કુતરૂં કરડે ત્યારે પેહેલા સાત દીન સગતરાના ઝાડાડની કુંપળ ાા તોલો તથા મરીના દાણા ૨૧), પાણી તો ૫) લઇ જેમ ભાંગ ઘુંટે તેમ ઘુંટી અવારે પાએ. આથી ભવીસમાં હડકું લાગે નહી, જો હડકું લાગી ચુકયું હોય છતાં આ પ્રયોગ સરૂ કરવો. અને અજીરણ થાય એટલું તેલ પાવું. આથી દરદીને ઝાડા થશે. ઝાહડામાં હડકવાના જંતુ દેખાસે અને આરામ થશે. ૩) કલાકમાં જો આરામ ન જણાય તો આ ઇલાજ ફરી કરવો.

૯૨ (દા. અરદેસર પીરોજશાહ, ઘી કાંટા, ચીમનાભાઇ ટાવર, બરોડા.) ઉનાળાના દીવસોમાં આકરાના ઝાડ બહુ ખીલેલાં રહે છે તે વખતે તેના મુળની છાળનું કરેલું ચુરણ ૨ થી ૪) રતી એટલે ૬ ગ્રેન. (ઉમરના પ્રમાણમાં) સવારે નરણે કોઠે રોજ ૪૦) દીન સુધી આપવું શરૂઆતમાં દીવેળનો જુલાબ લેવો. પછી દર અઠવાડીએ લેવો.

૯૩=આંકડાંના ફુલના બોખાનું ચુરણ ાા તો ખવાડે. વામીટ થઈ ઝેર નીકળે.

૯૪=શ્રી રાજુવાડા પાસે ઉજ્જડ રણમાં એક વીરડો. (પાણીનું ખમોચીઊં) રહે છે. તેનું પાણી પીવાય છે.

૯૫=વરાડ પ્રાંતમાં, સાતપુડા પર્વત આગળ, આકોટ ગામથી આસરે ૧૨ માઇલ દુર નરનાળા નામનો કીલ્લો છે, ત્યાં સક્કર નામે તળાવ છે, તલાવના કાંઠા ઉપર બુરાનુદીન નામના ઓળીયાની ઘોર છે. દરદી ત્યાં જાય, તળાવમાં ન્હાય, કબરના દરશન કરે, નાળીએર ફોડે તેનો પરસાદ વેહેંચે.

૯૬=દરદીને તળાવનું પાણી નાહીઆ પેહેલે ગડલું દેખાય, નાહી રહેઆ પછી પાણી સ્વચ્છ દેખાય, તે જગા ઉપરથી ઘર જતી વેળા પાછું ફરી જુએ નહી જો પાછુ ફરી જુએ તો હડકવા પાછો લાગુ પડે,

૯૭=આકડાના પાનનો રસ ૧) તો. ધતુરાના પાનનો રસ બે આની ભાર તેલ રૂ. ૨॥ ભાર મેળવી પાવું. બીજે અને ત્રીજે દીવસે એ વજનના અરધે ભાગે પાવું.

૯૮=આકરાના મૂળનુ ચુરણ (૧૧ કષ) ૧૧ તો૦, ધતુરાના પાનનું ચુરણ ૫) વાલ, સાકર ૧૧ તો. પાણી સાથ એકેક રતીની ગોળી બનાવે. ૫) વરસના બાલકને ૧) ગોળી રોજ બેવાર ખવાડે.

૧૦) વરસના છોકરાને ૨) ગોળી } રોજ ૧) વાર ૧) માંસસુધી.
મોટાં માણસને ૩) ગોળી }

ખવાડે. ગોળી ખાધા પછી પાણી પીવું નહીં. વામીટ થવા દેવું નહી, તે માટે ચણાના દાળીઆ ખવાડે.

૯૯=જેઠી મધ અને સરપંખાનો કાઢવો પાવો. તેલ, મરચુ, ખાટું ન ખાવું.

વાંદરાનું ઝેર.

૧=વાંદરાનું ઝેર ઉતારવા માટે—સીંદુર માખણમાં મેળવી ઘા ઉપર લગાડવો.

૨=વાંદરો કરડે તેનું ઝેર—મોદારસીંગ (મુરદાસંખ) પાણીમાં ઘસીને ઘાપર લગાડે તો સારૂં થાય.

ઝેહેર પારાનું

૧=માંચાતરીનો રસ પાવો.

૨=પારો શરીરે ફુટી નીકળે તે માટે—ગળજીબીના મુળનો રસ બે તોલા પાવો અને શરીરે લગાડવો એની ભાજી રાંધી ખાવી.

૩=ચોળાઈની ભાજી ખાવી.

૪-કારેલીની જડ પાણીમાં ઘસી પીએ.

૫=રસ કપુર અથવા મારેલો પારો શરીરપર ફુટી નીકળે ત્યારે કેળના કંદનું પાણી ૦। શેર અને સાકર બે તોલા મેળવીને કાચના અથવા કલાઈ કરેલાં વાસણમાં અથવા ચીણી વાસણમાં મુકી આખી રાત ઠારમાં મુકે. દરદી સવારે ભુખે પેટે પીએ. દરદીની પીસાબ જીલી તપાસે તો તેમાં નીચે પારો જણાય.

પારો બંધાય—અરીસાના પાનના રસમાં પારાને મસળે તો પારાની ગોટી બંધાએ. સ્વચ્છ કરેલાં તાંબા ઉપર આ ગોટી ઘસે તો તાંબાને ઝળકાટ આવે.

ઝેહેર સોમલનું.

૧=પેહેલી ઓકારી આપવી પછી પેટમાં ચુકારા થાય તે માટે ૦। તોલો કાથો, માખણ અથવા દુધ સાથે દર ૦। કલાકે આપવો.

૨=કેળના થડનો રસ પીવામાં સારો છે.

૩=અરીણનું ઝેર મટે—ચોમાસામાં જમીનમાં થાય છે તે આળ-સીઆં સુકાં અને મરી સભાગે લેવાં, બંનેને ખાંડી બારીક કપડાં-માંથી ગાળી અને બકરીના પીટ્ટામાં મેળવી આંખે લગાડે તો મસાણે ગયેલો હુશીઆર થાએ, ૧) દીન થઇ ગયો હોય તો ઇલાજ કામ આવે નહી.

૪=ઉંબરાના ૧૦ પાતરાં વાટી તેનો રસ પાય. ત્રણ ત્રણ કલાકે ૩ વાર પાય તો સોમલનું ઝેર ઉતરે.

૫=સોમલના ઝેરની ગરમી ફુટી નીકળે ત્યારે—મુલાના પાનનો રસ ૦। શેર સવાર સાંજ પીવો. સોમલને મુલાના પાનના રસમાં ખરળ કરે તો અગ્નીની ઉત્પન્ન કરવાની તેની ખાશીએત નરમ પડે.

૬=સોમળનું ઝેર તરત ઉતરે—ઉંબરાની અંતર છાલનો કાઢવો પીવો અથવા ૧ તોલો ઉમરાની છાલ પાણીમાં વાટી પાવી. ૧ વાર સોમળનો કટકો બીજી ચીજો સાથ મેળવી તડકે સુકાવા મુકેલો. બીજી ચીજોની ખુસબો સારી હોવાથી ૧ વાંદરો તે સોમળ ખાઇ ગયો. વાંદરાને સોમળની ખરાબ અસર લાગુ પડી અને લથડવા લાગ્યો. તે વાંદરો પાસે આવેલાં એક ઉંબરાના ઝાડપર ગયો અને ઉંબરાની છાલ ખાધી તેથી તે તરત હુશીઆર થએલો જણાયલો.

૭=ચણાની દાળને પાણીમાં ભીંજવે, તેને પાણીમાં વાટે, તેનુ પાણી પીએ.

૮=જેઠી મધનું મુળ ૧] તો. કુકડવેલના ઉકાળામાં ગરમ કરી પીવાથી, સોમલ, હડતાલ, કનેર, અણ્ણેટોનું ઝેર ઉતરે. ઉપરથી ઘી ખાવું.

૯=કુતરાને સોમલનું ઝેહેર લાગું હોય તો, ખજુરંગની બાટકીનું પાણી પાવું.

બીલાડી ઝેહેર.

બીલાડીએ કરડેલા જખમ ઉપર—કાલા તલ પાણીમાં પીસી લગાડે અને ખાવામાં કુહનો આપે.

ઝેહેર સરડાનું.

૧=ઝેહેર સરડાનું માણસને લાગુ હોય તો ઝાહડો આવે, તે સાથે ચીથરાં જેવો મળ પડે તે માટે આંકડાનું મુળ ૦। તોલો પાણીમાં ઘસીને પાય તો સારૂં થાય

નોળીઆનું ઝેહેર.

નોળીઆનું ઝેહેર મટે—અરણીના ઝાહડાના છોડા પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ઝેહેર વાઘનું.

૧=કુમાર ચીરી તેમાં હળદર મુકે, તેને સેકી જખમ પર મુકે.

૨=અરણી (Appel) ના પાલા સાથ મીઠું વાટી. લેપડી મુકે.

૩=થોરનું દુધ જખમપર મુકે તે ઉપર લીમડાના પાન મુકી પાટા બાંધે.

૪=વાઘે ફાડેલા જખમ માટે—અરણીના પાલાની પોટીસ બાંધવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

ઝેહેર ઘીલોડીનું.

૧-ઘીલોડીના ઝેરનો ઉપાય—આશોપાલવ, આંબો, પીપળો એમાનું કોઇ પણ ઝાહાડનું મુળીયુ પાણીમાં ઘસીને પાવું તેથી ઝેર ઉતરે છે.

૨=ઘીલોડીને અડકવાથી હીંદુઓ અભડાય છે. એ સાપ બામણીના જેવી છે.

ઘીલોડી પોતાના અધાર દુધ અથવા એવી ધોળી ચીજમાં વધારે નાંખે છે. અધાર સાથ સફેદ ભાગ વળગેલો હોય છે તે ઝેરી છે. તે પેટમાં જવાથી ઝાહાડો તથા ઉલટી આવે છે,

૩-ઘરોળીનું ઝેર પેટમાં જાય ત્યારે ઝાહાડા ઉલટી થાય છે. માટે આંબાનાં ઝાડનું મુળીયું પાણીમાં ઘસી પાવું.

૪-ઘલોડી જાનવરનો અધાર (ગલ) લાગે તે માટે—ખજુરીની અથવા તાડની તાડી પીવી.

૫-ઘલોડીનું ઝેર પેટમાં ગયું હોય ત્યારે સોજો આવે, શરીરે સોયોં ભોંકાયા જેવું થાય; શરીર પર લાલ રંગની ફોડ-કીઓ ઉઠે.

આ ઝેહેરથી ઝાડા ઉલટી થાય છે,માટે—અબુલ, આસ, ખીમાર માયાં, દાડમની છાલ સંભાગે ચુરણ ૦। થી ૦॥ તોલો દર બે કલાકે આપવું, (પેહેલી બે ચીજ ઘણી ઉપયોગી છે),

૬-ખાંડ અને હળદ સમભાગે ૧) તો ફાકવી.

ઝેહેર કચરાનું.

ઝેહેર કચરાનું ઝેહેર કપુર ઉતારે છે.

આમળાનું પાણી કરી પાવું અને માથે ઘી ઘસવું તરત ફાયદો થાય,

વીચ્છુનું ઝેહેર

૧=જીરૂ-સફેદ જીરૂ—વઘારનું જીરૂ-ઉટમી જીરૂ, ખંભાતી જીરૂ Cummin Seedsએની ખાસીઅત થંડી છે.

વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—જીરૂં, મીઠું, ઘી, મધ સંભાગે મેલવી દંખ ઉપર મુકે.

૨=ધુમાડાની કાજળ અને આટો (લોટ) મેળવીને દંખ ઉપર લગાડે અથવા માણીનું માથું હુંકમાં મેળવી દંખ પર બાંધે,

૩–ખમારીઆનું મુળ ૧ વરસની અંદરનું (જુનુ ન ચાલે) પાણીમાં ઘસી ડંખ ઉપર લગાડવું. ડંખ ચઢી ચુકયો હોએ તે જગા આગળથી આ મુળીઉં ફેરવીને ડંખની જગા આગળ લાવવુ. આમ ઘણી વાર ફેરવવું મુળીઉં ચામડીથી અળગુ રાખવું. ચામડીને લગાડવૂં નહીં,

૪–થુઅર હાથલાનો છુંદી દંખ પર લેપડી મૂકવી,

૫–જાંબુના પાતરાંની પોટીશ મુકે,

૬=અફીણુ અને હળદરને થુવરના દુધમાં ગોળી બનાવી તે ગોળી દંખ ઉપર મુકવી,

૭–વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—ફરંગી ધંતુરાનું મુળીયું હાથમાં પકડવું.

૮– કપુર ૧ વાલ, ચેવથી પાન સાથ ખવાય છે.

૯–કાચકીની મીચ પથર પર ઘસી ગરમ કરીને દંખપર ચોટાડવી

૧૦–ભુરાં કોહળાંનું લીલું અથવા સુકુ ડીચુ પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર ચોપડવું,

૧૧–કાંદો છુંદી વીછુંના ડંખ ઉપર બાધવો તે એમોનીઆની માફક કામ કરે છે.

૧૨–કેરીનો ચીક વીછુના ડંખ ઉપર લગાડે છે.

૧૩–સફેદ આંકડાની જડ દરદીના બંધે કાનમાં ખોસવી અથવા આકડાનું દુધ દંખ ઉપર મૂકવું.

૧૪–ગુંદી ઝાડના ફળને ગુંદા કહે છે ગુંદાના પાનની લેપડી દંખ ઉપર મૂકે.

૧૫–ભીંડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડવું અથવા મુળને છુંદી તેની લેપડી દંખપર બાંધવી.

૧૬ થોર–થુઅર ફાફલો, હાફગ; હાથવા ફાફલા થોર છુંદી લેપડી દંખપર મુકે.

૧૭–વીંછીનું ઝેહેર ઉતરે—આતવારે કપાસનું મળીઉં લાવી વીચ્છીના દંખ ઉપર ફેરવવું દંખ ચડેલા ભાગ આગળથી દંખ આગળ ફેરવવું શરીરને મુળીઉં લગાડવું નહીં.

૧૮–તંબાકુ ૦ા પૈસાભાર લઈ તેમાં તેટલું પાણી નાંખવું તેમાંથી બે ટીપાં દરદીની આંખમાં મુકવાં.

૧૯=આતવારે કાપેલા કેપારીઆના મુળને દરદી મોઢામાં મુકીને ચાવે અને થુંકે દંખ પર મુકે,

૨૦=ઉજળી ચણોઠીનું મુળ રવીવારે લાવે, દરદીની પાસે બેસી તેની ઉજણી દે તો ઝેર ઉતરે.

૨૧=વીછુનો ડંખ એક મીનીટમાં ઉતરે—ધીસોડી કડવી (તુમ ખડા) નું બી પાણીમાં ઘસીને અથવા વાટીને વીછુંના દંખ ઉપર મુકે.

૨૨=દરદીને ખુબ દોડાવવાથી વીછુનો ડંખ ઉતરે છે.

૨૩=ખુરસાણી વજનો ૧ ટુકડો મોઢામાં ચાવી દરદીને જે બાજુ ડંખ મારીઓ હોય તે બાજુના સામેના કાનમાં ૩ વાર ફુંક મારવી.

૨૪=દાડમરીના પાનને પાણી વગર વાટી લેપડી કરી દંખ પર બાંધે.

૨૫=આંકડાનું મુળીયું પાણીમાં ઘસી લગાડે. જો દંખ સફરામાં મારેલો હોય તો પહેલાં સફરા પર ઘી લગાડે પછી મુળીઆનો ઘસાડો લગાડે.

૨૬=ઘઉનો લોટ, રોટી કરવાના ઠીકરા પરની મેસ અને ગરમ પાણીની પોટીસ કરી ડંખપર મુકવી,

૨૭=૧ અરીઠાની છાલની ગોળ સાથ ૩ ગોળી બનાવવી. દરદીને એક ગોળી ખવાડી ઉપરથી ગરમ પાણી પાવું. એટલે દંખ ઉતરી જશે.

૨૮=દંખની સામી બાજુના કાનમાં પાનનો રસ નાંખે

૨૯=ઘોડાવજ મોઢામાં ચાવી, દરદીના કાનમાં પાંચ વાર ફુંટ મારે.

૩૦=નીમખ મોઢામાં ચાવી, દમ ઘુટી પછી દંખ ઉપર ધીરે ધીરે ફુંક મારવી

૩૧=બાજરીને ચલમમાં ભરી તેના ધુમાડાનો દમ લીએ અથવા બાજરી બાળીને ચુરણ કરવું. દરદીના દંખની સામી બાજુની આંખમાં તે ચુરણ આંજવું.

૩૨=આકડાના પાકા પાન હાથમાં મસળી રસ કહાડી તેના ટીપાં ૫) ૭) નાકમાં નાંખે તો છીંક આવે અને દંખ ઉતરે.

૩૩+૩૪=જમાળગોટો વાટીને લેપડી દંખપર મુકવી.

૩૫+૩૬=વીછુનો દંખ જલદી ઉતરે—મરેલી જાનવરને તેલમાં ઉકાળી તે તેલ દંખ ઉપર મુકે.

ગરોળી માણસને ચાટે તો શરીર ફુળી આવે છે માટે ગરોળી શરીરને લાગી હોય તો તે માણસને નાહવાની જરૂર છે; નાહવાથી ગલોડીની ખરાબ અસર શરીરને લાગતી નથી. ગલોડીને ઘેરીને નામે ઓળખે છે, ઘેરીના શરીરને અડકવાથી નાહવાની જેટલી જરૂર હીંદુઓએ જણાવી છે તેટલી જરૂર ગલોડીને અડકવા પછી નાહવાની જણાવેલી છે.

૩૭=મરચીના પીછ બારીક કાપી તેની બીડી બનાવે. (જેમ તંબાકૂની બીડી બનાવે છે તેમ) તે બીડી દરદી પીએ; તેનો ધુમાડો પેટમાં જવા દીએ. મરચાંનો અથાડ ખાવામાં તેમજ દંખપર લગાડવામાં વાપડે તો ફાયદો જણાય.

૩૮=બે વાલ તીકું એક ચેવલી પાનમાં મુકી દરદીએ તે ખુબ ચાવી ચાવીને ખાવું. ૧૦ મીનીટ પછી બીજીવાર ખાવું.

૩૯=વીચ્છુના દંખ ઉપર આમ્લીનો કચુકો (ઠરીઓ) ઘસીને મુકે તો વીચ્છુનું ઝેહેર ઉતરે.

૪૦=અઘેડાના છોડની ડાંખળી વીચ્છુના દંખ ઉપર ફેરવે તો દંખ ઉતરે. ડંખ ઉતરીને અસલ જગા ઉપર પાછો આવે ત્યારે અઘેડાના પાનની લેપડી મુકવી.

૪૧=ગાલવજ=સફેતવજ=વજગંધારો, મોઢામાં ચાવીને દંખની સામી બાજુના દરદીના કાનમાં ૩) વારફુંક મારે તો વિચ્છુનો દંખ ઉતરે.

૪૨=વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—ઘીસોડીનું બી અથવા આમળાનું બી કાપીને દંખપર મુકે તો ઝેર ચુસી લે છે.

૪૩=વીંછીનો દંખ—પાનનો રસ સુંઘવો.

૪૪=વીચ્છુંએ દંખેલા માણસને, સત્યાનાશી જડ કોઇ માણસ હાથમાં પકડી દરદીને બતાવે તો દંખ ઉતરે, અગર બહુજ હોય તો દંખ પર લગાડે. વરસાદની ગરજનાના અવાજથી આ જડોનો જાય છે.

૪૫=વીંછુના દંખ માટે—અરીઠાની મીચ અથવા આમલીનો ચીચોડો પથર ઉપર ઘસી ગરમ ગરમ દંખ ઉપર દાબે તો દંખ નરમ પડે.

૪૬=વીંછુના દંખ માટે—લીલી હળદરના રસમાં ખપે એટલું મીઠું પીગળાવી રાખી તેનાં પાંચ ટીપાં આંખમાં નાંખવાં. અને તે જાતણી પગના તળીઆમાં ચોપડવાથી ડંખ ઉતરે છે. લીલી હલ-તો સુકાની ભુકી પાણીમાં ભીંજવીને ગાળી લેવી.

૪૭=વીંછુનો ડંખ—ઘરના ચુલામાની અગાયા અથવા છાણાની રાખ માયના વાસી મુતરમાં મેળવી ડંખ ઉપર લગાડે તો અમન નરમ પડે. મંતર ભણી વીંછુનો ડંખ ઉતારનારા આ રાખ શરીર ઉપર લગાડે છે. ડંખ નરમ પડે છે તે મંતરથી નહી પણ રાખના ગુણથી નરમ પડે છે દરેક દરદીને ફાયદો થતો નથી કારણ કે તે વીંછુની જાત ઉપર આધાર છે: ઘણા સખત ડંખ ઉતરતો નથી.

૪૮=વીંછુના ડંખ માટે લસનનો રસ મધમાં મેળવી પાવો.

૪૯=વીંછુનો ડંખ ઉતરે—લીમડાના પાંદડાં ચાવીને જોરથી ફુંક મારવી. શરીરની ડાબી બાજુ ડંખ હોય તો જમતા કાનમાં ફુંકવું. જમણી બાજુએ ડંખ હોય તો ડાબા કાનમાં ફુકવું.

૫૧=વીંછુનો ડંખ—વચ્છનાગ પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૫૨=વીંછુનો ડંખ મટે—સમુદર ફળ લીમડાના મુળ સાથ ઘસીને ડંખને લગાડવું.

૫૩=વીંછુનો ડંખ—ધોળી સાટોડીનું મુળ આતવારે કાપવું. તે મુળ હાથમાં રાખી વીંછુને ચીડવીએ અને વીંછુ ડંખ મારે તો પણ તેનું ઝેર ચડે નહી.

સાટોડાનું મુળીયું મોડે ચાવીને વીંછુ ઉપર મોઢાની થુક ઉડાડીએ તો આવી રીતે છંટાયલો વીંછુ ડંખ મારે તે કોઈને લાગે નહી.

૫૪=વીંછુનો ડંખ ઉતરે—મોઢામાં મીઠુ પીગળાવી પછી ડંખની ઉલટી બાજુના કાનમાં જોરથી ફુંક મારે. ડંખ શરીરની ડાબી બાજુએ હોય તો જમણાં કાનમાં અને જમણી બાજુએ હોય તો ડાબા કાનમાં જોરથી ફુંક મારે.

૫૫=વીછુનો ડંખ ઉતરે—દરીઆનું મીઠું પાણીમાં પીગળાવી તેના ટીંપા પાંચ આંખમાં નાખે. અથવા મીઠાનું પાણી કરી તેના ફટકા દરદીના મોંઢાપર મારે.

વીંછુનો ડંખ ઉતરે—મુળાનો રસ ડંખ ઉપર ઘસે તો ઉતરે.

૫૬=વીછુનો ડંખ ઉતરે—આંકડાના પાકા પાન હાથમાં મસળી રસ કહાડી તેના ટીપાં ૫) ૭) નાકમાં નાખે તો છીંક આવે અને ડંખ ઉતરે.

૫૭=વીછીંનો ડંખ ઉતરે—એલચી ચાવી દરદીના કાનમાં જોરથી ફુંક મારે.

૫૮—વીછુંના ડંખ માટે—સફેદ કરેણનું મુળ પાણીમાં ઘસી ડંખ ઉપર ફરી ફરી લગાડીઆ કરવું.

૫૯=વીછુનો દંખ ઉતરે—રીતે જે બાજુએ દંખ હોય તે બાજુના કાનમાં મનકોડીનાં પાનનો રસ નાખવો.

૬૦—વીછુનો દંખ ઉતરે—નવાસાર ૦॥ પઈભાર લઇ તેમાં તેટલું પાણી નાખવું તેમાંથી બે ટીપા દરદીની આંખમાં મુકવાં.

૬૧—વીછુનો દંખ ઉતરે—પમાડીઆનુ મુળ ૧ વરસની અંદરનુ, (જુનુ ન ચાલે) પાણીમાં ઘસી ડંખ ઉપર લગાડવું. દંખ ચઢી ચુક્યો હોએ તો ચડેલા દંખ આગળથી આ મુળીઉ ફેરવીને ડંખની જગા આગળ લાવવું આમ ઘણીવાર ફેરવવું. મુળીઉ ચામડીથી અળગુ રાખવું. ચામડીને લગાડવું નહી.

માથે આવેલી સ્ત્રીનો ઓછાયો આ મુળીઆં ઉપર પડવાથી તેનો ગુણ નીકળી જાય છે.

૬૨—વીછુનો ડંખ ઉતરે—આવળની પાની મોંઢામા ચાવી ડંખ ઉપર ફુંક મારે તો દુખાવો નરમ પડે છે.

૬૩—વીછુનો ડંખ ઉતરે—આવળની પાની ચાવીને દરદીને જે બાજુ દંખ હોય તેની સામી બાજુના કાનમાં જોરથી ફુંક મારવી.

૬૪—વીછુનો ડંખ ઉતરે—આવળના પરદાના બી વાટીને દંખ ઉપર મુકવાં.

૬૫—વીછીના દંખ માટે—મરીના દાણા બે વાટી ડંખવાળી જગાની સામે બાજુની આંખમાં આં વાટી ડંખ નરમ પડશે.

૬૬=વીછુનો દંખ શરીરની ડાબી બાજુએ હોય તો જમણી બાજુના કાનમાં મરચાંના અરક (ટીંક્ચર કેપસી સાઇ) ના બે ટીપા કાનમાં મુકવાથી દંખ તરત ઉતરી જાય છે. ટીપાં નાખવા પછી ગ્લીસેરાઇન અથવા સાકરો પાણીમાં વાટી તેનાં પાંચ ટીપાં કાનમાં નાખવાની જરૂર છે.

૬૭=વીછુનું ઝેહેર ઉતરે—વીછુ દંખે ત્યારે દંખ ચઢીઓ હોય તે જાગાની ઉપર દોરી જોરથી બાંધે તો દંખ વધું ઉપર ચઢે નહીં, પછી માંખણ મળે તો નરમ પડે.

૬૮—વીછુનો ડંખ—નાગરવેલ પાન પર બીજું પાન ઉંધુ મુકીને તે ઉપર નીમક મુકી ખુબ ચાવી ચાવીને રસ ગળવો. પા કલાક પછી ખપ પડે તો બીજીવાર ખાવું.

૬૯—વીછુનો દંખ માટે—બીડું બા તોલો દંખ ઉપર બાંધી રાખવું.

૭૦=વીછુનો દંખ—એક રતીભાર મીઠું, પાંચ તોલા પાણીમાં ઓગળાવી તેના પોતાં દંખ ઉપર મુકવાં.

૭૧ વીછુંનું ઝેર—મીઠાનું પાણી કરી, નાકમાં ૩ ટીપાં મુકવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૭૧—વીછુંના ડંખ માટે દરદીની આંખમાં મીઠાંના પાણીના ટીપાં મુકવાં.

૭૨—વીછુનો ડંખ ઉતરે—આવલના લાકડાની રાખ ડંખ ઉપર દાબે તો ડંખ ઉતરે છે.

૭૩—વીછુંના ડંખ માટે—બોરડીના પાતરાનો રસ કાઢી કાનમાં રસનાં ટીપાં મુકવાં.

અથવા (લાલ કસારી ખુંદીને ડંખ ઉપર મુકવી)

૭૪—વીછુના ડંખ માટે—ભીંડાંના છોડની જડ ખુંદી ડંખ ઉપર મુકવાથી ડંખ ઉતરી જાય છે.

૭૫—વીચ્છુના ડંખ ઉપર મધ ચોપડવાથી ડંખ ઉતરે છે.

૭૬—વીચ્છુનો ડંખ ઉતરે—ઉબરાના પાન હાથ વતી તોડે (હાથ ન લગાડે અને મોંઢાથી તોડે તો વધારે અસર લાગે) તેનો રસ કહાડે. દરદીને ઉભો રાખે તેની સામે ડંખ ઉતારનાર ઉભો રહે, દરદીની ડાબી બાજુએ વીછુનો ડંખ હોય તો ડંખ ઉતારનાર પોતાના જમના હાથપર પેલો રસ લગાડે. ખભાથી શરૂ કરી આંગળાં સુધી જોરથી રસ મસળે. જો ડંખ દરદીની જમણી બાજુએ હોય તો ડંખ ઉતારનાર પોતાના ડાબા હાથને તે રસ ખભાથી આંગળાં સુધી જોરથી મસલે એટલે દરદીને હાથ લગાડ્યા વગર અજાયબ રીતે ડંખ ઉતરે.

૭૭—વીચ્છુનો ડંખ ઉતરે—એરંડીઆના પાનનો રસ ડંખની સામી બાજુના દરદીના કાનમા નાખવો. ૦૧—૦૧ કલાકે ૩ વાર નાખવો-

વીચ્છુના ડંખ માટે—૧ વાલ કપુર પાન સાથે દરદીએ ખાવો.

૭૮—વીચ્છુનો ડંખ ઉતરે—કમોદનું મુળ અથવા નીચે મુજબ બીજાં મુળીઆમાંથી કોઈપણ એક પાણીમાં ઘસી ડંખપર લગાડે. વીચ્છુનો કાં તો, અરીણુ, બાટલીપર મારે છે. તે લાકડાંનો કારક, ભુચ) અંબેરીઓ, બંદુકરી, લગણુ, અને ગળી. ગળીના પાનનો રસ અથવા ગલોડાંના ઝાડના સાડાત્રણ પાન ખવાડે તો ડંખ ઉતરે.

૭૯—વીચ્છુનો ડંખ ઉતરે—કુતરીઆં ઘાસનો રસ ડંખપર લગાડે. કહેવત છે જે "વીચ્છુનું ઓખડ કુચી" (કુતરીઉ ઘા)

વીચ્છુનો ડંખ—હલધરની ધુંઇ તે જગા ઉપર મુ અલમમાં હલધર મુકી ધુંઇ ની.

૮૦—વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—વીચ્છુ કરડે કે તરત આકડાના મુળની સળી બધે કાનમાં ખોસવી.

૮૧—વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—રતાલુના પાનની અથવા સુકા કંદની લેપડી દંખપર મુકવી.

૮૨—વીંછીનો દંખ ઉતરે—લસણુ અને મીઠું સંભાગે મેળવી તેની લેપડી દંખ ઉપર મૂકવી;

૮૩+૮૪—લસણુ અને અઘેડો સંભાગે મેળવી દંખ ઉપર પોટલી મુકવી.

૮૫—વીચ્છુનું દંખ—લીંબુ (ખાટા) નો રસ દંખ ઉપર મુકવો. અથવા દંખાયલા માણસે બહુ જોરથી દોરવું.

વીચ્છુના દંખ ઉપર વડનું દુધ ચોપડવું.

વીછીનો દંખ મટે—વાંદાનો લેપડી મુકવી.

૮૬—સાપ અને વીછીના દંખની ઉપર વીંછીકાના પાતરાંની તથા મુળીઆની લેપડી મૂકવાથી ફાયદા થાય છે.

૮૭—વીછુંનો દંખત—સાટોડીનું મૂળ દરદીએ ચાવવું અને તે મૂળ ડંખપર બાંધવૂં.

૮૮-વીછુંનો દંખ—પુંષ્ય નક્ષત્ર રવીવારે ઉત્તર બાજુનું સામરનું મુળ લાવવું. લાવનારનો ઓળો ઝાડ પંડે નહીં. આ મુળ ચડેલાં દંખ આગળથી નીચે ફેરવવું અથવા ઘસી દંખ પર લગાડવું.

૮૯—વીછુનો દંખ ઉતરે— સનદેસરી એ જાતની થાય છે. સફેદ ફુલવાળી અને પીળા ફુલવાળી સફેદ ફુલવાળી સનદેસરી વધારે શકતી રાખે છે. સફેદ ફુલવાળી. સંદેસરીમાં બે જાત છે, નાના ફુલવાળી અને મોટા ફુલવાળી મોટા ફુલવાળીમાં ગુણ વધારે છે. આ ઝાડનું મુળ આતવારે બપોરે ત્રણુ કલાક ઉત્તર દીશાથી કાઢવું બપોરના ૩ વાગે આ ઝાડમાં રસ એક સરખા ફરે છે તેથી આ વખતે કાપેલાં મુળીઆમાં ગુણુ વધતો રહે છે એવું કહેવાય છે. આ મુળીયું હાથમાં પકડવું; શરીરથી બે આંગળ ઉંચુ રાખી દંખ ચડી ચુકયો હોય તે જગાથી તેને દંખની જગા સુધી ફેરવવા કરવું—આ મુજબ ૦॥ કલાક અથવા વધુ વખત ફેરવવાથી દંખ ઉતરશે. ચડેલો દંખ આસતે આસતે દંખવાળી જગા આગળ નીચે ઉતરશે, ત્યાર પછી મુળીઉં દંખવાળી જગા ઉપર દાબવું. જો ઝેરની અગન નરમ ન પડે તો એ મુળીઉ પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર લગાડવું. મુળીઆને વાપરતી વખતે પાણીથી ધોવું, તેથી કામ જલદી થાય છે. જયારે ઉપર મુળીઉ દાબે ત્યારે ત્યાં અગન વધારે લાગે છે. મુળીયું ફેરવતાં તે

ચામડીથી ૨ આંગળ દુર રાખવાનું કારણ એ જે, જ્યારે મુળીયું ચાપડીને લાગે ત્યારે ત્યાં અગન વધે છે ડંખ ઉપર મુળીઉં મુકયા પછી અગન ન ખમી શકાય તે મુળીઉં ઉંચકી લેશો તો ડંખ પાછો ચડવા માંડશે. મુળીઉ ડંખપર દાબો તેના કરતાં મુળીઉં પાણીમાં ઘસીને ડંખ પર લગાડો તો અગન ઓછી જણાશે. મુળીયું ૧ વરસ પછીનું જુનું ચાલે નહીં,

૯૦—તીખું ડંખ ઉતરે—વેગણનું મુળીયું પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૯૧—વિંછીડા છોડને ૨) કાંટાવાળાં વીન્છુના આકારના ફળ થાય છે જેને વીછીઓ કહે છે. એના પાન તંબાકુના જેવાં મોટાં અને સુંવાળા થાય છે. કારતક માસમાં તે પાન પીળાં થઇ ખરી પડે છે.

૯૨—વીછીડા ઝાડના (છોડવાનું) ફલ જે વીન્છુના આકારનું હોય છે. તે દરદી જૂએ તો ડંખ ઉતરે.

૯૩—નવસાર, કળીચુનો, ટંકનખાર મેળવીને દરદીને સુઘાડે.

૯૪—મોરની પાંખના ધુમાડો, તમાકુની બીડીના ધુમાડાની માફક પેટમાં લીએ.

૯૫—૨૦) થી ૧) સુધી ઉલટું ૨૦) વાર ગણે.

૯૬—ઇન્દ્રાએણનું નાજૂ ફળ બા તોલા દરદી ખાએ.

૯૭—વીન્છુને તેના ઘરમાંથી નીકળતા જોએ તો ત્યાં ૧ વીન્છુ બાળવો.

૯૮—ચોળા અગેના. માગાથી મરેલા. એનું મુળ પાણીમાં ઘસી ડંખ પર લગાડવું.

૯૯—કાકચાને ફુલમાં વાટી તેની ગોળી બનાવવી તે ગોળી પાણીમાં ઘસી ડંખ પર લગાડવી.

૧૦૦=હલદર બા તોલ. અફીમ બા તોલ એની ધુંઇ ડંખ ઉપર આપે.

૧૦૧=લીમડાના અને બોરડાના ૩।। પાનને હાથપર મસળી દરદીને બતાવે અને પુછે કે આવ્યુ છે,

દરદી કહેસે કે એ કાંઇ દવા છે. ફરી મસળીને બતાવે અને પુછે. આ મુજબ ૧૧) વાર પુછે. પછી તે લેપડી ડંખપર બાંધે.

૧૦૨=મીઠું ૧) તોલો ખાર છે. વિન્છુનો ડંખ ખટાસ છે: તેથી મીઠું ડંખને મારે (ઉતારે) આ કારણથી, મીઠું મોઢાંમાં ચાવી દરદીના કાનમાં ફુંક મારીઆકરે: અથવા મીઠાનું પાણી આંખમાં નાખે તો ડંખ ઊતરે.

૧૦૩=ટાળાને જીભ લગાડે, તેથી અમન ઝેર તે ડંખપર લગાડે તે તરત ઝેહેર ઊતરે.

૧૦૪=કાનનો મેલ અથવા ચુનો દંખને લગાડે.

૧૦૫=તુલસીનુ મળ પાણીમા ઘસી પીવુ.

૧૦૬=સુદર અનનો કંદ પાણીમાં ઘસી પીવો.

૧૦૭=મંતર ભણુવાથી દંખ ઊતરે.

૧) " અંજીરા પારબતી તોરા, પુતર મરો, કયામત છોડદે, અરીઝી છોરદે, થન થન થન સબા " દંખ ઊતરે ત્યાં સુધી ભણે અને દંખ ઉપર ફુકમારીઆ કરે.

૨) જુમંતર, " પરબત પારપર સુરા ગાય. સુરા ગાયકા ગા બર બીછુ લાએ. છકારી છકારીમારે બીછું ચહદે, કપાલ ઝારૂ બીચ્છુ ઉતરે, આપની રાહે દુહાઈ નારસીગકી, દુહાઈ ગોરા પારબતીકી, દુહાઇ માહે દવકી, દોહાઇનોના ચણુયણુકી. "

દંખ ઉતરે ત્યાંસુધી ભણે અને દંખપર ફુકમારે,

દંખજરા નીચે ઊતરે તેને પાછો ચઢાવવો હોય તો મંતરમા " વીચ્છું ઊતરે આપની રાહે " એમ છે ત્યાં " વીચ્છૂ ચડે આપની રાહે " એમ બોલવું.

૩ જુ મંતર " કાળે બીચ્છુ ધોળે બીચ્છુ સબ બીચ્છુકા રંગે, અજીરા ધાય, સીવગાએ, સીવગાએ રાવન કીકી બારી ઉતારી, જો ન ઊતરે તો દોહવાઇ પારવતીકી "

૧૦૮=ધતુરાપાનનો રસ દંખપર લગાડે તો દંખ ઉપર ચદે નહી. દંખ ચદેઓ હોય તો ચદેલા ભાગને મથાળે આ રસ લગાડે તો દંખ ૩) તસુ નીચે ઉતરે. હવે દંખ હોય ત્યાં ફરીરસ લગાડે તો ૩) તસું ત્રીજીવાર દંખ ઊતરે. આમુજબ કર્યા જવું. દંખ અસળજગા ઊપર આવે અને નિકળી જાય.

૧૦૯=બાવળના લાકડાંની રાખ દંખપર લગાડે અથવા પાણી સાથ બનાવેલી તેની લેપડી દંખપર મુકે. અથવા બાવળની પાંદી મોઢામાં ચાવી દરદીના કાનમાં ફુકમારે.

૧૧૦=પલાસ પાપડો આકડાના દુધમાં ઘસી દંખને લગાડે.

૧૧૧=મોરના પીછનો ચાંલ્લો, સણુ, અમલસારો ગંધક સંભાગેના ચુરણુનો ધુમાડો દંખપર આપો.

૧૧૨=વીચ્છુનાં દંખ ઉપર નીચલા મુળીઆ પાણીમા ઘસી લગાડે સીમળા, ઊતકંડી, કાળા અડુસા, અધેડા, તકમરીઆં સમુદ્ર સોષ, ધોળી કકરડી, ચમાર દુધેલી હરહરવા, કંટાળી, સરસડા સહેજના, વિછીડા, મદ. દરીઆ, માલકાંકણી એમાનું કાંઈપી એક.

૧૧૩–વચબાગ પાણીમાં ઘસી લગાડે. એની [illegible] ડરીઓથી વપરાય છે.

૧૧૪=આવળની કુમળી પાળીનો ભુકો લઇ તેની બીડી બનાવી પીએ. અંદર જરા તંબાકુ બી નાખે.

૧૧૫–દરદીએ ખવાય એટલી ખાંડ ખાવી

૧૧૬=ફટકડીનું પાણી આંખે આંજે; ટીપાં આખમાં નાંખે.

૧૧૭–સુકી હળેલી હળદનો ધુમાડો શરીરપર લેવો.

૧૧૮=સોપારી અને હાથના નખનું ચુરણ બનાવી તેની બીડી પીવી.

–દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં સુધી પુસકળ રાખોડી ચોળવી.

૧૨૦=કરોળીઆનું પડ ચલમમાં મુકી તેનો ધુમાડો લેવો.

૧૨૧=નાગરવેલ પાન ઉપર બીજું પાન મુકે તે ઉપર ચપટી મીઠુ મુકી ચાવી ખાય ઉપરથી પાણી પીએ. અને મોંઢુ ધુએ.

૧૨૨=દંખ ઉપર મધ મસળે.

૧૨૩–પાકાં કેળાં વાટી તેની લેપડી દંખ ઊપર મુકે.

૧૨૪=જાંબુના પાનની લેપડી દંખપર મુકે.

૧૨૫–બાજરી હુકામાં મુકી ધુમાડો લેવો.

૧૨૬=આમળીનો ચીચોરો અથવા કવચનું બી પથર પર ઘસી ગરમ ગરમ દંખ ઉપર દાબે તે ચોંટી જાય.

૧૨૭=તુળસી અથવા વજને ચાવી તેનો રસ કાનમાં મુંકવો અથવા મોંઢામાની તે હવા કાનમાં ફુંકવી.

=કાળા ભાંગરાનો રસ સુંઘવો.

પના પાનની લેપડી મુકવી.

૧૩૦=ક૫.સનુ મુળીઊ કાયદાસર રવીવારે લાવે તે દંખ પર ફેરવે.

સગતરાનું મૂળ પાણીમાં ઘસી દંખ પર લગાડે. આ રસ જો વિચ્છુને લગાડે તો તે હાલી ચાલી સકે નહી.

હાડીઆ કસ્સનના પાનનો રસ સુંઘે અથવા આંખે આંજે તો તાતકાલ દંખ ઉતરે,

૧૩૧=ફટકડી=બંદુકરી, એના પાન તડકે મુકે તો ફાટે અને અવાજ કરે. એની લેપડી દંખ ઉપર મ .

૧૩૨=અંધેડાના ફુલ અથવા મુળ ઘસીને દંખ પર મુકે.

૧૩૩=એલચો, ખટખટુંઓ દંખ ઉપર બાંધે.

૧૩૪=કાળા ઘોડાનાનખ સનીવારે ઉતારવાં તે [illegible] રાખવાં, વીચ્છુના દંખથી પીડાતા દરદીને તે નખ દેખાડે તો દંખ ઉતરે.

૧૩૫=માખણ, લસણ, અથવા મુળાનો રસ મસળવો.

૧૩૬=આકડાની જડ બંધે કાનમાં ખોસવી.

૧૩૭=ફટકડીના પાણીના ૫, ટીપા આંખમાં અથવા કાનમાં નાખવાં.

૧૩૮=ઘોડાવજ ચાવીને દરદીના કાનમાં ફુંક મારે.

૧૩૯=ખાવાનું મીઠું દંખ પર બાંધે,

૧૪૦=ખાવાના નાગરવેલ પાન ઉપર બીજું પાન મુકે તે ઉપર ચમટી મીંઠું નાખી બીડી બનાવી દરદીને ખાવા આપે જરૂર હોય તો ૫] ૫] મીનીટે ૩] વાર બીડી ખવાડવી, ૧૫] મીનીટમાં આરામ થાએ.

૧૪૧=ધંતુરાના પાનની અથવા કેરડાના ઝાડના ફળ પાકા જે નીચે પડયાં હોય [તેને કેરાં કહે છે] તેની લેપડી મુકે.

૧૪૨=અધેડાના ફુલનો રસ અથવા મધ, અથવા સાકરનો ઘસાડો દંખ ઉપર મસળે,

૧૪૩=જામફળ, જાંબુ, સીતા ફળના પાનને બંધે હાથમાં ચોળે તેનો રસ દંખ ઉપર લગાડે. દરદીને શરીરની જમની બાજુ દંખ હોય તો દાબે હાથે રસ લગાડે દાબી બાજુ દંખ હોય તો જમને હાથે રશ લગાડે.

૧૪૪=ઉટ કંટાનું અથવા ધોળી કણેરનું મુળ પાણીમાં ઘસી દંખ પર લગાડે,

૧૪૫—આમળીનો ચીચોરો, અથવા આબુવા (આબવા) ની સીંગનો સુકો દાણો પથર પર ઘસી દંખ પર દાબે; તે ચોટી જાય એહેદ ચુસાઇ રહે ત્યાં સુધીજ વળગી રહે,

૧૪૬=તુલસીના પાન ચાવી દરદીના કાનમાં ફુંક મારે.

૧૪૭—પુષ્પ નક્ષત્ર ને દીવસે ધોળી સીમળાનું મુળ કાપે. કાપનાર ઉત્તર દિશાએ ઉભો રહી કાપે એટલે તેના ઓળો ઝાડ પર પડવો ન જોઇએ, એટલે મુળ કાપનારની પીઠ પછાડી સુરજ ન જોઇએ આ મુળથી ૩ વાર દંખ ઉતારે અથવા મુળ પાણીમાં ઘસી દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં સુધી લગાડે.

૧૪૮—લીમડાના પાન ચાવે મોંઢામાંથી હવા બહાર જવા દીએ નહી પણ દરદીના કાનમાં ફુક મારે.

૧૪૯=આકરાના કુપળનો રસ સુંગે

૧૫૦—દાડમના પાનની પાણી વગરની લેપડી દંખ પર મુકે.

૧૫૨—અધેડાના રસની લીટી દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં દોરે.

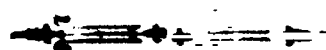
ઝેહેર નીચે ઉતરે ત્યારે જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં છુરીથી લીટી દોરે, આ મુજબ ડંખની જગા આગળ દુખાવો આવે ત્યારે અધેડાના પાનની પોટીસ ડંખ ઉપર મુકે (અધેડાની ડાંખલી ઉપર વીંછુને મુકે તો તેને પક્ષઘાત થાય, એટલે ચાલી શકે નહી) અધેડાનું મુળ અથવા પાન દરદી ચાવે તો ડંખ ઉતરે.

૧૫૩—ફાંગ એટલે ફેજીના વેળાનું મુળનો કટકો હાથમાં પકડે તો ઝેહેર ઉતરે, આ મુળીઉ જુનું થવે ગુણ રહેતો નથી.

૧૫૪—સંધસરો સફેદ ફુલવાળાનું મુળ વધારે ગુણકારી છે. મળીઆનો કટકો શરીરની ચામડીથી ૦1 તસુ દુર રાખી ફેરવવો. ડંખ ચઢીઓ હોય ત્યાંથી શરૂ કરી ડંખની જગા સુધી ફેરવવું. ડખની જગા આગળથી શરૂ કરવું નહીં. દરદ ડંખ આગળ આવે ત્યારે મુળીઉં ડંખ ઉપર મકવું. મુલ સુકાએલું હોય તો પાણીમાં ભીંજવી રાખવું.

૧૫૫—ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીમાં કોઈપી જાતનો ડંખ હોય તે બોળે.

સાપનો ડંખ, સાપનું ઝેહેર.

૧—સાપનાં ડંખથી દરદી બે સુધ થયો હોય, શરીરે ઢીલાં થયાં હોય, મોઢાંમાથી ફીણ નીકળતું હોય તેવાઓને પણ શેરડીનો સરકો તોલા ૨॥ દર ૫) મીનીટે પીવામાં આવે તો દરદી હુસીઆર થાય. આખે દીલે સરકો મસળે, તેથી વધુ ફાયદો થાય.

૨—સાંપે ડંખેલા દરદીની ઉપર ૧૬ ફીટ ઉંચાઈથી ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીની ધાર નાંખે તો દરદી હુસીઆર થાય.

૩—સાપ અને વીંછીના ડંખ ઉપર કુતરીઆં ઘાસનો ઝુમખો મસળે.

૪=૦૧ તોલો કાળી મુસળી બાલકની પીસાબમાં ઘસીને પીએ.

૫=સફેદ ચંપાની સીંગને દુધનો બાફ આપી રાખે જ્યારે સાપ કરડે ત્યારે તેને પાણીમાં ઘસી ડંખ પર લગાડે અને જ વાર ઘસીને પાએ અથવા ચંપાની લીલી છાલનો રસ ૨॥ તોલા દરદીને પાએ તો ઉલટી થશે અને ઝેહેર ઉતરશે.

નાગચંપાની સીંગ કવચીતજ મળે છે. એને નાગ રાતરે ખાઇ જાય છે. માટે નાની સીંગ ફુટે કે તરત તેને ગુણુપાટની કોઠળીમાં અથવા બીજી રીતે ઢાંકીને મોટી થવા દેવી. સાપના કબજામાં જવા દેવી નહીં. તે સીંગને દુધનો બાફ ૨ કલાક આપવો. દુધ ઉકાળવું તે ઉપર ચારણી મુકી તેમાં સીંગ મુકવી અને બે કલાક ઢાંકી રાખવી પછી વાપરવામાં લેવી.

૬+૭=નીપાળાના બીજમાંની અંદરની જીભ કાઢી નાંખે. બીજને લીંબુના રસમાં ૨૧ પત દેઇ તેની ગોળી કરી રાખે. તેને માણસના મુત્રમાં ઘસી અંજન કરે તો મુયલો દરદી જીવે.

૮=કંટોલાના (વાંઝીઆ) કંદને માટીના વાસણમાં ગાય અથવા બકરાંના મુત્ર સાથ સાત દીવસ તડકામાં રાખી સુકવ્યા પછી સાંપના ઝેહેર માટે વાપરે છે.

૯=વાંઝીઆ કંટોલાના કંદનો રસ ૨ થી ૪ તોલા પાવાથી અને તે કણુ ડંખ ઉપર બાંધવાથી સાંપનું ઝેહેર ઉતરે છે.

૧૦=સાપના દંખ ઉપર કરમાનીની પોટીસ મુકાય છે.

૧૧=ઇંદરાવાણીનો રસ ૧) તોલો દરદીને પાય તો અરધા કલાક પછી વામીટ થઇને ઝહેર ઉતરે, શરીર તપી આવે ત્યારે નવટાંક ઘી દરદીને પાવું અને ઊંઘવા દેવું નહી.

૧૨=કડવી નાયનો કાંડો—સાપના ઝેર ઉપર કામ આવે છે.

૧૩=કુતરી ઘાસની રસનું અનજન કરવું, સુંઘાડવું. દંખ પર લગાડવું. લીલા ઘાસનો રસ સુકવીને તેની પતરી જ્યારે જોઇએ ત્યારે પાણીમાં મેળવી વાપરવી.

૧૪=ગળવેલનું મુળીયું અથવા કંદ વાલ ૨ વાટીને પીવાથી ઉલટી થાય; એ ત્રણવાર આ મુજબ પાઇ ઉળટી કરાવવી. વારંવાર દરદીને પાવું. ઉલટી થઇ ઝેર નીકળી જાય છે.

૧૫=નવસારનું પાણી બનાવવું જે બાજુએ દંખ હોએ તેની સામી બાજુના કાનમાં આ પાણી નાંખવું.

૧૬—અમલસારો ગંધક બચ્ચાંના મુતરમાં મેળવી દંખ ઉપર મેલવું.

૧૭=આંકુડરીનું મુળ પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો [illegible] સાપનું ઝેર ઉતરે.

૧૮=ધતુરાનું ડીંડવું સાપના ખુતરમાં ઘસી ડંખને લગાડવું.

૧૯=થુવરને મનસાસિજ એટલે સાપનો ખુન કરીને કહે છે, કેટલાક લોકો આમ ન કરે માટે થુવરની માનતા લે છે એટલે આ ઝાડ આગળ જઈ બોલે છે "મને સાપના ડંખથી બચાવો" આથી અમુક રીતની રેકા મળે છે, કારણ કે દેશી વઈદુ આ થુવરના મુળને સાપના ઝેરના ઉપાય તરીકે ઓળખાવે છે. એનું મુળ પાણીમાં ઘસી પાય છે.

૨૦=સાપના ડંખ માટે થુવરના મુળ અને મરી સંભાગે ખવાડે

૨૧=ઘી તપાવીને દરદીને પાવું. દશ દશ મીનીટે જેટલું પીએ એટલું પાવું. સાપના ઝેરને લીધે દરદીને ઘી તો સવાદ ગરમ પાણી જેવો લાગે છે, ઝેર જેમ આકરૂં હોય તેમ ઘી વધારે પીવાએ. ૭ કલાકમાં ચાર રતલ ઘી પી શકાય છે. પેટમાંના જંતુ અને ઘી ઝાડા વાટે નીકળી જાય છે. ડંખ આગળના સોજા ઉપર લીમડાના પાતરાની લેપડી મુકવી. જેમ જેમ ઘી પાય તેમ તેમ દરદીને હુશીઆરી આવતી જાએ. ઘી પીવા પછી ૧૦ મીનીટમાં ઝાડા વાટે નીકળી જાય છે.

(સોજા ઘીને ધથર સાથ મેળવે તો, પીગળી જસે. ભેળશેળનું ઘી પીમળે નહીં.)

૨૨=સાપના ડંખ ઉપર કેરોસીન તેલ રૂમાં મુકીને ડંખ ઉપર બે કલાક રાખવુ.

૨૩=ઇનડીઅન ટેરીટરીમાં ઢોર ચારનારાં માણસો હંમેશાં પોતાની પાસે ગળીનો ભુકો રાખે છે, જનાવરને સાપ કરડે કે તરત તે ભુકો નાખે છે તેથી સાપનું ઝેર ચુસાઈ જાય છે.

૨૪=કપાસીઆનું મગજ પાણીમાં ઘસી આંખમાં આંજે તો સાપનું ઝેર ઉતરે.

૨૫=કાળી મરોડી દરદીને ખવાડે. જો મીઠી લાગે તો કાળા સાપનો ડંખ જાણવો, તીખું લાગે તો બીજા સાપનો ડંખ જાણવો મરોડી મીઠી લાગે તો ઉંદરનો ડંખ જાણવો. એનો માટે ઉતાર એ છે જે. જાંબુના પાનરાં, નઈના પાતરાં, કડવા દોધીનું મુળ, સનચળ એ સઘળું થંડા પાણીમાં વાટી પીવું.

૨૬=મરેવું જંગલી જે સોપારી જેવું થાય છે તેને પાણીમાં ઘસી તરત પાડે તો ઝેર ઉતરે.

૨૭=કનેર ચાર જાતની છે લાલ. સફેદ, પીળી, ગુલાબી. દવા માટે સફેદ સારી છે. જ્યાં સફેદ કરેણ હોય ત્યાં સાપ આવે નહી,

૨૮=સાપના દંખ માટે—ઝેર કચરાના બીને પાણી સાથ ઘસી દંખ ઉપર મુકવું, દરદી મરી ગયેલો જણાય છતાં ઝેર કચરાનુ ચુરણ વાલ ૩ તેના કંઠમાં નાખે. ચુરણ ગરદન ઉપર અને આખે શરીરે મશળે તો ઝેર ઉતરે અથવા ડુટીના ઉપલા ભાગ પર (પેત પર) છુરીથી કાપ મુકી તેમાં જમાલગોટા છુંદી દાબે.

૨૯=સાપના દંખ માટે જમાલગોટાના બીજ ચાર તોલા લુગડામાં બાંધી પોતલી કરી કાદવના અથવા ત્રાંબાના વાસણમાં તે પોતલી મુકી તેની ઉપર ભેંસનું છાણ ૫ શેર મુકવું. થોડું પાણી નાખવું અને અંગાર ઉપર ૪ કલાક રહેવા દેવું. બીજની ઉપરના છાળતા કાઢવા અને તેની અંદરની જીભ કહાડી નાખવી. એક તોલો મગજને વાટી તેમાં ૧૦ તોલા લીંબુના રસ મેળવવો. તેની ગોળી બનાવવી; તે ગોળીને મોઢાંની થુંકમાં ઘસી દરદીની બંધે આંખે આંજવી. આ ઇલાજ ઘણો સારો છે. ઝેર ચઢી ગયું હોય, બીમારી વધી ગઈ હોય, અને વખત બહુ વહી ગયો હોય છતાં આ ઇલાજ ફાયદો આપે છે.

જો દરદી મરી ગયલો જણાય તો તેના માથાના ટાળકપર છરીનો ઘા કરવો. લોહી ન નીકળે તો દરદી મરી ગયલો સમજવો જો લોહી નીકલે તો આ ઇલાજ ચાલુ કરવો. દરદીની આંખને દંખના ઝેરની ગરમી લાગે છે, માટે આંખની અંદર માખણ રોજ વારંવાર લગાડીઆ કરવું. દરદીને પાણીની તરસ બહુ લાગે છે પણ પાણી પીવા દેવું નહીં.

૩૦=ફટકડી ૦॥ તોલો અથવા વધારે દુધમાં પાએ, જેમ પાણીમાં ફટકી નાંખવાથી કચરૂં અને કેટલાક ખાર ફટકી સાથે મળી જઇ નીચે ઠરી બેસે છે તેમ ઝેર સાથ ફટકી મળી જઇ તેનો ગુણ દોસ ઓછો કરે છે.

૩૧=અરીઠાને પાણીમાં ઘસી દરદીને આંખે આંજે, આંખ લાલ થઈ જાય ત્યારે માંખણ અથવા ઘી લગાડવાથી રતાસ મટે. સાપનું ઝેર સખત હોય તો અરીઠાનું પાણી પાય અને ઉલતી કરાવે. અરીઠાની છાલ ૦॥ તોલો અને ૦। શેર પાણી મેળવી પાય. ૧ કલાક પછી ફરી ફરી પાય, ઝેર ઉતરે ત્યાં સુધી એકેક કલાકે પાય. ઝાડા ઉલટી થઈ ને ઝેર નીકળી જાએ. બેહોસ થયલા દરદીને બી એ ઇલાજથી ફાયદો થાએ. દરદીના જડબાં

બેસી ગયા હોય તો અરીઠાં ખુંદીને જડબાંપર મસળે તો જડબાં ખુલે એટલે દવા પી શકાય.

૩૨=સાપનો દંશ લાગેવા પછી દરદીને પીસાબે લોહી પડે તો ૦ાાં તોલો જીરૂ પાણીમાં વાટી ખવાડે અને ગુલાબના ફુલ પાણી સાથે કોદવના વાસણમાં ઉકાળીને પાય.

૩૩=આંકડાના કુમળાં પાનની કળી ચેયલી પાન સાથે ખવાડવી અથવા પાણીમાં વાટી અરધે અરધે કલાકે પાવી, દરદી હુની આર થાય ત્યાં સુધી એ મુજબ પાવી. પણુ નવ કળીથી વધારે પાવી નહીં. (કલી એટલે ૨) પામ સાથે જોડાયલાં હોય તે.)

આકડાનું દુધ આંખે લાગે તો જીણી હરડે પાણીમાં ઘસી દરદીની આખે લગાડે, અથવા હરડે ખવાડે.

૩૪=આકાદોરી બે જાતની થાય છે જેના પાન ૩) ધારી છે. જે ઉપર લીલાં મરચાં જેવાં ફળ થાય છે, તેનું મુળ પાણીમાં ઘસી બે વાર અંજન કરે તો સાપનુ ઝેર ઉતરે.

૩૫=સફેદ આંકડાના મુળ, સફેદમરી, મોરથુથુ ફુલવેલુ સમભાગે મેળવી તેની એકેક માસાની ગોળી બનાવવી તે માની ગોળી ૧) દરદીને રોજ આપવી.

૩૬=સાપના ઝેહેર માટે—ખરસાણી થુઅરના પાન દરદીને ખવાડવાં.

૩૭—સાપનો દંખ ઉતરે—દરદી બેસુધ થયો હોય ત્યાં તેના માથા ઉપર છરીથી કાપ મુકવા, જો લોહી નીકળે તો જાણવું જે દરદીમાં જીવ છે. તે કાપની ઉપર નેપાળાની કેપલી (સેપડી) મુકવી. ઇલાજ અકસીર છે.

૩૮—અઝડા સાપનું ઝેહેર ઉતરે—નાહીવેલાના મુળના ૪) ઘસકરા પાસેર પાણીમાં મેળવીને દરદીને પાએ તો લીલા રંગનું વામીટ કરે અને ઝેર ઉતરે.

૩૯—ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીની ધાર ૫) ફુટ ઉંચાઈ એથી દરદીના માથાપર ૦ા કલાક સુધી નાખે. દરદી જો સુધીમાં આવે, શરીર કંપાવે તો આ ઇલાજ વધુ વખત ચાલુ રાખવો.

૪૦—સાપના દંખ માટે—ગળજીભના મુળનો રસ પાવો.

સાપનું અને સોમળનું ઝેહેર ઉતરે—પોપટીના પાનનો રસ પાવાથી ઝેહેર તરત ઉતરે છે. એના બી પાવામાં અપાય નહી

પોપટીના પાલાનો વેલો વાલના કયારામા અથવા રવી તુસ ઓડે તે કયારામાં થાય છે. એ છોડ ઉપર કાળા ફળ વટાના જેવા થાય છે. તે ફળ ઉપર ધોળાં ટીપકા હોય છે.

૪૧—Culancha, Tinos Qora Cardifolia, સાપના ઝેરનો ઉતાર—ગળોના વેળાનો કંદ, દુધમાં બાફી રાખવો. દરદીને તે પાણીમાં ઘસીને પાવો, દરદી બેસુધ થયલો હોય તો કંદ તાળવાંપર મસળો. જાનવર બેસુધ થયું હોય તો તેની જીભે કંદ મસળવો. હુશીયારીમાં આવે ને કંદ ઘસીને પાવો. એના મુળીઆમાં એવોજ ગુણ છે.

૪૨—ઓહોની એક જાતનો વેળો છે તે કાલનપુર, બેરેલીમાં થાય છે. નોરીઓ (ઊંદરનો દુશ્મન) જાનવર એના પાન ખોરાક તરીકે ખાય છે. નોરીઆને સાંપ દંખે એટલે નોરીઓ આ વેળાનું મુળ ખાય છે ત્યારે દંખ ચડતો નથી.

સાંપનો દંખ ઉતરે—સાંપથી દંખાયલા દરદીને ૧ વાલ ઓહોનીનું મુળ ખવાડે તો ઝેર ચડે નહીં.

મદારી લોકો ઓહોનીની છાલનો ધુપ સાંપથી દંખાયલા દરદીને સુંઘાડે છે જેથી સાંપનું ઝેર ચડતું નથી.

સાંપના ઝેરની કોથળી કહાડવી હોય ત્યારે સાંપને તોપલીમાં બંધ કરે છે તે વેળા ઓહોનીની છાલનો ધુંઓ તોપલીમાં મુકે છે. જેથી સાંપ ઉંઘનસી અને નરમ બને છે.

૪૪=જુના પીપળાના મુળની છાલનું ચુરણ તપકીરની માફક દરદી સુંગે, રોજ ૨) વાર સુગે, તેથી ઓકારી આવે અને ઝેહેર ઉતરે. જો નાકમાંથી લોહી પડે તો તે વધારે ફાયદા ભરેલું જાણવું.

૪૫=લીમડાપરની ાા શેર ગળવેલને પાણી સાથ છુંદી તેનો રસ દરદીને પાવાથી વામીટ થશે અને ઝેર નીકળી જશે.

૪૬—દંખની આસપાસ છરીથી છેડ મરાવી જુંગળી વતે લોહી ચુસે. ૧ દેડકાને (ચેન વધારે સારી) ચીરીને તે દંખવાળી જગાએ બાંધે. તો અગન નરમ પડે અને ઝેર બહાર આવે.

૪૭=કાળા સાપનું ઝેર ઉતરે—દંખ આગળ છરીથી છેડ પાડીને તે જગા ઊંદર ઉંદરને (નારી જાતીને) બાંધે.

૪૮=સાપના ઝેહેર માટે—મોટા એરંડીઆનું મૂળ ઘસી ૧) તોલો પીવામાં આવે.

૪૯=સાપના દંખ ઉપર—મરચીનો પીત્તો મસળે તો ઝેર ચડે નહીં.

૫૦=ધોળાં મરીને સરસાડાના ફુલના રસમાં ૭ દીવસ ઘુંટવું અથવા ૭ ભાવના આપવી, આ મરીનુ ચુરણ ખાવામાં, સુંઘવામાં અંજન કરવામાં વાપરવું.

૫૨=સાપનુ ઝેર ઉતરે—પાંચ તોલા મધુનાસીનો રસ દરદીને પાય તો ઓકારી થઇ ઝેર નીકળી જાએ. રસને મુકી રાખી તેનુ મુરબ્બુ ના તોલો ખવાડે તો તે ઉપર મુજબ કામ કરે.

૫૩=સાપનુ ઝેહેર ઉતરે—ચોળા (એક જાતનો કઠોર) ના આટાને આકડાના દુધથી ૪) વાર પત્ત આંપે, તેજુકા ૧) વાલ ખવાડે.

૫૪=સાપ અને વીંછુના દંખ માટે—મીઠું અને કાંદા છુંદીને તરત દંખ પર મુકે. સાપના દંખ ઉપર મુકવાથી તે લેપડી લીલી થાય ત્યારે કહાડી નાખી બીજી મુકવી,

૫ =દરદી બેભાનથી થયો હોય છતા એક વાલ મોરથુથુ બારીક દરદીના નાકમાં ફુકે, છેક મગજે જાય તેમ ફુકે તો ફાયદો થાય.

૫૫=સાંપના ઝેહેર માટે સાબરસીંગાના નાના કટકા કરી તેને ઘાસમાં વીટાળવા પછી તેને તાંબાની ડબ્બીમાં બંધ કરી તે ડબ્બીને તાપ આપવો. સાબરસીંગાના કટકા પાકવા પછી સાપના દંખ ઉપર મુકે તો તે દંખ પર વળગી રહે; અને લીલો થાય ત્યારે કહાડી દુધમાં ધુએ અને ફરી ફરી દંખપર મુક્યા કરે.

૫૬=સાપના દંખ માટે સાપનો મોહોરો બનાવટી—સાબરસીંગાને આમલીના ચીચોડાના કદ જેવાં કટકા કરવા, તે કટકાને ઘાસમાં વીટાળી તાંબાની ડબ્બીમાં પેક કરી છાણાના તાપથી પકવવા. આ પકવેલો સાબરસીંગાનો કટકો સાપના મોહરા તરીકે વેચાય છે. મદારીઓ આ કટકાની કીમત રૂપીઆ પાંચ કહી પછી ભાવમાં ઉતરતાં ઉતરતાં છેક આના પાંચથી વેચે છે. તેઓ એકના એકવીસ કરી લે છે. આ પકવેલા સાબરસીંગાના કટકામાં ને ખોટા સાપના મોહરામાં ગુણ એવો છે જે સાપના દંખ ઉપર પાણી લગાડીને જ્યારે એ મોહોરો મુકે છે ત્યારે તે કટકો દંખને વળગી રહે છે. થોડીવારમાં છુટો પડે છે. આ છુટા પડેલા કટકાને દુધમાં ધોઇ પાછો ફરીથી દંખ ઉપર મુકે તો ફરીથી ચોંટે છે. આ મુજબ દંખ ઉપર ત્રણવાર ચોંટે છે. આ ક્રીયા નજરે જોવાથી, અજાણ્યા માણસો મદારી માંગે તે કીમત આ મોહરાની આપે છે.

૫૭=સાપનું ઝેર ઉતરે—સાંપે કરડેલો માણસ ૩ દીન સુધી મરતો નથી, એવી કહેવત ચાલે છે. પુરાવામાં એ છે જે કેટલાક ભરવાડ લોકો સાંપે કરડેલા દરદીને રાખી મુકી તેની આગળ ૩ દીવસને રાત ચાલુ ભજન કર્યા કરે છે. કેટલાક ગામમાં એવો રીવાજ છે કે સાંપે કરડેલા દરદીને લીમડાના ઝાડ ઉપર ઝોળી બાંધી તેમાં દીન સુવાડી રાખે છે.

લીમડાને અને સાપના ઝેરને વેર છે. સાપે કરડેલા દરદીને લીમડો ખવાડે તો કડવો લાગતો નથી, ઝહેર ઉતરે ત્યારે કડવો લાગે છે. એટલે ઝેરનું જોર વધુ હોય તો લીમડાનો કડવાસ જણાય નહીં.

ઘણે વખતે લીમડાનું જોર વધે ત્યારે ઝેરનું જોર ઘટે છે. લીમડો ઓછા પ્રમાણમાં લેવાથી ભુખ વધારે છે.

૫૮=સાપના દંખ માટે—રેહાનનો રસ ૫) તોલાં આપવો. ૩) ૪) વખત આપવાથી ઘણું સખત ઝેર ઇતરશે.

૫૯=સાપનો ડંખ--લસણ છુંદીને ગાયના ઘીમાં મેળવી દંખ ઉપર મેળવું.

સાપનુ, વીચ્છુનું, ઉંદરનું ઝહેર મટે—કાળાં મરીના ભુકાને લસનના રસ સાથે ગોળી બનાવી રાખે તેને પાણીમાં ઘસી દરદીને અંજન કરે.

૬૦=સાપના દંખ માટે—દરદીને એકક તોલો લીમડાના પાંતરાનો રસ પાયાજ કરવો. દંખ ઉતરે ત્યાં સુધી ૦|, ૦|, કલાકે પાવો.

૬૧=સાપનું ઝેર—દરદીને લીંબુનો રસ પીવામાં આપે અને શરીરે ચોપડે. બે ત્રણ વાર આ મુજબ કરવું.

૬૨=સાપ ધામણ પુચ્છું મારે છે તે દરદી કોહી કોહીને મરે છે. તે દંખ ઉપર સરકો જળડ લઇને તેમાં કપડું ભીંજવી મુકે. સાપના દંખથી શરીર ફુલે, લોહી નીકળે, તે વેળા ૨ તોલા સરકો ૩, ૩, કલાકે પાવો.

૬૩=ચીત્રા સાપનું ઝેર ઉતરે—ઉમરાનું મુળીઉં ૦| તોલો પાણીમાં ઘસીને પીવું અને ઘસાડો દંખ ઉપર મુકવો.

૬૪=ધાયડા સાપનું ઝેર ચટે નહીં—અરદુસો, કપાસ, દતેરો, વાંઝણી કટોલી એમાંનું કોઉભી મુળીઉં ૦| તોલા જેટલું ગૌમુત્રમાં ઘસીને પાવું.

૬૫=ખાખરાના ફુલને કેસુડા અને ફળીઓને [ફળને] પીન પાપડા કહે છે. એનો ગુંદર હીરા દખનના જેવો છે.

આ ઝાડને કાળું બનાવવાની રીત—ખાખરાના ઝાડના થડ આગળ બે હાથ ઉંડો ખાડો ખોદવો, અંદરના મુળને કોતરવું તેમાં ૦|| શેર કાપેલાં બીલામાં ભરવાં. મુળ કોતરતાં જે વહેર પડેલો તે વેહેર બીલામાંની ઉપર દાબવો, પછી મટોડાંએ ખારો પુરી નાંખવો. ૭ માસ સુધી દર અડવાડીએ એ ઝાડમાં પાણી સીપવું. એ ઝાડ માસ પછી કાળું થઈ જશે. જો ૭ માસમા કાંઇ ન થાય તો બે ત્રણ વાર એ ક્રીયા ચાલુ રાખવી, એટલે દર ૭ માસે બીલામું તેના મુળમાં દાટવું અને પાણી પાયા કરવું.

સાપનું ઝેર તરત ઉતરે —કાંગળી અથવા ખાખરાના ઝાડના ફુલ તથા અતિવીસની કળી દરદીને ખવાડે અથવા ખાખરાના મુળ પાણીમાં ઘસી પી

૬૬=સાપનું ઝેર ઉતરે—ઘણી જાતના દંખ માટે કુકરપાડાના પાનનો રસ દરદીની શક્તી મુજબ પાવો. અથવા એના ફળની રેખા બે ગુંજાપુર લઈ પાણી સાથ પાવી. દરદીને પજવાડેથી ગરમી જણાય તો ઘી પાવું.

૬૭=સાપના ઝેર માટે જાણીતો ઇલાજ—કુંઓ બે જાતનો છે, જેને એકજ દાંડી છે તે નારી જાતી છે. તેમાં ગુણ નથી. શાખા ફુટે છે તે નર જાતી છે. તે નર જાતીના આ છોડનો રસ ત્રણથી પાંચ તોલા દરદીને ૦।—૦। કલાકે, ચાર વાર પાવો. એના રસની ટીકરી બનાવી રાખે, જ્યારે ખપ પડે ત્યારે વાપરે. ખાતરી પુરવક ઇલાજ છે.

૬૮=શાપનો દંખ નરમ પડે—કેળના કંદનો રસ ૧ તોલો દરદીને પાય અને કુમળા પાનની લેપડી દંખપર મુકે.

૬૯=સાપનું ઝેર ઉતરે—અરીઠાને પાણીમાં ઘસી દરદીને આંખે આંજે, આંખ લાલ થઇ જાય ત્યારેમાંખણ અથવા ઘી આંખે લગાડવાથી રતાસ મટે. સાપનું ઝેર સખ્ત હોય તો અરીઠાનું પાણી પાય અને ઉલટી કરાવે. અરીઠાની છાલ ૦॥ તોલો અને ૦। સેર પાણી મેળવી પાય, ૧ કલાક પછી ફરીફરી પાય, ઝેર ઉતરે ત્યાં સુધી એકેક કલાકે પાય ઝાડા ઉલટી થઇને ઝેર નીકળી જાએ. બેહોસ થયલા દરદીને પણ આ ઇલાજથી ફાયદો થાએ. દરદીના જડબાં બેસી ગયા હોય તો અરીઠા છુંદીને જડબાંપર મસળે તો તે જડબાં ખુલે એટલે દવા પી શકાય.

૭૦=સાપનું ઝેર ઉતરે—બે તોલા અંકોલ છાલ લઇ તેનો કાહવો બનાવી તેમાંથી બે તોલા દર અડધા કલા પાવો. અંકુલનું ળ દરદીના મોંમા રાખવું. બીજો ઇલાજ — અંકોલનું તેલ બે આનીભાર લઈ બે તોલા ઘીમાં મેળવી દર ૦। કલાકે દરદીને ખવાડવું.

૭૧+૭૨=સાપનું ઝેર ઉતરે—કનેરના ફુલ:સુકાં, તંબાકુની તપકીર દરેક અરધો તોલો, એલચીદાણા ૦। તોલો એનું ચુરણ દરદીને સુંઘાડવું.

૭૩=ઉનોળીઓ કરડે, સાપ કરડે, વીંછું દંખે, સાંપની ફુંકથી શરીર સુજી આવે—આ દરદો માટે ઇલાજ—કાંસકીનું મુળીઉં.

વીછી અથવા સુકું માણુમાં ઘસી ડંખપર લગાડે તે સુકાય ને ફરી ફરી લગાડીઆ કરે.

૭૪—સાપનું ઝેર ચડેલું હોય તો ટાંસકીના મુળીઆનો ઘસારો ૦॥ તોલો અથવા જ્યારે દરદીને માફ્ક આવે ને ડંખપર લગાડે. પહેલે દીવસે ઘણીવાર પાય અને ઘણીવાર લગાડે. પછીના દીવસે રોજ ૧ વાર પાય અને ૧ વાર લગાડે, એ મુજબ ૭ દીન ચાલુ રાખે.

૭૫—મુળીઆના જેવોજ ગુણ એના પાતરામાંબી છે. સાપે કરડેલો દરદી બેહોસ થઇ ગયો હોય, માથાપર મુકેલું ઘી તવાતું બી નહીં હોય તો પણ આ ઇલાજ ચાલુ કરવો. ફટકીને પાણીમાં ઘસીને તેના ૪—૫ ટીંપા બેહોસ થયલા દરદીના નાકમાં બંધે ફીકરામાં નાખવાં. આ ઇલાજથી દરદીના મોઢામાં ફીણ આવશે. ત્યારે મોઢામાં લાકડાની વેલણ ધાળી મોંઢું ખુલ્લું કરે અને ઉપર મુજબ મુળનો ઘસારો અથવા પાનનો રસ ૦। ૦। કલાકે દરદી હુશીયાર થાય ત્યાં સુધી આપ્યા કરે.

૭૬—ઉંઘમાં સાપ કરડે—માણસ ઉંઘેલું હોય અને સાપ કરડે ત્યારે દરદીને ફેર આવે અને શરીરે અગન બળે તે વખતેબી આ ઇલાજ કરવો.

૭૭=સાપનું ઝેહેર—નવસારનું પાણી બનાવવું જે બાજુએ દંખ હોએ તેની સામી બાજુનાં કાનમાં આ પાણી નાખવું.

૭૮=સાપનું ઝેર ઉતરે—ફટકી ૨૦ ચણોઠીભાર, પાણી તોલા પાંચ, નવસારનાં અંરકનાં ટીપાં ૨૦ સાથે મેળવી દર ચાર કલાકે ૩, ૪ વાર પીવાથી ઝેર ઉતરે છે.

ઝેર સાપનું, ઉંદરનુ, વીછુંનું ઉતરે—ફુલવેલી ફટકી અરધા પઇસાભાર ૨ તોલા પાણીમાં મેળવીને પાવી.

૭૯=સાપનું ઝેહેર ઉતરે—૦। તોલો ફટકી, નવટાંક પાણીમાં મેળવી દરદીને પાવી. ૦।, ૦।, કલાકે ત્રણવાર પાવી, આરામી થઇ ઝેહેર ઉતરશે,

૮૦=સાપના ઝેર માટે—બકરીની લીંડી બાળીને તેની રાખ કરી ખાવામાં આપે; અને બકરીની લીંડીનો લેપ કરવામાં આવે તો ઝેર ઉતરે છે.

૮૧=સાપનું ઝેર—સાપના ઝેરના દંખ ઉપર મરી, સરકા સાથે મેળવી લગાડે છે.

૮૨=સાપના ડંખ માટે—(ત્રીકટુ) સંભાગે મરી, સુંઠ અને પીપરનું આંખે અંજન કરે અને મોરથુથાનું વામીટ આપે.

૮૩=સાપનું ઝેર—મદારીઓ સાપને કરડાવી, તરત ફટકીનું પાણી પીએ છે તેથી ઝેર, ચઢતું નથી.

૮૪=સાપનું ઝેર,—વીછુનો ઝેર—ફટકી ૨૦ ગ્રેન, સ્પીરીટ એમોનીઆ આરોમેટીક બે આઉંસ (અથવા ફટકી પીગળે તેટલું) એમાંથી વીસ ટીપાં પાંચ તોલા પાણી સાથે દર ચાર કલાકે આપવાથી ઝેર ઉતરે છે. વીછુનો દંખ તરત ઉતરવા માંડે છે.

૮૫=(પારડી SURAT) માં ' આકન ઓકન ' અથવા આખલું, ઓંખલુ' એ નામનું ઘાસ થાય છે તેને પાણીમાં છુંદી તેનો ॥ શેર રસ ૩ વાર પાએ તો સાંપનું ઝેહેર ઉતરે.

૮૬=સાપ ઝેરી છે તે જાણુવા માટે—દરદીને મરચું ચવાડે ને તે તીખું ન લાગે તો જાણવું જે સાપ ઝેરી છે.

સાપના ઝેરનો ઉપાય—દંખવાળા દરદીને માણસનું મુતર પાંચ તોલા દશ દશ મીનીટે પાવું. વધુ પીવામાં અપાય તો અડચણ નથી. શરીરે ઘી સારી પેઠે મસળવું. ઘળામાં ગરમી જણાય ગળુ સુકાય તો ઘી પાવું, સાપના દંખ માટે માણુસનું મુત્ર ઉપયોગી છે એવું ઘણી વખત લખાયલુ છે.

સાપના ડંખ માટે તાત્કાળ ઉપાયો—સાપ કરડે કે નરત માણુસનું મુતર મદારી લોકો પીવામાં લે છે તેથી સાપનું ઝેર લાગતું નથી.

૮૭—સાપનું ઝેર ઉતરે—॥તોલો મીઠું લઈ તેને આંકડાના દુધની ભાવના આપે અને ગાયના દુધમાં પીવાડે તો ઉલટી થઇ ઝેર ઉતરે છે.

૮૮-સાપના ઝેર માટે—સફેદ આંકડાના મુળ, સફેદ મરી, મોરશુશુ કુળવેળું સંભાગે મેળવી તેની એકેક માસાની ગોળી બનાવી તેમાંની એક ગોળી દરદીને રોજ આપવી.

૮૯=ઝેર સાપનું, ધંતુરાનું, સોમલનું ઉતરે—કરંજના ઝાડની છાલનો રસ બે અથવા ત્રણુ તોલા દરદીને પાય તો વાતીટ થઇ જઇ ઝેર નીકલી જાય,

૯૦=સાપના ઝેર માટે—કુકડવેલના (તુતરવેલ=પાડાવેલ) પાલાનો રસ દરદીને શક્તી મુજબ એકથી વધુ તોલો પાવો.

૯૧=સાપનો દંખ મટે—કુતરીઆં ઘાસને મુળ સુધાં લાવીને રસ કાઢડે. દરદી બે સુધ હોય છતાં આ રસ નવટાંકથી ॥ સેર સુધી તેને પીવામાં આપે. શરીરે રસ ચોપડે અને તેનો કુચો દંખ પર બાંધે તો દરદી હુસીઆર થાએ એનુ ચુરણુ ખાવાથી પણુ ગુણુ લાગે.

૯૨=સાપનુ ઝેર ઉતરે—ાા તોલો પકાવેલાં સમુદર ફળ ઓકરાંની પીસાળમાં ઘસીને પાવું. (પકાવવાની રીત જુઓ "સમુદર ફળ"]

સાપના ઝેરનું ઓષદ—સરસડાના ફળ, મુળની છાલ, થડની અંતર છાલ, લીલાપાન, ફુલ દરેક ૨૦ તોલા લઇ માણુસના મુત્રમાં વાટીને પછી ૧૦૦ તોલા મુત્રમાં મેળવવું, ચુલે ચઢાવી ખખડાવવું અને તેમાં ૫૦ તોલા ઘી નાખવું, મુત્ર સઘળું બળી જાય ત્યારે બાટલીમાં ભરી રાખવું. ૧ સેર ઘી દરદીને પાવાથી જરૂર દંખ ઉતરે છે, ૫, રતલ સુધી પીવાની કોઇ દરદીને જરૂ જણાય છે. પીધેલું ઘી ઝાડા વાટે નિકળી જાય છે. જેમ ઝેર જબરૂં તેમ ઘી વધુ ખપે છે

સાપના દંખવાલા દરદીને કોઈ વાર વીસફુટક જેવા ચાંઠાં ફુટી નીકળે છે.

૯૩=સાપનો દંખ—તરત ઈંગાર મુકીને દંખ બાળી મુકવો એ પહેલો ઉપાય.

દંખની જગાપર નીચે અને ઉપર જોરથી પાટા બાંધવાથી લોહી ફરતું બંધ થાય છે. અને ઝેર ચઢતું અટકે.

૯૪=સાપનું કરડેલું માણુસ ત્રણ દીવસ સુધી મરતું નથી, એવું દેશી વઇદું કહે છે. તે અંગ્રેજી વઇદું અને આ જમાનાની સાધારણ ાનતી નથી. પણ જેઓથી બને તેઓએ નીચલો સહેલો ઉપાય અજમાવી જોવો—સાપના દંખથી બે શુધ થઈ પડેલા માણુસને આંખે સુરોખાર બારીક વાટીને આંજવો. દરદી સુધીમાં આવે અને તે જીવતો છે એવી ખાત્રી થાય તો પછી અરીઠાનું પાણી પાઇને તે દરદીને વામીટ કરાવવું. ૨—૩ વાર અરીઠાનું પાણી પાઇ વામીટ કારાવ્યા પછી તેને ઉંઘ બહુ આવે પણ જરા બી ઉંઘવા દેવો નહી. સુઇઆ ભોકીને પણ જાગ્રત રાખવો એટલે હુશીઆર થશે. આ ઇલાજ ઘણી બાજુએથી એક સરખી રીતે વખાણવામાં આવે છે

૯૫=સાપનો દંખ ઉતરે—ઉબરાનું ફળ દંખ ઉપર બાંધે.

૯૬=સાપનું ઝેર ઉતરે—પાંચ તોલા ઉંધાફુળીની જડ પાણી સાથ વાટીને તેના બે ભાગ કરે ૧ ભાગ દરદીને પાય. અરધા કલાક પછી બીજો ભાગ પાય.

૯૭=ઉંધાફુળીનો છોડ ૧ાા ફુટ ઉંચો થાય છે, આસમાની રંગના ફુળ ઉંધા આવે છે. ફુલના ઝુમખા થાય છે. ગર ગુમડા પકવવાનો ગુણ એમાં છે.

૯૮=સાપનું ઝેર ઉતરે—આમડાના મુળનો કાહાવો અથવા પાનનો રસ દરદીની શકતી જોઇ પાવો.

જો ગળામાં અગન બળે તો ઘી પાવું. ધોળી કનેરનું મુળ પાણીમાં ઘસી આંખમાં ટીપાં મુકવાં.

૯૯—સાપનો દંખ ઉતરે—પાંચ તોલા કપાસના પાનનો રસ દરદીને પાવો.

૧૦૦—સાપના દંખ માટે—કરમદાનું મુળ પાણીમાં ઘસીને પાણીમાં વાટી ગાળીને પાવું. જો ઉલટી ન થાય તો જાણવું જે ઝેર ચડેલું નથી.

૧૦૧—સાપનો દંખ કોઇબી માણસ ચુસી શકે, ચુસનારના મોંમાં છાગરા અથવા ઘસારો કોઇબી જાતનો ન જોઇએ, ચુસનારે ખાંડી અથવા ઘીના કોગળા કર્યા કરવા, ચુસાએલુ ઝેર બહાર થુંકયા કરવુ, ગળવું નહીં, ચુસનાર માણસને દારૂ પીવો જોઇએ. ૧ કલાક સુધી ચુસવું પડે છે. ચુસતાં ચુસતાં માણસ થાકી જાય તો બીજો માણસ તરત વળગે.

૧૦૨=મરઘાંનો સફરો દંખ ઉપર દાબવો. મરઘું મરી જાય તો બીજું લેવું. એ પ્રમાણે મરઘાં મુકયાં કરવાં. ઝેર હશે ત્યાં સુધી મરઘાં મરી જશે.

રૂમળી વાટે ઝેર ખેંચાય છે.

૧૦૩—દંખ માટે—સાબરસીંગુ બા તોલો ઘસીને પાણી સાથે પાવું

૧૦૪—મરઘાની તાજી કલેજી દંખપર બાંધવી, તે ઠંડી પડે તો બીજી મુકવી.

૧૦૫—સાપ, વીછુ અને કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સીતાફળનો અથવા રનસુખડીનો ઠળીઓ પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર લગાડવો.

૧૦૬—સાપનું ઝહેર લાગે નહીં, સાંપ નાહશે—જે માણસ પાસે ૧ તોલાને આસરે રસ કપુર હોએ તેને સાપ કરડે નહીં, તેનાથી સાપ દુર નાહશે. જો કરડે તો ઝેહેર ચઢે નહીં.

૧૦૭—સાપનું ઝેર—વછનાગ બે માસા પાણીમાં ઘસીને તરત પાય તો ઝેર ચઢે નહીં. કેટલાક ગોવાળીઆઓ હમેશાં પોતાના પાસે વછનાગ રાખે છે.

૧૦૮—હીગ અને સંધારો વજ બંધે વાટીને હાથ પર અને શરીરે લગાડી સાપને પકડો તો સાપ કરડે નહી

૧૦૯=સાપ નાહસે—મોરપીછની, સીસમના વહેરની, ઈંદ્રજવના કોટલાંની, ધાણાની ધુંઅથી સાપ નાહસે.

૧૧૦—ગોળ કુડાળું જમીન પર પાડે તે જગા પર સાપ આવે નહીં સાપને ઉંદરનો સીકાર બહુ પસંદ છે.

૧૧૧—સાપ કરડે નહીં—રીસામણીનું મૂળ હાથે બાંધે અથવા તે મૂળનો લેપ શરીરે લગાડે.

ઝેર સઘળી જાતના ઉતરે.

૧—તાંદરજાની ભાજીનો રસ પીવામાં લેવાથી કોઇપી જાતનું ઝેર ઉતરે છે.

૨—સરવે જાતના ઝેર માટે—આકડાના કુમળીઆં (કૂમળાં પાન) પાણી સાથ વાટી તેનો રસ ઘી સાથ દરદીને પાવો.

૩—દંખની જગા સરકાથી અથવા દારૂથી ધોઇને પાનમાં ખાવાનો ચુનો પાણી સાથ મેળવીને દંખ ઉપર લગાડવો, તરતનો પેહેલો ઉપાય એ છે.

૪—વીચ્છુ સીવાએના બધા ઝેહેરી જાનવરના દંખ ઉપર જંગલી કલાહરને છુદીને લેપડી બાંધે.

૫—તુમડી—પાતળ ગુચ્છી, ગુચ્છી, વાંદરાની ટોપી, કુગ, કનજી, ભુંટુંબી—નાગટુંબી—આ ચીજ ગામ વેરાવલતાબે પાટણમાં ઘણી મળે છે.

૬—દરેક જાતના ઝેર માટે આ લચ્છી પાણી સાથ પીવામાં ઘણો ફાયદો છે.

૭—તનાજા (ચોળાઇ)ની ભાજીનો પાસેર રસ પાએ તો કોઇભી ઝેર ઉતરે, ન ઉતરે તો ભાજી છુંદીને ટાળવા ઉપર મુકવી.

૮—દરેક જાનવરના ઝેર માટે ઉપાય—બીજોરાના બી તોલો ૦ાા ફાકવા અથવા ખોખરા કરી પાણી સાથે પીવાં. બીજોરૂ તોલો ૦ાા નો કાહવો કરી પીવું.

૯—કુકડવેલ પીળાં ફુલની, તેના ડીટવાંનો ઊકાળો ગાયના મુત્ર સાથ પીએ.

૧૦—ગરમાળાનું મૂળ પાણીમાં ઘસી નાખે મૂક.

૧૧—અંકોળાંના મુળની છાલ પાણીમાં ઘસી પીવાથી, ખનીજ જીવજંતુના દંખના ઝેહેર ઉતરે

ઝેહેર સાપનું.

૧૨—ક્ટકડી ૨ થી ૪) વાલ, ગોળ સાથ મેળવી દર એ કલાકે દરદીને ખવાડે આ ઇલાજ ઘણો જાણીતો છે.

૧૩—નાગનો વેલો થાય છે, ફળ કડવા અને ગ્રમીઠાં એવી ૨ જાત છે. કડવા ફળવાળા વેલાનો કંદ પાણીમાં ઘસી ડંખ ઉપર લગાડે અને ઘીમાં મેળવી ખવાડે, ઘીમાં લેવાથી જીભ સંકોચાતી નથી અને ગળુ બેસતું નથી.

૧૪—કંટોળાની બે જાત છે; વાંઝ કંટોળી ઉપર ફકત ફુલ આવે છે અને બીજી જાત ઉપર ફળ આવે છે. વાંઝ કંટોળીને પાણીમાં ઘુંટી ડંખ ઉપર લેપડી મુકે; અને પાણીમાં ઘસી પીએ તો ઝાડાવાટે ઊલટી મારફત ઝેહેર નિકળે. વાંઝ કંટોલી ઝેહેરને મારે છે તેનો પુરાવો ગોળમાં અરીણુ મેળવીને મકોરા (જાનુવર) ને ખવાડે તો મકોરા ને ઝેહેર ચઢે અને મુરડાળ થાય એ પછી વાંઝ કંટોળાના કંદ ઉપર બેસાડે તો પાછા હુશીઆર થાય.

૧૫—નાલવેલ અને અવલવેલનાં કંદ ઉપર મુજબ વાપરે.

૧૬—વછનવેલ કડવી (કાલીપાત)નો કંદ ઉપર મુજબ વાપરે વછનવેલ બે જાત છે; મીઠી છે તેને વેવડી કહે છે, કડવીના વાસણમાં મુકે તો રસ બંધાઇ જાય, સુકા પાનને પાણીમા મુકે તો પાણી બંધાઇ જાય.

૧૭—મોહરો સાપનો (Snake Stone) ડંખ ઉપર દાબે તો તે વળગીજશે, બે મીનીટ પછી તે છુટો પડે ત્યારે પાણીમાં બોળવો, અને ફરી ડંખ ઉપર મુકવો આ મુજબ ડંખ ઉપર મોહરો વળગે ત્યાં સુધી કર્યાં કરવું **બનાવટી મોહરો**—પાંકાં સાબર સીંગાને કાપે તેવો કટકા કરવા તેને ઘાસમાં વિંટાળવા, તાંબાની દાબડીમાં મુકે, (તાંબાની રકાબી લીએ તે ઉપર બીજી ઢાંકેતો ચાલે) તેને છાણમાં ઇંગારથી પકવે તે કાળું થાયને વાપરે.

૧૮—ઘણા અનુભવીઓનું કહેવું છેજ કે પાણીમાં ડુબેલો અને સાપે કરડેલો દરદી, જળદી મરતો નથી, દરદી બેશુધીમાં અને મુએલો જણાય છે, ત્રણ દીવસ સુધી તેને જીવવાની આસા છે.

ગુજરાતમાં ઘેડાઓની ૧) જાત છે તેમાં કોઇ ઘેરાને સાપ કરડે, અને દરદી બેસુધ થાય ત્યારે દરદીને સુવાડી તે ઉપર લીમડાના પાનનો ઢગલો મુકે; અને બીજાઓ તેની આગળ બેસી ભજન કર્યા કરે. કોઇ દરદીને લીમડાના ઝાડ ઉપર બાંધી રાખવામાં આવે છે; આમ થવાથી ત્રણ દીવસની અંદર દરદી હુસીઆર થ.ય છે.

૧૯—કુતરીઆં ઘાસને તેના મુળ સાથ કાઢી તેમાંથી રસ કાઢે તે રસ ૫) થી ૧૦) તો૦ દરદીને પાઈ. રસ સરીરે ચોલે, અને કુંચો દંખપર બાંધે.

૨૦—ગરનીનાખી ચમતકારી ઊપાય છે. ગરનીના મુળનું ચુરણુ ૧) તો. ઘીસાથ ખાવાથી ચામડીમાં પચેલુ ઝેર ઊતરે. દુધ સાથ ખાય તો લોહીમાં મળેલુ ઝેર ઉતરે, કડના ચુરણુ સાથ ખાએતો માઉંસમાં મળેલું ઝેર ઉતરે. હળદરના ચુરણુ સાથ ખાયતો હાડકામાં લાગેલું ઝેર ઉતરે. આસંધના ચુરણુ સાથ ખાએ તો ચરબીમાં લાગેલુ ઝેર ઊતરે. નોરવેલ કંદ સાથ ખાય તો વિર્યમાં મળેલુ ઝેર ઉતરે.

૨૧—ગલોનો કંદ ૨) ૩) વાલ દર ૦ા કલાકે આપે તો ઉલટી થાય.

૨૨—કુકડવેલના પંચાગનો ભુકો ૨૫) તો સાકર ૧૦) તો. પાણી ૮૦) તોલા એનો રસ ૨) તો. દર દસ મીનીટે આપે.

૨૩—લીંબોળીનુ મગજ જરા જરા કરી ૧) સેરખાય તો દરદી બચે.

૨૪—જમાલ ગોટાનો ૧) ઊમદા છલાજ ૧) તો. જમાલ ગોટા, લઇ તેને લુગડાંમાં બાંધવો તે પોતલીને ૫૦) તો. ગાયના છાણુમાં મુકવી. થોડું પાણી નાખી ૪) કલાક ગરમ કરવું. પછી જમાલ ગો-ટાના બીની ઉપલી છાલ અને અંદરની છભ કાઢી નાખવી. ફકત ચોખ્ખા બીજ ૧) ભાગને ૧૦) ભાગ લીંબુના રસમાં ઘુંટી ઘુંટીને ગોળી બનાવે. તે ગોળી મોઢાંની ફુકમાં ઘસી દરદીની આંખે આંજે. દરદી મરેલા ન હોય પણ બેસુધ હાલતમાં હોય તો હુશીયાર થાય. દરદી જીવતા છે તે તપાસવા માટે તેના માથા પર છરીથી કાપ મુકવો. જો લોહી નિકળે તો જાણવું જે દરદીમાં જીવ છે. દરદી પાણી પીવા માગે તે આપવું નહીં. દરદ હુશીયાર થયા પછી તેની આંખે અગન બળે ત્યારે આંખમાં માખણુ આંજે.

૨૫—મેઘનાગ (તાંદળજો)ના મુળનો રસ ગુણકારી છે.

૨૬—પાટલાજુ (કાળીપાત)

દોહરો.

"મેઘનાગ (તાંદળજો) મુળ રસ હે ગુણકારી
પાટલાજું, (કાળીપાત) વિષ, હેતી તારી."

૨૭ "દો વાલ ફટકી ઘત ચટાના,
પાંચ પાંચ ઘટીકાએ ખાના.

એ ઇલાજ જો જળદી કરે,
સર્પ દંસકા વિષકુ હરે "
૨૮ "તાલ પર બારીક છેદ દેના,
રક્ત બહે એસી બીધ કેના,
જમાલ ગોટા (નિપાળો) ઘુબદી મુકો.
સર્પ વિષ દુખ હોવત ટુકો
અનેક વખત અનુભવ લીઆ હે,
જુને મ્યા સો સમજ્યા હે. "

૨૯—નાગરવેલન પાનની લેપડી દંખ ઉપર મુકે અને એના બે પાન ખાએ.

૩૦—ઘોડા આસુંદનું મુળ ૪ વાલ; મરી ૪) વાલ, દુધ સાથ ખાવું.

૩૧—કબુતરનો આઘાડ, માણસના બાલ, ગાયના સીંગડાના મુળ, મોર પીછાનાં ચાંદલા, જવનો લોટ, ધાણા, કપાસીઆના બીજ સરખે ભાગે લઇ તે ચુરણનો ૧) તો. કંગાર ઉપર મુકી આખે શરીરે તેની ધુઈ આપે.

૩૨—ખાખરાના મુળ ા। તો. પાણી ઘસી પીવા.

૩૩—લાઇકર પોતાસ ૧૫ ટીપા પાણી સાથ દર અર્ધે કલાકે પાવાં અને તે ટીપા પાણી સાથ મેળવી દંખ પર મેળવાં.

૩૪—કુંભાનો છોડનું ા। તો. ચુરણ ખવાડે; તથા દંખ પર દાબે.

૩૫—દંખ ઉપર છરીનો કાપ મુકી તે ઉપર લાઇકર પોતાસ ૧) ભાગ, પાણી ૩) ભાગના પોતાં ચાલુ મુકવાં. પીવામાં નીચે મુજબ આપવું

લાઇકર પોતાસ ૧ તો. બ્રાંડી ૧૦ તો. પાણી ૭) તોલા એમાંથી ૨) તો એકેક કલાકે દરદીને પાવું (આશા મુકી બેઠેલા દરદીને ફાયદો થયલો જણાયલો છે.)

૩૬—સાપ કરડે કે તરત બાલકનું મુતર ૩) તો. પાવું અથવા દરદી પોતાનુ મુતર ૩) તો. પીવુ આથી ઝેહેર લાગુ પડસે નહી. આ ઇલાજ જાણીતો છે મુતરમાં એમોન્યાનો ભાગ છે વીચ્છુંના અને સાપના દંખ ઉપર એમોન્યા મુકાય છે. અંગ્રેજી વૈદ્યમાં તે ઘણો જાણીતો ઇલાજ છે

૩૭—નેપાળાના બીજને લીંબુના રસના પટ આપી ગોળી બનાવે, તે ગોળીને પાણીમાં ઘસી અંજન કરે તો બેસુધ દરદી હુંશીઆર થાય

૩૮=સમુદ્ર ફળ ગાયના મુતરમાં ઘસી પાવાડે, અને ડંખપર લગાડે.

૩૯=ઘી એકેક ચમચી ભરી દરદીને પાવા કરે. ૧) શેર સુધી પાએ.

૪૦=ફટકડી ૦। અથવા ૦॥ તો. દર ૦॥ કલાકે આપ્યા કરવી. ૦। શેર સુધી દરદીને ખવાડી શકાય.

૪૧=ઇંદ્રવરણીનો ગર (કડવી તુમડી) ૧) વાલ જેઠી મધ ૧) વાલ, એને જેઠી મધના ઉકાળામાં આપે

૪૨=ગાયન, વજંતર દરદી આગળ થાય તો ફાયદો આપે, ઘેરાઓની કોઇક જાતમાં હાલમાં એવું બને છે, ઘેરાઓ એકઠા થઇ બે સુદ દરદીની આસપાસ બેસી ૩) દીન ભજન કરે છે.

૪૩=કુતરીઆં ઘાસનો રસ આંખમાં આંજે, દંખ ઉપર મુકે અને પીવામાં બી આપે.

૪૪=નિપાળાના બીજને લીંબુના રસમાં ૨૧) વાર પટ દીએ. તેની ગોળી બનાશે તેને માણસના મોઢાંની થુંક સાથ ઘસી અંજન કરે તો સખ્ત ઝેહેર બી ઉતરે, અંજનથી આંખ લાલ થાય ત્યારે ઘી લગાડે.

કુતરીઆ ઘાસનો રસ ચોમાસામાં કાઢી લીએ, તેમાં ત્રણ તોલા રસમાં ૧) તો. સ્પીરીટ નાખે તો તે રસ આખુ વરસ ઉપયોગમા આવી શકે.

૪૫=નોરવેલ—નોલીઆવેલ—સાપસન—એ વેળાનો કોઇ બી ભાગ પાણી સાથ વાટી દરેદીને પાએ; ઝાહડો, ઉલતી થયા વગર સાપનું ઝેહેર ઊતરે, તેમજ વીન્છુનું અને અફીણનુ બી ઉતરે ૦॥ તો. કંદ અથવા પાન પાણી સાથ પાએ. દરદી બેસુધ્ધ હોય તો એ રસ દરદીની જીભ ઉપર અને છેક ગળાં સુધી ઘસે, જ્યારે દરદી જરા હુશીઆર થાય ત્યારે રસ પાવો.

૪૬=કુંઆનો સત્વ કાગળની બીડીમાં દરદીના નાખમાં ફુંકવો, તેથી દરદી જરા હુશીઆર થાય એટલે સત્વ પાણી સાથ દરદીને પાએ. કુમાના પાનનો રસ દરદીના નાખમાં નાખે તો બેસુધ્ધ દરદી હુશીઆર થાય.

૪૭—મોર પક્ષીના પિંછામાં કાળાં મરીને વાટી સુકવે દરદીને એ ચુરણ વારંમવાર સુંઘાડે.

૪૮=ત્રાંબાની વીંટી પહેરી રાખવાથી સાપ કરડે નહીં.

વાટી બનાવવાની રીતી—

મોરના પીંછની રાખ, ગોળ, ગુંગળ ચણોઠી, ઘી, મધ, તંકણખાર સંભાગે ઘુંટીને સોનું ગાળવાની કુલડીમાં નાંખી, ખુબ તપાવી.

ત્રાંબુ કાઢે, જેમ આળસી આમાંથી ત્રાંબુ કાઢે છે તેમ (આળસીઆમાં ત્રાંબુ અને હોસ હ્રસ્વ છે) એ બાબાની વીટી જાદુઈ અસર કરે છે.

૪૯=સમુદ્ર ફળને લસણના રસમાં ઘસી દરદીને આંજે.

૫૦=આમ્બોટી (સફેદ વધારે સારી) ના મુળ પાણીમાં ઘસી પાએ અને ડંખપર લગાડે.

૫૧=કરોળીઆ નામનો છોડ જુવારના ખેતરમાં થાય છે તેના સુકા પાનને પાણીમાં ભીંજવી રસ કાઢી દરદીને પાએ.

૫૨=વાંઝ કટાળીના કંદના કટકા કરે તેને ૭ દીન ગૌમુત્રમાં રાખી સુકવી રાખે: ખપપડે ત્યારે દરદીને ૧) તોલો ખવાડે અને ડંખપર બાંધે.

૫૩=વેલડીનુ મૂળ, પાણીમા ઘસી પાએ, આંખે આંજે, સુંઘાડે અને ડંખ પર મુકે.

૫૪=રીસામણીનું મુળ પાણીમાં ઘસે હાથે લગાડે અથવા એનુ મૂળ હાથે બાંધે તો સાપ કરડે તો ઝેહેર ચઢવાનો ભય નથી; તેથી આ ઇલાજ કરી ભયંકર સાપ પકડવામાં કાંઈ ધાસ્તી નથી.

૫૫=કાળી માટીની લેપડી સાપના તેમજ વીછુના ડંખપર દર એ કલાકે મુકવી.

૫૬=જમીનમાં દરદીને દાટે; બેસુધ થયો હોય છતાં દરદીને જમીનમાં દાટે મોંઢું ખુલ્લું રાખે.

૫૭=લીમડાના પાન રોજ ખાનારને તેમજ અરીઠું ખાનારને સાપનું ઝેહેર ચઢતું નથી.

૫૮=જ્યાં તુળસી હોય ત્યાં સાપ આવે નહી: સાપના ડંખ ઉપર તુળસીની લેપડી મુકે. ઝેહેર ચુસાઇને લેપડી કાળી થાય ત્યારે બીજી નવી મુકે એ મુજબ મુકયા કરે, જ્યાં સુધી બધું ઝેહેર ચુસાએ ત્યાં સુધી.

૫૯=કવચનું બીજ પથર પર ઘસી ડંખ પર ચોંટાડે તો મોહરાની માફક કામ કરે.

૬૦=અરીઠાનું ચુરણ ોા તો. પાણી સાથ દરદીને પાવું જડબાં બંધ થયાં હોય તો ચુરણ દાંતના પારા પર ઘસવું દરદી હુશીઆર થાયને પછી ોા તો. ચુરણ ખવાડવું. સાપના ડંખથી શરીર ફાટે તો દરદી ને રોજ ોા વાલ ચુરણ ખવાડીઆ કરવું.

૬૧=કેળના ઝાડના થડનો રસ દરદીને પાવે.

૬૨=કુબડાનાપાનનો રસ પાવાથી કાળા સાપનું ઝેર ઉતરે.

૬૩—ઇગોરીઆ જે કપડાં ધોવાના કામમાં આવે છે તેની ધુંઇ આપવી.

૬૪—વાંઝણી કંકોડી=કટોળી,=વાંઝકકોડા, એના મૂળ ગાજરના જેવાં થાય છે; કંદ આખુ વરસ જમીનમાં રહે છે; ચોમાસામાં ફુટી વેળા થાય છે ઉપર પીળાં ફુલ થાય છે; તેના ૧) તો. નો રસ પીવાથી સાપનું, ઉંદરનું, બીતગરોડીનું ઝેહેર ઉતરે.

૬૫—સાપનુ ઝેહેર લાગે નહી—

ઘોડાવજની વાસ સાપને ભાવે નહી; મદારીલોક સાપ પકડતાં પહેલાં ઘોડાવજ ચાવી મોંઢામાં રાખે છે.

સાપ ઘરમાં દાખલ થઈ ન શકે માટે રતનાગીરીમાં ઘરો આગળ, દરવાજા આગળ ઘોડાવજનું ઝાડ રોપે છે. હીંગ, અને ઘોડાવજ પાણીમાં ઘસી હાથે લગાડે પછી સાપ પકડે તો સાપ દંખ મારે નહીં, અને હીંગના વાસથી બેભાન જેવો થાય.

ધંતુરાનું ઝેર ઉતરે.

૧=ભોંયરીંગણીનો રસ ૪) તોલા પીવો.

૨=કપાસીઆના મગજનો કાઢો (કોહવા) પીવો.

૩=તલનું તેલ ૧) તોલો ગરમ પાણી સાથ પીવું.

૪=ઘી પીવું અથવા દહીં ખાવું.

ધંતુરાનું ઝેર અને તેની કેફ ઉતરે—લાલ એરંડીઆના મુળ પાણીમાં વાટી પીએ.

ધંતુરાના ઝેર માટે—વેગણના ૨ કટકા કરી તેને પાણીમાં ખુબ મેળવી તે પાણી પાવું અથવા ૨ તોલા ગઝીમુતર પાવું અથવા ૧ તોલો નીમક (મીઠું) પાણીમાં દોહી પાવું.

૫=ધંતુરાનું ઝેર ઉતરે—ગાયનું દુધ અને સાકેર ગરમ કરી પાવું.

૬=ધંતુરાનું અને કરેણ ઝાડનું ઝેર ઉતરે—દુધમાં સાકેર દોહવી પીવું.

૭=ધંતુરાના ઝેરવાળાં દરદીની આંખની કીકી મોટી થાય છે. દીવાની રોશની જોવાથી કેફ વધુ ચડે છે. કપાસના બીજ ખાવામાં લેવાથી અને કપાસના બીજનો અને કપાસના ફુલનો કાહવો પીવાથી ઝેર ઉતરે.

૮=જેઠીમધના મૂળીઆનો કાવો (કાહવો) પાવો.

કેરોસન તેલનું ઝેહેર.

હેર ઝાપરું ખાવાથી ઊતરે

ઝેહેર ધંતુરાના.

૧=ઘી માથે ઘસે તો પીવાની દવા કરતાં જળડી ફાયદો થાય.

૨=સોનાના વરખ ૨૫) ને ૪] રતલ પાણી માં ઊકાળે, તે પાણી દરદીને પીવામાં આપે. વરખ વગરનું ઊકાળેલું પાણી ગુણ કરે નહી.

૩=સંખાવળીનું પંચાંગ પાણીમાં વાટી પીએ.

૪=સમુદ્ર ફળ ગૌમૂત્રમાં પીએ.

ઝેહેર નિપાળાનું.

ઘોડા વજનો કાલસો ૩) વાલ પાણી સાથ આપે.

પાયણ જાણુવરનું ઝેહેર.

કચ્છના રણમાં આ જાણુવર થાય છે, તેના ઝેહેરથી માણુસ ઊંઘમાં મરે છે. કાંદાના વાસથીથી એ જાનવર દુર નાસે છે.

વચનાગનું ઝેર ઉતરે.

વચનાગનું ઝેહેર ઉતરે—૦। તોલો ટંકણખાર ઘી સાથ ખાવો.

જોડો દંખે

૧=જોડો દંખે તે ઉપર—રતનજોતનું દુધ લગાડીઆ કરવું.

૨=જુની કામરી અને જુનું રદ ચપણું ચામડું ઘસીને લગાડીઆ કરવું.

ઝેહેર-દંખ માંખીનો અને ભમરાનો.

૧=તારાની કુંચી, પોકલ હોય તે દંખ ઉપર દાબે કુંચીના પોળાણુ ભાગમા દંખ વાળો ભાગ ઉપસી આવશે, દંખનો કાંટો ઉપર તરી આવશે. તે ખેંચી કાઢવો.

૨=મગ અથવા મસુરની દાળને ગઊમુતરમાં વાટી તેને કાળી મટોડી સાથ મેળવી લેપડી મુકવી.

તરસ મટે–પાણીની સોસ મટે–મોંઢાની ગરમી સારી થાય.

૧=ગુલાબી ખીલી—કાથાને ગુલાબજળમાં પીગળાવીને તેની ગોળી અથવા ટીકરી બનાવે તે મોઢામાં રાખે.

૨=સોનું રૂપુ, અથવા લોખંડથી ઠામેલું પાણી પીવું.

૩=છાતીપરની દાહ તરસ માટે—કાદવના વાસણમાં પીવાનું પાણી રાખી તેમાં છુંદેલા ધાણાની પોતલી મુકી રાખે, અને તે પાણી પીએ. રોજ નવું પાણી બનાવી પીએ.

૪=તરસ મટે—ખાટાં લીંબુ ૨=૩ નો રસ ખાંડ સાથે ચોળી આળી ને પાણી સાથ પીએ છે.

૫=તાવમાં તરસ લાગે તો સુખડ તોલો ,૧ પાણી ૧ાાં શેર સાથે ઉકાળી તે પાણી પીવામાં લીએ તો તરસ મટે.

૬=તરસ મટાડવા માટે—સુંઠ તોલો ૧ અથવા સુખડ તોલો પાણી સેર ૧ાા માં ઊકાળીને તે પાણી પીવામાં લેવું.

૭=સોપારી ચુસવાથી ઠુંક છુટે અને તરસ મટે.

૮=તરસ મટાડે–મોઢાંનો કડવાસ કાપે. ઝાડો લાગે–કાળી દરાખ ખાવાથી તથા તેનું સરબત પીવાથી ઉપલી અસર થાય છે. દરાખ વાપડતાં તેના ઠરીઆ હમેશા કહાડી નાખવા જોઇએ.

તરસ મટે. પાણીની સોસ મટે.

પાણીની તરસ મટે.

૯=વરીઆળીનુ સરબત પાણી સાથ પીવું.

૧૦=ગોળનું પાણી પીવું.

૧૧=વડની વડવઇની અથવા પીપળાની છાલની રાખ ૫) તો પાણી ૧) સેરમાં મેળવે; તેનુ નિતરૂં પાણી પીએ.

૧૨=ખારકનો ઠળીઓ મોંમાં રાખી ચુસે.

૧૩=ખડસેળીઆનું પાણી પીએ.

તાઢ વાઇને આવતો તાવ—મેલેરીયા—વિષમ જવર—સતત—સંતત.

૧=મેલેરીઆ તાવ, ચોમાસાની બગડેલી હવાથી થતા તાવો, એગીઉ, દુર્જલ જવર અને ટાઢવાઇને આવતો રોજીઓ, આંતરીઓ, [તરીઓ] અને ચોથીઓ તાવ.

ચોમાસાંની ખરાબ હવા શરીરને લાગુ પડે તો મેલેરીઆ તાવ આવે.

જો હવાની ખરાબ અસર લોહીમાં લાગુ પડે તે તાવ ૧૨ કલાકને અંતરે આવે; જો ખરાબ હવા માંસમાં પેસી તો ૨૮ કલાકે તાવ પાછો આવે, જો મેદમાં દાખલ થાય તો તાવ ૪૮ કલાકે પાછો આવે. જો. હાડકામાં પેસી જાય તો ૭૨ કલાકે તાવ પાછો આવે.

કોઇ બી કડવા વસાણાનો કાઢવો ફાયદો આપે. જેમકે ખડસલીઓ, લીમડો, કરીઆતું, અતિવિષ, ગળો, પીપળીમુળ, કડુ એમાંથી એકનું ચુરણુ ૦। તો. ખાવું.

સુંઠ, ધાણા, તજ, ગોખરૂનો ઉકાળો પીવો.

૨=કરીઆતું, સુંઠ, ગળો રતાંજળીનો કવાથ પીવો.

૩=તુલસી અથવા કુવાનો રસ મરી સાથ પીવો.

૪=સુંઠ, જીરૂં, ગોળ, પાણી સાથે પીવો.

૫=લીમડાના છાલ. ધાણા, સુંઠનો ઉકાળો.

સરદી, તાડ, } પીપર, પીપળીમુળ, કુલીંજન, બ્રમ્હી, સુંઠ,
ભુખ વધે. } લવંગ, તજ, કાળા મરી, સફેદ મરી, નીસોતર (લીસોતર) એનો કાઢવો રોજ બે વાર પીવો.

૬=કબુતરની આઘાર ૧ તોલો લેવો તેને સુકા ગોળ સાથ મેળવી નવ ગોળી કરવી. ૧ ગોળી દિવસમાં ૩ વાર તાવ ગયા પછી આપવી. દીન ૩ થી ૬ સુધી ચાલુ રાખવી.

૭=સરદીવાળો તાવ અટકાવવા માટે જરાં ગાયે હીંગ ખાવી.

૮=તાવ ટાઢીઆ; આંતરીઆ, માટે—રાયણનો ભુકો ઉપરથી છોલતાં કાહાડીને અંદરની મીંજ ભુકા કરી ત્રીજે ભાગે કાળા મરી મેળવીને કાચના બુચની શીશીમાં રાખવું, માત્રા ૧૫ થી ૩૦ ઘઉં ભાર. એ પલવીસ ઓનટીસીરીના કમપાઉંડ કહેવાય છે

એ ઉપરી દવા (કુઇનાઇન ટેનેટ) ફેબરી ફ્રીગ્રજની ઉજની માફક કામ કરે છે, ચોઢીઓ તાવ આવવાની વરી હોય તે આગળ

એમાંથી પડીકા ૧૫ થી ૩૦ ગ્રેનના ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવાં, ગર્ભવાળી સ્ત્રીને આપવામાં અડચણ નથી.

૯=કાચકા અને મરીના ભુકાને પલવીસ બોનડી સીઉંલા કમપાઉંડ કહે છે. ટાઢી તાવને આવતા દરેક તાવમાં ૧૫ થી ૩૦ ગ્રેઈન ૧ .વખત તે અપાય છે. જે દીવસે તાવ આવવાનો હોય તે દીવસે તાવ આવે તે પહેલા ત્રણ ત્રણ કલાકે .પડીકાં ૪ આપવા. તાવ સાથે માથામાં દુખાવો હોય તો લવેંગ ૧ દરેક પાઉડર સાથે મેળવીને આપવુ.

૧૦=કપાસીઆનું મગજ ૧ શેર ને ૧ાા શેર પાણીમાં ઉકાળીને ૧ શેર પાણી રાખવું. ટાઢ ભરાય તેના ૧ કલાક આગળ એ પાણી ૧ ચમચો ભરીને દરદીને પાવું.

૧૧=તંદલીઆની ભાજીના મુળીઆં બહુ બારીક પીસી માથે મુકે તો તાવની ગરમી [illegible] થાય.

૧૨=આકડાના કુમળા પાન ૨) ચેનલી પાન સાથ ખાવા.

૧૩=તાઢીઆ તાવ માટે અકસીર ઇલાજ નીચે પ્રમાણે છે. સફેદ [illegible] ૧ તોલો, [illegible]ના સુકા પાન ૧ાા તોલો, કાચકાની મીંજ તોલા ૫ અને [illegible] તોલો ૦ાા. આ સઘળી ચીજોને પીસીને ચણા [illegible] ગોળીઓ [illegible] ત્રણ કલાકે આપે.

ફેબ્રીફ્રીઉઝ—[illegible] કાચકાની મેળવણી ટાઢીયા તાવો માટે [illegible] ફેબ્રીફ્રીઉજનો [illegible] સારે છે.

૧૪=[illegible] આમાં થાય છે, તેને ઠીકરા ઉપર રાખી ભુકો બનાવવો. તાવ [illegible] પછી [illegible] ભુકો એ આની બાર મધ સાથે દીવસમાં ૩ વાર ખાવો.

૧૫=[illegible] ૧૦, અથવા ૧૨ દીવસ રહે છે. માટે [illegible] પાન [illegible] ભુકો કરી ૦ા તોલો ફાકી [illegible] સાથે દીવસમાં ૩ વાર લેવી.

૧૬—[illegible] દવા—કડુનું ચુરણ ૦ા તોલો તેના પડીકા ૮ [illegible] તાવ આવવાનો હોય તેની ત્રણ કલાક આગળ એક પડીકું અને આ પ્રમાણે ત્રણ કલાક પછી ત્રીજું આપવું.

૧૭=[illegible] ટાઢીઆ [illegible] તાવ, ઇનટરમીટન—કાચકાના ભુકા વાલ ૨) થી ૫) સુધી વજનમાં લઇ તેટલુ.જ વજને મરી લઇને તેની ૧) પડીકા બનાવી પાણી સાથ દીનમાં ૩) વાર લેવી.

૧૮+૧૯=કુંવારપાઠાનું (કુમાર) મુળ ૧ તોલો ગરમ પાણીમાં ઘસીને પાવાથી ઉલટી થઇ તાવ નરમ પડે.

૨૦—કરોળીઆના સફેદ પડ ત્રણ ગોળમાં મેળવી ખાય તો સરવે જાતના ટાઢીઆ તાવ ઉતરે.

૨૧—સરદીનો તાવ, ચોકીઓ, આંતરીઆ વગેરે માટે કાચકીના બીજને આતસ ઉપર શુંજી ૧ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગ, મેળવી ૦૧ તોલો સવારે બામદાદે ફાકવો. અથવા કાચકીના ક્રોકો રસ ૧ તોલો મધમાં પાવો. પાછલી રાતના પીવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૨૧—મેલેરીઆ તાવ માટે આક કટોરીનું પાણી આપવું ઘણુંજ ફાયદેમંદ કહેવાય છે. મેલેરીઆ તાવને કહાડે છે, પથારી પર મરવા પડેલાને ૧) વાર હુશીયારી આપે છે: ૧૬ કટોરીનું, ૨૪ કટોરીનું એ મુજબ ૬૪ કટોરીનું પાણી આપવું: જેમ વધારે કટોરી તેમ તેમાં ગુણ વધે છે: અને માતા જેવું કામ કરે છે. બેભાનીને ૧) વાર ભાનમાં લાવે છે. બે તોલા પાણી દીવસમાં ૩) વાર પાવું.

આક કટોરીનું પાણી બનાવવાની રીત—૧) કટોરી એટલે ગલાસ જેમાં ૧ વાર પીવાય એટલું પાણી રહે તેવા ૮) કટોરી પાણી લઇ કાદવના વાસણમાં નાખી ઉકાળે તેમાં સુંઠ મરી, લવંગ, તજ, વાવડીંગ બબે આનીભાર નાંખે. ૧) કટોરી પાણી રહે તે ગાળીને દરદીને પાએ. વસાણા વગર ઉકાળેલું પાણી પણ ગુણ આપે છે.

બહુ સખત તાવ, વા, અચેતન, ગાંડ, ઉલટી, શરીર ઠંડુ અસાધ્યતા થયલા દરદીને ૬૪) કટોરીનું પાણી સારૂં છે ત્યાં દવા, વસાણા વૈદ ન હોય ત્યાં ઇલાજ, બહુ ઉપયોગી છે.

૨૩—ટાઢીયા તાવ માટે સસ્તી દવા—લીંબડાનાં તોલો ૧. પાણી તોલા ૨૦ માં ઉકાળો કરી તેમાંથી તોલા ૨।। તાવ આવવા પહેલાં દરદીને પાવું.

૨૫—ટાઢીઓ તાવ—ફુલવેલી ફટકડી પાંચ ગ્રેન ચાર ચાર કલાકે આપવી.

૨૬—ટાઢીઓ તાવ જાય—કાળા મરી અને સાકર સંભાગે મેળવી ૦। તોલો ફાકી તાવ આવતાં પહેલાં પાણી સાથ ખાય. બે કલાક સુધી પાણી પીએ નહીં.

૨૭—ટાઢીઆ તાવ માટે—ક્વીનાઇન સાથે મરચાંની ભુકી અથવા મરચાંનો અરક આપવાથી ઘણો ફાયદો છે.

૨૮—ટાઢીઆ તાવો માટે—માક ૩, તુળસીના પાતરાં ૩ એની ગોળમાં ગોળી કરવી. આવી ૧ ગોળી દરરોજ ૩ થી ૬ દીવસ ખાય તાવ જાય.

૨૯—તાઢીઆ તાવ માટે—આબબાના વેળાના સારાત્રણ પાતરાંને દીવેલની ધુપ આપીને, બાજુએ બાંધે તો તાવ જાએ. આ પ્રયોગ હજી વપરાય છે.

૩૦—ટાઢીઆ તાવો સારા થાય—કરણનું મુળ આતવારે લાવેલું હોય તે દરદીને કાને બાંધવું.

૩૧—મેલેરીઆ તાવ માટે મીઠાંને લોઢાની કઢાઇમાં ત્રાંબાની કઢાઇ ન આને) ગરમ કરવું. ધીમી આંચ રાખી કારી જેવું કરવું તેમાંથી ચમચો એક ભરી નીમક પાણી સાથે સહવારના પહોરમાં ભુખે પેટ આપવું.

૩૨—તાવ તાઢીઓ—સતાવરી અને જીરાનું ચુરણ ૧ તોલો પાણી સાથ ખાવું.

૩૩—મેલેરીઆ તાવ માટે અકસીર છે. હાંડીઆ કરણ છોડનો કોઇ પણ ભાગ ને આની વજનમાં પાણી સાથે પાવો. જેમ વધારે ગંધવાળો છોડ તેમ ગુણ વધારે છે.

૩૪—તાઢીઆ તાવ માટે સસ્તી દવા—જમવા પેહેલાં દરદીએ લસણ અને તલ વાટીને ખાવી. આ ઘણો સરસ ઉપાય છે.

૩૫—તાઢીઆ તાવ માટે—સાટરા, પીતપાપડો દરેક પાંચ ભાગ, કાળા મરી ૪ ભાગ અને મધ ૩ ભાગ એ સઘળાની મેળવણી કરી, વાલ એકની ગોળી કરી બબે ગોળી ખાવી.

૩૬—તાઢીઆ તાવ માટે—હરડેનુ ચુરણ મધમાં આપવું અથવા ા તોલો છડું અને ા તોલો ગોળ ખવાડવો.

૩૭—તાવ ખરાબ પાણીનો—(જ્વર દુર્જળ) હરડે, હલદર, જવખારનું ચુરણ સરખાભાગે મેળવી ા અથવા ાા તોલો પાણીમાં લેવું.

૩૮—તાઢીઆ તાવ—કાચકાના ચુરણ સાથ જરા હીંગ મેળવીને ખાય તો ઘણો જલદી ફાયદો થાય.

૪૦—તાઢીઆ તાવ માટે—કુતરીઆં ઘાસનો રસ દરદના પ્રમાણ પ્રમાણે એક અથવા બે તોલા પીવો.

૪૧—છડું ાા તોલો સવાર સાંજ ખાઇને ચંડુ પાણી પીવું. કારેલીના પાનના રસમાં છડરાંને પત આપે તો વધુ ગુણ થાય.

૪૨—દુધેલી (નાગલી) વનસ્પતી વેલો છે, જેમાંથી દુધ નીકલે છે. નાગ અને સાપ આ દુધ ખોરાક તરીકે પીએ છે. તેથી એને નાગલી દુધેલી કહે છે. એની ઉપર ફળ થાય છે તે પાકીને ફુટે છે ત્યારે રૂની માફક ફુમડા નીકળી હવામાં ઉડે છે.

૪૩—[illegible] ફુલાં પુષ્કો ચોળામાં એળખી [illegible] છે. [illegible], [illegible] ખવાય નહી તોજ ફાયદો થાય.

[illegible] સાથ [illegible] [illegible] થાય, ધંતુરાના પાનનો રસ ૦ [illegible] ૦॥ [illegible], દહી જે તોલામાં મેળવી તાવ આવવાના વખતની એક [illegible] આ [illegible] દરદીને ખવાડવો.

૪૪—[illegible]ડીનો [illegible] (૧) સાડાત્રણ, ધંતુરાના પાન ૩॥, અકલગરો ૦॥ તોલો, પીપર ૦॥ તોલો, મરી ૦॥ તોલો, લવંગ ૦॥ તોલો, એની ચોની બોર જેવડી ગોળીઓ કરે, એક ગોળી સ્વીવારે ખવાડે.

૪૫—મીનજ્વર માટે ગળજીભીના મુસ ૦॥ તોલો ચોખાના ધુણુમ વ.[illegible] પાવ.

૪૬—દરદીએ જમતાં પેહેલાં લસણ, અને તસની ચટણી બનાવી રોજ ખાવી.

૪૭—તાવ મેલેરીઆ—મેલેરીઆ તાવની મોસમ આવે ત્યારે ખાવાના ખોરાકમાં રોજ હીંગ વાપર.

તાવ મેલેરીઆ=ટાઢીઆ તાવો, ચોમાસાનો તાવ મેલેરીઆ એવું તાવ પાલીઆનો, વિષમજ્વર ભાદરવાનો તાવ:

૪૮=કાચકાનો ભુકો અને કીડામારીનું ચુરણ સંભાગે ૦। તો ખાવું.

૪૯=કાચકાના ભુકાને, કીડામારીનુ, અથવા ખડસેળીઆના રસની ભાવના આ[illegible] તો કાચકાની વાસ મટે અને ગુણ વધે.

૫૦=પાણી ૮) (કટોરા કટોરા એટલે ગલાસ જેમા ૧) વાર પીવાય એટલુ પાણી રહેત) લઇ ઊકાળે, તેમાં સુંઠ, મરી, તજ, પીપર, લવંગ, વાયવડીંગ, દરેક બે આની ભાર નાખે: તુળસી અને બીલ્લીના પાન દરેક ૨) તો૦ નાખે. ૧) કટોરો પાણી રહે તે દરદીને પાય આ મુજબ રોજ ૩) વાર પાય: સરીર ઠંડુ પડી[illegible] હોય, બે સુધ્ધી હોય ઝાડો ઊળતીથી થતો હોય, તો તે દરેક માટ આ ઉપયોગી છે કસતુરી, કેસર, સ્પીરીટ એમોન્યા એરોમેટીક કામ કરે છે. ૧૬, ૩૨, ૬૪ કટોરાનું ઉકાળી બાળેલુ પાણી વધારે અને વધારે ગુણ આપે છે.

૫૧—ખડસેળીઓ—મલેરીઆ માટે ઘણો ઉપીયોગી છે. રામબાણ અને નિરભય ઈલાજ છે. તાવ હોય, ન હોય તોપણ અપાય છે. પરસેવો અને પીસાબ લાવે, માથાનો દુખાવો અને નબળાઇ દુર કરે. એંગીઉમીકસ્ચર તરીક કામ કરે, ગળો અને ખરસે[illegible]ઓ સંભાગે લઈ

મરી નાખી બનાવે. પડસેરીઆનું ચુરણ ના તે. મરી ભેલાઇ,-રોજ ૩) વાર પીએ.

પર-ઘાપાણુ (ગોદંતી હડતાલ) કુમારના પાઠા વચ્ચે ઘાપણુ મુકે, પકડ બંધ કરી છાણાના ઈંગારમાં સેકે, તે ઘાપણુ પડે પડ ખુલે ત્યારે પાકેલી સમજવી. ૧) વાલ ચુરણુ આળસીના પાણી સાથ આપે. તાવ સાથ ખાંસી હોય તો મધ સાથ આપે. પરસેવો આવે અને તાવ નિકળે.

૫૩=મળેરીઆ લાગુ પડે નહી. જો ગંધક ધુંઇ દર અઠવાડીએ લીએ.

૫૪=ટાઢીઆ તાવો.

માઉસમાં રહેતો તાવ		૧૨	કલાકમાં	પાછો આવે
મદમાં	,, ,,		,,	,, ,,
કંઠમાં	,,	૪૮	,,	,,
ાથામાં	,, ,,	૭૨	,,	,, ,,

રેલના પાણીવાળી જગામાંથી, તેમજ વરસાદના પાણીવાળો જગામાંથી પાણી ઉડી જાય છે અને જમીન સુકાય છે ત્યારે ચોકસ હવા નિકળે છે તે પેતમાં જવાથી તાવ લાગુ પડે છે, એ ચોમાસાની તાવ છે. એ તાવ માટે સાગરગોટા ૨) ભાગ, આતિવિષ ૧) ભાગનું ચુરણુ ૨ થી ૪) વાલ તાવ ન હોય ત્યારે ૩) ૩) લા આપે. કુઇ- ા કરતાં વધુ ફાયદો કરે .

૫૪=તાઢીઆ તાવવાળો દરદી પોતાની રહેવાની જગા બદલે, તેથી ન ફાયદો થાય તો ૧) ગામથી બીજે ગામ જાય તો તાવ હઠી જાય.

૫૫-કરીઆતું, મોઠ, અતિવિષ, સંભાગે ચુરણુ તાવ ન હોય ત્યારે ૩ થી ૬) વાલના પડીકાં ૩) ૩) કલાક આપે. એનો ઉકાળો કરી એગીઊમીકસ્ચરના આકારમાં આપી શકાય.

૫૬=શાંકર અને મરી દરેક ૦। તો. વાટીને પાણી સાથ પીવું. તાવ આવવાના વખતની ૧ કલાક આગળથી પીવું. અને બે કલાક પાણી ન પીવું.

૫૭-લસણની કળી ૩) તલ ०॥ તો. વાટી ચટણી બનાવી જમીઆં પેહેલાં ખાવી.

૫૮-વધારનું ઝીરું ०॥ તો૦ સવારે અથવા રાત્રે ૧) વાર ખાવું.

૫૯-સરદીના તાવ માટ કાંડામારીના પાનનું ચુરણ ૨) વાલ મરી ૨) વાલ, રોજ ૩) વાર ૩ દીવસ ખાવું.

૬૦—ભાદરવાનો તાવ અટકાવવા માટે દારૂહળદરનો અર્ક કુઇનાઇન જેવું કામ કરે છે.

૬૧—ફુલાવેલી ફટકી, અને સાકરનું ચુરણ ૨) વાલ તાવ આવવા પેહેલાં દર ૩) કલાકે આપવું.

૬૨—દારૂ હળદરનો એકસ્ટ્રેકટ થોહરો ભાગ જેટલો અને મરી સંભાગે મેળવી ૧) રતી (રત્તિ) ની ગોળી બનાવી ૧) ગોળી દર ૩) કલાકે આપે.

૬૩—મીંડીપીપર, લસણ દરેક ૦। તો. દુધમાં ઉકાળી પીએ.

૬૪—ગુલેબનફસા, ૦॥ તો, કાસણી હરડે ૦॥, ગેગેબનફસ ૦ તો. ગળોની વેળ ૦॥ તો, કરીઆતું ૦॥ તો. દેશી ભાગ ૨ તોલ પાણી ૦॥। શેર, ઉકાળી ૦॥ શેર રાખે એમાંથી રોજ ૩) વાર પીવું કાઢો રોજ તાજો બનાવે.

૬૫—(આત્મારામ બ્રહ્મચારી) વચનાક પાણીમાં ઘસી. નખ અને આંગળીઓ ઉપર લગાડે, ઉપર લુગડાંની પતી વીટાળી તે ભીની રાખે. પાણીજ ટાઢ વાઇને આવતો તાવ નરમ પડે.

૬૬—પારવતીનું ઝાડ, જે ઉપર લાલ દાંડીના ફુલ આવે છે, જે ફુલ અનુમાનજીને ચઢાવે છે. તે ઝાડના ૫) પાન તાવ ચઢે તે પહેલાં ચાવી જવાં.

૬૭—અજમો, અથવા કાળીજીરી ૦॥। તો. અને ૦। શેર પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી રાખે, તે પાણી ૫) તો. રોજ બે વાર પીએ.

૬૮—દાડમના બીજ અને મરી સંભાગેનું ચુરણ ૧) પાઈભાર દહીં શાકેર સાથ સવાર સાંજ ખાય.

૬૯—તાવ અને છાતીનો મુઝારો (Neumonia) હરણનાં સીંગડાની ખાક ૧) ભાગ, મરી ½ ભાગ, એનું ચુરણ ૧) પાઇ ભાર મધ સાથ ખાએ.

૭૦—કરચલાંના ખાલી (મૃત) ખોખાં ભરતી વખતે દરીએ કીનારે ઘસડાઇ આવે છે. તેને લોખંડના ઠીકરાં ઉપર ઘી સાથ સેકી ચુરણ બનાવવું. કાફીના ભુકા જેવું બનાવવું. ૪) વાલ ભુકો, ૧) વાલ મરી સાથ મેળવી દર ૩) કલાકે આપવાથી ટાઢીઓ તેમજ ઉંચા તાવ મટે.

૭૧—ભાંગ અથવા મરી કુઇનાઇન સાથ મેળવવાથી ગુણ વધે છે.

૭૨—તાવની ગોળી—કળીચુનો, કુઇનાઇન, ઘાપાન, ખડ સેગીઆના રસમાં ગોળી ૧) ૫ વાલની બનાવી આપે.

૭૩—બાળવાનુ ગેઆસતેલ (કેરોસીન) ૩૦ ટીપાં સવારસાંજ પીએ (આ તેલ ૨) તોલા સુધી પીવાએ તો નુકસાન નથી)

૭૪—નાગલી હુધેલીના પાનનો રસ ૨) તો. મરી ૨) વાલ સવારે ૧) વાર પીવાથી તાવ જરૂર ખસે. ફરી આવે નહી.

૭૫—ત્રિફળાની ગોળી ચોણીબોર જેવડી કરી ખાય તો સઘળા તાવ જાય.

૭૬—ભોંઆમળીના પંચાંગ ને ૭) મરી સાથ ખુબ વાટે, પાણી સાથ મસળી ખુબ વાટે અને રોજ બે વાર ૩) દીન પીએ તો ટાઢીઓ અને ઉનો તાવ જાય.

૭૭=૭૮—વચનાગને પાણીમા ઘસી દરદીના જમના હાથની બીજી આંગળીના પેરવાં પેર પર લગાડે અને તે ઉપર પાટો બાંધે

૭૯=અઘેડાના પાનને મરી સાથ વાટે, ગોળમાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી આપવી. કુનાઇન જેવું કામ કરે.

૮૦=એકાંતરીઆ અને ચોથીઆ તાવના દરદીને જમના હાથની કોનીની પાછલી બાજુએ તળવણી (કાનફાડી) ના પાનની લેપડી મુકી ઉપર ૧) કલાક મુકે, ફોલ્લીઓ ઊઠવાની સરળતા કરે અને પાટો બાંધે. ૧) કલાક પછી ઉઠેલા ફોલ્લાઓને સોયથી ફોડવા. ઘી લગાડી રૂઝવવા.

૮૧=નગર (નીમર) પીટીટના તાવના પાતરાં ૭ થી ૧૫) નાગર વેલના પાન સાથે રોજ ૩) વાર ખાવાં, આમાં કુનાઇન જેવા અવગુણ નથી (મરી સાથ ચાહ એની બનાવી પીવાય)

૮૨=ગીલોડાના પાન ૧૦ તો. (છાયામાં સુકવેલા,) ૧) બાટલી ૧॥ શેરની, રેકટીફાઇડ સ્પીરીટમાં અરક બનાવે. ૩૦) થી ૬૦) ટીપાં રોજ ૩) વાર પીએ. એનુ અન્નગત તથા ગોળી બની શકે. ભુખમરી બેહેરાટ થાય, કાનમાં ગણગણ થાય એ કુનાઇનના અવગુણો તીવરસાનથી.

૮૩=ખારાનું મીઠું ઠીકરાંપર શેકી કાફીજેવુ બનાવે તે સવારે ૧) ચમચો ગરમ પાણીમાં આપે. ૩) કલાક ખોરાક ખવાડે નહી; તરસ લાગે તો બહુજ કમટી પાણી પાએ. ખોરાક હલકો ખાય. સરદીથી બચાવવું. બીજે સવાર બી ઉપર મુજબ કરે.

૮૪=ગોમા (કુંઆ) નો સત્વ ૧] માસો, કાલાં મરી ૨૫], તુળસીના પાન ૫], કાચકા (કરંજ) ની મીંચ ૧) માસો, ગરમ પાણી સાથ પીવું.

કુંઆનો સત્વ બનાવવાની રીત—કુબાના (કુંઆનનો સત્વ પાનના રસને કપડે ગાળે તેમાં સરખા વજને પાણી નાખે, ૨૪) કલાક રાખી ઉપરનું પાણી કાઢી નાખે, થરાને કાળીમાં નાખી ઊકળતાં પાણીના વાસણ પર મુકી ચુરણ બનાવે.

માત્રા ૧ માસો=૧૫ ગ્રેન.

૮૫–અરીઠાની મીંજ ગોળ સાથ ખવાડે. કેટલાક દરદીની પ્રકૃતિ એવી છે જે ગોળ ખાધા પછી બાજેજ દીને બેગાજર (વખત સરનો) તાવ ચઢી આવે છે.

૮૬–બહુ હઠીલા વિષમ જ્વર માટે—કાચકાના મીંજ ૪) તો. લાલ સુકાં મર્ચાં ૦।। તો. મેળવી ૧) વાલનુ પડીકુ મધ સાથ અથવા પાણી સાથ પેહેલી રાતરે અને પાછલી રાતરે ખવાડે. દીવસના ખવાડે તેમાં ગુણ નહી આવે. ૩) રાતમાં ૭ પડીકાં ખાવ. દુધ અને ગોળ ખવાડે નહીં.

૮૭–કાગળનો અથવા વાંસના લાકડાના ૩) કટકા ઉપર કોઇથી વંચાય નહી તેવા અક્ષરે, કલમ અને કાલી સહીથી (૧) ઇંચ લાંબો ૦।। ઇંચ પોહોળો એવા કટકા ઉપર) નીચે મુજબ લખવું જે

(દરદીનુ નામ આ જગાપર લખવું)દરદીના ચોઠીઓ (અથવા આંતરીઓ હોય તો આંતરીઓ લખવો) તાવ જાવે. ચોઠી લખતી વખતે સ્વાસબંધ રાખવો. અને મનને કપાલના બે ભવાં વચ્ચે રાખવું.

તાવ આવતાં બે કલાક પેહેલાં ૧) ચીઠી (અથવા ૧ કામરી) ઉપર ૧) વાલ ઘી મુકવું તેને અંગાર ઉપર મુકી સરીર ઢાંકીને દરદીને ધુંઇ આપવી. પેહેલી ચીઠીથી અસર ન થાય, ધુંઇ આપવાથી તાવ ઊતરે નહી તો બીજી તાવની વારીએ, ઉપર મુજબ બીજી ચીઠીની ધુંઇ આપવી ધુમ્ર આપ્યાં છતાં તાવ ચાલુજ રહે તો ૨) કલાક પછી ત્રીજી ચીઠીની ધુંઇ આપે.

૮૮–સુના ગેરૂ, સુરો ખાર, ફુલાવેલી ફટકીનુ ચુર્ણ એકેક વાલ ખાંડ સાથ રોજ ૩) વાર ખાએ. ૮) દીન ચાલુ રાખે. દુધ અને તેની બનતર ખાવી નહીં.

૮૯–કરોળીઆની જાળના તાતનામાંથી બતી બનાવે, તેલમાં બોળી કાજળ બનાવે, તે કાજળ દરદીને આંજે.

૯૦–ફટકડી ફુલાવેલી ૧ વાલ અને બતાસા ૩) વાલ, તાવ ન હોય તે દીવસે આપવું. ૦।। કલાક પાણી પીવા દેવું નહી. સેંકડો દરદીના તાવ ગયો છે. કોલમની કાતરી ૨)અથવા,(૦।। તોલો) ૭ મરી વાટેલાં, નવટાંક પાણીમાં રાત્રે ભીંજવે, સવારે પાએ.

૯૧–કાચકા સેકલા ૦। તો. મરી ૦।। વાલ, એના ૩) પડીકાં કરવાં, તાવની વારીને દીને તાવ આવવા પેહેલાં ૩) પડીકાં આપવાં એકેક કલાકને અંતરે આપવાં. જો તાવ આ ૩) પડીકાંથી ન હટી તો બીજી વારીને દીને ઉપર મુજબ બીજા ૩) પડીકાં આપવાં

૯૨—ભાંગ ગોળ સાથ આપવાથી સેંકડો દરદો સારા થાય છે. ભાંગ ખાધા પછી ઉંઘ આવે, ઊંગમાંથી ફારેગ થયા પછી ભુખ લાગે તો મગજ તર થાય તેવો ખોરાક લીએ.

૯૩—ધંતુરાના ૩ાા પાન ચોળી લુંગડામાં વિટાળી તાવ આવે તે પેહલાં બાંધે. તાવ તેજ દીવસે જાય.

૯૪—ધંતુરાના પાનના રસના ૩) ટીંપા દહી સાથ ખાએ, તાવ આવવા પેહેલાં ખાય તેલ ખાય નહી.

૯૫—દારૂડી—સુવર્ણ—ક્ષીરી—દારૂડીઓ, ઊંતકટો, ષ્હમદંડી, કાંટાસરીઓ—જંગલી ધતુરો—સત્યાનાસી આ બધા નામોનો એકજ ઝાડનો છોડ છે. એના બી ૬) વરસ સુધી બગડે નહી. બે વાલ અને અરધાં લીંબુનો રસ (આસરે ૦ા તો.) તાવ આવતાં પેહેલાં એજ દીવસ પાવું.

૯૬—કાંટાસળીઆનુ મુળ હાથે બાંધે.

૯૭—બીટરના તાવ—૧૦૪ ડીગરી હોય, બહારથી જણાય નહી, શરીર તવાય, દરદી ખાય, પીએ, ફરેહરે, પણ તવાય, અતિવિષ ૧૦, આદુ ૨ાા. ફેરીફીઉજ ૧ા, એની વાલ ૧) ની ગોળી રોજ ૩) આપવી.

૯૮—ફાડરીઉં જેના પાન ઉપર કાળી છાંટ થાય છે જે ઘોરના જીવડા મારવા માટે ખાવામાં આવે છે તેના ૩ાા પાન દરદીને ખવાડે.

૯૯—અંદ્રુસરીના ૩ાા પાન દરદીને ખવાડે એ પણ જીવજંતુ મારે છે. (પાન તોડવાની રીત—પાન લાવનાર નાહીને સુરજ ઉગીઆ પેહેલા ઝાડ આગળ જાય. ઊગમન દિસાએ મોંહ રાખે એટલે માણસનો ઓળો ઝાડ પર પડે નહી તેમ રાખવું. ઝાડને આમંતર કરવું, બોલવું જે તને તાવ ઉતારવાના કામ માટે લઈ જાઊંછું. ૩ાા પાન તોડવા. જતી વેળા પાછુ ફરી જોવું નહી.

૧૦૦—બીલીના પાન ૩) તો. લીંડીપીપરમળ, ધાણા, રતાંજલી, ઇંદ્રજવ ૧) ૧) તો. એનો ઉકાળો પીવો.

૧૦૧—ખાજડા ઝાડનુ અથવા મેંદીના ઝાડનું દાટણ કરે. સવારે ઉઠતાંને વાર કાંઇ પણ બોલ્યા વગર દાટણ કરે.

૧૦૨—તુળસીનો રસ ૨) તેમા. મરી ૪) વાલ નાખી આંતરીઆ તાવની વારીને દીને સવારે પીએ, પછી થંડા પાણીથી નાહે, ખોરાક દહીં ભાત ખાએ તો તેજ દીવસે તાવ આવે નહીં. જો આવે તે થોડો આવે પણ પછી આવે નહી. ચોથીઆ તાવ માટે ૩) વાસી

આ ઇલાજ ચાલુ રાખે છે. તુળસીમાં નર અને નારી છે. નર સ્ત્રીને ગુણઆપે: નારી મરદને ગુણ આપે. તુળસીમાં અજમાંનો સત્વ છે અજમાના ફુલના સઘળા ગુણ તુળસીમાં છે.

૧૦૩–ટાઢીઆ તાવ માટે સોમલ, કરીઆતું, કાળીજીરી, કડુ વાવરંગ, નાગકેસર દરેક ૧) તો. પાનના રસમાં ખુબ વાટી રાઇ જેટલી ગોળી બનાવે ૨) ગોળી સવાર સાંજ પાણી સાથ ૧૨ દીવસ લીએ. સોમલને સુધ કરવાની રીત—૧) ઇંટની વચમાં ખાડો પાડી તેને ઈંગારા ઉપર મુકવો તેમાં સોમળ રાખવો. ઇંટ ગરમ થયા પછી સોમળ ઉપર ભુરાં કોહોરાંનો રસ મુકયા કરવો ભુરા કોહરાંને છુંદી ૧) શેર રસ કાહડે તે ૧) સેર રસ સોમળ પર પચાવે, સોમલ ઝેહરી છે માટે બનાવત ઘણી સંભાળથી કરે.

૧૦૪–મનસીલ, ચુણો સંભાગે કુંવારના રસમાં ૨૪) કલાક ઘુટે. ચણોટી જેવડી ગોળી વાળે, એકેક ગોળી સવાર સાંજ ૩) દીન આપે. ઉપરથી ખોરાક આપે નહી તો ઉલટી થાય.

૧૦૫–અરવાડ ઝાડને કાળીચઉદસને દીને નોતરવું, ગુંગળની ધુંધ દેવી, ચોખા વધાવવા, અને બોલવું કે. "અમારે જોઇશે ત્યારે તમને લઇ જઈશું અને જે કામમાં લઇશું તે કામ તમારે કરવું પડશે."

જ્યારે ખપ પડે ત્યારે મુળીયો લાવવું. સનની દોરીથી ૭) ગાંઠ વાળી બાંધવું. ગુગળની ધુંધ આપવી, અને દરદીના હાથ પર બાંધવું ! ૧) મહીનો ગોળ ખાવો નહી. ગોળ ખાય તો ૧) મહીને તાવ પાછો આવે.

૧૦૬–નવસારને પાણીમાં મેળવી ચુલે ચઢાવે ફરીથી બુંદ તેનો બનાવે તે વાપડવામાં વધારે ગુણવાળો છે. આ બુંદ ૨) વાલ કરી આતાના પાણી સાથ આપે. કમળો. હરસ, બદસોર મટે.

૧૦૭–રીંગણીનું દાટણ કરવાથી તાવ જાય.

૧૦૮–હાડીઆ કરસણના પાનનો રસ ૧) તો. મરી ૪) વાલ પીવાથી તેમજ પાનનો રસ આંજવાથી અથવા સુંઘવાથી ચોઠીઓ જાય.

૧૦૯–કરંજના બીજને પાણીમાં ઘસી સુંઘે તો અનેક જાતના તાવ જાએ

૧૧૦–ભાંગની ગોળી ગોળ સાથ બનાવી તાવ આવે તેના ૧) કલાક પેહલાં આપવી.

૧૧૧—ચોઠીઆ તાવ માટે ફુલાવેલી ફટકી ૧) વાલ બતાસામાં આપવી. તાવ ગયા પછી ૧) લે અને બીજે દહાડે રાતરે આપવી. તાવની વારીને દીવસે સવારે સુરજ ઉગવા પેહેલા આપવી. ગોળ ખાવા દેવા નહી. પણ ગોળમાં દવા આપે.

૧૧૨—ચોઠીઆ માટે ધોળી કરણનુ મુળ અને આકરાનું મૂલનું ચુરણ સંભાગે બેજ વાર એકેક રતી ખાએ.

૧૧૩—તાવ ચઢે તે પેહેલા દરદીએ થંડા પાણીથી નાહવું અને દહી ભાત ખાવું. આ કીરીઆ ૩) દીન કરવી, જે દરદીને પીતનો તાવ હોય તેનું શરીર ગરમ રહે. કફના તાવવાળાનું શરીર થંડુ રહે.

પિત જવર—ચોમાસાનો તાવ

૧—તલવણી—લકુકરીના પાનની લુગડી કરી એક હાથના કાંડા ઉપર મુકે તે ફોલ્લા ઉઠે, ને ફોડે તો તાવ નરમ પડે.

૨—તાવ પીતનો—કારેલાના પાનનો રસ ૧ તોલો, જીરૂં નાખી ૩ દીન પાવો.

૩=તાવ પીતનો જાય=તરસ મટે—મોથ અને ખડસળીઆ એકેક તોલો લઈ એનાં ચાર પડીકાં કરવાં. ૧ પડીકું દોઢ શેર પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી કાચના વાસણમાં આખી રાત રાખવું. દીવસે તે નીતારીને દરદીને પાવું. આથી તરસ મટે છે અને તાવ જાય છે.

તાવ પિત્તનો.

૪=વરીઆળી સાકરનો કાઢો પીવો.

૫—પીત પાપડો, પીતની તાવમાં ઉપયોગી છે. **કેશ્રીકંચુજનું** કામ કરે છે.

વરસાદની રૂતુમાં આવતો તાવ વાતજ્વર	}	એ બધા તાવ
સરદ ,, ,, ,, પિતજ્વર	}	સાધારણ છે.
વસંત ,, ,, ,, કફજ્વર	}	(સાધ્ય છે)

જો વરસાદ રૂતુમાં પિતજ્વર થાય તો તે જોખમ ભરેલા (અસાધ્ય)

સરદ રૂતુમા કફજ્વર ,, ,, ,,

વસંત રૂતુમાં વાત જ્વર ,, ,, ,,

દરેક રૂતુમાં તેને લાયકનો તેહના ખોરાક લેવા જોઈએ. જે એવદ તાવમાં, આંખ, કાન, અથવા કોઈ ઇંદ્રીને નુકસાન કરે તે એવદ જોખમ ભરેલું સમજવું. સનેપાત તાવમાં સોજા ચઢે તે જોખમ ભરેલું.

ચોથીઆ તાવ માટે.

૧=અભયાદી કવાથ એટલે હરડે, મોથ, ધાણા, રતાંજરી, અરડુસીના પાન, ઈંદ્રજવ, વાળો, ગરમાલા, કાલીપાટ, સુંઠ, કંદું, એનો ઉકાળો કરવો. એ ઉકાળો ૨) તોલા સુરજ ઉગાઆ પેહેલાં અને સુરજ અસ્ત પામીઆ પછી પીવો.

૨–૩=કાળી તુલસીના પાન અને મરીની ગોળી ખાવી.

૪–નિગોડના પાનના રસમાં ફટકડી મુકી ફુગાવે તો વધુ ગુણ કરે. ૧) તોલા ફટકડી માટે ૫) તોલા નગોડનો રસ લેવો.)

૫–કાંકચીઆ તોલો ૧). ખડસળીઆ તોલો ૧). કાળાં મરી તોલો ૧) તુળસીના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી આપવી.

૬–અગડીઆના પાનના રસનું ૧) ટીપુ નાકમાં નાખે.

૭–જુના ઘીમાં હીંગ ઘસીને નાખે રોજ ૩) વાર સુધે.

૮–ફટકડી અને ખાંડનું સભાગે સુરણ કરી ૦ાા થી ૩) માસા દરદીના ઉમરના પ્રમાણમાં આપવું.

૯–ધંતુરાના બીને કાદવની કુલીમા મુકી કપડ બંદ કરી અંગારમાં મુકે. બીની રાખ થાય તે રાખ ૨) વાલ આપે.

૧૦–કાળા ધંતુરાના પાન, નાગરવેલના પાન, કાળાં મરી એની ગોળીઓ વટાણા જેવડી કરી સવાર સાંજ આપવી.

૧૧–ધતુરાના પાતરા ૩, જુનાં ગોળ સાથે મેગવી ૧ વાલની ગોળી કરીને એક ગોળી ૩ દીવસ સુધી દીવસમાં ૩ વાર ખાવી.

૧૨=અગથીઆના પાતરાનો તથા ઝાડનો રસ બે દીવસ સુધે અથવા ટીપાં ૫. નાકમાં એક દીવસ નાખે.

૧૩–ચોથીઓ તાવ અને હાફન—કરીઆતાનું અર્ક પડ ગોળ સાથે ખાવાથી હાફણ અને ચોથીઓ તાવ મટી જાય છે.

૧૪–ચોથીઆ તાવ માટે કાસની ઉપયોગી છે. ઉકાળો કરી પીવાય છે. કાસની ઘણી ઉપયોગી છે. ભુખ લગાડે, ખાધેલું પાચન કરે, લોહી સુધારે. શરીર ફુલી જાય તે માટે વપરાય છે. કાસનીમા ટેરેકસેસાઈ રૂટનો ગુણ વધારે છે.

૧૫–ચોથીઓ તાવ નરમ પડે—સવારે સુરજ ઉગ્યા પેહેલાં તાજુ તરતનું દોહેલું દુધ ચાર દીવસ રોજ ૧ વાર પીએ.

૧૬–ચોથીઆ તાવ માટે—ધોળી મુસળી ૦ા અથવા ૦ાા તોલો છાસમાં વાટી પીવી, ગરમીનો ચોથીઓ તાવ મટે.

૧૭—ધંતુરાના પાનના રસના બે ટીપા દહી સાથ મેળવીને તાવ ચઢે ત્યારે દરદી ખાય. દરદી બેહોશ થઇ જાય તેની ફકર નથી, હુશીયાર થાય ત્યારે મગની ખીચડી અને ઘી ખવાડવું. તાવ જરૂર નાસે.

૧૮—અચારનાં ફેરાં (બોર જેવાં) ના ઝાડનું મુળીઉં રીતસર કાપી લાવે, ચોખાના ધુવણમાં ઘસી એક તોલો ઘસાડો પીઓ.

૧૯—ચોથીઓ તાવ ચઢે ત્યારે—ટાંકાના પાણીએ નાહવું. બીજી વાર તાવ આવે ત્યારે બી નાહવું. જેને થંડુ પાણી માફક આવે તેણે આ ઈલાજ કરવો.

૨૦—વિષ્મ જ્વર= ન્યમીટ વખતે આવતો તાવ દુધેલીના મુળીઆં કાન પર બાંધવાં. એના પાન ભાગરાના પાન જેવાં છે અને છોડપર સીંગ થાય છે.

૨૧—oll વાલ ભાંગ ગોળ સાથ મેળવીને તાવ આવવાના વખત હોય તેની ૪ કલાક પહેલા આપવી.

૨૨— ll તોલો ચુણો, બે તોલા લીંબુનો રસ અને બે તોલા પાણી એકઠાં મેળવવાં, તે એક રસ થાય ત્યારે દરદીને તાવ આવવાની એક કલાક આગળથી પાવું. ચુનાનો ગરમાવો લીંબુના રસથી મરી જાય અને સાઇટ્રેટ ઓફ લાઇમ બને.

૨૩—ચોથીઓ તાવ જાએ—રૂના પાનનો રસ નસંખારામાં મુકે.

૨૪—સનના જુના ટાટની રાખ ૧ વાલ ઘી સાથ ખવાડે.

૨૫—ચોથીઆ તાવનો ઈલાજ—ચોથીઓ તાવ ચડે ત્યારે કુકડવેળ એક માસો ગોળમાં ખાએ.

૨૬—ચોથીઆ તાવ માટે ધંતુરાના પાન જુના ગોળ સાથે મેળવી ૧ વાલની ગોળી કરીને એક ગોળી ૩ દિવસ સુધી દાવસમાં ૩ વાર ખાવી.

૨૭—ચોથીઆ તાવ માટે—મરી બે રતી, નવસાર ૩ રતી મેળવીને તાવના વારીને દીવસે ખાવું.

૨૮—ચોથીઆ તાવ માટે—બુંજેલું મીઠું કાળી જેવું થયલું હોય, તેમાંથી oı તોલો પાણી સાથે મેળવીને ચોથીઓ તાવ નરમ પડયા પછી આપવું. આથી તાવ જાય છે. આ ઉપાયથી દરદીને તરસ બહુ લાગે તો થોડું થંડું પાણી આપવું ભુખ લાગે તો હલકો ખોરાક લેવો. સરદીથી દુર રહેવું.

૨૯—ચોથીઆ તાવ માટે—o। તોલો સાટોડીનું મુળ પાનમાં મુકી ખાવું.

૩૦—ચોથીઆ અને તાઢીયા તાવો માટે—સીનકોના સલફસ અથવા કુઇનાઇન ૩ ગ્રેનનું (અરધા વાલનું) પડીકું ૧ તાવ ચઢવાની એક કલાક આગળથી આપવું. ઉપરથી દુધ વગરની સાબુ ચોખાંની પાવી, તાવ ચઢે તે વેળા એવુ બીજુ પડીકું આપવું. એક કલાક પછી ત્રીજું પડીકું આપવું.

૩૧—ચોથીઆ (તીજારી) તાવ માટે ૧ વાલ હીંગની ગોળી બનાવી સહવાર સાંજ ભુખે પેટ ગળવી.

૩૨—ચોથીઓ તાવ જાએ—સફેદ સાટોડીનું મુળ ાા તોલા જેટલું ગાયના દુધમાં ઘસીને પીવાડવું.

ચોથીઓ તાવ જાય—૧ વાલ સાપની કાંચળી ગોળ સાથે ખાય તો તાવ જાય.

૩૩—ચોથીઆ તાવ માટે—સુઠ, અરડુસાનાપાતરાં અથવા દાખલી, દેવદાર, આમળા, દરેક અરધો તોલો, શાકર ૨ તોલા. પાણી શેર ૧ એને ઉકાળી ાા શેર પાણી રાખી પીવું.

૩૬—ચોથીઓ તાવ જાય—ત્રીફળાં ૧) તોલો દુધ સાથે પીવાથી ચોથીઓ તાવ જાય છે.

૩૭—ચોથીઆ તાવ માટે—સફેદ કરણનું મુળ દરદીના કાને બાંધે.

૩૮—ચોથીઆ તાવ માટે—કાંસકીના પાન ૩ાા તોડવાં. ૩ પાન તોડવાં અને બીજુ અરધું પાન તોડવું. બાકી અરધુ પાન ઝાડપર લટકતું રાખવું, ૩ાા પાન હથેલીમાં મસળી દરદીને ખવાડે.

આંતરીઆ તાવ માટે.

૧—બીળવંતના સારા ત્રણ પાંદડાં તોરી દરદીને ખવાડે, અરધુ પાન ઝાડપરજ રહેવા દીએ.

૨—પમારીઆના બીજ તથા મેથી સંભાગે વાટીને ૫ દીવસ સવાર સાંજ ાા થી ાાા તોલો ખાવો.

૩૮આંતરીઓ, ચોથીઓ તાવ જાએ—નાગલી દુધેલીના પાતરાંનો રસ ૪ તોલા તથા ાા તોલો મરી મેળવીને સવારમાં ૩) દીવસ પીવું. ઘણા દરદીઓ એકજવાર દવા પીવાથી સારા થયાં છે.

૪—એકાંતરીઓ, (તરીઓ) ચોથીઓ તાવ—આ માટે તલવણીના પાતરાનાં રસનાં ટીપાં આંખમાં નાંખવા.

૫—તાવ ત્રીજે દિવશે આવે તે એકાંતરીઓ છે. એ માટે કરીઆતું, ગળો, સુંઠ, કડુ, ચંદન દરેક સંભાગે મેળવવું, એનું ચુરણ ॥ તોલો ફાકવું.

૬—એકાંતરીઓ તાવ માટે ચમતકારી ઇલાજ.

કરોળીઆની જાળના તાતણાની બતી બનાવે તે બતી તલના તેલમાં ભીંજવી બતી કરી કાજળ પાડે, તે કાજળનું અંજન કરે.

૭—તાવ આંતરીઓ જાય—સેકટાની છાલ અણીદાર પથરથી કાહાડવી કોઇ ઓજારથી કાહાડવી નહીં. તે છાલને પથરથી છુંદી લેપડી બનાવવી. કમરની નીચેના ભાગમાં હાડકાની ઉપર તે લેપડી બાધવી.

૮—। તોલો કાળી મુસળી પાણી સાથ ૭ દીવસ ખાવી.

૯—આંતરીઆ તાવ જાય — કપમારીઆના બીજ તથા મેથી સંભાગે વાટીને ૫ દીવસ સાંજ ॥ થી ॥ તોલો ખાવો.

૧૦—એકાંતરીઓ તાવ=(અન્યેદ્યુ) ૨૪ કલાકમાં એકવાર તાવ આવી ઉતરી જાય તે માટે મોથ, કાળી દરાખ, ઇંદ્રજવ સંભાગે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી કરી આપવી.

૧૧—આંતરીઆ તાવની દવા—(Aguemixture) કરીઆતું, કડુ, ઇંદ્રજવ, વરીઆળી, હીમજીહરડે, સુંઠ, કાલીજીરી, ધાણા, મરી, એકેક તોલો લેવો, પરફ સ્પીરીટ પંદર આઉંસમાં સાત દીવસ ભીંજવી રાખી ગાળી લેવું. તેમાંથી ॥ તોલો દવા, અને બે તોલા પાણી સાથે મેલવીને સવાર સાંજ પીવી.

તાવ ટુટીઆનો (ડિંગ્યુ ફીવર.)

૧—દારૂડીના બી બે વાલ, ફુલવેલી ફટકી વાલ ૧ એની પડીકી એક બનાવી દીવસમાં ત્રણ વાર લેવી.

૨—ખાટાં લીંબુ ૧ ના રસ અને ૨ તોલા પાણી આ મુજબ દીવસમાં ત્રણ વાર પીવું.

૩—સુંઠ અને સુદર્શનની ચાહ આપવી.

૪—ડંડીઆ ટુટીઆં માટે—કાદવના વાસણમાં ॥ શેર મીઠું અને ॥ શેર જુની ઇંટના નાના કટકા મુકી તે ગરમ કરવા. તે ગરમ થયલું વાસણ ઇંગારવાળી સગડી ઉપર મુકે. મીઠું ગરમ રાખી તેનો બાફ દરદીને આખે દીલે આપે. ૩) દીવસ સુધી રોજ બે વાર આ મુજબ બાફ આપી ઓઢાડીને સુવાડી દેવું. દુખાવો જરૂર નરમ પડે.

તાવ.

૧—સાધારણ તાવ માટે—ખોરાક બંધ કરવો, અથવા સાબુ ચોખાની કાંજી, મગનું ઓસામણ, અથવા આરારૂટની પાતલી કાંજી પાવી. મોટા તાવમાં દુધ ન આપવું. ઝાડો લાવવાના ઉપાય લેવા, પરસેવો લાવવા ઉપાય લેવા.

માથે ગરમી વધુ ચદવા દેવી નહી અને માથા ઉપર ઠંડા પાણીનું પોતું [illegible] બરફ મુકવું. પાણી અને બરફ કેટલાક દરદી [illegible] ાવતુ નથી માટે એરનડાના અથવા લીમીડાના પાન માથે બાંધવાં, [illegible] નો પાણી સાથ લેપ બનાવી, તેને લુગડાં ઉપર મુકી [illegible] લુગડા[illegible] ભાગ માથાપર રાખવો. ગરમ પાણીમાં પગ ઝારવા. અથવાં ઉકળતાં પાણીમાં સુકી ચાહ અથવા લીમડાના પાન નાંખી તેનો બાફ આખા શરીરપર લેવો.

નીચે મુજબ ચાહ પાવાથી પરસેવો પડી તાવ ઉતરે છે. સુકી ચાહની ભુકી, તુલસીના પાંન, સુંઠ, ધમાશો, ખડસલીઓ (ધાસીઓ પીત પાપડો) એમાની કોઇબી ચીજની ચાહ ગરમ ગરમ પીવી અને ઓઢીને સુવું.

૨—તાવ ઉતારવા માટે ગલો, ભોંયરીગણી, નાગર મોંઠ એરંડાના મુળનો કાહવો પાવો તેથી ખાંસી અને સુળવાળો તાવ મટે છે.

૩—કાયફળ, ઇંદ્રિજવ, કાળીપાન, મોથ એનો ઉકાળો પિત જવર માટે છે.

૪—લીંમડાની છાલનો ઉકાળો મરી અને સાંકર સાથ પાવો.

૫—લીંડીપીપર, કાકચીઆ, જીરૂ, બાવળના પાન એનું ચુરણ બે આની ભાર લેવું.

૬—વરીઆળી, જેઠીમધ, બનફસા, કાસની દરેક તોલા ૩ અને પાણી શેર બે ઉકાળીને અરધુ પાણી રાખી તેમથી ૨ તોલા પાણી સાકર સાથ ૩ વાર પીવું.

૭—કફજવર માટે સુંઠ, મરી, પીપરનું ચુરણ બબે વાલ મધ સાથ ખવાડવું.

૮—કફજવર માટે આકડાના મુળ ૨ ભાગ, કાળાં મરી ૧ ભાગનું ચુરણ બકરીના દુધ સાથ ચણા જેવડી ગોળી બનાવી આપવી અથવા ચુરણ ૧ વાલ દુધ સાથ આપવું.

૯—અબરક અને સાકરનું સંભાગે બારીક ચુરણ કરવું તેને લુગડામાં મુંકી પોતલી બનાવી તે પોતલી પાણીમાં બોળાવી તેથી સાકર

પાણીમાં પીગલી જશે. અને કાચો અભરક છુટો પડશે. એનટીફેબ્રી-નની માફક એ તાવ ઉતારે છે અને નબળાઇ કરતું નથી.

૧૦—હરેક તાવ જાય ૦—તોલો કાળી મુસળી ગોળ સાથે ખાઓ.

૧૧—આંબળા—હરડે, પીપર, ચિતક મુળનો કાહવો પીવામાં લેવો અથવા ભોંયરીંગણી, સુંઠ, ધાણા, દેવદારનો ઉકાળો પીવાથી સઘળી જાતનો તાવ મટે છે.

૧૨—તાવમાં શરીર થંડુ કરવા અને પરસેવો કમી કરવા માટે. } માટે ૧ ભાગ સરકો અને ૪ ભાગ મધ પાણી સાથ મેળવી દરદીને પાવું.

૧૩—તાવના જંતુઓ ખાતાં લીંબુનો રસ પીવાથી નાશ પામે છે.

વીશ્મજ્વર—અનયમીત તાવ માટે—જેઠીમધ, પટોળ (કડવાં પરબળના પાન) કડું સંભાગે ચુરણ કરી દીનમાં ૧ વાર ખાવું.

૧૪—ત્રીદોશ અને કફ જ્વર (નીમોનીઆ) માટે કરયળાનો સેરવો પીવામાં આપે.

તાવ ઘણી લાંબી મુદતનો દર્દ થાય અને તાવ કોઇ બી જાતનો ખસે—ઇંદરજવ, કાયફીના બીનું મગજ, લવંગ સંભાગે લીએ તેમાં લીંબોડીનું તેલ મેલવી એક વાલની ગોળી બનાવે, એક અથવા વધુ ગોળી દરદીને સવાર સાંજ ખવાડે.

તાવની ગોળી—લીંબોડીનું મગજ એકજ તોલો, એની એક વાલના વજનની ગોળી બનાવી મોટાં માણસને બે ખવાડવી (લીમડાની ગોળી છે એવું જો દરદી જાણે તો તેને અસર કરે નહી)

તાવ માટે આદુના રસ સાથે સુનામખી ૦॥ તોલો ખાએ.

૧૫—તાવ (ઇનટરમીટંટ) માટે ૦। તોલો મરી તુલસીના રસ સાથે આપે છે.

૧૬—તાવ આવ્યા પછી ફેર આવે ત્યારે— સુંઠનું અંજન કરવું.

૧૭—તાવ ઉતારવા માટે તુળસીના પાનના રસમાં ૨) વાલ મરી મેળવી ખાવાં.

૧૮—તાવનો ઇલાજ—સફેદ આકરાનું મુળ કાને બાંધે તો તાઢીઓ તાવ તરત નરમ પડે એમ કેટલાક માને છે.

૧૯—તાવ—દરદીને કપાળે આંકરાના પાતરાં મુકે નો પરસેવો થઇ તાવ નરમ પડે છે. પાંતરા બાંધવાથી મગજ થંડુ રહે છે.

૨૦—તાવ—કેટલાક તાવના દરદીને નાળીએરનું તેલ (કોપરેલ) મસળવાથી ફાયદો જણાય છે.

૨૧–રાત્રે આવતો તાવ જાય—કુકડવેલનું મૂળ કાને બાંધે.

૨૨–તાવ માટે—કાચબાને આપો બાળી તેની રાખ કુઈનાઈનની જગોએ ઇસ્લામના મુલકમાં વપરાય છે.

૨૩–તાવ માટે પ્રાલાજ—નગોડનાં ઝાડનું મુળીઉ આતવારે સવારે લાવી તેને રીતસર કાંટેલા નવા સુતરથી વીટાળી કમરે બાંધે તો તાવ એવી માન્યતા છે.

૨૪–તાવ કાઢવા અને વીર્ય વધારવા માટે ઝેરી કચરો જાણીતો છે.

૨૫–તાવ માટે—તીવરી (તીકરી) ખારાં પાણી આગળ થાય છે તેના ફુળ અને પાન તાવ માટે ઘણા ઉપયોગી છે.

૨૬–તાવ પીતની હોય તે માટે—ચોખા તોલા બે, ધાણા ાા તોલો આખી રાત પાણીમાં ભીંજવી રાખી તેની કાંજી બનાવી પીએ.

તાવમાં અરૂચી માટે—ધાણા, એલચી, મરી સંભાગે ચુરણ બન ાા તોલો ખાવું.

૨૭–તાવ માટે–દારૂ હળધર અને બરએરીસની છાલનું ચુરણ અપાય છે. તે વારબગ ટીંચકર અને જેમ્સ પાઉડરનું કામ કરે છે. તાવ અટકાવવામાં કુઇનાઈન જેવું કામ કરે છે. પણ શરીરને પોચું કરતું નથી અને કાને બહેરાટ લાગતો નથી.

૨૮–તાવ—કવીનાઈનને બદલે પાંચ ગ્રેન ફટકી, દર ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવી. ઠંડી વાગીને ચોકસ વખતે આવતા તાવ માટે બે કલાક આગળથી આપવી, પછવાડે મીડાંનો જુલાબ જરૂર આપવો.

૨૯–તાવ માટે —ફટકડી તો૦ ૨) કલમી સુરો (સુરોખાર) ૪) તોલા અને કુંવારપાઠાના રસમાં ખરળ કરી તે કાદવના વાસણમાં મુકી મોઢ બંધ કરી કપડમટી કરવી. તેને છાણાનો તાપ આપવો દવા ફુલી જશે તેમાંથી ૧) વાલ સુધી ખાવામાં આપવી.

૩૦–તાવ ઉતરે—દરદી મરીની ગરમ ગરમ ચાહ પીએ અને ઓઢીને સુએ તો પરસેવો પડીને તાવ ઉતરે છે.

૩૧–તાવ આવે નહીં, તાવ અટકે—તાવ આવવાના વખત થાય ત્યારે કાનફેડીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખવો.

–તાવ ઉતરે—સુંઠ વાટી, ગરમ કરી, કપાળે લગાડે અને ઓઢીને સુએ તો પરસેવો થઈ તાપ ઉતરે

૩૩–તાવ સરવ જાતના નરમ પડે—૩ માસા કાળીજીરીને ફુ ત્યાં સુધી ઠીંકરાપર સેકવી, ૧૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૪ તોલા પાણી રાખી તેમાં મધ મેળવી પીવું.

૩૪—તાવ સુતજ્વર, તાવ સંતતજ્વર તરત ઉતરે—કુકરવાડાના પાનેનો રસ શરીરે લગાડે તો તાવ તરત ઉતરે.

૩૫—તાવ જાય—૦। તોલો પકાવેલો સમુદ્ર ફળ ગોળ સાથ ખાવો.

જુનો તાવ જાય—સાજીખાર આદુના રસમાં આવો.

જુઓ જીર્ણજ્વર વગી 'હાડંધગી'

જીરણ તાવ—ધગી—હાડધગી.

જીર્ણ તાવ, } માટે લીમડાની ગળોનો સત્વ ચુરણ કે ઉકાળો જુના
હાડની તાવ, } ગોળ અથવા મધ સાથે ઘણા દીવસ લેવું, એમાં પીપરની ભુકી ૧ વાલ નાખવી.

૧૩—ભોયરીંગણી, સુંઠ, ગળોનો ઉકાળો, પીપર સાથ ફકત સાંજે લેવાથી તાવ ખાંસી, અરૂચી દુર થાય.

૧૪—અતિવીષની કળીનો ઉકાળો સવાર સાંજ પીવો.

૧૫—શાકર તો. ૮, વાંસ કપુર ૪ તોલા, એલચી ૧ તોલો, તજ ।॥ તોલો એનું ચુરણ, ૦। તોલો મધ ઘી સાથ ખાવું. તાવ ઉધરસ મટે, શકતી આવે.

૧૬—તીફળાં અને પીપર સંભાગે ચુરણ બે આની ભાર સાંજ સહવાર બે વાર ખાવું.

૧૭—જીરણ તાવ માટે વિછીઆનું ચુરણ ૧ રતીથી ૧ વાલ સુધી ખવાડવો.

૧૮—જીરણ તાવ—દરેક તાવ, વાયું પીત કે કફનો વધારો થવાથી થાય છે તે માટે ગળો સત્વ ઘણું ઉપયોગી છે, કુઈનાઈન જેવો અવગુણ કરતો નથી. એના ઉત્તમ ગુણને લીધે એને અમૃત કહે છે. જીરણ તાવમાં પીતનો જોર હોય છે. ગળો, ત્રીફળાં અથવા લોહભસમ સાથ અપાય છે. ગળોના ઉકાળો અથવા સત્વ પણ વપરાય છે. પીતની ઉલટી, કમળો, જળાધર, આધાશીશી, તડકામાં ફરવાથી થતા ઝાડા માટે ગળોનો રસ અને સાકર પીએ.

૧૯—લિંબ સત્વ ૫ થી ૧૦ ઘઉંભાર મધ સાથ સેવન કરવું. લીમડાની લીલી છાલ ઘણા પાણીમાં બોળવી, ચોળીને વસ્ત્રગાર કરવું નીચે ઠરી બેસે તે સુકવવા,

૨૦—મદન મજરી ગુટીકા—જીના તાવ માટે—આમળા, દીવેલમાં સેકેલો ઝેર કચરો, પીપર, ગળો સત્વ, લોહભસ્મ સંજોગે મધ સાથ વટાણા જેવડી ગોળી કરી, સીસામાં ધામચુમાં રાખે. ૧ અથવા ૨ ગોળી રોજ ખાવી.

૨૧—બીજ વગરના લાલ મરચાં ૦| તો. કુછનાહન ૦||| તો. એની ૩) ગ્રેનની ગોળી ૧) ખાવી.

કાચા [illegible] કચરાને ગૌમુત્રના ૧૫ દીવસ રાખે, છોલતાં કાઢે અને ૨) તો. સાથ વચનાગ ૧ આની ભાર. ધોળાં મરી ૧) તો. પાનના રસમાં મગ જેવી ગોળી બનાવે. ૨) ગોળી પાનના રસ સાથ ૩) વાર આપે.

૨૨—લીંડી પીપર જુના ગોળ સાથ લીએ. અથવા મંડુર બી સાથે લીએ.

૨૩—લીંડી પીપર, કુલાવેલી ફટકી ચુરણ બે આની ભાર.

૨૪—ચોખાની રોટલી અને મુરબ્બા બે વાર રોજ ખાય તો ફાયદો આપે.

જીરણ તાવ.

૨૫—પીપર ૦| તો. મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ.

૨૬—કરીઆતાનુ સત્વ બે આનીભાર રોજ બે વાર ખાએ.

(લીલાં કરીઆતાંને છુંદી પલાળી રાખે, પછી કપડે ગારે; નીચે ઠરે એસે તેને સુકવે. તે સત્વ છે)

૨૭—અગતીઆના ઝાડની જાલોનો ઉકાળો પીવો.

૨૮—અરણીના લાકડાંના કટકાને સાથે ઘસજો તો અગની પેદા થાય, એનુ મૂળ મસ્તકે બાંધે તો જીરણ તાવ જાય.

તાવ ભયથી અથવા ક્રોધથી

તાવ ક્રોધ અથવા ભયથી ઉત્પન્ન થયો હોય, ત્યારે શાંતી આપવી અને ભય અથવા ગુસ્સો દુર કરવો.

તાવ કામ વીકારથી.

વીકારથી, વીર્યના નાશથી તાવ ચઢે તો વાળો, કમળ, ચંદન, તજ, ધાણા, જટામાસી વગેરે થંડા પદાર્થનો કાહવો પાવો શરીરે થડો લેપ કરવો.

તાવ વાગવાથી–શ્રમથી.

વાગવાથી } થાકોડાનો તાવ ચઢે તે માટે દરદીએ દૂધ અને
બહુ શ્રમથી, } ખાવા, અથવા ઘી પીવું. શરીરે ઘી અથવા
મસળવું.

ટાઇફ્સ ફીવર

આ તાવમાં દરદીના શરીરપર બલું અથવા લાલ ફુગી થાય છે, આંખની કીકી ફેલાયલી રહે છે, કાનમાં અવાજ અને માથે દુખાવો રહે છે, ૧૪ દીવસ પછી શાંતી થાય અથવા વધે

ટાઇફોઇડ દજ્વર–બ્રાહ્મનજવર

આં તાવ ૩ થી ૫] અથવાડીઆં સુધી રહે છે. ધીરે ધીરે તાવ વધે સવારે બે ડીગરી ઓછી થાય ૧૦૫ દીગરી થાય તે બીજાં અને ત્રીજાં અથવાડીઆં સુધી રહે આંતરડાંમાં સોજો થાય તેથી લોહી. પરૂ અથવા પીળા ઝાડાડા થાય. જીભ બાજુએથી લાલ અને વચમાંથી મેલવાળી રહે. આંખ અરધી ઊઘાડી રહે છે. બીજે અથવાડીએ શરીર પર ખસખસ જેવી ફુલ્લી થાય દરદીને માકીસ અને દારૂ આપે તો નુકશાન થાય.

તાવ પલેગનો

૧–ટીંક્ચર આયોડાઇ ર] ટીપાં પાણી સાથ દર બે કલાકે પીવાં. માંદ ઉપર ટીંક્ચર આયોડાઇન લગાડી કાલા પથરનોં સેક કરે.

૨–પલેગ સરૂ થવાની નિશાન—પાલેળાં ઊંદરનું પીંજરૂ જમીન પર રાખવુ ત્યારે ઊંદર સુસ્ત જણાય ત્યારે જાણવું જે હવા બગડે છે. વધુ ખાતરી કરવા માટે તે પીંજરૂ જમીનથી ફુટ અથવા ૧૦] ફુટ ઊંચુ રાખે જો પીંજરાનો ઊંદર હુશીઆર થાય તો જાણવું જે હવા જરૂર બગડી છે માટે ઘર ખાલી કરી જવું.

૩–મરેલા ઊંદરના બાલ ચપુ વડે ઓખવે તો બાલ ખરી પડે. તેના પગ આગળ ગાંઠ દેખાય, ત્યારે જાણવું જે હવા બગડી છે.

૪–મેફ્રી કાઇટ સ્પીરીટનો લેમ્પ બળે તે રંગે લાલ દેખાય ત્યારે હવા બગડેલી જાણવી.

૫–દરદીને પલેગ લાગુ પડે ત્યારે શરૂઆતમાં, આંખ લાલ થાય કાન બેહરા પડે; શરીર ભારે થાય, પરસેવો બંધ પડે. પેસાબ થોડો થાય, ચંદી લાગે. પછી ગાંઠ દેખાય, અને સનેપાત જણાય.

૬–તરત ૧] જુલાબ લેવો.

૭–પપીતા (ઇગનેસીઆ બીન) Strychnia Ignitia. એમાં ૧।। ટકા સ્ત્રીચન્યા રહે છે.

ટીંકચર પ્રગનીસીઆ (1 in 1o Reot spt)ના ૩) થી ૨૦) પાણી સાથ આપવાં, એથી શરીરે સકઠી આવે. એ બીઆં કાપી કમરે બાંધી રાખે તો જંતુને વધવા દીએ નહી. ૧ મેણુ ચુરણુ પાણી સાથ દર બબે કલાકે ૨૪) કલાકની અંદર શરૂ કરે તો અદભુત.

૮—પલેગ તથા મનફ્લુએનઝા માટે—લવંગ. મરી, એળીઓ, અંકક ભાગ, લીંબાગીનો મગજ ૩ ભાગ. લીમડાના પાનના રસ સાથ ગોળી. બનાવે. ૧) રતીની ગોળી ત્રણુ વાર રોજ આપે. પરસેવો આવે, પેતલાવે. નબળાઇ થાય નહી, એના બોહોળો ઉપયોગ કરનાર વૈદ શ્રમીઆં શંકર બાપુભાઇ મેહતા વિરમગામ. દરદીનો સ્વાસબંધ થાય તે માટે કંટાળા કુઅરના ગોલ કોમળ લીલાં ડીંટવા (છોગ) ને સેકી રસ તેમાં લુખાણુના ફુલ મેળવી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ચુસીઆ કરે. સનેપાટ જેવું થાય. લવારો બકારો થાય, નાદસ ભાગ દરદી કરે તો બ્રહમ પીપળાની વડવાઇનો ભુકો ાા તો. તરત શાંતી થાએ; કુતરાના ઝેરથી દરદી તોફાન કરતો હોય તે આ પ્રકારથી નરમ (સલફોનલ, ટ્રીઓનલ ૧૫) ગ્રેન ના જેવો ગુણુ એ બતાવે.

શરીર થંડુ પડે ત્યારે ૫) ટીંપાં ટીંકચર બેલેડોના આપવા. ખોરાકમાં ગરમ પાણી સીવાય કાંઇજ આપવું નહી. દુધ બી નહી. જો ઘણીજ ભુખ લાગે તો કાંદાં અને ખજુર ખાવા આપે. તાવ નરમ પડાખા પછી ખાવામાં નીચે મુજબ આપવું.

૧ાા તો. જુના બાજરાને ૧) શેર પાણી સાથ કાદવના વાસણુમાં ઉકાળે, ૦ા શેર રાખે. લુગડાંથી ગાળી ફકત પાણી પીવું. બીજે દીવસે ૧) તો. બાજરાના લોટને દુધમાં ઉકાસી, સાકર નાખી પાવું.

ત્રીજે દીવસે મગની ખીચડી ખવાડવી, ઘીનુ પણુ વાપડવું. ઘર ધોવા માટે મોરથુથુ ૨) ઊંસ, કારબોલીક એસીદ બે તોલા, પાણી ૧) મણુ મેળવી વાપડવું.

૯—પલેગ સોલ્યુસન: જે લોકપ્રીય થયું છે: જે ઘણું સારૂં કામ કરી શકે છે: જે સાધારણુ માણુસો બી વાપડી શકે છે તે,

પોતાસ કલોરસ ૩ા દરામ, પોતાસ આયોદાઇ ૩) દરામનું મીશ્ર કરવું. કાચના બુચની બાટલીમાં સોજી, પાણી વગરની એસીદ મ્યુરેટીક (૩) ઊંસ નાખવી; તેમાં ઉપલું મીશ્ર ચમટી ચમટી નાખી હલાવવું, સઘળું મીશ્ર એસીદ સાથ મળી રહે, ધુમારો નિકળતો બંધ થાય ત્યારે બાટલી થંદી જગામાં રાખવી. બુચ મારવો. ૧૦) દીવસ પછી બાટલીના તળીઆંમાં કાંકરી બંધાય ત્યારે ઉપરનું પાણી નિપારી લીએ

તે કાંકરી આયોડાઇ ટર ક્લોરાઇદ બર્ન(વ. ૧) ભાગ કાંકરીમા ૨૦) ભાગ ચોખું પાણી નાખી લાઇકર આ ા ૧૫ તરકલો રાઇદ બનાવે. તેના ૧૦] ટીપાં પાણી સાથ મેળવી દર ીને રોજ ૩] વાર આપે. જરમીસાઇદ–બનાવવા માટે પલેગ સોલ્યુશન ૧) તોલામાં ૩) તોલા પાણી મેળવી બનાવે; તેના ૫ થી ૧૦ ટીપા રોજ સવારે પીએ તો પલેગ લાગુ પડે નહીં. અને પલેગના દરદીની સારવાર કરવામાં પલેગ ઊડવાની બીહીક નહી.

આઇઓ દાઇ ટરકલોરાઇદની કાકરી બનાવવામાં વખત થોડો લેવો હોય તો તે મીશ્રની સીસીની ગરમી તદન નિકળી ગયા પછી તે બાટલી બરફના પાણીમાં મુકે અથવા નવસારના પાણીમાં રાખે.

૧૦–પલેગના તાવ માટે ઇંદ્રવારણીના મુળને પાણીમાં ઘસી ગાંડને લગાડે અને બે આની ભાર એ મળ પાણીમાં ઘસી પાએ તેથી તાવ નરમ પડે અને ગાંઠ બેસે

તાવ એનફ્લુએનઝા.

૧–કેટલાક વૈદનો વિચાર એવો છે કે, ચોક્સ જાતની તાવમાં અને ચોકસ જાતની દવા પીતાં દુધ ખાવું નુકસાન કારક છે, દવા અસર કરતી નથી.

દા. એમ, આર, ફીરોઝ સકર, એમ. ડી. બી, એસ, ધારવાર કહે છે કે "ન્યુમોનીઆના દરદીને દુધની સખત મનાઇ કરે તો રોગીઓ એકદમ સારા થાય.

ઊંધાફુળી જે ઉપર ફુલ ઊંધા થાય છે. બહુ ફુલ જમીન ઉપર લટકે છે. વરસાદ રુતુમાં, પથરવાળી અને ભેજવાળી જગામાં થાય છે. તેના પાન ગાયની જીભ જેવા (ખરબચ) ખરબચડાં હોય છે; તેને ગાઉજ્યાં કહે છે. એનાથી ન્યુમોન્યા તથા સરદીનો તાવ ઉતરે છે; ૧૦૪ ડીગરી વાળી તાવને કમી કર છે. શક્તી કાયમ રાખી તાવ ઉતારે છે.

૨–ઊંધા ફુળીના પંચાંગનો કાઢવો પીવો.

૩–ઊંધફુળી, ૦ાા તો. ખડસેળીઓ ૦ા તો. સિકરું ૦। તો. એ મીશ્રના ૦] ભાગ કરી રોજ આપવા. એ કાવામાં તાવ નાબુદ થાય.

૪–ઈન્ફ્લુએન્ઝા તાવ; નગના તેલના ૨૦ ટીપાં રોજ ૧] વાર લેવાથી લાગ પડે નહી.

૫–ઈન્ફ્લુએન્ઝા (કફજ્વર) આકડાનુ દુધ. આમા હળદર, કપુર, વાંસ લોચન, એળીઓ સંભાગે ગાળી ચણા જેવડી ગોળમાં બનાવે, એ ખાવાથી કફને ફેફસાંમાંથી બહાર કાઢે.

૬—ન્યુમોનિઆ; મેલેરીઆનો તાવ, ટાઇફોઇડ તાવ જેવા માટે પ્રખ્યાત આકડીર, અને રોગને રોકી રાખે કરનારો ખજાનો નીચે મુજબ છે.

નવસાર ૧૦] તો૦ કળીચુનો ૧૦) તો. બન્નેને ચુરણ કરી મેળવે. તેમાં ૦॥ સેર સરકો નાખે. ફીણ બેસી ગયા, પછી ૪) સેર પાણી મેળવવું. નીતરૂ પાણી ૧) અથવા ૨) તો૦ ૩। ૩। કલાકે પાણી સાથે આપવું. પરસેવો આવે, પીસાબ છુટે, તાવ નિકળે, (લાઇકર એમોન્યા એસીટેટીસ બી. પી. ની બનાવટ થઈ છે.)

૭—આકડાના પાન, અજમો, સિંધવ હાંડીમાં બાળી રાખ બનાવે. ૧) વાલનુ પડીકું રોજ ૩) વાર મધ સાથ આપેતો કફ છુટો પડે અને તાવ ખસે.

૮—ક્વીનીન અને કપુરની ગોળી તાવ માટે આપવી. ઘણી નબળાઈ હોય તો હાર્ટને શકતી આપવા એમાં કસતુરી ઉમેરવી.

૯—દરેક દરદીને ૧] વાલ નવસાર આપવો. તેથી શરીરમાં લોહી જમી જતાં અટકે.

૪ ન્યુમોનિઆ.

૧૦—નગોડના પાનની ચાહ પાની અને તેનો શેક કરવો.

૧૧—લખમી વિલાસ નામની આ તાવમાં દવા અપાય છે તેમાં ધંતુરાનાખી છે,

૧૨—તાવ અપવાસથી મટે છે કારણ કે દુષ્તિરસ (ખરાબ રસ) શરીરમાંથી સોસાઇ જાય છે.

૧૩—અળસીનો સેક કરવો; દરદી બકબકારો કરે તો સોનુ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી દવા તરીકે આપવું. અથવા સોનાનો વર્ખ મધ સાથ ખવાડવો. સીંધાલુણના કોગળા કરાવે. ખાવામાં અનાજ બંધ કરવું.

૧૪—સુદરસન ચુરણ વાપડવુ.

૧૫—આદુ અને તુળસીના રસમાં જેઠી મધ ઘસી પાવું. તેમાં મધ નાખવું;

૧૬—ફેફસાંનો સોજો નરમ કરવા સારૂ છાતી ઉપર અને પાંસળી ઉપર Croton Oil જમાલ ગોટાનું તેલ મસળવું, ટીનમાં ૩] આખુ આફુ મસળવું. ઉપર રૂ બાંધવેક જેથી રાઇ માફક આગ બળતી નથી, ફોલ્લીઆ થતા નથી, પણ ૨૪ કલાક પછી અળાઇ જેવી ફોલ્લી નિકળે છે, અંદરનો સોજો બહાર આવે છે.

૧૭—અડુસો ૩] તો. કોલમ, કરીઆતું, સુંઠ, પીત પાપડો, પીપળ મુળ, ગળો, સુગંધીવાળો દરેક ૧] તો. આ મિશ્રના ૫] ભાગ કરવા; ૧] ભાગ આ વસાણા અને ૧] શેર પાણી ઉકાળી ૦। શેર રાખે. તેમાંથી ૨॥ તો૦ દર ૩] કલાકે પીએ. ખોરાક મમરાની કાંજી.

૧૮—દરદીના હોઠ અને જીભ કાળી પડે તે વખતે સાકરીઆ ચુનાનું પાણી પાવું અમૂલ્ય છે.

૧૯—દેવદારનો ઉકાળો ઉત્તમ છે; કફ કાઢે, સોજો નરમ થાય, તાવ નિકળે.

૨૦—ઈનફ્લુએનઝાથી બચવા માટે—કપુર ૦॥ રતી [1/gr] ખાંડ ૨] વાલ (12/grs) એની ગોળી ૩] કરે રોજ ૧] ખાવી.

૨૧—ઇનફ્લુએનઝા (મામુલી નજલો) બે દાણા ૩) મસા, ઉનાફ ૬) દાણા, સીપીસ્તાન ૧૦) દાણા એનો ઉકાળો તાજો બનાવી ૪) ૪) કલાકે લેવો.

તાવ સઘળી જાતના

૨૨+૨૩—સેકેલા કાચકા, મરી, સંભાગે મેળવી ૨)વાલ પાણી સાથ રોજ બે વાર આપવું. એની ગોળી બની શકે. જો ત્રિદોષ થાય તો આ ચુરણ સાથ સંભાગે નવાસ ઉમેરે, તેમાંથી ૨ વાલ રોજ આપે.

૨૪—નાગ દુધેલીનો રસ ૪) તો (ચુરણ બી ચાલે) મરી ૦। તો.

૨૫—તાવ, હાંફણ, ચસકા મટે—સાબરસીંગાના કટકા કરી હાંલ્લીમાં મુકી કપડછંડ કરી ભઠ્ઠીમાં સળગાવવા. તેમાંની ખાખ તોલા ૦। દહીં તોલા ૫ સાથે ખાવી. (દહીં જેવી સરદીવાળી બીજી ચીજો-નીબી હાફણ માટે ઘણીવાર ભલામણ કરવામાં આવે છે.)

૨૬—તાવ—સેદરડીનો ગુણ એ છે જે તે સુંઘવાથી તાવ ઉતરે છે.

૨૭—તાવ માટે—સતતંજ્વર ૨૪ કલાકમાં બે વાર ચઢે અને ઉતરે તે માટે લીમડાની અંતર છાલ, પટોળપત્ર, ત્રીફળ, એનું ચુરણ ૦॥ તોલો દીનમાં ૩ વાર ખાય, અથવા ઉકાળો કરી પીએ.

૨૮—તાવ મટે—ઝીડામારીના પાનનો રસ ૦। તોલો, મરી દશ પાણીમાં વાટી પીવું,

૨૯—તાવ ખસે, નસકોરી ફુટેલી બંધ થાય—કુતરીના ઘાસના આ પાનનો રસ કાહાડી દરદીના નાખના બંધે નસકોરામાં નાંખે. ઘાસ સુકું હોય ત્યારે પાણીમાં તે વાટીને કસ કહાડી તે રસ વાપરવો.

૩૦=તાવ માટે—લીમડાનું આખું ઝાડ ઉપયોગી છે. તાવના કામમાં તેમજ તાવ ગયા પછી નબળાઇ માટે ઘણું ફાયદા કારક છે.

૩૧=પીતનો તાવ—વરીઆળી સાકરનો કાઢવો પીવો.

૩૨=તાવ માટે—સાજીખાર ફુલવેલો બે ચણા ભાર શરબત સાથે ખાય તો તાવ જરૂર જાય.

૩૩=તાવ જાય—તાજી છાસમાં અથવા દહીમાં સાજીખાર ખાવો.

૩૪=દરેક જાતના તાવ માટે—લીમડાનો ઉકાળો પીએ, તાવ હોય ને પીએ તો નુકસાન નથી.

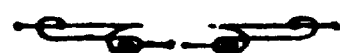
૩૫=તાવ માટે, કુખનાખનના જેવી ફાકી—લીમડાના પાન, કાંકચીઆના બીજ (કાચકાના બીજ) ગળોનું ચુરણ, કડું, તીખાં (મરી) કરીઆતું, કાળીજીરી, કીડામારી, સર્વ સંભાગે મેળવી તેનો ના તોલો ફાકી મારવી. તાવ ગયા પછી એ ફાકી ચાલુ રાખે તો શકિત આવે છે.

૩૬=કાંકચીઆ, અતિવીષ અને મરી સંભાગે મેળવી બે આની ભાર ફાકી ઠંડા પાણીમાં લેવી. તાવ હોય અને ન હોય તે વેળા પણ લઇ શકાય છે. તાવ માટે ઘણો સારો ઇલાજ છે.

૩૭–તાવ ચઢવા પહેલા વચ્છનાગના અરકના પાંચ ટીપાં પાણી સાથ આપવાં.

૩૮–સાધારણ તાવ માટે—વાંદાના પાનમાં પાણી નાંખી રસ કહાડી તે પાવો.

તાવ માટે—શેરડીનો સરકો ૧) ભાગ, પાણી ૫) ભાગ મેળવી તેનાં પોતાં મુકવાથી તાવની ગરમી ચુસાઇ જાય છે. કોઇ તાવમાં આખે શરીરે સરકો લગાડવો પડે છે. આજે એ જગાએ કોલનવોટર વપરાય છે.

તાવ આવે.

૧–સીતાફળ ખાઇને પાણી પીએ તો તાવ ચડે.

૨–કાકરી, જમરૂખ, ફુટ ખાઇને પાણી પીએ તો તાવ ચડે

૩–તાવ ચડે—અનુંરાધ અથવા ઉતરાભાદરપદ નક્ષત્ર વખતે આંબો અથવા ખાખરો એ ઉપરનો વાંદોલઈ હાથે બાંધે તો તાવ આવે છે.

તાવ ઇનટરમીટંટ.

૧–ઇનટરમીટંટ ફીવર—મીઠું તાવ અટકાવનાર તરીકે વપરાય છે પણ કયુનાઇન કરતા ગુણ ઓછો છે.

૨–તાવ ઇનટરમીટંટ માટે—કપાસીઆના બીની ચાહ એક કપ કરીને તાવ આવવાની વખતની એક કલાક આગળથી આપવી.

તાવ ઇનટરમીટંટ—અંગરેજી ઇપેકકયુનાની માફક શુરીજન તાવને અટકાવે છે.

ત્રીદોષ, ન્યુમોનીયા, અવધા તાવ માટે—કાચકા અને મરી સંભાગે ચુરણ કરીને ૪ થી ૬ વાલ રોજ ૬ વાર પાણી સાથ લેવું.

ધગીતાવ–જીર્ણજ્વર હાડધગી.

૧–ધગીતાવ—કુવાડીઆના બી શેકી કાફીની માફક કાવો બનાવી પીવાથી ધગી જાય છે. કુંવાડીઆના બી જુનની જગાએ વપડાય છે.

૨–જીર્ણજ્વર માટે ગળોનો સત્વ, સાહજીરૂં, સંભાગે લઇ જુના ગોળ સાથે એની ગોળી એક વાલ વજનની બનાવી એક ગોળી દીવસમાં ત્રણ વાર ખાવી.

૩–શરીરની અંદરનો તાવ નીકળે—જીરાંની ભુકી એક પઇસા ભાર, ગોળ અથવા સાકેર સાથ પરોઢીએ ખાવી, ઉપાય સારો છે. તાવની ગરમી નીકળી જાય છે.

૪–જીરણ તાવ માટે—લીંડી પીપરનું ચુરણ ૦। તોલો મધ સાથ ખાવું.

૫–ચમારદુધેલી–આ વેલો ઝાડ ઉપર સાધારણ થાય છે, ચોમાસાની આખેરીએ તે ઉપર ફુલ થાય છે, શીઆળામાં ફળ થાય છે એ ફલો સાથે થાય છે. આકડાના ઝાડના ફળ જેવાં એનાં ફળ છે. પણ તે ફળ પર કાંટા હોય છે, તે ફળ ફાટીને અંદરથી રૂ નીકળે છે તે હવામાં ઉડી જાય છે. આકડાના પાનની માફક ચમાર દુધેલીના પાનમાંથી દુધ (ચીર) નીકળે છે. આ ઝાડ ઠામેઠામ થાય છે.

જીરણ તાવ, ઉધરસ, મરડો મટે,=ચામડીના રોગ, ઉપદંસ સારો થાય,=સખીવા મટે,=લોહી સાફ થાય—ફુળ આવે તે વખતે આખા ચમાર દુધેલીના વેળાને સુકવી ચુરણ, બનાવે તેમાં જેઠીમધ અને સાકર સંભાગે મેળવે, આ ચુરણ ૦ થી ૦॥ તોલો રોજ બે

વાર ખાએ. ઉપલસરી અને સારસાના બધા ગુણો એમાં છે. એનો અરક (ટીંકચર) બની શકે છે. એનો રસ ૪ ભાગ અને સ્પીરીટ ૧ ભાગ મેળવે તો અરક બને, તેની માત્રા ૩૦ થી ૬૦ ટીપાં છે.

૭–જીર્ણજ્વર માટે લીંડી પીપરનું ચુરણ ૨ વાલ, મધ સાથ ખાવું અથવા દૂધમાં ઉકાળી પીવું.

૮–ગળોનું ચુરણ, મધ, ઘી, અથવા ગોળ સાથે ખાવું.

૯=ઇંદ્રજવ ૦। તોલો દહીં સાથ ખાવું,

૧૦–ડાડમીવાળા દરદીના પગના તળીઆમાં દીવેલ મસળવું.

૧૧–જીરણ તાવ માટે પકવેલી ધાપાણ (ધામણ) ૨ થી ૪ વાલ અથવા વધારે અપાય છે.

તાવ ઉતારે

૧–જ્વર બિંદુ તાવ ઉતારે. અતિવિષની કળી, સુરોખાર, ફુલવેલી ફટકડી એકેક તો૦ સોના ગેરૂ ૦। તો૦, ૨) થી ૪) રતી મધમાં ચટાડી ઉપરથી ફુદનો નાખેલી ચાહ પીવી સઘળા તાવ ઉતરે.

૨–સાજીખાર ચોખ્ખો કરેલો (સોદા બાઇ કારબ) બે વાલ, ફુલવેલો નવસાર ૨) વાલ પાણી બે તોલા, તાવ ઉતરે ત્યાં સુધી ૩, ૩, કલાકે પીવું.

તાવ પાછો ન આવે તેનો ઇલાજ કરી લેવો.

૩=અંધાડીના મુળની અંતર છાલ ૧) થી ૨) વાલ ગરમ પાણીમા આપે, દરદી ઓઢીને સુએ. પરસેવો પડી તાવ ઉતરે, હાર્ટ અને શરીર નરમ પડે નહીં. વામીટ થાય તો અડચણ નથી.

૪=બાલકનો તાવ ઉતારવા માટે બિંબ્રવ, કડું. હરડે સારૂં છે.

૫=ધામણ કાચુ, ફુલાવેલો ટણકનખાર) સંભાગે ૨) થી ૩) વાલ આપે ગાયના દુધમાં આપે.

૬=અતિવીતી, સુરોખાર સંભાગે મધ સાથ લીએ. તાવ તરત ઉતરે

૭=આકરાના ફુલવાળી રાખ સુંઘે, દરદી ઓઢીને સુએ, છીંક આવે, પરસેવો થાય, તાવ ઉતરે મોઢું બધ રાખે.

૮=આકડાના પાકા પાનને સેકી રસ કાઢે, આખા શરીરે લગાડે. પવન વગરના ઓરડામા ઓઢીને દરદી સુએ.

૯=અતિ વિષનું ચુરણ બે વાલ, ગરમ પાણી ૪) તોલામાં નાખી ઢાંકી રાખે થંડુ પડે ને દરદીને પાએ તેથી પરસેવો નિકળે જો નીચવીની ગાળે તો પરસેવો લાવે નહી.

આ રીતે ચાહ બનાવે તેને 'ફાન્ટ' કહે છે. એન્ટીફેબ્રીનનું કામ એ કરે છે. હાર્ટને નબળુ કરતું નથી.

૧૦=આતવીસનો ૨) વાલ ભુકો પાણી સાથ આપે તો ફેબ્રી ફીઊજનું કામ કરે પણ તેનો અવગુણ એમાં નથી.

૧૧=અતિવીસ (એને ચુણાની ફાકમાં રાખે તો સળે નહીં) ફેબ્રીફીઊજ અથવા કુઇનાઇ મરી, સમ ભાગે મળવી ૨) વાલના પડીકાં કરે. બબે કલાકે એક પડીકુ પાણી સાથ આપે. જીનો તાવ નિકળે.

૧૨=એરંડીઆના પાન પાકા સેકી રસ કાહાડે તે દરદીના પગના તળીઆંથી કેડ સુધી મસળે ઓઢીને હવા વગરના ઓરડામાં સુએ પરસેવો પડી તાવ ઊતરે.

૧૩=અબરકનો કાચો ભુકો ૧) વાલ ચાહ સાથ પીએ, એન્ટી ફેબ્રીન જેવું એ છે. બનાવવાની રીત, (અબરકને સાકર સાથ ખુંદે તોજ ભુકો થાય; ખુંદવાનો ખળ જરાબી મેળવાળો ન જોઇએ નહી તો સફેદી કમ થસે, ખુંદીલા ભુકાને પાણીમાં નાખી હલાવી સાકરનું પાણી જુદું પાડે (તેનુ શરબત બની શકે.) ભુકાને સુકવે તો એન્ટી-ફેબ્રીન બને.

૧૪=સરકો ૧) તો. મધ ૨) તોલા પાણી ૦॥ સેર પીએ તો શરીર થંડુ થાય.

૧૫=દારૂ હલદર, તાવ ઊતારવામાં, ટીંક્ચર વારબગ અથવા કુઇનાઇન કરતાં વધારે સારૂં છે.

૧૬=આંબળીનો ગર્ભ ૪) તો, વરીઆળી ૧। તો, પાણી દોઢ પાસે ર ૧) રાત ભીંજવી રાખે, સહવારે નીચવી ગાળે, ઘટ્ટુ પાણી નાખી દોઢ પાસેર કરે, તેમાં ૫) તો ગોળ અથવા શાકર નાખી શરબત બનાવે. ૫) તો. શરબત પાણી સાથે દર ૩) કલાકે પીએ.

૧૭+૧૮=સુરોખાર ૦॥। તો, લીંબુ બે, પાણી ૦॥ શેર, ૧) ઊસ દર ૩) કલાકે, તાવ ઊતરે ત્યાં સુધી આપે.

૧૯=વચનાગ (વખમો=એકોનાઇટ) અને મરી સંભાગે મેળવી અેકેક ગ્રેનની ગોલી કરે; ૧) અથવા ૨) ગોળી દર ૩) કલાકે તાવ ઊતરે ત્યાં સુધી આપે.

૨૦=આકડાનાં પાન અને મરી સંભાગનું ચૂરણ ૧) પાઇ ભાર રોજ ૩ વાર લેવું.

૨૧=તાવની ગોળી,=કુઇનાઇન ૧ ભાગ. ભાગ, મરી ૨) ભાગ, ગોળ ૪) ભાગ એની ૧) વાલની ગોળી જળદી દ્દાયલો આપે. બીજી તાવની ગોળી=કાચકા ૧। તો. અતિવિખ ૧૦) તો. ખારક ૨॥ તો. ૧) વાલની ગોળી બનાવી રોજ ૩ ગોલી ખાય.

ટાંકી=ચાંદી.

૧–સરગવાની છાલનું ચુરણ અથવા નિપાળાની છાલનુ ચુરણ અથવા ત્રીફળાંની રાખ દાબે અથવા મધ સાથ મેળવી લગાડે.

૨–મોરથુથુ ૧, કાથો ૨), મુડદાસીંગ ૨), સોપારીની રાખ ૨) નુ ચુરણ લગાડે.

૩–રાળ, લુબાન, ઓદાર, હીરાદખણુ દરેક ૦ાા તો. પારો ૧) તો. ખરળ કરી ઘી સાથ મેળવવું પારો ખુલ્લી નજરે દેખાય નહીં ત્યાં સુધી ઘુટવું..

૪–જસતના ફુળ (ઝીંક સલફ્સ) ૨) વાલ પારાની ખાક (કેલોમેલ) ૨) વાલ, પાણી ૦। તો. મેળવી તેમાં રૂ ભીંજવી ચાંદી ઉપર મુકે તે ઉપર કોઇબી લીલું પાન બાંધે. ૨૪) કલાક પછી ફરી મુકે, ચાંદીના ગુમટા ઉપર સોજો આવશે અને ચાંદી મુળમાંથી નિકળી જશે.

ટાંકી વિસફુટક, ઉપદંશ=ફરંગ રોગ.

૫–સોમલાનો ગુંદ, કાથો, સોપારીની રાખ, બોરડીની છાલ, સંખજીરૂં એનુ ચુરણુ દાબે, રૂઝ આવે,

૬–શરીરે ચાઠાં ફુટી નિકળે ત્યારે હરડે, બેરાં. આમળાં ચાલુ ખાવાં એના ઉકાળાથી નાહવું. નહાતાં પહેલાં ગાયનું છાણુ શરીરે રગોળવું. ત્રિફળાની રાખ દાબવી.

૭–ચંબેલીનો રસ ૧૫) દીન પીવો. (ત્રિફળાં અમુલ્ય ઇલાજ છે, અજીરણુ, પીસાબે બળતરા, મગજ બીમારી, હાડપગી, કોઢ, કરોળીઓ, કંઠમાળા, લુખસ, અળાઇ શરીર ફીકું, સોજા માટે ઊપયોગી છે.)

૮–૨૪) કલાકમાં ફાયદો જણાય. હકીમોમાં ચાલતી એક ગુપ્ત દવા ચોપચીની ૫) વાલ, હિંગલો ૦ાા તો. ફુલાવેલું મોરથુથુ ૧) તો, ખાદીનું કપડું જેમાં પારો મસળવાથી કાળું પડીગે હોય તેની રાખ ૦। તો. ઇંડાના કોટલાંને બેભટમાં ભુંજી બનાવેલી રાખ ૦। તોલો, ૧૦૦) વખત ધોયલું ઘી એનો મલમ વાપડે.

૯–દારૂદીના પાનનો રસ ૧) અથવા ૨) તો. લાંબો વખત રોજ ખાય.

૧૦–કાળીઆ સરસના પાનની રાખ લગાડે.

૧૧–ટાંકીથી ઇંદ્રીમાં કાના પડે તે માટે મલમ—૮) સોપારી અને બે પસાભાર તંબાકુની ભસમમાં ફુલાવેલું મોરથુથુ રતી બે નાખી લીંબુના રસથી ૧ાા [illegible] રગડે. મલમ જેવું થાય ને લગાડે અને એવલી પાન બાંધે,

૧૨—ફીંગવર્તી=ચંદી પડવાથી લીંગનું ફુલ ધંકાઇ જાએ તો ફુલ અને ચામડી વચે નીચે બતાવેલાં પાણીની પીચકારી મારવી.

જો ફુલ ખુલ્લું હોય, ચામડી ફુલની ઉપર ચઢી ગઇ હોય ફુલ પર સોજો હોય તો નીચલું લીલાં પાણીનું પોતું મુકી તે લોસનથી બાનુ રાખવું.

લીલુ પાણી=મોરથુથુ ૧) ફટકડી ૨) કપુર ૨) તોલો એ ચીજો પીગળે એટલું પાણી લઇ મીશ્ર કરવું—આ પાણી ૧) ચમચો અને ૧॥ શેર પાણી મેળવે તો લીલું પાણી થાય.

ટાંકી—વિસ્ફુટક.

૧=ટાંકીવાળા દરદી જેને ટાંકી ફુટી હોય તેને થુવરનું દુધ મધ સાથે મેળવી ખવારે.

૨=ટાંકીની ભુકી—ફટકી ફુલાવેલી તોલા ૨), કાથો તથા પાપડીઓ ખાર તોલો ૦ા, મોદારસીંગ તોલો ૦ા, સંખજીરૂં તોલા ૦ા, બધું કપડછંદ કરી આયોડોફોરમની માફક વાપરવું, તેથી ટાંકીની ચાંદી રૂઝે.

૩=વિસ્ફુટક—મોદાસીંગ બાળેલી ૦॥ પઇસાભાર, જુની કામરી (વાંસ) ને બાળીને કરેલી રાખ ૦॥ પઇસાભાર, એલચી દાણા ૮ પઇસાભાર, બરાસ કપુર માસો ૧ કપડછંદ કરી ઘાંદામાં દાબે તો રૂઝ આવે છે.

૪=ટાંકીના દરદ, પીસાબના દરદ—પાતરાં સાથે આખા મુળો સહવારે ખાવાથી આ દરદોને ફાયદો થાય છે.

૫=ટાંકી ઉપર દાબવા માટે—મોદાસીંગ તોલો ૦ા, સુરોખાર તોલો ૧ા મેળવીને લગાડવું.

૬=આનંદચંદ્ર ગોળી—મરી, સરસવ, અજમાનું ભુસું સમભાગે મેળવી ચાનીબોર જેવી ગોળી કરી રોજ ૧ સહવાર સાંજ ખાવી. કોઇબી જાતના તાવને ૩) દીવસમાં કાડે સ. મોટી કીમતની પેટંટ મેદીસીન કરતાં એ વધારે સારી છે.

૨૫—ડગળ નામ લેપનો:—કાંટા સળીઆ પાન ૭) સુંઠી ૦॥ શેર પાણીનાં ડીકાણી નવટાંક રાખી તેના બે ભાગ કરી રોજ બેવાર પીએ ૨૧ દીન ચાલું રાખે. તાવ કમી થયા પછી આકતી થાય ત્યારે કાંટા સળીઆના ફુલ ૨) રોજ મધ સાથ ખાય.

પથરેજી, મણ્ણુ, આદુ, ખાંડ, ઇગની સખત મનાઇ છે. ચારોળી પાણીમાં વાટી શરીરે લગાડવી.

૧૪–ખાખરના પાનની પળાડીની દાંડીને બાળીને કરેલી ખાક ત્રાંબાના વાસણમાં દહી સાથ મેળવે અને લગાડે.

૧૫–દારૂડીના મુળની છાલ, એલચી, કાઠો સંભાગે ચણા જેવડી ગોળી બનાવે, ૨) ગોળી દીવસમાં ૩) વાર ખાએ. મોઢું આવે નહી; મોંઢામાં ગરમી લાગે નહી. ખોરાકમાં દુધ ભાત રોટી.

૧૬–ચીઓડીના બીજની ગોળી વટાણાં જેવી, સુંદર સાંથ બનાવે ૧) ગોળી રોજ ૩) વાર ખાએ, વિસ્ફુટક જખડી સુકાએ.

૧૭–ધોળી અથવા રાતી કરણનું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે, ટાંકી ઉપર લેપ કરે તો ઘણીજ અજબ રીતે અસર કરે.

૧૮–ગધેડાંના લીદાંની રાખ લગાડે.

૧૯–ઊમરો ઊમરડો જુનું ઝાડ કુવા નજદીક હોય તેના થડમાં માણસ પુર ખારો ખોડે, અને ઊમરાનું સીધુ મુળ સોધી કાઢવું. આસપાસના મુળીઆં લેવા નહી. તે સીધા મુળને કાપી રસ કાઢવો, કાપેલા મુલના ઉપલા ભાગ નીચે વાસણ મુકવુ. તેમાં આખા ઉપલાં ઝાડનો રસ નિપરાઇ એકઠો થશે. આ રસ સાપને બહુ ગમે છે, અને પીએ છે. માટે વાસણનું મોઢુ એવી રીતે ..ક કરવું જે તેમા પડતો રસ સાપના મોઢાંમાં આવી શકે નહીં. ખોડેલો ખારો પુરી લેવો (એ ખારામાં સાપ માથુ મારી અંદર જઇ સકે) ૮) દીવશ પછી પેલુ પાણી કાઢે તેમાંથી ાા અથવા ૧) તો. દરદીને રોજ પાએ. કોઇ દવાથી ફાયદો ન થયો હોય તેવા દરદીને આ ઇલાજથી ફાયદો થાય છે આ પાણી બગડતું નથી.

૨૦–સોનાના વર્કના ૩) પાના, મોટી હરડે ૩) વાલ, આમલા ૨) વાલ, લીમડાના પાનનુ ચુરણ ૩) વાલ, આબાહળદ ૩) વાલ, ગળોનું ચુરણ ૨) વાલ એની બે પડીકી કરી રોજ મધ સાથ બે વાર ખાવી.

૨૧–દારૂદીના પાનનો રસ, ૧ તો. સરપંખા ૧) તો. ૨૧ દીન ખાએ.

૨૨–હીમજી હરડે ૨) તો. મોરથુથુ ફુલવેલ ૧] તો. સાકર ૧) તોઃ ૧૦૦) લીંબુનો રસ ખરલ કરી ચાની બોર જેવડી ગોળી કરી રોજ ખાએ ઉપરથી માખણ ખાય. ટાંકીના ફુલ્લાં ગમે તેટલા હોય તે નરમ પડે.

ગરમી આખે શરીરે ફુટી નિકળે ત્યારે પારાની દવા (ફળામેલ) નો ધુમાડો દરદીને આપવો, અને ખોરાકમાં સાકર, ઘી ને રોટલો ખાવો, અથવા તે ન મળે, અથવા ખાઇ શકાય નહી તો ૨) બાજર પતાળુ (રતાળુ નહી) રાતરે બાફી રાખવાં અને સહવારે ખાવાં.

ભેંસના છાણનો રસ ૨) તો. મધ સાથ બે વાર રોજ પીવાથી ગરીબ દરદીને સારૂં થાય.

ઠાક—ઉતરે.

તુળસીના પાનની ચાહ પીવાથી ઠાક ઉતરે.

દમ—સ્વાસ—ઉધરસ—કફ—હાફણ.

સ્વાસ—દમ માટે ધતુરો ઘણો ઉપયોગી છે. ઘણી સારા અસર કરે છે. દમવાળા દરદીને ધતુરાનું બી એકેક રોજ ૧ અથવાડીયું ખવાડવું. બીજું આખું અઠવાડીયું બબે ખવાડવાં. ત્રીજે અઠવાડીએ ત્રણ ત્રણ રોજ ખવાડવાં, ચોથે અઠવાડીએ ચાર ચાર અને પાચમે અઠવાડીએ પાંચ પાંચ ખવાડે તો એ રોગ મટે.

૨—દમ, ઉધરસ, કફ, મોઢામાં ચાંદા—જેઠીમધના માફક ચનોટીના પાતરાં મોંઢામાં રાખી ચુસવાથી ફાયદો થાય છે.

૩—દમ માટે—આંકડાના ઝાડની અંતર છાલની રાખ એક વાલ ખાવાના પાનમા ૭ દીવસ ખવાડવી અથવા પાનના રસમાં ગોળી કરી આપવી.

હાફણ, દમ, અમુજન, શ્વાસ,

૧—કાલા ધતુરાના દાંખલાં, કાલી સરસદાની સીંગ આખી હરડે હળદર, સંભાગે ચુરણની બીડી બનાવી પીએ.

૨—ગોળ સેર ०।, તબાકુ શેર ०॥ વાટી સંપુટ કરવો તેની વચમાં, કોડીઉ લુંબાણુ ०। સેર મુકે કપડછંદ કરે, બસેર છાણાનો તાપ આપે ટાઢુ પડેને લોબાન કાઢે ૧, વાલ દરદીને ખવાડે ઉપરથી ચુરમુ ખવાડે.

૩—કુસમાડ (કાહલું) એના ફુલ, ફળ આવી ગયા પછી તેની જડ કાહાડે, ૨ માસા (વધારે નહી) ચુરણ મધ સાથ ખાય. અથવા પાણી સાથ સવાર સાંજ પીએ, અંગ્રેજી દવાથી નહી થયલાં કામો આ દવા કરે છે,

૪—બહુફળીનું ચુરણુ ०॥ તો. સાકર સાથ ખાવું.

૫—કાડો ૧૦, મરી, ૧, અરીણુ ૧, ભાગ એની ૧, વાલની ગોળી કરી મોંમાં રાખી ચુસવી.

૬—સમુદર સોસ. [લસોડો, સપ્રરતાન,) એના પાનની ભજીઆં અથવા પતરેલ બનાવી અમુજન માટે ખાવી.

૭—એ પાનની ૧, બાજુ સફેદ જો ચામડી પર મુકે તો ચામડી પાકે બીજી બાજુ લીલી જો ચામડી પર મુકાય તો રૂઝ આવે. સરસીઆં તેલમાં જુનો ગોળ મુકી ખાએ.

૮—અરંદુસીમા પાનનો રસ ૧, તો, લીંડીપીપર ૧. વાલ દીવસમાં ૩, વાર ખાવી.

૯—દેવદાર ૪ તો, પાણી ૬૪ તો, ઊકાળી ૮ તો. રાખે, તેના ૩. ભાગ કરી ૩, વાર રોજ પીએ.

૧૦—લીંડીપીપર ૪ વાલ જુના ગોળ અથવા મધ સાથ રોજ ૩, વાર ખાએ.

૧૧—સુરોખાર અથવા સોડા સલફસ, પાણીમાં જેટલો પીગળે તેટલો પીગલાવવો તે ઘટ પાણીમાં લુગડું બોળી સુકવે, તે ઉપર લુબાનનો અર્ક નાખે, તેનો ધુમાડો હરદી લીએ.

૧૨—સુરાખારનું ઘટ પાણી બનાવે, તેમાં ખારના ચોડા ભાગે ધતુરાના પાનનું ચુરણુ નાખે, ૧ દીવસ રહેવા દીએ. લુગડું ભીંજી ગાળે, તેમાં બ્લાટીંગ પેપર મુકે, અને સુકી તેનો ધુમાડો લીએ.

૧૩—સોમલનો અર્ક (તે અંગ્રેજી લાઇ કર આરસેનીક) ૨ ટીપા પાણી સાથ રોજ બેવાર, ખાધા પછી લીએ., આઠ દીવસ પછી બે દીવસ ખાંચો રાખે, આ મુજબ ચાલુ રાખે તો હાફણુની જડ જાય,

૧૪—કસતુરી ૧ ભાગ, મરી ૨ ભાગ, સુંઠ બે ભાગ એક વાલની ગોળી ૨ રોજ ૩ વાર ખાય.

૧૫—ભોંયરીંગણીનું મૂળ ૧ા તો. પાણી ૧૫, તો. ઊકાળે, આઠ તોલા રાખે, એના ૩ ભાગ રોજ પીએ. રોજ તાજુ બનાવે.

૧૬—લવંગ, તજ, કપુર, અરીણુ, સુંદર સંભાગે ૧, વાલની ગોળી બનાવે, ૨ ગોળી રોજ ૩, વાર લીએ.

૧૭—ભારંગના મૂળ અને સુંઠ સંભાગે ०। તો. ચુરણુ આદુના રસમાં સવાર સાંજ લીએ.

૧૮—આદુ અને હળદર સંભાગે મેળવી એનો ધુમાડો લીએ.

૧૯—સરપખાના પંચાગના ચુરણુની બીડી પીએ.

૨૦—પીળા એલીઓ ગોળ સાથ મેળવી વટાણા જેવડી, ગોળી બનાવે, ૧, ૨, ગોળી પાણી સાથ ખાવી. ગોળી દાંતને લાગવી ન જોઇએ ઉપરથી સાકરનો સીરો ખવાડવો.

૨૧-અજમો અને ખસખસ સંભાગે ૦। તો, પાણી સાથ રોજ ૩, વાર ખાએ.

૨૨-કળીઆનું સફેદ પડ ૧ રતી, ગોળ સાથ રોજ ૩, વાર ખાવું. Blatta નામની દવા એમાંથી બને છે તે ડાકટરો વાપરે છે.

૨૩-ભુંજેલો ટનકણખાર ૧, તો, એલચી નંગ ૫ ભુંજેલી, અતિવીષ ૧ તો, એનુ ચુરણ ૧, વાલ મધમાં રોજ બે વાર ખાવું.

૨૪-પીપલમૂળ ૦। તો, ખાઇને દુધ પીવું.

૨૫ ધતુરાના કાચા દીંડવામાં રહે તેટલાં અધેંગ ભરે, આટાનું પડ કરી બાફે. તેમાં અજમો ૨, તો, લીંડીપીપર ૧, તો, અફીણ એઆની ભાર ગોળમાં ગોળી બનાવે સવાર સાંજ ૧, ગોળીનો રસ ગળે.

૨૬-આદુનો રસ અને મધ ચાટવું.

૨૭-અરડુસાના પાનના ચુરણની બીડી બનાવી પીએ. પાનનું ચુરણ ૩, વાલ ખાએ. પાનનો રસ ૦॥ તો. મધ સાથે અથવા આદુના રસ સાથ ખાએ. ક્ષયને, હાફણને ફાયદો કરે અરડુસાનાં મૂળ અને પાનનો ઉકાળો, મરી, લીંડીપીપર સાથ ઉત્તમ ફાયદો આપે. (રાઈ અને દોધી ખાવાથી હાફણનું જોર વધે.

૨૮-રૂ વંતીને આખો છોડ ચુરણ તરીકે ૦। તો મધ સાથ ખવાય છે.

૨૯-બોડાવજ (સ્વીટ ફ્લેગ) ૩, વાલ લેવુ.

૩૦-હાફણ સર થાય એટલે હાફણની શરુઆતમાં સુંઠ અને નીમખ સંભાગે ચુરણ ૦॥ તો, લેવું.

૩૧-ગળાંમાં આંગળી ઘાળી વામીટ કરવું.

૩૨-ઘણું જોર હાફણનું હોય ત્યારે મોંઢાં ઉપર ઠંડુ પાણી છાંટવું. બરડાની કરોડ ઉપર રાઈ મુકવી.

૩૩-હાફણ મટે નહીં તેના ઈલાજો=સાંજે જાડી ખાવું, રાતરે ખાવું નહી. હીચકા ખાવાની કસરત ચાલુ રાખવી.

૩૪-હાફણ માટે ત્રાંબુ ઘણુ ઉપયોગી છે. તે નરમ આકારમાં ખાવું જોઇએ. મોરના પીછના ચાંદમાં તાંબાનો પત છે માટે મોરના પીછની રાખ ૨, થી ૪ ચાર વાલ, મધ અને ઘી સાથ ખાવી. (મધ અને ઘી સરખાં પ્રમાણમાં ન લેવાય, તે લેવાથી નુકસાન થાય છે, મોરના પગમાંથી ત્રાંબાનો પત છે તેથી તેનું તેલ બની છે અને દવા તરીકે વપરાય છે.

૩૫-એળીઓ અને ગોળની ગોળી સારી છે. તે ગોળીને રૂપાનો વર્ખ ચઢાવી રોજ બેવાર બબે ગોળી ખાય તો ઘણો ફાયદો છે

૨, થી ૪, તો, ઘી ગરમ કરીને પીએ ॥ કલાક સુધી પાણી પીએ નહી.

૩૬–મોરથુથુ ૫ા રતીનો અરધોભાગ પુઠની ગ્યુકમાં લપેટી ગળી જવું. તાતકાલીક ગુણ આવે, હાફણ તરત નરમ પડે.

૩૭–વજ (ગંધીલોવજ) બેઆની ભાર ગરમ દુધમાં લેવું. ૩, કલાક પછી એકઆંની ભાર થંડા પાણીમાં લેવું. ૩, કલાક પછી ફરીથી થંડા પાણીમાં લેવું. કોઇ દરદીને વામીટ અથવા ખકારી થાય, કોઇને ન થાય, પણ હાફણ જરૂર બેસે. કફના સઘળાં દરદ નરમ પડે.

૩૮–હીંચોળા ઉપર ઊંચાણ સુધી હીંચકા ખાવા.

દરાઝ, ખરજુ, લુખસ, કીડ–ધવડો હાધર—ગજકરણ.

૧–દરાજ—ગળકાને કાપી કટકા કરી ઘીનો હાથ દેવો, લોઢી ઉપર ઘીનું પોતું ફેરવી ગળકાને બાળી કોયલો કરવો. ૧૦૦ વાર ધોએલાં ઘીમાં મલમ કરી લગાડવો તેથી દરાજ મિટી જાય છે.

૨–દરાઝ માટે—ઘઉનું તેલ અને મરઘાંની ચરબી મેળવી લગાડવું.

૩–લુખસ, ખસ, હાધર સારી થાએ—૪ ભાગ તલના તેલ સાથ ૧ ભાગ ગંધક મેળવીને દીવસમાં બે અથવા ૪ વાર મસળે કપડાથી ગાળે.

૪–દરાઝ માટે—કાથો અને ફરાસ પાપડો મેળવીને લગાડવો.

૫–દરાઝ માટે—ગોઆ પાઉદરની માફક અમલસારો ગંધક વપરાય છે.

૬–એલીઆને સરકામાં ગાળીને લગાડવો. એલીઆને સરકામાં મેળવે, સુકવીને ભુકો બનાવે તે ગોઆ પાઉડર માફક વાપરૂ.

૭–પાગસનાં ડીંડવા પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૮–કુંવારીઆનાં બી એક ભાગ, સાજી ખાર બે ભાગ, જવ ખાર ૪ ભાગ, લીંબુના રસમાં મેળવી વાપરવું. દરાઝને ખેરાયાંથી પહેલે ઘસવું ને પછી લગાડવું.

૯–કુવાડીઆ, અને લીમડાના પાંદડાનો રસ લીંબુના રસ સાથે દરાઝ ઉપર લગાડવામાં આવે છે.

૧૦–નાળીએરની કાચલીનું તેલ લગાડે છે. કાટલીને ચુલામાં મુકી સળગાવી તે બળતી કાટલીને પીતળની થાળીમાં મુકવી અને તેની ઉપર બીજું વાસણ ઢાંકવું. આ રીતે તેલ નીકળે છે.

૧૧–દીવેલ શેર ૦। ઉકાળવું તેમાં આંકડાનુ એક પાતરૂં નાખવું તે તળાઈ રહે ને બીજું નાખવું. એ મુજબ ૨૧ પાતરાં નાખવાં જ્યારે પાતરાં બળી જાય ત્યારે તેલ નીચે ઉતારી અંદર ૦॥ તોલો મનસીલ મેળવીને ચોપડવું. દરાઝ અને ખુજલી બે દીવસમાં સારી થાય છે.

ટંકનખાર ભાગ ૫, ઇસેસ ૪, ગુંગળ ૩, કપુર ૨. કાથો ૩, ગંધક ૫, સાકર ૩, કુવાડીઆના બી ૪, મોરથુથુ ૨, લીંબુનો રસ ૫ ભાગ એને ગોળી બનાવી સુકવવી. તે પાણીમાં ઘસી દરાજ તથા ખરસવા ઉપર લગાડવી.

૧૨–દાંડીઆં થુવરની સુકી દાળી, આંકડાનાં પાંતરાં, ગોસદોડા સમભાગે બાળી, રાખ કરીને દીવેલમાં મેલવી ચોપડવું. તડકે બેસવું અને ગરમ પાણીએ નાહવું.

૧૩–ખડીઓ ખાર, અફીણ સુખડ સંભાગે મેળવીને લીંબુના રસમાં લગાડવું. દરાઝને છાણાથી ઘસીને લગાડવું.

૧૪–ગંધકના ભુકાને તેલ સાથ મેળવી મસળવાથી ચામડીના દરદ સારા થાય છે.

૧૫–આમલીનો ચીચોરો લીંબુના રસમાં ઘસીને લગાડવો.

૧૬–આમલીના પાતરાનો રસ પીવો,

૧૭–મીંઢી આવરનું મુળ લીંબુના રસમાં ઘસીને ચોપડે છે.

દરાઝ, ઉંદરી, સફેદ કોહોડ, કરોળીઓ, પીટના ચાઠાં માટે કાચું દીવેલ ০॥ શેર, બોં પાતરીનો રસ ০। શેરને ઉકાળવું પાણી બળી રહે ને મસળવામાં લેવું.

૧૯–કાચળીનું તેલ પાતાલ જંતરમાં કાહાડી દરાઝપર લગાડે.

૨૦–નવસાગર અને ફટકડી સંભાગે લીંબુના રસમાં મેળવી રોજ બે વાર લગાડે.

૨૧–કાચા પપાઉનો રસ લગાડવાથી ફાયદો છે.

૨૨–ગજકરણ માટે—કોઇબી મલમ વાપરો તેની ૧ દીવસ આગળ દરાંજની જગાપર કુળાની પોટીસ બાંધી રાખવી અને બીજે દીવસે મલમ લગાડે તો તરત ફાયદો થાય.

૨૩—કોડીઆમાં દીવેલનો ઘરો થયો હોય તે લગાડે.

૨૪—દરાઝ આખા શરીરે હોય તે માટે—આવળ અથવાં બોરડીની છાલના ઉકાળાથી ધોવું અને પીળાં ફુલ વાળી દારૂડીના મુળીઆની છાલનો લેપ કરવો જો આખા શરીરે હોય તો ૦ા શેર છાસમાં ૧૦) મરીનાખી ઉકાળો બનાવી ૨ માસ સુધી રોજ પીવો. શરીર સુધરશે અને ચોખું થશે.

૨૫—ખરજવું અને દાદર એની જગા ઉપર ઘી ચોપડી કુતરા પાસ ચટાડવું.

૨૬=ખરાજવાં ઉપર જોરથી પાટાં બાંધી રાખવો છોડવો નહીં હવા ન લાગવાથી પોપરો બંધાઈ દરદ નીકળી જશે. પછી તાર લગાડી પાટો બાંધવો.

૨૭—ડાંડલીઆ ડુઅરની સુકી દાંડી આકરાના પાન, ખસખસના એસ સરખે ભાગે બાળી તેની રાખ એરંડીઆ તેલમા મેળવી લગાડવી.

૨૮+૨૯—દાદરને ખણી ઘી ચોપડી ઉપર કળી ચુણો ભભરાવવો.

૩૦—ઘઉના લોટના ડુળાંની અથવા અળસીની પોટીસ દરાઝપર બાંધી તે જગા પકવવી અથવા નરમ કરવી; પછી બાવચીના બી મોંમા ચાવી તેની લેપડી દરદપર બાંધે તે વળગી રહે. લેપડી પોતાની મેળે નીકળે ત્યારેજ કાઢવી અને બીજી વાર આ ઈલાજ કરે.

૩૧—ચણાની દાળને બકરીના દુધમાં ૩) દીવસ ભીંજવી રાખે પછી તેને વાટીને લેપડી મુકે, આઠ દીવસ લેપ મુકયા કરવો.

૩૨—દળેલી રાઇ દહી સાથ મેળવીને લગાડવી.

૩૩—લોબાન લીંબુના રસમાં ઘસી લગાડવું.

૩૪—સરપંખાના બીનું તેલ બનાવી દરાઝ પર લગાડવું.

૩૫—હળદરની રાખ, ચુનો, અને ચેવલી પાન વાટીને પાણી સાથ વાટીને લગાડવું.

૩૬—હીંગને લીંબુના રસમાં ઘસી લગાડવી.

૩૭—દાડમડીના પાનનો રસ મસળ્યા કરે તો દરાઝ સુકાઇ જાય.

૩૮—કુતરી (કુટેલા) ઘાસનો ઝુમખો દાદરવાળી જગાપર ઘસે તો અગન બળે અને દરાઝ સારી થાય.

દરાઝ=દાદર, ખરફસુ=ખરજવું.

૩૯—લાકડીઓ ગંધક ૪) ભાગ. કળીચુનો ૧) ભાગ, તંબાકુ ૩) ભાગ, કેરોસીન તેલ ખપે તેટલું. મલમ કરી લગાડે.

૪૦—એળીઓ, કબુતરની અઘાર, સંભાગે ૨) તો૦ લઇ ૦ા શેર પાણીમા ૧) દીવસ બોળી રાખે, પછીથી લગાડે. એળીઆને કડવો બોર કહે છે. કુમારના છોડના રસમાંથી તે બને છે. હવામાંનો બીનાસ

એ ચુસે છે, અને મોટો થાય છે. ઓરદામાં એને રાખે છે, મસ્ચુકે ઓરડાનો બીનાસ એચુસી લીએ છે; તેથી મચ્છર થતાં નથી. કુમાર મચ્છર મારતો નથી, પણ તેને પેદા થવા દેતો નથી.

૪૧—ખરજવા માટે—૧) રાત થુલાની, અથવા અળસીની પોટીસ બાંધે પછી દવા લગાડે. ઉપર કોઇબો મોટું પાતરું મુકી પાટો બાધે. ૮) દીવસ પછી પાટો છોડે.

૪૨—કાળી મટોડીની લેપડી મુકી પાટો બાંધે. રોજ બેવાર ૧) અથવાડીઓ કરે.

૪૩—મહુદાની ડોળીની રાખ લગાડવી. પેહેલે કેળાંને ખાંડ સાથ મેળવી પોટીસ કરી દરદ ઉપર મુકે જેથી કીડા બહાર નીકળી આવે, પછી રાખ લગાડે તો કીડા જળડી મરે.

૪૪—ફુલવેળું મોરથુથુ ૧) ભાગ, અમલ સારો ગંધક બે ભાગ, બોદાર ૨) ભાગને લીંબુના રસમાં ખુબ મસળો, ૧) ભાગ દવા અને ૨) ભાગ ૧૦૦) વાર પાણીથી ધોયલું ઘી મેળવી લગાડે. ખરજવાને ખુબ ઘસવું. તે ઉપર ખાંડ ભભરાવવી; તેથી જીવડા ઉપર તરી આવશે. પછી બારીક અફીમ રૂમાં મેળવી, પાણીમા બોળવું ખરજવાં ઉપર મુકી પાટો બાંધવો.

૪૫—કડવી નાયના મૂળને લીંબુના રસમાં ઘસી લગાડે.

૪૬—વડનગરી મીઠાંની ગાંગરી રાત્રે સુતીવેળા મોંમાં રાખવી, સવારે તેને મોઢાંમાથી કાઢીને વાટે અને ખરજવાંપર લગાડે, તે ઉપર બેસનુ છાણુ લગાડી શેક કરે.

૪૭—ફુલવેળા ટંકણ ખારનુ ચુરણ ચોલેમોગરા તેલ સાથ લગાડે.

૪૮—આવચીને મોઢાંમાં ચાવી દરાઝપર મુકી પાટો બાંધી રાખે. ૪) દીવસ સુધી રાખે,

૪૯—માંકડ દરાઝ પર ઘસે.

૫૦—સચોરો અને ચુનો મેળવી લગાડે.

દાંતના દરદો

દાંતના કીડા મરે, દાંતનો દુખાવો મટે,—હાલતા દાંત મજબુત થાય,—પારા સુઝેલા નરમ પડે,—દાંતનો કાળાશ મટે.

૧=દાંતના દરદ માટે અકલગરાનું મૂળીયું મોંઢામાં દુખતા દાંત આગળ રાખવું.

૨=હીંગ કીડાનો નાશ કરે છે. તે દાંતમાં દાબવાથી દાંતનું દરદ નરમ પડે છે.

૩=ફરીનો ચીક કાથા સાથે મેળવી દુખતા દાંત ઉપર મુકે છે.

૪=દાડમના પાતરાં ૦ા તોલો ચાવવાં; મોઢામાં તેનો રસ એકઠો થાય તે થુંકી નાખવો, રસ ગળી જવો નહીં.

૫=અકલગરાના મુળનો અરક (ટીકચર પાએરેકરાઈ) રૂમાં મેળવીને દુખતા દાંત પર મુકે છે.

૬=ધંતુરાના બીનો ધુમાડો દુખતા દાંત ઉપર લેવો.

૭=થુવરના સુકાં દુધને પોટલીમાં બાંધી પાણીમાં બોળી તે પોટલી દાંત ઉપર મુકે છે.

૮=ધતુરાના બીને છુંદી તેની પોટલી કરી દુખતા દાંત ઉપર મુકવામાં આવે છે.

૯—દાંતના કીડા નીકળી પડે—કાંદાના બીજનો ધુમાડો મોંમા લીએ તો દાંતના કીડા નીકળી પડે.

૧૦=કરંજના ઝાડની ડાખલીનું દાતણ કરવાથી દાંતના કીડા મરી જાય છે.

દાંતનું મંજન—એક ભાગ કપુર અને આઠ ભાગ ચાક મેળવી બનાવે છે. જે જાથુક વાપરવામાં નુકશાન છે, એવું કેટલાક અનુભવીઓનું મત છે.

કપુર બારીક વાટી શકાય નહી તેથી તેમાં સ્પીરીટ અથવા કોલનવોટર નાંખો તો તરત બારીક ભુકો થાય છે. નાળીએરનું પાણી તથા સરકો કપુર સાથે વાટે તો કપુર જલદીથી વટાઇ જાય છે. કપુર જલદી ઉડી જાય છે. કપુર સાથ કાળાં મરી હોય તો કપુરને ઉડતા વખત વધુ લાગે છે.

૧૧=લોહી, રસી બંધ કરે—કાથાની ભુકી દાંતના પારા પર નાખે.

૧૨=દાંતનું મંજન—દાડમના શુકા ફુલ ૫૦, ચીનીકબાલા બે તોલા, રૂમી મસ્તકી એક તોલો, કાથો એક તોલો, વાંસકપુર એક તોલો, એલચી એક તોલો, ફટકી ૦ા તોલો, બદામના કોચલાં બાળેલા ૨ા તોલા, બે તોલા સોપારી બાળેલી એ સઘળું મેળવવું. જો મંજન આકરૂં લાગે તો ચાક ઉમેરવો.

૧૩=દાંત કળતાં બંધ પડે—તુળસીનાં પાતરાંને છુંદીને કુળીજન અને લવંગ સાથે મેળવીને દાંત પર લેપડી મુકવી.

૧૪=દાંત સડેલાં હોય તેનો દુખાવો મટે—કપુર અને અફીણ સંભાગે લઇ તેની ગોળી બનાવી દાંત પર મુકે.

૧૫=દાંત હાલે—જો નાની ઉમરમાં દાંત હાલતા હોય તો તલનું તેલ અને સીંધાલુણ મેળવીને દાંતને લગાડે.

૧૬=દાંત મજબુત થાય—દાંતનું દરદ મટે—તલના તેલમાં સીંધાલુણ મેળવી કોગળા કરવા.

૧૭=દાંતના દરેક દુખ મટે—બોલસરીના છાડની છાલનું ચુરણ બનાવી તેનું મંજન કરે.

૧૮=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—દુધેલીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખે અને છુંદો દાંત પર મુકે તો દાંતના કીડા નીકળી આવે.

૧૯=એરંડાનું દાતણ કરવામાં ઘણો ફાયદો છે. તનદીરનું દુધ અડાયાની રાખમાં અથવા કાળી મટોડીમાં મેળવી દાંતનું મંજન બનાવી વાપડે તો હાલતા દાંતને મજબુત કરે. આ અકસીર ઇલાજ છે.

૨૦=જાયફળનું તેલ દુખના દાંતમાં મુકે.

૨૧=દાંતના પારા કારા હોય પારાપર શોજે હોય ત્યારે ચેવલી પાન ચાવે.

૨૨=દાઢ દુખે (વાદથી) તો નાકમાં અને તાળવાપર હીંગ લગાડવું.

૨૩=દાંતના કીડા મરે. મરીના ૭ દાણા અને મીઠું તેટલુંજ મેળવી દુખતા દાંત ઉપર પોતલી મુકે મોઢામાં રસ એકઠો થાય તે બહાર કહાડે.

૨૪+૨૫=રતનજોતનું મુળીયું જેભટમાં સેકી તેને છુંદી દાંત ઉપર મુકવું.

૨૬=દાંતના પારા સુજે ત્યારે—મીઠું દાબી લોહી કાઢવું પછી ફટકી દાબી લોહી બંધ કરવું.

૨૭=દાંત સફેદ થાય. દાંતનો દુખાવો મટે—રતનજોતનું દુધ કાળી મટોડીમાં અથવા રાખમાં મેળવી મંજન બનાવી દાંતે ઘસે.

૨૮=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—મીંઢળની મીજની પોતલી દાંત ઉપર મુકે. મોંઢામાં રસ છુટે તે બહાર કહાડે.

૨૯=દાંત હાલતાં મજબુત થાય—ભરવાડાના ઝાડનું અથવા કાંટા સળીઆનું દાટણ બનાવી દાંતે ઘસવું.

૩૦=દાંત મજબુત થાય—બોલસરીની છાલ દાંતે ચાવવી અથવા એ છાલનો ભુકો, બોયરીંગણી, બદામના કોટલાની રાખ મેળવી મંજન કરે.

૩૧દાંત=હાલતાં હોય તો ગળવંતની દાખલીથી દાતણ કરે.

૩૨=દાંત હાલતા મજબુત થાય—ધમાસના ઉકાળાનાં કોગળા કરવા અથવા જુની દીવાલનું મટોડું દાંતે ઘસવું.

૩૩=લવંગ પાણીમાં વાટી તેના ટીપાં અથવા તલના તેલના ટીપાં કાનમાં નાખવાથી દાંતના દુખાવો તરત નરમ પડે છે.

૩૪=અકલગરો ચાવવાથી દાંતનું દરદ નરમ પડે.

૩૫=દાંતનો સરો, સોજો મટે—પીપર, સિંધવ, જીરૂં એનું ચુરણ દાંતે ઘસવું.

૩૬=કાચુ અંજીર પારાપર મુકે તો દાંતનો સોજો નરમ પડે.

૩૭=અધેડાના ફુલનો રસ લગાડે તો દાંતનું દરદ મટે.

૩૮=ઇંદ્રવરણાનું મુળ દાંતે ઘસે તો કળતર મટે.

૩૯=રતનજોતનું ફુલ કાથા સાથ મેળવીને ચુરણ દાંતે ઘસે તો દાંત મજબુત થાય.

દાંતનું મંજન—રૂમી મસતકી, દાડમના ફુલ, હીમજ, સુકા આમળા બબે તોલા, મોચરસ, હીરા દખણ એકેક તોલો મેળવવું.

૪૦=ગરમીથી પારા ચડે } તે માટે વરીઆળી ચાવી મોંઢામાં અને દાંત દુખે, દાઢ કળે. } રાખવી, અને રસ બહાર થુકવો.

૪૧=દાંત દુખતા નરમ પડે—સેવગાના ફુલ તથા પાન ચાવે.

૪૨=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—સુંઠ અને ફટકડી સંભાગે લઇ મંજન બનાવી દાંત ઘસે.

૪૩=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—વડ વધે તે વડના ઝાડાડ ઉપરથી લટકતી મુળીનું ચુરણ બનાવી દાંતે રોજ મંજન કરે.

૪૪=દાંતના કીડા નીકળે—હીંગ, સુવા, અથવા કનેરની જડ એમાંની એક ચીજ દાંતપર રાખે.

૪૫=કળતા દાંત. } તે ફાયદો કરે—સમિસરાના પાન મોમાં હીલના દાંત. } રાખવા અને તેની લાકડાની સળીથી દાટણકરે.

૪૬—દાંતના પારા કાળા થયા હોય તો, સાજીખાર મધમાં મેળવી ઘસવું. મુરડાલ માંસ નીકળી જશે, અને નવું. આવશે.

૪૭—દાતમાનું લોહી બંધ પડે—મીઠાંના પાણીના કોગળા કરવાથી લોહી બંધ પડે છે.

૪૮—દાંત દુખે—જો ગરમ પાણી દાંતને લાગવાથી દાંત દુખે તો સુવા ચાવીને તેનો છુંદો દુખતા દાંત આગળ રાખવો.

૪૯—દાંતનો દુખાવો—સેકટાનો ગુંદર દાંત ઉપર દાબે.

૫૦—દાંત દુખતા નરમ પડે—કપુર અને અફીણ સંભાગે લઇ ૧ વાલ જેવડી ગોળી બનાવી ૧ ગોળી દુખતા દાંત આગળ મુકે મોંઢામાં રસ નીકળે તે બહાર કહાડે. નીકળનો રૂ અથવા ગોળી પેતમાં જાય નહી.

૫૧—દાંતની કળતર મટે—કાથો તોલા બે, કપુર ૦। તોલો, માયાં બે તોલા, ચાક તોલા ૪, બાવલની છાલ તોલા બેનું મંજન કરી દીવસમાં ૩ વાર દાતણ કરે.

૫૨—દાંત હીલતા મજબુત થાય—તંબાકુ ૪ તોલા, મરી ૧ તોલો, લવંગ ૦ાા તોલો, ફુલવેલી ફટકી ૪ તોલા મેળવી દાંતનું મંજન બનાવી વાપરવું.

. ૫૫=દાંતના પારાને લવંગ મજબુતી આપે છે. ખરાબ વાસ દુર કરે છે. દુખતાં અને કળતા દાંત ઉપર લવંગ ચાવીને રાખવાથી દુખાવો નરમ પડે છે, મોઢામાં ખરાબ વાસ આવે તેવા માણુસોએ ચાર લવંગ રાતરે મોંઢામાં રાખી સુવું, સહવારે થુકી નાંખવાં.

૫૬—દાંત દુખવા માટે—વડનું દુધ રૂમાં ભીંજવી દાંત ઉપર મુકે છે.

વડવાઇ—વડની જડ, દાંત માટે સારી છે.

૫૭—દાંત મજબુત રહે—વડનું દાતણુ રોજ કરવાથી દાંત મજબુત રહે છે.

૫૮—દાંતના કીડા નીકળે—ચાયવળંરગના બીજને લીંબુના રસમાં ગરમ કરવાં. તેની પોટલી દાંત પર મુકે તો દાંતના કીડા નીકળે છે.

દાંતમાં કીડા પડેલા હોય તો હીંગ અને ભાંયરીંગનીના બીજ સંભાગે આતસ ઉપર મેલીને તેનો ધુમાડો દુખતાં દાંત ઉપર લેવો.

૫૯—દાંતનો દુખાવો, દાંતનું હાલવું—રતનજોતના દુધમાં પાનમાં ખાવાનો કાથો ભીંજવી, સુકવીને દાંતપર ઘસવાથી દાંતનો દુખાવો નરમ પડે છે. અને હાલતા દાંતો મજબુત થાય છે. એ ઘણો જાણીતો ઇલાજ છે.

૬૦—દાતણુ—લીમડાની ડાળીનું દાતણુ કરવાથી મોંઢાના જીવ જંતુ મરી જાય છે.

૬૧—દાંત હાલતા હોએ તો સીંધવ અને પીપરનું ચુરણ દાંતે ઘસવું.

દાંત કળે અને હાલે તો નીચલું મંજન રોજ બે વાર કરવું.

૬૨—સીંધવ, લીંડી પીપર, જીરૂં, બદામના ફોતલાંની રાખ મેળવી મંજન બનાવવું.

૬૩—દાંત કળતા, દાંત દુખતા—આ દરદ માટે વજ્રદંતીના ઝાડની છાલ ચાવે તો ઘણો ફાયદો થાય છે, આ ઝાડના પાતરાં બોરડીના પાતરાં જેવાં પણ જરા નાનાં છે.

૬૪—હાલતા દાંત માટે—વાઇવલંગ, મરડાશીંગ અને કાથો એનું ચુરણુ કરી હાલતા દાંત ઉપર મુકી ઉંઘી જાય તો દાંત મજબુત થાય છે.

૬૫—અકીકની ભસ્મ—અકીકના પથરને ગરમ કરી પાણીમાં બોળવું. આ મુજબ ૪–૫ વાર કરવાથી બારીક ભુકો થઇ શકશે.

દાંત હાલતા બંધ પડે—અકીક ભસમ એકલી અથવા મોતી અને પદંચાળાની ભસમ સંભાગે મેળવી દાંતને લગાડે તો હાલતા દાંત મજબુત થાય; અને દાંત ઉપરની છારી નીકળી જાય.

૬૬—દાંત હાલે તે માટે—હીરાડકન ૫ તો૦, બાભુળ ૫ તો૦, ૨ તો૦ ફટકી (ફુલવેલી હોય તો ૧॥) સોનાગેરૂ ૦। તો૦, એનું મંજન બનાવી દાંતે ઘસે.

૬૭—દાંતનું મંજન—બદામના કોટલામાં એસીદ તેનીક ઘણી છે એની રાખમાં ખાર ઘણો છે. બદામના કોટલાંના કોલસાને ચાક સાથ મેળવી મંજન બનાવે. એકલો બદામના કોલસાનો ભુકાનું મંજન કરે તો મોંઢામાં છાગરા પડે.

૬૮—દાંતના દરદ માટે ૪ ગ્રેન મીઠું સુંઘવાથી દાંતનો દુખાવો મટે છે. મીઠાંના પાણીના કોગળા કરવાથી જીભનો ઠરો સાફ થાયછે.

૬૯—દાંત દુખતા નરમ પડે—અકલગરો અને કારા જીરાંનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેની પોટલી કરી દાંત પર મુકે અથવા અકલગરો અને ફટકીનું સંભાગે ચુરણ કરી દાંતપર દાબે.

૭૦—દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—ઈંદ્રિવાણીના ફુળને ગરમ તવાથા ઉપર મુક અને તેનો ધુમાડો દાંત પર લીએ તો અંદરના જીવડા બહાર પડે.

૭૧+૭૨+૭૩—દાંત દુખે—જો ગરમ પાણી દાંતને લાગવાથી દુખાવો થાએ તો મસતકી દુખતા દાંત આગળ દાબે.

૭૪+૭૫+૭૬—દાંતના દુખાવા માટે દાંત ઉપર પીપરમીટના ફુલ મુકવામાં આવે છે.

૭૭=પેપરમીન્ટના ફુલ અને કપુર સરખે લઇ સાથે મસળો અથવા જરા ગરમ કર તો તેલ જેવું બને છે. તે તેલ દાંતમાં મુકાય છે તથા બીજા કોઇ બી સરીરના દુખાવા પર મસળાય છે.

૭૮=દાંત દુખે ત્યારે ભોંયરીંગણીના બીની બીડી બનાવીને તેનો ધુમાડો મોંઢામાં લેવો. દાંત દુખતાં નરમ પડશે.

૭૯=હીલતા દાંતનો દુખાવો—મરડાસીંગ. વાખવડંગ તોલો દરેક ૦॥, કાથો તોલો ૦। વાટીને એક ચમતી દુખતા દાંતમાં રાતરે સુતી વખતે મુકી રાખે તો ફાયદો થાય.

૮૦=દાંતમાંથી લોહી નીકળે ત્યારે લીંબુ દાંતે તથા પારાએ ઘસે. કોઇથી ખટાસ સહેવાય નહીં તો મીઠાં લીંબુ વાપરે તેનો ગુણ બી એક સરખો છે.

૮૧=દાંતમાંથી લોહી, પરૂ પાણી નીકળે તો—હીરાબોરના કોગળા કરે.

૮૨=દાંત કોહેલાની ઉપર હીરાબોર મુકે તો દાંત નીકળી જાય એવું કેટલાક વઈદ કહે છે. અંગ્રેજી વઇદાંમાં તો એનો ભુકો દાંતને ઘસવાના મંજનમાં વંપરાય છે તે પારાને કૌવત આપે છે.

૮૩—દાંતનું મંજન હાલતા—દાંત સારા થાય—લીંડી પીપર નાની, સીંધવ, લુણ, જીરૂં, બદામના કોચલાં બળેલાં સંભાગે મેળવી સવાર સાંજ દાંતે ઘસે.

૮૪=દાંતનું મંજન—મીઠું દાતને સાફ કરે છે. પારાને મજબુત કરે છે અને વાસને દુર કરે છે.

૮૫=મંજન—ફુકારેલી ફટકી ૧ ભાગ, કાળાં મરી ૧ ભાગ મેળવી બે વાર રોજ મંજન કરવાથી મોંઢાનો વાસ નરમ પડે છે.

૮૬=દાંતનું મંજન—બાવલની છાલ અને બદામના કોચલાના કાલસાને મીઠાં સાથ મેળવી દાંતનું મંજન બનાવે છે.

૮૭=દાંતનું મંજન—કાળા મરી અને ભુંજેલું મીઠું દાંતે ઘસવું.

૮૮=દાંત મજબુત થાય—દાંતનું દરદ મટે—તલના તેલમાં સીંધાલુણ મેળવી કોગળા કરવા.

૮૯=હાલતા દાંત મજબુત થાય—મોરસળીના (બોરસરી] ફુલ મગજને બહુજ તરી આપે, એની ખુસબો બહુ સારી છે. આ ઝાડની છાલરોજ ચાવે તો દાંત મજબુત થાય.

૯૦=દાંતના પારાનું માઉંસ કાળુ થયું હોય તેનો ઇલાજ } સાજી ખારને મધ સાથ મેળવી દાંતના પારા ઊપર રોજ ત્રણ વાર મસળે તો મુરદાળ માંઉંસ નિકળી જાય અને નવું માંઉંસ આવે. જો પારા ઉપર સોજો હોય તો ચેવલી પાન ચાવે.

દાંતના દરદો.

દાંત હાલતા મજબુટ થાય.

૯૧=વાવડીંગ, મરડા સીંગ, કાઠો સંભાગે ચુરણ ૨) વાલ રાત્રે સુતીવેળા ૨૧) દીવસ ખાએ.

૯૨=મોઢામાંથી ખરાબ વાસ નિકળે તે માટે ગોરખ મુદાનું ચુરણ ૦। તો. છાસ, અથવા સરકા સાથ ખાય.

૯૩=દાંત હાલતા અને સડતાં બંધ પડે.

૯૪=રોહીસ નામનું દાસ થાય છે; તેને ઘોર ખાય નહીં, તેના ફુલ ૧) ભાગ ઠીકરાં પર સેકેળુ મીઠું ૭ ભાગ લેવું. કાદવની

કાંડલ્લીમાં મીઠાનું ૧] ઠર તે ઉપર ફુળાનું થર એમ થર કરવો. કપડ છંદ કરી છાણાની ભઠીમાં સળગાવે, તે મીઠું મંજન તરીકે વાપરે.

૯૫=દાડમની છાલનું અથવા અક્કલકરાંનું ચુરણ દાંત પર ઘસે.

૯૬=અવાળુ ફુલે—કરમદીના ઝાડનું મુળીઓ પાણીમાં ઘસી લગાડીને દાબે અને મોંઢું ગળતું રાખે.

૯૭=અવાળુ ફુલે તે મટે સેરી લુખાનને ગેરૂનો રંગ આપે તેને રૂમા મેળવી અવાળુ પર મુકે.

૯૮=દાંતમાંથી લોહી પુરૂ નિકળે તો અરડુસાના પાન ચાવે.

૯૯=દાંતનો દુખાવો; ચોખા સાથે તલને રાંધે, તુળસીના પાન અને કોપરાંનું ખમન નાખી પકાવી ખાએ.

૧૦૦=દાંત હાલતા મુજબુત થાએ, ગંધીલો વજ, અને કોપરાને કાદવના વાસણમાં કપડ છંદ કરી બાળે (કોપરાંનું તેલ વાસણની બહાર ફુટી નિકળે, અને સઘળું બળી રહે ત્યાં સુધી છાણાનો અંગાર રાખાવો, જો બાળવામાં ખાંમી રહેસે તો કોપરાંનો ખરાબ વાસ તેના કોયલામાં રહી જસે) આ પકાવેલા કોલસામાં ફુળવેલી ફટકડી, કાંઠા મેળવી મંજન બનાવી વાપરે (ફટકડીથી કોઇનાં દાંત ખટાય છે માટે ખપ જોગીજ લેવી.)

૧૦૧=દાંતના દુખાવા મટે અગત્યાના ઝાડનો ગુંદર દાબે અથવા સુંઠ અને નવસારનું ચુરણ દાબે.

૧૦૨=દાંતનો દુખાવો મટે; વડના દુધને રૂમાં મેળવી મુકવે તે રૂ પાણીમાં ભીંજવી દાંત પર મુકે દાંત હાલતા મજબુત થાય.

૧૦૩=દુખાવા માટે બીલાંનો ગુંદર દાબે અથવા એના મુળનું દાટણ કરે.

૧૦૪=દુખાવા માટે કાળા મટોડીને પાણીમાં પળાલી અંદર દીવેલ નાંખી દાંતને ઘસે.

૧૦૫=દાઢમાં થતી કળતર માટે અકલગરો ૧) તો. ટનકન ખાર ०१ તો० દાઢપર દાબે તો નસતર મુકવાની જરૂર ન રહે.

દાંત અને દાડ દુખે તે માટે.

૧૦૬=આદુના કટકાને તુળસીના પાનમાં વીટાળી મોમાં રાખે અથવા દુખતા દાંતના ગાળ પર ચીત્રો પાણીમાં ઘસી લગાડે અને દુખતો દાંત ઉપર ખાંડ ભભરાવે: અથવા સાકરનો કટકો રાખે મીઠાસ ખાવાં જીવડા ઉપર આવે તે ચિત્રાની ગરમીથી મરે.

૧૦૭=સરસીઆ તેલ ૧) સેરમાં ०ા સેર મરચાં નાખી ઊકાળી તેલ બનાવે: આ તેલ કાનમાં નાખી ૫) તીનીટ રહેવા દીએ. કાનની

અંદર પણો ઝટકો લાગે તેવુ આકરૂં તેલ હોય તો અંદર બીજું તેલ ઉમેરે, ખમાય એવું તેલ બનાવે.

૧૦૮=આકરાના કુમળાં પાનને પાણી સાથ વારે તે રસ કાનમાં નાખે. જે દાઢ દુખતી હોય તેની સામેના કાનમાં નાખે આ ઈલાજ ચોક્સ છે.

૧૦૯=દાતના કીડા બહાર આવે—દરદીને તડકે સુવાડે. કાનમા તલનું તેલ નાખે. બે મીનીટ પછી તે તેલ કાઢી નાખે. આળખાંનાં પાનનો રસ કાનમાં નાખે તો દાતના કીડા કાનમાથીં જીવતા નિકળે

૧૧૦=વાવડીંગ નવટાંક ચુરણની પ] પોટલી બનાવે. ૧] પોટલી પ્રાણીમાં બોળી, સેહવાય એટલી ગરમ પોટલી દાંત પર મુકવી, પાં] મીનીટ રાખવી એ મુજબ પ] પોટલી વાપડવી.

૧૧૧–દાંતની કળતર મટે—ધાપાણુ ૧૦, ભાગ, નવસાર ૨. ભાગ મેળવી દાંતને લગાડે.

૧૧૨–દાંત ખરી પડે—અબુના પહાડ ઉપર દાંત પડાનું ઝાહાડ થાય છે તેનુ દાટણ કરવાથી દાંત ખરી પડે. અથવા વડના દુધનું પુમરૂં મુકે તો હાલતા દાંન મજબુત થાય બહુ ધીમાં હોય તે નિકળી પડે.

૧૧૩–દાંતના ખાડા પુરાય, ચંદરૂસને ઇથરમાં મેળવી મધ જેવડું જાડું બનાવી ખાડામાં તે મુકે. અથવા ઝીનસીકલોરાઇડના સોલ્યુસનમાં ઝીન્સી ઓકસાઇદ મેળવી પટ થાયને દાંતમાં મુકે.

૧૧૪–દાંત ઊખડે (Tooth rooter) ગુજ્જર ૧) ભાગ, ૩) ભાગ હીરા બોર મેળવી હાલતાં દાંત પર મુકે તો ખરી પડે અથવા સેકટાના ગુંદરને મોંઢામાં રાખે તે નરમ થાય ને હીલતા દાંત ઉપર મુકે આ મુજબ રોજ કરે તો દાંત નિકળી પડે અથવા રામેડા ઝાડનું લાકડું લઇ તેની છાલની ભુકી બનાવી દાંત પર દાબે તો દાંત ખરી પડે, ઊખડી જાય.

૧૧૫–દાંતના પરૂ થાય તે માટે બાવળની પાળી, વડની વડવાઇ બોરસળીની છાલ, દરેક ૧, તોલો, પાણી ૧, સેર ઊકાળી ૦। સેર રાખે આ પાણી ૩, તોલા મોંઢામાં રાખવું, જ્યાં સુધી આંખમાં પાણી આવવા લાગે ત્યાં સુધી (૧૫–૨૦, મીનીટ) રાખી કોગળો કાઢી નાખે, આમ, રોજ ૩, વાર કરે. ખાવાની દવામાં ગંધક ૧, વાલ. ત્રિફળાં ૪, વાલ મધ સાથ રોજ ૩, વાર ખાવું.

૧૧૬—માયાં (માય—માયફળ) કાઢો, બદામના છોડાંની રાખ એક તોલો, કપુર ०ા તો, મેળવી બનાવેલ ચોપાને જરા ગરમ કરીઆપવી ઝાંખડી ખુંદાય છે.

૧૧૭—રૂમીમસતકી, દાડમના ફુલ સુકાં, કીમંજ, આંબળા, કાથો સેક ૨, તો, મોચરસ, હીરાદખણ ૧, ૧, તો, એનુ મંજન રોજ દાતે ઘસવાથી દાંત મજબુત રહે.

દાંત ઢીલા પડે.

૧—મીંઢળનું દાતન કરવાથી દાંત ઢીલા પડે છે. એના ફળ ગાંધીઓ વેચે છે.

૨—દાત કોહેલા હોય, કાઢી શકાતો નહીં હોય, બહુ દરદ કરે ત્યારે તેવલ કાંટીન નામનું કાંટાવાળું ઝાડ થાય છે તેનું દુધ અને આંકડાના દીંડવાં (કાપુસ) નું દુધ રૂમાં મેળવા તે ૧ દાંતમાં દાબવોં દુખાવો તરત નરમ પડે.

૩—રામેઠા નામની વનસ્પતિની સળીઓ ઝેપટાના ઝાડની સળીઓ જેવી થાય છે. દક્ષિણ પ્રાંતો તરફ તે બહુજ થાય છે.

દાંત નીકળી પડે—રામેઠાની સળીથી દાતણ કરે અથવા એના ચુરણને દાંતપર દાબે.

૪—દાંત ભાંગેલો હોય તે ઉપર હીરાબોરને ભુગલામાં મુકી તેની પોતલી દાંત ઉપર વારંવાર મુકવી, ૩, ૪ દીનમાં બાકી રહેલો દાંત નીકળી જશે.

રામેઠાંના છોડ ૨) થી ૬) ફીટ ઊંચા થાય છે, એની છાલ લીસી અને ચીવટ હોય છે તેની ડાંખળીઓની શાખા નીકળે છે, તે મહાબલેશ્વર, માથેરાન, ખંડાળા ઘાટ અને, લાનોલીમાં બહુ થાય છે. ગુજરાત કાઠિઆવાડમાં થતી નથી, અંગ્રેજીમાં એને સેઝેરીઆનને નામે ઓળખે છે જે ફારમાકોપીઆમાં દાખલ છે. એની છાલ માછલાંઓને બેશુદ્ધ કરે છે તેથી માછીઓ એનો ઉપયોગ ઘણો કરે છે.એ વીદાહી એટલે Caustic છે, મોંઢામા આવતાં અગન જણાય છે, એનું લાકડું અથવા રાખ દાંતનો નાશ કરે છે. દાંતના પારા પોચાં કરે છે અને દાંતને મુળમાંથી ઢીલા કરે છે. એની મદદથી દાંતને સહેલાઇથી કેમ ઉખેડવા તે જણાયેલું નથી.

ડોકી અને કમર વાંકી થાય.

નિશાળમાં શીખતી છોકરી ડોકાં આગળથી અને કમરમાંથી વાંકી વળે છે તે માટે તેઓથી ઉચકી શકાય એટલું મોટું પાણીનું ભરેલું વાસણ માથા ઉપર મુકી ચાલી શકાય એટલું રોજ ચાલવું.

રૂપીલેટરી

નકામાં બાલ કાઢવા માટે બેરીઅમ સલફાઇદ ૧] ભાગ અને ઝળી મટોડી ૩) ભાગ મેળવે તેને પાણીમાં મેળવી લેપડી બનાવે અને બાલ પર લગાડે. પછી બાળ ઓખવી ,નાખે.

દાઝેલું–બળેલું

૧=ચુનાના મલમની (દેશી) બનાવટ—ચુનાને પાણીથી ધોઇ સુકવવો, કોઇ વઇદ ચુનો ધોવાની જરૂર જોતા નથી.

૧ તોલો ચુનો અને સાલીદ તેલ, મીઠું તેલ અથવા અળસીનું તેલ :૦૧ શેર સાથે મેળવી લાહી જેવું બનાવી મલમ તરીકે વાપરવું.

ચુનાનો મલમ [અંગ્રેજી] ચુનાનું નીતરૂં પાણી અને સાલીદનું તેલ અથવા તલનું તેલ મેળવવું. લાહી જેવું થાય ને લગાડવું

૨–દાઝેલાનો મલમ—૦। શેર ચુનાને પાણીમાં પલાળવો. નીતરૂ પાણી કહાઢી નાંખવું. ચુનાને કપડામાંથી ગાળવો તેમાં એક શેર કોપરેલ નાંખી ખુબ હલાવવું. કથ્થો સફેદો ૦। શેર મેળવો, બે ત્રણ દીવસ પછી પાણી સુકાઇ જાય તો તેલ નાંખવું,

તરત દાઝેલા ઉપર આ મલમ ચોપડે તો ફોલ્લાઆ ન ઉઠે, ફોલ્લા ઉપર ચોપડે તો પાકે નહી, પાકેલા ઉપર ચોપડે તો રૂઝ લાવે, અગન બળતી નરમ પડે માથાના સડતાં ચાંદા સાફ કરે, (આ મલમ ઘણો ખાત્રીપુર્વક છે,)

૩–દાઝેલા ઉપર જુનુ ઘી ચોપડવું, અથવા તાજું ઘી ૧૦૦ વાર વાણીથી ધોઇને લગાડવું.

ઘી કોઇ બી વસાણાનું કાઢવું હોય તો તે વસાણાનો સ્વ રસ અથવા કલક ૧ ભાગ, ઘી ૪ ભાગ, પાણી ૧૬ ભાગ લેવો. પાણી બળે ત્યાં સુધી ઉકાળવું અને ગાળી લેવું, કોઇ પાણીને બદલે દુધ લે છે, કોઈ ગાયનું મુતર લે છે.

૪–બળી જવું–દાઝવું–એના તરત ઉપાય તરીકે કોપરૂં સુકું પાણીમાં ઘસી ચોપડવાથી અગન તરત બંધ થાય છે, છાગરો પડયો હોય તે નરમ કરે, માંસ બલયું હોય તેને રૂઝ લાવે. ઘણો સરસ તાત્કાલિક અને સરતો ઈલાજ એ છે.

૫–દાઝવાથી અને બળવાથી દાહ બળ ત્યારે–એરંડાને પાણીમાં ઘસીને લગાડે તો થંડક પડે.

૬–દાઝેલું શરીર સારૂ થાક––પપેટા ખુંદીને બાંધે તો અગન નરમ પડે અને પાકવા દીએ નહી.

૭–દાજેલા શરીર ઉપર ઉમરાની કૂંપળ દહીંમાં વાટીને ચોપડવી.

૮–દાજેલા ભાગ ઉપર આમલીનો રગડો લગાડીઆ કરવા. અગન નરમ કરે, છાગરો પડે નહી.

૯–હીંગ પાણીમાં મેળવી ચોપડવી, હીંગ હંમેશા જરા ગરમ કર્યા પછી વાપરવી, હીંગ ખાનારની પીસાબમાંથી હીંગનો વાસ નીકળે છે, હીંગ ગરમ કરવાથી તેનો કશ વધે છે,

૧૦–ગુલેઅસ્માની સરકામાં મેળવી લગાડવી,

૧૧–ઇંડાની સફેદી તેલમાં મેળવી ચોપડવી.

૧૨–દાજેલાં શરીર ઉપર તરત દુધ ચોગડવું, છાસ તથા દહી પણ ચોપડાય છે.

૧૩–કુમારીઆના બીને બકરીના મુતરમાં ૭ દીવસ રાખવાં, પછી તે બીને પીસીને લગાડવાં.

૧૪–આંબાના પાંતરાની રાખ ૫૦ તોલા, ૦। તોલો મોરથુથાંની ભસ્મ મેળવીને દાજેલાં ઉપર ભભરાવવી, દાજેલો ભાગ ધોવા માટે ૦। તોલો મોરથુથુ અને બશેર પાણી મેળવીને વાપરવું,

૧૫–દાઝેલા ઉપર—બોરડીની કુંપળ વાટીને ચોપડવાથી અગન નરમ પડે છે.

૧૬–દાઝેલાંનો ઉપાય—કેળના કંદનું પાણી કહાડી લગાડવું અને છૂંદો બળેલી જગાપર બાંધવો.

૧૭–દાઝેલા ભાગ ઉપર તરત સરકો નાખે તો ફાયદો થાય.

૧૮–દાઝેલા માટે—એડાં ત્રીફળાં પાણીમાં ઘસીને દાઝેલા પર લગાડે તો શરીર બળીને ધોળું થયું હોય તો પણ અસલ રંગ પકડે છે.

જુલ્મા દાઝેલું.

૧૯=દાઝેલા ભાગ ઉપર ટણકનખાર અને તેલ મેળવી લગાડે.
" પાપડખાર " " "
" ચુનાનું પાણી " " "

૨૦=દાઝેલા શરીરપર કુમારનો રસ લગાડીઆ કરે.

૨૧=દાઝીઆ પછી તરત તેલ અથવા કુમારનો રસ, (અથવા કાંસરાની વિષ્ટા પાણી સાથ મેળવેલી) લગાડે.

૨૨=આબાના પાનની રખોદી તેલ સાથ લગાડે.

૨૩=આંબાની છાલનું ચુરણ કોપરેલમાં લગાડે.

૨૪=મોગથુથુના પાણીથી ધુએ.

૨૫=ફુલ્લા થયા હોય, અગન બળતી હોય ત્યારે ફુલ્લા ફોડે અને પાકુ તેલ (ધણીનીપુરી વગેરે બનાવ્યા પછી વધેલુ તેલ) લગાડે અને બાવળની ઉપલી છાલ (અંતર છાલ નહી,) નુ ચુરણુ ભભરાવે આથી પાક પર ચડે નહી.

દબરાયલું—વાગેલું—પછાડ—લોહીબાઝેળુ—ટપકાયલું.

૧=પડી ગયેલા અને ટપકાયલા માણસનું લોહી છુટું કરવા લીલાં નાળીએરના તરોપાનું પાણી પીવાડે.

૨=લોહીનો સોજો હોય તે માટે—નવસારના પાણીના પોતાં મુકવાથી લોહી વેરાઈ જાય છે.

૩=લોહીની ગાંઠ પીગળે—ગાંઠ ઉપર કાકરી બાંધે.

૪=કોપરૂં વાટી તેમાં ૪ ભાગ હળદર મેળવી ગરમ બનાવી પોટલીથી સેક કરવો ને પોટલી વાગેલા ઉપર બાંધી રાખવી.

૫=માર ખાવાથી અથવા ઉંચાઇએથી પડવાથી માણસ દબરાયો હોય, બેહોસ થયો હોય, બદન સુણી આવે તેનો ઈલાજ—માણસ લાંબા પગ રાખીને સુવે તેટલો ખાડો જમીનમાં ખોદે, તેમાં છાણા સળગાવી તે ખાડો ગરમ કરે, અંદરથી ઈંગાર કાઢી નાંખે. પછી આવારના પાન અથવા પીલવંતના પાન ખાડામાં મુકે. દરદીને તેપર સુવાડે બીજા પાંદડા દરદી ઉપર મુકે ઉપર બંદુસ ઓઢાડે.

આ પાંદડા બાળી તેની ઉપર દરદીને સુવાડે તો થોડા ફાયદો થાય.

૬=માર ખાવાથી કે પડી જવાથી સરીરે દુખાવો થાય તો અસાળીઆની ખીર પાણી સાથ બનાવી તે દુખાવાવાળી જગાપર લગાડે.

૭–પજ્ઞાત, દભરાવું—આખા બીલામાંના કટકા કરવા ને તેને ઘીમાં તળવાં. તે ઘીની રોટી અથવા સીરો બનાવી, રોજ એક વાર ૭ દીન સુધી ખાવું ગરમ ચીજ ખાવી નહી, તડકે ફરવું નહી. આ પહેરેજી ફુટે તો શરીરપર ફુલી ફુટે અને ચેળ આવે. ઇલાજ ચામખાયુ છે.

૮–માર ખાવાથી શરીરમાં ચસકા મારે–અફળાયા પછી શરીર દુખે તે માટે—મીનનું તેલ સરીરે ચોપડી ઓઢીને સુએ તો પરસેવો નીકળી આરામ થાય.

મીનનું તેલ બનાવવાની રીત–લાલ કાચી ઈટના કટકા, જાડી રેતી અને મીનને પાતાળ જતરમાં મુકી તેલ કહાડે.

૯–લોહી બાઝેલું ફરતું થાય—માર ખાવાથી અથવા પડી જવાથી લોહી બાજી ગયું હોય તો મેદા લાકડી, આંબા હળદર, સાજીખારનો લેપ કરી ઉપર શેક કરવો.

૧૦–માર ખાવાથી બંધાયલું લોહી ફરતું થાય—મેથી ૨૧ દાણા. સુંઠ ૦। તોલો, સાકર ૧ તોલો મેળવી ખાવી અથવા તેઓની ચાહ બનાવી પીવી.

૧૧–કાળા તલ, એરંડીઆની મીંજ વાટી તેલ સાથે લેપ કરી મારવો. અથવા તલના ખોળને ગરમ પાણીમાં મુકવો નરમ થાય ને લેપ બાંધવો.

૧૨–પડી જવાથી, અફળાવાથી લોહી બંધાય ત્યારે તરત ખાંડ અને મીઠું દરેક ૭ ૭ માસા ખાવું. ૦॥ તોલો ખાંડ અને ૦। તોલો હળદર દીવસમા બે વાર ફાકવી.

૧૩–લોહી બંધાયલું છુટું પડે—આંબાહળદ અને હીરાબોલ સંભાગે ઘસી ગરમ કરી ઉપર લગાડીઆ કરવું.

૧૪–લોહીની ગાંઠપીગળે—મોંવડાંનો દારૂ સાથ સુનામખી ખાવી.

૧૫=બાળકના પેટમાં ગાંઠ—બે વાલ પકાવેલું, સમુદર ફળ દુધમાં ઘસી પીવું.

૧૬–પજ્ઞાટ, દભરાવું—એના ઉપર બીલામું બહુજ અકસીર છે. ફક્ત ૩) બીલામાના ૧૫) કટકા કરી તેને ૮) તોલા ઘીમાં કકળાવે, પછી કટકા કાઢી નાખે, તે ઘીમાં લોટ દરદીથી ખવાય એટલો સેકવો આ સેકેલા લોટમાં ગોળનું ગરમ પાણી નાખી સીરો બનાવવો (મળીદો કરવો) ૭ દીવસ રોજ ૧) વાર આ ખાવાથી દરદી જરૂર હુશીઆર થાય છે.

૧૭–દભયલાં દરદીનું લોહી ફરતું કરવા મોમીઆઇ બહુ સારી છે, ખરી મોમીઆઈ ૦॥ વાલ ઘીમાં મેળવી ખાવામા આપે છે. ૧) વાલ મોમીઆઇ ૨) તોલા તેલમાં ગરમ કરી મસળવામાં લે છે.

બનાવટી મોમીઆઇ આવે છે તેમાં ભીલામુ મુખ્ય છે.

૧૮–લોહી બાઝી ગયું હોય તે જગાએ લોધર અને આમળા વાટી લેપ કરવો.

૧૯=વાગેલું, લોહી બાઝેલું, દભરાયલું—વરીઆળીની જડ વાટી પાણી સાથે પીવી.

૨૦=વાગેલું, દભરાયલું અને લોહી બાઝેલું હોય તો ૦। તોલો સાબરસીંગુ ઘસીને પાણીમાં પીવું. ફાયદો ઘણો કરે છે.

૨૧=વાગેલાં, દભડાયલાં, લોહી બાઝેલાં માટે—હઝરતે હાઉ બે માસા જેટલો પાણીમાં ઘસીને પીવો.

૨૨=વાગેલું અથવા દભડાએલું હોય તે માટે—રોહડો ૦॥ તોલો લઇ મધમાં ઘસી ખવાડે. અથવા નાળીએરના તરોપાના પાણીમા મધ નાખી રોજ એક તરોપો સાત દીવસ પીવો, અથવા પીવાના પાણીમાં હળદના ગાંઠીઆ નાંખી ગરમ કરે, તે પાણી કાદવના વાસણમાં ભરી રાખે. દરદીને તરસ લાગે ત્યારે આ પાણી પીવાડે. કેરૂં અને મીઠાસ બીલકુલ ખાએ નહીં જો ખાય તો ધનધોડીઓ વા થાય.

૨૩=પડી ગયલાં, ડભડાયલાં, માણસને તરત ખાંડ અને હળધર સંભાગે મેળવી ૧ તોલો ખાવા આપવી.

વાગેલું, દભડાયલું, ભીતરનું બાઝેલું લોહી માટે—૧ તોલો કાચું વેગણ ખાંડ સાથે ખાવું.

૨૪=દભરાયલા માણસે પીપળાનું એક પાન ગોળ સાથે ૨૧ દીવસ ખાવું.

૨૫=શરદીના દરદો, વા, લકવો, દમ, સુવા રોગ, દભડાયલાં—એને માટે ભીલામાનું તેલ શેર ૧, સફેદ રાળ શેર ૦।, બેંસા ગુંગળ શેર ૦।, હીંગળો તોલો ૧ આ ચીજોને ઉકાળી પાક જેવું ઘટ થાય અને ચીની રકાબી ઉપર થાપી દેવું. અને કટકા કરવા. એ બનાવતી મોમીઆઇ છે. દભરાયલા માણસને મીઠાં તેલમાં એ મેળવી મસળે છે. ચણા જેટલી આ મોમીઆઇને ૫) તોલા ઘીમાં ગરમ કરી તે ।થી તોલો ૦॥ ઘી પીવામાં રોજ આપવું.

૨૬=પછાટ=દભરાવું—૫, ભીલામાંના ૨૦ કટકા કરવા ૦। શેર ઘીમાં તળવા, રસ ઘીમાં મળી જાય ત્યારે ભીલામાંના કટકા કાઢી

નાખવા. તે ઘીમાં ખપતો ખપતો ઘઉંનો આટો પકાવી અંદર ગોળનું પાણી નાંખી શીરો બનાવવો. આ મુજબ બનેલો શીરો રોજ ચાર દીવસ ખવાડવો.

૨૭=પછાડ-દબારાવું—ઘણી સખત બીમારી હોય તો સાત બીલામાં લઇ તેના ચાર ચાર કટકા કરી ૦૫ શેર ઘીમાં તળવા, પછી ઘીમાંથી બીલામા કહાડી નાખવા, ને ઘીમાં ઘઉંનો લોટ ખાઇ શકાય એટલો તલવો. ગોળની ચાસણી પાણી સાથે બનાવી તેમાં પેલો ઘી સાથનો આટો નાંખી શીરો- (મલીદો—મગજ) બનાવી દરેદીને સાત દીવસ એ મુજબ ખવાડવું. જો બીલામું ફુટી નીકળે તો ખાવું બંધ કરવું. અને બેસવું બાજુ ચોપડી તડકે ૨ કલાક બેસી નાહવું. ખોરાકમાં તેલ ગોળ, મરચુ ખાવું નહીં. બીલામું ખાધાથી શરીરમાં લોહી ફરતું થાય શરીરે ગરમાવો આવે અને શરીર લાલ થાય છે. ઝીણી ફુલ્લીઓ શરીર પર ફુટી નીકળે ત્યારે બીલામું ફુટીયું એમ સમજી ઉપર મુજબ તેનો ઉપાય કરવો.

પછાડ-દબારાયલું.

૨૮=ત્રણ બીલામાના કટકાને ઘી ૮) તો. માં ઊકાળે, કટકા બળી રહે અંદરનું તેલ બહાર નિકળે, ઘી કાળુ થાય ત્યારે કટકા કાઢી નાખે. ઘઉંનો આટો ખપે એટલો નાખી સેકવો તેમાં ગોળનું પાણી નાખી સીરો બનાવવો, આ મુજબ રોજ તાજો સીરો બનાવી ખાવો. પિત્ત વિકાર અને લોહીઆર માણસને આ ગરમ પડે. સરીરે ગરમી ફુટે.

ગરમ રૂતુ હોય તો બીલામાં ઓછા લેવાં.

જુઓ "વાઘેલુ" "પછાડ" "ધ્રબકાયલુ" "લોહી બાઝેલુ"

દરીઓ લાગે.

દરીઓ લાગવો—દરીઓ લાગવાથી ઓકારી થાય તે માટે મરચાં ખાવાં સારા છે.

દરાજ-ખરફસું-ખુજળી.

૧-દરાઝ માટે—હીંગને લીંબુના રસમા ઘસીને ચોપડે.

૨-દરાઝ માટે—દળેલી રાઇને દહી સાથ ઘુંટીને લેપ કરવો.

૩-દરાઝ માટે—રાઇના છાલાંને સરકામાં મેળવી તેની પોટલી કરી દરદપર મુકવી.

૪—દરાઝ માટે હળદર બાળી ચુના અને પાન સાથે મેળવી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૫—દાદર સારી થાય—કામુંદરાંનું મુળ પાણીમાં ઘસીને લગાડે.

૬—દરાઝ—ખરપસાં માટે—કનકખાર સરકામાં મેળવી લગાડે અથવા લુગડું બોળીને તે ઉપર મુકે.

૭—દરાઝ ખુજલી માટે—દાઢીઓ થુઅરની સુકી ડાળી, આકડાના પાતરાં, પોસ્તડોડા, સંભાગે બાળી, રાખ કરીને દીવેલમાં મેળવીને ચોપડવું. તડકે બેસવું અને ગરમ પાણીએ નાહવું.

૮—દરાઝ તથા ખુજલી માટે તેલ—દીવેલ શેર ૦I ઉકાળવું તેમાં આંકડાનું એક પાંતરૂં નાખવું તે તડતડ થઈને બીજું નાંખવું. એ મુજબ ૭ પાંતરા નાંખવાં જ્યારે પાનરાં બળી જાય ત્યારે તેલ નીચે ઉતારી અંદર ૦II તોલો મનસલ મેળવીને ચોપડવું. દરાઝ અને ખુજલી બે દીવસમાં સારી થાય છે.

૯—દરાઝ માટે—પારસના ડીંડવા પાણીમાં ઘસી લગાડવાં.

૧૦—દરાઝ માટે—પારો, ગંધક, આમળા, મોરથુથુ, લીંબુના રસમાં વાટીને લગાડવું.

૧૧—દરાઝ માટે તથા નબળી પડેલી નસો માટે—બીલામું ૧ તોલો, અનારની છાલ બે તોલા, અરીઠા ૧ તોલો એ સરવેને ખુંદી ૦I શેર સરસીઆ તેલમાં રાંધે અને તેલ કાહાડી તે તેલ મસળે.

૧૨—દરાઝ માટે—ઘઉંનું તેલ અને મરઘાની ચરબી મેળવી લગાડે તો દરાઝ જાય.

૧૩—દરાઝ માટે—મુળાના બીની ગોળી લીંબુના રસમાં કરવી અને દરાઝ ખણીને તે ઉપર તે ગોળી ઘસી લગાડવી.

૧૪—દરાઝ માટે કુરાસ પાપડો લીંબુના રસમાં ઘસીને લગાડે.

૧૫—દરાઝ—મીંઢીઆવળના દાણા છુંદીને દરાઝ ઉપર બાંધવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૬—દરાઝ માટે—મેંદીના પાતરાં સરકામાં વાટી તેની લેપડી કરી દરાઝને ખનીને તે ઉપર લગાડવી.

૧૭—દરાઝ માટે—લીંબુના રસમાં આમલીનો ચીચોડો ઘસી લગાડે તો દરાઝ મટી જાય.

૧૮—દરાઝ માટે—લોબાન લીંબુના રસમાં ઘસી ચોપડવું.

૧૯—દરાઝ માટે—સરપંખાના બીનું તેલ અથવા બી વાટી તેલમાં ઉકાળી દરાઝપર લગાડવું.

૨૦—દરોઝ ખુજલી માટે—હડતાલ ૧ ભાગ, મીઠું તેલ ૨ ભાગ લેવું. હડતાળનો ઝીણો થોડો થોડો તેલમાં નાંખતા જવું અને લાકડીથી વતી હલાવતા જવું, આંચ નરમ રાખવી. તેલ સળગી ઉઠે તો ઢાંકવું. પાછું ઉઘાડવું, સળગે તો ફરી પાછું ઢાંકવું, આ મુજબ વારંવાર ઉઘાડ ઢાંક કરવું.

૨૧—દરોઝ માટે—બદામના મગજને લીંબુના રસમાં ઘસી ૩ દીન લગાડે.

જુઓ " ખરજવુ " ખરજવું. " ખુજલી "

દારૂની કેફ ઉતરે.

૧—દારૂની કેફ ઉતરે—કાકરી ખવાડવાથી દારૂની કેફ ઉતરે.

દારૂ પોચો પડે—દારૂમાં કાકરીનો કટકો નાંખે તો દારૂ નરમ પડી જાય છે.

૨—દારૂની નીસા ઉતરે—ધાના ખાવાથી દારૂની કેફ ઉતરે છે.

૩—કેફ—દારૂની કેફ મીઠું ખાવાથી ઓછી થાય છે.

૪—દારૂ પીધેલાનું મોઢાકુ વાસ મારે તે બંધ થાય—ઉપલેટ, એલચી, વાળો જેઠીમધ. સંભાગે પાનના રસમાં ગોળી એક વાલની કરી મોઢામાં રાખવી.

૫+૬—દારૂ પીધો હોય તેનો વાસ મોંઢામાંથી આવે નહીં તે માટે ઉપલેટ, એલચી, વાળો, જેઠીમધ, મોથ, ધાણા સંભાગે ચુરણ કરી નેતલી પાનના રસમાં બોર જેવડી ગોળી કરી દારૂ પીનારે મોંઢામાં રાખવી.

૭—દારૂની તળપ ભાગે—દારૂ પીનારને દારૂ મળે નહીં અને દારૂ માટે ઘણી ઇચ્છા થાય ત્યારે કાળા મરીની ચાહ બનાવી ગરમ ગરમ પીવાથી સંતોષ મળે છે.

પીવાનો દારૂ સુધરે, દારૂનો ખરાબ વાસ નીકળી જાય. કંત્રી દારૂ સુધારવાનો નુકશો.

૧—કંત્રી દારૂ સુધારવા માટે—અજીઆન ૧ તોલો, કેસર, ૦। તોલો એલચી ૧ તોલો, ધાણા ૦। તોલો, કસ્તુરી ૧ વાલ, દારૂ આબાન, સાકર ૦॥। શેર, જેઠીમધ ૨ તોલો એ બધાને ૭ દીવસ ભીંજવી રાખી રોજ હલાવે, પછી ગાળી નાંખે. વધુ ગરમી લાવવા માટે ચોપચીની ૧ તોલો, પીપળીનુઝાના ગાંઠ ૧ તોલો નાખે.

૨—દારૂનો મસાલો—દારૂ મણ ૧, તજ તોલા ૬, ગુલાબનાં ફુલ શેર ૦ા, ફુદનો શેર ૦ા, પાનની જડ તોલા ૬, ખસખસ તોલા ૪, બકરાની મુડી આખી કાચી ૧, સઘળાંને પેક કરી રાખે, રાત રાખી સહવારે ભઠ્ઠી સળગાવી દારૂ કાઢે.

૩—દારૂ મસાલેદાર, મહુડાંનો વાસ નીકળી જાય અને દારૂ સુધરે, બાદીઆન, એલચી, ધાણા દરેક તોલા ૧, કેસર તોલો ૦ા, કસ્તુરી ૧ વાલ, જેઠી મધ ૨ તોલા, સાકર શેર ૦ાા, દારૂ એક ગાલન, સાત દીવસ ભીંજવી રાખે. અને દરગજ ચલાવે.

૪—દેશી દારૂનો મસાલો—કેરવે (કેરવાસા બીસકીટમાં નાંખે છે તે) તોલો ૧ા, એલચી તોલા બે, કીરમજ સારી જાતની તોલો ૦ાા, જેઠી મધનું મુળીયું તોલો ૧, ગોળ શેર ૦ાા દારૂ ૧ ગેલન

કેરવાસી ગરમ કરવી, એલચી ગરમ કરી ફોતેલાં કાઢી નાખવાં. દરેક વસાણુ ખોખરૂં કરી ગોળ સાથ મેળવવું મલમલના લુગડામાં પોટલી બનાવી તે પોટલી દારૂમાં તરતી રાખવી. પાંચ દીવસ પછી પોટલી ક્હાડી લેવી. વધુ વખત રહે તો અડચણ નથી. દારૂમાંથી મહુવડાનો ખરાબ વાસ તથા પાણી પાવાનો અવગુણ નીકળી જશે. દારૂ જેમ જુનો થશે તેમ સ્વાદમાં વધશે.

દારૂનુ વ્યસન છુટે.

ટીંક્ચર મરચાનું ૪ દરામ.
પોતાશ બ્રોમાઇડ ૪) દરામ
ટીંક્ચર ઝેહેર કચરો ૨) દરામ
સ્પીરીટ એમોન્યા આરોમેટીક ૩) ડ્રામ
તુખ્મ સરબત ૬ ઔ.
૦ાા તોલો (પા, ઔંસ) પાણી માં દર ૩) કલાકે પીવું.

દાઢી પાકે—માંકડીના ફુલ્લા.

૧—દાઢી પાકે—તે માટે લીંબુના રસમાં લુગડાંને ૩ પટ આપવા તેની રાખ કરવી, દાઢી ઉપર લીંબુનો રસ ચોપડી તે ઉપર રાખ ભભરાવવી. આથી દાઢી પાકેલી સારી થાય છે,

૨—લીંબુનો રસ અને તલનું તેલ સમભાગે મેળવી લગાડે.

દીલ વાસ મારે—શરીર દુર્ગંધ મારે.

દીલ વાસ મારતું હોય તે માટે—કમોદના ચોખા (નવા વધારે સારા છે) શેર ૧ા લેવા તેને પાણીમાં ઉકાળી પેજ બનાવવી. એક કુમળી કાકડીનું ડીંકું કાપી નાખી કાકડીની અંદરનો મવાદ કાહાડી નાંખ્યા પછી તેમાં ચોખાનો પેજ ભરવો. પેજ થોડા પડયા પછી કાહાડીને પીવામાં લેવો, કાકડી ખાવામાં લેવી નહી.

૨=શરીર દુર્ગંધ મારે ત્યારે—બીલીના પાનનો રસ લગાડવો.

દીવાનાપણું-ઘેલાપણું-મગજ .. .. તી, ઘેલછા-ઉન્માદ, ચિતભ્રમ વાયુ.

૧=ઘેલાપણા માટે બે આનીભાર નાગર મોથ દુધમાં આપવી.

૨=પીપળાની વડવાઇ ૦ા તો. પાણી સાથ પીવી. વડવાઇ સાથ ૦ા વાલ અફીણ ઉમેરવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૩=સુકા અરાસીઆંનો ભુકો ૧) રતી મધ સાથે ચાટવો.

૪=હરણના સીંગડાની રાખ ૨) વાલ, પીપર ૧) વાલ મધ સાથ ખવાડવી.

૫=બ્રમાસાના ઉકાળમાં ઘી નાંખીને રોજ પીવું.

૬=ગાયનું જુનું ઘી ખાવામાં ગુણકારી છે.

૭=આ દરદ માટે સોનાનો વરખ વધારે કામ કરે છે અને બ્રાહ્મીનો પાલો સૌથી વધારે ઉપયોગી છે. આ ત્રણે વસ્તુ જુદી જુદી ઘણા વખત ખાય તેમાં પણ ફાયદો છે. પણ બ્રાહ્મીનો પાલો ઘી સાથે ઉકાળી તેનું ઘી તો ૧ અથવા ૨ તથા સોનાના વરકનું પાનું ૧ રોજ ખવાડે તો બહુ ફાયદો થાય. ઇલાજ લાંબો વખત ચાલુ રાખવો.

૮=ધંતુરાનું બી ૧ અને પીપર નંગ ૨૧ મેળવી ને ચુરણ ચાર તોલા જુના ઘી સાથે રોજ ૧ વાર સાત દીવસ ખાવું, પછી દર અઠવાડીએ ધંતુરાનું બી એકેક વધારતા જવુ. પાંચ ખાવામાં આવે ત્યાં સુધી વધવું, પછી દર અઠવાડીએ એકેક ઓછું લેવું.

૯=તાડની ડાળીઓનો રસ બે તોલા એકલો અથવા જુના ઘી સાથ ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦—દરદીએ બદામ રોજ સવાર ખાવી, અને બ્રાહ્મીના પાનનો રસ ૨) તોલા ખાવો.

૧૧=૧) ટાંક કાળીમુસળી દરદી પોતાનીપીસાબમાં ઘસી પીએ તો ફાયદો થાય છે.

૧૨=મગજની બીમારીમાં ધંતુરાના ૪) બી અથવા પાનનો રસ ાા તોલો ઘીમાં મેળવી ખવાડે છે.

૧૩=ઘેલા દરદીનું તોફાન નરમ કરવા કપુર ૧) વાલ દીવસમાં ૩) વાર ખવાડે તો ફાયદો થાય છે

૧૪=મગજની બીમારી માટે—બ્રાહ્મીના પાલાનું ચુરણ ાા તોલો મેળવીને રોજ બે વાર ખાવું. ચાલુ રોજ બે વાર ખાવું.આ ઈલાજ બહુ જાણીતા છે.

૧૫=ઘેલાપણા માટે જુનું ઘી જાયુક ખાવું. અને માથે મસળવું. બ્રાહ્મીના પાનનો રસ ૪ શે, ઘી ૪ શેર, મોડાવજ ૧૪ તોલા, કોષ્ટ. સંખપુષ્ટી, દરેક ાા શેર, તેનું ઘી બનાવવું. ઉપલા દરદો માટે આ ઘીનું સેવન કરવું.

ચિત્તભ્રમ વાયુ, ઘેલાપણું, ઉનમાદ—બ્રાહ્મીનો રસ એક તોલો કુળીજણુ અથવા અકલ ગરો ૩ માસા અને ાા તોલો મધ રોજ બે વાર આપ્યા જવું. આ ઈલાજ ઘણો સારો છે.

જુઓ "ઘેલાપણુ"—"ઉન્દમાદ"—"મગજની બીમારી" "ચિતભ્રમ" વાયું.

૧૬—જો દસ્તાન (માથે આવવાનુ) સ્ત્રીને બંધ થવાના સબબથી ચયું હોય તો સ્ત્રીની જાંગ ઉપર અથવા છુપા ભાગ આગળ જળો મુકાવે, જેથી દસ્તાન જવા માંડશે, અને ઘેલાપણું મટી જશે. ખાવાની દવામાં, વજ, ઉપલેટ, સંખાવળી, નાગકેસર દરેક સંભાગે ચુરણ બનાવે પછી બ્રાહ્મીના પાન ા તો. કુસકાદરાંનો ગર ા તોલો એનો રસ પાણી સાથ કાઢવો, ઊપલું ચુરણ ા થી ાા તો, આ રસમાં પીવું આ રસ નાખે અને આંખે લગાડવો.

૧૭—સરસવતી ચુરણ વાપરવું—બ્રાહ્મીના પાન, સંખાવળી, આકડાકરણી, ઊનાક, એલચી, ગાવજબાન, સુંઠ, અકલકરો, એનું ચુરણ ા તો, રોજ બેવાર મધ સાથ ખાય.

૧૮—સલ્ફોનલ અથવા ટ્રીઓનલ ૧૦ થી ૨૦, ગ્રેન સુધી વેળા આપવું.

૧૯—દરદી નાહસબાગ અને બકવાટ કરે તો બ્રહ્મપીપળાની છાલ વાટી ભા તો, ખવાડે તરત ફાયદો થાય.

૨૦—ચિતભ્રમ વાયુ માટે—બોંયદંડી, (બ્રહમદંડી) તાલ ૧, થી ૨, મરી ૭, ધાણા પાણી ૫, તો. જેમ ભાંગ ઘુટે તેમ ખુબ ઘુટે, લુગડાંથી ગાલે, તેમાં ગરમ કરેલી ફાલદની ઠીકરીથી અથવા ગરમ ખીલાથી તે પાણીને ઝમાવે અને પાય, બે દીવસ ભળટી થાય, ખસી જતી થાય. ૧૦ દીન ખવાડે. ખોરાક દુધનોજ લેવો.

બ્રહમદંડીને બદલે ભ્રમવાત, (તલકટો—આદાવાદે વાપડી સફાવ એ બન્ને જુદી જાત છે પણ ગુણ એકજ છે.

૨૧—મોથ અને કરીઆતું સંભાગે ૨॥ તો, પાણી ૨૫, તો, ઉકાળી કાહવો બનાવે ૫, તો, દર ૩ કલાકે પીએ. સાથે ખાંડ અને દુધ વાપડે તો અડચણ નથી. (કરીઆતાંથી ગુણ વધે છે)

૨૨—અરણી ઝાડ વારે વાર થાય છે. ફુલમાં સુગંધી છે, એનુ લાકડું રંગે પીળું છે, એ ઝાડની બે દાંખળી સાથે મળે તો દેવતા પડે છે. જ્યારે હવનની ક્રીઆ થાય છે, એ ઝાડથી બનેલો આતસ વપડાય છે. એના પાનનો રસ અથવા મુળ પાણીમાં ઘસી પીવાય છે. મગજની બીમારી સુધરે છે.

૨૩—તીવર. (પીટીટની તાવની દવાના પાન)ના પાન ઉકાળી તે પાણીથી દરદીને નહવાડે.

૨૪—માલકાકણીનુ તેલ ૧૫ થી ૬૦ ટીંપા આપે ા તો, સુધી આપી શકાય.

૨૫—મગજે સાંટી થાય—રેતાળ જમીન ઉપર આવેલાં ટીંબા ટેકરા ઉપર મુંજ નામનું ઘાસ થાય છે. તે દોરડાં બનાવવામાં કામ આવે છે. આ ઘાસ ઉપર કારતક માસમાં રૂ આવે છે તે ઘણો ચઢે છે. તેની ટોપી બનાવી પેહેરવાથી મગજનો જુસ્સો અજબ નરમ પડે છે. કામ કીમતી દવાથી થતું નથી.

૨૬—ઘોડાવજ ૩, વાલ સાથ બ્રહ્મી મેળવી ઘણો વખત સુધી ખાય તો ગમે તેવું દીવાનાપણું દુર થાય. દરદીને સાંકળથી બાંધવા પડે તેવો દરદી સુધરે.

૨૭—સોનાનો વરક ૩ પાના, ધોળાં મરી ૨ વાલ, ઘી ૧) તો, સવારે ભુખે પેટ ૨૦, દીન ખવાડે. માનસીક સ્થીતી સુધરે, સાધારણ ચિત ભ્રમીત સુધરે.

૨૮—કોઠાનું ચુરણ ૦॥ તો. રોજ બે વાર લેવું.

૨૯—લોહભસ્મ ૧, વાલ જટામાસી ૪ વાલ, સોના ઇંગ ૪, વાલ, બધે વાલની ગોળી રોજ બે વાર લેવાથી સાંટી થાય, ગેહલસી જાય.

૩૦—સાધારણ ખમી શકાય એવું ગરમ પાણી ઝારામાં નાખી વરસાદ વરસે તેમ દરદીના માથા ઉપર ઘણી ઉંચાએથી (૧, ૨, ફુટ ઉંચેથી) નાખે. રોજ આ મુજબ કરવું ગરમને બદલે થંડુ પાણીબી ચાલે, પવનનો સપાટો લાગવો ન જોઇએ. આઇલાજથી દ્રસ્તી બળ વધે. મગજે સાંટી, અને આનંદ થાય, ભમરી મટે,

૩૧—કડવી તુબડીના ગર્ભ સાથ તેલ પકાવી નાખમાં મુકે,

૩૨—સુવરના કાનનું લોહી ૧) ટીપુ નાખ મુકે

૩૩—વાંઝ કંટોળીના રસના ટીપા નાખમાં મુકવા રૂદક્ષની માળા પેહેરવી અને ભક્તી કરવી.

તાણુ—ધનુરવા.

૩૪—કડવી તુમદીના ગર્ભનો નાસ લીએ. અથવા કણુતર અઘાડ ૦૧ તો. ખાય અથવા ૦।। વાલ કસતુરી ખાએ.

ધ્રુજારી.

૧—ધ્રુજારી મટે—તુળસીના પાતરાંના રસમાં પીપર ઘસીને પાય તો ધ્રુજારી મટે.

૨—હાથ પગના ધ્રુજારા માટે—ઝેહેર કચલાને પાણીમાં ઉકાળી ઉપરની છાલ કાઢી નાંખવી, આ સાફ કરેલા કચલા, અરીણુ, મરી સંભાગે લઇ તેમાંથી ૧ રતીભાર દરરોજ સવારે ખાવું

૩—હા ધ્રુજે—હાથમાં કલમ પકડાય નહીં, બરડાના કાથાંમાં દુખાવો થાય—તે માટે ઝહેર કચરાના જુકાનું ઉપર દ.ખવા મુજબ સેવન કરવું. લખતી વેળા સ્ટીલ પેનનું રાખવું નહીં.

૪=ઝેહેર કચરો સુદ્ધ કરેલો ૧થી બે વાલ રોજ લેવો. ઝેહેર કચરાને ગૌમુત્રમાં ૩ કલાક બાફવાં, ઉપરની છાલ કાઢવી, તેની બે ફાડ વચ્ચેની જીભ કાહાડી નાંખવી, તેને સેકી ચુરણ બનાવવું. આ ક્રીયા થવાથી, એનુ ઝેહેર, કડવાસ, અને ઉગ્રતા ઓછી થાય છે, તેથી ૧થી ૨ વાલ દર ટંકે લઇ શકાય છે.

ધાત વધે—વર્ય વધે—શરીરે શક્તિ આવે પુરૂષાતન વધે.

૧—ધાત વધે—ધાત [illegible] માટે તલ, મોચરસ, ભોં કોળું, સરખે ભાગે મેળવી ૧ તોલો [illegible] સાંજ ખાવું.

૨—પુરૂષાતન વધે—[illegible] ની અને ગોળ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧) તોલો રોજ સ[illegible] ખાઇ ઉપરથી દુધ પીવું.

૩—વીર્યનો વધારો, શર[illegible]ની—દારૂડીની છાલનો રસ તોલા ૪૦, શાકર તોલા ૨૦, કેસ[illegible] ૪, જાયફળ તોલો ૦॥, કેવડાનું પાણી તોલા ૨૦, એનું સર[illegible] ૧ તોલો સરબત ને દુધ ૦॥ શેર સાથે પીવું..

૪—શરીરે શકિત આવે—[illegible]ગાચુીના બીજ તોલો ૧॥, ઘઉંનો આટો તોલો ૧॥ એની ૩ [illegible] કાળી મોટી મરઘીને ખવાડે ૧ અથવા ૨ પહોર પછી [illegible] કરે સાફ કરી જીના કટકા કરી ૧ શેર અથવા શુદ્ધ ઘી [illegible] આ પકાવેલી મરઘી નવ દીવસ સુધી ખાવી, છુરી બા[illegible] ખાય તો અડચણ નહીં.

૫—શકતી માટે—મરી. [illegible] સુંઠ દરેક ૧, એક દાડાની દાળ. એ બધાને મધ સાથે [illegible] કરી દીવસમાં બે વાર ખાય તો શકતી બહુ વધે છે.

૬—વીર્ય વધે—મસતકી. [illegible] મરોટની બીજ ૦। તોલો મધ સાથે મેળવી રાત્રે ચાટે તો [illegible] છે. જાવંત્રી પાન સાથે સહવારના પહોરમાં ખાય તો વધુ [illegible]ય.

૭—શરીરે શકતી વધે—મ[illegible] શેર ૧, કાળા તલ ૩ પૈસાભાર, લાલ ચણોટી ૩ પઇસા[illegible]ના બી ૩ પઇસાભાર તથા ભાંગ પઇસાભાર લેવી. તેને [illegible] ટ દેવા અને પાતાળ જંતરમાં તેલ ગાળી લેવું. આ તેલના [illegible] પાનપર લગાડી ખાવાં અને તેલ પાન પર લગાડી તે પા[illegible] તથા માઊંસના લોચા ઉપર બાંધે તો શકતી આવે.

૮—વીર્ય વધે—૧ કળીવા[illegible] એક અને એક શેર દુધ ઉકાળી લુગડાંથી ગાળીને રોજ [illegible].

૯—બધીજ રેહે, કઉવત [illegible]—[illegible]ના બીજ તોલો ૦। વાટી પાણી સાથ ત્રણ દીવસ પીએ [illegible] બધીજ રહે.

૧૦—વીર્ય વધે—મુસળા કંદના બીજ નવટાંકના ભુકાને ગોળ સાથ ચીની બોર જેવડી ગોળી બનાવી દરરોજ ૧ ખાય તો શરીર તાકાદ વધે.

૧૧—વીર્ય વધે—બકરાના અંડોળ, (કપોળીઓ) ઘી, લાંડીપીપર સાથ ગરમ કરી દુધમાં પકાવી ખાય તો હીલવા ચાલવાની શકતી ઘણી આવે.

૧૨—વીર્ય વધે—સહવારે રોજ બદામ ખાવી.

૧૩—ધાતુ પુષ્ટ—કાચા કુમળા ભીંડા ખાવામાં ધાતુપુષ્ટ છે.

૧૪—શકતી માટે—ઘઊંનો આટો શેર ૧ લેવો, ૧ શેર ઘીમાં તળાવો પછી નીકળી ઘીને સાથે મેળવવો—ગોળ શેર ૧] જુનો ૩ વર્ષનો લેવો. ગાયનું ઘી ૧ શેર. આંબા હળદર, અસાળીઓ, મેથી, અજેરી, માલ કાંકણીના બીજ, ગોખરૂ દરેક શેર ०।, બોલ્યાંકાણીના બી શેર ०॥ મેળવીને રોજ એક તોલો ખાવો.

વિર્ય વધે, બળ વધે, સ્તનમાં દુધ વધે.

૧૫—અળદની દાળનો આટો, ઘી, ખાંડમાં પકાવી તેમાં લાડુ બનાવી રોજ ખાવામાં લેવો. અડદ અને દુધ સાથે ખાવામાં શરીરને નુકસાન થાય છે.

૧૬—દીલ સાફ રહે—જો સુનામખી ગાયના દુધ સાથે રોજ ખાય તો મરાદનગી વધે—જો બકરીના દુધ સાથે રોજ ખાય તો નહીં—હરણુંના દુધ સાથે રોજ ખાય તો ચાલવાની શક્તી વધે.

૧૭—ધાતુ પુષ્ટી માટે—રતનજોતની કળી ૫) ઘીમાં તળી સાકર સાથે રોજ બે વાર ખાવી.

૧૮—વિર્ય વધે, સ્ત્રીને દુધ વધે—०॥ તોલો અસાળીઆને દુધ સાથે પકાવી ખીર બનાવી રોજ ખાવી.

૧૯—વીર્ય વધે, પીત્ત અને દાહ મટે, પીસાએ અગન, પીસાબમાં પરૂ—આ દરદો માટે ૧ તોલો કમળ કાકડી પાણીમાં વાટી પીએ તો બહુજ મોટો ફાયદો થાય. બીજની અંદર લીલો પદાર્થ છે તે કહાડી નાંખવો. ખોરાકમાં મગની દાળ અને ચોખા ખાવા.

પુરૂષાતન વધે—કાંદાનો રસ, આદુનો રસ, મધ, ઘી, સંભાગે મેળવીને ૨ તોલા રોજ સહવારે ખાવું.

૨૦—ધાતુ પુષ્ટીનો પ્રયોગ—અડદની દાળ ૨ શેરને ૧ શેર કાંદાના રસમાં પટ આપવો આ મુજબ ૨૦ પટ આપવા, એટલે ૧ મણુ કાંદા વાપરવા. આ દાળનો દેખાવ માણેકના રંગના જેવો થશે.

આ બે તોલા દાળને દુધમાં પલાળવી, દાળ ચરી રહે એટલે ૨) તોલો સાકર સાથ ઘુંટવી, તેમાં ૦॥ અથવા એક શેર દુધ નાંખી ઉકાળીને ૪૦ દીન સુધી રોજ સવારે પીવી.

૨૧—નબળાઈ દુર થાય, શરીર શકતી વધે—આવળના ફુમળા પડદાના રસમાં મ..મદનું લુગડું એક હાથ ભીંજવી છાયામાં સુકને આ મુજબ ચઉદ પટ આપે. પછી તે કપડાના ચઉદ ભાગ પાડે ૧ ભાગ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

ધાતુ પુષ્ટી ચુરણ—આવળના ફુમળાં પડદાનું ચુરણ, ખાંડ, સતાવરી, ગોખરૂ, મુસળી સંભાગે મેળવી તેનું ૦। તો ચુરણ ૦॥ શેર દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીવું.

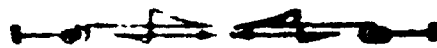
૨૨—રગેઆસી ૧ ભાગ, પીપર ૭ ભાગ, મધ ૭ ભાગ મેળવીને તેમાંથી ૦। અથવા અરધો તોલો ખોરાક ખાધા પછી રોજ ઠંડા પાણી સાથે ખાવો.

૨૩=પુરૂષાતન માટે—આંબાના ઝાડનો વાંદો, ગોખરૂ, સુનવે હેલ સંભાગે મેળવીને ૨—૩ પઇસાભાર સાકર સાથે ખાવો અથવા ઉકાળો કરી પીવો.

૨૪—વીર્ય વધે, શકતી વધે—આમળાના ચુરણને, લીલા આમળાના રસમાં બે વાર પટ આપી છાયામાં સુકવે. ૦। તોલો સુરણ સાકર સાથે રોજ બે વાર ભુખે પેટે ખાય ઉપરથી દુધ પીએ.

મરદને શકતી વધે—ખાખરાના મુળનું ચુરણ લાખ દીધેલાં કાદવના વાસણમાં મુકે. તે વાસણ ઢાંકી ઉપર ઈંગાર કરે તો મુળમાંથી રસ ઝરે. રસના ૪ ટીંપાં પાનપર મુકી ખાય તો એકદમ શકતી વધે.

જુઓ "ધાત વધે"—"વિર્ય વધે"—"શરીરે શક્તિ આવે"
"પુરૂષાતન વધે"

નસોને શકિત આવે—ઢીલી નસ મજબુત થાય.

૧—નસો ઢીલી પડે ત્યારે—વછનાગ, અફીણ, ધંતુરાનાં બી સંભાગે ચુરણ કરી ગાયના ઘીમાં મેળવી નસો ઉપર લેપ કરે તો તાત્કાળ ચમત્કાર બતાવે છે અને નસોમાં શકિત વધે છે.

૨—નશો ઢીલી પડે ત્યારે—વછનાગ, ભીંડા, ગળો સંભાગે ઘસીને નસો પર લેપ લગાડવો. લેપ સુકાયા પછી ગરમ પાણીથી ધોઇ ઘી મસળવુ.

નસો છુટી પડે—વજ, આસંધ, ગજપીપર સંભાગે ભેંસના માખણમાં મેળવી મુરદાસ જગાપર લેપ કરે તો શકતી આવે.

૩—નસોને શકતી આવે—ચરબી મીઠાં તેલ સાથે ગરમ કરી તેમાં થોડોક મુસક નાંખી, તેલ ધીલી પડેલી અને નબળી નસો ઉપર લગાડે તો તેમાં શકતી આવે

૪—નબળી નસોનો લેપ—સીંધવ અને કબુતરનો છેડ સંભાગે લેવો. મધ સાથ મેળવી ૭ દીન લેપ કરવો ઢીલી નસો મજબુત થાય છે.

ઢીલી નસ માટે—સીંધવ પીસી, ઘીમાં લેપ કરવો.

ઢીલી નસ માટે—સુંઠ અને ખારેકના ઠરીઆ ઘી સાથે મેળવી લગાડે તો નસમાં શકતી આવે છે.

૫—ઢીલી નસ માટે, શકતીનો લેપ—હીંગળો, કપુર, જવખાર સંભાગે લઇ મધ સાથે લેપ લગાડે.

૬—નસોનો દુઃખાવો, હાથનો માર ખાવાથી થતો દુઃખાવો, પેટની ગાંઠ મટે—બા તોલો અથવા વધારે ઉમરાનું દુધ ૧૪ દીન સુધી રોજ સહવારે ચાટે.

ઊંબરો-કાળો ઊંબરો-ભોંય ઊંબરો-કઠુંબરી.

આ ઝાડ ખારેકીના ઝાડને મળતું છે, ખારેકીના પાનને ખાંચો હોય છે. ઉંબરાના પાનને ખાંચો નથી. ફળ બંનેના એકસરખાં છે.

૭—ઢીલી નસો મજબુત થાય—કનેરના મુળને ગધેડાના મુતરમાં ઘસી લેપ કરે.

૮—નસોને તાકાત માટે—દાલચીણીને ગાયના મુતરમાં ઘસીને લગાડે.

૯—ઢીલી નસોને કૌવત આવે—સુંઠ અને ખારેકનો ઠળીઓ ઘીમાં ઘસીને નસો ઉપર મસળે.

૧૦—ઢીલી નસો મજબુત થાય—કુરીજન પાણીમાં ઘસી ચામડી ઉપર લગાડવાથી નસોમાં જોર આવે.

૧૧—ઢીલી નસોને જોર આવે વીર્ય સુધરે—સુવરની ચરબી અને મધ સંભાગે મેળવીને ચામડી ઉપર મસળવાથી શરીરની નસોને મજબુતી આવે. નસ છુટે અને લોહીનું ફરવું વધારે જોરથી થાય.

૧૨—ઢીલી નસ મજબુત થાય—દારકટીલા નામના જાનવરનું તેલ, સાહાડાના તેલ માફક કાઢે, એ તેલ બહુ જલદ છે. તેલ નસપર લગાડી બકરાની મુંડીના ગોસનો પાટા બાંધે અને ઉપર ચેવલી પાન-

ઉંધાં બાંધિ સોજો. આવે (ઉઠે) તો ગાયનું ઘી રોજ બે વાર ચોપડવું. હાર કરીલો, સરદા, અને સાહાડાની જાતનું ઘણું ઝેરી જાનવર છે. એની ફુંકથી અંધાપો આવે એનું માંસ જરાબી ખાધામાં આવે. તો મરણ નીપજે. એ ઘણી જાતના રંગ બદલે છે.

૧૩—નસોને શકતી આવે. બંધેજ રહે, હાથ ધ્રુજતા નરમ પડે—રતનજોતનું દુધ ૩ દીવસ લગાડયા કરવું, તેથી ચમડી પર લોહી ફરતું થશે. વધુ લગાડે તો ફોલ્લીઓ ઉઠે. અથવા રતનજોતનું દુધ ૧ ભાગ પાણી ૫ ભાગ મેળવીને તેનાં પોતાં નબળી નસવાળા ભાગ ઉપર મુકી ૧ કલાક રહેવા દેવું. એ પ્રમાણે રોજ લગાડવું. અથવા ધ્રુજતા હાથના આંગલાં આ પાણીમાં રોજ ૧ કલાક બોળી રાખવાં.

૧૪—શરીરના નસો મજબુત થાય. લવંગ, સુંઠ, અકલગરો સંભાગે લઈ બારીક કરીને ચામડી ઉપર મસળો.

સાહાડાનું તેલ—મરદને શક્તી માટે ઉપયોગી છે. સાહાડાને ચીરી અંદર નીચે મુજબ મસાલો ૧ રસ કરી ભરવો. જાયફળ, જાવંત્રી લવંગ, કેસર એકેક ભાગ, સફેદ લોબાન, માલકાકણી બબે ભાગ, સાહાડાની અંદર મસાલો ભરી તેને સીવી લેવો. પોણા ચુલા ઉપર કોરવંકો મુકીને તેલ નીકળે તે કાઢી લેવું. આ તેલ ઢીલી પડેલી નસપર ચોળીએ તો નસ મજબુત થાય. કોમળ ચામડીને લગાડે તો ફોલ્લીઆ ઉઠે.

૧૫—ખેંચાયલી નસ છુટી પડે—પડી જવાથી. અફળાવાથી અથવા કુટેવથી નસ ગંટાઈ અને ખેંચાઇ ગઇ હોય તો મધ અને સીંધવ મેળવી માલેસ કરવું;

૧૬—નસ ઢીલી પડી હોય તો અબરકનો ભુકો નસો ઉપર મસળવાથી શકિત આવે છે.

દેશી વઇદું અબરકને ખાવામાં બહુ વાપરે છે.

૧૭—નસ મજબુત થાય—પીપરલીંડી, ખાંડ મધ સંભાગે મેલવી લેપ કરે, તે ઉપર નાગરવેલ પાન બાંધે.

૧૮—ધીળી લસમાં શકતી આવે—૦। તો, પાન ૦।। તો, સફેદ કનેરની છાલ છુંદી તેમાં ૨, તો, તેલ નાખી ઉકાળે; પાણી બળી રહે ને તેલ ગાળી લીએ. આ તેલ નસપર મસળે.

૧૯—કચરાનું તેલ—આ તેલ ગાઉટી ઓઇલ તરીકે ઓળખાય છે. તે નકવા, સાંધાનું દરદ, નસની નબળાઇ માટે ચોળવામાં આવે છે. બનાવવાના રીત—કચરાને તેલ યા દીવેલનો હાથ દઇ

ઠીકરા ઉપર સેકવા અને ફુગને બહાર કહાડવા. બળવા દેવા નહીં (બળીને કાળા થાય તો તેમાં કસ આવે નહીં.) ઘંડા પડે ને ખુંદવા બહુ બારીક નહીં. ચુનાના વજન કરતાં ચાર ઘણું દુધ નાખવું અને ઉકાળવું પછી ચુના કરતાં બેવડું તેલ તલનું નાખવું. અને ઉકાળવું. દુધનો માવો બધાશે અને તેલ છુટું પડે તે નીતારી લેવું. સ્પીરીટમાં જેટલો કસ કચરાનો ઉતરે છે તેટલો તેલમાં ઉતરતો નથી એમ કેટલાક માને છે.

૨૦=શરીરની ધીલી નશો માટે—ધંતુરાનું બી બનાવીને દીવસમાં બે વાર ધીલી થયલી નશો પર મસળવું અને વટાણા જેટલું ખાવામાં એક વાર લેવું આ મોગલાઇ ઈલાજ છે.

૨૧=નસ ગંઠાએલી છુટી પડે=ફટકી ૦॥ તોલો મધ ૫) તો૦ બી તો૦ ૨, ગરમ કરી એક રસ કરે તેમાં કપડું બોળીને ગંઠાયલા ભાગપર મુકી પાટો બાંધે.

ઢીલી નસ મજબુત થાય, શરીરનાં નબળા અવયવો મજબુત થાય—પીળવંતના ફળના સુકા ં ભરડી તેની બીજ કહાડે તેનું તેલ બનાવે તે તેલ ઘીના જેવું ઘટ છે. રંગે પીળું છે, તેને માખણ કહે છે આ ઘી વધારમાં લેવાય છે; વાયડી તરકારી અથવા કોર સાથ ખવાય છે. આ તેલ મસળવાથી ફાયદો થાય છે.

જુઓ "પુરૂષાતન"—"મરદને શક્તી"

૨૨—સફેદ કણેરની, આકડાની, ધંતુરાની જડ. ધંતુરાના બી, અકલગરો, માલકાકણીના બીજ, ચણોઠી, રૂમી મસતકી, દરેક બે તોલા, એનું ચુરણ બનાવી ૧૦ શેર દુધમાં ઉકાળે, દુધ ૭) શેર રહે તેનું ઘી બનાવે તે ઘી ગળવેળ અથવા એરંડીઆના પાતરાં પર લગાડે અને ઢીલી નસ પર બાંધે.

૨૩—આળસીઆં શરીરની સુસ્તી ભાગે—આળસીઆ ૦॥ તો. તેલ ૨) તો. કમર કાકડી ૦॥ તોલો પાણી ૧૬ તોલા એઓને ઉકાળી તેલ બનાવી પગની એડીએ લગાડે.

૨૪—ગાડરનું દુધ મસળે. ૧૫ દીવસ.

ગાયનો પીતો મસળે. ,,

પીપલાની છાલની રાખ માખણમાં મેળવી મસળે અને લેપ લગાડે.

રીગણનું ફુલ, કોઠમડો, વજ કાવલી, આસન, પાણીમાં ઘસી લેપ કરે. અથવા બીની ગોટી બનાવે, તે ઘસીને લેપ કરે.

૨૫—નસો માટે—ખારેકની ઠળીઓ અને સુંઠ, મધ સાથ ઘસીને નસો ઉપર મસળવો.

૨૬—ઔરેકને મધ સાથે ઘસીને નસો પર મસળે.

૨૭—તજ તથા ચીનીકબાલા સંભાગે લઇ મધમાં બોર જેવી ગોળી બનાવવી. સાંજે ખાધા પછી તે ગોળી મોઢામાં મુકી ચાવે, તેનો મગજ કહાડે, તે ચીક ચામડીને લગાડી એક પહોર સુધી રાખે, તેથી ચામડીની નસ કુલે છે અને શકતી આવે છે.

૨૮—ઢીલી નસ મજબુત થાય—લાલ, તથા સફેદ ચણોટીનું દેવડાગરીના ફુળનું મુળીઉ પાણીમાં ઘસીને ચામડી પર દીન ૧૪ લગાડે તો મજબુતાઇ આવે.

૨૯—અફીણ, જાયફળ, કેશર, કાળા ધંતુરાના બી સંભાગે લઇ માખણ સાથે લેપ કરી નબળી નસો પર લગાડવું.

નબળાઇને લીધે શરીરના માંસનાં લોચા દફડે છે તથા ઉડે છે ત્યારે અફીણ ખાવામાં આપે છે.

૩૦—આળસીઆને, બકરાના ગોસ સાથ ખુંદી દીન સાત સુધી લેપ કરવો.

આળસીઆં, ઉજળી કનેરની જડ, ઉજળી ચણોઠીની જડ, એ દરેક એકેક તોલો. દેડકા એક, તેલ તોલા બે, એનું તેલ કહાડી કાગળ ઉપર ચોપડી ઢીલી નસો ઉપર બાંધવું.

૩૧—પારસ ભીંડીનું ડીંટવું કપુર સાથ મેળવી લેપ કરી ઉપર ધંતુરાનું પાતરૂં બાંધવું.

૩૨—કઉચાની જડ બકરાંનાં મુતરમાં ઘસી નસોને લગાડે, તો નસોમાં સકતી આવે.

૩૩—તજ અને ચીનીકબાલા સંભાગે લઇ મધ સાથે તેની ગોળીઓ ૦૧ તોલાની બનાવે તે ગોળી ૧, મોઢામાં ચાવીને તે થુંકે ઢીલી થયલી અને અડી ગયલી નસો પર લગાડે અને ૩, કલાક રાખે તો ફાયદો થાય.

૩૪=કનીરની જડને ઇંડાની સફેતીમાં ઘસીને ચામડી પર લેપ કરવો.

૩૫=કંટાળા થુવરના દુધમાં કપડું ૭ વાર ભીંજવવું, એવા સાત પત દેવા. લોઢાની કડછીમાં ગરમ કરી લુગડું તેમાં બોળી તેની પટી ૨૧ દીવસ સુધી નસપર બાંધવી, જ્યાં લાલ થવાનો સંભવ છે. બલીસતર ઉઠે એટલીવાર રાખવું નહી. જો બલીસતર ઉઠે તો ગાયના ઘીમાં ચીરાદખ્ખન અને સફેતો મેળવી મલમ કરી લગાડવો.

૩૬=કબુતરની લીંડી (ધાબાલ) સીંધવખાર સાથ સંભાગે મધમાં મેળવીને લેપ લગાડવો. ઉપર પાન બાંધવું દીન સાત સુધી લેપ કરવો.

૩૭=કબુતરની પીખાલ અને સીંધાલુણ સંભાગે લઇ મધ સાથે પીસીને ચામડી ઉપર લેપ કરે.

૩૮=સુંઠ અને ખારેક સંભાગે ઘીમાં ઘસીને લેપ કરી નસો ઉપર મસળવું.

૩૯=ચંપેલીના પાંતરાનો લેપ નબળી નસો ઉપર બાંધવો.

૪૦=નસગંડાઇ ગઇ હોય—રોહીડો (અથવા અગર) દારૂમાં ઘસીને લેપ કરે,

બદામનું તેલ ૧ ભાગ, ટરપેનટાઇન બે ભાગ, કપુર ૧ ભાગ, મીણુ એક ભાગ, જેહતુનનું (સાલીદનું) તેલ બે ભાગ, રાજમ પાંચ ભાગને ગરમ કરી મલમ બનાવી મસલીઆ કરવું.

૪૧=ઢીલી નસો મજબુત થાય—ભીમસેની કપુર, કેસર, લવંગ, મુળાના બીજ સંભાગે લઈ ચુરણુ બનાવે તેને ત્રણુ પોહોર ખરલ કરે. પછી દારૂમાં મેલવી તેનો લેપ કરી નસો ઉપર લગાડે અને તે ઉપર ચેવલી પાન બાંધે. ત્રણુ દીન આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો ધ્રુજરી વગેરે દુર થાય અને નસોમાં શક્તી આવે.

૪૨=ઢીલી પડેલી નસોને શક્તી માટે—મરી. ખાંડ, ઇસપન વાટી મધમા મેળવી લેપ કરેથી શક્તી આવે છે.

૪૩=નસને મજબુતી આવે—મરઘાંનો પીતો અને મોદારસીંગ વાટીને લેપ કરે તો નસોને શક્તી આવે છે.

૪૪=નસોમાં શક્તી આવે—મુળાના બીજ તાલો ૦ાા નવટાંક તેલ નસોપર મસળે તો નસમાં જોર વધે છે.

૪૫=ઢીલી નસ મજબુત થાય—અંકાલની છાલના રસમાં બળબીજ અને ધંતુરાની જડ ઘસી નસપર લેપ કરે.

૪૬=ઢીલી નસ મજબુત થાય—અંકોલાનું તેલ ૧ માસ સુધી મસળવું.

૪૭=ઢીલી નસ મજબુત થાએ; સુંઠ, ખારક; વેસંધ સંભાગે પાણી સાથે ઘસીને ધગાડે,

૪૮ હાથની નસ ગંઠાઇ જાય ત્યારે સીંધાલુણ હાથમાં રાખી મુકે તો નસ છુટે, અથવા સીંધવ પાણીમાં મેળવી નસપર લગાડે

ઢીલી નસ મજબુત થાય—સીંધવ, કબુતરનો અધાર મધમાં મેળવી લેપ કરે ૭) દીન ચાલુ રાખે.

નાકના દરદો—નસકોરી ફુટ—નાકમાંથી ચીપડા પડે. આગરૂ. નાકમાંથી લોહી પડે અને પીંદસ.

૧=અરડુસીના પાનનો રસ, હજુર સાકર સાથ પીવો (પાન બાફી, હાથે ચોળી, રસ કહાડવો.

૨=પુરૂકોળુ કોળબી બનાવત કરી ખાવું.

૩=બકરીનું દુધ સાકર સાથ પીવું.

૪=દરાખનો રસ, દુધ, સાકર મેળવી પીવું.

૫—આંબાની અથવા જાંબુની છાલ ૪) તોલા રાતરે ભીંજવી મધ સાથ સહવારે તેનું પાંણી પીવું.

૬—ગાયના છાણનો રસ ૧) તોલો અને ઘી તોલો ૧) મધ તોલો ૦૧ મેળવી પીવું.

૭—લોહીના ગાંઠા પડતા હોય તો જંગલી પારેવા (ચકલા)નુ ચુરણ અથવા કબુતરની અધાર વાલ ૪ મધ સાંથ ખાવી.

૮—સેરડીનો રસ પીવાથી લોહીની ઊલતી ૫ દીવસમાં નરમ પડે.

૯=કપાસના પાન અથવા કપારીઆ સાકર સાથ ખાય.

૧૦=આવળની અથવા બોરડીની અંતર છાલનું ચુરણ દહીં સાકર સાથ દીવસમાં ૩) વાર ખાવું.

૧૧=સરપંખાના મુળનું ચુરણ બે વાલ સાકર સાથ ખાવું.

૧૨=ફુલવેલી ફટકડી ૨) વાલ, દહી સાકર સાથ ખાવી.

૧૩=નસકોરી માટે ૫) તોલા ખજુર ૫) તોલા ઘી ખાવું.

નસકોરી ફુટ્યા કરતી હોય તો દરદીએ કેરબાની માળા પેહેરી રાખવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=નસકોરી ફુટવા પછી કાંદાના ૨ કટકા કરી ગળે બાંધે તો લોહી બંધ થાય.

૧૫=નસકોરી ફુટે તે બંધ થાય—ઠંડા પાણીમાં લુગડું ભીંજવી ૧) કટકો માથાંપર મુકવો, બીજો ગરદનપર મુકવો.

૧૬=નસકોરી ફુટવાની ટેવ હોય, મગજ ખાલી થયું હોય તે માટે—એક શેર દુધી છોળી તેનો રસ કહાડે, તેમાં ૦૧ શેર માખન અને ૧ તોલો નાગકેસર મુકી ઉકાળે અને ઘી બનાવી તે નાકમાં મુકે. ઉકાળવા માટે વાસણ લોખંડનું જોઇએ તાંબાનું વાસણ નુકશાન

કરે. [માંયુ] વાકું વાળા ઘી સારી પેઠે મગજમાં જવા દેવું. ઘી ગળામાં જાય તો અડચણ નથી.

૧૭—નસકોરી ફુટવાની ટેવવાળા દરદીને—પાણી જુની [illegible] છાનું રોરૂ ખુંદી સુંઘારવું અને છાનું રોકું પાણીમાં વાટી માથે મુકવું. એ મુજબ કાળી સટોડી પણ કામ કરે છે.

૧૮—નસકોરી માટે—દાડમના ફુલનો રસ, આંબાની ગોટલીનો રસ અથવા કાંદાનો રસ અથવા આંમળાના ચુરણને પાણીમાં મેળવી માથે લગાડે અથવા ૧૦૦) વાર ધોયલું ઘી માથે મુકે, અથવા તાંદલજાની ભાજીના પાનનો રસ અને ઘી સંભાગે ઉકાળી ઘી બનાવે અને તે ઘી આખા શરીરે લગાડે.

૧૯—નાકમાંથી લોહી, પર પડે—હરસના આજારવાળા દરદીને નાકમાંથી લોહી પડે તો લોહી બંધ ન થવું જોઇએ. લોહી બંધ કરવાની જરૂર પડે તો દુધીનો ગર, ચોલાઈની ભાજી અથવા ધાણાની ભાજી ખુંદીને ભેગી ઉપર બાંધવી અથવા સુખડ ગુલાબમાં ઘસી ઓઘીએ લગાડવું.

૨૦—નાકની બદબો નરમ પડે—માછલી અથવા વીસરૂં ખાવાથી, નાકે દમ લેતાં એક જાતની બદબો વીસરાત નિકળે છે તે માટે કોકમીર ખાવા, દાળમાં અથવા ચાવલમાં નાખીને ખાય તો ફાયદો થાય.

૨૧—ચોમાસામાં હવાવાળી જગાપર કુતરાના કાન જેવી વસ્તુ જમીનમાંથી નીકળે છે. તે જરા કઠણ ગોળ અથવા લંબગોળ રહે છે, એક ઈંચ લાંબી થાય છે. ગાજનીઆની માફક તે ઉપર છત્રી જેવા આકાર થતો નથી. અને સુકવીને ચુરણ કરે તો બલું રંગનું ચુરણ થાય છે. આ ચુરણ ૪ વાલ અને તપકીર બે વાલ મેળવી નાકમાં લગાડે તો નાકના છોડ, ચીપડા [નાકમાંથી નીકળતાં બંધ થાય.

નાકમાંથી લોહી પડે તો—કાંદો ભાંગીને સુંઘવો.

૨૨—નાકમાંથી નીકળતી ફોલ્લ, નીકળતું લોહી બંધ પડે—૪ તોલા ઘીમાં કેશર અને સાકર દરેક ાા તોલો ઉકાળીને ઘી નાકમાં ૧૪ દીવસ મુકવું.

૨૩—નાકમાથી લોહી, પડૂં પડે—તો હીરાબોરનો ધુમાડો નાકે લેવો.

૨૪—નસકોરી ફુટે તે માટે સરકાના પોતાં માથાંપર મુકે તો લોહી બંધ થાય.

૨૫—નાકમાંથી લોહી વારંવાર નિકળે તે માટે ખજુર [illegible] ઘી [illegible] કરી [illegible] તોલા વધારે દિન [illegible] રોજ બે વાર [illegible].

૨૫—જીરૂં, ઘી, અને સાકર મેળવી ૧ તો. અથવા વધારે ઘણાં દીવસ ખાવાથી લોહી બંધ થાય.

૨૬—દહી, જુનો ગોળ ૪) વાલ મેળવી રોજ સવારે ખાવાથી રક્તપાટ મટે.

૨૭—સરપંખાનું મુળ પાણીમાં ઘસી સાંકર મેળવી ખાવાથી લોહી બંધ થાય.

૨૮—કપાસના પાનનો અથવાં લીલાં દીદવાનો રસ ૧) તો સાકર સાથ ખાવાથી લોહી પડતું બંધ થાય.

૨૯—કપાસીઆનું મગજ પાણીમાં વાટી સાકર સાથ પીવાથી લોહી બંધ પડે.

૩૦=નાકની છોડ મટે—દહી, મરી, અને ગોળ ખાવો અથવા ઘી ગોળ અને વાયવડંગ ખાવા.

૩૧=સુતી વેળા બે આનીભાર મરીની ભુકી ફાકવી. ઉપરથી પાણીપીવું—નાકના છોડ સારા થાય.

૩૨=તુલસીના પાનનું ચુરણુ નાકના છોડ માટે સુધવું.

૩૩=નાકના જખમ માટે જાઈના પાનનો રસ અને જુનું ઘી અથવા એકલું જુનું ઘી નાખે લગાડે.

છેક જખમ પગ, અથવા મગજે જવા દેવું નાકમાં જુનો મસો હોય તે માટે—કરણુ, જાઇ અને મેણુશના ફળને તેલમાં મેળવી લગાડવું.

નાકના દરદ=પીનસ. માટે તેલ.

નાખમાં તેલ નીચે મુજબનું મુકે—ગુલાબના ફુલ ૧ ભાગ, અફીમ ૦I ભાગ, તેલ ૨) ભાગ, કોકમનું ઘી ૨) ભાગ, કેસર ૢ ભાગ, બોદા પથરી ૦I ભાગ ભાગ, ફુલ, અફીમ, કેસરને પાણીમાં પીગળાવે, તેમા તેલ, ઘી નાંખી ઉકાળે પછી બોડા પથરી મેળવે.

પીનસ,

૩૪=નાખમાંથી પુરૂ અને લોહી પડે એવી હાલતમાં બી સરસી ઉ તેલ નાખે લગાડે તો જીવડા બહાર આવે અને કીસ ગુગળ અથવા પથ્થીઆ ગુંગળની ગોળી બે રોજ ૩] વારૂ ખવાડે.

૩૫-આસ્તી કપુર કળી ચુનો ગાયના ઘીમાં મેળવી સુંઘે છેક મગજે જવા દીએ, ૭) દીન દીવસ પછી મગજના જંતુ બહાર નિકળે.

૩૬=ડાભદાના પાનનો રસ ૪) તો ગંધક ૧), ભાગ ઘી ૫) ભાગ ઊકાળી ઘી બનાવે તે રોજ ૩) વાર સુંઘે, છીંક લાવનારી દવા (આકડાના ફુલની રાખ) સુંઘે.

૩૭—પીનસની સરૂઆતમાંજ બીલીના પાનનો રસ નાકે મુકયા કરે અથવા પાનનું ચુરણ સુંઘે.

—સંગજીરૂં સુંઘવાથી નાખમાંથી કીડા પડે, માથાનો દુખાવો નરમ થાય.

૩૮—રીંગણી (ભંદાલ) નો ઉકાળો પાણીમાં ભીંજવી રસ કાઢી સુંઘ.

જુઓ "પીંકસ," "આગરૂ" "નસકોરી"

નસકોરી ફુટે.

૧=નસકોરી ફુટી લોહી નિકળે ત્યારે દરદીએ હાથની મુઠી જોરથી વાળવી, અને દોરવું હાક લાગે ત્યારે કોઇ ઊંચે જગાએ અથવા ખુરસી પર ચઢી જવું.

૨=ગધેડાંના લીંડા ઉપર પાણી છાંટી સુંઘીઆ કરે.

૩=બાવળના પડદાનો ચીક ટાળવે અને માથે લગાડે.

નલ બંધ વાયુ.

જવખાર, સાજીખાર ૨) તો. આબા હળદ ૬ તો. નું ચુરણ ૦ાા તો રોજ બે વાર ફાંક.

નાકમાં ભરાયલી ચીજ નીકળે

જ્યારે કોઇ બી ચીજ નાંખમાં ભરાઈ જાય ત્યારે જે નાક ખુલ્લું હોય તેમાં છીંકણી સુંઘાડે.

આકરાના દૂધમાં અડાયાની રાખ ભીંજવી તેની છીંકણી બનલે છીંક આવે ત્યારે મોઢું ;અને ખુલ્લું નાખ બંધ રાખે, છીં આવે ત્યારે ભરાયલી ચીજ બહાર નિકળે.

નિંદ્રા આવે, ઉંઘ લાવે.

૧=નિંદ્રા લાવવા માટે, ૧) વાલ ભાંગ અને ૪) વાલ મરી મધમાં ખાવા.

૨=અફીણ લુગડાંમાં મુકી તે વારંવાર સુંઘવું.

૩=ખસખસ અને સાકર મેળવી ૧) તોલો ચાવી ચાવીને રાતરે ખાવી.

૪—ખસખસના પોસ ૦ા તોલો પાણીમાં ઉકાળી પીવો.

૫=ખૂરાસાની અજમો ૧) વાલ મધ સાંજ રાતરે ખાવા.

૬=પીપળીમુળના ગઠોડાનું ચુરણ ૦। તોલો મધમાં રાતરે ખાવું.

૭=ઉંઘ લાવવા માટે પગના તળીઆ પર કલનું તેલ મસળવુ.

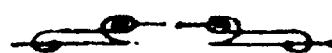
૮=ઉંઘ લાવવા માટે પિલુડીના મુળનો ઉકાળો ગોળ નાંખી પીવો.

૯=રાતરે ખોરાક ખાવો નહીં જરૂર હોય તો ભેંસનું ગરમ દુધ પીવું.

જુઓ "ઉંઘ લાવે"

નખ ચામડીમાં પેસે.

નખને ગરમ પાણીમાં બોળી રાખી સેકે, પછી તે ઉપર ફટકી મુકી પાટો બાંધે, રખ નરમ થાય, અને ફાવતું કાપી નાખે.

નખ છેર.

નખ છેર માટે—બકરાંના પીટટાને જરા કાનું પાડી નખ છેર પર બાંધે. પાણી સુકાઇ જાય ત્યારે ખપ જણાય તો બીજો પીટટો બાધે, અથવા જુનો રૂ બાંધી પાણીથી ભીંજેલો રાખે.

નીસા છુટે.

નીસા અફીણની છુટે—અફીણનું બંધારણ છુટે. ૧ રતી કપુર રોજ ૩) વાર ખાએ.

જુઓ "અફીણનું બંધારણ"

નાળગોર—જળંદર.

૧=નારગોર માટે—કંટારા થુવરના દુધમાં બાજરીના આટાની ગોળી વાલ જેવડી આપે તો પેટ આવે. (ગમ સ્કેમોનાઇનનું કામ એ કરે છે.)

૨=ગલ પાપડીનો વેલો વડના ઝાડના નીચે અને ઉનાળામાં તળાવની પારે. અને ચરમા વાડામાં થાય છે પાતરાં ગોળ હોય છે, અથવા કોઇવાર લાંબા થાય છે. કમોઇના ઝાડના પાન જેવાં એના પાન છે. એની ઉપર ભણી સીંગ થાય છે.

નારગોર માટે—એના ગોળ પાન ૦। તોલો લેવાં તેને દુધ સાથ વાટી ગોળ મેળવી ખવાડવાં, ઉપરથી બકરીનું દુધ પાવું, રોટી અને આદુ સિવાય બીજું કાંઈ ખાવું નહીં.

૩=બાજરીના આટાને કંટારીઆ થુઅરના દુધમાં મેળવી ગોળી ૧ વાલ જેવડી બનાવે ને ૧ અથવા વધુ ગોળી દરરોજ દરદી ખાએ અને ઉપરથી છાસ પાએ,

૪=નારગોર માટે—સુરત શહેરની પાસે પુના ગામમાં ખાડી પર નગ્ગોટી ઝાડ થાય છે, તેના પાનનો રસ બે તોલા પાએ અને રસ પેતપર લગાડે.

૫—નારગોર માટે—તળાવના પાણીમાં નારીની ભાજી થાય છે તે ૧ તોલો ભાજી છુંદી તેનો રસ સહવારે પીવો. તે ભાજી બાફીને બપોરે અને રાતરે ખાવી. અને તેને લેપડી પેતપર મુકવી.

૬—જળદંર—કરવી શેરડી ખાવાથી જળદંરને ફાયદો છે.

૭—જળદંર. પેતના દરદો, ઝાડાની કબજીઆત માટે—સુનામખી નસ કાઢેલી, નીસેતર, જીરૂં, સફેદ દરેક ૪ તોલા, સુરોખાર ૦॥ તોલો, મધ ૫ તોલો. મેળવીને પાક બનાવવો. તેમાંથી ૦। તોલો અથવ વધારે ખાવો.

૮—જળદંર માટે—રાઇ બારીક કરી ગાયના મુતરમાં ૧ થી ૪ વાલ ખાવી.

૯—જળદંર—જેને વાયુનું જળદંર હોય, જેનુ પેટ ઠોકવાથી ઢોળના જેવો અવાજ કરે, તે દરદીને રાઇ ૦। તોલો અથવા ઓછી વધતી લઇને ગાયના મુતર સાથ મેળવી રોજ ચવાડવી, જેના પેટ પર આંગળી દાબવાથી ખાડો પડે અથવા પેટમાં ગાંઠ બંધાય તે દરદ જોખમભરેલું છે.

૧૦—જલંદર, બરોળ, લીવર, પીસાબ—આ દરદો માટે ૦। તોલો સાટોદા, સુંઠ અને કરીઆતાનો કાવો, પીવામાં આપે છે.

નાસુર—વરણ—ભગંદર.

૧—નાસુર અને વરણ—પરૂવાળા જખમ ઉપર ગોળ બાંધવાથી પરૂ સાફ થાય છે.

૨—નાસુર માટે—નાસનાના પાંતરાં છાયામાં સુકાવી બાળીને સખ કરી તે રાખ દાબવાથી નાસુર જાય અને જખમ રૂઝાય. આ ઈલાજ ઘણો સારો છે.

૩—નાસુર માટે—એસાગુગળ તથા કળી ચુનો બંને બરાબર લઈને પાણીનાં ટીપાં નાંખતા જવું ને ખરળ કરતાં જવું, પછી તેનો કાકરો કરી નાસુરમાં મુકે, તે ઉપર મલમની પટી લગાડે ને ત્યાં લગણુ મલમ લગાડયા કરે.

૪—નાસુર માટે—ગાંજાના પાલાનો રસ નાસુરમાં ભરવો. નાસુર ઊંડું હોય તો તેમાં ફટકડી ઉમેરવી. પીચકારી વતી રસ નાંખવો.

૫—નાસુર—નાસુરવાળા દરદીને ચુવર કનટાસરાનો સુકો અર ભુકામાં રોજ સવારમાં પીવાડવો.

૬—ચકલીના અધારનો લેપ નાસુપર મુકવાથી ફાયદો થાય છે.

૭—આમલીના કચુકાને પાણીમાં પલારી રાખી છોટલા કહાડી નાંખવા, તેજ પાણીમાં કચુકાને વાટીને તેની બતી બનાવવી અને નાસુરમાં મુકવી, આથી દુઃખાવો થાય છે પણ જલદી સારૂ થાય છે.

૮—ખજુરના ઠળીઆને તેલમાં બાળીને તે તેલ મસળવું અને નાસુરમાં મુકવું,

૯—આમલીના ચીચોરાની રાખ અને બીલાડીનું હાડકુ ઘસીને ભુકો કરી બંને મેળવીને અંદર મુકવુ.

૧૦—જેટલી જાડી જોઇએ તેટલી રૂની જોત બનાવી તેને ઈંડાની સફેતીમાં બોળી નાસુરમાં મુકવાથી સારૂં થાય છે.

૧૧—નાસુર અને વ્રણ ઉપર આસનનો ભુકો કરી ભભરાવો.

૧૨—નાસુર સારૂ થાય—ઈંડાની જરદી અને મીઠું, લીમડાના ઝાડની સળીથી મેળવવું.

૧૩—નાસુર માટે—કાળા તલ વાટીને લેપડી મુકવી.

સફેદ તલ ખાવામાં સારા છે. કાલા તલ દવામાં સારો છે.

૧૪—નાસુર સારૂ થાય—આમળીના ચીચોરા પાણીમાં ઘસીને નાસુરપર લગાડે, તે ઘસાડો નાસુરની અંદર જવાથી વધુ ફાયદો થાય.

૧૫—નાસુર વ્રણ ઉપર હળદર બારીક ભભરાવવી.

૧૬—ભગંદર માટે—માણુસના હાડકાંના બારીક ભુકાનો મલમ કરવો, તેને રેસમના કકરા ઉપર લગાડવો અને ભગંદરમાં મુકવો, અથવા હાડકું પાણીમાં ઘસી ભંગદરની અંદર અને ઉપર મુકવું.

૧૭—નાસુર ઉપર સમુદ્ર સોસની રાખ મુકવી. અથવા નાંસુરમાં ભરવી.

૧૮—નાસુર—સાટોડીના પાતરાંની લેપડી નાસુર ઉપર મુકે, તો ફાયદો થાય.

૧૯=નાસુર-ભગંદર—સાટોડીના પાંદડાને છુંદીને નાસુર ઉપર મુકે તો પેરૂં ચુસાઇ જાય અને રૂઝ આવે.

૨૦=નાસુર માટે—સાપની કાંચરીની રાખ ઉમરાના દુધમાં મેળવી તેનું પુંમડું નાસુર ઉપર ૧૦ દીવસ મુકયા કરે.

નાસુર—સાપની કાંચળીની રાખ નાસુર ઉપર ભભરાવે તો ફાયદો થાય.

૨૧=નાસુર માટે—સતાવરીનું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૨૨=નાસુરવાલો દરદી—હંમેશા લીમડાનું દાતણ કરે તો ફાયદો થાય છે.

વડવાઇની લેપડી—ભગંદર ઉપર મુકે તો ફાયદો થાય છે.

૨૩=ભગંદર માટે—પારસના ફળનો રસ ભગંદરની અંદર મુકવાથી રૂંઝ લાવે છે.

૨૪–નાસુર સારૂ થાય—મીણનું તેલ નાસુરમાં મુકે. તેલ બનાવવાની રીત—૩ા શેર મીઠું ગરમ કરવું. ગરમ થયલું મીઠું આતસ ઉપર મુકવાથી ફુટે નહીં ત્યાં સુધી ઠીકરાં ઉપર ગરમ કરવુ. તે મીઠાંને જંતરમાં મુકી તેની ઉપર ૧ શેર મીણ મુકી અરક કહાડે તેમ તેલ કહાડવું. પહેલાં તેલના થોડા ટીપાં રદ કરી પછીનું તેલ એકઠું કરવું. તે તેલ નાસુર માટે બહુ સારૂં છે. જંતરમાં મીઠું રહે તે જખમ ઉપર દાબવાથી જખમ રૂઝે છે.

૨૫–નાસુર માટે—મરઘીના પીછાની રાખ તથા હરણનાં સીંગડાની રાખ મેળવીને નાસુરમા મુકે તો તે રૂઝે.

૨૬–નાસુર—વ્રણ ઉપર મરઘાંના પીછાંની અથવા ઈંડાના કોચલાની રાખ ભભરાવવાથી નાસુર બંધ થાય છે.

૨૭–નાસુર (વ્રણ) માટે—મસુર બાળીને રાખ મુકે તો નાસુર સારૂં થાય છે. મોંઢા ઉપર ચાઠાં અથવા સફેદ દાઘ પડે તો મસુરનો આટો પાણી સાથે મેળવીને મસળવો.

૨૮–નાસુર માટે—માયાની બાળેલી રાખ નાસુર ઉપર ભભરાવવી.

૨૯–નાસુર માટે—કામળી બાળીને રાખ કરી તેમાં મોરથુથુ મેળવી લગાડે તો રૂઝ આવે છે.

૩૦–ભગંદર મટે—ઉંદર. કોહોડ, બીલાડી, કુતરી એમાંથી કોઇબી જાનવરના નળાનું હાડકું પાણીમાં ઘસી ભગંદરમાં મુકે.

૩૧–પીંદસ, નાકમાં નાસુર માટે—ગાયના ઘીમાં કાંદો લાલ કરી રોજ ખાવો; ઘી બાકી રહે તે નાકમાં મુકવું, અને મગજપર જવા દેવું. માછલી, તેલ, મરચું ખાવું નહી. કાંદો અને ઘી લોખંડના

વાસણમા ગરમ કરવું, અથવા કલાઈવાળું વાસણ ત્રાંબાનું લેવું. કલાઇ વગરના તાંબાના વાસણમાં ઉકાળેલું ઘી નાકમાં મુકે તો નાખમાં નાસુર પડે.

૩૨–કાંસકી (અતીબળા)ના લીલાં અથવા સુકા પાનની લેપડી ઉપર ગોળ મુકે અને દરદપર બાંધે.

૩૩–ભાંગરાના પાનની લેપડી મુકે.

૩૪–મરી કંકાનુ મૂળ અથવા પાન વાટી ભગંદરમાં મુકે.

૩૫–લીમડાના તેલની પીચકારી મારે.

૩૬–બાવચી, કાળાતલ, દીવેલાના પાન વાટી, બકરીના દુધ સાથ વાટી ભગનદર પર મુકે.

૩૭–ગંઠી મધ અને વાયવડીંગનુ ચુરણ ૦ા તો અથવા વડીઆળી ૦ાા તો. રોજ બે વાર ખાય તો ઘર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે. હીંગ, ચણા, આદુ, ગળપણ ખાવું નહી.

૩૮–ગધેડાંના લીડા અરધા તાજાં અને અરધાં વાસી લેવા, ૧) વાસણમાં મુકી બાળવાં, તે ઉપર થાળી ઢાંકવી; થાળી ઉપર પાણી નાખવું અથવા ભીનું કપડું મુકવું થાળીની નીચે મેસ બંધાય તે ગાયના દુધ સાથ મેળવી નાસુરમાં મુકે.

૩૯–બકરાના દાબા પગની નળીની ભસમ, રાખ, કળીચુનો મેળવી લગાડે.

૪૦ ગએનના બીને તેલમાં મસલી લગાડે,

૪૧–સાજીખાર અને સિંદુર લગાડે.

૪૨–મેથીને ઘીનો પટ દઇ બાળે તેને મલમ સાથ મેળવી લગાડે. ઉપર મલમની પટી મારે.

૪૩–૧) સેર બીલામાને તેલ નવટાંક નિકળસે તેમાં મીન અને રાહલ દરેક ૪) પૈસા ભાર મેળવી મલમ બનાવી લગાડે.

૪૪–સંધેસરાના પાનની લેપડીમા સંખજીરૂ મુકી લેપડી મુકે; તો જળડી ફાયદો થાય.

૪૫–માણુસનાં નખની રાખ અને અફીણ સંભાગે મેળવી મુકેતો નાસુર રૂઝે.

૪૬–કાચબાના પીઠની રાખ, અથવા બીલાડીના હાડકાની રાખ, અથવા સાબર સીંગાની રાખ મધ સાથ નાસુરમાં મેલવું.

૪૭–બકરાંનાં બાલ અને તેલ સંભાગે ઇંગારપર મુકે તેને હલાવી આ કરે, બાલ પીગળે તેને તેલ સાથ એકરસ કરવો. તે રસ વાપડવો. આતેલ સાથ ચોઠે ભાગે મીન મેળવે તો મલમ થાય.

૪૮–બકરાંના હાડકાનો ભુકો, એરંડીઆના બીજ સાથ મેળવી લગાડે.

૪૯—અરણીના પાનનો રસ નાસુરમાં મેળે.

૫૦—અકરાની નળીની ખાકથી, ભગનદર, (દાદર, દોહોડ) માટે નાસુર ટાળવામાં હોય તેને બી ફાયદો કરે.

૫૧—કુતરાની જીભનુ ચુરણ અને કુતરીઆંના બેન્નનું ચુરણ ભુગરી વટે નાસુરમાં છાંટે.

૫૨—ત્રીફળા અને વાયવડીંગ સંભાગે ૦। તો ખાવુખાવું.

૫૩—આંબાના કુમળાં પાનને ગધેડાંના લોહી સાથ મેળવી લગાડે.

૫૪—ડોનાવાન સોલ્યુસનના ટીપા ૧૦ થી ૩૦) સુધા રોજ બે વાર ચાલુ પીએ.

૫૫—લીઓડીનુ તેલ ૧૫ થી ૩૦) ટીપાં રોજ બેવાર પીઆ કરે.

પીસાબે લોહી.

પીસાબે પડતું લોહી બંધ થાય—કાકડીનું મગજ ૦॥ અથવા ૧ તોલો પાણી સાથ ખુબ વાટીને તે સહવારે ભુખે પેટ પીએ જરૂર હોય તો બીજીવાર સાંજે ભુખે પેટ પીએ.

પીસાબે રેતી—પીસાબે પથરી—પીસાબ છુટે—ગુરદાના દરદો.

૧—પથરી પીગળે—ટંકનખાર પાણી સાથ ઘસીને પીએ તો થરી પીગળે.

૨—પથરી પીસાબની પીગળે—તુમડીના બીજનું ચુરણ ૦॥ તોલો ૧૦) તોલા ગેટીના દુધમાં ઉકાળી દીવસમાં ૨) વાર પીવું.

૩—પથરી—વીર્યને અટકાવાથી પથરી બંધાય છે ને માટે તલસરાની રાખ મધમાં આપવી.

૪—પથરી માટે—નરમાનાના પાતરાંનો રસ તોલા ૫) તથા જીરૂં ૦। તોલો મેળવીને ૭ દીવસ પીવું.

૫—પથરી પીગળી જાય—કાંટી સળીઆનો છોડ મુળ સાથે આખો સુકવીને બારીક ભુકી કરી તે ૦। તોલો પાણી સાથે ખાય તો પીસાબની પથરી પીગળે છે.

૬—પીસાબે બંધાતી પથરી માટે—કબુતરનો આઘાર ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ, મધમાં મેળવી એની ત્રણ ગોળીઓ બનાવી અકક

ગોળી દીવસમાં ત્રણ વાર આપવી રોજ તાજી ગોળી બનાવવી. એમાં પીસાબની પથરીને પીગળાવવાનો ગુણ છે.

૭=પથરી પીસાબે હોય તો ગાઓજબાન=ગલજીભી=બોંપાથરીનો રસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૮=પથરી પીસાબે હોય તે માટે—૨ થી ૪ વાલ ટંકનખાર પાણીમાં ઘસી પાંચ દીવસ પીવો. અંગ્રેજીમાં બોરોસાઈટરેટ ઓફ મેગનીસીઆ અપાય છે.

૯=પથરીનો રોગ દુર થાય—૩ વાલ જવખાર, સાકર, ગાયની છાસમાં મેળવી પીવું.

૧૦=પથરી માટે જાંબુ ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧=પથરી માટે—ખાંડ શેર ૦।, જવખાર તોલા બે મેળવી તેમાંથી એકેક તોલો દીવસમાં ૩ વાર ખાવો. અને ઉપર છાસ પીવી. આ પીવાથી કદાચ વામીટ થાય.

૧૨=પથરીના દુખાવામાં પીસાબ છોડાવવા માટે ગરમ દુધમાં જુનો ગોળ નાંખી પીવું.

૧૩=ક્ષાર મુત્રળ. પીસાબે કાંકરી, પથરી—તલના તલસરાં એટલે સુકી સાંઠીને બાળી ખાર કાઢે છે તે ખાર બે વાલ ખાવામાં આપે.

૧૪=પથરી બે જાતની હોય છે તેમાં એક સફેદ ચુનાની જાતની અને બીજી હાથ વડે મસલાય તેવી હોય છે તે માટે ખટાસવાળી દવા સારી છે. તે માટે એસીડ સલફ્યુરીક આરોમેટીક પીવામાં ચાલુ રાખવી,

ગમએમોનીઆક=એસોઅ=સમગોખળ. ગુરદાની પથરી, તલ્લીનો સોજો, ગાંઠીઆ વા. અને સંધીવાને માટે સારો છે.

૧૫=પથરી નીકળે છે—જુની ઈંટનો ભુકો ૦। તોલો અને ખાંડ બુરૂ ૦॥ તોલો મેળવી દરરોજ ફાકવું.

૧૬=પથરી પીસાબે—ગોખરૂના બીજ તોલો ૦॥, મધ તોલો ૦॥, ઘેટીનું દુધ તોલા ૧૦, સાત દીવસ પીવું.

૧૭=પથરી માટે—ગુંદર તોલા ત્રણ ઉકળતા પાણી શેર ચારમાં મેળવવું, થંડું પડે ને જ્યારે તરસ લાગે ત્યારે તે પાણી પીવું.

૧૮=પથરી (ખટાસ વાળી) હથોડીથી ભાગે નહીં તેવી પથરી માટે—દરદીએ ચુનાનું નીતરૂ પાણી હંમેશ સાધારણ પીવાના પાણીને બદલે પીવું જોઇએ.

૧૯=પથરી પીસાબે હોય તે માટે—નાળીએરનું પાણી શેર ૧૦) ગરમ કરે; જરા ઘાડું થાય ને તેમાં જાયફળ, સુંઠ, મરી પીપર, જાવનેત્રી નીયમસર નાંખી બાટલીમાં ભરી રાખે. ૧) તો૦ સવાર

સાંજ દરદી પીએ; તો પથરી પીગળે—અથવા નાળીએરનું પાણી ૨) તો. તેમાં કબુતરનો અંગાર ૧ વાલ મેળવી, ગાળીને દરદી ૧૪) દીન પીએ.

૨૦=પીસાબે પથરી હોય તે પીગળે—આંબાહળદનું ચુરણ ૪) વાલ લેવું તેને આમલીના પાનના રસ ૦૧ શેરમાં મેળવી ૨૧) દીવસ પીવું. પેહેલા બે દીવસ પછી દરદીની પીસાબ ઝીલીને તપાસી જોવી. નીચે થરો માલમ પડે અને રેતી જણાય તો જાણવું જે પથરી પીગળે છે. મીઠું અથવા કોઇબી જાતનો ખાર ખાવો નહીં.

૨૧=વરણની છાલ ૧) રતલ, પાણી ૧૬ રતલ એઓને ઉકાળી ૪) રતલ પાણી રાખવું. નીચે મુજબ કળથી, સીંધાલુંણ, વાવડીંગ, સાકર, જવખાર, કોળાંના બીનું મગજ, ગોખરૂં દરેક ચાર તોલા (આમાંની જેટલી મળે એટલી ચીજો લેવી.) એ બધાને પાણીમાં વાટી ચટણી બનાવી વરણાના ઉકાળામાં મુકવી. તેમાં ઘી ૧) શેર નાંખવું, ઘીમાં ઇંગારથી પાણી બાળી ઘી ગાળી લેવું. રોજ ૨) તોલા ઘી ખાય તો પથરી તુટે.

૨૨=પીસાબે પથરી હોય તે માટે—ઘણા ખંડા ખાવાથી પથરી થવાનો સંભવ છે. મુળાના પાંદડાં અને લીંબુ અથવા સાલીદના પાંદડાં અને સગેવા ખાવાથી પથરી બંધાતી નથી, અને બંધાએલી પથરી પીગળે છે.

પીસાબે પથરી હોએ તેને બહાર કાઢયા પછી જો સાલીદના પાનના રસ અને સરકાની મેળવણીમાં મુકે તો તે પથરી પીગળે છે. એ ચોકસ છે,

૨૩=પથરી પીગળે—વાંઝ કંટીળીના છોડને ફળ આવતાં નથી, એનો પાન અથવા મુળનું ચુરણ અરધો વાલ પાણી સાથ ખવાડવામાં આવે છે. એમાં ઝાડો ઉલટી લાવવાનો ગુણ છે. માટે પથરી વાળા દરદીને પથરી પીગળવવા માટે ઘણા ઓછા પ્રમાણમાં આપવું એટલે ઝાડો ઉલટી થાય નહીં એટલા વજનમાં આપવું.

૨૪=પીસાબની પથરી પીગળે—મરઘીના ૧૫) ઇંડાંના કોટલાના ચુરણને ઘી સાથ મેળવવું. તે બધું ૧૫) દીવસમાં દરદીએ ખાઇ જવું.

૨૫=પીસાબે પથરી હોય તે માટે સુરોખાર ટાંક ૨) ઘસેલી કોરી ટાંક ૨) બગાસ વાલ ૨) મેળવી તે બધું ૧૫) દીવસમાં ખાવું.

૨૬=કાચી હળદ તોલો ૧) વાસી પાણી સાથ ૧૫) દીવસ પીએ.

૨૭=રેતી પીસાબે હોએ તે કાઢવા માટે—૧ તોલો કાકડીના મગજને ગરમ પાણી સાથ પીવાં.

૨૮=ધાતુપુષ્ટ, પીસાબે .રેતી—નસોમાં બચલી નબળા અને પીસાબે રેતી માટે ગોખરૂ બહુ સારાં છે. ચાહ બનાવી પીવી.

૨૯=રેતીનો દુખાવો મટે—ગોખરૂની ચાહે પેટ ભરી પીવી. સાથે સરપંખાના પાતરાં ૩ સાથે લીએ તો ઘણો ફાયદો થાય.

૩૦=પથરી પીગળે--સાટોડના (પથર ચટી) પનચાંગનું ચુરણ ૦॥ તો. અને સાકર ૧) તો પાણી સાથ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીએ

૩૧=ધાંગરી માછલી. (શીંગાળી માછલીના) માથામાંથી નીકળતો ગરમ કરેલો પથર તેને હજરતે હાઉ કહે છે.

પીસાબ છોડવે, } ૧ અથવા ૨) વાલ અથવા વધારે હજરતે
પથરી પીગળે. } હાઉને પાણીમાં ઘસી રોજ બે વાર પીએ
એમાં ૨) વાલ સીંધવ નાંખે તો ગુણ વધ.

૩૨=પીસાબ છોડવવાના બીજા ઇલાજો, તણુજની છાલનો ઉકાળો સાગવાનના ઝાડના બીજ પાણીમાં વાટીને મુઠીભર વસંત વેળાનો વેળાનો રસ સાકર સાથે, જાંબુ પેટ ભરીને ખાવાં અથવા ફુલનો અથવા પાંતરાંનો રસ એટલી ચીજો ખાવામાં લીએ. મીઠું અને ઘી મેળવી દુંટી ઉપર મેલવાથી પીસાબ છુટે.

૩૩=પથરી માટે—બોરોસાત્રેટ ઓફ મેગનીશીઆ વપરાય છે તેની બનાવટ નીચે મુજબ છે—મેગનસ કારબોનસ ૧૫=ગરેન. એસીડ સાઇત્રીક ૦॥ આઉંસ ગરમ પાણી ખપે એટલું લવું. બધાંને મેળવી ચુલાપર બાળીને ભુકો બનાવવો. પ્રમાણમા ૧૦ થી ૧૫ ગરેન ભુકો પાણી સાથ દીવસમાં ત્રણ વાર પીવો. અથવા મેગનીસકારબોનસ ૧ દરામ, એસીડ સાઇત્રીક ૨ દરામ, બોરેક્સ ૨ દરામ અને પાણી ૮ આઉંસ, એ બધાને મેળવીને તેમાંથી ૨ દરામ દવા ૩ તોલા પાણી સાથે મેળવી રોજ ત્રણવાર પીવાથી પીસાપની પથરી મટે છે.

૩૪=પથરી હોય તે રેતી થઈ નીકળી જાય—બોંય પાતરી બે પઇસાંભાર, જીરૂં તોલો ૦॥ ગાયનું ઘી બે પઇસાભાર ઘીમાં જીરૂં વધારી પાતરાંની ભાજી બનાવી ૩ દીવસ ખાય તો પથરીને તથા રેતીને કમી કરે.

૩૫=રેતી પીસાબે પડતી હોય—કુમળો મુળો પાંદડા સાથે સવારે રોજ ખાવાથી રેતી ધોવાઈ જાય છે. મુળો સાંજે ખાવામાં અવગુણ છે.

ગુરદાનો દુખાવો—મુળાના પાતરાંની ભાજી ઘીમાં બનાવીને ખાવી, અથવા લીંબુનો રસ તોલા ૨॥ અથવા મુળાનો રસ તોલા ૨॥ પીવો.

૩૬=કબુટરની અઘાર •। તોલો. નાળીએના પાણીમાં નાખી ૭ દીન પીએ, સવારની પીસાબમા રેતી જણાએ તે જાણવું જે પથરી પીગળે છે.

૩૭=પીસાબે રેતી અથવા પથરી હોય તે પીગળે—કેવડાની જડ લીલી બે તોલા, પાણી ૩ શેરને ઉકાળી ાા શેર રાખવું, તેમાથી રાા તોલા રોજ ૩ વાર પીવું.

૩૮=પથરી માટે—સરગવાની છાલનો કાહવો, મરી, પીપર, સાથ પીવો.

પથરી માટે સુરોખાર ૩ વાલ, ક્રીમ તારટર તોલો ०।, પાણી તોલા ૮ મેળવી તેના ભાગ ત્રણ કરી. દીનમાં ૩ વાર પીએ.

પથરી—હકીકની ભસ્મ ખાવાથી પીસાબની પથરી પીગળે છે.

૩૯=પથરી માટે—•। થી ાા તોલો હળદર ગોળ સાથે ખાવી ઉપરથી જવનો અથવા ઘઉનો ઉકાળો પીવો.

૪૪–રેતી પીસાબે હોય તે નીકળે, આમણ બહાર આવેલું પાછુ બેસે—કમળના ફુલનો ગુળકણ બનાવી ૧ તોલો રોજ સહવારે ખાય.

૪૫–પથરી પીસાબે હોય તે પીપળે—કુંવારનો રસ ાા તોલો અથવા વધારે, હળદર બે આનીભાર મેલવીને રોજ બે વાર દરદીને ખવાડે.

૪૬–પીસાબે રેતી હોય અને દુખાવો ઘણો થાય તો—કેસુરીના ફુલની પોટીશ દુખાવા ઉપર મુકવી. તે પોટીસના ઉપર ગરમ પાણીની બાટલી, ગરમ ઇંટ અથવા ગરમ પથર મુકી રાખવો.

૪૭–પથરી માટે—રેહાનના બી તોલા ૭, પીવાના પાણી શેર ૫ માં ભીંજવી રાખી કાદવના વાસણમાં ગાળી રાખવું. પાણીની તરસ લાગે ત્યારે આખો દિવસ એ પાણી પીવું. પાણી રોજ નવું બનાવવું.

પથરી—પીપર, મધ, છાસ પીવી.

૪૮=પથરી માટે—સીંધવ ૨ તોલાના પડીકાં ૨૧ બનાવી તેમાંનુ પડીકું ૧ રોજ ગાયની છાસમાં પીએ. પછી ઉભો ઉભો પેટ ભરીને છાસ પીએ તો પથરીના દરદ ટળે.

પથરી માટે—સીંધા લુણ ૧ તોલાના ૧૨ પડીકા કરી તેમાંથી એક સહવારે ખાવું અને ઊભા ઉભા ગાયની છાસ પીવી.

૪૯=પથરીમાટે—સુનામખી કાકડીના રસ સાથ પીવા.

પથરી દુર થાય—સુનામખી કાકડીના બી સાથ ખાવા.

પથરી માટે—હજરતે યાકૂડ ૨ માસા જેટલો, પાણીમાં ઘસીને રોજ પીવાથી પથરી ગળી જશે.

૫૦–પથરી પીગળે—બે વાલ હજરતે હાંઉને ચોખાના ધુણમાં ઘસીને પીવાડે.

ગુરદા દરદ માટે— ફુલ અથવા લીમડાના ઝાડનો કોઈ પણ ભાગ રેતી અથવા ગુરદાના દરદને ફાયદો કરે છે. કોઈ પણ રીતે એ ખાવામાં લેવાથી ફાયદો થાય છે.

૫૧–પથરી માટે— એ સાબુની ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી તેમાંથી રોજ આખો દીવસ ગોળી ૨૦ થી ૩૦ સુધી ચુસ્યા કરવી.

૫૨–પથરી પીસાબે હોય તે પીગળે—જુની ઇંટ પાંચ વાલ, ખાંડ ૧૫ વાલ મેળવી રોજ ખાવી.

૫૩=ક્ષાર મુત્રલ, પીસાબે કાંકરી, પથરી—તલના તેલસરાં એટલે સુકી સાંઠીને બાળી રાખ કાઢે છે તેમાંથી બનેલો ખાર બે વાલ ખાવામાં આપે છે.

૫૪=ગુરડાની રેતી માટે—પટોલ, જેઠીમધ, કડું, સુંઠ, લીમડાની અંતરછાળ, દેવદાર, મોડ (નાનેર) દરેક ૧ તોલો લઇ એના બે ભાગ કરી એક ભાગ પાણીમાં ઉકાળી દીવસમાં બે વાર પીવું.

૫૫=રેતી પીસાબે—ચોળાઇની ભાજીના બીની ચાહ પીવાથી પીસાબની રેતી નીકળી પડે છે.

પથરી હોય તો પાલખની ભાજી, ચોલાઇની ભાજી, કાકડી, ડોધી, દાડમ વગેરેમાંથી કોઇ બી એક ખાવામાં લેવું.

૫૬=પથરી બહાર નીકળે—પથરી પીશાબની નળીમાં અટકે તો બદામના તેલની પીચકારી મારવાથી બહાર નીકળે છે.

પથરી—પીસાબે પથરી હોય તે માટે બોય રીંગરીનું મુળીઉ ઘસીને પાવું અથવા મુળીઆનો ઉકાળો કરી પીવો.

પથરી=અલોહોર માટે—રાઈ અને સીંધવ સંભાગે મેળવી ૧ તોલો ગૌમુત્ર સાથે ખવાડવું.

૫૭=પથરી માટે—સુકુ અથવા લીલું લસણ ખાવામાં રોજ ઘણું વાપરે તેને પથરી બાઝતી નથી.

ગુરદાના દરદ, રેતી—લીમડાની છાલનો કાહવો દીવસમાં ત્રણ વાર પીવાથી દરદ નરમ પડે છે.

૫૮=રેતી કાઢે છે—એમોનીઆ બેનઝોએટ રોજ ૧૦ ગ્રેન ખાવાથી ધાત જતી અટકે અને રેતી પીગળે છે. લોબાન, ખાંડ દરેક ૧॥ પઇસાભાર અને ઘઉંનો આટો ૩ પઇસાભાર મેળવીને ૧॥ પઇસાભાર જુદો મધમાં લેવો. ઉપાય ચોકસ છે.

પીસાબે પથરી=અસમરી=પાણુવી.

૧=પથરી પીગળે— બીરબુટીનું ચુરણુ ૧૫ ગ્રેન ગોળ સાથ ખાએ, ઉપરથી કળથીનો ઉકાળો ઘણો પીએ, ખોરાકમાં ભાત અને મગ ખાએ તો પથરી પીગળે.

૨=કોહલુ લાલ, પાકટનો ૨ તોલા રસ સવારે અને સાંજે ભુખે પેટે પીએ, ૧૫ દીવસમા ફાયદો જણાય. પથરી મોટી હોય તો ઘણા દીવસ પીએ. પીસાબ વધુ થાય, રેટી ધોવાઇ જાય પથરી પીગળે

૩=સરપંખાના પાનનો રસ ૨ તોલા સાકર સાથ પીએ.

૪=જાબુરાના ઝાડની છાલનો અથવા ઠરીઆની ચાહ અથવા કાહવો રોજ બે વાર પીવો.

૫=સફેદ રાળ ૫ તોલા, જેઠીમધ ૨ તોલા, નાની એળચી ૧ તોલો, કપુર માસા બે, સાકર તોલા ૯ નું ચુરણુ ૭ માસા પાણી સાથ ખાવું.

૬=લીમડાના પાનની ભસ્મ (સફેદ) કરી પાણી મેળવી તેનો ખાર બનાવે, ૧ રતી ખાર ગોખરૂની ચાહ સાથ રોજ બે વાર પીએ,

૭=કદાની છાલનું ચુરણુ ૦। તોલો ફાકી ઉપરથી કેસુરીના ફુલ ની ચાહ પીએ.

૮=કારીના ૬૬ દાણાને ૧ ઉસ પાણીમાં ઉકાળે. પાણી બળી રહે ત્યારે કારી છુંદે તેમાં ૨ ઉસ પાણી નાંખી ફરી ઉકાળે ૧ ઉસ પાણી રાખે તેમાં ૩૦ ટીપાં સ્પીરીટ ઇથર નાઇતર મેળવી રોજ બે વાર પીએ. બે માસ સુધી ચાલુ પીએ.

૯=દાભરો—એક જંગલી ઘાસ છે જે જમીન બગાડે છે, કોઇ ચીજ તેવા ઘાસના ખેતરમાં પાકી શકતી નથી. એના મુળીઆ જમીનમાં ઉંડા જાય છે, તેના થડ નજદીક કોર્કનેજ ગોટી જેવું થાય છે તેને દાભરાનું ફુલ કહે છે. તે ફુલને કાન સાથ બાંધેલું રાખે તો આંખનું ફુલુ કપાય છે. એ દાભરાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીવાથી પથરી પીગળે,

૧૦=ચોલાઇની ભાજી, પાલકની ભાજી, દોધી એમાંનું કોઇ બી એક પાણીમાં ઉકાળી પીવામાં લેવુ. આ ચીજો ખોરાક તરીકે ઘણી ખાવી.

૧૧+૧૨=રેતીનો દુખાવો થાય ત્યારે ૧૦ કાલાં મરીને ०॥ શેર પાણીમાં મેળવી તે પાણીને ઉંચી ધારથી ૨૦૦ વખત ૧ ગલાસમાંથી બીજા ગલાસમાં નાખી પછી પીએ.

૧૩મુળા તેના પાતરાં સાથે સવારે ભૂખે પેટ દરદી રોજ ખાએ.

૧૪=તલના ઝાડની રાખ મધ સાથ ખાવી.

૧૫=પીસાબે તનકમારે ત્યારે તલના ઝાડની બાળેલી કાળી રાખ દુધ અથવા મધ સાથ ખાવી.

૧૬=મકઇની મુછ ૧ તોલો પાણી સાથ ઉકાળી સાકર મેળવી રોજ ૩ વાર એક માસ પીએ ગુરદાના તેમજ ફુકાના દરદો મટે.

૧૭=રેવણુ ચીની, પાષણુ ભેદ, સુરોખાર. એલચી સંભાગે ચુરણુ બનાવી, ૦। તોલા ચુરણુના ૪ ભાગ કરે. ૧ ભાગ પાછલી રાતના ૪ વાગે પછી બીજા પડીકાં એકેક કલાક દુધ અને પાણીના મીશ્રન સાથ લેવાં. છાંયામાં રહેવું. તડકે ન જવું.

૧૮–ઉપલસરી, જીરૂ સાકરનો કાહવો પીવો.

૧૯–સારીવા, ઇનડીઅન સારસા ૫ તોલા પાણી ૧૦ સેરમાં ૧ રાત ભીંજવી રાખે. ૫ તોલા પાણી રોજ ૩ વાર પીએ તો પીસાબ છુટે.

૨૦=અદેદાના બીનો ખાર જેમાં પોતાસ કારબ છે તે પાણીમાં પીએ,

૨૧=વાંઝણી કટોળીના કંદનું ચુરણુ ०। તોલો મધ, સાકર સાથ ખાવાથી પથરીનું દરદ મટે તેમાં આશ્ચર્ય જેવું કાંઇ નથી,

૨૨–ગુરદાના દરદો (બ્રાઇટ દીસીઝ) અરડુસી અને લીમડાના પાનના વરાલીઆંથી સેક કરવો. અરડુસીના પાનનો રસ ०॥ તોલો મધ સાથ લેવાથી ચમતકારીક અસર થાય છે.

૨૩=કાકડીના બીજ અને પાણી વાટી પીએ.

૨૪–કાકડીના બીજ, જીરૂ સાકર પાણીમાં વાટી પીએ.

૨૫=સરગવાના મુળનો રસ પાણી સાથ પીએ.

૨૬=કાકડીના બી અને સાકર ચાવી ખાવી.

૨૭=તલના ઝાડને બાળી કરેલી રાખ, દુધ, મધ સાથ બે ત્રણુ વાર ખાવાથી સારી અસર થાય છે.

૨૮=સરપંખાના પાનનો રસ ૪ તોલો સાકર સાથ રોજ પીવો.

લાંપડીના બી ०। તોલો પાણી ૫ તોલામાં વાટી પીએ તો પીસાબની નળીમાં પીસાબ માટે સળી મુકવી પડે નહીં. ०।, ०॥ કલાકમાં પીસાબ ન થાય તો ફરી એ દવા પાવી. એમાં પીસાબ છોડવાનો મોટો ગુણુ રહેલો છે.

૨૯=તોલો, કબુતરનો અઘાર ૧॥ તો આ બનેને નાળીએરના પાણીમાં દીન સાત સુધી ધીસે તેમાંથી ૧ વાલ દીવસમાં ખવાડે

પીસાબ છુટે

૩૦–કેસુદા (ખાખરાના ફુલ) ફુલ બાફી પીરૂ ઉપર મુકે.

૩૧=ગળોના પાનનો રસ પીરૂએ ચોપડવો.

૩૨=કેળના છોડનું પાણી ઉના ઘી સાથ પીવું.

૩૩=કાકડી અને ભૂરાં કોહરાના મગજનો ૧ આંગળ જાડો લેપ ઇંદ્રી અને પીરૂ ઉપર કરવો.

૩૪–નેટરનો કટકો આડ આંગળ લાંબો લઇ એક નાકેથી સળગાવે, બીજુ નાકુ દરદી મોઢામાં લીએ અને દમ ખેંચે. ધુમાડો પેટમાં લીએ.

૩૫–નેટરની ગાંઠને ચોખાના ધોવણુમા ઘસી પીવું.

૩૬–પાઉઝરના પથરને ચોખાના ધોવણુમાં ઘસી પાવું.

૩૭–નવસાર છુડેલો ૧ શેરને માટીના વાસણુમાં મુકી કપડછંડ કરે, ચુલે ધીરી આંચ પર ૩ કલાક ગળે પછી ઇંગાર કાઢી લીએ. ચુલા પર વાસણુને થંડૂ પડવા દીએ. ૦। શેર વાસણુમાં બાઝેલો ખાર બાલકને ૨ વાલ, મોટાંને ૫ વાલ આપે પીસાબ જરૂર છુટે.

૩૮–ઝરખ જાણુવરનો અધાર ઇંદ્રીએ લગાડે તો પીસાબ છુટે અને દુટીની આસપાસ લગાડે તો ઝાહડો થાય.

૩૯–કુતરીઆ ઘાસના બી ૦॥ તોલો ને છાસમાં આપે અથવા સરબત નીચે મુજબ કરી પાએ.

કુતરીઆ ઘાસને પાણી સાથ છુંદી કાઢેલો રસ ૧ શેર સાકર ૧ શેર, ૦। તોલો એલચી ગરમ કર્યા વગર હલાવીને સરબત બનાવે તે લાંબો વખત બગડે નહીં.

૪૦–વિછોડાના પાનનું ચુરણુ ૨ વાલ છાસ સાથ પીએ.

૪૧–લીંબુના બીનું ચુરણુ ૦॥ તોલો પાણી સાથ પીએ.

૪૨–મકાઇના રેસા તોલા ૧ પાણી ૧ શેર ઉકાળી ૦। શેર પાણી રાખે તે ૦॥ તોલો પાણી બએ કલાકે આપે. પીસાબ વધે ત્યા સુધી આપ્યા કરે. પથરીમાંતેમજ જળંદરમાં આ ચમત્કારીક છે.

૪૩–ફુલવેલો, ખડીઓ ખાર અને ફૂલવેલી ફટકડી પીસાબની નળીમાં મુકે તો ખાત્રી પુર્વક પીસાબ છુટે.

૪૪–ઇંદ્રવણુાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ તો પીસાબ અને ઝાહડા છુટે.

મોરના પીછાની રાખ તથા મુજની દોરી ૧ વાલ ગરમ પાણી સાથ પીએ.

૪૬–પરવાળાંની ખાક ૧ વાલ એલચી ૧ વાલ દુધ સાથે ખાવી.

૪૭–ઉંદરની લીંડી, સુરોખાંર એની લેપડી દુંટી પર મુકે, ઉપર મુળાનું પાન બાંધે.

રેતી પીસાબે પથરી.

૧=ગોખરૂ ૧) તો. પાણી ૧) શેર કાદવના વાસણમા ભીકાળે ૫) તોલા રાખે તેમાં ૦। તો. જવખાર મેળવી સવાર સાંજ પીએ ખોરાકમાં છાસ ભાત મુળાનું શાક.

૨=ગોખરૂ તો ૨॥, વરીઆળી તોલા ૨॥, જેઠી મધ ૦॥ તો. સિંધવ બેઆની ભાર, ઘી તો ૦॥ પાણી શેર ૧) ઊકાળી ૦। શેર રાખી રોજ બેવાર પીવું

૩=મુલાના પાતરાંની ભાજી ખાવી.

૪=સિંધવ ૨) તો. તેના ૨૧) પડીકા કરવાં ૧) પડીકું ગાયના દુધની છાસમાં સવારે ભુખે પેટે લેવું ઉપરથી ઊભા ઊભા પીવાએ એટલી છાસ પીવી

૫=ગાજર ભુંજીને રોજ ખાએ ગુરદા દરદ દફે થાય.

૬=નાળીએરના પાણી સાથ કબુતરની અઘાર ૦। તો રોજ સવારે ૨૧) દીન સુધી પીએ

૭=લાપડુ ઘાસ એકલ મુખી જેને એકજ મુળ હોય (ઘણા મુળ વાળું ન જોઇએ) તે ૦॥ તો. પાણીમાં વાટી પીએ તો પથરી પીગળે (પથરની કાકરીને એ મુળની વચ્ચે દાબી. તે મોંઢામાં રાખે તો કાંકરી ભાગીને રેતી થઇ જાય)

૮=ઘોડાવેલના પાન સાકર સાથ ખાએ, ઝાડા ઊળતી ન થાય એટલું પ્રમાણ રાખે

૯–કડવી કંટોળી (વાંઝ કંટોળી)ના પાન સાકર સાથ ખાએ ઝાડા ઊળટી થઈ ન જાયે એટલાં, પાન ખાવામાં લીએ.

૧૦–ગોખરૂના છોડ (જ્યારે ફુળ તરતના લાગેલાં હોય, ફુળ કઠણ થાએ તે આગળ) ને છાયામાં સુકવે, ચુરણ બનાવે તેને લીલાં ગોખરૂના રસનો પત આપે. આ ૫) તો. ચુરણ દુધમાં ઊકાળી રોજ પીએ. તો, ધાતુના અનેક વિકારો દુર થાએ, બળ બુદ્ધી વધે; રેતી પથરી દુર થાય અને પ્રદરની નામ નીશાન રહે નહી. કામ વિલાસની શકતી બહુજ વધે.

૧૧–પીસાબે રેતી ખટાસની અને ખારની હોય છે. તે હલદના રંગથી બનેલાં કાગળથી જણાઇ આવે.

ખારની રેતી હોય તો લીંબુ વગેરે ખટાસ ખવાડવો.

અટાસની રેતી હોય તો જવખાર, પાપડખાર, સાજીખાર, સોધેલો ટણકનખાર દવા તરીકે આપવો.

રેતી અથવા પથરી કોઇપણ જાતની હોય તે માટે ચીકણો પદાર્થ આપવો. જેવાં કે, અળસીની, ચાહ, ગુંદરનુ અથવા પાષાણ ભેદનું પાણી પીવું. કોઇ એક ચીજનુ સેવન કરવું.

૧૨—નાઇટરો મ્યુરેટીક એસીદ દાઇલુટના ૧૨) ટીપાં પાણી સાથ દર બે કલાકે આપવાં

લાલ રેતીવાળી પીસાબમાં બળુ કાગળ બોળે તો કાગલ લાલ થાય. (બળુ કાગળ બનાવવાની રીત, લીટમસ જે ગળીના જેવું હોય છે તેને પાણીમાં પીગલાવે તેમાં સફેદ બલાટીંગ મુકી રાખે, કાગળ બળુ થાય ને કાઢી લેવો.)

સફેદ રેતીવાળી પીસાબમાં હળદીઆ કાગળ બોળે તો કાગળ બદામી રંગનો અથવા નારંગીના રંગનો થઇ જાય.

(હળદીઆં કાગળ બનાવવાની રીત—હળદના પાણીમાં અથવા તેના અરકમાં સફેદ બલાટીગ બોળી રાખવો.)

પીસાબ છોડવવાની દવા આપતાં દરદીને સરદી લાગે નહી તે તપાસવું, ઘણી દવા સરદી કરે છે, શરીર નબળુ કરે છે, હાર્ટ નબળું કરે, શરીર પોચું કરે અને એક દુખ સારૂ કરવા પેહેલાં શરીરમાં બીજું દરદ દાખલ કરે, ખારો વગેરે આકરી દવા આપતાં દરદીના શરીરની બહુ તપાસ કરવી.

દરદીનો પીસાબ લાલ લોહી જેવો હોય તેમાં પથરી અને રેતી છેજ એમ માની લેવું નહી

યાદ રાખવું જે મજીઠ, હાથીઆ કુઅરના પાકાં દીડવા અને પતંગનુ લાકડુ એઓની બનાવેલી દવા ખાનાર દરદીની પીસાબ લાલ લોહી જેવી થાય છે.

પીસાબમાં રગડો જણાય ત્યારે રેતી છે એમ માની ન લેવું ફોસફેટ નામનો ખાર બી હોય છે; જો એ ખાર પીસાબે જતો હોય તો નીમખનો ખાર (એસીદ હાઇડ્રો કલોરીક દીલ્યુટ) અને ઝેર કચરાનો અરક ઘણુજ નાના પ્રમાણમાં પીવાથી પીસાબ ઘણી જળડી ચોખી થાય છે.

પરસેવો.

૧+પરસેવો ઘણો થતો અટકે—ચણાનો આટો ૪ તોલા, સુંઠનો ભુકો ૧ તોલો મેળવીને પરસેવાવાળી જગાપર લગાડે.

૨=પરસેવો ઘણો છુટે તે બંધ થાય—જાંબુના ઠળીઆ પાણીમાં ઘસીને શરીરે લગાડે.

૩=પરસેવો નહી થાય માટે—આમળું સુકું છાણુ અને મીઠાંના કાદવના વાસણનાં કટકા સંભાગે વાટી તેનું ચુરણ શરીરે લગાડે.

૪=પરસેવો હાથ પગમાં ઘણો નીકળે—બાવળની સુકી પાલીનો ભુકો મસળવામાં આવે તો પરસેવો બંધ થાય.

૫=હાથ પગે ઝરી છુટે તો મગ બાળીને તેની રાખ બનાવી મસળવી.

૬=હાથ પગના ઝરાં છુટે તો બોરડીના પાંતરાં વાટીને ચોળવાં.

૭=ખરીવાળા દરદીને પુષ્કળ પરસેવા થાય તે વેળા છાતી ઉપર શેરડીનો સરકો ૧ ભાગ, પાણી ૨ ભાગ મેળવીને છાતી ઉપર લગાડવું.

પરસેવો ઘણો થાય.

માણસના શરીરની કાખમાં, હાથ પગના તળીઆંમાં ઘણો થાય ત્યારે ધંતુરાના પાનના રસનો ઘન (extract) ૧ વાલ ફટકી ૧) વાલ પાણી ૨॥ તો૦ મેળવવી રોજ બે વાર શરીરે લગાડવું. ધંતુરાના પાનના રસનો ઘન (એકસ્ટ્રેક્ટ) ૧/૨ રતી ૧) વાલનો ૬) ઠો ભાગ દહી, સાકર સાથ ખાએ.

ઉટકંટારો=દારૂડીનો રસ સરીરે લગાડે. કાળી મટોડી શરીર પર મસળે તે સુકાયા પછી નાહે તો પરસેવો ગંધાતો ખરાબ વાસનો નીકળતો......બંધ થાય.

પનીરની બનાવત.

૧—પનીર બને—પનીરબંદ ૨॥ તો૦ ને એક શેર પાણીમાં ઉકાળી કાહવો બનાવે ૧) ગેલન ગરમ કરી દુધમાં નાખી ૦॥ કલાક રહેવા દીએ તો દુધ બંધાઇ, તેના પનીર બને.

૨—દુધનું પનીર બને—દુધ સેજ ગરમ કરી અંદર મરચીનો ઠેઠવો નાખે. દુધ દહી જેવું થાય તેનો પનીરનો આકાર બનાવે.

પલેગનો તાવ.

૧—પલેગ,—લીંબુનો રસ ૧) તો. રોજ પાણી સાથ પીવાથી પલેગનાં જંતુ શરીરમાં દાખલ થઈ શકે નહી.

૨–૧ ટીંપુ ટીંકચર આયોડાંઇ પાણી સાથ પલેગના ઉપદ્રવ વખતે રોજ બે વાર પીએ તો પલેગના જંતુ શરીરે લાગે પડે નહી.

પ્રમેહ–પરમો.

૧–ભોંય આમળી તો. ૧) અને મરી દાણા ૧૫ વાટી પાણી સાથ ૭ દીવસ પીવું.

૨–ત્રીફળાંનો ઉકાળો—મરી, મધ સાથ પીવો. લોઢરનું ચુરણ ૦। તો૦ મધમાં લેવાથી જુનો પરમો મટે. કાકડીનો મગજ પાણીમાં વાટી પીવો.

તાંદલજાની ભાજીના મુલીઆનો રસ ૨) તો. મધ સાથ પીવો ચીનીકબાબ ૫) તો. ફુલવેળી ફટકી ૦। તો. કાથો ૦। તો. એનું ચુરણ ૦। થી ૦॥ તો. પાણી સાથ દીનમાં ૩) વાર લેવું.
મુળાના પાનનો રસ ૨) તો રોજ બે વાર લેવો. જવખાર ૦।, સાકર ૧ તો. અરધા શેર પાણીમાં પીવું.

૩–પરમો જુનો મટે—જાંબના કુમળાં પાનનો રસ ૧) તો. ઘી એક તોલો, રાળની ભુકી ૨) વાલ મેળવી સવારે પીવું. સાત દીવસમાં ફાયદો થશે. ખોરાક—ચોખા, ઘઉં, ઘી, સાકર દુધ, જાઇને ચંબેલીના બદલે ચગેલીના પાનનો રસ ચાલે છે.

૪–પ્રમેહે મટે—ભીંડાના બીનું સરબત પીવાથી મરમી મટે.

૫–પરમો તણુક સાથનો મટે—તલના સુકા પાન એક તોલો પાણીમાં આખી રાત ભીજવી રાખે અને સહવારે ગાળી પીએ. ૭ દીન ચાલુ રાખે.

૬–પ્રમેહ મટે—ગાજરનો રસ ૭ તોલા, સાકેર અઢી તોલા રોજ એક વાર પીએ.

૭–પરમો લોહી સાથનો—તાંદલીઆની ભાજી તેના મુળ સાથ છુંદીને રસ કહાડે. તે ૦। શેર રસમાં ખાણ્ડ નાંખી ૭) દીન પીએ તો ફાયદો થાએ. અથવા ઉત્રાહણનું મુળીઉ ૦। તોલા ચોખાના ધુણ સાથ ઘસીને પીએ.

૮–પરમા માટે—દુધેલીનો ભુકો અને સુંઠ સંભાગે મેળવીને ૦॥ તોલા લઇ ખાંડ સાથ રોજ ૩ વાર ખાય તો ૧૮ જાતના પરમા સારા થાય છે.

૧૦–પરમો જુનો હોય તે માટે નાળીએરના ત્રોફાનું (કાચા તરોપાનું) પાની પીવામાં આપે છે.

૧૧–પરમા માટે—ઘી, આમલાનો રસ ૨ તોલા. ખાંડ એક પઇસાભાર દીન ૭ સુધી પાવું. આમલામાં ટેનીક આસીદ ઘણી છે.

૧૨–પરમો જાય—તરબુચની ગાબડી કાઢી અંદર ૦ા શેર સાકર, ૦ા શેર કાળી દરાખ ઠરીઆ વગરની, ૧ જાયફળની ભુકી મુકીને તરબુચની ગાબડી પાછી બીડવી તેને ૩ દીવસ ઠારમાં રાખી તેનો રસ કહાડી બાટલીમાં ભરી રાખવો તેમાંથી ૧ ગલાસ સહવાર સાંજ પીવો.

૧૩–પરમો વાસ મારતો મટે—કમોદના ચોખાની પાણી જેવી પાતળી કાજી પીવી.

ચોખા વાયડા છે એમ સમજવામાં આવે છે તે નવા ચોખા છે. જુના ચોખા પકાવેલા હોય તો દરદીને જરાબી અવગુણ કરે નહીં.

ચોખા સાથ દાળ વાપરવાથી તેનો વાયરો ગુણ ઓછો થાય છે. ચોખા અને દાળ જુદા પકાવી એ ખોરાક હલકો છે. ને જલદી જરપત થાય છે, કેહેવત છે જે "દાળ ભાકા સુતરાખાના, મેરે ભરૂશે ગાઉં મત જાના."

ખીચડી ભારે છે પણ દાળ મગની વાપરી હોય તો તે ખીચડી હલકી છે અને તે જરપત જલદી થાય છે.

૧૪–તણુખીઓ પરમો, આતસીઓ તાવ નરમ પડે—ચણોટીન પાનનો રસ ૨ તોલો પીવો.

૧૫–પરમો વીસ જાતનો સારો થાય, કમળો સારો થાય. ગળ વેલનો રસ ૫ તોલા મધ સાથ પીવો.

૧૬–પ્રમેહ મટે—નવટાંક ઘઉંને પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવી રાખે સહવારે ઘઉંને છુંદી તેનો રસ કહાડે તે રસ ૩ તોલા લેઇ તેમાં સાકર મેળવી સહવાર સાંજ રોજ પીવો.

૧૭–પીસાબે ગરમી. પીસાબે પરૂ હોય તે માટે—આમળ તોલા ૧ા પાણી શેર ૦ા) એક રાત ભીંજવી રાખે. સહવારે ભુખે પેટે મધ એક તોલો મેળવીને પીવું.

૧૮–પીસાબે બળતરા થાય તે નરમ પડે–૦ા તોલો જીરૂ જુના ગોળ સાથે મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખાએ.

૧૯–પરમો રગતીઓ, પરમો લોહીવાળો—પરમા માટે બળબીજના પાતરાંનો રસ શેર ૦ા પીવો, પાતરાં ન મળે તે બળબીજ, એખરો ખાંડ સંભાગે મેળવી ૦ા તોલો દીવસમાં ૨ વાર ફાકે તો પરમો વારો થાય.

૨૦–જુનો પરમો, સ્ત્રીના છુપાં દરદો—બાવળના પાતરાંના ઉકાળાની પીચકારી મારવાથી જુનો પરમો તથા સ્ત્રીના છુપા દરદો ને ફાયદો થાય છે.

૨૧–પરમો ભીંડાના બીનો ઉકાળો પીવાથી પરમાના અને પીસાબના ફુકાના સોજાને ફાયદો થાય છે.

૨૨–જુનો પરમો—કોઇવાર મરચાં ખાવાથી પરમો નરમ પડે છે,

૨૩–પીસાબે ગરમી, પાસાબે પરૂ હોય તે સાફ થાય—અંકોલની કુમળી ડાળીઓનું સુરણુ ૦। તોલો મધમાં મેળવી રોજ ૨ વાર ખાવુ.

૨૪–પરમો જુનો—ચીનીકબાબા તોલા ૫] ફુલવેલી ફટકી રોજ ૩] વાર પાણી સાથ લેવી.

પ્રમેહ—વડવાઇનો કાહવો પાવો.

૨૫–પરમો છારીઓ જાય—સાજીખાર, તજ સાથે પાણીમાં ઘસીને ખાઓ.

૨૬–પરમો—સંખેસાની અને બાવળની પાલી પાણી સાથ છુંદી રસ કહાડી ૦। શેર રસ, સાકેર સાથે, ૭ દીન પાએ તો પરમો સારો થાય.

૨૭–પીસાબે ગરમી તથા પરૂ મટે—૧૦૦ વરસની જુંની ઈંટ ૦। તોલો પાણી સાથે મેળવી દીનમાં ૩ વાર પીએ.

૨૮–પીસાબે અગન હોય તે મટે—કપાસના છોડના લીલાં ફળ દરદીએ ચુસવાં અથવા કપાસના ફળ ૧ તોલો, સાકર ૦॥ તોલો પાણીમાં વાટી; ગાળીને પીવું.

૨૯=પીસાબે ગરમી હોય તે મટે—કુમારનો રસ ૧ તોલો, જીરૂં અને મરી બએ વાલ મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખાવું.

૩૦=પીસાબે ગરમી હોય, અથવા પરૂ પડે તે સારૂ થાય—કુતરીઆ ઘાસનાં બીના ઝુંમખાનું ચુરણુ ૦॥ તોલો સાકર સાથ મેળવીને ખાય.

૩૧–પરમો—જુના પરમા માટે લોધરનો ભુકો તોલો ૦। મધ સાથે ખવાડે છે.

૩૨=દુધ વડનું—પરમા ઉપર પીવામાં વાપરે છે.

૩૩–પરમો—વડનું ૦। તોલો દુધ, સાકરમાં ચાટવું. ઉપરથી ગાયનું દુધ પીવું તેથી પરમો નરમ પડશે.

૩૪=હજારીઆ ગોતાનું એક ફુલ, અને ૨ વાલ જાયફળ, મેળવીને તેની ફાકી પાણી સાથે લેવાથી પરમો મટે છે અને પીસાબ છુટે છે.

૩૫-પરમા માટે—હળદર વાલ બે, ગળોનો રસ પાંચ તોલા, મધ એક તોલો, દીવસમાં એક વખત લેવું. ઘણા દીવસ સુધી લેવું.

૩૬-પરમો—આમળાનો રસ ૫ તોલા, મધ ૧ તોલો, હળદરનો ભુકો બે વાલ, સુખડનો ઘસારો બે વાલ, એ મુજબ દીનમાં ૩ વાર પીવું.

૩૭=પરમા, હરસ, ધાતુ વીકાર મટે—રતનજોતનું મુળીઉં બે આનીભાર દુધમાં ઘસી સાકર સાથ પીવું.

૩૮=પરમો જુનો—રાજમ ખાવામાં લે છે, ઉપાય ઘણો વખણાયલો છે. એનો ભુકો ખુલ્લી હવામાં ખુલ્લો રહેવા દેવામાં આવે તો, કાઇવાર હવા અને ગરમીના કારણથી આપો આપ સળગી ઉઠે છે.

૩૯=પરમા ઘણી જાતના સારા થાએ—સરવાલા (ઉખડરા ઘાસનો તો. ભુકો ખાંડમાં મેળવી ખાય.

૪૦=પરમો તનખીઓ મટે—સુનાગેરૂ અને સાકર સંભાગે મેળવી ૦॥ તો. ફાકી મારે ઉપરથી, વાસી પાણી પીએ. સાત દીન ચાલુ રાખે.

૪૧=સુજાક પરમા } માટે અકસીર ઇલાજ—સિલાજીત દરેક દરદીને લાગુ પડી શકે.

લીમડાની ગળોનો સત્વ, કેરબો, સિલાજીત, બળમીંજ. ચીનીક બાળા, એલચીદાણા, સોનાગેરૂ સંભાગે મેળવી તેનું ચુરણ ૦॥ તોલો મધ સાથ મેળવી રોજ ૩) વાર ખાવું.

૪૨=પરમો મટે ધાતુ પુષ્ટી થાય } વડના ટેટાને વાટી સાકર સાથ ખાય અથવા વડનું દુધ ૧૦) ટીપાં પતાસા સાથ ખાય.

૪૩-પીસાબે ગરમી હોય, પીસાબે પરૂ નીકળે તે માટે—૧) તોલો કોપરૂં ઘણો વાર ચાવીને ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૪૪=બહુફળી-બાહૂળી-મુઢેરી—એના પાનમાં ચીકાસ બહુ છે, તેથી ધાતુને પુષ્ટી આપે અને પીસાબે ગરમી નરમ કરે.

૪૫-પરમો-પ્રદરના દરદ, કમરનો દુખાવો મટે, ધાતુ સુધરે—બહુફળીના પાન છાયામાં સુકવી ચુરણ બનાવે તે ચુરણ ૦॥ તોલો સવાર સાંજ ખાય.

૪૬-પરમા માટે—બહુબળીના કુમળા પાનનો રસ એક તોલો સાકર સાથ સાત દીન પાવા.

૪૭-પરમો સારો થાય—મુળાના પાંતરાનો રસ તાજો રોજ બે પઇસા ભાર પીવો.

૪૮-પરમો—મુળાના પાતરાંનો રસ ટાંક ૬), ગોળ ટાંક ૨॥, મીઠું ટાંક ૧ મેળવીને પીવો.

૪૯=કાઠાની દોરી બાળીને તેની રાખ ૦। તો. ખાંડ ૧) તોલો ખાવાથી પરમાંના દરદમા ઊનવા બળતો નરમ પડે.

૫૦=ફટકડી ૦। તો. છાસ ૧) શેરમાં નાખી છાસ પીવી ઉપરથી દાળીઆ, મમરા ખાવા, સાંજે ભાત અને છાસ ખાવી ૩) દીન આ ઇલાજ કરવો.

૫૧=ભીલામા બેના કટકા કરી ૧) તો. ઘીમાં ઊકાળે. લોખંડની કઢાઇમાં ઊકાળે. ભીલામું બળી જાય ત્યારે ઘી ગાળી લીએ, ૦।। વાલ જેટલુ ઘી, ચેવલી પાન ઉપર લગાડી ચાવી ખાએ. પહરેજી કાંઇ નથી.

૫૨—બાવલના કુમલાં અંકૂરો (પાન) ૧) તો. સાકર સાથ સવાર સાંજ ખાએ.

૫૩—મુળાના પાનનો રસ અને ઘી એકક તો. મેળવી ખાવું

૫૪=દારૂ દીઓ જે ઉપર પીળાં ફુલ અને ખસખસના જેવાં કાળાં બી થાય છે તેના પાનનો રસ ૩) પૈસાભાર સાકર સાથ ૭) દીન લેવો. આથી જુલાબ થશે ઊળટી થાય તો પીતનો બગાડ નિકળે

૫૫=રાહલ અને પકાવેલો સુરોખાર સંભાગે બેઆની ભાર ૩] વાર આપે;

સુરોખાર પકાવવાની રીત—હાથી દાંતના વહેર ઉપર સુરોખાર મુકે તેની ઉપર બીજો હાથી દાંતનો ભુકો મુકે અને સળગાવે. સુરાખારમાં સળગવાની શકતી છે જો સુતરના દોરાને સુરાખારના ઘટ પાણીમાં બોળી સુકવે પછી લાંબો મુકે એક નાકેથી સળગાવે તો બળતો બળતો બીજા નાકા સુધી જાય.

૫૬—દીવેલનો જુલાબ પરમાની શરૂઆત થતાંજ લેવાની જરૂર છે અને થંડા પાણીનું પોતું અથવા સુગરલેડ લોસનનું પોતું ફુલપર બાંધવું જોઇએ.

૫૭—બાસમ કોપેવા ૩૦ ટીપા અથવા ગરજન ઓઇલ ૧૫] ટીપા બતાસામાં રોજ ૩) વાર પીવાં

૫૮—અળસી, ગોખરૂ અથવા જવ એમાની ૧] વસ્તુની ચાહ ભુખે પેતે પેત ભરીને પીવી રોજ બે વાર પીવી.

૫૯—ટ્રઇનાઇન પરમાવાળા દરદીને ખવાડે તો પરમો અંદર વધે.

૬૦—અગત્યાના ઝાડના ફુલ સાકર સાથે મેળવી ગુળકંદ બનાવે. અને ભુખે પેત ૧] તો. બે વાર રોજ ખાએ.

૬૧—કુતરીઆં ઘાસનું શરબત પાવું તે બનાવવાની રીત કુતરીઆં ઘાસના માંજર (ફુલ) લેળીઆં ૧] શેર ખાંડ પાણી ૨] શેર એલચી

શેકેલી શરબત બનાવ્યા પછી નાખવી. આ ચીજોને ચુલાપર ઉકાળવાની જરૂર નથી, પાણીને પહેલાં ઉકાળી થડું પાડી વાપરવું. એલચી હોવાથી, આ ઉકાળીઆ વગરનું શરબત બગડતું નથી, ઘણો લાંબો વખત ટકી શકે છે એ ખચીત કરી જાણવું. આ શરબત ૩ તોલા રોજ ૩ વાર પીવું.

૬૨—કૂતરીઆ ઘાસ, મુળ સાથે સુકવે તેને બાળી કાળી ભસ્મ બનાવે, બે આની ભાર ભસ્મ મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ.

૬૩—ઉમરા (ઉમરડા)નું મૂળ બતાસામા આપવું.

૬૪—નાળીઅર ખુબ ચાવી ચાવીને ખાવું. નાળીએરનું પાણી દવા તરીકે રોજ ૩ વારપીવું.

૬૫—મરઘીના ઇંડાને કાચુ ખાઇ જવું. તેલ, મરચુ, ગરમ ચીજ ન ખાવી, અજબ રીતે ફાયદો થાય છે.

૬૬—એરજી, લુબાણ, ગુંગળ, મસતકી એની ગોળી ૧ વાલની બનાવી ૨ ગોળી રોજ ૩ વાર ખાએ.

૬૭—ભેસનું છાણ પાણી સાથ મેળવે, તેનો રસ ૨ તોલા પીએ તો પરમાની તનક ૧ દીનમાં નરમ પડે.

પાંડુ રોગ—લોહી શરીરે વધે.

૧—શરીરમાથી લોહી ઓછું થવાથી શરીર ફીકું પડે છે તેને પાંડુ રોગ કહે છે, એ માટે લોહી વધારવાના ઇલાજ લેવા.

શિલાજીત, હરડે, વાયવરંગ, મધ, સાકર ખાવી, લોહાની કઢાઇમાં દુધ ગરમ કરી પીવું. ગળો સત્વ; મધ અને ઘી ખાવું. ત્રીફળાંનું ચુરણ ાા તો. મધમાં ખાવું.

પાંડુ રોગ માટે—ગઉમુત્રને કપડામાંથી ગાલીને એકથી બે તોલા દરદીને સવારે રોજ ૧ વાર એકવીસ દીન પાવું.

પાંડુરોગ, આલકોટ, આખે શરીરે સોજો, ચેહરો ફીકો.

૧—અકરાંની લીંડી ૧૬ ભાગ, વડનગરી મીઠું ૪, દારૂ હળદર ૪॥ સીધવ ૪॥ એનું ચુરણ ૧॥ વાલથી ાા તો. અપાય,

૨ ગૌમુત્રને ૨૧॥ વાર કપડેથી ગાડે. તે ૧॥ તો. મુતરમાં ૧॥ વાલ કુકોરલી ફટકી મેળવી પાવી. ૨૧ દીવસથી ૪૧ દીવસ પાવી.

૩—ગૌમુત્રનો ખાર બનાવી ૧ વાલ પાણી સાથ રોજ ખાએ.

૪—બાલકનો ચેહરો ફીકો થાય ત્યારે ત્રીફળા, મંદુર, મધ સાથ ખવાડે.

પાલ લાગે—પાલ્યાં પાણી.

૧—ખરાબ પાણીથી પાળ લાગેલું કપાય—મરી શેર ૦॥ કોપરૂં શેર ౹॥, જવખાર તોલો એક એ સરવેને ગોળ સાથ મેળવી ૧૫ ગોળીઓ બનાવી એકેક ગોળા ૧૪ દીવસ ખાવી.

૨—પાલ પાણીનો લાગે તો મરી, કોપરૂં સંભાગ મેળવી તોલો ૧॥ રોજ ખાવું. અથવા મરી અને કોપરૂં દરેક શેર ૦॥ અને જવખાર ૧ તો મેળવીને ૦॥ તોલો ભુકો રોજ ખાવામાં લેવો.

૩=ખરાબ પાણીથી થતી બીમારી—વાયવંગની ચાહ બનાવી રોજ બે વાર પીવી. ખરાબ પાણીવાળી જગામાં તાવ લાગુ પડે છે, બરોળ મોટી થાય છે, ઝાડો સાફ નથી થતો, ભુખ લાગતી નથી. એવી જગા ઉપર રહેનારે આ ચાહ રોજ પીવી અથવા પીવાની ચાહમાં વાયવળંગ નાંખી રોજ ચાહ પીવી.

૪=પાલ લાગે—નબળા પાણીથી પાલ લાગે, પેટ મોટું થાય ત્યારે ૧) તોલો કોપરૂં અને ૦। તોલો મરી મેળવીને રોજ ખાય.

પાણા સ્વચ્છ થાય.

૧) વાલ ફટકી ૧૦) શેર પીવાના પાણીમાં મેળવે તો ૧ કલાક પછી સઘળો કચરો નીચે ઠરી જાય.

પાણી સ્વચ્છ કરે—જાંબુરીમાં પાણી સ્વચ્છ કરવાને મોટો ગુણ છે. કુવામાં, અને તળાવમાં સેવાલ જેવાં જંતુ થયો હોય તો જાંબુના ઝાડની ડાંખળી પાણીમાં મુકે તો સેવાળ મરી જાય.

પારૂગલો—ગણુ પડવું—બાળશોષ—સુકસાણુ—બાળકનાં માથાંમાં ખાડો—બાળકનું સુકાવું.

૧ આ દરદમાં બાળક તવાય, પેટ મોટું થાય, ટાલવે ખાપો પડે, એ માટે બાળકને અને માતાને ખોરાક હલકો આપવો.

૧=ગર્ભ રહ્યા પછી માતા પોતાના બાળકને ધવાડે તો તે બાળક નબળું પડે છે તે માટે મરીની ચાહમાં સાકર નાંખી રોજ ૨) વાર

પીવી. કાળી પાટનું• મુળીયુ પાણીમાં ઘસી પાવું. લીંડીપીપર ૧) રતી મધમાં પાવી.

૨=મોટી હરડે અને તજ થંડા પાણીમાં ઘસી પાવી. આદુનો રસ અને નીમક મેળવી પાવું. સીંધાલુણ મધમ મેળવી ગરમ કરી ગોળ સાથ પાવું.

૩=ધામણુમાં ચુનાનું તત્વ છે તે હાડકાના બંધારણમાં મજબુતી આપે છે. ક્ષયના રોગ માટે ઉપયોગી છે. એને પકવવાં પહેલાં કોઇ અનુભવીઓ અને કુવારપાઠાના રસમાં ૧) દીવસ બોલી રાખે છે. પછી છાણાની ભઠીમાં પકવે છે.

૪=સુકતાન માટે ઉપયોગી છે. ૧) વાલ ધાભણુ ઘી, અથવા માખન સાથ સાકર મેળવી ખાવામાં આપે છે; અને એક વાલ ધાભણુ, માખન, ઘી, સાથે મેળવી બાળકના શરીરે રોજ મસળી નહવાડે છે. બીજાં દરદો માટે દરદના પ્રમાણુમાં ધાભણુ વધતું ઓછું અને જુદાં જુદા અનુપાણુ સાથ ખાવામાં આપે છે.

૫=બાળકનું ટાળક ઉછરે—તો એરંડીઆના પાન ઉપર ઘી લગાડી માથાપર મુકવાં.

૬=વજ અને જાયફળ દુધમાં વાટી તાળવે થેપલી મુકવી. જવખાર અને મધ મેળવી તાળવે ઘસવું. વેવડી અથવા વાસણુ વેલના પાનની થેપલી મુકવી. સાબરશીંગુ દુધમાં ઘસી તાળવે ભરવું અને બાળકને જરા પાવું.

૭=સુકગળું—નાંના બાળકનું ગલું સુકાય છે, હાથ પગ ગળી જાય છે તેનો ઇલાજઃ—

૮=ગળાને પાણીથી ધોવું પછી માખણુ અને તલનું તેલ મેળવીને ગળાં ઉપર મસળવું અને લુંગડાની કોડળીમાં મીઠું ભરીને તે ગળાંએ બાંધવી. માખણુ, તેલ, અને મીઠું મસળવાથી સુકગલું સારૂ છે.

૯=બાલકને પારૂરો લાગવો, તાલવું બેસવું—એ માટે ઉંબરાના દુધમાં ભીંનવેલું કપડું ટાળવા પરના ખાડામાં મુકવું. ઉમરાનું દુધ ૧૫ ટીપાં મેથીના લોટમાં ખવાડવું. ગરમ પાણીમાં મીઠું નાંખી તે પાણીથી નહવાડવું.

૧૦—બાળક ચાર માંસનું થવા પછી તેને દુધ પાણીના મીશ્રમાં, ખાપરીઉં ઘસી રોજ બે વાર પાવું ઘણો લાંબો વખત ચાલુ રાખવું.

૧૧=ચોખો નવસાર (નવસારને પાણીમાં પીગળાવી, પાણી બાળી નાખી બનાવેલો ખાર) ૧) રતી દરાખ સાથ મેળવી રોજ ૧) વાર આપવો.

૧૨=માતાને ત્રીફળાંનું ચુરણ દુધ સાથે આપી તેનું દુધ સુધારવું.

૧૩—ઓડાસીંગ, પીપર, એલચી અકેક તોલો લઇ નાગરવેલના પાનના રસમાં ચણા જેટલી ગોળી બનાવી હરડે અને સંચળનો ઘસાડો કરી તે સાથે રોજ સવારે પાવી.

૧૪—બાળકને ટાળવું પડે તે ઉપડે—સાબરસીંગું દુધમાં ઘસી બાળકને પાવું અને ઘીમાં ઘસી માથા ઉપર લગાડવું:—(જાયફળ અને વજ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડવું.)

૧૫—બાલકના માથામાં ખાડો પડે અને તવઇ જાય ત્યારે વડના દુધમાં રૂનું પુમરૂં ભીંજવી ટાળકપર મુકે. ઉપર કોઇ ઝાહાડનું મોટું પાતરૂં મુકી પાટો બાંધે.

૧૬—સ્ત્રીને ગર્ભ રહેલો હોય ત્યારે સ્ત્રીએ બાળકને ધવાડવુ નહીં.

૧૭=ધવાડનારી સ્ત્રીને પાણી પડતું હોય તો તપખીર તબાસીર બબે આની ભાર દુધ સાથ મેળવી રોજ આપવું, આથી ઝાડો સુધરી ફાયદો થશે.

૧૮=માથાના ખોરામાં ઉમરાનું છીર (દુધ) દાબવું, અને ધુપેલ તેલ લગાડવું.

૧૯=દુધમાં દોહયું. (વલોયું) જાયફળ ૧) આઠ દીવસમાં પાણી સાથ ઘસી બાળકને ખવાડી દેવં. બીજા ઉપાયની જરૂર રહેશે નહીં.

દોહીઉ જાયફળ બનાવવાની રીત=ગાયનું દુધ દોવાના વાસણમાં ૧) જાયફળ રાખી તે ઉપર દુધની ધાર પાડવી. દુધનું દહીં જમાવતી વખતે તે જાયફળ દહીંના વાસણમાં રહેવાં દેવું—દહીંની છાસ વલોવતી વખતે પણ તે જાયફળ દહીમાંજ રાખવું. આવી ક્રીયા ૭ વાર કરવી. આવી રીતે તૈયાર થયલું જાયફળ દોહ્યું અને વલોયું કહેવાયે છે. બાળકને નવી જીંદગી તે બક્ષે છે.

૨૦=પાડ્ગલો—બાલકને ટાળવે ખાડો=ગળુ પડે વજ અને જાયફળ ઘસી ટાળવે લેપ મુકે

ઉપલ્યું—ટાણુ—વરાધ, સસણી.

પાડગલો—બાલસોષ—સુકતાણુ ઉપલ્યું—ટાણુ—વગાધ સસણી કનવલસન બાલકના ભાગ્ગી બાલકને ઉપલ્યુ થાય ત્યારે તે ટગર ટગર જોયા કરે, દાંત કચકચાવે, ઊંઘમાં ચોંકે, ઊંઘમા બોલે, આંખ ફુટકે, અંગુઠા વળેલા રહે.

૨=ગંઠેલો વજ, માલ કાકણી, કેસર, પીપળાની વડવાઇ, કસ્તુરી સંભાગે ચણા ૨ વાલ પાણી સાથ સવારે ખવાડે.

૨૨=સસણી માટે—સંખના આકારના સંખલા જે તલાવમાં થાય છે તેમાં જીવડા રહે છે. દરીઆની છીપની એ જાત છે. એની ખાક, અજમાને બાજેલી ખાકનું સંભાગનુ ચુરણ ૧) રતી પાનના રસમાં ખવાડે તરત નરમ પડે.

૨૩=પીપળાની વડવાઇનું ચુરણ ખવાડે

૨૪=અગત્યના ઝાડના ફુલ સાકર સાથ ખવાડે સસણી માટે

૨૫=સસણી માટે તરતના જણુમેલાં વાછરડાંનું છાણ અપાય છે.

૨૬=ગોળ ૬) વરસનો જુનો, ૨ાા તો. કુમારનો સત્વ (એળીઓ) ૪) વાલ એમાંથી ૧) વાલ ખવાડવું. ઉપલ્યાં માટે જાણીતો ઈલાજ છે.

૨૭=વાયવર્ડીંગ નંગ ૧) રોજ આપવું ૧) માસનું બાલક થાય પછી આપવુ બીજે મહીને ૨] આપવાં. દરમાસે એકેક વધારવુ ૬) માસ સુધા આપવું.

૨૮=ટાળવું બેસે—તે માટે ઘોડાવજ, જાયફળ સંભાગે દુધમાં ઘસી ટાળવે લગાડે. અને, તજ, હરડે દળ, ઉપલેટ ૧ થી ૨] વાલ દુધ સાથ આપ.

૨૯=મોરનુ આખુ પીછ લેવું તેને વીટાળી કુડલી પાડવી અંગારા ઉપર મુકી તેની ધુંર્ઇ દરદીને આપવા: તેની રાખ અને મરી સભાગે મેળવી ૪) વાલ મધમા ચટાડવું.

૩૦=અગર (ઇંગલવુદ) ના ૩ જાત છે, તેમાં જે કાળું વજને ભારી પાણીમાં ડુબે તેવું, દાંતમાં દાબે ના ચપતુ થાય છે, તેને પાણીમાં અથવા દારૂમાં ઘસી છાતીએ લગાડે.

૩૧=ખાટ ખટુંબો=એલચો=અહીરાવણુ=મહીરાવણુ—ઘામારો—ઘાય મારીલ,=જખ્મેહયાત=એરપલાંટ એનુ પાન જમીનમાં દાટે તો તેના જેટલાં ખુના હોય તેટલાં ખુણાંમાંથી પીળા નીકળે. દાંડી રોપે તો ઊગે, પાનને કોરે ખાંચા ખાચા હોય છે, ખાવામા ખતાસ છે; એના ભજીઆં તથા ચટણી બને છે, દાળી ઉપર પાન સામ સામાં થાંય છે ટોચ ઉપર ફુળ નળી આકારના રાતા અને જાંબુરાં થાય છે વરસમાં કોઇબી વખતે તે રોપાય છે. ખાતર છાણનું જોઇએ છે. સસણી માટે એ પાન બાલકની છાતીએ બાંધે છે પેત મોટુ થાય ત્યાં બાંધે છે.

૩૨=વાવલી (લીલા ઝાડા થાય તે) લીમડાનું કુપણ આગળનું હાથની આંગળી જેટલું જાડું કુમળું લાકડુ ભેભટમાં (ભરસાદમા) જુંજી પાણીમાં ઘસી રોજ પાવું

૩૩=લીમડાના પાન વાટી પેતે બાંધે.

૩૪=મગરની અઘાર, અથવા ગોરૂચદન, ચંપાન કળી, બાં ને રસ (૧ પાનનો રસ) સેળાના સેકેલા કાંટા, એમાની ૧) ચીજ ગોળ સાથ ખવાડે.

૩૫=સીતાબના પાન, વરાધ્યાનો રસ, કાસંદ્રાનો રસ, એમાંથી કોઇ એક નીમખ અથવા ગોળ સાથ ખવાડે.

૩૬=તંબાકુ અને સાધવની ખાખ ૦। થી ૧) વાલ, ગરણીના ૨) બી સાથ વરાધ માટે ખવાડે.

૩૭—સસણી માટે અરડુસીના રસ સાથ, તંબકુની રાખ આપે. (તંબાકૂની રાખ બનાવવા માટે જુઓ "કૂકડીઆ ખાંસી")

૩૮=સસણી માટે ગૌમુત્ર લુગડાંમાંથી બેવાર ગારી પાવું.

૩૯=વરાધ માટે ગરણીનાબી અતિ ઉત્તમ ઔષદ છે, બીજને સેક ચુરણ બનાવી ০।। અથવા ૧) વાલ બસ છે.

૪૦=પાતાલ તુમેડી—નાગતુમડી સાપના દરમાં થાય છે, તે ઊપર ફળ આવે છે તાણુ માટે રામબાણુ ઇલાજ છે. મોટા માણુસને ૨) વાલ અપાય છે, આચકી માટે બાલકને ০।। વાલ આપે.

૪૧—કાકડા સીંગનું ચુરણ ૧ થી ૪) રતી મધ સાથ રોજ બે વાર આપવી.

૪૨—આંચકી માટે ધોળી દુંગળી વાટી તેમાં ઘી મેળવી ટાળવે લેપડી મુકે

ધાતુ હીણુ થાય—ધાત નબળી પડે.

૧—ધાતુ હીણુ થાય—મીઠું ઘણું ખાવાથી ધાતુ હીણુ થાય અને દારૂની કેફ ચઢે નહીં.

૨—મરદને શક્તિ કમ થાય—કેળાં ઘણા ખાવાથી મરદને શક્તિ ઘટે છે.

ધાતુપુષ્ટ—વિર્યસ્રાવ—પુરૂષાટણુ—મરદને શક્તિ-વિર્યવર્ધક.

૧—ધાતુ પુષ્ટી માટે વડનું દુધ બતાસામાં ખાવું.

૨—વીર્યશ્રાવ—સ્વપ્નામાં ધાત જાય તે ધાત જતી વેળા વીર્યનું જોસ ન હોય તો દરદીને નીચે મુજબ આપવું. આચનીઆ

ગ્રેન એક, એસીદ ફાસફોરીક ડાઇલ્યુટ આંઉસ ૨ મેળવીને એમાંથી ૨૫ ટીપાં ૨ આંઉસ પાણી સાથે ખાધા પછી દીવસમાં બેવાર આપવું.

૩=ધાતુ વર્ધક, મગજને પુષ્ટીકારઃ—શીતાવરીનું ૦॥ તોલો ચુરણ, ઘી અને સાકર સાથ ખાય છે. સ્ત્રીઓના દરદો માટે ખાસ છે.

૪=શક્તિ વધે—સુકાયલા સરડાનો બારીક ભુકો કરીને ખાવામાં લે છે. તેથી પુરૂષાતન વધે છે. નસોમાં શકિત આવે છે.

૫=પુરૂષાતન માટે—સાહડાના તેલના પાંચ ટીપાં, પાનમાં ખાવાં અને ખેંચાઇ ગયલી નસો ઉપર તેલ માલીસ કરવું.

૬=મરદને શકિત આવે, ખેંચાયલી નસો છુટે—સરસવના ઝાડના કુમળાં પીળા, દુધમાં અથવા ઘીમાં મેળવી લેપ કરે, નરમ ચામડી ઉપર લગાડે નહીં; ઢીલી નસો ઉપર લગાડે.

૭=પુરૂષાતન વધે—સાજીખાર ચણાના છોડના મુળના પાણીમા ખાઓ.

૮—ધાતુ પુષ્ટી માટે—સતાવરીના મુળનું ચુરણ ૧ તોલો દુધ સાથે રાત્રે રોજ પાવું.

ધાત વધે—સાજીખાર સાકર સાથ ખાય તો નવી ધાત વધે.

૯—મરદને શકિત માટે—સાંભરસીંગાની રાખ તોલો ૦। રોજ મધ સાથ ખાવી.

૧૦—ધાતુની નબળાઈ, સુજેલી ગોળી, નબળું હયયું, ખહી, ખાંસી, હાફણુ—સાબરસીંગના ટુકડા કરી તેને આંકડાના દુધમાં મેળવ્યા પછી ખુલ્લા ઇંગારમાં ભુંજવા. તેની ખાખ બે વાલ મધ સાથે આ દરદો માટે ખાવી.

૧૧—મરદને શકતી (બંધેજ)—અકલ, ચીનીકબાલા, ખસખસ, મુસળી કંડ, કુળીજન, લવંગ, અસકંડ, ફેફુલ, સંભાગે લઇ મધ સાથ ચીનીબોર જેવી ગોળી કરી સવારના પોહોરમાં ખાય તો બહુજ તાકાટ વધે.

૧૨—ધાત જતી બંધ થાય—અળસીની ચાહ પીવી અથવા અળસીના બીનો ભુકો ૦॥ તોલો મધમાં મેળવી રોજ બે વાર ખાવો,

૧૩—ધાત જાય ત્યારે—લુણીની ભાજી કાચી સવારે ૦॥થી ૧ તોલો ખાવી અથવા ઘી સાથે પકાવી ખાવી. આથી પીસાબે ધાત જતી અટકે છે.

૧૪-વીર્ય માટે—સાલમ તોલો ૧ દુધમાં ઉકાળી ૭ દીવસ રોજ પીવામાં લેવો.

૧૫-વીર્ય માટે સાલમ તોલો૧ તથા દુધ શેર ૧ ને ઉકાળી અંદર જાયફળ, જાવંત્રી, એલચી, લવીંગ અને કેસર એકેક વાલ નાખવું. બદામની મીજ, અખરોટ, પીસ્તાં, ખસખસ, વરીઆળી, સાકર સંભાગે મેળવી તે એક તોલો દુધમાં નાખી પીવું.

૧૬-આસન, આસધ, અશ્વગંધ, અશ્વગંદ.

અશ્વગંધ=અશ્વ એટલે ઘોડો; ગંધ એટલે વાસ, આસનનો વાસ ઘોડાના વાસ જેવા હોવાથી તેને અશ્વગંધ કહે છે.

મરદને શકિત આવે-ઘડપણની નબળાઈ દુર થાય-વીર્યનો વધારો થાય -મગજે શકિત વધે,-કુટેવથી થયલી નબળાઇ સારી થાય-ગર્ભસ્થાન સુધરે-શરીરે કુળેલી સ્ત્રીને ફાયદો આપે,—આટલા ફાયદા માટે આસન સારી પેઠે જણાઈ ચુકયું છે. ૦ાા અથવા ૧) તોલા ૧) રાત પલારી રાખી સવારે ૦ાા શેર દુધમાં ઉકાળી ૦ાા તોલો ચોખ્ખુ ગાયનું ઘી નાંખી પીવું.

આસંધનો અરક અને વાઇન તૈયાર બનાવી વેલાતી દવા તરીકે વેચાય છે તેના ગુણો નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

Asandh Wine is the best "pick me up." It has been recognised as the best Tonic in nervous debility, Ezhaustion, Loss of memory, Brain f[illegible] Dimness of sight, Confusion of ideas, loss of vigour, Pulpitation of heart, sleeplessness Incapcity of study or business.

પાડું-ગર ગુમડા-બદ, ગાંઠ.

૧-પાડાંપર કપાસના પાતરાં છુંદી, ટંડા બાંધવાથી દરદને નરમ કરી પકવે છે.

૨-પાડું—કડવા દુધીની છાલ અથવા બી છુંદીને પાડા ઉપર બાંધે તો પાડું તરતનું હોય તો તે બેસી જાય. જુનું હોય તે પાકે.

મીઠાં દુધીના મગજનું તેલ ઘણું ટંડુ છે. માથા ઉપર ચોપડે, નાકમાં નાંખે તો માથું દુખતુ નરમ પડે.

૩-પાડું—કરીઆતું, હરડાં, બેહેડાં, આમળા, દરેક ૦। તોલો લઇ પાણીમાં ઉકાળો કરી પાવો.

૪=પાઠું—કડવી દુધીની છાલ અથવા બી પાણી સાથ છુંદી માવો કરી પાઠાંપર લેપડી મુકયા કરવી. તરતનું હશે તો બેસી જશે અને જુનું હશે તો પાકીને ફુટી જશે. રસી નીકળી ગયા પછી એ લેપડી મુકવી નહી.

૫–ગાંઠ તથા બદ બેશે—આકડાના દુધમાં કાંધા અને રેવન-ચીનો સીરો ઘસી લગાડવો.

૬–બદ માટે—હળદરને દીવેલમાં તળવી. સરકામાં ઉકાળવી અને લેપ કરી મુકવો.

૭–કાળો મલમ, ગર ગુમડાં માટે—સીંદુર શેર ૦॥, તેલ સેર ૧ માં ખુબ ઉકાળવું. ચાસણી આવે ને મીણ નવટાંક ઉમેરવું.

ગાંઠ, દરદ પીગળાવવા માટે મલમ (બેરજાનો મલમ)—સીંદુર શેર ૦॥।, તેલ શેર ૧ માં ઉકાળી ચાસણી આવે ને બેરજો શેર ૦॥ નાખે.

૮–દરદ ફુટે (નસ્તર મારવું ન પડે)—ઉપર મુજબ કાળો મલમ તોલો ૧, મોરથુથુ તોલો ૦॥, સોમલ તોલો ૦॥ મેળવીને તેનું ૧ ટીપું દરદ ઉપર મુકે તો તે ફુટે. નસ્તર મારવું ન પડે.

૯=બદ નરમ પડે—૦॥ વાલ સાપની કાંચળી ગોળમાં મેળવી દરદીને રોજ ૧) વાર ૩) દીવસ ખવાડે.

૧૦–પાઠું બાવળની કુમળી પાંદડી અને બોરડીના પાંદડા છુંદી લેપ કરી બાંધે તો પાઠું અને ગુમડાં પાકે છે.

૧૧–બાવળની પાલી છુંદી તેનો લેપ પાઠાં ઉપર મુકે તો, પાઠાંની અગન નરમ પડે છે અને પકવે છે.

૧૨–પાઠું—લીંબડાની છાલને છુંદી પાઠા ઉપર સાત દીવસ બાંધે તો પાઠું બેસી જાય છે, જુનું હોય તો તે પાકે છે.

૧૩–પાઠું રૂઝે—હળદરના ભુકાને ૪) વરસના છોકરાના મુતરમાં ખખડાવી તેનો પટો કરી પાઠા ઉપર મુકે અને તે ૩) ૪) દીન પાઠાં ઉપર રહેવા દીએ.

૧૪–પાઠું રૂઝવવાનો મલમ—સીંદુર, રાહલ, કપુર, કાથો, દરેક એક તોલો ૦॥। શેર ગાયના ઘીમાં મેળવી થાળીમાં મુકી તાંબાના કાંસીઆથી મસળવું.

૧૫–બલોહર, પાઠું વધરાઈ જાય—ખજુરીઆના પાનની થંદી લેપડી મુકે તો પાઠું, તથા બલોહર પાકે નહીં. ખજુરીઆના પાનની માફકજ રાયસીંગના ઝાડના પાતરાં કામ કરે છે.

૧૬—પાકું, બલોહર પીગળે—કાકમડાનો વેળો થાય છે તે ઉપર કડવા કાકમરા થાય છે, તેનો ગર અને હળદર સરખે ભાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો અથવા વધારે રોજ બે વાર ખાવા.

૧૭—હીરા કસી ૧) વાલ પાણી બે તોલા, એમ લુગડું બોળી કોહવાટવાળા ભાગ ઊપર મુકે તે ઉપર હીરાકસીનું પાણી ચાલુ મુકે, લુગડું સુકાવા દીએ નહી કોહવાટનો ભાગ છુટો પડે તે સાફ કરી રૂઝનો મલમ લગાડે.

૧૮—નાઇકંદ (મર્ચાવેલો) ના પાન, ફુલ ગીલોડાનાં જેવાં છે. ફળ મરચાં જેવાં સવાદમાં છે. પાન શરીરપર ચોળે તો, મરચાં માફક ચચરે, અને ફુલ્લાં થાય. એનો કંદ ૧) તો, પાણીમાં ઘસી દરદીને પાએ રોજ ૩) વાર પાએ તો સખતમાં સખત પાકુ મટે. કંદના ઘસારામાં જરા મીઠું નાખીને પીએ. તેલ, ઘી, દુધ ખાવુ નહી. ઘઊંની કુલી, ગોળ અને દાળનું પાણી ખાવું. સખત પાકુ મટે.

પીંદસ—આગરૂ—નાકમાં છોડ—નાકના દરદો.

૧—પીનસ સારો થાય, પીનસનું લોહી બંધ પડે—પાનનો રસ ૧ તોલો, કપુર એક માસો મેળવી તેના ટીપા પાંચ સહવાર સાંજ નાકમાં નાંખવાં.

૨—નાકમાં પીંદસ, મસા તથા કીડા—ચકુદરના પાતરાંનો રસ કરી ટીપાં નાકમાં મુકવાં.

૩—નાકમાં છોડ બંધાય,—પીંદસ,—નાકનો સ્વાસોસ્વાસ બંધ હોય—એ માટે ચણોઠીનાં મુળીઆંને પાણી ઘસીને સુંઘે છે.

૪—પીનદસ માટે—તનદીરીના પાતરાંનો રસ ૧ તોલો તથા કપુર ટાંક ૦ા મેળવીને નાકમાં ટીપાં નાખવાં.

૫—પીંદસ—કપુરને ગીલોડીના રસમાં મેળવી નાકમાં ટીપાં મુકે અથવા નાસ આપે તો પીંદસ જાય.

૬—પીંદસ—એ નાકનું દરદ છે. નાકનાં ઉપરનાં ભાગમાં જખમ રહે છે. તેમાંથી વાસ ખરાબ નીકળે છે પછી પરૂ જેવી રસી નીકળે છે. પછી ચીપડા અને લોહી નીકળે છે. પછી નાક બેસી જાય છે. રૂઝ લાવનારી દવા વપરાય છે. પણ દરદ પાકું થાય છે. એનો દેશી સહેલો ઉપાય અકસીર નીચે મુજબ છે.

ધોરમુરાનાં લીલાં પાંદડાં ખુંદીને તેને ગાયના ઘીમાં ધીમી આંચે કકડાવવાં, પાંદડાં કકડાં થાય ને ઘી ગાળી લવું. ઘી લીલા રંગનું થાય છે અથવા સુકા પાંદડાંને પાણીના ભીના લુગડામાં બાંધી રાખવાં તે પાંદડાં નરમ થાય ત્યારે ખુંદીને ઘી સાથે ઉકાળવાં. આ ઘી નાકમાં રોજ ૩ વાર સારી પેઠે મુકવું. ગળામાં જાય તેની અડચણ નથી. આ ઉપાય સહેલો છે અને ચોકકસ છે અથવા એના પાંદડાંની બીડી બનાવી તેનો ધુમાડો નાક વાટે બહાર કાઢવો. જો દરદ વધી ગયલું હોય તો બંને ઉપાય ચાલું કરવા. ઇલાજ બહુ સારો ને સસ્તો ખાત્રીપૂર્વક છે.

૭=પીનસ મટે—૦॥ તોલા સફેદ મરી બહુજ બારીક વાટે અને ત્રણ તોલા ગાયના ઘીમાં કકડાવે તે ઘી નાકમાં મુકે.

૮=પીનસ નાકમાં હોય, ખુસબો અથવા બદબો નાકે લાગે નહીં તે માટે—કલોંજીને ગવડાના મુતરમાં મસળી દરરોજ સુંઘીઆ કરવું.

૯=પીનસ—ક્રીમડાના બીજનું તેલ સુંઘવાથી ચાપણી બંધાય નહીં અને ખરાબ વાસ દુર થાય છે.

૧૦=પીનસ માટે—દરદીના નાકમાં દીવેલ રોજ ૩–૪ વાર મુકયા કરવું. મરચાં ન ખાવાં.

પીંડસ (Coryza) હળદની ધુપ નાકમાં લેવી.

પીસાબ છુટે—ગુરદાના દરદ—પીસાબ રેતી.

૧—પીસાબ છુટે—પેરૂ ઉપર ઠંડા પાણીની ધાર ૨) ફુટની ઉંચાઇએથી નાખો.

૨—કાળી મુસળી લીંબુના રસમાં ઘસી ડુંટી અને પેડુ પર ઘસે તો પીસાબ છુટે.

૩—પીસાબ છુટે—બે તોલા ગોખરૂને ૦॥ શેર દુધમાં પકાવી ખીર કરીને ખાઓ. અથવા બે તોલા ગોખરૂ, બે તોલા સાકર એક શેર પાણી એને ઉકાળી ૦॥ શેર રાખી પીવું.

૪—જીરૂં અને સુનામખી સંભાગે લઇ લીંબુના રસમાં મેળવી તેમાંથી ૦॥ તોલો રોજ ૩ વાર ખાવો.

૫—પીસાબનો હરેક આજાર જાય—કાળા તલ, ઘઉં, કેસુરીના ફુલ, ગલબીચ, એલચી દરેક ૧ શેર લેવું. દરેક વસાણું આતસપર સેકીને ભુકો કરવો, તેમાં ૦।। શેર સુંઠ મેળવવી. ખાંડ શેર એકનો શીરો કરી ભેળેલું વસાણું તેમાં નાંખી એક રસ કરી તેમાંથી ૨) તોલા સહવારે અને ૨) તોલા સાંજે ખાવું.

૬—પીસાબ છુટે—ઇંદ્રીમાં કપુર અથવા સુરોખાર મુકે તો પીસાબ છુટે. આ ઉપાય ઘણીવાર ચાલુ રાખવામાં નુકસાન થાય છે.

૭—તલના છોડની સાઠીની રાખ મધ સાથે અથવા દુધ સાથે પીવી

૮—દુધ અને પાણી સંભાગે પેટ ભરીને પીવું.

૯—કાકડીનો મગજ ૧ તોલો પાણીમાં ઉકાળીને પીવો.

૧૦—ગોખરૂનો ઉકાળો અને જવખાર ૨ વાલ. પીવાથી પીસાબ છુટે છે.

ગોખરૂં પીસાબના દરદને અને રેતીને ફાયદો આપે છે. એની ચાહ વધારે પીવાથી પેટ તણાઈ આવતું નથી. ચાહ પેટ ભરીને વધારે પીવાથી ફાયદો ઘણો છે. ચાહ પીવાથી રેતી પીસાબે હોય તે મટી જાય છે. તાવવાળા દરદીને ગોખરૂની ચાહ આપી શકાય નહીં.

૧૧—ગુરદાના દરદ તથા ધાતુ માટે—ગોખરૂં ૭ દાણા, પીપરીમુળ તોલો ૦। સાકર, ૦। તોલો દરરોજ પાણીસાથ દીવસમાં ૨ વાર પીવું.

૧૨—પીસાબ વારમવાર થતી બંધ થાય—તલ ૨ ભાગ, અજમો ૧ ભાગ મેળવી તેની ફાકી દીવસમાં ત્રણ વાર મારવી.

૧૩—પીસાબ છુટે—નાની કોડી પાણીમાં ઘસીને પીવી.

૧૪—ઉંદરની લીંડી અને સુરોખાર વાટી પેડુ ઉપર લેપડી મુકવી. ઉપર મોરાના પાતરા બાંધવા, તેથી પીસાબ છુટે છે.

૧૫—ખારેક તથા કોપરૂ દરેક ૦।। તોલો વાટીને ખાવું.

૬૧—ગોખરૂની ચાહ પીસાબ છોડવે છે. શક્તી વધારે છે. ધાતુપુષ્ટ છે.

૧૭—છાસમાં જવખાર નાખી પીએ તો પીસાબ છુટે.

૧૮—જવનું પાણી બે તોલા સુરાખાર સાથ પીવું. અથવા જવનું એકલું પાણી પુષ્કળ પેટ ભરીને પીવું.

૧૯—કેળના ઝાડનો રસ પીવાથી પીસાબ છુટે છે.

૨૦—ગોખરૂને દુધમાં રાંધી પેડુંપર મુકવું.

૨૧—લોહીની પીસાબ થાય તો—ભાંગ, એલચી, વરીઆળીને પાણીમાં વાટીને પાવી; જે દરદીને અફીણ આપી શકાતું નથી તેને ભાંગ ફાયદો કરે છે.

૨૨—જવખાર પીસાબ છોડાવવા માટે પીવામાં લેવો. (સોદા બાઇ કારબાન પણ વપરાય છે.)

૨૩—પીસાબ છુટે—૧૦ કાળાં મરી ખુંદીને ૦ાા શેર પાણીમાં નાંખી તે પાણીને ૨૫૦ વાર એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં ઉંચી ધારથી નાંખી બનાવવું અને તે પાવું.

૨૪—પીસાબ છુટે—મુળાના પાંદડાં અને સુરોખાર ખુંદી પેડુ ઉપર બાંધે તો પીસાબ છુટે છે.

૨૫—પીસાબ છુટે—મુળાના પાતરાનો ૦। શેર રસ પીએ તો પીસાબ છુટે.

૨૬—પીસાબ છુટે—ઉંદરની લીંડી ૦ાા તોલો, અને સુરોખાર તોલો ૦ાા વાટીને દુંટી માંહે ભરે અને તેની ઉપર મુળાના પાનરાં બાંધે તો પીસાબ છુટે.

૨૭—મુળાનો રસ તોલા ૨ાા, સાકર તોલો ૧। મેળવી દીનમાં બે વાર પીવો.

૨૮—પીસાબ બંધ થયલો જલદી છુટે—કડા છાલ અને કેશરીના ફુલ સંભાગે લઈ તે મેળવણીનો ૧ તોલો ૦। શેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવી રાખી સહવારે તે પાણી ગાળીને પીવું.

૨૯—પીસાબ બંધ હોય, પીસાબે તનક મારે તે માટે—ભુરાં કોહળાંનો રસ ૨) તોલા, સાકેર ૧) તોલો મેળવી ૩) દીન પીએ.

૩૦—પીસાબ છોડવવા માટે—ત્રીફળાનો ઉકાળો પીએ.

૩૧—પીસાબ છુટે—પીસાબ બંધ થઇ ગઇ હોય તો કેળના રોપાનું પાણી પાંચ તોલા, તાવેલું ઘી બે તોલા મેળવી પાવું. ચમતકાર એ છે જે આવી રીતે ખાધેલું ઘી છુટું પડી પીસાબ વાટે નીકલી પડે છે અને પેસાબનો રસ્તો મોકળો કરે છે. સ્ત્રીને જલદી ફાયદો કરે છે.

૩૨—પીસાબ છુટે—કેસુડાના ફુલ ખાંડીને પેડુપર મુકે તે ઉપર ગરમ પાણીથી ભરેલી બાટલી મુકી રાખે તો પીસાબ છુટે.

૩૩—પીસાબ ઘણી છુટે તો ટીકચર સ્ટીલ ટીપા ૨૫ અને પાણી આઉંસ ૧ાા પીવું. બબે કલાકે ૩ વાર પીવાથી પીસાબ બંધ થાય છે.

૩૪—પીસાબ છુટે—સીતાફળનું મુલ ૦। તોલો પાણીમાં ઘસીને પીવુ.

૩૫—પીસાબનો આરજો થયો હોય તો સુવા શેર ૧, મધ શેર ૦ાા, ખાંડ શેર ૦ાા એના લાડવા કરી ખાવા.

પીસાબ છોડવે—૦ાા તોલો સોદાબાઇ કારબ પીવાથી પીસાબ છુટે છે.

૩૬—પીસાબ છુટે—ઉંટના પેટમાંથી નીકળતો પથર પાણીમાં ઘસીને પેઢુ ઉપર લેપ કરે.

અરીઠામાં મેલ કાપવાનો ગુણ, સાબુ કરતાં પાંચ ઘણો વધારે છે. પીસાબ છોડવે—અરીઠાના પાણી સાથ ઉંદરની લીંડીની લેપડી કરી પેઢુ ઉપર મુકવી.

પીસાબ બંધ થએલો ખુલે—સમુદ્ર ફળ લીંબુના રસમાં ઘસીને ડુટી અને પેઢું ઉપર લગાડવું.

૩૭—પીસાબ બંધ થયલો ખુલે—સરગવાનો ઉકાળો ગરમ કરી પીએ. (રાઇની માફક સરગુઆના મુળની છાલ પ્લાસ્ટર વપરાય તરીક છે.)

૩૮—પીસાબ ખંચાય ત્યારે સાકર અને જુવારનો આંટો સંભાગે મેળવીને ૦। થી ૦॥ તોલો રોજ સહવાર સાંજ પાણી સાથ ખાવો.

૩૯+૪૦—પીસાબ છુટે—લીલા આંબળા રસ પાવો.

૪૧—જવખાર ૦। તોલો, ૦॥ શેર પાણી અને સાકર મેળવી પાવામાં લેવું.

૪૨—ભોગરીંગણીનો ઉકાળો ૧૦) તોલા મધ ૧ તોલો પીવું.

૪૩-કેસુડા બે તોલા પાણી વાસ તોલામાં ઉકાળી બેઆનીભાર સુરોખાર તેમા નાંખી પીવું.

૪૪—દરભના—કાંસડાના, ડાંગરના, તલસરાંના સેરડીના મુળ સંભાગે લઇ બાળી તેની રાખમાંથી ખાર કહાડે તેનો ગુણ ઘણો છે.

૪૫-કાંસડીના મુલનો ઉકાળો પાવો.

કેસુડાના ફુલ બારી પારૂ ઉપર બાંધવાં અને ઉપર બાટલીનો સેક કરવા.

૪૬—કાંદો બાફીને તેની પોટીસ પેઢુપર બાંધવી.

૪૭—ગોળ ઉના દુધમાં મેળવા પાવા.

૪૮—તુકમરીઆં અથવા ગોખરૂ છુંદીને થંડા પાણીમાં પલાળી રાખી તેના ચીકણો લુઆબ સાકર સાથ પાવો.

૪૯+૫૦—સરગવાના મુળની છાલનો ચાહ પીવી.

૫૧—છાસ જેવા પીસાબ થાય તે માટે હળદર અથવા દારૂ હળદરનો કવાથ પાવા.

૫૨—પીસાબ છાસ જેવા જાય ત્યારે—માયાં બેઆનીભાર ભુકો કરી પાણી સાથ રોજ ૩ વાર ખાએ.

પીસાબ બંધ થાય ત્યારે ૦। શેર સુરાખારને ૩૫) શેર પાણીમાં ઉકાળે અને ખમી શકાય એવું ગરમ પાણી તેમાથી લઇ

પેત અને પેઢુ ઉપર શેક કરે અથવા એ ગરમ પાણીમાં લુગડું ભીંજવી પેત અને પેઢુ ઉપર મુકે. જો પીસાબ ઘણોજ થાય તો ખસખસના પોસનો સેક કરે.

૫૪—પીસાબે બળતરાં બળતાં હોય તે મટે—લુણીની ભાજીનો રસ ૫) તોલા, અને સાકર ૫) તોલાનું સરબત બનાવી પીએ.

૫૫—પેસાબ છાસ જેવો જાય ત્યારે દરદીએ બપોરે તાડી ૧॥ શેર પીવી.

પીસાબ ઉંઘમાં.

પીસાબ ઉંઘમાં થઇ જાય તો ધાણા તથા ખાંડ સાથે મેળવીને રોજ ફાકવી.

બાલકને પીસાબ ઉંઘમાં થાય ત્યારે ધતુરાના પાનના રસનાં ૨૨) ટીપાં પાણી સાથ આપવાં. આ વનસપતી ઝેહેરી: છે માટે પ્રમાણ પ્રમાણેજ આપવું

મુત્રકચ્છ—પીસાબ વારંવાર થતો અટકે.

૧—પીસાબ થોડી થાય—કપુર, એલચી, તજ, ગોળ પાખણ-ભેદ, પીપળ સંભાગે ગોળ સાથ મેળવીને, વજને બે આની ભાર લઇ, ચોખાના ધુણ સાથ પીએ તો પીસાબ કમી થાય.

૨—પીસાબ બંધ કરવા માટે—કાંદો ગરમ ગરમ પેઢુ ઉપર બાંધવામાં આવે છે.

૩—પીસાબ વારવાર થતો અટકે—ધાવડીના ફુલ ॥ તોલો રોજ ખાવાં,

૪—પાસાબે થતાં દરદ માટે ગળોનો સત્વ અને હલદર સંભાગે મેળવી તેમાંથી બે આની ભાર ચુરણ દીવસમાં ૩ વાર ખાય તો બળતરાં અને તનક બંધ થાય.

૫—પીસાબ વારંવાર આવતો અટકે—ખજુર ઘીમાં તળીને તેમાં પીપળ, અજમો, કાળા તલ મૂકીને ખાય તો પીસાબનો આરજો ટળે.

૬—મુત્ર કચ્છ માટે—તાડનું મુળીઉ ચોખાના ધોવાણમ ઘાસી ;પાવું.

૭—પીસાબ વારંવાર થાય—ઇસપગુળ, ... સંભાગે મેળવીને ॥ તોલો દીવસમાં બે વાર ખાવો.

૮—પીસાબ બે અખત્યાર આવે, તે ગરમીની હોય તો પાણીની તરસ ઘણી લાગે તેનો ઇલાજ...ધાણા, સુખડ લીમડાની છાલ, મોઠ, એલચી, નાગકેસર એ સરવેનો ઊકાળો સાકર સાથે પીવો.

૯=મુત્ર કચ્છ માટે—ભોંયરીંગણીનો રસ બે તોલા, મધ ૦। તોલા સાથ પીવામાં લેવો.

૧૦=પીસાબ ઘણી થતી હોય તો—૧] તોલો આદુનો રસ, સાકર સાથ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૧૧=પીસાબ વારંવાર થતી હોય—તો બાવલના કુમળા. બી વગરના પડદા (સીંગ) નું ચુરણુ અને સાકર સંભાગે મેલવીને તેમાંથી એક તોલો લેવો, તેના ૭ ભાગ કરવા. એક પડીકુ રોજ સહવારે ખાવું.

૧૩—સરગવાનું મુળીઉં શેર ૦। પાણી શેર ૨ માં ઉકાળી ૦। શેર રાખી તેમાંથી પાંચ તોલા પાણી રોજ બે વાર પીવું.

૧૪—મુત્રકચ્છ—૦॥ તોલો સામરની છાલનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૫—મુતરકછ માટે—સંધેસરાનું મુળીઉં શેર ૦।. પાણી શેર ૨ માં ઉકાળી ૦। શેર રાખવું. તેમાંથી ૦। થી ૦॥ તોલો પાણી સાથ પીવું.

૧૬—પીસાબ બે અખત્યાર આવે—સરદીનું કારણ હોય તો તરસ લાગે નહી અને પીસાબ ઉતાવળી આવે. તે માટે મારેલું લોઢુ ૧૦ ભાગ સુંઠ ૨૦ ભાગ, સાકર ૩૦ ભાગ મેળવીને દરરોજ ૦। તોલો ખાવું.

૧૭=પીસાબ વારંવાર થાય તો સુવા શેર ૧।, મધ શેર ૦॥ એરીએ. ગુંદર શેર ૦।. ખાંડ શેર ૫, તેના લાડવા કરી ૧૪ દીવસ ખાવા. પીસાબ ઘણી થાય તેનો ઇલાજ—સુવા ૧ શેર, મેદો શેર ૦॥, ગુંદર ૦॥ શેર, ખાંડ ૦॥। શેર, ઘી ૧) શેર એના લાડુ બનાવે. સહવારે ૦। શેર અને ૦। શેર સાંજે ભુખે પેટે ખાય.

૧૮—મુત્ર કચ્છ માટે—એલચી ૦। તોલાનું ચુરણ મધમાં ખાવું.

મુત્ર કચ્છ માટે—કેળના કંદનો રસ ૧ તોલો, ગાયનું મુતર ૦॥ તોલો મેળવી પાવું.

પીસાબ ટપકે.

દરદીને પીસાબ તપકીઆ કરે તે ઝીલવાનું કાંઇ સાધન મેળવી ન શકા હોય તો, કોલસાના ભુકાની કોથરી બનાવે અને પીસાબની નળી આગળ બાંધે. પીસાબ અંદર પડે પણ વાસ બહાર ન આવે.

૧૯—લાલ કોહરાનો રસ ૨) તો૦ રોજ બે વાર પીએ તો ટપકટો પીસાબ બંધ થાય.

૨૦—ઉપલસરી, જીરૂં, સાકર એનો કાઢવો પીવો.

૨૧—જુનો ગોળ દુધમાં નાખી પીવું.

૨૨—આદાનો રસ, ખરી સાકરમાં મેળવી બે વખત પાવો.

૨૩—અઘેડાનો ખાર બે વાલ ખાએ.

૨૪—કુનેરીઆં ઘાસના લોહકનુ ચુરણુ ૦। તો૦ ગૌમુત્ર સાથ ખાએ.

૨૫—બહુ મુત્ર (Poliguros) આદુના રસમાં સાકર નાખી ખાએ.

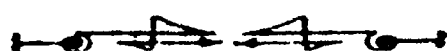
૨૬—જગ ભાંગરો, કાળાનલ, પડવાસની, ફાકી ખાવાથી, દીવસે તેમજ રાત્રે થતો ઘણો પીસાબ અટકે.

૨૭—અનેનાસ રસમાં અમમર, જાયફળ, પીપર લેવું.

૨૮—બાલકના મુત્ર કબજમાટે સુરોખાર અને સુંઠ ઘસીને પાએ.

૨૯—તાદળજા ભાજીના મુળનો ઉકાળો, લઇ તેમાં ૦। વાલ સલા જીત નાખી પીએ.

૩૦—ગોખરૂનો ક્રાઢો જવખાર સાથ પીએ.

પીત છાતીએ—છાતીએ પીત.

૧—પીત જાય—સાજીખાર ખાંડમાં ખાવો.

૨—પીત ખાતું છાતીએ—૦। તોલો સાતોદીના મુળ સવારે રોજ ૧૪ દીન સુધી ચાવી ચાવીને ખાવું.

૩—પીત માટે—ત્રીફળાની ચાહ રાતરે બનાવે અને ખાંડ સાથ સવારે પીએ તો પીત મટે અને જુલાબ આવે.

૪—છાતીએ પીત થાય પીસાબે વાતુ જાય તે માટે—પાકેલું ૧ કેરૂં, ઘી ૦॥ તોલા સાથ ભુએ પેટે સવારે ૭ દીન ખાય. જો કોઇ દરદીને થંડી લાગી આવે તો ઘીમાં ૦। તોલો મધ મેળવીને ખાય.

પીત છાતી રનું મટે—કોટની અંદરનો પાકેલો ગર ૦। તોલો સાકર ૦। તોલો મેલવીને ખાવો.

કડવું તુરીઉં—કરૂસીરવળ-પીટફળ એકજ છે. ડોડકી—ડોળકી, ઘીસોડી, ગળકા કડવા, દુધી, તુમડી કડવી. આ દરેક ચીજ કડવી હોય ત્યારે તેનો ગુણુ એક સરખો છે. આ ચીજેનો લીલો રસ અથવા સુકા ગરને પાણીમાં પળાલી કાઢેલા રસના દસ દસ ટીપાં

નાકમાં મુકવાં અથવા ખાવાં, અથવા આ ફુમોનું બારીક ચુરણ રતી એક સુંઘાડવું, તેથી પીટ ઝરે છે. આ નાસીકા રેચ બંધ કરવો હોય તો ઘી સુંઘવું. નાકમા ટીપાં મુકવાં પહેલાં ઘી ચાટવું જેથી ગળામાં ચચુચણાટ લાગે નહીં.

પીત છાતીએ—કારેલાના પાનનો રસ ૧ તોલો પાવાથી ઓકારી આવે પીત બહાર પડશે અથવા ઝાડા વાટે નીકળી જશે.

પીત-છાતીએ.

૧–ગુલ કંદ=ખાવાથી છાતીના દાહ નરમ પડે.

૨–ગોળ અને હરડે ખાએ.

૩–અડાયાની રાખ ૧) તોલો પાસેર પાણીમાં મેળવે, નીતરૂં પાણી દવા તરીકે ૨॥ તો॰ રોજ ૩) વાર પીએ.

૪–સોનાનો વરખ ૧) પાનું, આમળા ૦। તો, ઘી સાથ ૨૦ દીન ખાય, સોનાના વરખ વગર ૪૦) દીને ખાએ.

પીતના ચાઠાં-પીત શરીરે-રગત પીત.

૧–પીત શરીર ઉપર—આમળાનો તથા લીંબુનો રસ એકેક તોલો મેળવી ૧૪ દીન સુધી પાવો. પીતના ચાંદા તથા ફાટેલી ચામડી સાફ થાએ છે.

૨–પીતના ચાંદા—દીવસમાં બે વાર ચોળાઇની ભાજી દરરોજ ખાવી.

૩–પીતના ચાંદા માટે—અમળાનો ભુકો અરધો તોલો, પાણી સાથે રોજ સવારે ભુખે પેટે ખાવો. અથવા આમળાનો ભુકો અરધો તોલો, અરધો તોલો ઘી સાથ મેળવી રોજ સહવારે ભૂખે પેટે ખાવું. અથવા આમળાનો મુરબો ૨ તોલા, આમળાના ઘી સાથે સહવારે રોજ ખાવો.

૪–પીતના ચાંઠા ઉપર છાસ પીવી બહુ સારી છે, પણ આગલા વખતમાં જેને છાસ કહેતા હતા તેવી છાસ આજે મુશકેળીથી મળે છે. છાસના ગુણો ઘણા છે, જે ગરીબ વર્ગમાં જાણીતા છે.

૫–પીત શરીરે, તથા ખરફસું મટે–ધંતુરાના ડીંદવામા આંમળીના એક ચીચોરા જેટલો ગંધક મુકી, કપડ છંદ કદી અંગારમાં બાફવો. તે ગંધક તેલમાં મેળવી શરીરે લગાડવો. ગંધક સાથ એક વાલ મોરથુથુ લેવાથી ફાયદો જળદી થાય.

પીતના ચાંઠા શરીરે.

૧—કોઠીના પાનને બાળી, ઘી સાથ મેળવી ચાઠાં પર લગાડે.
૨—સાગવાનના પાન સાથ ભીંજવેલા પાણીથી નાહવું.
૩—મરી ગાયના ઘી સાથ ખુબ મેળવી ચાઠાંપર લગાડે.

પેટમાં ચરબી.

પેટમાંની ચરબી તવાઇ જાય—નમુળી એ સેવ જેવી જડ, પક્ષીના માળા જેવી ગુંચાએલી ઝાડ ઉપર થાય છે તેની જડ જમીનમાં હોતી નથી. તે નમુળીને ખુંદીને પેટ ઉપર બાંધે તો પેટમાંની ચરબી તવાઇ જાય.

પુરૂષાટન—મરદને શક્તા વધે—ધાતુપુષ્ટી વધે; પુરૂષાર્થ વધે—નબળાઇ મટે—નસ ઢીલી મજબુત થાય.

૧—મરદને શકતી વધે—પીપર, લવંગ, અકલગરો, દરેક પાંચ તોલા લઇ તેમાં મધ ૦॥ શેર મેળવી એક તોલો રોજ ખાવું,

૨—મરદને શકતી વધે—ગુંગલ (અબાસીલ) તાંક એક બકરીના માંસ સાથ ખુંદી તેમાં મીઠું, મરી, હળદ, આદુનો રસ મેળવી ૩ કલાક રાખે, પછી ઘઉંની રોટી સાથ એ માંસ કાચું સાત દીન ખાય.

શકતી વધે—જેઠીમધનું ચુરણુ, ઘી, અને મધ, મેળવી ખાય, ઉપરથી સાકરવાળું દુધ પીએ.

૩+૪=પુરૂષાતન માટે—જાયફળ, લવંગ, કેસર. અફીણુ, સુંઠ સંજોગે લઇ પાનના રસમાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી એકેક ગોળી ૧૪ દીન ખાવી.

૫=પુરૂષાતન વધે—ખારેક ૦। શેરને પાણીમાં ઉકાળવી પોચી પડે કે તેને ચીરીને ઠળીઆ કાઢી નાખવા. ખારેકને સુકાવવા દેવી. ખારેક કઠણુ થાય પછી દરેકમાં બે વાલ અફીણુ ભરી દોરાથી બાંધવી. પછી શેર દુધમાં ઉકાળી રોજ અડધી અથવા આખી ખાવી.

પુરૂષાતન વધે—કાળી મુસલીના કણુનુ ચુરણુ ઘીમાં તળીને રોજ ૦॥ અથવા એક તોલો ખાવું.

૬—મરદને શકિત વધે—ગાજરના બીજ ૦॥ તોલો મધ સાથે દીવસ ઉગતે ખાવાં.

૭–પુરૂષાતન વધે—ચીનીકબાલા, અકકલગરો, જીરૂં, મુસળીકંદ, નગોરના બી, કાસમપા તથા એખરાના બી, ગોખરૂ, સુંઠ, વછનાગ કડિયા, માલકાકણી, ચતુર નતક સભાગે લઈ તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રાતરે એક ગોળી ખાય. ઉપરથી દુધ પીએ, અકરૂં બેસીને દુધ પીવાથી પુરૂષાતન વધે છે. અકરૂ બેસવાની ટેવથી હરસના મસા થાય છે.

૮–પુરૂષાર્થ વધે—ગજપીપર, અસંધ, વજ, સંભાગે લઈ ભેંસના માખણમાં મેળવી લેપ કરવો. ખેંચાઇ ગયલી નસ છુટે.

૯–ચોપચીની—મરદને શકતી માટે બહુ વખણાય છે.

પુરૂષાતન વધે—ગંધકનું તેળ ૫) ટીંપા ચેવલી પાનપર લગાડી રોજ ખાય તેલની બનાવત માટે જુઓ " ઢીલી નસો. "

૧૦–મરદને શકતી આવે, યાદદાસ વધે, લકવાને ફાયદો કરે, ગર્ભવાળી સ્ત્રીની ઉલટી માટે જાદુઇ ઈલાજ, મીઠી પીસાબને ફાયદો કરે, ઉળતી ખાધા પછી થાય તેને મટાડે—ઝેહેર કચરો શુદ્ધ કરવા માટે ૭ દીવસ તેનો ગૌમુત્રમાં બોળી રાખે. ઉપરની છાલ કાઢી નાખે, તેને ઘીનો હાથ લગાડી ગરમ કરે. ચુરણ બનાવી સંભાગે મરી મેલવે. તેમાંથી ०ાા થી ૧ વાલ સુધી સાત દીન સહવારે રોજ ખાય પછી બે દીવસ ખાંચો રાખે, વળી સાત દીન ખાય, એ મુજબ ચાલુ ખાએ.

૧૧–પુરૂષાતન વધે—કપુર નાહના પ્રમાણમાં લેવાથી પુરૂષાતન વધે.

પુરૂષાતન—વાથી અટકેલા સાંધા છુટા થાય—તેલ ગંધકનું એક સળી પાન સાથ ખાવું.

૧૨–શકતી માટે—ચીનીકબાલા, સુંઠ, અજમો, અકલગરો, તજ, લવગ, જાયફળ, કાકડીના બીજ સંભાગે મેળવી સાકેર સાથ ०ાા તોલો ખાએ.

પુરૂષાતન વધે—ચણોટીનું મુળ ०ા તોલો દુધ સાથ ૭ દીવસ પીએ તો બહુ શકતી વધે.

૧૩–શકતીની ગોળી—જાયફળ તોલા ०ાાા ના વજનથી ઓછું ન હોય તે લેવું. તેની ગાબડી કાઢી અંદર અફીણ વાલ ૮ ભરી બંધ કરી ઘઉંના આટામાં લેપ કરે (ગલેફ કરે). ભાતના છાણાંના ઢગલાની વચે જાયફળ મુંકે. તે ઢગલા ઉપર સુતરના ૪ દોરા મુકી આડ ગમથી તે દોરા સળગાવે. છાણાં બળી રહેને ખળમાં વાટી

૪ ભાગ કરવા તેમાંનો ૧) ભાગ રાત્રેખાવો અને દુધ શેર ૧ પીવું તેથી શકતી વધે છે.

૧૪—નબળાઇ માટે—ખજુર ચાર પઇસાભાર, પીપળ તોલો ાા, દુધ શેર એક મેળવી, અંદર મધ નાખી ગરમ કરી સાત દીવસ પીવું.

પુરૂષત્વ, ધાતુ વધારે—એ આની ભાર ચનોટીના પાનરાંના ઉકાળીને દુધ સાથ મેળવી સાત દીવસ સવાર સાંજ પીએ.

૧૫—પુરૂષાતન—દુધ બકરીનું શકતી આપનારૂં, વીરય વધારનારૂં અને ભુખ લગાડનારૂં છે. જો સુનામખીની ફાંકી સાથ આ દુધ રોજ પીવામાં આવે તો પુરૂષાતન ઘણું વધે છે.

૧૬—પુરૂષાતન વધે—તુળસીના બી અને ગોળ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો રોજ સહવારે ખાઇ ઉપરથી દુધ પીવું.

૧૭—પુરૂષાતન વધે—આદુનો રસ ાા તોલો, પીઆજનો રસ ાા તોલો, ગાયનું ઘી ૧) તોલો, મધ ાા તોલો. બેકાની દાળ (જરડી) એક. મેળવીને દીન એકવીસ પીવી. ઉપલી ચીજોનો કુચો રહે તે ઘીમાં તળી રોટલી સાથે ખાવો. માંસનો ખોરાક લેવો નહી.

૧૮—પુરૂષાતન—કાલુ માછલી અને કરચલાં, એ ચીજોપુરૂષાતનમાં બહુજ ઉપયોગી છે. એને આતસ ઉપર ભુંજી ખાય છે એની ખાખ બનાવીને ઘી સાથ ખાવામા લે છે.

૧૯—પુરૂષાતન વધે—કરચલાનો રસ પીવાથી શકતી વધે છે. તે સ્વભાવે બહુ ગરમ છે.

૨૦—પુરૂષાતન પાછું આવે—કનેરના ઝાડ ઉપર સફેદ ફુલ થાય છે તે ઝાડના જડની છાલ અને કાળા ધંતુરાની છાલ દરેક ાા શેર ગાયના દુધમાં ઉકળી દુધ ા શેર રાખી તેનુ ઘી બનાવવું. તે ઘી મગના જેટલું વજને પાનમાં મુકી સવારે ખાય તો ૭ દીનમાં ફાયદો જણાય છે. ખાટું ખારૂં ન ખાવુ. વળી એજ ઘીને પાન ઉપર ચોપડી તે પછી નબળી નસો ઉપર બાંધે તો શકતી આવે

હાથ દરાજથી બગડેલો મરદ સમરે—ઉજળી કનેરની જડ. ઉજળી ચણોઠીની જડ, આળસીઆં દરેક તોલા ૨, દેડકો એક, તલનું તેલ ચાર તોલા સર્વે એકઠું કરી લોઢાના વાસણમાં મુકી અંગાર ઉપર મુકી. તેલ કહાડવું તે તેલ કાગળ ઉપર ચોપડી નબળી નસોને લગાડે તો શકતી આવે છે.

૨૧–પુરૂષાતન વધે–ચલ્લાના ભેજાને ખાંડ સાથ ખાવાથી શકતી વધે.

ઢીલી નસ માટે લેપ—નર ચલ્લાનું લોહી ઢીલી નસોને અને બીને લસાડે તો શકતી આવે છે.

૨૨–ધાતુનું બંધારણુ થાય—મરદનેશકતી આવ—અકલગરો, લવીંગ, પીપર, ભાંગ, ઉપલેટ દરેક સરખે ભાગે લઇ તેમાં મધ મેળવી ચીનીબોર જેવડી ગોળી બનાવી તેમાની એકેક ગોળી સાત દીવસ ખાવી અને ઉપરથી દુધ પીવું.

૨૩–શકતી વધે—ખુરાસાની અજમો અને બાવળની સુકી પાલી સંભાગે મેળવી રોજ ાા તોલો ખાવામાં આવે તો શકતી વધે.

૨૪–પુષ્ટી માટે—ઇંડાની દાલ, મધ, ઘી સાથે મેળવી ખોરાક તરીકે લેવાય છે.

૨૫–પુરૂષાત આવે—કાચા ઈંડાની દાલ ૧, અને ાા તોલો ઘી મેળવી એકવીસ દીવસ ખાવું. બ્રહ્મચારી એક મહીના સુધી રહેવું.

૨૬–મરદને શકતી વધે—ચુંદર ા તોલો, ઉજળી, ખાંડ સાથ ત્રણુ દીવસ ખાય અને ઉપરથી પાણી પીએ.

૨૭–શકતી આવે—મરઘી તથા મોરના ઇડાના કોચલાની રાખ ૧ થી ૧ાા વાલ, પીપર બે વાલ, મધ સાથ મેળવી રોજ ખાય તો મરદ તેમજ ઓરતને શકતી આવે.

૨૮–પુરૂષાતન મટે—આળસીઆનો ભુકો વાલ બે થી ૪ ગોળ સાથ ખાય તો શકિત વધે છે.

અળસીઆં (ભુનાગ)–અણુસીઆ

૨૯–આણુસીઆ ચોમાસાની ૠતુમાં જમીનમાં પાકે છે. એ મટોડું ખાઇને જીવે છે અને દવાના કામમાં વાપરવા હોય તો ખાધેલું મટોડું છેદાવી બહાર કાઢવું જોઇએ, તે માટે આળસીઆનાં ઉપર લીંબુનો રસ નાંખ્યો હોય તો આળસીઆના પેટમાંનું મટોડું નીકળી પડે છે.

૩૦–મરદને શકતી વધે—એકથી બે તોલાલસણુને ઘીમાં તળવું અને ભુખે પેટે સહવારે ખાવું, લસણુ તળતાં વધેલુ ઘી દાળ ભાત સાથ ખાય.

૩૧–ગંધક (અમલસાર)નું તેલ—અમલસારો ગંધક શેર પોણો, આકડાના પાકા પાનનો રસ શેર બે લેવો. ગંધકને રોજ રાત્રે ત્રણુ પૈસાભાર રસની સાથ ખરળ કરે. રાત્રે ખરળ કરે ને દીવસે તડકે દે. આ મુજબ અઢી માસ ખરળ કરો અંદરથી તેલ નિકળે. આ

તેલના ૫) ટીપાં પાન પર લગાડે ને ખાય તો મરદને શક્તી વધે. ઢીલી નસોપર મસળે તો ફાયદો થાય.

ગંધક તેલ—ગંધકને આંકડાના દુધમાં બે દીવસ વાટવી તેની ટીકરી બનાવી છાયામાં સુકવવી. પાણી સાથ તે ટીકરીને ધીમે આંચે ઉકાળવાથી તેલ તરી આવે છે.

૩૨—પુરૂષતાન, લકવો, લોહીને ફરતું કરવું અને શરીરમાં ગરમી લાવવા ઇંડાનું તેલ મસળે. પાંચથી પંદર ટીપાં તેલ ઉપલા દરદો માટે દુધમાં સવાર સાંજ પાવામાં આપે.

ઇંડાનું તેલ કાઢવાની રીત—બાફેલા ઇંડાની દાળને જુદા કરી ગરમ દારૂમાં અથવા બ્રાંડીમાં મુકવુ. ઘણે વખતે તેલ દારૂ સાથે મલી જશે તેને ગાલીને તડકે મુંકવું. દારૂ ઉડી જશે ને તેલ રહી જશે.

બાફેલા ઇંડાની દાલને લોખંડના વાસણમાં બહુ શેકે તો તે બલીને કાલી થશે. ગરમી ચાલુ રાખવાથી તેલ છુટું પડશે.

ઇંડાનું તેલ બનાવતાં ૨૧) ઇંડાની દાળમાં ૧) માસો પારો મેળવાની ભલામણ કેટલાક અનુભવી કરે છે.

ઇંડાનુ તેલ કાઢતી વેળા, ઇંડાવાળુ વાસણ ચુલા ઉપર જરા વાંકુ રાખે તો તેલ છુટું પડે.

૩૩—મરદને શક્તી વધે—રેગમાહી ટાંક ૪) પીપર ટાંક ૭), મધ ટાંક પાંચ મેળવીને રોજ ૦। તો. અથવા વધારે ખાએ. અથવા સુસંબા...ના બી ૦। તો. ગોળમાં રોજ ખાએ.

૩૪—મરદને શક્તી આવે—લવંગ, પીપર, અકલગરો. ઉપલેત દરેક ટાંક ૫), મધ ૧) શેરમાં મેળવી પાક બનાવે અને સાત દિનમાં પુરો કરે. જો વીર્ય બળતું હોય એટલે વિર્ય નિકળતાં ચામડીને ગરમાવો લાગતો હોય તો ભાંગનું ઘી ૫) ટાંક ઉમેરવું.

૩૫—પુરૂષાતન ઘટે—કપુર મોટા પ્રમાણમાં લેવાથી વાર્યનું જોર નરમ પડે.

મરદને શક્તી વધે છે. થુઅરના ફળનો રસ કહાડી લેવા પછી બીને સુકવવા તેને ખાંડી આટો બનાવવો તેના, પેડાં બનાવી ખાવા. ૧) શેર માવો, ૦। શેર બીનો લોટ, ૧) તો. એલચી, ૦। તો. ભાંગ, ૧) તો. મરી, સાકર ૧। શેર એઓને મેળવી પેંડા બનાવી રોજ ૪) તો. ખાવાં.

તુલસીના બી, પીપળથી પેપડી, શીવલીંગના બીજ, બીલ્લાંના ફળમાંથી નીકળે તે બી એ બધાં બીના પેંડા બનાવી ખાવાથી શક્તી વધે.

૩૬–વીર્ય બંધેજ રહે—બાવલના ઝાડના કુમલાં પાન તેની સાથના લીલા કાંટા સાથે લાવી તેનું ચુરણુ બનાવે, ૦। અથવા ૦॥ તો. ચુરણુ ખાય ઉપરથી દુધ પીએ. પાન છાયામાં સુકવે.

૩૭–વીર્ય વધે—સુંઠ, અસન દરેકટાંક ૪), ખારેક ટાંક ૫) દુધ સાથ મેળવી ૭) દીવસ પીએ.

મેથી, મોચરસ, બોંયકોહરૂં સંભાગે લઈ શેરડીના રસમાં ચીની બોર જેવડી ગોળી ૧ ટાંકની બનાવી રોજ સહવારે ૧૪ દીવસ સુધી ખાય. દુધ માખણુ વગેરે ખોરાક લીએ. ખાટું, ખોરૂં ન ખાય.

૩૮–ઢીલી નસો મજબુત થાય—ઇંડાની દાળ, ઘી સાથ અથવા તેલ સાથ મેળવીને લગાડે તો નસોમાં જોર આવે અને માઉંસ કડણુ થાએ.

૩૯–મરદને શકતી વધે—(પાદશાહી ઇલાજ છે) ધોળી મુસળી કાળી મુસળી, અકળકરો, ઇંદિર જવ, ગોખરૂ, ગળોનું સત્વ, મોચરસ, બહુફળી, લસોડા, કચાઉ, બળબીજ. એખરો, ચીનીકબાબ, બાવચી એ સઘળૂં સંભાગે મેલવી ૦॥ તોલો ચુરણુ સહવારે નેહાર કોઠે ખાએ તો શકતી ઘણીજ વધે.

૪૦–કૌવત વધે, મોઢે લાલી આવે, તેજી વધે—રતાલુ કંદ ઘીમા તલી રોજ ખાએ. અથવા ઘીમાં તળેલો કાંદો, બદામ, ચારોલી, લાલ દરાખ, આ સઘલાંને ઘીમાં તલી રોજ સહવારે ભુખે પેટે ખાએ. ચંડી મોસમમાં ખાવાથી બહુ તેજી આવે. આ તેજાનું રોજ ૫) તોલા ખાએ.

૪૧–શરીરે તાકાત વધે. શક્તિ લાવવા માટે લોખંડની બનેલી દવા સારી છે તેમાં હીરાકસી ઉત્તમ છે.

૪૨–પુરૂષાર્થ માટે—રેગ માછલી ૭ ભાગ, પીપર ૫ ભાગ મેળવી તેમાથી ૦। તોલો ચુરણુ મધ સાથે રોજ ખાવો. (આ ઉપાય સલામતી ભરેલો અને ચોકસ છે.)

૪૩+૪૪–મરદને શકતી—આસરેર્સીગાની ખાખ તોલો ૦। મધ સાથે દીન ૫ ખાય તો શકતી વધે.

૪૫–મરદને શકતી વધે—હળદને ગાયના પીતાના પાણીમાં ભીંજવી સુકાવીને ખાવામાં લેવી.

૪૬–શરીરે શકતી આવે. ઝાડો ખુલાસાથી આવે—આમળાના આહની છાલનું ચુરણુ ૦॥ તોલો દુધ સાથે ઉકાળીને પાએ.

૪૭–મરદને શકતી આવે—એ વાલ કેસર અને ચણા અને સાંકર ૦॥ તોલો રોજ ફાકે.

૪૮–પારો બંધાએ—સાતોડીના મુળના રસમાં પારો (ધાતુ) મસળે તો મસકા જેવો થાય, આં મસકાને આમલીના પાનના રસમાં ઉકાળે તો કઠણુ થઇ જાય. પારાના ગલાસ બનાવી તેમાં દુધ ૦॥ કલાક રાખીને તે દુધ પીએ તો ક્ષયના જંતુ મરે. ક્ષયવાળા દરદીને ફાયદો થાય, શરીરે શકિત આવે.

૪૯–શકિત વધે } પીવાના પાણીમાં સોનું રાખે અને તે પાણી
આયુસ વધે. } પીએ, અથવા સોનાને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી પીએ.

૫૦–શકિત ઘણી વધે—હાથલા થુઅરના દીંડવાંના બીનો લોટ બનાવે તેનો પાક કરી ખાય.

૫૧–શકિત પુષ્કળ વધે—બકરીના દુધ સાથ સુનામખી ખાવી.

૫૨–ઘીમાં તળેલો ગુંદર ૦। તોલો સાકર સાથે ખાવો.

૫૩–ભોંયકોળુ અથવા વીદારીકંદ ૦। તોલો સાકર સાથ દુધમાં લેવો.

૫૪–રૂમીમસતકી બેઆની ભાર, બદામનું મગજ ૦॥ તોલો, શાકર ૧) તોલો. એની ફાકી ૦। તોલો અથવા ૦॥ તોલો દુધમાં લેવી.

૫૫–સાલમ, મુસરી, ગોખરૂ, સતાવરી, આસંધ એનું ચુરણુ ૧) તોલો દુધમાં પીવું.

૫૬–એખરો, બહુફળી, મોચરસ, ચોપચીની, ગળોસત્વ એમાંની એક બી ચીજ લાંબો વખત ખાવી.

૫૭–ઘોવાઇ ગયલા મરદ માટે આસંધ, તલ, અડદ, સુંઠ, ગોળ, ઘી, સંભાગે લઈ લાડુ બનાવી, રોજ ૨) તોલા લાડુ ખાવા અને દુધ પીવું.

૫૮–અકલકરો, લવંગ, પીપર, ભાંગ, ઉપલેટ સંભાગે ચુરણુ બનાવી, બેઆની ભાર ચુરણુ મધમાં ચાટવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૫૯–અફીણુ, જાયફળ, જાવંત્રી, તજ, કેસર, એલચી, સંભાગે મેળવી પાનના રસમાં વાલ વજનની ગોળી બનાવી રોજ ૧) ખાવી, ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૦–ચણોઠીના મુળનું ચુરણુ ૦॥ તોલો, સાકર ૦। તોલો દુધ સાથ પીવું.

૬૧–અકલગરાનું મુળીઉં, અબરક કાચી, ઇંદ્રાપર લગાડવી.

જુઓ ", મરદને શકિત" "ધાતુ પુષ્ટી" "નસ ઢીલી" "નબળાઇ."

પેટનો પવન.

૧=પેટમાંનો પવન છુટે—શેરડીનો સરકો અને પાણી સભાગે ગરમ કરી પેટ ઉપર પોતાં મુકે.

૨=પેટમાં વાયુ હોય તો—નગોડાના પાન કુમળાં ૪ ચાવી ખાવાં.

૩=પેટનો પવન=અંતરગળ=કલેજાનાં દરદો=આંતરડું એકેકપર ચઢેલું હોય તે=પવન પેટનો મટે—આકડાના મુળનું ચુરણ (મુદાર) ૩ વાલ, એસીદ્દેનીક ૨) વાલ, કેલોમેલ ૧ ગ્રેન. આ મીશ્ર સહવારે ખાવું અને ફરી સાંજે ખાવું. વામીટ થવા દેવું નહીં, દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ ન થાય.

૪=પેટમાંનો બળગમ નીકળે—૦ાા તો. નીસોતર મધ સાથે ખવાડે.

૫=પેટનો મલ નીકળે—ગુંદીના પાન છુંદી બાફીને પેટપર બાંધે.

પેટના દરદો-પેટનો દુખાવો.

૧= પેટ ફુલે તે માટે—લસણના ફોતરાં કહાડી ૧) રત ગ્લાસમાં ભીંજવી રાખે. સહવારે તેમાંની ૧) તો. લસણ, ૦ાા તો. સીધાલુણ, સેકેલી હીંગ ૦। તો. આદુનો રસ ૧ાા તો. તેની એકેક વાલની ગોળી બનાવે. ૧) અથવા ૩) ગોળી આદુના રસ સાથે ખાય.

૨=પેટની ચુંક મટે—હીંગ ૧) વાલ, ઘી સાથ ખાવી લસણની કળી ગળી જવી. બાળેલી છીપનું ચુરણ ૦। તો. ગોળ સાથ ખાવું. શંખની ભસ્મ ૦। તો લીંબુના રસમાં ખાવી. કીડામારીનું ચુરણ ૦। તો. પાણીમાં ખાવું. સોદા (સાજીખાર) અને હળદર સંભાગે મેળવી ૦ાા તો. ખાવી.

૩=પેટના દરદ દૂર થાય—કાળી મુસળી ૦। તો. ગરમ પાણીમાં ખાવી.

૪=પેટનો દુખાવો—ચણાના છોડ ઉપર પતલું કપડું રાત્રે ઢાંકે, તેની ઉપર રાત્રે ઓસ પડે તે સહવારે નીચવીને એકઠું કરે, તે પીવાથી પેટનો દુખાવો નરમ પડે, એને ચણાનો ખાર કહે છે.

ચણાનો ખાર ખરો છે તે પારખવા માટે મેથીના દાણાને આ ખારના પાણીમાં બોળી સુકવે, સાત પત આપે; આ મેથીને માટીમાં મેળવી ઉપર પાણી છાંટે તો તરત ભાજી ઉગે.

૫=પેટનો દુખાવો હોય તો એ ઓનદીઉં સીલાકમ પાંઉંડ, લવંગ સાથ મેળવી આપે.

૬=પેટના દરદ એ માલુમ હોય તે માટે—સુંઠ સાથ સુનામખી ખાવી.

૭=પેટનો દુખાવા માટે પેપરમીંટના ફુલ પાન સાથે ખાવામાં આવે છે.

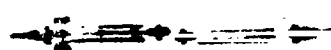
૮=પેટમાં પવન હોય ત્યારે—મરી, હીંગ, કપુર સંભાગ મેળવી ૨ થી ૪ વાલ પાણી સાથે ખાય.

૯=ચુંકો થયો હોય તો મધ શેર ૦। પાણી શેર ત્રણ સાથે ઉકાળી શેર ૧ રહે ત્યારે તેમાંથી બબે તોલા પીવામાં આપવું.

મધ અને પાણી સરખા ભાગે પીવું એ નુકશાન કરતા છે. મધ અને ઘી સરખે ભાગે ખાવાથી નુકશાન થાય છે.

૧૦=પેટના રોગો માટે—અજમો ૧૪ તોલા, ટંકણ ૧ તો એનું ચુરણ ૦॥ થી ૧ તોલો પાણી સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું.

૧૧=પેટના સઘળાં દરદો=ચોપડા ગાંઠ=મુઝારા ગાંઠ સારી થાય ઉટકંટાનું આખું ઝાડ ૧૦ તોલા લઇ પાંચ શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦॥ શેર રાખે. તેમાં પાંચ તોલા ગોળ મેળવે:તેમાંથી એકેક તોલો દરદીને રોજ ૩ વાર પાય.

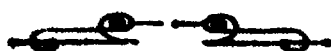

પેતમાં સુળ.

૧=પેતમાં સુળ, પંખામાં સળ માટે નાળીએરમાં ભરાય તેટલું મીઠું ભરવું. પાછું બંધ કરી છાણામાં સળગાવવું. આ મીઠું ૨) વાલ, લીંડીપીપર ૧] વાલ રોજ બે વાર ખાવી.

૨=મુળાનો રસ ૨) તો૦ લીંબુનો રસ ૨) તો. જવખાર ૦। તો૦ પાણી ૦। સેર એના ૩) ભાગ કરી રોજ ૩) વાર પીવું.

૩=પરિણામ સુળ=ખાધા પછી સુળ થાય તે માટે લીંડીપીપર ૧૬ તો. પાણી ૨૫૬) તો. ઉકાળી ૩૨) તો. રાખે. ૪) તો. લીંડી પીપરની પાણી સાથ ચટણી બનાવે, આ ચટણી અને ઉપર મુજબ બનેલો કાહવો, તથા ૧૦) તોલો ઘી ઉકાળી ઘી બનાવે. ખાધા પછી ૧) તો આ ઘી ચાટવુ.

પેટના ગાંઠ ખસે—આમળ ખસે.

૧=પેટની ગાંઠ ખસે છે. એટલે આંતરડું વલ ખાય છે, તે વખતે દરદીના અંગુઠાંને અથવા પગના ટેટાંને મજબુત બાંધે છે.

૨=પેટની ગાંઠ ખસી હોય તે માટે કાંસકીના *મુળને શનિવારે નોતરૂં દેવું. આતવારે તે લાવી સણુની દોરી સાથ બાંધી પગની છેલ્લી આંગલીએ બાંધવું. જો ગાંઠ જમની બાજુએ ખસી હોય તો ડાબા પગે બાંધવું જો ડાબી બાજુએ ખસી હોય તો જમાના પગની છેલ્લી આંગલીએ બાંધે.

આકડાના દુધમાં કાઠો અને રેવનચીનો સીરો મેળવી લગાડે.

૩=આમળ ખસે ત્યારે—૪ વાલ દુધેલાના લોટમાં મેળવી ખાવામાં લીએ છે અને રોજ ચાલુ રાખે છે.

૪=ગોળો. અને પેટની ગાંઠ માટે—આબ્બા વેળાના પાન છુંદી તેનો રસ ડુંટી નીચે પેડુપર લગાડે. પછી તેનો છુંદો ગરમ કરી પેડુપર બાંધે, અને પેડુને તડકો લગાડે.

૫=પેટની ગાંઠ ખસેલી હોય તે ઠેકાણે આવે—અમોઘના રસ પાંચથી દસ તોલામાં જરા ઘીનાંખી દરદીએ ઉભા ઉભા પીવું.

૬=પેડુની ગાંઠ, આંતરડાંનો સોજો, બલારની ગાંઠ, પેટના દરદો } માટે—ચુવાની ભાજીના પંચાંગનું સુરણ ૦। તોલો ગોળ સાથે ખાવું.

૭=ચામડીનો દરદો, આંતરડાંનો દુખાવો, પેટનો દુખાવો, ગાંઠ, બદ } આ સઘળાં દરદોને ગરમ સેક ફાયદો આપે છે.

કીડ તથા ચામડીના દરદો માટે છાણાનો સેક સારો છે; બીજાં દરદો માટે પથરનો, બાટલીનો. રેતીનો, નળીઆનો સેક સારો છે.

ગાંઠ ખસે, અવાજ પેટમાં થાય, ઝાડા આવે ત્યારે, સુંઠ, સુવા દરેક ૧ ભાગ, એલચી ½ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ એનું ચુરણ ૦॥ તોલો ખાય.

પેતની બાંઠ=નાભી=પીચોટી.

ડુંટીની નીચે પેટની ગાંઠ ખસે છે એવું માનવામાં આવે છે, પણ નાભીની નીચે ગાંઠ જેવું કાંઇ નથી. જે જે દરદ જણાય છે તે નળ બંધ વાયુના, અજીરણના, પવનના કબજીઆતના છે. ગાંઠ ચોળવાથી એટલે નાભીની આસપાસની જગા મસળવાથી ફાયદો થાય છે ખરો પણ તેનું કારણ એ છે જે મસળવાથી અંદરના ભાગો પોચા પડે છે અને તેને ચેટણુ આવે છે.

૮=અસેળીઓ ૦॥ તોલો. સાકર ૦॥ તો. સવારે પીવું.

[illegible] ના તોલ [illegible] ના તો. મધ સાથે લેવું.

૧૦=[illegible], જાયફળ, જાવંત્રીનો લેપ નાભી ઉપર મુકવો.

૧૧=દુટી આગળ પેટની ગાંઠ ખસે છે, એવું કહેવાય તેને પચોટી કહે છે પચોટીમાં આંતરડું જ્યારે દુટીની ઉપર ખસે ત્યારે ઓકારી આમ છે, જ્યારે આંતરડું દુટીની નીચે ખસે ત્યારે ઝાડા થાય છે ત્યાં ખસે છે ત્યાં નાડીના ધપકારા જણાય છે. (Aortic Pulsation) તેનો ઇલાજ.

૧૨=દરદીને ચટો સુવાડે પગને. અંગુઠા પકડી થપકાવે અને દરદીના પગની પાતલી ઉપર મુકી મારે.

૧૩=દરદીના પગના અંગુઠા અને તેની પાસેની આંગળીને દોરાથી સાથે બાંધે.

૧૪=દરદીને ચટો સુવાડે. તેના બંધે પગો આસ્તે આસ્તે ઉંચા કરે, સીધી લીટીમાં આવે, બરાબર ઉંચા સીધી લીટીમાં આવે ત્યારે પાછા ધીરે ધીરે જમીન પર લાવે આ મુજબ દસ મીનીટ સુધી સવારે ૩) દીન કરે.

૧૫=પગ લાંબા રાખી બેસવું હાથો કાન આગળથી સીધા ઉંચા રાખવા. કમરમાંથી વળી પગના અંગુઠા હાથવડે પકડવા. હાથ ઉભા રાખેલા તેમજ રહેવા દેવા. એને પશ્ચીમ તાન કહે છે) ધીમે ધીમે ટેવ પાડી માથું પગના ગુઠણને લગાડી રાખવું.

૧૬=દવા તરીકે કુમાર પેટપર બાંધે તેથી ગાંઠ ઓગળે, પેટકઠણ હોય તે પોચું પડે. મળનો જમાવ નિકળી જાય.

૧૭=પેટની ગાંઠ ખસે ત્યારે ચટા સુવું. પગલાંબા રાખવા, પગને ધીરે ધીરે ઉંચા કરે. સીધા ઉભા કરે. પછી પાછા ધીરે ધીરે નીચે મુકે આ મુજબ ૧૦) વાર અગર ઠીક લાગે ત્યાં સુધી કરે.

પેટની ગાંઠ ખસે=પચોટી

૧૮=પેટની ગાંઠ ખસેલી હોય તે દરદીને સવારે ભુખે પેટ ચટો સુવાડે, ખમી શકાય એટલું પાણીનું ભારી વાસણ દરદીની દુંટી ઉપર મુકવું. ૦।। કલાક પછા તે ઉંચકી લેવું–પછી બંધે પગ સાથે રાખી આસતે આસતે ઉંચકી સીધા કરવા. (પગ અને શરીર વચ્ચે કાટખુણો બને તેમ) ધીરે ધીરે પાછા જમીન પર મુકવા. આ મુજબ ૩) વાર કરવું.

૧૯=નાભીના સઘળી બાજુએ નારીનો ધપકારો ફરતો રહે છે. જે બાજુએ નારીનો ધપકારો જણાય તે બાજુએ નારીના ધપકારા

ઉપર ૧) પૈસો મુકવો તે ઉપર ૧) વાલ કપુર મુકી સળગાવવો. તે ઉપર ગલાસ અથવા કળસીઓ નાનો ઉંધો વાળવો, પૈસાના ઘેરાવા કરતાં ગલાસનો ઘેરાવો મોટો જોઇએ. બાટી બુજાઇ જાએ, ત્યારે ડુટી ઉપર મુકેલું ગલાસ અથવા કળસીઓ ચોંટી રહેશે ૦॥ કલાક પછી તે દાબીને ઉંચકી લેવો અને ઉપર લખવા મુજબ ફરી ૩) વાર પણ ઉંચા નીચા કરવા,

૨૦=જો કળસીઓ મુકે તો તે બહુ મોટો ન જોઇએ. બહુ મોટો કળસીઓ ઘણું જોર કરવા છતાં છુટો પડે નહીં ત્યારે કળસીઆની કોર આગળ ચામડી કાપીને હવા કરસીઆની અંદર મોકલવી પડે ત્યારે કરસીઓ ઉપડે.

૨૧-કાંસકીના છોડને શનીવારે સાંજે નોતરૂં ધારા મુજબ કરે. આતવારે સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં ૩॥ પાતરાં કાંસકીના તોડી લાવે અને દરદીને ખવાડે.

પેતમાં ચરબી—ચરબીથી શરીર જાડું બને તે પાતળું થાય.

૧=ત્રીફળા ૪) તોલા નો કાહવો રોજ પીવો.

૨=ઉકાળેલું પાણી ઠંડુ પાડીને મધ નાંખીને રોજ સહવારે પીવું.

૩=લીંડીપીપર અથવા ચિત્રક મુળનું ચુરણ ૨ થી ૪ વાલ રોજ મધમાં લેવું, ગરમ પડે તો ચાલુ રાખવું નહી.

૪=સુંઠ, મરી, પીપર, ત્રીફળાં મોથ, વાવડીંગ સંભાગે લેવું. તે ચુરણમાં બરાબર ગુગળ મેળવવો. તેમાંથી ૦ાા તોલો સવાર સાંજ ખાવો.

૫=૧) ગલાસ પાણીમાં ૧) લીંબુનો રસ નીચવી સહવારે પીવાથી ૧૫) દીવસમાં ફેર જણાશે.

૬=હરડેનું ચુરણ શરીરે ઘસી પછી રોજ નાહવું. આથી નિકળતો પરસેવો ઓછો થશે ને ફાયદો જણાશે.

પેટ મોટુ થયલું હોય—દમ—સાસ આવે.

ગોસ વેલ નામનો વેલો થાય છે તેના ઉપર બોરડીના કાંટા જેવા કાંટા થાય છે તેનો ઘસારો દારૂમાં પીવો—(૩ દીવસમાં ફાયદો જણાશે.

પીત છાતીએ—છાતીએ પીત—છાતીએ દાહ.

૧=પીત નાશ પામે—ગોળ, હરડે સાથ ખાવો.

૨=પીત છાતીપર થાય તે માટે—આમલાનું ચુરણ ાા તોલો સાકેર સાથ રોજ બે વાર પીવું.

૩=પીત છાતીએ થાય તે માટે—મેઠાં અને આમળાનું ચુરણ ાા તોલો અથવા વધારે ખાધા પછી લેવું.

૪=પીતના ઉછાળા માટે દાળ ભાતમાં કોકમને બદલે આમળા નાંખવાં.

પીપર મધ સાથ ખાવી.

ાા તોલો આમળાની ભુકી પાણી સાથ લેવી.

છાતીની દાહ નરમ પડે લુણીભાજીનું ચુરણ ા તોલો મધમાં મેળવી ખાય.

૫=છાતી ઉપર પીત ચડે—હરડે, જીરૂં સફેદ, પીપળીમુળ એ સરવેને સંભાગે મેળવીને ાા તોલો ફાકવું.

૬=છાતીએ પીત થાય, પીસાબે ધાત જાય તે માટે—પાકેલું ૧) કેરૂં, ઘી ાા તોલા સાથે ભુખે પેટે સહવારે ૮ દીન ખાય. જો કોઇ દરદીને ઠંડી લાગી આવે તો ઘીમાં ા તોલો મધ મેળવીને ખાય.

૭=છાતી ઉપર દાહ માટે—ા તોલો મીઠું, ા તોલો સોડાબાઇ કારબન, સોડા વોટર સાથે પીવું.

જુઓ “ચરબી પેટમાં”

ફાંસ લાગે—કાંટો ભાંગે.

ફાંસ લાગે અથવા કાંટો ભાંગે તો લસણ છુંદીને બાંધવું કાંટો ન નીકળે તો પછી બકરાનું ફેફસું બાંધવું, કાંટો ખેંચાઇ ખાવશે.

ફેફરૂ—વાઇ—અપસમાર—મુરગી.

૧=અરીઠાનું બારીક ચુરણ, માલ કાકણી અને મરીનું ચુરણ, કાળાં મરી અને દુધેળીના ફળનું ચુરણ, આમાંનું કોઇબી એક ચુરણ સુંધાડવાથી ફાયદો થાય છે.

વાવડીંગ અને પીપરનું ચુરણ ા તોલો રોજ સાંજ સવાર ખવાડવું.

ફેફરે મટે—સમુદ્રફળ ભેંસના મુતરમાં ઘસી નાકમાં મુકે. અથવા નાસલીએ, સમુદ્રફળ પકવીને વાપરવાથી ગુણે વધે છે. પકવવાની રીત જુઓ " સમુદ્રફળ "

૨=ગાયનું ઘી, દુધ, દહી, તથા ગાયના છાણુનો રસ દરેક ૦ા શેર મેળવવું તેમાં ૫ તોલા ઘી બીજું નાખો ગરમ કરવું. સર્વ બળી જાય અને ઘી ગાળી લેવું. ફેફરાવાળા બાલકને બે આનીભાર અને મોટાં માણુસને ા તોલો રોજ બે વાર ખવાડવું

૩=ભુરાં કોરાંનો રસ અને જેઠી મધ રોજ પીવું.

૪=કાળી સરસની છાલ અથવા બી તથા કરંજના બી પાણીમાં ઘસી અર્જન કરવું.

૫=હાથીના મુત્રના ૨) ટીપાં વાઇ આવે ત્યારે નાકમાં નાંખવા

૬=સુરોખાર ૧) વાલ લઇ ઘોડાના ખુસીઆ ઉપરના પરસેવા સાથ મેળવી બંધે નાખના ફીફરાંમાં મુકે.

૭=સસલું જાણુવરના કાન કાપીને તેનું લોહી નાખમાં અને કાનમાં મુકે.

૮=પીપળાની વડવાઇનો ભુકો ૦ા તોલો લેવો તેને પાણીમાં મેળવી પાવો, અફીણુ અરધો વાલ ઉમેરવાથી વધુ ફાયદો થાય છે.

૯—આવલના ઝાડના ફુલને ઘીમાં તળી તેનો ભુકો કરી મધમાં અથવા ગોળમાં ગોળી ચણા જેટલી બનાવી ૭) દીન ખાવી.

૧૦—લીલા કુકકડપાડા (તુરીઆં) માં વીંછુ મુકવો. તે સુકાય બાદ વિછી સુધાં તેનું ચુરણુ બનાવવું. જ્યારે વાઇ થાએ ત્યારે તે ચુરણુ સુંઘાડવુ.

૧૧—આંકડાનું દુધ અડાયાની રાખમાં મેળવી સુકવીને સુંઘાડે તો ફેફરૂં મટી જાય.

૧૨—જ્યારે બ્રોમાઇડ નહી કામ કરે ત્યારે ૧૫ ગ્રેઇન ટંકનખાર દીવસમાં ત્રણુવાર ખવાડવું.

૧૩—કાંદાનો રસ નાંખમાં નાખે તેથી છીંક આવી નાકમાંથી કીડો પડે તો ફીકરૂં જતુ રહે. કોઈ વાર તે કીડો મગજે ચઢે તો નુંકસાન કરે,

૧૪—બોલવાનું ભાન ન હોય ત્યારે પારો, કનેરની જડ, પીપર, અકળગરો દરેક તોલા ૨, ચીનીકબાબ તોલો ૧, ગંધક તોલા ૪,

મરી તોલા ૨, તનકનખાર તોલા ૨, શુંઠ તોલો ૧, ખાંડ તોલા ૪. એ બધાને ભાંગરાના રસમાં મેળવી ચીનીબોર જેવી ગોળી બનાવી, તેમાંની ૧ ગોળી સહવારે અને ૧ ગોળી ખવાડે.

૧૫–બારસ પીપળના દીંદવાના રસના ટીપાં નાકમાં મુકે તો નાકમાંથી કીડો બહાર આવે. દીંદવા લીલા ન મળે તો સુકાને પાણીમાં ઘસીને વાપડે. એ મુજબ જુમખા દોળીના પાનનો રસ નાકમાં મુકે તો ફાયદો થાય.

૧૬–પીકરા માટે—સુંઠનો ભુકો, નાંખમાં ઘસવો અથવા સુંઠ પાણીમાં ઘસીને ટીપાં નાકમાં નાખમાં.

મુર્છા–વાયુ માટે–લવંગ ઘસી અજંન કરવું.

૧૭–મોટો ઉદર (કોલ્ડર) ના સફરામાં વજ કાવલી મુકે, તે ઉંદરને હાંડીમાં મુકી ૨ માસ જમીનમાં દાટવો, પછી આ વજકાવલીને જવના પાણીમાં ઘસીને ટીપાં ૩ નાકમાં નાખે તો કીડો મરે ને પીકરૂં નરમ પડે.

૧૮–ફેફરૂં આવે નહીં—ઉભી રીંગણીના ફળ અને ફુલના રસમાં ૧ લુંગડાને ૭ પત આપવા. તે લુગડાને સાકરના પાણીથી ભીંજવી દરદીને સુંઘાડવું.

૧૯–પીકરૂં માટે—અકલગરો અને વજનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તે ચુરણ ૧૦ વાલ મધમાં મેળવી રોજ ૩ વાર ખવાડે.

૨૦–દુધવાળી લીંબોડીઓ લેવી તેને કાદવના વાસણમાં બંધ કરી પાણીવાળા ખબોચીઆમાં દાટવી. જે ખબોચીઓ ૬ માસ સુધી ભીનાસવાળો રહે. ૬ માસ પછી લીંબોડી કાઢે. સો મરીના દાણાને કંટારીઆ ફુવરના મુલની ગાબદી કાઢી તેમાં મુકે અને ૬ માસ પછી તે કાઢે. લીંબોડી અને મરીનું ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ દરદીને સુંઘાડેતો છીંક આવે અને મગજનો કરમ બહાર પડે, અથવા અંદર મરી જાએ.

૨૧–દરદીને બોલવા ચાલવાનું ભાન રહે નહીં તે માટે ભોયરીંગણીના ડીંડવાનો રસ બે ટીપાં નાકમાં નાખે તો મુરગીના આજારને ફાયદો થાય, તેલ ખાવું નુકશાન કારક છે.

૨૨–મુરગીનો આજાર (મગજનો બગાડો)—ભોંયરીંગણીના ડીંડવાનો રસ બે ટીપાં નાકમાં નાંખે તો હુશીયરી આવે.

પીકરાવાંળા દરદીને મીઠું ખાવા દેવું નહીં, પીકરાની અકસીર દવા બ્રોમાઇડ છે. તેનો ગુણ મીઠું તોડી નાંખે છે.

૨૩–પીકરૂં—સુંઠ ને મધ સાથે ઘસીને નાકમાં ૪ ટીપાં મુકવાં.

૨૪=તલનો રસ એ સઘળાંને મેળવી છાયામાં સુકવે તેને બકરાંના મુતરમાં ખરળ કરે, ગોળી બનાવે, તે ગોળી બકરાંના મુતરમાં ઘસી અંજન કરે.

૨૫-ધોળા કાંદાનો રસ દરદીને સુઘાડે અને આંખમાં આંજે.

૨૬=હાથીનું મુતર નસકોરામાં મુકે તો મગજના કીડા બહાર નિકળે.

૨૭=ઘોડાવજ ૪) વાલ, રાસના ૪) વાલ, જેઠામાસી ૮) વાલ, ફુલવેલો તંકણખાર ૪) વાલ, પાણી ૦ાા શેર. એને ઉકાળી ૦। શેર રાખવું, તેના ૨) ભાગ કરી સવાર સાંજ પાવું. ૩) દીનમાં ફાયદો જણાય. ૧૪) દીનમાં દરદ દફે થાએ.

૨૮=બંદાલ (રીંગણી અથવા વાંદો) સેર ૦।, મરી તો. ૧), મઊમુત્ર ૦। સેર મેળવી તેનો રસ કાઢી, સુકવી ચુરણ બનાવે. દરદીને નાંસ આપી વાંકો રાખે તો અંદરનો કીડો બહાર પડે.

૨૯=ભોંયરીંગણીના ફળ, તથા પાનનો રસ નાખે મુકે.

૩૦-સમુદ્ર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ૯) દીન પરાળે. ૭) દીન છાયામાં સુકવે, તેનુ ચુરણ ૫) વાલ તુળસીપત્ર અને લવંગ સાથ ૫)દીન ખાય.

૩૧=આંકડાંના ઝાડ ઉપર આકધોલરા નામના જીવડા થાય છે. જેઠ માસમાં એ ઝાડની નીચે જીવડા મરી ગયલા તેના ખોખા રહે છે તે ખોખાંનુ ચુરણ ૧) રતી ભાર દરદીને ગોળ સાથ ખવાડે.

૩૨=માણસના માથાની ખોપરીનું ચુરણ સુંઘે. ફેફરૂં આવે ત્યારે ૨) ૩) વાર સુંઘાડે.

૩૩=કુતરાના બિયટાનું ચુરણ બે આના ભાર પાણી સાથ પાએ તો ફેફરૂં ફરી થાય નહીં.

૩૪=વલા નામનું જીવડું ભાદરવા અને શ્રાવણ માસમાં ઘાસ ઉપર થાય છે. થુંક અથવા સફેદ ફીણના જેવા પરપોટા ઘાસ પર જોવામાં આવે છે: એની અંદર વલા (જીવડો) રહે છે તે પોતાના મોઢામાથી ફીણ કાઢીઆ કરે છે. આ ફીણવાળું ઘાસ ઢોરના ખાવામાં આવે, તો ઢોર શરીરે અકડી જાય છે, શરીર કાળું પડે છે, ખોરાક લેતું નથી. આ દરદને વલો ચઢીઓ છે એમ કહે છે. ઇલાજમાં મરીનો ભુકો દુધ સાથ ૪) દીન ખવાડે છે. આ વલો (જીવડો) હીસતીરીઆ માટે રામબાણ ઉપાય છે અજબ પરીણામ આવે છે.

વલા (જીવડું) ઘાસ પર જણાય તેને વચમાંથી પકડી દાબે તો તેના મોઢામાંથી ફીણ નિકળે, તે ફીણ સીસીમાં એકઠું કરે, અંદર

કાળાં મરી નાંખી બંધ કરે, તાપ તડકામાં રાખી ૧૦) દીવસ પછી ફોતુ સુકાઈ જાય ત્યારે તેનું (મરીનું) ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ ૦ા તો. સુધી કાગળની નળી વડે નસકોરામાં ફુંકે. દરદીને છીંકો આવે, ૦ાા કલાકમા નાકમાથી કીડો નીકળે તેનું શરીર લાંબુ અને મોં કાળુ રહે છે.

૩૫=ગોખરૂના મૂળ ૧૬ તો. ની ચટણી, ઘી ૬૪) તો. પાણી ૨૫૬) તોલા એનું ઘી બનાવી ૨) તો. ઘી રોજ બે વાર ખાય તો ફીફરાંનુ ભયંકર દરદ સારૂં થાય.

૩૬=લીમડાની કાચી લીંબોડીને કાદવના વાસણમાં મજબુત પેક કરી જ્યાં હમેસા કાદવ રહેતો હોય ત્યાં દાટે. વાસણમાં પાણી ન જવું જોઇએ. છ માસ પછી લીંબોડીનું ચુરણ બનાવી સુંઘવામાં લીએ. તેથી મગજનો કીડો મરે અથવા બહાર આવે.

૩૭=ઉંટના માથામાંથી નીકળેલા કીડાનું ચુરણ સુંઘાડે. (ઉંટ લીમડાના પાન બહું ખાવાથી તેના નાકમાંથી કીડો બહાર પડે છે)

૩૮=દરદીની બત્રીસી બેસી ગઇ હોય તો કપુરની ધુંપ આપે.

૩૯=કડવા તુરીઆ અને દુમરીનો ગર સંભાગે લઈ કારેલીના રસમાં બનાવેલી ગોળી આપે. આ બંધે વસ્તુનો રસ નાખે મુકવાથી પણ ફાયદા થાય.

ફેફરૂ, વાઈ, મુરગી, હીસટીરીઆ.

૪૦=ધોળો વજ ૧) વાલ રોજ સવારે મધમા ખાય.

૪૧=માલ કાકણી, લીમડાના પાન, જેઠીમધ. સરગવાની છાલ દરેક ૦ા તોલો. તેલ ૫) તો. ગૌમુત્ર ૨૦) તો. એનું તેલ મસળવું.

ફુલ્લો હથેલીમાં

હથેલીમાં ફુલ્લો થાય છે તેમાં અગન બહુ બળે છે, નસ્તર લગાડે તો અગન વધારે બળે; અને ફુટે તે પાછો ભરાએ તે માટે કુડેલીના પાનની ગરમ લીપડી ફુલ્લાપર મુકે. તેમાં જરા મીઠું બી નાખે, એ લેપડી ઉપર લીમડાના પાનનું વરાળીઉં બાંધે તો જલદી ફુલ્લો પાકે. કુડેલીના વેળાના પાનની સીધી બાજુએ કાળી સહીના જેવી છાંટ હોય છે.

ફટકીઆ વા.

શરીર ઉપર ફુલ્લા થાય; તેના ચેપથી બીજા ફુલ્લા વધે તે માટે આંબળા, મરી, અજમો એકેક તોલો. મોરથુથુ બે આની ભાર, એઓને કાચાપાકી શેકી સુરણુ બનાવે. ૧૦) તો. દુધને ત્રાંબાના વાસણમાં મુકી દહી બનાવે. દહીનો મઠો કરી તેમાં ઉપલુ સુરણુ મેળવી લગાડે.

ફુલ્લા શરીરે

ગરમીની મોસમમાં શરીરને ફુલ્લા થયા કરે તો તે દરદીને થંડીની મોસમમાં બે આની ભાર ગંધક દુધમાં ઉકાળી રોજ ૧) વાર ૧૫) દીવસ ખવાડે.

ફુલું—આંખનું ફુલું.

૧—આંખનું ફુલું—વાઘણનું દુધ આંખે લગાડવાથી ફુલું કપાય છે.

૨—આંખનું ફુલું—વાઘણનુ દુધ, દાંભાનું ફુલ, ચીનાઇ સાકર, બકરીના દુધમાં ઘસી આંખે લગાડવું.

૩—આંખના ફુલાં માટે—સમુદ્રફળ પાણીમાં ઘસી આંખે આજવું.

૪—આંખના ફુલાં માટે—ઉજળી ચણોટીનું મુળ આંખે અંજન કરવું.

૫—ફુલું આંખનું મટે—આંખ ગળે તે માટે ધોળી સાટોડીનું મુળ મધમાં ઘસી અંજન કરવું.

૬—ફુલું—આંખના ફુલાં માટે—સાબરસીંગુ પાણીમાં ઘસીને આંખે લગાડયા કરવુ.

૭—આંખના ફુલાં માટે—અરીઠાનું પણી અરીઠાને પાણી સાથે દોહલીને) આંખે આજે,

૮—ફુલું આંખનું—અરીઠાની છાલ પાણીમા ઘસીને આંખે આજે

આંખનું ફુલું કપાય—લવંગ અને ધોળી ચણોટીનું મુળીઉ પાણીમાં ઘસી આંખે લગાડે તો ફુલું મટે,

૯—કુતરાના દાંતને પાણીમાં ઘસી આંખે લગાડે તો ૨૦ વર્ષનું ફુલું કપાય.

૧૦—આંખનું ફુલું—અપીરાના બીજ, ઉજળી ગુંજ પાણીમાં ઘસીને આંખે લગાડવું,

૧૧—આંખનું ફુલું—થોડા વખતનું હોય તો આતવારે શેરડીનું મુળ લાવીને ફુલાંવાળી આંખની પાસેના કાનપર બાંધવું.

૧૨—આંખનું ફુલું જાય—સમુદ્રફળ ગધેડીનો દાંત પાણીમાં ઘસીને આંખે આંજવું,

૧૩—આંખનું ફુલું બચ્ચાનું કપાય—સાકર અને ચલ્લાંની અઘાર વાટી બારીક કરીને આંખમાં છાટવું.

૧૪—ફુલું—જીનજોટાનું મુળીઊ પાણીમાં ઘસી આંજે,

૧૫—ફુલું—સાટોડીનું મુળ રવીવારે લાવી, ધુપ દઇ કાને બાંધવું.

૧૬=ફુલું—હાથી દાંતને છાસમાં ઘસી આંખમાં આંજે તે ફુલું કપાય.

૧૭=ફુલું આંખનું—હરણ (કરીઆળ) નું સીંગડું છોકરીની માતાના થાનના દુધમાં ઘસી આંખે આંજે.

૧૮—સીતલાથી પડેલું આંખનું ફુલુ સારૂં થાય—ઉંટની દાઢના દાંતને પાણીમાં ઘસી ફુલાં પર લગાડે.

૧૯—આંખમાં ફુલું, આંખમાં માઉંસ વધે એ માટે—કરંજના બીઆના ચુરણને ખાખરાના ફુલના રસમાં ૩ વાર પત આપે, તેની સલી બનાવે, તે સલી પાણીમા ઘસી આંખમાં લગાડે તો આંખના દરદો સારા થાય, જે આંખના દરદો કાપી કઢાડવા જેવા હોય તે પણ આ ઘસારો લગાડવાથી સારાં થાય,

૨૦—આંખનું ફુલું સારૂં થાય—માણસના કાનનો મેલ મધમાં મેલવી ખુબ ખરળ કરી તેનું અંજન કરે.

બફારો શરીરે.

ગુળકન ખાવાથી શરીરનો બફારો નરમ પડે.

બરલ=બહુરેલ—તલ્લીફુલે—સ્પ્લીન મોટી—એગ્યુઊકેક.

૧=નવસાર ૧ તી ૨) વાલ પાકા પપાંઉ સાથ ખાએ.

૨= „ ૨) વાલ પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખાએ.

૩—તલ્લી ફુલે, બહલાર વધે તે માટેઃ—હુંઈરાકસી ાા વાલ અથવા લોહ નો અરક ૧૦ ટીંપા પાણી સાથ રોજ ૩) વાર પીએ તે દરદો આ ઇલાજથી જરૂર કપાય છે, પણ કોઠો કબજનકો થાય માટે જુલા-બનુ મીઠું સાથે જરૂર જોઇએ. ઇલાજ ખાતરી પૂર્વક છે.

૪—સરપંખાનું મુળીઉ ાા તો. ૩) તો. તેમાં ઘસી ૨.વારે જુંમ પેતે આપવું.

૫—લીંડીપીપર બે વાલ મધ ૦॥ તો. છાસ ૨) તો. મેળવી સવારે પીવું.

૬—સિંધાલુણ, રાઇ, હળદર, કરેક ૬) તો. છાસ ૧૦) સેર કાદ-વના વાસણમાં નાખી મોઢું બંધ કરે, ૩) દીવસ જમીનમા દાટે પછી ગાળીને સાસીમાં ભરે. ૩) તો. રોજ ૩) વાર પીએ, ગમે એવી મોટી બહરોલ હોય તે મટી જાય.

૭—આંકડાના પાનની રાખ ૧) થી ૨) વાલ મધ સાથ લેવી.

૮—દાબી બાજુ પાંસરાં આગળ ગાંઠ થાય છે, તે માટે હકીમ નીલુસનો અકસીર ઇલાજ. કનેરની જડ સરકામાં ઘસી લગાડવી. અને ૨) વાલ જેટલી જડ પાણીમાં ઘસી અથવા ચુરણ કરી ખાવી. સર-બત સાથે ખાવી. આ જડ ઝેહેરી છે, પણ આ ઇલાજ ઉમદા છે.

૯—ટંકણખાર ફુલવેલો ૨) વાલ અથવા વધારે ચેવલી પાન સાથ ખાવો.

૧૦—અંજીર ૧) શેરને ૦॥ સેર સરકામાં બોળી રાખવાં. અંજીર ૪) નંગ રોજ સવારે ખાવા, અને તેની પોટીસ ગાંઠ પર મુકવી. અને તે સરકો ખાવામાં લેવો.

૧૧—દોરાનું અથવા ગોળીનું પોત મુકે, અથવા બીલીસતર ઉડાડે અથવા દામ દીએ, અને ૪) માસ સુધી તે ઝરવા દીએ, રૂઝાવા દીએ નહીં.

૧૨—નગોડનો રસ ૧) તો. ગૌમુત્ર ૨) તોલા રોજ પીએ.

૧૩—રગત રાહિડો અને મોટી હરડે ગૌમુત્રમાં પીએ.

૧૪—એક નાળિએરના સાખા કાઢી ગોટો બનાવે, તેની આંખ ફોડી ભરાય એટલું મીઠું ભરવું. આંખ પાછી બધ કરે નાળીએરને આઠ દીવસ પાણીમાં રાખે ત્યાર પછી નાળીએર ફોડી અંદરના કોપ-રાંના ૭ ભાગ કરે. ગોળ સાથે ૧) ભાગ રોજ ખવાડવો, આ મુજબ ૩) નાળીએર ૨૧) દીન ખાય. તમામ ઉદર રોગ મટે.

૧૫—વેંગણાના ખેતરમાં દરદીને સુર્ય ઉગવા પહેલાં લઇ જવો કાચું વેંગણું દરદી ખાય, ૭ દીન ખાએ તો આરામ થાય.

૧૬—જવના ઝાડના લાકડાંનું પ્યાલું બનાવી તેમાં પાણી ભરી રાખે અને પીએ, અને તેમાં ખાવાનું મુકી ખાય તો બરોલ ઓગળે.

૧૭—મહલોરની ગોળી—જવખાર, સુરોખાર, ખડીઓ ખાર, નવ-સાર, રેવનચીનો સીરો, એળીઓ, હીરાકસી સંભાગે કુમારના રસમાં ૪) પોહોર (૧૨ કલાક) ઘુંટે. જેમ વધુ ઘુંટે તેમ વધુ ગુણ આવે, ચણા જેવડી ગોળી બનાવે, રોજ ૨) અથવા ૩) ગોળી વરીઆળીના પાણી સાથ ખાય.

૧૮—મીઠું ૨) સેર ને વાટી વાટકામાં ભરી, કપડછંદ કરી ગજપુતમાં છાણા સાથ સળગાવે તે મીઠામાં ০। શેર અજમો મેળવી ફાકી બનાવે. ০। તો. ખાવામાં લીએ.

૧૯—અસાળીઓ ૧) વાલ ૩) વાર લેવા.

૨૦—ગરણીના બી ૨ થી ૬) વાલ, સુંઠ સાથ લેવા.

૨૧—કરીઆતાંની ચાલ સાથ નવસાર ૨) ૩) વાલ લેવા.

૨૨—કાકડીઆ શુઅરના લાલ ફુલનું સરબત પીવું.

૨૩—પીપળાની કુંપળો, કુમળા પાન મધ સાથ ખાવા.

૨૪—સમુદ્રફળને નગોડના રસમાં ૯) દીન ભીનાવે, છાયામાં સુકવે તે ચુરણ ૨) વાલ ખાય.

૨૫—સરપંખાનુ મૂળ છાસમાં ઘસી પીએ (આ છોડમાંથી ગળીનો રંગ બને છે.)

૨૬—તાડની જટા (સુકાં કુસો) માંથી ખાર કાઢે તે ગોળ સાથ ખાએ.

૨૭—કોઠીની ખાખ, લીંબુના રસ સાથ ખાએ.

બળગમ છુટો પડે

ચેવલી પાનમાં જવખાર ૨) વાલ, લવંગ ૩) મુકી આદુના રસમાં છુંદી પાય તો ૬) માસનો બળગમ જાય.

ફેફસું ફુલે.

૧—ફેફસું ફુલેલું હોય અને ઝાહાડા આવવાંનું દરદ હોય તો પમારીઆ પીસીને પીવાડે તો દરદ જાય.

ફોડાં શરીરે—ધાહડા.

સરપંખાની રાખ દાબવાથી ઘાહડાં રૂઝે

બફારો—ગરમી—શરીરે ઉકળાટ.

બફારો ઓછો થાય—તાપના દીવસમાં તડકે ગરમ કરેલા પાહણીથી નાહવું.

બરફની માફક તરબુજ પીવામાં તેમજ લગાડવામાં કામ આવે. માથે તાવ ન ચઢવા દેવા માટે કાળી મટોડીને પાણીમાં

ભીંજવી તેને લુગડાં ઉપર મુકી તે લુગડું માથા ઉપર મુકવામાં આવે તો તેનાથી ભેજાને ઠંડક રહે, અને આ ઠંડક આખા શરીરે પસરે નહીં.

ઠંડક માટે બીજો ઇલાજ—જુનાં મકાનની દીવાલનું ખારૂં બારીક ભુકો કરી કાળી મટોડીની માફકજ વપરાય છે. કાળી મટોડના જેવાજ તેમાં ગુણછે.

અંધેજ—પુરૂષાટણ—મરદને શકતી—ધાતુ પુષ્ટી વિર્ય વધે.

૧—અંધેજની ગોળી—જાયફળ ૧ (પોણા તોલાથી ઓછું નહીં હોવું. જોઇએ) તેને કોતરી તેમાં વાવ ૮ અફીણ ભરે. ગાબડું બંધ કરી ઘઉંના આટાનો ગલેફ કરે, ભાતના છાલાના એક ઢગલામાં જાયફળ વચમાં મુકે, તે ઉપર ૪ સુતરના દોરા મુકી તેના બારે છેડા સળગાવે, છાલા થંડા પડે ને જાયફળ વાટીને ૪ ભાગ કરે. ૧ ભાગ પાકા પાનમાં મુકી ચાવી ખાય. ઉપરથી ૧ શેર દુધ પીએ.

૨—અંધેજ રહે, પાણી પડે નહીં—ભુંજેલા છોલેલા ચણા, ખાંડ સાથે ખાય તો હમેલવાળી સ્ત્રીને ધાત ન જાય અથવા પાણી પડતું બંધ થાએ.

૩—અંધેજની ગોળી—શક્તીની ગોળી—સાકર. ચીનાઇ કપુર લવંગ જાયફળ, જાવંત્રી, અકલગરો, અફીણ, ભાંગના બીજ સંભાગે લઇ મધમાં અંકક વાલની ગોળી બનાવે. ૧) ગોળી ખાઇ ઉપરથી દુધ પીએ.

જુઓ "પુરૂષાટન," "મરદને શકતી" "ધાતુ પુષ્ટી" "વિર્ય વધે"

બગલ વાસ મારે

૧—બગલ વાસ મારતી હોય તો ઓડાસીંગ પાણીમાં ગસી લગાડે તો વાસ બંધ થાય.

બળગમ દુર થાય, કફ, માટે.

બળગમ ૬ માસમાં દુર થાય—લવંગ નંગ ૩, જવખાર વાલ ૨) આદુના રસમાં વાટી પાન સાથે ખાવું.

કફ ગળાંનો છુટો પડે—બદામ ગરમ કરી નંગ ૧૫ સહવારે ખાએ. જુઓ "કફ" "ખાંસી"

બળી જવું.

બળી ગયલા અથવા પાકપર ચડેલા શરીરના કોઈ બી ભાગ સાફ કરવા માટે ચણાનો લોટ દુધમાં મેળવી લગાડવો અને પાણીથી ધોઇ નાંખી ઘીનો મલમ લગડવો જુવો "દાઝવું"

બરોળ—કલેજાંના દરદ—કમળો—પ્લીહ—યકૃત

૧—બરોળ તથા ખાંસી—કોરીને લીંબુના રસમાં તથા ચોખાની કાંજીમાં ભીંજવી રાખવાથી ચોખી થાય છે. કાદવના વાસણમાં પેક કરીને એને પકવે છે. પછી લીંબુના રસમાં બોળે છે. એ મુજબ સાત વાર પકવે અને ૭ વાર લીંબુના રસમાં બોળે. બરોળ, હાંફણ, ખાંસી ઉપર કોડીની આ ખાખ વાપરે છે.

૨—બરોળની ગાંઠ માટે—ઇંદરાયણના ફળમાં લાહોરી મીઠું ભરી તેના ઉપર ઘંઉના લોટનું પડ ચડાવી ચુલામાં બાફવું. ફળને બાળવું નહીં. તે ફળને નીમખ સુદ્ધાં વાટી ભુકો કરવો. તેમાંથી ૦। થી ૦॥ તોલો પાણી સાથે રોજ સહવારે ખાવું.

૩—બરોળ માટે તાડના ઝાડની રાખમાંથી ખાર બનાવી તે ૨) વાલ ખાવામાં આપે.

૪—બરોળ માટે—જવખાર, સાજીખાર, સંચર સંભાગે મેળવી ૦।થી ૦॥ તોલો ખાવામાં લેવું.

૫—બરોસ માટે—થુવરના ડીંડવાંનો રસ સાકર સાથ ગરમ કરી પાવો.

૬—બારોળ માટે—ડાબી બાજુએ પેટ પર દાણાની માફક સોજો જણાય અને બરોળ ફુલે તે ઉપર ચુનો અને મધ સભાગે મેળવી રોજ લગાડે ઉપર રૂ દબાવે અને કુમારનો રસ અને હળદર સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો. બે વાર ખાવી.

૭—બરોળ પીગળી જાય—આસન ½ તોલો, જવ ખાર, સંચળ. સીંધવ, આંબાહળદ દરેક બબે તોલા. આ ચીજોને નાળીએરને કાણું પાડી તેમાં ભરવું. તે નાળીએરને પાછું બંધ કરી બાળવું. ઉપરની કાચલી બળી રહે ત્યારે નાળીએર વસાના સાથ ખુંદી એક રસ કરવું. તેમાંથી તોલો એક રોજ ખાવું. દવા ખાવાની ૩) દીવસ આગળ નસોતરનો જુલાબ લેવો. મેથીની ભાજી, વેંગણાંનું ભરત, ચોખા, જુવાર, એટલી ચીજ ખાવો, ચીકાસ ખાવો નહીં.

૮—બરોળ માટે મરી અને ટંકણખારનું સેવન કરવું.

૯—કમળા માટે મરી અને કરીઆતું રોજ ૩ વાર વાપરવું.

૧૦—બરોળ માટે સરપંખાનું ચુરણ ॥ તો. રોજ ખાવું.

૧૧—બરોળ માટે—રાઇ તોલા ૩ અને ખસી કરેલા બળદનું મુતર એક શેર મેલવવું. તેમાંથી એક તોલો રોજ પીવું.

૧૨—બરોળ તથા લોહીની ગાંઠ મટે—રોહેડો ૦। તો. મધ સાથે રોજ ૩) વાર ખાય. ઉપાય બીજો—ગાંઠ પર મધ ચોપડી તે ઉપર ચુનાની ફાંક છાંટે અને રૂ દબાવે. ત્રીજો ઉપાય—કુમાર અને હળદર સંભાગે એક તોલો રોજ એક વાર ખાય.

૧૪—બરોડ માટે—મરજાતના મુળનો ભુકો ભારોભાર ખાંડમાં મેળવીને તેમાંથી તોલો ૧ સવારે પાણી સાથે ૭ દીવસ ખાવો.

૧૫—બરોળ તથા કલેજાનાં દરદો માટે—હરડે ૬ ભાગ, જવખાર ૫ ભાગ, પીપળ ૪ ભાગ એની ફાકી બનાવી ૦॥ તોલો રોજ બે વાર ખાધા પછી ખાવી.

૧૬—પ્લીહ—બરોડ માટે—હળદર ભુકો ॥ તોલો અને કુમારનો રસ ૪ તોલા મેળવી દીનમાં બે વાર પીવો.

૧૭—બરોડ માટે—ફટકી ૧, જવખાર ૨, નવસાર ૨, સુરોખાર ૪, સીંધવ ૧ ભાગ, આ પ્રમાણમાં મેળવીને એનો ભુકો બનાવવો. ૧ થી ૩ વાલ ભુકો પાણી સાથે પીવો. બરોળ માટે જાણીતા દેશી ઉપાય છે. ખાર મોટા પ્રમાણમાં ચાલુ ખાવાથી વિર્ય નબળું થાય.

૧૮—બરોળ, પેટમાં ગોળો, પેટનો આફરો સારો થાય—સંચોરો સંચળ જવખાર, ટંકણખાર, ફુલવેલો સરખે ભાગે લેવો, તેને કુંમારના રસ સાથે મેળવીને ચીનીબોર જેવડી ગોળી બનાવી ૧ અથવા ૨ ગોળી રોજ પાણી સાથ ગળવી. ખાવામાં ગોસ અને રોટલી લેવી.

૧૯—બરોડ—સુકાં અંજીર શેર ૧, સરકો શેર ૦॥ મેળવી તેમાંથી દરરોજ સવારે ૪ અંજીર ખાવાં. સરકો ખાવામાં લેવો, આથી બરોળ સારી થાય છે.

૨૦—સરકામાં ભીંજવેલા અંજીરનો લેપ બરોળપર બાંધે અને ચંદરૂસ માસો ૧ સરકા સાથે ચટાડે તો બરોળ સારી થાય.

૨૧—બરોળ માટે નીચલા ઉપાયો છે—બલીસ્ટર મુકીને, દોરાનું પોત મુકીને, ગોળીનું પોટ મુકીને, દાઘામ મુકીને ચાર મહીના સુધી આ દરદના ભાગને ઝરવા દેવું.

૨૨=ચેવલી પાન સાથે ફુલવેલો ટંકનખાર ખવાડે તો બરોળ સારી થાય.

૨૩=બરોળ ડાબી બાજુના પાંસળાં નીચે હોય છે, તે માટે કનેરની જડની છાલ વાલ બે રોજ સાથે ખાવી અને સરકા સાથે વાટી બરોળપર ચોપડવી. આ જડ ઝહેરી છે. (હકીમ નીલાનુસ કહે છે જે બારોળ માટે એના જેવો બીજો કોઇ ઉપાય નથી.)

૨૪=લીવર (યકૃત) દુખાવા માટે મુળાનો રસ તોલા ૨॥ દીવસમાં ૩ વાર પીવો અને બહાર દરદવાળી ચામડી ઉપર મસળવો. બરોળ માટે મેથી ખાવામાં ફાયદો છે.

જવના ઝાડનાં લાગડાં પ્યાલામાં જમવું અને પાણી પીવું તે બરોળને ફાયદો કરે છે.

૨૫—બરોળની ગોળી—જવખાર, ખડીઓખાર, નવસાર, એળીઓ રેવનચીનો સીરો, હીરાકસી સંભાગે કુમારના પાનનાં રસમાં ૪ પહોર (૧૨ કલાક) મસળીને ચણા જેટલી ગોળી કરવી, તેમાની ગોળી ૨ રોજ વરીયાળીના પાણીમાં ગળવી.

(આ વસાણુ વધુ વખત મસળાય તો ગુણ વધે છે.)

૨૬=મરજાતના મુળ—છાયામાં સુકવી બારીક કરી બારોબાર ખાંડ મેળવી ૧ તોલો સહવારે પાણી સાથે મેળવી દીન સાત પીવાથી બરોળ મટે છે.

૨૭=બરોળ મટે—નવસાર બેઆની ભાર પાણીમાં મેળવી રોજ બે વાર પીવો પાકા પપાઉન ખાવામાં ઘણો ફાયદો છે.

૨૮=કમળા માટે સસતો અને સેહેલો ઇલાજ: પાનમાં ખાવાનો ચુનો ૧) થી ૩] વાલ સુધી માખણ સાથ રોજ બે વાર ૬) દીવસ સુધી ચાટવો જુઓ "કલેજાંના દરદ" કમળો.

અદહજમી-પેટનો દુખાવો-પેટનો-પવન-અજીરણ ભુખ લાગે

૧—ચતુરોસન એટલે સુંઠ, મરી, પીપર પીપરીમુળનું સંભાગે ચુરણ—અદહજમી, સળેખમ પેટનો દુખાવો અને પેટના પવનને માટે ા તો ખવાય છે.

૨=ત્રીકટૂ એટલે સુંઠ, મરી, પીપર ઉપલાં દરદ માટે વપરાય છે.

૩=અદહજમી—ખાધેલું તે માટે વરીઆળી. એલચી સાત કાચું ઝાડા વાટે નીકળી પગે કચરો દરેક ૧) તોલો તેમાં ૫) તોલા સાકર મેળવી ાા તોલો ખાય અને ચુરણ ઉપરની વાસી પાણી પીએ.

૪—વરીઆળી પાક બનાવવાની રીત—સુનામખી જીનીહરડે, ગુલાબના ફુલ દરેક ૬ તોલા નીસોતર ૧) તો. (એમાં જુલાબ લાવવનો ગુણ છે માટેખપે એટલો લેવો) વરીઆળી, કાળી દરાખ દરેક ૬) તો. એને ઘીમાં તળે અને શાકરના સીરામાં પાક બનાવેલી રાત્રે સુતી વેળા ખપે એટલો ખાય.

૫=અંધકોશ મટે—સિંધવ અને લીંબુના રસમાં આંથેલી સુંઠની ફાંકી ાા તો. રોજ બેવાર ખાધા પછી લેવી.

જુઓ "પેટનો દુખાવો" પેટનો પવન.

બાલ કાળા થાય.

૧—બાલ કાળા અને તેજસ્વી બને=તળેલા આમળા ૮ ભાગ કોપરું ગોવાઈ સુંકું ૪ ભાગ, કપુરકાચલી, કચોરો, સુંગધીવાળો મોથ, અગર, તગર, સુખડ, ગૂલાબ કળી એકેક તોલા એ બધાને પાણીમાં મેળવીને બાલ ઉપર લગાડે.

૨—બાલ સફેદ થતા અટકે, બાળ કાળા ભમર જેવા થાએ—નાહતી વેલા દર વખતે આમળાનું ચુરણબાલ પર ઘસવું.

૩=સફેત બાલ કાળા થાય—બાવલની કુમળી પાલી અને કુમલાં પાનનું ચુરણ અને અજમો સંભાગે ચુરણ કરી ાા તોલો ચુરણનું સેવન કરે

૪—બાલ કાળા થાય—ખાખરાના જડની રાખ ૧૦ તોલા, છીપ બાલીને ચુણો કરેલી તે ૨ાા તોલા, એ ચીજોને લોખંડના

વાસણમાં મુકી, સીસાના બટાથી ઘુટે. ભાંગરાનો રસ નાખે અને ઘુટે. બે દીવસ સુધી ઘુંટીઆ કરે. પછી તે બાલને લગાડે તો સફેદ બાલ કાળા થાય.

૫—બાલ કાળા થાય—સાપની કાંચલીનું તેલ બાલે લગાડે તો બાલ કાળા થાય છે.

૬—બાલ કાળા થાય—નગોડના પાતરાંની ચટણી શેર ૧. મધ શેર ૧, ઘી શેર ૧, લોઢાના વાસણમાં મેળવી ઉપર લોઢાનું ઢાંકણુ ઢાંકી ૪૦ દીવસ અનાજની કોઠીમાં રાખી તેમાંથી ૧ આંગલી દીન ૩ ચાટે તો બાલ કાળા થાય. ભાંગરો ખાવાથી બાલ કાળા થાય છે, ભાંગરાના રસ સાથે સુનામખી ૧ મહીનો ખાવાથી બાલ કાળા થાય છે અને કાળા રહે છે.

ફુલ સાથના ભાંગરાને સફેદ ભાંગરો કહે છે. ફુળ સાથના ભાંગરાને કાળો ભાગરો કહે છે.

૭=૮—ભાંગરાનું તેલ બનાવવાનીરીત—ભાંગરાનો રસ ૧૫ તોલા મંડુલ ૧) તો. ત્રીફળ ૧) તો. ઉપલરી ૧) તો. તલ ચાર તોલા આ વજનથી લઇને લોખંડના વાસણમાં ઉકાળવું. પાણી બળી જાય ત્યારે ગાળી લેવું.

બાલ વધારવા અને બાલ કાળા કરવા માટે ભાંગરાનું તેલ વાપરવું.

૯—બાલ કાળા થાએ—ભાંગરો, હરડાં બેહેડાં આંબળા, કાળાં મરી, લોખડનો કાટ એ સરવેને સંભાગે સેરડીના રસમાં ૧ માસ મેળવી બાલને લગાડે.

૧૦—બાલ કાળા તરત થાય—૩) ભાગ આંબળાં ૨) ભાગ બેહેડાં, ૧) ભાગ હરડે, ૫) ભાગ આંબાની ગોટલી, ૧) ભાગ લોઢાનો કાટ એ સઘળાની પાણી સાથ ચટણી કરી લોઢાના વાસણમાં આખી રાત રહેવા દો અને સહવારે તેનો લેપ કરવો અથવા દીવસે ભીંજવી રાખી રાતરે લેપ કરી સહવારે બાલ ધોઇ નાખવા.

૧૧—બાલ કાળા થાય—સાપનું ડોકું કાપી નાખવું. એક હાલ્લામાં ઘઉં શેર ૧૦ ભરી તેમાં ડોકા વગરનો સાપ મુકે તેની ઉપર ઘોડાની લીંડ મુકી ૪૦ દીવસ જમીનમાં દાટ, પછી ઘઉં મરઘીને ખવાડે તે મરઘીના સફેદ પીછાં કાળાં થઇ જાય; તે મરઘી હલાલ કરી તેના માઉંસને છુદી, સુકવીને તેનુ ચુરણુ બનાવી તેની ગોળી બોર જેવી બનાવી માણુમ રોજ ખાય તો બાલ કાળાથાય અને જુવાન દેખાય.

૧૨—બાલ કાળા થાય—ત્રીફળ (હરડા બેહરાં આમળાં) ગળીના પાન લોઢાનો ભુકો, ભાગરાના રસમાં ઘુંટી ગધેડીના મુતરમાં મેળવી બાલ ઉપર લેપ કરવો.

ભાંગરાનો રસ, લોઢાનો કાટ, હરડાં બેહરાં આમળાં, ઉપલ સારીના મુલ (સારીવા) (એ સારીવાને બદલે સારસાના મુલ ચાલે) સરખે ભાગે લેવું. ધીમી આંચે ઉકાળવું આ લેપ લગાડવાથી બાલ કાળા મજબુત થાય છે.

૧૩—હરડાં, બેહેરાં, આમળા. દાડમની છાલ, કાળો ભાંગરો, સીસાંની રાખ, દરાખની જડ, લોખંડનો કાટ, સરખે વજને લેવા. તેને ભાંગરાના રસમાં ૩) વાર પત આપવો. તેને લોઢાંના વાસણમાં મુકી ઉપરથી ભાંગરાનો રસ નાખે, રસમાં મસાળો ડુબે. અને રસ બે આંગળ ઉપર રહે તેટલો ભાંગરાનો રસ નાખે. આ વાસણને ઘોડાની લીડમાં ૪૦) દીન બંધ રાખે. આ કલપ બાલને મસળે તો ૬) માસ સુધી બાલ કાળો રહે.

૧૪—બાલ કાળા થાય—સીંદુર, સાબુ, ચુનો સંભાગે લઈ પાણીમાં ઘુંટી બાલને લગાડે, અને ઉપર નાગરવેલનું પાન બાંધે તો બે કલાકમાં બાલ કાળા થાય.

૧૫—બાલ વધે, બાલ કાળા થાય—લીંબોડીનું તેલ એક માસ બાલને લગાડે અને નાખે સુંઘે.

૧૬—બાલ કાળા થાય—સુનામખી ભાંગરાના રસ સાથે સેવન કરે.

૧૭—બાલ કાળા થાય—વેંગણું લીલું, જમાલગોટો, બીલામો સંભાગે ઘુંટીને તેની લેપડી કરે. લીમડાના ઝાડને કાણું પાડી અંદર તે લેપડી મુકે અને તે કાણું, ગાબડું મારી પુરી લીએ. ઉપર છાણ કાદવ લગાડે. ઝાડ ઉપર ફુલ આવશે તે કાળા રંગના આવશે તે પાન સાથે ખાવાથી બાલ કાળા થાય છે. બકરાને એ ફુલ ખવાડે તો સફેદ બકરૂં કાળું થઈ જાય છે, ઝાડનાં ફુલ કાળાં ન થાય તો આ ઇલાજ વરસમાં બે વાર કરવો.

૧૮—બાલ કાળા થાય—ટાલક પર બાલ આવે—જટામાસી માથા પર લગાડે

૧૯—બાલ કાળા થાય—જાયફળના તેલમાં બાલ કાળા કરવાનો ગુણ છે. જો બાલ ભુરા કરવા હોય તો અરધું તેલ અને અરધું પાણી મેલવવું અને બાલમાં મસળવું.

૨૦—બાલ કાળા થાય—ઇંદ્રવાએણાના બીનું તેલ બાલ ઉપર ઘણા દીવસ લગાડે તો બાલ કાળા થાય.

૨૧—બાલ સફેદ થતા અટકે, બાલ કાળા ભમર જેવા થાય— નાહતી વેળા દર વખતે આમળાનું ચુરણુ બાલપર ઘસવું.

બચપણમાં સફેદ થયલા બાલ કાળા થાય—હરડે ૧) ભાગ બેહેરાં ૧) ભાગ આમળા ૩) ભાગ કાચી કેરીની ગોટલી ૩) ભાગ લોખંડની ભસ્મ ૧) ભાગ પાણીમાં વાટીને લોખંડની કઢાઇમાં ૨) રાત રાખી આ પછી લેપ લગાડે. અથવા હરડે ભાગ ૧), આમળા ભાગ ૩), કાચી કેરીની ગોટલી ભાગ ૩), એઓને પાણી સાથ મેળવી લોખંડની ખળમાં ખુંદવું, પાણી સુકાયને બીજું પાણી નાંખી, રોજ ખુંદવું અથવા હલાવવું. આ મુજબ ૧૦) દીવસ કર્યા કરવું. વસાણાની ટેનીક એસીડ ખળના લોખંડ સાથ મળીને કાળા ભમર જેવા લેપ થશે, તેને તલના તેલમાં મેળવી ચપુમાં ભરી રાખવા, સુકાય નહીં એટલું તેલ નાંખવું. આ તેલ લગાડવાથી સફેદ બાલ તરત કાળા થાય. ઘણા દીવસ ચાલુ રાખે તો બાલના કુદરતી રંગ ફેરવાઇ જાય.

૨૨—બાલ કાળા થાય—જાંબુના ઠળીઆ છાયામાં સુકવે, તેને ખાંડી બુડતાં તેલમાં મેળવી સાત દીન જમીનમાં દાટી રાખે તેલ ગાળીને બાલને લગાડે ૭ દીવસ પછી દાટેલા જાંબુને ગરમ કરીને ગારી લઇએ.

૨૩—બાલ સફેદ થતા અટકે—ઘઉંના કોમળા છોડના કુણીયાંની લેપડી રાત્રે સુતી વેળા બાલપર મુકે તો બાલ કાળા થાય ૩ દીવસ લેપડી મુકે.

૨૪-બાલ કાળા થાય—ઘઉંના છોડના પાનની પોટીસ એ ધોલા બાલવાળી જગાપર આખી રાત બાંધી રાખે. ૩ દીવસ આ મુજબ કરે તો નવા નીકળતા બાલ કાલા આવે. મોટા બાલ હોય તે આ ઇલાજથી કાળા થાય નહીં. ૩ મહીને આ ઇલાજ ફરી કરવા પડે છે.

૨૫-સફેદ બાલ કાળા થાય—બીલામાના રસમાં મેથીને સાત પટ આપે, તે મેથી જમીનમાં રોપી તેની ભાજી ખાવામા લે તો બાળ હમેશ કાળા રહે. સફેદ વાલના બકરાને એ ભાજી ખવાડે તો તેના બાલ કાળા થાય.

૨૬—બીલામાના કટકા કરી જમીનમાં મેળવે તેમાં પાણી સીપે ચાર દીવસ પછી તે જમીનમાં મેથી રોપે. તે ભાજી ખાનારના સફેદ બાલ કાળા થાય.

૨૭—બાલ સફેત થતા અટકે—ગળવેલનું ચુરણુ ૧૦૦ ભાગ, ઘી વીસ ભાગ, મધ ૧૬ ભાગ ગરમ કરી ૦॥ થી ૧ તો. રોજ સહવારે ખાવો. એનો પાક બની શકે.

૨૮—બાલ હંમેશ માટે કાળા થાય—કાળા ફુલના જળ ભાંગરાના બી ૦। તોલો રોજ ખાવામાં લીએ; અને તેનું સેવન લાંબો વખત કરે.

૨૯—બાલ કાળા કરવાનો ઈલાજ—માયાં ૧ તોલો, હરડે પીળી ૧ તોલો, ફટકી તોલા બે, દાડમડીના પાકટ પાન તોલા પાંચ આ ચુરણને ૭ તોલા લીંબુના રસમાં ખરળ કરવું, લોખંડના દાબડામાં પેક કરી જમીનમાં દાટવું, રોજ ઉપર પાણી નાખવું, અને તે જગા ભીની રાખવી. પછી તે માવાને લોખંડની ખળમાં પીસવું. ૭ તોલા મીઠા તેલમાં મેળવી લોખંડની કઢાઇમા ઉકાળી પાણી બાળવું તે તેલ રોજ બાલે ભરવું.

આ ચુરણને લોખંડની ખળમાં મુકી ઘુંટે, તેમાં પાણી નાંખે બીજે દીવસે પાણી સુકાઇ જાય ત્યારે ફરી પાણી નાંખીને ઘુંટે, આ મુજબ પાંચ દીવસ કરે તો જમીનમાં દાટવાની જરૂર રહે નહીં.

૩૦—બાલ કાળા કરવા માટે ભાંગરાનું તેલ નીચે મુજબ બનાવી લગાડે.

લોઢાંનો ભુકો, હરડે, આમળાં, બેહેડાં, કપુરી મધુરી એના ચુરણની ચટણી પાણી સાથ બનાવે. આ ચટણીથી ૪ ઘણું તલનું તેલ અને ૧૬ ઘણો ભાંગરાનો રસ મેળવી ઉકાળી તેલ બનાવવું.

———

સફેદ બાલ કાળા થાય.

૧ લોઢાંનો જર (કાટ) ભાંગરાનો રસ, ગળી, સંભાગે મેળવી ગૌમુતરમાં ૭) દીન ભીંજવી રાખે; તેનો લેપ બાલને લગાડે ૧) પહોર પછી ધોઇ નાંખે.

૨ હરડાં, બેહેરાં, આમળા દરેક ૫) તોલા, જુનું કાટ ખાધેલું લોહડું ૫) તો. એને લોઢાની કઢાઇમાં ૨) દીવસ પાણીમાં ભીંજવી રાખવુ. ૪૦) તો. ધુપરેલ, અથવા કોપરેલ, નાખી ઉકાળી તેલ બનાવી રોજ બાલે લગાડવું. બાલ સફેદ દેખાવા લાગે કે આ તેલ રોજ લગાડવું. કાળા બાલને જોઇતો ખોરાક શરીર આપી શકતું નથી. તે ખોરાક બાલને આ તેલ મસળવાથી મળે છે. હેરકુસ અને વાઈટ આઇલવાળાં હેર ઓઇલ ખુશબોદાર હોવાથી નાકને પસંદ આવે છે; પણ તેઓ બાલનો કાળાશ કમી કરે છે તે ચોકસ જાણવું.

૩ જાયફળનું અથવા ઇંદ્રાણાનું તેલ રોજ જાથુક વાપરવું.

૪ કલપ—અમલસારો ગંધક અને ફટકી એકેક તો. કાસ્ટીક (રૂપાની બનાવત) દશ આની ભાર, ગુલાબજળ ૧૦) તો. દરેક

ચીજને જુદી જુદી ગુલાબજળમાં પીગળાવે, સઘળી સાથે મેળવે, અને પીછી વડી લગાડે.

૫ કલપ—પારો ૧) તો. ગંધક ૩) તોલા, કાસ્ટીક ૧) તો. ગુલાબજળ ૧૬ તો. પારો અને ગંધક સાથે પીસવું. તે મળી જાય ને ગુલાબજળમાં પીગળાવેલી કાસ્ટીક, ધીમે ધીમે મેળવી કલપ બનાવવો.

૬ સિંદુર અને ચુના પાણીમાં મેળવી લગાડે.

૭ કલપ લગાડતાં પેહેલાં આમળાના પાણીથી બાલ ધોવા, ખાસ જરૂરનું છે. કલપ લગાડીઆ પછી અથવા રોજ બાલને આમળાનું તેલ લગાડવું.

૮ કલપ—માયાં ૧૦) તો. નવસાર ૬ માસા, ફટકડી ૬) માસા, ઓદારસીંગ ૪) માસા, કાળી હરડેની છાલ ૮) માસા, સંગ સિખ ૨) માસા, મોરથુથુ કાસુ ૩) માસા, આમળા ૧) તો. ૧) હરીદાની છાલ, હીરાકસી ૧) માસો, તાંબાનો ચુરો (ભુકો) ૨ તો.

માયાને તેલનો હાથ લગાડી ગરમ કરવાં. આ સઘળી ચીજોને ૧) શેર પાણીમાં વાટી લોખંડના વાસણમાં મુકી ૭) દીન જમીનમાં દાટવું. પછી તેને ઉકાળી ગાળવું તેમાં ૧) શેર તેલ નાખી પાણીને બાળવું, આ તેલ વાપરવું.

૯ કલપ—ખડી, કળી ચુનો, ઓડારસીંગ, સંભાગે ચુરણ કરી આમળાના અથવા કુવાના પાણીમાં મેળવવું. (લાહી જેવું બનાવવું) પાણીથી ધોએલા બાલને લગાડવું. ચેવલી પાન ઉપર બાંધવું.

૧૦ સેકેલાં માયાં ૨) સંગસિખ ૩) તો. નવસાર ૩) માસા, એનું ચુરણ આમળાના પાણી સાથ, લોખંડના વાસણમાં ખુબ ઘસવું. બાલને લગાડવું, સુકાયા પછી ફરી બે વાર લગાડવું, એટલે રંગ પાકો થાએ.

૧૧ જાંબુ ૧) શેર છુંદી, તેલમાં તર કરી જમીનમાં ૭) દીન દાટે, તે તેલ વાલને લગાડે.

૧૨ સિંદુર, સાબુ, અને ચુનો, સંભાગે પાણી સાથ મેળવી બાલને લગાડે.

૧૩ મેથીને બીલામાના રસમાં ૭) વાર પત આપે. તેની ભાજી બનાવી ખાનારના સફેદ બાલ કાળા થાય.

આમળાનું તેલ લગાડીઆ કરવું. આમળા ૧) શેર, પાણી ૪) શેર ઉકાળી ૧) શેર પાણી રાખવું. તેમાં ૧) શેર તેલ અથવા કોપરેલ મેળવી ધીરે ઈઆરે પાણી બાળવું. અને તેલ ગાળી લેવું.

બાલ વધે—બાલ ખરતા અટકે—બાલ પાછા ઉગે.

૧=બાળ વધે અને સુંવાળા થાય—કસુંમબાના બી અને બાસની રાખ તેલમાં મેળવી વાલના મુળમાં લગાડવી.

૨=બાળ વધે—કલોંજીને પાણીમાં વાટીને સાત દીન માથે ચોળે તો બાલ વધે.

૩=બાલને પુષ્ટી આપે—તલના પાતરાંનો ઉકાળો બાલને ચોપડે તો બાલ વધે અને કાળા થાય.

૪=બાલ વધારવા તથા બાલ ખરતા અટકાવવા માટે—કોપરેલ તેલ ઘણું સારૂં છે પણ તે જલદી ખોરૂં થઈ જાય છે તેથી વાપરવાની સગવડ પડતી નથી, આ કોપરેલમાં સુગંધી તેલ નાંખી હેર ઓઇલ બનાવે અને રોજ વાપડે.

૫=બાલ વધે, બાલ નવા આવે—બાલ ઉપર ટરપેનટાઈન મસળે અને ટાળક ઉપર ઘસડે તો લોહીનું ફરવું થાય. અને બાલની વૃદ્ધિ થાય

૬=માથાના ટાળક ઉપર બાળ વધારવા માટે ધંતુરાના પાંદડાનો રસ વેસેલાઇન સાથે મેળવી ખુબ મસળવું.

ધંતુરાની બે જાત છે, સફેદ દાંડીનો અને બીજો કાળી દાંડીનો કાળી દાંડીવાળામાં દવાનો ગુણ વધારે છે.

૭=વાળ ખરતા અટકે, વાળ ટાળકપર ઉગે—ગુંજાદી તેલ લગાવાથી ખરતા બાલ અટકે તથા ટાળકપર બાલ ઉગે તે તેલ નીચે મુજબ બને છે—

ભાંગરાનો રસ ૧ શેર, લાલ ચણોટીનો ભુકો ૨ાા તોલો, તેલ ૧૦ તોલા પાણી બળે ત્યાં સુધી ઉકાળવું, અને તેલ બાલને ચોપડવું.

૮=બાલ પાછા આવે—ચણોઠીના મુળ અને ફુલ વાટી લેપ કરવો તે ટાળકપર મુકવાથી બાલ પાછા ઉગે છે.

૯—ટાળકપર વાળ ઉગે,—કરંજાદી તેલ—જાઇના પાતરાં, કરંજની છાલ, ચીત્રકના મુળ, કનેરના મુળ, સંભાગે ખુંદી પાણી નાંખી કલપ (લોંદો) કરવો, ચાર ઘણું તેલ મેળવવું, પાણી બાળી તેલ ટાળકપર લગાડે તો વાળ પાછા ઉગે.

૧૦=માથાના બાલ કવખતે સફેદ થાય તે અટકાવવા માટે જાયફળનું તેલ પાણી સાથ મેળવીને અથવા નરૂં તેલ બાલને લગાડવું.

૧૧—બાલ નરમ અને મોટા થાય—નાહતી વેળા કાલા તલના પાતરાં માથે ચોળવાં.

૧૨–બાલનો વધારો—જેઠીમધનું તેલ વાપરવાથી વાળ વધે.

૧૩–માથાના ટાળકપર બાલ આવે—ચણોઠી, રસવંતી, હાથી-દાંતની રાખ, પાણી સાથે મેળવી માથે લગાડે તો ઘણો ફાયદો થાય.

૧૪–બાલ વધે—કારેલીનું મુળ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડવાથી બાલ વધે છે.

૧૫–બાલ વધે—મેથીને પાણીમાં વાટી બાલપર લગાડે.

૧૬=બાલ ખરતા અટકે—કાળી (પથરચટી) પરેસીઆવસાનની રાખ ખરતા બાલના મુળમાં ખુબ મસળવી.

૧૭=બાલ મધે, ટાળકપર બાલ આવે—જાસુદીના ફુલને સફેદ ગાયના મુતરમાં વાટી લેપડી મુકે અથવા માથે મસળે.

૧૮=દાઢી અને મુછના બાલ પાછા આવે—જેઠીમધ અને લીલાં આમળાં દરેક ૦। શેર, તલનું તેલ ૧ સેર, દુધ ૧ શેરને ઉકાળવું માવા જેવું થાય ને એક શેર પાણી નાખી ફરી ઉકાળવું. પાણી બળે ને તેલ ગારી લેવું, તે તેલ બાલે લગાડવું.

૧૯=બાલ વધે—માથાપર ટાળક પડયું હોય તે ઉપર સોનાનો કટકો ઘસે અને પછી ચણોટીના મુળનો ભુકો ૧ તો. અને ભોંયરીંગણીના ડીંટવાનો રસ બે તોલા મેળવી ચટણી બનાવી ટાળકપર મુકે.

૨૦=બાલ ચીતારા હોય બાલ ખરતા હોય તે માટે–૦। સેર આમળાને ૧) શેર પાણીમાં ૩) દીવસ ભીજવી રાખવા, તેમાં ૦॥ સેર ઘી નાખી, ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું. ઘી ગાળીને માથે ચોળવું.

બાલ મોટા કરવા હોય તો–આમળાનું તેલ બનાવી બાલપર લગાડવું

૨૧=બાલ વધે–ગરમ દવા ખાવાથી માથે ટાળક પડે તે માટે ગોખરૂ, તલના ઝાડના ફળ, મધ, ઘી, સંભાગે મેળવી લેપડી કરી ટાળકપર રાખે–ટાળકને તુવાલથી ઘસે અથવા સેક કરે અથવા કાંદો મસળે અને ત્યાં લોઢી ફરતું કરે.

૨૨–ટાળક (માથાંપરના બાલ ખરે તે) મેથી વાટીને લેપડી મુકવી.

૨૩–રસવંતી, હાથી દાંતની રાખ, અને ગાડરનુ દુધ સંભાગે મેળવી લેપ કરવો.

૨૪=કડવા પરવળના પાનનો રસ ૩) દીવસ માથાંપર લગાડવો.

૨૫=બાલ વધારવા માટે આંમળાનું તેલ સારૂં છે. લીદ: આમળાનો રસ ૧) શેર (સુકાં આમળા ૦॥ શેરનો ઉકાળો ચાલી શકે) વાળો. મોથ, કપુર કાચલી, ગુલાબના ફુલ, ધઢ઼ીલા, તજ તમાલ

પત્ર, બ્રહ્મી, દરેક તોલો ૧, દમરો તો. ૧૦) આ વસાણું ખુંદી, આમળાના રસ સાથ મેળવી પા શેર તેલમાં ઉકાળે અને તેલ બનાવે. આ તેલ રોજ વાપરવાથી વાલ સફેદ થતા અટકે મોટા થાય.

૨૬=માથાના બાલ વધે—ખંકલનું તેલ માથે લગાડીઆ કરે તો બાલ જલદી વધે.

૨૭=બાલ ખરતા અટકે—પરેરીઆવખાની રાખ ખરતા બાલના મુળમાં ... મસળવી.

૨૮=બાલ વધે—બાવચીનું તેલ માથે લગાડે તો બાલ વધે છે, બાવચી કેનકાર દીસનો ગુણ ધરાવે છે.

૨૯—બાલ ન હોય ત્યાં આવે બાલ વધે—તદુકમાખનું, લવંગ, ચીની કપુર દરેક તોલો ૦ા તેને તેલ શેર ૦ા માં મેળવીને જાડું કરી ચામડી ઉપર લગાડવું.

૩૦—તાળક માટે—બીલામાની છાલનો રસ મધ સાથે મેળવી તાલક પર લગાડે તો વાળ ઉગે.

૩૧—ખરતા બાલ અટકે—તાળક ઉપર કાંદો, મરી, અને મીઠું ઘસવું. તે જગા ઉપર લોહી ફરતું થાય તો બાલ વધવાને ઉત્તેજન મળી શકે.

૩૨—બાલ પાછાં આવે—અરડાંની લીંડીને છાયામાં સુકવી કાઢી હાંલ્લીમાં મુકી તેમાં પાણી નાંખવું. જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં બીજું મોટું વાસણ મુકવું. તે વાસણમાં લીંડીવાળું વાસણ બરાબર કપડછંડ કરીને મુકવું અને છાણા મુકી સળગાવવું, વાસ નીકળે ત્યારે ચુવો ચયેલો જાણવો. વાસણ કાઢી પેલા મસાલ જેવા ચુવામાં ટંકનખાર તોલા ૨. બોડાસીંગ તોલા ૦ા, ઘી તોલા ૨ મેળવીને બાલવાળી જગા ઉપર લગાડે તો બાલ ફરી ઉગે છે.

૩૩—બાલ વધે અને બાલ કાળા થાય—બોરડી ... લીમડાના પાતરાં વાટીને બાલમાં લગાડી ૪ ઘડી પછી નાહવું. ... બોરડીના પાતરાને સરસના ખી સાથે વાટીને માથામાં ઘસી ... પાણીએ નાહાય તો બાલ વધે છે.

૩૪—માથાના તાળક ઉપર બાલ પાછા ... ના પીલા ફુલની અંદર કીડું થાય છે તેને છુંદી તેની લેપડી આણી ... બાંધી રાખવી. ઘણા દીવસ મુકવી.

૩૫—બાલ પાછાં આવે—ભોંયરીંગણીનો રસ મધ સાથે મેળવીને માથાપર લગાડે તો બાલ પાછા આવે.

૩૬—બાલ માથાના ખરી પડે ત્યારે માથામાં બદામનું તેલ ઘસવું, એલેરાટ ઘડમજુનો હિમ ત્યારે બદામનું તેલ ૧ મોસો અથવા વધારે સોડી, દામ, અથવા ભાત સાથે રોજ ખાવું.

૩૭—બાલ ખરે, તરી—માથાના ખરતા બાલ પર લીંબુ ઘસવું.

૩૮—બાલ ખરી પડે નહીં, બાલ પાછા ઉગે—સાપની કાંચરી બાળી ગુલાબમાં ખરલ કરી લેપ કરવો.

૩૯—બાલ વધે છે—ચીમોડીનું તેલ બાલનો વધારો કરે છે, ખરી પડેલા બાલ પાછા લાવે છે.

બાલ વધારવા માટે—લીંબુના રસમાં આમળાનો ભુકો મેળવી લગાડવું.

૪૦—બાલ મોટા થાય—કાલનવોટર ૨) આઉંસ, ટીંકચર કેંનડાર ડીસ ૨ દ્રામ. લવનડર તેલ ૧૦ ટીપાં મેળવી દિવસમાં બે વાર બાલ-પર ઘસવું. ચામડી સુજી આવે તો બંધ કરવું. અથવા કોપરાના તેલ ૧ શેર સાથે કપુર ૧ તોલો મેળવી લગાડવું.

૪૧=બાલ વધારવા માટે—ગોખરૂં, તલના ઝાડના ફુલ, મધ, ઘી સરખે ભાગે વાટી, લેપ કરી તાળકુમાં લગાડવું. સોમળ ખાધા પછી અને બ્લીસ્ટર લગાડ્યા પછી ખરી ગયેલા બાલ પાછા આવે છે.

બાલ વધે.

ધુપરેલ=ધુપેલું તેલ=ધુપ તેલ, ધુપેલ માથે લગાડે.

બનાવવાની રીત

૪૨—સીસમના છોડાં, ગુલાબની કળી, પડો પાંદડી, રતાંજળી, ધોળું સુખડ, મોથ, વાળો, લુબાન મરી, કચરો, નખલી, ગઉલા, તમાલ પતર, કપુરકાચલી, આંમળા દરેક બે તોલા લઇ અધકચરી કુટી નાખે તેમાં ૧૦) રતલ તેલ નાખી ૧૦) દીવસ પલાળી રાખે પાતાલયંત્રથી તેલ કાઢે (પહેલે ઉકાળી પછી પાતાલ યંત્રમાંથી ગાળે તો વધારે સારો માલ થાય.)

૪૩—ટાલક પર બાલ ઉગે=કાચાં એરંડીઆમાં રાખ વાટી ટાલક પર મુકે.

૪૪—નિપાળો ૧) ભાગ, એરંડીઆના બીજ ૯ ભાગ મેળવી ટાળક પર લગાડે.

૪૫—ઉપદંસ (ગરમી) ને લીધે ટાલક પડે તો પારો ૧) ભાગ એરનડીના બીજ ૯) ભાગ મેળવી લગાડે.

૪૬—અંકોલાના તેલ ક્ષલક પર લગાડે (અંકોલાનું તેલ લઇ તેમાં કોઇના ઝાડનું બા બીંજવી રાખે પછી જમીનમાં દાટે તો ઝાડ જલદી ઉગે, અને ફળ જલદી આપે. અંકોળાનું તેલ બનાવવાની રીત.

મગજનું ચુરણુ કરે, તેને મીઠા તેલનો પત આપી તડકે મુકે. ૧) દીવસમાં તેલ સુકાઇ જાય, આ મુજબ ૫) વખત પત આપે. આ લેપને કાંસાની હાળી ઉપર લગાડવો તે હાળી બીજી મોટી થાળી ઉપર ઉપર ઢાંકી, જેઠ માસના જબરા તાપમાં તડકે મુકે. તો નીચલી હાળીમાં તેલ નીપરાઇને પડે. બીજી રીત; અંકોલાના મગજને પથર પર ઘસે, ઘસેલા ભાગ પર ચણાના લોટનો લેપ કરે તે મગજોને વાડકામાં મુકી તડકે રાખે.

૪૭—ગુલાબના ફુલને પાણીમાં વાટી નાહતી વેળા રોજ લગાડે ০ા કલાક રાખી પછી નાહે.

૪૮—સેમળાના ફુના મુળ, ધોળી મુસળી, કમલ કંદ, સંભાગે ০ાા. ચુરણ બકરીના દુધ સાથ ખાય.

૪૯—ચણોટીના મળનુ ચુરણુ ભોયરીંગણીના રસમાં ટાલકને લગાડે.

૫૦—ચણોટીની મીજ ૫) તો. ભાગરાના રસમાં ૭) પત આપે એલચી, જટામાસી, કપુરકાચલી, ઉપૃલેટ દરેક ૫) તો. ૧૦) શેર પાણી અને ૬૦) તો. તેલ નાખી ઉકાળે તેલ બનાવી લગાડે.

૫૧—આમળાં ને તેલ લગાડી સેકે, ચુરણુ બનાવી લીએ. ૮) ભાગ આ ચુરણ કપુરકાચલી ૨) ભાગ, સુકુકોપરૂ ૨) ભાગ મોથ, સુખડ, વાળો અંકભાગ; આ ચુરણને પાણીમાં બીંજવે ০ાા કલાક પછી નાહતી વખતે માથે લગાડે.

૫૨—લીમડાના પાનનો માવો ૨) તો. કોપરેલ ০ા શેર, ધીમી આંચે ગરમ કરી તેલ બનાવી લગાડે. એમાં ০ાાા તો. ગ્લીસરાઇન નાંખે.

૫૩—કંકાડીના મુળ, અને રાફડાની ધુળ છાસમાં મેળવી લગાડે, ০ા કલાક પછી ધોઇ નાંખે.

૫૪—કરકાનુ મુળ જળમાં ઘસી લગાડે.

૫૫—કાળા તલના ફુલ અથવા પાન વાટીને બાલને લગાડે.

૫૬—ટોપરૂ અને આમળા વાટી બાલને લગાડે.

બાલ ઉગે નહી.

૧—બાલ ન ઉગે—મધેડાનાશીંડા શેર ૨૦ (છાયામાંસુકવેલા) નવી કાલવની હાંલ્લીમાં મુંકવાં તેમાં પાણી નાખી કપડછંદ કરવું. વરાળ નીકળે નહી તેમ કરવું. જમીનમાં એક બીજું મોટું વાસણ દાટી તેમાં શી હાલાળુ વાસણ મુકવું. તે ઉપર છાણા મુકી સળગાવવાં. શીંગો વાંસ નીકળે ત્યારે વાસણ ઉચકી લેવું વાસણમાં ચુવો મધાછ જેવો થાય તે જુદો પાડી લેવો પછી ટંકનખાર તોલો ૧॥, શી તોલો ૧॥, બોડાસીંગ તોલો ૧॥, મેળવીને એ મેળવણી ચુવા સાથે એકઠી કરી બાલને લગાડવાથી બાલ ઉગતા નથી. (બાલ ફરી આવે—બકરીની લીંડ લઇને જો આ ઇલાજ કીધો હોય તો બાળ વધે અને ખડતા અટકે)

૨=બાલ ઉગે નહી—બાલ કાપી નાંખી તે જગા ઉપર નીચલી દવા પાણીમાં મેળવી ૭) દીવસ લગાડે. મનસીલ ૦॥ તો. હડતાલ ૨) તો. સંખ ૨) તો. સાજીખાર ૧) ભાગ.

૩=બાલ ઉગે નહી—ચીખું તેલમાં ઉકાળી તેનો લેપ કરી બાલ ઉપર લગાડે તો બાલ ખરી પડે અને ફરી ઉગે નહીં.

૪=બાલ ઉગે નહીં—સરકાની સાથ ઇસપગુળનો લાબ મેળવે બાળ કઢાવીને તે જગા ઉપર તે લાબ લગાડે તો બાલ ઉગે નહીં.

બાલ ઉગે નહીં—બાલ ખરી પડે—સરકાની સાથ ઉંદરની લીંડી મેળવી બાલ ઉપર લેપ કરે તો બાલ ખરી પડે અને બીજા ઊગે નહીં.

૫=બાલ ન ઉગે—સીલારસ બાલપર ચોપડીને ઘડી ૨) રાખે તેની ઉપર સેક કરે તો બાલ જાય. ફરી ન થાય. ૧ વાર કરવાથી ન બને તો ૩ વાર કરવું.

૬=બાલ ઉગે નહીં—લસોટા પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી બાલ કાઢવાની જગા ભીંજવવી.

૭=બાલ ખરી પડે—ચુનો અને પીળી હડતાલ સંભાગે લઇ. છાસમાં ખરલ કરી ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ પાણી સાથે મેળવી લેપ બનાવી બાલને લગાડે તો બાલ ખરી પડે, પાછા ઉગે નહી.

બાલ કાઢવાની દવા,

૮=હડતાળ ૧) ભાગ કળીચુણો ૧૧ ભાગ, બળીનું દુધ ૧૧ ભાગ મેળવવું આ ભુકાને ગરમ પાણી સાથ મેળવી બાલ ઉપર લગાડે; સુકાયા પછી બાલ ઓખળી નાખે.

૯=કળીચુનો ૧] ભાગ, પોતાસ બાયકારબ બે ભાગ, કોકસો ૬ ભાગ એનો લેપ કરી બાલ પર લગાડે.

૧૦=બેરીઅમ સલફાઇદ, કાંજીના થાડા પાણીમાં મેળવી લગાડે બેરીઅમ સલફાઇદને કાંજીના, થાડા પાણીમાં લગાડે.

૧૧=સોડીઅમ સલફાઇટ, ચોખાના આટા સાથ લગાડે.

૧૨=સોમલ ભસ્મ, ૪], હડતાલ ૨], સાજીખાર ૧), મનસીલ ૦॥ ભાગ પાણી સાથ લગાડે.

૧૩=ચુનો, હડતાલ, ઘઉંનો લોટ સમ ભાગે પાણી સાથ લગાડે

૧૪=બેરીઅમ સલ ફાઇદ ૧) ભાગ ગરમ પાણી ૩) ભાગ; મેળવે. એનું નિતર પાણી આંગળી વતી બાલ પર લગાડે.

૧૫=કળીચુનો, કુકડાનો અધાર, ભારસાંકળ, ધંતુરાનો રસ, ઘોડાનું મૂત્ર મેળવી લેપ કરે, બાલ જતા રહે.

બાલ તોરે.

બાલ તોરા માટે પારસના પાતરાં છુંદી જરા નીમક નાંખી લેપડી બાંધવી.

બાલ સાફ થાય.

૧=બાલ સાફ થાય—અરીઠાની છાલ પાણીમાં ભીજવી નરમ કરે તેને છુંદીને કાળી મટોડી સાથ મેળવી સાબુ જેવા કટકા બનાવે એનાથી બાલ ધુવે. શરીરનો મેલ કાપવામાં પણ એ ઉત્તમ છે. કપડાં ધોવામાં આ સાબુ સારો છે.

૨=બાલ સાફ થાય—બાલનો ચીકાસ નીકળે. ૧) તો આમળાને ૦૧ શેર પાણીમાં ગરમ કરી તે પાણી માથે ચોળે, એમાં ૦૧ તો. તેલ નાંખે તો બાલ નરમ થાય.

૩=બાલ સાફ થાય, ચીકાશ નીકળે. કોપરું નાલીએરનું તેની ચટણી પાણીમાં મેળવી બાલ ઉપર મસળે.

ધાસ્તી દુર થાય.

છાતીની બ્હીક દુર થાય—સ્કુલનો છોકરો પરીક્ષક આગળ ગભરાઇ જતો હોય તેમજ નાટક કરનારો છોકરો સ્ટેજપર આવતા ગભરાય તો ૫ ટીપાં અફીણનો અર્ક પાણી સાથે આપે અને પછી કામ કરાવે તો ધાસ્તી લાગે નહીં,

બાળક ઉંઘમાં મુતરે.

૧=છોકરૂં ઉંઘમા મુતરી છેકે તે માટે—આંકડાંનું મુળ અને કાળા તલ સંભાગે લેવા, તેમાંથી ૨) થી ૪) વાલ જુદા ગોળ સાથ રોજ દીન ઉગતે ખાવા.

૨=બાળક ઉંઘમાં મુતરે તે માટે—બે વાલ ગલોનો સત્વ રોજ બે વાર મધ સાથે બાળકને ખવાડે તો ફાયદો થાય.

૩-પીસાબ ઉંઘમાં થાય તે માટે—જો ગરમીની રૂતુ હોય તો ધાણા અને ખાંડ મેલવીને ૧ તોલો ખવાડે.

૪=બચ્ચું ઉંઘમાં મુતરે—આકરાના ફુલ સુકાં શેર ૦। ને ગોળ સાથે મેળવી તેની ૧ વાલની ગોળી કરવી, તેમાંની એક ગોળી પાણી સાથ ધરી સલવારે પીવી.

૫=તલ ૧) તોલો. રોજ રાતરે સુતીવેળા ૧) મહીનો ખવાડે.

૬=છાયામાં સુકવેલાં આકરાના ફુલ અને કાળા તલ સંભાગે મેળવી બે આની ભાર ખવાડે.

૭=વરસાદની ગાવડી=પગવગરની બીરબુટી અને માલકાકણી બે આની ભાર મોટા માણસને ખવાડે. બાલકને ઉમરના પ્રમાણમાં આપે.

૮=કણુક બીજ, ટંકણખાર, હીંગળો, સંભાગે લેવું. તેના વજન બરાબર ત્રિકટુ લેવું. ૧) રતી સવાર સાંજ લેવી.

બાળક બીહે.

૧=બચ્ચું બીહે અથવા બચ્ચાં જીવે નહી તેનો ઇલાજ—રવીવારે ભરી ફજરમાં દાદમરીનું મુળીઉં ઉગમણી દસા તરફનું લાવે, તે મુળીઆને સુતરથી બાંધી બચ્ચાંને ગળે ઓરવી રાખે તો ફાયદો થાય એવી કહેતી ચાલે છે.

બાલક ઉંઘમાં બીહે-ચીસ પાડે-ચમકે.

૨=કરમ અથવા અજીરણના સબબે હોય તો ત્રિફળાં અને લીંડી પીપર સંભાગે ૧) વાલ મધ સાથે ખવાડે.

૩=એરંડીનુ મીજ, ઉંદરની લીંડી સમભાગે લીંબુના રસ સાથે મેળવી ગુદાએ લગાડે.

૪=ઉંઘમાં રડે—ત્યારે, જાયફળ પાણીમાં ઘસી રાતરે કપાળે લગાડે.

બાળકને કબજીઆત.

બાળકના ઝાહડાની કબજીઆત મટે—આકડાના પાન ઉપર દીવેલ ચોપડી પેટ ઉપર મુકે તો બચ્ચાંનો કબજીઆત મટે.

બાળકના પેટમાં ભાર.

૧=બચ્ચાંને પેટમાં ભાર—હોય ત્યારે ૧૦ ટીપાં સુર્યમુખી ફુળનો રસ પાવો.

૨=બચ્ચાનું પેટ કઠણુ હોય તો પોચુ પડે—સમુદર ફળ ૦। અથવા ૦ાા વાલ દુધમાં મેળવી પાવામાં આપવું.

૩=બાળકનું પેટ ચડે—તો ૦ાા તોલો કારેલાના પાનનો રસ પાવાથી ઉલટી થઇને પેટ નરમ પડે.

બાળકને દુધની ગાંઠ બંધાય.

૧=મુબારકી—બાળકના પેટમાં દુધની ગાંઠ માટે—દુધેલીના પાનનો રસ પાવો. દુધેલીના મુળ દુધમાં ઉકાળી ૩ દીવસ પાએ તો ૩ દીવસમાં ઝાડા વાટે ગાંઠ નીકળી જાય.

બાળક નીરોગી રહે.

૧=તાવ, ખાંસી, ઝાડો, કફ વગેરે બાળકોના વ્યાધી માટે અતિ વિષ અથવા કાકડાસીંગ ૧)થી રતી ૩ સુધી રોજ ૩ વાર ખવાડવી.

૨=બાલકના હરેક દરદ મટે—ખાંસી, વાઈ, પેટ કબજ, ગરમી વગેરે મટે. } હરડે અને કરીઆતુ પાણીમાં ઘસી પાવું

બાળક નિરોગી રહે.

બાલ દવા—બાલા ગોટી.

૧=બાલ ચાતુ ભેદ=બાલકને તાવ, ઝાડો, ખાંસી, ઉલટી માટે મોથ, કાકડાસીંગ, અતિવિષની કળી, પીપર, જેઠીમધ એનુચુરણ બનાવે ૧) થી ૪ વાલ રોજ ૩) વાર આપે.

૨=બાલકના સઘળાં દરદો માટે કડુ સારૂં છે, એનુ ચુરણ આદુના રસમાં મેળવી સુકવે પછી ફુદનાના રસમાં સુકવે તેની ગોટી બનાવે, પાણીમાં ઘસી પીએ, આ કીરીઆથી કડુનો ગુણ વધે છે.

બાલ ગોટીકા=બાલા ગોળી.

૧=કરીઆતુ, મોટી હરડે, હીમજી હરડે, અમલતાસનો ગર્ભ (ગરમારાનો ગોળ) જેઠી મધ, સુનામખી, ને કાળી દરાખમાં ગોળી વાળે, બે આની ભાર ગોળી પાણીમાં ઘસીં પાએ તો તબીઅત સારી રહે.

૨=ઝાડા, ઊળતી, તથા ઉંઘમાં બકબકારા માટે બાલાગોળી—અજમો, ખારેક, કેસર એકેક તોલો, હરડે ૨) તો૦ જાયફળ, મોચ રસ ૦॥ તો. અફીણ ૦॥ તોલો, મધ અને જાવંતરી બએ તોલા લવંગ ૨) તો૦ એની બાજરી જેવડી ગોળી રોજ ૨) વાર ખવાડે.

૩=બાલકને રક્ષણ કરનારી માતા ત્યાં ન હોય ત્યાં હરડે ને બાલકની માતા સમજવી. હરડેનું સવન રાખવાથી બાલકના અનેક વ્યાધી દુર થાય. સઘળી જાતના ફળોમાં હરડે, તથા બેહરાં, અને આમળા, એટલાંજ ફળ છે જે અવગુણ નજ કરે.

૪=લવંગ, પીપર, એલચી, સીંગોડી, મ્યુપીછ (મોરના પીછ)ની રાખ સંભાગે મગ જેવડી ગોળીં બનાવી પાણીમાં ઘસી આપે તો તાવ, ઝાડો, ઊળતી, કરમ નરમ પડે.

બાળકના ગાલ પંચોલા.

૧=બાળકના ગાલ પંચોલા—આ રોગ બાળકને થાય છે. ગાલ સુજી આવે છે અને તાવ ચઢે છે. તે માટે સોનાગેરૂં, સુંઠ, રાસના, અરણીના મુળ સંભાગે પાણીમાં વાટી લેપ કરે.

બાળકને ગોવરૂં.

૧=બાળકને ગોવરૂં આવે તે માટે—સુખડ, ધાણા. હરડાં, બેહડાં, આમળા સઘ પાણીથી ભરેલી ૧) ઘાઘરમાં ભીંજવી રાખે તરસ લાગે ત્યારે એ પાણી પાએ.

૨=તાવ, ખાંસી, ઉલટીમાં અતીવિષ બચ્ચાં માટે ખાસ છે. માત્રા એક વાલથી બે વાલ સુધી મધ સાથે આપવી.

૩=અતિ વીષથી તાવ, ઉધરસ, ઉલટી, ઝાડા અને કરમનો નાસ થાય. એ બાળકુંદવા છે. બાળકના સઘળાં દરદ માટે સારો ઇલાજ છે=અતીવીષની કળી કડવી હોય છે. તે બાળકોના દરદો માટે સાધારણ અને ચોકકસ ઇલાજ છે.

ાથી ૧ વાલ મધ સાથ અપાય છે. નીચે મુજબ મેળવણી વધારે ફાયદો કરતા છે. અતીવીષ, પીપર, કાકડા સીંગ એનું ચુરણ ાથી ૧ વાલ મધ સાથ મેળવી રોજ બે વાર આપે તો બાળકોના સઘળાં દરદોને ફાયદો આપે અને નુકસાન કાંઈ કરે નહીં. એ બાળ દવા નીર્ભય અને સર્વોત્તમ છે.

૪-અજમો ૧, હરડે, ૧. ખારક ૧, જાયફળ ૧, મોચરસ ૧, અફીણ ાા, કેસર ૧, મધ ૨ ભાગ, આ પ્રમાણમાં મેળવીને તેની ગોળી ાા ચેનની બનાવવી. બચ્ચાંને ૧ આપવાથી બાળ નિરોગી રહે.

૫=બાળક નિરોગી રહે—બાળક ૧) મહીનાનું થાય ત્યાં સુધી રોજ ૧) વાયરંગનું ચુરણ મધ સાથ આપવું. પછી ૨) મહીનાનું થાય ત્યાં સુધી બે આપવાં. આ મુજબ દર માસે એકેક વાયવરંગ વધારીઆ જવું.

બાળકને ગોવરૂં.

૬-દરેક બાલકને ૧) વાર ગોઉરૂં આવે છે. પહેલાં તાવ દેખાય અને ૩) દીન પછી શરીરે ફુલ્લા થાય, તે ફુલ્લા જો ૨ દીવસમા બેસી જાય તો જાણને જોખમ સમજવો. પહેલાં હાફણ ચદે ને મરણ થાય. ગોઉરાની ઋતુમાં ૧ વાલ ગંધક બાલકોને રોજ ૩ વાર ખવાડે. અને ગંધક શરીરે મસળે.

બાળક શરીરે ગળે—દુર્બળ થાય તે માટે.

૧=ઉમરાના ફળનું ચુરણ, ઘોડાવજ સંભાગે ચુરણ બનાવી ૨થી ૪ વાલ મધમાં રોજ ખવાડવું.

૨=અસંધ ૧) તો. પાણીમાં મેળવી ચટણી કરવી. તેમાં ૧૬ તો દુધ, ૪ તો. ઘી નાખીને ધીમે ધીમે ઉકાળી ઘી બનાવવું. તે ઘી ાા તોલો અથવા વધારે રોજ બાળકને ખવાડવું.

૩=સંખાવળી અને ઉંબરાનું ચુરણ વાલ ૨ થી ૪ મધ સાથે રોજ બે વાર ખવાડવું.

૪–ઉમરાના પાનનો અથવા ફળ રસ ધાવણમાં પાવો.

૫–ખસખસને દુધમાં વાટી રાબડી કરી પાવી. આ રાબડીથી ઝાડા બંધ થાય છે. અને શકતી આવે છે.

૬–બાળકને શકતી આવે, બાળકને પુષ્ટી આવે. } તલ અને આસંધ સંભાગે લેવા, તેમાં ખપે એટલા ખજુર લેવો. તેના વડા બનાવી ગાયના ઘીમા તળી બાળકને રોજ ખાવામાં આપવા. વલાતી ઘણા દીવસની વાસી બીસકીટ કરતાં આ વધારે ગુણ આપે છે.

બાલક શરીરે ગળે–બાળક સુકાનું જાય.

બાલક દીવશે દીવસ ગળી જતું હોય તો ૧) તો. ચણાની દાળને વડના દુધમાં પળાલી છાયામાં સુકવે. પછી ગેમરાના દુધમાં મેળવી સુકવે. એમાં જાયફળ જાવંતરી, એલચી, અકેક આનીભાર અને અફીમ ૦ાા વાલ મેળવી ચણા એવડી ગોળી બનાવે. ૧) ગોળી માતાના દુધમા પાએ.

બાલક તવાઇ જાય.

ઉમરા (ગુલ્લર)ના દુધની ગોળીનું સેવન કરે, બાલક તેમજ મોટાં માણસ માટે પણ એ ઈલાજ છે.

બાલક જનમથી નબળું હોય.

મજો, ગોખરૂ આમળાનુ ચુરણ ૨ થી ૪) વાલ રોજ ૩) વાર સાકેર સાથ ખવાડે. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખી તે પાણીથી રોજ નહવાડે.

બાળકનો ખોરાક.

૧–બચ્ચાંને દુધ જરૂપત ન થાય તો દુધ ઉકાળતી વખતે જાયફળનું અરધું ફાડચુ ઉકાળવામાં લેવું. તે ફાડચું પાણીથી ધોઇ સાફ કરી મુકવું. દર વળા દુધ ઉકાળતાં તે ફાડચું વાપરવું. બચ્ચાંને સાંતી આપવાનો તેમજ ઉંઘ લાવવાના ગુણ જાયફળમાં છે.

૨–બચ્ચાં માટે દુધ ગરમ કરવાની રીત નીચે મુજબ છે–ચોખ્ખુ પાણી વગરનું દુધ પસંદ કરી તેને સારી પેઠે ઉકાળ્યા પછી બચ્ચાંને તે દુધ પાવાનો હાલ રીવાજ છે. પણ દુધ ઉકાળવામાં પાણી દુધમાંથી ઓછું થાય છે અને તે ઉકાળેલું દુધ જાડુ થાય છે, એટલે તેમા મીઠાસનું પ્રમાણ વધે છે. આવી રીતે ઉકાળેલુ દુધ નબળાં બચ્ચાંને હ.રપચ થઇ શકે નહીં, અને ભારે પડે છે. માટે દેશી મીઠું બલામણ

કરે છે કે બચ્ચાં માટે દુધ ગરમ કરો તેમાં વધુ પાણી નાંખીને દુધ પાતલું કરો, અને ગરમ એટલુંજ કરવું કે દુધની અંદર ઉત્પન્ન થયલાં જંતુ મરણ પામે. દેશી વૈદાની રીતે જો બચ્ચાંને દુધ પાવામાં આવે તો મેલીન્સફુડ અને દુધના દાબડાની જરૂર પડે નહીં.

૩–દુધ ઉકાળવાની રીત–૧ શેર દુધમાં ૦। શેર પાણી નાખી ધીમી આંચે ઉકાળી પાણી બાળવું. વાસણ ખુલ્લું રાખવું. વાસણ ચુલા ઉપરથી ઉતારયા પછી દુધને થોડી વાર હલાવવું. તેમાં છારી બંધાવા દેવી નહીં.

૪–માતાના દુધ જેવું બનાવટી દુધ—જ્યારે ગાય બેંસનું દુધ બચ્ચાંને જરપત ન થાય તો દુધ શેર ૦॥, પાણી શેર ૦।, સુગર ઓફ મીલ્ક ૦॥ તોલો મેળવી ગરમ કરી પાવું.

૫–વાસી દુધ અથવા સવારનું દુધ બપોરે ગરમ કરવાથી કોઇવાર ફાટી જાય છે. તેનું કારણ એ છે જે દુધમાં પેદા થયલા ખટાસને થોડી ગરમી મલે છે ત્યારે તે ખટાસ પાણી અને દુધને છુટાં પાડે છે. દુધ ગરમ કરતી વેળા જો ગરમી શરૂઆતથી વધુ હોય તો ખટાસની અસર દુધન ઉપર થઈ શકતી નથી. માટે વાસી દુધ ગરમ કરતાં બળતું ચુલામાં પેહેલેથી મોટુ કરવું, અથવા ખાલી વાસણને પહેલાં ખુબ તપાવીને પછી દુધ તેમાં નાખવું.

૬–પલાસમેન પાઉડર—મલાઇ કાઢી લીધેલાં દુધને ઉકાળી જરા ઘાડું થાય એટલે ગરમ રેતીના ઉપર મુકીને બાળી ને ભુકો કરે તે.

૭–બચ્ચાંને દુધ જરપત થાય નહીં તે વેળા દુધ ન આપતાં અંગ્રેજી દાકટરો જવના પાણીની ભલામણ કરે છે અને પછી જવના પાણીમાં ધીરે ધીરે દુધ ઉમેરવા કહે છે. અંગ્રેજી જવને ઠેકાણે દેશી ઇલાજ મગ છે. મગના ઓસામણની ભલામણ વઇદું કરે છે. જ્યાં જવ (બારલી) ન મળે ત્યાં મગ ઢગલાબંધ મળે છે. અને તેનો ગુણ જરાએ ઓછો નથી.

આખા મગ વાયુકરતા છે.

૮–સોય=સોયા (સોયા બીન્સ) એનો આકાર વાલના જેવો છે. સઘળે ઠેકાણે મળે છે; ૧૨॥ તો૦ સોયને ૨॥ સેર પાણીમા બોળવી ૧) રાત રાખવા. તેને ખુંદી અંદરનુ દુધ કાઢવું, સોયાના દુધની જરા વાસ આવે છે જે ઉકાળવાથી નીકળી જાય છે. ધાવણા બાલક આ દુધ પીસકે. એ ચાહમાં પીવાય, ચુસ્તાનું પાણી એ દુધમાં નાખવાથી

એનુ પનીર બને; ૫) તોલા બીમાંથી ૬) તોલા પનીર બને. મેળવણુ આ દુધમાં નાખવાથી દહી થાય છે. એ દુધને ઊકાળે તો ઊભરો આવે; અને તર પણ થાય, એનુ માખણ બને નહી કારણ એમાં તેલી પદાર્થ છે. દુધ કાઢતા ધુંછો રહે તેના બીસકીટ બને. સોયાબીન્સ કાફીની માફક બુંજાય, અને કાફીનુ કામ કરે. (રીકિટીસ) બાલક જેના હાડકાંમાં ખામી હોય તેને એનુ દુધ ગુણ કરે; એમાં ફોસફરસનું પ્રમાણ ઘણું છે.

૯—સાબુ ચોખાનો આટો, સાકર, પાણી અને થોડું દુધ. ઊકાળીને બાલકને પાએ, તો મેલીન્સ ફુદની ગરજ સારે. એમા ધાપાણુ જરા નાખવા કોઈક કહે છે.

બાળકનું પેટ ચડે.

૧—સેવની ઓસામણનું પાણી ૧ તોલો રોજ પાવાથી બાળકનું પેટ ચઢી આવે, અથવા પેટમાં દુખાવો થાય, તે બીમારીઓ સારી થાય.

૨—એલચી, ધાણા, વાયવરંગ, અખરોટ અને ફુદનો આ બધી ચીજો કરમીવાલાં બાળકને ફાયદો કરે.

૩—પેટ ચડે—બાળક મરોડું ખાય અને પેટ ચડે તો ગેરૂં (એક જાતની માટી) બાળકને ખવાડે તો પેટ નરમ પડે.

૪—બાળકનું પેટ ભારે હોય તે માટે—ડીકામાલી અને કાલો બોર પાણીમાં ઘસીને પેટપર લગાડવો. દુટીની ઉપર લગાડવું નહીં. અથવા એળીઓ ગઉ મુત્રમાં ઘસી પેટપર લગાડવા (દુટીપર લગાડવો નહીં. ઝાડો થઇ રોગ નીકળી જશે.

૫—બાળકને દુધ પચે નહી તે માટે ગોસવેલ એક જાતનો કાંટાવાળો વેલો છે તે પાણીમાં ઘસી પાવો.

બાલક બોબરૂં-તોતરૂં.

તોતરૂં બોલવાનું સુધરે; હળદર, વેખંદ, ઉપલેટ, પીપર, સુંઠ, જીરૂં અજમોદ, જેઠીમધ, ઘી એનુ ચાટણ રોજ ખવાડે.

બાળકની દુંટી મોટી થાય

૧—બાળકની દુંટી મોટી હોય તે ઉપર દીવેલ અને મધ સાથે મેળવી લગાડયા કરવું.

૨—બાળકની દુટીમાંથી આંતરડું દેખાય—એ માટે અબીલને ગુલાબ સાથે એકરસ કરી તેની લુગડાંની પટી કરી મુકે. અને તે પટી દુંટીપર મુકે તો દુટી સંધાઇ જાય.

બાલકની દુંટી બહાર નીકળે.

૩—દુંટી ઉપર રૂ મુકે તે ઉપર લાકડાંનો બુચ મુકે, દુંટીની જાડાઈ જેટલો બુચ મુકે. તે દાબે અને તેની ઉપર પલાસ્ટરની પટી વળગાડે, અથવા બુચને દાબેલો રાખે.

બાળકના દાંત ફુટે.

૧—દાંત બચ્ચાંને આવે છે તે વેળા બહુ વેદના થાય છે. કોઇ-વાર લીલા ઝાડા બહુ થાય છે તાવ ખસતો નથી, બચ્ચું મુરદાલ થઇ જાય છે. અંગ્રેજી દવામાં સુધીંગસીરપ, ટીધીંગ પાઉડર કેલોમળ આપવામાં આવે છે. દેશી વઇદું બાળાવજની ભલામણ કરે છે. બાળા-વજને પાણીમાં ઘસીને મોંઢાના પારા ઉપર મસળે, અથવા બાળાવજનું આંગળીયું બચ્ચું ચુસ્યા કરે તો વેદના ઘણી ઓછી થાય છે.

૨—દાંત ફુટે—બચ્ચાંના તેમજ (Wisdom teeth) મોટા માણસના દાંત ફુટે અથવા પારામાં દુખાવો થાય ત્યારે, લીંબુનો રસ પારા ઉપર મસળે છે.

૩—દાંત ફુટે ને દુખાવો થાય ત્યારે—કેળાંના ફુલનો રસ મોઢાના પારાપર ઘસવો.

૪—દાંત નીકળતાં બાળકને થતી પીડા—બાળકને દાંત ફુટતી વેળા તાવ, ઝાડા, ઉલટી થાય છે તે માટે ધાવડીના ફુલ, પીપર, આંબ-ળાનું ચુરણ, મધમાં મેળવી દાંતના પારાપર ઘસવું.

૫—બચ્ચાંના દાંત ફુટે ત્યારે પેટ આવે, પારા ગરમ રહે, તે વખતે પારા ઉપર માખણ ચોપડયા કરવું.

૬—દાંત—બચ્ચાંને પહેલા દાંત આવતાં તેમજ મોટાને છેલ્લાં દાંતો (Wisdom Teeth) આવતાં દુખાવો થાય ત્યારે મધ પારા ઉપર મસળવું.

૭=દાંત આવે ત્યારે ઝાડા થાય, તાણ આવે, દુખાવો થાય, ત્યારે ધાવડીના ફુલ, લીંડીપીપર, આમળાના રસમાં મેળવી દાતના પારાપર લગાડે.

૮=કાળીપાટ અને નરગંડીના મુળ બંધેને સાથે વીટાળી ગળે બાંધી રાખે.

૯=કાળીઆ સરસુના બીનો હાર ગળે બાંધી રાખે.

૧૦=મકઇ નીચેમાંથી કાઢી કાંઠી બંધ તે ડોડાને બાળી કોલસો બનાવે ૧) ૨) વાલ પાણી અથવા છાસ સાથ ખવાડે, ઝાડા બંધ થાય.

બાળકને પીસાબ ખેંચાઇને આવે.

૧—બાળકને પીસાબ ખેંચાઇને આવે—બાળકને પથરીને લીધે પીસાબ ખેંચાઇ આવે છે એવું માની લેવું નહી, પણ દીવેલ ઇદ્રીપર મસળવું તેથી પીસાબ સાફ આવે.

૨—બાળકને ગરમી—બાળક જનમ્યાં પછી ૧૫ દીવસમાં ગરમી ફુટી નીકળે તો ગુલછડીનો કણ, લગાર વાટી માખણમાં ૧ મેળવી લગાડવું.

૩—બાળકને ગરમી થાય તે માટે—બાળક જનમ્યા પછી ૧૫ દીવસમાં ફોલ્લાઓ થાય છે તે માટે ગરમાળાનો પાલો દુધમાં વાટી શરીરે ચોપડવો.

૪=બાળકની ખાંસી માટે—પાન નાગરવેલનો રસ વા તો. મધ સાથે મેળવી ખવાડે.

૫—જનમેલા બાળકને કફ થાય ત્યારે—બાળક ધુરે છે, ને વેળા ? ભાંગરાના રસના બે ટીપાં અને મધ ૪ ટીપાં મેળવી તાળવે લગાડે તો કફ નીકળી પડે.

૬=ખાંસી ધાવતા બાળકને હોય તે માટે—૧ એલચી, લવંગ, લવંગના વજન જેટલો અજમો, એના ચુરણને ચેવલી પાનમાં મુકી બીડી બનાવવી. ૧ તોલા પાણીમાં આ બીડી ઉકાળવી, પછી તેજ ગરમ પાણી અને બીડીને વાટી તેનું પાણી ગાળી લેવું. તે પાણી એઆની ભાર બાળકને દીવસમાં ૩ વાર પાવું. અને તેનો છુંદો બાળકની માતાને ખવાડવો.

બાળકની ડુંટી પાકે—નાભિ પાકે.

૧—બાળકની ડુંટી પાકે ત્યારે બકરીની લીંડી દુધમાં વાટી લેપ કરવો.

૨—સુખડ અને તજની બારીક ભુકી દાબવી; અથવા પાણીમાં ઘસી લગાડયા કરવું.

બાળકને મુબારકી રોગ.

૧—બાળકનો મુબારકી રોગ—જેમાં પેટ મોટું થાય, ગળાપર સોજો આવે, પેટમાં ગાંઠ થાય, પીસાબ પીળો આવે તે માટે—ખેર ઝાડની અંતરછાલ ૩ માસા લઇ દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પાવી.

બાળકની ગોળી મોટી થાય.

૧—બાળકની ગોળી મોટી થાય તો—દીવેલ ગોળી પર મસળ્યા કરવું.

બાળકને આંકડી આવે.

૧=બાળકને આંકડી આવે તો—લાલ કાંદો ભાંગીને સુંઘાડવો.

૨=બચ્ચાંને આંકડી—પીપળાની વડવાઇ સ્ત્રીના દુધમાં ચાર ઘસકરા ઘસીને પાવી. (ઇલાજ સારો છે.)

૩=વજ્જર બુટ્ટીની માળા—અરીઠાના બીને ભીંજવી રાખે. તે નરમ થાય ને વચમાં કાણું પાડે આ બીની માળા બનાવે. તે છોકરાઓને શોભા માટે પેહેરાવે અને નજર ન લાગે એવા વીચારથી બાળકને પેહેરાવાનો રીવાજ છે.

બાળકને ક્રીડ થાય.

૧=બાળકની પીસાબની જગે ક્રીડ થાય તો—દીવેલ મસળવું.

૨=ઇંદ્રીનો ધુમટો સંકોચાય, બાળકની ઇંદ્રીનો ધુમટો સંકોચાય તે માટે, ૧ માણુસે પોતાના મોઢામાં પાણી ભરવું. બાળકની ઇંદ્રી પકડી તેના ઉપર મોંઢામાંના પાણીથી જોરથી પીચકારો મારવી. ૭) દીવસ આ પ્રયોગ કરવો.

બાળક જળદી બોલે.

૧=અકલગરાનું મુળીઉં મોઢામાં રાખવાથી ચણચણાટ લાગે છે, અને બોલવાનું ઉત્તેજન મળે છે.

૨=પોપટને આ મુળીઉં ખવાડવાથી તે જલદી બોલતાં શીખે છે.

૩=બચ્ચાંઓને અકલગરાના મુળનું આંગળીઉં બનાવી ચુસવા આપે તો બાળક જળદી બોલે છે.

૪=બાળક જળદી બોલે—પીપળાના ફળ, એટલે પેંપડી ખાવાથી ફાયદો થાય. એનો પાક અથવા પેંડા કરી ખવાય છે.

૫=બાળકના મોઢાંની વાસ મટે—કરડે અને બદામ ઘસીને ચટાડે.

૬=બાળક રોરો કરે—ત્રિફલા, અને લીંડીપીપરનું ચુરણ ૧ થી ૩) રતી મધ અથવા ઘીમાં ખવાડે.

બાલક જલદી બોલે-બાલક ચાલાક થાય.

સરસવતી ચુરણ—ત્રિકટું, ત્રિફળાં, અજવાન, સતાવરી, વજ, બ્રહ્મી, ભારંગી, માલ કાકણી સંભાગે ચુરણ કરી યોગ્ય માત્રા મધ સાથ આપે તો બાલક બોલવામાં ચાલાક થાય.

બાળકને બેશુદ્ધી આવે-બત્રીસી બેસે-બેભાની થાય.

૧—બચ્ચું બેશુદ્ધીમાંથી શુદ્ધીમાં આવે—કોઈ કોઇ વાર ઝાડો કબજ હોવાના કારણે બચ્ચું બેશુદ્ધીમાં આવે છે તે વેળા ગરમ પાણીની પીચકારી સફરામાં મારવાથી ઝાડો થઇ બચ્ચું હોશીયાર બને છે.

૨=ખીમમાં નામનું ઝાહડ ૪) ફુટ ઉંચુ થાય છે, નેપાલ અને ભુતાનમાં એ ઉગે છે. એ ઝાહાડ પાસે જે સુવે તે બેશુદ્ધ થઇ જાય છે, એનું મૂળ જે સુંઘે તે બેશુદ્ધ થાય છે; આવા બેશુદ્ધ થયલા દરદીને નિરવીખીનું મુળ સુંઘાડવાથી હુશિઆર થાય છે.

૩=દાંતની બત્રીસી બેસે તે માટે—મોરના પીછાંની રાખ મધમાં મેળવી દરદીને ખવાડે અથવા દાંતના પારા ઉપર ઘસે. અથવા લવંગને ઘીમાં ઘસી અર્જન કરે.

૪=જાગૃતી આવે છે—બેભાની દુર થાય—બેશુદ્ધીવાળાને કાંદાનો રસ સુંઘવાથી સુદ્ધી આવે છે.

૫=બેસુદ્ધી માટે—મરી, સુંઠ, પીપળ, સરખે ભાગે મેળવી એનો બારીક ભુકો કાગળની નળીમાં ભરી નાકમાં ફુંકવાથી બેશુદ્ધ માણસ હુશિઆર થાય છે.

૬—વીજળીથી, પાણીમાં ડુબવાથી અથવા સાપના દંખથી માણસ બેશુધ થઇ ગયો હોય તો—ડોકું સીવાય આખું શરીર ભીની માટીથી ઢાંકવું અથવા હાથ અને પગ માટીમાં દાટવા.

૭—પાણીમાં ડુબેલું બેશુધ થયેલું માણસ હુશીઆર થાય—પાણીમાં ડુબેલાં બેશુધ થયલાં દરદીને જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં મુકે, મોંહ ખુલ્લું રાખે અને શરીર પર મીઠું મુકીને આખું શરીર બંધ કરે. આ મુજબ મટોડું પણ કામ કરે છે.

૮—મુચ્છું બેશુધ થાય છે (ઝાડો બંધ હોવાને લીધે)—ચારે કપડાંથી ગાળેથી કાજી અને દીવેલ એની પીચકારી મારવી.

૯—વાયુથી બત્રીસી બંધ થાય—તો લવંગ, લીંડીપીપર, ટંકનખાર કુત્રવેલો સંભાગે લઈ ઠીકરાં પર ગરમ કરી ચુરણ બનાવી શીશામાં ભરી રાખવું. ખપ પડવે મધમાં મેળવી બત્રીસી અને પારા ઉપર લગાડવાથી દરદી હુશિઆર થાય.

૧૦—બેશુદ્ધી બચ્ચાંને—ઝાડા કબજ હોવાથી કોઈ બચ્ચાંને બેશુદ્ધી થાય છે તે વેળા રેહાનના પાંતરાના રસની પીચકારી સફરામાં મારવી.

૧૧—ચુનો અને નવસાર સભાગે બાટલીમા ભરે ઉપર જરા પાણી નાખે અને સુંઘાડે.

૧૨—અગનીકુમાર—પારો, ગંધક, મરી, પીપર, અકલકરો, તજ. સંભાગે ચુરણ કરી દાંતે ઘસે, તો બત્રીસી ખુલે,

૧૩—ધતુરાના બી, અને મરીની ગોળી બનાવે, તે પાણીમાં ઘસી અનજન કરે.

૧૪—પીપર ગાયના દુધમાં ઘસી અનજન કરે.

૧૫—અજમો, મરી, ગોળ, આ ખાવામાં રોજ લીએ તો મુર્છાનો રોગ મટે.

૧૬—બેશાની દરદી બકારો કરે તો સમુદ્રફળ પાણીમાં ઘસી અંજન કરી.

બેહેરાટ—કાનના દરદો.

બેહેરાટ માટે—કાંદાનો રસ ૫, ટીપા કાનમાં રોજ નાખવાં.

૨—સુખડનું તેલ ૫, ટીપા કાનમાં નાખવાં.

૩—કાનનો બેહેરાટ જાય—હીંગ ૧ વાલ, સ્રીના થાનના દુધમાં ઘસી ગરમ કરી તેના દસ ટીપાં કાનમાં નાખવાં.

૫—કાનનો બહેરાટ ભાગે—આંકડાના પાકા પાનને જરા ગરમ કરી તેનો રસ કાઢી તેનાં ટીપાં કાનમાં નાખે.

૬—કાનનો બેહેરાટ ભાગે—ઉંટનું મુતર કાનમાં નાખે.

૭-બેહેરાટ જનય—બદામનું તેલ તો૧ તોલો, સરકો ૦ાા તોલો, ઉકાળવું, પાણી બળી રહે ને ગાળી લેવું. તે તેલ કાનમાં નાંખવું.

૮-ઘડપણનો બેહેરાટ હોય તે માટે બદામનું તાજું બનાવેલું તેલ. તોલો ૧, દાળ અથવા ભાત સાથે રોજ ખાવું.

બેહરાટ થાય.

૧-સળગમ કાચું ખાવાથી બેહેરાટ થાએ.

૨-કવીનાઈન જનયુક ઘણું ખાવાથી બેહેરાટ થાય.

૩-નબળાં માણસને સરદી લાગવાથી બેહેરાટ વધે.

બુધ્ધી વધે-યાદદાસ્ત વધે-મગજે શક્તી વધે.

૧-બુધ્ધી વર્ધક—વજ બુધ્ધી વધારે છે. આગલા વખતમાં માતાઓ વજને ઘીમાં ઘસી પીપળાના પાન ઉપર મુકી પોતાના બાળકને ચટાડતાં હતાં અને એનું અથાણું બનાવી ખાના સાથે બાળકને ખવાડતાં હતાં, તેની મતલબ બાળકની બુધ્ધી વધારવાની હતી.

૨-યાદદાસ્ત શક્તી વધે—અઘેડો, કુલ્હગળો, વાવડીંગ, હરડે, સંખાવલી સંભાગે મેળવી ૦। તોલા રોજ ખાય તો મગજની નબળાઇ દુર થાય.

૩-યાદદાસ્ત વધે, મગજ સુધરે—સેરીલોબાન તોલા ૨ાા, વજ તોલા ૨ાા, મોઠ તોલા ૨ાા, લીંડીપીપર તોલો ૧, સુંઠ તોલો ૧, મધ ૨૦, તોલા, ગળો સત્વ તોલો ૧, એ સર્વનો પાક બનાવી રોજ સહવારે તોલો ૧ અથવા વધારે ખાવો.

૪=મગજની શક્તી વધે—છોલેલી બદામના મગજ ૧) તો. એલચી ૦। તો. સાકેર ૦। તો. ગાયનું ગી ૨) તો. આ સઘળાનું મીશ્રણ કરી કલઇના વાસણમાં ૧) રાત હારમાં રાખી ને સવારમાં ખાય. આ મુજબ ૧) અઠવાડીઓ ચાલુ ખાય તો ફાયદો થાય.

૫=છોલેલી બદામનો મગજ ૧૦) તો, એલચી દાણા ૫) તો. પીસ્તાં, ખસખસ, દરેક ૫) તો. એનું ચુરણ કરવું. ગાયના દુધનો માવો ૧) શેર, સાકર ૧) શેર અને ઉપર મુજબ ચૂરણ મેળવી પેંડા બનાવી રોજ ૫) તો. ખાવા.

૬=કેળાંનો અથવા આમળાનો મુરબ્બો રોજ ખાવો.

૭=બુધ્ધી વધારવા વજ ૦। તો. દુધ અથવા ઘી સાથ ૨) મહીના ખાવો. જો ઉલટી આવે તો વજન ઓછું કરવું.

૮=લીંડી પીપરનું ચુરણ ०। તો. મધમાં ખાવું. ત્રીફળાનું ચૂરણ ०। તો. ઘીમાં ૧) વરસ સુધી સેવન કરવાથી બુધ્ધી વધે. બાલ સફેદ થાય નહીં. ચામડીએ કરચલી આવે નહીં.

૯=બુદ્ધીવર્ધક—ખોરાકમાં ચોખા અને દુધ ઉતમ છે. છાલાપાલામાં બ્રાહ્મી, સંખાવલી, વજ, માલકાકણી, ભાંગરો, અધેડો, બાવચી મોચરસ, કેટકી, વાવડીંગ, આંબળાં, વિદારીકંદ છે. ઉપલી ચીજોમાંની કોઇબી એક ચીજનું સેવન કરવું.

૧૦=કોઇબી છાલાપાલાનું ઘી બનાવવામાં જુનું ઘી લેવું તેમાં. બુધ્ધીવર્ધક ગૂણ વધારે છે.

૧૧=આંમળાનું ચુરણ ૧૬ તોલા ને લીલા આમળાના રસમાં મેળવવું. અને સુકવવું તેના વજન બરાબર ઘી, લીંડી પીપર બે તો. સાકર ૪) તો. મેળવી એક બરણીમાં ભરી રાખી આખું વરસ વાપરવું.

બળબુદ્ધી વધે—આમળા અને તલ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ०॥ તો. લઇ મધ સાથ મેળવી, રોજ સહવારે ૧૪) દીન ખાવું.

જુઓ "યાદદાસ્ત વધે, મગજ ખીલે."

મન સકટી ખીલે-યાદ શકતી વધે

૧=અડાયાંની રાખ ૧) મુઠી ભરીને ૧) શેર પાણીમાં નાખે પાણી નીતરૂં થાય તે પીએ. ૬) માસ સુધી ચાલુ રાખે તો મનની સકટી વધે, કફ, અજીરણ, પિત્ત, હરસમસા ગુમદાં વગેરે ૫૬) રોગ દફે થાય. તરૂણ અવસથા થાય.

૨—લઘુ સરસ વતી ચુરણ—વાયવરંગ, સતાવરી, સુંઠ, આસંગંધ ખોરાસાની વજ ઉપલેટ, જળભાંગરો, બાવચી, જીરૂં. વાળો, જેઠીમધ સીંધવ, અડુસો, બ્રહ્મી, સંખાવળી લીંમડાની, ગિરપની ગળો અધેડા એનુંચુરણ (૧) ટાંક ઘી સાકર સાથ રોજ બેવાર ખાએ,

૩ વદ સરસ્વતી ચુરણ—સૌંડીપીપર, મરી, કેસર, નાગકેસર, માલ કાકણી, લવંગ, અક્કલ કરો, તજ, તમાલપત્ર, ચીની કબાબ, સાકર, જાયફળ, હરડે, આસંધ, ખોરાસાની અજમો, ઉપલેટ, બાવચી સીંધવ, અડુશો, બ્રેહ્મા, સંખાવળી, ગળો લીમડાની, અધેડા, સુંઠ સતાવરી, વાયવડગ, એનુ ચુરણ ઘી સાકર સાથ રોજ બે વાર ખાય.

૪=માલ કાકણીનું તેલ ગ્નાન તંતુને ઉત્તેજન આપે છે એનુ તેલ, તલના તેલ જેવું કાળું હોય છે. બીજને ખાંડે અને પાણી સાથ ઉકાળે તો કાળા રંગનું તેલ નીકળે. બેરીબેરી દરદ માટે એ અકસીર છે. પીસાબ છુટે તેથી સોજા નરમ પડે. ૧૦ થી ૩૦) ટીંપા અપાય છે માલકાકણી સાથ લોબાન, લવંગ, જાયફળ, જાવંત્રી મેળવે તો વીર્ય ગુણ આપે; (એનો અર્ક બનવા જોગ છે.) અને સંધીવાને નરમ પાડે.

૫—માલ કાકણીના પીળેલા તેલને ૧) ત્રાંબાના વાસણમાં ભરી ઢાંકીને બંધ કરે; તેને જમીનમાં ૭ માસ દાટી રાખે, તે જમીન ઉપર ડાંગરના ફોતરાં સળગાવી સેજ ગરમી આપે, તે તેલ ખાવામાં લેવું. પેહેલે દીવસે ૧૫) ટીપાં (૧ માસો) રોજ ૧૫) ટીંપા વધારે; ૪ થે દીવસે ૬૦) ટીંપા થાય પછી વધારવાં નહીં પણ રોજ ૬૦) ટીપાં લેવાં ખોરાકમાં દુધ, મીઠાં વગરનું ભાત, રોટી, ખાવી, આ પ્રયોગ ૩) ૬) અથવા ૧૨ માસ ચાલું રાખે જેમ વધુ વાર ચાલુ રાખે તેમ વધુ ફાયદો મળે. આગળના વખતમાં ગુરૂઓ પોતાના ચેલાઓને ૩) માસ સુધી આ પ્રયોગ કરતા હતા. ધારણા અને સ્મરણ શક્તીને વધારવાને એનામાં ગુણ છે તેથી દીવાના દરદીને માટે માલકાકણીનાં બીઆં ઉપયોગી છે.

૬—સરસ્વતી ચુરણ—(મદનિગ્રહ ગ્રંથમાં છે તે) આસગંધ, વજ, ઉપલેટ, કાલો ભાંગરો, બાવચી, અજમોદ, જેઠીમધ સીંધવ, અડુસાની અંતર છાલ, પદમી, સંખાવળી, સંખપુષ્પ, ૧) ટાંક ચુરણ સવારે ઘી સાકર સાથ ૭) દીન ખાય, ૨૧) દીન ખાવાથી ઘણો ફાયદો થાય,

૭—માલ કાકણીનું ચુરણ બે આની ભાર, બીરબુટી ૧) જેના પગ ખેરવી નાખેલા હોય તે સવાર સાંજ પાન સાથ ખાય. (બીરબુટી એને વરસાદની ગાવડીઓ કહે છે, વરસાદની સરૂઆતમાં ખેતરોમાં નીકળે છે. જુઆના આકારનું હોય છે, મખમલ જેવા લાલ જણાય થાય છે.)

૮—જેઠી માસીનુ ચુરણ બેઆની ભાર રોજ બેવાર ખાય.

૯—માલ કાકણી બે વાલ અથવા વધારે રોજ બે વાર ખાય. લાંબો વખત ચાલુ રાખે.

૧૦—તમક તેજની ગોળી ખાએ (એની બનાવત માટે જુઓ "ઉંઘ આવે ")

૧૧—સરસવતી ચુરણ બ્રહ્મચારી આતમા રાંમનુ-બ્રહ્મી, સંખાવળી, (સંખ પુષ્પી) માલ કાકણી, અકલ કરો, સુંઠ દરેક ૫) તો, અનીસુ, ઉનાદ્દ, ગાવજુબાન દરેક ૨) તા, લવંગ, કાચા એલચીદાણા, વજ ખુરાસાની, દરેક ૧) તો. એઆની ભાર મધ સાથ અથવા માખન સાકર સાથ રોજ લેવું.

બુદ્ધ કમી થાય.

૧=લકવાની કસરથી બુધ્ધી જડ થાય તે માટે ગામત્રમાં સોધેલા ઝ્યરો ઘીમાં તળેલો, અને મરી સંભાગનું ચુરણ ૬) વાલ સવારે ૧૫) દીન ખાવું ૪) દીવસ ખાચો રાખી ફરીખાવું. આ મુજબ ૪) દીવસનો ખાંચી રાખી ખાયા કરવું.

૨=માંથે બોજો ઊચકવાથી બુધ્ધી કમી થાય. અથવા ભાર મુકવાથી બુદ્ધ કમી થાય છે. કમ બુધ્ધીવાળાં માણસ બોજો માંથે ઉચકે, સ્ત્રીઓ બોજો માથે હમેસ મુંક, ખરો મરદ માખે-મુંકે નહીં કમ બુધ્ધીવાળો જ માથાપર ધપ્પોખાય: ખરે મરદ આમાં બહુ જ અપમાન લીએ માથાપર ધપ્પો મારવો, એથી એવું બતાવવું કે ધપ્પો ખાનાર કમ અકગા છે. જે કામ બુધ્ધીવાળો માણસ સાંખી શકે નહીં. બુધ્ધી ઘટે—ટીંડા રાના મુળનું સાક ખાવાથી બુધ્ધી ઓછી થાય.

બુદ્ધીવધે સ્મરણ શકતી વધે.

૧—સોનાના વરકનું પાનુ.૧, પીપર ૧) વાલ, મધ સાથ રોજ ખાવુ.

૨—ભાંગરાનુ ચુરણ મધ સાથ બે આનીભાર રોજ લેવું.

૩—જ્યઠ્ઠીને લીધે બુધ્ધી ઓછી થાય તે માટે

૪-માલ કાકણીના બીજ ૧૨) અધ કચરાં કરી ગળી જવાં, અથવા દુધમાં ખાવાં.

૫—માલકાકણીનું તેલ ૫) ટીંપા દુધ સાથે રોજ ખાવાં.

૬—તજ, વજ, મોથ, ઉદરકાની, મરી સંભાગે ચુરણ બે આની ભાર રોજ ખાએ.

૭—તાજી જેટમાસીનું ચુરણ બેઆની ભાર રોજ ખાએ.

નાસુર=ભગંદર.

૧=નાસુર સારૂં થાય—થુઅરનું દુધ અને સીંધવ મેળવી તેમાં રૂ બોળી તે કાકડો નાસુરમાં મુકવો.

૨=નાસુર માટે—ગુગળ અને ચુનો સંભાગે પાણીની સાથે મેળવી નાસુરમાં મુકે તો ફાયદો થાય.

૩=નાસુર, ખરાબ ચાંદા, થાન પાકે—તે ઉપર ગળીનું ચુરણ ભભરાવે તો ફાયદો થાય અથવા કાયફળના લાકડાંને બાળી તેની રાખ તલના તેલમાં અથવા ધુપેલમાં મેળવી લગાડે.

૪=ભગંદર અને નાસુર માટે ખાવાની દવા—હરડે, બહેડાં, આંબળાં પીપર દરેક ચાર તોલા, એ સઘળાને ગોળમાં ખુંદી રૂ. ભા૦ ની ગોળી કરી ભગંદર તથા નાસુર માટે રોજ બે વાર ખાવી

૫=ભગંદર માટે—પારસના ફળનો રસ ભગંદરની અંદર મુકવા રૂઝ લાવે છે

૬—ભગંદર—નાસુર—આ દરદોની અંદર અખોડનું તેલ મુકે તો જલદી આવે.

૭=ભગંદર માટે અરડુસાના પાંતરાં વાટી અંદર જરા મીઠું નાંખી લેપડી કરી ભગંદરની ઉપર મુકવી.

૮—થુવર ખરસાંની—(હાડળીઓ—તેતરીઓ—રાજગીર) આ જાતનો થુવર દવાના કામમાં વધુ વપરાય છે.

કંથારીઆ થુવરના દુધની માફકજ આ થુવરનું દુધ સિંધવ સાથે મેળવીને ભગંદરમાં મુકે તો રૂઝ આવે. અંદર નહીં જતા શકે તો રૂ સાથે મેળવીને પાતળુ કરીને જખમમાં મુકે.

૯—ભગંદર માટે—અરડુસાના મળીઆંને પાણીમાં વાટી ભગંદર ઉપર રોજ બે વાર મુકે.

૧૦—ચાંદી, બદ, વીરફુટક, ભગંદર માટે—કડવા તુરીઆંના બીનું અને સુંઠ અંકક તોલો પાણી ૧૬) તોલા તલનું તેલ ૪) એ સઘળાંને ઉકાળવું પાણી બળી જાય ને તેલ દરદ પર મુકે.

૧—ભગંદરની ઉપર કરંજની છાલ અથવા પાંદડાની પોટીસ બાંધવાથી ભગંદરનું મહોડું પુરાઈ જાય છે.

૨=ભગંદર માટે, ગલોડી (ચાર પગું જાનવર)નું તેલ ટાંચણી વડે અંદર મુકવું. ભગંદર રફતે રફતે સારૂં થાય છે.

૧૩=ભગંદર-પીનસ-માટે તરસાના હાડકાં પાણીમાં ઘસી પાવાં અથવા બીલાડીનું હાડકું ત્રીફળાં કાહવામાં ઘસી પાવું. તરસાના હાડકાં પાણીમાં ઘસી નાંખમાં ટીપાં મુકવાં.

૧૪=નાસુર રક્તપીતનું સારૂં થાય—પારો માસા પાંચ, હીંગળ માસા ૧૦, ઘી માસા ૩૦ ને સારી પેઠે મેળવી તે મલમ રૂની સાથ મેળવી નાસુરમાં મુકે. તેની ઉપર સીંદુરના મલમની પટી મુકે.

૧૫—નાસુર સારૂં થાય—આમલીનો ચીચોડો પાણીમાં ઘસીને નાસુર પર લગાડે, નાસુરની અંદર મુકે તો વધુ ફાયદો થાય.

૧૬=ભગંનદર માટે ઈલાજ-ત્રીફળાના કાહવામાં ૧ વાલ ખેર સાલ, ૩ વાલ વાયવરંગ, ૦ા તોલો ઘી નાંખી દરદીને રોજ બે વાર પાયા કરવું.

૧૭—નાસુર, ગરમીના આજારથી પગના નળાં પર પડે તે માટે દરદીને ૧૨ દીવસ બીછાના પર સુવાડવો. નાસુરવાળો પગ શરીર કરતાં ૦ાા ફુટ ઉંચો રાખવો. નાસુર ઉપર તાજાં ઠંડા પાણીના પોતાં મુકવા. બીમારી સુધી ચાલુ રાખવા.

૧૮=ભગંદરને ફાયદો થાય—લીબોરીનું તેલ અંદર મુકે તો જખમ પુરાય. અથવા લીમડાના પાન, તલ અને ઘઉંનો લોટ એની લેપડી કરી જખમ પર મુકે.

૧૯=ભગંદર માટે—ભગંદરવાળા દરદીને દરરોજ વરીઆળી લાંબા વખત સુધી ખાવી, અથવા વરીઆળી ઘીમાં સેકીને તે ભુખે પટે ખાવી, વધારે ખાવામાં નુકસાન નથી.

ભગંદર-નાસુર માટે નીચલા ઇલાજો.

૧=કંટાળા કુંઅરનું દુધ મુકવું.

૨=માણસના હાડકાં પાણીમાં ઘસી અંદર મુકવું.

૩=પ.રસ પીપળાના ફળનો રસ અંદર મુકવો.

૪=હળદર, આકડાનું દુધ, સીંધલુણ, ગુંગળ, કરેણના મુળ, ઇંદ્રજવ દરેક ૧) તો. તેની ચટણી કરવી તેમાં ૫) તો. તેલ અને પાણી ૦ાા શેર નાંખી તેલ બનાવી તે તેલ છીદ્રમાં નાખવું

૫=ત્રીફળાં, ૧ તો. પીપર ૧, ગુગળ તો. ૫, એનું ચુરણ ૦ા મધ સાથ રોજ ખાવું, અને લોહી સુધારવું.

૬=નાસુર અને ભગંદર-શરૂઆતમાં ફોલ્લી થાય તેને બેસાડી દેવા માટે લેપ ધગાડવો, વડના પાન, ઈંટનો ભુકો, સુંઠ, ગળો અને સાટો ડીનો લેપ મુકવો. ફુલ્લી ન વીખરાઈ જાય તો પકવવી

જવખાર, સાજીખાર, ટંકણખાર નાસુરપર મુકે તો તે ફાટે, અને મોં મોટું થાય. અથવા સુંઠ, સરસવ, સાટોડી, અને સરગવાના મુળની છાલ અને છાસ એ ચીજો વાટી પોટીશ બનાવી મુકવાથી નાસુર ફાટી જશે.

૭=ચમેલીના તથા વડના પાન. ગળો, સુંઠ, સીંધવ, છાસમાં લેપ કરી મુકવાથી વ્રણ રૂઝાએ છે.

૮=નસોતર, તલ, નેપાલાના મુલ, મજીઠ, સીંધવ, છાસ એનો લેપ થવાથી વ્રણ રૂઝાય

૯=લોહીવાળા અને વેદનાવાળા વ્રણ ઉપર તલ, લીમડાના પાન, જેઠીમધ, દુધ એનો લેપ મુકવો.

૧૦=નાસુર રૂઝવવા માટે—સીંધાલુણ અને મધને મેળવી તેમાં સુરતની દોરી બોળી વ્રણમાં મુકવી.

૧૧=કપુરાનું ચુરણ અને સીંદુર પાણીમાં મેળવી, ચટણી કરીને તેને સરસીઆં તેલમાં વધુ પાણી નાંખી પકવવું. તે તેલ નાસુરમાં મુકવું.

૧૨=લસણની લેપડી મુકવાથી અંદરના જંતુ મરે. મરઘાના પીછાંની રાખ, અથવા મસુરની દાળની રાખ, જખમપર દબાવે.

જુઓ "નાસુર"

ભસ્મક રોગ.

૧-ભસ્મક રોગ—અતિ ખાખા કરે તે. બાળક ઘણું ખાય. પણ અંગ લીએ નહી તે માટે બાળકને ઘી, કેળાં ખવાડવાં.

૨-અધેડાના બી રાત વાત અથવા વધારે દુધમાં વાટી ખીર બનાવી ખવાડે. જુઓ બાળક બહુ ખાય.

ભસ્મક રોગ—ખાય ખાયને ભુખ લાગે.

૧-૧) તો દીવસ દુધમાં મેળવી થોડા દીવસ પીએ.

૨-ખા બાડાના બી ને દુધ સાથ ઉકાળી ખીર બનાવીને ખાએ.

૩-ઘી, સાકર, પાકાં કેળાં ખાય.

૪—કમળ કાકડીની દુધમાં ખીર બનાવી ખાવી.

૫—કમળ ફુળ દુધમાં પીવાં.

૬—ઉમરાના જમીનમાં મૂળ હોય તે કાપે તેનો રસ કાઢી પીએ.

૭—મયુર શિખા ઉપર કાસીજીરી જેવા બી થાય છે, જેમાંથી ધોળો પદાર્થ નિકળે છે, તે બીને દુધમાં ઉકાળી પીવાથી ૨ માંસ ભુખ્યા રહેવાય, અને શરીરે શકતી ઘટે નહી.

૮—અઘેડાના બીજની ખીર ખાએતો ઘણા દીન ભુખ લાગે નહીં.

ભાવના આપવી=પત આપવા

વસાણાને ભાવના આપવી એટલે. વસાણાનું ચુરણ કરવું, જે ચીજની ભાવના આપવી હોય તે ચીજનો રસ બનાવી તે ચુરણ પગળે એટલો રસ નાખી, સુકાય ત્યાં સુધી ઘુટે ત્યારે ૧) પત આપ્યો એમ જાણવું.

ભાંગની કેફ ઉતરે-નિશા ઉતરે.

૧—નીશા ભાંગની ઉતરે—જાયફળ ખાવાં અથવા ૦। તોલો તુઅરની દાળ પાણીમાં વાટી ખાવી.

૨=થોડો દારૂ પીવાથી ભાંગની કેફ કમી થાય.

૩—ભાંગની કેફ ઉતરે—દહીં અને સાકર ખાય. મળાઇ અને સાકર ખાય. ચાહ ગરમ ગરમ પીવાથી કેફ તરત ઉતરે છે.

જુઓ " નીશા ઉતરે "

ભુતજ્વર.

ભુતજ્વર—સર્પ મુખીના ફુલ કાનમાં રાખવાથી ફાયદો છે.

ભેદવાયુ.

૧—ભેદ વાયુને લીધે અંગ વાસ મારે તેનો ઇલાજ—હરડે દાડમડીનાં કુમળાં પાતરાં, લીમડાના પાતરાં, આંબાના કુમળાં પાતરાં સંભાગે લેવાં તે બધાનું મીશ્ર ૪ તોલા લઇ બસેર પાણીમાં ઉકાળી ૦। શેર પાણી રહે તેમાંથી અરધુ અરધુ દીવસમાં બે વાર પીવું. રોજ તાજું બનાવવું.

૨—મેદવાયુ (જાડું પેટ થાય તે.) હીરા—(ગંધ) આગમાં બાળીને ભસ્મ કરીને, અરડુસાના, માંદડાંના રસમાં ખાળ કરીને ૨ અથવા ૩ વાલ, મધ સાથ આપવાથી મેદવાયુ મટી જાય છે.

૩—મેદવાયુ મટે—પીપરસીંટી, જવ, ચી, આમળાં, વાવડીંગ, સાટાખાર સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો વજન લઈને વાસ સુંઠ સાથે મેળવી રોજ સવારે ઠંડા ઉપરથી પાણી પીએ.

ભરનીગર.

ભરનીગર—ગુમડાં ફુટે અને પાછાં ભરાય તે માટે ભોંયરીંગણીનાં પીળા ફુલ ખુંદી લેપડીની વચે કાણું પાડી તે કાણું ગુમડાંના મો ઉપર મુકવું અથવા ભરનીગરનું મોં ખુલ્લું રાખી આસપાસ પીળાં ફુલનો લેપ કરવો.

બીલામું ઉડે.

૧—બીલામું ફુટી નીકળે ત્યારે—તલ, દુધ અને માખણની મેળવણી કરી લેપ કરે.

૨—બીલામાંનું તેલ—બીલામાને સેહેજ ગરમ કરવાં. એક થાળીમાં મુકી તે ઉપર બીજી થાળી મુકી ઘણા જોરથી દબાણ કરવું તેથી તેલ નીકળશે.

૩—બીલામું શરીરે ઉડે ત્યારે—બેહેડાં પાણીમાં ઘસી લગાડવાં.

૪—બીલામું ઉડે ત્યારે દુધના ફીણમાં તલને વાટી લેપડી કરી મુકવી અથવા ચારોળીના દુધમાં તલ વાટીને લેપડી લગાડવી.

૫—બીલામું ઉડે—બળતરાં બળે—એ ઉપર આમલીના પાંતરાં ખુંદી બાંધવા.

ભુંદણી—ચાંદુ પગે થાય.

૧—પગે ભુંડણી થાય એટલે પગના નળાપર ચાંદુ પડે, માઉસ દેખાય અને રસી ગળે. એ માટે બાવળની છાલ પાણીમાં ઉકાળે, તે પાણીથી જખમ ધુએ અને પછી એરડીના પાનની લેપડી ચાંદા પર મુકે.

૨—લેપડી બનાવવાની રીત—સહવારે દાંતણ પાણી કર્યા પહેલાં બોરડીના પાનને મોઢામાંના લાળ સાથ વાટે અને લેપડી બનાવે.

૩—ચાંદા સારા થાય—૧૦૦ વાર ધોયલા ઘીમાં મુડારસીંગ અને કાથો સંભાગે લઇ, મેળવી લગાડે.

૪—પગે ભુંડણી થાય તેનો ઇલાજ—પગના નળા ઉપર ગોળ ચાઠું પડે છે, માઉંસ દેખાય છે અને રસી ગળે છે. મોરથુથુ ઠીકરાં ઉપર ગરમ કરી તેની ભુકી તે ચાઠાં ઉપર લગાડી તે ઉપર કાળા મલમની પટી મારે.

ભુખ કમી થાય.

૧—ભુખ મરી જાય—ગોખરાંના બીજ પીસીને આટો કરે. દુધમાં આંગળાં બીજની આટામાં બોળે અને ચાટે તો ભુખ મરે.

૨—ભુખ બંધ પડે—દેહેજ ઝાહડના બી અથવા પાંતરા હુકામાં ભરી પીયે તો કેફ ચહડે, ભુખ ભાંગે.

દેહેજ ઝાડના ફુલ મમરાં જેવાં થાય છે તેના દાણા ખસ ખસ જેવા થાય છે, તેને ગોખરાં, ગાંજો તથા ભરેમંદી સુરતના લોક કહે છે કેફ ભાંગ વ્યસનની ટેવ આ ઇલાજથી મટે.

૪—ભુખ કમી થાય—લીમડાના પાંદડાં ચાવવાથી ભુખ મારી જાય છે. જંગલના સાધુઓ ભુખ ઓછી કરવા તે પાંદડાં ચાવે છે.

શીતળાના દરદીને લીમડાની કુમળી પાતરી (કુમળા પાન) અને જેઠીમધનું છોડું ઘસી પાણી સાથે તેની ગોળી બનાવી ૧ વાલ જેટલી ગોળી દરરોજ દાણા દેખાય ત્યાં સુધી આપવી. આથી દાણા બહુ નીકળે નહીં, અને પીડા ઓછી થાય.

ભુખ વધે—અજીરણ મટે—ખોરાક પચે.

૧—ભુખ વધે—મોઢે સ્વાદ આવે—લીંબોળી અને લવંગ પાણીમાં વાટીને પાએ.

૨—ભુખ વધે—લીંડીપીપર ૧) તોલો, પાણી ૧૦ તોલા ઉકાળી ૨॥ તોલા રાખી મધ સાથ પીવું.

૩—ભુખ લાગે—સાજીખાર મધ સા ખાવો.

૪–ભુખ લાગે—લીંબુનો રસ ૦॥ તોલો, આદુનો રસ ૧ તોલો, સીંધાલુણ ૬ વાલ મેળવી ખાવાની ૧) કલાક આગળથી પીવો.

૫=અગની દીપન ગોળી—સુંઠ ૧ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, ઈંદ્રજવ, મરી, સીંધવ એકેક ભાગ મેળવીને એની ગોળી કરી ખાવી. શરીરે ગરમાવો આવે. ભુખ લાગે, પાચન શકિત વધે,

૬–ભુખ વધે—સુનામખી મધ સાથે રોજ ૦। તોલો, ખાવી.

૭–ભુખ લગાડે, અજીરણ તોડે, લેહેજત વધે, મોંઢાનો વાસ દુર કરે—સુનામખી ૫ તોલા, હરડે તોલા ૨, સંચર ૦॥ તોલા. એલચી તોલો ૦। એને કુટી, કપડછંદ કરી, ફાકી મારે. વજન ૦। થી ૦॥ તોલો,

૮–જાહર, અને આંતરડાના વ્યાધી મટે–બેનરોની ખુલ્લી હવા ખાવાથી એ વ્યાધી ઘટે છે અને ભુખ વધુ લાગે છે,

૯–ખાધેલું પાચન થાય. ઝાડો સાફ આવે.—વડાગરૂં મીઠું, ખારા ઘોડાનું મીઠું, લાલ મીઠું, હરડે, વરીઆળી, અને સુનામખી આ ચીજની મેળવણા ખાવામાં લીએ.

૧૦–પપાઉં પાકું ખાવાથી ખોરાક જરપત થાય છે. એ જાતે ગરમ છે.

૧૧–ભુખ લાગે—જે માણસને ભુખ નહીં લાગતી હોય તેણે ખાવાના વખતની ૧ કલાક આગળ પીવાય એટલું પાણી પીવું. અરધા કલાક હીંધોળા ઉપર હીંચકા ખાવા અથવા હીંચકાવાળી ખુરશી ઉપર હીંચકા ખાવા. આ ઇલાજથી ભુખ લાગે છે.

૧૨–માંદગી ભોગવ્યા પછી ખોરાક તરીકે મગ ખાવાની ભલામણ થાય છે: બધા કઠોળમાં એ હલકા અને પચી શકે તેવો ખોરાક છે. મગનું ઉકાળેલું પાણી નબળા માણસને પીવામાં અપાય છે.

અપવાસ કીધા પછી હોજરી નબળી પડેલી હોય છે ત્યારે હલકા ખોરાક તરીકે મગની ખીચડી ખાવામાં અપાય છે.

કઠોળની જાતમાં મગ ઘણા ઉમદા છે. કોઇ બી દરદી મગ ખાઇ શકે છે. મગનું ઓસામણ પીએ તો જરાએ નુકશાન નથી. તે ખોરાક તરીકે કામ કરે છે. દુધની ગરજ સારે છે.

૧૩–ભુખને વધારે—સમુદ્રફળ ૦। તોલો કપાસના પાતરાંના રસ સાથે ખાવું.

૧૪–ભુખ લાગે—સાજીખાર ખજુર સાથે ખાવો.

૧૫–ભુખ લગાડે—ા તોલો સુંઠ અને ર વાલ મીઠું મેળવી ખાધા અગાઉ ફાકી મારે તો ભુખ લાગે, જીભમાં સ્વાદ વધે, ગળું સાફ થાય.

૧૬–ભુખ લાગે—અજમો, સુઠ સંભાગે મેળવી ા તોલો. ચુરણ મધમાં ચાટે.

૧૭–ઉંદરકાની વેળાના પાન ઉંદરના કાન જેવાં હોય છે, ફળ નાના ગુંગરા જેવાં હોય છે. ફુલ ગુલાબી રંગના છે. એના પાન માંથી દુધ નીકળે છે. એના પાન ચોળવાથી કાકરીના જેવો વાસ નીકળે છે.

ખોરાક પાચન થાએ—ઉંદરકાનીના પાનનું દુધ ખાવાથી ખોરાક પચે છે.

૧૮–ભુખ ઘણી લાગે—ખાટ પીપળાના ફળનું ચુરણ ાા તોલો ખાવામાં લેવું.

૧૯–ખોરાક પચે. ભુખ વધે—ફુદનો ખાવાથી ખોરાક પચે.

ભુખ લાગે—અમલસારા ગંધકનાં તેલની એક સળી પાન સાથ ખાય તો ત્રણ શેર અનાજ ખાઈ જવા જેવી ભુખ લાગે. તેલ બનાવવાની રીત જુઓ "ગંધકનું તેલ"

૨૦=ભુખ લાગે—મીઠી આવળના પાંતરાંનો ભુકો દાડમની કળીના રસ સાથ સંભાગે મેળવી ાા તોલો ખાય તો ભુખ ઘણી લાગે. એમાં નુકશાન કાંઇ નથી.

૨૧=ભુખ લાગે–કડુ ખાવાથી ભુખ છુટે છે. એ વેલાયતી જે નશીઅનના મુળીઆનો ગુણ ધરાવે છે. (કાળી કુટકી જુદી ચીજ છે તેને Hellebore કહે છે.)

૨૨=ભુખ લગાડે—આકડાના ફુલ, પીપળ, પીપળીમુળ, સીંધાલુણ દરેક ૨) તોલા, અકલગરો, લવંગ દરેક ૧) તોલો અને ા શેર પાણીમાં ખરળ કરી અને ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ખાવી. જેમ ખરળ ઘણા દીવસ કરે તેમ ગુણ વધે છે.

૨૩=ભુખ વધારવા માટે, રોજ બે વાર દરાખ પાકખાવા (જુઓ દરાખ પાક=દરાખ આસવ,)

૨૪=ભુખ વધે–ગોળ સાથે સુનામખી ખાવી.

૨૫=ભુખ વધે–ા તો. કાળી મુસળી, એલચી સાથે ખાય. અથવા ા તોલો કપાસના પાન અને નીમક સાથે ખાય,

૨૬=ભુખ ઘણી લાગે–સીંધવ તોલા ૨) હરડેનો દળ તો. ૬, ચીતરો તોલા. ૩) પીપર તોલા. ૪) એનું ચુરણ ા અથવા અરધો તોલો રોજ સહવારે ખાય.

૨૭=ભુખ લગાડવા માટે, અજીરણ માટે—ચીકુટું (મરી, પીપર, સુંઠ સંભાગે) ૩ થી ૫ વાલ પાણી સાથે ખાવું.

૨૮=સમુદ્ર મીઠું Sea Salt, ભુખ લગાડે છે, તરસ લગાડે છે. ઇન્ટર મીટન્ટ તાવ બરોળ સાથેની હોય તે માટે મીઠું ખાવામાં આપે છે.

૨૯=ખાધેલું પાચન થતું ન હોય તો આમલીની ઉપરની છાલની રાખ ૬) માસા રાતરે ખાવી.

૩૦=ભુખ વધારવા માટે સીંધવ અને લીંબુના રસમાં આદિલી સુંઠનું ચુરણુ ૦। તોલો ફાકે,

૩૧=દરાખ આસવ ૧ તાલે પીવો.

જુઓ "અરજીન" ખારાક પચે.

મલમ રૂઝનો—મલમ પકવવાનો.

૧=મલમ પકવવાનો—કાપરેલ શેર ૧, રાળ તોલા ૩, મોરથુથુ તોલો ૧॥ ઉપર મુજબ પાણી સાથ થાળીમાં મસળી મલમ બનાવી વાપડવો.

૨=રૂઝવાનો મલમ—સંદેરો ૫ પઇસાભાર, મીણુ ૦॥ પઇસાભાર ગાયના ઘીમાં પકાવી આગરી કરી મારે તો દરદોને રૂઝવે.

૩=મલમ રૂઝનો—મીણુ ૧) ભાગ, મત્ર ૪) ભાગ ગરમ કરી મલમ બનાવવો. સાદા મલમને બદલે આ મલમ વપરાય છે.

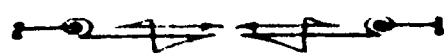
૪=પીંડસનો મલમ—ઘી ગરમ કરી અંદર રાળ નાંખી મલમ કરવો.

૫=મલમ રાળનો—રાળ શેર ૦।, મીઠું તેલ શેર ૦॥, રતાંજરી તોલ ૩, પાણી શેર ૩. થાળીમાં રાળ અને તેલ નાંખી થોડાં થોડાં પાણીથી મસળો. પાણી સઘળું અંદર પચે ને રતાંજરી મેળવવી.

પારાનો માખનીઓ મલમ—મણુ મલમ.

હાડકાની ખાક ૨) ભાગ, એરંડોની મીજ ૪) ભાગ, પારો ૧) ભાગ મેળવે તો મલમ બને.

મગજની બીમારી–મગજે વાઇ–મગજે નબળાઈ–મગજે ફેર–મગજે પુષ્ટી.

૧–મગજનો વાયુ–મસ્તક વાયુ—આકડાના પાકેલા પાન માથા ઉપર બાંધે.

૨–મગજને શાંતિ માટે—સંખાવળી, બ્રહ્મી, તુલસી, બાલ્સીના પાનની ચાહ બનાવી રોજ પીવી.

૩–સતાવરી અને આસનનું ચુરણ ાા તોલો દુધમાં ખાવું.

૪–પીત્ત છાતીપરનું, ફેર. ઘુમરી સારી થાય—સુકી બદામના બીજ ૧) તોલો, સાકર ાા તોલા સાથે વાટીને રોજ સવારે મળસકે ખાય.

૫–બ્રહ્મીના પાલાનું ઘી બનાવવાની રીત—૫ તોલા પાનરાનો રસ, ૧ શેર ઘીમાં ઉકાળી તે ઘી રોજ ખાય તો મગજની બીમારી ટળી જાય અને મગજની ભમરી મટે, તથા મગજ બગડેલું સુધરે.

૬–ભમરી માટે—બ્રહ્મીના પાનનો રસ માથે લગાડવો.

૭–મગજ ખસેલું હોય તે દરદીને—ધંતુરાના પાનનો રસ, ા થી ાા તોલો પીવામાં આપવો. અથવા ધંતુરાના ૪ બી ખવાડવા. ધંતુરો મગજની બીમારી ઉત્પન્ન કરવાનો ગુણ ધરાવે છે. છતાં મગજની કોઇક બીમારીમાં આ ઇલાજ કામ લાગી શકે. "ઝેર ઝેરને મારે" "ગરમી ગરમીને મારે." આ રીત મુજબ આ ઇલાજ ફાયદો આપે.

૮–મગજે વાઇ, મગજે નબળાઇ માટે—અજમો અને કેરમાની અજમો દરેક ાા શેર, સંચળ ા શેર, વરીઆળી ૫ તોલા એઓને છુંદી ગાયના મુતરમાં ૭ વાર પત આપવા. તેનું ચુરણ સાકર સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું. ખટાસ અને તેલ બીલકુલ ખાવું નહીં.

૯–મગજની નબળાઇ માટે—અજમો અને ખસખસના મેળવણી ખવાય છે. એ અડગરી, હાંફણ, મગજની નબળાઇ, ઘુમરી અને ગર્ભવાળી સ્ત્રીઓની ઓકારીને ફાયદો આપે.

૧૦–મગજની બીમારીને ફાયદો કરે—કપાસનો મગજ ાા તોલો પાણીમાં ઘુંટીને રોજ ૧ વાર પીવાડવો.

૧૧–મગજે પુષ્ટી—ધામણાનું ચુરણ–(નાગબળા ચુરણ) સુંઘવામાં આવે તો મગજને પુષ્ટી મળે છે.

૧૨-મગજને પુષ્ટી મળે, હીસટરીઆને ફાયદો આપે—લોહ ભસ્મ ૧ ભાગ. જટામાસી ૪ ભાગ, હીંગ ૪ ભાગ એની એક વાલની ગોળી બનાવી રોજ ૧ ગોળી ૩ વાર ખાવી.

૧૩-મગજ સુધરે—ગુલાબઆસીના કંદનું ચુરણ ૦॥ તોલો દુધમાં પીએ.

૧૪=૧૫-મગજ સુકાય તે માટે—૦। શેર ગાયના ઘીમાં એક તોલો ખુંદેલો નાગકેશર ઉકાળી ઘી બનાવી નાકે લગાડે.

૧૬-મગજ શાંત થાય—કપાસીઆનું તેલ ૭ દીવસ માથે ઘસે.

૧૭-મુર્છા, ચીતભ્રમ, હેડકી, મગજ ફરે, ધ્યાન રહે નહીં. માટે—ધમાસાના ઉકાળામાં ઘી નાંખી પીવું. ૦। શેર ધમાસો, અને બશેર પાણીને ઉકાળવુ. ૦॥। શેર રાખવું તેમાંથી ૨॥ તોલા કાઢવો ઘી સાથ રોજ ૩ વાર પીવા.

૧૮-મગજ ગળે—તે માટે ધોરમુળાનું ઘી નાકે મુકવું.

૧૯-મગજની બીમારીવાળાને બ્રહ્મીના પાલાનુ ચુરણ ૦॥ તોલો મધમાં આપવું અથવા કોહરાના મગજ ૦॥ તો, અને કડ બેઆની ભાર આપવું, અથવા શંખાવળીનો રસ ૪) તો, અને કડ બેઆની ભાર આપવા.

૨૦-ફેર આવે તે માટે—સતાવરી ૨ તો, ઘી ૪ તો, દુધ ૪) તોલા એઓને ઉકાળી ઘી બનાવવું. તે ઘી ૨ તો, ખાવું.

૨૧-માલકાકડી ૮) ભાગ, સુંઠ ૮) ભાગ, અજમો ૨ ભાગ, એનું ચુરણ ૦॥ તો, ગોળ સાથ ખાવું.

૨૨-મરી સાકર ને ઘી ચાટવું.

૨૩-બદામ, ઘી, સાકર, ગરમ કરી ખાવું.

૨૪-સુંઠ ખાવી અને પાણીમાં ઘસી અજંન કરવું.

૨૫-ગળો સત્વ દુધમાં પીવું.

૨૬-મગજ સુકાય તે માટે સુખડને પાણી સાથ ઘસવું. તેમાં સાકર મેળવી શીશીમાં ભરવું. ખપ હોય ત્યારે વારંવાર સુંઘવું.

૨૮=ભમરી આવે તો વાએવડંગની માળા કરી કાને બાંધવી.

મગજે વાઈ, ફેર, ચકકર નરમ પડે—સુંઠ એકલી, અથવા સંભાગે લવંગ મેળવી તેનું આખે અંજન કરે.

માથાંની ભમરી—(Vertigo) હળધરની લેપડી માથા ઉપર મુકવી અને બાંધી રાખવી.

૨૯=ભમરી મટે, હાથ પગના બળતરાં મટે—મરી શાકર અને ઘી ચાટે તો આ દરદોને ફાયદો થાય.

૩૦=મગજે ભમરી તથા વાયુ માટે સુરમો આંજે તેથી ફાયદો થાય.

૩૧=મગજે વાઇ—ધ્યાન બરાબર રહે નહીં—હળદર અને શાકર દરેક ૦। તોલો પાણી સાથ દીનમાં ૨ વાર ખાવી.

હીમજી હરડે તોલા ૫) ને ૧) શેર પાણીમાં ઉકાળીને ૦। શેર રાખી તેના ત્રણ ભાગ કરવા. ૧) દીનમાં ૩ ભાગ લેવા.

૩૨=ભીલામાનો આસવ—ભીલામા શેર ૧૦, ગોળ મણ ૦॥।, પાણી મણ ૩, બાવળની છાલ શેર ૭, મરી શેર ૦।, એલેડાં શેર ૦।, અફીણ તોલા ૫;—

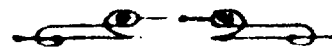
પ્રથમ ભીલામાને પાણીમાં ૩ દીવસ ભીજવવાં, ચોથે દીવસે તેમાં બાવળની છાલ નાખવી, પાંચમે દીવસે તેમાં ગોળ નાંખવો, પછી છઠે દીવસે ઉપલો બધો મસાલો અને મધ શેર ૦॥ નાખી ચુલે ચઢાવવું.

અરધો કલાક ઉકાળીને તેમાં લવંગ ૧॥ તોલો, જાવંત્રી ૧॥ તોલો, વજ ૩ તોલા, કેસર ૧ તોલો, કસ્તુરી ૧ તોલો, ગુલાબનું અત્તર ૧ તો. મેળવી, ફરી થોડીવાર ચુલાહ ઉપર ઉકાળવું. પછી તેને ગાળીને એકમાસ બંધ રાખવું. એમાંથી ૫ તોલા સહવાર સાંજ લેવું, આથી ગાંડા માણસ સારા થાય છે.

ભમરી મગજે ચકરી.

અડાયાની રાખ આકડાના દુધથી ભીંજવી છાયામાં સુકવી, છીકણી તરીક સુંઘે.

જુઓ ' વાઈ મગજે ' ' મગજે નબલાઇ '
' ઘેલાપણું ' દીવાનાપણું=મુર્છા.

મળ વિકાર.

૧=મળ વિકાર માટે—પેટ ભરી ગરમ પાણી પીવું.

૨=પેટમાં બાલ ગયો હોય તો અનેનાસ અથવા જાંબુ ખાવાથી તે ઝાહડા વાટે નીકળી જાય.

૩=નળબંધ વાયુ, જળોદર માટે—૦। શેર ઘઉંના આટામાં ૦। શેર થુઅર કનતારીઆનું દુધ મેળવી રોટી બનાવે, તે રોટીનું એક પડ ચેરવે અને એક કાચું રાખી, તેનો ભુકો કરે, ૦॥ તોલો ભુકો ગરમ પાણી સાથે ખાવો.

૪=મળની પીડા દુર થાય—મરી અને શાકરનો કાહવો પીવો.

૫=બાલકનો મળ બંધ વાયુ નરમ કરવા આંકડાના પાન બાફી પેટપર મુકે.

૬=નળબંધ વાયુ માટે—મુલો સહવારે ભુખે પેટે ચાવી ખાય.

૭=લસણ અને આદુ દરેક ૩ શેરની કાતરી કરી ૪૦ દીવસ તડકે અને ઠારમાં રાખી તેને ખરળ કરે. પછી જરા ઘી લગાડી તડકે મુકવું. આ મુજબ ફરી ઘી લગાડી ખરળ કરે. આ મુજબ ૨૫ દીવસ તડકે મુકવું. આખરે એનું વજન પાશેર રહેશે. તેમાંથી ના તોલો વજન લઇ ચેવલી પાન સાથે રોજ ખાવું.

૮=ગરમ ગરમ ઘી, પીવાય એટલું ત્રણ દીવસ પીવું. રાત્રે પેટ ભરીને ગોળ ખાવો. બીજું કાંઇ ખાવું નહી.

૯=મળ સુખી થાય—વાયવરંગ અને અજમાનું ચુરણ ના તોલો મધમાં આપવું.

૧૦=મળ છુટે—સસદફળ અને હરડે પાણીમાં ઘસીને પીએ.

૧૧=જુઓ ' મળ બંધ વાયુ, " નળ બંધ વાયુ. "

મરદને શકતી વધે.

૧=મરદને શકતી પુષ્ઠાતન માટે—એક શેર આદુની ઝીણી કાતરી કરી તેને ઘીમાં તળી ભુડતાં મધમાં સાત દીન રાખવું અને આદુ રોજ ૧ તોલો ખાવું.

૨=મરદને શકતી મધે—સફેદ લુગડાંને આકડાનાં દુધમાં સાત વાર પટ આપવા પછી કાળા જાંબુના ઝાડની અંતરછાલના રસનો પટ ૧ વાર આપવો. આ લુગડાંને ઘીમાં તળવું, એની પટી કરીને નબળી નસ ઉપર બાંધવી તે પાતળી નરમ ચાંમડીને લાગે નહી. લાગે તો છાગરો પડે. ત્રણ દીવસ પટી નસ ઉપર બાંધવી. જો ગરમાવો અને અગન લાગે તો પટી કહાડી નાંખવી, નહીં તો ફોફોલ્લા પડે. લુગડું તલતાં ઘી વધે તેમાંથી એક વાલ ભાર ઘી લઇ પાન સાથે મેળવી ખાવામાં લેવું. એકવીસ દીવસ સુધી બ્રમચારી રહેવું.

૩=શકતી આવે—કાંદાનો તથા આદુનો રસ, મધ, એકેક તોલો ઘી ના તોલો રોજ ખાવાથી નબળો પડેલો પુરૂષ પાછો બને છે.

૪=ઢીલા પડેલા મરદ માટે—એકસ્ટ્રેકટ નકસવામીકા ૧૫ ગ્રેન, એકસ્ટ્રેકટ કેનેબીસ ઇનદીકા ૧૫ ગ્રેન, એકસ્ટ્રેકટ અરગટ ૧૫ ગ્રેન એની ત્રીસ ગોળી કરવી. એક ગોળી સહવાર સાંજ લેવી. ઉપરથી દુધ પીવું.

૫=પુરૂષાતન– કાંદા ઘીમાં વધારી લાલ કરી ખાધાથી શકતી વધે છે.

૬=મરદને શકતી આવે—ગાયનાં પીત્તાના રસમા લીલી હળધર ને સાત પટ આપે એટલે સાત વાર ભીંજવી સુકવીને મરદ ખાય તો શકતી વધે.

૭=શરીરે તાકાત માટે—અફીણુ ૦ાા તોલો, લવંગ ૩ તોલા, કેશર ૧ તોલો, જાયફળ ૨ તોલા, સાકેર ૦। શેર. આ ચીજો પાણી સાથે મેળવી વટાણા જેવી ગોળીઓ બનાવવી. ૧ ગોળી સાંજે અને બીજી સવારે ખાવી અને તે ઊપર ૦ાા શેર દુધ પીવું. ગરમી ઘણી જણાય તો લીંબુનું શરબત પીવું,

૮=ઝેહેર કચરા–ઝેહેરી કચરા—આ ઘણીજ ઉપયોગી ચીજ છે. એનો ભુકો ખાવામાં આપે છે, શરીરની શકતી માટે ગણો જાણીતો ઇલાજ છે. મરદને શકતી વધારે છે, લકવા તથા શરીરના બીજા લોચા ઢીલા પડી ગયલા હોય, મગજના દરદ હોય, ઝાહાડા અને પીસાબ આપોઆપ થતી હોય, ખોરાક ખાધેલો પાછો નીકળી જાય, ઝાહડાની કબજ્યાત. અને મીઠી નીસાબ હોય તે માટે ઘણો લાંબો વખ્ત કચરો વાપરવો પડે છે.

કચરાનો ભુકો—કચરાને ગાયના મુતરમાં ઉકાળવો. તે ફુલે ત્યારે ઉપરની ચામડી કહાડી નાંખવી, એ ફાડની વચે જીની જીભ હોય છે તે કહાડી નાંખવી, પછી કચરાને સુકાવા દેઇને દીવેલનો હાથ ચોપડી ઠીંકરા ઉપર સેકવા, બળવા દેવા નહીં. લાલ થાય ને ભુકો કરવો.

જુઓ "નસઢીળી પડે" "પુરૂષાતન" શરીરે શકતી "વિર્ય વધે."

મન શકતી ખીલે–યાદદાસ્ત વધે–બુધ્ધી વધે.

૧=યાદદાસ્ત વધે=—યાદદાસ્ત શકિત માલકાકણી વધારે છે, જેમ જાયફળ, આમળાં, પસ્તા, બદામ, ઘી, કાંદાનો મુરબ્બો ખાવાથી યાદશકિત વધે છે. તેમ માલકાકણીથી વધે છે.

૨=બુદ્ધિ યાદસક્તિ વધે છે—માલકાકણીનો વેલો થાય છે તે યાદદાસ્ત વધારવાનો ગુણ ધરાવે છે.

૩=મગજને પુષ્ટી—ધામણાનું ચુરણ સુંઘવામાં આવે તો મગજને પુષ્ટી મળે છે.

૪=મનશક્તિ ખીલે— માલકાકણી (જ્યોતિષ્મતી) નું તેલ ૩ ટીપાં ચેવલીપાનપર લગાડી ખાએ અથવા માલકાકણીના બી નંગ ૫) પાન સાથે મેળવીને ચાવી જાય તો બુદ્ધિ વધે અને મનશક્તિ ખીલે,

૫=ભેજાને શાંતિ આપે—તુકમે કાહુની ચાહ બનાવી રોજ પીવી. જુઓ "આદદાસ" "બુદ્ધીક્રમ"

મરડો, આમવાયુ—અતિસાર—ઝાડા ઘણા થાય—સંગ્રહણી.

૧—મરડા મટે—કબજીઆત મટે—તરસ મટે—ઇસપગોળ ૦॥ તોલો ખાંડ ૦। તોલો મેળવી, ફાકી મારી ઉપરથી પાણી પીવું. ૫) તોલા ઇસબગોળ અને ૧ શેર પાણી મેળવી ૦। કલાક રહેવા દેવું. પછી લુગડાંએ ગાલીને સાકર સાથ મેળવી ૩) તોલા પાણી પીવું.

૨—મરડા—આવરના મુળ અને ડાંખળી વચ્ચેના ભાગની છાલનો ભુકો ૧) વાલ દહીં સાથે ખાવાથી મરડો મટે. ને આંતરડાનો જખમ રૂઝાય છે.

૩—મરડા તથા ગળાનો સોજો—ઝીણા કરમદાં જેવા કેરીના નાના મરવાનો ભુકો તોલો ૦। સાકર તોલો પાંચ દીવસ લેવાથી મરડો મટે છે. તથા બેઠેલુ ગળું ખુલે છે. આંબાના માહોરને ચુસવાથી પણ બેઠેલું ગળું ઉપડે છે.

૪—આમ વાયુ—એમાં કમ્મર, પીઠુ અને બરડો દુખે ત્યારે ખજુર ૦। શેરને પાણીમાં ભીંજવી ચોળીને તેનું પાણી ગાળીને પીવું એ મુજબ સાત દીવસ પીવું.

૫—મરડા માટે—ઇસપગુળના બીઆં, ૦॥ થી ૧ તોલો. લાલ ખાંડ સાથે ફાકવાથી મરડો મટે, લોહી બંધ થાય.

ઇસપગુળ એક તોલો, સાકર અરધો તોલો, પાણીમાં અરધો કલાક ભીંજવી દરરોજ એકવાર પીવું. લોહી બંધ થાય અને મરડો સારો થાય.

લોહીનો ઝાડે થાય તો ઇન્દ્રજવ ૦। તોલો સેકીને ઘુંટીને દહીં સાથે ખાવો. ઝાડામાં અગન લગતી હોય તો સાકર સાથે લેવી.

૬–મરડો મટે—ઇન્દ્રજવને ભુંજીને સાકર સંભાગે મેળવીને તેમાંથી ૦॥ તોલો ફાકી દીવસમાં ૩) વાર ખાવી.

૭–હીંગ ખાવાથી મરડો થયો હોય તથા પીસાબ બંધ થઇ હોય તો દરદીને વધારનું જીરૂં સુંઘાડવું અથવા ખવાડવું.

૮–મરડો—સરદી લાગવાથી મરડો થયો હોય તો ચાર પાંચ તોલા સાકર સહવારમાં ભુખે પેટે ચાવી ચાવીને ખાઇ જવાથી મરડો મટે છે.

૯–મરડો—મરડા ઉપર અકસીર ઇલાજ દીવેલ છે. આંતરડાનો કચરો કાઢી નાંખી સાફ કરે છે. દીવેલનો જુલાબ બચ્ચાંને નીર્ભયપણે અપાય છે. સાથે આદુનો રસ નાંખે તો કડો પડે નહીં.

૧૦–મરડો—અતીસાર– જાયફળ, અફીણ, ખારેક સંભાગે લઇ પાનના રસમાં ઘુંટી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર છાસ સાથે ૭ દીન ખાવી.

૧૧–આમ, જળસ દુર થાય—જૂના ગોળ સાથે સુંઠ ખાવી.
(નવા ગોળ ભારે અને ગરમ છે.)

૧૨–મરડો–લોહી–પરૂવાળો ઝાહડો—કરનલ આર. રોબર્ટસન કહે છે જે તજનો ભુકો બે આની ભાર (૩૦ ગ્રેન) આપવાથી બહુજ ફાયદો થાય છે. જો સાથે ૫) ગ્રેન સેલોલ આપ્યું હોય તો બહુ જલદી ફાયદો કરે.

૧૩–મરડાને માટે—ચોખાને ત્રણ વાર ધોવા. સુકવી. દુધ સાકર સાથ પકવી ખાવાથી મરડાવાળા દરદીને ફાયદો થાય છે.

૧૪–સંગ્રહણી—મરડા માટે ઓથમીજીરૂં તોલા ૦। દહી ૦॥ શેર સાથ મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખવાડે.

૧૫- મરડો લોહી સાથનો—ગુળદાવડીના ફુલનો ભુકો ૦। તોલો મોળાં તાજા દહીં સાથ ખવાડવાનો આ ઇલાજ અકસીર છે.

૧૬–મરડો—અરણીની છાલનું ચુરણ ૪ વાલ, અફીણ ૦॥ રતી મેળવી ૧ વાલના વજનની ગોળી બનાવી તેમાની ગોળી ૧ દીવસમાં ૩ વાર પાણી સાથે ગળવી.

૧૭–અફીણ ૧ ભાગ, આકડાના મૂળની છાલ ૨ ભાગ એની ગોળી ૧ વાલની આદુના રસમાં બનાવે. આ ગોળી ૧ મધ સાથ રોજ ૩ વાર લીએ; પાણી ઉપરથી પીએ નહી પણ ઘી સાકર ખાય તો વધુ ફાયદો થાય.

૧૮—બોરસરી (બોલસરી=બાલેસરી=બકુલી) ના ઝાડના બીયાં પાણીમાં ઘસી પીવાથી મરડો નરે પડે.

૨૦=મરડો મટે—જીણી હરડે દીવેલમાં તળેલી :૧) ભાગ કાચી હરડે ૧) ભાગ મેળવે અને ાા તોલો અથવા વધારે ખાય.

૨૧=મરડો સારો થાય—સુવાનું ચુરણ ૦। શેર અને ૧) શેર ઘઉંનો મેંદો મેળવી તેની રોટી કરી દરદીને ૩) થી ૭) દીન ખવાડે.

૨૨=મરડા માટે—વછનાગના ટીંકચરનું ૧ ટીપું પાણી સાથે દર ૦। કલાકે પીવું. ૧ કલાક થયા પછી ૧ ટીપું પાણી સાથે દર ૧ કલાકે પીવું.

૨૩=મરડો—સાકેર ત્રણ ચાર તોલા સવારે ચાવીને ખાવાથી મરડો મટે છે.

૨૪=મરડાની, ઝાડાની ચુંક—સુંઠ ઘીમાં તળી ખવાડે અથવા સુંઠના ઉકાળામાં દીવેલ નાંખી પીવાથી ચુંક, સુળ, બીટ વગેરે તોફાન બેસી જાય છે.

૨૫=અતિસાર અને આમ મટે—ઉંબરાના દુધનાં પાંચ ટીપાં ખાંડ સાથ ખાવાં.

૨૬=સંગ્રહણી, વારંમવાર ઝાડો થાય તે માટે—૧ તાંમો એખરો દહીં સાથે ખવાડે.

મરડો માટે—પેડુપર રાઇનુ પલાસટર મારવું,

મરડો માટે—સેકેલી વરીઆળી ૧) તોલો, વગર સેકેલી વરીઆળી ૧) તોલો. સાકર ૨) તોલા એનું ચુરણ ાા તોલો દીનમાં ૩) વાર ફાકી ઉપરથી પાણી પીએ.

૨૭=ઝાડાનું લોહી નરમ પડે—સુંઠ તોલો ાા. દુધ સેર ાા, પાણી શેર ૧) અર્ધુ પાણી બાળી ગાળીને પીવું.

મરડો—સંખજીરૂ ાા તોલો, ૦। તોલો સાકેર સાથ ફાકે, યા દહીં સાથે ખાય. અથવા ધાણા વરીઆળીને સંભાગે ભુંજીને સાકેર સાથે ખાય.

૨૮=મરડા માટે—૦। તોલો સંખજીરાને મલાઇ અથવા માખણ સાથે મેળવીને ખાવું.

૨૯—મરડા માટે—હરડે તોલા ૪ાા, વરીઆલી તોલા ૪ાા, ઘસબગુલ ૬ાા તો. ઘીમાં સેકીને ભુકો કરી, તેમાંથી એક તોલોના ફાકી મારી પાણી પીએ.

૩૦=મરડા માટે—હીમજી હરડે નંગ ૧૧ ને ખોખરી કરી ગરમ પાણીમાં ભીંજવી, ઉપરનું પાણી કાઢી નાંખી નીચલા કુચાને સાકેર સાથે ખાવો. પેટનો દુખાવો, લોહી, સીમીટ બંધ થશે.

૩૧=મરડા માટે ૫) તોલા હીમજી હરડે ઘીમાં તળવી, અને પાંચ તોલા કાથી લેવી તે બંનેને સાથે ખુંદી તેમાંથી ૦॥ તોલો દીવસમાં ત્રણ વાર ખાંડ સાથે ફાકવી.

૩૨—લોહીના ઝાહદા બંધ પડે—આમલાનો મુરબ્બો ૩ તોલાં સહવાર સાંજ ખાવો અથવા આમળાનું ચુરણ ૦ તોલો ઘીમાં મેળવીને ભુખે પેટે રોજ ૩ વાર ખાવું.

૩૩=મરડો સારો થાય—ખસખસ, દીવેલમાં તલેળી હીમજી હરડે, ઘીનો હાથ દઇ સેકેલી વળીઆળી, એલચી દરેક ૦॥ તોલો, અફીણ ૦॥ વાલ એનું ચુરણ ૦ થી ૦॥ તોલા ચોખાના ધુવણમાં રોજ ૩ વાર ખાવું.

૩૪=મરડા માટે—ખસખસ અઢી તોલા ખોખરી કરવી તેના ઉપર ૨૦ તોલા ઉકળતું પાણી નાખી ઢાંકવું, ઠુંડુ પડે ને ગાળી લેવું. તેમાંથી બે તોલા પાણી સાકર સાથ રોજ ત્રણ વખત પીવું.

૩૫=ઝાડા, મરડો, મીઠી પીસાબ—=એ માટે બાવળના ગુંદરનુ પાણી પીવામાં લેવુ અથવા બાવળના ગુંદરના પાણીનું સરબત બનાવીને પીવું.

૩૬=ઝાડા વાટે લોહી—ગુંદરનું પાણી પીવામાં આપ્યાથી ઝાડા વાટે પડતું લોહી અટકે છે.

૩૭=રકતાતિસાર, લોહી સાથના ઝાડા—બાવળના કુમળા પાનનો રસ ૧) તોલો, મધ ૧) તોલો, દુધ તોલા ૫), ઘી ૧) થી ૫) તોલા મેળવીને પીવાથી બંધ થાય છે.

૩૮=બાળકને અતિસાર—બીલ્લાંનો ગર, ધાવરી, વાળો, લોધર, પીપર, સંભાગે મેળવીને ભુકો કરી તેમાંથી બે વાલ દીવસમાં ૩ વાર ખવાડવું,

૩૯=સંગ્રહણી માટે બીલ્લાનો ગર, સુંઠ દરેક ૦ તોલો, ગોળમાં મેળવી દીનમાં ૩) વાર ખવાડવું.

૪૦=લોહીના ઝાડા અટકે—બોરડીની લાખ તોલો ૦ થી ૦॥ મધમાં ચાટે તો રક્તશ્રાવ અટકે, અથવા બોરડીની અંતર છાલ તો. ૦ અથવા ૦॥ વાટી દહી તથા સાકર સાથે ખાય તો લોહી બંધ થાય.

૪૧=અતિસાર માટે—ભોંડીનું મુળ ૦ તોલો, કાંસકીનું મુળ ૦ તોલો ઘસીને રાહાલ બેઆની ભાર અને સાકર સાથે ખાવું.

લોહીનું પડવું—કોઇ વાર ઘણાં મરચાં ખાવાથી લોહી નરમ પડે છે.

૪૨+૪૩—મરડો—દુધ ગરમ કરી તેમાં લીંબુનો રસ નીચવવાથી પાણી છુટું પડે છે તે પાણીમાં સાકર નાખી પીવાથી મરડો સારો થાય છે.

૪૪—મરડો અને ઝાડા માટે બાવળની પાલીનો રસ અથવા છાલની ચાહ પીવામાં આવે છે. બાવળના છાલનો ઉકાળો પીચકારી તરીકે વાપરવાથી પરમો વગેરે બીજી બીમારીને ફાયદો કરે છે.

ઝાડાનું દરદ મટે, મરડો મટે—કુમળાં બાવળના પાતરાંનો રસ ૪) તોલા ત્રણ દીવસ સુધી દહાડામાં ૩ વાર પીવો.

૪૫—મરડો, ઝાડો—એને માટે બાવળની કુંપળને પાણી સાથ છુંદીને તેનો રસ પીવામાં આપે છે. અથવા પાંદડાના ઉકાળાની પીચકારી સહુરામાં મારે છે.

૪૬—ઝાડા છુટવા, મીઠી પીસાબ—ઝાડા છુટે તથા મીઠી પીસાબ હોય તે માટે પાંચ તોલા બાવળની છાલનો ઉકાળો દીવસમાં ૩ વાર પીવો.

બાવળની છાલ ૪ તોલા, પાણી શેર ૧। એને ઉકાળીને ગાળી નાખવું એટલે ઉકાળો બને છે.

૪૭—મરડો, આમવાયુ માટે—અરદુસાના પાન અને સાકર અંકક તોલો ૯૪ દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ.

મરડો—અતિસાર—રકતાતીસાર.

૪૮—આકડાના મુળની છાલ ૧૬) ભાગ, જીરૂ ૮) ભાગ જવખાર ૪) મોથ ૮) અરણી ૪) ભાગ એની ગોળી બે રતીની બનાવે. ૧) ગોળી રોજ ત્રણવાર લીએ. સરૂઆતમાં દીવેલનો જુલાબ લેવો. આખા સીવાય બીજું કાંઇ ખાવું નહી.

૪૯—લોહીવાળા ઝાડા અને મરદા માટે અરડુસાના પાનનો રસ ઘણો સરસ ઇલાજ છે.

૫૦—કડાની છાલ જેવું બીજું દેસી ઔષધ મરદાનું લોહી બંધ કરવા માટે એકબી નથી. (ઇપેકેકયુના જેવું કામ કરે છે.) કડાના ઝાડની છાલ તે કડાછાલ, તેના બી તે ઇંદ્રજવ એમાં કોઇબી નુકશાન કરતા ચીજ નથી; નાના બાલકને આપે તો અડચણ નથી. કડાછાલનો ખાર વધુ ગુણ આપે છે.

૫૧—આ ઇલાજો બાલકો માટે રામબાણ ઉપાય છે. એનો ઉકાળો બનાવી દવા તરીકે પીવાએ.

૫૨—વડના કુમળા પાન (કુંપળો) સાકર સાથ ખાએ.

૫૩–કોડીઓ લોબાણુ અને અફીણુ સંભાગે ૧) વાલ ચુરણુ ખાય. અથવા એ બધેને ગરમ કરે, એક રસ થાય ત્યારે ૧) વાલની ગોળી બનાવી ખાય.

૫૪–જાયફળ, જાવંતરી, કેસર, અફીણુ સંભાગે ઉમરાના દુધમાં ચણોટી જેવડી ગોળી બનાવી ખાએ.

૫૫–કાળા ધતુરાના બીની સજીવણુ રાખ (એટલે કાયલો) ૧) વાલ મધ સાથ ખાય તો સોજાવાળો અતિસાર મટે.

૫૬–બે તોલા આદુને ચીરવું વચમા ૨) વાલ અફીણુ મુકવું. કુટપાતની રીતે પકવવું તેનું ચુરણુ બે વાલ રોજ બે વાર આપવું.

૫૭–મરડાસીંગ, હરડે હીમજી, વરીઆળી, સુંઠ સેકીને સંભાગે ચુરણુ કરે. મોટા માણુસને પથી ૧૦) વાલ તેમાં દીવેલના ૧૫) ટીપા મેળવી ગરમ પાણી સાથ આપે રોજ ૩) વાર. લોહી સાથના ૫૦) ઝાડા રોજ આવતા હોય તેબી અટકે.

૫૮–ઘી રૂા. બે ભાર, મેઠી રૂા. ૦ાા ભારને કાદવના વાસણુમાં વધારવી તેમાં ૫) શેર છાસ વઘારવી, જુના (૪ વરસના) ચોખા ૧૦) તોલા તેમાં નાખી ખીર બનાવે. તેમાં જીરૂં, હળદર, સંચળ ૦૧ તો. દરેક નાખે. રોગીને એ ખીર સીવાય બીજું કાંઇ ખાવાનું આપે નહી તો ૭) દીનમાં સંગ્રહની મટે.

૫૯–હીંગ, કાડો, તુળસીના લીલાં પાન, અફીણુ સંભાગે એની મગ જેવડી ગોળી કરે ૨) ગોળી દીનમાં બે વાર આપે સરૂઆતમાં ગરમ દુધ સાથ દીવેળનો જુલાબ લીએ.

૬૦–મોચરસ ૦ાા તો. દહી સાથ ખાય.

૬૧–ઇસબગુળ, વરીઆળી, હીમજી હરડે કાદવના ઠીકરામાં સેકે ૮) વાલ ચુરણુ રોજ ૩) વાર ખાય.

૬૨–સંગ્રણી માટે કોઈ ઇલાજ લાગુ ન પડે તો નીચે મુજબ કરવો. હીંગ, રૂમી મસતકી, ગુંગળ એકેક માસો, અફીણુ ૪) રતી, ખારક બે લેવી, ખારકને દુધમાં ભીંજવી રાખવી ઠળીઆ કાઢી નાખવાં તેમાં ઉપલું ચુરણુ ભરવું. ઘઉનો લોટનું તે ઉપર ચઢાવી છાણાના અંગારમાં બાફવું તેની મગ જેવડી ૨) ગોળી સવારે દહીના મઠા સાથે ખાય. દવા ખાધા પછી ૧) કલાકે ૧] તો૦ માખન દરદીને આપવું.

૬૩–ગળો સત્વ, ૧) વાલ ગુંદર ૨) વાલ મોરથુથુ ૧ રતી. એની ૬) ગોળી બનાવે ૧) ગોળી દર ૩) કલાકે ખાય.

૬૪–શુઅરનુ દુધ દુટીએ ચોપડવું, ફુલ્લા ઊંડે, અગન બળે તો ઘી ચોપડવું મરદો, સંગ્રહણી અટકે.

૬૫–સુંઠને ઘીમાં સેકી રાતી કરે, સભાગે સાકર મેળવી બાા તો. ખાય તો ચમતકારીક ફાયદો થાય.

૬૬–છુચ જે બાટલીઆ ઉપર મારે છે તેની કાલી રાખ બે વાલ દહીં સાથ ખવાડે, લોહી, પરૂ પડતો ભયંકર મરદો સારો થાય

૬૭–સુંઠ અને ગોળ ખાવાથી, આમ, (જળાસ) મટે.

૬૮–બા ળકના મરડા માટે, સુંઠ, જાયફળ સભાગે ૨) થી ૪ વાલ ઘીમાં સેકી મધ સાથ ખવાડે.

૬૯–બાળકના ઝાડા આરોમેટીકનુ કામ કરનાર ચાક, સુંઠ, હીરાદખણુ, જાયફળ ચુરણુ ૨) વાલ બાલકને આપે.

૭૦–કરીયાતુ ઉભી ચારે, ૧) રતી અફીણ અંદર મુકી, ગરમ કરીને ખવાડે.

૭૧–અંગારાના છાલનો ઘસારો મધ સાથે આપે.

૭૨–સુરણનુ ચુરણુ ઘીમાં તળી ખવાડે.

૭૩–વડની વડવાઇ ચોખાના ધુણ સાથ વાટીને છાસ સાથ ખાય

૭૪–બેલ આમળીના પાન ૧) તો. ખાય, આમ, વાયુ મટે.

૭૫–દાડમડાના મીઠાં દહીં સાથ ખવાડે ઝાડા મટે.

૭૬–મરડા અને લોહી માટે કુમકરા, સાકર, સંગજીરૂં સભાગે. ાા તો. ખાએ.

મસા શરીર પરના ખરે–તલ શરીરપરના મટે.

૧=તલ તથા મસા જતા રહે–ધાણા વાટીને લેપકી કરી મુકવી.

૨=શરીર ઉપરના મસા માટેનો અકસીર ઇલાજ—ચુનો પાન ઉપર લગાડીને તે ઉપર ખાવાનો કાથો ભભરાવી તેના બીડી વાળી મસા ઉપર ઘસવાથી મસો તરત નીકળે છે: પાનનો દાંડો, જે દાંડો પાન ખાતી વેળા કાહાડી નંખાય છે તે દાંડાનો ગુન્હોજ બાહુજ અકસીર છે અને તે મસા ઉપર ઘસવાથી મસો તરત નીકળી જાય છે. મસા નિકળ્યા પછી તે ખાડામાં કાથો, ચુનો મુકે છે. એ ઇલાજ અકસીર છે.

૩+મસા શરીર પરના ખરી પડે––ફટકીને દાંતનમાં મેળવીને શરીરની ઉપરના મસાને લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૪—મસા શરીરપરના ખરી પડે—કાંદો ૦। તોલો, ફુળવેલો પાપડીઓખાર ૧) તોલો, ચુનો ૧) તોલો મેળવી મસા ઉપર મુકે તો મસો ખરી પડે.

૫+૬—મસા શરીરપરના ખરી પડે—સંચોરો અને કળીચુનો પાણી સાથ મેળવી સળીથી લગાડે.

૭—ખરસવું મટે—મસા શરીરપરના નિકળે—સુરોખાર, ટનકન ખાર, ખડીઓ ખાર એકેક પૈસાભાર, ચુનો ૧) પાઈભાર, મેળવી પાણી સાથે પીછીવતી લગાડે. આ લગાડવાથી અગન બળે છે.

૮—મસા શરીર પરના ખરી પડે—આતસપર ફુલવેલો સંચોરો અને કળીચુનો સંભાગે મેળવવો અને કાંદાના રસમાં મેળવી મસા ઉપર વગાડવો.

૯—શરીરપરના મસા ખરી પડે—મીઠું પાણીમાં મેળવીને લગાડ્યા કરે.

૧૦+૧૧—શરીરપરના મસા સારા થાય—કળી ચૂનો દીન ઉગતે ૧ વાલ ખાય તો મસા જાય. ચૂનો અને સંચોરો પાણીમાં મલમ કરીને લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૧૨—મસા, રકતપીત, ક્ષય—શાક અને અથાણા તરીકે ગીલોડાં ખવાય છે. કડવાં ગીલોડાના રોપાનું મુળીયું પાણીમાં ઘસીને પીએ તો ક્ષય, રકતપીત, અને મસાના રોગ સારા થાય છે.

મસા—કડવી ગીલોડીના પાંદડાનો રસ અને ચુનાનો ગાંગડો મેળવી મસા ઉપર દશ મીનીટ લગાડવાથી મસો ઘસાઈ જશે. આસપાસની બીજી જગાએ આ લેપડી લાગે નહીં. જો લાગે તો બીજી ચામડી ખરાબ થાય છે.

૧૩—મસા—શરીર ઉપર થતાં જીણા મસા માટે અબેરીનો છોડ જીવતો હોય ત્યારે તેનો કાંટો આતવારે લાવી તે વતી ૧) મસો કહાડે તો બધા મસા નીકળી જાય એવું કહેવામાં આવે છે.

મસા માટે અબેરીઆનો કંદ આતવારે લાવી મસા ઉપર ઘસે તો શરીરપરના મસા નીકળે છે.

૧૪—આકડાનું તેલ મસળવાથી સરીરપરના મસા સુકાઈ જાય છે. ખસ તથા ખરસવું મટે છે.

૧૫—મસા—અઘેડાનો ખાર અને હડતાલ સંભાગે મેળવીને નાના શરીરપરના મસા ઉપર લગાડવાથી તે ખરી પડે છે.

૧૬—શરીરપરના મસા—માથા ઉપર તથા આખા શરીર ઉપર જીણા મસા થાય છે તે માટે ચુનો અને કાથો ખાવાના પાનમાં

મુકીને તેની બીડી બનાવવી તે બાડી મસા ઉપર ઘસવી. તેથી તરત મસા નીકળી જાય અથવા કેળસીઅમ સળફાઇડની ગોળી ૦| ગ્રેન વાળી એક રોજ ખાવી.

૧૭=૧૮–મસા–મસાની ઉપર કાંદો ઘસવાથી મસા ખરી પડે છે.

૧૯–ચુકનદરના પાતરાં, અથવા ખુરખાનનાં પાતરાં શરીર પર ઘસવાથી મસા ખરી પડે છે.

૨૦–મસા ખરી પડે–ચીત્રો, ટનકનખાર, હળદ, ગોળ, સંભાગે મેળવી લગાડે.

૨૨–તલ તથા મસા જતા રહે–ધાણા વાટીને લેપડી મુકવી.

૨૩–શરીર પરના મસા અને તલ માટે–ચુનો અને સાજીખાર પાણીમાં વાટી ચોપડે તો શરીરપરના તલ તથા મસા ખરી પડે છે.

૨૪–શરીરપરના મસા ખરી પડે—ફુલવેલો સંચોરો ૧) તોલો, કળીચુનો એક તોલો, પ્યાજ ૬) તોલા મેળવીને મસા ઉપર લગડયા કરવું.

શરીર ઉપર તેમજ નાકમાં, જીભ ઉપર, હોઠ ઉપર અને સફરામાં ચામડી ઉપર અંકુરો ફુટે છે તેને ખેરવી કાઢવાના ઇલાજો.

૨૫–અઘેડાનો ખાર પાણી સાથ લગાડવો.

૨૬–હરતાળ અને અઘેડાનો ખાર મેળવી લગાડવો.

૨૭–આકડાનું દુધ લગાડીઆ કરવાથી, મસો બળી જશે.

૨૮–ચુનો, સાજીખાર, પાણી સાથ લગાડવો.

૨૯–ફટકડી, એરડીઆમાં મેળવી લગાડવી

૩૦–મસા નાકમાં—પીપર, ધુમાડાની મેંસ, દેવદાર, દુધ, સીંધાલુણ, અઘેડાના બી, દરેક ૦| તોલો, તેલ ૨|| તોલામાં ઉકાળી તેલ બનાવી લગાડવાથી નાકના મસા દુર થાય.

હરડાં બેહરાં, ૦| તો, સુગરલેડનું પાણી ૧૫ તો, અરીઠાનો અર્ક ૨|| તો, મેળવી મસા ઉપર લગાડે. એસીડ લેકટીક અને ગ્લીસેરાઇન તલપર લગાડે. કાગળની બીડીનો ધુમાડો ૦| કલાક સુધી મસા પર લગાડે.

તલ અને શરીરપરના મસા માટે, એસીદ લેકટીક અને ગ્લીસેરાઇન સભાગે મેળવી રોજ બે વાર લગાડે.

મંતરથી દરદ દફે થાય.

(જંતર) મંતર, તંતર, અને જંતરથી દરદો સારા થાય છે. જતંર એટલે કાગળ ઉપર હીસાબી આંકડા લખીને તે શરીર ઉપર બાંધીને દરદને હટાડવું તે.

મંતર—એટલે ખોદાનું નામ યાદ કરી દરદને દફે કરવું તે.

તંતર—એટલે દગવીદયા, ખેલ કરીને, અખતરા કરીને, દગાઇ કરીને, દરદીની રૂખ સાચવીને તેના મન ઉપર જોઇતી અસર કરીને દુખ સારૂં કરવું તે.

આ ઇલાજો આગલાં વખતમાં બહુ ચાલતા હતા, જે આ જમાનામાં તદન નરમ પડી ગયા નથી. કેળવાયલાં મગજનો દગો એવા નવી ધપના ઇલાજો ચાલુ છે.

માકડી—દાઢીપર કોહાવાત.

૧=માંકડી—સફેદ ફુલવાળા ધંતુરાનો રસ લગાડે અથવા પાંનરાં ખુંદીને બાંધે તો માંકડીના ફુલી સારી થાય.

૨=માંકડીની ફુલી—ચુનો અને લીંબુનો રસ લગાડવાથી માંકડી સારી થાય છે.

૩—માંકડીના ફુલ્લા માટે—હળદર અને દીવેલનો ખોળ પાણીમાં વાટી લગાડવું.

૪-માંકડીના ફુલ્લા માટે—લીંબુનો રસ અને તેલ મેળવી લગાડે તો સારૂં થાય છે. (જુઓ "દાઢી ઉપર કોહવાત")

માથાનો ખોરો—નિખ.

૧—માથાનો ખોરો—કાંદાની કાચી દાલ માથા ઉપર મસળવાથી માથાનો ખોરો નીકળી જાય છે, વાળ બહુ સુવાળા થાય છે. કાચા કાંદાની દાળ ચામડી ઉપર મસળવાથી ચામડી સુવાળી થાય છે અને તેજ વધે છે.

૨—માથામાં ખોરો તથા ફુલ્લી—જુના ચામડાની રાખ દીવેલમાં મેળવી લગાડવી.

૩—ખોરો અથવા માથાના ફુલ્લા—ખાટ્યા સરકામાં વાટી માથે લેપ કરવો.

૪–ખોરો માથાનો, ફુલ્લી માથાની—ઘોડાના નખની રાખ દીવલમાં ચોપડવાથી સારૂં થાય.

૫–લીંબુનો રસ માથે ઘસવો.

૬–લીબોળીનું તેલ લગાડવું.

૭–ભોંય રીંગણીનો રસ બાલ પર મસળવો,

૮–ભાંગરાનો રસ માથે લગાડવો,

જુઓ "જુ" "નિખ"

માથાનો દુખાવો.

માથે ભમરી.

૧–માથાના દુખાવા માટે–સુખડ પાણીમાં પાતલું ઘસી માથે ચોપડવું. તે સુકાઇ જાય અને તરત ફરી ચોપડવું. ઘણીવાર સુકાવાથી ગરમી ચુસાઇ જઇ માથાનો દુખાવો નરમ પડે છે. આવી રીતે ઘણી વાર મુકવાથી તે બરફની ગરજ સારે છે.

૨–માથું દુખવું—સેદરડીનાં પાનરાં માથે બાંધવાથી દુખાવો માથાનો નરમ પડે છે.

માથાનો દુખાવો—ડીરાબોર અને સરકો મેળવી માથે લેપ કરે.

૩–માથાનો દુખાવો વાથી થનો હોય તે માટે—એરંડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી માથા ઉપર લગાડીઆ કરે, લેપ સુકાએ અને ઉપર ઉપર લગાડયા કરે.

૪–માથાના દરદો—ઘણી જાતના માથાના દરદો માટે દીવેલના પાન ઉપર ઘી લગાડી માથે મુકે તો બહુ ફાયદો થાય છે.

માથાના દુખાવા માટે--કપાસ (નરમાનો) ના પાનનું વરાળીયું માથે માંધે.

૫=માથાનો દુખાવો ૧૦ વરસનો સારો થાય--કનેરની કળી બે તોલા, બીલામું ૧ તોલો, વચનાગ ૦॥ તોલો, તલ ૧ શેર એનું તેલ બનાવી ૭ દીન માથે લગાડે.

૬–માથાનો દુખાવો નરમ પડે–કાકડીની છાલી, બીઆં કહાડી નાખવા. તેના નહાના કટકા કરી અરધે ભાગે સાકરનો ભુકો સાથે મેલવવો. એક કાંસાની થાલીને એક નાંકે તે મેલવેલી કાકડી મકવી અને થાલી વાંકી વાળી રસ એકઠો થવા દેવો. તે રસનો નાસ લેવો.

૭–રાઈને સરકામાં ચઢાવીને તેનું પલાસ્ટર પગને તળીએ લગાડી ૧ કલાક રાખે.

માથું દુખવા માટે પકાવેલા સમુદ્ર ફળનું ચુરણ સુંઘવાથી નીટ નાકમાંથી નીકળે, છીંક આવી માથું નરમ પડે છે.

માથાના દરદ જાય—સા[redacted]ખાર ગાયના માખણમાં ખાવો.

૮–માથાનો દુખાવો—અજીરણુ–પેટનો દુખાવો મટે, લોહીનું ફરવું આય–સુંઠ દારૂમાં ઘસી માથે લગાડવી, સુંઠ ગોળ સાથે ખાવી.

માથાનો દુખાવો ૧૦ વરસનો હોય તે મટે—સુંઠ, અરીઠા, પારસ પીપળાના બી, મરી સંભાગે પાણીમાં વાટીને નાસ લેવો.

માથાનો દુખાવો—સુંઠ પાણીમાં ઘસીને માથે લગાડવી.

૯–માથાનો દુખાવો—અરીઠાની છાલ, અથવા આંબાની અંતર છાલ પાણીમાં ઘસી નાસ લેવો.

૧૦–માથું ગરમીનું દુખે અને ઘાત જાય—તો લીલોફળ (નીલો ફળ–કુંપરીનું ફુલ)–કમલનું ફુલ એની ચાહ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧–માથાનો સખત દુખાવો મટે—ખાટું લીંબુ માથે ઘસવું.

માથું દુખે પીતનાતાવનું, તો કોઇની જાનનો સરકો લઈ તેમાં લુગડું ભીંજવી માથે મુકવું, અથવા જળદ સરકો સુંઘાડવો.

૧૨–માથુ દુખે, (પીતનાતાવનું,) ત્યારે સુખડનો પાણી સાથે ઘસારો કરી માથે લગાડવો.

૧૩–માથાના અનેક દરદો માટે—તીફળાનું ચુરણુ ાા તોલો મધ ઘી સાથ ચાલુ લેવું.

૧૪–પીતના માથાના દુખાવા માટે—તકમરીઆનો લુઆબ સાકર સાથ આપવો.

૧૫–કફના માથાના દુખાવા માટે—પીપરીમુળના ગંઠોડાનું ચુરણુ ગોળ સાથ આપવું.

૧૬–સર્વ પ્રકારના માથાના દુખાવા માટે—જેઠીમધ ૪) વાલ, વછનાગ ૧) વાલ એનું ચુરણુ ૧) રતી સુંઘવું.

જીવડાને લીધે માથાનો દુખાવો હોય તો નાકે ટરપેનટાઇન લગાડવું. કીડા નીકળી પડશે. લીમઓળીનું તેલ સુંઘવાથી એવોજ ગુણુ છે.

૧૭–માથાના દુખાવા માટે—જળદ ચાહમાં ૧) આખા લીંબુનો રસ મેળવી ગરમ ગરમ ચાહ પીવી.

૧૮–સુંઠને પાણીમાં ઘસી નાસ લેવો.

૧૯–ઓરડીનું મુળ અને પીપર ઘસી કપાળે લગાડે.

૨૦–કેળની કુપરનો રસ માથે લગાડે.

૨૧-માથાનું દરદ મટે—૦ા તોલો કાળીમુસળી કોપરાં સાથ ખાય.

૨૨=કોઈપણ જાતનું માથું દુખતું નરમ પડે—સુંઠ, કેસર, અને સાકર સંભાગે મેળવી તે ચુરણ માસા એને ઘીમા મેળવીને સુંગનું.

૨૩=મગજની ગરમી મટે—વજન વેલાનો જમાવેલો રસ ટાળવા પર મુકે.

૨૪-મગજે તરી રહે—ગાયના માખણ સાથે સુનામખી ખાવી.

૨૫=ગરમી અથવા પીત થવાથી માથું દુખે } તે માટે સુખડ પાણીમાં ઘસી માથે અને પગને તળીએ વારંવાર લગાડે, પાણી સુકાએને ફરી ફરી લગાડે.

૨૬-માથાનો દુખાવો નરમ પડે—સેવતીના ફુલની બારીક કાતરી કરી પતલાં લુગડાંમાં મુકી માથે બાંધે. અથવા આ ફુલને પાણીમા ભીંજવી રાખી કાદવના વાસણમાં ગારી રાખે, તેના પોતાં માથે મુકે.

૨૭-તાવના દરદીનું માથુ દુખે } તે માટે સરમના ઝાડના પાનનું વરાળીઉં માથે બાંધે તો દુખાવો નરમ પડે.

૨૮-માથાના દરદો છીંક લાવવાથી નરમ પડે.

આંકડાનું દુધ રાખમાં મેળવી તેનું ચુરણ સુંઘે. આઠમે ભાગે મરી મેળવવાથી વધુ ફાયદો થાય.

૨૯-છીંક આવે—ધોળી કરેણના પાનનું ચુરણ સુંઘે. છીંક બંધ કરવી હોય તો ઘી સુંઘે.

૩૦-પકવેલા સમુદ્રફળનું ચુરણ સુંઘવું.

૩૧-હરીડાનું ચુરણ સુંઘવું.

૩૨-કુકડવેલના દોડવાં પાણીમાં ૧ રાત રાખે તે પાણીના ૨) ટીપાં નાકમાં મુકે તો રસી ગળે અને આધાશીશી, કમળો મટે.

૩૩-છીંક આવે, માથાનો દુખાવો નરમ પડે-કુલીજનનું ચુરણ તપકીરની માફક સુંઘે તો માથાનો દુખાવો નરમ પડે.

૩૪-છીંક આવે—ભોંયરીગણીના ફળના બીનું ચુરણ સુંઘે.

૩૫-છીંક આવે--મરીનું બારીક ચુરણ સુંઘવાથી છીંક આવે છે.

૩૬-છીંકણી--કનેરના મુળનું ચુરણ તપકીરમાં મેળવી સુંઘે તો છીંક ઘણી આવે.

૩૭=માથાના દુખાવા માટે=સાબરસીંગુ પાણીમા ઘસી માથે લગાડયા કરવું.

૩૮=માથાનો દુખાવો મટે—પાનની લેપડી માંથે મુકવી.

૩૯=માથાનો દુખાવો નરમ પડે—

લીંબુની ફાડમાં એક વાલ અફીણ બે વાલ લોબાન અને ૪ વાલ મરી ધુટેલાં મુકી તેને ગરમ તવાયા ઉપર મુકે. લીંબુનો રસ ખડખડે કે તરત માથે ઘસવો.

૪૦=માથું દુખે ત્યારે મરી. લુબાન, ગોખાનો આટો, ગરમ પાણીમાં લપડી કરી માથે મુકવી.

૪૧=મસ્તક વાયું માટે—આકડાના પાકેલાં પાન માથે મુકવાં.

૪૨=માથાનો દુખાવો, લવારા બકારા સાથનો માટે—આ દરદ માટે ૫ થી ૧૦ અરીઠાંનું ફીણ કહાડી કપાળે અને માથે ચોપડવું.

૪૩=માથાના દુખાવા માટે—આમળાનું ચુરણ ૦ા તોલો ઘી અને સાકર સાથ મેળવી સવારસાંજ ખવાડે.

૪૪=માથું દુખે (ગરમીથી) તો—કાંદો ભાંગીને સુંઘવો.

૪૫=મગજ તરી, માથાનો વેગ જાય—બદામની મીંજ ૧ાા તોલો, ખસખસ ૦ાા તોલો, દુધ શેર ૧ાા માં નાખી ઉકાળે. ૦ાાા શેર રહેને તેમાં સાકર ૨ પઇસાભાર નાખી રોજ સુતી વેળા પીએ, જરૂપત થઈ શકે તો અંદર ઘી ૧ પઇસાભાર નાખે.

૪૬=માથું દુખવા માટે-શરદીના જોસ્સાથી માથું દુખે ત્યારે ગરમ પાણીમા મીઠું નાખી પગના તળીઆં સેકવાં.

૪૭=માથું દુખતું નરમ પડે—એક ચપટી મીઠું મોઢામાં મુકી ઠંડુ પાણી પીવું.

૪૮=માથું દુખે તે માટે પીપરમીંટના ફુલ માથે મસલવામાં આવે છે.

૪૯=માથાનું દુખવું—શરદીનું માથું દુખે તો મરી ખાંડી પાણી સાથે મેળવી માથા ઉપર લગાડવું.

૫૦=માથાનો દુખાવો—નગોડના પાનનો બાફ લેવો, પછી તે પાન માથે બાંધવાં.

૫૧=માથાનો દુખાવો નરમ પડે—બોરસરીના ફુલનું ચુરણ સુંઘે.

૫૨=માથું દુખવાનું ઘણા લાંબા વખતનું હોય ત્યારે અનંત મુલની સાથ ચોપચીની ખાવામાં આવે છે.

માથું દુખતું નરમ પડે—કાચા તુરીઆનો રસ ગરમ કરી માથે લગાડે તો માથું દુખતું નરમ પડે છે.

૫૩=માથાના દુખાવા માટે—આમલાનો ભુકો ૦ા તોલો તેટલીજ સાકર સાથ મેલવી રોજ સવારે ઘી સાથે ખાવો.

૫૪=આમલા, નીળોફળ, કેશરને ગુલાબજળમાં ધુંટી લેપડી કરી માથા ઉપર મુકવી.

૫૫=માથાનો દુખાવો—જે તરફનું માથું દુખે તે તરફના કાનમાં ઇથરનાં પાચ ટીપાં મુકવાથી દુખાવો તરત નરમ પડે.

૫૬=માથું દુખે—પીતના તાવમાં માથુ દુખે ત્યારે કોકમડીના રસમાં કપડું ભીંજવી કપાળે મુકવું.

૫૭=ગરમીથી માથાનો દુખાવો, તેનો નવાબી ઇલાજ—સવારના પોહોરમાં ગરમ ગરમ જલેબી ખાવી. કોઇવાર બરફી, પેંડા ખાવાથી માથું દુખતું નરમ પડે છે.

૫૮=માથાનો દુખાવો નરમ પડે—તુળસીના પાતરાંની લેપડી કરી માંથે મુકે; તે સુકાય ત્યારે દુખતું માથું નરમ પડે આ ઉપાય ઘણો જાણીતો છે.

૫૯=માથાના દુખાવા માટે—નવટાંક કાળી દરાખ, ૦ા શેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવી તેનો રસ કહાડી રોજ સવારે ૫ દીવસ સુધી પીવું.

૬૦=માથું દુખે છે—કોઇ દરદીને કેરબાની માળા પહેરવાથી માથું દુખે છે. મગજે નુકશાન થાય છે. તેવા દરદીએ બનફ્સાનું સરબત અથવા બનફ્સાની ચાહ પીવી.

૬૧=માથાનો દુખાવો—એરનદીઆનું મુળ પાણીમાં ઘસીને માંથે લગાડે અને પગના તળીઆમાં ઘસે તો ગરમીથી ચડેલું માથું ઉતરે.

૬૨=માથું દુખે તે ઉપર કેવડાની જડ પાણીમાં છુંદી માથે મુકવી.

૬૩=માથાનો દુખાવો નરમ પડે—૩ વાલ ચુણો અને ૩ વાલ કપુર હાથ પર મસળી સુંગે અથવા નાખમાં લગાડે તો નાખમાંથી રસ નીકળી માથાનો દુખાવો નરમ પડે.

૬૪=માથાના દુખાવા માટે—જાયફળ દુધમાં ઘસી દુખાવાપર લગાડે.

૬૫=માથાના દુખાવા માટે—દુવા ઘાસના રસમાં ચોખા વાટીને માથે લેપ મુકવો.

૬૬+૬૭=માથાના રોગ માટે—તેલની બસતી દેવી. તે રીત નીચે મુજબ છે.

ચામડાંની અથવા લેધર કલોથની દરદીને માથે બેસતી આવે તેવી બધે બાજુથી ખુલ્લી ટોપી બનાવવી. તે તોપી દરદીને માથે પહેરાવવી. અડદના આટાની સીમીટ બનાવી તે સીમીટ માથાની ચામડી અને તોપીની કોર વચ્ચે લગાડવી. (જેમ કાચની બારીને લાંબી લગાડે છે તેમ) તોપીમાં નાખેલું તેલ બહાર નીકળે નહીં. તેવી રીતે કરવું. પછી માથાપર મુકેલી તોપીની અંદર તલનું તેલ

આસતે આસતે નામવું અને તે પંદર મીનીટ રહેવા દેવું. આ પ્રયોગથી માથાના અનેક દુખાવા નરમ પડે છે. આંખ અને મોઢામાંથી પાણી છુટે છે. ૦। કલાક પછી દરદીને ગરમ પાણીથી નહવાડવો આપ્રયોગ સાત દીવસ ચાલુ રાખે.

૬૮=માથાનો દુખાવો મટે—૧૦ વરસની જમરૂખીનું મુળ પાણીમાં ઘસી દુખાવાપર લગાડયા કરે.

૬૯=માથુ ખાલી આવે, માંથામાંથીરસ નીકળે–દારૂ, સરકો, દાડમની છાલ, મધ, નીમક સંભાગે મેલવી ૪ મહીના સુધી રોજ લગાડવું.

૭૦=માથાના દુખાવા માટે—આમળાનું ચુરણુ ૦। તોલો લઇ ઘી અને સાકર સાથે મેળવી સવાર સાંજ ખાવું.

૭૧=માથું દુખે ત્યારે—મરી કરંજ તેલમાં મેલવી લગાડવું.

૭૨=માથાના દુખાવા માટે—ગળાંપર અને ગરદનપર માટીના પાટા બાંધવા.

૭૩=માથાના દુખાવા માટે, માખણુ માથા ઉપર રોજ મસળવું. આથી આંખનું તેજ બી વધે.

૭૪=માથાનો દુખાવો કોઇબી જાતનો હોય તે મટે—લીમડાનાં પાનનું વરાળીયું ગરમ અરધે અરધે કલાકે માથાપર મુકવું.

માથાનો દુખાવો મટે—ઇંડાની દાળ ૪, ઘી નવટાંક. ખાંડ નવટાંક, આ ત્રણેને પકાવી રાત્રે સુતી વેળા ખાએ અને ઉપરથી પાણી પીએ.

૭૫=માથાનો દુખાવો મટે—બકરીના ભેજાંને બાફી તેનો બાફ લેવો; અને તે ભેજું ઘીમાં તળીને ખાવું. ૩ દીવસ આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો.

૭૬+૭૬=માથે શુળ મારેત્યારે આમળાનું ચુરણુ સાકર સાથ ખાવું.

૭૮=નારાએણુ તેલ અથવા ફળઘટના ટીપાં નાખે મુકે.

૭૯=નાક છીકણી (જાળા છીકણુ) અથવા કાય ફળનો ભુકો સુંઘે.

૮૦=ચુનો અને નવસાર પાણી સાથ મેળવી સુંગે.

૮૧=બદામનો મગજ ૩) દાણા સફેદ મરી ૨) દાણા ગાયના ઘીમાં કકળાવે અને નાખે મુકે. અને બદામનું મગજ અને મરી દુધમાં ઉકાળી ૩) દીવસ પીએ.

૮૨=સુખરનો વેહેર, વાળો, દીવેલ એનો લેપ માંથે મુકે.

૮૩=માથાનો દુખાવો=ઝામરવા નેથી આંખે … દેખાય તે માટે પીપળા પરનો વાંદો (એક જાતના ગેપો ઝા… ર ઉગે છે તે) લાવી તેના પાનની લેપડી માથે મુકે.

૮૪=સળેકમથી માથાનો દુખાવો=મરીના દાણ … મુળ વાટે, પાણી સાથ ભુખે પેટે ૨) માસ પીએ,

૮૫=કાચા ચોખામાં ૨) લવંગ વાટી માથા … લેપ કરે.

ઝામરવા=માથાનો દુખાવો=ચણોટીનું મુળ પા … પાણી સુધીઆ કરે.

૮૬=નગોરના પાન વાટી દુધમાં ખખડાવી … માથે મુકે.

૮૭=લીમડાનું છોડુ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે.

૮૮=સરદીનું માથું દુખે તે માટે કુતરીઆં ઘામના પાનનો રસ સુંઘે, છીંક આવે ત્યારે દુખાવો નરમ પડે.

૮૯=માથાનો દુખાવો ૨) મીનીટમાં નરમ પડે=ફેનેસેટાઇન, એનટી ફેબ્રીન ખાવાથી દુખાવો નરમ પડતાં ૧૫) મીનીટ લાગે. પણ નીચલો ઉપાય ચમતકારીક છે, ૨) મીનીટમાં દુખાવો બંધ પડે. નિપાળાના બીજની અંદરની પાંતરી કાઢી નાખે. એવું મગજ ૧૨ ભાગ, કપુર ૧) ભાગ ને પાતાળ જંતરથી તેલ … સુંઘે.

૯૦=ચીનાઈ સાકરના ભુકાનો ધુમાડો નાખે લીએ.

૯૧=દુખાવો પીટનો હોય તો ૧૦૦) વાર પાણીથી ધોયલુ ઘી માથે મુકવું.

૯૨=જેઠીમધ, ચનદન, ધમાસો દરેક … તો. ઘી ૩) તો. દુધ ૧૨) તો. એનુ ઘી બનાવી નાખે મુકે. ઘી … તો. રોજ સવારે ખાય.

૯૩=દરાખ, જેઠીમધ, સાકર એકેક વાલ … માં વાટે કપડે ગાળે, અને નાકે મુકે. રોજ બે વાર મુકે.

૯૪=નબળાઇથી માથાનો દુખાપો=ફેલેર, એરંડીઆનું મુળ, સુંઠ સંભાગે છાસમાં મેળવી, લેપ કરી માથે મુકે.

૯૫=દરદ વાયથી હોય તો અડદના લોટનો નડો રોટલો બનાવી માથે ૧) પોહોર સુધી બાંધી રાખે.

૯૬=ઠરીઆ વગરની કાળી દરાખ નવટાંક … ગેર પાણી આખી રાત ભીંજવી રાખે ગારીને સવારે રોજ પા … ન પીએ.

૯૭=તડકાના સબબથી માથુ દુખ … તો આકરાનું પા… માથે મુકવું.

૯૮=ચીનાઈ ચાહ પીનારની ભુખ મ… નઇ અને માથે દુખાવો અને ભમરી થાય. તે ચાહને બદલે નીચ… ચાહ પીએ તો પીત, વાયુ, સરદીના બ્યાધી દુર થાય.

તુલસી, સંમાણી ઝાડ (લજામણી) આંબો. બીલ્લી, કલાર (બોરીઓ]ના પાનની ચાહ રોજ પીવી.

૯૯=અગથીઆનું ઝાડ (**large ilower aghatia**) ધોળો અને રાતો બે જાત છે: સીંગ અને ફુલ શાક તરીકે વપરાય છે. આમળીના પાન જેવાં એના પાન છે. ૧) દાખલીમાં ૨૦ થી ૪૦) પાન રહે છે. એનું લાકડું બહુ હલકું અને પોચું છે. જળડી સળી જાય છે, અગસત્ય તારો ઊગે ત્યારે એના ફુળ અત્યંત પેદા થાય છે. એના ફુલનો રસ નાખ મુકે તો માથાનો દુખાવો નરમ પડે. નાખ ઝેરે સરદી મટે.

૧૦૦=કોઈબી કારણે માથુ દુખે તેમાં માંથાની નસોની નબળાઇ સમજવી. ટાળવે એને કપાળે બા તો. ઘી ઘસવાથી જે ફાયદો થાય તે ૩) શેર ઘી ખાવાથી ન થાય, બદામ લાંબા વખત ખાવાથી માથાને જે ફાયદો થાય છે. તે ફાયદો ઘી કપાળે અને માથે ઘસવાથી તરત થાય છે.

૧૦૧=નાક છીંકણી સુંઘે તેમાં અરીઠાની છાલ, નવસાર, તંબાકુ સફેદ મરી, કાળી ઘીસોડી કળી ચુનો એમાનું ૧ ચુરણ હોય છે.

૧૦૨+૧૦૩=કાંસિઈનું ફુલ અને મરી પાણીમા ઘસી લગાડે.

૧૦૪=મગજે કુશ્ચિત આવે=ખસખસ ૮) તો. જાયફળ ૧) તો. સફેદ મરી ૮) તો. ખાંડ શેર ૧।।, કમલ બીજ ૮) તો. માવા ૧) સેર બદામ ૮) તો. એલચી ૧) તો. એના લાડુ બનાવી ખાય.

૧૦૫=કેશર જાયફળ, મરી, ટોપરાનું તેલ એનો લેપ લગાડે

૧૦૬=મજકનું પાણી થંડુ પીવું=અથવા એની વરાળ માથે લેવી.

૧૦૭=પંતુનાના પાણના જેવનું ચુરણ અને તેલ માથે લગાડે

૧૦૮=રામબાણ ઈલાજ=ગોળ, કરીઆતુ, ચીકણાં, સુગંદર, કડુ એઓનો ઉકાળો ગોળ સાથ પીવો. કાનનો શુળ આંખનો શુળ, માથાનો દુખાવો મટે.

૧૦૯—સાધારણ ગરમ પાણીમાં પગ બોળે, અને માથે થંડા પાણીની ધાર ઉંચેથી નાખે પછી બીછાને જાય.

૧૧૦—મસ્તક મેટા ઝટ=Head Ache Cure

વગબાક	ગ્રેન	૩-૯૨
ફેરીણ	,,	-૯૮
મીલ્ક સુગર	,,	૪-૯૦

એક પડીકું પાણી સાથ ખવાડે.

૧૧૧—માથાનો દુખાવો } માટે અઘેડાના બીનું ચુરણ સુંઘે.
ફીટો
કફ

૧૧૨—વારંમવાર માથાનો દુખાવો ઊઠલો મારે તે માટે ઇંદ્ર વારણીનો રસ ૪) તો. તેલ ૧) તો. ઉકાળી તેલ બનાવે અને રોજ માથે લગાડે

૧૧૩—ઇંદ્રિ વારણીના મુળની છાલની ચટણી ૧) તો. તેલ ૪) તો. પાણી ૧૬ તો. ઉકાળે; તેલ બનાવી ઘસે.

૧૧૪—ઘોડા વજને પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે.

૧૧૫—હોજરીના બીગાડને લીધે માથું દુખે ત્યારે ગરમ પાણી પીવાય એટલું પીવું, અથવા ગરમ પાણીની પીચકારી અફ઼ગામા મારવી અને ત્રીફળાં, જેઠીમધનું સમભાગે ચુરણ ૦। તો. રોજ બે વાર ખાવું, ખોરાક બહુજ સાદો લેવા, છતાં માટેજ ખાવું, સ્વાદ માટે ન ખાવું.

૧૧૬—ઘોડા વજ અને મુંઠ સમભાગે બારીક ચુરણ કરે ને સુંઘે તો એકજ વખતમાં વાયુથી અથવા ગરમીથી થતા દુખાવા નરમ પડે,

૧૧૭—પીલી, નગોડના પાન, અજમો, માલ કાંકણી મસળીને તેની રોટલી બનાવી માથે મુકે. અથવા તેની બનાવી માથે શેકે તો તરત દરદ નરમ પડે.

ઝામર—માથાનો દુખાવો—દીવેલાના બીજને વાટવાં, દીવેલાના પાનને દીવેલ લગાડે ને ઉપર વાટેલી ચટણી ચોપડે. રોટલાનો આકાર કરે, ને ઉપર દીવેલ લગાડે. દરદીના માથા ઉપર ને રોટલો મુકે. ચટણી માથાને લાગે. અને પાનડું ઉપર રહે ને ઉપર પાટો બાંધી ૧૦) કલાક રહેવા દીએ. ૧) અઠવાડીઆ આ પ્રયોગ કરવો. ટાલક ઉપર દીવેલ ઘસીને પછી રોટલો મુકે તો જગાડી ફાયદો થાય; પગન તળીઆમાં દીવેલ લગાડી કાંસાના વાટકાથી ઘસે.

૧૧૮—કાળી મરોડી બીનવે, લુગડાં પર લગોડે ને ગળે બાંધે.

મીઠી પીસાબ—સાકરીઓ પરમો—મધુ પરમો.

૧=મીઠી પીસાબવાલા દરદીએ ખાંડ વગરની પણ દુધ સાથની ચાહ પેટ ભરીને બે ત્રણ વાર રોજ પીવી. નીકળતી ખાંડ ચાર દીવસમાં ઓછી થાયછે. સ્પેસીફીક ગ્રેવીટી તપાસતાં તે માલમ પડે છે.

૨—મીઠી પીસાબવાળા દરદી માટે—તલને ઘાણીમાં પીલી થોડું તેલ કહાડી લેવું, થોડું તેલ તલમાં રહેવા દેવું. આ તલના ખોળને ગોળ સાથ મેળવી લાડુ બનાવવા અને રોજ ખાવા. તલના લાડુ ચોકસ ઠંડી મોસમમા ખાવાનો રીવાજ બહુ લાંબા વખતનો છે અને તે ઠંડી દુર કરવા અને શરીરે ગરમી લાવવાનો વર્ધક હેતુ હોવો જોઇએ. મીઠી પીસાબવાળા દરદીને માટે આ ઇલાજ સસ્તો, સેહેલો અને સ્વાદિષ્ટ છે.

૩=પીસાબ ઘણી વાર થતી હોય=મીઠી પીસાબ હોય—તો ૯ પૈસાભાર કાળા તલ સહવારે નણુને કોઠે ખાવા.

૪=મીઠી પીસાબ માટે આંબાના ઝાડની અંતરછાલનો ઉકાળો નીચે મુજબ પીવાથી મીઠી પીસાબવાળા દરદીની પીસાબ કમી થાયછે. છાલ ચાર તોલા, પાણી શેર એકમાં ઉકાળી ૦ા શેર રાખીને પીવું. એમાં ભીલાની એકના કટકા કરી નાંખવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૫=મીઠી પીસાબ—આંબાના કુમળા પાંદડાં કાચાં અને તાજા ખાવાથી મીઠી પીસાબવાળાને ગુણ કરે.

૬=સાકરીઓ પરમો—ગળો સત્વ ૩ ભાગ, જેઠીમધ ૫ ભાગ,સુંઠ ૩ ભાગ, પારો ૧ ભાગ, ત્રીફળા ૩ ભાગ, આ પ્રમાણમાં સઘળા ચીજો મેળવી તેમાંથી ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી એક ગોળી દીવસમાં બે વાર ખાય તો સાકરીઓ પરમો નરમ પડે. તરીફળાં અને પારો પહેલાં સાથે મેળવવાં.

૭=મધુનાસીનો વેલો રજપુતાના તરફ થાય છે, નાગરવેલના જેવાં પણ અણી વગરના એના પાન છે, એના પાન અથવા ડાંખળી ચાવીને મીઠાસ ખાય તો ગળપણ લાગે નહી. ગોળના માટલામાં એનો રસ મુકાય તો ગોળમાં મીઠાશ રહે નહી.

મીઠી પીસાબ માટે—મધુનાસીની દાળી અને પાનનો પાણી સાથ વાટી કાઢેલો રસ બે તોલા રોજ બે વાર ખાધા આગળ પીએ તો ઘણો ફાયદો થાય.

૮=શરીરે શકતી, મીઠી પીસાબ—વડના ઝાડની છાલની ચાહ પીવાથી શરીરે શકતી ઘણી આવે છે અને મીઠી પીસાબવાળા દરદીને ઘણો ફાયદો થાય છે. છાલમા ૧૦ ટકા એસીડ ટેણીક છે.

૯=મીઠી પીસાબ માટે બકરાંની તલ્લીને છરી વતી કાપ મુકી અંદર તીકું ભરી ભુંજીને પંદર દીવસ ખાવામાં લે તો મીઠી પીસાબ-વાળા દરદીને ઘણો ફાયદો થાય છે.

૧૦+મીઠી પીસાબ ને ફાયદો થાય—ચીત્રાનું મુળીઉં, જાયફળ, જાવનત્રી, ધાણા, જીરું, સરવે સંભાગે લઇ ચુરણ બનાવે. ॥ તોલો ચુરણ રોજ સહવાર સાંજ ખાય, ઉપરથી તાજી છાસ અથવા દુધ પીએ અથવા ગોખરૂ, કાળા તલ, ખસખસ, સુકા આમળા, જાંબુના ઠરીઆનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેમાથી ॥ તોલા રોજ બે વાર ખાય.

૧૧=પીસુ (પીસાચી, જે માથેરાન, અને મામલેશ્વર બહુ થાય છે) ના પાન ॥ શેર. કેશર ॥ તોલા એનું ચુરણ ॥ તોલો સહવાર સાંજ રોજ ખાય અને ઉપરથી છાસ અથવા દુધ રોજ પીએ.

૧૨=મીઠી પીસાબને ફાયદો થાય-પીસનું અથવા પીસાચીનું ઝાહાડ માથેરાન અને મામલેશ્વરમાં ઘણા થાય છે તેના પાનની ચાહ રોજ બે વાર પીવી.

૧૩+મીઠી પીસાબવાળા દરદી માટે-ચણાના ભુસાની રોટી ખાવામાં ફાયદો થાય છે. એમાં સ્ટાર્ચ આંટો રહેતો નથી તેથી પીસાબમાં ખાંડનો વધારો થતો નથી.

૧૪=મધુ મરમો, મીઠી પીસાબને ફાયદો થાય—જવની રોટી, અને દુધ સીવાય બીજો ખોરાક લેવા નહીં, ઘણા દીવસ આ ઇલાજ ચાલુ રાખવાથી ફાયદો થાય. ૧૫ દિવસમાં તેના ગુણ જણાય.

૧૫=મીઠી પીસાબવાળા દરદો માટે—આમળાનું ચુરણ ॥ તોલો દીવસમાં ત્રણ વાર લેવાથી ફાયદો થાય. ખાધેલું અનાજ દરદીના શરીરમાં ખાંડ પેદા કરે છે તેનો અટકાવ થાય.

૧૬=મીઠી પીસાબ માટે—મરઘીનું એક ઇંડું સરકામાં બોળી રાખવું, તે નરમ થાય ત્યારે કોટલાં સાથે આખું ઇંડું દરદીએ રોજ સહવારે ભુખે પેટ ખાવું.

મીઠી પીસાબ માટે મધુનાસીના વેલાનો ॥ તોલો રસ ખાધા પહેલાં રોજ દરદી પીએ.

૧૮=મીઠી પીસાબ, પીસાબે પથરી—એ માટે અકસીર ઇલાજ છે. સરફોકા, સાથરા, કાસની એકેક તોલો, બનફશાહ, જુફા, કરીઆતુ, જેઠીમધ, રાજનશ, સુરીંજન, મેંદી, વરીઆળી, સાહજીરૂં, બેહેદાની છાલ, ગલો, કાળી દરાખ, ઉસને ખરદુસ, દારૂહળદર, મોટી હરડેની છાલ, ધાણા, ચોપચીની, ચીનીકબાલા, નાગર મોથ, આમળાની છાલ, દરેક ॥ તોલો, સીપીસતાન, ઉનાબ, દરેક બાર દાણા પાણી ૪ શેરમાં ઉકાળી અરધુ બળે ને પાણી ગાળી લેવું.

ખુછાને ફરી પાણી ૪શેર પાણી સાથે ઉકાળી ૧ શેર પાણી રહેવા દેવું, આ બધે પાણીને ઉકાળી ૦। શેર રાખવું. તેના ૩ ભાગ બનાવી રોજ ૩ વાર પીવું, એનો સામટો અરક બની શકે, તે રોજ પાવાથી બહુ મોટો ફાયદો થાય છે. આ નુકશો અસરકારક છે.

૧૯=મીઠી પીસાબ માટે–લોબાન ફુલ વાલ ૧ થી ૨ જમવા પહેલાં તરત લેવાં. ખાંડ ખાવી નહીં. (Boston Medical Journal) ખાવાના વખત સીવાય કવખતે કોઇ ચીજ ખાવી નહી.

૨૦=મીઠી પીસાબ —રૂના ઝાડની અંતર છાલ ૪ તોલા પાણી એક શેર એને ઉકાળી ૦। શેર રાખી ૩ વાર પીવું.

૨૧=મીઠી પીસાબ માટે––મીઠાને પાણી સાથે મેળવીને પાવાથી પીસાબ ઓછા થાય છે. અને ખાંડમાં ઘટાડો થાય છે.

૨૨=મીઠી પીસાબ માટે––લાલ એરંડીઆના મુળ બે તોલા, ધાણા બે તોલા, પાણી ૪૦ તોલાને ઉકાળી પાંચ તોલા પાણી રહે તે રોજ સવાર ભુખ પેટે પીએ.

૨૩=મધુ પ્રમેહ માટે ૨) વાલથી વધારે શીલાજીત દુધમાં પીવો.

૨૪=જાંબુડાની છાલનો ઉકાળો મધ સાથે રોજ પીવો.

૨૫=વડ, જાંબુ, ઉમરો, પીપળો આંબો, અરડુસો, ગરમાળો કરંજ આ વૃક્ષમાંથી જેટલાંની છાલ મળે તેટલાંનું સમભાગે ચુરણ બનાવી, તેમાં હરડે બેહેડાં આમળાનું ચુરણ સરખે ભાગે નાખી ૦॥ તોલો ચુરણ રોજ ૩ વાર મધ સાથે લેવું.

૨૬=પીપળાની ટીસી, કુમળાં પાન, છાલ. અથવા ટેટી જે મળે તેની ચાહ બનાવી બે વાર પીવી.

૨૭=હરણની લીંડીનું ચુરણ અથવા હરણનું મુત્ર ખાવામાં લેવું. હરણના શરીરપરની હવા લેવી; હરણ વસતાં હોય ત્યાં દરદીએ રહેવું.

૨૮=સાબર શીંગની ખાક ૦। વાલ આદુના રસમાં દરદીએ રોજ ખાવી.

૨૯=મીઠી પીસાબવાળાં દરદીને વાલની પાપડી અને ઘઉંની રોટી ખાવાથી ઘણો ફાયદો થાએ છે.

૩૦–દરદી ને ચાવલ આપવાની મના છે, અનાજ અથવા જમીન માં નો કંદ જેમાં–સ્ટાર્ચ હોય તે ખાવાની મના છે કારણ કે તેથી શરીરમાં ખાંડ પેદાથાય છે. આ દરદીને નુકસાન કરે છે મોઢાની લબ અને સ્ટાર્ચ સાથે મળેતો ખાંડ પેદા થાય છે એજ સબબથી રોટી અને અનાજ જેમ બહુ ચાવીને ખાઇએ ત્યારે તેમાં મીઠાસવધુ લાગે છે

૩૧–દરદીને જવના સાથવા ખાવા, જવને સેકી ને લોટ બનાવી ખાવા ફાયદા કારક છે

૩૨—લસણ ૦ાથી ૧ તો૦ રોજ દાળમાં, સાકભાજીમા કે ઘી માં તળી ને ખાવા બહુ ફાયદા કારક છે

૩૩—બીગોરીઆ (Belil) પાકા ફળ ને ૩ દીન પાણીમાં બીજ વવા તેના માંવાને એક અર્ક ક્રેકટ બનાવી તેની ના વાલની ગોળી કરે એક ગોળી દર ૩ કલાકે લેવી.

૩૪—કેસુદાનો અર્ક ૫ તોલા રોજ ૩ વારપીવો.

બનાવવાની રીત—કેસુદા—ખાખરાના લીલાફુલ ૧૦ શેર જો સુકા હોએતો ૫ શેર ને ૧ દીન બોળવા નાખવા પછી બાફવા તેને નીચવી ને ફુચા કાઢી નાખવા, પાણીને જંતરથી ગાળવું, પરહેજની જરૂર નથી થોડ દીવસે મીઠાસ વાળા પકવાન જરૂર ખાવા કેસુદાનો અર્ક, બીગોરીઆની ગોળી, બકરીનુ દુધ આચીને એકેક કલાકને અંતરે ચાલું લીએતો ઘણો ફાયદો થાય.

હલકી કસરત અથવા ચાલવાની કસરત રોજ કરવી

૩૫—નાળીએરનો ખોરાક વધુ લેવામાં દરદીને ફાયદો છે.

૩૬—કાળ કસોટીની છાલની ચાહ પીવી.

૩૭—આવળના મુલની છાલ, ગંધક એકેક તોલો અરીણુ, ૦ા તોલો સલાજીત ૦ા તો. એનુ ચુરણુ ૧] વાલ લેવું, ઉપરથી બાવલની છાલ ની અથવા જાંબુના ઠરીઆની ચાહ પીવી. મીઠાસ ખાવો નહીં.

૩૮—ત્રિફળાં, કાળીપાટ, મોથ, વાંસનાપાન એઓનું ચુરણુ ૦ા તો મધ સાથ લવું. ખોરાકમાં છાસ વધુ આપવી. પીસાબ ઓછી થવામાં અજાબ જેવો ફાયદો થાય છે.

૩૯—મધુનાસી નામની જડ જે મોંઢામાં રાખે, ચાવે, અને પછી સાકર ચાવે તો ગળપણુ લાગે નહીં. મીઠી પીસાબ માટે એ અકસીર છે: અરીણુના ઝેહરનેબી એ મારે છે

૪૦—મધુનાસી. (ગુડમારી=તોરાપાત) ૨, માસા, જાંબુના ઠરીઆ ૦ા તો. ગળાસ ૦ા તો રોજ બેવાર ખાએ.

૪૧—જંગલમાં ચરતાં બકરાનું દુધ નવટાંક દરેક કલાકે પીવું. જાત જાતનાં બુટીઓ બકરાંઓ જંગલમાં ખાય તેથી તેના દુધમાં અને ખાસ તેના મુતરમાં દેહક ગુણુ છે.

૪૨—આમળા ખાવાથી દરદીને ઘણો ગુણુ થાય છે. સ્ટાર્ચવાળા ખોરાકથી શરીરમાં જે ખાંડ ઉત્પન્ન થાય તેનો અટકાવ એ કરે

૪૩—તાંદળાના પાનનો રસ પીવો, અથવા કુમળાં પાનની ભાજી બનાવી ને ખાવી.

૪૪–મીઠી પીસાબ તપાસવાની રીત–કાચની નળીમાં દરદીની પીશાબ નાખે; તેમાં મોરથુથુંના પાણીના ટીંપાં નાંખે, પછી લાઇકર પોતાસના ટીંપાં નાખે તો પીસાબ લાલ થાય. થોડો વખત પછી એ લાલ રંગ ઊડી જાય, જો તે પીસાબ ગરમ કરે તો રંગ લાલ પાછોથાય.

કાચની નળીમાં દરદીની પીસાબ મુકે, તેના અરધા ભાગે લાઇકર પોતાસ ઊમેરે, નળી ગરમ કરે તો પીસાંબનો રંગ ભુરો પોર્ટવાઇન જેવો થાય.

મુત્ર કચ્છ–પીસાબ વારંમવાર છુટે–ગુરદાના દરદ.

૧=મુત્ર કચ્છ માટે—દુધમાં ગોળ મેળવીને પીવું.

૨=મુત્ર કચ્છ માટે—તાડનું મુળીઉ ચોખાના ધોવણમાં ઘસી પીવું.

૩=મુત્ર કચ્છ માટે—તાંદલીઆની ભાજીના મુળનો રસ ૦। તોલો વાસી પાણીમાં અથવા ચોખાના ધુણમાં પીવો

૪–મુત્ર કચ્છ—આંકડાના ફુલ છાયામાં સુકવેલાં ૧) એક શેર, જીરૂં ખંબાટી ૦। શેર એની ફાકી ૦। તોલો વાસી પાણીમાં અથવા ચોખાના ધુવણમાં પીવી.

૫–મુત્ર કચ્છ માટે—ચોમાસાના દીવસોમાં વાડામાં કુત્રી નામનુ કુત્રી ઘાસ થાય છે તેના બીજનું (ઝુમખાનું) ચુરણ ૦। તોલો લઇ છાસની સાથે પીવાથી દરદ તરત નાશ પામે છે.

૬–મુત્ર કચ્છ માટે—ગોખરૂંનો ઉકાળો તેમાં ૨) વાલ ગુંગળ નાખી પીવામાં લેવું.

૭–મુત્ર કચ્છ સારો થાય—પીસાબ છુટે—જીરાં સાથે જુનો ગોળ ખાવો.

૮–મુત્ર કચ્છ માટે અકસીર ઇલાજ—પાખન ભેદ, પીપર, તજ, એલચી દરેક ૧।। તોલો લઇ ચુરણ કરવું. ૬) તોલા ગોળ ગરમ કરવો તે રસ જેવો થાય તેમા ઉપલુ ચુરણ મેળવી ૧૪) ગોળી બનાવવી. ૧ ગોળી ચોખાના ધુણ સાથે રોજ ખાવી.

૯–મુત્ર કચ્છ માટે—૧ તોલો જેઠીમધ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

૧૦–મુત્ર કચ્છ માટે—ગલોનો સત્વ મધ સાથ ખાવો.

૧૧=પીસાબ ઘણી થતી હોય તો—૧) તોલો આદુનો રસ, સાકર સાથે મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો,

૧૨=પીસાબ પણી થાય તે માટે—જુવાર (અનાજના દાણાનો આટો ૧) શેર, ઘી ૦॥ શેર, ખાંડ ૦। શેર. એનો લાડુ બનાવી સવાર સાંજ દરેક વેળા ૦। શેર ખાવો.

સોમ રોગ એટલે પીસાબ વારંવાર થાય તે માટે—ભીંડાના બી, ગળોના સત્વ, તાલીમખાનાના બીજ દરેક ૦। ૦। તોલો લઇ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

૧૩=પીસાબ ઘણી થતી હોય ત્યારે બે આનીભાર ફુલવેળી હીરાકસી મલાઇ સાથ બે વખતજ ખાય તો ફાયદો થાય.

૧૪=મુત્ર કછ મટે } કુતરીઆં ઘાસના ઝુમખાનું ચુરણ ૦॥ તોલો
પીસાબ તરત છુટે— } છાસ ૦। શેર સાથ ખાય.

જુઓ "ગુરદાના દરદો" "પેસાબ છુટે"

મોતીઓ આંખનો—આંખના દરદો-

૧=મોતીઓ આંખનો—ખાપરીઉં: બરાસ કપુર, સુરમો, પોરનું-ગલની તપકીર, ઇામજી હરડે સંભાગે લઇ, ખુબ પાસીને તેની લુગદી કરે. તેને એરંડાના પાનમાં વીંટાળી સુતરથી બાંધે, તે ઉપર બે આંગળ મટોડીનું થડ કરે. લુગડી સુકાવા પછી ૪ છાણાના દેવતામાં પકવે, લાલ અંગારા જેવી લુગડો થાય તેને બહાર કાઢે તે ઠંડી પડે ને અંદરથી માખણ જેવું અંજન કાઢી લેય. આ અંજનથી આંધળાને બહુ ફાયદો થાય છે.

૨=મોતીઓ આંખમાં પાકે નહીં—આંખમાં મોતીઆની શરૂઆત થતાંજ બે તોલા વજનની સુધીની એક હરડેમાંથી ૦। તોલો લઇ તે મોઢામાં રાખી રાત્રે સુવું, અને તેનો રસ ગળવો. આ મુજબ એક માસ સુધી કરે તો મોતીઓ અટકે છે.

૩=મોતીઓ આંખનો—રેહાનના પાતરા છુંદી તેની લેપડી આંખ પર રાતરે અને દીસે ઘણા દીવસ બાંધે તો આંખનો મોતીઓ ખસે અને આંખે દેખાવા લાગે.

૪—આંખનો મોતીઓ—કાળા સાપની ચરબી અને પાણીમાં ઘસેળી નીરમળીને મેળવી આંખમાં લગાડવાથી તરતનો મોતીઓ કપાય છે.

૫—આંખના મોતીઆનો ઉપાય—સહરૂ થતા આંખના મોતીઆના ઇલાજ તરીકે સારી જાતની મોટી હરડે તોલો ૦॥, સાકર તોલા ૦॥, વાટીને રોજ સહવારે ભુખે પેટે ફાકવું અને પાણી પીવું. ૧ મહીના

સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો. ઘણા વૈદો આ ઇલાજની ભલામણ કરે છે.

૬—આંખનો મોતીઓ—સમુદ્રફીણને પાણીમાં વાટી તેના ટીપાં આંખમાં રોજ મારવા.

૭—મોતીઓ તથા આંખના ઘણા દરદોને ફાયદો આપે—ખાપરીઉં, ચીનાઈ બાકર, હરડે હીમજી સરખાભાગે લઇ ૭ દીન ખરલ કરી, તે આંખે રાત્રે સુતી વેળા રોજ આંજે તો આંખના દરદો નરમ પડે.

જુઓ "આંખના દરદો"

મોંઢાનિ બદબો—મોંઢાનિ લબ—મોંઢાપર કાલાસ.

૧—મોંઢાની વાસ બંધ પડે—૩ ભાગ ઉપલેટ, ૨) ભાગ પાપડીઓ ખાર મેળવી દાંતે ઘસે.

૨—બાળકનાં મોંઢામાંથી વાસ નીકળે તો હરડે અને બદામ ઘસીને ચટાડવી.

૩—મોંઢાપરના ચાઠાં નીકળે—કાળા મરી દીવેલમાં ઘસી લગાડવી.

૪—મોંઢાની બદબો મટે, [illegible] વધે—આદુ સાથે સુનામખી ખાવી.

૫—મોંઢાની ગંધ જાય—સાજીખાર ખારકના પાણી સાથે ખાવો.

૬—આગરૂ—બચ્ચાંને મોંઢે આગરૂ આવે તો હરડે અને બદામનો ઘસારો પાવો.

૭—મોંઢામાંથી લબ નીકળે તે બંધ થાય—ભોંયરીંગણીનાં સુકાં પાનનો [illegible] પાણી સાથે પીવો.

૯=મોંઢા ઉપરનો કાળાસ મટે—[illegible] સુંવાળી થાય—ચણાના આટાને પાણી સાથે મેળવી મસળવાથી મોંઢાની ચામડી સફાઇ પકડે. કોલ્ડ ક્રીમ લગાવવું પડે નહીં.

૧૧=મોંઢાનો કાળાસ ભાગે—[illegible] આટો પાણી સાથે મેળવી મોંઢા ઉપર ઘસવાથી મોંઢાનો રંગ [illegible] થાય.

૧૨=મોંઢા પરનો કાળાસ મટે—[illegible]ના દુધમાં હળદ ઘસી લગાડવી.

૧૩=મોંઢાપરની છાળીઆ (ઝાંઇ) [illegible] અને લાલી આવે (કોથે) અથવા સંખોડીને પાણીમાં ઘસીને મોંઢાપર લગાડે.

૧૪=મોંઢાથી ગરમી નરમ પડે—સુજીની ભાજી કાચી ચાવે અથવા તેના રસથી કોગળા કરે.

૧૫=ખારી હવાવાળી જગામાં તડકે ફરવાથી મોંઢા ઉપર કાલાસ આવે તે તે માટે કેરીના રસ અથવા લીંબુનો રસ લગાડે.

૧૬=મસુરની અથવા ચણાની દાળનો લોટ, હળદર, તેલ ભેળવી મોંઢે લગાડે તો ચેહેરો કાંતિવાન થાય,

---

મોંઢાની ખરાબ વાસ.

૧=મોંઢાની ખરાબ વાસ દુર થાય—ધાણા ચાવવાથી ખરાબ વાસ દુર થાય છે

૨=મોંઢાની ગંધ જાય—સમુદ્રફળ ગાયના ઘી સાથ ખાવું.

મોંઢું વાસ મારે તો હરડા બેહેરાં અને આમળાનો ઉકાળો કરી કોગળા કરવા. (ભોગીને ઈલાજ) હરડાં ૨, ટંકણખાર ફુલાવેલો ૩, બેહડાં ૨, કપુર ૧ ભાગ મેળવી મંજન કરવું.

૩=મોંઢામાં ગરમી હોય ત્યારે—એલચી અને ફટકી સંભાગે મેળવી તેનું ચુરણ બે વાલ અથવા વધુ મોંઢામાં રાખે. દીવસમાં પાંચ વાર રાખે, મોંઢામાં પાણી છુટે તે બહાર કહાડી નાંખે.

૪=મોં આવે (ભાગકનુ)—બદામની મીજ (ચીચ) પાણીમાં ભીંજવી રાખે, નરમ પડે ત્યારે તાંબાના કાગશીઆની ઉપર તેને પાણી સાથ ઘસીને મોંઢામાં લગાડે.

૫=જેઠીમધના શીરાની ટુકડી મોંઢામાં રાખવી.

શીરો બનાવવાની રીત—જેઠીમધનું ચુરણ ૧ ભાગ, પાણી ૩૨ ભાગ ઉકાળવું, અરધું બાળવું, પછી વટ બનાવી તડકે સુકવવું, ફરી તેનો ભુકો કરી પાણી સાથ ઉકાળી શીરો કાળો બનાવે. તે માવા જેવો થાય તેના કટકા પાડે.

૬=મુખવાસ મોંમાં રાખે. એલચી દાણા તુલસીના બી, સુગંધી વાળો સંભાગે નાગરવેલના પાનમાં ગોળી બનાવે.

૭=હોજરીના બગાડથી વાસ નિકળે ખાધા પછી વાસ જણાય તો ૦ તોલો હાડકાનો કોલસો ખાધા પછી ખાવો.

મોંઢાપર કરચળી.

૧=મોંઢાપર કરચળી ન આવે--ગલોનો સત્વ એ માસા રોજ ખાવો.

૨=કરચળી મોંઢાપર આવે ત્યારે સાફેદ તેલ પીવામા અને મસળવામાં આપવું. ટામેટા, સરકો અને તેલ નાખી કચુંબર બનાવી રોજ ખાવી.

મોંઢામાં ચાંદી-મોંઢું પાકે-મોંઢામાં ગરમી.

૧=મેદીના પાનની અથવા બાવળના પાનની લુગડી મોંઢામાં રાખવી.

૨=ફુલવેલી ફટકડી ૪ વાલ, પાણી ૦। શેર મેળવી કોગળા કરવા.

૩=અકલગરાની ભુકી મોંઢામાં ફેરવવી.

૪=ચણોઠી અથવા તુઅરના પાન મોઢાંમાં ચાવવાં.

૫=તલ ચાવી ખાવા, અથવા તલના તેલના કોગળા કરવા.

૬=કાથો, એલચી, હીરાદખણની ભુકી દાબવી.

૭=સંખજીરૂં અને કાથો એની ભુકી દાબવી.

૮=મોઢું પાકે તે માટે--સોનાગેરૂં. સંખજીરૂં એકેક તાલો, મોર થુથુ ૧ વાલનું ચુરણ ગરમીવાળા ભાગપર દાબે.

૯-સંખજીરૂં, સોનાગેરૂ, પીપલાની છાલનું અથવા પાનનું ચુરણ, રસવંતી, એલચીની રાખ, એમાંથી જે મળે તેનું ચુરણ મોંમાં લગાડવું.

૧૦-મોંઢામાં ગરમી થાય તે માટે—જીરૂં અને સાકર મોઢાંમાં રાખી તેનો રસ ગળવો.

મોંઢાની સખત ગરમી નરમ પડે, ચાંદી અને અગન નરમ પડે—જેઠીમધની ખતાઇ મોંમાં રાખી રસ ગળીઆ કરે અથવા બીજગન મોંમાં રાખી રસ ગળે અથવા ગુળદાવડીના ફુલ અથવા ચંપેલીના પાનના ઉકાળાથી કોગળા કરે અથવા ગુલદાવડીના પાન, એલચી, સાકર મોંમા રાખે તો ગમે તેવી ગરમી હોય તે નરમ પડે.

૧૨=મોંઢાની ધરમી, મોંઢાની ચાંદી મટે—જેઠીમધનો શીરો મોંઢામાં રાખવો. રસ મોંઢામાં એકઠો થાય તે કાઢી નાખવો.

૧૩–મોઢું પાકેલું સુધરે—જાયના ધોળા પાન ૪ ભાગ, કાંટાસરીઉં ૪ ભાગ, જીરૂં સફેદ ૫ ભાગ, હળદ ૩ ભાગ એની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી, મોંઢામાં રાખી રસ ગળે.

૧૪–મોંઢામાં ગરમી થાય ત્યારે—ભાંગરાનો પાલો ચાવીને મોંમાં રાખવો રસ એકઠો થાય તે બહાર કાઢવો.

૧૫–મોંઢાના ચાવણીઆની વચમાં ગુમડાં થાય તે માટે—ભોંયરીંગણીના અથવા વેગણના બીનું ચુરણ દાબે.

૧૬–પાકેલુ મ્હોં સારૂ થાય—ટંકણખાર ૧ ભાગ, મધ ૪ ભાગ ભાગ મેલવીને મોઢામાં લગાડવું.

૧૭–મોઢું પાકે ત્યારે—ગુલાબના ફુલ તોલા ૧, વંશલોચન ૧॥ તોલો, એનો ભુકો કરીને ॥ તોલો મોઢમાં મુકે તો જલદી ફાયદો થાય છે.

૧૮–મોંઢાની ચાંદી અથવા ગરમી માટે—પાંન સાથ ખાવાનો કાથો ભુકો કરીને મોંઢામાં દબાવે. ગરમીની રસી મોંઢામાં એકઠી થવા દેવી, મોંઢું રસીથી ભરાઇ જાય ત્યારે તે બહાર કાહડી નાખવી. પેટમાં તે રસી જાય તો અડચણ નથી.

૧૯–મોંઢાની ગરમી માટે આલુ ચુસીચુસીને તેનો રસ ગળવો.

૨૦–મોઢું કડવું થાએ તે માટે વરીઆળી અને સાકર થંડા પાણીમાં વાટી, ગાળીને દરદી પીએ તો તરત કડવાસ નીકળી જાએ.

૨૧=મોઢુ પાકે માટે—આવળના ફુલને છાયામાં સુકાવી ચણા જેટલી ગોળી બનાવે તે મોઢામાં રાખે, રસી એકઠી થાય તેપથુકી નાખે. મોંઢામાં ચાંદી હોય ખવાતુ બી ન હોય તેને બી ફાયદો કરે.

મોંઢા પર તેજી આવે.

૧–મોઢાં પર તેજી આવે—હરડે, દુધ, અને સુનામખી રોજ ખાવી.

૨–મોંઢા પર નુર આવે—ગાયના દુધ સાથે સાજીખાર ખાવો.

૩–મોંઢા ઉપર તેજી આવે—॥ તોલો સુનામખી રોજ ગુલકન સાથ ખાવી.

મોંઢાની ખુબસુરતી વધે—દુધમાં લીંબુ નીચવીને તે સહવાર સાંજ મોંઢે મસળે

૪–મોંઢા ઊપર લાલી આવે—ભોંયરીંગણીના પાતરાંનો ભુકો ૧ ચમચી ભરી રોજ પાણી સાથે ખાવો.

૫–મોઢે લાલી આવે—મોચરીંગણીના પાદડાંની ફાકી ઠંડા પાણી સાથે રોજ મારે તો ખાધેલું પાચન થાય અને મોઢે લાલી આવે.

૬–મોંઢાનું તેજ વધે—જેઠીમધના ભુકાને ગરમ પાણી સાથ મેળવીને મોંઢા ઉપર લગાડે તો ચામડી સુંવાળી થાય અને તેજ વધે જેઠીમધ ખાવામાં બી લીએ.

૭–મોંઢા પર લાલી આવે—ગાંજર ભુંજીને ખાવાથી મોંઢે લાલી આવે.

મોંઢા પર હોડર.

હોડર મોઢા ઉપર આવે ત્યારે સુંઠ પાણીમાં ઘસી લગાડવી,

મોરચી.

૧–મોરચી માટે—સુંઠ, સંચર, લીંબુનો રસ સંભાગે મેળવી અડધો તોલો ખાવો.

૨–મોરચી—મોરચી માટે મસતકી ખાવામાં અપાય છે.

હૃદયના ધપકારા,

૧–વાયુના જોરથી હોય તો સુંઠ, પીપર, એલચી વગેરે ખાવામાં લેવી.

૨–સાંભર સીંગાની ભસ્મ ૨) વાલ ગાયના ઘીમાં ખાવી.

૩–ફેપલેટનું ચુરણ મધ સાથ ખાવું.

૪–સુંઠ, તલ, ગોળ ત્રણે મેળવી ખાવાં.

૫–શેકલાં કાકચીઆ બે વાલ ખાવાં,

૬–નદીમાની નાની છીપલીઓની ભસ્મ બે આનીભાર ઉના પાણીમાં પીવી.

૭–હૃદયની ગતી બંધ થાય—વિછીકાનું ચુરણ વધુ પ્રમાણમાં આપે તો હૃદયની ગતી બંધ પડી જાય.

૮–હૃદય (Heart) ના ધપકારા માટે જેમ અંગ્રેજીમાં ડીજી-ટેલીસના પાતરાં વપરાય છે, તેવીજ રીતે કરેણુના પાંતરા વપરાય છે. કરેણુ અને ડીજીટેલીસના પાતરાંનો ગુણ એક સરખો છે.

૯–હૃદયના ધપકારા માટે કેરબો ઘસીને પીવામાં આવે છે.

રગતપીત–પીતનાં ચાંદા.

૧–રગતપીતના ચાકાં માટે—સાગરગોટાના મુળ શેર ૦| પાણીમાં ભીંજવી રાખી, તેનો રસ કાહડી તેના ૩) ભાગ કરે, ૧ ભાગ રોજ સવારે ૩) દીવસ પીએ.

૩–રગતપીત સારૂં થાય—ભાંગના રસ સાથે સમુદ્રફળ પકવેલો ૦॥ તો. અથવા વધારે ૩) દીન ખાય. એક ફળ અથવા વધારે રોજ ૩) દીન સુધી ખાય. ચણાના આટાની રોટી અને ઘી ખાય. બીજું કાંઇ ખાય નહીં.

૨–પીત–રગતપીત–ચાંદા અગનવાળા— } સીંધાલુણ ઘીમાં ઘસી લગાડે અથવા મરીનું ચુરણ ઘીમાં મેળવી લગાડે, અથવા હરડાં, બેહડાં, આમળાનું ચુરણ ૦॥ તોલો મધ તથા પાણી સાથે રોજ બે વાર ખાય.

૪–રગતપીત માટે—જુરાંહલવાનો ગર રૂંધ તોલો ૦॥ રોજ બે વાર ૨૧ દીન ખાય. ખોરાકમાં ચાવલ અને દુધ સીવાય બીજું કાંઇ ખાય નહીં.

૫–પીતના ચાકાં માટે—સમુદ્રફીણ ૧ ભાગ, અને સરેશ ૧ ભાગ મેળવી લગાડે.

૬–શરીરે પીતના ચાંદા—રસોત, મરી, અફીણ, લીમડાના પાનરાં, ચાક, સુફાગરી, કેટક બીજ. સંભાગે લઇ તેની વટાણા જેવડી ગોળી કરી રોજ ૧ વાર ખાવી. નાનું ધાવતું બચ્ચું હોય તો માતાના દુધમા ગોળી જરા ઘસીને તેની ઉમરના પ્રમાણમાં પાવી.

૭–પીતનાં ચાકાં શરીરે હોય તો—કોઠીના પાનનો રસ ૧ તોલો સાકર ૦| તોલો મેળવી દીનમાં બે વાર પીવો. કોઠીના પાનનો લેપ કરી ચાંદાપર મુકવો. અથવા પાન દહીંમાં વાટી શરીરે ચોળવું. આ ઇલાજથી ચાકાં બેસી જશે.

૮–રગતપીત માટે—ચોલાઈ ભાજીનો રસ શેર ૦॥, ઘી શેર ૦| એને ઉકાળે પાણી બળી રહે ત્યારે ઘી ચાંદાપર લગાવું.

૯–રગતપીત માટે—ચારોળીનું તેલ બદામના મગજના તેલ જેવો ગુણ ધરાવે છે.

પીટ શરીર ઉપર હોય તો—ત્યાં ચારોળી દુધમાં વાટી મસળવી.

૧૦–રક્તપીત—માટે ૧–વાલ કબુતરના ચરકનું ચુરણ મધ સાથે અપાય છે.

૧૧–રક્તપીત—માટે તાંદળજાની ભાજીનો રસ અને ઘી સંભાગે ઉકાળી પાણી બળી જાય ને ઘી રહે તે ચાકાંપર લગાડવું.

૧૨–રક્તપીત શરીરે ફુટી નીકળે–શરીર પર ચાંઠા થાય, હાથ પગનાં આંગળાં ખરવા માંડે તો અગથીઆનું ઘી ૦। તોલો રોજ ખાવું. ઘી બનાવવાની રીત અગથીઆના ફુલોનું સુરણ શેર બે દુધ શેર ૨૫ માં નાંખી દહીં જમાવી તેમાંથી ઘી બનાવવું.

૧૩=રગતપીત્ત, ચામડીના દરદો માટે––લીમડા ઉપરની ગલોનો રસ બે તોલા અને દીવેલ ૧ તોલો દરદી ૭ માસ સુધી રોજ ૧ વાર ખાય ખોરાકમાં મગ, અને ચોખા સીવાય બીજુ કાંઇ ખાય નહીં.

૧૪=હાથના આંગળામાં પાણી ભરાય છે. કોઇવાર આંગળામાં થી પાણી ટપકે છે, અને અગન બળે છે. તે માટે ઇલાજ—મરી, જુની ઇંટ અને ઘી સરખે ભાગે લેવું. ઘીને ૧૦૦ પાણીએ ધોવું અને ત્રાંબાના ખુમચામાં મૂકવું. બીજી ચીજો મેળવીને ત્રાંબાના કળસીઆ વતી ખુબ ઘસીને મલમ બનાવવો, એ મલમ લગાડવો.

૧૫=રગતપીતના ચાઠાં મટે––અમલસારો ગંધક ૦।। તોલો અને પારો ૧।। તોલા, મોરથુથુ ૪ તોલા. એ બધાની મેળવણીનું ૧ તોલો સુરણ, ૪ તોલા ધોયેલા ઘીમાં મેળવી લગાડવું.

ગંધક શુદ્ધ કરવા––અંગ્રેજીરીતે ગંધકને ભઠ્ઠીમાં ઉરાડીને સુધ કરે છે

દેશી વૈદ્દામા નીચે મુજબ સુધ થાય છે.

૧ શેર ઘી તાવી તેમાં ૧ શેર ગંધક પીગળાવવો. ૧ બીજા વાસણમાં ૧ શેર થડુ દુધ મુકી તે ઉપર જાડું લુગડું બાંધવું તે લુગડાની ઉપર ગંધક અને ઘીની મેળવણી નાંખવી, ગંધક અને ઘી કપડાંમાંથી ગળી– દુધમાં પડશે. બીજો કચરો લુગડાપર અટકી રહેશે. ગંધક વજને ભારી હોવાથી દુધની નીચે ઠરશે. ઘી હલકુ હોવાથી દુધની ઉપર રહેશે. થડું થવા પછી ઘી બંધાઇ જશે તે દુધની ઉપ- રથી કાઢી લેવું. પછી દુધને નીપારી ગંધકને સુકવવો,

બીજી રીત––૧ વાસણમાં ૧ શેર દુધ મુકવું તે ઉપર જાડું કપડું બાંધવું. કપડાંની ઉપર ૦। શેર ગંધકનો ભુકો મુકવો, તે વાસણ ચુલાપર મુકી દુધ ઉકાળવું. દુધની વરાળથી કપડાં ઉપરની ગંધક પીગળી દુધમાં પડશે અને કચરો કપડાંપર રહેશે. વાસણમાથી દુધ નીપારી લેવુ અને ગંધકને સુકવવી.

૧૬–રગતપીત માટે—ગંધક તોલો ૧।, પારો તોલો ૦।। અને ખરળ કરી એકરસ કરવા; પછી તલનું તેલ જરા જરા નાંખતાં જવું અને ખરળ કરતાં જવું. મધના જેવું ધારૂં બને ત્યાં સુધી તેલ નાંખવું અને તે ચાંઠાપર લગાડવું.

૧૭-રગતપીત—આંબાની અંતરછાલ, જાંબુરી, પીપરો, કરમડીની છાલ સંભાગે લઇ પાણી સાથ મસળી ૦ા શેર રસ કહાડવો તેમાં કળીચુનો બેઆની ભાર મેલવી ૦ાા ભાગ સહવારે અને ૦ાા ભાગ સાંજે પાએ. આ મુજબ લાંબો વખત ચાલુ રાખે, ખોરાકમા નાગળીની રોટી સીવાય કાંઇ ખાય નહી, (જાંબુના હરીઆને સુંઠબરોતી કહે છે.)

૧૮-શરીરમાં પીત વધે—શરીરના કોઇ પણ ભાગ પર કાળી છાંત પડે, ગાંઠ બંધાય તો જાણવું જે લોહી બગડયું છે અને પીતનો ભાગ વધ્યા છે. એ માટે જીરૂ અને સુનામખી દરેક ૦ા તોલો, પાશેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવવું, સહવારે તેને ચોળી ગાળીને રોજ પીવું. સુખડ અને રતાંજળી પાણીમાં ઘસીને છાતીપર અને તેના નીચલા ભાગ ઉપર લગાડ્યા કરવી.

૧૯=રગતપીતના ચાઠાં સારા થાય—સાપની કાંચરીની રાખ તલના તેલમાં મેળવી ચાઠાંપર લગાડે.

૨૦=રગતપીત, શરીરે ચાઠાં, હાથ પગના નખ ખવાય—આમળા તથા લીમના પાનનો રસ દરેક ૦ાા તોલો, સહવાર સાંજ ભૂખે પેટ ૨૧) દીન પાએ. જરૂર હોય તો વધુ દીવસ ચાલુ રાખે.

૨૧=રગતપીત—૧ ભાગ સમુદ્રફીણ અને તેટલોજ સરકો લઇ મલમ જેવું બનાવી પિત ઉપર લગાડવુ, દારૂ, માછલી, તેલ, મરચુ, ખાતું ન ખાવું.

૨૨=શરીરે રગતપીટનાં ચાંદા—સંજીખાર અને સીંધાલુણ કડવા તેલમાં મેળવીને શરીરે ૧ કલાક સુધી મસળવા પછી ગરમ પાણીએ સેક કરવો અથવા પાણીનો બાફ લેવો.

૨૩=રગતપીતવાળા દરદીને સાપની કાંચળી બાળીને તેની રાખ ૧ ચોખાભાર (એક ગ્રેન) જેટલી રોજ એકવાર ઘી સાથે ખવાડવી. ખોરાકમાં દુધ અને ભાત સીવાય બીજું કાંઇ ખવાડવું નહી. જેટલા દીવસ દવા ખાવામાં લે તેથી બમણા દીવસ પરેજી રાખે.

૨૪-રગતપીત માટે આમળાનું ચુરણ તથા લીમડાનો રસ દરેક ૦ાા તોલો મેળવીને સાકેર સાથે દીન ૩૧ પાએ (ઇલાજ ચોકસ છે.)

૨૫-રગતપીત—રગતપીતવાળો દરદી સાપની કાંચળી ૧ થી ૨ માસ માસ બે સુધી ખજુર સાથે રોજ ખાય તો ઘણો ફાયદો થાય (આ ઇલાજ ઘણો જણીતો છે.

૨૬—રગતપીત માટે—સાપની કાંચળી માસા બે લઇ ખજુર સાથ ખવાડે. જો પગનાં તળીઆમાં નાસુર પડે તો હળદર ૧૦ ભાગ, પારો ભાગ ૫) ઘી ભાગ ૩૦ ને ૪ પહોર ખરળ કરી રૂમાં મેળવીને મુકે.

૨૭—રગતપીત્તા દરદીને હરડાં, બેહડાં, અને આમળાનું ચુરણ ૦ાા તોના અથવા વધારે દરરોજ બે વાર ૬ માસ સુધી ખવાડવું ખોરાકમાં મગની દાળ અને રોટી તથા બીજો હલકો ખોરાક ખવાડવો.

૨૮—રક્તપીત—કાયફીના છોડના મુલીઆંનો રસ ૦ા શેર કહાડી દરદીને રોજ પીવો.

૨૯—રગતપીત માટે—કીડામારીના પાનનો રસ ૦ાા તોલો રોજ પીએ તો ફાયદો થાય.

૩૦—રગતપીત, માઉસનો કોહવાટ—મીણ, રાળ, માણસના હાડકાના ચુરણ સંભાગે લઇ તેનું તેલ પાતાળ યંત્રથી કાઢી શરીરે લગાડે. આ તેલ ઘણુંજ ફાયદામંદ છે.

રગતપીતના ચાઠાં=ચામરોગ, રૂમીરોગ લેપ્રોસી.

૩૧—ચાલમોગરા તેલ લગાડવું અને ૧૫) ટીપાં ખાંડ સાથ ખાવા.

૩૨—કસુંદરાનુ મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૩૩—લીમડા, પીપળ, બાવળની છાલ, બોરડીની છાલનું ચુરણ ૦ાા તો, રોજ બે વાર લેવું. આ બધી છાલોને પાણીમાં ઘસી ચાઠાં ઉપર લગાડે.

૩૪—ગરમાળાનો ગર (અમલતાસ) ૧, અથવા. ૨, તોલા, લગાડે રોજ બે વાર પાણી સાથ બે માસ સુધી ખાવો પછી ૨, માસ સુધી ૦ા તો, ગંધક, સરબત સાથ રોજ બે વાર ખાવો.

૩૫—રગતપીટવાળા દરદીને કોહવાટમાંથી રસી ગળે, ત્યારે કામરીઆ સાપનુ માંસ ખવાડે.

૩૬—અરડુંસી આ દરદી માટે બહુજ ઉપયોગી છે. જ્યાં અરડુંસી મળે ત્યાં દરદીએ જીવવાની આશા છોડવી નહીં.

૩૭—રગતપીત માટે—કલોજી, બોડાસીંગ, આગરાઇ, મરી, હળદ દરેક ૩ તોલાનું ચુરણ બનાવી તેના ૧૪ પડીકાં કરે. ૧ પડીકું રોજ સહવારે ૦ા શેર દુધ અને ૦ા શેર પાણીમાં મેળવીને ૧૨ દીન પીએ. મીઠાં વગરના ચાવલ અને દુધ સીવાય બીજું કંઇ ખાય નહી. પડીકા ખાવાં પહેલાં ૧ જુલાબ આપે.

૩૮-ઈંદ્રવાયનાની જડ ૩ તોલા, વરીઆળી ૧׀׀ તોલો. પાણી ׀׀׀ શેર એ સઘળાંને ઉકાળી નવટાંક પાણી રાખે. તે પાણી દરદીને પીવાડે. ׀׀׀ કલાક પછી ખીચડી ખવાડે.

૩૯-હીંગળો, પારેલાક, રાળ, આકડાની છાલ દરેક ૧ તોલો એના ૧૪ પડીકાં બનાવવાં, દરદીને નદા નાગો કરી ઓઢાડીને રોજ ૧ પડીકાંની ધુંણી આપે. ૧૪ દીન ચાલુ રાખે, મજીના રંગનો કાળો દોરો સરીરપર વીંટાળી રાખવાની જરૂર જણાય છે.

રકતપી (Leprocy) માટે—મમરીના રસમાં તાંબુ ભસમ થાય છે તે ભસમ પીટવાળાં દરદીને લગાડતો ફાયદા માટે.

જુઓ "લોહી નીકળે"

રક્તસ્ત્રાવ-લોહીનું પડવું.

૧=લોહીના ઝાડા માટે—દુધ શેર ׀׀ ની અંદર પાણી શેર અરધો નાખી અંદર કાળી દરાખ તોલો ׀׀ નાખી ગરમ કરી દીવસમાં બે વાર પીવું.

૨-રકતસ્ત્રાવ,—પીસાબ સાથે લોહી પડે ત્યારે સતાવરીનું સુરણ તોલો ׀׀, દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦ મેળવી, પાણી બળી જાય ત્યાં સુધી ઉકાળી, સાંકર તોલો ૧, ઘી તોલો ૧ સાથે મેળવી પીવું.

૩-રકતસ્ત્રાવ, ઝાડાનું લોહી—સાકર તોલો ૧, દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦, પાણી બધું બળી જાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું અને પીવું.

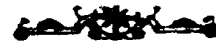
૪-રગતસ્ત્રાવ—લોહીવાળા હરસના મસા માટે—તોલો ૧, ઘી તોલો ׀׀, ગાયના છાણનોરસ તોલો ׀׀

૫-રકતસ્ત્રાવ (નાકમાંથી લોહીનું નીકળવું) લીલી દરાખના ટીપાં ૧૨ નાકમાં નાખવાં તથા સુકી દરાખ પાણી સાથે મેળવી તેના ૧૨ ટીપાં નાખવાં.

૬-રકતસ્ત્રાવ-(Bleeding) દરાખ કાળી ૧ તોલો, દુધ ׀׀ શેર પાણી ׀׀׀ શેરને મેળવી ઉકાળવું. ׀׀׀ શેર પાણી બળી જાય ત્યારે ગાળીને પીવું. કોઈ પણ જગાથી નીકળતું લોહી બંધ થાય છે.

૭–રક્તસ્રાવ—શરીરના કોઈપણ ભાગમાંથી નીકળતું લોહી અટકે છે. આંકડાના ફુલનો ૨ તોલા, અફીણ ૦ાા તોલો, સેકેલું સીંધાલુણ બે તોલા એની એક ગોળી કરવી એક ગોળી દીનમાં ત્રણ વાર ખાવી.

રતાંધળો.

૧–રતાંધળો—લીમડાનું મુળીઉં અને બાવળની પાળીએનો કવાથ પીવામાં લેવો.

૨–રતાંધળો–પીપરને ગૌમુત્રમાં ઘસી અંજન કરવું. અગથીઆની ભાજી રોજ ખાવી.

૩–રતાંધળો, આંખની રતાસ મટે—સમુદ્રફીણ જે ૧ જાતની માછલીનું હાડકું છે તે સાકર સાથે ઘસી આંખે લગાડવું.

૪–રતાંધળો—અધેસરાના પાતરાં ખુંદી તેની લેપડી આંખે બાંધે અને માટે મુકે. (બીજો ઇલાજ) માણસના કાનનો મેળ મધ સાથે મેળવી દીન ૧૪ આંજે તો રતાંધળો સાનો થાય.

રતાંધળો—બકરીના મુતરમાં લવંગ ઘસી અંજન કરવું.

૫–રતાંધળા માટે ઇલાજ—બકરીની કલેજાના રસમાં કપીલો તથા મરી સંભાગે ખરલ કરે. તેનુ અંજન આંખમાં લગાડે. તલનું તેલ બીલકુલ ખાએ નહીં જેમ હરણ વાઘથી નાસે તેમ રતાંધળાવાળા દરદીએ તેલથી દૂર રહેવું.

૬–રતાંધળા માટે—ડોડીની ભાજી પાણીમાં બાફી તેનું નવટાંક ૫.ગી સહવારે અને ભુખે પેટે પંદર દીવસ પીએ.

૭–રતાંધળો, અને માથાના દુખાવા સાથે આંખ દુખે એ માટે—ચણોઠીના મુળને પાણીમાં ઘસી આંખની આસપાસ ઘણી વાર લગાડે તથા લીમડાના પાનનો રસ દરેક ૦ાા તોલો, સહવાર સાંજ ભુખે પેટે ૨૧) દીન પીએ. જરૂર હોય તો વધુ દીન ચાલુ રાખે.

૮–રતાંધળો—રૂ અને કપાસના પાણીમાં વાટી તેની લેપડી ગરદન ઉપર ૨૧ દીન સુધી બાંધવી.

૯–રતાંધળો સારો થાય—ગુવારના પાતરાનું શાક ખાવું.

૧૦–રતાંધળો –પાંચ તોલા ગોળ, ઘી સાથે મેળવી સહવારે રોજ ખાવો.

૧૧–રતાંધળો સારો થાય, ઝાંખ આંખની મટે—જેઠીમધના મુળીયાં બકરાના મુતરમાં ઘસીને આંજવા,

૧૨-રતાંધલો—ચોઇની ભાજીના બીની રાખ આંખે આંજવી.

૧૩-રતાંધલો—પીપરને ગૌમુત્રમાં ઘસી અંજન કરવું.

૧૪-લવંગને બકરીના મુત્રમાં ઘસી આંજવું-

૧૫-સાટોડીનું મૂળ પાણીમાં ઘસી આંજવું.

૧૬-સમુદ્રફીણ અને સાકરનું ચુરણ આંખે ભરવું.

૧૭-કાળી તુળસીના પાનનો રસ ૨) ટીપાં આંખમાં નાંખવા.

૧૮-કાળાં મરી દહીંમાં ઘસી આંજવું.

૧૯-અગથીઆની ભાજીનું સાક રોજ ખાવું.

૨૦-રતાંધળો, ઝાંઝવો મટે—કમોડના ચોખાને પાણીમાં સદવારે ભીંજવે, સાંજે ગાળી લીએ. તે પાણીમાં લાલ ફુલવાળા કપાસનું મુળીઉં ઘસી અંજન કરે.

૨૧-રતાંધળો સારો થાય-બોપાનર્રી—(ગળજીભી=ગાઓજબાન)નો રસ એક તોલો, ઘી અને સાકર સાથે સાત દીવસ ખાય.

૨૨-રતાંધળો સારો થાય—બુરાં કાદરાનો રસ અથવા મૃગનો બુકો ૨૧ દીવસ આંખે આંજે. એના ફુલનો રસ પણ કામ આવે

૨૩-રતાંધળો સારો થાય—બોરના ઠળીઆની મીંજ (મગજ) તથા સાબુ સંભાગે ખરળ કર, તેની ગોળીઓ બનાવે. તે ગોળી વાસી પાણીમાં ઘસી મધ જેવા ઘાહડા ઘસાડા બનાવી ૩ દીવસ રાત્રે સુતી વખતે અંજન કરે.

૨૪-વછનાગ વેલો, (વસંત વેલો, બસન વેલો) એ વેલાના રસને કાદવના વાસણમાં મુકે તો રસ બંધાઇને જેલી જેવો થાય તે આંખપર મુકે તો આંખની રતાસ કાપે: ને ખાવામાં લીએ તે રતાંધળો સારો થાય.

૨૫-રતાંધળો સારો થાય—સંધેસરાના પાનનો રસ ૨) તીપાં આખમાં નાંખે.

૨૬-રતાંધળો—ઇંગારપર વેંગણું બાફવાથી જે રસ વેંગણામાંથી નીકળે તે આંખ આંજે તો રતાંધળો સારે થાય.

૨૭-રતાંધળો સારો થાય-પાડા જાણવરના કાનનો મેલ આંખે આંજે તો રતાંધળો સારો થાય.

૨૮-રતાંધળાં દરદીને કારેલીના પાનનો રસ આંખે આજે અથવા ૨૦મા મરી ઘસી અંજન કરે.

૨૯—રતાંધળાને બકરાંની તલ્લી ભુંજી તે ઉપર બકરાંના પીટાનું પાણી જરા લગાડી ખવાડે તો ફાયદો થાએ.

૩૦—રતાંધળાને ભુરા કાળાનું મુળીઉં પાણીમાં ઘસીને દીન ૨૧ સુધી આંજવું.

રાત આંધળો=રતાંધળો=રચુંદા.

૩૧—બકરી (ચો પગુ જણાવર) ના કલેજાંમા પીપર મુકે તેને સેક અને બાફે તેનું અંજન કરવાથી ૧૦૦) એ ૧૦૦ ટકા ફાયદો થાય. કલેજુ તનદુરસ્ત બકરીનું લેવું.

મંદ અગની ઉપર સેકવું તેથી કલેજાનુ પાન પીપર ચુસી લીએ, કલેજુ બળે નહીં એવી મંદ અગની લેવી. અથવા બેબટમાં ભુંજવું મરી બી પીપરને બદલે ચાલે ૪) દીનમાંજ ફાયદો થાય.

૩૨—હોજરી અને કલેજાના દરદથી રતાંધળો થાય છે, તે માટે હરીડાનું ફીણુ રોજ ૧) વાર આંખ આંજે, સુંઠ, પીપર, મરી, સંભાગે ચુરણ આંજે. અગથીઆના ઝાડના ફુલનું સાક બનાવી ખાયા કરે. તુળસીનો રસ ૫) ટીપાં આંખ આંજે, અંધેડાના મુળનું ચુરણ ૦૧ તો. રોજ ખાય.

રાત્રે સુરમેિ(?)માં આંજે, પીપરને છાસમાં ઘસી આંજે વરી-આળીનો અર્ક મધ સાથ અંજે, મરી અથવા લવંગને ઘોડાના ફીણમા ઘસી લગાડે. લવંગ બકરીના મુતરમાં ઘસી લગાડે.

રતવા—બાલકને રતવા.

૧—રતવા,ગુમડાં માટે—દેવદારનાં લકડાનો ગાંઠ પાણીમાં ઘસી રોજ ૪ વાર લગાડે.

૨—રતવા માટે—જેઠીમધ ૧ શેરને ૪ શેર પાણીમાં ઉકાળે, ૧ સેર પાણી રહે તેમાં ૦। શેર તેલ મેલવી શરીરે લગાડે.

૩—રતવા માટે—જીનજેટાના પાતરાંનો રસ ચાઠાં ઉપર ચોપડે તો તરત નરમ પડે.

૪—રતવા ઉપર—૧૦૦ થી ૧૦૦૦ હજાર વાર પાણીમા ધોયલું ઘી વાપરે છે. તેથી રતવા સારા થાય છે.

દવાનું ઘી બનાવવામાં સુકી વનસ્પતી હોય તો ૧ ભાગ વનસ્પતિને ૧૬ ભાગ પાણી સાથે ઉકાળીને આઠ ભાગ પાણી રાખે અને તે પાણી ઘી બનાવવામાં વાપરે

૫--રતવા, વીસ્ફુટક, સીતળા માટે--શરીરની અંદર તેમજ બહાર ચાણી દાહ બળે તે વેળા જેઠીમધનો ઉકાળો !વાપરવો અને પીવો.

૬--રતવાં બાળકને થાય છે તે માટે--રતાળુ કંદને બાળી તેનુ ચુરણુ પાણી સાથ મેળવી ત્રણુ દીવસ લગાડે (જના અગન બળે છે.)

૭-રતવાનો સરસ ઇલાજ--મરી ૩) ભાગ, આઈબલનું છોડું (ગાંધીને ત્યાં મળે છે) કપાળો ૧) ભાગ, કંકુ ૧) ભાગ, કપુર ભાગ, કેળના સુકાં પાનની રાખ ૩) ભાગ, ધુપેલમાં મેળવી ૩) ૧) વાર લગાડે.

૮--રતવા બાળકને--રતાંજલી, ગુલાબજળ, વાળો, વગેરે ઠંડક આપનારી ચીજોનો ઘસારો શરીરે લગાડવો.

૯--દુધીઓ, હેમકંદ, જે કાઠીઆવાડના સોરઠ ભાગમાં થાય છે, તે પાણીમાં ઘસી પીએ અને શરીરે ચોપડે.

૧૦-રતવા એ એક જાતનો કોહવાત છે, તે ચાર જાતના છે. કુપરીઓ રતવા તેમાં નાના બાળક લાલ થઇ મરી જાય, સ્રીને જેટલા બાળક થાય તેટલાં બધાં મરી જાય.

ગુમનીઓ રતવા તેમાં બાળકને સરીરે નાના ગુમડાં થાય અને કોહવાટ જેવા દેખાય.

પહાડીઓ રતવા એમાં બાળકને સરીરે મોટાં ગુમડાં થાય, ચાઠ્યા પડે, તેમાં પાણી ભરાય.

ગાડરીઓ રતવા એમાં ૧, જગાએ ગુમડું થાય તે સારૂ થાય અને બીજી જગાએ નીકળે,

રતવાને ઊંજી સારૂ કરનાર નાથુભાઇ હાંસજી ગામ ડુંગરી (કામરેજ થઇને સ્ટેસન સાંયણ) ચોમાસામાં જવું હોય તો સુરત પાસે અમરોલીના પુલ આગળથી કામરેજ સુધી સ્ટીમર જાય છે.

૧૧-ચાંદરાની ખોપરી ઘસીને પાવી અને ચોપડવી.

૧૨-મધ, સાકર, ઘી, ગાયનુ દુધ, ખાંડ દરાખ, એઓનો હોમ કરે અને બાળકને ધુંઇ આપે.

૧૩-લીમડો, વરાળુ, રતાંજરી, ગેરૂ પાણીમાં ઘસી ૩, વાર પાવું.

૧૪-સોનાગેરૂ, ગળી, રતાંજરીનો લેપ કરવો.

૧૫-બોરડીની છાલ, કાંસનદરાનું મૂળ, રતાંજરી એનો કાઢવો પાએ.

૧૬-વાલપાપડીનું મૂળ ઘસી લગાડે.

૧૭-કપાસના આખા છોડનો રસ સરીરે લગાડે અને ૩) તો, પાએ સાકર સાથે.

૧૮-રતવા ચોપી છે, તે ઉપર પીળી મરોડી, અથવા સોનાગેરૂ અથવા ગુલેઅરમાની પાણી સાથ લગાડીઆ કરે.

૧૯-કાસુંદરી (કાસોંદરી)ના પાનનો રસ પીએ અને લગાડે.

૨૦-ઘી, તેલ, દરદીને ખવાડવું નહી, સરીરે લગાડવું નહી,

૨૧-ગંધક ખાવામાં આપે અને લોહી સુધારે.

૨૨-પીપળાનું છોડું અને રતાંજરી ઘસીને લગાડે તો ચોપીઓ રતવા સુધરે.

૨૩-દાઝીઆ રતવા માટે ગુળેઅરમાની ગુલાબજળમાં લગાડે.

૨૪-ગુળેઅરમાની અને ચોળાઇની ભાજીનો રસ લગાડે.

૨૫-પહાડીઆ રતવા માટે મરીકંદાનુ મૂળ ઘસી લગાડે અને પાએ.

૨૬-માકડી નામનું એક જીવડું થાય છે. એથી ૭ આંગળ લાંબુ, ઘાસ જેવું, પતળું ૭ પગવાળું, રંગે ઘાસ જેવું છે. આ જીવડો શરીર પર જ્યાં ચાલે ત્યાં મોતીના દાણા જેવા ફુલ્લા થાય, અગન બળે, રતવા થાય તેને લોકો કહે જે "માંકડી ઉડી છે" તે માટે ગુલાબજળ અને ગુળે અરમાણી લગાડે.

૨૭-પહાડી રતવા માટે મરીકંદાનું મુળ પાણીમાં ગસી લગાડે એ ઘણું ગરમ છે, પણ અગન બાળે નહીં. ટીંકચર આયોદાઇનું કામ કરે છે

૨૮-રતવા સારા કરવાનું મંતર.

સમુદર કોટ, સોનાગડ, ત્યાં વસે પતીઓ બાલપો, તેને હાથે અમી ઝરે. તેમ રતીવા ઝરે.

મંતર ભણીઆ પછી કાળા દોરાને કુંકમારી ૧) ગાંઠ વાળે આ મુજબ ૭ વાત મંતર ભણી ૭) ગાંઠ વાળે. દોરાને દીવેલની ધુપ આપે. બાલકને હાથે બાંધે તો રતવાના ચાંદા સુકાએ, મનતર ભણીને ગાંઠ વાળતાં ભણનારને બગાસા આવે. આ મંતર કાલીચઉદસની રાતરે અથવા ગહરણને દાને ગહરણ વખતે ઘીના દીવ આગળ ૧૫) વાર જપે. તો આખુ વરસ તેનો અમલ થાય.

Sciatica=રાધેણ=રાંઝણ.

પગના તળીઆંથી તે ઢાપા સુધીની સાયટીકા નસમાં લોહી ન ફરવાથી દુખાવો ચાલે છે તે માટે ખમી સકાય એવાં ગરમ પાણીમાં ગુડણ સુધીના પગ ૧) કલાક બોળી રાખવા.

રંગ.

લીલા કાચના ચસમાં પેહેરવાથી, થંડક મળે છે, ગરમી દુર થાય છે. કાલો રંગ શોક બતાવે છે, ભય ઊતપન કરે છે. ફાંસીએ જનારને કાળો પોસાક પેહેરાવતા. શોક જનાવર કરનાર કાગળના કવર ઉપર કાળી બોરદર આવે છે, ભય ઊતપન કરનારા પોલીસના સીપાઈનો પોસાક કાળો રહે છે. અંધારી રાત ભય ઊતપન કરે છે.

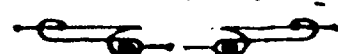
આ મુજબ જુદા જુદા રંગવાળી બાટલીમાં પાણી ભરી તડકે રાખવાથી તે રંગના ગુણ પાણીમાં ઊતરે છે, તે પાણી પીવાથી અનેક વ્યાધી દુર થાય છે.

- મજીઠ (Rubia Cordifolia)થી લાલ રંગ બને.
- પતંગ (Sappan)નું લાકડું અને ફટકીથી લાલ રંગ બને.
- અળતો (Morinda Detrofolia) ફટકી સાથ લાલ રંગ બને.
- રતાંજરી (Red Sanders) ફટકી સાથ લાલ રંગ બને.
- ખાખી રંગ ખેર અને બાવળીઆની છાલથી બને.
- પીળોરંગ દાડમની છાલથી બને.

રંગની ખુબી.

રાતો રંગ ભય અને ગરમી બતાવે છે. રાતો રંગ ભય સુચક, ક્રોધરૂપ અને ઊષ્ણ છે, લાલ વાવતો, લાલ ફાણુસ ભયની નિસાન બતાવે છે. ગુસ્સો ઊતપન થતાં આંખ, અને ચેહેરો લાલ થાય છે.

લીલો રંગ શાંટી અને થંડક બતાવે છે. સ્તીમરમાં લીલી બટી શાંટી બતાવે છે. લીલાં ઝાડડાંથી શરીરને શાંટી મળે છે.

લુ લાગે.

૧—લુ લાગેલી ઉતરે—૩ તોલા ખજુર, ૧ તોલો આમલી, ખાંડ ૧ તો. ૦॥ શેર પાણીમાં દોહલી, ગાળીને પીએ.

૨—સુરજનો તાપ લાગે નહી—તાપમાં ફરનારે પોતાની પાસે કાંડા રાખવા.

૩-તડકે ફરતાં લુ લાગે તેનો ઇલાજ—આમળી ૩) તોલા, ગોળ ૧, તોલો, મરી ા તોલો અને પાણી અરધો શેર અથવા વધારે, કાદવના વાસણમાં ચ૨૫ કરી, દોહરૂં બનાવી, પીએ.

૪-ચીચોડા સાથની આમલી ૩, તોલા લઈ ાા શેર પાણીમા નાખે. તેને વગોળે નહી. ૧ કલાક પછી નીતરૂં પાણી પીએ, અથવા ફક્ત આમલીનું દોહરૂં શરીરે લગાડે.

તડકે ફરતાં લુ લાગે નહી—તાપમાં ફરતી વેળા કાંન બાંધે તો લું લાગે નહી.

લાલરંગનું કપડું. માથા ઉપર રાખી તડકે ફરે તેને લુ લાગે નહી.

૫-લુ લાગે નહીં—તાપમાં ફરતી વેળા લીમડાના પાન માથા પર રાખે.

૬-લુ લાગે નહી—તાપમાં ફરતી વેળા માથા ઉપર દીવેલાના પાન મુકે.

૭-લુ લાગે નહીં—તાપમાં ફરતી વેળા આકડાના પાન માથા પર રાખે તો લુ લાગે નહીં.

૧૧-તડકાંની ગરમી લાગે નહીં. ઉધરસ, દમ, બાળકને હોય તે માટે ધાણા અને સાકર પાણીમાં વાટી પાવી.

૯-લુખ (લુ) લાગે ત્યારે મેથીની સુકી ભાજી પાણીમાં પલારી તે પાણી ઠરીને મધ સાથ પાવું.

૧૦-મોઢામાં કાળી દરાખ, આલુ અથવા જેઠીમધ રાખે તો લુ લાગે નહીં.

૧૧-ગરમાળાનો ગોળ ખાવાથી ઝાડા થઈને લુ ઉતરસે.

૧૨-કાચી કેરી રાંધે ગોળ મેળવી ખાવી.

૧૩-આંબળી અથવા લીંબુનું શરબત પીવું.

૧૪-પાણીમાં ધાણા પલાળી રાખવા ને પાણી સાકર સાથ પીવું.

૧૫-કાળાં મરી અને ઘી પગને તળીએ લગાડી કાંસાની વાડકીથી ઘસવું.

૧૭-તડકે ચાલી તરત તાડી પીવાથી લુ લાગે છે.

૧૮-ચાલતાં થાકીને રસ્તામાં પાણી પીએ તો લુ લાગે.

લુણો-દીવાલે લુણો.

૧-દીવાલે લુણો--દીવાલને લુણો લાગે ત્યારે નીચે મુજબ ચોપડવું. પેહેલા લુણો ઉખેડી કાઢવો. પછી બે ભાગ ફટકડી, ૧૦૦ ભાગ પાણી મેળવી દીવાલને બેચાર પચાવવી, પછી નીચે મુજબ પતલું લગાડવું.

ચુનો ૧ શેર, ૦। શેર ચોખાના આટાની લાહી, નવટાંક સરસ, (ગરમ પાણીમાં પીગલાવેલું) અને નવટાંક ખાંડ, તેમાં જરૂર જેટલું પાણી લેવું. આ સઘળી ચીજો મેળવીને દીવાલ ઉપર એક હાથ પતલો મારી પછી બીજો હાથ મારવો. જો પાછળ દીવસમાં લુણો પાછો દેખાય તો ફરી આ મુજબ તેટલી જગા ઉપર કરવું. જો લુણો ઘણો હોય તો ત્રણવાર કરવું.

૨=લુણો દીવાલે લાગ્યો હોય તો તે ભાગ ઓખરી નાખી નીચે મુજબ લગાડવું-પાણી જેમાં ૧ ટકો એસીડ મ્યુરેટીક મેળવેલું હોય તે પાણીથી દીવાલને ૪-૫ વાર પચાવવી- પછી નીચે મુજબ પાતલું લગાડવું-ચુનાની ફાક તાજી બનાવેલી શેર ૧, સીમેંટ શેર ૧. પાણી જેટલું ખપે એટલું આ લગાડવાથી લુણો બંધ થશે.

૩=વાઇટ વોસ, દીવાલે ચુનો ધોળવા અને દીવાલે લુણો લાગે નહી તે માટે—૧ મણ ચુનાને ગરમ પાણીમાં પીગળાવવો. તેને કપડાથી ગાળી રેતી જુદી પાડવી. ૦॥ શેર હરીઆનુ મીઠું પાણીમાં પીગલાવી ચુનાના પાણીમાં નાંખવું. ૩ શેર ચોખાના આટાને પાણીમાં ઉકાળી પાતલીકાંજી જેવી બનાવીને ચુનાના પાણીમાં નાંખવી. ૦॥ શેર સરસને બસેર પાણીમાં ભીંજવી ૧ કલાક રાખી મુકવો. ગરમ કરી એક રસ થાયને ચુનાના પાણીમાં નાંખવો.

આ મેલવણી બે દીવસ રહેવા દેવી, પછી ગરમ પાણી નાખી દીવાલે ધોલવા લાયક ચુનાનું પાણી કરી ગરમ ગરમ દીવાલે લગાડવું.

લુણો (કલર) REH

લુણાવાળી જગામાં આંકડાના પાનનું ખાતર બહુ સારૂં છે. ભાતના ખેતરમાં આ ખાતર બહુ માફક છે.

લેપ.

ગુગળ, રેવનચીનો સીરો, છસેસ, ગુજર, બોર, ઈંડાંની સફેદીમાં લેપ બનાવી લગાડે. ઉપર ૩ દાબે. આકડાનો ૩ વધારે સારો છે.

લકવો-સુનબેરી.

૧-અડદીઓ વા જેમાં મોં મરડાઇ જાય છે. તે દરદીએ લસણ ઘણું ખાવામાં લેવું. અડદના આટામાં લસણ મસળી તેના ભજીઆં તલના તેલમાં બનાવી ખાવાં.

૨-મગજની નસો ફાટવાથી અથવા ઘણું દબાન થવાથી મગજના તંતુઓ અને બીજા શરીરના ભાગો વચ્ચે વહેવાર ચાલતો બંધ પડે. શરીરના જે ભાગ સાથેનો વહેવાર મગજ સાથે બંધ પડે તે ભાગ પર લકવો થયો એમ કહેવાય છે.

દરદીને ઝાડાનો કબજીઆત હોય તો. એરંડીઆનો જુલાબ આપવો.

૩-ગુંગળ આ દરદ માટે ઘણો અકસીર છે માટે ત્રીફળા ૩) તોલા, પીપર ૧) તોલો, ગુગળ ૪) તોલા મેળવી ના તોલો રોજ બે વાર મધ સાથે મેળવીને ઘણા દીવસ ખાવું.

૪-લકવો સુન બેહેરી—બેહેર ચામડી માટે તેલ—ધંતુરાના પાન, ખરસાની થુઅરની દાંખળી, એરંડાના પાન, નગોરના પાન અને સુંઠ સરખે ભાગે છુંદીને તેના વજન કરતાં બમણું તેલ, અને ચારઘણું દુધ લઈ ઉકાળવું. માવો બધાઇ તેલ છુટું પડે તે ગાળી લઇને મસળવામાં લેવું. કોઇ દુધને બદલે પાણી વાપરે છે.

૫-લકવાનું તેલ, (સુણબેહેરીનું તેલ)—માલકાકણી, તેથી બમણું તલનું તેલ, ચાર ઘણું દુધ, એ સઘળું ઉકાળવું. માવો બંધાય ને તેલ છુટું પડે તે મસળવામાં લેવુ.

૬-લકવાનું તેલ—અખરોટનું તેલ અથવા ધંતુરાનું તેલ મસળવાથી દરદીને ફાયદો થાય.

૭-લકવો—લકવાવાળા દરદી રોજ સવારે એક કાચો કાંદો ખાય તો ફાયદો જણાય.

૮-લકવા માટે—ચુલાપર પાણી મુકી તેમાં જરા રાખ અને મીઠું નાખી ઉકાળો, તેમાં ઉંઅકરાંનો ૧ પગ (ખરીઓ) મુકે.

પગપરનાં બાલ નીકળે તેમ થાય ત્યારે ખરીઓ બહાર કહાડે અને બીજે ખરીઓ પાણીમાં મુકે. બહાર કહાડેલા પગપરથી બાલ છરી વતી ઓખવી કહાડે. બીજે પગ તઇયાર થાય તેને બહાર કાહાડી બાલ સાફ કરે. એ પ્રમાણે ચાર પગ સાફ કરી પાણીમાં નાખી ચુલે ચઢાવી તે પકવે. આ બકરાંના પગોના રસમાં મધ અને ઈંડાની સફેદી ખપે એટલી નાખી દરદી રોજ બે વાર પીએ. ૨૧ દીવસ પીએ. રસ બનાવવા માટે કલાઇ કરેલું વાસણ જોઇએ. બીજો ઉપાય --કબુતરનો રસ દરદીને પાવો. કબુતરનો રસ બનાવતાં કબુતરના માઉસ સાથે ૧) તો. ચણા નાખવા જોઇએ.

૯—લકવા માટે અને હાથ પગમાં ચીરા પડે તે માટે—ધતુરાના બીનું તેલ મસળવું.

લકવાનું તેલ બનાવવાની રીત.

એક તોલો ધંતુરાના બી, અને સીધવ એક તોલો પાણીમાં વાટવાં. ૪ તોલા પાણી અને એક તોલો તેલ ઉકાળી પાણી બાળવું અને તેલ ગાળી લેવું.

૧૦—લકવા માટે—બીરબરોટીની રાખ એક વાલ પાનની સાથે દરદીને રોજ બેવાર ખવાડે.

૧૧—લકવા માટે--એક કળીનું લસણ ૦ાા તોલો લઇ ધુળી દુધમાં પકાવી રોજ ખાય.

૧૨—અડદીઓ વા—મોંઢું વાંકુ થાય—તે માટે લસણ વાટી તલના તેલમાં ખાવું, અથવા અડદના લોટમાં લસણ મેળવી તેના વડા કરી તેલમાં તળી ખાવાં. લસણ ખાનારા માણુસે ગોળ ખાવો નહીં.

૧૩—સંધીવા=લકવા માટે—લસણનું તેલ મસળવામાં આવે છે.

૧૪—લકવાની અસરવાળા દરદીને સાલમ આપે છે. શરીરના નસો ઢીલી પડી હોય તો સાલમ ૦ાા થી ૧ તોલો સુધી દુધમાં ઉકાળી પીવામાં આપે છે. વીલાયતી સેનોટોજના બધા ગુણો એમાં છે.

૧૫—લકવા—૦ાા થી ૧ તોલો રાળના બીજ મધમા સવારે ખાય તો બહુજ જલદી ફાયદો થાય.

૧૬—લોહી ફરતું કરવા માટે--લસણનો રસ ૧૦ તોલા, બદામનું તેલ (તલનું તેલ પણ ચાલે) ૨૮ તોલા ઉકાળવું. રસ બળે, અવાજ નીકળતો બંધ પડે ત્યારે ચુલા ઉપરથી ઉતારી તે તેલ મસળવામાં લેવું.

૧૭—ચીત્રો ૩ જાતના છે. સફેદ, લાલ, અને કાળાં પાતરાંવાળો છે. કાળાં પાતરાંવાળો જબાડ છે એમાં ફોફ્ઝ (ફોફ્ઝઆ) ઉડાડવાના ગુણ છે.

સુનબેહરી—અંગ મરી ગયલું હોય તે માટે—ચીત્રા પાણીમાં અથવા દારૂમાં ઘસી તે જગાપર ૩–૪ વાર લગાડયા કરે. જ્યાં સુધી ચામડીમાં જોર આવે નહીં, લોહી ફરતું થાય નહી અથવા અગન લાગે નહી ત્યાં સુધી લગાડયા કરવું. અગન બળે અને ખમાય નહી ત્યારે ઠંડાં પાણીની ધાર એક હાથની ઉંચાએથી તે અગનવાળી જગા ઉપર ચાલુ નાંખવી અથવા કોપરાંની વાટી પાણીમાં ઘસી લગાડવી.

૧૮—સુન બેહેરી, શરીરે ઝઝની, રગતપીત માટે—મોરથુથુ ૦। શેર, ખોરાસાની અજમો ૦। શેર એઓને ૧૨૫ લીંબુના રસમાં ખરલ કરે. પાંચ દીવસ સુધી ખરલ કરે, આ ક્રીયા પાંચ દીવસે પુરી કરે. એની ચણા જેવડી ગોળી કરે, તેમાંની એક રોજ સહવારે ખાએ.

૧૯—તેલ વચ્છનાગનું—૦। શેર વચ્છનાગ ખુંદી પાણીમાં પલાળવા. તેમાં ૫ શેર દુધ. ૧ શેર તેલ નાખી ઉકાળવું. માવો બળી તેલ છુટું પડે તે ગાળી લ. દુધને બદલે કોઈ પાણી વાપરે છે.

સુન બેહેરી, લકવો—વચ્છનાગનું તેલ મસળે તેથી ફાયદો થાય છે.

૨૦—લકવો, મોં ફરી ગયું હોય, જબાં વળગી ગઈ હોય ત્યારે સુંઠ, મરચાં, પીપળ, અજમો, મોથ, કાળી દરાખ, ચીતરો, સુકી જાત દરેક તોલો ૦॥ સુખડ ૩ પઇસાભાર એની ધમૂરના પાતરાંના રસમાં ચણા જેવડી ગોળીવાળી ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી.

૨૧—લસણ દુધ સાથે, તેલ સાથે, ઘી સાથે કે સીન્ધાલુણ સાથે રોજ ખાવું.

૨૨—અડદ દરેક જાતના વા માટે ગુણકારી છે માટે અડદના આટાના વડાં, અડદની દાળ, અથવા અડદનો શીરો રોજ ખાવો.

૨૩—માલકાકણીના બી. ૧૦ થી ૨૦ ખાવાં અથવા તેના તેલના ટીપાં ૫ થી ૧૦ લેવાં.

૨૪—૦। તોલો મરીનું ચુરણ ઘી સાથે રોજ સવારે ખાવું. કૌઆના મુળનો ઉકાળો પીવો.

૨૫—વાના ચસકા માટે તો બે લેડાના પલાસ્ટર અથવા ગુગળની પટી મારવી.

૨૬—ખોરાકમાં અડદ, ઘઉં, સરગવાની શીંગો, લસણ વધારે સારી છે. જુઓ "સુનેબરી" "લોહી ફરતું થાય"

૨૭—લકવાની ગોળી—સુંઠ ૦॥ તોલાને ઘી ૦॥ તો. માં શેકવી, લસણ ૦॥ તો. મેળવી ૧૨) ગોળી કરવી. ૧) રોજ ૩ વાર ખાવી.

૨૮—ભીલામુ, પીપરીમુળ, ગંઠોડા, લીંડી પીપર, તલ સાકર દરેક ૦। તો, પાણી ૧॥ શેર અને ઉકાળી ૫) તો. રાખે, રોજ ૧) વાર પીએ.

૨૯—લકવાથી મોઢું ફરે તે માટે, સુંઠનું ચુરણ ઘીમાં તળવું તેમાં ૨૮) તો. લસણ મેળવી ૦॥ અથવા ૧) તો. રોજ બેવાર ખવાડ

૩૦—લસણ તેલમાં મેળવી ખવાડવું.

૩૧—એરંડીઉ તેલ ૦॥ તોલો રોજ બેવાર ૧) માસ સુધી ખવાડવું.

૩૨—એરંડીઆનું મગજ ૧) તોલો દુધમાં લાપસી બનાવી રોજ ખાવી.

૩૩—ગડલ લીંબની છાલનો કાઢો પીવો.

૩૪—અકુરી, દંતીમુળ, ગરમાળો, એના કાઢવામાં ૦॥ તો. દીવેલ નાખી પીવું, દસ્ત ચાલતા થાય, સુન બેહરા માટે.

૩૫=દીવેલ ૧) તો. દુધ ૪ તોલા સેવન કરવું. રોજ ૧ વાર પીવું.

૩૬=લસણ બે તોલા, તેલમાં, ઘીમાં, અથવા સાલાથીઆ ચોખા સાથ ખાવી.

૩૭—સનના બીજ ૦। તો, મધ સાથ સવારે ખાય તો લકવો સારો થાય.

૩૮—આકડાના પાનનો રસ અથવા આકડાનું દુધ તેલમાં મેળવી મસળવું.

૩૯—ખાસ ઇલાજ ભીલામું, કોપરું, સુનામખી, સંભાગે ૦॥ તો, મધ ૧૦) ટીપાં, ગોળ સાથ ખવાડ. ગરમ ખોરાક ન ખવાડ. છતાં શરીરે ગરમી જણાય તો, આવળા, ધાણા, સોનામખી, ગોખરુના ચુરણની ફાકી ૩) દીન ખવાડ. બાવચીનો ભુકો શરીર પર લેવો ૪૦] દીનમાં ફાયદો જણાય.

૪૦—લકવાથી મંદ પડેલી શકતી પાછી લાવવા માટે તુવરની દાળ, ઘી ખોટાનો ખોરાક રોજ લેવો (આ બાબત માટે જુઓ "ખોરાક.")

૪૧—આકુરી, દંતીમુળ, ગરમાળો એના કાઢવા સાથ ૦॥। તો. દીવેલ પીએ. અથવા અશ્વગંધા સારસા ચાલુ પીધા કરે.

——— —

લોહી પડે—રક્તસ્ત્રાવ—જખમ રૂઝે.

૧—નાકમાંથી લોહી નીકળે ત્યારે દુધના ૧૨ ટીપાં નાકમાં મુકવાં.

૨—નાકમાંથી અને છાતીપરથી પડતુ લોહી બંધ થાય. કેસર દુધમાં ઉકાળીને પીવું.

૩—શરીર ઉપરથી લોહી નીકળતું અટકે છે—ઘંડાના કોટલાંની રાખ લોહી નીકળતું અટકવવા માટે જખમ ઉપર દાબે છે.

૪—લોહી બંધ કરે—મસાનું લોહી, ઝાડામાં ઉલટીમાં લોહી અથવા કોઇપણ જગાએથી અને કોઇપણ કારણે લોહી નીકળે તે બંધ કરવાની શક્તિ જેઠીમધ ધરાવે છે.

૫—લોહી—(રક્તસ્ત્રાવ) અટકે છે—કપાસ (વણ) ના મુળ એક તોલો પાણી અને સાકર સાથ મેળવીને પીવાં.

૬—લોહી શરીરના કોઇપણ ભાગમાંથી નીકળે તો કપાસના પાતરાં ૨ તોલા અથવા કપાસીઆ ૧ તોલો સાકેર અને પાણી સાથે પીવાં.

૭—લોહી ફેફસામાંથી પડતું હોય તો કેરબો ખાધાથી અટકે છે

૮—લોહી પેસાબ સાથે "જુઓ પેસાબે લોહી."

૯—છાતીપરથી લોહી અને ધબ્બા પડે તો ૨) તોલા રસ નીકળે એટલી નમુળા સાથે મરીના ૫) દાણા વાટીને તે રસ ૨) તોલા સહવારે પીવો, એ મુજબ સાંજે પીવો આ બહુ અકસીર ઈલાજ છે.

કોઇપણ ઝાહાડ ઉપર અમરવેળ (નમુળી) વધે છે. એની ૧) ૨) જડ કોઇપણ ઝાડ ઉપર નાંખો તો તે પથરાઇ જાય છે. કુમળા ઝાડોનો કસ તે ખેંચી લે છે તેથી તે ઝાડ મરી જાય છે.

૧૦—લોહી—પેટમાંના સઘળી જાતના નીકળતાં લોહી હીરાબોળ ખાવાથી બંધ પડે છે.

૧૧—સીતલાની ગરમી, ઝાહડા વાટે લોહી—સીતલાની બહુ ગરમી હોય ત્યારે કોઇવાર ઝાહડામાં લોહી આવે છે. તે વેળા કમળનું મુળ પાણીમાં ઘસી બાળકને પાએ તો ઘણોજ સારો ફાયદો આપે છે.

૧૨—લોહીના ઝાહડા થતા હોય તો કાંસકીનું મુલ ૦॥ તોલો ચોખાના ધુણમાં પાવું.

૧૩–રકતાતીસાર, ઝાડામાં લોહી પડે તે—કાળા તલ ૧ ભાગ. સાકર ૨ ભાગ અને બકરીનું દુધ ૪ ભાગ મેળવીને પાવું.

૧૪–લોહી ઝાહાડામાં પડે તો ગુળખરી એક તોલો વાટીને સાકર અને પાણી સાથે પીવી.

૧૫–લોહી શરીરના કોઇ પણ ભાગમાંથી નીકળતું હોય તો જેઠી ધ ૧ તોલો, દુધ ૭ તોલા, પાણી ૩૨ તોલા ઉકાળી દશ તોલા રાખવું અને એક વખતમાં પીવું.

૧૬–શરીરમાંથી લોહી નીકળે તો દરાખ ૧ તોલો, ૪ તોલા દુધ પાણી ૩૨ તોલા એઓને ઉકાળી ૧૦ તોલા રાખી રોજ બે વાર પીવું.

૧૭–લોહી શરીરના કોઈ બી ભાગમાં નીકળતુ બંધ થાય–ગળોનો રસ તથા વાંસના પાંતરાનો રસ એક તોલો પીવો.

૧૮–નાકમાંથી લોહી અને પરૂ પડે તો કેસર ૦। તોલો, સાકર ૦। તોલો અને ૫ તોલા પાણી ઉકાળી નાકમાં મુકવું.

૧૯–લોહીના ઝાહડા બંધ પડે—આમલાંના મુરબ્બો ૨) તોલા સહવાર સાંજ ખાવો. અથવા આમળાનું ચુરણ ૦। તોલો ઘીમાં મેળવીને ભુખે પેટ રોજ ૪ વાર ખાવું.

૨૦–લોહીના ઝાહડા થાય ત્યારે ગળજીભાનું ચુરણ ૦।। તોલો ગાયના દહીની છાસ સાથ ખાવું.

૨૧–લોહી રીમીટના ઝાહડા માટે—જાસવંતી સફેદ ફુલવાળીના પાનનો રસ ૧ ચમચો ૦।। શેર દુધમાં આપવો. ૩) દીવસમાં ફાયદો થાય, ખોરાક ફકત કાંજી લેવો.

૨૨+૨૩–લોહીના ઝાડા—હરસનાં મસા ન હોય જ્યાં ઝાડા વાટે લોહી પડે તો પીતના ઝાડાનું લોહી સમજવું. પીત છાતીપર ચવાર્થી લોહી બગડી ઝાડા વાટે લોહી પડે છે. ચુલાની અગ્નીનો તાપ અથવા તડકાનો તાપ ઘણો ખાવાથી બી આવું લોહી પડે છે તે માટે ઇલાજ—ગાયનું દુધ ૧૦ તોલા તેમાં પાંચ ઘણું પાણી નાખે અને ઉકાળે. ૧૦ તોલા રહે ને દરદી પીએ. અથવા બકરીનું દુધ ૧૦ તોલા મધ અને સાકર દરેક બે તોલા મેલવી પીવું.

૨૪–દારૂ પીવાથી અને ગરમ ચીજ ખાવાથી લોહી પડે ત્યારે એદાનાંનો લાબ પીવો અથવા વરીઆળીને દીવેલમાં તળી ચુરણ એક તોલો રોજ સહવારે ખાવું અને ઉપરથી વાસી પાણી પીવું.

૨૫–ધોરાઘાસ દેવ પુજનમાં વપરાય છે. ગણુપતીના પુજનમાં એ ખાસ જરૂરનું છે. ઘણા વખત વરસાદ ન પડે તો પણ એના મુળી આં તાજાં અને લીલાં રહે છે.

લોહી નાકમાંથી નીકળે ત્યારે—ધોરા ઘાસનો રસ નાકમાં મુકવો.

૨૬–નાક અને મોંઢામાંથી લોહી પડે તે માટે—(જુના) કપાસની ધુંઇ નાખે લીએ. અને પછી કપાસના પાનનો રસ એક તોલો સાકર સાથે પીએ.

૨૭–લોહી ફરતું કરે છે—મેથી દાણા ૨૧ ખાખરાં કરી સુંઠ તોલો ૦॥, સાકર ૧ તોલો, ખખળતું પાણી શેર ૦। મેળવી આખી રાત રાખી સવારે પીવું.

લોહી ફરતું કરવા માટે—મરચાં મરી, લસણ, અને સીલારસનો લેપ મારે છે. જગા લાલ થાય છે, લોહી તે જગાએ આવે છે અને ફરે છે.

લોહી પડે.

૨૮=લોહી પીસાબે પડે.–મેંદીના પાનનો રસ, ઘી સાકર મેળવી ખાવી.

૨૯–લોહી છાતીમાંથી પડે.–ત્રિફળાં અને કમર કસ ખાખરાનો ગુંદર ૦। થી ૦॥ તો. રોજ બે વાર ખાય

૩૦=લોહી નાખમાંથી પડે.=ઘીમાં તળેલા આમળાનું ચુરણ છાસ સાથે લેપ કરી માથે મુકે.

૩૧–કાંદાની બે ફાડ કરે, ૧ ફાડ દરદીને ગળે બાંધે તો નાખનું લોહી બંધ પડે.

૩૨–દાડમના ફુલનો રસ સુંઘે તો નાખનું લોહી બંધ થાય.

૩૩–મોઢામાંથી લોહી નીકળે–રાદલ અને શાકર સંભાગે બે વાલ રોજ ૨) વાર ખાય

૩૪–માથે લોહી ચડે તો રાફડાની માટી પાણી સાથ ટાળવે ચોપડે.

૩૫–મોંઢે લોહી પડે તો લીલા ધાણાનો રસ ૨) તો૦ પીએ.

૩૬–શરીરના કોઇ બી ભાગમાંથી લોહી નીકળે તો અરડુસીનો રસ પુટપાટથી કાઢીને અથવા વાટીને ૧) તો. રસ મધ સાથ ખાય, કમળો, પાંડુ રોગ બી સારો થાય.

૩૭–રકતપીત, ⎫ માટે ઊમરાનું મુળ (ગુલ્લર) પાણીમાં
લોહીનું પડવું ⎭ ઘસી શાકર સાથ ખાય. અરડુસીના પાનનું

સુરણ ૧) વાર. મધ ઘી સાથે ખાય. એથી દુખ ભી ચે, અને છાતી મ શુન થાય.

સાપની કાચલી ૧) વાલ ખજુર ૬ તો. ની ૧૨ ગોળી કરે, સ ૧૨ સાંજ એક ખાય.

૩૮—મ જેથી પડતું લોહી—ખુરાસાની અજમો ૧) તો. કપુર સાથ મેળવી સુંઘે.

૩૯—લોહીના ઉલટી થાય,—મુખડ, રતાંજળી, જેઠીમધ દરેક ૧ તોં. ગાયના દુધમાં રોજ ૩) વાર ખાય. આ ચંદનને દુધમાં ઘસીને પીએ તો ઘણો ફાયદો થાય.

૪૦—છાતી, નાક, ગળું વગેરે શરીરના અંદરના ભાગમાંથી લોહી પડે તે રક્તપીત છે. (રક્તપીતનાં ચાંદાં તે જુદા છે) જાંબુડાના પાન ૧) તો. સાકર સાથ ખાવાં, અથવા પાનનો રસ ૧) તો. પીવો. અથવા જેઠીમધ ૧) તો. દુધ ૮) તો. પાણી ૩૨) તો. ઊકાળી, પાણી બાળીને દુધ પીએ, રોજ બે વાર પીએ. (હરસના લોહીને ફાયદો ન કરે)

૪૧—લોહીના ઝાડા માટે બાવળની કુમળી પાલાનો રસ ૧) તો. મધ ૧) તો. દુધ ૫) તો. ઘી ૧) તો. પીવું.

૪૨—નાખમથી લોહી પડીઆવજ કરે તે માટે ગધેડી (ગધેડો નહી) ના તાજા લીંડાં નીચવી રસ કાઢે, તેના ૧૦) ટીપાં નાકે મુકે.

૪૩—લોહી ફેફસાંમાંથી નિકળે તે માટે ફટકડી ૫) વાલ, ગુંદર ૬) વાલ, સાકર ૬) વાલ એની ૪) ગોળી કરે. ૧) ગોળી દર ૩] કલાકે લીએ,

૪૪—નાખમાંથી લોહી પડે તો ગવારને પાણી સાથ મેળવી કપાળપર લગાડે. અથવા જુની છો અને અડદના આટાનો લેપ કરી માથે લગાડે; અથવા આમળાને ઘીમાં તળી છાસ મેળવી રોટલો બનાવે તે માથે મુકે.

૪૫—નાખ, મોઢું, સરૂગમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય. જુની છો. માંખીનો અઘાર અને હરડે હીમજીના ઊકાળા સાથ લેપ કરી માથે લગાડે.

૪૬—નાખમાંથી લોહી અગથીઆના મુળની જડ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે અથવા બકરીની લીંડીનુ ચુરણ કપડાની પોતલીમાં મુ સુંઘવું.

૪૭—છાતીમાંથી લોહી પડે, ઊબતી સાથે લોહી પડે, શ્વાસ, ક્ષય } અડુસાના પાનની ચટણીનો ગોળો બનાવે તેને વડના પાનથી વીંટાળે, મટોડી લગાડે તે સુકાય ને છાણામાં આકે. મટી લાલ થાય ને કાઢે અંદરથી રસ નિચવે, ૨૪) તો. રસમાં ૩૨ તો. સાકર નાખી મધ જેવી ચાસણી બનાવે તેમાં હળદર, અને બહેડાં ૪) ૪) તોલા નાખી ૦।। તો, ખાવામાં લીએ.

૪૮—નંબર ૪૭) વાળાં ઉપલાં દરદ માટે અરડુસાનો આસવ—૧૦) સેર અડુસાના પાન, ૧૦૨૪ સેર પાણી તેને ઉકાળી ૨૫૬) તોલા પાણી રાખે, તેમાં ગોળ ૨૦૦) તો, ધાવડીના ફુલ ૧૬) તો, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, કંકોળ, સુંઠ, મરીઆં, પીપળ, નાગર મોથ મેળવે, બરણીમાં પેક કરી ૧૫) દીવસ રાખે પછી પીવામાં લીએ.

૪૯—રકતપિત—રકતપાત—શરીરના કોઇપણ ભાગમાંથી પડતું લોહી અટકે.

ગળો અને વાંસના પાનનો રસ પીવામાં લેવો.

ગુળખરી ૧) તો, સાકર સાથ. ખાવી.

વણ (કપાસ)ના મુળ. ૦। તો. સાકર સાથ ખાવા,

કપાસીઆના મગજ રૂા. ૧) ભાર, અથવા કપાસના પાનનો, રસ ૨) તો. સાકર સાથ પીએ.

બાવળ અથવા બોરડીની અંતર છાલ દહી અને સાકર સાથ ખાય. બોરડીની લાખ ૦। તો. મધ સાથ ખાય.

સર પંખાના મુળ બે વાલ, પાણી અને સાકર સાથ ખાવાં. અથવા અફીણ ૧ અથવા ૨) રતી ખાવું.

ફુલાવેલી ફટકી ૨) વાલ દહી અને સાકર સાથ ખાવી.

કાંટા શેરીઆના મુળની છાલ બે આની ભાર પાણી અને શાકર સાથ ખાય.

આંસોદરાની છાલ દહી સાથ ખાય.

લોહી વધે—લોહી સુધરે—લોહીના બગાડ માટે—લોહી વીકાર માટે—ઉપદંશ માટે.

૧—લોહી સુધારનાર—મસા અંગ ઉપર ઘણા થાય તે માટે—(દા. પાતરાંવાળા બ્લડ પ્યોરીફાયર) ઉસબો તોલા ચાર, સાથરાના ફુલ તોલા ત્રણ, સીરએસ તોલા ચાર, સોંપ તોલા સાડા ત્રણ,

ચોપચીની તોલા સાડા ત્રણ, ઉનાબ દાણા પચાસ, ગુલએદમુસક ચાર તોલા, ગલો લીમડાપરની તોલા ચાર, એના સાત ભાગ કરવા; એક ભાગ એક શેર પાણીમાં ભીંજવી રાખવો. સહવારે ચોળીને ઉકાળવું. અરધો શેર પાણી રહે ને અંદર એક ધોલો ગુલકન નાંખી પીવું. સાત દીવસ અથવા એકવીસ દીવસ પીવું. મસા બધા ખરી પડે છે ખુન સફા થાય છે.

જુલાબ લાગે તો ગભરાવું નહીં. દવા ચાલુજ રાખવી. સુકી અળધ અને આદુ ખાવામાં ઘણું લેવું. દારૂ, આમલી, લીલું મરચું, તેલ જરાબી ન લેવું. ગુલએદમુસક ન મળે તો ઉસંક ખરદુસ લેવું. એને બદલે કોઈ જનફસા અને ... સ્નાન લે છે.

૨–લોહી બગડે, ગરમી ફુટી નીકળે, ચાઠાં થાય, ચામડી કાળી પડે, સાંધા ઝળાય–આ દરદો ઉપર ચોપચીનીને ખાવામાં લીધાથી ફાયદો છે. ૦। શેર ચોપચીનીને ઘીમાં તળી તેની સાથે પીપર, પીપળી મુળ, મરી. લવંગ સુંઠ, તજ, અકલગરો દરેક ૦। થી ૦॥ તોલો મેળવી તેમાંથી ૦॥ તોલો રોજ બે વાર ખાય.

૩–રક્તપીત, લોહીનો બગાડો—ગળોના વેળાના કટકા ૪ તોલા ખાખરા કરી, ૬૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી, ૪ તોલા રાખી તે રોજ બે વાર પીવું.

૪–લોહી સુધારવા તથા ખુજલી દુર કરવા—ગંધકના ફુલ ૦। અથવા ૦॥ તોલો દુધ સાથે રોજ ૧) વાર ખાવાં.

૫–લોહીનો વધારો, રક્તવૃદ્ધિ માટે—નાળીએરનો સરકો નીચે મુજબ બનાવી એક તોલો રોજ ખાવો.

૬–નાળીએરના પાણીને ધીમી આંચે ઉકાળવું. રસ ઘાડો થાય ને કેશર તોલો ૦॥, લવંગ તોલો ૧ નાંખી પેક કરી રાખવું.

૭–લોહી વધારવા માટે, પાચન શકતી માટે––લીલી દરાખનો રસ અતી ઘણો ઉપયોગી છે. એ ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે. એના ગુણો ઘણાજ છે.

૮–લોહી સુધરે—ઉપદંસ મટે. આંકડાનું મુળ તોલો ૦॥, ગળો તો. ૪), લીમડાની અંતર છાલ ૪) તોલા એનું ચુરણ ૦। તોલો દીનમા ૨) વાર ખાવું,

૯–લોહી વીકાર, તથા ગરમી માટે દારૂડીનો રસ, સરપંખાનો રસ, મધ દરેક બે તોલા ૨૧ દીવસ પીએ તો લોહી વીકાર અને ગરમી મટી જાય.

૧૦=ગરમીથી લોહી બગડે, શરીરે ચાઠાં પડે તે માટે—કાંસાની થાલીમાં પાણીથી ૧૦૦ વાર ધોયલું ઘી ૦। શેર તેમાં બે તોલા ફટકી મેળવીને રાત્રે સુતીવેળા દરદીના તલીઆંમાં તેમજ ચાઠાં પર લગાડવું.

૧૧=બોં ઉમરીના છોડ થાય છે, તેના છેક થડમાં ફળ આવે છે.

ભયંકર રકતપીટ, લોહી ગમે ત્યાંથી નીકળે, દુઝના હરસ. કમળો. લોહીનો સુધારો, પીસાળે પડતો ઘટ પદાર્થ.	આ માટે તાત્કાળીક ઉપાય. ઉબરાનો આસવ અકસીર છે. (ઉંબરાનો આસવ બનાવવાની રીત જુઓ "આસવ"

૧૨=લોહી સુધારવા માટે—ચોપચીની ૫) તોલા, પાણી શેર ૧ ને ઉકાળી ૦। શેર રાખે. તેમાથી ત્રણ તોલા દીવસમાં ૩) વાર પીએ.

લોહી સુધરે, મરદને શક્તિ વધે—ગોળ સાથે ઘી મેલવી રોજ સહવારે ખાવું.

૧૩=લોહી સુધરે—શરીરની અંદરના લોહીના જીવજંતુ મરે—મલેરીઆના જીવજંતુ મરે-ભુખ વધે-વિર્ય વધે-કોઢને ફાયદો કરે-ઘડપણ દૂર થાય-શરીર નિરોગી રહે. બાલ સફેદ થતા અટકે-હરતાન ન્યમીત થાય.

ઉપલાં સઘલા વ્યાધી માટે નીચે મુજબ લેવું.

ગંધક. જેઠીમધ દરેક ૧) તોલો, ત્રીફલા ૬) તોલા, સાકર ૩) તોલા એની મેળવણી કરી ૦॥ તો. ચુરણ રોજ બે વાર ખાવું. ૧) વરસ સુધી ચાલુ રાખવું. અથવા ગંધક ૧ તો. સોજરમ ૧ તો. ત્રીફળા ૬ તો. એનું ચુરણ ૦। તો શાકરમાં મેળવી રોજ બે વાર ૧ વરસ સુધી ખાય.

લોહી સુધારવા, આમડીનો રોગ મટાડવા માટે—દાડ઼ડીનો છોડ સારસા પેરીલાના જેવા ગુણ ધરાવે છે, એના ઘન (એક્સ્ટ્રેક્ટ) ની એક વાલની ગોળી બનાવી વાપરે અથવા તે પ્રમાણમા શરબત અથવા અરક બનાવી પીએ.

૧૪=ગરમીના ચાંદાનું ઝેર શરીરમાં પેસી ગયું હોય અને લોહી બગડી ગયું હોય ત્યારે જાઈના ફુલની કળીઓનો રસ ૨ તો, ઘી ૦॥ તો. ૧ વાલ રાહળ (રાળ) મેળવી ખાવું.

૧૫=૧ રતલ ઉકળતું પાણી કાદવના વાસણમાં નાખી તેમાં લીંમડાના પાન આશેર ૧ રાત રાખવાં. સહવારે તેમાંથી ૨ તો. પાણી દર ૩ કલાકે પીવું. અથવા દાડ઼ડીનો રસ ૨) તોલા, મરી નંગ ૧૦ ને ઘીમાં મેળવી રોજ ૩ વાર પીવું,

૧૬=ચોપચીની તો. ૧૬—ખુરાસાની અજમો; સુંઠ, વાવડીંગ, એલચી દરેક ૧ તો એનું ચુરણ ા તો પાણી સાથ પીવું.

૧૭=ઇંદ્રવરણાની જડ તો ૩, એક શેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક પાણી રાખી તેમાં ૩ તો શાકર નાખી સવાર સાંજ પીવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૧૮=વાવડીંગ, ત્રીફળાં, અને ગુગળ સંભાગે મેળવી ચીનીબોર જેવડી ગોળી બનાવી બે ગોળી રોજ બે વાર ખાવી.

૧૯=ત્રીફળા અને કરીઆતુ એનો ઉકાળો પીવો.

૨૦=લોહી સાફ કરે—કાચનારના ઝાડની છાલ, સરીવા એટલે ઉપલસરી-(એમાં સારસાના જેવા ગુણ છે;) કપુર મધુરીના મુળ એમાંથી કોઈ પણ એકનો ઉકાળો રોજ પીવો.

૨૧=લોહી સાફ થાય—વરીઆળી, ધાણા, કાસની સંભાગે મેળવી ા તોલો ફાકી મારવી. ઉપર વાસી પાણી પીવું.

૨૨=લોહી સુધરે-સુનામખી અને ચોપચીની સાથે મેળવી ા તોલો ૪૦ દીવસ ખાવી.

૨૩=લોહી સાફ કરનારી ગોળી. સંભાગે—હીરાકસી અને માજો એળીઓ, ગુંદર સાથે મેળવી, ૧ વાલની ગોળી બનાવી. તેમાંથી એક ગોળી દિનમાં ત્રણવાર ખાધા પછી લેવી, આથી લોહી સાફ થાય છે.

૨૪=લોહીનો સુધારો કરવા માટે વડની મુળીની ચાહ પીએ.

૨૫=લોહી સાફ થાય, ગર્ભસ્થાન સુધરે, પરમો સારો થાય, બદગોળ સારી થાય-સરપંખા ૫) આઉંસ. સ્પીરીટ ૨૦) આંઉસમાં અરક બનાવી તેના ૩૦) થી ૬૦ ટીપાં સુધી પાણી સાથે પીવાં.

૨૭=લોહી સુધારનાર—સીસમનો વેહેર ા શેર, ૩ શેર પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી રાખવો. તેને ગાળીને ૧ાા શેર સાકર નાખી શરબત બનાવી ૧ તોલો શરબત દીવસમાં બે વાર પાણી સાથે પીવું.

૨૮=લોહી વધે—પીલાં અંજીર સાકર સાથે રોજ સવારે ખાવાં.

૨૯=લોહી સુધરે, મનની દલગીર દુર કરે, કરમ પડે, જલંદરને, કમળાને ફાયદો કરે—કારેલાં ખાવાથી લોહી સુધરે છે અને આ સઘળી બીમારીને ફાયદો આપે છે.

૩૦+૩૧=લોહીનો વધારો=રકત વૃધ્ધી માટે—નાળીએરનો સરકો નીચે મુજબ બનાવી એક તોલો રોજ ખાવો.

૫૦ નાળીએરના પાણીને ધીમી આંચે ઉકાળવું રસ ઘાટો થાયને કેસર તોલો ા, લવંગ તોલો ૧ નાખી પેક કરી રાખવું.

લોહી વધે–સુધરે.

૩૨=ચંબેલીના કુમળાં પાનનો રસ ૨) તો૦ ગાયનું ઘી ૨) તો. રાળની ભુકી ૧) રતી ૧૫ દીન સવારે પીવું. સાર્સા, આયોડાઇડ કમપાઉંડ, વીથ મરકયુરી: જે કામ ઘણે વખતે કરે તે કામ આ ચંબેલી ૧૫) દીનમાં કરે. ખોરાક ફકત. દુધ, ઘી, રોટી, ભાત, સાંકર.

૩૩=ઓરીઓ કલાહર, (ગોરખમુંડી)ની ચાહ સાકર નાખીને પીએ તો લોહી વધે.

૩૪=ત્રીફળાં (હરડે ૧, આમળા ૪, બેરાં ૨, ભાગ) ૦ા તો. રોજ બે વાર ચાલુ ખાવો.

૩૫=૦। તો. ગંધક રોજ દુધમાં ખાય. ગંધક ખાનારે દરીઆનું મીઠું ન ખાવું. તે ગરમ છે, ગંધક જાતે ગરમ છે માટે ગરમ ખોરાક ન ખાવો. સિંધવખાર ખાવામાં અડચણ નથી, થંડીની મોસમમાં પીએ તો ગરમીની ઋતુમાં શરીરે ફુલ્લા ન થાય.

૩૬=ભોંય રીંગણીનું બી, બંધ વાસણમાં પકાવી ચુરણ ૧) રતી પાન સાથ રોજ બેવાર ખાએ.

૩૭=વાઘનું અથવા હાથીનુ હાડકું પાણીમાં ઘસી પીએ.

૩૮=ઉપલસરી=સારીવા–ગોરીસર. કાળીસર, ઇંનડીઅન સારસા. હેમીડેસમી, પથી ૧૫ ફીટ લાંબા વેલા થાય છે; એના પાન તલવારની ધાર જેવાં છે: એના મુલમાં સુંગધી હોય છે: ડુંગરાવાળી જગામાં થાય છે. ૫) તો. મુલીઆ ૧। શેર પાણીમાં ઉકાળે ૦ા શેર રાખી તેને ૩) વાર પીએ. રોજ તાજું બનાવી પીએ.

૩૯=એકસ્ટ્રેક સારસા કમપાઉંડ—ચીત્રકમુલ, મનાવરી, ત્રાયમણ, પાપર, અરડુસાના પાન, ભાંગરો, દેવદાર, કાળીપાટ, ખેરસાલ, રતાંજલી, નસોટર, વરણો, કરીઆતું, બાવચી, ગરમાળાંનો (ગોળ), સાગની છાલ, બકાનની છાલ, અતિવિષ, વાળો, ઇંદ્રવારણાના મુળ, ધમાસો, ખડસાલી સંભાગે લેવું, એ સઘળાંના વજનથી બમની ઉપસરી (સાસો) લેવી. એમાંથી ૧) તો. ૦। સેર પાણીમાં ઉકાળે. ૨) તો, રાખી પીએ વધુ ઉકાળી ૦ાા તો. રાખી ઘટ બનાવે તો બગડે નહી, મધની સાથે પીએ.

૪૦=રૂદ્રવંતીના આખા છોડનુ ચુરણ ૧) તો. મરી વાલ ૨), મધ ૨) તો. દુધ ૦ાા સેર, પાણી ૦ાા સેર, ઉકાળી પાણી બાળી પીએ. ૧ા માસ સુધી પીએ.

લોહી જમે=મુઢમાર=માર ખાવાથી વાગેલું, દભરાયલું.

૧=પડીજવાથી અથવા મારખાવાથી શરીરમાં લોહી જમી જાય તે માટે લેપ=મેદાલકડી, બકરીની લીંડી, આવળના ડોડવા, મીઠું. હળદર પાણીમાં વાટે ગરમ કરી લગાડે.

૨=ધતુરાનો રસ લગાડે.

૩=કબુતર (પરિવા)ની અઘાર (ચરક) બે વાલ મધ સાથે ખવાડે અને તે શરીરને લગાડે.

૪=આંબા હલદ (Mango ginger) ગુગળ, લોદર પાણી સાથ ગરમ કરી લેપ કરે.

૫=દરાખનો રસ અથવા દરાખ આસવ પાવો.

૬=પાતાલ યંત્રથી બીલામાનુ કાઢેલું તેલ ૧) તો. લવંગ ૧)તો. જાયફળ ०॥ તો० ખરલમાં ૪) પોહોર ઘુંટે. ૧ વાલની ગોળી ઘી સાથ અથવા સાકરના સીરા સાથ આંતરે આતરે ખવાડે. ૬ દીવસના વખતમાં, ૩ વાર ખાય. વધુમાં વધુ ૧૬ દીવસ એટલે આઠ વખત ખવાય. આ બહુજ ગરમ છે: માટે દુધ, ઘી ઘણું ખાવું. ગરમ ચીજ નજ ખાવી, છતાં શરીરે ગરમી ફુટી નીકળે તો કાપડું ખવાડવું. ગાયનું છાણુ ચોપડવું, ગરમ પાણીથી નાહવુ નહી. તડકે ફરવું નહી. ઘી, સાકર દુધ પુષ્કળ ખવાડવું. કીમતી દવાથી જે કામ ન થાય તે આ ઇલાજથી થાય છે, ઊંચેથી પડી ગયલા દરદી માટે, તેમજ શરીર જકડાઇ ગયું હોય તે માટે સારો ઇલાજ એછે.

લોખંડની ભસ્મ.

આવળના પાંદડાને છુંદી તેમાં કાનસનો ભુકો મેળવી ૧૪ દીવસ સુધી સુરજના તડકામાં રાખવાથી લોહ ભસ્મ થાય છે. તડકે મુકવા કરતાં ભઠ્ઠીમાં બાળે તો વધારે સારી અને જળદી થાય.

વરસોળી–વસુરી–રસોળી.

૧=વરસોળી—સચરો, સાજીખાર અને ચુનો સંભાગે મેળવી મલમ કરી, વરસોળી ઉપર ૪ દીન લગાડે તો વરસોળી કપાએ.

૨=વસુરી માટે ઇલાજ—રેવનચીનો સીરો, એળીઓ, ગુગ્ગર, એને પાણીમાં અથવા દારૂમાં ઘસી ઘણા દીવસ લગાડવું.

૩=વરસોળીની ગાંઠ—સરગુઆના મુલની છાલ, સાટોડી, સુંઠ, દેવદાર, એનો જાડો લેપ કરી મુકવાથી ગાંઠ નરમ થાય છે અને અંદરના મવાદને ધીમે ધીમે ખેંચી લે છે. લેપથી અગન બળે તો થોડો ઘઉંનો આટો ઉમેરવો.

૪=વસુરી માટે—સોમળ બે વાલ કળી ચુનો ૪ વાલ, ખાપરીઉં ૪ વાલ, લીંબુના રસમાં મેળવી વસુરીને લગાડી ઉપર લુગડું ૭ દીન રાખવું. જ્યારે વસુરી ભાગે ત્યારે મલમ રૂઝનો મુકવો.

૫=રસોળી, વસુરી ખરી પડે, પીગળી જાય—કેરડાના કુમળા પાનની લેપડી મીઠાં સાથ મેળવી વસુરી ઉપર ૩ દીવસ બાંધે.

૬=વસુરી—પાકી કેરીની ગોટલી પાણીમાં ઘસીને વસુરી ઉપર લગાડે તો એક જાતનીવસુરી નરમ પડે.

૭=વસુરી પીગળે—પાપડખાર એક ભાગ અને કળી ચુનો અરધો ભાગ પાણીમાં લાકડાંની સળીથી મેળવી વસુરીપર રોજ લગાડે.

૮=રસોળી માટે—કેરડાના કુંપળ અને મીઠું વાટી લેપ કરવો અથવા પાપડખાર, ચુનો સાથે મેળવી લગાડવું.

૯=વસુરી—કાળા મલમની પતી વસુરી ઉપર ઘણા મહીના સુધી લગાડે તો અંદરનો મવાદ સુકાઇ જાય.

રસોળી=વસુળી=વરસોળી,

૧૦—એ એક જાતની ગાંઠ છે. એમાં ચરબી અથવા લોહીના પદાર્થ રહે છે હાથે દાબવાથી બેસી જાય, અને પાછી ઉભી થાય ત્યારે જાણવું જે ચરબી છે. ચરબી ન હોય તો રસોળીની ગાંઠને ચાપડીના પુઠાથી જુદી જુદી પાડવી, ત્યાં રસ જેવી બનાવવી.

પછી ગાંઠ ઉપર કાસ્ટીક પોટાશ સોલ્યુસનની ૧૦ ટીપું મુકવું. ને સુકાયને કરી મુકવું. ગાંઠ ઉપર કાળુ પડે ત્યારે ચપ્પુથી મુકયા કરવું અંદરથી રસી જેવી નીકળશે, ને માટે પોતાસ આયોડાઇડ સોલ્યુસનના પોતાં મુકી રાખવાં તેથી રૂઝ આવે નહીં અને રસી બહાર નિકળ્યા કરે. અંદર મવાદ નિકળી જવા પછી રૂઝ લાવવું.

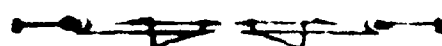
૧૧—ટીંકચર આયોડાઈન ના ટીપાં શરુઆત સાથ રોજ ૨) વાર દેવાં. અને બળતું બંધ થયાથી એ ટીંકચર આયોડાઈન ગાંઠ ઉપર રોજ બે વાર ફુઆડીઆ કરવું તેથી અંદરનો મવાદ સાફ થઇ જાય,

૧૨ પીળી મરોડીને તડકે સુકવી ચુરણ કરવું, પાણી સાથ તે મેળવી રોજ બે વાર તેની લગાડી મુકી પાટો બાંધવો.

૧૩–રસોળીને ચોપડીના પુડાથી થોકી એક રસ કરે તે ઉપર સીસાં ધાતુની પાટ મુકી પાટો બાંધે.

૧૪–સુકી હળદરને ઈંગાર ઉપર મુકી બાળે ચુરણની પાણી સાથ લેપડી બનાવે તે ગાંઠ ઉપર ૧) ૧] પૈસા જેટલી જગા પર લગાડે, ૪) દીવસ સુધી રોજ ૫) વાર લગાડે- વસોળી ઉપર કાનુ પડે તેમાંથી મવાડને બહાર કાઢવા. મરોડી મવાદને પાણી જેવા કરે છે. ગર ગુમડાં ઉપર પણ આ મરોડીનો લેપ કામ કરે છે.

૧૫–પાનમા ખાવાનો ચુણો ૦ાા તો. ખડી ૦। તો. મેળવી લગાડે, જો અગન નખમાએ તો ખડી ૦ાા તો. લીએ. વસુરી ફુટે, મવાદ નીકળે પછી કાળા મલમની પટી મારે.

ધનુરવા માટે.

૧=અફીણ સૌથી સરસ છે. ૦ાા રતી અથવા વધારે આપવું.

૨=કસ્તુંરી ૧ થી ૩ રતી આપવી.

૩=ખુરાસાની અજમો અને કપુર સભાગે મેળવી ૨) વાલ આપવો.

૪=પીપર ચુરણ ૩) વાલ આપવું.

૫=ભાંગની ભુકી ઘીમાં સેકી ૧ થી ૨ વાલ આપવી.

૬=ફુલવેલો ટંકણખાર ૨ થી ૪ વાલ આપવો.

૭=કાળી તુલસીના પાન, લસણ, કાંદો, આદુનો રસ સંભાગે મેળવી ૦ાા તોલો આપવો.

૮=ધંતુરાનો રસ શરીરે ચોળવો.

ધનુરવા.

પડી જવાથી, વાગવાથી, ખીલો ગોપાયાથી ધનુરવા થાય છે.

૯–સરૂઆતમા જખમ પર સીંદુર અને તેલ મુકી રૂઝ લાવે. સરૂઆતમાં ૧ થી ૨) રતી અફીમ, દરદીને રોજ ૩) વાર ખવાડે તો ધનુંરવા લાગુ પડે નહી.

૧૦–૧] ખારકને મીઠાં તેલમાં બાળી તેનું ચુરણ કરે તે ચુરણ ૧ થી ૪) વાલ, પાણી સાથે આપે તો ધનુરવા નરમ પડે. ઊકળેલું તેલ મસળવાંથી ખેંચતાણ મટે.

૧૧–ધનુરવા લાગુ પડે કે તરત નીચે મુજબ ઉપાય લેવો. કાળી તુળસી, કાંદા, આદુ, લસણુ એનો રસ સંભાગે ૧⟩ તાલો લેવો તેમાં અરલુની છાલ ૦। તો ઘસે અને એ વખત પીએ તો વા મટે. આ ઇલાજ જળડી થવો જોઇએ.

૧૨–આકડાના પાનનો રસ ૧⟩ તો. દરદીને પાવો. બીજે દીવસે ૦॥ ભાગ પાવો.

૧૩–આકડાના મુળની અંતર છાલ ૧॥ તો. ધંતુરાના પાનનું ચુરણુ નંગ. ૫) વાલ, સાકર ૧॥ તોલો એની ૧) રતીની ગોળી બનાવે, એ ગોળી રોજ બે વાર ખાએ.

૫) વરસની ઉમરનાને ૧) ગોળી.
૧૦) ,, ,, ૨) ,,
મોટા માણુસને ૩) ,,

ઉપરથી પાણી પીવું નહીં–પણુ ચણાના દાળીઆ ખાએ તો ઓકારી થાય નહી: મરડો અને હેડકીને બી ફાયદો કરે.

ઉરૂસ્તભ વા–ઝલાવવાનો રોગ.

૧=એમાં કમર આગળથી પગ સુધી અરધુ અંગરહી જાય છે: દરદીને ઝાળીઆ વગર ચાલી સકતું નથી.

તીફલાં, પીપર, ગુંગળ સંભાગે લઇ ૦। તોલો ચુરણુ રોજ બે વાર ખવાડવું.

વારંવાર એરંડીઉં આપી ઝાહડો ખુલાસે રાખવો.

ધનઘોરીઓ વા.

૧=ધનઘોરીઓ વા, એમાં દરદી સુતેલો ઉઠે, ત્યારે ધ્રુણે અને પાછો પડે તે માટે ૦। શેર સાકરને ગોળ, ઘીમાં, ગોળ પાપડી બનાવી તે સવારની ૩) દીવસમાં દરદીને ખવાડવી.

ચરસી લાગુ—પીઠ, કમર, ગુંઠણુ વગેરે જગાપર ફરતો વાયુ હોય તે માટે–૦॥ તો. દીવેલ ગઉમુત્ર સાથ મેલવી રોજ ૧ વાર એક મહીનો પીવું.

વા મસીઓ.

ગુલાબી ચાહ પીવી. સુઆવર પછી સ્ત્રી અડી જાય તેને મસીઓ વા કહે છે. તે માટે ગુલાબી ચાહ સેવન કરવી.

રોહીડો ૦ાા તો. પાણીમાં ઊકાળે, તેમાં દુધ ૦ાા શેર નાખે, ખપ જોગી સાકર મેળવી પીએ.

શરીર કોઇબી કારણથી તવાઇ જતું હોય તેને અને હર્જ સંધીવા, કમળો, પાકું, દમ, વિસફુટકને આ ચાહ ફાયદો કરે છે.

ધાવરો.

ધાવરાનું મંતર રતવાના ભાગમાં જે મંતર છે તેજ, પણ તેમાં "રતવા ઝેર" એ બોલ છે તેને બદલે "ધાવરો ઝેર" એમ બોલવું. એના દોરાને ધુંપ તેલની દેવી.

ધુળ પેટમાં.

આખુ વરસ પેટમાં ધુળ, માટી, રાખ જાય તે જાંબુ ખાવાથી નિકળી જાય, માટે દર મોસમે જાંબુ ખાવાં જોઇએ.

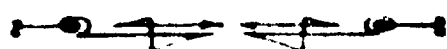

વાંઝીઆપણું જણાય.

૧=ઘઉં અથવા જવના સાત સાત દાણા લઇને કાદવના બે નવાં વાસણમાં મટોડી નાંખી તેમાં નાખવાં. અને પાણી સાથે તેને એકરસ કરવાં. હવે ૧ વાસણમાં ૭ દીન મરદ પીસાબ કરે. બીજા વાસણમાં ઓરત પીસાબ કરે. જેના વાસણમાં છોડ ઉગે નહી તેને વાંઝટ સમજવું.

૨=ગલાસમાં પાણી નાખી વીર્ય નાખવાથી જો વીર્ય પાણી નીચે ડુબે તો વાંઝટપણું ગણાય નહીં, વીર્ય પાણીની ઉપર રહે તો વાંઝટપણુ જાણવું.

૩=કાળું, કદુ. દુધેલું, દુધેલી, દુધીજી એમાના કોઇ બી એક છોડમાં પીસાબ કરે અને તે છોડ મરી જાએ તો તે પીસાબ કરનારને વાંઝટ સમજવુ,

વાયુ પેટનો.

પેટના વાયુ માટે કટોરાનું પાણી પીવું એ માટે.

જુઓ " કટોરાનું પાણી "

વાયુ પેટનો મટે—મરી અને પીપરનું ચુરણ ૦ાા તોલા મધ સાથ ખાવું.

વાયુ પેટમા ન થાય—દાળ ભાત ખાતી વેળા નવાળા સાથ મરી અને લસણ ખાવાં.

જુઓ " પેતનો વાયુ. "

વાઇ હાડકાની

બાદી=વાઇ, હાડકાની વાઈ માટે—લસણ, મરી, દરેક પાંચ તોલા, હીંગ ફુલવેલી ૦ાા તોલો, સંચળ બે તોલા લીંબુના રસમાં વાટી ચણા જેવડી ગોલી કરે; તે બે ગોળી સહવારે ખાય.

વીસ્ફુટક—આતેષક—ચાંદી—ટાંકી—ઉપદંશ.

૧—ટાંકીના ચાંદા દરેક જાતના સારાં થાય—લીમડાનું તેલ અને સંફેદો મેલવી મલમ બનાવે તેની પટી લગાડે.

૨—વીસ્ફુટક માટે મલમ—સરસીયું તેલ નવટાંક લઇ ઉકાળવું, તેમાં આંકડાના પાન ૨૧ તળવાં પછી મીણ બે તોલા નાખી મલમ બનાવવો. (૧) પાન તેલમાં તળાવું પછી બીજું એ પ્રમાણે ૨૧ પાન એકેક પછી તળવાં.

૩—ટાંકીવાળા દરદી જેને ટાંકી ફુટી નીકળી હોય તેને થુઅરનું દુધ મધ સાથે મેળવી ખવાડે.

૪—વીસ્ફુટકના ચાંદાં તથા જખમ રૂઝે—કાળા ઉંમરાના મુલ્યાંની રાખ બનાવવી અને તે રાખને આખા છોડના રસમાં ૪ વાર પટ આપવો ને ભુકો જખમમાં દાબી પાટો બાંધે તો એકજ વખતમાં ઘાહ રૂઝાય ઘીમાં મેળવી મલમ કરી વપરાય છે.

૫—એ નંબર ૪) વાળો ભુકો, આકડાના મુળ અને કાળા મરી સંભાગે લઇ જુના ગોળમાં ગોળી જુવારના દાણા જેવી કરવી અને દીનમાં એકેક ત્રણ વાર ખાવી.

૬—આકડાના ઝાડના કોયલા અને ખાંડ સંભાગે મેળવી તેમાંનો ૦ાા તો, ઘીસાથ ૭ દીવસ ખાવો. ખોરાકમાં ખીચડી ખાવી.

૭—આનોક—વીસફુટક માટે—ઉમરાના ઝાહાડના પાનરાંની રાખ ૦ા તોલો પાનમાં મુકી રોજ ખાવી.

૮—ચોપચાની ૫ તોલાને અરધા શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦ા શેર પાણી રહેને તેમાંથી ૫ તોલા દીવસમાં ૩ વાર પીવું. અનંત મુળ સાથે લેવાંથી એનો ગુણ વધે છે.

૯—ચાંદી તરત રૂઝે—ગુંગળના ઝાડની છાલનું ચુરણ દાબે.

૧૦—ઉપદંશ—ચાંદા ગરમીની—પીપળાના છાલની સફેદ રાખ ચાંદી પર દાબે.

પીપળાના ઝાડની છાયા સીતલ અને તનદુરસ્તીવાળી છે; એનામાં વૈદક ગુણ ઘણા હોવાથી એ ઝાડને પવીત્ર અને પુંજવા લાયક ગણેલું છે, એના ફળો ખીજમન કહે છે.

૧૧—ચાંદી અને ચાંદા માટે—દારૂડીના છોડનું છીર અથવા છીરવાળું ઘી લગાડી તેની ઉપર કાસાજણ (જસતની રાખ.) ઓક-સાઇદ્ઝીંક ભભરાવે તો તરત રૂઝ આવે, અથવા મુળાની છાલનું ચુરણ દાબે. જો દુધ અથવા દહીંની સાથે લગાડે તો રૂઝ આવતી વખતે ચામડી તતરે નહીં.

૧૨—ચાંદી—ઇંદ્રીના ફુલપર કોહવાટ માટે—(પમારીઆ) પોમાડીના બીજ, અને કાથો સંભાગે મેળવી તેને પાણી સાથે નરમ કરી ચાંદી પર દરેક કલાક ધોઇ ધોઇને લગાડયા કરે.

૧૩—પારો, ગંધક, સોપારીની રાખ, મોરથુથુ, સંભાગે લઇ લીંબુના રસમાં ગોટી બનાવવી. તેને પાણીમાં ઘસી, ચાંદી ઉપર અને ચાઠાં ઉપર લગાડવી.

૧૪—ટાકી શરીરે ફુટી નીકળે તે માટે ઇલાજ—મોરથુથુ ૩ ભાગ, જમાલગોટા ૬ ભાગ, ફટકી ૩ ભાગ એ સઘળાંને લીંબુના રસમાં ખરળ કરે. મગ જેવડી ગોળી બનાવે. આ ગોળીઓમાંથી દરદીની શક્તી મુજબ એક અથવા વધારે ગોળી ખવાડવી. ગોળી ખાધા પછી એક તોલો દહીં ખાવું. ઘઉની રોટી અને ઘી શીવાય કાંઇ ખાવું નહીં.

૧૫—વીરફુટક, ધોલાપણું, સંધીવા, સફેદ કોહોડ માટે—ખાખીનું ઘી જનથુક ખાવામાં લેવું. અને ચાઠાં ઉપર લગાડવું.

૧૬—ગળજીભીનો રસ તોલો ૧ પાણી શેર ૦ા સાકર તોલો ૩) વાર રોજ પીવું.

૧૭—મજીઠ, ઉપલસરી અથવા સારસાના મુળીઆં, લીમડાની અંતર છાલનો કાહવો બનાવી અથવા એમાંની કોઇપી ૧ ચીજનો કાહવો બનાવી, સાકર અને મધ સાથે પીવો.

૧૮—બોરડી અને બાવળના કૂમળાં પાન દરેક ૦ાા તોલો, જીરૂં ૦ા તોલો, સાકર ૦ા તોલો સહવાર સાંજ ખાવું.

૧૯—કરીઆતું. લીમડાની છાલ, જેઠીમધ, મોથ, અરડુશો, કડવાં પરવળ, ખડસળીઓ, વાળો. તીફળાં, ઇંદ્રજવ એનો કાહાવો પીવાથી વિસફોટકને સારો ફાયદો થાય છે.

૨૦—વિસ્ફુટકના ચાંદા ઉપર હીરા દખણ અને કંપીલો દાબવો અથવા પીપળાની છાલનું અથવા ત્રીફળાનું ચુરણ દાબવું.

૨૧—હીરાદખન, કાથો અને સફેતો સંભાગે મેળવી ચૂરણ બનાવી વાપરે.

૨૨—શરીરપર ટાંકી ફુટે તે માટે—સરપંખાનું ચૂરણ ૦ા તો. ખાંડ ૦ાાા તોલો મેળવી પાણી સાથે રોજ સહવારે ૭ દીન ખાએ.

૨૩—ચાંદાની ભુકી=સુનાગેરૂ, બોડાસીંગ, કાથો સંભાગે લઇ તેનું ચુરણ બનાવી દાબે અથવા સુનાગેરૂ અને હીરાદખણ મેળવી લગાડે.

૨૪—આતેષક માટે—લીમડાની તથા સરસની છાલ અને બાવળની છાલ દરેક તોલો ૧ાા. પાણી શેર ૧ાા ઉકાળીને પાણી ૧ શેર રાખી તેમાંથી તોલા ૪ એકવાર પીવું.

૨૫—ચામડી સુન મારેલી સુધરે,=તજા ગરમી મટે=શરીરપર ચકરડાં થઈ ફાડ થાય તે મટે—ઉટકંટાના આખા ઝાડનો રસ ચોપડે. આ દરદ માટે જો ઇલાજ ન કરે તો રગતપીતનો આજાર લાગુ પડે.

૨૬—ટાંકી ફુટે, મોટા ફોલ્લા થાય—તો હીમજ હરડે તોલા ૮, રસકપુર તોલા ૪, અનારના ફુલ સુકા તોલો ૧, બોદાસીંગ તોલો ૧, જાયફળ તોલો ૧, એલચી દાણા તોલો ૧, લવંગ તો૦ ૧, મરી તો. ૧, બારીક કરી ૧૦૦ લીંબુના રસમાં ખરલ કરી વટાણા જેવી ગોળી કરે. અકેક ગોળી સવાર સાંજ ખાય. ખાધાની પરહેજી રાખે તો ફાયદો થાય.

૨૭—ટાંકી તથા નારૂ—હીમજી હરડે તો. ૨, મોરથુથુ ફુલવેલું તોલો ૧, સાકેર તોલો ૧, ૧૦૦ લીંબુના રસમાં ખરળ કરી ચીનીબોર જેવી ગોળી વાળી, ૧ ગોળી ટાઢાં પાણી સાથે ગળવી. ઉપરથી ભુંજેલા ચણા ખાય, ચણા ન ખાય તો ઉલટી આવે છે.

જુઓ "આતેષક" "ચાંદી" "ટાંકી" "ઉપદંશ."

વાળો=નારૂ.

૧=વાળો (નારૂ)—એના મોંઢા ઉપર કાચની સીસીની ફુવાંકી ચોમટાવતી મુંકે તો વાળો મરે.

૨=જમાલગોટો વાટીને લેપ કરવો.

૩—આસો અને કારતક માસમાં ડાંગર ઉપર પીટલાયજો અને ડાંગરના છોડવા ઉપર લટકતો ફાસેટો થાય છે. ૧ ફાસેટાની ગોળમાં ૭ ગોળી કરી એક ગોળી ૬ દીવસ ખાવી.

૪=હીંગ અને મકનો લોટ સંભાગે લઇ લેપડી કરીને મુકવી.

૫=કબુતરની પાંખ એ ચોખા ભાર વજનમાં લઇ ગોળ સાથે ખવાડવી.

૬=ગધેડાંના લીડાં, ઘોડાનું મુતર, મીઠું એની લેપડી મુંક.

૭=ચુનો, ચુલા ઉપરનું ધુમસ, મીઠું, એકઠાં કરી ત્રણ દીવસ વાળા ઉપર મુકે તો વાળો દુર થાય.

૮=વાળો પગે નીકળે છે—ત્યારે કબુતરનો આહાર વાલ ૧ થી ૩ ગોળમાં ગોળી બનાવી ખાવી. રોજ તાજી બનાવી ખાવી.

૯—વાળાવાળી જગા ઉપર ધંતુરાના પાતરાંની પોટીસ મુકવાથી અગન નરમ પડે છે અને વાળો બાહાર આવે છે.

૧૦—વાળો—પગે વાળો થાય છે તે જગા ઉપર નવસાર લગાવવાથી વાળો મરી જશે.

૧૧—વાળા ઉપર તલનો ખોળ છાસમાં વાટી બાંધવો.

૧૨—વાળા માટે હાથકીના પાતરાં, મીઠું, છાસ એ સઘળું પીસીને વાળા ઉપર પોટીસ બાંધે.

૧૩—વાળો—ચોળાઈની ભાજીના મુળીઆની લેપડી મુકવી.

૧૪—વાળો—નવસારની ભુકી રોજ વાળાપર મુકવી.

૧૫—વાળા માટે—આકડાના ત્રણ ફુલની ગોળ સાથ ત્રણ ગોળી બનાવવી તે સહવારે ખવાડવી. એ મુજબ સાંજે ફરી ખવાડવી, એ પ્રમાણે રોજ ચાલું રાખવી. એથી ઝાડા થશે તેની અડચણ લેવી નહીં. વધુ ઝાડા લાગે તો સાકરની મીઠી ચાહ પાવી. વાળાની કસર હશે ત્યાં સુધી ઝાહાડા આવશે, વાળાની કસર નીકળી ગયા પછી ઝાહડા આવશે નહી.

૧૬-વાળો મરે—મીઠું ૧ ભાગ, ઢોરનું મુતર બે ભાગ, ગધેડાના લીડાં ૮ ભાગ ગેળવી લેપડી મુકે,

૧૭-વાળો—હુઅરની ઉપર અમરવેલનો વેલો થાય છે તેની લેપડી બાંધવી,

૧૮-અરીઠાની છાલ અને મરી બબે વાલ ગોળ સાથે ખાવા,

૧૯-વાળો—બા તોલો લોબાન વાટી મધ સાથ ખવાડે તો વાળો બહાર આવે. વાળો બધો બહાર નિકળે તેટલા દીવસ ખાવું.

૨૦વાળો એ રોગ જેવો જુણો કરમ છે, ૧ ફુલ્લો થઈ તે પાકે છે અને અંદરથી તારની માફક કરમ નીકળે છે, તે ફુલ્લાની આસ પાસ ઘી ચરબતા જવુ અને તે કાંટો ઉપર નીકળે એટલે ૧ સાટી ઉપર દોરાને વીંટાળતા જવું. બા કલાકમાં આખા વાળો નીકળી આવે છે, પછી તે જખમ ઉપર સીંદુર દાબવો.

૨૧ વાળા માટે—વંતાક સેકી ભરતીઉ કરી ૭ દીવસ લેપડી મુકે.

૨૨—વાળા ઉપર વાડ દુધેલીના વેલાના પાંતરાની લેપડી રોજ મુકે.

૨૩—નારૂ નીકળે તે દરદીને હીંગ ખવાડે તો દરદ નરમ પડી જાય, ૧ વાલ હીંગ દીવસમા બેવાર ગળાવવી.

૨૪—વાળો—નરમાની રૂના પાતરાંની લેપડી મુકે તો વાળો નીકળી જાય છે.

૨૫=વાળાં ઉપર ૩ દીવસ મીઠું બાંધે તો સારૂ થાય.

૨૬—વાળો—એરંડાના કુમળા પાનનો રસ ૧ તોલો ગોળ સાથે મેળવી રોજ ખાય તો વાળો તવાઇ જાય. વાળો હોય તે દરદીના પગપર ગર, ગુંમડાં હોય તે, વાળો નીકળી જાય ત્યારે તે દરદો મટે.

૨૭—વાળો મરી જાય—કડવી વેલનું મૂળ તેમજ બીજાં મુળો જેવાં કે કટોલી, કાંસકી, ઈંટ કટો, વડ તેમજ ઝેર કચુરો, આમલીનો ચીચોગે, અરીઠાના ફળ, કેળનું પાતરૂં, એ વાળો મારી નાંખવામાં ઉપયોગી છે.

૨૭—વાળો મટે—કાળીજીરી ૦।। તોલો લઈ પાણી સાથે મેળવી લેપડી બનાવી વાળાપર મુકે. વાળો લેપડીને ચોંટી જાય અને બહાર આવે.

૨૮—વાળો—કડવી વેલાના પાન, અથવા કટોલીના પાનની લેપડી મુકે અથવા ગંધડાંના લીડાં, ઘોડાનો મીસાબ અને મીઠું એઓને ગરમ કરીને ૭) દીવસ બાંધે.

૨૯—સીતાફળના બી તથા કાચા ફળની લેપડી વાળા ઉપર મુકવી.

૩૦—વાળો—૧ વાલ સાપની કાંચરી ગોળ સાથે મેસરીને વાળા ઉપર મુકે તો વાળો બહાર નીકળી આવે.

૩૧—નારૂવાળા દરદીને સાંપની ૦॥ વાલ કાંચળી ગોળ સાથે મેળવીને સવાર સાંજ ખવાડે તો ફાયદો થાય. કાંચળીનો ગુણ જીવ-જંતુને મારી નાંખવાનો છે.

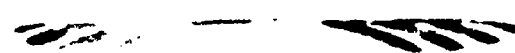
૩૨—વાળાના ઉપર સાજીખાર ૧ રાત બાંધે તો વાળો મરી જાય.

૩૩—નારીએળની આંખ કાઢી તેમાં તેલીઓ સોમલ તોલો ૧॥ નાખી હલાવીને આખી રાત રાખવું. દરદીએ અંદરનું પાણી પીવું. આખો દીવસ ખાવું નહીં. ભાવે તો પેલું નારીએળ [illegible] ખાવું રાત પડે ને પછી ભાવે તે ખાવું.

૩૪—પુરૂષની પીસાબમાં કાગદર વાટી લેપ કરવો.

૩૫—વાળો મરે—હરમાની અને સાબુ કપડવંજ [illegible] તોલો સરણ ૦॥ તોલો, ચુનો [illegible] હરેક ૦। તોલાની લેપડી [illegible] બનાવી વાળાપર બાંધવી.

૩૬—વાળો મટે—બાદીઆન બે આનીભાર [illegible] સાથે ખવાડે તો ઉલટી ઘણી થાય અને દરદ નરમ પડે. જો ઉલટી બંધ ન થાય તો, મરીનો ઉકાળો પાવો ઇલાજ બહુ આકરો છે.

ઉલટી લાવવા માટે બાદીઆન અને હળદી [illegible] અને દરરોજ વપરાતી ચીજો છે, પણ એ બનેને સાથે મેળવી ખાવાથી ઉલટી ઘણી થાય છે.

૩૭—વાળા ઉપર મેંદીના પાતરાંની લેપડી મુકે તો વાળો બહાર આવે. (હાથપગ ફાટે તો માટે મેંદીને પાણીમા પલાળી [illegible] લગાડવા.)

૩૮—વાળા માટે કરંગી [illegible] ના કુમળાં પાતરાં [illegible] પૈસા ભારમાં [illegible] ઘીના ટીપાં ૭ નાખીને પીવા.

૩૯—વાળો—પગમાં વાળો હોય તો ૩ માકડ ગોળમાં પહેલે દીવસે ગળવા બીજે દીવસે [illegible] અને ત્રીજે દીવસે ૪ ગોળમાં ગળવા.

૪૦—વાળો—મોરથુથુ જવારના દાણા જેટલું ગોળ સાથે દરદીને ૩ દીવસ આપે. વાળો છે ત્યાં [illegible] વાતીટ આવે [illegible] વાળો મરી જાય પછી મોરથુથુ પોતાની અસર જણાવે અને [illegible] લાવે એમાં [illegible] નથી.)

૪૧—નારના પીછા ૧) બાવળાંની રાખ અથવા જુવારના દાણા જેટલાં વજનનું મોરથુથુ લગાડવું.

૪૨-સરગવાના મુળને છાસ સાથે વાટી લગાડે તો વાળો મરી જાય છે.

૪૩-એળીઓ, હીંગ, કબુતરની અઘાર, અફીણ સરખે વજને લઇ વાળાપર ચોપડી આકડાનું પાન બાંધવાથી ૩૬) કલાકમાં વાળો નીકળી જશે.

૪૪-ફટકી ફુલવેળી ૦ા તોલો ગોળમાં ૩) દીવસ ખાવી.

૪૫-શરીરમાં વાળા ઘણી જગાએ થાય તે માટે ૧) નાળીએરમાં ૬) માસા નવસાર નાખી તે ૨૪ કલાક રહેવા દેવું. આ નાળીએરનુ પાણી સહવારે પીવું. તે દીવસે આજ નાળીએર આખા દીવસમાં ખાવું—બીજું કાંઇ ખાવું નહીં. સાંજે ગાયના દુધની છાસ શરીરે ચોળી નાહવું, પછી દહીને ભાત ખાવું.

વાળો—નારૂ—ગીનીવર્મ.

૪૬-ખાવાનું મીઠું સેકવું. પાણીમાં પગળે એટલું પીગળાવવું. એના પોતાવાળાની જગા ઉપર ચાલુ ૩) દીવસ મુકે તો વાળો ગળી જાય.

૪૭-નવસાર ૦ા તો૦ પાણી ૧ાા શેર મેલવી ૫) તો. રોજ ૩) વાર પીવું ૩) દીન ચાલુ રાખવું.

૪૮-આકડાના ૪) પાન છાસમાં બાફે; તે વાળાના મોં ઉપર બાંધે, આ મુજબ દીવસમાં ૩) વાર થવાથી વાળો પીગળે.

૪૯-હીંગ ૧) વાલ દીનમાં ૩) વાર ગળે.

૫૦-હીંગ અને અફીણ ગરમ કરી બાંધે.

૫૧-ધતુરાનુ કાચુ માઉસ ખુંદીને બાંધે.

૫૨-હસબગુળ ગુલાબ જળમાં મેળવી બાંધે.

૫૩-હીંગબોલ, સરેકા, અને ગુલાબ જળની પોતીસ બાંધે

૫૪-કપુર, અફીણ સુખડના ઘસાડામાં મેળવી બાંધે.

૫૫-કલાર અથવા આકડાના પાનની લેપડી બાંધે.

૫૬-લસણ હીંગ, અને સાબુ મેળવી બાંધે.

૫૭-ખજુર, ઘી, ગોળ મેળવી બાંધે.

૫૮-નવસાર બે વાલ પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ૫) દીન પીએ તો વાળો ફરી થાય નહી.

૫૯-એરંડાના મુળનો રસ ૦ાા તો, ઘી સાથ ૭) દીન ખાય

૬૦-સરગવાનું મુળ અથવા પાન, સીંધવા ખાર સાથે મેળવી બાંધે તો વાળો ગળી જાય.

૬૧-ધંતુરાનાપાન ઉપર તેલ લગાડી બાંધે.

૬૨—બાવળના બીની લેપડી બાંધે.

૬૩—સાજીખાર મધ સાથ વાળા પર બાંધે.

૬૪+૬૫—કબુતરના અઘારની ૧) વાલની ગોળી રોજ એક વાર ૭) દીન ખાય તો વાળો થાય નહી.

૬૬—ખડીઓ ખાર ફુલવેલો ૧) વાલ ગોળ સાથ રોજ ૧) વાર ખાવો.

૬૭—લસણ અને કળી ચુનાની લેપડી મુકવી.

૬૮—વચનાગ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૬૯—એલચા (ખટ ખડુંબો) ગરમ કરી બાંધે.

૭૦—પોપટના પીછનું ચુરણ ખવાડે.

૭૧—બાવલના પરડા અને ગૌમુત્રની લેપડી મુકે.

૭૨—આકરાનું દુધ ૩) ટીપા ગોળ સાથ ૩) દીન રોજ ૧) વાર ખાવા.

૭૩—ઉંધાફળી અને લીમડાના પાનની લેપડી મુકે.

૭૪—વેંગણ નાનુ લેવું. તેની ગાભડી કાઢવી. તેમાં હીંગ મુકવી ગાભડી પાછી મારે. વેંગણ બેમનમા રોકે. ગાભડી પાછી કાઢી લીએ. તે ગાભડી કાઢેલો ભાગ, વાળાઉપર મુકી વેંગણું બાંધી લીએ.

૭૫—સુકાં આળસીઆ (ભુનાગ) નું ચુરણ ૧) વાલ ગોળ સાથ ખાય ૩) દીન રોજે બે વાર ખાય. ખોરાક દુધ અને ભાત બીજું કોઇ નહી.

૭૬—મોરના પીછનો ભુકો અને તંબાકું સભાગે ૧) વાલની ગોળી બનાવે રોજ બે વાર ૧) ગોળી ખાય.

૭૭—દાંગરના કયારામાં દાંગરના છોડવા ઉપર કોસેરો લટકે છે. તેને સુકવી ૬) ગોળી બનાવે ગોળ સાથ બનાવે. રોજ ૧) ગોળી ૬) દીવસ લીએ.

૭૮—કવચ્ચની સીગના રૂઆટાં વાળાળાના મોં ઉપર મુકે, વાળો બહાર આવે.

૭૯—એકટાના મળનો જાડો ઘસાડો વાળા પર મુકે.

૮૦—ન મૂળી (અમરવેલ=આકાશવેલ) ની લેપડી મુકે.

૮૧—આદીઆન ૦ા તો કહી સાથ ૩) દીન ખાય.

વિર્યનો જોસ નરમ પડે—હવસ નરમ પડે.

૧—કપુર તથા ભીમસેનીની માફક સીતાપ વીર્યનો જોસ નરમ કરે છે. એ ખાવામાં અપાય છે.

૨—વિર્યનો જોસ નરમ પડે. કુંવારા છોકરાઓમાં કુટેવ બહુ પ્રસરી છે. તેથી શરીરનું સત્યાનાશ વળે છે. માબાપોને સમજ પડતી નથી, ઉપાયોમાં કસરતની જરૂર દેખાય છે. કસરતમાં બેઠકની કસરત કુટેવ માટે ઘણી ઉપયોગી છે. બેઠકની કસરત વીર્યના રસને દાબે છે, વીર્ય ખરતું અટકાવે છે. મગજને આડે રસ્તે ભમવા દેતું નથી.

વીર્યના જોસને દબાવવા માટે બેઠકની કસરતના જેવો બીજો સારો ઉપાય નથી. આ બાબદ દરેક માણસ ધ્યાનપર રાખવા જેવો છે.

૩—વિર્યનો જોસ, [illegible]) નરમ પડે—કપુર અને ટંકનખાર અંકક વાલ [illegible] દીવસ ખવાડ તો હવસ નરમ થાય.

વિર્ય પાત અટકે.

૧=સ્વપ્ને ધાત જતી અટકે—રાત્રે ખાણું ખાધા પછી બે કલાકે તજ, ચીનીકબાબા, ૦ા ૦ા તોલા મધ સાથે ચાવી ખાય તો બંધેજ રહે.

૨=સ્વપ્નામાં વિર્યસ્રાવ થતો અટકે—૧૦ શેર થંડા પાણીની ધાર પેડુ ઉપર એવી રીતે નાખવી જે બધું પાણી ઇંદ્રી ઉપરથી નીચે પડે. રોજ સુતી વેળા આ ક્રીયા ચાલુ રાખવી.

૩=તુળસીના બી ૦ા તોલા અથવા વધારે પાણી સાથ ખાય તો ધાત જતી બંધ થાય. બાટું ખારૂં ન ખાય.

૪=ધાત જતી બંધ થાય—દુધેલીનો છોડ આખો મૂળ સાથ લાવી તેનો ભુકો ૦ તોલો ૦ા શેર દુધમા પકાવી ખાવો.

૫=ધાત જતી બંધ થાય—અળસીની ચાહ પીવી, અથવા અળસીના બીનો ભુકો ૦ા તોલો મધમાં મેળવી રોજ બે વાર ખાવો.

૬—સેકટો=Horseradish Armoracia સેકટાના ઝાડમાં રાઈના ઝાડના જેવા ગુણ છે.

૭–ધાત બંધ થાય—સેકટાનો ગુંદર ૧) તો. પ્યાલામાં નાંખી તે ઉપર ૧] તો. ખાંડ નાંખે તેને ૪) દીવસ રાખી તેમાંથી ૦॥ તોલો રોજ ખાવાં લીએ.

૮–ધાતુ વીકાર, પ્રદર વીકાર, નરમ પડે. હાલતા દાંત મજબુત થાય—બોલસરીનાં તાજાં ફુલ ૧ તોલો, બદામનું મગજ નંગ ૩. સાકર ૦। તોલો મેળવી રોજ એક વાર દીન ખાવું.

૯–ધાત જતી બંધ થાય પુરી વધે—એક તોલો, ભીંડાના બી ૰॥ તોલો સાકરમાં મેળવી ત્રણ ભાગ કરી પાણી સાથે મેળવી રોજ ત્રણ વાર ખાવું.

૧૦–ધાત સ્વપનામાં જાય તે માટે—સુકા કંટારીઆના ફુલ ખાંડ સભાગે મેળવી ગુલકંદ બનાવી તેમાંથી ૦॥ તો. અથવા વધારે રોજ ખાએ.

૧૧–નીકુળાં ૧) ભાગ મરી ૦॥ ભાગ પીપર ૰॥ ભાગ એનું ચુરણ ૦॥ તોલો રોજ પાણી સાથ ખાવું.

૧૨–સ્વપનામાં ધાત જાય. ઝાડો થતાં ધાત જાય, } તે માટે. શીમળો હરડે અને સાકરનું સંભાગે ચુરણ ૰॥ તોલો રાતરે સુતી વેળા ફાકી ઉપર ગરમ દૂધ પીએ.

૧૩–બગલમાંથી ધાત જતી હોય ત્યારે વરીઆળી ખાવાથી ફાયદો થાય.

૧૪–વીર્ય અટકે: ધાતુસ્ત્રાવ અટકે, પેસાબમાં, અથવા સ્વપ્નામાં જતી ધાત અટકે. } બાવળના કુમળાં પાન, કુમળા કાંટા સાથે, અથવા કુમળા પાંદડીઆ (પગડા) અથવા બહુફળીનું ચુરણ ૦। તોલો પાણી સાથ રાત્રે લેવું.

વીર્ય નીકળતું અટકે—તુળસીના બીનું ચુરણ ૰॥ તોલો ખાવું. ખાટું. ખારૂં. તેલ. મરચું ન ખાવું.

પીસાબે ધાત જતી હોય ત્યારે—૦ તોલો લસણ વાટી ઘેટાનાં દૂધમાં ઉકાળીને પી.

સ્વપ્ના રાત્રે ઊંઘમાં આવે.

તમક તેજની ગોળી ૨) સુતી વેળા ખાય (બનાવત માટે જુઓ "ઊંઘ ન આવે")

સ્વપ્નામાં ધાત જાય.

સ્વપનામાં અથવા પીસાબે જતી ધાત બંધ થાય; વડ ઝાડની છાલ જે પીળાસ રંગની હોય તેને ઉકાળે, તેનો કસ ઘટ કરે, ગોળ

જેવો થાય તેમાં બહુ ફુળીનું ચુરણ મેળવી બોર જેવડી ગોળી બનાવે તે ખાય. ઈલાજ અક્સીર છે. બગાગ, મૂખ અથવા ઈંદ્રીમાંથી ધાત જાય તો કાળીઆ સરસના પાનના રસ પીએ કરમ પેતમાં હોવાથી ધાત જાય છે તે વખતે કરમની દવા ખાવી. ધાત જતી બંધ થાય. કાળાં મરી ૩) રોજ સવારે ભુખે પેતે ખાય ઉપરથી ૨) ઘી ખાય.

વિર્યપાક=વિર્ય સ્ત્રાવ=ધાત સ્વપ્નામાં જાય થંદા પાણીનો પાટો પીરૂ ંપર બાંધી રાત્રે સુવું.

વિર્ય વધે–શરીરે શક્તી આવે–મરદને શક્તી.

૧–વીર્ય વધે, કમર અને બરડનો દુખાવો નરમ પડે—ચણાટીના મુગનું ચુરણ બે આની ભાર અથવા વધારે દુધમાં ઉકાળી રોજ સહવારે પીવુ.

૨–વીર્ય વધે, શરીરે શકતી આવે—ગાયના દુધનું તાજુ માખણ, મધ, સાકર અને સોનાના વરખનું પાનું એક મેળવી રોજ સહવારે ભુખે પેટે ખાવામાં લીએ તો બહુજ ફાયદો રાય.

તાજું માખણ બનાવવાની રીત –રોઢ સેરીઆ બાટલીમાં એક શેર દુધ નાંખી સારી પેઠે હલાવે તો માખાણ ઉપર તરી આવે.

૩–ધાતુ પુષ્ટી વધે—પીપર લીંડી ૧ સેર, દુધ બસેરને ઉકાળે દુધ બળી રહે ને પીપરનું ચુરણ કરે તેમાંથી ૩ માસા ચુરણ લઈ ૬ માસ સાકર શાથ મેલવી રોજ ફાકી મારે. ઉપરથી દુધ પીએ.

૪–વીર્ય વધે, શકતી આવે—આમળાના ચુરણને લીલા આમળાના રસ બે વાર પત આપે, છાયામાં સુકવે. ૦। તોલા ચુરણ સાકર સાથ રોજ બે વાર ભુખે પેટ ખાય ઉપરથી દુધ પીએ.

૫–વિય વધે, બળ વધે, સ્તનમાં દુધ વધે, અડદની દાળનો આટો, ઘી, ખાંડમાં પકાવી તેનો દળ બનાવી રોજ ખાવામાં લીએ. અડદ અને દુધ સાથે ખાવામાં શરીરને નુકશાન થાય છે.

૬–વિર્ય વધે. સ્રીને દુધ વધે—૦॥ તોલો અસાળીઆને દુધ સાથ પકાવી ખીર બનાવી રોજ ખાએ.

૭=ધાતુને પુષ્ટી મળે, બાલ કાળા થતા અટે—આમળા અને ગોખરૂનું સંભાગે ચુરણ ૩ માસા લેવું. એમ માસો મલોનું સત્વ એને ઘી અને સાકેર સાથ મેલવી રોજ ૧ વાર સહવારે ખાવું. બનતાં સુધી ઘી વધારે મેલવવું એનો ગુણ ઉત્તમ પ્રકારનો છે.

૮—નબળાઈ માટે—ગોખરૂ ૪ ભાગ, મોચરસ એક ભાગ એનું ચુરણ ૧ તોલો દૃધમા ઉકાળી રોજ પીવું.

૯=વીર્ય વધે—સાજીખાર, વડની જટાની કુમળી મુળીનો ભુકો અને સાકર સંભાગે મેળવા ૦॥ તોલા ખાય તો વીર્ય વધે.

૧૦=વીર્ય વધે—વિદારી તાજા કણના કટકા કરી છાયડામાં સુકવવા તાજા કણનો રસ કાઢી પેલા સુકા કટકા તેમા બોળી રાખવા. રસ પેવસ થાય. ને ઉપલા કટકાને પાછા સુકવવા. તેનો એક તોલો ચુરણ દુધ સાથ ઉકાળી ખાવામાં લેવાથી વાર્ય વધે છે.

૧૧=વીર્યની વૃધિ થાએ. વિર્ય વિકાર મટે—આસનનું ચુરણ ૦। થી ૦॥ તાલો મધ અને ઘીમાં મેળવી રોજ સહવાર સાજ ખાવું.

૧૨=વિર્ય વધે, શરીરે શક્તી આવે—ઉટકટાના મુળની છાલનું ચુરણ ૦। તાલો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીએ.

૧૩=વીર્ય વધે, આંખનું તેજ વધે, એલચી, જાવંત્રી ૩–૩ વાળ બદામનો મગજ ૧ તાલો વાટીને રોજ સહવારે ખાય.

૧૪=વીર્ય વધે—૧ જાયફળને કાતરી તેમાં ધોળા કરણના મુળનુ દુધ ભરે. જાયફળ કાતરવાથી જે ભુકો નીકળેલો હોય તે વતી પાછું ભળ્યું પુરે, જાયફળ ઉપર ઘઉંના આટાનું પડ ચઢાવી, ઘીની બતી ઉપર તેને લાલચોળ કરે, આટો લાલચોળ થયા પછી તે જાયફળની મધ સાથે મરી જેવી ગોળી બનાવા મધ સાથે ૧ ગોળી રોજ ખાવી. ખોરાકમાં ઘી, ઘઉં, ચોખા, દુધ, સાકેર ખાવી.

વીર્ય વધે—તલને વાટી પાણીમાં કાંજી કરી, ગરમ ગરમ પીવી.

૧૫=વિર્ય પાત—વારંવાર ધાત જાય તો તેને નીચલી દવા ફાયદો કરે છે કપુર ૧ વાલ, અફીણ ૧ રતી એની ૩ ગોળી કરી દીવસમાં ત્રણ વાર લેવી. રોજ ચાલુ રાખવી.

૧૬=જ્ઞાનશકિત, વીર્યની નબળાઇ લકવો તથા સુણઅકેરી—અમ્બર ખાવાથી આ બીમારીઓને ફાયદો થાય છે.

૧૭=વીર્યની વૃદ્ધી-ગરમ દુધ, અને સાકર સાથે ઘી મેળવી પીવુ. એના જેવો ધાતુપુષ્ટી માટે બીજો કોઇ સારો ઉપાય નથી.

૧૮=વીર્યનો વધારો, શરીરમાં કૌવતી—દારૂડીના ફૂલનો રસ તોલા ૪, શાકર તોલા ૨૦. કેસર માસા ૪, જાયફળ તોલા ૦॥, કેવડાનું પાણી તોલા ૨૦, એનું સરબત કરી ૧ તોલા સરબત ને દુધ ૦॥ શેર સાથે પીવું.

૧૯=પુરૂષાતન માટે—ખારેક ઘણી સારી છે. ખારેક મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવો અથવા ખારેકના ભુકાને દુધના ઉકાળીને દુધ સાથે પીવું.

૨૦=થુવર પાક-હાથલા—પંજાવાલા થુઅરના ને લાલ પાકટ દીંડવાનાં રસને સાકર સાથે સીરો બનાવે, ચણાના લોટને ઘીમાં તળીને તેમાં મેળવે. કેસર, એલચી, બદામ નાખે તો નામ

વીર્યનો બંધેજ કરે, ખાંસી, હાફણુ મટાડે, શરીરમાં ગરમી લાવે થુવરના લાલ દીંડવાનું સરબત ઉપલો ગુણ ધરાવે છે

વીર્યની વૃદ્ધી માટે-કૌવચનાબી (કૌવચા) ગોખરૂં સાથે સંભાગે મેળવી દુધ સાથે ખાવામાં લીએ.

૨૧=ધાતુપુષ્ટી વધે-કેડનો દુખાવો, બરડાનો ફાંકાનો દુખાવો, ગુરડાનું દરદ નરમ પડે—તાજાં ગોખરૂના ત્રણ છોડ મુળમથી પકડી પાણીમાં બોળી હલાવ્યા કરવા. જ્યાં સુધી એવી ચીકણી લાળ નીકળે ત્યાં સુધી હલાવવું. સાકર નાખી આ મુજબ ૧૫ દીવસ પીવું.

૨૨=વીર્ય વધારવા માટે—કઉચા, કપુર, સમુદરશોષ, અરીણુ અકળગરો, કણકબીજ, વજેઆ એ બધાને સરખાભાગે ગળી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી ખાવી.

૨૩=ધાત સુધારે—કમરને જોર આપે છે. કમરકાકડી જુકમેરીઆના જેવા બી છે ૦। તોલો કમરસ અને ૦॥ શેર પાણી એ બધે ઉકાળી ગાળી ખાંડ નાખી પીવું.

૨૪=વીર્ય વધે—જેઠીમધનું ચુરણ અરધો તોલો મધ ૦। તોલો ઘી ૦॥ તોલો રોજ સહવારે સેવન કરવાથી બહુ ફાયદો થાય છે. ઉપરથી દુધ ગાયનું પીવું.

૨૫—વીર્ય અને બળની વૃધી થાય—આસંધ, તલ, અડદ, સુંઠ ગોળ, ઘી, સંભાગે લઇ તેના લાડુ બનાવી પ્રેભાતે રોજ ખાવા.

૨૬—વીર્ય વધે-શક્તી આવે,—ઉતકંટાના જે છોડને (૧) જડ મુળીઉ હોય. તે મુળીઆંનું ચુરણ ૦॥ તોલો, અને દુધ ૦॥ શેર ઉકાળીને રોજ પીવું.

૨૭—વીર્ય વધે—ખારેક ૧) ને ચીરી ઠળીઓ કહાડવો તેમાં સાલમ ભરી દોરાવતી બાંધી લેવી. તેને ૨ શેર દુધમાં નાખી ખીર

વાળો=નારૂ.

૧=વાળો (નારૂ)—એના મોંઢા ઉપર કવચની સીંગની રૂવાંટી ચીમટાવતી મુકે તો વાળો મરે.

૨=જમાલગોટો વાટીને લેપ કરવો.

૩–આસો અને કારતક માસમાં ડાંગર ઉપર વીટલાયજો અને ડાંગરના છોડવા ઉપર લટકતો કોસેટો થાય છે. ૧ કોસેટાની ગોળમાં છ ગોળી કરી એક ગોળી ૬ દીવસ ખાવી.

૪=હીંગ અને મદનો લોટ ૧ ભાગે લઇ લેપડી કરીને મુકવી.

૫=કબુતરની પાંખ બે માસા ભાર વજનમાં લઇ ગોળ સાથે ખવાડવી.

૬=ગધેડાંના લીડાં, ઘોડાનું મુતર, મીઠું એની લેપડી મુકે.

૭=ચુનો, ચુલા ઉપરનું ધુમસ, મીઠું, એકઠાં કરી ત્રણ દીવસ વાળા ઉપર મુકે તો વાળો દુર થાય.

૮=વાળો પગે નીકળે છે—ત્યારે કબુતરનો આઘાર વાલ ૧ થી ૩ ગોળમાં ગોળી બનાવી ખાવી. રોજ તાજી બનાવી ખાવી.

૯–વાળાવાળી જગા ઉપર ધંતુરાના પાતરાંની પોતીસ મુકવાથી અગન નરમ પડે છે અને વાળો બાહાર આવે છે.

૧૦–વાળો—પગે વાળો થાય છે તે જગા ઉપર નવસાર દાબવાથી વાળો મરી જશે.

૧૧–વાળા ઉપર તલનો ખોળ છાસમાં વાટી બાંધવો.

૧૨–વાળા માટે કાચકાના પાતરાં, મીઠું, છાસ એ સઘળું પીસીને વાળા ઉપર પોટીસ બાંધે.

૧૩–વાળો—ચોળાઇની ભાજીના મુળીઆની લેપડી મુકવી.

૧૪–વાળો—નવસારની ભુકી રોજ વાળાપર મુકવી.

૧૫–વાળા માટે—આકડાના ત્રણ ફુળની ગોળ સાથ ત્રણ ગોળી બનાવવી તે સવારે ખવાડવી. એ મુજબ સાંજે ફરી ખવાડવી, એ પ્રમાણે રોજ ચાલું રાખવી. એથી ઝાડા થશે તેની અડચણ લેવી નહીં. વધુ ઝાડા લાગે તો સાકરની મીઠી ચાહ પાવી. વાળાની કસર હશે ત્યાં સુધી ઝાહાડા આવશે, વાળાની કસર નીકળી ગયા પછી ઝાહડા આવશે નહી.

૧૬-વાળો મરે—મીઠું ૧ ભાગ, ઢોરનું મુતર બે ભાગ, ગધેડાનાં લીડાં ૮ ભાગ ગોળવા લેપડી મુકે,

મથો બનાવે; તેની સાથ આટો મેળવી રૂપીઆના આકારના ભજીઆ બનાવે, ઘીમાં તળે અને સાકરની ચાસણીમા બોળે આને ચાખા ગોટલી મુરબો કહે છે. આ ભજીઆં રોજ બે વાર ૧. મહીનો ખાવાં. આ ભજીઆ છ માસ સુધી બગડે નહી.

૩૯—તળાવણીના બી પુષ્ટીકારક છે, સ્થંભનની ગોળીમાં એ આવે છે.

૪૦—હાથરસથી નબળાઈ થઇ હોય તો અંકોળાનું તેલ ઇંદ્રીએ ૧, માસ લગાડે. (તેલ બનાવવાની રીત જુઓ "બાલ વધે"

૪૧—હાથરસથી થયલી નબળાઈ માટે ખાખરા ઝાડના બીજ જેને પાપરો કહે છે તેને પાણીમાં ભીંજવે ૧ ઘડી ઉપરની છાલ કાઢે બીજનું તેલ પાતાલ જતંરથી કાઢે તે તેલ ઇંદ્રાના માથાને નહી પણ નીચલા ભાગને લગાડે.

૪૨—મરડાઈ અતીઅંત વધે. ધાતુ વધારવાનો અજાયબ ગુણ છે. } મરઘીનું આખું ઈંડું (સફેદી-સાથ) લેવું. ડુંગળી અને ગાજ-રનો રસ અંદક તોલો મધ ૧। તોલો,

૪૩—મધ ૧। તો. ઘી ાા તો. અગની ઉપર પાક બનાવી પચે એટલો ૪૦) દીન ખાવો. રોજ બે વાર ખાવો ઉપરથી ગાયનું દુધ પીવુ.

૪૪—વિર્યના નામથી થતા વિકારો માથે ચક્કર, આંખેઝાંખ, ચીડીઆ સ્વભાવ, છાતી ધડકે, શરીરનો લુલવાટો, સ્મરણ શકતીનો નાસ } એ માટે સુકા અથવા લીલી બહુ ફળીનો રસ ૨) તો. સાકર ૧) તો. લીંડી-પીપર ૨) વાલ મેળવી સવાર સાંજ ખાય.

૪૪—મૈથુન શકતી વધે—વરસાદ ગાર[illegible] (બીરબુટી) પગ વગરની ૧) માલકાંકણી ૨) આનીભાર રોજ [illegible] ખાય.

૪૫—ગોખરૂ અને તલ સંભાગે ૦।। તો. મધ સાથ ખાય, ઉપરથી દુધ પીએ.

૪૬—ધાતુ પુષ્ટી વધે—નાના, મોટા, અને વધ માટે ગુગળના ઝાડના ફળ લાવે ૪) દીન મુકવે તે લાલ રંગના થાય, ૪ ઘણી સાકર સાથ મેળવે તેની ગોળી બનાવી ખાય.

૪૭—ઉત્તમ પુષ્ટી આવે. સોનાના વરખ ૨) પાન મુસળી બે આની ભાર પીપર ૧) વાલ મધ, ઘી, સાથ ચાટવાથી ગુણ થાય વરખન વાપડે તો બેવડો વખત થાય ત્યારે ગુણ જણાય.

૪૮—તગવણી (કાન ફોડી—ફીઆ કસણુ) આ ઝાડ કબ્રસ્તાન આગળ થાય છે. અંદર બી રહે છે, એના ફળ કમરખના આકારના પણ જીના થાય છે, એના પાન ચાવે તો ચીકાસ લાગે. દુધિલીના જેવાં પાન અને ફુલ છે, એના રસમાં લીંડી પીપર ૭ દીન મસળે. તેની ૧) વાલની ગોળી બનાવે. તે ઉપર રૂપાનો વર્ક ચડાવે. ૧) ગોળી રોજ બે વાર ખાય તો તાકાટ ઘણી આવે.

૪૯—મોચરસ ૦॥ તો. દુધ ૦॥ શેર સાકર ૪ તો. ઉકાળીને પીવું. (શક્તી માટે)

૫૦—ભોંયરીંગણીના બીને બંધ વાસણમાં આગી ચુરણ કરે. ૧) રતી ચુરણ પાન સાથ રોજ ૩) વાર ખાએ,

૫૧ વિર્ય ઘટ બને—શીતા ચુરણ એટલે મોટી હરડેની છાલનું ચુરણ અને સાકર સંભાગે ૦॥ તો. રોજ બે વાર બે માસ સુધી ખાવું

૫૨—વિર્ય ઘટ થાય—ત્રસાઢેણુ ચુરણ એટલે છાયામાં સુકવેલી ગળો, ગોખરૂં, આમળાની છાલ સંભાગે ચુરણ ૦॥ તો. બે વાર રોજ ખાવું (ગોખરૂની જગાએ વિશ્વુદાના પાન ચાલે.)

૫૩—શરીરે શકટી જળડી આવે ૧) ગાયને ૧૦) શેર દુધ પાય તેનું દુધ બીજી ગાયને પાએ તેનું ત્રીજીને, એમ સાત ગાયોને પાએ, સાતમી ગાયનું દુધ દુરડાલ માણસને સકટી જળડી લાવે.

૫૪—વિર્યનું બંધારણ રહે— જાયફળ કોતરી તેમા અફીણ મુંક, લાંણુ કોતરી તેમાં જાયફળ મુંક, તે ઉપર ઘઉંના લોટનું પડ (૪) આગળ ચડાવે. ખેરના લાકડાંના કોલસાના ઇંગારમાં મુંક, લાલ થાય ને કાઢે તે જાય ફળ ને નાગર વેલના પાનના રસમાં વાટી અંકક રતીની ગોળી બનાવે. સસાર સુખ ભોગવવા પહેલાં ૧) ગોળી ખાય પાણી પીએ નહી; લીંબુ ચુસે તો વાર્ય ખલાસ થાય.

૫૬—શેર ગાજરને ખમને, દુધ ૫) શેરમાં નાખી માવા બનાવે તેને ગાયના ૨) શેર ઘીમાં તળે અને ઘણો પાડે ૨) શેર ખાંડની ચાસણી બનાવે તેમાં ગાજરનો માવો, તજ, જાયફળ, જાવંત્રી અકકલ કરા અંકક તો૦ નાખે અફીણ ૦॥ કેસર ૪) વાલ બાંધે જાતની મુસળી દરેક ૨॥ તો૦ નાખી પાક બનાવે.

૫૭—પુરૂષાટન વધે સમુદ્રફલને નવ દીવસ નગોડાના પાનના રસમાં ભીંજવે છાંયામા સુકાવે તે ચુરણ ૧) વાલ ખજુર ૧) તો૦ જેઠીમધ ૦॥ તો. ૭ દીનખાય.

૫૮—મરદાઈ વધે, ઘેટીનું દુધ તોલા ૫) ઉપર મુજબ સદ્દફળનું ચુરણ ૧) વાલ ૭ દીન ખાય, પુષ્કળ મરદી આવે.

૫૯—નપુસકતા માટે, ૨) શેર આળસીઆને છાસમાં ધોવા પાણીથી ફરી સાફ કરવાં. તેને પાણી સાથ મેળવે અને દારૂ ગાળે તેમ નળીકાયંત્ર (જંતર) થી અર્ક ખેંચે, પાણી બાફનું ખેંચાઇ આવે તે સાથ તેલ બી આવે. ઊપર તરતું તેલ રૂમાં બોળી જુદુ પાડે તેનું ૧) ટીપુ નગરવેલ પાન સાથ ખાય. સવાર સાંજ ૩) દીન ખાય. જે જમીનમાં સોનુ, રૂપું, ત્રાંબુ પાકતુ હોય તે જગાના આળસીઆમાં ગુણે ઘણો છે.

૫૯=ઈંડાનું તેલ નસને લગાડે અને ૨) ટીપાં પાન સાથ ખાય.

૬૦=ઇંડાનું તેલ કાઢવાની રીત—બાફેલા ઇંડાની દાળને ખુબ મસળે, ૧) ઈંડાંની દાળ સાથ ૨) વાલ નવસાર મેળવે, સીસીમા ભરે, સીસીને કપડછંદ કરી સુકવે, તેમાં લોખંડનો તાર ખોસે, એટલે સીસીમાં પાકેલું તેલ તે તારથી બહાર પડે. સીસીની અંદરનો બહાર નીકળી ન આવે, માટે ઘોડાલ બાલ અથવા જીણા તારની ગુંચલી સીસીના મોંઢા આગળ દાબવી.

૧) માટીના ઠીકરામાં વચે સીસીનું મોં ખોસાએ એટલું કાનુ પાડે, તે કાનામાં સીસીનું મોં ખોસે, ઠીકરામાં સીસીના મોં આગળ જરા જાદી રેતી નાખે, એટલે તે જગામાંથી રાખ જઇને તેલને મળે નહી પછી સીસી આસપાસ છાણા મુકે, ધીરી આંચ આપે તો તેલમાં પાકેલું તેલ, લોખંડના તાર મારફતે બહાર આવે તે જીલવા તેની નીચે વાસણ મુકે.

તેલ બનાવવાની બીજી રીત=એક ડાળીમાં ઇંડાની દાળ ઉપર મુજબ મુકે. એક બાજુજ દાળ રાખે; બીજી જગા ખુલ્લી રાખે. તે ડાળી ને વાંકી રાખે; એટલે ઇંડાવાળો ભાગ ઉપર અને ખાલી ભાગ નીચે ઇંડાવાળા ભાગને ગરમી લગાડે તો તેલ તવાઇને નીચેના ખાલી ભાગમાં એકઠું થાય ઇંડાં ૧૨) દીનના જુનામાંથી તેલ વધારે નિકળે ૩) જી રીત સૂર્યના સખત તાપથી પણ ઉપર મુજબ તેલ નીકળે.

૬૧=ઇંડાનું તેલ કાઢવાની ૪) થી રીત; બદામનુ તેલ, જેમ હાથે મસળીને કાહડે છે તેમ ઇંડાનું તેલ નિકળે, પણ ઇંડાને જરાજરા ગરમી દેખાડવી પડે.

૬૨—કેરો અને વામ માછલી જે સાપના આકારની આવે છે જેનુ સરીર ઘણુ ચીકણું હોય છે.

૬૩=મરડાંઝનુ તેલ, મરઘીનાં ઈંડા બે (તાજા નહીં, ૧૨ દીવસના જોઈ.)

બીરઓટી [ગોકળ ગાય] અને અકલકરો એકેક ભાગ ધોળા તાળનું તેલ ૩ તો, (ખડાની સાથ દાળ લેવી) આ ચાને ઉકાળી એક રસ કરી તેલ કાઢી લેવું—બાકી માંવા રહે તેમાં ૫] તો. બીજુ તેલ નાખી ઊકાળે; તે તેલ બીજા નંબરનું એટલે હલકું ગણાય.

૬૪=ખાખરાનો તાજો ગુંદરને ગોળ સાથ ચણા જેવડી ગોળી બનાવી સવાર સાંજ ખાય; [તાજો ગુંદર બનાવાની રીત—ઝાડને ચપુ વડે ઘા પાડી રસ કાઢવો, તે રસનો ગુંદર ૪] દીન પછી બંધાસે

૬૫=વિર્ય ઘટ થાય; આસંધ ૫) ટાંક અને સુંઠ ૪] ટાંક દુધમાં ઊકાળી ખીર બનાવી ખાવી ૭] દીન ખાવી.

૬૬=ધાતુ જળડી ખલિત ન થાય: ધંતુરાના બી ભોખરા કરી પાતાલ જંતરથી તેલ કાઢે તે તેલ પગની તળીઆને લગાડે.

૬૭=શકતી માટે અજબ ઉપાય–૧ તો. પારો, ૧] તો. ગંધક ૧] દીવસ ઘુંટી ખરળ કરે, કજલી બનાવે. પછી લાલ કાઠો. લવંગ એકેક તો૦ નાખી મધ સાથ મસળે. કુકડીના ઇંડાની, દાળ સાથ ૩] દીવસ ખરળ કરે, મરી જેવડી ગોળી બનાવી સવાર સાંજ ૧] ખાય ઉપરથી દુધ પીએ, ઘઉની રોટી, દુધ, ભાત, ઘી. શાકર એટલું ખોરાક તરીકે લીએ, ધાતુની નીર બળતા માટે અજબ ગુણુ બતાવે છે. બકરીના માઉંસનો સેરવો રોજ પીવાથી વિશેષ ગુણુ માલમ પડે.

૬૮=શકિત અત્યંત વધે શરીરનો રંગ ખીલે કુકડીનું ઘુંડું સફેદી સાથે, સફેદ કુંગળીનો રસ, ગાજરનો રસ દરેક ૧] તો. મધ ૧૧ તો. ઘી ૦ાા તો. એઓને અગનીં ઊપર મુકી પાક બનાવ રૂચે અને પચે એટલો પાક ૪૦] દીન સવાર સાંજ ખાય ઉપરથી દુધ પીએ.

૬૯=નસ ઢીલી થઈ હોય તે માટે–બરણુટી ૩] વાલ લવંગ ૧૦ વાલ જાયફળ ૭] નાગરવેળ પાન ૧૫ માણુસના કાનનો મેલ ૨] વાલ, કબુતરની અઘાર ૨] વાલ. દારૂમાં મેળવી લેપ કરે, તે લગાડે, નળીના ફુલને લગાડે નહીં; ચામડી ઉપર ફુલ્લી નિકળે તો ઘી લગાડે.

૭૦=બરણુટી, લવંગ, હાથીદાંતની ચુરી, જાયફળ, વચનાગ, લાલ ચણોટી, ધોળી ચણોટી, માછલીનું પીત, સુવરની ચરબી. દરેક ૩]

તો. સાહડા જાણુવર ૧૦) તે. ને માંવા (ખીમો) એનું તેળ કાઢી નસપર લગાડે ઉપર નાગર વેલનું પાન બાધે,

૭૧=લોઢાંની કઢાઇમાં તેલ ૩ાા તે. નાંખે તેમાં બીરબુટી ૪) તો. નાખી છગાર ઉપર હલાવીઆ કરે, બીરબુટી તેલમાં મળી જાય ને ગાળે. પગને તળીએ લગાડે અને સંભોગ કરે તો વિર્ય ખલીટ થાય નહીં. તળીઆં ઘોઇ નાખે તો વિર્ય ખલીત થાય; તેલને બદલે ઘી લઇ, તેલ બનાવે તે ઇંદ્રીને લગાડે તો શકતી વધે

૭૨=તુલસીના બી અને મૂળનું ચુરણુ સંજાગે ગોળમાં બોર જેવડી ગોળા બનાવી ખાય તો. શકતી લાવવા માટે બીજી દવા ખાવાની જરૂર રહે નહી. તણુ ખાવા જેવા ગુણુ પ્રાપ્ત થાય; અકાળે આવેલો ઘાપો દુર થાય,

૭૩=૨) તો. લવંગ વેંગણુામાં મુકી છાણુાનાં છંગારમાં બાફે આમ ૨૧) વાર કરે. તેનું ચુરણુ ૧) વાલ દુધ સાથ રાતરે ખાય આ લવંગનુ તેલ બનાવી નસ પર લગાડે તો મજબુતાઇ આવે,

૭૪=પુરૂપાટણુ વધે. ભિલામુ ૧) તો, મધ ૫) તો. મેળવી શીશીમાં ભરી જુવારની કોઠીમાં ૬) માસ રાખે; તે બનાવત ના વાલ ચવલી પાન પર લગાડી ખાય.

૭૫=વડનુ દુધ ઘણુા વખત, ચાલુ ખાવાથી ધાતુ જતી બંધ થાય,

૭૬=સોનાના વરખનુ પાનું. આમળાનું ચુરણુ, બેરસાલ એનું ચુરણુ ૩) વાલ મધ સાથ ખાએ, ઉપરથી દુધ પીએ.

૭૭=ઉતકટાનુ મુળ ખારક સાથ ખાય.

૭૮=તુલસીના બી ગોળ સાથ ગોળી બનાવી ખાએ. અથવા બી ખારક સાથ ખાય અને ઉપરથી ઘીમાં તળેલી ડુગળી ખાય.

૭૯=વિર્ય ખલીત થતાં અટકે; પારસનું દીડવું ૦ા તો. સુંઠ ૦ા તો. પાણી ૨૦ તો. ઉકાળી ૫) તો રાખે ને પીએ.

૮૦=બંધાયલી નસ છુટે—વજ, આસન. ગજ પીપર, ઉપલેટ માખણુ સાથ લેપ કરે.

૮૧=માલ કાંકણીને ગરમ પાણીમાં પળાલી વાટે. કપડથી ગાળેલું પાણી નકરે મુકે તો તેલ ઉપર તરી આવે, રૂથી તે તેલ જુદુ પાડ. ૧) રતી ભાર તેલ પાન પર લગાડી ખાએ.

૮૨=અગ્નિ ઘણી શકતી વધે, વિદારી કંદના ચુરણુને એનાજ રસમાં ૭ પત આપે તેના ચુરણુ દુધ સાથ રોજ ખાય.

૮૩=આમળાના ચુરણુને આમળાના રસમાં ઘણી ભાવના આપે તે ચુરણુ મધ. ઘી, સાકર સાથ ખાય.

બકરાના કાપણુ દુધમાં ઉકાળે આ દુધમાં પળાલી સુકવે, ઘણીવાર આમ કરે આ તેલ ખાઈ ઉપરથી દુધ પીએ તો ચકલાની સક્તી જેટલી સક્તી આવે.

૮૪—અડદની દાળ અને ઘી એની સાથે સાઠી ચોખા ખાય ઉપરથી દુધ પીએ.

૮૫—ગોખરૂનુ ચુરણુ દુધ સાથ ખાવું આથી પુરૂષ સ્ત્રી સંગથી ક્ષીણુ ન થાય. જો કોઇને પચે નહી તો અજમો, સિંઘાલુણુ હરડે, સુંઠ પીપર, મધ સાથ ખાવું.

૮૬—અનંગ મજરી—ધાતુપુષ્ટીની ગોળી જાયફળ ०॥ તો, કેસર ०॥ તો, જાવનત્રી ૧, સાકર ૪ કોચા બે. તો પાનના રસમાં ૧, વાલની ગોળી બનાવે. ૧, ગોળી રોજ બે વાર ખાએ ઉપરથી દુધ પીએ.

૮૭-અસાળીઆના બી, ધાતુ, ધાવન, મરડાઇ વધારે એ ગરમ છે. ટીકચર આગોદાઇનુ કામ કરે, જમેલાં લોહીને ફરતું કરે ૧, ભાગ અસાળીઆ ગોળ ૩, ભાગ એની પાપરી બનાવી ઘી સાથ ૧, તો, ખાવી. અથવા આસાળીઆની દુધમાં ખાર બનાવી ગોળ સાથ ખાવે અથવા અસાળીઆ ० તો, કોપરૂં વાટેલું ૨॥ તો, ગોળ ૨॥ તો, એના લાડુ [illegible] ખાએ, ઉપરથી સાકર સાથનું દુધ પીએ બે અથવાડીઆ ચાલુ રાખે.

૮૮- કુતરી.ઊંઘાસ (તેનું ફુલ નહી)ના લેપડી અને પારો મેળવી હાથના હથેળીએ મસળે તો પારો સરીરમા પેસી નવ અને સક્તી વધે. સક્તી આવેલી જણાયા પછી ૮, દીવસે એજ ઘાસની લેપડી એકલી ફરી હાથે ઘસે તો સરીરમાં પેઠેલા પારો બહાર આવે.

૮૯—તુળસી ના બી સાથે અરધે ભાગે કાસગંધની બોર જેવડી ગોળી બનાવી રોજ ખાય. અથવા રાજગરાના પાનનો રસ ૨, તો, ખાંડ ૧ તો, પીએ

૯૦—ઊતકતાગની છાલનો ભુકો ૧, તો, ગોળ ૨, તો. ૧૪ દીન ખાવું. ઉપરથી ૨ તો, ઘી પીવું. કોઇ માયાં સાથે લેવા કહે છે.

૯૧—મરી ૧૦ દાણાનું ચુરણુ વાટકામાં મુકી તેમાં દુધ દોહી પીએ ૧, માસમાં નબળાઇ દુર થાએ ૧, માસ બ્રહ્મચારી રહે. ખાતું ખોરૂં ન ખાય.

૯૨—નાનું વેંગણું ચીરી, તેમાં ૧, તો, પારો ભરે કપડછંદ કરી છાણામાં બાફે ભેભટમાં બાફે. પારો ખંખેરી નાખી વેંગણું ખાય. ૭ દીન ખાવાથી નપુસક હુશીઆર બને. ખોરાક, ઘી, સાકર, રોટી

૯૩–ખાખરાના મૂળનો રસ (તે કાઢવાની રીત આંખનાં દરદોમાં છે) ૧ વાલ ખાવાના પાનપર લગાડી રોજ ખાય.

૯૪–મદાન કાદેના દુધનું દહી બનાવે તેને સુકવે તે કેઝીન કહેવાય તેનુ સેનેટોજન બને તે દુધ સાથ ખાય.

૯૫–ચણોઠીપાક દરેક ચણોઠી વજનમાં સરખી છે. ક, ચણોઠી ને ૧, વાલ થાય ચણોઠીને પાણીમાં ૧ દીન ભીંજવે તેની ઉપરના છોળતા કાઢે, છોળટામાં ઝહેર છે. ચણોઠી પાણીમાં જે ફુળે નહી તેને ફરી બીજે દીવસે પાણીમાં રાખે. અને ચણોઠીના બીજ મસળીને જુદાં પાડે. બીજ વાટીને પાક બનાવે.

૯૬- પૂરુષાર્થ વધે—કબાબચીની, અકલગરો, કાળીમુસળી, કસુંબાના બી, લવંગ, તમાલપત્ર. દરેક ૨, તો, બીમસેની કપુર એક તો, એનું [illegible] રોજ સાંજે ખાય

૯૭–આનંદદાયક કેસરી ગોળી—અફીણ અને કેસરની સંભાગે મેળવેલી ૧, રતીની ગોળી મધ સાથ રોજ ૩, વાર લેવી.

વસાણાના એક સરખા ગુણો.

દવા તરીકે નીચનાં વસાણા એકને બદલે બીજું ચાલી શકે.

ઊમબો માટે–અનંતમુળ.

અજમોદ–અજમો.

અતિવીખ–નાગરમોથ.

ઊતપલ–કમળ.

કંદ– [illegible]

કસ્તુરી–જાવંત્રી.

ખેરની છાલ–લીમડાની છાલ.

ગજપીપર–પીપરીમુળ, ચવક.

જીરૂ–ધાણા.

ધાવડીના ફુલ–મોહવડાંના ફુલ.

નખલા–લવંગ.

બાવચા–કુમાડીઆના બી.

બીલામુ–ચીત્રા.

ભારંગ મુળ–રીંગણીના મુળ.

મધ–જુનો ગોળ.

આકડાનુ દુધ–આકડાના પાનનો રસ.

રસાજણુ–દારૂહળદર, હલદર.

હરીતકી—આવળકંટી—આંમળા.
વાલો—નાગરમોથ.
વજ=કુલીંજન.
ક્ષાર—અધેડાનો ખાર.
કાદક્ષીવર તેલ—અળશીનું કાચું તેલ—કપાસીઆનું તેલ.

મરડાઈ ઘટે.

શકરી ઘટે—કારબોનીક આસીડગેસથી મરડાઈ ઘટે, તેથી સોડા-વાટર ઘણો પીનારાની શકરી ઓછી થાય.

સાપનો વેરી—સાપ નહાશે.

૧—સાપ નાહસે—જ્યાં ગરમારાની સીંગ હોય ત્યાં સાપ આવે નહી. કેળના ઝાડ આગળ સાપ ન આવે.

૨—ડમરો, રેહાન. સબજા, વર્મવૃક્ષ—આ ઝાડ જંગલી તુળસીને મળતું છે. મહોમેદન ભાઈઓ આ ઝાડને બહુ માન આપે છે. તુલસીના ઝાડ માફક એને ફુલના તોરા થાય છે. તેમાંથી (તુકમારા) રહે છે. તુલસીના બી કરતાં રેહાનના બી વધારે થતા છે.

૩—સાપ ન આવે—જ્યાં રેહાનના ઝાડ હોય ત્યાં એના વાસને લીધે સાપ આવે નહી.

૪—નાયદંડી અથવા નક્ષકટો એમાં એક અદભુત ગુણ છે. એના વાસથી સાપ દૂર નાહસે.

જુના કપડાં, જુનાં ચામડાં, તપકીર એ બધાંની ધુંણીથી સાપ નાહશે.

સાતપડો.

૧—સાતપડીનો ઝાડ ૬ ફુટ ઊંચો થાય છે તે ઉપર સુશોભીત સફેદ ફુલ થાય છે તેમા વાસ બીલકુલ નથી.

ગર ગુમડાં પકવવા—સાતપડો ફોડવા	માટે સાતપડી બહુ ઉપયોગી છે. જે ગાંઠ મોં વગરની છે, જે પાકી છે કે નહી તે જણાતી નથી જેને કાપ્યા વગર અંદરથી પરૂ બહાર આવતું નથી તેવા ગર ગાંઠોને સાતપડીનો લેપ

લગાડવો; પણ ગાંઠની વચમાંનો ભાગ જરા કોરો રાખી આસપાસ લેપ લગાડે તો ૩ પહોરમાં ગાંઠ ફાટી પરૂ બહાર આવે, અને હથીઆર વતી કાપવાની જરૂર રહે નહી.

૨—સાતપડાનો ઇલાજ—મીઠું, સુકું મરચું અને હળદનું ચુરણ બનાવી દરદપર બાંધે.

૩—સાતપડાનો ઇલાજ—જવખાર, મનસીલ, હડતાલ, સીંદુર, ગંધક, સંભાગે લેવું. તલના તેલમાં મેળવી દરદપર સવાર સાંજ મુકયા કરવું.

૪—સાતપડાનું સત્યાનાશ વાલે—સાતપડો હાથેલીમાં અથવા પગમાં થાય છે. અગન બહુ બલે છે, વેદના બહુ થાય છે, તે માટે સહેલો ઉપાય એ છે જે, એરનદીઆં તેલનું વાસણ ઘણું જુનું હોય તેમા દીવેલનો કરો બાઝેલો હોય તે કરો ગરમ કરી સાતપડાપર લગાડીઆ કરવો. અગન ઓછી કરે, પકવે અને રૂઝ બી એજ લાવે.

સારંગ ગાંઠ—વધરાવળ—અંતરગળ—ગોળી મોટી થાય.

સારંગ ગાંઠ માટે નીચલા ઇલાજો છે.

૧—નવસારના પોતાં મુકવાથી સોજો બેસી જાય.

૨—એરંડીઉ જુલાબ માટે પાંચ દીવસે લેયા કરવું અને ઝાડા સાફ લાવવા.

૩—લીમડાના મગજ ૦। તો ખાવા.

૪—સુંઠ અને મધ ચાટવું.

૫—પીપળીમળનો ઉકાળો મધ સાથે રોજ પીવો.

૬—વધરાવળમાં કાંથરી વધે તથા ગોળી વધે ત્યારે ગોળી બાંધી દબાણમાં રાખવી, અને બોયરીગળીના મુળના અને જુની ઇંટનો ભુકો પાણી સાથે મેળવી લેપ મારવો.

૭—ત્રીફલાં અને ગૌમુત્ર પીવામાં લેવું.

૮—એરંડીઉ અને સુંઠ વારંવાર પીવું અને ઝાડા સાફ રાખવા.

૯—ગુલમગોટા—રુપ્ચર—સારંગગાંઠ માટે નીચે મુજબ ચુરણ તેલા ૦। દરદીએ ગરમ પાણીમાં રોજ લેવું. સીધવ, સંચળ, જવખાર, સુંઠ દરેક બબે તોલા, હરડે ૫) તોલા એનું ચુરણ બનાવી રોજ ખાવું.

૧૦—શરૂઆતનું દરદ હોય તો દીવેલનો જુલાબ આદુના રસ સાથે ૩) ૪) દીવસે લેવા, એના જેવો બીજો ઉપાય કોઇ નથી. અથવા હરડેનું અથવા ત્રિફલાંનું ચુરણ ૦। તોલો રોજ બે વાર લેવું.

૧૧-ગોળી મોટી થાય તે માટે—૦। શેર ગધેડાના લીંડા અને ૨) તોલા સુવાની જુની પાણી સાથે મેળવી ગરમ કરી ૩) દીવસ લગાડવું. જુઓ "અંતરગળ" "ગાળીએ સોજો" "વધરાવળ" "ગુલમ ગોટો" ૨૫ચર."

સંધીવા.

૧=રાસ્ના, આસંધ, એરંડાનું મુળ અને ગુગળનો ઉકાળો પીવો.

૨-એરંડીઉ આદુના રસની સાથે વારંવાર પીવામાં ફાયદો છે.

૩-અગજબાનો રસ પીવો અથવા તેની ભાજી બનાવી ખાવી.

૪=લીંડીપીપર ગૌમત્રમાં ભીંજવી સુકવવી, તેનું ચુરણ ગુગળ સાથે મધમાં ચાટવું.

૫=૧૦) તો ચોપચીનીને ઘીમાં તળવી તેમાં પીપર પીપરીમુળ, લવીંગ, તજ, સુંઠ, અકલગરો દરેક તો ૦। થી ૦।। ઉમેરી સાકરની સાથ પાક બનાવી ૫) તો. પાક રોજ ખાવો.

૬=કાળીમેંઢાડી ભીંજવી તેમાં મીઠું નાખી [illegible]

૭=ધંતુરાનું તેલ, માલકાકણીનું તેલ અથવા [illegible] રસ લગાડવો.

૮=૧) તો. સાજીનું તેલ. ૧ તો. લીંબુનો રસ અને ૨।। તો. પાણી મેળવી દીવસમાં ૩ વાર દરદીએ પીવું.

૯=મરી, પીપર, [illegible] તેને [illegible] દુધ સાથે મેળવી ૧) વાલની ગોળી બનાવી. રોજ ૧ ગોળી ખાવી.

૧૦=[illegible] નગોડ તથા અરડૂસાના [illegible] મસળવું. [illegible]

૧૧-[illegible]

સંધીવા— } [illegible]

૧૨-સંધીવા-વધરા-વળ-ગોળીએ સોજા } માટે—[illegible] પાન બાંધે.

૧૩-સંધીવા માટે—[illegible] થાય છે. સુરતની પાસે ભાઠા, કુંભારીઆ, અંતરોલી ગામમાં થાય છે, તેનું મુળીઉં ૦। તોલો બકરીના દુધમાં ઘસી પીવું.

૧૪—કમરે ચસકા મારે, સાંધામાં પવન થાય—તો વાળાની દાળને પાણીમાં ૧) કલાક ભીંજવી તેને મલમ જેવી વાટીને ચોપડ ત્યારે તે સુકાય ત્યારે અંદરનો પવન ખેંચી કહાડે છે.

૧૫—ઓથમી જીરાંની પોટીસ બાંધવાથી સંધીવા મટે.

૧૬=કળીચુનો મીઠાં તેલમાં મેલવી લેપ કરવો.

૧૭=એળીઓ અને રેવનચીનો શીરો મેળવી લગાડવો અથવા વછનાગ પાણીમાં ઘસી લગાડવો.

૧૮=શરીર વાઇથી અકડી ગયું હોય ત્યારે સધેસરાના પાનનો રસ ૨ તોલો પીવો.

૧૯=આસવગંધ—ઘોડાઆસંધ—સંધીવા માટે—આસંધ ૧॥ તો. સુંઠ ૦॥ તોલો એના ચુરણને ઘી સાથ મેળવી ખવાડવું. (એનો સીરો અથવા લાડુ બનાવી ખવાડ શકાય)

૨૦=સંધીના ચણકા જણતો હોય તે માટે—રાસની, ગોખરૂ, એરંડાનું મુળ, દેવદાર, તેગીઓ, સાટોડી, ગરમાળો, અજમાની, ઇંદ્રવાયના દરેક ૩ રૂપીઆભાર લઇ તેને બશેર પાણીમાં ઉકાળી ૦॥ શેર રાખે. તેના ૩ ભાગ કરી દીવસે ૩ વાર પાએ. એજ વસાણાને ફરી ફરી ઉકાળી બાળે અને બીજે દીવસે પીએ. રાસ્નાનું એક્સટ્રેક્ટ (Ext Rasna Liq.) બનાવી સારસાપરિલાની માફક વાપરે તો ગુણ ઘણો સારો જણાય.

૨૧=આંબાહળદ, સુરીજન, ઝેર કચરો સંભાગે મેળવી ગઉમુત્રમાં ગરમ કરી લગાડે. સુકાયા પછી વારંવાર લગાડયા કરે.

૨૨=૧ શેર. ઘી, ૧ શેર ગોળને ચુલાપર મુકી ચાસણી બનાવે તેમાં ૧ શેર અસાળીઆનું ચુરણ નાખી તેનો પાક બનાવે. થાળીમાં નાખી તેના કટકા બનાવે તેમાંથી ૧ તોલો રોજ ખાએ,

૨૩=કાગી મરોડી ૦॥ શેર, નીમખ ૦। શેર પાણી સાથે મેળવી દરદપર લેપ કરે.

૨૪=ધંતુરાના પાનનું તેલ બનાવી મસળવામાં લેવું.

૨૫=ચુનો. મેથી સંભાગે પાણીમાં મેળવી લેપ કરવો.

૨૬=૮૪ જાતના વા સારા થાએ—ચરેડી, રાઇ દરેક એક શેર, પીપર, આસન, વછનાગ, પીપર દરેક શેર ૦।, સુવા તોલા પાંચ એના ચુરણને પાણી સાથ મેળવી વડા (ભજીઆ) બનાવી ચાર શેર તેલમાં તળે. ભજીયાં બળવાં જેવાં થાઓ ત્યારે તેલ ગાળી લીએ આ તેલ મસળવામાં બહુ ઉપયોગી છે, ભજીઆં જાનવરોના ખાવામાં આવે નહિં માટે જમીનમાં દાટવાં.

૨૭-અક્કમડીના વેળાની સીંગનું તેલ મસળે છે.

૨૮-સેપ સાંધાના દરદ માટે—બોર. ગુંમલ, હળદર, આંબાહળદ પાણીમાં ગરમ કરી લગાડે.

૨૯-અડી ગયલા સાંધા. અડી ગયલું શરીર—કાળા ધંતુરાનું આખું ઝાડ મુળ, ફળ, પાન, ફુલ સાથ તેલમાં ઉકાળીને તે તેલ મસળવું.

૩૦ સંધીવા-ગાયના પુછડાંના વાળનો વાસો બનાવી પહેરે તો સંધીવાવાળા દરદીને ફાયદો થાય.

૩૧-સંધીવા—દરદવાળા ભાગ ઉપર ગંધકનો ભુકો ફલાલીનનાં કટકાથી બાંધવા, તેની ઉપર કેળનું પાનરૂં અથવા બીજા પાનરાં બાંધવા, જેથી ગંધકની હવા બહાર નીકળી જાય નહી.

૩૨-સંધીવા, કમળો, તાવ મટાડવવામાં ગળોનો સત્વ ઉપયોગી છે.

ગળોના સત્વને ઠેકાણે ખોટો માલ તે ઘઉંનો નીશાસ્તો, બજારમાં વેચાય છે.

ગળોના ગુણો—શામક (Sela.ive) જ્વરહ્ન (¡Antipi ratic) શોધક (Alternitive) ખુન સાફ કરનાર (Blood purifi r) પાચક (Stomiebic) શીતળ (Refregerent) મુત્રલ (Diurotic).

ગળોનો સત્વ બનાવવામાં ગળો તાજી લેવી. ૪ આંગળીઆ કટકા કરીને તેને છુંદીને કલઈવાળાં વાસણમાં નાંખી પાણી પુરતું મેળવી ખુબ હલાવવું તેથી અંદરનો સ્તાર્ચ એકઠો થાય છે. પાણી ઓગાળી કાહાડી ૬ાને ૨ વાર પાણીથી ધોવો અને સુકવવો.

લીલાં રંગનો સત્વ સારો નહી. સફેદ રંગનો જોઈએ, ચોખો માલ સફેદ અને ફીકો છે.

૩૩-સંધીવા માટે—વાગ્રા, સુંઠ, હીંગલાનું મુળ સંભાગે લઈ ને ચુરણના ૧) તોલાનો ઉકાળો બનાવી પીવો. એ મુજબ દીવસમાં ૩) વાર પીવો.

૩૪-સંધીવા માટે—ગંધકનું તેલ મસળે. (ગંધકના તેલની બનાવટ માટે જુઓ "ઢીલી નસો મજબુત થાય.".

૩૫-સંધીવા હોય તો તે ભાગપર ગરમ પાણીની ધાર ઉંચેથી નાંખવી.

૩૬-કાયાકુટીનું તેલ-એળચીનું તેલ--આ તેલ સંધીવા. નજળા માટે લગાડે છે. એનો લીલો રંગ ત્રાંબાને લીધે છે. તે વખત જતે

ઉડી જાય છે. આ તેલ ચામડીમાં જલદી પચે છે. તેથી ખરંદની નસોના દરને જલદી ફાયદો કરે છે. એમાં ટરપેન ટાઇન બળગેળ થાય છે.

૩૭–સંધીવા માટે—બા શેર ચોપચીની, તજ, મસાતરો, એલચી દરેક ૦ાા તોલો મેળવી તેમાંથી ૦ાા અથવા ૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી પીવાય છે.

૩૮–પરસાવના (પોથાપાપરી) એની ખુસબો સારી છે. તેને ચોપડીઓમાં રાખવાથી ઉધઇ લાગતી નથી.

સંધીવા માટે—પોથા પાપડીનો સુકો અથવા લીલો પાલો જુદી તેની લેપરી બાંધ. આ લેપ મુકવાથી જુના સંધીવાના સાંધા પુરા પટે છે.

૩૯–સંધીવા માટે–કરંજના પાંદડાં પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણીથી સેક કરવા.

૪૦–સંધીવાનો દુખાવો નરમ પડે—આકડાના ઝાડના કનીગોદડી બનાવી તે દુખતા ભાગ ઉપર બાંધવી. કાંઈ પણ દુખાવા ઉપર આ રૂ બાંધે તો ફાયદો થાય છે

૪૧=નસો તથા સાંધાનો દુખાવો મટે—ટરપેનટાઇનમાં બળગેળ બહુ થાય છે. તેલ નામું ટરપેનટાઇન ને સ્પીરીટ ટરપેનટાઇન છે. તે દવાના કામમાં, શરીરે ચરબી ચાળવામાં તને નસોના તથા સાંધાનો દુખાવો દુર કરવા માટે ચોળવામાં આવે છે એમ તેલ સોરીને દરદ કરે છે: ચામડી તે તેલ ચસવા પછી લાલ થાય છે.

૪૨=સાંધા અટકી ગયા હોય તો થુવરનું દુધ અને લસણનું તેલ મેળવીને લગાડે છે.

૪૩=સંધીવાયુ,=ગરમીના દરદ પછી લાકડાં દુખે=તેનો ઇલાજ= થુઅરનું દુધ ૩ દીવસને આંતરે ૮ વાર માર મારવું. લીન્તર ઉંડ અને પછી સારું થાય. એક બે વાર મારવાથી ગુણ થતો નથી

૪૪–સંધીવા=અટકો મારની ગાંઠ—સંધીવાવાળા દરદીના સાંધા આગળ સોજો હોય તો ધંતુરાનાં પાતરાંની પોટીસ કરી મુકે છે. પાનને કુટીને તેમાં પાણી તથા સરસ વગેરે ઘઉંના આટાનો આટો મેળવી પોટીસ બનાવે છે.

૪૫–કમર દુખે, સાંધા દુખે, તે માટે—ચઉને કેશ ચુરણ બનાવીને તે ચુરણ ૦ાા થી ૧ તોલો મધ સાથે સવાર સાંજ ખાય

૪૭-સંધીવા માટે—કાપરાંનાં તેલમાં મરી મેળવી મસળો.

૪૮-વાનું તેલ—નાલીએરના પાણીમાં [illegible] બીલાનાના કટકા કરી નાખે અને ઉકાળે તો તેલ છુટું પડે [illegible] તેલ બાકી તેલમાં મેળવી મસળવામાં વાપરે.

૪૯-શરીરે ગરમી આવે—બ્રાંડીથી વા [illegible] કરવાના હેતુથી તેમજ કોલનવાટર શરીરે ગરમી લાવવાના હેતુથી મસળવામાં આવે કે તેમાં મહેનતકોફટ બનાવે છે, [illegible] ગરમાટ થાય છે. દારૂ અથવા કોલનવાટર ત્યારે શરીરે લગાડવું [illegible] ત્યાર બની બાટલીને બુચ મજબુત મારી તડકે મુકવી. તડકાથી દારૂ ગરમ થાય તે ગરમ દારૂ લગાડે તે ઘણો ફાયદો આપે.

૫૦=સંધીવા-ગાઉટ—સુંઠ અને ગોખરૂનો કાઢો લેવો.

આવળનાં મૂળ અને દાંખળી વચેના ભાગની છાલનું ચુરણ ૧) વાલ. દહીં સાથે ખાવું.

૫૧-આસંધ, સુંઠ, એરંડા મૂળ, ગોળ દરેક ૧) તોલો પાણી ૧) શેર ઉકાળીને ૦॥ શેર પાણી રાખી તેમાંથી ૩) તોલા રોજ ત્રણ વાર પીવું.

૫૨=પાકા પપઇઆ સાથે ટંકણખાર ૪) વાલ ખાવો.

૫૩-આવળની પાલાનો રસ પીવો.

૫૪=સુંઠ, હરડે અને અજમાનું ચુરણ ૦॥ તોલો ગરમ પાણી સાથે લેવું.

૫૫-લસણ ૧) તોલો અને ગાયનું ઘી ૧) તોલો ખાવું.

૫૬-આવળના ગુંદરનું સરબત પીવું.

૫૭=ગૌમુત્ર સાથે ગુગળ ખાવો.

૫૮=તલ અને સુંઠની ચટણી ખાવી.

૫૯=હરડે ૧૨ ભાગ, સુંઠ ૪ ભાગ, અજમોડ ૩ ભાગ, ખોરાસાની અજમો ૨ ભાગ, સીંધાલુણ ૨ ભાગ. એનું ચુરણ ૦॥ તોલો લેવું.

૬૦=સંધીવાના સોજાપર શુધ્ધ કેસર અને ઇંડાની સફેતીનો લેપ મારવો.

૬૧-સંધીવા માટે નીચલા ગોળીના સરતા ઉપાય છે—[illegible] માટે થોડાનો જુલાબ લેવો.

કૅલોમેલ ગ્રેન ૪. કોલોસીંથ ગ્રેન ૪. એક વખત માટે [illegible] ૧ બનાવી ગળવી: ઝાડો ન થાય તો દીનમાં ૨ અથવા ૩ ગળવી.

૬૧+ક-સંધીવા માટે-લીંબુનું સરબત પીવામાં ચાલુ રાખવું. પોતાસ કારબોનેટ આંઉસ અરધો. પાણી આંઉસ ૧૦ મેળવીને સુજેલા ભાગ ઉપર એ લોસનના પોતાં ચાલુ મુકવાં.

૬૧+ખ-કલોરોફોમ ડ્રામ ૧, પાણી આંઉસ ૧૦ એ લોસનના પોતાં મુકવાં. અથવા એક્સ્ટ્રેક્ટ બેલેડોના આંઉસ ૦ાા પાણી આંઉસ ૧૨ ના લોસનના પોતાં ચાલુ મુકવાં.

૬૧+ગ-સંધીવા માટે--ગરમ પાણીમાં ફલાનેલનો નાંખી દરદવાળા ભાગને સેકવો.

તાવ વગરના સંધીવા માટે-જેલેપ પલવીસ કમપાઉંડના જુલાબની જરૂર છે.

૬૨-ગમ ગુએકમ ગ્રેન બાર, અવક્ષેપી ગંધક ગ્રેન ૨૪, એની ચાર ગોળી કરી દીનમાં ૩ વાર ખાવી

૬૩-સેકટાનું તેલ--સેકટાના મૂળીઆને ખુંદી પાણીમાં નાંખી જંતરમાંથી કાઢે તો પાણી સાથે તેલ નીકળે છે. એ તેલ રાઈ અને લસણના જેવું જલદ છે.

સંધીવા માટે સેકટાનું તેલ મસળવામાં આવે.

૬૪-અંકોલાનું તેલ બનાવવાની રીત—અંકોલાના પાનની લેપડી બનાવવી તે લેપડી કરતાં આઠ ઘણું સરસીઉં તેલ અને ૧૬ ઘણું પાણી નાંખી ઉકાળવું. પાણી બળી રહે ને તેલ ગાળી લેવું.

અંકોલાનુ તેલ, અંગુલી તેલ બનાવવાની બીજી રીત—અંકોલાના બીના મગજને ખાખરાં કરવાં. તે ભુકાને તલના તેલની ૭ ભાવના (પત) આપવી, એટલે ભુકો તેલ પી શકે એટલું તેલ પાવું. પછી તે ભુકાને સાંચામાં દાબી તેલ કાઢવું અથવા ભુકાની લુગદી (કલ્ક) કરી કાંસાના કાંસીઆને અંદરથી લગાડવી, તે કાંસીઓ બીજા એક કાસીઆમાં ઊંધી મુકી તડકા લગાડવા. તડકાની ગરમીથી તવાઈને તેલ છુટું પડશે.

કળતર અને સાંધાનો દુખાવો માટે—અંકોલાનું તેલ માલીસ કરવું.

૬૪+ક-સંધીવાનો સોજો સારો થાય-દીવલીના મગજ પાણી સાથે વાટી લેપ કરે.

૬૪+ખ-શરીર અકડી ગયલું છુટે-કુલીજનનું ચુરણ શરીરે મસળવું.

સંધીવાના દરદીને ખાંડ બહુ નુકશાન કરતા છે, પતાસ ખાવા કરતાં ખાંડ ખાવાથી વધુ નુકશાન થાય છે; ખાંડનો વીશેષ ઉપયોગ થવાથી કાયા બગડે છે.

સાકર ખાવામાં ખાંડ જેટલું નુકશાન નથી

૬૫—નસો ગંઠાયલી હોય નસો ઢીલી પડી હોય તે માટે—સાબુ તથા સીંદુર સંભાગે મેળવી આપના ઘીમાં મલમ કરી મસળવા.

૬૬—સંધીવા માટે—સુંઠ, એલચી સરખે ભાગે મેળવી ના તોલો દીનમાં ૨ વાર ખાવો.

સંધીવા માટે—રાતના સુતી વેળા નીચે મુજબ ચાહ પીવી અને ગંજીફરાક ઓઢીને સુવું.

ચાહ સુંઠની—સુંઠ ભુકો કરેલી ના તોલો [illegible] શેર ઉકળતાં પાણીમાં નાંખી [illegible] રાખવું. તે ચાહ રોજ [illegible] વાર પીવી.

૬૭—સંધીવા માટે—૫ વાલ સુંઠનો ભુકો [illegible] વાલ સોડા [illegible] ખાવામાં લેવો અથવા અરધો તોલો [illegible] ૧૫ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ગરમ ગરમ પીવું અને ગરમ કપડું ઓઢીને સુવું. પરસેવો થઇને દરદ નરમ પડશે.

૬૭+ક-સંધીવા માટે—સુનામખી ના તો. જુલાબના [illegible] સાથે ખાવી (જેને કોઈ પડતું હોય આમવું [illegible] નીકળતું હોય તેણે સુનામખી વાપરવી નહીં.) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પાણીથી [illegible] [illegible] નરમ પડે.

૬૭+ખ—તેલ તથા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તથા વા વાળા ભાગ ઉપર મસળે છે.

૬૮—સંધીવા માટે—લીંબુનું સરબત પીવામાં દરદીને ચાલુ આપવું. કેટલાક દરદીને લીંબુ ખાવાથી સાંધા તરત પકડે છે તે જાણવું.

૬૯—સંધીવા, માથાના દુખાવા માટે—સંધીવામાં જ્યારે સોજો ન હોય ત્યારે અને માથાના દરદ માટે તેમજ વાળા માટે વછનાગને પાણીમાં ઘસી લેપડો મુકવી.

૭૦—સંધીવા, ખેંચાઇ ગયલી નસો માટે તેલ—જીવતા સરડાને બુંદા નાંખી તેલમાં ઉકાળ્યા પછી તે તેલ ફરીથી અંતરગળ્જંતરમાંથી ગાળી કહાડે, પછી સંધીવા માટે અને ઢીલી થયલી નસો માટે મસળવામાં વાપરે.

૭૧—વા કમરનો, વા સાંધાનો તોડે—સાબરસીંગુ પાણીમાં જાડું ઘસેલું તોલો ૦।, મધ અને દારૂ (દારૂ વગર બી ચાલે) સાથે મેળવી સવારે ભુખે પેટે ચાટી ઉપરથી દુધ શેર ૦॥ દીન ચાર પીએ. તો રહી ગયલા માણસને જરૂર ફાયદો થાય. સઘળા બીજા ઉપાયોમાં આ પેહેલો અજમાવવો, ઉપાય ઘણો જાણીતો, સેહેલો, અને સસતો છે.

૭૨—સંધીવા માટે—કાળાં મરી, શુધ્ધ કરેલા ઝેહેર કચોલા, અફીણ સરખે ભાગે મેળવી પાનના રસમાં એક રતી ભારની ગોળી બનાવી દીવસમાં ૩ વાર ખાઇને ઉપરથી નાગરવેલનું પાન ચાવવું.

૭૩—સંધીવા માટે—આકડાના રૂની ગોદરી બનાવી સાંધા ઉપર બાંધવાથી ગરમી આવે અને ફાયદો થાય.

૭૪—ગુમરો=તલના ઝાડના જેવું એ ઝાડ છે. સુરતની પાસે રાંદેર કસ્બામા અને સીગણપોર ગામમાં એ ઝાડ થાય છે. ફાગણ માસ સુધી એ ઝાડ જીવે છે. સુરત શેહેરની પાસે સીગણપોરમાં તેને ગુમરો કહે છે. એની લેપડી મુકવાથી સંધીવાને ફાયદો થાય.

૭૪+ક—વા ખસે=અડી ગયલા સાંધા છુટે=જાંગરો=દમનો મરે=કમર અને ગળામાં કળતર થાય તે માટે ખજુરીઆના પાનની થંડી લેપડી બાંધે. વા ખસીને બીજી જગાએ જાય તો ત્યાં તે લેપડી મુકે. આ લેપડીથી અગન બળે છે. જો એની અગન ખમી ન શકાય તો થંડા પાણીની ધાર ઉંચેથી નાખવી, અથવા કોપરૂં પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

જાંગરો તે જમણા પગનું ગુઠણ સુજે તેને કહે છે. દમનો તે ડાબા પગનું ગુઠણ સુજે તેને કહે છે. એ બંને દરદ ખજુરીઆના પાનની થંડી લેપડી મુકવાથી આરામ થાય છે.

૭૫—સાંધીવા માટે—તેલમાં પિપરમીંટના ફુલ મેળવીને મસળવું.

૭૬—સાંધીવા માટે લેપ—રૂઈનું મુળ ૪ ભાગ, નીમક ૧ ભાગ અને [illegible] ૧ ભાગને પાણી વગર ગરમ કરી લેપ બાંધવું.

૭૭—સાંધીવા ઉપર બીલામાનો રસ ચોપડે છે તે જગા ઉપર ફરફોલા આવે છે. વધારે ચોપડે તો [illegible] બીલામાં [illegible] મળી જાય છે. બીલામાના ઝાડના લાકડાનો [illegible] સળગે તો [illegible]

બીલામાંથી થયેલો સોજો ઉતારે નાળીએરનું તેલ, અથવા [illegible] બીલામાનો સોજો ઉતરે.

કમર દુખે=કમર રહી જાય. છાતી દુખે.

૭૮—[illegible] વાલા [illegible], [illegible] દીવસમાં ૩ વાર ખાએ તો એકજ દીવસમાં ફાયદો જણાય.

૭૯—કમર રહી જાય=છાતી દુખે તે માટે [illegible] બત્તી [illegible] કે તેની બત્તી કેમ મલમની બનાવી તે. મલમ બનાવવાની રીત=લાલ ગમ પલાસ્ટર અંગ્રેજી બા [illegible], તે ઉપરથી કાગળ કાઢી નાખે. હાથ [illegible] તેલ [illegible] ગોળા મલમ મસળતો. અને સીંદુરમાં બોળતો. આ સુગન્ધ બારોર સીંદુર મલમ સાથ મેળવતો એની બત્તી બનાવી લગાડ

સંધીવા, હાડકામાં દુખાવો, સોજો.

૮૦=લેપ=ખજુર ા સેર. રેવનચીનો શીરો ૪) તો. અફીણ ાા તો. એળીઓ ૫) તો. પાણી દોઢ સેર, એને ઉકાળીને એક રસ કરે તેને ગાળે, ફરી ઉકાળી લેપ જેવો બનાવે, તે લગાડી રૂ દાબે. જરૂર પડે તો સ્પીરીટ નાખે; જેથી લેપ જલદી સુકાઇ જાય.

૮૧=સંધીવા વિગ કુટકને લીધે હોય તો પારાનો મલમ મસળવો. પારાનો મલમ=ઘી ૨) તો. કોકમનું ઘી ૩) તો. પારો ૧) તોલો, પારો નજરે દેખાય નહી અને બધુ રંગ પકડે ત્યાં સુધી ઘુંટીઆ કરવો.

૮૨-ધતુરાના બી, અને પીપર સંભાગે ચુરણ ૧ાા વાલ રોજ ૩) વાર મધ સાથે લીએ.

૮૩-સુરોખાર બે વાલ પાણીમાં લેવો, જો સુસ્તી ન દેખાય તો વધારે લેવો.

૮૪-મરચાં ૧) તો. પાણી) સેર ને એક રાત ભેળવી રાખે પછી એના પોતાં દુખાવા પર મુકે.

૮૫-કડામણાના મગ ાા વાલ, લીંડીપીપર ૧) વાલ. ગોળ સાથે રોજ સવારે ૧૫) દીન ખાએ.

૮૬-વાતરોગ મટે, દરદી ચાલતો થાય. પીળો કોસટો, દેવદાર, સુંઠ એ ૧ કાઢવામાં ાા તો દીવેલ ૧૫) દીન સવાર લીએ.

૮૭-સાંધા છુટે=ચમક મટે; સાંધા પર આકડાનું દુધ મારી રાખ ભભરાવી પટો બાંધે; ૪ દીવસે ફરી પાટો બાંધે.

૮૮-તેલ-આદુનો રસ, સરગવાનો રસ, બકરીનું દુધ એકેક ભાગ પાણી ૨૪ ભાગ તેલ ૧) ભાગ; ઉકાળી તેલ બનાવે અને મસળે.

૮૯-સાઈટીકા નામનું દરદ, એ મટે આલાલ ૩) વાલ આપે તેથી પેસાબ કાળી થાય.

૯૦-લેપ—ગુંગળ, રેવનચીનો શીરો, ૪સેસ. ગુજર, રગતબોલ સંભાગે ચુરણ ૪ ઇંની સંકટીમા મેળવી લગાડે. ઉપર રૂ દાબે. આકરાનો રૂ ઘણો સારો પડે.

૯૧-દીવેલ ગરમ કરી ૧ાા દુધમાં પીએ તો અનેક જાતના વાયુ મટે.

૯૨-કંડાનું તેલ મસળે—તેલ બનાવવાની રીત ૪૦) કંડાની બાફેલી દાળ અકળકરો, તજ, કાયફળ, લવંગ એકેક તો. મમુદનુ મીઠુ ા તો. એ સઘળાને ૧) રસ કરી તલનું તેલ ૨) તો. મેળવી, પાતાળ જાંતરથી તેલ કાઢે.

૯૩-આલામાન ખાતરવાળી જમીનમાં ગોઠી રોપે તેની ભાજી કરીને ખાવામાં આપે.

૯૪—ચોપચીની ના તો. દુધ સાથ ઉકાળી ૧૦ દીન પીએ.

૯૫—લસણ, અજમો, સુંઠ, મરી, પીપર સુવા એમાની કોઇભી એક ચીજ ઘીમાં મેળવી રોજ સવારે ખાવી.

૯૬—રાસના બે આની ભાર પાણીમાં વાટી ઝાસ સાથ રોજ બે વાર પીવો.

૯૭—ઉપલસરી સંધીવાત અને ઉપદંશ પછીના લોહી વીકારને ઘણો ફાયદો કરે છે.

૯૮—ધંતુરો, આકડો, અરંડીઓ, નગોડ એઓના પાન દાડમીઓ થુઅર, વચનાગ સંભાગે વાટવું. વાટેલી ચટણી કરતાં બમનુ તેલ કાઢે, માદો રહે તેને સુકેલ ખાવાનું ચુરણ કરી પાણી સાથ સંધીવા પર લગાડે અથવા બનેલું તેલ મસળે.

૯૯—વા તથા લકવા માટે તેલ વચનાકનુ અથવા ઝેહેર કચરાનું વચ્છનાગ અથવા ઝેહેર કચરો ૧ ભાગ લેવો પાણીમાં પલાળી રાખવા. તેની ચટણી કરવી ચટણી કરતાં ૫) ઘણું તેલ, ૧૦ ઘણું દુધ અથવા પાણી એને ઉકાળી તેલ બનાવે.

૧૦૦—ઝેહેર કચરો ૧) રતી રોજ ૨) વાર ખાય.

૧૦૧—લુખ્ખુ સુકારલું રહી લાગ તો તેને ઘી, તેલ, અને ગોળ ખવાડવાથી સંધીવા નરમ પડે.

૧૦૨—વા તો લસણ તેલમાં મસળી બાજરીના રોટલા સાથ ૮) દીન ખાય.

૧૦૩—સુંઠ અને ગોળ દરેક ૧। તો. ૧) સેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક રાખી પીવું. આ મુજબ રોજ બે વાર પીવે.

૧૦૪—સુંઠ અને ગોળ રોજ બે વાર ખાવો.

૧૦૫—અગત્યા ઝાડના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૦૬—ભીલામુ, કાળાતલ, હરડે સંભાગે ચુરણ એઆની ભાર ગોળ સાથ ખાવુ, તેલ, મરચું ખટાશ નહી ખાવી.

દરેક જાતના વા માટે ભીલામુ અકસીર છે. તે ઘણું ગરમ હોવાથી ખાવામાં ભય રહે છે; માટે નીચે મુજબ વાપરે.

ભીલામાના કટકા કરી જમીનમાં ખાતર તરીકે મેળવે. ૧૦) દીન તે ત્યાં પાણી નાખે. ખાતર થયા પછી તે જગામાં મેથી રોપે. સુવામેથીની ભાજી પકાવીને ખાવાથી સંધીવા મટે. ઘીનો ખોરાક વધુ ખાવો, નહીંતર શરીરે ભફોળા થાય. આવી રીતે બનાવેલી ભાજી ઘણી વાર ખાય તેના સફેદ વાળ કાળા થાય, અને કાળા વાળ હોય તે સફેદ થવા પામે નહી સફેદ ખરાં ઉપર આ અખતરો અજમાવવાથી ખાતરી થશે.

૧૦૭-જોબતા (જાયુવર)ની ચરબી મસળે અથવા તેનું માઉસ દરદી ખાએ.

૧૦૮-સમુદર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ૯) દીન ભીંજવે. છાયામાં સુકવી ચુરણ બનાવે. તે ૧) વાલ દુધમાં ઉકાળી ૭ દીન પીએ.

૧૦૯-રાતા અગત્યાના મુળ અને કાળા ધંતુરાના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૧૦-ચંબેલીનાં પાનનો રસ ૨) તોં. ઘી સાથ ૧૫) દીન પીએ.

(જુઓ " લોહી ગ્રુવરે. "

૧૧૧-ચોપચીની બહુ અકસીર છે. પોતાસ આયોડાઇડ અને સારસા પરેલાનું કામ કરે છે. એનું ચુરણ ૦॥ તોં. દુધમાં ઉકાળે, દીવસ બેવાર ખાય.

એનો ઉકાળો ૫) તો. બેવાર રોજ પીએ.

ઉકાળો—ચુરણ ચોપચીનીનું ૧૦) તો. પાણી ૨) શેર. ધીમા તાપથી ઉકાળે, પોનોસેર પાણી રહેતે ગાળે; ૫) તો. સુધી દીવસમાં ૩) વાર પીએ.

સસણી-વાવરી-ઉંપળીઉ, કરમની કસર

૧-સસણી માટે—ચોધારી થુઅરને બાળી રસ કહાડે તે રસમાં એળીઓ, હરડાં, રેવનચીનો શીરો, મેળવી પેટપર ડુંટીની આસપાસ લગાડે. ડુંટી ઉપર લગાડે નહીં.

૨-સસણી=આંબાના ઝાડ ઉપર લાલ કીડી થાય છે તે કીડી એક, પાણી તોલા એકમાં મેળવી તેમાંથી ૦। તોલો પાણી બચ્ચાંને પાવાથી સસણીનું જોર નરમ પડે છે.

૩-સસણી માટે—ગરમારાના બી, નાગરવેલના પાનના રસમાં વાટી બાળકને પાએ.

૪-બચ્ચાંને ઉપળીઉ, બચ્ચાંને સસણી માટે—ગોરૂચંદન ૧। ચોખાના જેટલું માતાના દુધમાં ઘસીને દર ચંગુ કલાકે પાવું.

૫-સસણી માટે—મીઠીજાર નામનું ઝાડ કાઠીઆવાડ, બાંધુ. અને ગુજરાતમાં થાય છે, તેનું એક પાન દુધમાં વાટી બાળકોને પાવ.

૬-સસણી માટે ગૌમુત્રને ૨ વાર કપડાંથી ગાળીને તેમાં હળદ નાખી ૦। તોલો બાળકને પાવું.

૭—સસણી—બચ્ચાંને થાય તો વાઘન પ્રીઠકુનામા (મદાર) ટીપાં દસથી પચાસ સુધી પાણી સાથ પાવાથી ઝાડો છુટી થઈ નરમ પડશે.

૮—સસણી, વાવરી માટે—ખાવાના પાનનો રસ ૫) ટીપા, આદુનો રસ ૫) ટીપા, એમાં ૨) લવંગ મેળવીને બચ્ચાંને ૪) દીવસ પાવો.

૯—સસણી માટે—પાપડખાર ા વાલ ગોળમાં મેળવી દીવસમાં બે વાર ખવાડે.

૧૦—સસણી માટે—મરઘાનો સાનપડો (ટડવો) સુકવી બારીક કરવો તે ચુરણ ૧ વાલ બાળકને મધમાં ચટાડે.

૧૧—વાવરી, સસણી માટે—ઘોડાવજના બે ઘસરકા પાણી સાથે કરી તે પાણ બાળકને પાય, જો ઝાડો સાફ ન આવતો હોય તો જુલાબ આપવો.

૧૨—સસણી માટે—જુનો ગોળ પાંચ વાલ, સાજીખાર બે વાલ પાણીની સાથ મેલવી દીવસમા ૩ વાર બાળકને પાવુ. ઝાડા વાટે પેટની ગાંઠો પડશે અને બાળક હુશીઆર થશે: અથવા જુનો ગોળ બે વાલ અને પાપડખાર અથવા જવખાર. ચણાની એક દાળ કરતાં બી ઓછો મેળવી માનાના દુધ સાથ બાળકને ખવાડવું.

૧૩—બાળકને સસણી, દમ ખાંસી માટે ચારોળી પાનપર દીવેલ લગાડી ગરમ કરે અને છાતીપર બાંધે, અને પેટપર મુકે.

૧૪—વાવરી દુન, દુન વાવરી, પેટ મોટું થાય, દમ લેવાએ નહી અને દાઈ તે માટે ઇલાજ—આવળના ઝાડપર નાહી નામનો વેલો થાય છે તેના મુળના બે ઘસરકા આના દુધમાં ઘસી પાવા. પેત ઘણા આવે અને દરદ નરમ પડે. જો પેત ન આવે તો જીવ જોખમમાં જાણવો.

૧૫—બીજો ઇલાજ—અગતીઆ ઝાડના પાનનો રસ ા તો, પાવો, અને તે રસ શરીરે ચોપડવો.

૧૬—દુધ વાવરી—નાના બાળકને ૧ જવ જેટલી પકાવેલી ધાપણ મધમાં આપવી.

૧૭—મરઘીનો ટડવો સુકો ૧ મગ જેટલો ચવલી પાનનાં રસમાં આપવો, (ચેવલી પાનને ચુલાની ભભટમાં નાખવાથી રસ નીકળે છે)

૧૮—નગોડના ઝાડના પાન ઢુંટી પેટ ઉપર બાંધવાથી ઝાડો આવી દરદ નરમ પડશે.

કેરીનું ઝાડ જે ઉપર મોર જેવાં ફુળ થાય છે, તે ફુલનું અથાણું બને છે, તે ઝાડ સાથે નડીકંડ નામનો છોડ થાય છે તેની પાનનો રસ બાળકને પાય અને તેના પાન ફુંદા પેટે બાંધે.

૧૯—ફુલ ખાંપરી—પકાવેલી ચાપણુ મગ જેટલી મધમાં મેળવી નાના બાળકને પાવી. મોટાં બાળકને આમ ભાજીનાં પાનરાંના રસમાં પાવી.

૨૦—ડીકામાળી, રેવંચી, એળીઓ સંબળી પાણીમાં ઘસી, તે ઘસાડો ડુંટીની ઉપર નહી પણ ડુંટીની આસપાસ લગાડવો. સુકાવને ફરી ૩ વાર લગાડવો.

૨૧—ધનુરવા, સસણી, બત્રીસી બેસી જાય તે માટે—ચાટલાપર ના માકડનું લોહી દાંતના પાટા ઉપર ઘસવું. અથવા સસલાનું લોહી ગરદન પર મસળવું અને ફાવે તો પાવું.

૨૨—સસણી માટે આકડાના મૂળની છાલનુ ચુરણ ૫ વાલ અને ખાંડ ૬ વાલનું ચુરણ બનાવી તેમાંથી ૧ વાલ ચુરણ દર ૩ કલાકે બાળકને મધ સાથે ખવાડવું ઉપરથી અજમાનો શેક કરવો.

૨૩—ડીકામાળી, એળીઓ અને રેવંચી પાણીમાં વાટી ગરમ કરી ડુંટીની આસપાસ લગાડે.

૨૪—સસણી માટે—સસણીવાળાં બાળકને ઠરડે અને મેહેંદીનો ઘસારો રોજ પાવો.

૨૫—સસણી માટે ઠરડેને આદુના રસમાં ઘસી બાળકને ચટાડે.

૨૬—તસણી વાવળી માટે— } ઘીની બતી ઉપર તારની ચારણી મુકી તે ઉપર એરંડી પાન ગરમ કરી છાતી ઉપર સેક કરે તો ફાયદો થાય.

૨૭—સસણી—એક રતી નવસાર દુધમાં મેળવી બાળકને રોજ ખવાડે.

૨૮—ઉપલ્યું બચ્ચાંને થાએ તે વખતે લસણનું તેલ છાતીએ મસળે જે Indolent tumour, ને પીગળાવવા માટે લસણની લેપડી મુકાય છે.

૨૯—જુનો ગોળ—જુલાબ લાવે છે. બચ્ચાંને સસણી અને ઉપલ્યાં માટે અપાય છે.

૩૦=સસણી અથવા ઉપલીઉ બચ્ચાંને થાય ત્યારે સસલાના લોહીને છાતી અને ગરદને ચોપડવું અને પાવું, સસલાનું તાજુ લોહી તુરત ૨ માં ભોળા બાદ્રિને ભાવામાં સુકાવી રાખે છે. જ્યારે લોહીનો ખપ પડે ત્યારે આ ૨ પાણીમાં ભીંજવીને લોહી છુટું પાડે છે.

૩૧=સસણી માટે—૫થવેલી હુટકી એક વાલ મધ સાથે ખવાડવી.

૩૨=સસણી—ના તોલો ગૌમુત્ર ૩ વાર કપડાંથી ગાળી તેમાં ૨ વાલ હળદર નાખી પવું.

સસણી બચ્ચાંને—માતાના ભારે ખોરાક ખાવાથી બચ્ચાંને સસણી થાય છે તે માટે મરઘીનો સાતપડો યાને ઠેકવો ૧ વાલ પાણી સાથે બચ્ચાંને પાવો.

૩૩=સસણી—દાંતનું બેસી જવું—માકડનું લોહી રૂમાં સુકા તે રૂનો કાકડો કરી તેનો ધુમાડો સુંઘાડવો.

૩૪=સસણી માટે—બાળકના પેટ ઉપર (દુટીપર નહીં) એળીઓ, દીકામલી, રેવંચીનું લાકડું વસીને સહવાર સાંજ લગાડવું.

૩૫=સસણી બાળકને થાય તે દીવસે કારેલીના પાનનો રસ બે તોલા અને હળદર પાંચ વાલ મેળવીને તેમાંથી એકેક ચમચી સહવાર સાંજ આપવી.

૩૬=તાન થાય બાળકને તે માટે—કાંડામાં ઘી મેળવી કપાળ પર લગાડે અને દીવેલાનું પાન ઉપર બાંધે સહવારે બાંધી સાંજે કાહાડો ૩ દીવસ આ ઇલાજ ચાલું રાખે.

૩૭=બચ્ચાંને ઉપગીઉ-ખાંસી—સીતાબના પાનને કળના પાનમાં વીંટાળી ગળે બાંધવું.

સસણી—સીતાબનો રસ અને બાવચીનો રસ મધ સાથે ખાવો

૩૮=સસણી—— રતી ગોરૂચંદન તથા ૨] વાલ હળદર, નાગરવેળના પાનનાં રસમાં આપવી.

બાળકને કરમ.

૧—દીકામાલી, કાચકાના બી એનું ચુરણ ૪, વાલ સખરના ઘંસારામાં મેળવી ખાંડ નાખી પાએ (એની ટીકડી બની શકે)

૨—પાકા દાડમની નાજી જાડનો ઊકાળો પીએ. કાચકા સેકેલા ધોલાં મરી, અંકક તોલો, બાળેલાં ઝાડેરકચરા તો. ૦॥, ઈંદ્રજવ તો. ૧॥, તુળસીના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી વાળે ૧, ગોળી મોટાં માણસને દીવસમાં ૩, વાર બાલકને બે વાર ખવાડે તો નાના મોટા તમામ કરમ પડે.

૩—કંપીલો, વાયવરંગ રેવનચી સંભાગે ચુરણ બે વાલ ગરમ પાણી સાથે પીએ.

૪–વાવડીંગ ૧૦ દાણા. મિંઢળ ૦ાા વાલ દરેક ૧, વાલ કાંપી-લો ૦ાા વાલ આ ચુરણ પાણી સાથે ૧, વારજ પાકું કરમ ન પડે તો બીજે દીવસે સવારે પાવું.

૫–અજમાદ્યાક ચેકરી નાના રસમાં ઘસે, ૦ા નો. ધમાકામાં ૧, વાલ મિંઢળખાર મેળવી આપે.

૬–૦ા તો. સોરણુ દરરોજ ૧, ૨, તો. દીવેલ એની પીચકારી સફરામાં મારે.

૭–જુવાનનુ મીઠું ૦ાા ... પાણી ૫, તો ની પીચકારી સફ-રામાં મારે.

૮–ગંધકના ફુલ ૧ થી ૨, વાલ દર ૩, કલાકે મધ સાથે ખવાડવું.

૯–પલાસપાપડો પાણીમાં ... પાવો. ૨૬

૧૦–કાકમાચી કાળી અથવા ... પાણીમાં ... રોજ ૩, વાર પાવાથી, પાણી જેવા ઝાડા ... આવતા હોય તે બંધ થાય અને કરમ બહાર નિકળે.

૧૧–કરમાણી અજમો ૧ ભાગ સાંકર ૪, ભાગ વાવડીંગ ૨, ભાગ એનુ ચુરણ ૧, થી બે વાલ મધ સાથ ખવાડવું.

૧૨–ખુરાસાની અજમો ૦ાા વાલ, પાણી સાથ ૭ દીન આપવો.

૧૩–વાવડીંગ ૦ાા વાલ પાણી સાથ ૭, દીન ખાવું.

૧૪–મકલ ... નો રસ ... ચારચાર વાલ રોજ આપવું.

૧૫–ઘોડાની લાદ તાજી ... તેનુ ચુરણ બનાવે તે ચુરણને વાવડીંગના કાઢાવાના ૧૦, પટ આપે પાછા ... ના કાઢવામો ૧૦, પટ આપે તેમાનુ ચુરણ ૧. વાલ મધ સાથે આપે.

૧૬–૧, વાલ ઢીકામાલી ખાંડ સાથ આપે.

૧૭–૬ તોલા. વાવડીંગ કાકચીઆ, ખાખરાના બીજ (પીપા-પડા) કરમાણી અજમો સંભાગે ચુરણ ગોળ સાથ મેળવી ૦ા તો-લાની ટીકડી બનાવી ખવાડે.

૧૮–કવચ (બેરવસીંગ) બે રતી રાતે દહીં સાથ ખવાડે.

૧૯–ધતુરાના પાનના રસમાં રુગડું ભીંજવીને સફરામાં મુકે.

૨૦–ગુદામાં મીઠાના પાણીની અથવા સબુરના પાણીની પીચ-કારી મારે.

૨૧–અનિવિષ ૧, થી બે વાલ ખવાડે. ઘણો સરસ ઇલાજ છે.

૨૨—ખાખરાના બીજ કરમાણી અજમો, નિસોતર, કંપીલો વાયવરંગ સંભાગે મેળવી ૧, અથવા ૨, વાલ ગોળ સાથ આપે (એની ટીકડી સાકર સાથ બની શકે)

૨૩—૧, રતી એલીઓ, ૧, વાળ ગોગ, ૧, રતી મુંગ પાણી સાથ મેળવી પાછલી રાતરે ૪, કલાક બાલકને આપે.

૨૪—કાલીખાપાતના બી સેનટોનાઇન જેવું કામ કરે છે, કરમને તેમજ સરીરના જીવજંતુને મારે છે.

૨૫—કરમ તથા જીવજંતુ પાકવા દીએ નહીં. પલેગ, કોલેરા વગેરે ઊડતા રોગો, અને જીવજંતુ થતા બીજા રોગોના વખતમાં વાયવડંગની ચાહ અથવા તેનુ ચુરણ રોજ ખાવામાં આવે તો જીવ-જંતુનો ઉપદ્રવ થવા દીએ નહીં, અને તે રોગથી આફતમાં આવે નહીં.

૨૬—ચપટા કરમ મોટા માણસને થાય છે તે માટે કંપીલો (કમળા) ૧, પાઇ ભારથી ૦ાા તો. ગુલાબના સરબતમાં રાતે ખાવું. સહવારે દીવેળ લેવું.—અથવા દીઆમાં ૩, વાર લેવું.

૨૭—ચપટા કરમ માટે દાડમરીના મુળની છાલ. ૫) તોલા, પાણી ૨ાા સેર, ૨૪ કલાક ભીંજવી રાખે તે પાણીને ઊકાળી રાખે એના ૩, ભાગ કરી બબે કલાકે ભુખે પેટ દરદીને પાવું. કાંઇ પણ દુખ સીવાય કરમ પડે કોઇને એરંડીઉ આપવું પડે છે,

---

કરમ બહાર ખસે

બીઓના કમળ ખસે (ધસે) તે માટે.

૧—કળીઆર (કાળાં હરણ)નું સીંગડું બાળી તેની ખાખ કરે ગોળમાં મેળવી ગોળી બનાવી યોનીમાં મુકે.

૨—અજમોદ જાયફળને અરણીના ઝાડના રસ સાથ મેળવી ગોટી બનાવી યોનીમાં મુકે.

સંગ્રહણી—ઝાડા—મરડો=આમવાયુ—અતિસાર.

૧=સંગ્રહણીના દરદીને ખાસ તાજી છાસ અને તાજું દહીં વધારે ગુણ કરે છે, કારણ કે તેમાં બેકટીક આસીડ ખોરાક ખાવાથી આંતરડામાં જીવજંતુ થાય છે, તેને ...ક એસીડ નાશ કરે છે.

સંગ્રહણી. અસાધ્ય હોય તે સાધ્ય બને. દરદીને ફક્ત છાસ આપવી. બીજું કાંઇ ખાવાનું નહી આપવામાં આવે તો સંગ્રહણીને ફાયદો થાય. સંગ્રહની પણી મજબુત હોય તો આ ઇલાજ પણ સારો છે.

૨=ઝાડા, સંગ્રહણી માટે—જાંબુના પાતરાંનો રસ પીવાથી ફાયદો છે.

૩=ઝાડા, મરડો, સંગ્રહણી, લોહીનું પડવું—એ માટે નીચલો કડાનો આસવ ૧॥ તોલો દર વખતે દીવસમાં ૩ વાર આપવો. આસવ જેમ જુનો થાય તેમ વધુ ફાયદો આપે છે.

કડાની છાલ ૧૦ શેર, પાણી અઢીમણ (૨॥ મણ) ઉકાળીને ચોથે ભાગે આસરે ૨૬ શેર રહેને ગાળી કાહડવું અને તેમાં નીચે મુજબ નાખવું. શાકર ૧૦ શેર, મધ ૫ શેર, ધાવડીના ફુલ ૧૪, રસોાજન, સાગરનો ગુંદર, અરડુસાના મુળ, મોઠ. સુંઠ, લોધર, વાળો, કાચાં બીલાંનો ગર, ઇંદરજવ, કડાની છાલ, આંબાની ગોટલી, અતીવિષની કળી, રીસામણીનો પંચાગ, ચીત્રાનુ મૂળ, અને નીલકું દરેક આઠ આઠ તોલા બરણીમાં ભરી તે બરણી ૧ માસ જમીનમાં દાટવી. પછી પીવામાં લેવું. જૂના અતીસારને બહુ ફાયદો આપે છે.

૪=સંગ્રહણી અને લોહી સાથના ઝાડા માટે ૦। તોલો તલ, માખણ, અથવા ઘી સાથે ખાવા.

૫=પીપર આસવ સરદી, સંગ્રહણી નબળાઇ, ઉરસ, ગુલ્મવાયુ આ દરદો માટે પીપર આસવ ઉપયોગી છે. તે બનાવવાની રીત—૨૫) શેર ઉકાળેલું પાણી, સાકર ૧૦) શેર, મધ ૫) શેર, પીપર, મરી, ચવક, ચીત્રો, નાગકેસર, વાયવડંગ લોધર, આમળા, વાળો, ધોળુ ચંદન, લવંગ, તગર, એ સઘળાં ૧ બરણીમાં પેક કરી, તેનું મોં કપડછાંડ કરી ૧ મહીનો તડકે રાખવું, પછી બાટલીઓ પેક કરવી.

સંગ્રહણી આમ, રક્તાતીસાર, અતિસાર=મરડા=એ શત્રુ દરદ

૬=દરદી છાસ ઉપરજ રહે તો જરૂર ફાયદો થાય.

છાસના ગુણો નીચે મુજબ

છાસ (તક) ૧) ભાગ, દહી ૪) ભાગ પાણીથી બનેલી છાસ ફસ્ત રોગ, અગ્ની ઉત્પન્ન કરે.

મોળી છાસ પાણી વગરની, ખીકાસવાળી છાસ, વાયુ અને પિત્તને હરે.

મથીત છાસ, પાણી વગરની પણ ખીકાસ કાઢી નાખેલી છાસ કફ અને પિત્તને હરે છે.

ઊંદા સ્વિત છાસ ૧) ભાગ દહી ાા ભાગ પાણી વાળી છાસ, કફ કરનાર, બળ વધારનાર, શ્રમ મટાડનાર છે.

વાત અતિસારમાં સિંધવ નાખેલી છાસ ઉત્તમ છે.

પિત્ત અતિસારમાં ખટ મધુરી તથા સાકરવાળી છાસ ઊતમ છે.

કફ અતિસારમાં સુંઠ મરી, સિંધવ, પીપરવાળી ,, ,,

હીંગ, જીરાંનો વઘાર કરી સિધવ નાખેલી, છાસ, હરસ. અતિસારને દુર કરે.

છાસ ખાવા પછી કોઇ દરદીને હાડકામાં દુખાવો થાય

છાતીએ દાહ બળે. ગળામાં કફ થાય ત્યારે સુંઠ, જીરૂ હીંગ રાઇ સિંધવનુ ચુરણ બનાવી સ્વાદ આવે તેટલું છાસમાં મેળવે દરદી જ્યારે છાસનો ઈલાજ સરૂ કરે ત્યારે અન ખાવામાં ઓછું કરે અને છાસ વધારતા જાય, રોગી ફક્ત છાસ પર રહી શકે તે સ્થીતીએ આવી તે હદ ચાલુ રાખવી; ફાયદો જણાવા પછી દરદીને ધીરેધીરે ચોખા ખવાડતાં જવું. જ્યારે તુઅરની દાળ અને દુધ ૧) વાર ખાઇ પચાવી શકે ત્યારે જાણવું જે દરદી સારો થયો.

૭=દવા તરીકે નીચલી ચીજોમાંની ૧) લેવી.

સજરસ—ગહલનું ચુરણ

૮=રૂપ રસ=સેકલી ધાભણનું ચુરણ

૯=મગુરતાનનું ચુરણ (સુકાં ભીલલાં જેવું થાય છે તે)

૧૦=સેકલી ભાંગનુ ચુરણ સાકર સાથ ખાય.

૧૧—જાયફળ, સુંઠ, અફીણ, ખારેક એનું ચુરણ બનાવે તે બરાબર અડાયાંનો રાખ મેળવે. ૧, થી ૩) વાલ ચાખાનો ધોવણમાં આપે.

૧૨—પપઇઆની ચીર ઉપર ટનકણ ખાર ૪] વાલ મુકી ખાવું,

૧૩—ગાડરીઆ ઝાપટાના મુળ ૩) વાર રોજ પાવાં.

૧૪—અફીમ, કેસર, સંભાગે મધમાં ચોખા જેવડી ગોળી કરી આપે.

૧૫—ધાવડીના ફુલ છાસ સાથ ખાય.

૧૬—કોડીની ભસમ, ટકણખાર અેકક વાલ ઘી, સાકર સાથ ખાય.

૧૭—ત્રિફળાંનુ ચુરણ ાા થી ાાા તો. રોજ બે વાર ખાય.

૧૮=કોડીની ભસમ, ટંકણખાર, અેકક વાલ ઘી, સાકર સાથ ખાય.

૧૯—ત્રિફળાનુ ચુરણ ાા થી ાાા તો. રોજ બે વાર ખાય.

૨૦=વડની કુપળ શાકર સાથ ખાય.

૨૧=સેકેલાં ઇંદ્રજવ દહી સાથે ખાએ, ખાધા પછી જેને દરદ આવે તેણે સેકેલા ઇંદ્રજવની ફાકી મારવી ચાલુ રાખવું.

૨૨+૨૩–ઉમરડાનું મુળ ઘસી પીવું, અથવા દુધ પતાસામાં ખાય. અતિસાર વાયુના પિતના, કફના માટે. કડાની છાલને ચોખાના ધોવણમાં વાટી ગોળાકરે તે ઉપર જાંબુરા પાન લપેટે ઉપર ઘઉંનો લોટ ચોપડે પછી માટીનું પડ કરે, છાણામાં બાફે. કડાની છાલ કાઢી તેનો રસ ૦ાા તો. મધમાં ૩) દીન પીએ.

૨૪–વાયવડીંગ અને જેઠીમધ સમભાગે ૦ા તો. ચાલુ લીએ તો ઘર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે.

૨૫–વાયુની સંગ્રહણીમાં પાણી જેવા ઝાડા થાય અને ગાંઠ પડે ત્યારે છાસમાં સુંઠ નાખીને પીએ.

૨૬–પીત્તની સંગ્રહણીમાં પાણી જેવા ઝાડા એકલા થાય ત્યાર છાસમાં સાકર નાખી પીએ.

૨૭–કફની સંગ્રહણીમાં ચીકણા ઝાડા થાય ત્યારે છાસ નીમખ સાથે પીવી. છાસ બનાવવાની રીત=દુધ ઉકાળે, થંડુ પડે ત્યાં સુધી ઠીજવે, કાઠવના અથવા કલઇના વાસણમાં મુકે. અંદર જરા દહી તથા છાસ નાખે આ દહી ૪) દીનટકે એટલી છાસ બનાવે.

સળેકમ–સળેખમ–સરકમ.

૧=સળેખમ—સળેકમ–સરખમ–શ્લેષ્મ માટે–કપુર અને શાકર સંભાગે લઇ ગોળી ઘણા જેવડી બનાવી કાળાં મરીના ચુરણમાં રાખવી રોજ ૩ થી ૬ ગોળી ખાવી. મરી કપુરને ઉડી જતાં અટકાવે છે.

૨=સળેખમ—ગોળ, ઘી પીપળી મુળની રાબડી પીવાથી સળેખમ નરમ પડે છે.

૩–ચીના લોકો સરેકમ થયલા માણસની આંખ ભાવાની વચ્ચેનો ભાગ લાલ થાય ત્યાં સુધી આંગળીથી ઘસે છે તેથી સરેકમ નરમ પડે છે.

૪–સળેખમ માટે—દેશી ખાંડને ઈંગાર ઉપર મુકી તેનો ધુમાડો પતરાની ગરણી વતી તથા કાગળની ભુંગરી વતી હાંએ લેવો.

૫–સળેખમ–ખાંસી–સુજેલા ચણા અને મીઠું ખાવાથી સળેખમ ખાંસી નરમ પડે છે.

૬—સળેખમ માટે—અરીઠાના અર્કના ટીપાં વીસ પાણીના મોટા વાડકામાં મેળવી તે પાણી જરા જરા પીએ અને એક કલાકમાં તે પાણી પુરૂં કરે.

૭—સળેખમ—માટે, દુધ, સાકર, મરી ગરમ કરી પીવું.

૮—સરકમ માટે—કપુરના ટીક્ચરના ટીપાં પાંચ પાણી નાંખી પીવાં.

૯—સળેખમ માટે કપુર સુંઘવાથી સળેખમ નરમ પડે છે.

૧૦—સળેકમ થાય નહીં—ચંદીના હીરસોમાં નાહતી વેળા શરીરે તેલ મસળનારને શરદી થાય નહીં.

૧૧—સળેકમ ઘણો જોરમાં થયો હોય તો—કરસણના ઝાડના પાનના ભજીઆં કરી ખાવાથી સળેકમ નરમ પડે.

૧૨—સળેકમ મટે—કાળાં મરી ૦। તોલાનું ચુરણ દુધ ૦। શેરમાં ઉકાળી પીએ.

૧૩—સળેખમ મટે—મરી, અજમો, ખસખસ સંભાગે મેળવી ખાંડીને ચુરણ બનાવે. ૦।। થી એક તોલો ચુરણ ફાકે.

૧૪—આઠ કટોરાનું પાણી પીવું. [બનાવવાની રીત જુઓ "કટોરાનું પાણી"

૧૫—સળેકમ મટે—સરસીયું તેલ નાંખે 'બગાડીઆ કરે

૧૬—સળેકમ મટે—રાતરે સુતી વેળા કાચો કાંદો ખાવો.

૧૭—સળેકમ થયલો મટે—હળદરની ધુઈ લેવી.

૧૮—સુંઠ, મરી, લીલી ચાહ વગેરેની ચાહ બનાવી ગરમ ગરમ પીવી, ઠંડું પાણી પીવું નહી. સળેકમ જરૂર મટે.

૧૯—સુંઠ, મરી, પીપરનું ચુરણ ૦। તો. ઘી અને જુનો ગોળ સાથે મેળવી રોજ ૩ વાર ખાવું.

૨૦—સુતી વખતે સેકેલા ચણા અથવા ચણાના ભજીઆં ખાવાં.

૨૧—આકડાના મુળની છાલ. જેઠીમધ સંભાગે મેળવી તેના સરખે વજને સાકર લઇ તે ચુરણના બે વાલ દર ૩ કલાકે લેવું.

૨૨—મીઠું બારીક વાટી સુંઘવું.

૨૩—જાયફળ વાટી કપાળે લેપ કરવો.

૨૪—હળદરના ચુરણનો ધુમાડો નાંખે લેવો.

૨૫—રાતે ગરમ પાણીમાં રાઇ નાખી તેમાં પગ બોળવા. પાણી ઠંડું પડે તો બીજું ઉકળતું પાણી નાખવું. ૨૦ મીનીટ પગ બોળી રાખ્યા પછી ગરમ ચાહ પી સુઇ જવું.

૨૬—સળેખમ થયો હોય તો તેને સુંઠની ચાહ પાવી, ગરમ ઉકળતા પાણીમાં સુંઠ ફુંદીને નાખવી, ૦। કલાક પછી પીવી.

૨૭—દુધમાં ०। તો० હળદર અને ખાંડ ઉકાળીને પીવી.

૨૮—વછનાગના ટીકચરનું ૧ ટીપું ગરમ પાણી સાથે દર કલાકે ચાર વાર પીવું.

૨૯—સળેકમ, આડમરી, ખાંસી માટે—ચીનો ધુમાડો નાકે લેવો. અને અજમાના ચુરણની પોટલી સુંઘીઆ કરવી.

નવસાર નાકે સુંઘવાથી સળેખમ નરમ પડે છે.

૩૦—સળેખમ મટે—મરી, ગોળ અને દહી ખાવાથી સળેખમ મટે.

૩૧—સળેખમ દરદીથી થયો હોય ત્યારે—એલચી અને લવંગ ચાવી મોઢામાં રાખે.

સોગમ=સરકમ, સળેખમ, નજલો=ઝુકામ

૩૨—સળેકમ થવા પછી ૨૪ કલાક સુધી પાણી અને પ્રવાહી ખોરાક લેવો નહી થંડુ પાણી પીવાથી સળેખમ વધે છે, ગળાની આસપાસ જોરથી વીટાળવું. નાખમાં દીવેળ લગાડવામાં ફાયદો છે.

દીવેલને બતી ઉપર ગરમ કરી લગાડવું.

૩૩—દાડમની છાલ ०। તો० ચાવી ચાવીને રસ ગળવો. દીનમાં ૩) વાર છાલ લેવી. આથી સરકમ આગળ વધે નહીં, અને ઢાંસેક થવા પામે નહી.

૩૪—०। તો० મરીને ઈંગાર ઉપર મુકી મોઢા ઉપર ધુમાડો લેવો

૩૫—લવંગનો ભુકો બે આની ભાર મધ સાથે રોજ બે વા લેવો.

૩૬—તજના ચુરણનો લેપ નાકે અને કપાળે કરવો.

૩૭—લવંગ, મરી, બેહડીની છાલ, દરેક ૧) ભાગ, ખેર સાલ ૩) ભાગ એની ૧) વાલની ગોળી ૩) મોંઢામાં રાખી રસ ગળે દીનમાં ૩) વાર.

૩૮—લીંડી પીપળી પદમક લાખ, બોય રીંગણીના પાકેલાં ફળ સંભાગે બે વાલ ચુરણ મધમાં અથવા ઘી લીએ.

૩૯—નાક અને મોંઢા ઉપર સેક કરે.

૪૦—સરકમનો બળગમ નાક વાટે નિકળે, પાટલો બલગમ નીકળે તે ગરમીથી સમજવો. જાડો બળગમ નિકળે તે ઠંદીથી.

———

સનેપાત.

૧=સનેપાટ તથા શરીરે જરઠી થાએ તેનો—ઇલાજ ૩ શેર જુવારના આટાની રોટલી એક કરે. તે રોટી કોરાં માટીના વાસણુમાં મુકે, અંદર ૩૦ શેર (ાાા મણુ) પાણી નાંખે, પછી તેનું મોંઢુ બંધ કરી તડકામાં ૭ દીવસ મુકે, પછી ગોળ શેર ત્રણ તે માટલામાં નાંખે. ૭ દીન તે વાસણુ ફરીથી તડકે રહેવા દીએ. મોંઢુ બંધ રાખે. ૨૧ માં દીવસે. (અદીતવારે) ૧૦ શેર લોહડું લાલ ગરમ કરી તે માંટલામાં મુકી દેવું, તેને ૭ દીન તડકે રાખવું. પછી ગાળીને આટલીઓ ભરી તેમાંનું પાણી ૩ થી ૫ તોલા પીવામાં લેવું. (જુવારનો આસવ બને છે.)

૨=સનેપાટનો ઇલાજ—કાળા ધંતુરાંના પાંતરાં એક તોલો લેવાં. તેની બંને બાજુએ ચુનો લગાડી એક કાદવના વાસણુમાં બંધ કરી સળગાવી તેની રાંખ કરવી અને તે રાખમા પીપલાનું મુળ ૩ તોલા બારીક કરી નાંખવું. અને તેમાનું ચુરણુ બે વાલ રોજ ખાવું,

ઉપાય બીજો—ધંતુરાના રસને ગાયના માખણુમાં મેળવીને દરદીને શરીરે મસળવું.

૩=સનીપાત માટે (કુકડપાડા) તુરીઆના બીજ, અરીઠા, સમુદરસોકના બીજ, કાંટાના બીજ, એઓના ચુરણુને ઘી સાથ એકેક વાલની ગોળી વાળવી. દરદીની શક્તિ જોઇ એક, બે કે ત્રણ ગોળી દીનમાં ૩ વાર આપવી. મરતી વખતના સનેપાતને બી ફાયદો બતાવે છે. આ દવા અજાયબ ગુણુ ધરાવે છે.

સનેપાટ—સુસ્તી માટે—આકડાના પાન ગરમ કરી માથે મુકે તે ફાયદો થાય.

૪=સનેપાત તાવ માથાનો હોય તે માટે—વચનાગ ૧) તોલો, મરી ૩) તોલા, અડાયાંની રાંખ ૧૬ તોલા મેળવી શરીરે લગાડે.

૫=કળથી અથવા અળશી શેકી ભુકો કરી શરીરે મસળે અથવા સેકલા ચણા, અજમો, વજ, સુંઠ શરીરે ઘસવી.

૬=સનેપાત માટે—પીપળાના ઝાડની વડવાઇ તથા જાંબુની ગોળી બનાવી આપે છે.

૧૦=સનેપાતના તાવમાં પીવાની દવા—ભોંયરીંગણી, અથવા કરીઆતુ, ગળો, સુંઠનો ઉકાળો પાવો. અથવા ફુલવેલો નવસાર બબે વાલ કરીઆતાની ચાહમાં આપવા, તથા અકલગરો, ઉપલેટ, સુંઠના ઉકાળામાં પાવું.

સમુદ્રફળ—સમુદ્રફળને પકવવાની રીત—સમુદ્રફળ ૧) તોલાને ગાયના અશેર દુધમાં ઉકાળે, દુધ ગળી રહેને ૨) શેર ગાયના મુતરમાં ઉકાળે પછી ૨) શેર બકરીના મુતરમાં ઉકાળે. પછી વાપરે તો ગુણ દેવાનું બહુ વધે.

સનેહપાત-નાસ ભાગ-સવારે અકારે.

૧૧=ત્રિદોષ પછી બગડેલા દરદીને બાંગરીગણુનો અર્ક રસ ૧) તો. પાવો, કફ મોં વાટે નહી પણ ઝાડા વાટે નીકળે.

૧૨=ત્રિદોષ પછી શરીર ઠંડુ થાય, તો મોરના ચાંદલાની રાખ ૦। થી ૦॥ વાલ મધમાં આપે, તરત ગરમાવો આવે. અનુભવી (સીતાફળી) ના પાનનો રસ પાણી સાથે વાટી કાઢે (૬) તો. સાબુટા ૧) તો. મધ સાથ પીએ ૧) કલાકમાં સનેહપાત બેસે.

૧૩=એમાં જંતુ મારવાનો; ઉધ લાવવાનો ગુણ દસ્ત (ઝાડો) સાફ આવ, મગજ શાંત રહે. સેંકડો દરદી સારા થયા છે (દાદાભાઇ બાલુભાઇ સાથણ—ગામ. સુરત)

સરકો.

સરકો બનાવવો—ધાન્ય આમ્લ, ફોતરાં વગરનુ કોઇ પણ અનાજ, અડદ, મગ, ચોખા, ઘઉં જવ વગેરે કોઇપણ ૧) [illegible] અનાજ ૧) શેર અને પાણી ૮) શેરમાં મેળવી વાસણનું મોઢું બંધ કરી દિવસ બંધ રાખે. તેને ગાળી સરકો બનાવે. કોઇ પણ ઝાડનાં મૂળ, પાન, ફળ દરાખ, વગેરે ૧૦) દિવસ એમાં ભીંજવી રાખવાથી તેનો રસ એ સરકો પીએ છે.

સ્ટાર્ચ બનાવવાની રીત.

કોઇપણ અનાજના આટાને પાણીમાં ભીંજવી રાખે પછી કપડાં વડી ગાળે, સફેદ પાણી નિકળે તે સ્ટાર્ચ છે. નવું પાણી આટાના ખુંખામાં નાખી ફરી મસળે અને આ જ્યાં સુધી પાણી દુધ જેવું સફેદ નિકળે ત્યા સુધી ગાળે: બાકીનો ચીકણો પદાર્થ રહે ગ્લુટણ રહે છે આ ગાળેલા પાણી કાઢી નાખે: માવાને ગુંગડાંની ઝોળીમાં નાખે, અને પાણી ગળી રહે ત્યારે ત્યારે તે લાંડાને તડકે સુકવે. મકઇ, ચોખા, તાડના ખાખા, ઘઉં જવ, ઘણી જાતના કંદ માંથી સ્ટાર્ચ નિકળે, સ્ટાર્ચને વાસણમાં મુકી ગરમ કરે તો તેનું રૂપ બદલાય છે; ડેક્સ્ટ્રાઇન થાય છે તે ગુંદરની માફક ચીકાસ વાળો છે.

જે ખોરાકમાં સ્ટાર્ચ વધારે હોય તે ખોરાકને સારી રીતે ચાવીને ખાવાથી જલ્દી પચી જાય છે.

શરીર ફુલે—શરીરે ચરબી—ચરબી શરીરે—બરોળ

૧—પીપર, મરી, સુંઠ, પીપરીમૂલ, ધાણા, વરીઆળી, મોટી હરડે, એનો ઉકાળો કરે. તે ઉકાળાને વધુ ઉકાળી ઘટ બનાવે. તેમાંથી ના અથવા ૦ાા તોલો દીવસમાં ૩ાા વાર પીએ તો ફુલેલું શરીર નરમ પડે

૨—શરીર ફુલે—કોઇ ઝેરી જાનવરના ડંખથી શરીર ફુલી આવે તો દુધેલીનું મુળ છાસમાં ઘસી લગાડે તો તરત સોજો નરમ પડે—કુલ બરોળ મટે, પેટના બાધી દુર થાય—દુધેલીના ફુલ અને ખારેક સંભાગે લઇ તેના ચુરણની ગોળી ચણા જેવડી બનાવી તેમાંની એક રોજ ખાય તો હોજરીની બીમારી સારી થાય અને બરોળનો સોજો જલદી નરમ પડે.

૩—આ વેલો જમીનમાં ખુટતો રહે છે ફકત પાંદડા જમીન પર રહે છે, પાંદડા એક બાજુથી લાલ રંગે છે. પાણીવાળી જગા પર થાય છે, આ વેલો ક્વચીતજ મળે છે.

શરીર જાડું થાય—જરવાસો અને દુધ રોજ લેવાથી શરીર જાડું થાય.

જુવો "ચરબી શરીરે" "શરીરે ચરબી."

શરીરે ગરમી આવે—સુસ્તી ટળે—જાગૃતિ રહે.

૧—શરીરે ગરમી આવે—ઇંડાની જરદી દાણ એક તોલો, ખાંડ ૦ાા તોલો અને ત્રણ તોલા પાણીની મેળવણી કરી દરદીને ગરમી લાવવા માટે આપે છે.

૨—શરીરે ગરમી લાવે—તાવમાં અશક્તી લાવનારી દવાથી શરીર ઠંડું થાય. નબળાઇ જણાય અને હૃદય નબળું પડે ત્યારે જેઠીમધ ખવાડવાથી ગરમી અને શકતી આવે.

૩—ઠંડા ઓસડો જેવાં કે દાએજીટેલીસ દવાઓ અને એન્ટી ફેબ્રીન આપ્યા કરવાથી દરદી શરીરે નરમ પડી જાય છે અને ઠંડો પડે છે. જેઠીમધ આપવાથી ગરમી આવીને દરદી હુશીયાર થાય છે.

૪—શરીરે જાગૃતી રહે—કાફીનો કાવો ગરમ છે. ઉંઘને હાંકે છે. અંગમાં હુશીયારી લાવે છે.

કાફીમાં ચીકોરી ભેળે છે. કાફી ઠંડા પાણીમાં રંગ આપે નહીં. ચીકોરી ઠંડા પાણીમાં રંગ આપે છે. એટલે ચીકોરી સાથની કાફી ઠંડા પાણીમા નાંખે તો જરા રંગ પાણીમાં ઉતરે છે.

૫—કાફીને બદલે કુમારીઆના બીને શેકીને તેનો ભુકો વેચવામાં આવે છે અને તે કાફીના જેવો સ્વાદ આપે છે.

બીજા હલકા અનાજ બાળી ભુકો કરીને કાફીમાં ભેળે છે.

૬—ભુરતી ટચે—આવરના બેડના ફુલની ચાહ બનાવી પીએ તો કાફીના જેવો ગુણ આપે છે. જુઓ "જાગૃતિ રહે."

શરીરે ચેળ આવે.

શરીરે ચેળ આવે તે માટે—લીમના પાનનો ધુમાડો આપવો.

જુઓ "ખીસ"

શરીરે સુળ મારે.

૧—સુળ એટલે શરીરમાં ખીલા મારે તે વાયુથી ઉત્પન્ન થતા સુળ પીઠમાં વાગે, પીતથી ઉત્પન્ન થતા સુળ ડુંટીમાં વાગે. કફથી ઉત્પન્ન થતા સુળ સાંધાઓમાં વાગે. એ દરદ ઉપર—આગરસીંગની ભસ્મ ૦ા તોલો, દીન ૧ વાલ ઘી સાથે મેળવી રોજ ખાય તો દરેક જાતના સુળ નરમ પડે.

૨—સાગરસીંગને ૧ આખો દીવસ કુમારના રસમાં ભીંજવી રાખવું. પછી તે સાગરસીંગ કુમારના પેતાંમાં મુકી તે કુમારને પાછો બાંધી બેવો. તેને છાનામાં મુકી બાળવો. ચુના જેવી રાખ થાય તે ખાવામાં લીએ.

૩—શરીરે બળતી દાહ માટે—લીમડાની કુપળને વાટી પાણીમાં વલોવતાં જે ફીણ આવે તે શરીરે લગાડે.

૪—શરીરે ગરમી આવે—મીઠું તેલ ૧) શેર સીંધાલુણ ૦ા શેર ઉકાળીને શરીરે મસળવું.

૫—સુંઠ ૪ ભાગ અજમો, ૫ ભાગ ખુંદી તેનો ભુકો શરદીવાળી જગાએ મસળવો. કળતર પણ દુર થાય. શરદી પણ નરમ પડે.

૬—સાંધામાં છાતીમાં અથવા પેટમાં સુળમારે તેનો ઇલાજ—સુરવાળા હરી ૧ જાતનું ઘાસ થાય છે. તેની ટોચ કાળા રંગની છે, તે ટોચ કાંટાવાળી અને ચાર આંગળ લાંબી રહે છે. તેનો ઉકાળો કરી પીવાથી ગમે તેવી શુળ હોય તે નરમ પડે છે. શુળ મટાડવાનો અતિ અદ્ભુત ચમત્કાર એમાં છે.

પાંસરામાં અથવા સાંધામાં સુળ મારે તો મરીકંદનું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે. ટીકચરઆયોડાઇનું કામ કરે.

જુઓ "ઉકળાટ" 'આમન'

શરીરે ચિત્રી પડે.

શરીરે ચિત્રી પડે તે માટે—કુવાડીઆના બીને મુળાનો રસમાં વાટી લગાડવું.

શરીરનો દુખાવો.

૧=દુખાવો—શરીરના કોઈ પણ ભાગ ઉપર દુખાવો થાય ત્યારે વડનું દુધ લગાડે છે.

શરીરે આકરાં.

૧=આકરાં શરીરે આવે તો બકરીનું દુધ, માખણ અથવા ઘી ખુબ ઘસવાથી આંકરાં બંધ પડશે વધુ વખત આ પ્રલાજ ચાલું રાખવાથી ફરીથી આંકરાં આવશે નહીં. 'જુઓ આંકરાં'

શરીરે ચસકા.

૧=શરીરે ચસકા, મારે ખેંચતાણ થાય તો—બોયરીંગણીનો ધુમાડો શરીરપર લેવો. 'જુઓ ચસકા.'

શરીરે થંડી ભરાય. શરીરે સરદી.

૧=કટોરાનું પાણી પીવાથી થંડી માટે—જુઓ 'કટોરાનું પાણી.'

૨=શરદી જાએ, ગરમી આવે—સમુદ્રશોસ જાયફળ, જાયવંત્રી, લવંગ, સંભાગે લઇ પાનના રસમાં ચીનીબોર જેવડી ગોળી કરીને રોજ ખાવી.

૩=ઠંડી માટે શરીર દુખે તે માટે—ર) ટીપા ટીંકચર એકોનાઇટ પંદર પંદર મીનીટે પાણી સાથે આપવામાં ફાયદો છે.

૪=હાથે પગે શરદી લાગે તો—વેંગણાને છોલી કટકા કરી પાણીમાં ૪ કલાક સુધી ભીંજવવા. તે પાણી હાથ પગને મસળવું.

૫=શરદી પાણીમાં ભીંજવાથી લાગે તો સુંઠ, ગોળ, ઘી ચાટવાથી ગરમાવો આવે છે.

૬=શરીરે ગરમી લાવવા માટે—શરીરે સુંઠનો ભુકો ઘસે છે.

૭=શરદી માટે—શરીરે સરદી હોય તો મરીનો ભુકો મસળવો.

૮—સુંઠ સેકેલો અજમો ૧) તો. ગોળ તો. ૮) ઘી તો. ૨) ગોળ ઘીનો પાક કરી વસાણા મેળવી કટક બનાવી ખાવામાં લેવાં.

૯—બેલેડોના ટીંક્ચર ૫) ટીપાં પાણી સાથ લેવાં.

૧૦—સુવામુળી ૦। તો. સાકર સાથ રોજ ખાય.

૧૧—ચોમાસાની હવાની શરદી લાગે તો પીપર મુળના ગાંઠનું ચુરણ અરધો તોલો ખાય.

૧૨—લસણ, રાઇ, સરસો, એનુ પલાસતર બનાવી પગના તળીઆમાં અથવા પેટાં ઉપર મુકે, અગણુ ન ખમાય તો કાઢી નાખે. ફોલ્લો પડે તો અડચણ નહી.

૧૩—લીલી માંખ સરકામાં વાટી લેપ કરે

૧૪—ચીત્રા અથવા જમાલ ગોટાના બી, પાણીમાં વાટી લેપ કરે તો ફોલ્લા ઉઠી શકે.

૧૫—શરીરે સરદી તેના ઇલાજ.

ખસ ખસના ડોડા ૦॥ તો૦ સુંઠ, ખાવરીના ફુલ દરેક ૦॥ તો. પાણી ૬) સેરમાં ઉકાળી, ૧] સેર રાખે. તેને ગાળી, ૦। સેર પાણી સુતીવેળા ૩) દીન પીએ તો નજલાની નીસાન રહે નહી.

૧૬—તુળસીના પાનની ચાહ પીવી તેમાં ૫) મરી નાંખવાં.

૧૭—અગત્યાના ઝાડના ફુલોના રસ સુંઘે.

૧૮—ઘોડા વજ પાણીમાં ઘસી નાંખે લગાડે.

૧૯—માથાં ઉપર ગરમ રીંગણ ઘસે. અથવા અફીમનો ઘસારો કપાળે અને માથા પર લગાડે.

૨૦—કાયફળનું ચુરણ જરા સુંઘે, (ઘણું સુંઘે તો લોહી નાક વાટે પડે.)

૨૧—કપુર અને સાકર સંભાગે ચણા જેવડી ગોળી બનાવે તેને મરીના ચુરણમાં મુકી દબાવે, અને તેમાંજ સુકવે. ૩) થી ૬) ગોળી રોજ ખાય.

શરીરની ચામડી થંડીથી ફાટે.

પગમાં ચીરા પડે ત્યારે—વડનું દુધ લગાડવાથી ફાયદો થાય છે.

થંડીમાં હાથ પગ ફાટે ત્યાર—અંજીરીના પાનની રાખ મસળે.

જુઓ "હાથ ફાટે" "પગ ફાટે"

હાથ ફાટે=તજા ગરમી=ચામડી ફાટે=ચરણુવીદારણ.

૧=રાળ ૨) તો મીણ ૧) તો ગોળ ૩) તો. ઘી ૨) તો એનો મલમ લગાડે.

૨=અખાના ઝાડનો ચીક લગાડે.
૩=પારાનો માખનીઓ મલમ લગાડે.
૪=સિંધાલુણ, ગેરૂ, સાબુ મીંદોળની છાલ બીજુ ઘીનો મલમ લગાડે.
૫=મુળાનો રસ લગાડે.

શરીરે શીતળા થાય નહીં.

શીતળા થાય નહીં—સામરનો રસ, સફેદ ચંદન અને જેઠીમધ સંભાગે ઘસીને એક તોલો ખાએ તો શીતળા નીકળે નહીં.

શીતળા=બળીઆ

૧=કાગા સરમાનુ ચુરણ ખાવામાં આવે તો શીતલાનું જોર કમો થાય.

૨=લીમડાના પાન કુમળાં, જેઠી મધ સંભાગે ૧) વાલની ગોળી શરૂઆતથી અપાય તો શીતલાનું જોર નરમ રહે.

૩=શીતલાની અગન થાય તો સુખડ ઘસીને લગાડે. અગન નરમ પડે સહીઅર રહાય.

૪=સીતલા પછી શરીરે ચાઠાં પડે તો કાળીજીરી (કડવીજીરી) બાવચી (આગન આગન નાખી) કુવાડીઆના બી, આંબાહળદર, આમળા ગૌમુત્ર સાથ પલાળી તેનો લેપ કરવો.

શરીરે સુખકારી રહે—ઓળપેનકયુર શરીર નિરોગી રહે—ઘડપણ જલદી ન આવે.

૧=શરીર નીરોગી રાખવા માટે નીચલા ઉપાયો કરવાઃ—

હરડાંબેરા અને આમળાનો સંભાગે ભુકો કરી ૦॥ તોલો એક વરસ સુધી ચાલુ ખાવાથી શરીરે રોગ થતો નથી.

૨=ત્રીફળા જેઠીમધ સંભાગે એકેક તોલો મેળવી તેનાં પડીકાં આઠ કરવાં અને તેમાંનું ૧ ભુખે પેટ દુધ, ઘી, અથવા મધ સાથે લેવું. એક વરસ સેવન કરવું.

૩=ત્રીફળ તોલો ૦। ઘી તોલો ૦॥ સવારે રોજ ખાવું.

૪=ત્રીફળ અને પીપર સંભાગે મેળવી ૦। તોલો ઘી સાથે લેવું.

૫=૩૬૦ રોગ ટળે—જુન જોટાની છાળ, નગોડના મુળની છાલ,

કુઅરની દાંડી, પીપળીમુળની છાલ છાયામાં સુકવી તેની ભુકી કરી હાથેલી ભરી ફાકી મારવી.

૬=રસાયણ ચુરણ, ઘડપણ જલદી ન આવે—આમળા, ગોખરૂં, ગળોએઓનું સમભાગે ચુરણ બનાવી ા તોલો રોજ બે વાર સેવે, એટલે બહુ લાંબો વખત ખાયા કરે.

૭=નીરોગી રહે— સ્વપ્નાં દરદો હરે— સૌથી સરસ ટોનીક } હરડે બેહડાંને આમલાનું ચુરણ ૭ ભાગ (ફેરની ૪૦ વાળી) હરડે ૧ ભાગ

અને હીરાકસી ૧) ભાગ મેળવી તેનું ચુરણ ૦ા તોલો બપોરે ખાવા પહેલાં ૩) કલાક આગળથી ખાય અને રાત્રે ખાધા પછી ૩) કલાકે ખાય, સાથે ઘી, મધ અને સાકર લેવાં. (ઘી અને મધ સરખાં વજને કાંઈ વખતે ખાવું નહીં) ઉપરથી ાા શેર દુધ પીવું આ ચુરણ ચાલુ લેયા કરવું.

૧૦–તનદુરસ્તી આવે. નીરોગી થાય. જુલ ઝાડની છાલ નગોરના મુળીઆની છાલ અને તેની ડીંગીનું સમભાગે ચુરણ બનાવે, તે ચુરણના ચોથા ભાગે પીપરીમુળ મેળવે તેમાંથી ૦ા તોલો ચુરણ ભુખે પેટે રોજ ખાય અને સેવન કરે.

મરદને શકતી આવે, ઘડપણની નબળાઇ દુર થાય, વીર્યનો વધારો થાએ. મગજની શકતી વધે, કુટેવથી થયલી નબળાઇ સારી થાય, ગરભસ્થાન સુધારે, શરીરે કુમલી સ્ત્રીને ફાયદો આપે,—આટલા દરદો માટે આસન સારી પેઠે જણાઇ ચુકયું છે. ૦ાા અથવા ૧) તોલો આસન અરધો સેર પાણીમાં ૧) રાત ભીંજવી રાખી સવારે ાા શેર દુધમાં ઉકાળી રોજ પીવું. જો ફાવે તો ાા તોલો ચોખ્ખું ગાયનું ઘી નાખી પીવું.

આસંધનો અરક અને વાઇન તૈયાર બનાવી વેલાતી દવા તરીકે વેચાય છે. તેના ગુણો નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

Asandh Wine is the best "pick me up" It has been recognised as the best Tonic in nervous debility, Exhaustion, Loss of memory, Brainfag, Dimness of sight, Confusion of ideas, Loss of vigour, Pulpitation of heart, sleepless ness, Incapacity of study or business.

સીળવા-સિતપીત્ત-સીળસ.

મસ્જર કરડે ને ચામડી ઉપર ઢીમડા (ઝામડા) થાય છે. તેનું સાય, ખજવાળ આવે ને સોય ભોકાતી હોય તેમ લાગે ત્યારે

૧—સોના મુખી અથવા હરડેનો હલકો જુલાબ આપવો.

૨—લઘુ નારાયેણ ચુરણ [પીપર ૧, નીસોતર ૪. સાકર ૪. નું ચુરણ] આપવું મધ સાથે.

૩—કાળાં મરીનુ ચુરણ બે આની ભાર ઘી સાથ રોજ બે વાર આપવું.

૪—આખા શરીરે અડાયાંની રાખ ચોપડી ગેટાંનાવાળની કામળમાં સુવાડવું.

૫—હુક્કામાં પીવાનો ગડાકું બનાવનાર, ગડાકુ બનાવી રહે આ પછી પોતાના હાથ ધોય તે હાથ ધોયલું પાણી શરીરે લગાડે તો તાતકાલીક ફાયદો થાય.

૬—ગરમાળાનાના પંચકનો ઉકાળો પીવો.

૭—પાપડીઓ ખાર અને હળદ સંભાગે ચુરણ ૦। તો. પાણી સાથ પાવું અને એનું પાણી શરીરે ચોપડવું.

૮—[illegible]નો રસ ચોપડવો.

૯—ઘોડાવજ, સોનાગેરૂ જુનો ગોળ મેળવી શરીરે લગાડે.

૧૦ ધાણીનો મેંદો (પતાસી) કપુર કાચલી, વરાગડી મીઠું પાણી સાથ લગાડે

૧૧—બાવળના મળની છાલ, અથવા ગળજીભી, અથવા ઇંદ્રવાયાનાનું મૂલ પાણી સાથ ઘસી સાકર સાથ પીએ.

સ્ત્રીની ઓકારી.

૧—અજમો અને ખસખસનું ચુરણ અડગરી. હાંફણ, મગજની નબળાઇ ગરમી, અને ગર્ભવાળી સ્ત્રીઓની ઓકારીને ફાયદો કરે છે.

૨—ઓકારી ગર્ભવાળી સ્ત્રીને હોય તો ઉમરા પાકા ફળ ખવાડવા.

૩—ગર્ભવાળી સ્ત્રીને ઓકારી માટે ઉનમી છડ્ અને લીંબુનો રસ મેળવી ખવાડવું.

૪—ગર્ભણી સ્ત્રીને ઉલટી થાય ત્યારે કસેંના ૧ થી ૮ ખવાડવો.

૫—ગર્ભણી સ્ત્રીને ઊલટી મટે—oll તોલો ધાણા અને oll તોલો શાકરને ચોખાના ધુવણમાં વાટી પીવું.

૬—ઓધાનવાળી સ્ત્રીને પેટમાં દુખાવો થાય તો તુરીઆનું ફુલ ૧ પાણી સાથે વાટી શાકર સાથે ખવાડે ફુલ ન મળે તે મૂળીયું ઘસીને પીવાડે.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીની ઓકારી મટે—આવળની સીંગ o| તોલો ગાયના દુધમાં વાટી સાકર સાથે ખવાડવી

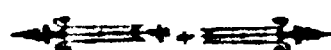
૭—ગર્ભણીને ઉલટી મટે—બીલ્લાંના ગરને પાણીમાં મેળવી પીવો.

૮—બીલ્લાંનું સરબત પાવું. અથવા કાચાં સુકાં બીલ્લાંનું ચુરણ, સુંઠ સંભાગે oll તોલો ખવાડે.

૯—ધાણા પાણી સાથ વાટી પાવા, અથવા કોકમીરનો રસ oll તો૦ પાવો.

૧૦—તરવડના ફુલ ૧) તો૦ દુધ સાથ પીવાં.

૧૧—લવંગનુ તેલ વેલાની ઓફ્ખું ૭ ટીપાં ખાંડ સાથ ખાય.

સ્ત્રીના પેટમાંની છોડ નિકળે.

૧—સ્ત્રીના પેટમાંનો છોડ નીકળે—વાંસલોચન, ઉપલેટ, ઝેર, સંભાગે લેવું. તેમાંથી oll તોલો ૭) દીન લેવું

૨—સ્ત્રીના પેટમાં છોડ હોય તે પડે—એકેક તોલો કાળા તલ, સફેદ તલ પાણીમાં ઉકાળીને ૭ દીવસ પીવા.

સ્ત્રીની પેતમાની છોડ—સ્ત્રીનો ગર્ભ સુકાઈ જાએ=છોડ બાઝે

૩—સ્ત્રીઓનો ગર્ભ સુકાઇ જાય તેને "છોડ બાઝે" એમ કહે છે. સુકાયલો છોડ કવચીત ઘણે વખતે પાછો ખીલે છે. પેટ મોટુ થાએ છે વળી છોડ પાછો સુકાય, એવી હાલત હોય ત્યારે ઉપાય એકજ છે જે ઊંદર કાનીનો ૨ ૪) તો. પીએ. સવાર સાંજ પીઆ કરે તો છોડ પીગળી જાય.

ગર્ભ સ્ત્રીને લોહી પડે.

૧—ગર્ભણી તથા સુવાવડીને લોહી પડે તો તલ, જવ, અને સાકરનું સંભાગે ચુરણ કરી મધમાં ખવાડવું

સ્ત્રી હમેલવાળીને પેટમાં દુખાવો,

૧—હમેલવાળી સ્ત્રીને પેટમાં દુખાવો થાય તો ગુરીઆનું ફુલ ૧ પાણી સાથે વાટીને ખવાડે. ફુલ ન મળે તો ફુંભાડ઼ ઘસીને પીવાડે.

સ્ત્રીનું દુધ તપાસવાની રીત.

૧—પાણીથી ભરેલાં ગલાસમાં સ્ત્રીના દુધનું ટીપું પાણીની ઉપર રહે તો દુધ વાયુથી ખરાબ થયલું સમજવું. દુધનો રંગ પીળાશ પર હોય તો પીતવાળું જાણવું. દુધનું ટીપું પાણીની નીચે બેસે તો કફવાળું જાણવું.

સ્ત્રીના થાનના દરદો—છાતી પાકે.

૧—ઓરતના થાનની દરેક બલા મટે—ઇંદ્રવાનીનું મુળ ૧ તો. પાણીમા ઘસીને છાતીએ લગાડે.

સ્ત્રીની છાતી પાકે તે માટે હળદર અને બોટરને પાણીમાં વાટી લેપ મારવો. સમુદ્ર શોષના પાન છાતી પર બાંધવા. જુઇના પાન પાણીમાં વાટી લેપડી મુકવી. હળદર અને ધંતુરાના પાનની લેપડી મુકવી. પીપળાની છાલ જરા શેકીને ચુરણ કરવું. તે ના તો. ચુરણ ના શેર પાણીમાં નાખવું. બોખંડનો ટુકડો લાલ ગરમ કરી તે પાણીમાં બોળવો આવું ઝામેલું પાણી રોજ તાજું બનાવી બેચાર પીવું.

૨+૩—સ્તનપાક—સ્ત્રીની છાતી પાકે—ધાવણની ગાંઠ બંધાય એ માટે—ઇંદ્રામણાના મુળને પાણીમાં ઘસીને છાતીએ ચોપડે.

૪—સ્ત્રીની છાતીની બોતરી પાકે, રસી નીકળે અને વાસ મારે તો તે ઉપર અંજીરની પોટીસ મુકવી. લીલાં અંજીર ન મળે તો સુકાં વાપરવાં.

૫—સ્ત્રીના થાન પર સોજો—પારસ પીપળાના પાનનાં વરાળીઆં ગરમ ગરમ બાંધે. વરાળીઉ ઠંડુ પડે ને બીજું તરત મુકે.

સ્ત્રીના થાનમાં દરદો—દુધ—કમી થાય.

૧—સ્ત્રીના થાનમાં દુધ [illegible]—તેને કમી કરવાનો ઇલાજ નીચે મુજબ—રસ મુકાવવી અથવા લાખ, બોડસીંગ વાટીને થાનપર લેપ મારવાથી દુધ કમી થશે.

૨—સોદ જીરૂં ખાવામાં ઘણું આપવું અને સરકામાં મેળવીને તેનો થાનપર લેપ કરવાથી દુધ કમી થશે(

૩—મસુરની દાળ પાણી સાથ પકાવી તેમાં સરકો નાખી સ્ત્રીને ખવાડવું અને તેજ દાળ થાને ચોપડવાથી દુધ કમી થશે.

૪—ઇસપગુળનો માવો થાન ઉપર મુકવાથી દુધ કમી થાય છે.

૫—સેતાળના પાતરાં ખોરાકમાં નાખી ખવાડવાં, તે પાતરાં છાતીએ બાંધવાથી દુધની આવક ઓછી થાય છે

થાનમાં દુધ બંધાય.

૧—દુધની ગાંઠ ઓરતના થાનમાં બંધાય ત્યારે થાનપર સેક કરી દુધ પાતળું કરવું અથવા ગરમ પાણી અને સરકા રગની પ્રથળીમાં અથવા કુકામાં ભરી છાતી ઉપર રાખવો અથવા વાલની દાળના આટામાં જરા ઘી નાખી, સરકા સાથે લેપડા કરી, ગરમ ગરમ લેપડી છાતીપર મુકવી. શરીર સરદીવાળુ હોય તો અજમો પાણી સાથે મેળવી, પોતીસ કરી છાતી ઉપર મુકવા.

૨—દુધ પાતલું થાય ત્યારે દુધ ખેચવાની શીશીથી દુધ ખેંચવું. અથવા એક બાટલીમાં ગરમ પાણી નાખી તે પાણી બહાર કાઢી નાંખવું. પછી થાનની બોતરી તે બાટલીના મોઢામાં દાબવી; તેથી દુધ બાટલીમાં નીકળી આવશે

૩—સ્ત્રીની છાતીમાં દુધ બધાઇ જાય ત્યારે મસુરની દાળ પકાવી તેમા સરકો મેળવી સ્તન ઉપર લપ કરે.

૪—સીતાપના પાન વાટી લેપ કરે.

૫—વાલની દાળ વાટી તેમા જરા ઘી અને સરકો નાખી છાતીએ લેપ કરે.

૬—ધંતુરાના પાન; ઇંદ્રવરણાના મૂળ વાટી તેનો જાડો લેપ કરી થાનપર બાંધે, નવસારના પોતાં થાનપર મુકવાં.

૭—લીંબડાના પાન બાફીને થાનપર મુકવા.

૮—જેઠીમધ અને સીંધવ બંને વાટી ઘીમાં રોજ ખાવો.

૯—સ્તન રોગ—સ્ત્રીની છાતી પાકી સોજો આવે ત્યારે હળધર અને લોધરનો લેપ મારવો અથવા હળધર અને કુંવારાના રસનો લેપ મારવો.

૧૦ સ્ત્રીના થાનમાં દુધ બંધાય—નવસારના પાણીના પોતા મુકવાથી ગાંઠો ફુટી પડે છે.

દુધનો ખોરાક.

૧—દુધ સવાર દોહેલું હોય તેના કરતાં સાંજે દોહેલું દુધ, વધારે હિત કર છે કારણ કે જાનવર દીવસમાં ફરે હરે સુરજનો તડકો મેળવે તેથી તનદુરસતી સારી હોય.

દુધ ગમે તેવું હોય પણ ૭) કલાકમાં તેમાં બગાડો શરૂ થાય

૧૮ ઘડી ટકી શકે—૧૧ કલાકની ૧ ઘડી

દુધથી શરીરમાં ચરબી વધે.

૨—દુધ પાવાની રીત [illegible] ૧) શેરમાં ાા શેર પાણી નાખી [illegible] પાણી ાા શેર [illegible]

૩—દુધ પાવાથી [illegible] થાય [illegible] ઉકાળીને પીવું.

૪—સિંધવખાર સીવાય દરેક ખાર દુધને બગાડે છે,

૫—આમળા સીવાય દરેક ખાટા પદાર્થ દુધને બગાડે છે.

૬—દુધ સાથ ખાંડ મેળવવાથી દુધ જાડી પડે,

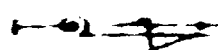
૭—દુધ સાથ દારૂ પીવાય તો પિત વિકાર થાય.

૮—દુધ સાથ ચીભડા ખાવાથી કોલેરા થાય.

૯—દુધ સાથ માછલી નકુક ખાય તો સફેદ કોઢ થાય.

૧૦—દુધના દુશમન, મગ, મુળા, કાંદા લસણ, રાન, સરસીઆ મદીરા, માછલી માંસ. આ ચીજો દુધ સાથ ચાલુ ખાવાથી ચામડીના રોગ થાય.

૧૧—દુધ પીવા પછી તરત પાણી ખાટું પીવાય તો બગાડો થાય

સ્ત્રીનું ધાવણ બગડે.

સ્ત્રીનું દુધ બગડે ત્યારે મારીતા (ઉપલસરી), કાળીપાટ, દેવદાર, કરીઆતું, મોરવેલ, કડુ, ગળો, સુંઠ, મોથ, ઇંદ્રજવ, સંભાગે લેવું તેના ૪) તોલા ચુરણ ૧) શેર પાણીમાં ઉકાળી, ાા શેર રાખી, તેમાંથી બે વાર રોજ પીવું.

પ્રદર—ધુવાણીજ—સ્ત્રીને પાણી પડે.

૧=ગર્ભના દોષને મટાડે—પ્રદર (ધુવાણીજ) રોગ મટે લાલ પાણી નીકળે તે મટે—જીરૂં, સાકર સંભાગે મેળવી તેમાંથી ાા અથવા એક તોલા ચોખાના ધુનમા પીવાથી ઉપલા દરદ મટે છે.

૨=સ્ત્રીઓને પાણી જાય ત્યારે નાગ કેશર ને આમળાં [illegible] સાથે ખાવું ખાસ અને ભાત જમવામાં લેવું.

૩=સ્ત્રીને પાણી પડે તે માટે—[illegible] તોલો કેરીની [illegible] [illegible] રોજ ૩ વાર ખાવી.

૪=ધઉંનું દુધ—સ્ત્રીઓને માસુ જાય, પાણી પડે અને [illegible] જાય તે માટે ખાવામાં ઉપયોગી છે.

૫=પ્રદર-પ્રમેહ માટે—મોં કોળું અથવા વિદારી કંદના [illegible] [illegible] ને ભુકાને કોકલાના [illegible] [illegible] પટ આપવા. એનું ચુરણ તોલો [illegible] વાર ખાવું.

૬=[illegible]=રક્ત પ્રદર. [illegible] દીવસમાં માટે—[illegible] [illegible] [illegible] ત્યાં મળે છે તે બેઆની ભાર સાકર સાથે રોજ બે વાર [illegible] પાણી સાથે ખાવી.

૭=પ્રદર માટે=પાકેલી ધાભણ ૦। તો ખાવામાં આપ્યા છે.

૮=સ્ત્રીઓને પાણી ધોળું અથવા લાલ પડે તે માટે—[illegible] [illegible] તોલો સાકર ૦॥ તો ચાખાના ધોવણમાં પીવું.

૯=પ્રદર માટે=સ્ત્રીને પાણી પડતું અટકે—[illegible] [illegible] ચાય—નમરીના ઘરની માટી, મધ અથવા પાણી સાથે મેળવી ખવાડે.

૧૦=સ્ત્રીને લોહી પડતું અટકે—ખાવાનું [illegible] [illegible] [illegible] પાણીની પાચકાર્ગ માટે.

૧૧=સ્ત્રીને પાણી પડતું અટકે પગની કળતર ભાગે કમર દુખે. } આ દવા [illegible] [illegible]. ઉપાય [illegible] [illegible]. સ્ત્રીઓને [illegible] દરેક માટે બહુ ઉપયોગી છે, એ દવા ખાવામાં લેવી [illegible]. [illegible] [illegible] નો ગુગળ ૩ તો. આ વસાણા કુંદા ગરમ કરવાં [illegible] સાથ સુવા, લોધર, માયા, ધાવડીના ફુલ, [illegible], દરેક પાંચ તોલા લેવા સુરણને મેળવી ચુરણ બનાવે. ૦॥ તોલો ચુરણની ગોળી મધ સાથે બનાવે આ ગોળી કમાં વિટાળી [illegible] ભાગમાં રાખવાથી સ્ત્રીના [illegible] [illegible] કરીને ફાયદો થાય. આ ઇલાજ ઘણો અકસીર છો. [illegible]

૧૨=સ્ત્રીઓને સફેદ પાણી છુપા ભાગમાંથી [illegible] [illegible] તેના કારણ એ છે કે શરીરનું લોહી ઓછું થાય. ત્યારે [illegible] [illegible] વિનાની સ્ત્રીઓ [illegible] [illegible] રહેતી હોય તેને લાગુ પડે છે. તેના [illegible].

૧૪=રસવંતી ચાર વાલ ચોખાના ધુણમાં પીવી.

૧૫=સતાવરીનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૬=તાદ્દળજાની ભાજીના મગીઆનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૭=આસાપાલવની છાલના ૦ાા સેર ઉકાળામાં ૦ાા શેર દુધ નાખી, ફરી ઉકાળી, પાણી બાળીને દુધ રહે તે પીવું.

૧૮=આમળાનું ચુરણ મધમાં ખાવું.

૧૯=દ્દનાનું ચુરણ સાકર સાથ ખાવું.

૨૦= તો લોલા નાગકેસર ૦ા શેર છાસમાં વાટી પીવું.

૨૧=વડના બારીક ટેટા ૧ તો અને સાકર બે તોલાનું ચુરણ કરી તેના બે પડીકાં કરી ચોખાના ધોવણ અને મધ સાથે રોજ ૨ પડીકાં ખાવાં.

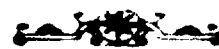
૨૨=જેઠીમધ ૦ાા તો સાકર તો ૧ ચોખાના ધોવણમાં પાવું.

૨૩=વા ૧ નાગકેસર, માખણ, અને સાકર ખાવી.

૨૪=ઉંબરના (ઉમેડા) ફળનું ચુરણ માખણ સાથ ખાવું.

૨૫=નાળીએરના માસા ૧, ફટકડી માસા ૧) ને બે કોડીઆમાં મુકી કપડમટ્ટી કરી પકવવું તે ચુરણ ૧) અધોડીભાર સાકરમાં ખાવું.

૨૬=પ્રદર=રોગ અત્યંત હોય તો સુધારે— } વડની લીલી છાલ ૦ાા તો મધ સાથ રોજ બે વાર ખાવી.

પ્રદર=ધુપાણી

૨૭=જંગલી પારેવાની હગાર (અઘાર) અને સાકરનું ચુરણ ચોખાના ધોવણ સાથ ખાય તો ગર્ભવંતી સ્ત્રીનું રૂધિર સ્ત્રાવ બંધ પડે.

૨૮=અમરત બિંદુ=૪) ટીપાં સાથ ખાય તો સ્ત્રીના રૂતુ સંબંધી સવ વિકારો, અને પ્રદર દુર થાએ.

અમરત બિંદુ બનાવવાની રીત=કપુર, પેપરમીંટના ફુલ, અજમાના ફુલ સંભાળે મેળવી તડકે મુકે તો એક રસ થાય (અજમાને પાણીમાં મેળવી નીતારથી ગાળે તે પાણી થંડું પડે ત્યારે અજમાનું તેલ પાણીની ઉપર તરી આવે, તે તેલ થંડાથી જંમાય તેને ફુલ કહે છે

૨૯=આમલાનું રૂ સમશિતોષ્ણ એટલે મધ્ય પ્રકારનું છે, આકરાનું રૂ બહુજ ગરમ છે. મુંજનો રૂ બહુજ થંડો છે.

સોમળના રૂ ની ગાડી તકીઆ બની શકે છે. આ રૂ ની ગાડી બનાવી પેટ અને કમરપર બાંધેલી રાખે તો સ્ત્રીનું હઠીલું દરદ થી નરમ પડે.

૩૦=સોદ ભસ્મ અને ગળો સત્વ ચાલુ ખાએ. ખોરાકમાં દૂધ અને ભાત.

૩૧=જસતના ફુલ (Zinci sulphas) ૮) રતી ભાર પાણી ૨ાા તો. એમાં કપડું ભીંજવી કાયામાં મૂકે. ૫) મીનીટમાં કાઢી લીએ.

૩૨=તે કપડું ધોઇ ફુગીથી લોસનમાં બોળી કાયામાં મૂકે. આ પોટલી ઘણીવાર રહે તો કાયા સંકોચાઇ જાય.

૩૩=તાંદળજાના ભાજીના મૂળીઓ રસ ૮) માસા તથા રૂમીમસ્તનું ચુરણ ૧૦) માસા મધ સાથ ચાટે તો સઘળી જાતના પ્રદર રોગ મટે.

૩૪-સફેદ ધાતુ અટકે=આસવપાલાના પાન ૨) ટાંક ગાયના દૂધ ના સેરમાં ઉકાળે. ચોથે ભાગે બળે તે પીએ. અથવા સમુદ્ર ફળ અને સાકર પાણી સાથ ખાએ, અથવા શીલીકળદર ૨, ભાગ અને ગોળ ાા ભાગ. ખાય.

૩૫-લોહીવા મટે=વડની વડવાઇ, સાકર, દૂધ સાથે ખાય. અથવા તાડગોળના મુગ ખાંડ સાથ ખાએ, અથવા ગોપીચંદન ખાન સાથ ખાય.

૩૬-આરસપહાનના પથરનો ભુકો ૨, વાલ તેમાં ગેરૂ તો રંગ આપી ઘી. સાકર સાથ રોજ બે વાર ખાએ તો ગયા પ્રદર (લોહીવાને)ને ફાયદો થાએ.

૩૭-અસાળીઓ ૩. વાલ રોજ ખાએ, અથવા આમળા મુરબ્બો ખાય.

૩૮-આંબાના છાલનુ ચુરણ ખાએ, અથવા છાલ પાણીમાં પલાળી પીએ તો સ્ત્રીઓના અટકાવમાં જતું લોહી બંધ પડે.

૩૯-ઉમરાના ઝાડની છાલના ઉકાળાની પીચકારી યોની [મુતની] મા મારે.

૪૦-કમર કાકડી ાા તોલો સાકર સાથે પાણીમાં ખીર બનાવી ખાએ.

૪૧-કોઠી અને બીલીના પાન વાટી મધ સાથ ખાએ.

૪૨-જાંબુડી અથવા દાડમના છાલનો ઉકાળો પીએ.

૪૩-ઓથમી જીરૂ પાણીમાં પલાળી સાકર સાથ પીએ.

૪૪–કેસરની ચોખાના ધોણમાં પીએ.

૪૫–ભાંગ પીવામાં લીએ.

૪૬–ભમરીના ઘરની માટી સાકર સાથ ખાય.

૪૭–જાયફળ અને ફટકીની પીચકારી યોનીમાં મારે.

૪૮–પાણી પડતું અટકે–જેઠીમધ બેઆની ભાર, કબુતરની અચાર ૧) રતી, ફટકડી ૧) રતી ચોખાના ધોણમાં પીએ.

૪૯–નાગકેસર ાા તો, મોરી છાસ ૧૦) તો, માં પીએ.

૫૦–ત્રીફળાંનું ચુરણ ાા તો. રોજ સવારે ખાએ.

૫૧–રાજગરાની ભાજીનો રસ નવટાંક ખાંડ અંબોળ સાથ ખાય.

૫૨–સોમળાનુ ફુલ ઘીમાં તળીને ખાએ.

૫૩–કાક જંગાનુ મૂળ અથવા, કપાશનું મૂલ ચોખાના ધુણમાં પીવાથી સફેત અને પીળા રંગનો પ્રદર મટે.

૫૪–અડુફળી=સ્ત્રીઓના દરદ માટે, અને પ્રદર માટે એક કુદરતી ઇલાજ ચોકસ છે, સ્ત્રીઓની પેટંટ દવા તરીકે કુદરતે એને પેદા કરી છે.

લીલા પાનનો રસ ૧) તો. પીવો અથવા અડુફળી સુકી ૪) તો, ત્રિફળાં ૪) તો, એનુ ચુરણ ૦ા તો સવાર સાંજ સાકેરના પાણી સાથ ખાએ.

૫૫–કોદરની લીડી ૧] ટાંક ઝેનું, દુધ ાા શેર સાથ પીએ. તો લોહીવા દુર થાય

૫૬–કડાની છાલ, લોહભસ્મ સાથ વાપરવાથી અજબ ફાયદો છે. (કડુ ઝાડના બીને અંદર જવ કહે છે.)

૫૭–આવળના કોળસા દુધ સાથ પીએ.

૫૮–ભેંસની દાબી બાજુના સીંગડાંની છાલનુ ચુરણુ કરવણ રુમાં લપેટી ઘાનો દીવો સળગાવી કાજળ પાડે તે કાજળ આંખે આંજે તો લોહીવા બંધ થાય,

૫૯–કાંસકીનુ મુળ ગાયના દુધમાં ઘસી પીવું.

૬૦–ગળોનું ચુરણુ મધ સાથ ખાવું.

૬૧–બકરીની લીંડી ૨) ટાંક લોદર ૨) ટાંક, શાકર ૨) ટાંક એનો લેપ યોનીઆંડ પર લગાડે,

૬૨–મરઘીના ઈંડાંના કોચલાંને (છોતરાં) અને જેઠીમધને આદુના રસની ૭) ભાવના આપે તેનું ચુરણુ ખાએ.

૬૩-સાટોડીનું મુળ સાકરી ચોખા સાથ ખાય.

૬૪-અજમો અને લોદરનું ચુરણ મધ સાથ ખાય.

૬૫-આમળાનો રસ અને સાકર ખાવો

૬૬-આમળાનું ચુરણ દુધ સાથે ખાએ

૬૭-કેળાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ

૬૮-ઉમરાના ફુલનું ચુરણ મધ સાથ ખાએ.

૬૯-ટેડ ઉમરાના ફુલ [illegible] તો. સાકર ૧૦) તોલા મધ ૧૦) તો. તેના ૪) તોલા ભારના લાડુ કરે. ૧) લાડુના ૩) ભાગ કરી રોજ ૩) વાર ખાએ. સર્વ પ્રકારના પદર જાય.

૭૦-સાલમ મીસરી, ધોળી મુસળી, સતાવરી એવં ૩) ભાગ ચુરણ [illegible] શેર દુધમાં સાકર સાથ ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ.

૭૧-ઘી=કુંવાર=એની પેદાશ થાય છે. ગણપતિ [illegible] વાપરેલો છે. એનો પાક, ચુરણ અને કાઢવા, ઘી પ્રદર રોગમાં વાપરે છે.

૭૨-ગોખરુના છોડ, ફળ આવે ત્યારે તરત લેવા, તેના ચુરણનો લીલા ગોખરુના પત આપે. ૫) તો. ચુરણ દુધમાં રોજ પીએ તો પ્રદરની નામ નીસાન રહે નહીં; [illegible], મરડાને વધે; રેતી પથરી પીગળે.

પેટમાં શુળ, પવન, વાયુ. વ્યાધી.

ગોકરાંની લીંડી ૧૬ ભાગ, સિંધવ ૪) ભાગ, વડ [illegible] મીઠું ૪) ભાગ, દારૂ હળદર ૪) ભાગનું ચુરણ ૦॥ તો. ખાવું.

અજમો એકલો ૦। તોલો ખાય, સાથે સુંઠ, સિંધવ અને હિંગ લીએ તો ગુણ ઘણો વધે,

ગોળ અને સુંઠ સંભાગે ૦॥ તો. ખાએ. પીપલાની ફપલ, અને સંચલ સંભાગે ૦। તો. ખાએ. ગોમુત્ર કપડાથી ૨૦) વાર ગાળે અને દવા તરીકે ૧) ચમચી પીએ. તો પેટના ઘણા દરદો સાફ કરે.

ખાધા પછી પેટમાં પવન, અને દુખાવો થાય તે માટે ખોરાક સાથ આદુના અચાર ખાએ, અથવા ૧) તો. આદુનો રસ ભોજન લેવાની ૦॥ કલાક આગળથી પીએ. અથવા આદુનો મુરબ્બો ખાય. (આદુને નરમ કરવું હોય તો ચોખાની ભાજીમાં બાફે, પછી ચોળે, અને સરબતમાં નાખી મુરબ્બો બનાવે.

પેત ઓછું થાએ તો જવખાર અને સાજીખારનો લેપ પેતપર કરે. પેતમાં શુળ માટે દારૂડીના બી એ આનો ભાર સિંધવ ૦|૮ ભાર પાણી સાથ રોજ ૩) વાર પીએ.

પ્રદર—સ્ત્રીને પાણી પડે—ધોળી પ્રદર ધાત જાય.

૭૩—અરડુસો, અથવા સતાવરી, અથવા ગળોનો રસ ૧) તો૦ મધ સાથ રોજ ૧) વાર પીવો.

૭૪—જેઠીમધ ૧] તો. તાંજળજા (ચોળાઈની ભાજી) નો રસ ૧) તો૦ રોજ પીવે.

૭૫ ગભડાનું મુળ ૦ાા તો૦ ચોખાના ધોવણમાં રોજ ૧) વાર ૭) દીન પીવે.

૭૬—આમળા ૨ાા તો પાણી ના શેર સાથે ભીંજવે, સવારે મધ સાથ રોજ ૧) વાર પીએ.

૭૭—આસાપાળાની છાલ, ઈસરવાર, કસાબના ફુલ, તાંદળજાના મુળ, આમળા, રસવંતી, સરખે ભાગે ચુરણ બનાવ. ૦ાા તો. ચુરણ ચોખાના ધોવણમાં રોજ ૩) વાર ૭ દીન પીએ.

૭૮—આસાપાલા (**Suraca Indica**) મુળનો અરક અથવા તેનું શરબત અથવા ઉકાળો, પીવાથી પાણી પડતું અટકે અને સ્ત્રીના ઘણા ખાસ દરદો મટે.

૭૯—આવળ બાવળની છાલ, નરમા નામના કપાસનુ મુળ, દાડમના ઝાડનું [illegible], ગભડાનુ મુળ દરેક ૧) તો૦ ચોખાના ધોવણ બાર તોલામાં નાખી ભીંજવી રાખે, ૮) તો૦ પાણી દીવસમાં બે વાર પીએ. ૮) દીનમાં સોમરોગ=(સામરોગ) પણ મટે.

૮૦—આર્જેન્ટ નાઈટ્રાસ, (ગ્રેન સીસીઅન સાહાની, ચાંદરા [illegible] [illegible] મુંબાઈ.)

૮૦) વજ્રની ઈંટને કોલસાના ઇંગાર પર ગરમ કરે લાલ ચોળ કરે તેને ગોમૂત્રમા બુઝાવે, આ મુજબ ૧૦૦) વાર કરે. જેથી ચુરણ [illegible] થતી જશે, એનુ ચુરણ ૧ વાલ અને લાકડીઆ પાષાણભેદ ૨) વાલ, મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ. પાણી પડતું અટકે.

૮૧—[illegible] મુળ ૦ા તો૦ દુધ સાથ ઉકાળે, સાકર નાખી રોજ બે વાર ૧) માસ સુધી પીએ,

૮૨–સીમલા ફુલનું સાક ઘીમાં વઘારી રોજ ખાવું.

૮૩–રક્ત પ્રદર માટે—માયાં ૪) છો, પડવાસ, ધાવડીના ફુલ લોધર, રસવંતી, વાંસ કપુર દરેક બે વાલનું ચુરણ બે આની ભાર રોજ ૨ વાર લીએ, પ્રદરનું જોર અતિશય હોય તો બમે કલાક ચોખાના ધુવણમાં લીએ.

૮૪–ફુગાવલી ફટકી ૧] વાલ બતાસાના પાણી સાથ રોજ ૨) વાર ૭ દીન આપવી.

૮૫–માયાં, કાંઠા, એકી, ફટકડી સુનાગેરૂ એની પોતલી પાનીમાં મુકે. મોરના પીંછાની ભસમ ાા વાલ સુખડના ઘસાડામાં રોજ બે વાર ખાય.

૮૬–રાત્રે સુતી વખતે ચાલતાં ચાલતાં ઘી પીવે તો તરતનો રક્ત પ્રદર મટે. ઉપરથી પાણી પીવું નહીં.

૮૭–કેવડાની મુળીના રસમાં સાકર નાખી પીએ.

૮૯–ઉમરડાનુ મુળ ઘસી સાથ પીએ.

૯૦–બોલસરીની અંતર છાલ ાા તો. પાણી સાથ ઘસી પીએ.

૯૧–આસાપાલવની અંતર છાલ. ાા તો. ચોખાના ધુવણમાં રોજ બે વાર પીએ.

૯૨–ગુલબાસ લાલરંગની (બીજીનહી)ના પાન ૭ નો રસ અને ફટકડી ૧. વાલ સાકર સાથ રોજ ૩, વાર ખાએ.

૯૩–લાલગનસવનના ફુલ અને શાકર સંભાગે મેળવે. અંદર ખાતું લીંબુ ૧. નીચવે. ગુલકંદની માફક એ બગડે નહીં. એમાંથી ાા તો. રોજ ૩. વાર ખાય,

૯૪–રક્ત પ્રદર, કાળી મટોડી ાા તો. દુધમાં મસળે. ગાળે અને પીએ.

૯૫–જીંડી વેલના પાન ૨, તો. ચોખાના ઓસામનમાં વાટી પીએ.

૯૬–શ્વેત અને રક્ત પ્રદર મટે—વાળો, દસમુળ સંભાગે ૧. તો. પાણીમાં પીએ.

૯૭–તાંદળજાનું મુળ ૧, તો. દુધમાં વાટી સાકર સાથ પીએ.

૯૮–બોરડીની લાખ ાા તો. ઘીમાં તળે તેનું ચુરણ કરી દુધ સાથ પીએ.

૯૯–આમળાના બી ૧, તો. ચોખાના ઓસામનમાં પીએ.

સ્ત્રીના ગર્ભને નુકસાન લાગે.

[illegible]

[illegible] ૨=ગર્ભને નુકશાન [illegible] ગર્ભ [illegible] સ્ત્રીઓને નુકશાન થાય [illegible]

[illegible] ધાસાયણના ફુલ [illegible] ને નુકશાન કરતા [illegible]

૩=ગર્ભને નુકશાન કરે [illegible] આપવાથી પેટમાં થએલા ગાંઠ સારી થાય. [illegible] સંકટ [illegible] ગર્ભને નુકશાન [illegible] ભાગમાં [illegible] ગાંઠ સારી થાય

સ્ત્રીને ગર્ભને [illegible] લાગે

૪=[illegible]ના ફુલ સાકર સાથ પાણીમાં પીવે.

૫=[illegible] ([illegible]) [illegible] ગર્ભ માટ થાય.

૬=[illegible] અને કેસરની ગોળી [illegible]માં મુકે

ગર્ભસ્થાન સુધરે—કમળ સુધરે.

૧=કમળ સુધરે—[illegible] ૧॥ તોલો, ગુગળ [illegible] તોલો, [illegible] ઠીકરી ઉપર ગરમ કરીને પછી [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]ના ફુલ [illegible]. દરેક [illegible] તોલો [illegible] તોલો ચુરણ મધ [illegible] થાય.

૨=[illegible]ના ઝાડને પુંજવાથી પુત્ર પેદા થાય છે.

આ ઝાડ રોપવામાં બહુ પુન છે, અને [illegible]પવામાં [illegible] ([illegible]) છે."

આ ભાષા બહુ અલંકારી છે. અંદરની મતલબ જુદી છે, અને સાધારણ માણસોને સમજવામાં આવતી મતલબ જુદી છે.

'પુંજવું' એટલે હાથ જોડીને, ચોખા નાળીએર ચઢાવીને પુજન કરવાની મતલબ નથી, પણ એ ઝાડ બહુજ ઉપયોગી છે. માટે તે નફ્ફ માનની નજરે જોવું, તેનો નાશ ન કરવો. પણ તેની વૃદ્ધી કરવી. આ ઝાડ રોપવામાં પુન અને વગર અર્થે [illegible]પવામાં પાપ ગણેલું છે.

મરદને શક્તી આપવા અને વીર્ય વધારવા માટે તેમજ સ્ત્રીઓને પાણી જતું અટકાવવા અને ગર્ભસ્થાનની બીમારીઓ સુધારવા માટે

એ ઝાડ બહુજ ઉપયોગી છે. દવા તરીકે નિત્ય હમેશા વાપરો તો સંતાન થવાની આશા છે.

આમળાના કરદો મટે—ગર્ભ સ્થાનના દરદો દુર થઈ મગજ શાંત રહે—પીપળાની છાલ ૧ તોલો, પાણી ૦। શેરમાં એક રાત ભેળી રાખે તે પાણી ગાળીને સવારે ઘણા દીવસ સુધી પીએ.

પીપળાની પેપડીઓ પાકે તે પક્ષીઓ ઘણા ખાય છે. અને તે ખાધા પછી ઈંડા મૂકે છે, એટલે પ્રજા ઉત્પન્ન કરાવવા શક્તી એમાં વધુ છે.

પ્રદર રોગ મટે—ગર્ભ સ્થાનમાં રોગ મટે—કમરસો દુખતો મટે—શરીરે તાકાત આવે—પીપળાની પાકેલી પેપડીને છાયામાં સુકવી ચુરણ બનાવે. ૧ તોલો ચુરણ, ૧ તોલો મધ અથવા શરબતમાં મેળવી પાક બનાવે. ૧) તો. પાક ખાય. ગર્ભવાળી સ્ત્રીને આપી શકાય.

૩=ગર્ભસ્થાનના દરદો દૂર થાએ—શરીરે શક્તી આવે—પીપળાના કોમળ પાકાં (જુના પાતરાં) ને કટકા કરી પાણીમાં બાફે. સાકર અને પાણીની ચાસણી બનાવે, તે ચાસણીમાં બાફેલા પાન નાખી મુરબ્બો બનાવે, તે મુરબ્બો ખાવાથી બહુજ શક્તી આવે. બંગભસ્મ, ગજવલ્લભરસ, સોનાના વરખ કરતાં વિશેષ ગુણ એમાં છે. પેપડીનું (ફળનું) ચુરણ કરીને પણ ખવાય.

મરદને શક્તી વધે—પીપળાના છોડનું તેલ બનાવી ૩ ટીપાં (૧ વાલ) ખાવાના પાન પર લગાડી રોજ ખાએ.

૪=ગર્ભસ્થાન સુધરે—ગોળી સાથે આવી ગયાં પછી ૨॥ તોલો આસંધ દુધમાં ઉકાળી રોજ પીએ.

૫=ગર્ભસ્થાન સુધરે—આમલીના ઝાડ ઉપરનો વાંદો, ઉજળી ગાયના દુધ સાથે ખાય તો ગર્ભસ્થાનની ખામી દુર થાય.

૬=ગર્ભસ્થાનને ફાયદો કરે—ઋતુ આવ્યા પછી સ્ત્રીએ કાસકીનું મુળ પાણીમાં ઘસી ૭ દીન પીવું.

૭—ગર્ભપાત થયા કરે તો જેઠીમધ, ગર્ભપાળ રસ, વસંતમાળી એકેક તોલો મેળવીને ૬૦ પડીકાં કરી રોજનાં બે પડીકાં ખાતાં ૩૦ દીવસ સુધી ખાય.

૮=ગર્ભસ્થાન સુધરે—પારસ પીપળાના બીજનું ચુરણ ૦। તોલો ઋતુ કાળમાં ઘી ખાંડ સાથે ૪ દીવસ ખાવું.

૯=ગર્ભપાતનો અટકાવ થાય—કેરબાની માળા સ્ત્રીને ગળે પહેરાવી રાખે તો ગર્ભપાટ થયા કરતો હોય તે અટકે.

૧૦=ગર્ભધારણ કરે—કાલા તલ ટાંક ૯), અજમો ટાંક ૬) આ બંનેને તેલમાં તળી તેમાંથી ૨) ટાંક દરરોજ પ્રભાતે ખાય.

તે પુરૂ થાએ ને પછી વરધારો ટાંક ૧૪) નાગકેસર ટાંક ૬) એના ૧૪ પડીકાં કરે, ૭ દીવસ રોજ બે પડીકા ખાય. દસતાનના ચોથે દીનથી દવા ખાતી સરૂ કરે.

૧૧=ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગ કેસર, જીરૂં દરેક ૦। તોલો ગાયના ઘી સાથે ૭ દીવસ ખાવું.

૧૨=ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગ કેસરનું ०। તોલો ચુરણ ઘી સાથે રજસ્વાળાના ચોથે દીવસથી દીવસ ૩ સુધી ખાય. ભોજન દુધ ભાતનું લેવું.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગકેસર, બરાસ, મસતકી, સાકર સંભાગે લઇ તેનું ०॥ તોલો ચુરણ રજસવાળાના ચોથા દીવસથી રોજ એક વાર ખાવું.

૧૩=ચુંગળની ગોટી છુપા ભાગમાં મુકવાથી બહુ ફાયદો છે. (જુઓ પ્રદર)

ગર્ભપાત થાય નહીં—સેકેલા જવનો ભુકો, તલ, સાકર સંભાગે મેળવી ૧ તોલો વજન, ગર્ભવાળી સ્ત્રી રોજ ખાય તો ગર્ભપાત થવાનો ધાસ્તી રહે નહીં.

૧૪=ગર્ભને મદદ કરનાર–આંખને તેજી આપનાર–પુત્ર જીવક વૃક્ષ. ઇંગોરીઆ જેવું થાય છે. એના ફળના ઠળીઆની માળા, જેનો દીકરો જીવતો ન હોય તે સ્ત્રી પહેરે છે. બનારસમાં એ રીવાજ છે. એનાં પાતરાં આસોપાલવને મળતાં છે. એનું ઝાડ પુનામાં પેસવાના વાડામાં છે. બીજું મુંબઇમાં રાણીના બાગમાં છે.

૧૫=ગર્ભસ્થાન સુધરે—બીજોરાનું મુળ ०॥ તોલો દુધમાં ઉકાળી તેમાં ઘી નાખી રજસ્વાળાના ૩ દીવસ સુધી પીવું.

૧૬=ગર્ભસ્થાન સુધરે—કાથો અને જાયફળ દરેક બેઆની ભાર (૫ વાલ) મેળવીને દસ્તાન દેખાય તે દીવસથી ૪ દીન સુધી રોજ ૧ વાર ખાવું.

૧૭=બાળકો જલદી બોલે–બાળકના ઘણા રોગ મટે–પુરૂષને તાકાત મળે–ગર્ભસ્થાનના ઘણા દરદો સુધરે—પીપળાના ફળ

(પેપડી) ખાવાથી ઘણોજ ફાયદો થાય છે. એનો પાક અથવા પેંડા બનાવી ખવાય છે.

૧૮=ગર્ભસ્થાનને ફાયદો કરે—પુષ્ય નક્ષત્રને દીને વાંદાંનો પંચાંગ (ફળ, ફુલ, પાતરાં, મુળ વગેરે) લાવી રાખવા. તેમાંનો ૧ અથવા બે તોલા પંચાંગ દુધમાં ઉકાળી સ્ત્રીને પાએ તો તેના ગર્ભસ્થાનને ફાયદો થાય છે.

૧૯=ગર્ભસ્થાને ફાયદો કરે—પુષ્ય નક્ષત્રમાં બોરડી તથા આમલીપરનો, તેમજ આંબા પરનો વાંદો લાવી કાળી ગાયના દુધમાં ૧ તોલો સ્ત્રીને આપ્યો હોય તો તેણીનું ગર્ભસ્થાન સુધરે.

૨૦=ગર્ભસ્થાન સુધરે—સરપંખાના મુળ, પાંતરાં, ડાં.. વગેરે એટલે આખો છોડ રવિવારે લાવવો. તેનો ૦ાા તોલો એક વરણી ગાયના નવટાંક દુધમાં મેળવવું. ૧ કન્યાને હાથે મરદન કરાવવું. તે નવટાંક દુધ રૂતુ કાળમાં વંધ્યાસ્ત્રીને ખવાડવું. ગર્ભસ્થાનની કાંઈક ખામી દૂર થાય છે. ખોરાકમાં ખીર, ખાંડ, ચોખા, મગ, મીઠો આહાર આપવો.

ગર્ભસ્થાનને ફાયદો થાય—વડના ઝાડ ઉપરના વાંદાનો રસ ૧) તોલો રસ માંથે આવ્યા પછી ચોથે દીવસથી ૩) દીન સુધી પાવો.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—વારીઓ મીઠ પાપડો એ કામ માટે વપરાય છે.

૨૧=ગર્ભસ્થાન સુધરે—પીતપાપડો=(પલાસ પાપડો) એક હાંડલીમાં મુકી કપડછંદ કરે અને તેની ભસ્મ બનાવે. ૧) વાલ ભસ્મ ચોખાના ધોવણમાં રોજ પીએ.

દસ્તાન બંધ થયા પછી આ પ્રમાણે ઘણા દીવસ ચાલુ રાખવો.

૨૨=ગર્ભસ્થાન સુધરે—આસંધ તોલો ૦ાા અથવા ૧) ૦ાા શેર પાણીમાં ૧) રાત ભીંજવી રાખવો. તેને ૦ાા શેર દુધમાં ઉકાળી પીવો, ૦ાા તોલો ગાયનું ઘી દુધમાં નાખવું. માંથે ન્હાયા પછી ચોથે દીવસથી એ પીવું.

૨૩—ગર્ભસ્થાન સુધરે—પકાવેલું સમુદ્રફળ ભેંસના દુધમાં ઘસી. ગાયના ઘી સાથે ખાય, (સમુદ્રફળ પકાવવા માટે: જુઓ "સમુદ્રફળ")

૨૪=ગર્ભસ્થાન સુધરે—સરમાઉ ઝાડના પાન ગર્ભ સ્થાનના વ્યાધી માટે વપરાય છે

ગર્ભસ્થાનના દોષો દુર થાય અને ગર્ભ રહેવાને બની શકે તે માટે ઉપાયો.

૨૫=દસ્તાનના દીવસો પુરા થયા પછી સાત દિવસ સુધી કાસકીનું મગજ ાા તો૦ પાણીમાં વાટી પીવું.

૨૬=ધોળા ફુલની ભોંયરીંગણીનું મુળ ૦ા તો૦ દુધમાં પીવું.

૨૭=પીળાં ફુલવાળાં કાંટાસેળીઆના મુળ, ધાવડીના ફુલ, વડની ટીસીઓનું ચુરણ રોજ બે વાર ૦ાા તોલો ખાવું.

૨૮=પારસ પીપળાની મુળની છાલ અથવા તેના ફળ અને છરૂં દુધ સાથે પીવું.

૨૯=ખાખરાનું ૧) પાન વાટી દુધ સાથે પીવું.

૩૦=૧) બીજોરાંના સઘળા બી દુધ સાથ રોજ પીવાં.

૩૧=ગજ મો, ભોંયરીંગણીનું મુળ, પીપર, નાગકેશર એનુ ચુરણ ૦ાા તોલો ઘીમાં ચાટવું.

૩૨=સરપંખાનું ચુરણ રોજ સવારે દુધમાં ૦ાા તો૦ પીવું.

૩૩=પીપળાના મુળની છાલ ાા તો૦ દુધમાં પીવી.

સ્ત્રીનુ ગર્ભસ્થાન સુધરે=સ્ત્રીને ગર્ભ રહે.

૩૪ વાસીઓ પીતપાપડો ટાંક ૨૧ બાળી રાખ કરે, સાકર ૧૩, ટાંક નાખી ૭ પડીકાં કરે ૧. પડીકું રોજ સાત દીન સુધી ખાવું.

૩૫–ત્રિફળાનુ ચુરણ ૦ાા તો. દુધ સાથ રોજ ખાવું.

૩૬–સંખાવળી, અથવા મોરસીખાને શીતસર પુષ્ક સ્નાનારે સાથે તે ઔષધ સાથ ખાય.

૩૭–પલાસ પાપડો અને ચીનીકપુર મધ, ગોળી બનાવી રતુકાળના ચોથા દીવસ પછી યોનીમાં મુકે.

૩૮–પીપળાની રાતી કુંપળ, ફટકડી, મજીઠ, સંભાગે ૨ ટાંક લેવી, ગોળ ૩ ટાંક સાથ ગોળી બનાવે અને યોનીમાં રાખે.

૩૯–લક્ષમણા નામની વનસપતીનુ મુળ, સ્ત્રી ગળે બાંધે.

૪૦–દસ્તાનના ૪, દીવસ પછી ૧ બીજોરાંના જેટલાં બી નીકળે તેટલા પીએ. દસ્તાન ૪, દીવસ પછી સ્ત્રી સ્નાન કરી રોજ ૨ વાર ૪, દીન પીએ.

૪૧–આસંધના મુળાને કુરી દુધ સાથ ઉકાળી પીએ.

૪૨–પારસપીપળાના બી અને છરૂં ૦ાા તો. વાસી પાણી સાથ રતુકાળે લીએ.

૪૩–મીંડીહુમીનું મૂળ અને કોકાંના ગરભ (કોટનો માવો) દુધમાં મેળવી પીએ.

૪૪–ધોળી ભોંયરીંગણીનુ મુળ દુધમાં ઘસી પીએ.

૪૫–રજસ્વળા થયા પછી વડની વડવાઈ સ્ત્રી ઘી સાથ ખાય.

૪૬–નાગકેસર અને ઘી સંભાગે ા તો. ખાય.

૪૭–રીતસર નોતરીઆ પછી આતવારે સરપંખાનુ પંચાગ લાવે એકવાણી ગાયના દુધમાં તે ટાંક નવ, કન્યાને હાથે ઘુંટાવે, ઋતુ સમય રોજ સ્ત્રી ખાય, ઉપરથી ખીર, ખાંડ, ઘી, ચોખા, મગ મિષ્ટાહાર આપે.

૪૮–ૠતુકાળમાં કાંસકીની મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ.

૪૯–પારસપીપળાના બી ઘી. ખાંડ સાથ ૠતુકાલે લીએ.

૫૦–કણુતરની અઘાડ માસા ૨, ચોખાના ધોવણમાં લીએ.

૫૧=ખાખરાના બીની રાખ ૧] વાલ ચોખાના ધુવનમાં ઋતુને ૪) દીન ખાધા હોય તો ખવાડે તો ગર્ભ જરૂર રહે. દવા ખાધા પછી સાબુ ચાખાની કાંજી પીએ

૫૨=સાત કારણોથી ગર્ભ રહેતો નથી તેના ઇલાજ–કમળમાં પાણી ભરાયલુ હોય. તેની પીછાણ એ છે જે સોબત થયા પછી સ્ત્રીનું માથુ દુખે તે માટે કપાસીઆના બીજને ચોખાનો ધોવરાવણમાં વાટી ૨) ગોળી બનાવે ૠતુના દેખાયા પછી ૪ થી દીવસે ૧) ગોળી યોનીમા એક પહોર રાખે, તે કાઢીનાખી બીજી ગોળી બે પહોર રાખે; તે કાઢી નાખી બીજી બે પહોર રાખે: તે કાઢી નાખી ૩) છે ચાર પોહોર રાખે. આ મુજબ ૩) દીન કરે. ૪ થે દીનથી સાતમાં દીન સુધી પુરૂષ સંગ કરવો નહી.

૫૩–બીજુ કારણ—કમળમાં વાયુ ભરાયલો હોય તેની પીછાણ એ જે સોબત થયા પછી સ્ત્રીને દાહ બળે. ઇલાજ માટે સીંધારાનુ ચુરણ ટાંક ૪) ગાયનુ ઘી રાા ટાંક એની ગોળી ૨) બનાવે. ઉપર લખવા મુજબ વાપરે.

૫૪–ત્રીજુ કારણ કમળમાં માંસ વધે, તેની પીછાણ એ જે સોબત થયા પછી સ્ત્રીની કમર દુખે. ઇલાજ માટે કલ્પન ટાંક ૩) અને હાથીના નખ ટાંક ૪) બાળી રાખ કરે તે રાખ આ બંને સરસીઆ તેલ સાથ મેળવી ગોળી ૩) બનાવે. અથવા વચાનુ ચુરણ ૧ ટાંક, હાથીના નખ ૨ ટાંક એની બાળી ૩) ગોળી કરે ઉપર લખવા પ્રમાણે વાપરે

૫૫–૪ થુ કારણુ—કમળમાં કીડા પડે. તેની પીછાણુ એ જે સોબત થયા પછી સ્ત્રીના હ્રદયમાં વેદના દેખાય. ઇલાજમાં સાજી, પાપડીઓ ખાર, ત્રિફળાં એનુ પાણી કરવુ, તેમા રુની પેલ બોળી યોનીમાં ઉપર લખવા મુજબ મેળવી (આમળાને વાટી લેપ કરવાથી બી ફાયદો થાય)

૫૬–૫ મુ કારણુ—એજે કમળમા પિત હોય, તેની પીછાણુ એજે સોબત પછી સ્ત્રીની પીંડી દુખે: ઇલાજ માટે ગોળ અને દીવાળાનું ઝાડ એની ગોટી બનાવી ઉપર લખવા મુજબ યોનીમાં રાખે

૫૭–૬ ઠુ કારણુ એ જે કમળમા સિત પીત હોય તેની પીછાણુ એ જે સોબત પછી સ્ત્રીનું આખુ અંગ દુખે, ઇલાજ તરીકે જાયફલ, દાડમની છાલ એકેક ટાંક, કસ્તુરી ૧) વાલ. પીપરી મુળ ૧) ટાંક એની ૩) ગોળી બનાવે. અથવા જાયફળ, જાવંતરી, પીપળ દરેક ૧ ટંકની ૩) ગોળી બનાવે. ઉપર લખવા મુજબ વાપરે.

૫૮=ગર્ભ ન રહેવાનું સાતમું કારણુ ભુત પ્રેત આદી=એની પીછાણુમાં એ જે, સોબત થવા પછી ઉપર જણાવવા છ બાધી જુદા જુદા થાય છે, તેમાંનો એક બી બાધી ન જણાય, એના ઉપાયમાં નારાયણ બળિ વગેરે ઇલાજે લઇ શાંતી મેળવવી.

૫૯=ગર્ભ રહેવા માટે પુષ્ય નક્ષત્ર ઉપર ધોળી રાસતંતિનું મુળ સ્ત્રીના ધણી પાસે ઘુંટાવી ઘી સાથ ખાય.

૬૦=ચિકણા મુળ ૧૦ માસા, જેઠી મધ ૧૦ માસા, અજમો ૪) માસા સાકર ૮) તો. એક રંગવાળી ગાયના દુધમાં ઉકાળી પીવું. તે દીવસે અપવાસ રાખવે. બીજું કાંઇ ખાવું નહી. બીજે દીવસે દુધ ભાત ખાવુ.

૬૧–સમુદ્રફળ ાા તો. ગોરુ ચંદન ાા તો. સાકર ૧) તો. નાગકેસર ૨ ાા તો. એના પડીકાં આઠ કરવાં, ૮) દીન સુધી રાજ ૧) ખાવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૨=ગર્ભસ્થાન સુધારવા માટે બાવળનો ગુંદર ખાવા તે વાત ઘણી જાણીતી છે: જ્યાં ગુંદરને નીચે મુજબ પકવી વાપરે તો વિશેષ ગુણ થાય.

૧) નાળિએરને છીદ્ર પાડી અંદર બાવળનો ગુંદર ભરાય તેટલો ભરે. છીદ્ર બંધ કરે, નાળીએરને કપડછંદ કરી છાણામાં સળગાવે, પછી અંદરનું કોપરું અને ગુંદરને ઘી સાકર સાથ મેળવી તેના ૭)

લાડુ બનાવે, માસિક દસ્તાન બંધ થયા પછી આ લાડુ રોજ એકેક ખાવે.

૬૩=મીંઢળના બીજ ૦। તો. દુધ, સાકર, કેસર મેળવી ખાય. અથવા મીંઢળના બીજ ૧) માસા અને ગોળ સાથ ગોળી બનાવી ગર્ભસ્થાનમાં મુકે; તેથી કમલમાં જોર આવે, તેનું મોઢું ખુલ્લું થાય અને ઝીણા જંતુ નાશ પામે; અને ગર્ભ રહેવાની હરકત તે દુર થાય. પુષ્ટ સ્ત્રીને ૭ દીન અને પાતલી સ્ત્રીને ૩) દીન આ ઇલાજ થવાથી અસર થાય છે. જંતુ મારવાનો ગુણ પારા (ધાતુ)માં છે, તે ગુણ મીંઢળના બીઆમાં પણ છે. એ બીઆમાં જરા ઝેહર છે જો બીઆને આટામાં મેળવી ગોળી કરે તે પાણીમાં નાખે તો પાણીની અંદરના માછલા સ્થંભી જાય. મીંઢળમાં પારા (ધાતુ)નો ગુણ છે, તેથી મીંઢળના પાનના રસનો લેપ માંથે લગાડે તો ૧।। કલાકમાં જુ મરી જાય; અને એજ કારણથી મીંઢળના લીલાં પાન અનાજના વાસણમાં નાખે તો અનાજને સરો લાગે નહી અને પારો જે કામ કરે, જીવજંતુ થવા દોએ નહી તે કામ મીંઢળ કરે. ભેંસને ૦। સેર મીંઢળ ખવાડે તો ગર્ભ રહે.

૬૪=દસ્તાન બંધ થયા પછી ૪) દીન સુધી રોજ ૧) વાર નાગકેસર ૬] માસા ખાય.

૬૫-કાંટા સળિઓનો ઉકાળો સ્ત્રી રોજ બે વાર પીએ, ચાલુ પીએ તો દસ્તાન આવે અને સંતાન થાય.

૬૬=સરપંખા ધોળા ફુલવાળા, અથવા રાતા ફુલવાળાનું પંચાગ રીતસર નોતરીને લાવે; છાયદામાં સુકવે, જરા તડકો લગાડી તેનુ ચુરણ કરે, સંભાગે નાગ કેસર મેળવે. માસીક ધર્મના ૪] દીન પુરા થયા પછી ૦। તો. ચુરણ ઘી, સાકર સાથ, રોજ બે વાર સ્ત્રી ભુખે પેટે ૧૪ દીન ખાય. દવા લીધા પછી ૨] કલાક પાણી ન પીએ, ચણાનો મગજ નવટાંક ખાય. ૪] માસ સુધી આ ઇલાજ દર માસે ૧૪] દીન કરે. જેમ સ્ત્રી ઇલાજ કરે તેમ મરદ પણ તે ઇલાજ કરે સરપખાની દવા ખાધા પછી જીવ ઊબ્જરે છે તે પાણી પીવાથી વધારે ઊબ્જે; પણ ચણાનું મગજ ખાવાંથી જીવ ઊબ્જે નહીં એનો અર્ક બની શકે. બે તોલા સરપંખા અને ૨૦] તો. પ્રુફ સ્પીરીટ (અથવા બ્રાંડી) માં મેળવે. એના ૩૦ થી ૬૦] ટીપાં પાણી સાથ પીવાય. સરપંખાનું મૂળ ચાવી પછી મરચું ચાવો તો તીખાસ લાગે નહી.

સ્ત્રીને ગર્ભપાત ન થાએ.

૧=માસ કાકડીના મુળનો કટકો કાળાં રંગના કપડામાં બાંધી સ્ત્રીની કમરે બાંધે તો ગર્ભપાત થતો અટકે આ પ્રયોગને "બાસ્ટોસિ" કહે છે. ગર્ભ રહે ત્યારથી આ પ્રયોગ ચાલુ કરવો; પ્રસવના દીવસ નજદીક આવવે છોડી દેવો.

૨=સ્ત્રીને પેતમાં રતવા હોવાથી ધાવતાં બાલકોને તે રતવા લાગુ પડે અને મરી જાય આવે પ્રસંગે વાંઝણી કંટોલીના કંદ ૦। અથવા ૦॥ તો૦ પાણીમાં ઘસી સ્ત્રી રોજ ૧) વાર પીએ તો ગર્ભ જુમલા સર્વ સારો થાય.

૩=ઉપદંસને લીધે અથવા બીજા કારણે સ્ત્રીને ગર્ભ રહે તો નથી અને રહે છે તો થોડા મહીનામાં નિકળી પડે છે તેનો ઇલાજ—રોઝ નામનું ગાયના જેવું જાનવર હોય છે; તેના મુકલીંડાં ૪) પાણી ૦॥ સેરમાં ૧) રાત ભીંજવી રાખે સવારે તેને ચોળે, કપડાંમાંથી ગાળે તેમાં સાકર નાખી રોજ ૧) વાર ૩) માસ સુધી પીએ તેથી પેટમાંના રતવા અને ગરમી સારી થાય.

૪=ગર્ભસ્ત્રાવ થતો હોય તો ગર્ભ રહે ત્યાર પછી દર મહીને ૩) દીન તે સ્ત્રી રોઝ જાનવરનાં લીંડાંનો ઉપયોગ ઉપર મુજબ કરે,

૫=કાંરકીનુ મુળીઉં રીતસર નોતરીને લાવે, કુમારી સ્રોને હાથે કાંટેલા સુતરના ૭ ફેરાથી તે મૂળ બાંધે, અને સ્ત્રી કમરે ગ્રામે તો ગર્ભ પાત ન થાય.

૬=૪) તો૦ તલ વાટી મધ સાથ ખાય, ઉપરથી નીચે મુજબ ઉકાળો પીએ. સાકર, કમળકંદ વાળો સમાગે તો૦ ૨) નો ઉકાળો બનાવે.

૭=ધાવડીના ફુલ અને સાકર તથા પાણી સાથ ખાય.

૮=તલ, આસન, કમર કાકડી સાકર મુખમાં ખાય.

૯=તલના પાનનો રસ સાકર સાથ ખાય.

૧૦=સનીવારે સુર્ય ઊગીઆ પેહેલાં મોગરાના મુળને નોતરવું, રવીવારે સુર્ય ઊગ્યા પહેલાં મુળ કાઢી લાવે, લુબાણનો ધુંપ આપે. સ્ત્રીની કમરે બાંધે, નવમે મહીને તે છોડે જો ન છોડે તો વખતસર પ્રસવ થાય નહી.

૧૨=કાળી મરોડીના પાનો ઘસીને આપે ગર્ભ પાત થતો અટકે.

સ્ત્રીને ગર્ભ પાત

ગર્ભ વાળી સ્ત્રીને રક્તસ્રાવ થતો હોય અને ગર્ભપાત થવાના ચીન્હ દેખાય તો ૧ તોલ કમળ કાકડીની ફુલ સાકર સાથે ખીર ખાવા આપવી.

સુવા રોગ—સુવાવડીના રોગો.

૧=સુવાવડથી થતા અનેક રોગો : માટે=નાગરવેલના પાનની ચાહ બનાવી રોજ બે વાર પીઆ કરે.

૨=સુવા રોગવાળી સ્ત્રીએ ચીલોતરા પક્ષીના પીછાં ગરમ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી નહાય તો ઘણો ફાયદો થાય છે. સુવાવડી દરેક બાયડીને આ પાણીથી નહવાડવાનો રીવાજ ચોક્કસ જાતના લોકોમાં હતો.

૩=સુવાવડી બાયડી માટે પરી—વાયુ શરીર થયા હોય તે માટે—બાવચા, રાસના, ઓખરું, તાલવની, પાડરની, આસંધ, એરંડાનું મુળ, કડેચા, ગળો, સતાવરી, કાંટાસર્ળીઓ, મોટ હરડેનું દળ. દેવદાર, દારૂ હળદર દરેક બા તોલો લઇ એની પરી ૩ કરવી. ૧ પરી સાથે ૬ શેર પાણી નાખીને ઉકાળવી, અને ાા શેર રહેને પીવી.

૪=સુવાવડી બાયડીની પરી, સન્નીપાતના કોઇ બી રોગ માટે પીવાય છે. સુવા રોગ માટે જાણીતો ઇલાજ—અતીવીષ, દેવદાર, વજ, કાંઠ, સુંઠ, પીપર, જાયફળ, નાગરમોથ કડુ, કરીઆતું, હીમજી હરડે, ગજપીપર, રાતો ધમાસો, રીંગણી, ગળો, કાકડાસીંગ, સાહજીરું સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૨ તોલા લેવું. તેને ૧૬ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૨ તોલા રાખી પીવું. માટીના વાસણમાં ઉકાળવું. સુવાવડમાં કોઇ બી જાતનો રોગ જણાય ત્યારે આ ઉકાળો પીવો.

૫=સુવા રોગ, પગનો સોજો=સુવાવડ પછી થતી ખસ—આ દરદો માટે અરણીના પાનનો રસ ૨ તોલા અને તલનું તેલ ૧ તોલો ગેળવી ૭ દીવસ પીએ તો રોગ જાય.

૬—સ્ત્રી સુવાવડીને શકતી આવે—દરાખ આસવ પીવામાં લેવો.

૭–લોહીવા દુર થાય, પ્રદર મટે—on તોલો ઉંદરની લીંડી દુધમાં ઉકાળીને સ્ત્રીને પાવી. અથવા કબુતરની અઘાર on તોલો દહી સાથે ખવાડવી. બાવલનો કોલસો on તોલો દુધ સાથે ખવાડવો. ભેંસની દાબી બાજુના સીંગડાના વેહેરમાં રૂ વીંટાળી તેની બતી બનાવે, ઘીની બતીમાં તેની કાજળ પાડે તે કાજળ આંખે આંજે તેથી લોહીવા મટે.

૮–કાંસકીનું મુળ on તોલો દુધમાં ઘસીને પીએ.

૯–માચળીઆના જડની છાલ on તોલો ચોખાના ધોવાણ સાથ સ્ત્રી પીએ. on તોલો અડાયાંની રાખ પાણી સાથ પીએ.

૧૦–સુવા રોગ, સોદ રોગ, જણીઆ પછી સ્ત્રીને થાય છે તે માટે—ધંતુરો કાળો અને મરી સંભાગે લેઇ પાનના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવે. સહવાર સાંજ એકેક ગોળી ખાવાથી ઘણી સારી અસર થાય છે.

૧૧–સુવાવડ પછી થતા અનેક રોગમાં સુવાવડની પદી પીવામાં આવે છે તે. (તાવ, સુળ, માથાનો દુખાવો, કફ વગેરે માટે) દેવદાર યાદી કવાથ, તેમાં નીચે મુજબ વસાણા છે.

દેવદાર ધોડાવજ, ઉપલેટ, પીપર, સુંઠ, કરીઆતું કડુ, કાયફળ ધાણા, હરડે, ગજપીપર ભોરીંગણી, ગોખરૂ, ધમાસો, ઉભીભોરીંગણી, અતિ વીસની કળી, ગળો કાકડાસીંગ, કાળીજીરી, હીંગ, સીંધાલુણ. આ વસાણાને મેળવી તેમાંથી ૪, તોલા લઇને ૧ શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦। શેર રાખી પીવો.

આ ઉકાળાનું ઘટ લીકુઇડ એક્સ્ટ્રેક્ટ બનાવે તો રોજ કાઢવો બનાવવાની ખટપટ ઓછી થાએ.

૧૨–સુવાવડ પછીની નબળાઈ અથવા ઝીણી તાવ. } જરૂર મંટ—પીપર ૧, ભાગ / લોહ ભસ્મ ૧ ભાગ

ત્રીફળાંનું ચુરણ ૬, ભાગનું ચુરણ કરી એમાંથી ૦। તોલો ચુરણ ઘી અને મધમાં મેળવી ચાટવું અને ઉપરથી દુધ પીવું.

સ્ત્રીઓને પ્રસવ થવા પછી તાણ આવે, દાંત બંધ થાય, વગેરે ધનુરવાને મળતા દરદ દેખાય, ઝાડા આવે, સોજા થાય તે માટે પાતાળ તુમડી ચમતકારીક ઇલાજ અને મહા ઔષધ છે.

સ્ત્રીને દસ્તાન આવે—લોહીવા થાય—સ્ત્રીને ઋતુ આવે.

૧—દસ્તાન બરાબર નહીં નીકળે તો ૨) વાલ ટંકણખાર અને બે વાલ તજ મેળવી દર ૩) કલાકે આપે.

૨—દસ્તાનમાં દુખાવો હોય તો તલનોભુકો વાલ ૨) દર ૩) કલાક લેવા.

૩—સ્ત્રીઓને દસ્તાન આવે—૨ તોલો ખાંડેલા કાળા તલ, ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૫) તોલા રહે તે ગાળી અંદર ગોળ નાંખીને પીવું. દસ્તાન દેખાયા પછી ૪ દીવસ રોજ તાજું દુધ પીવું અને તલનો ખોળ પાણીમાં બાંફવા પેડુ ઉપર મુકવો.

૪—દસ્તાન અને પીસાબ છુટે—દસ્તાન અને પીસાબ છોડાવવા માટે સીતાબ ૩ વાલ ખાવામાં અપાય છે.

૫—દસ્તાન છુટે, દુખાવો બંધ પડે—હીરાકસી, એળીઓ, હીરાબોળ સંભાગે મેળવી તેની ૫) ગ્રેનની ગોળી બનાવી રોજ બે ખાવી.

સ્ત્રીને દસ્તાન છુટે—૦॥ વાલ હીંગ અને ૦॥ વાલ સીંધવની ગોળી કરી દીવસમાં બે વાર ખવાડે,

૬—સ્ત્રીને ઋતુ લાવવા માટે—ગાજરના બી ઉપયોગી છે પણ વધુ પ્રમાણમાં ખાવાથી નુકશાન કરતા છે

૭—સ્ત્રીને ઋતુ આવે—થોરા (દુવા) ઘાસના રસમાં દાડમની મોટી કળી વાટી કાંજીમાં ૭ દીવસ સ્ત્રીને ખવાડે.

૮—સ્ત્રીને ઋતુ લાવવા માટે—પીપળાની છાલ ૦॥ તોલો પાણીમાં ઘસીને પીએ.

૯—સ્ત્રીને ઋતુ ન આવે અને તેના કારણે પેટમાં ગાંઠ થઇ હોય તો આકડાના મુળ અને ચોથે હીસ્સે મરી વાટીને ૧) થી ૨) વાલ ચુરણ મધમાં લેવું. તેથી ગાંઠ તુટે અને ઋતુ આવે.

સ્ત્રીને દસ્તાન=સ્ત્રીને લોહીવા=રક્ત પ્રદર, દસ્તાન ચાલું જાય મેનોરીજીઆ દસ્તાન નીયમસર આવે લોહીવા મટે.

૧૦—કાળા તલ ૫) તો. પાણી શેર ૧॥) ઉકાળી ૦૦) તો. રાખે ગોળ નાખી રોજ ૧) વાર પીએ તો દસ્તાન ઘાગું આવતુ બંધ થાય, નીયમસર આવે.

૧૧–આસાપાલાની ઝાડનો અર્ક અથવા સરબત રોજ પીએ.

૧૨–[illegible] પાણી સાથે રોજ બે વાર પીએ. ૪) દીન ખાવાથી ગુણ જણાય.

૧૩–પાખંડ ભેદ ગંગેરૂ સંભાગે ના ના તો. ખાવું.

૧૪–મેદીના બી સાકર સંભાગે ના તો ચુરણ ૩) દીન ખાય.

૧૫–ખટમલની નીચેનો ભાગ ખાય તો દસ્તાન આવે. ઉપલો ભાગ ખાય તો દસ્તાન જાય.

૧૬–કાળી માટીનો પુટો પેટ ઉપર બાંધે તો દસ્તાન બંધ થાય,

૧૭–દસ્તાન બંધ થાય,—સંધેસો ઝાડ એને ઢોર ન ખાય, ન છાંયા આપે. દવા તુરીકે એના લાકડાંના કોલસાનો ભુકો ૦। તો સ્ત્રી ખાય તો બહુ વહેતુ દસ્તાન બંધ થાય. એના પાન ખાવાની કઢીમાં નખાય છે.

૧૮–આવળના ફુલની સોગતી ફરી પહેરે.

૧૯–કરમદીનું મુળ પાણીમાં ઘસી. ૩) દીન રોજ ૩) વાર પીએ. જો દસ્તાનમાં ફેર ન પડે તો ૩) દીન ખાંચો રાખી ફરી પીએ.

૨૦–૧૦૦ વરસની જુની ઈંટ અને સાકર સંભાગે ના તો ખાએ.

૨૧–નાળીએર પાણી વાળુ ૧) ગુંદર ના શેર સાકર ના શેર ભમેળીને ૩) તોલા ખાવું.

૨૨–જુની ઈંટ, બાવળના પડદા (પટીઆ), બાવળનો કોલસો, કડીએ ગુંદર ૦। તો. એનું ચુરણ ગોળ સાથે ખાય.

૨૩–લોહીવા મટે સામલનાં છોડાં ચોખાના ધણમાં ઘસી ૧ તો, ઘસારો મધ સાથ રોજ ૩ વાર ૭ દીન ખાય.

૨૪–બીલીના પાનનો રસ ૬ તો, ઘી ૧ તો ૩ દીન રોજ બે વાર ખાય

૨૫–કબુતરની અઘાર ૦। તો; ખાંડ સાથ ૩ દીન ફાકી મારે.

૨૬–બીલામાનુ તેલ ૭ ટીપા ઘી ૨ તો, માં મેળવી એકજ દીન ૩ વાર ખાય.

૨૭–દસ્તાન અપુરૂં દીવસે જાય તો, આમળાના ફળના બીજને ચોખાના ધુણમાં વાટી પીવું.

૨૮–સ્ત્રીનુ દસ્તાન બંધ થાય. લગ્ન વખતે અથવા કોઈ શુભ વખતે સ્ત્રીને દસતાન આવવાથી ઘણી હરકત નડે છે ને હરકત દુર કરવા દસ્તાન એકદમ બંધ કરવાની જરૂર પડે છે. તે કામ એક કલાકમાં થઈ શકે.

જસતના ફુલ (ઝીંકના સલફેટ) ગ્રેન ૮, પાણી ૧૬ ઔંસ મેળવે. કાથામાં સફેદ સફાઇદાર અને નરમ કપડું તેમાં બોળે. તે કપડું પાંચજ મીનીટ કાથામાં રાખે (વધારે વખત રાખે તો કાથા સંકુચાઇ જાય) પછી તે પાનસી બહાર કાઢી પાણીથી ધોઇને નીચોવે ફરીથી જસતના પાણીમાં બોળી કાથામાં પાંચજ મીનીટ રાખે આવી રીતે કર્યા જેવું તેથી દસ્તાન બંધ થાય.

૨૯–અટકાવ વેળા, દસ્તાન બહુ જાય તો તજની ચાહ પીવામાં ફાયદો છે.

૩૦–સ્ત્રીને છોકરાં જણવાની ઇચ્છા ન હોય અને દસ્તાન બંધ કરવું હોય તો કલહારનો રસ ૧ તો. સાંકર ૧ તો. ગોરચંદ બુકો ૧ વાલ, આ ચુરણ ઋતુના ૩ દીવસજ રોજ બેવાર પીએ તો ઋતુ આવતી બંધ થાય.

કલહાર બે જાતની છે. એક ઉપર પીળાં ફુલ આવે છે, પાનને કોરે કનગરી રહે તેને પીળો કલહાર કહે છે. પાન દાંતાવાળાં છે. બાજે મોડીઓ કલહાર છે તેના ફુલ જાંબુના રંગના છે અને પાનને દાંતા (કનગરી) હોતી નથી. પણ પાનની કોર હોય છે એના વાસથી સાંપ નાસે છે. એની બાડી બનાવી તબેલાઓમાં ટાંગી રાખે છે. અને ઝાડુ બનાવી જમીન પરનો કચરો વાળે તો ત્યાં સાંપ થાય નહી.

દસ્તાન આવે.

બીસ અરીટ ૩ એરંડ અથવા હીરાબોર, એળીઓ, બોરસીઆણીના બી. સંભાગે ગોળમાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી ખાય.

સ્ત્રીને રક્ત ગુલ્મ.

૩૦–સ્ત્રીના દસ્તાન વાયુથી સુકાઇ ગોળો બને, ગર્ભ પેટમાં હોય એવો દેખાવ જણાય, પેટ મોટું થતું જાય, ઓકારી આવે ગર્ભવાળી સ્ત્રીના જેવોજ દેખાવ થાય, તે તો દરદ છે છતાં તે સ્ત્રી ગર્ભવાળી છે એવું જણાય. જે બાઇ રંડાયલી હોય અને રક્ત ગુલ્મ થાય તો તે સ્ત્રીની આબરૂ ઉપર મોટો ધુમ્બો થાય છે. નવ મહેના સુધી એ ગોળો વધે છે, સ્ત્રીના થાણ પણ ભારે થતાં જાય છે. ગર્ભને લગતાં તમામ લક્ષણો ગુલ્મમાં જણાય છે.

હવે એ ગુલ્મની ગાંઠ છે કે ગર્ભ છે તે જાણવા માટે નીચે મુજબ છે. ૫ અથવા સાત માસનો ગર્ભ હશે તો તે ગાંઠને તેના જગા ઉપરથી ખસેડવા માંગો તો દબાણથી તે ખસે નહીં ત્યારે ગર્ભ જાણવો. પણ રકત ગુલમની ગાંઠ હસે તો સ્ત્રીની પીઠપર દબાણ કરે તો ગાંઠ ડાબી અથવા જમની બાજુપર ખસી શકસે.

સ્ત્રીને સુવાડીને તેણીની ગાંઠ ઉપર દબાણ કરી તે ગાંઠને જમની બાજુ અથવા ડાબી બાજુ અથવા પેટ ઉપર ઊંચા ભાગમાં લાવી શકાસે. પણ સ્ત્રી બેઠી થાય અથવા બેસી જાય તો તે ગાંઠ ગર્ભસ્થાન આગળ પાછી આવી ઠરસે, માટે જાણવું જે ગર્ભ હાલે નહી અને સ્થીર છે. ગાંઠ ફરી શકે છે.

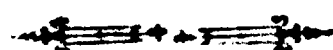
બીજી પરીક્ષા.

આઠ આઠ આંગળના ૨, સફેદ લુગડાંના કટકા લેવા, તેને ગેરૂના પાણીમાં બોળવા. ૧ કટકો ગાંઠ પર મુકવો બીજો પેટ ઉપર મુકવો, જો ગર્ભ હશે તો બંધે કટકા એકી વખતે સુકાઇ જશે. જો ગુલ્મ ગાંઠ હશે તો પેટપરનો કટકો જલદી સુકાસે ત્યાર પછી ગાંઠ પરનો સુકાસે. બંધે કટકા સરખી રીતે ૧ વખતે સુકાય નહીં.

દવા—શેકેલી ચણાની દાળ. ૧ સીસીમાં ભરે તેમાં કંટાળા (ભુગળીઆ) થોરનું દુધ ભરે. બુચ મારી તે સીસા ચુલાની નીચે દાબી રાખે. ગરમીથી સાત દીવસમાં દુધ અને દાળ મળી જશે. જો ચુલાની ફાવત ન હોય તો સીસી મુકાય એટલો ખાડો જમીનમાં ખોદે, તેમાં સીસી મુકે, સીસી ઉપર ૬) આંગળ મટોડું દાબે, તે ઉપર ૫) શેર છાણા મુકી સળગાવે. આ મુજબ ૫) દીન કરે. પછી તે સીસી કાઢી લેવી. તેનુ પાસુ બદલી જમીનમાં પાછી મુકે એટલે જે પાસામાં ગરમી ઓછી લાગેલી તે પાસુ ઉપર રાખી તે ઉપર ગરમી વધુ લાગવા દીએ. આ મુજબ સીસી ફરી દાટી છાણાંની અગની ૫) દીન કરે આ દાળની વટાણા જેવડી ગોળી કરે. ૨) ગોળી રોજ ૨) વાર આપે. કાંઇ પણ પીડા વગર ગુલ્મ ગાંઠ પીગળે.

~~~
~~~

સ્રીને દસ્તાન બંધ થાય—લોહીવા બંધ પડે= દસ્તાન બંધ થાય.

૧—કસગતી ૧) ટાંક બકરીના દુધ સાથે ૧૫ દીવસ પીએ.

૨=દસ્તાન ઘણું જતું હોય તો ધોળી મેલગ્રી, આંબે સુવા, વરીઆળી દરેક ના તોલો, કુદનો બે આનો ભાર એનો કાવો ગરજ તાજો બનાવી પીવો.

૩=દસ્તાન બંધ થાય—દસ્તાન જતું હોય તે ચડા ઝાડાંતથી બંધ ન પડે તો બે તોલા દારૂમાં ના તોલો પીપળાના મેળવી પીવો.

૪=દસ્તાન જતું બંધ પડે—૦॥ તોલો જીરૂં સવારે બામ દાંદે બાફ ઉપરથી પાણી પીએ.

૫=સ્રીને દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે=ચુલામ નું બળેલી ગાપણ ૦॥ તોલો પાણી સાથે ફાકે, ઉપરથી દુધ પીએ.

પીસાળનું ફુલ ગાડું થાય, સાંજે આવે ન નરમ પડે—ફુલવેલી ઘાપણને દીવામાં બેગારીને સાંજપર લગાડે.

૬=ગર્ભવાળી સ્રીને દસ્તાન આવતું હોય તો—ગાયનું ઘી કાસાંની થાળીમાં ૧૦૦ વાર ધોઇને ઘી આખે શરીરે મનાવું. એ ઘી ખવાય નહીં.

૭=દસ્તાન માટે—દસ્તાન ઘણું જાય ત્યારે સફેદ સાવરીના મૂળી-આનો ભુકો ૦ તોલા લઇને દુધ, સાકર સાથે રોજ ખાવા.

૮=દસ્તાન—સંચળરા ઝાડની ડાળીઓ બાળી, તેના કોલસાની ભુકી ૦॥ તોલો દસ્તાન જતું હોય તે માટે ખવાડવા.

૯=સ્રીને દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે—કપાસના પાનનો રસ ૧ તોલો પાવો અથવા કપાસના મુળને ચોખાના પાણીમાં ઘસીને બે વાર પાવું.

૧૦—સ્રીને દસ્તાન બંધ થાય—ગળાનું મુળ ૦ તોલો, ચોખાના ધુનમાં ઘસીને દીવસમાં બે વાર ૭ દીન પાવું.

૧૧=દસ્તાન બંધ થાએ—રીસામણી—સરમાડે ઝાડના મુળનું ચુરણ ૦ તોલો ખાએ અને ઉપરથી દુધ પીએ.

૧૨=ગર્ભવાળી સ્રીને દસ્તાન થાય તો પેડું ઉપર ટાંડા પાણીની ધાર ૧ હાથની ઉંચાઇએથી નાંખે.

૧૩=દસતાન ઘણું જતું હોય તે માટે મગને ભુંજી તેનો આટો બનાવે, તે આટો [illegible] — એક તોલો [illegible] દુધમાં ઉકાળી પીએ, અને જુની ડોંગેનુ ગાભ બારીક કરી પાણીમા મેળવી પીરૂ ઉપર લેપડી મુકે.

૧૪–સ્ત્રીને દસતાન ઘણું જાએ—સ્ત્રીને દસતાન ઘણા દીવસ જયા કરે તો ગુલમોહોરનાં પાનનો રસ ૦। તોલો સાકર સાથ પીવો.

૧૫–સ્ત્રીને દસતાન ઘણુંજ જાએ—ત્યારે પલાણુ લીમર બેઆની ભાર આપવું, દસતાન હદ બહાર જાય તોજ આપવું.

૧૬–સ્ત્રીના દસ્તાન માટે—સ્ત્રીને દસ્તાન ઘણું જાય ત્યારે ઘઉંની કાંજી કરી પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૭–દસ્ત.ના બંધ પડે—ઇંડાના કોટલાની રાખ ૧ પૈસાભાર લઇ થંડા પાણી સાથ પાંચ દીવસ સુધી નરણે એકવાર પીએ તો દસતાન બંધ થાય અને ફરી આવે નહીં.

૧૮–સ્ત્રીનો લોહીવા બંધ થાય—ડડાના ફુલ ૦। તોલો, સાકર અને એલચી દરેક ૦। તોલો, એને ૧ શેર પાણીમાં ઉકાળીને ૦। શેર રાખવું આ પાણી થોડું થોડું દીવસમાં ૩ વાર પીવું, આ મુજબ આઠ દીવસ પીવું,

૧૯–દસ્તાન બંધ થાય—કેરબાને ગુલાબમાં વાટીને ખાવામાં આવે તો તેથી દસ્તાન બંધ થાય છે, માત્રા એક અથવા ૨ વાલ,

૨૦–લોહીવા દસ્તાન સ્ત્રીને બહુ જતું હોય તો કેળની જડ ૦। તો, ૦। શેર દુધમાં ઘસી સાકર મુકીને ૭ દીવસ પીએ તો દસ્તાન બંધ થાય. અથવા જાસુસના ફુલનું પાણી સાકર સાથે ૭ દીન પીએ,

૨૧–દસ્તાન બંધ થાય—માથે આવેલી સ્ત્રીને તરત નદવાડવી હોય તો કબુતરના અઘારની બારીક ભુકી બેઆની ભાર અથવા વધારે ખવાડવી. આથી, કોઇ પણ સ્ત્રીનું દસ્તાન ઉતાવળે બંધ થાય છે, ઉપાય ચોકસ છે, જરૂર હોય તો ૨ કલાક પછી બીજીવાર ખવાડે,

૨૨–બાપણુને ભાણાના તાપથી પકવે છે, દસ્તાન બંધ કરવા સ્ત્રીઓ એનો ઘણો ઉપયોગ કરે છે,

૨૩–સ્ત્રીને દસ્તાન ઘણું આવે તો પીપ્પલાના પાંચ પાન રોજ ૩ વાર ખાવામાં આપવાં.

૨૪–બાવળનો ગુંદર સ્ત્રીઓને ખવાડવાથી કમરે જોર આવે છે અને દસ્તાનની બીમારી સુધરે છે.

૨૫—દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે—પીળી મરોડીને જુનાં પાણીમાં ભીંજવે, તેનું નીતરૂં પાણી પાંચ તોલા લઇ તેમાં ૧ તોલો સાકર નાંખી પીએ.

૨૬—ચુલામાંની અરાયાની સફેદ રાખ ના તોલો અગવા વધારે ના શેર દુધમાં નાખી ગાળીને રોજ ૧ વાર ૪ દીન સુધી પીએ.

૨૭—દસ્તાન બંધ થાય—તાંદળજાની ભાજી બાળામાં મુકેલીનું ચુરણ અને રસમની સંભાગે મેળવી તેની પોટલી બનાવી [illegible] જુદા ભાગમાં મુકે.

૨૮—દસ્તાન ઘણું પડે તે વેળા કોઇ પ્રમાણે મરચું [illegible] ખાવાથી ફાયદો થાય

૨૯—સ્ત્રીને બે દસ્તાન થયું જાય તો શીંગડીના [illegible] નીકળે તેમ સાથે મેળવી પેટ ઉપર [illegible] કરે તો દસ્તાન [illegible] હમેશવાળો બારણી દસ્તાન આવે તે. શીંગડીના [illegible] એક શેર પાણીમાં ઉકાળી [illegible] શેર રાખે. તેમાંથી [illegible] પાણી દીવસમાં ૩ વાર પીએ.

૩૦—[illegible] દસ્તાન થયું જાય તો [illegible] અને [illegible] પાતળો મેળવી [illegible] તો [illegible] થાય.

ધાવન વધે—સ્ત્રીને થાનમાં દુધ [illegible].

૧—સ્ત્રીના થાનમાં તાકી વધે—દ્રિવગુણ [illegible] ધુણમાં ઘસી (મોતી ઉપર નહીં) પણ બોનતી [illegible] આસપાસ થાન ઉપર લગાડે.

૨—સફેદ [illegible] શેર ના કુંદી ૧॥ ગેર શેરી [illegible] નાંખે, એક રાત પલાળી રાખે, પછી ગાળી તેમાંથી [illegible] વાર બબે તોલા સ્પરક પાએ અને તેના જુદા [illegible]

૩—ભી ગાજરનાં, કાંદાના, મુળાનાં, [illegible] આણી સરખે વજને લેવાં એ બાળા વજન [illegible] લઈ ચુરણ બનાવે. તેમાંથી રોજ સવારે તોલો [illegible] ઉપરથી દુધ શેર ના પીએ તો થાનમાં દુધ વધે

૪—ગાયના દુધમાં ચોખા વાટીને ખાવાથી થાનમાં દુધ વધે

૫=૩ ભાગ સુવા, ૧ ભાગ કોપરૂં લઇ તેને ઘીનો પટ આપી સેકવું, વજનમાં ૧ થી ૨ તોલા અથવા વધુ રોજ બે વાર ખાવાથી થાને દુધ વધે છે.

૬=ગાયનું દુધ શેર ૦॥ તેમાં સફેદ ચણા તોલો ૧ આખી રાત ભીજવે, તે ગાળીને સાકર સાથે પીવાથી દુધ વધે છે.

૭=જંગલી તુળસી તોલા ૩ ના રસમાં કડવા વાલનો આટો તોલા ૪ મેળવીને સ્ત્રીના થાન પર લગાડવાથી દુધ વધે છે.

૮=ગળોનો સત્વ ખાધાથી બૈરાંને દુધ વધે છે.

૯=ગળોનો સત્વ—ગળો લીમડા ઉપર થાય તે વધારે ગુણ-વાળી છે. તે ખાવામાં કડવી લાગે છે. વેલો જાડો હોય તેમ તેમાંથી સફેદ સત્વ ઘણો નીકળે છે. ગળોને છુંદી, પાણીમાં ભીંજવીને ચાર દીવસ ચોળ્યા કરવી. અંદરનો આટા જેવો ભાગ છુટો પડે ત્યારે કૂચો કહાડી લઇ કપડાથી ગાળી લેવું. સત્વ નીચે ઠરી બેસે ત્યારે પાણી નીતારી લેવું. બીજું પાણી નાખી તે સત્વને ધોવું. એ ત્રણ વાર પાણીથી ધોવાથી સત્વ સફેદ થાય ત્યારે તેને સુકવે.

૧૦=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ વધે—સાલાથી ચોખાને વાટે અને દુધ સાથે કાંજી બનાવે, અંદર શાકર નાખી ૧૪ દીન પીએ તો દુધ થાનમાં વધે.

૧૧=દુધ સ્ત્રીનું વધે—કપાસીઆના બીજને છુંદી ભુકો કરે. ૧ તોલો ભુકો દુધમાં ઉકાળીને પીએ.

૧૨=દુધ થાનમાં વધે—મસવેળનો ઉકાળો સાકર નાખી પીવો

૧૩=પીપર, સુંઠ, હરડે સંભાગે મેળવી રોજ પાણી સાથે તોલો ૦। થી ૦॥ ખાય તો દુધ સ્ત્રીને વધે છે.

૧૪=ખસખસ અને બદામ ખોરાક સાથે ખવાડ્યાથી સ્ત્રીને દુધ વધે છે.

ઘઉંનું દુધ પકાવીને ખવાડવાથી દુધ સ્ત્રીને વધે છે.

પાળકની ભાજી ખવાડવાથી સ્ત્રીના થાનમાં દુધ વધે છે.

૧૫=૦॥ શેર દુધમાં પીપર, પીપરીમુળ, સુંઠ, મોથ, વાળો, ધાણા, મજીઠ દરેક બેઆની ભાર મેળવીને પીએ તો થાનમાં દુધ વધે.

૧૬=દુધ વધે—કાથાબોર એ હીરાબોર અને કાથાની બનાટ છે. છોકરૂં જણ્યા પછી સ્ત્રીને ખાવામાં આપવાથી છાતીમાં દુધ વધે.

૧૭=દુધ સ્ત્રીના થાનમાં વધે=૦। તો. સાતવરીને દુધમાં વાટીને પીવી. અથવા સુવા તથા કોપરૂં ઘીનો પટ દેઇને ગરમ કરી રોજ ખાવાથી સ્ત્રીના થાનમાં દુધ વધે છે. અથવા દુધની સાથે ૪ લીંડીપીપર મેળવી પીવી.

૧૮=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ વધે—જીરૂં સેકીને ભુકો કરવો. તે ⅛ તોલો રોજ બે વાર ખાવો.

૧૯=ગુલકંદ—ખરા ગુલાબની પાંદડી ૧ ભાગ, ચીનાઈ સાકર બે ભાગ ખુબ ગોળીને મેળવવું. તડકે અને થારમાં મુકી રાખવું.

હલકો ગુલકંદ ખોટા ગુલાબ અને ખાંડનો બને છે.

ગુલકંદ રોજ ખાવાથી બૈરાં અને બુઢાં આદમીને ફાયદો થાય.

૨૦-થાનમાં દુધ વધે—પીપર અને વેખંડ વાટી લેપ કરી છાતીએ લગાડે.

૨૨=સ્ત્રીને દુધ વધે—બાલકને જન્મ આપ્યા પછી જીરૂં કોઈ બી પ્રકારે સ્ત્રીના ખાવામાં આપે.

૨૨=ધાવણ વધે—આસંધ ાાથી ૧, તોલો અથવા વિદારીકંદ ાાથી ાા તોલો અથવા સતાવરી ાાથી ાા તોલો અથવા ઉપલી ત્રણે ચીજોને સંભાગે મેળવી તેમાંથી ાા તોલો રોજ સવારે દુધમાં ઉકાળી પીવો.

૨૩=સ્તનમાં દુધ વધે—આસંધ, બોંકાલજી, જેઠીમધ દરેક ાા થી ાા તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીવું.

૨૪=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ આવે—૩ આળસીઆંનો ભુકો ગોળમાં મેળવીને સ્ત્રીને ખવાડે તો દુધ આવે અને વધે.

૨૫+૨૬=સ્તનમાં દુધ વધે—નરમાની કપાસ અને શેરડીના મુળનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેમાંનુ ૧ તોલો ચુરણ દુધમાં ઉકાળી કાંજી બનાવી રોજ પીએ.

૨૭=અકરીનું ફેફસું કાપી કટકા કરે. તેને ઘી, મસાલા સાથ વઘારી સેરવો બનાવી પીએ, અને પકાવેલું ફેફસું ભાત સાથ ખાય તો થાનમાં ઘણું દુધ આવે.

૨૮—છાતી ઉપર ાા કલાક સેક કરવો પછી બાફેલાં એરંડી આના પાન બાંધવાં.

૨૯—પીપર, સુંઠ, અને હરડે સમભાગે મેળવી ાા તોલો ચુરણ રોજ બે વાર લેવું. દુધનો ખોરાક લેવો.

૩૦—સ્ત્રીઓને દુધ ઓછું આવતું હોય તો અરમડીના વેલાના પંચાગ (પાન, ફુલ, મુળ, વગેરે) નો ઉકાળો (૨ તો. પંચાગ અને ાા શેર પાણી) બનાવી સ્ત્રીને રોજ પાવો. ખુચા રહે તે સ્થન ઉપર બાંધવો.

અકમડી વનસ્પતીનો વેળો છે, તે દુધાળ (દુધ નીકળી શકે એવી) વનસ્પતી ઉપર ચઢે છે. એની ઉપર સીંગો જુમખા બંધ થાય છે. એના કુમળા પાનની ભાજીનું શાક કરી ખાય છે

રતન જોતના પાંનરા છાતીએ બાંધે તો સ્રીને દુધ વધે છે.

થાનમાં દુધ વધે—સ્રીએ ૧) તો. વરીઆળી રોજ બે વાર ખાવી.

થાનમાં દુધ આવે—સ્રીને તેમજ ગાયને ખોરાક લીધા પછી ૩) દીવસ સતાવરીના પાનનો રસ ખવાડે તો દુધ વધે અને અનેક વ્યાધી દુર થાએ. સરદી થવાનો સંભવ લાગે તો મરી, સુંઠ સાથે આપવું.

સ્રીના થાનમાં દુધ વધે—શાક ભાજી ખાનારાઓને વીદારીકંદ બહુંજ સારો છે. એનો ભુકો ૧ થી ૨ તોલા દુધમા રોજ ખાય તો ધાવણમા દુધ વધે.

દુધ વધારે—ઓરતના થાન ઉપર મોગરાના ફુલ બાંધવાથી દુધ વધે છે.

સ્તાનમાં દુધ વધે—કરચલાને છુંદી ઘીમાં તળવાં, તેમાંથી ૧ તોલો અથવા ૦ll તોલો ચુરણ દર આતવારે ઘરના ઉંબર પર બેસીને ખાવું. કરચલાં જાતે ગરમ છે. માટે જેટલાં સેહેન થાય તેટલા ખાવાં, હરસવાળા દરદીએ ખાવા નહીં.

૩૧–સાઠી ચોખા, નાળીએર, સીંગોડા, સતાવરી, વડારીકંદ લસણ આ ચોજે ખાવાથી દુધ વધે.

૩૨–કોલમના ચોખા દુધમાં વાટી પીએ તો દુધ વધે, અને સ્તનમાં સરદી વધે.

૩૩–એરંડીઆના પાનને પાણીમાં ઉકાળે, તે પાણી થંડુ પડે અને સ્રીની છાતી ઉપર ઉંચી ધારથી નાખે, અને પાનરાની લુગડી કરી છાતી પર બાંધે, ઊડી ગયલુ દુધ છાતીમાં આવે.

૩૪–દુધ સુધરે—મગનુ ઓસામણ પીએ, અથવા આમળાની ખીર ખાય.

૩૫–દુધ સુધરે—ભારંગી દેવદાર, તજ, અતિવિષનું ચુરણ ૦ll તો૦ ખાયા કરે.

૩૬–દુધ વધે=સતાવરી ૭ તો. જીરૂં તો૦ ૩; પીપર તો૦ ૦ll, સાકેર ૦l શેર એના ૭ ભાગ કરે, ૧ ભાગ દુધ સાથ રોજ ખાય. (પીપરને છાસમાં એક રાત બોળે. પછી નુછી ઘીમા તળી ચુરણ બનાવે.)

૩૭—કમળ કંદ ૦ા તો. દુધમાં ઊકાળી પીએ.

૩૮—રામ બાવળીઆ (કટસરૈયા) નું મૂળનુ ચુરણુ તો. ૦ા દુધમાં રોજ ખાય.

૩૯—અસાળીઓ ૧) તો. દુધ સાથ ખીર બનાવી ખાય. (આથી મરદને પુરૂષાટન પણુ આવે) (તકમરીઆની માફક અસાળીઓ પાણીમા ફુલે છે.)

૪૦—ચણોઠીનો રસો, અમરોડના પાન સંભાગે લઇ તેની પુરી બનાવી ખાય.

૪૧—વિદારી કંદ (વદારી કંદ=ભોંકાળું) છુંદે તેનો રસ કાઢી સુકવે તે ચુરણુ ૧) તો. મધમાં રોજ પીએ.

૪૨—નરમો, શેરડી અથવા પીતપાપડો એનું કાથીની મૂળ ૦ા તો કાંજીમાં રોજ પીએ.

૪૩—મેથીની અથવા અગથીની ભાજી રોજ ખાવી.
સોવા બુજેલા રોજ બે વાર ખાય તો દુધ [illegible] થાય.

૪૪—એક બકરીને ૦ા તો૦ હીંમળો ખોરાક સાથ ખવારે. જંગળમાં ચરવા મોકલે. આઠ દીવસ તેનુ દુધ [illegible]માં ન લીએ. નવમે દીવસથી૧| માસ સુધી એ દુધ પીએ તો. ધાવણુ ઘણુ વધે.

૪૫—ચણુાની દાળ, ઘી, ખાંડ (ચણુાનુ મગજ) રાતરે સુતી વેળા ખાય.

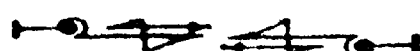
૪૬—રૂદ્રવંતીના આખા ઝાડનુ ચુરણુ દુધમાં પીએ તો દુધ વધે અને સુધરે.

૪૭—બીરણુકી ગાયના દુધમાં ઘસી છાતીએ લગાડે તો છાતી મજબુત થાય.

૪૮—કપાસીઆનું તેલ આટામાં મેળવી રોટી બનાવી ખાય.

સ્ત્રીને દુધ કમી થાય.

સ્ત્રીના થાનમાંથી ઉભાય જતું દુધ કમી કરવું હોય તો ચેવલી પાન છાતી પર બાંધવાં.

સ્ત્રીનું કષ્ટાવું-બાળક જલદી આવતરે=પ્રસવ સેહેલથી થાય.

૧–કસતાની બાયડીને માથે પમારીઆનું મુળીયું બાંધ્યું હોય તો છોકરૂં તરત નીકળે છે. છોકરૂં બહાર નીકળે કે તરત મુળીયું માથાં પરથી કહાડી નાંખવું.

આ મુળીયું ચોક્કસ ક્રિયા કરી લાવવું જોઈએ એવું કેટલાક માને છે, તે ક્રિયા નીચે મુજબ છે

કુંમારીઆનું મુળીઉં લાવવાની રીત—છોડ આગળ શનીવારે સાંજે જવું. તેને નોતરૂં દેવું કે મારે તારો ખપ છે. સ્ત્રીઓને કસ-તાની છોડવવા માટે કાલે તને લેવા જઈશ. આતવારે બામ દઈ તે મુળીઉં લાવવું આ કથા ઘણા જણ જાણે છે. પણ આ જમાનામાં ને કબુલ થઈ શકે એવી નથી. આ મુળીયું કસતાનવાળી ઓરતના પડછાયામાં આવે તો તેનો ગુણ ઉતરી જાય.

૨–કપાસના છોડના જમીનમાંના મુળીઆનો છાલ અંગ્રેજી અર-ગટના ગુણ ધરાવે છે.

૩–કપાસના છોડની છાલ ૨ તોલા, ઉકળતું પાણી ૧૦ તોલા, કલાઈના વાસણમાં બે કલાક ઢાંકી રાખી, તેમાંથી ૨ તોલા પાણી પાવું. આથી છોકરૂં બહાર આવે. બરાબર વખતસર આપવું જોઈએ. આમાં સંકોચવાનો ગુણ ધરાવે છે અને જો જરૂર પહેલાં અપાય તો ગર્ભસ્થાન સંકોચાય અને છોકરૂં પેટમાં મરણ પામે.

૪–છોકરૂં અવતરે—કસતાની ઓરતને દુંટી આગળથી નીચે સુધી આકડીનું દુધ ચોળવું.

૫–સ્ત્રી કસ્ટાતી હોય તે છુટે—ઉતરાનનું મુળીઉં લાવી સ્ત્રીને જમણે પગે બાંધે તો તરત છોકરૂં બહાર આવે અને આરામ થાય.

છોકરૂં આડું પડેલું તથા મરી ગયલું હોય બહાર પડે. ઉતરાનનું મુળ રીત સર લાવીને સ્ત્રીને જમણે પગે બાંધવું.

૬–સ્ત્રી કસતાની હોએ અથવા પેટમાં છોકરૂં મુએલું હોય તો પેડુથી દુંટી સુધી આકડીનું દુધ મસળે અને છોકરૂં નીકળવાની જગા આગળ ઘોડાના નખની ધુંઇ આપે તો છોકરૂં નીકળી પડે.

૭–ગાયનું છાણુ પાંચ તોલા પાણી સાથ મેળવી લુગડાંથી ગાળીને કસ્તાતી બાઈને પીવાડે તો છોકરૂં જલદી બહાર આવે.

૮–કસ્તાતી બાઈ છોકરૂં જણે—જીતનીના તથા મહાદેવનું મૂળ પાણીમાં ઘસીને ઓરતની નાભ ઉપર ચોપડે તો છોકરૂં બહાર નીકળે.

૯–સ્ત્રીનું કસ્ટાવું—(૧) વાલ ટંકનખાર, અને (૨) વાલ તજ ચોખાની કાંજી સાથે આપે. એકેક કલાકે ૩ વાર આપે

૧૦–ગાયડી કસ્તાતી હોય તો અરડૂસાના ઝાડનું મૂળીઉં પાણીમાં ઘસીને તે દુંટીપર અને પીસાબની જગાપર ચોપડે તો છોકરૂં સહેલાઈથી અવતરે

૧૧–સ્ત્રી કસ્તાતી હોએ તો એક તોલો કીરમજ પાણીમાં વાટી ગાળીને એક વખતમાં પાઈ દેવું.

૧૨–સ્ત્રીના પેટમાં મુએલું છોકરૂં હોય તે નિકળે—અઘાનો પાલાનો રસ બે તોલા સંચર સાથે ખવાડે તો છોકરૂં બહાર નીકળે.

૧૩–કસ્તાન છોડવવા માટે, કસનાતી બાયડી માટે તથા ઓરાંનાં ખાસ દરદો માટે ટંકનખાર ખાવામાં અપાય છે.

૧૪–સ્ત્રીનું કસ્તાવું થાય ત્યારે ૩ તોલા ગરમાળાની છાલને ૦ા શેર પાણીમાં ઉકાળી, નવટાંક રાખીને સ્ત્રીને પાએ.

૧૫–મુએલું છોકરૂં બહાર આવે—ગાયના છાણને પાણી સાથે મેલવી તેનો રસ કહાડે, તે પાંચ તોલા રસ દૂધ સાથે પીવાડે.

૧૬–સ્ત્રી નબળી હોવાથી પ્રસવ થતા ઘણી પીડા થાય છે, તે માટે હાલમાં હુસીઆર દાક્તરોની જરૂર પડે છે, પણ આગળા વખતમાં થતા ઘર ગથ્થુ ઇલાજોનો સંગ્રહ નીચે મુજબ છે.

૧૭–લીમડાનાં મૂળ રીતસર લાવી કમર બાંધવાં. પ્રસવ થયા પછી તરત છોડી નાખવાં.

૧૮–લજામણીનું મૂળીઉં રીતસર લાવીને ચોટલે બાંધવું.

૧૯–સરગવાના મૂળનો રસ સ્ત્રીને પગે ચોપડવો.

૨૦–તકમરીઆનું મૂળ રીતસર લાવી પાણીમાં ઘસી પાવું.

૨૧–પીપર, ઘોડાવજ, પાણીમાં વાટી દીવેલ ભેળવી ડુંટી પર લેપ કરે.

૨૨–ગીજેરાના મૂળ રીતસર લાવી કમરે બાંધે, પ્રસવ થયા પછી તરત છોડી નાખે.

૨૩–પોઇના મુળીઆંને પાણીમા ઉકાળે તેમાં તલનું તેલ મેળવી છુપી જગાની ઉપર અને અંદર લગાડે.

૨૪–કાળા સાપની કાંચરીની અથવા મીંદોળની ધુમાડી ધુપાર બાઅને આપે.

૨૫–કસટાતી બાઇ ધુરે—ઇડાંની ૨) દાળ, ૧) તોલો મધ, ૧) તોલો તેલ, બા વાલ કેસર મેળવીને સ્ત્રીને પાએ.

કસ્તાતી બાયડીનો જણુવાનો વખત થયો હોય પણ છોકરૂં બહાર કાઢવાની શક્તી બાઇને ન હોય ત્યારે નીચે મુજબ આપે છે. એથી અંદરનો ભાગ સંકોચાય અને છોકરૂં બાહર આવે છે. કપાસના મુલીઆની છાલ ચાર આંઉસ, પાણી ૨૪ આંઉસ એને બાળીને ૨૦ આંઉસ પાણી રાખી એમાંથી ૫ તોલા પાણી દર ૨૦ મીનીટે આપવું.

૨૬–સ્ત્રી કસટાતી હોય છોકરૂં પેટમાં મરી ગયું હોય — તો સાપની કાંચળી કમરે બાંધવી તેથી છોકરૂં બહાર પડે છે

સ્ત્રીનું કંટાવું=પ્રસવ જળદી થાય=સ્ત્રીને બાળક જળદી જન્મે.

૨૭–ઝાતના મુળની છાલ ૧) તો૦ પાણીમા વાટી પાય. તરત પ્રસવ થાય.

૨૮–મુળીઆના મુળનું ચુરણ બાં તો પાણી સાથ ખાય.

૨૯–ભેંસ અથવા ગાયના છાણનો રસ ૧) તો૦ સ્ત્રીને પાય તો મુએલું છોકરૂં બી તરત બહાર આવે.

૩૦–પમાડીઆનુ મુળ સ્ત્રીના અંબોડામાં (ચોટલામાં) બાંધે તો પ્રસવ જળદી થાય. આ મુળને નોતરી કારીઆ કરી લાવવું.

૩૧–મોરના પીંછાની ધુંઈ યોની પર આપવી.

૩૨–કોચાનુ મુળ દોરીથી બાંધી, સ્ત્રીના હાથે બાંધે.

૩૩–સુરજ મુખીનું અથવા ઇંદ્રવરણાનું મુળ યોની ઉપર ધરી રાખવું.

૩૪–પીપર, ઘોડાવજ પાણીમાં ઘસી યોની પર લેપ કરવો.

૩૫–બી જીરાનું અને જેઠીમધના મુળનુ ચુરણ ઘી સાથ આપવું

૩૬–સેરડીનુ, અધેડાનુ અથવા તાડના ઝાડનું મળીઓ લેવું તેને સુતરના સાત તાર એકઠા કરી બાંધવું દરેક તાર તે સ્ત્રીની લંબાઇનો હોવો જોઇએ. મુળીઓ કાઢતી વેળા મુળીઓ કાઢનાર ઉત્તર દીસાએ બેસીને મુળીઓ કાઢે, આ બાંધેલું મુળીઓ ગર્ભવાળી સ્ત્રીને હાથે બાંધે તો મુએલું છોકરૂં પણ તરત નિકળે.

૩૭–રાઇ અને હીંગનું ચુરણ કાંજીમા ખવાડે, મુએલું છોકરૂં બહાર આવે.

૩૮–કાલસાનું મુળનો લેપ નાભિ ઉપર, યોનીપર, બસ્તી પર લગાડે તો મુએલું છોકરૂં બહાર આવે.

૩૯–હીંગ શેકલી અને સીધાલુણ સંભાગે ાા તો. ૫] તો. સરવામા ગરમ કરી સ્ત્રીને પાએ તો આડુ પડેલુ છોકરૂ બહાર આવે, અને સ્ત્રી કષ્ટાદી છુટે.

૪૦–રાજ અને કેસર વાટી સોકટી કરી યોનીમાં મુકે.

૪૧–સુદર સન (કાંસુંદરાનું) ૬ આંગળ લાબું મુળ દોરાથી બાંધી સ્ત્રીની કમરે બાંધે. સુવાવની ધુર્ણ મુળને આપવી ઇત્યાદિ. છોકરૂ બહાર આવે ત્યારે કમર પર સુકેલું મુળ તરત કાઢી નાખે નહી તો ગર્ભસ્થાનનો ભાગ બહાર આવે.

૪૨–મીંદળની ધુર્ણ યોનીને આપે.

૪૩–ગીમડાની જડ (મુળીઉ) કમરે બાંધે.

૪૪–સમુદ્ર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ના દીન પલાળી ગાળે, ૭ દીન છાયામાં સુકવે, ચુરણ કરે. ૨] વાલ ચુરણ દહી ૨] તોલા સાથ ખવાડે કષ્ટાદી સ્ત્રી, જળદી છુટે,

૪૫–ગર્ભવંતી સ્ત્રી ૧] લીંબુનો રસ, સાકર પાણી સાથ રોજ ખાએ તો શરીરે સાંતી રહે ને પ્રસવ જળદી થાય.

૪૬–ઉટકંટાનુ મુળ પાણીમાં ઘસી ૧] તો૦ પીએ.

૪૭–આગસીઆં ૨૫૬ તો. હળદના રસથી ધોવાં. પછી પાણીથી ધોવાં. ૨૪] કલાક ભુખા રાખેલા કુકડાને તે બધાં ધીમે ધીમે ખવાડે. તેનો અધાડ એકઠો કરે, જવખાર અને ખાટાં લીંબુના રસ સાથ ઘુટે, તડકે સુકવે, બાળી ભસ્મ કરે. ગોળ, ગુંગળ, સફેદ ચણોટી ઘી, મધ, ટણકનખાર સંભાગે લીએ તેમાં ખાખ મેળવે સોના તપાવવાની મુસમાં મેળી લુહારની ભઠીમાં મુકે અને બાળે જે બુકો રહે તેને બારીક ખાંડી પાણીથી ધુએ, રવા (કણીઓ) જે ઠરે તેને ફરી મુસમાં મુકી ભઠીમાં ગાળે જે ત્રાંબુ નીકળે તેમાંથી બેઆની ભાર ત્રાંબુ અને ાા તોલો સોનું (ચોખ્ખું) સાથ મેળવી વીટી બનાવે. ને વીટી અદભુત ચમતકાર બતાવે. આ વીટી પાણીમાં ધોઇ તે પાણી કષ્ટાદી બાઇને પાય તો પ્રસવ સેહેલથી થાય.

૪૮–આકડાનુ મુળ આકડાના પાનમાં લપેટી સ્ત્રીના ચોટલામાં ધાલવુ. પ્રસુતી થતાંજ કાઢી લેવું.

૪૯–જીનજોટાનું મુળ રીતસર નોતરી લાવે મુળ કાઢનારે સ્ત્રીનુ નામ દેવું. મુળ લુઆનથી ધુપાવી સ્ત્રીના મોંમા મુકે. છોકરૂં અવતરે ત્યારે તરત મુળ મોંઢામાંથી કાઢી નાખે.

સ્ત્રીને અટકાવ લાવવા માટે=એમેનોરીઆ.

૧=સરસીઉ તેલ ૧. તો. પાણી ૦ાા તો. ગરમ કરી પાણી બાળે તેલમાં ગોળ નાખી પીએ તો અટકાવ આવે.

૨–હીરાબોર અને એળીઓ સંભાગે મેળવી ગોળી બોર જેવડી બનાવે. તે કાયામાં મુકે. ૨૪ કલાકમાં અટકાવ ન આવે તો ફરી મુકે. ૧ વાલની ગોળી રોજ બે વાર ખાય.

૩–તજ, ટંકણખાર સંભાગે ૧ વાલ પાણી સાથ ખાય.

૪–વરીઆળી ૩ તો, પાણી ૧ાા સેર ઉકાળે, ૦ાા સેર રાખે. તેમાં રાતી ખાંડ મેળવી ૩ તો. પાણી રોજ ૩ વાર પીએ.

સ્ત્રીને ગર્ભ રહે નહી.

ગર્ભ રહે તો અટકે.

૧–કલહારનો રસ ૨) તો૦ ગોપીચંદન ૧] વાલ, સાકર ૧] તો. રૂતુના ૩ દીવસ રોજ ૨] વાર પીએ. રૂતુ આવતી બંધ થાય, છોકરાં ન થાય.

૨–પીપર, વાયવરંગ ટંકણખારનુ ચુરણ રૂતુ વખતે પીવું.

૩–જાસુસના ફુલ સુકાં કાંજીમાં વાટી પીએ, રૂતુ વખતે પીએ, ઉપરથી ૪) તો. ગોળ ખાય.

૪–તાંદળજાની ભાજીના મુળને ચોખાના ધુવણમાં વાટે, રૂતુ સ્નાન કર્યા પછી ૩] દીન પીએ.

૫–સીંધાલુણને તલના તેલમાં કાળવે, રજ સરવા વખતે ૩] દીન યોનીમાં લગાડે. અથવા આ તેલ યોનીમાં લગાડી ભરથને મળે તો ગર્ભ રહે નહીં.

૬–આમળાના મગજ ૩] ટાંક, સાકર સાથ ૩ દીન ખાય તો માસે આવવુ બંધ પડે અને ગર્ભ રહે નહીં.

૭–દુંવલીનામુળ બકરીના દુધ સાથ ૩ દીન ખાય.

૮–હીંગ તેલમાં ઉકાળી ૩] દીન પીએ,

૯–અડદ જુના ગોળ સાથ ખાય.

૧૦–લીમડાની છાલનો કાઢો સ્ત્રી પીએ, અને એ કાઢવાથી યોનીધુએ. ૩) માસ સુધી ચાલુ રાખે.

૧૧–કાળાતલ, સીંધવ, હળદરની સોકટી યોનીમાં મુકે.

સ્ત્રીને કસુવાવડ થાય=ગર્ભપાત.

કચ્ચાના બીજની માલા બનાવી સ્ત્રીના ગળામાં રાખે તો કસુવાવડ થતું અટકે.

સ્ત્રીના દરદો.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીને વિષમ જવર.મુંસુંડ ૩ માસા દુધસાથ ખાય.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીને અતિસાર.

ભીમગના મગજનો રસ મધ સાથ ખાય.

સોજો શરીરે-સોજો ગોળીએ-ધાવરૂં-ધાવનુ-અંતરગળ.

૧==સોજો શરીર ઉપર હોય તો તે ઉપર ઇસપગુલનો લેપ કરવો.

૨=સોજો—ગાયનું છાણુ સોજા ઉપર લગાડવું.

૩=હાથ, પગ. અથવા શરીરે સોજો—ધતુરાના પાંદડાનો લેપ લગાડવો.

૪=સોજો—ઠીક્રામુ લાગી આવી સોજો આવ્યો હોય તો કુમારીઆના પાંદડાનો રસ ચોપડે તો સોજો ઉતરે છે.

૫=કપાસીઆના મગજ ખાવાથી શરીરના અંદરના સોજાને નરમ થાય છે.

૬=પગ ઉપર સોજો હોય તો પાનની જડ પાણીમાં ઘસી લગાડવી.

૭=સોજો—ચાણાને માણસના મુત્રમાં વાટી સોજા ઉપર મુકે તો સોજો ઉતરે.

૮=ચામડીનો સોજો—કોઇ જખમથી ચામડી ઉપર સોજો આવે તો જેઠીમધના ઉકાળાનું સેવન કરવું અનેસોજા ઉપર જેઠીમધનું ઘી અસલવું. જો જખમ જુનો હોય તો લોહી, પરૂ પાણીથી સાફ કરી પછી ઘી જેઠીમધનું મુકવું.

૯=સોજો હાથ ઉપર આવે તો નગોડના પાંનરા, હળદર, નીમક એ સેવળું વાટીને લેપ કરવો તે ૩ દીવસ સુધી મુકવો.

૧૦=સોજો ધંતુરાના પાનરાં ગરમ કરી સોજા ઉપર બાંધવાં.

૧૧=સોજો દરદનો—કબુતરના પીછાની રાખ તેલમાં મેળવીને ચોપડવાથી દરદને પકવીને ફોડી નાંખે અને સોજો નરમ પડે.

૧૨=સોજો—ખાવાનો તંબાકુ પાણીમાં ગરમ કરીને લગાડવાથી સોજો પાકી પરૂ થઇ નીકળી જાય છે.

ભીલામું ઉડીયું હોય ને સોજો આવે ત્યારે આમલીના પાતરાં છુંદીને તે જગાએ બંધવાં

૧૩=ઘાવ=ઘાવનું-મોંઢાપર સોજો-શરીરે સોજો મટે—ગુગ લાકડાનું છોરૂ પાણીમાં ઘસી લગાડે. સુકાયા પછી ઉપર ઉપર લગાડયા કરે.

૧૪=ચાવનાનું લાકડું અથવા સુખડ અને સુકા આમળા પાણીમાં ઘસે, તેમાં વાટેલું જીરૂં નાખી થંડા લેપ કરીઆ કરે.

૧૫=સોજો ભીલામાની ગરમીથી આવે ત્યારે—કડવી ગીલોડીના પાલાના રસમાં બાવલના પડદા વાટી લગાડે, તરત નરમ ફાયદો

શરીરે સોજો આવે માટે ઇલાજ.

૧૬—ધારી ગરણીના પાલા કમરે બાંધે.

ખારેકીની છાલનો રસ બે તોલા ૪ દીવસ પીએ

૧૭=નગોડના પાનનો રસ બ તોલા અને પીપરનો ભુકો ૦।। તોલા મધ સાથ ખાય.

૧૮—સોજો આવે ત્યારે—બોરસલીના પાનનો રસ બે તોલા પીએ.

૧૯=સોજો ગયાનો—આંબાના કુંપણ મરચા, અથવા આંબાના મોર ચુસવા.

અંતરગળ

૨૦=અંતરગળ—ગોળીને ગરમ પાણીથી, કે કાળા પથરથી ઘણીવાર શેકવી. અથવા નુકસાન ભાગ ઉપર તેને વાટી, ફરી ગરમ કરી ગોળીએ લેપ બાંધવો. ગોળી ખેંચી પડે ત્યારે અંતરગળ હાથીને ઉંચે ચઢાવવું, તે ચઢીઆ પછી ગાલ કાથી નીચલો લેપ લગાડવો. મરવા, હીરાદખણ, ગુગળીઓ, હીરાબોળ સરખે ભાગ લઇને મધની ચાસણી કરી લેપ બનાવે. તે લેપ ચુનડી ઉપર મુકી ગોળીપર બાંધે પછી કાછો બાંધે. અજમાઓ માટે અકસીર ઇલાજ એ છે.

૨૧=મરડા તથા ગોળાનું ઓસડ—હરડેદર, કુકમળી, સાજી, સમભાગે લઇ કુંટાળા થુવરના દુધમાં ગોળીઓ બનાવી રાખવી. તેમાંથી એક અથવા બે ગોળી પાણી સાથે ૪ દીવસ ખાવી. ઉપરથી વાસી

પાણી પીવું. અથવા હળદર અને સાકરની ફાકી ૦॥ તોલો રોજ ફાકે, ઉપરથી ઠંડી પાણી પીએ.

૨૨=વધરાવળ—ગોળી ઘણી મોટી થાય તો ગોળી ઉપર ઠંડા પાણીની ધાર ૧૦ મીનીટ સુધી દીવસમાં ૫) વખત નાંખવી. ખોરાકમાં ખીચડી, દાળ, ભાત, ખાવા, અધુરે પેટે ખોરાક ખાવો, બહુ દાબીને ખોરાક લેવો નહીં. આ ઇલાજ ૮ દીવસ ચાલુ રાખવો. ઠંડાને બદલે ગરમ પાણી વાપરો તો તેનાથી પણ ફાયદો થશે.

૨૩=ગોળી મોટી હોય તે માટે—આકડાના કુમળા પાન ૨), (કુમળીઆં, એટલે ૨) પાન સાથેજ વળગેલાં હોય તેવા નાનાં પાન) એરંડી પાન ૩), તે ઉપર કાંડો, ચુંગો, [illegible], [illegible] મુકી, બધાંને બાંધી બનાવી રોજ ૧ વાર ત્રણ દીવસ બાંધો. બળતરા જણાય તો ઘી ખાવું.

૨૪=ગોળાનો સોજો ઉતરે—તમાકુના પાનનો ઠંડો રસ ગોળાએ લગાડે, સુવાણે તે સાથે [illegible] તો ત્રણ દહાડે [illegible] થાય.

૨૫=વાળંદ ગોળાએ—અંધેડીના પાનનું [illegible] ગોળા ઉપર બાંધવું.

૨૬=[illegible] (ગોળી વધી હોય) [illegible] મુગ [illegible] જુની [illegible], [illegible] પાણીમાં ઘસીને ગોળાએ [illegible] ૭ વાર લગાડવું. આ મુજબ પાંચ દીવસ [illegible] રાખવું.

૨૭=અંતરગળ માટે—વચનાગ, [illegible], [illegible], ઉપલેટ, ગુગળ સાથે લઇ એરંડીઆના પાનના રસમાં ખખડાવી, લેપ કરવો, તે ઉપર એરંડીઆનું પાન [illegible] લંગોટ વાળવી. અથવા ગાજરના પાનનું પાણી ગોળાએ ચોપડે, તો અંતરગળ નરમ પડે.

૨૮=કાનફાના [illegible], અરકલગેને, [illegible] એરંડીઆના બી સાથે વાટીને પાનના રસમાં [illegible] ગોળી કરીને સવાર સાંજ ખાવી.

૨૯=ગોળા મોટી થાય ત્યારે વચનાગ પાણીમાં ઘસી ગોળીએ લેપ કરવો.

૩૦=ગોળા મોટી થાય ત્યારે વગડાઉ [illegible] વાટીને ચોપડવા કરવું.

૩૧=ગોળા મોટી થાય ત્યારે સરકાની સાથે [illegible] રંડોની જડ ખખડાવીને રસમાં ૩ વાર ગોળીએ લગાડવું.

૩૨=અંતરગળવાળા દરદીએ છરા પાક ૦॥ તોલા રોજ બે વાર ખાવો. છરા પાક બનાવવાની રીત—[illegible] છરાને

૨૪ કલાક બીંજની રાખી પછી સુકવે. પાશેર જીરાના ભુકા સાથે અઢી તોલા સુંઠને મધથી મેળવી પાક બનાવવો.

૩૨=વધરાવળ માટે સરપંખાના મૂળનું ચુરણ ૧ માસો પાણી સાથે રોજ ખાવું.

૩૩=ગોળી મોટી થાય તે માટે—૧ તો. કલીચાલુણને ૪ તોલા ઘી સાથે મેળવી ત્રાંબાના વાસણમાં તેનો લેપ કરવો તને સુરજના તાપમાં રાખી ગેડીના ઉન વડે ખુબ ઘોળવું. તે મલમ ગોળી ઉપર વારંવાર ઘણો વખત ઘસ ઘસ કરવાથી ગોળીના સરવ દરદ તરત નાશ પામે. આ પ્રયોગ ચમત્કારી છે

૩૪=અંતરગળ માટે—સુંઠનો પાક રોજ બે વાર ખાવો પછી લેવો. સુંઠનો ભુકો મધ સાથે મેળવી પાક બનાવી તેમાંથી ખપતો પાક રોજ બે વાર ખાવો.

૩૫=અંતરગળ માટે—સુવા બાફી વાટીને ગોળી ઉપર લેપ મૂકવો, ગોળી પોચી પડે ત્યારે દાબીને ઉપર ચઢાવવી. પછી ફરી લેપ કરી કાછો બાંધવો દરદીને ૩ દીન સુવાડી રાખવો.

૩૬—અંતરગળ અને ઉંધી ગાંઠ, ઉંચા ગુમડાં માટે—સુવાને ઉકળતા પાણીમાં બાફી તેની ગરમ પોટીસ ગાંઠ ઉપર બાંધવી બાંધે. ૨—૪ દીનમાં ગાંઠ પાકી પરૂ બહાર નીકળે. અંતરગળ માટે એની પોટીસ મુકી કાછો બાંધે.

૩૭=ગોળી મોટી થઇ હોય તો—ભાંગનાં પાન વાટી ગરમ લેપ કરી મુકવો.

૩૮—અંતરગળવાળા દરદીએ (૭ થી ૧૦) સુકી લીંબોડીના મગજ બે ત્રણ દીવસ ખાવા. જો લીલી લીંબોડી હોય તો આખી ગળી જવી. એથી ગોળીનું દરદ નરમ રહેશે અને તાવ આવશે.

૩૯—ગોળીએ અંતરગળ હોય ત્યારે રાંધેલો વછનાગ, એળીઓ, જવખાર, ઉપલેટ, ગુગળ, એ સરવેને ગરમ કરી લેપ કરવો.

૪૦—ગોળી મોટી—અંતરગળ—સુખડ. સોપારી લાલ. રસવંતી, અફીણ, સંભાગે એકેક તોલો, જવનો આટો તોલા ૪, લીલા ધાણાના રસમાં મેળવી લગાડ છે

૪૧—અંતરગળ—ગોળો ચઢે ત્યારે ઝાડા અને પવન છોડવાની જરૂર છે માટે એળીઓ, હીંગ, સુંઠ, સંચળ, સમભાગે મેળવી ૫) વાલ (બેઆની ભાર) ચુરણ મધ સાથે અથવા પાણી સાથે ખાવું. જરૂર હોયતો ૧ કલાક પછી ફરી ખાવું.

૪૨=ગોળી ઉપરનો સોજો મટે—લીલા ધાણાના રસમાં ગુલેઅરમાની, રતાંજળી, મેળવી લગાવવી, અથવા કપાસ તથા દીવેલના માચને કાથમીરના રસમાં મેળવી લગાડવાં.

૪૩=ઇંદ્રીએ સોજો હોય તે માટે પીપળો, વડ, ઉમરો, એમાંના કોઈપણ ૧ ઝાડની છાલનો ઉકાળો બનાવી પોતાં મુકવાં.

૪૪=કુકડવેલ—કુકડવેલાં—કુકડવાડો એ ઘણાં કડવાં અને ઝેરી છે કુકડવેલ સોજા ઉપર લગાડે તો સોજો નરમ પડે.

૪૫=સોજો, રસ વીકાર } હળદર, મીઠું અને સુખડ પાણીમાં ઘસી લગાડવું. ઉપર ઉપર લગાડ્યા કરવું.

૪૬=કાશ્મીરનો રસ અને એળીઓ લગાડે.

૪૭=લીંબુના રસમાં સમુદ્રફળ પલાળવું, ઘસી સોજા ઉપર લગાડીઆ કરે.

૪૮=ભીલામું લગાડવાથી સોજો હોય તો તલને ભેંસના દુધમાં વાટીને લેપ કરવો.

૪૯=અરણીના પાન બાફી બાંધવાં.

૫૦=એરંડાના પાનનું વરાળીઉં બાંધવું.

૫૧=ધતુરાના પાન વાટી લેપ કરવો.

૫૨=સાટોડી અને સુંઠ વાટી લેપ કરવો.

૫૩=હળદર અને સુંઠ વાટી લેપ કરવો.

૫૪=કાળા ધતુરાની ડાંડીનો રસ ા તોલો દારૂ ૩ તોલા, ગરમ કરી લગાડવું.

૫૫=અરણી, આમલી, આવળ, લીમડા, અઘેડાના, પાનની પોટીસ મુકવી.

શરીરે સોજો—એ દરદમાં પીસાબ, ઝાડા અને પરસેવો લાવવાની જરૂર છે.

૫૬=દુધમાં એરંડીઉં પાવું.

૫૭=કાલીપાટનો ઉકાળો, અથવા ત્રીફળાં ગૌમુત્રમાં લેવાં.

૫૮=બીલીના પાનનો રસ પીવો.

૫૯=ત્રીફળાંનો કુઆત અને ભેંસનું ઘી પાવું.

૬૦=ગોળ, પીપર, સુંઠ, સંભાગે મેળવી ખાવી.

૬૧=ગોળ અને સુંઠ અથવા ગોળ અને હરડે અથવા ગોળ અને પીપર ખાવામાં ફાયદો છે.

૬૨=જખમ થવાથી સોજો થાય ત્યારે ઠંડા પાણીના પોતા મુકવાં.

૬૩=સોજો—સરંકા, જવ, મગ કપાસીઆના આટા સાથે પાણી મેળવી લેપ કરવાથી સોજો નરમ પડે છે.

૬૪=સોજો—પીપર અને સુંઠ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ા તો. ચુરણુ ગોળ સાથ રોજ બે વાર ખાવું.

૬૫=સોજો નરમ પડે—સુંઠ, દેવદાર, સાટોડી સંભાગે મેળવી ાા તોલો. ફાકી રોજ લેવી. ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૬=સોજા દરેક જાતના માટે—સુરોખાર ૫ પૈસા ભાર, સોનાગેરૂ ૫ પૈસાભાર એને મેળવી પાંચ પડીકાં બનાવે. ૧ પડીકું કોરાં કાદવના વાસણમાં મુકે, અંદર ૧ાા શેર પાણી નાખી આખી રાત ઠારમાં મુકે. સવારે નીતરૂં પાણી કાઢી આખા દીનમાં ૫–૭ વાર પીએ. આ મુજબ ૫ દીન પીએ. ખોરાક ફકત ચણાના આટાની રોટી ઘીમાં બનાવી ખાય, બીજું કાંઇ ખાય નહી.

સોજો=ઉદર

૬૭=ધોળીસાતોડી=શ્વેત પુનનર્વામાં ગુણ વધારે છે. તેનો સ્વરસ બે તોલા મધમાં રોજ ૩ વાર પીવો.

૬૮=સફેદ સાતોડી પંચાગ ાા શેર, પાણી ૪ સેર ઊકાળી ૧ સેર પાણી રાખે. તેમાં ૧ સેર સાકર, સુરોખાર ૫, તોલા. નાખી પીગળાવે. રોજ બે તોલા બે વાર પીવાથી, સોજા સાથનો તાવભી મટે. પીસાબ કમી થાય; કોઇભી કારણથી આવેલા સોજા માટે રામબાણ ઇલાજ છે. દરદી દુધનાજ ખોરાક પર રહે તો વધારે સારૂં.

૬૯=સોજા માટે લેપ.

સાટોડી સુંઠ, સરગવાની છાલ છાસમાં, અથવા કાંજીમાં વાટી લેપ કરે.

૭૦=ધતુરાના પાન, ગુગળ સાથ વાટી લેપ કરે, અથવા મીંઢળ, ખોળીઓ, વચનાક, ઝેહેર કચરો, આકડાના પાનના રસમાં મેળવી લગાડે. કાસદી, એરંડા, આકરાના પાનો વાટી લગાડે. એખરો, સરગવા, અરણીનો રસ આખે દીલે લગાડી તડકે બેસે. અરડુસા અને લીમડાના પાનનું વનાળીઉં બાંધે. સોજા માટે પીવાની દવા–ઉપલેટ, હીરાકસી, દરેક ૧ ટાંકના ૧૪ પડીકાં કરે, રોજ ૧ પડીકું ૧૪ દીન ખાય.

૭૧=નવસાગ બે વાલ પાણી સાથ રોજ ૩ વાર પીએ. અંદરના તેમજ બહારના સોજા મટે.

૭૨=ફડકીનાસનું ચુરણ હોઠ અનીશાર રોજ બે વાર આપવું. ૪ દાન પછી ૩ વાર આપવું. પછી બેઆરી બાર આપવું. સરૂઆતમાં નિતાતર જઅની બાર ગોળ સાથઆરી જુલાબ લવરો, રેઓ-ઠોરા-રસ.

૭૩=મરીકાનું મગ પાણીમા ઘસી લગાડે. ટીંકચર આયોડાઈનું કામ કરે. એ ગતે ગરમ છે. પણ અગત બળે નહીં

૭૪=રેટાઠી ૧, ઉત્તમ ઇલાજ છે.

૭૫=શેહરવા (આખા સરીરે સોજ.) માટે ચમતકારીક ઇલાજ મળેલાડી છે. એ કડવા, મીઠી, ખારી છે, ફળ પીળું છે એની જુદી જુદી જાત થાય છે. તેના પાનનો રસ શરીરે લગાડે અને એક તો. રસ, સાકર ૧ તો. પાણી સાથ મેળવે અને રોજ બે વાર ૮ દીન સુધી પાએ.

સોજો=જળંદર.

૭૬-સગગવાના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૭૭-પાનકંડા (જંગલી પ્યાજ-સીતાડી) કાતરી કરી સુકવે તેનુ ચુરણ બનાવે. ૨ વાલ ચુરણ મધમાં રોજ બે વાર ખાવ.

૭૮-કુતરીઆ જવતાના પાન ૦ા તો. બફાડે. તેને કુટી બાંધે.

૭૯-વાલપાપડીનું મગ ઘસી લગાડે.

૮૦=દારૂડીના પાનનો રસ અથવા દારૂડીનું મુળ, હળદ. મીઠું મેળવી લગાડે.

ઝામરી.

ઝામરી હાથ ઉપર—હાથનાં પોંચાની પીઠપર સોજાની માફક ગાંઠ થાય છે. તે ઉપર કાંસકીના પાનની લેપડી મુકે તો પાકીને ફુટી જાએ.

સાત પડો.

સાતપદાનો ઇલાજ—મીઠું, સુકા મરચાં, હળદર સુકી સંભાગે મેળવીને તેની લેપડી રોજ નવી મુકવી.

સીતલાની ગરમી.

સીતલાની ગરમી શરીરમાંથી નીકળે તે માટે શીતલા સારા **થયા** પછી ધાણા જીરૂ બા બા તોલો પાણીમાં એક રાત ભીંજવી સાકર સાથ પીવું.

સુલેમાની લવણ-સુલેમાની સાલ્ટ.

સુલેમાની લવણ—લવણક્ષાર નીચે મુજબ છે :—

નવસાર, સુરોખાર, સીંધવલુણ સમભાગે લેવું તેને આંટાના લોંદામાં મુકી, તે લોંદાને કપડછંદ કરી અડાયાના ઈંગારાથી પકવવું. જે ભુકો બને તે લવણક્ષાર છે.

હૈયું નબળું-હ્રદય નબળું-હોલેદર.

૧=હાર્ટ નબળું હોય તે દરદીએ કેરબાની માળા **પહેરવી** ફાયદાકારક છે.

૨=કલેજામાં ધડક પડે, કલેજાની ફીકર મટે—ફુદીનો અથવા ભુરાં કોહળાનો મુરબ્બો પાંચ તોલા અથવા વધારે ભુખે પેટ અથવા જ્યારે ભુખ લાગે ત્યારે ખાવો.

૩=હૈયું નબળું હોય તો સાકરખાર, દાડમની કળીના **રસમાં** ખાવો.

૪=કુંપર્ણીના ફુલ (નિલોફરની અંદર પાનરીનો ગુલકંદ ખાવાથી પેટમાં ઠંડક આવે અને ફીકર ચીંતા લાગતી બંધ પડે.

૫=પેટમાં ફીકર લાગતી હોય તો પેટપર નેતર્યા પોતા બાંધે.

૬=પેટમાં ફીકર લાગે તે દરદીએ ઊંડા સ્વાસો સ્વાસ લેવા, **નાક** વાટે દમ લેવાય એટલો વખત લેવો, જેટલો વખત દમ ઘુંટી **સકાય** તેટલો વખત દમ ઘુંટવો; પછી દમ ધીરે ધીરે બહાર કાઢવો. આ મુજબ પાંચથી દસ મીનીટ ચાલુ રાખે તો તરત ફાયદો જણાય.

હૈયું નબળું=હ્રીલેદર.

૭=લીલા ફળનું સરબત દર ૩ કલાકે પાણી સાથ લીનું. સરબત બનાવવાની રીત—લીલાફળના ફુલની પાનરી ૧॥ શેર, પાણી ૩ શેર સાકર પાંચ શેર એઓને બંધ વાસણમાં ઉકાળે પછી ગાળે તેને પાકું સુલા ઉપર મુકી ઉકાળે મેળ કરી ને બાટલીમાં ભરી રાખે.

૮=તુલસીના પાનનો રસ ૧ તો તેમાં બે પીપર મેળવી પીએ. અને એ રસ નાકે લગાડે.

૯=જીવનું ધમગામણ મટે—મધુરંગની બાટલીનું પાણી પીએ.

હરસ=મસા હરસના=બાવાસીર=મુળવ્યાધી.

૧—એળીઓ ગુલાબજળમાં ઘસી લગાડે તો હરસ ખરી પડે (૧૦૦) વાર ધોયલાં ગેરીના ઘીમાં તપખીર મેળવી લગાડે

૨—મુળ વ્યાધી—હરસ માટે અખરોટના તેલમાં સુગંધ ભીંજવી ગુદામાં મુકે તો ફાયદો થાય.

૩—હરસનું લોહી બંધ પડે—ઇંદ્રજવનું ચુરણ ૧॥ તોલો છાસ સાથ ખાય, અને તેની લેપડી હરસપર મુકે.

૪-મસા સુકવાના માટે—અરીઠાના ફળીઆના મગજને તલના તેલમાં ઉકાળી મલમ બનાવી લગાડે.

૫—હરસ એટલે સફરામાં ચામડી ઉપર અંકુરા ફુટે તે. એને ખેરવી કાઢવા માટે અંઘેડાનો ખારકુપાણી સાથ લગાડે.

૬—હડતાલ અને અઘેડાનો ખાર પાણી સાથ લગાડે.

૭-હરસ માટે—અરીઠુ, કાળીજીરી, લીંબોડીના બીજ, દરેક ૦॥ તોલો, મીઠું એઆની ભાર વાટીને પાણી સાથ લેપડી બનાવવી. ઝાડે જઈ આવ્યા પછી અને મસા સફરાની બહાર આવે ત્યારે બીછાને જઈ સુવું, અને મસા બહાર હોય ત્યારે તે ઉપર લેપડો મુકી રાખવા.

૮—ધુંણ હરસ માટે—વેલાતી આમલીની છાલ અને કડવી ડોળકીના બીની ધુંણ આપે

૯—મસા=ગળો ચઉદસની રાતરે આંબાના ઝાડપરના વાંદાને રીતસર આમંત્રણ કરી, આતવારે કાપી લાવે, તેને તાવીજમાં તેને મુકી દરદીને બાંધે તો હરસ મૂળથી જાય છે. (કેટલાક છાલા પાલાને ચોકસ વખતે અને અમુક દીવસે કાપવાનું લખાણ દેશી વઇદામાં ઘણી વાર થાય છે. તેનો મુદો સમજાતો નથી.)

૧૦—હરસનો ઇલાજ—આકડાના પાનનો રસ ૫ તોલા અને ૧ તોલો સોનાગેરૂ મેળવી સોટકી બનાવવી. જેમ વધારે બધે ગીજેને ખરલ કરે તેમ ગુણ વધે. આ ગોટી પાણીમાં ઘસી હરસ ઉપર લગાડવી. બળતરાં બળશે તે ખમાએ ત્યાં સુધી ખમવાં. ન ખમી શકાય તો પાણીથી ધોઇ નાખી હરસપર મેંદીના પાનની લેપડી મુકવી તેથી હરસ મટી જશે. સારૂં થાય ત્યાં સુધી આ ઇલાજ કરવો. આકડાનું દુધ એકલું મસા ઉપર લગાડવામાં આવે છે.

૧૧—હરસ માટે—આમળીના ચીચોરાને નગોરના પાનના રસમાં ઘસી લગાડે અને નગોડનાં પાનના ભૂંઝાની (કુમાળી) લેપડી હરસ પર મુકે. લેપડી સાથ કુમાર મેલવે તો વધારે ફાયદો થાય.

૧૧।—હરસનું લોહી બંધ પડે—અઘેડીની સીંગનું ચુરણ ૦। તોલો લઇ ૨) વાલ સંચળ સાથે મેળવી ફાકે.

૧૧॥—હરસ માટે આરળના મુળની છાલ ૦॥ તોલો દુધમાં ઉકાળી ૭ દીવસ પીવી.

૧૧॥।—મસા દુઝે તે બંધ થાય—આમળી ઉપરની છાલની રાખ વાલ દહીં સાથે ખાવી અથવા ચીચોરો અને સાકર પાણીમાં ઘસી રોજ ૩ વાર મસા પર લગાડવું.

૧૨—અડદ, જુની છો, કાથો, ગુઆરનો આટો સંભાગે કેળના રસમાં લેપડી કરી ગુદડા ઉપર મુકે અને કાછો બાંધે.

૧૩—સાકર, અડદ, કાયફળ, કમુતરની અઘાર, આમળા, સંભાગે લઇ ચુરણ બનાવે. ૧૦ વાલ ચુરણ રોજ બે વાર મધ સાથે ખાય.

૧૪—અગાનું બીજ (ગારબીજ) ચાપરા લાખના આકારનું પણ મોટું હોય છે, ફતેપુરીઆ મારવાડીઓ આના બીજને ધોયલાં કપડાં ઉપર મસળે છે ત્યારે દરીઆના મોજા જેવો સરલ કપડાં ઉપર દેખાય છે, આ બીને કાણું પાડી અંદરનો માવો કાઢે તો તે પોકલ બને તેમાં તપકીર ભરી, દાબડી તરીક વપરાય. ગાર બીજના સફેદ બીને પાણીમાં ઘસી હરસ પર લગાડે. પાંચ મીનીટ મસળે તો હરસમાંથી પાણી ઝરકે. રોજ ૩ વાર મસળે.

૧૫—હરસ મટે—ઇંદ્રવાયણની જડ પાણીમાં ઘસીને હરસપર લગાડે.

૧૬—હરસ માટે—આમલીના પાતરાંનો રસ પીવો.

૧૭—ધુંઇ હરસ માટે—આમલીની છાલ અને કડવા તુરીઆના બી એની ધુંઇ આપવી, હરસ બહાર આવે ત્યારે ફરી ધુંઇ આપવી.

૧૮પહરસ માટે મલમ—અફીણ ૪ તોલા અને ઘી ૨ તોલા. ઘીને સાત વાર પાણીથી ધોવું. અને રાખવું, બીજે દીવસ એજ ઘીને ફરી સાત વાર ધોવું અને રાખવું, આ મુજબ ૭ દિવસ સુધી સાત વાર ઘીને ધોવું, અને તેના ૭ ભાગ કરવા, અફીણના પણ ૭ ભાગ કરવા. પછી ૧ ભાગ અફીણ અને ૧ ભાગ ઘીને તાંબાના કચોળીઆ ઉપર ઘસીને મેળવવું અને ૧ કોમાં રાખવું. બીજે દિવસે બીજા ભાગ અફીણ અને બીજા ભાગનું ઘી, ઉપર મુજબ કચોળીઆ ઉપર ઘસવાં, મેળવીને પછી પહેલે દિવસે બનાવેલા મલમ સાથે મેળવી રાખવું, ત્રીજે દિવસે ત્રીજા ભાગ, ઉપર મુજબ મેળવવા, આ મુજબ ઘીના અને અફીણના સાત ભાગ સાત દીવસમાં મેળવી મલમ એકઠો કરવો. આ મલમ હરસ માટે ઘણો ઉપયોગી છે, અને બાળક જણતાં મસા બહાર આવે તે માટે બી આ મલમ ઉપયોગી છે.

૧૯—હરસ માટે—અફીણ, કાલીજીરી, લીંબોડીના બીજ દરેક ૦I તોલો, મીઠું બેઆની ભાર વાટીને પાણી સાથે લેપડી બનાવવી. ઝાડે જઇ આવ્યા પછી મસા સફરાની બહાર નિકળે ત્યારે બીછાણે જઇ સુવું અને મસા બહાર હોય ત્યારે તે ઉપર લેપડી મુકવી.

૨૦—હરસ-અર્સ માટે—૨ થી ૪ તોલા આદુનો ઉકાળો કરી ૨૧ દિવસ સુધી રોજ પીવો.

૨૧—ઇંદ્રજવ, વાયવડીંગ, લીંબોડી, કાચકાના બીજ, દીકામાલી સંભાગે ૦II તો. ચુરણ પાણી સાથ રોજ બેવાર ખાય.

૨૨—ઇસેકપચાના બીજ જે મારવાડ અને જેધપુરમાં થાય છે, તેના છોડ બાગોમાં થાય છે, તે ઉપર સુંદર ફુલો આવે છે, તે ૭) તો. લઈ ૩) પડીકાં કરવા, માટીના વાસણમાં સફેદ બકરીનું દુધ ૫) સેર ઉકાળવું. દુધ બળીને ૦III શેર રહે તેમાં ૧) પડીકું નાખવું. થંડુ પડે ત્યારે દરદીને પાવું. ખાધા પછી એ પીવું. પછી પાણી પીવું નહીં રોજ ૧) પડીકા લેએ તો મસા ખરી પડે

૨૩—ધુંઈ મુએલો સુકાયલો ઊંદર ૫) ભાગ, મુએલા ઘોરોના સીંગડાંમાં વરસાદથી થતાં મુળીઆં ૫) તો. ઈંગ ૨ તો. એના ચુરણની ધુંઇ આપવાથી હર્ષ ચીમરાઇ જાય, ગુરદાની અંદરના હર્ષ બહાર આવે, અને ધુંઈ ચાલુ રાખવાથી હરસ ચીમરાઇ જાય. ત્યારે સાજીખાર અને કળી

ચુણો સંભાગે પાણી સાથ મેળવી લેપ કરે તો હરસ નિકળી પડે. (કાસટીક સોદાની માફક કામ કરે છે એમ લાગે છે. સારી ચામડી પર તે લેપ લાગવો નહી જોઇએ) હરસ ખરી જવા પછી ચાંદુ પડે ત્યારે ત્રિફળાં અને ગુગળ સંભાગે લઇ તેની રાખ બનાવી તેને ઘી સાથ મેળવી લગાડે તેથી ચાંદુ રૂઝાએ.

૨૪—હડતાલ અને અધેડાનો ખાર પાણી સાથ લગાડે અથવા ફટકડી એરંડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૨૫—અધેડાના બીજને ચોખાના ધુવણમાં વાટી પીએ તો લોહી બંધ થાય. અધેડો (અપામાર્ગ Rough Chaff Tree) એના પાન ચોલાઇની ભાજી જેવાં થાય છે, વચમાં શીંગ છે, તેમાં કાંટાવાળા બીજ છે. અથવા શીંગોડીનું મગજ ૦। તો. સાકર સાથ ખાય તો મસા નાબુદ લોહી બંધ થાય છે.

૨૬—રોજ ૩) એલચી છાલા સાથ ભુંએ પેટે ૩) વાર ખાય અને હરસપર કારબોલી તેલ લગાડે.

૨૭—ધુંઇ હરસ માટે—આકડાના અથવા આમલીના લાકડાંના કોલસા ઉપર અજમો મુકી તેની ધુંઇ હરસપર આપવી.

૨૮+૨૯—હરસ થવાનું કારણ—પેટમાં બાદી રહે, નીમટાન ઘણું ખવાય, બેસી રહેવાથી, ભાર ખોરાકથી, સખત જુલાબ લેવાથી એ માટે જુના લોખંડ ઉપરનો કાટ, આમલસારા ગંધક સંભાગે ગોળમાં મેળવી લગાડે.

૩૦—અરીણ અને ધતુરાના પાન સંભાગે લેઇ તેમાં એના વજન કરતાં ૪) ગણું કોકમનું ઘી લેવું, તે સફરામાં લગાડવું. મલમ કઠણ થાય તો ખાર તેનુ દીવેલ નાખવું અથવા ઉપલી ૩) ચીજોને પાણી સાથ મેળવી, કમર કાકડી જેવી લંબગોળ ગોળી બનાવી રાતેર સુતી વેળા રોજ સફરામાં મેળવી.

૩૧—ધઉંનો લોટ, હળદરની છાલ, વડના ઝાડની લટકતી જડની કુમળી દાતણ (સંભાગે ૭) દીન ખાય:

આ ઇલાજ સખત છે, ઝાડીપર ચુંકાયો થાય અને વામીટ બી આવે તેનો ઇલાજ જ્યાં કામ લેવું.

૩૨—કુકડવેલના પચાંગની ગાદી બનાવી તે ઉપર હરસવાળો દરદી બેસે તો ફાયદો થાય. ૭ માસ સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો હરશ મટે.

૩૩—કુકડવેલનો પાણીમાં ભીંજવવું, તે પાણીથી હરસ ધોવા અથવા ખમી શકાય તો તે પાણીના પોતાં હરસ ઉપર મુકવાં.

૩૪–કુકડવેલના ફુળ થાય છે તે બહુ તિક્ષ્ણ છે, તેનો બહુ સખત જુલાબ થાય છે તે મગજના રોગો ઉપર વપરાય છે, તેના ટીપા નાખમાં મુકે તો નાખ ગળે અને માથાનો દુખાવો નરમ પડે. બધા રોગ નાખ વાટે નિકળે. (અગન બળે છે) નબળાં માણસ માટે આ ઇલાજ ન કરવો.

૩૫–[illegible] લીંબ અને અફીમની લેપડી મુકે.

૩૬–અશોક (આસોપાળો) ના મુળની છાલનુ ચુરણ સોનાના માદરીઆંમાં મુકી કમરે બાંધે.

૩૭–આકડાનું દુધ. કડવી તુંબીના પાન, ખરસાણી થુઅરના મુળ. કરંજના મુળ અથવા પાન, બકરાના મુતરમાં લેપડી કરી મુકે.

૩૮–આકડાનુ દુધ, બાવચીગળીનો ઘન (એકસ્ટ્રેક્ટ), દારૂડીના ચીક માખણ સાથ મેળવી લગાડે તો હરસ ખરી પડે

૩૯–મીઠી આવળનો કલ્ક, બકરાના મુતરમાં વાટેમ અને તે ઉપર ચોળ અને વેગળુ ખાય તો જનેમના હર જાય.

૪૦–આળસીઆમાંથી કાઢેલુ તાંબુ બે આની ભાર અને ચોખુ સોનુ ગા તોલો એની વીંટી બનાવે: તેને તલના તેલમાં કકળાવે. તે તેલ હરસને લગાડે

૪૧–માખન ૦ાા શેર લોઢાની કઢઇમાં ગરમ કરે, ફીણ થતું અટકે ત્યારે આમળાનું ચુરણ ૨) તો. નાખી ગરમ કરે. પછી વડના કુમળાં પાન ૨) તો. વાટી તેમા નાખી બંધે ચીજ સારી પેઠે સેકે. ચંદુ પડઆ પછી લીંમડાના સોટાથી સારી પેઠે રોજ બે વાર ધુટે ૦ાા તો. રોજ ખાય, ખોરાકમાં, દુધ, ભાત, અને રોટી.

૪૨–હરસ માટે–કપાસના છોડના મુળને વાટી ચોખાના ધુણ અને મધ સાથે પીવું.

૪૩–ધુંઇ હરસના માટે–કાળા ક્રોહોડનું ચામડું બાળીને ધુંઆ આપે, અથવા હુકામાં પીએ તો હરસ જાય.

૪૪–હરસ ખરી પડે–કીડામારીના પાનની લેપડી મુકયા કરે તો મસા ખરી પડે.

૪૫–મસા માટે–કરંજના ઝાડનુ લાકડું પાણીમાં ઘસી મસા ઉપર લગાડે

૪૬–હરસ હોય અથવા ગોળાગ્રમ સોજો હોય તે માટે–કાચકીના પાન છુદી દારૂમાં મેળવી તેનો લેપ ગોળીપર બાંધે, અને ખાખરાના

પાન મુરી પાટા બાંધી રાખે તો ગમે એવા લાંબા વખતની અને ગમે એટલી ગોળી મોટી હોય તો પણ ફાયદો થયા વિના રહે નહીં. પણ લેપ ઘણા દીવસ ચાલુ મૂકવો જોઈએ, હરસ મસા માટે આ લેપડી રોજ મુકવાથી ફાયદો થાય.

૪૭–હરસ માટે–કાંદાની કાતરી સુકી ચુરણ કરે, ને બા તોલો ચુરણ, ૧ માસો તલ, અને ૫ તોલા સાકર મેળવી રોજ ખાય. ખોરાકમાં ઘી, સાકર વધારે ખાય.

૪[illegible] –હરસના મસા માટે—બરાસ કપુર, કરેણની જડ, રતાંજળી, ઘસીને ચોપડે તો મસા સુકાઈ જાય છે.

૪૯–લોહીનો બાદી મસાનું લોહી–આમળીના હરસો [illegible] થાય. } કડા છાલના ઉકાળામાં સાકર મેળવી શરબત બનાવવું ને કડવું સરબત ૧ ચમચો અથવા [illegible] પાણી સાથ મેળવી રોજ પીવું.

૫૦–હરસના ઘણી જાતો [illegible] છે. [illegible] કેરો [illegible] સારી આવે છે. [illegible] રંગ પીળો, ને લાલ રહે છે. વખત જતાં રંગ બદલાય છે. એ [illegible] ગમને મગના [illegible] છે. એમાં [illegible] હોય છે. કપડાં પર [illegible] ઘાસના [illegible] ઉપર [illegible] આગળ ધરીએ [illegible] લે છે. [illegible] પાણીમાં અને [illegible] અગ્નીને [illegible] એ [illegible] છે. એ [illegible] તેલ [illegible] છે. તે તેલ [illegible] કામ [illegible] છે. [illegible] ને [illegible], કરમ [illegible] ને [illegible] ઉપર આ તેલ [illegible] છે. કેરો શરીરના [illegible] ભાગમાંથી પડતું લોહી અટકાવે છે.

[illegible] સંદરૂસની [illegible] છે. આ [illegible] એક [illegible] ગુંદર છે. [illegible] ઉપર [illegible] આગળ [illegible] તાળવું [illegible] તેને [illegible].

હરસ [illegible] કેરો [illegible] ઘસીને ચોપડે તો હરસ [illegible].

૫૧ હરસ–હરગુનો [illegible] એક ભાગ, ઘી સાત ભાગ મેળવીને [illegible] ૨ લગાડે તો [illegible].

૫૨ [illegible]—હરગુનું મુળીઉં પાણીમાં ઘસીને હરસપર લગાડે તો હરસ [illegible] થાય. આ મુળીયું [illegible] જરા [illegible] છે.

૫૩—કપાસ (નરમાના) ના બીયાં ૪ ના મગજ, અઢ પઈસા-ભાર ગોળ સાથ ત્રણ માસ સુધી રોજ ગળે તો હરસ મંડ્ર પછીથી કાંઇ નથી.

૫૪—૫૫—હરસનું લોહી પીચકારી માફક પડે ત્યારે બે વાલ અથવા વધારે વેલાતી કોલસો દહીં સાથ ખવાડે તો લોહી બંધ થાય, આ ઇલાજ રોજ એકવાર ચાલુ રાખે તો રફ્તે રફ્તે હરસ નાબુદ થાય. ફેની દારૂ આવા દરદીને ફાયદો કરે છે.

૫૬—કરંજના ઝાડની અંતરછાલ. તાજાં દહીમાં ઘસી ૪] દીન પીએ, ટામેટા ખાવા નહી; કાંદો અથવા મીઠું ખાવાથી કોઈ દરદીને મસા ઊભરે છે.

૫૭—દસ્ત, રકત, પદર, નાકમાંથી પડતું લોહી, બંધ કરવા કલ્હારના પાનનો રસ પીવો ભયંકર રકતસ્ત્રાવ નાબુદ થાય. અને કોઇપણ જગામાંથી પડતું લોહી બંધ થાય અથવા વાયવડીંગ, અને જેઠીમધનું ચુરણ ૦ા તો. રોજ ચાલુ ખાય તો ઘર કરી બેઠેલા હરસના દરદને ફાયદો આપે.

૫૮—બોરી કલ્હારનો રસ ૨) તો. મરી ૨૧) નંગ એનું સેવન કરવાથી ૬) જાતના મસા સારા થાય.

૫૯=કડાની છાલ, ઇંદ્રજવ રસવંતી, અતિવિખની કળી સંભાગે ચુરણ ૦ાા તો. મધ અથવા ચોખાના ધોવણ સાથ લીએ.

૬૦=સુકા કરેલાંનું ચુરણ અથવા વાંજ કરોલીના કંદનું ચુરણ ૦ા તો. ફાંક.

૬૧=ખુનરનો અસાડ ૦ા તો. મધમાં ખાવાથી હરસનું લોહી તેમજ આંતનું દસ્તાન તરત બંધ થાય છે. માથે આવેલી અગ્નિ ૧] જ વાર ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૬૨=કમળ કાકડી સાકર સાથ ખાય.

૬૩ ધુંઈ હરસનું લોહી ઘણું પડે તો કપુરની ધુણી આપે.

૬૪=૦ાા તો. કપુર અને અરીઠું ૨) વાલ માખણ સાથ મેળવી લગાડીઆ કરે તો હરસ ચીમરાઈ જાય.

૬૫=કપુર બે આનીભાર. (અરીઠું ૨) વાલ. જાયફળ તો. ૦ા તલના તેલમાં ઘુંટી મલમ જેવું બનાવી લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૬૬=કપુર ૦ાા તો. રસવતી ૧) તો. લીંબોળીનું મગજ ૧) તો. ૧૦૦) વાર ધોયલાં ઘીમાં મેળવી લગાડે.

૬૭=શાયકાનો રસ ૧) તો. ૧૮ દીન પીવો. અથવા હીંગ, નાગ કેસર એકેક તો. કેસર ૪) વાલનું ચુરણ બે આનીભાર ૩) દીવસ ખાય.

૬૮=કાળીજીરી, અતિવિષ. રસવંતી સંભાગે મધમાં મેળવી ચોખાના ધુવણ સાથ પીવાથી અજબ ચમત્કારીક અસર જણાય છે

૬૯=કુકડવેલનુ ચુરણ ગોળમાં મેળવી મસાપર લેપ કરવો. મસા સફરામાં હોય તો લુપડાંપર લેપ લગાડે તેની વાટ બનાવી સફરામાં ખોસે. આ ઇલાજ ઘણો ઊત્તમ અને સુગમ છે. વૈદને જશ અને માન મળે છે ૩) દીવસમાં ફાયદો થાય છે.

૭૦=કુકડવેલનો રસ ૧) તો. અને ફટકી પાણીમાં પીગળે તેટલી પીગળાવી, તે પાણી ૧) તો, મેળવે; ઝાહડે ફરતી વેળા મસા ઉપર એ લોસન લગાડીઆ કરે. હરસ સુકાઇ જાય.

૭૧=કુતરીઆં ઘાસનો બાળેલો ભુકો. ખાવામાં લીએ તો લોહી બંધ થાય.

૭૨=સુતી વેળા ઝાહાડે ફરવું. મસા બહાર પડે તે ઉપર કે લેમીના એટલે ખાપરીઊ મસા ઉપર કાબનું લંગોટ બાંધવી. અથવા ૨ ઉપર ખાપરીઊં ૦ા તોલો મુકી તે હરસ પર મુકે અને લંગોટ મારે.

૭૩=હર્ષ માટે—કુકડવેલનુ ચુરણ ૧ તોલો (૪) તોલા પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી રાખે, તેનુ પાણી ઝાડે જાય ત્યારે સફરો ધોવામાં છ માસ સુધી વાપરે તો દરદ જડમુળથી જાય અથવા કુકડવેલ, ફટકાવાગણી. કડવુ તુંબડું એના મુળનું ચુરણ ગોળ સાથ મેળવી સફરામા રોજ મેળે તો થોડા દીવસમા હરસ જડ મુળથી જાય છે.

૭૪=હરસ—કુકડવેળાના ફુલના બીજને ગાયના મુતરમાં વાટીને ત્રણવાર લેપ કરે તો હરસ મુળમાથી ખરી પડે.

૭૫–બહોહોર: અને હરસ માટે—કણકબીજ બે વાલ સાકર સાથે ખાવા.

૭૬–હરસનું લોહી અટકે—કારેલાનો રસ સાકર સાથ પાવો.

૭૭–હરસ-મુળ વ્યાધી સારો થાય—કુકરવાડાના બીજ, ગોળ, કાવળનો રસ મેળવી મશા ઉપર મુકે તો અગન તરત નરમ પડે. કુકરવાનો બીજ અને સીંધવ કાજીમાં વાટી મસા ઉપર કરે.

૭૮–હરસ માટે—કોડીની ખાક, એલચી, ચાનીકબાલા, કાઠો. રેવનચીની ખટાઇ સભાગે ચુરણ બનાવી ૧) તોલો ચુરણ અને ૪ ભાગ ધોયલું ઘી મેળવી રોજ ૩ વાર લગાડવું.

૭૯=ધુંઈ=હરસ માટે કાળો જવ ભાંગરો (ભંગરાજ) ભાંગ (પાવામાં લીએ છે તે) કુકડવેલો (મુળ સાથે આખો) જાનવરના સીંગડાના મુળ (ચોમાસામાં સીંગડાં ઉપર ફનગી ફુટે છે તે)

હરસ માટે આ વસ્તુઓનો ભુકો કરવો. કોઇની; હાલતી રીતે એ ભુકાની ધુંણી આપવી.

ઉપર મુજબ ધુણી રોજ બે વાર ૧૦) દીવસ સુધી ગુદાના ભાગ પર લેવી. ધુણી લીધા પછી મેંદીના પાનની લુગદી મસા ઉપર મુકવી ધુમાડો સહન ન થાએ અને અગન ઘણી બળે તો ગુદા આગળ દીવેલ ચોપડવું. દશ દીવસ સુધી આ પ્રયોગ કરવો.

૮૦=હરસ માટે—કળીદાનોનુ અને સરસડાનું મુળ પાણીમાં ઘસવું. દુટી ની આસપાસ ચાર ચાર આંગળ ફરતો તેનો લેપ કરે તો સાત દીવસમાં હરસ ખરી પડે.

૮૧–હરસ માટે—કમોઇનું મુળનું પાણીમાં ઘસે ને પાણીમાં બે ખજુરની પેસી આખી રાત ભીંજવી રાખી, સવારે ચોળી. ગાળીને તે પાણી પીવું.

૮૨–હરસના મસા દુર થાય—કપુર ૧ ભાગ અને ૭ વાર ધોયલું ઘી ૩ ભાગ તેના મલમ કરી લગાડે.

૮૩–હરસ—કુકડવેલના ફળના બીની લેપડી કરી ત્રણ દીસ હરસ પર મુકે.

૮૪–મુળ વ્યાધી–હરસ માટે—દરદીએ રોજ સહવારે જુંમ ખે ૧ સોનેરી કેરુ માખણ સાથે ખાવું.

૮૫–હરસનું લોહી–હરસનું લોહી નીકળે અથવા બીજી જગાએથી નીકળે તો કાળી દરાખ તો૦ ૦॥ દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦, ઉકાળી દીવસમાં બે વાર પીવું.

૮૬–ધુંણી હરસ માટે—ખારેકના ઠળીઆની ધુંણ મકરામાં આપવી.

૮૭–હરસ માટે=ખરેડીના પાનની લેપડી મુકવાથી હરસ ખરી પડે છે એના પાનમાં નવટાંક લઇ તેને પાણી સાથે મસળી રસ કાઢી ચાર મરીના દાણા નાંખી પીવાય છે.

૮૮–હરસ માટે—ખડીઓખાર, સાહજીરૂ, કળીચુનો. મોરથુથુ સંભાગે લઇ લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ખરળ કરે ને મસાપર લગાડે તો જરૂર મસા ખરી પડે.

૮૯–ખોરાક=જુદા જુદા દરદીને જુદી જુદી ખાવાની ચીજ માફક ન આવવાથી હરસનું જોર વધે છે. માટે જે દરદીને જે ખોરાક ન આવે તે છોડી દેવા.

ઝાડો સાફ લાવવાની પહેલી જરૂર છે. રોજ ઝાડો નરમ અને સાફ લાવવો જોઇએ.

૯૦—ગુદાના હરસ માટે=સુંઠ ૧] ભાગ, ખડીઓખાર (ટંકણ-ખાર) સોહાગી ૦ા ભાગ એનુ ચુરણ ૦ા તો. રોજ બે વાર ખાય અને એ બંધે વસાણા પાણીમાં ઘસી મસા ઉપર લગાડે.

૯૧—૧૫) વરસનું જુનું ઘી હરસને લગાડે.

૯૨—હરસનો મલમ=ખડીઓખાર અને નવસાર, ઘી ૧૦૮ વાર ધોયલું હોય તેમાં મેળવી ૧) માસ લગાડે.

૯૩—ગરમાળાના ૫) પાન ૭) મરી સાથ, સાકરના પાણીમાં મેળવી રોજ બે વાર ખાવાં.

૯૪—ગુણપાટના કોડળાની રાખ, ગળો સત્વ. રાતુ નાગ કેસર સંભાગે બે આની ભાર ચુરણ માખન અને સાકર સાથ રોજ ૨] વાર ખાય.

૯૫+૯૬=પારો અને અમલ સારો ગંધક મરી સંભાગે મેળવી કાજલ બનાવે તેને ૫) તો૦ ઘીમાં મેળવે. ૧) વેહેંત પોહળો અને અરધો હાથ લાંબો કપડાંનો કટકો લઇ તેમાં મેળવી કાકડો બનાવે. એક નાકેથી તેને ચીપીઆ વડી પકડવો; બીજે નાકેથી સળગાવવો: તેલ તપકે તે એકઠુ કરવું. સુરોખાર, વજ, મનસીલ, સુગર લેડ દરેક ૧] વાલનું ચુરણ એ તેલમાં મેળવે, મલમ બનાવી લગાડે તો ખુની, તેમજ બાડીના મસા નરમ પડે.

૯૭—કડવી ગીસોડી અથવા કડવી તુંબરીને એક રાત પાણીમાં રાખે તે પાણીમાં નવસાર નાખી, ૨) માસ સુધી એ પાણી મસાને લગાડે.

૯૮—હરસનું લોહી પડતું હોય તો ગંધક વાલ ૮ તથા ફટકી વાલ ૨) પાણી સાથ ફાકવી ને ઉપરથી દુધ પીવું.

૯૯—ગંધકનું તેલ—સોધેલા ગધકને દુધમાં ઉકાળી તેનું દહીં કરી ઘી બનાવવું. તે ગંધકનું તેલ કહેવાય છે.

ગંધકને શુધ્ધ કરવો—એક તપેલીમાં ઠંડું દુધ મુકવું. ઉપર ધોળો કટકો દુધને લાગે નહી તેવી રીતે બાંધવો. લુગડાં ઉપર ગંધકનો ભુકો નાંખવો. તે ઉપર ઢાંકણુ ઞતું ઢાંકવું. ઢાંકના ઉપર દેંગાર મુકવો. ગંધક તપી, પાતલી થઇ દુધમાં પડશે. બાકી કચરો કપડાં ઉપર રહી જશે, આ ગંધક શુધ થએલો ગણાય છે.

૧૦૦—હરસના મસાવાળા દરદીએ ગંધક, મીઠીઆવળ (સુના-મુખી) અને ગુલાબની સુકી કળી સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦ાા તોલો દીવસમાં બે વાર મધ સાથે ચાટણ કરે અથવા રાતરે સુતી વેળા રૂ૦ ૧) ભાર સુધી રોજ ખાવું.

૧૦૧—હરસના દરદીએ ગંધક પાક (Confeotion snlphur) મરી પાક (Confeotion pepper) ચાલુ ખાવામાં લેવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦૨—હરસ સફરાના હોય તે માટે—ગલગોટાના ફુલ ાા અથવા ાા તોલો સાકર સાથે મેળવી સવારે રોજ ખાય. અથવા એના ગુલકન બનાવી ખાય. અથવા પાનનો રસ ૧ તોલો પીએ.

૧૦૩—હરસ માટે—ગધેડાના લીડવાં .પાણીમાં ભીંજવે, ઉપરનું નીતરૂં પાણી દહીં સાથ પાવામાં લેવું.

૧૦૪—મસા હરસના માટે—ગળીનો ભુકો દાબે તો લોહી બંધ થાય.

૧૦૫—હ સના મસા મટે—જુના ગોળ સાથે હરડે ખાવી.

(જુનો ગોળ રસાયણ રૂપ છે. ત્રણ વરસનો ગોળ ઘણો સારો છે. મધની ગેરહાજરીમા જુનો ગોળ ચાલે છે.)

૧૦૬—મસા હરસના મટે—મસા ગરમીથી થાય તો લોહી પડે, રસ વીકારના હોય તો પરૂ અથવા આમ પડે, વા વાકારના હોય તો સુકા હોય પણ દરદ કરે. ગુગલ ચોખ્ખો ચલકતો દશ તોલા લઇ પાણીમાં પીગલાવે અને ગાળે, તેમાં મત્ર અને સાકર દરેક પચીસ તોલા નાખી ચાસણી બનાવે. તેમા મોટી હરડે ૪ તોલા નાખી રસપાક બનાવ તેમાંથી ાા તોલો રોજ બેવાર ખાવો.

૧૦૭—હરસનુ લોહી નરમ પડે —ગળજીભીનો રસ બે તોલા પીવો.

૧૦૮—હરસ દરેક જાતના સારા થાય—ગરમારાના પાન પાંચ, મરી નંગ ૭ ને શેર પાણી સાથ જેમ ભાંગ ઘુંટે તેમ ઘુંટી ાા તોલો ગોળ મેળવી રોજ સવારે પીવું. જો હરસનો જોર વધારે હોય તો દીવસમાં ત્રણ વાર પીવું અથવા પાનનો રસ ૧ા તો. ગોળ સાથ લેવો.

૧૦૯—હરસના મસા માટે=ગલોડી ૪) પગુ જાનવાર જે સાપબા-મનીના જેવું હોય છે તેનું તેલ લગાડવું.

૧૧૦—ગળકાના વેલા કડવા અને મીઠા આવે છે.

હરસ ખરી પડે—કડવા ગળકા અને જાણુવરોના સીંગડા ઉપરની મુરદાળ છોળ (ખોપડો) નો ધુમાડો હરસ ઉપર લેવાથી હરસની ગાંઠ (ગલોડી) નીકળી પડે.

૧૧૧—સુરણ સુકેવલું ૪) તો. ચિત્રાનું મુળ ૨) તો. હીમજી હરડે ાા તો. સુંઠ ાા તો, પીપર ા, તો ગોળ આઠ તોલા એનો પાક બનાવી ૧) પૈસાભાર રોજ ૨ વાર ખાએ.

૧૧૨=ચિત્રાના મૂળ, ઇંદ્રજવ સિંધવ, મરી, સુંઠ કનજના બી. સંભાગે ૧ા તો. દહી સાથ ખાય, ઉપરથી દહીં ખાય અથવા છાસ પીએ.

૧૧૩=ચંગીમાથ નામનું ઘાસ ચોરવાડ ગામમાં થાય છે. તેને તળીએ જમીનની અંદર દાણો થાય છે, તે દાણો ખાવામાં આવે છે. તે ઘાસના રસ તથા પાનની લેબડી હરસને લગાડે.

૧૧૪=ધુંઈ ચીમચીડીનો છેડ અથવા સુકેલો દેડકો, વાગ વાગ-બાનો છેડ એમાંની એક ચીજની ધુમ્ર આપવી.

૧૧૫-મસા ખરી પડે—ચણોઠી, ફુગાસપાપડો દરેક પાંચ તોલા સાથે નીપાળગોટો, વચનાક, સીંદુર એ સઘળાને થઅુના રસમાં ખરળ કરી મસા પર લગાડે.

૧૧૬-મુળ વ્યાધી-હરસ ખરી પડે—કાળો ચીત્રો, ટંકણખાર, લાખ, ગોળ સંભાગે મેળવી હરસપર લેપકી મુકે તો હરસ ખરી પડે (આ ઇલાજ ઘણાંગોને જાણીતો છે.)

૧૧૭-હરસને ફાયદો કરે—ભુંજેલા ચણાના દાળીઆ રોજ સવારે બે તોલા ખાય અથવા પાણીની તરસ લાગે ત્યારે દાળીઆ બે તોલા ખાય અથવા બેન દાળઆજ ખાઇને પેટ ભરે, બીજું કશું ખાય નહીં તો ઘણો ફાયદો થાય.

૧૧૮=મલમ. હરસ માટે=ચીકણી સોપારી, કાથો રસોત એલચી, અફીણ એકેક તો. ઢોરવું ગાયનુ ઘી લઇ તેમાં મેળવી લગાડે.

૧૧૯=ચીતના છાલને રસ ૧) તો. ઘી.માં રોજ ખાય.

૧૨૦=ચીની કબાલાના ૧૫ દાણા પાણી સાથે પીવા.

૧૨૧=ચિત્રાનું મુળ દુધમાં નાખી દહીં બનાવે, તે દહી તેના છાસ અથવા તેનુ ઘી સેવન કરે: જઠરાગ્ની વધે. હરસ મટે. માટીના વાસણમાં ભારંગીણીનો રસ ચોપડવો. તેમાં છાસ રાત્ર ભરવી, અને સવારે પીવી, ૧૫) દીવસ ચાલુ પીવી.

૧૨૨=થોડા દીનમાં હરસ મટે—ચિત્રો, સિંધાલુણ, કરંજ, ઇંદ્રજવ, બકાન લીંબના પાન, સંભાગે ચુરણ ૧ા તો. અથવા ૧ા તો. છાસ સાથે રોજ બે વાર લેવો. આ ઇલાજ ખાસ અજમાવાની ભલામણ છે.

૧૨૩=બ્રહ્મચારી બાવા આતમારામની ખાસ ભલામણનો ઇલાજ મળેલો=ચિત્રાની જડ, ઇંદ્રજવ, સીંધવ, સુંઠ, મરી, કનજના બી. સંભાગે ચુરણ ૧) થી ૧ા તો. છાસ અથવા દહી સાથ રોજ બે વાર ખાય.

૧૨૪=ધુંઇ મેહેર કચરાની ધુંમ રોજ બે વાર લીએ, ધુંઇ લીધા પછી એળીઆના પાણીનું પોતું હરસપર મુકે.

ઝહેર કચરાને, અફીમ સાથ ઘસીને લગાડે.

૧૨૫=જવાસાના ફુલની સેકડી મુકે.

૧૨૬=હરસ માટે જામનું સેવન કરવું ઘણું સારૂં છે.

૧૨૭=ગાજાની ઝાડીને અથવા મુળને ઘસીને બરાબર કોરાં કાદવના વાસણમાં લગાડીને તેમાં દુધ નાખે. એક રાતમાં તે દહીં થશે તે બલવાન દરદીને ખવાડવું થોડા દીવસ ખાવું. દહીં ખાવામાં આવે તો હરસ નાબુદ થાય

૧૨૮=હરસ માટે—છાશ રંગ બદલે ત્યાં સુધી તેમાં કંકુ મેળવે, તે છાશ નરણે ક પીવી

૧૨૯=બબુલ ઝાડની છાલ પાણીમાં મુકી તડકે અને ઝાકળમાં ૮ દીન રાખે; તે પાણી ઉકાળે અને પીવામાં લીએ.

૧૩૦=હરસનું લોહી જાય તે માટે—જાયફળ કોતરીને તેમાં એક ટાંક અફીણ ભરે. જાયફળનું મોંઢુ બંધ કરે. ધતુરાનાં ડીંડવામાં તે જાયફળ મુકી તે ડીંડવું બંધ કરે અને તે ડીંડવાને ઘઉંના આટાથી કપડ છાણ કરે અને દેગાચમાં મુકે, આટો બળીને કાળો થાય તે કાઢી લીએ આ જાયફળનો ખરલ કરી તેમાંથી ૪ ચોખાપુર ૧ દરદીને રોજ ચોખાના પાણીમાં આપે તો લોહી બંધ થાય.

૧૩૧=મસા—હરસના મસાને ઠંડા પાણીની પીચકારીથી વારંવાર ધોવાથી અથવા બને તો ઠંડા પાણીમાં રૂ ભીંજવી મસા ઉપર દાબવાથી લોહી નરમ પડે છે.

હરસનું લોહી કળતર, દુઃખાવો મટે—૦॥ તોલો જીરાંની ફાકી પાણી સાથે લેવી

૧૩૨—ચમાર દુધેલીના પાન વાટે તેનો રસ ૧) તો૦ ગાયના ઘી સાથે રોજ સવારે ૭ દીન ખાય પછી ચોખાની ખીર બનાવી ગાયના ઘી સાથ રોજ ખાવી.

૧૩૩—દુધ ૦॥ સેરમાં લીંબુની ૧ ચીર નિચવી તરત પીવું. અથવા દહીંનું નીતરૂં પાણી ૦॥ સેર પીવાથી. અગન તરત બંધ થાય.

૧૩૪—ત્રિફળાં સરપખાના મુળ, નવસાર સંભાગે ચુરણ ૦॥ તો૦ ગાયના ઘી સાથ ખાય. હર્ષ અને બરોળ મટે.

૧૩૫—ચમાર દુધેળીને ૨) તો૦ ઘીમાં તળીને ૭ દીન ખાય તો લોહી હમેશ માટે બંધ થાય. આ ઇલાજ સર્વોતમ છે.

૧૩૬—હીંઢીઆ થુવરને પાપટ સેકે તેમ ઉગાર પર સેકીને રસ કાઢે તેમાં જાયફળ, એળીઓ, સમુદ્ર ફીણ મેળવી લેપ કરે. કાંઠમાં ગાંઠ થાય તેને બી એ લગાડે.

૧૩૭—માણુસનો નખને સીસીમાં પેક કરે, તે સીસાને ચાવલ મુકતા હોય તેમાં મુકે: સરૂઆતમાંજ તે સીસી ચાવલમાં મુકે. ચાવલ પેક અને બફાઈ ને બંદા પડે ત્યારે સીસી કાઢે, તેમાં બનેલું તેલ હરસને લગાડે તો મસાખરી પડે. તેલની અગન ન ખમાએ તો આમળી અને કાંમદાના પાનની થંદી લેપડી અથવા દહી મુકે.

૧૩૮—પીલુ નામનુ ઝાડ છે તેના તેલના પોતાં હરસ પર મુકે તો દુખાવો નરમ પડે, અને વૈદની અથવા એ- ઈલાજ કરનારની નામના થાય.

૧૩૯—હરસ માટે આસવ= પીલુ (ઝાહાડ) નો રસ ૨૫ાા શેર પાણી મળ કરે તેરી બરણીમાં નાખે.

ધાવડીના ફુલ, આંમળાં, ખજુર દરેક ૮ તોળ કાલી ટ, ઈંદ્રજવ, ધમાસો, મરી, પીપર, નાગ સુઠ, અમ્લેવેતસ, એલચી, ઘેનુ મુરબ, લતી લવંગ, દરેક ન, પીપરીમળ, વાય વડીંગ, ચિત્રા દરેક ૪] તો. ગોળ ૧૪] તોળ એ બધાને મેળવી બરણીનું મોઢું જમીન પર દેખાતું રાખે તેના ઉપર તડકો પડવા દીએ. ૧૫] દીવસ પછી ખાયાને, ફીણ થતુ અટકે અથવા અવાજ થતો બંધ થાય અથવા વાસણના મોઢા આગળ બળી રાખેલ તે બુજાઈ જાય નહીં. ત્યારે આસવ થયેલા જાણવો.

૧૪૦ ધુંઇ રસ—હરસ ઉપર તમાકુની લેપડી મુકવી.

૧૪૧ હરસ માટે—ટંકનખાર, હાથીદાંત દરેક ૦। તોલો લઇને તેનો ધુમાડો આપવો. આથી હરસ સારો થાય છે.

૧૪૨ હરસના મસા—હરસના મસા માટે કાળા તલ, ગાયનું માખણ સાકર અકેક પઇસા ભાર રોજ ખાવું.

૧૪૩ ૧૪૪—હરસના દરદ માટે—જંગલી તુલસીના પાનરાં દહીં સાથે ૭ દવસ ખવામાં લે છે.

૧૪૫= રસના મસા બહુ અકરસાટ કરે તો ટંકણખાર, કાથો, ગંધક, દરેક ૦। તો. ઘી ૨ાા તોલાનો મલમ કરી લગાડે.

૧૪૬- રસના મસા ખરી પડે—ચીત્રક, ટંકનખાર. ગોળ, હળદર સંભાગે મળતી હરસ પર લગાડે.

૧૪૭–કોડો કાગજ. હરસનું લોહી—એ માટે તલ ઉપયોગી છે. તલનો ઉકાળો કરી પીવો અથવા લાડુ બનાવી ખાવો. ગર્ભવંતી સ્ત્રીને તલ ઘણા જથામાં લેવાથી અડચણ થાય છે.

૧૪૮–હરસ—તુવરની દાળમાં હાંડો ગાંઠીઓ બાફેલા જથામાં સુકવવો. પાણીમાં ઘસી લેપ કરવો. હરસ નરમ પડી મસ્સા તરત બંધ થશે

૧૪૯–હરસ માટે—તેલ અને નાગકેસર સંભાગે ખાવાથી હરસને ફાયદો છે માખણ સાથે નાગકેસર ખાવાથી લોહી બંધ થાય છે.

૧૫૦+૧૫૧–હરસ માટે—દાયલ થુઅરના લાલ (ડાંડવાં ટોડવાં) નો રસ બે તોલા રોજ બે વાર ૩ દીવસ પીએ તો હરસ નરમ પડે. ને ૭ દીવસ પીએ તો મસા ફરી ઉપડે નહીં.

હરસ માટે—નાગકેશરના બીજ, ઈંદર જવ, રસવંતી સંભાગે ચુરણ કરી દહીંની ભરી ચોખાના ધુણ સાથે ૭ દીવસ સુધી ખાવું.

૧૫૨–હરસનું લોહી બંધ પડે—નાગલી દૃધેલીના પાન ૪ તોલા ઘીમાં તળી ખાય તો તત્કાળ લોહી બંધ થાય.

૧૫૩–હરસ માટે—નાગ કેશર, સાકર સંભાગે મેળવી ા તોલો પાણી સાથે સવાર સાંજ ખાવું.

૧૫૪+૧૫૫–હરસ માટે—લીલું કોપરૂં અને સાકર ચાવી ખાવું.

૧૫૬–હરસનું પડતું લોહી તરત નરમ પડે—નાળીએરના ઉપરની ચોટલી અથવા તેનું આખું છોડું બાળી તેની રાખ કરી તે રાખ વાલ બે લઈ દહી યા મલાઈ સાથે ખાવી. ગુણ ન માલમ પડે તો રાખ ૪ વાલ લેવી.

૧૫૭–ધુંઈ—ઝરડીઆના બીનો ધુમાડો આપે.

હરસ જાય—ાા તોલો ધાણાં છુંદી પાણીમાં ભીંજવવાં. તે પાણી પતાસાં સાથે પીવું.

૧૫૮–હરસ માટે—ખાખા તથા બનફસા દરેક ૦ તોલો છુંદી પાણી સાથ પીવા. શરીરના ઝીણા મસા તથા તલ ઉપર પાણા વાટીને લેપડી મુકે તો તે નીકળી જાય.

૧૫૯–હરસનું લોહી બંધ પડે—નાગલી દૃધેલીના પાન ૪ તોલા ઘીમાં તળી ખાય તો તત્કાળ લોહી બંધ થાય એનો ભુકો પણ ભતામાં વપરાય છે.

છલાપાલાનો ભુકો બનાવવાની રીત—જે છાલાપાલા ચોમાસામાંજ મળે છે તેને સુકવી રાખવા કરતાં તેની ચટણી બનાવીને

નીકળે એટલો રસ કહાડી તે રસ તડકે સુકવી ભુકો કરી રાખવો. અને તેનો ફાવે ત્યારે ઉપયોગ કરવો.

૧૬૦—હરસ માટે દારૂ—ગોળનો દારૂ—સુંઠ ૧ શેર, હરડે ૧ સેર, જુનો ગોળ બશેર, પાણી ૬ શેર મેળવીને તાંબાના વાસણમાં પેક કરી ઘોડાની લીડમાં ૧૫ દીવસ દાટે, પછી જેમ સરાબ ગાળે તેમ તેને જંતરથી ગાળે. એ ગાળેલા દારૂમાં બે વાલ કસ્તુરી મેળવે. દારૂ પાંચ તોલા અને ગુલાબજળ ૪ તોલા મેળવીને દરરોજ ૭ વાર પાએ.

૧૬૧—હરસના મસાનું લોહી પડતું હોય ત્યારે ટાડા પાણી ૦ા શેરની પીચકારી સફરામાં રોજ લેવી. એથી અંદરના ભાગમાં લોહી ફરતું થાય છે, અને તેથી મસા બધાતા નથી. અને ઝાડો આવે ત્યારે કનઝવું પડે નહીં.

૧૬૨—ફટકડી એરંડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૧૬૩—હરસને ફાયદો કરે—બોરબનોટીની રાખ, સફેદ કાથો, સંભાગે લઇ થયમાં મેળવી હરસ પર લગાડે.

૧૬૪—રસ વીકારના મસામાંથી આમ અને પરૂ પડે છે.

વા વીકારના મસા સુકા હોય ત્યારે ફક્ત દરદ થયા કરે છે.

ધુંધ બાવળની સુકી પાલી અને ઉંદરના લીંડીની ભુકીને દેવતા ઉપર મુકી તેના ઉપર કાણવાળું નાનું કુંડું ઉંધુ મુકવું. ૨) આંગળી જાય એટલું કાણું કુંડને વચમાંથી કરવું આ કોતરેલા ભાગ ઉપર સફેરો મુકીને હરસ ઉપર ધુંધ લગાડવી. એ મુજબ દીવસમાં ત્રણ વાર સાત દીવસ ધુંધ આપવી.

૧૬૫—ધુંધ ઘોડાના બાળની ધુંધ આપવાથી હરસના મસા મટે છે.

૧૬૬—નાગડ (સભાલુ) ના પાનનું ચુરણ ૦ા તોલા ગોળ સાથ ખાવ.

૧૬૭—મોચરીગજુના નાના ફુલને કોડીઆમાં નાખી દેપડ બંદ કરે; તેને બાળુસા સળગાવી ચુરણ બનાવે. ૧] તેની બાર ચુરણ કાપુરી પાન સાથે રોજ ૩] વાર ૧૪ દીન ખાય. આથી શરીરે શક્તી આવે, લોહી સુધરે, હરસ મટે, દસ્તાન અટકાવે. દરેક જગાથી નીકળતું લોહી બંધ પડે.

રસવંતી, મંગબાર, એકેક તોલો, માયા નવસાર દરેક ૦ા તોલ મુળાના રસ સાથ ચાની બોર જેવડી ગોળી બનાવે રોજ ૨) ગોળી ખાય.

૧૬૮—મોચરીગજુના મળની છાલ છા[illegible]ં સુકવેલીનું ચુરણ ૧] વાલ રોજ ૩) વાર લીએ.

૧૬૯—ભારંગીના મૂળ ૧) તો. પાણી ૫) તો મેળવી રોજ ૩) વાર પીવું. ખોરાકમાં ફક્ત છાસ એથી લેવી. હસ નિરમળ થાય.

૧૭૦+૧૭૧-બીલામુ ૧) નંગ, આમળી ૫) તો૦ પાણી સાથ વાટી પીવું. બીલામાની ગરમી આમળીથી દુર છે.

૧૭૨-હરસ માટે—મનસીલ તોલા ૧૦, આકડાનું દૂધ તોલા ૮૦ તેલ તોલા ૨૦, હળદર તોલા ૧૦, એ સરવેને ઉકાળી તેનું તેલ બનાવી હરસ પર લગાડે.

૧૭૩-મસા શરીર ઉપરના ખરી પડે—મીઠું ને કેવાનું પાણી મેળવી લગાડે.

૧૭૪-હરસનું લોહી બંધ થાય—મુળાના પાનનો રસ એક તોલો તેમાં એક રતી ગધકના ફુલ મેળવી પીએ.

૧૭૫-હરસ તરત મટે—મુળાના કંદ અને પાન વચેનો લીલો ભાગ ખુંદી તેનો રસ બે તોલા ૨) તોલો ઘી સાથે મેળવી સવારે પીવો.

૧૭૬—મસાં સુકા, જે દરદ કરે પણ જેમાંથી લોહી નીકળે નહીં તે માટે કલાજ મરી ૧૫ તોલા, સુવા ૨ શેર ખાંડીને મધ સાથે મેળવી પાક બનાવી ગળવો. રોજ બે વાર ના થી ૧ તોલો લેવો.

૧૭૭-હરસ માટે—ખાવાનું મીઠું ધુપેલમાં મેળવી લગાડવું.

૧૭૮-હરસ માટે—મોરથુથુ અને ટંકણખાર દરેક તો. ૧ લઇ બાંધેને વાટી ૩ દીવસ લેપડી કરે તો મસા તુટી પડે. પછી સારી થાય ત્યાંથી તેનો લેપડી કરે (આ ઇલાજ આકરો છે)

૧૭૯+૧૮૦—હરસનો મલમ—મીણ ૧ તોલો ઘી ૪ તેલા, માથા અને મીઠું ૧ તોલો એનો મલમ બનાવી હરસ પર રોજ બે વાર લગાડે તો હરસ ઝરી જાય.

૧૮૧+૧૮૨=હરસ મટે—બે તોલા મઠને બુડતાં પાણીમાં એક રાત ભીંજવે, સવારે તે મઠને ઘી અને જીરામાં વઘારી ભુખે પેટે ખાય, ૩ દીવસમાં ફાયદો થાય.

૧૮૩-રતનજોતના ફુળની લેપડી હરસ પર મુકે.

૧૮૪—નાકમાં મસા, નાકમાં કીડા—રાળ તોલો ૧, ગાયનું ઘી શેર ૦।, કકડાવીને ૭ ટીપાં નાંકમા દીન ૧૪ સુધી મુકવાં.

૧૮૫-હર્ષ—બલોહોર. લોહી જામેલું—રગત રોહીડાને ગાયના મુતરમાં ઘસી પીવું અથવા ચુરણ ઘીમાં લેવું.

૧૮૬—હરસ માટે—રસમતી અને ગરમાળાનો ગર સંભાગે જુના ગોળમાં મેળવી લગાડે અને એક વાલની ગોળી કરી રોજ એક ગોળી ત્રણ વાર ખાય રસપાટને નામે કલકત્તામાં એ દવા ઓળખાય છે.

૧૮૭—સરમાકે ઝાડ—રીસામણી-લજામણું-બાજવરધી, હરસ માટે એની લેપડી મસા પર મુકે તો મસા નરમ પડે.

૧૮૮—હરસ માટે—રસમતીનો ઘસાડો હરસ પર લગાડે તો પેહેલાં લોહી નીકળે પછી મસા સુકાઇ જાય. રસમતી બે રતી રોજ બે વાર ખાવી.

રસમતીની બનાવટ—દારૂ એક તોલો અને લીલી હળદર મેળવી બારીક કરવી, તેમાં તેના વજનથી આઠ ઘણું પાણી નાખી ઉકાળવું, અરધું પાણી બળી રહ્યા પછી આઠ ઘણું (૮ તોલા) દુધ નાખી ઉકાળવું પ્રવાહી સઘળું બાળી નાખવું.

૧૮૯—રીસામણી (લજામણુ) નો રસ ૨) તો. ઘી સાથ લેવો. મનસીલ, હળદર લવંગ ગજપીપર એક તોલો. ગજવેલ ૦। તો. પાણીમાં ઘસી ૧૪ દીન દર્દ પર લગાડે.

૧૯૦—જાદુઇ અસર કરનાર ઇલાજ—રસવંતી ૧) વાલ પાણીમાં મેળવી કપડેથી ગાળે, ને મધ અથવા સાકર સાથ રોજ બે વાર ખાય. લોહી પડીઆ પછી આ ઇલાજ શરૂ થાય તો જાદુઇ અસર દેખાય. દવા થોડી છે દરદીએ દવામાં ફેરવું નહીં.

૧૯૧—હરસ માટે—વાડીમાં જમ લીંબુના ઝાડ ઉપરથી ૭ લીંબુ આતવારને દીવસે લાવે. રોજ એક લીંબુ ૭ દીવસ સુધી કરી ચુસે, તો હરસનું લોહી બંધ થાય.

૧૯૨—દીવેલાનું તેલ મસા ઉપર જરુર લગાડવું. મસાસમા એ જાણી તો ઇલાજ છે, ઠંડક આપે છે અને મસા ચીમળાઇ જાય છે.

૧૯૩—હરસ—૧ તોલા લીમડાના તેલમાં ૧ વાલ કપુર મેળવીને તેનું એક ટીપું પતાસામાં મેળવી રોજ સવાર સાત દીવસ ખાવાથી મસા સારા થાય છે.

૧૯૪—હરસ માટે—લીમડાના ૨૧ પાનને ફોતરા વગરની મગની દાળ સાથ વાટી તેના વડા બનાવી ઘીમાં તળીને ૨૧ દીન સુધી રોજ ખાવાં. સબ્રનુ મીઠું ખાવું નહીં, સીંધવ થોડા ખાવા.

૧૯૫—હરસનું લોહી બંધ થાય, અકસ્માત નામ પડે—લીમડાના પાનનો રસ એક તોલો, ઘી સાકર સાથે મેલવી પાંચ દીન પીવો.

૧૯૬–૧૯૭—ધુમાડી—લસણના છોડાં (ફોતરાં) ભેસના સીંગડાની છોડ, પક્ષી ચામચીડીઆની અઘાર, હાથી દાંતનો વેહર, માછલાના

ભીંગરાં, એમાંથી કોઇ બી એક લેવું. જમીનમાં બે વેંત ઉંડો ખાડો, ખણી તેમાં દેવતા મુકી તે ઉપર ઉપલો ભુકો ૧ તોલો યા વધુ મુકવો. ખાડા ઉપર ઉઠોણી અથવા ધુંટીનું પડ મુકવું, અને ઉપર એવી રીતે ચપટ બેસવું કે સઘળી ધુંઈ ગુદાને લાગે. ૦૫ કલાક ધુંઇ લેવી.

હથ ખરી પડે—લીંબોડીનું મગજ તેલમાં તળે. અને મોરથુથુમાં મેળવે અને ઘી સાથે મેળવી લગાડે.

૧૯૯—લીંબોલી, જુની સોપારી, ઘોડાના નખ એની ગોળી બનાવે, પાણીમા ઘસી લગાડે.

૨૦૦—ઈમલાના ૨૧) પાન મગની દાળ સાથે મેળવી ભજીઆં કરી ૨૧) દીન ખાય. ભજીઆમાં કોઇ જાતનો મસાલો નહીં નાંખવો. ખોરાકમાં ભાત અને ખવાય એટલી છાસ બીજુ કાંઇ નહીં.

૨૦૧—લીમડાના તેલમાં ગંધક સમાયલો છે, તેના ગુણ ચાલ-મોગરા તેલ સાર્સાપરેલા, અને કાદલીવરના જેવા છે. લીમડાનું તેલ ૨ વાર ૨.૦૪ પીવાથી કરોળીઓ અને બધ જાતના ચામડીના દરદો મટે.

૨૦૨—૨૦૩—બનાસા અને લીંબોડીના ઠળીઆને વાટી ચોખાના કળ-સીઆમાં માનુ રાખી તેમા મુકે: પાતાળ જંતરથી તેલ કાઢે. ૧૫) છાણાના ઢગારા કરે. તેલ નિકળે તેના ૩) ટીપાં ઘીમાકરે સાથે ખાય.

૨૦૪—સરા મરચાં, કાંદા ગોળ, કેરાંનુ અથાણું વગેરે એ ખાવાથી હરસનુ જોર વધે છે,

૨૦૫—ગુદાની ત્રીજી વળીમાં હરસ હોય, બહાર દેખાય નહીં પણ કુટ આવે તે માટે=કાળી દરાખ, સોનામુખી, ત્રાંબાની ખટાઇ, ત્રીફળાં, ઈંદ્રજવ વાવડંગ ૧) ૧) તો. ભાડી પાણી ના શેરમાં ૧) રાત ભીંજવવું. સવારે ગાળી ૨) તો. ગોળ નાખે. રોજ ૧) વાર ૩) દીન પીવું. મસા અંદરના હોય ને લોહી પડે તે મટે.

૨૦૬—વડની છાલ ખાવાથી લોહી પડતું અટકે છે.

અથવા વડની કુમળી રેખા સહવારે ખાવી.

૨૦૭—ધુંઈ હરસ માટે—વછનાગ વેલાના પાનની ધુંમ લેવાથી હરસ મટે હરસ જો બહાર નીકળે। હોય તો કરમાઈ જાય.

૨૦૮—હરસ મટે—જુવારના ખેતરમાં વછનાગ થાય છે. એના પાતરાની લેપડી સફરા ઉપર મુવાથી લોહી બંધ પડે છે.

હરસ માટે—વસંતવેલો જાતે ઘણો ઠંડો છે. એના પાંદડાંનો રસ કાઢી કાદવના કોડીઆમાં ગાખવાથી જેલી જેવો બંધાઈ જાય છે.

૨૦૯—માટે-વસંતવેલાનો રસ અને રસ સત્યાનાશીના છોડનો રસ સરખે ભાગે મેળવવો, તે ગરમ કરવાથી પાતલો રસ થશે તે બાટલીમાં ભરી મુકવાથી બગડશે નહી.

૨૧૦=હરસ માટે સુરણની ગાંઠને છોલી છીણી નાખી સુકવીને ભુકો કરવો ઘમાં તળવો, પછી ખરી સાકરના શીરામાં મેળવી એલચી, વરસ કપુર, બદામનો મગજ મેળવી ચકતા પાડવાં. ૪ તોલા દરરોજ સવારે ખાઈને દુધ પીવું. હરસવાળાં દરદીને દવા તરીકે સુરણ ઘણું ખાવું. રોટલીમાં સુરણ, શાકમાં સુરણ, પુરીમાં સુરણ ફાવે તેમ સુરણ બહું ખાવું.

૨૧૧—હરસ માટે નરવણું સુરણ ગોળ સાથે રોજ સવાર સાંજ ખાવું. સુરણ ભાગ ૯. સુઠ ૨, મરી ૧, ગોળ ૧૬ ભાગ મેળવી સવાર સાંજ ાા તોલો રોજ ખાવું.

દરેક જાતના મસા માટે ઉપલું સુરણ છે. ઝાડો કબજ હોય તો સુઠને બદલે હરડે લેવી

પીતના મસા હોય તો ઉપલાં ચુરણમાં ગોળને બદલે સાકર લેવી, હરસના મસા તથા મસાની ચુળ થાય તે માટે—સુરણ (વવ-ડતું સરણ વધારે ગુણ આપે) સુકવી, તેની ભુકી બનાવી; તેમાંથી ાા અથવા ાા તોલો અને ખાંડ ાા તોલો મેળવી દરરોજ સ-વાર સાંજ ખાવી.

૨૧૨—મસા માટે—સોમલખાર વાલ ૩. સુરોખાર વાલ ૪ સંચોરો સાજીખાર, અંદરજવ દરેક બે વાલ, એનો ભુકો લીંબુની ફાડમાં ભરવો, તેનો રસ મસાને લગાડવો લીંબુની ફાડ મસા ઉપર દીન ૩ સુધી બાંધવું. મસો નહીં ખરે અને ફાયદો નહી જણાય તો ખુશબોવાળા રાંધેલા ચાવલ અને ખાંડ તે ઉપર બાંધે. ઇલાજ આકરોછે.

૨૧૩—હરસના મસા ઉપર લગાડે તો ખરી પડે—સઘેસરાનું મુળીઉં, કળી ચુનામાં ઉકાળીને પછી તે મુળીઆને ઘી સાથ ઘસીને મસા ઉપર લગાડે.

૨૧૪—આકડા સુરણનુ ચુરણ, તેલ અને સીંધવ મેળવાને રોજ ખાવું.

૨૧૫—સુરણ ૮ ભાગ મરી ૧ ભાગ, સુંઠ ૨] ભાગ, ચીત્રા ૪ ભાગ, ગોળ ૧૬ ભાગ, મેળવી ૧ તો રોજ ખાવું.

૨૧૬–ધુંઈ હર્ષ માટે ધુપ—નગોડ, આસંધ, ભોંયરીંગણી, લીંડી પીપર એનું ચુરણ કરી ધુણી દવાથી અંદરના હર્ષ બહાર નીકળી આવે છે, તેથી ઉપર શરગવાના મુળના રસમાં સોમલ ઘસી ૧] વાર લગાડે તો તાતકાળ નરમ પડે. બહુ સંભાળથી લગાડવું કારણ તે બહુ ઝેહેરી છે.

૨૧૭–બાવાસીરનો ઇલાજ—૧] શેર સુરણ (વગડાનું સુરણ વધારે સારૂં) બાફીને તેનો આટો બનાવવો. ગોળ જુનો ૧) શેર, (સાહજીરૂં શેર ૧ તથા પીપળ મુળ, વાયવરંગ, તમાલપત્ર, જાવંત્રી, સાંતાડીની જડ, ખુરાસાની અજમો દરેક નવનવ માસા લેઇ એ બધાનો ગોળના સીરામાં પાક બનાવી ૧] થી ૨ તોલા રોજ ખાવો.

૨૧૮–સુરણ રોજ ખાવામાં લીધુ હોય તો ધાતુ વધારે અને હરસના મસાને મટાડે છે. વગડાનુ સુરણ વધારે ગુણકારી છે.

હરસ માટે—૫ શેર કાચાં સુરણને સુકવી તેનું ચુરણ ૦॥ તોલો રોજ બેવાર થંડા પાણી સાથે ખાવુ. સુરણ બધુ પુરૂં થાય ત્યાં સુધી ખાવું.

સુરણના પાંતરાની ભાજી બનાવી રોજ બે વાર ખાએ.

સુરણનાં કટકાને ઘીમાં તળી ચાસ પાઇ મુરબ્બો બનાવી રોજ ખાએ.

૨૧૯-હરસ માટે—સુરણના કકડા ઘીમાં તળી ખાવાથી હરસ બણે પ્રકારના દૂર થાય

૨૨૦–વવરતાં સુરણનું ચુરણ ૩૨ તોલા, ચીત્રો ૧૬ તોલા, સુંઠ ૪ તોલા, મરી ૨ તોલા, એનું ચુરણ અને તેથી બમણો ગોળ મેળવી ૦॥ અથવા ૦॥। તોલો રોજ ખાવુ. એને સુરણવટીક કહે છે.

૨૨૧–બાદી—હરસનો ઇલાજ. હરસ સફરામાંથી બહાર આવે ત્યારે સોમલને સરગવાના મુળના રસમાં ઘસી લગાડે તો તરત ખરી પડે પણ દવા ઝેરી છે. સમજદાર વઇદે વાપરવી અથવા ચોલાઇની ભાજીના રસમાં સોમલને ખરળ કરે. રસ ઘણો વાપરે અને હરસને લગાડે હરસ ખેરવવાનું કામ સોમલનું છે પણ તેની અગન ઓછી કરવા માટે બીજી વસ્તુ મેળવવી પડે છે. આ ઇલાજ જોખમભરેલો છે અનુભવીથીજ થઇ શકે.

૨૨૨–મસા શરીર પરના ખરી પડે—સંચોરો અને કળીચુનો સંભાગે લઈ પાણીમાં મેળવી પીછી વડે તે મસા ઉપર લગાડે. સફરાના મસા ઉપર એ દવા લગાડવી નહીં બહુ જલદ છે.

૨૨૩—મસા શરીરપરના ખરી પડે—સંચોરો ફુળવેલો અને સભાગે કળીચુનો અને ત્રીજે ભાગે કાંદો (ડુંગરી) મેળવી લગાડે.

૨૨૪—હરસના મસા માટે—સંચોરો અને ચુનો એનો પાણીમાં મલમ કરી લગાડે તો મસો ખરી જાય.

૨૨૫—હરસના મસા ચીમરાએ—સંધેસરાની પાલાને પાણી સાથ ખુંદી લેપડા કરી સફરા ઉપર મુકે તો મસા ચીમરાએ, અને અગન નરમ પડે.

૨૨૬-હરસ માટે—સુરોખાર પાણીમાં વાટી લગાડવો તેથી હરસ નીકળી પડે છે

૨૨૭—મસા જડમુળથી જાય—સસલાંની કાપી તેના કાચા ગુરદા તરત કાચા ચાવીને ખાઇ જવા.

૨૨૮—હરસ માટે—સુરણ આખું અથવા તેના કટક કેળાના, દીવેળાના અથવા કોઇ બીજા પાદડાંમાં વીંટાળી તેના ઉપર માટીનો થર દેવો તે સુકાયને છાણામાં પકાવી લેવું (આ બનાવતને પુટપાક કહે છે.) આ માલ સુકવીને તેનું સુરણ ૦॥ તોલા, તલ અને ગોળમાં મેળવી રોજ ખાવો. (ઘણો જાણીતો ઉપાય છે) સુરણનું શાક વારંવાર ખાવું તેમાં પણ ગુણ છે.

૨૨૯—હરસ માટે સુરણ બહુ ગુણકારી છે. વવરતા સુરણને કપડછંદ કરી છાણાના છગામાં બાફી તેનું ઝેર કહાડી નાખે તેને ખમણી ભુકો કરી સુકવે અને ૦॥ થી ૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ ખાય તો હરસને બહુ ફાયદો કરે છે.

૨૩૦—હરસની ચુળ થાય તે માટે ૫ શેર સુરણ કાપી, તેની ભુકી કરી, રોજ ૦। થી ૦॥ તોલો ખાયા કરવી. ૫ શેર સુરણની ભુકી પહોંચે ત્યાં સુધી ચાલું ખાવી.

૨૩૧—હરસના દરદીએ મીઠાંને બદલે સીંધવ ખાવું.

૨૩૨—મસા સાત દીનમાં મટે— સુરોખાર, જવખાર, ટંકણખાર, સીંધવખાર, દરેક ૦॥ તોલો તેઓને મેળવી સાત ભાગ કરવા. ૧ ભાગ રોજ ૭ દીવસ સુધી પાણી સાથ ખાવો.

૨૩૩—હરસ માટે—સુંઠ ૧૨, પીપર ૮, મરી ૪, પીપળ ૧૨, ચળક ૪, તાલીસ પત્ર ૪, નાગકેસર ૨, તમાલ પત્ર ૦॥, એલચી ૧, તજ ૧, વાળો ૧, જુનો ગોળ ૧૨૦ તોલા, આ બધાનો પાક કરી તેમાંથી ૦॥ તોલા પાક પાણી સાથે જમવા પહેલા લેવો,

૨૩૪—સાકર, બરીઆળી, એલચીનું ચુરણ ફાકવું.

૨૩૫=વરીઆળીની જડ પાણીમાં ઘસી ગાળવી રાતરે રોજ પીવી. ત્રાંબાના વાસણમાં રાખેલું પાણી પછી પીવું. આથી ઝાડો સાફ થાય. ત્રંફળાં રોજ ખાવાથી હરસને ફાયદો થાય.

૨૩૬=ધુંઈ—વાંદરાની અઘાડની ધુંધ આપે.

૨૩૭=ધુંઈ લગાડ, ઉપલેટ પાણીમાં ઘસે તેમાં ૧ રતી સોમલ મેળવે. હરસ પર રોજ ૨) વાર લગાડે. ૬) દીવસ પછી કમોદ અથવા સુખવેલ ચોખાનો ભાત દહીં સાથ મેળવી મસાપર બાંધે, મસા ખરી પડે- બોરડીના મૂળના ઉકાળો હાળીમાં નાખે ને ઉપર દરદી બેસે તો ફેર આવે. વાલ, કેળુ કોળું, ખાવું નહીં.

૨૩૮=હરડે અને ગોળીઓ, માફક આવે તેટલો રોજ ખાય.

૨૩૯=હરસના મસા મટે—હરસ ૩) જાતના છે. ગરમીના એટલે લોહી નીકારના હોય તો તે ફાટે ત્યાર લોહી પડે છે.

૨૪૦=ગરમીના મસામાંથી લોહી પડે છે. જો મસાવાળો દરદી લોહીઆર હોય તેનું લોહી બંધ કરે તો બીજું દરદ થાય.

બળગમના મસામાંથી બળગમ પડે છે.

ગરમ વસ્તુ ખાવાથી મસાનું જોર વધે છે દરદીને ઠંડક જોઇએ ઝાડા રોજ સાફ અને નરમ આવવા જોઇએ.

નીચે લખેલા ઉપાયોથી મસા સારા થાય છે—

હીમજી હરડે દીવેલમાં તળેલી અને વરીયાળી સરભાગે મેળવી તેમાંથી ા તોલા ફાકી રોજ લેવી.

૨૪૧=હડતાલ ૨) તો૦ માડો ૪) તો. ઘી. ૧૦૦) વાર ધોયલું ૬ તો. મલમ કરી લગાડે. ખમી સકાય કેટલી અગન બળસે.

૨૪૨=વડના પાકા પાન જે ખરી પડે તેની રાખ તલના તેલમાં લગાડે.

૨૪૩=નવરાત્રી (નોતરાંના દીવસો) માં નવ દીવસ અપવાસ કરે. સુરણ વવાળતું હોય તો બારીને લેવું. અને સારાં સુરણના કટકા કરીનેજ લેવા. તેઓને પાણી નાખ્યા વગર પકાવવાં અંદર સિંધાલુણ, હળદર, ધાનાજીરૂ નાખે. તેલમાં પકાવે. પેત ભરતું ખાય; બીજું કાંઇ ખાય નહી. પાણી પીવાએ. હરસ માટે સુરણ પ્રાધાન્ય છે.

નવરાત્રીના વખતમાં સુરણ રસ ભર્યું રહે છે, અને વધારે ગુણ આપે છે. તેથી નવરાત્રીનો વખત વધારે સારો છે.

ચોકસ રૂતુમાં, અને દહાડાના ચોકસ વખતમાં જ્યારે વણુસપતી પુર જોરમાં આવે છે તે વખતે તેને વાપડવામાં અને કાપવામાં વિસેષ ગુણ છ.

૨૪૪=સુરણ ૧૬ તો. ચીત્રક ૮) તો૦ સુંઠ ર) તો૦ એના ચુરણને સુરણના રસ સાથ મેળવી ગોળી બનાવે. એ ગોળી હરસને જીતનાર અને જય આ નાર છે.

૨૪૫=સન્દ્રફળ હાથીના મુતરમાં ઘસી લગાડે.

૨૪૬=ધુ હિ—સાપની કાંચરી, બાળ, ખારકના બી. કડવી ડોળકીના બી. આમલીના છાલ એમાની ૧ ચીજની ધુંપ આપવી.

૨૪૭=ગોળુ ઘીમાં ઘસી મસા ઉપર લગાડવું.

૨૪૮—સરપંખાના મુળ બે આની ભાર પાણીમાં વાટી સાકેર સાથે પીવાથી નાડી બંધ થાય છે.

૨૪૯=હરસનો મલમ—હીરાદખન તોલો, ૦ાા, બોદાર ૦ા તોલો સંગજીરૂં ૦ા તોલા, કપુર ૦ાા તોલો અને માખણ ૧૪ તોલા લઇ મલમ બનાવી સારા ઉપર લગાડયાથી એ રોગ મટે છે.

૨૫૦=હરસના મસા ખરી પડે.—હીંગ ૪ વાલ, દીવેલાની મીંચ ૧૨ વાલ, લસણની કળી ૧૨ વાલ એઓને છુંદી લેપડી બનાવી મસા ઉપર બાંધે. ઘણા દીવસ બાંધે તો મસો ખરી પડે.

૨૫૨=મસા—હીરાદખન ૦ા તોલો, કાળાં મરી ૦ાા તોલો વાટી, મેળવીને ખાય, ઉપરથી છાસ શેર ૧ પીએ તો હરસ નીકળી પડે. (આ ઇલાજ ઘણો જાણીતો છે.) ૪ દીવસ આ ઇલાજ ચાલુ રાખે

૨૫૨=હરસના મસા (કફના) મટે—હળદનાં ગાંઠીઆને થુઅરના દુધમાં સાત ભાવના દઇને (સાત પત આપીને) તેને પાણીમાં ઘસી મસા ઉપર લેપ કરે.

૨૫૩=હીમજી (હીમજી હરડે) ને પાણીમાં ઘસી મસા પર લગાડે. સાથે જરા અફીણ ઘસી લીએ તો વધુ ફાયદો થાય ખોરાક સાદો લેવો.

૨૫૪=હરસ—મસાનો વ્યાધી મટે—હીમજી હરડે અને જુનો ગોળ ખાય.

૨૫૬=હરસ—૦ા તોલો સેકેલી હળદર કુમારના ગર્ભ સાથે ૭) દીન ખાવી.

૨૫૭=હરસ માટે—હલદરના ગાંઠીઆને થોરના દુધમાં ૭ પટ આપીને તેને પાણીમાં ઘસી મસા ઉપર લગાડે તો મસા મટે અથવા

હરડેની છાલ ૦ા થી ૦ા તોલો, જુનો ગોળ ૧ તોલો. એને પાણીમાં પલાળી ઘણા દીવસ સેવન કરે. ચુનો. સાજીખાર ખડીઓ ખાર, મોરથુથુ સંભાગે લઇ લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ભીંજવીને મસા ઉપર લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૨૫૮=લોહીવાળા હરસ માટે—હીરાદખણ ૨) તોલા, કહેરબા ૧ તોલો, કડવી લીંબોડીનો મગજ ૨ તોલા, બકાન, લીંબોડીનો મગજ ૧) તોલો, રસવંતી બે તોલા લેવી. કહેરબાને પહેલે ગુલાબ જળમાં પીસવું, પછી બધી ચીજ મેળવીને ચણા જેવડી ગોળી બનાવવી. ૨) ગોળી સહવારે અને ૨) ગોળી રાત્ર રોજ ખાવી

પીડા થયા વગર હરસ ખરી પડે. નીચે મુજબનું તેલ હરસને લગાડીઆ કરે

૨૫૯=ઈન્દ્રાકરી ઉપલેટ, કણેરના મૂળ, વછનાગની જડ (લાંગલી) સુંઠ, લીંડી પીપર, દાંતીના મૂળ, ચીત્રક, અરૂસા સીંધાલુણ હડતાલ. દારૂડી. મણસાલ, કડવીનાઠના બી, વાવવડંગ એકેક તોલો લેવા. ૬૪ તો તલનું તેલ, ૨૫૨ તો. ગોમુત્ર, આકડાનું દુધ ૮) તો૦ એનું તેલ બનાવે અને લગાડે તો વગર પીડાએ હરસ ખરી પડે.

૨૬૦=હલદર, કડવાં, તુરીઆંનું ચુરણ સંભાગે લઇ થુઅરના દુધમાં ૩) કલાક મેળવવું અને ઘુંટવું. ૧) તો સાંધવ મેળવવો ઘુટતાં ઘુટતાં સુકાઇ જાય તે ચુરણને ગોમુત્ર સાથ મેળવી ૧૪ દીન લગાડે.

૨૬૧—હીંગની ધુપ આપે. હીંગ ઝાડના મુળમાં મુકે તો ઝાડ મરી જાય તેમજ હરસના મુળને મારે.

હાડકું ભાંગે-હાડકું ઉતરે-મોચકાવું.

૧—હાડકું ભાગે તે જલદી સંધાએ—ગાયનું દુધ તેમાં ઘી. સાકર અને ૦ા તોલો ચાપરા લાખનું ચુરણ નાખી રોજ સહવારે પીએ તેથી હાડકું જલદી સંધાએ.

૨—હાડકું ભાંગે. હાડકું ઉતરે તે માટે લસણ, લાંખ, મધ, સાકર. ઘી મેળવી દરદી રોજ ખાએ તો જલદી સારૂં થાય.. લસણ ખાવાથી ગરમી ફુટે, જુની ફુલ્લી શરીરે થાય ત્યારે ઘી લગાડવું.

૩–ભાગેલા હાડકાં મીન ખાવાથી જલદી સંધાએ છે.

૪–મોચકાયલા ભાગ માટે—ગરમ પાણીનો સેક કરવો. ઇંડાની સફેતીમા ગેરૂ મેળવી ગરમ કરી લગાડવું પછી આસપાસ તાપ લગાડી સેકીને લેપને સુકવવો.

૫–ભાંગેલાં હાડકાંપર નાળીએર ખમનેળું, તેલ, સુકી હળદર ગરમ કરી સેક કરવાથી ફાયદો થાય.

૬–ભાગેલાં હાડકાંવાળી જગા ઉપર જેઠીમધને પાણીમાં વાટી તેની ચટણી બનાવી મુકવી.

૭–હાડકું ભાગેલું—ભાંગેલા હાડકાંને બરાબર બેસાડીને જેઠીમધની ચટણી ગરમ તેલમાં મેળવી લગાડે તે ઉપર પાટો બાંધવો, અને દરદીને જેઠીમધ ખાવામાં આપવાથી સાંધો જલદી મળી જશે.

૮–૯–હાડકું ભાંગેલું સંધાય—ઘણી જુની ઇંટને બારીક વાટી ૦। તોલો જુના દુધમાં મેળવી ચોખામાં રાંધી ખાવાથી ભાંગેલું હાડકું આપોઆપ સંધાય છે.

સંધો મેળવનાર છે—શરીરનું હાડકું ભાંગી ગયું હોય તે વેળા જેઠીમધના ઉકાળાનું સેવન ગણો વખત કરવું.

૧૦–હાડકું ભ.ગેલું જલદી સંધાય—લસણ, મધ, પીપળાની છાલ મેળવીને રોજ ખવાડવા.

૧૧–બાવળની છાલનું ચુરણ અથવા બાવળના કુમળાં પરડાનું ચુરણ ૦।। તોલા મધ સાથ ખાવું.

૧૨–ભાંગેલું હાડકું—હાડસંધીનો પાલો ૩ દીવસ બાંધે. રગત રોહીડાની છાલ પણ આ મુજબ બધાય છે.

૧૩–હાડકું ભાગેલું જલદી સંધાય—સાંધવૃક્ષની છાલ ખુંદીને ૩ દીવસ ભાંગેલાં હાડકાં ઉપર બાંધવી.

૧૪–હાડકું ભાગે તો તેને પહેલે ગોઠવવું પછી ઉપર પાણીની ધાર નાંખવી અને કપડું પાણીમાં ભીંજવી મુકવું. કળતર નરમ પડયા પછી આંખ ઉપર ઠંડા પાણીના ફટકા મારવા પછી લાલ મટોડીને પાણી સાથ મેળવીને લેપ મારવો અને કપડાનો પાટો બાંધવો. ૧૨ કલાક પછી મહુડા. મહુડાની છાલ, આમલીના પાન એઓનો ગરમ લેપ મારવો. ૨૪ કલાક પછી પાણીએ ધોયલાં ઘીમાં ચોખાનો આટો ખુબ મસળી તેનો પાટો બાંધવો. બીજા ૧૨ કલાક પછી ઉમરો, પીપળો, વડ એની છાલનો ઉકાળો કરી તે ઉકાળાથી સેક કરવો એટલે હાડકું સંધાઇ જશે.

૧૫-હાડકું જલદી સંધાય માટે આસુંદરાના ઝાડનું ચુરણ દૂધમાં પીવું.

૧૬=ઘઉં, ઘી, અને ગોળનો શીરો રોજ ખાવો.

૧૭=આવળ, ત્રીફલાં, સુંઠ, ગુંગળનું ચુરણ ખાવું.

૧૮=લેપ—ફટકીને ઇંડાની સફેદી સાથ મેળવવાથી સીમેંટ થાય છે. જે ભાંગેલા હાડકાં ઉપર લગાડવાથી મજબુતી આવે છે બાફેલી ધાભળને ફટકીના પાણીમાં બોળી ફરી પકવે તો ચીકાસ વધુ આવે તેનું સીમેંટ ભાંગેલા હાડકાં પર લગાડે.

૧૯=લેપ ભાંગેલા અથવા મોચકાયલા હાડકાં માટે—ફટકી ૧ તોલો, આંબાહળદર ૨) તોલા ઇંડાના સફેદીમાં મેળવીને તેનો લેપ લગાડવો.

૨૦=મોચકાયા પછી શરીરના સાંધામાં દુખાવો ચાલે તો મધને ઇંડાની સફેદી મેળવી મસળવું.

૨૧=લાચક માટે લેપ—કોપરું ૧) ભાગ, હળદ ૪ ભાગ ગરમ કરીને લેપ બાંધવો.

૨૨=ગુંગળનો લેપ અને રૂ બાંધવો.

૨૩=હસેસ=(શેપ ગુંદર) નો લેપ બાંધવો.

૨૪=નાળીએરનું પાણી પીવું.

૨૫=ખાંડ અને મીઠું દરેક ૦। તોલો ખાવું.

૨૬=પીપળાનું ૧) પાન ગોળ સાથ ૮ દીવસ ખાવું.

૨૭=ફટકી બે વાલ ગોળ સાથ રોજ ખાવી

૨૮=લચક માટે—તેલ મસળીને ગરમ પાણીનો સેક કરવો

૨૯=હાડગંભીર= હાડકું સડેલું હોય. ઉંડો ઘા હોય તે માટે } દેશી વાલ જે ખેતરમાં પાકે છે તેના પાનની ચટણી બનાવી તે ચટણી જખમમાં દબાએ એટલી રોજ નવી દાબવી.

મોચકાવું હાથ પગનું.

તેલ અને હળદર મેળવી મસળે. આમલીના પાન ૦। સેર, મીઠું ૧) તો. બાફે અને પાટો બાંધે. તેથી કળતર દુખાવો નરમ પડે. પાટો દીવસમાં બે વાર બદલવો (જુઓ. 'હાડકું ભાગે") સાંધા-હાથ વારંવાર ઊતરે તો તે એકવાર બરાબર બેસાડી લેપ નીચે મુજબ બાંધે. મેઠીના દાણાને આખી રાત ભીંજવે. બારીક વાટી

ખંભા ઉપર લેપ કરે. ૩ દાબી પાટા બાંધે તે, સાત દીન રહેવા દીએ, એ મુજબ ૭ વાર કરે. ચામડી બી કદાચ ફાટે અને નવી આવે.

હાડકું ફુલે.

અને સાંધા રહી જાય ત્યારે પાકાં ટીમરૂનો ગર ઘણા દીવસ લગાડે. (એના ઝાડના ગુદ ની ધુંપ લીએ તો પીસાચ દુર થાય)

હાડકું ભાંગે.

૧=બાવલની છાલ અથવા બાવળની સીંગનું ચુરણ ૦। થી ૦॥ તો. રોજ બે વાર ચાલુ ખાયા કરે.

૨+સાંધ રૂખા અથવા હાર સિંગીની છાલ બાંધવી: હાડકુ ઠેકાણે લાવી ૩) દીન રોજ નવી બાંધવી.

૩ અસુંદરાની છાલનુ ચુરણ ૦॥ તો દુધમાં ભેળવી ખવાડે અને ઘીમાં મેળવી લેપ કરવો

૪=સંધીના પાનની લેપડી મુકે તો હાડકાને જલદી બાંધે. એના પાનને તોડી ૨) કટકા કરી પછી સાથે વળગાડો તો પાછાં વળગી જસે.

૫=લેપ — એળીઓ, બોળ, ગુંગળ શેરી લુબાન ગુગ્ગર, રેવનચીનો શીંગ, મદા લાકડી, આંબા હલદ, સાજી, લોબાન એનુ ચુરણ પાણીમાં અથવા ગૌમુતરતરમાં લગાડે ઉપર ૩ બાંધે અનેલો લેપ સુકો થાય. તો સ્પીરીટ નાખવાથી પાછો નરમ થાય.

હાથી પગ.

૧=હાથી પગ માટે—બાદર વેલ, સાતુરી, ઘોડાજવ મેળવી લેપ કરે.

૨=હાથી પગ માટે એક તોલો ફીરમજ પાણીમા ભીંજવી એકજ વખત પાવાથી ફાયદો થાય.

૩=હાથી પગ, સારંગ ગાંઠ (આંતરડાંનુ ગાળીમાં ઉતરવું) ઉપર આવરના પાંતરાનું વરાળાઉ બાંધે છે.

૪=હાથી પગ માટે—નેટરની જડ સુંઠ, મરી, પીપર, કચરો, અજમો, સુવા, દેવદાર, વાયરંગ એઓનું સંભાગે ચુરણ ાા તોલા રોજ ૩ વાર ખાવું. અને એ ચુરણ પગને મસળવું ૧ ,મહીના સુધી એ ઇલાજ ચાલુ રાખવા અથવા નફ તલ રોજ બે વાર મસળે.

૫=નાગરવેલ પાનના રસમાં સિંધાલુણ મેળવી ગરમ પાણી સાથે રોજ પીવુ.

૬=આવળના પાન ખારી બાંધવાં.

૭=સાંટાડી, સુંઠ, અને સરસવનો જાડો લેપ કરવો.

૮=ધતુરો, એરંડાનું મુળ, નગોડ, સાંટાડીના મુળ, સરગવાની છાલ, સરસવ એઓના ચુરણને પાણી સાથે મેળવી બહુ જાડો લેપ કરવો.

૭=હાથી પગ, } પગે સોજો } વર ધારાનું મુળ ાા તોલો ગાયના મુતરમાં ઘસી ૧ તો. પીએ એક વરસનો સોજો હોય તે નરમ પડે.

૧૦=હાથી પગને ફાયદો થાય—કસાઇને છોડ બરૂના છોડને. મળતો છે, એને તેના ઉપર મોતી જેવાં ફુલ થાય છે. એનું મુળ ગોમુત્રમાં ઘસી સોજા ઉપર ૭ દીવસ લેપ કરે.

૧૧=હાથી પગને ફાયદો થાય—ખાખરાના મુળનો રસ સરસીઉં તેલ સંભાગે મેળવીને બે તોલા દરદી પીએ.

સાગરના ઝાડની છાલનો કાઢવો પીવો.

હરીતકી દીવેલમાં તળી ગૌમુત્ર સાથે ૭ દીવસ ખાવા.

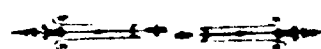
૧૨=હાથી પગ માટે—ાા તોલોં હળદર ાા તાલો ગોળ અને ગૌમુત્ર ૧ તોલો સાથે મેળવી ખાવામાં લેવું.

૧૪–હાથી પગ માટે સાપના મોંઢામાં હળદરનો ગાંઠીઓ દાબીને મુકવો. તે સાપને એક હાંલ્લીમાં મુકી કપડછંદ કરવું. જમીનમાં ૧ ખાડો ખોદવો તેમાં હાંલ્લી મુકી હાલ્લીની આસપાસ ફાફડીઓ કાંટાવાળો થુવર અથવા બાવળીયા અથવા બોરડીના કાંટા મુકવા (કુતરા કોહલા સાપને ખાઇ ન જાય માટે) ખાડો પુરી નાખી માસ ૧ પછી પેલા ગાંઠીઓ કાહાડી પાણી સાથે ઘસી હાથી પગને લગાડે.

૧૬=હાથી પગ—હળદરનું ચુરણ ગૌમુત્ર સાથે પાવું ૧ વરસનો વ્યાધી દુર થશે.

હાથી પગ.

એમાં ચરબી હોય છે તે માટે નહિ કંદ સારો છે, પાણીમાં ઘસી લગાડે એ કંદની ગોળી ખવાડે તો ઝાડો ઊળતી થાય, ઝેર નિકળી જાય. તેલ મરચાંની સખત પહરેજી છે.

પગ ચાલવાનું જોર વધે.

હરણના દુધમાં સાકરખાંડ નાખી રોજ પીએ.

પારો શરીરે ફુટી નિકળે.

૧–પારાનુ રસાયણ કાચું ખાવાથી શરીરે ફુલ્લા, ચાંદા, કોહવાટ નીકળે તે માટે ગળીના છોડને મુળ સાથ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી સવારે ભુખે પેટ ના થાં બા શેર પીએ. પછી ૧૦) ૧૦) મીનીટે તે પાણી પીએ. તેથી પીસાબ છુટે અને તેમાં કાચો પારો બહાર નીકળે. દરદીને ૧) દીનમાં આરામ થાય. જરૂર હોય તો વધુ દીવસ એ પાણી પીએ.

પીસાબ જ્યાં ભેગી કરે તો નીચે પારો જણાય.

૨–વાંસના ઝાડ પાનનો રસ પીવાથી ફાયદો થાએ.

પગની ખોડખાપણ બાલકને

બાલકના પગ જનમથી મરડાયલા હોય, અથવા છેક નાની ઉમરમાં ઊભુ રાખતાં પગ મરડાયા હોય તો, મીઠાના પાણીથી બાલકના પગ સેકવા અને સારી પેઠે મસળવા. રોજ ૩) વાર કરવું, અથવા દરીઆ આગળની ગરમ ખારી રેતીમાં દાબી રાખવા. તેલ માલિસ કરીઆ કરવું.

હાંફણુ-ખેન-દમ-સ્વાસ.

૧=હાંફણુ માટે—ફુલવેલો ટંકનખાર ૨ ભાગ, મરી ૧ ભાગ મેળવી તેમાંથી ૦। તોલો મધમાં સવાર સાંજ ખાવું.

૨=હાંફણ માટે=ટંકણાવલેહ એટલે ફટકડી ફુલવેલી ૧ ભાગ, ટંકનખાર ફુલવેલો ૨ ભાગ, મરી ૩ ભાગ, આ ત્રણુ ચીજોને મધમાં મેળવી ૦। તોલો સવાર સાંજ ખાય તો હાંફણ મટે.

૩=હાંફણ માટે—ધંતુરાના પાતરાં ૩) થી ૫) વાલ સુધી લઇ તેની બીડી બનાવી પીવામાં લે છે; જો પાતરાં ગુણ ન આપે તો ધંતુરાના બી વાપરવામાં આવે છે, હાંફણુનો હુમલો થાય કે તરત એ બીડી પીવી જોઇએ. દરદીને હાંફણનું જોર નહીં હોય ત્યાં સુધી વેળા ૧ બીડી પીવાની ટેવ રાખેતો હાંફણ તદન સારી થાય. કોઇ દરદીને આથી સુસની જણાય તો આ ઇલાજ બંધ રાખવો.

૩।=હાંફણ—જુના ગોળ ૦। તોલો સરસીયાના તેલમાં મેળવી ચાટવાથી હાંફણ નરમ પડે છે.

૩॥=હાંફણ—ગોસાઇની ભાજી ૦। શેર લેઇ તેને ॥। શેર પાણીમાં ખુબ ઉકાળી ને ચાળી ૫) તોલા દીવસમાં ત્રણવાર પીવું. તાજુ બનાવી રોજ પીવું, આ ભાજી રોજ ખાવામાં લેવી.

હાંફણ, છાતીની ખાંસી, પાસાનું બંધ થવું એ માટે ધંતુરાના પાતરાં વપરાય છે.

૩॥।=ખાંસી, હાંફણ માટે ધંતુરાના બી અને મરી સંભાગે લેવા અને આદુના રસમાં તુવરના દાણા જેવી ગોળી બનાવી દીવસમાં બે ખાવી.

૪=હાંફણ સાથ અજીરી હોય તે માટે—દેવદાર ૧ તોલો પાણી ૧૬॥ તોલા ઉકાળી, કાવાતો બનાવી તેમાંથી ૩ તોલા પીવું.

૪।=હાંફણ જાય—૦। શેર મરીને થુવર ખરસાણીના દુધમાં ડબનાં રાખી કાદવની કુલડીમાં મુકી તેને કપડછંડ કરી સુવાની નીચે ૭ દીન મુકે તેમાંથી એક મરી પેહલે દીવસે ખાવું, પછી એકેક મરી રોજ વધારતા જવું.

૪॥-બેરમાળની પાનના રસમાં વટાણા જેવી ગોળી મોંડામાં રાખવી. હાંફન ખાંસી માટે એ બહુ સારી છે.

૪॥।=હાંફણુ માટે-અરડુસીના સુકા પાંતરાનો ધુમાડો પેટમાં લેવો.

૫=હાંફણ (ખેંન) જાય—ચોખાના ધુણમાં કાળી અસ્લીનું મુળીઉ ઘસીને પીવું.

પા=હાંફણુ માટે ઇલાજ—કાળા ધંતુરાના બીને ગઉમુત્રમાં સુદ્ધ કરીને તેની ભસ્મ કરવી, તેમાંથી રતી એક પાન સાથે ખાવી,

ખાંસી અને દમ માટે—મધ અને જવનું પાણી ગુણકારી છે.

પા=દમ નરમ પડે—સુઅર કંટારીઆના ૨ પાન રોજ ખાવાં.

૬=દમ, હાંફણુ માટે—બાજરીને દુધમા ખરમોટી છાયામાં સુકવે, આ મુજબ ૭ પત આપે. તેને કાદવના વાસણુમાં મુકી મોં બંધ કરે.

જમાનમાં ખાડો ખોદી તેમા છાણા મુકે તે ઉપર પેલું વાસણ મુકી તેની આસપાસ અને ઉપર બીજાં છાણા મુકી સળગાવે અને બાજરી બળીને ચુરણુ થાય. આ બળેલી બાજરીનું ચુરણુ ા તોલો ચંડા પાણી સાથ મેળવીને રોજ ખાવું.

૭=દમ માટે બાર બગોડી પાન સાથ ખવાય છે.

૮=હાફણુ માટે—જેઠીમધ અને અકકલકરો ગંભાગે લઇ મધ સાથ ગોળા બનાવી ૧ ગોળી રોજ ૩ વાર ખાવી.

૯=દમ માટે—મેહેંડાંને બકરીના મુતરમાં ઘસે તે ઘસારો મધ સાથ ખાએ.

૧૦=સ્વાસ, ખેન, દમ માટે—સેકટાના ઝાડને કાનરી અંદર અજમો ભરવો અને તે ગાબડું પાછું પુરી લેવું, ૪ માસ પછી અજમો બહાર કાઢી તેનું ચુરણુ ા તોલો રોજ બે વાર ખાવું.

શ્વાસ, દમ માટે—જવનાગરમ પાણીમાં મધ નાખી પીવું.

૧૧=હાફણુ, દમ નરમ પડે—૧ તોલો ટંકણખાર ફુલવવો. લવંગ, પીપર. એકેક તોલો ગરમ કરી સઘળાનું ચુરણ બનાવી એઆની ભાર (પાંચ વાલ) ચુરણુ સવાર સાંજ મધમાં ખાવું.

૧૨=દમ, ખાંસી, હાફણુ માટે—પીપળાની રાખ ૧ શેર લઇ સવાશેર પાણીમાં ડોહવી પાણી નીતરૂં ગાળી લેવું. તે પાણી ૧ તોલો રોજ ૩) વાર પીવું અથવા પીપળાના ઝાલનો રસ ૧ા તોલો સવારે ૧ વાર ૧૪ દીવસ પીવો.

દમ, ખદી માટે—સુઅરનું દુધ બે વાલ ગોળમાં ખાવું.

૧૩=દમ માટે—સુઅરના ભુકાની બીડી બનાવી ફુંકી પીએ તો તરત ફાયદો થાય. ધંતુરાની બીડી ફુંકતા વધારે સારૂં કામ થાય.

હાફણુ માટે—કાળાં મરીને આકડાનાં દુધમાં મેળવી તેનું ચુરણુ બનાવે. ચુરણુ એકવાલ અથવા વધારે મધ સાથ રોજ બે વાર ખવાડે.

૧૪=ખેન, હાંફણુ માટે—ભોંયરીંગણીનાં પાન ફળના બી અને અજમો સંભાગે ચુરણુ બનાવી તે ા તોલો ચુરણુ તાજાં પાણી સાથ રોજ બે વાર ખાવું. ૧૪ દીવસ ચાલુ રાખવું.

૧૫=હાંફણ, દમ, હેડકી માટે—અરદુસીનો રસ ૧ તોલો, લીંડીપીપર ૧ વાલ મેળવી રોજ બે વાર ૧૫ દીવસ પાવો, અથવા અરદુસો તોલો ૧, કાએફળ તો. ાા નું ચુરણ બનાવી તેમાંથી ાા તો, ચુરણ મધ સાથ મેળવી રોજ બે વાર ખાવું.

૧૬=હાંફણનું જોર ઘણું હોય ત્યારે ૧, ચોખાપુર મોરથુથુને ઘઉંના આટામાં મુકી ગોળી બનાવી ખાય તો હાંફણ તરત નરમ પડે.

૧૭=હાંફણ—ખરી માટે, ૧) તોલો લસણ અને ૧ ના. બદામ એઓની ફુદીને ાા શેર બકરીના દુધમાં ઉકાળી તેમાં સાંકર, જાયફળ મેળવી ચાટણ બનાવવું, તેમાંથી ૧) ના. સવાર સાંજ ભુખે પેટે રોજ ખાવું.

૧૮=હાંફણ, ખાંસી માટે, હળદરના ગાંઠીઆ ૫) તોલા ને ૧) વાસણમાં મુકવા. તે વાસણમાં ગાયનું દુધ શેર ૧ દોહવું, તેને ગરમ કરવું. તેનું દહીં બનાવવું પછી છાસ કરવી. તે છાસમાંથી હળદના ગાંઠીઆ કહાડી કટકા કરી સુકવવા. તે કટકા દીવસના ૩ વાર ાા તોલો ખાવા.

૧૯=શ્વાસ, દમ માટે—મીઠું અને આકડાનું દુધ સંભાગે લઇ તેની ટીકરી બનાવી, તે મોંઢામાં રાખીને તેનો રસ ગળવો.

૨૦=હાંફણ માટે—આકડાના ફુલ (છેક મોટાં નહીં તેમ છેક નાહના નહી) છાલ કહાડેલાં, મરી, સંચળ સંભાગે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી રોજ ૩ વાર ખાવી.

૨૧=ખાંસી, હાંફણ માટે—ખાત્રી પુર્વક ઇલાજ એજે બાજરીનો આટો, નીમક, હળદરનું ચુરણ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ાા તોલો રાત્રે સુતી વખતે ખાવો: ઉપરથી ગરમ પાણી પીવું. સવારે છાતીપરથી બળગમ પડશે અને જરૂર ફાયદો થશે. સાધારણ ખાંસી અને બળગમ માટે રામબાણ ઇલાજ છે.

૨૨=હાંફણવાળા દરદીને—લવંડરના ફુલની ચાહ બનાવી ખાંડ સાથ પીવી.

૨૩=હાંફણવાળા દરદીનો કફ બહાર કાઢવા માટે ફિટકીડાનું ચુરણ ૧ રતીથી ૧) વાલ સુધી આપે.

૨૪=શ્વાસ અને દમ માટે—૪ લવંગને દીવાની બતી ઉપર ગરમ કરી મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળ્યા કરે.

૨૫=શ્વાસ, દમ માટે સરપંખા મુળનો ધુમાડો લેવો.

૨૬=શ્વાસ, દમ માટે હળદરના ગાંઠીઆને દીવાની બતી ઉપર

ગરમ કરી તે મોઢાંમાં રાખી તેનો રસ ગળે અથવા તે હળદનો ભુકો ગોળ સાથે મેળવીને ખાવો.

૨૭=શ્વાસ દમ માટે વડની કુપળ મોંઢામાં રાખી રસ ગળવો

૨૮=હાંફણુ માટે—ઉટકંટાના પીળાં ફુલની રાખ ૦ll વાલ ચેવલી પાનમાં મુકી ખાય અથવા મધમાં ચાટે.

૨૯=હાંફણુ માટે—કેવડામાંથી સફેદ આટો નીકળે છે તે ૦ll વાલ મધ સાથે ખાવામાં રોજ લેવો. તેનું વજન વધારતા જઇ બે વાલ સુધી લવું. ૧૫ દીવસ ચાલુ રાખવું.

૩૦×૩૧=શ્વાસ-દમ માટે-ધંતુરો ઘણા ઉપયોગી છે ઘણી સારી અસર કરે છે. દમવાળા દરદીને ધંતુરાનું બી એકેક રોજ ૧ અઠવાડીયું ખવાડવું બીજુ આખુ અઠવાડીયું બબે બી ખવાડવાં ત્રીજે અઠવાડીયે ત્રણ ત્રણ રોજ ખવાડવા. ચોથે અઠવાડીએ ચાર ચાર અને પાચમે અઠવાડીએ પાંચ પાંચ બી ખવાડે તો એ રોગ મટે.

૩૨+૩૩=દમ-હાંફણુ માટે-મરી, સાકર સંભાગે મેળવી દમના દુખથી કંટાળેલા દરદીએ મધ સાથે ૦ll તોલો ચુરણુ ખાવું.

હાંફણુ માટે બીજા ઇલાજો નીચે મુજબ છે.

મરી, સુંઠ, પીપર સંભાગે ચુરણુ બનાવી ૦ll તો, ચુરણુ ઘી તથા ગોળ સાથ ખાવું.

આદુના રસમાં મધની ચાસણી બનાવી ખાવી.

આદુનો રસ અથવા ઉકાળો હાંફણુ માટે પીવો. આ ઇલાજ બહુ સારો છે.

૩૪=હાંફણુ-ભોંયરીંગણીના પાંદડાં, અથવા મુળનો રસ ૨ તો. મધ ૨ તોલા એટલું એક વખત માટે પીવું. આ મુજબ રોજ ત્રણ વાર પીવાથી હાંફણુ તથા ખાંસી બંધ થાય છે.

હાંફણુ (ખેન) નો ઇલાજ—ધંતુરાના બીજ અને મરી સંભાગે લઇ વટાના જેવી ગોળી બનાવી તેમાંની બે ગોળી સવારે અને સાંજે ખાવી.

૩૫=હાંફણુ માટે-મરી, મનસીળ, જટામાસી, સંભાગે મેળવી તેમાંથી ત્રણ વાલની બીડી બનાવીને પીવી,

૩૬=દમ, હાંફણુ—સરસીઉં તેલ અથવા રાઇનું તેલ ૦। તોલો લઇ તેમાં ગોળ મેળવી ચાટવું. દરદના પ્રમાણમાં વધતુ ઓછું અને બે ત્રણ વાર રોજ લેવું. આ ઉપાય બહુ સ્હેલો અને સસ્તો ઘરમાં બની શકે તેવો છે.

દમ—પીપરને આઠ પહોર ખરળ કરી મધ સાથે ખાવી.

હાંફણુ સાથે ખાંસી હોય તે મટે—લીંડી પીપર વાલ ૪ મધ સાથે અથવા જુનો ગોળ ાા તોલો મેળવીને રોજ ત્રણ વાર ખાવું.

૩૭=હાંફણુ—વડનુ દુધ વાલ એકની આગરટમાં ગોળા બનાવી દીવસમાં ત્રણ વાર લેવાં

૩૮=હાંફણુ, હેડકી માટે—સરપંખાના મુળના ચુરણ ૧ આનાની બીડી કરી પીવી.

દમ, હાંફણુ—સરસીઉં તેલ ૦ તોલો અને જુનો ગોળ ૧ તોલો ખાવો.

૩૯=દમ તથા સાહસના ઉપાય—તંબાકુ ૪ વરસનો જુનો ૧ તોલો, હીંગ ચોખ્ખી ૧ તોલો, ગોળ ૫ વરસનો ૪૦ તોલા. આ આ બધાને મેળવી ૧ ગોળો બનાવી તે ગોળાને ૧૧ શેર અરડના આટાનો લેપ કરવો. જમીનમાં ખાડો ૧ હાથ ચોરસ ખોદી તેમાં છાણા અથવા રાણી ગાયના મુકી વચ્ચે ગોળો રાખી સળગાવવું. બળી રહેને તે ખાડો મતાનાથી ઢાકી નાખી ૧ રાત ગોળા ખાડામાં રહેવા દેવો, પછી અંદરની દવામાંથી વાલ ૧, ખાવાના પાન સાથે ચાલુ ઘણા દીવસ ખાવી.

હાંફણુ માટે ઇલાજ—ધુરડુરાના પાતરાંને ખુંદીને તેની લેપડી બને હાથના અંગુઠાની નીચેની નસો ઉપર હાંફણુ શરૂ થતાં પહેલાં બાંધે અને ઘણા દીવસ ચાલુ રાખે.

૪૦=હાંફણુ—સ્વાસ—પીવાની ચાહમાં શાકર નાંખી લીંબુ ૧ કાગળનો રસનીચવી પીએ તો હાંફણુ તરત નરમ પડે છે.

દમ—સ્વાસ માટે હરડા બેરાનું ચુરણ ાા તો. મધ સાથે ખાવું.

હાંફણ માટે હાડકાંનો ાા તોલો બાર્રાક ભુકો પાણી સાથે પીવાય છે.

૪૧-દમ, હાંફણુ માટે—કેગાંને ચીરી અંદરના બી કહાડી નાખે અને તેની જગામાં મરીનું ૦ા તોલો ચુરણ ભરે, આખી રાત હારમાં રાખે, સહવારે તે કેરું દરદી ખાય.

૪૨-દમ, હાંફણુ માટે—કેળાંની કુપળ નવટાંક વડાગરૂં મીઠું નવટાંકને ખરળ કરવું. ૧ પાણીવાળાં નાળીએરને કોતરી અંદરનું પાણી કહાડી નાંખવું, તેમા ઉપલું ચુરણ ભરી કાણું બંધ કરવું, તે નાળીએરને ભઠીમાં ઘાલવું. કાટલી બળી રહે ને નાળીએરને અંદરના ભુકા સાથ વાટવું. તેમાંથી ૧ તોલો રોજ સહવારે ૭ દીન ખાવું, પહરેજી—તેલ મરચું, દુધ, માછલી, આમલી, કેરી એ ખાવું નહી.

હિસ્ટીરીઆ-વાઈ-મૃગી-આંકડી.

૧—ચાંદગની અથાર ૧ વાલ મધમાં રોજ બે વાર ખાવી.

૨—લીંબોડીના મગજને કાદવના વાસણમાં ભરી પેક કરી એક ખાડામાં જ્યાં હમેશાં પાણીનો ભીનાશ રહેતો હોય ત્યાં ૬ માસ દાટી રાખવી. વળી કાળાં મરીને જગા કંટાળા થુવરના થડમાં મુકી ૬ માસ રહેવા દેવા. ફાગણથી ભાદરવા માસ સુધી આ કામ કરવું. આ બંને જણસોનું સંભાગનું ચુરણ દરદીને સુંઘાડે તો મગજના કીડા મરી જશે અથવા છીંક સાથે બહાર આવશે.

૩—હીસ્તીરીઆને ફાયદો કરે—લસનની ૪ કળી અને હીંગ ૧ ગેસાભાર મસળીને દરદીને સુંઘાડીઆ કરે. ને વાત હિસ્ટેરિક હોય તો એક વાલ હીંગ ખાવામાં આવે

૪—હીસ્ટીરીઆ માટે—૧૦૦૦ વરસના જુના અમદાવાદી કાગળને પીતળના થાળીમાં બાળે તેની રાખનું બારીક ચુરણ આંખે આંજે તો હીસ્ટીરીઆ મટે.

૫—હીસ્ટીરીઆ—વાયુના રોગ માટે—દરદીને અરીઠાનું ચુરણ સુંઘવાથી હુશીઆરી આવે.

૬—હીસ્ટીરીઆ—આંકડી—સન્ની માટે—ચોકસજનું બારીક ચુરણ દરદીને સુંઘાડે તેથી મોઢામાં છીંક મારશે અને દરદ નરમ પડશે. ૧ા તો. ચોકસજનું ચુરણ મધમાં મેળવી રોજ બે વાર ખવાડે.

૭—હીસ્ટીરીઆ—કમર કાકડીના બીનું ચુરણ ૦ા તોલા પાણી સાથ પીવું.

૮—હીસ્ટીરીઆ માટે— માલકાકણીના બીને લુગડામાં મુકી ખુબ મસળી અંદરથી કચરો જાળા કાઢવો. બીને ઘીનો હાથ લગાડી લોઢી પર સેકી તેમાંથી રતી બે (ચાર ગ્રેન) લઇ સાકર સાથે મેળવી ૩ દીવસ ખાવી.

૯—હીસ્ટીરીઆ—હલદરનો ધુમાડો આપવો.

પક્ષઘાત, વાઈ, ઉરૂસ્તંભ, અડદીઓ વા, ચકટવાયું, ભુતવાયું, હીસ્ટીરીઆ-વાયુ-ખેંચતાણ.

૧—પીપળાની વડવઇનું ચુરણ ૦ા તોલો ખવાડે (કુતરાના ઝેર ચડવાથી દરદી બગડીઓ હોય તેને પણ ફાયદો કરે.)

૨—હીંગને લસણમાં વાટી સુંઘાડે તો અસુદ્ધિ દૂર થાય, જુના અજીર્ણના વિચાર અને, બીમારી સખત હોય તો આ બધી ચીજોનું અંજન કરે.

૩—[illegible] ૨ તો. [illegible] ૧ તો. કસ્તુરી [illegible] બાર મગના દાણા જેવડી ગોળી કરે. ૧ ગોળી [illegible] સાથ [illegible] ૭ દીન આપે. એટલે [illegible] ફાયદો થાય.

૪—[illegible] પ્રમાણ ૫ વાલ [illegible].

૫—[illegible] માસ [illegible].

૬—[illegible] અને [illegible] લસણના રસમાં [illegible].

૭—લાલ ફુલ આકડાના અને મરીના [illegible] આપે છે.

૮—[illegible].

૯—[illegible] ચુરણ [illegible] નાખમાં [illegible] થયા [illegible] વાલ [illegible].

[illegible] હોય તો [illegible] હાથની [illegible] હાથ પર [illegible] ચુરણ લગાડે અને જરા પાણી મેલે, [illegible] લાગે જે [illegible] ઉઠીને [illegible] માંડે.

૧૦ ગાખરૂના [illegible] ઉખેડવાં તેના મુળ જેટલાં રાતા હોય તેટલા [illegible] લેવાં તે [illegible] તો. [illegible] ઘીમાં ઉકાળી ઘી [illegible] તો વાયુ મટે.
પંડીત ગોપાલાચાર્ય)

હેડકી—અડગરી.

હેડકી—ફુલવેલી ફટકી ૧ વાલ ગોળ સાથ ખાવી અથવા કુમારના રસમાં સુંઠની ભુકી મેળવી ખાવી.

હેડકી—અડગરી માટે અડદ અથવા હળદરના ચુરણની બીડી બનાવી ધુમાડો પેટમાં લેવો.

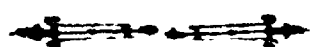
હાડગંભીર.

એક જાતનો કુલ્લો શરીરપર થાય છે; તેને કોઇ ઇલાજ લાગતો નથી તે માટે નિપાળાના ૨૧] બીનું મગજ, પારસ પીપળાના કેળ પાની લેપડી બાંધે તો બેસી જાય.

હવા ખરાબ દુર થાય.

ચુનો બે૦ ભાગ, ફટકી ૧) ભાગ મેળવી કોરીના વાસણમાં મુકે.

હજરત (હજરાયત) ભરવાની વિધી.

સાખા સુકી અઘેડાની લાવી રૂ તેને લપટાવેજી,
ઘ્રૃત કેરા દીપકમાં મુકી પ્રીતે તે પ્રજ્વાવેજી;
સાત વરસનું બાળક બોલાવી સ્નાન કરાવેજી,
શ્વેત વસ્ત્ર પેહેરાવી એને દીપક આગળ બેસાવેજી.
બાળક દ્રસ્ટી દીપક સામી સ્થિર મતે રખાવેજી,
ત્રણ કાળની ગુપત વાત જે પ્રગટને દરસાવેજી.

હોજ મોઢાંમાંથી નિકળે.

ઇસપગુલ અને સાકેર સંભાગે ૧) તો રોજ બેવાર ખાએ ઉપરથી પાણી પીએ. એની ચાહ અથવા લાભ ઓછો ગુણ કરે છે; બાઆંને જરા ગરમ કરી વાપરે તો વધારે ગુણ આપે

ખાંસી હડકીની=ઉટાંટીઉ=હડકીની ખાંસી.

૧=કાળા તંબાકુના દાંડા ૨) શેરના ટુકડા કરવા. ૧) શેર સિંધવ લેવો. લોખંડના વસણમાં તંબાકુના કટકા પાંથરવા ને ઉપર સિંધવ થોડો મુકી પર કરવું. એ મુજબ બંધે ચીજ એકેકપર મુકી વાસણ પેક કરી સળગાવવું. તંબાકુ બળી ને કાળો થવો જોઇએ. સંફ્રદરાખ થવી ન જોઇએ. ૧) વાલ આ ચુરણ, બે એલચીનું ચુરણ ને નાગર વેલના પાકા પાનના રસમાં મેળવી બાળકને રોજ ૩) વાર ખવાડે. ખાંસી વધતી થાય તો ધભરાવું નહી.

૨=આદુ, કાંડો. કુદનો એનો રસ ૧) ચમચી પીએ. નામને ખાતર દવા તરીક કાંઇ ચીજ અંદર નાખવા આપે.

૩=ધમાસો તેના મૂલ સાથ લાવે તેના ૦॥ તો રસને દુધ સાથ ખવાડે.

૪=ખેરસાલ ૧) ટાંક, મધ ૨) ટાંક. ભોંય રીંગણીના પાનનો રસ ૨) ટાંક, બાલકનુ મુતર ૨) ટાંક એની મેળવણુ કરી ૦। અથવા ૦॥ તો. રોજ બેવાર બાલકને પાએ; તો ખાસી જરૂર સારી થાય.

૫=(ગોઝારા કુવાની ઠીકરી લાવીને ગળામાં રાખે.)

૬=લવંગને ૪) પોહોર પાણીમાં ભીંજવે તેની હારમાળા કરી બાલકના ગળે પેહેરાવે.

૭=ઊંટની બેસની સુંઘાડે.

૮=ચામડીઆના કુંદનું પાણી અબદાવે.

૯=જેઠી મધનો સીરો ૧) તો, કાકડા સીંગ ૩) માસા, આતવિષ ૩) માસા, અરીઠુ ૧) માસો. આદુના રસમાં અને મધમાં ગોળી ચીની બોર જેટલી બનાવે, ૬) માસના બાલકને ૦॥ ગોળી, મોટાને ૧) થી ૨) ખવાડવી.

અજીરણુ—હોજરીના દરદો=બદહજમી,—અરૂચી.

૧=સંદ ૦। તોલો, મીઠું ૨) વાલ મેળવી ખાધા અગાઉ ફાકી મારી અરધા કલાક પછી ખાવું.

૧॥—સનામખી ૦। તોલો મધ સાથ રોજ ખાવી.

૧॥।—કાલાજીરી ૪) વાલ અને મીઠું ૨) વાલ ખાવું.

૨=અજીરણુનો બ્યાધી આ જમાનામાં બહુ વધ્યો છે. ખોરાક ખાવા પાછળ જે પૈસો ખરચાય છે તેના કરતાં વધતો પૈસો ખોરાકને પચાવવાનું મથન કરવામાં જાય છે. સેહેલો અને સુતરો ઇલાજ એ છે જે,

ખોરાક રોજ એકવાર લેવો. અરધી ભુખે ખાવું.

દુધ કાજીનોજ ખોરાક ચાલુ રાખવો.

અપવાસ અઠવાડિયામાં ૧) દીવસ કરવો.

દુધમાં ચુનાનું નીતરૂં પાણી નાખી. પીવું બીજો ખોરાક લેવા નહીં.

૩=દુધનું અજીરણ થાય તો દુધમાં ૫) ૭) એલચી ઉકાળીને દુધ પીવું.

૪=અજીરણ માટે - જીરૂં અને સાકર રોજ બે વાર ખાવી.

૫=હરડે, જીરૂ, પીપરીમુળ સંભાગે ચુરણ ના તોલો લેવો.

પા=ઝેહેરકચરો ઘીમાં તળી તેની ફાકી બનાવે. તે ફાકી ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ સાથ મેળવે અને જમતાં પેહેલાં અરધો કલાક આગળથી ખાય,

૬=સુંઠ તોલા ૭), મરી તોલા ૫), પીપર તોલા ૬), નાગકેસ તોલા ૪), તમાલપત્ર તોલા ૩), તજ તોલા ૨), એલચી તોલો ૧), સાકેર તોલા ૨૮, એનું ચુરણ ના તોલો જમતાં પેહેલા પાણી સાથ લીએ.

૧૧=સીંધાલુણ, નવસાર, જવખાર સરખે ભાગે લઇ જુદા જુદા ખુંદી એક રસ કરે તેને કાદવના સાસણમાં કપડછંદ કરે. તે વાસણની આસપાસ છાણા મુકી સળગાવે. અંદરનો ખાર બેઆની ભાર જમતી વખતે ખાય

૧૨=આદુ, સાંધવ અને લીંબુની ચટણી બનાવી ખાનું ખાવા પેહેલા ખાય.

૧૩=હીંગ (સેકેલી) સુંઠ. મરી. પીપર, અજમો, જીરૂં, સાહજીરૂં, સીંધાલુણ એએને સભાગે મેળવી જમવા પેહેલાં ખાય, અથવા ચટણી બનાવી ગળીએ કોળીએ ખાય.

૧૪=લીંડીપીપર અને સીંધાલુણ લીંબુના રસમાં ૮ દીવસ ભીંજવી રાખી સુકવી તેનું ચુરણ બનાવી રોજ ૨ વાલ ખાવું. સેકેલી ભાંગની ભુકી ના વાલ અથવા વધારે ખાવી.

૧૫+૧૬=અજીરણ માટે પેપરમીંટના ફુલ નેવલીપાન સાથે ખાવાં

૧૭=અજીરણ, બધકોષ, જીર્ણજ્વર, જુનો તાવ માટે ચોકસ ઇલાજનીચે મુજબ છે:—હરડે નંગ ૨૦૦ આમળા નગ ૨૦૦, લીંડી પીપર નંગ ૨૦૦, આ બધી ચીજને કાદવના વાસણમાં મુકી ખાખરા ના ખારમાં ભીંજવી રાખી ને સુકાય ને તેનું ચુરણ કરે. પછી ચુરણ ૧ ભાગ, સાકર ૦ા ભાગ. મધ ૪ ભાગ, ઘી ૩ ભાગ, એ બધાને મેળવી બરણીમાં (માટીના ચીકા વાસણમાં) મુકી બરણીનું મોંહ બંધ કરી ૬ મહીના જમીનમાં દાટે. એમાંથી ૧ તોલો રોજ સહવારે ખાય ઉપરથી દુધ પીએ તો બળ બુદ્ધી પાછી આવે છે.

૧૮=બદહજમી માટે—રોજ સહવારે ટાઢા પાણીમાં કાંતે એટલું લીંબુ નીચવી પીવામાં લેવું.

૧૯=અજીરણ માટે—ત્રીફળા, પીપર, મરી, સુંઠ, સંચળનું ચુરણ કરી હથેલી ભરીને વાસી પાણી અને મધ સાથે ખાય તો ભુખ લાગે. વા જાય અને પીત જાય.

૨૦=સુંઠ, પીપર, કારૂજીરૂં, હીંગ, મરી, અજમો, સીંધવ, સંભાગે ૨ થી ૬ વાલ સુધી દીવસમાં બે વાર લેવું.

૨૧=પેટની પીડા અને અજીરણ માટે—કુમારનો રસ ૦ા થી ૦ા તોલો સાકર સાથે ખાવો.

૨૨=અજીરણનું ચુરણ—સુંઠ, મરી, પીપર, અજમો, સીંધવ, સંભાગે લઇ સવારે ૦ા તોલો ચુરણ વાસી પાણી સાથે લેવું.

૨૩=સુંઠ, મરી, પીપર સંભાગે મેળવી ૦ા તો. પાણી સાથે દીવસમાં ત્રણ વાર ખાવું.

૨૪=અજીરણ, સોજન, અરૂચી, જલંદર, આફરો, શ્વાસ માટે—બેઆની ભાર લવણક્ષાર ઘી સાથે જમતી વખતે ચાટવું. પેપસીન અને લક્ટો પેપસીનનું કામ કરે છે.

અડગરી—હેડકી.

૧=કાગળની અંદર ૩ મરી બીડી બનાવી તે સળગાવી તેનો ધુમાડો પેટમાં લેવામાં આવે તો અડગરી મટે.

૨=અડગરી, ગળું બેઠેલું હોય તે માટે—લવંગ ચારને દીવેલની અથવા ઘીની બતી ઉપર ગરમ કરી તેના ફુલને બાળી તે લવંગ ચાવી રસ ગળવો.

૩=દમ, અડગરી, હાથપગ મોટા થાય, શ્વાસ માટે હરડે અને સુંઠ દરેક ૦ા તોલો પાણીમાં ઘસીને પીવી

૪=હેડકી માટે—રેશમ બાળીને તેની રાખ મધ સાથે ચાટવી.

૫=અડગરી માટે—સુંઠ અને ગોળ ખાવો.

૬=અડગરી તથા હાંફણ માટે—કાસુંદરાના પાનની ચાહ બનાવી રોજ બે વાર પીવી.

૭=અડગરી માટે—કાંદાનો અથવા આમળાનો રસ ૧ તોલો અને પીપર ૩ વાલ મધ સાથે ખાવી. અથવા કોળાની અંદરનો સુકો અથવા લીલો ગર ગોળ સાથે ખાવો.

આસવ.

૧=દરાખ આસવ બનાવવાની રીત—કાળી દરાખ છુંદેલી શેર ૫ લેવી પાણી શેર ૫૦) લેવું તેને બાળીને શેર પચીસ પાણી રાખવું. તેમાં ગોળ શેર વીસ નાંખી મેળવવું. તેમાં નીચે મુજબ મસાલો છુંદીને નાંખવો.

તજ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગકેસર, પીપર, મરી, દરેક ૪ તોલા, ધાવડીના ફુલ ૫૦, એઓને ૧) બાટલામાં ભરી તડકે ૧ માસ સુધી મુકવું. પછી તેને ગાળી બાટલીઓ ભરવી. મંદ અગ્નિ, પેટનો વાયુ, ચુંક, ઝાડાનો કબજ્જ એટલાં દરદ માટે એ આસવ ઉપયોગી છે.

આસવ કોઈબી વસાણાનો બનાવવો હોય તે નીચે મુજબ છે— તે વસાણાનો ઉકાળો શેર ૫, મધ શેર ૬ા, ગોળ શેર ૧૨ાા, પાણી શેર ૩૨ એને મેળવી બરણીમાં પેક કરી તડકે અને દારમાં ૧ માસ રાખી પછી બાટલીઓ ભરવી.

૨=રોહીદા આસવ, રોહીત અરીસ્ટ—૪૦૦ તોલા રોહીદો, ૪૦૯૬ તોલા પાણી સાથ ઉકાળવું, ચોથો ભાગ પાણી રાખી તેમાં ગોળ ૮૦૦ તોલા, ધાવડીના ફુલ તોલા ૪), પંચકોલ એટલે પીપર, ચવક, પીપરીમુળ, ચીત્રો, સુંઠ દરેક ૪ તોલા, તજ, તમાલપત્ર, એલચી (ત્રીજાત) દરેક ૪) તોલા, ત્રીફળાં ૧૨ તોલા મેળવી બરણીમાં ભરી તેનું મોં ૧ માસ બંધ રાખવું.

આફરો—આફળો.

૧=ઘણું ખાવાથી આફરો થાય ત્યારે ગુવરનું દુધ પાપડ ઉપર ચોપડી તે ભુંજીને દરદીને ખવાડે તો ઝાડો મુકળ આવે.

૨=પેટનો આફરો મટે—હીંગ અને મરચાની ભુકી સંભાગે સુંઠ સાથ મેળવી ચાનીઆર જેવડી ગોળી કરી દર ૧) કલાકે એકેકી ખાવી.

૩=આફરો—કાચું અનાજ ખાવાથી માણસના અને જનાવરોના પેટ આફળાઈ આવે છે તે માટે કેરાના આચારનું પાણી પીવું, એટલે ઝાડા વાટે રોગ નીકળી જશે.

આમન બહાર નિકળે.

૧=આમન—ફટકીનું પાણી આમન ઉપર લગાડવાથી તે અંદર બેસી જાય છે.

૨=આમન બહાર નીકળે તો મનસીલની અથવા ફટકડીની ધુંણી આપવામાં આવે તે.

૩=આમન બહાર નીકળે—મસુરની દાળનો આટો ઈંડાની સફેદીથી સાથ મેળવી આમન ઉપર મુકે.

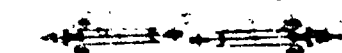
૪=આમણુ સફરામાંથી બહાર નીકળે ત્યારે માયુ અને કલઈ સફેતો સંભાગે મેળવીને સફરા ઉપર લગાડે. ઘણું જુનું દરદ દફે થાય અને ઘણોજ વખત ચાલુ રાખે તો ફરી આમન બહાર આવે નહીં.

૫=આમન બેસે—માયાનું પાણી લગાડવાથી અથવા લુગડું એ પાણીમાં ભીંજવી આમન ઉપર મુકે તો આમન પાછું બેસે.

૬=સ્ત્રીની જનત બહાર પડતી હોય અથવા આમન સફરાની બહાર નીકળે તો મેદીના બીની લેપડી મુખી નેતરથી કાછડો વાળવો.

૭=આમન બેસે—ફીરાકસીનું પાણી આમનને લગાડે તો આમન બેસે છે

૮=આમન બહાર નીકળે તો | રીસામણીનું પાન અથવા મુળનો રસ હાથે ચોળીને તે હાથે આમન અંદર બેસાડવી.

આગરૂં—પીલ્સ.

૧=આગરૂ—લીલી હરડેનો રસ ૧ તોલો રોજ મધ સાથ પાવો.

૨=આગરૂનું તેલ—બાવળની છાલ, અથવા પાતરાં, અથવા સીંગ ૨ તોલા, કચચના બીજ ૧ તોલા, અરેઠી ૧ તોલા, આંબાહળદ ૨ તોલા, પાણી શેર ૧, તેલ શેર ०। એનું તેલ બનાવવું અને તે તેલ લગાડવું.

આગરૂ બેસાડવાને—બાવળની છાલના ઉકાળાના કોગળા કરવા.

આધાશીશી

૧=આધાશીશી માટે—૧ બદામનું અગજ ૬ લસણની કળી અડદની દાળ માસા ૬ એનો લેપ કરી કુમકાંપર લગાડે અને તે માથા પર મુકે.

૨=આધાશીશી, } તરત મટે—કલોરોફાર્મ, અને વચનાકનો
માથાનો દુખાવો; } અરક સંભાગે મળવી તેમાં રૂ બોળીને માથાં પર દાબે તો દુખાવો તરત નરમ થાય.

૩=આધાસીસી માટે સમુદર ફળ બકરીની પીસાબમાં ઘસી નાકમાં ટીપાં મુકે.

૪=આધાસીસી માટે સોપારી ઘસીને માથે લગાડે તેથી માથું દુખતું મટી જાય.

૫=આધાશીશી, અને બેશુધી માટે—અરીઠાના પાણીનું ટીપું નાકમાં મુકે તો ફાયદો થાય છે.

૬=આધાસીસી અને હીસ્તીરીઆ માટે—અરીઠાની છાલ પાણીમાં ઘસીને ને સુંઘે.

૭=આધાસીસી=માથાનો દુખાવો—હીંગ ૧ વાલ અને નગોડના પાતરાં ૧ તોલા સાથે વાટી તેની પોટલી કરીને તેમાંથી ૫ ૧૦ ટીપાં નાકમાં નાખવાં.

૮=આધાસીસી માટે ઇલાજ—૧ વાલ હીંગને ૦। તોલા પાણીમાં વાટીને તેના તે ટીપાં નાકમાં નાખવાથી માથું દુખતું બંધ પડે છે.

૯=આધાશીશી માટે—આમનનું ચુરણ નાકે ઘસવું.

૧૦=આધાશીશી મટે—એરંડાના મુળ લીંબુના રસમાં ઘસી કપાળે લેપ લગાડયા કરે, લેપ સુકાય તેની ઉપર ફરી લગાડે.

૧૧=આધાસીસી નરમ પડે—કનેરના પાનનો રસ બબે ટીપા નાકમાં નાંખે.

૧૨=પીનસ અને આધાશીશી મટે-કેસરને ઘીમાં વાટી ઘી સુંઘવું.

૧૩=આધાસીસી, અદોસી માટે—આકડાના મુળનો ધુમાડો નાકે લેવો,

૧૪=આધાશીશી મટે—કેરીના મરવાનું ચુરણ સ્ત્રીના દુધમાં મેળવી જે બાજુનું માથું દુખતું હોય તે બાજુના નસકોરામાં લગાડે.

૧૫=આધાશીશી મટે—તલનો ખોળ અને વાવડીંગ પાણી સાથે મેળવી લેપ કરી માથે લગાડે.

૧૬=આધાશીશી મટે—તલ અને દુધ વાટી લેપડી કરી માથે મુકવી.

૧૭=આધાશીશી માટે તુળસીના પાંતરાનો રસ ટીપા ત્રણ નાકમાં મેળવાં.

૧૮=આધાશીશી માટે—તુળસીના પાતરાં ૩) મરીના દાણા ૩ એ બંધેને જુદી કપડામાં મુકી ને પોટલી પાણીમાં બોળીને સુઘવી.

૧૯=આધાશીશી માટે—બાવળના ઝાડ ઉપર કાંટાના કવરમાં ડોશી બંધાય છે તેમાનો કીડો તુલસીના પાંતરાં સાથ વાટી રસ નાકમાં મુકવો.

૨૦=આધાશીશી અથવા બળગમથી માથુ દુઃખે, ત્યારે સૂર્ય ઉગે ત્યારથી સુરજ અસ્ત પામે ત્યાં સુધી માથાનો દુખાવો રહે એના ઇલાજમાં બોયરીંગણીનાં પાંતરાંનો રસ નાકમાં મુકે તો સારૂં થાય.

૨૧=અરધું માથું દુખે—તે માટે જંગલી મગ જેની સીંગ ઉપર રૂવાંટી થાય છે. તે છોડના પાંતરાનો રસ કહાડી ૨) ટીપા નાંકમાં નાખવાં.

૨૨=આધાશીશી માટે—આધાશીશી વા અને બળગમથી થાય છે તે વેળા દુન્યા અકારી પડે છે. બળગમથી આધાશીશીનો દુખાવો સુરજ ઉગે ત્યારથી તે અસ્ત પામે ત્યાં સુધી રહે છે. એનો ઇલાજ વજ, મરી, પીપર સુંઠ એ બધાને પાણીમાં ઘસીને સુંઘવું.

આધાશીશી મટે—આકડાનાં પાકાં પાન જે પોતાની મેળે ખરી પડે તેની ઉધી બાજુએ તેલ લગાડી ગરમ કરે. તેને દાબવાથી પાણી જેવાં ટીપાં પડે તે ટીપાં ૫) જે બાજુથી માથુ દુખતું હોય તે બાજુ નાકનાં શીકુરાંમાં ૩ દીવસ રોજ ૧) વાર નાંખવાં. નાક ઝરીને ફાયદો થશે.

આટણ.

આંટણ માટે—પીલોરીના ઝાડના પાદડાંનો રસ, સીંધવ ખાર સાથે મેળવી લગાડે તો આંટણ જલદી પોચું પડે છે.

આંખના દરદો—આંખનો મોતીઓ—આંખનું ફુલુ.

૧=આંખે અંધાપો આવે તેનો ઇલાજ—કાચની શીશીનો ભુકો બારીક ભુંકો તોલા ૩, સરસના બીજ ૭, એઓને વાટી સુરમાં જેવું કરી ખાતા લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ખરળ કરે તેના સાથે કપુર બેઆની ભાર મેળવી આંધળાને આંજે તો ફાયદો થાય છે. આંખના બીજા દરદો પણ મટે છે.

૨=અંધાપાના ઉપાય—કાળા નાગની પેટની અંદરથી ચરબી તાવી લેવી. સંધેડાનો રસ કહાડી ૧ કાદવના કોડીયાંને ચોપડી છાયામાં સુકવવું. એ મુજબ ૩ વાર સુકવવું. ચીનાકબાલા તોલો ૦। એલચી ૦। તોલો, બરાસ વાલ ૧ ને છુંદી મેળવવું. પેલા કોડીઆની અંદર રૂની જાડી જોત મુકી પેલો ભુકો દીવાની જોત ઉપર અને તેની આસપાસ ભભરાવો. તેમાં ચરબી નાખી ને જોત સળગાવી દેવી. ઉપર બીજુ કોડીઉ ધાકવું મેંસ એકઠી કરી આંખે ૪૦ દીવસ અંજન કરે તો અંધાપો જાય.

૩=ધુંધું આંખનું માટે, ઓછી આંખનું કામે—ઇંદરવાની લીલી અથવા સુકી દાળી પાણીમાં ઘસી આંખે લગાડે, અથવા ધોળી ચણોટીનું વાચણનું દુધ. દાભંડા ઘાસનું ફુલ જે થડમાં થાય છે તે (ઘાસની ઉપર થાય છે તે ન ચાલે) પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૪=ફુળું માટે—આંખના કાળા ભાગમાં સફેદ ફુળું હોય ત્યારે વડાગરૂ મીઠું છાસમાં વાટી અંજન કરે.

૫=આંખનું ફુળું માટે, સમુદ્રફળ અને ઘોડાના નખ પાણીમાં ઘસી અંજન કરે

૬=આંખના ખીલ સારા થાય—સરગવાનાં બી ઘસીને આંખે લગાડે.

૭—આંખમાં અગન બળતી હોય તે માટે—હરડેના ૧૨ દાણા પાણીથી ધોઇને પછી તેને ૦૫ શેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવી રાખવા તેને હાથ વતી ચોળીને કપડાંમાંથી ગાળવું. તે પાણીમાં જુનું કપડું બોળીને આંખોના પોપચા ઉપર મુકવું.

૮—આંખની ઝાંખ, ફુળું, રતાસ માટે તુવેરની દાળમાં હળદરનો ગાંઠીઓ બાફી છાયડામાં સુકવે તેને પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે. આંખની ગરમી માટે—બકરીના માખણમાં હળદર ઘસીને નાક પાસેના આંખના ખુણામાં મુકવી. એથી ગરમી મટી જાય છે.

૯—આંખે ઝાંખ હોય તે માટે—હળદરનો ગાંઠીઓ, ચીનાઇ સાકર, રતાંજળી પાણી સાથે ઘસીને આંખની આસપાસ લગાડી ૩ કલાક રહેવા દેવી રોજ તાજું ઘસીને લગાડવું.

૧૦—આંખ લાલ થાય તે માટે—લીલી હળદર, સાકર, મીઠી શેરડી, સરું સંભાગે મેળવી તે બકરીના દુધમાં ભીંજવી આંખ ઉપર અને આસપાસ લગાડવું. વાગવાથી અથવા ગરમીથી બંધાય લોહી છુટી જશે.

૧૧—પેટની ગરમી, મગજની ગરમી, આંખની ગરમી, પીસાબે ગરમી, કલેજાનો દુખાવા, પીસાબમાં ટશે માટે—ઈસપગુળ અને ખાડ સંભાગે મેળવી ૧ તોલો સહવારે અથવા સાંજે ખાય ઉપરથી પાણી પીએ,

૧૨—આંખનું તેજ વધે—આસન અને જેઠીમધનું ચૂરણ સંભાગે મેળવી તેમાંનો ૧ તોલો આમલીના રસમાં રોજ પીવું. અથવા (૦ાા તો. સુકા આમળાને ૩ તોલા પાણીમાં એક રાત ભીંજવી રાખી સહવારે ગાળી તે પાણી પીએ.)

૧૩—આંખના દુખાવા માટે—કપાસના પાનની લેપડી આંખ પર મુકે.

૧૪-આંખની ઝાંખ મટે, આંખના ચશ્મા ઉતરે, આંખે તેજ વધે, ખીલ, પડળ, ફુલું કપાય—ખાખરાના મુળના કટકા કરી કાદવના હાલામાં ભરવા, એવી રીતે ભરવા અને દાબવા જે હાલું ઉંધું વાલીએ તો તે કટકા બહાર પડે નહી. જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં બીજું વાસણ એવી રીતે મુકવું જે તે વાસણની કોર જમીનની સપાટી બરાબર રહે તે વાસણ ઉપર ખાખરાના મુળવાળું હાલ્લું ધાલવું, ઉધું મુકવું. તે ઉપર છાણા મુકી સળગાવે. પેલા મુળને આંચ લાગી અંદરથી પાણી છુટી નીચલાં વાસણમાં એકઠું થશે. નીકળતો રસ બહાર ઘોળાય નહી, અને નીચલા વાસણમાં એકઠો થાય એવી યુકતી રાખવી.

આ રસને ગાળીને ઉકાળવો, મધ જેવા ઘાડા કરવાં અને સળીથી આંખ આંજવા.

૧૫—નાગર મોડ મોટા બકરાના મુતરમાં ઘસી આંખે આંજે તો જનમનું ફુલુ મટે.

૧૬—પાકું લીંબુ આંખ ઉપર ઘસે તો ગરમી મટે છે. પાકાં લીંબુની ઉપર માખણ ચોપડી, તેને પાણીમાં આખી રાત મુકે, પછી તે માખણ આંખમાં લગાડે તો ઠંડક આપે છે. અને આંખના દરદને કાપે છે.

૧૭-આખના દરદ માટે—તરત મારેલા કાળા સાપના કટકા કરવા તેને ૨૫ શેર દુધના સાથ ૧ તાંબાના વાસણમાં મુકવા, તેમાં ૪ વીંછુ નાખવા વાસણનું મોઢું બંધ કરી ૨૧ દીવસ રાખી મુકવું. પછી વાસણમાં બધાયલા દહીને વલોવી માખણ કાઢવું. તે માખણ એક કુકડાને ખવાડવું. તે કુકડાની અધાર આંખ આંજે તો આંખે તેજ વધે અને ઘણા દરદ સારાં થાય છે. કાલા સાપની ચરબી પણ આંખના મોતીઆની દવા બનાવવામાં ઉપયોગી છે.

૧૮—આંખના દરદો માટે નીચલી દવાઓ આંખમાં આંજવાથી ફાયદો થાય છે. નીરમળી પાણીમાં ઘસીને કાળા સાપની ચરબીની મેંસ સાથે આંજે, અથવા સંખ ભસ્મ, અને ઘીની મેંસ મેળવી આંજવાથી આંધળો દેખતો થાય, એવું તેજ વધે છે.

૧૯—આખ, કાનના દરદ માટે—સુનામખી ગરમ પાણી સાથે ૦। તોલો રોજ ખાવી.

૨૦—આંખના દરદો માટે—તરત મુવેલા સાપના મોંઢામાં અથવા ગરૂડ પક્ષીના મોઢામાં સુરમાનો કટકો મુકી તેમાં ઘી ભરવું પછી ૧ કાદવણા વાસણમાં તેને મુકી ઢાંકણ બંધ કરવું કપરમટી

કરવી. ૧ ખાડો જમીનમાં ખોદી તેમાં અર્ધાં અડાયાં મુકી તે ઉપર વાસણમાં મુકવું. અને બીજા અડાયાં મુકી ખારા છાણાંથી ભરવો. પછી અગનીથી સળગાવવો. પછી સુરમાને કહાડી લેવો. તેને કપુર કાચલીના ચુરણ સાથ મેળવીને આંખે આંજે તો જેની આંખના કીકીઓને નુકશાન થયલું હોય તે જોઈ શકે.

૨૧=આંખમાં નાસુર હોય તેનો ઈલાજ—હળદર. ચીતરો. કાંકો, નાગર મોથ, લીમડાના પાન, નીમક સંગ, હરડે હળદ, પીપળીમુળ, વાયવરંગ, સુંઠ, વજ, દરેક અકેક તોલો લેવો. તેને સુરમાં જેવું બારીક કરી ગોળી બનાવી તે ગોળી પાણીમાં ઘસીને લગાડવી.

૨૨=આંખનું ફુલું હોય તો ગાયના દુધમાં ઉપલી ગોળી ઘસીને આંખે લગાડે

પાપણ ખરતાં હોય તો ગાયના પેશાબમાં એ ગોળી ઘસીને આંખે લગાડે.

આંખની કીકી સફેદ થતી હોય તો એ ગોળી મધમાં ઘસીને અંજન કરે.

૨૩=આંખના પાપણ ખરી પડે તેનો ઈલાજ—ખાટાં લીંબુને કાપીને બે ફાળ કરવી. અંદરના બી કહાડી નાખવા. બે ફાડની વચ્ચે હળદનો ગાંઠીઓ મુકીને બાંધી લેવું. લીંબુ સુકાઈ ગયા પછી હળદનો ગાંઠીઓ કહાડી મધ સાથે ઘસીને અંજન કરવું.

આંખ રાતી થાય તો ઉપર મુજબ બનેલા હળદના ગાંઠીઆ મધ સાથે ઘસી આંખે અંજન કરવું.

૨૪=આંખે સફેતી મારતી હોય તો લીંબુમાં પાકેલા હળદનો ગાંઠીઓ ગાયના દુધમાં ઘસીને અંજન કરવું.

૨૫=આંખની કીકી પર પડદો આવે તો—રીસામણી પાનનો રસ અને ઘોડાનું મુતર સંભાગે મેળવી અંજન કરવું.

૨૭=આંખના ખીલ માટે સરગવાના બી પાણીમાં ઘસી અંજન કરે.

૨૮=આંખની ગરમી—સાકર પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો ગરમી મટે.

આંખની ગરમી માટે—શાકર તોલો એક. માખણ ગાયનું તોલા ત્રણ. સફેદ મરી નંગ સાત સવારે નરણે કોઠે રોજ ખાવું

૨૯=આંખ દુખે—આંખ રાતી થાય તે માટે—કોઠમડી પાણીમાં ખુંદી તેના રસમાં જરા મીઠું નાખી તેના પોતાં આંખ પર મુકે.

૩૦=આખ ગળે ત્યારે—બાવલના પાનના રસના ટીપાં મુકવાં.

૩૧=આંખ—આંખમાં ફટકીના પાણીના ટીપાં નાખે છે તેથી આંખ નરમ પડે છે અને ગરમી કપાય છે.

૩૨=આંખના ખીલ ઉપર મોરથુથુ લગાવે તો મટે.

૩૩=આંખના દરદો માટે—ચશમાં લેવા પડે નહીં—આંખની તેજ વધે—કપુર, ચંદનનો ભુકો, બાલછંદ, બાલીછડીલો, દરેક ૧ તો. લવંગ અને પીપર દરેક ના તોલો એ સઘળાને બારીક કરી મેળવે, તેને અડદના લોટથી બંધ કરે, ચુરણની હવા બહાર જવા દેવી નહીં. ઠીકરાની નીચે અંગાર મુકે, ૩ કલાક અંગાર રહેવા દેવો. કોઈના વાસણ પર બરાસ કપુરની પોપરી બંધાસે તેનું અંજન કરે.

બરાસ કપુર=કપુર તોલા ૧, એલચી, જેઠીમધ, ચીનીકબાબા દરેક એક તોલો લવા આ બધાનું ચુરણ કરી એક કાચની થાળીમાં મુકવું. ઉપર ચીના- માટીનું કપ ઢાંકવું, અડદના લોટથી થાળી સાથે કપને ચોંટાડવું. અંદરની હવા બહાર જવા દેવી નહીં. એક રાત રાખી બીજે દીવસે તડકે મુકવું. અથવા દીવાની બતી પર મુકવું. કપુર ઉડીને કપના અંદર પર બંધાશે તે અજન કરવામાં લેવું.

૩૪=આંખનું તેજ વધે—આંખોના દર્દ—કાળા નાગના ફેટમાંની ચરબી લોઢાના વાસણમાં તાવે. તેની કાજળ બહુ સભાળથી પાડે. કાજળ એકઠા કરવા માટે જોઈતાં માટીના કોડીયાને સપેસરાનો રસ ચોપડી છાયામાં સુકવે.

૩૫=આંખમાં કચરો જાય ત્યારે આરનનું દૂધ આંખે આંજવું.

૩૬=આંખની ગરમી કપાય—દાડમના દાણાનો રસ આંખમાં મુકવાથી ગરમી કપાય છે.

૩૭=આંખના દુખાવા માટે—દારૂડીઆ—(અખરો-સત્યાનાશી) નો રસ આંખમાં આંજે.

૩૮=આંખની ગરમી કાપે—માથું ધોરાવ્યા પછી દીવેલાના પાંતરાં ૨. માથે બાંધે તો ગરમી ચુસી લે. માથાના બાળ મોટા હોય તો ગુણ લાગે નહી.

૩૯=આંખની ખસ જાય—ભીંડીના બીજ ઘસીને આંખે આંજે તો આખની ફોડ જાય

૪૦=આંખની ગરમી અને ઝાંખ મટે—બેહેડાને મધ સાથ ઘસીને દીનમાં ૩ વાર આંખે આંજવું.

રતનજોત, આખની સળી—એ ઘણી જાતના આંખના દરદો મટા કરે છે. અંગ્રેજી તેમજ દેશી ગંદામાં એ વપરાય છે. એની બનાવટ નીચે મુજબ છે—મોરથુથુ, ફટકી, સુરોખાર સભાગે લેવો.

આ બધાં એકઠા વજનનો પચાસમો ભાગ કપુર લેવો. તેઓને ઈંગાર ઉપર ગરમ કરી નરમ થાય ને સળીઓ બનાવવી. (મોરથુથુ ઈંગાર ઉપર પકાવીને લેવુ.)

૪૧=આંખે ગરમી તથા ઝાંખ માટે—મધને ૧ ગલાસમાં નાખી આંગળા મટે ખુબ મસળીને આંખે અંજન કરવું.

૪૨=આંખની દવા—જીરૂી હરડે મધમાં ઘસીને આંખમાં આંજવી. હરડેને પાણીથા પળાલેળાં કપડામાં વીટાળીને નરમ કરવી.

૪૩=આંખની રોગની વધે—જુદા પણામાં કરચળી આવે નહી. કાળીમુસળી સાથ સુનામુખી ખાએ.

૪૪=સળગમ પકાવીનહાર કોડે ખાય તે આંખને તેજ વધે.

૪૫=આંખના દરદો, પરવાળા; ટુંકી નજર માટે સાતોડીનું મુળ દુધમાં ઘસી આંખે લગાડે.

૪૬—આંખે તેજ વધે—સાજીખાર લીલી દગાખના રસમાં ખાવો.

૪૭—આંખે તેજ વધે—મરદને શકતી વધે—ખીલી નસો મજબુત થાય—સીતાખના બી તાલા ૦॥ ગાયના ઘીમાં તળી, ૭ દીવસ સુધી ભુખે પેટે ખાવાં.

૪૮—આંખને તેજ આવે—હરડે બેઆની ભાર, સાકેર સાથે રોજ રાત્રે ખાવી. એથી આંખને ઘણા ફાયદા છે. આંખ નબળી પડતી જણાય તો આ ઉપાય પહેલો કરવો.

૪૯=આંખનું તેજ વધે—ત્રીફળાંનું ચુરણ ૦। તોલો ઘી અને મધમાં મેળવી રોજ ખાએ અથવા

૫૦=૭ કાલાં મરી સવારે ભૂખે પેટ ચાવી ખાએ ઉપરથી ૨ તાલા ઘી પીએ. ઘણા દીવસ ચાલું રાખે અથવા

૫૦।=ત્રીફળાનું ચુરણ અરધો તોલો ઘી અને સાકર સાથ ખાય ફકટ એકજવાર બપોરના ભોજન લીએ. જરૂર પડે અને ભુખ ન ખમાય તોજ રાતરે હલકો ખોરાક દુધ વગેરે લીએ.

૫૧=અગત્યાના ઝાડના ફુલનું રસ ૦॥ તો. મધ સાથ પીએ, ઝાંખ, પડલ, નજલો વગેરે કારણથી આવે તો અધાપા માટે અદભુત ઈલાજ એ છે જે સાપના તેલની કાજળ આંખે આંજે. કાજલ પાડવા માટે કાદવનું કોરીઆ લેવું તે કોડીઆને સપેસાના રસના ૩] પત આપે, તેમાં તેલ નાખે; આંગળાં જેટલા જાદી રૂનીજોટ (વાટ) મુકે, વાટની આસપાસ, ચીની કબાબ, એલચી, ખાસનું ચુરણ ભભરાવે તે કાજળ ૨] માસ સુધે આંજે. અથવા ગલજીબી, ઘી સાથ ખાય તો આંખનુ તેજ વધે.

૫૨=આંખના મોતીઆ માટે, સાપની ચરબી ઉપયોગી છે. સાપનુ ઝેહેર અને આંતરડાં કાઢી નાંખવાં, બાકીના સઘળા માંસને ઉંડી પાણીમાં ઉકાળે, ઉંડ પડીઆ સુધી, છુટું પડેલું તેલ પાણી ઉપર તરી આવે અથવા ભુંજાઇ જાય, તે તેલની કાજળ પાડે અને આંખે આંજે.

૫૩=શીલ્ક કાચનો બારીક ભુકો, ચેટાનાં વાળને માણસના મુટરમાં બોળે તેને તડકે રાખે; જે ભુકો થાય તે, અને કાચના ભુકા આ બધેને અત્યાનાશીના રસમાં ખાગ્ગે વખત ખરલ કરી અંજન કરે તો મોતીઓ વધ્યો હોય, આંખે ઓછુ દેખાતું હોય તે સારૂં થાય.

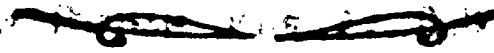
૫૪=મોતીઓ માટે ત્રીફળાં, જેઠીમધ, દારૂ બનાવે છે તે મહુરાં, તજ સંભાગનું ાા તો ચુરણ ઘી સાકર સાથ ૪૦) દીન સવારે ખાય.

૫૫–મોતીઆની આંખ નરમ પડે=ફુણું કપાય–સરપંખાનું મુળ પાણીમાં ઘસી આંજે. એના બીનું ચુરણ આંજવાથી મોતીઓ મટે.

આંખમાં આંજની.

૧=આંજની ઉપર લખવાની કાળી રેશી સહી લગાડે.

૨=આંબાનુ પાન તોડતાં જે ચીક નિકળે તે લગાડે.

કમળો.

૧=કુવારના મુળના રસમાં ઘી નાખી નાસ લીએ.

૨–કુઓના સત્વને મધ સાથ અંજન કરે.

(કુઓનો સત્વ બનાવવા જુઓ ટાઢીઓ તાવ.)

૩–બોંયરીંગણી, કડવી ભીબીરીંગણી, હરીડાના ફળનો રસ અથવા તેઓના ચુરણ રતીભાર સુંઘવાથી કમળો મટે. ઉપલી દરેક ચીજનો ગુણ એક સરખો છે.

૪–કુઆના પાનના રસમાં હળદર, સોનાગેરૂ, આમળા ઘસી અંજન કરે.

૫–કુમારનો રસ પીવો. આંખની પીળાસ મટે, પીતનુ જોર નરમ પડે. કમળામાં પીતનું જોર વિશેસ હોય છે.

૬–હીરવણી (બાગમાં થતો કપાસ) ના ડીંડાનો રસ, નવસાર સાથ પીવો.

૭–ફુલાવેળી ફટકી ૨) વાલ, સાકર ૪) વાલ, પાણી સાથ રોજ ૩) દીન સુધી ખાવું.

૮–આકડાના ઝાડની છાલની ભુકી ૧૦) રતી, કાળા મરી નંગ ૧૦) દીવસમાં બે વાર ખાવું (અત્યંત ગુણ કારક છે.) ૧) સેર

જાસમાં મીઠું જરા નાખી રોજ પીવી. ૮) દીવસમાં કમળો સારે થાય.

૯-ઘરમાં ઉડતી માંખ ૧) જીવતી ગોળ સાથ મેળવી ખવારે.

૧૦-વખવેલો વાડપર થાય છે એના ફળ પર કાંઠા હોય છે. એનાં બી ૧) અથવા ૨) ખાવાથી પાંડુ રોગ અને કમળો મટે છે.

૧૧-કડવા તુમડાના કટકાને ફિંગાર પર મુકી બાફ આખા શરીરે લેવા. ૪) દીન આ ઇલાજ કરે.

૧૨-સેકેલા કડાનું ચુરણુ એકેક વાલ દીવસમાં ૩) વાર લેવું.

૧૩-નવસાર એક વાલે દીનમાં ૩) વાર લેવું.

ખોરાક ફક્ત જુવારનો રોટલો અને ગોળ; બીજે દીવસે ખીચડી અને ઘી ખાએ.

૧૪-દેવ દાંગરીના ફળનુ ચુરણુ ચોખાપુર સુંઘે તો નાકમાંથી પીળો રસ નિકળે અને કમળો મટે.

૧૫-કંળચુઓ ૨થી ૩) વાલ, ૨) તોલા માખણ સાથ ૭ દીન ખાએ તો જરૂર કમળો સારો થાય

૧૬=ટીંકચર ગુલેનચા પીવાથી કમળો મટે.

૧૭-અકરાંની લીંડી ૧૬ ભાગ, વડનગરી મીઠું ભાગ ૪, સીંધવ ૪ ભાગ, દારૂ હેલદર ૪) ભાગ એનું ચુરણુ ૦I તો. આપવું.

૧૮-અંદાલ (રીંગણી) નો ડોડો પાણીમાં ભીજવી રસ કાઢે અને તે સુંઘે.

૧૯-મોટી કાલમી (૧ જાતની માછલી) તાજી મીઠા વગરની ભુંજી દરદી ૫) દીન ખાય.

૨૦-દેડું સોદા ખાઇ કારખ, અને ખાંડ ખાવી.

૨૧-કબુતરનો છેડ ૧) વાલ ગોળી સાથ ખાએ.

૨૨-કમળાના દરદીએ ગરમ ખોરાક ન ખાવો. દુધને ચાવલ, દુધને રોટલો ખાવો.

૨૩-ઠળીઆ કાઢેલી કાળી દરાખ ઉપર લીંબુ નીચવી ખાવું.

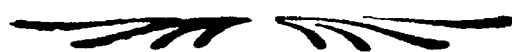
૨૪-ધાણા અને સાકર રાતરે પાણીમાં પળાલી રાખે અને સવારે પીએ, ઘણા દીવસ ચાલુ રાખે.

કમળો ઉજવાની રીત.

૨૫—કાંસાની થાળીમાં પાણી નાખે તેમાં દરદીના હાથની અંધે દહેલી પાણીવાળી થાળીમાં મુકાવે.

કમળો ઉજનાર પોતાના હાથની હથેલી પર ચુંણો પળાલેલો લગાડી તે ચુનાવાળા હાથ દરદીના હાથ ઉપર મસળે (ફેરવે) દરદીનો હાથની કોની આગળથી હાથ ફેરવવો સરૂ કરે અને પોંચા સુધી ફેરવે. કોની આગળથી દરદીના પોંચા આગળ ઉજવાગ્નો ચુનો લગાડેલો હાથ આવ્યા પછી તે ચુનાવાળો હાથ પાણીમાં બોળે આ મુજબ ઘણી-વાર કરે ત્યારે થાળીમાંનું પાણી પીળું થાય. અને દરદીના શરીરનો પીળાશ ઓછો થાય.

કમળો ઉજવાની બીજી રીત—૧) તો જુવારના દાણા, ૨) ટીપાં પાણી, ૧ રતી ચૂંણા મેળવી દરદીના હાથમા આપે દરદીના હાથે તે મસળાવે. ઘણી વાર મસળવાથી જુવાર પીળી થાય, અને દરદીનો પીળાસ ઓછો થાય.

અંતરગળ—વાયુ ગોળો—સારંગ—ગોળી મોટી થાય.

૧—અંતરગળ માટે અને પીસાબ છોડવવા માટે—અજમો ૫, દીવેલીનું મગજ ૨ાા, સુંઠ ૦ાા, સંચળ ૫, હરીઆળી ૨ ભાગનું ચુરણ બનાવી તે ચુરણ ૦ા તોલો લેવું તેને ૧ા તોલા [illegible] ૧ા તોલા દુધમાં મેળવીને પાવું, ઝાડો ૦ાાા કલાકમાં ન આવે તો ફરી ઉપર મુજબ પાવું.

૨—અજમો, દીવેલીનું મગજ, કલોજી, સુવા, અજમોદ સંભ[illegible] ખુંદી તેનો સેક કરવો.

૨ા—વાયુગોળો, સારંગ ગાંઠ=જળંદર માટે—ઠળીઆ વગરની ખારેક ૧૭ ભાગ, અજમો ૪ ભાગ, એનું ચુરણ ૦ા તોલો ૧૫ દીન રોજ બે વાર ખાવું.

૩—અંતરગળ માટે ઈલાજ—અજમો ૭ તોલા, દીવેલ ૧૪ તોલા, પાણી બસેર એમાંના સાથે ઉકાળી પાણી બાળી નાખવું. તેલ ગાળી લેવું. આ તેલ પીરૂ, પેટ, અને ગોળી ઉપર ૦ાા કલાક સુધી મસળવું. પછી આકડાના પાન જરા ગરમ કરી ગોળીની આસપાસ અને ગાંઠ આગળ બાંધવાં. ૧૨ કલાક પછી ગરમ પાણીથી ગોળીને સેકવી.

૪—એળીઓ, જવખાર, ટરપેન્ટિ, વછનાગ એ સઘળાનું તેલ ઉપર બતાવેલી રીત પ્રમાણે બનાવવું, તે તેલ આંતરગળની બાજુએ ૧૦ દીવસ મસળવું,

૫—આંતરડું ગોળીમાં ઉતરેલું પાછું ચઢે. સારંગચાંઠ સાચે થાય આવરના પાતરાંને છુંદીને ગરમ પોટીસ કરીને ગોળી ઉપર મુકે તો આંતરડું પાછું ઠેકાણે જાય.

૬—આંતરડું ઉતરે=ગોળી મોટી થાય—તે માટે નવસારના પોતાં મુકે ગોળી સંકોચાય અને આંતરડું ચઢે. ઉલટી વગેરે બીજા ચીન્હો નરમ પડે.

૭—આંતરડું ઉતરેલું હોય ત્યારે મેથીનો આટો, ધંતુરાના પાતરાંના રસમાં મેળવી ગરમ કરી લગાડવાથી આંતરડું ચઢે છે.

૮—અંતરગળ માટે—મેથી છુંદી પાણીમાં ઉકાળી મસકા જેવી કરી ઉતરેલા આંતરડાવાળી જગા ઉપર બાંધવી. એમાં સોસવાની શકતી છે માટે આંતરડું ઉપર ચડે છે.

૯—રેપચર, ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે તે માટે—ઇસેસ અને ઘોડા વેજ ૦॥ ઘઉં ભાર, બ્રાંડી ૧ તોલો પાણી ૦॥ તોલો મેળવી પીવું.

૧૦—અંતરગળ માટે—કુવાના પાણીમાં રાખવામાં આવે છે તે કાચબાના ઇંડાનું તેલ વાલ બે પાન સાથે દરદીને રોજ ખવાડે.

એક વસાણાના અનેક ઇલાજો.

કાળી મુસળીનું ચુરણ ટાંક ૧ નીચે મુજબ ખાવાથી થતા ફાયદા,

૧—કોપરાં સાથે ખાય તો માથાનું દરદ જાય.

૨—નીમક સાથે ખાય તો ભુખ વધે.

૩—ગાયના ઘી સાથે ખાય તો શરીરનો રોગ ટળે.

૪—તલ સાથે ખાય તો માથાનો બળગમ ટળે.

૫—બકરીની પીસાબ સાથે ખાય તો બુઢાપો આવે નહી. બાલ કાળાં થાય નહીં.

૬—ઠંડા પાણીમાં સાત દીન ખાએ તો તરીઓ તાવ જાય.

૭—૦॥ તોલો ત્રીફળાં સાથ ખાય તો ઘા જલદી રૂઝે.

૮—ગરમ પાણીમાં ખાય તો પેટના દરદ નરમ પડે.

૯—ગાયના ઘી, માખણ કે દુધ સાથ ખાય તો વીર્ય વધે.

૧૦—દારૂ સાથ ખાય તો પેટના દરદ મટે.

૧૧—કેરાંની છાલ સાથે ખાય તો ભુખ ઘણી વધે.

૧૨—એલચી સાથ ખાય તો ભૂખ વધે,
૧૩—છોકગની પીશાબમા ઘસી પીએ તો સાપનું ઝેર ઉતરે.
૧૪—બકરીના દુધમાં ઘસી અંજન કરે તો આંખનું તેજ વધે.
૧૫—પીસાબમાં ઘસી પીએ તો દીવાનો હુશીઆર થાય.
૧૬—ભાંગરાના રસમાં ઘસી કાનમાં મુકે તો બેહેરાન જાય.
૧૭—ગાયના ઘીમાં ખાય તો પેટમાના કરમ નીકળી પડે.
૧૮—એરંડીઆમાં ઘસી લગાડે તો મોંઢાપરના દાગ જાએ
૧૯—એરંડીઆમા ઘસી આંખે લગાડે તો તમર જાય.
૨૦—લીંબુના રસમાં ઘસી ડુટી પર તથા પીડુપર લગાડે તો પીસાબ છુટે.
૨૧—ગોળ સાથ ખાય તો દરેક જાતનો તાવ જાય.
૨૨—કરમડીની જડ સાથ ઘસી લગાડે તો દરાજ જાય.
૨૩—કપાસના પાન સાથ ખાય તો ભુખ વધે.

ઓકારી—ઉળટી.

૧—ઓકારી બંધ થાય—અરધો તોલો એલચીનું ચુરણ મધમાં ચાટવું.

૨—ઉળટી માટે—ખોરાક ખાધા પછી તરત ઉલટી થાય તે માટે એલચી ૨ા તોલો, તુળસીના પાન ૧ તોલો. કપુર એઆની ભાર. એની એક વાલની ગોળી બનાવી તે ૩ ગોળી ખાણું ખાવા આગળ પાણી સાથે ગળે.

૩—લોહીની ઉલટી થાય, લોહીના બળખા પડે તે બંધ થાય—કામુંદરાનો રસ ૦૧ તે. નાગ કેશર દાણા ૪ અને મધ ૦૧ તોલો મેળવીને દરદી પીએ તો લોહી બંધ થાય.

૪—ઓકારી બંધ થાય—ખારેક ભુજીને ચાવી ખાય.

૫—ઊલની દમે—બદામના કોટલાં બાળી કોલસો કરે તેનું ચુરણ ૦ા તોલો મધ સાથે ખાય.

૬=રાઈનું પલાસ્ટર કલાક ૦ા થી ૧ સુધી ચિત હુપર રાખવું. ચામડી રાતી થાય, બળતરાં બળે છતાં પણ બલીસ્ટર ઊઠતું નથી. ઘણા બળતરાં બળે તો ઘી ચોપડવું.

૭—ઉલટી બેસે—હોજરી ઉપર રાઈનું પલાસ્ટર મારવુ

૮—ઉલટી અને હેડકી માટે પીપરનું ચુરણ અને મોરના પીછાની રાખ સંભાગે મેળવી ૨ વાલ મધમાં વારવાર ખાવી.

૯=ઉલટી માટે ખાડેલી વરીઆળી ૨ તોલાની પોટલી ૧ શેર પીવાના પાણીમાં મુકી રાખવી તરસ લાગે ત્યારે તે પાણી પીવું.

૧૦—ઉલટી જમીઆ પછી થાય તે માટે ખાટું :લીંબુ જે ઇંડાના આકારનું લાંબગોળ હોય તેનો રસ ૧ તો. તેમાં બે આની ભાર પીપરનું ચુરણ મેળવી સહવાર સાંજ ખાવું.

૧૧—ઓકારી—કુવાની કુમરી ડાખળી સખત ઓકારીને અટકાવે છે.

૧૨—ઓકારી જાય—સાજીખાર ભાંગરાના રસમાં ખાવો.

૧૩—સાવણની ઉલટી બંધ પડે—હીંગ ૧ ભાગ, અફીણ ના ભાગ પાણીની સાથ મેળવી મરી જેવી ગોળી બનાવે, અરધી અથવા આખી ગોળી (ઉમરના પ્રમાણમાં) પાણીમાં ઘસીને દીવસમાં બે વાર આપે. બાળકોના પેટમાં ધાવણ ન ટકતું હોય તે ટકી શકે, દેશી વૈદ્ય કહે છે જે હીંગ ખાવામાં લેવી હોય ત્યારે તેને જરા સેકી ગરમ કરી વાપરવી. વગર સેકેલી હીંગ ઘણા દરદીને ઉલટી કરાવે છે. અથવા છાતી ઉપર ચુંચારો કરે છે.

૧૪-ગર્ભવાળી સ્ત્રીની ઓકારી માટે—આવળની સીંગ ના તો. ગાયના દહીંમાં વાટી સાકર સાથ ખવાડવી.

૧૫-ઉલટી માટે—એલચીના ફોતરાની રાખ ના તોલો ખવાડવી.

૧૬—ઓકારી માટે=નાગરવેલની ચોટલીની રાખ ૧ વાલ, મધ સાથ ચટાડવી.

૧૭—ઉલટી—પીંપળાના છાલની રાખ તોલા પાંચ, ૧ શેર ગરમ અથવા ઠંડા પાણીમાં નાખી ૧ કલાક રાખવી, ઉપરથી નીતર્યું પાણી કાહાડી ૩ તોલા પાણી અડધે કલાકે પાવું, ઉલટી ડબે ત્યાં સુધી પાવું.

૧૮—ઉલટી બંધ થાય—કોલેરાની અથવા બીજી કોઈપણ ઉલટી માટે ફુદનાનો રસ નવટાંક દીવસમાં ૩ વાર પીવો.

૧૯—બાળકોને ઉલટી, ઝાડો અટકે અને ઉંઘ આવે—જાવન્તરી: મધ, લવંગ દરેક ૨ તોલા; અજમો, કેસર, ખારેક, જાયફળ, દરેક દરેક ૧ તોલો. અફીણ તોલા ના ની બાજરીના દાણા જેવડી ગોળી કરવી, સહવાર સાંજ એકેકી આપવી.

૨૦—ઓકારી લાવવા માટે—મીંઢળના બીજને કપડછંદ કરી તેમાંથી ૧ વાલ ખાવાં ઉપરથી પાણી પીએ તો ઓકારી થાય. વળી ફરીથી પાણી પીએ તો વધુ ઓકારી થાય એ રીતે જેટલી વાર વામીટ કરાવવું હોય તેટલીવાર પાણી પીએ.

૨૧=ઉલટી થતી હોય તો —આદુ અને કાંદાનો રસ અડધ તોલો પીએ તો ઉલટી બંધ થાએ.

૨૨—કપુર કાચળીમાં સુગંધ છે, કોઈબી બુકાની બનાવટમાં ખુસબો લાવવા માટે એનો ભુકો નંખાય છે બાલ વધારવાના ગુણ એમાં છે.

૨૩—ઉલટી ઘણી થતી હોય તો—કપુરકાચળી પાણીમાં ઘસીને જીભપર લગાડે.

૨૪—ઉલટી અને ઝાડા બંધ થાય—કેસરના ઝાડનું મુળ કાપતી વેળાએ સુર્યની સામી બાજુએ ઉભા રહેવું એટલે મુળ કાપનારનો ઓળો તે ઝાડ ઉપર પડે નહી. તે મુળ પાણીમાં ઘસી પાવું.

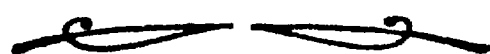
ઉદેલ તેલ.

ઉદેલ— લોબાનનું તેલ—લોબાન અને રાળ સંભાગે મેળવી પાતાળ જંતરથી તેલ કાઢવું. આ તેલની ખુસબો સારી છે, બાલને લગાડવામાં ફાયદો છે.

ઉટીઉ તુટીઉ.

ઉટીઉ તુટીઉ નરમ પડે—જુની ઈંટનો ભુકો અને મીઠું સંભાગે મેળવી કાદવના વાસણમાં મુકી ખુબ ગરમ કરવું. પછી તે ગરમ વાસણ સઘડી પર મુકી રાખી આખે દીલ તેનો બફારો લેવો. બફારો લેવી વખત અંગ ઢાકવું. હવા શરીરને લાગવા દેવી નહી પછી ઓઢી સુઇ જવું.

ઉંદરી.

૧=ઉંદરી જાય-બાળ આવે-માખીનો અધાર અને સાબુ અંકોળના રસમાં ઘસીને ૯ દીવસ સુધી લગાડે તો ઉંદરી સારી થાય.

૨-ઉંદરી માથા પરની મટે—કપાસના મગજને પાણીમાં વાટી માથાની ઉંદરી ઉપર લેપ કરે અને જુંવારની રોટીનું ૧ પડ ઠીકરાં પર ગરમ કરવું અને બીજું કાચુ પડ માથા પર જ્યાં લેપ કરેલો છે તે ઉપર મુકી ૩) દીવસ બાંધી રાખવું.

૩-ઉંદરી માથાની સારી થાય—કાળીજીરીને બાળી કોલસા કરી તેલમાં મેળવીને લગાડે.

ઉંઘ આવે.

૧-ઉંઘમાં બચ્ચું રડે તો જાયફળ પાણીમાં ઘસી કપાળે લગાડે તો શાંતીથી ઉંઘે.

૨-ઉંઘ આવે અને વધે—કાળી મરચી (મરી) ને ઘોડાની લાદમાં વાટી આંખ આંજે તો ઉંઘ આવે અને મગજની બીમારી ઓછી થાય.

૩-ઉંઘ ન આવે તેનો ઇલાજ—ભાંગ ૧ તોલો લેવી તેનાં બીઆં કાઢી નાંખવા. અને સાત પાણીએ ધોઇ સુકવીને ભુકો કરવો. ૨ થી ૫ વરસના છોકરાને ૨ ગ્રેન, ૧૦થી ૧૫ વરસના છોકરાંને ૬ ગ્રેન ૧૫થી ૫૦ વરસના માણસને ૮ ગ્રેન આપવી આ ઇલાજથી ઉંઘ આવશે અને તબીયત સારી રહેશે.

૪-ઉંઘ આવે—અળશીનું તેલ અને દીવેલ સંભાગે મેળવી પગના તલીઆને લગાડે અને કાંસાના વાટકાથી પગને મસળે.

૫-ઉંઘ ઘણા દીવસની ન આવતી હોય તે માટે-કસ્તુરી સ્ત્રી અથવા ગાયના દુધમાં ઘસી આંખે અંજન કરે

૬–ઉંઘ આવે–તાવ ઉતરે—સેદરદીના છોડવા ઠંડી જગા ઉપર થાય છે. રામતુલસીના પાન જેવાં એના પાન છે. એના મુળની ટોપી બનાવી માથે મુકે તો તાવ જાય અને ઉંઘ આવે.

૭–ઉંઘ ન આવે તો ગીંઠીપીપરના મુળનું ચુરણ ○॥ તોલો ગોળમાં ખાવું.

૮–ઉંઘ આવે—રાંધ વતાકડા સેકી મધ સાથ ખાવી તરત ઉંઘ આવે.

૯–ઉંઘ આવે અને ઉંઘ વધે—ચોમાસા પહેલાં સુરમાને લીમડાના ઝાડને કોતરી તેમાં મુકે, તેને બંધ કરે ચોમાસું ગયા પછી તે સુરમાને બહાર કાઢી તેને કપુર (અથવા સતલચાનો) સાથ પીસી બારીક બનાવી આંખે આંજે તો દરદીને ઉંઘ આવે, મગજની બીમારીવાળા દરદીને બહુ ફાયદો થાય.

૧૦–ઉંઘ આવે કેટલાક દરદીઓને સુતી વેળા સુરમો આંખે આંજે તો નીંદ આવે છે.

૧૧–ઉંઘ લાવવા માટે પકાવેલા રતુમ્બર ફળને બકરીના તાજા દુધમાં ઘસીને આંખના પોપચા ઉપર તથા કપાળપર લગાડે.

૧૨–ઉંઘ—વડકાંના દાણાઓમાં ઉંઘ લાવવાનો ગુણ છે.

૧૩–ઉંઘ આવે—એરંડીઆના બી દુધમાં વાટી, તેને દરદીના કપાળે અને કાન આગળ લગાડે.

૧૪–ઉજાગરો થાય તેનો ઇલાજ—ઉજાગરાથી શરીર સુસ્ત થાય, કામ કરવા ગમે નહી ત્યારે લીંબુનો રસ ૧ તોલો ખાંડ ૧ તોલો અને પાણી ○। શેર મેળવીને પીવું.

પેટની ગાંઠ ખસે.

૧–પેટની ગાંઠ ખસે ત્યારે કાંચકીના છોડના આતવારે સદ્દવારે તોડેલાં ૩) પાતરાં દરદીને ખવાડે.

વિર્ય વધે.

સુરણનું ચુરણ ○॥ તોલો અથવા ૧) તોલો ○॥ શેર દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ વવડતાં સુરણમાં વધારે ગુણ છે.

કાખબલાહી.

૧–કાખ બલાઈ–સાતપરો–બાવતોરો એ માટે–લીમડાના પાનની પોટીસ મુકે તો પાકાને દરદ નીકળી જાય.

૨–પાકું, કાખ બલાહી, ઉંધુ ગુમડું } એક કલાકમાં ફુટે, સરમાઉ ઝાડની પોટીસ કરી ગુમડાં પર મુકે.

૩–બદ, કાખબલાહી માટે–કાંટા સળીઆની ગરમ પોટીશ બાંધે તો તરતની બદ વખરાઇ જાય પાકે નહીં.

૪–બદ, કાખબલાહી પાકે–વડનું દુધ કાગળ ઉપર લગાડી પટી મારે તો દરદ પાકે છે.

૫–કાખબલાઈ–રસવંતી, એરીઓ પીળો, રેવંચીનો સીરો સંભાગે કુમારના રસમાં મેળવી લગાડે તો કાખબલાહી પાકે અથવા બેસી જાએ.

૬–કાખ મંજરી (બાંગલટ) રાઇ અને કાચ ઘોટી તેની લુગડી ગાંઠ પર મુકે તો તરત ફુટે.

૭–બદ અને કાખબલાહી વધે નહીં, પાકે નહીં અને બેસી જાય તે માટે–કમોદના પાનની પોટીસ મુકવી.

કીડ.

૧–કીડ––લીંબુનો રસ, સુખડનું તેલ, દીવેલ સરખે ભાગે મેળવીને મસળવું.

૨–કીડ––હળદર અને કાંદાનો રસ મસળવો.

૩–કીડ અને ધવરો માટે––ખસખસને ખુબ વાટવી અને લીંબુના રસમાં મેળવી કીડવાળી જગા ઉપર સારી પેઠે મસળવી.

૪–સુકી કીડ માટે ધુપરેલ ૩ ભાગ, ખાંડ ૧ ભાગ ચુલાપર ગરમ કરી લગાડે

તાંબુ મોરના પીછાનું.

તાંબુ મોરના પીછમાંથી મોરના પીછને ઘી અથવા તેલનો હાથ લગાડી, તેનો પટ આપે, તેને ઠીકરાં પર બાળી ખાખ બનાવે તે ખાખ બનાવે. તે ખાખ, ગોળ ચણોટી, પીપળ, ગુંગળ, માછલી, તનકણખાર, મધ, લાખ, ઘી, એટાંનુ ભેન, સાથે મેળવી ભઠીમાં સળગાવી રાખ કરે. જે રાખ થાય તેને મુસમાં મુકી ફુકે, તાંબું ગાળે તેમ ગાળે; તો તાંબું તવાઇ નીચે ઠરે.

ડુબેલો માણુસ.

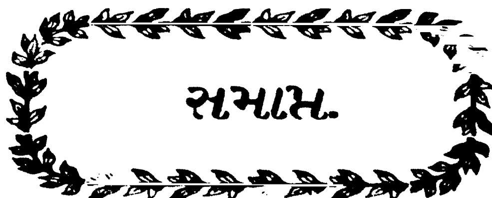
પાણીમાં ડુબેલો અને સાપે કરડેલા માણુસ, બેસુધ હોય નારી ચાલતી ન હોય છતાં તેનો જીવ લાંબો વખત શરીરમાં રહે છે: પાણીમાં ડુબેલાં માણુસને દરીઆના મીઠાંથી આખા શરીરથી ઘાકવું મોઢું ખુલ્લુ રાખવું થોડા વખતમાં દરદી દમ લેતો થાય. દાખલા તરીકે ૧ માંખીને પાણીમાં ડુબાવવાથી હીલચાલ વગરની થાય તેને ચુલાની રાખમાં (સોનાની ભઠ્ઠીની રાખ ઘણી સારી) દાબે તો તેમાં ચેતન આવે, કારણ કે રાખની ગરમીથી સરદી નીકળી જાય.

દાહ બળે.

શરીરે અગન બળે તો નવટાંક ચંદા દુધમાં સંધા લુણ ૨) વાલ નાંખી મસળે.

ઘોડા માટે દવા.

ઘોડાને અપચો, ખડી, ખાંસી લુખસ માટે તથા શકતી વધારવા માટે ભેંસ અથવા પાડાના સીંગડાની રાખ ૦ાા અથવા ૧ તોલો આટામાં અથવા ગોળમાં રોજ ૧) વાર ખવાડે.

વાંચો ઇચ્છો અને લ્યો—જુઓ કે એકજ શીશી શું
કામ કરે છે.

"અમૃતધારા"

જ્યારે કોઇ પણ અસાધ્ય રોગ થાય છે. ત્યારે શું કરવું એવો સ્વભાવીક સવાલ ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે રોગ મટાડવાને અસંખ્ય મુસકેલીઓ, હેરાનગતી અને દુખ વેઠવું પડે છે તે સંબંધમાં અમારૂં "અમૃતધારા" શું છે અને શું કરી શકે છે તે કહેવા રજા લઇએ છીએ.

તે શું છે?—અમૃત બક્ષનારૂં પાણી છે. આ દવામાં અમુલ્ય ગુણો છે ને તેની અસર પણ એવી સારી છે કે બીજી કોઇ પણ દવા તેની બરોબરી કરી શકે તેમ નથી. ટુંકમાં કહીએ તો બહારનાં અને અંદરના કોઇ પણ દરદ માટે તે અકસીર છે રામબાણ દવા છે.

તે શું કરી શકે છે? તે ચમત્કારો કરે છે. અમો જેટલું તેને માટે કહી શકીએ તેનાં કરતાં તે ઘણું વધારે કામ કરી શકે છે તે હમેશાં તમને સંપૂર્ણ તંદુરસ્ત હાલતમાં રાખી શકે છે. તમારામાંથી દરેક જાતનો રોગ દુર કરે છે.

તેની શું કીમત બેસે છે—

મોટી શીશીની કીં. રૂા. ૨—૮—૦ નાની શીશીની કીં. રૂા. ૧—૪—૦ નમુનાની શીશીની કીં. રૂા. ૦—૮—૦

અમૃત પુસ્તક મફત મંગાવો.

પતો—મેનેજર અમૃતધારા ભવન અમૃતધારા,
કારખાનું અમૃતધારા રોડ લાહોર

ડી. પી. માદનની કંપનીમાં

વેચાતી.

સાધારણ ઉપ્યોગમાં આવતી પરચુરણ દવાઓ.

સારસાપેરીલા કમપાઉંડ કમ અયોડાઇડ.— સાધારણરીતે વપરાતા સારસાપેરીલાની સાથે બીજી ઘણી ઉપયોગી દવાની મેળવણી હોવાથી આ જાતનો સારસાપેરીલા ઘણોજ જલદી આરામ કરે છે. સાંધાઓમાં થતી કળતર દૂર કરે છે, ખુજલી, દરાજ, ગરમીને જડમૂળથી કહાડી નાખે છે. લોહીને સુધારે અને વધારે કરે છે, ઝાડો સાફ લાવે છે. ભુખ લગાડે છે. અને અંગમાં સ્ફુર્તી આપે છે. સારસાપેરીલા જેને પીવાની જરૂર હોય તો આ જાતના સારસા પીવાની ઘણાઓ મજબુત ભલામણ કરે છે.—**કીં. રૂ ૨, ૧॥, ૦॥।.**

કેમીકલ ફુડ—બચ્ચાંઓને શક્તી આપનારી દવા જોઇએ તો ફક્ત આ એકજ છે. બચ્ચાંઓ જેઓને અતીસારની માફક ઝાડો ચાલુ રહેતો હોય, જેઓને ખાધેલું પેટમાં ટકી શકતું ન હોય, જેઓને વારેઘડીએ કોલવાટ થતો હોય, જેઓના હાડકાં તવાઇ જતાં હોય અથવા શરીરમાં કોઇપણ અવયવો ખામી ભરેલા હોય, તેઓ માટે એ દવા ઘણીજ ઉપયોગી છે. એ દવા લાંબો વખત રહેવાથી બગડી જાય છે, માટે બજારૂ સસ્તો માલ ન લેતાં તાજો માલ વાપરવાની સાવચેતી રાખવી—**કીંમત રૂ. ૧॥, ૦॥.**

આસંધ આસવ.

સુવારોગ માટે—

આસંધ. દરાખ વગેરે વસાણાથી બનેલો આ રસ કોઇપણ રીતે નુકસાન કરતા નથી. આ રસ લોહીને વધારે છે. નબળાં પડી ગયેલાં દરદીને હુશીઆરી આપે છે, પાચન શક્તી વધારે છે. ભુખ લગાડે છે. લોહીવા દુર કરે છે. શરીર [illegible] છે

મરહુમ હાડવૈદ શેઠ ભીમજીભાઈ જીવણજી રાંદેરીઆનારી હાથ તળે તાલીમ લઈ ૪૫ વરસો સુધી લાંબો અનુભવ મેળવેલા તેઓના સગા ભાણેજ.

હીરજીભાઈ એદલજી

રાંદેરીઆ.

જ્યાં સાંધાઓ, તથા હાડકાંઓનું ઉતરી જવું, લચકાવું, હાડકાં ભાંગી ચુરેચુરા થઇ ગયલાં હોય તથા ચામડી ફાટી બ્હાર નીકળી આવેલાં હોય તેવા તથા પવનના દુખાવા વગેરે ગંભીર કેસો ખાત્રી ભરેલી રીતે દુરસ્ત કરી શકીએ છીએ.

એ બાબતની સરટીફીકેટો જેઓ સાહેબો જોવા માંગશે તેઓને ખુશી સાથે બતાવવામાં આવશે. જે સાહેબો દેશાવર બોલાવશે ત્યાં પણ જઇને અથવા લેપ દવા વગેરે મોકલીને ઈલાજ કરવામાં આવશે.

મેળાપ રોજ સવારના ૮ કલાકથી સાંજના ૭ વાગતા સુધી સુરતમાં કણપીઠની દુકાન ઉપર થશે તથા ત્યાર પછી દુકાનની પાછળ ઘરમાં તેલની વખારની પાસે અમારા રહેવાના મકાન ઉપર થઈ શકશે.

દર રવીવારે મેળાપ.

ભરૂચ મધે કતોપોર દરવાજા પર જુની અફીણની દુકાનની ઠાસ કુવાની સામે થશે.

અમોએ અમારા છોકરાઓને પણ **હાડવૈદ**ના ધંધાની તાલીમ આપેલી છે જેથી અમારા ગેરહાજરીમાં તેઓ પણ સારી રીતે ખાત્રીલાયક કામ કરે છે.

કેટલાક દરદીઓ અમારૂં નામ પુછતાં આવે છે તેઓને બીજાઓ અમારા નામે છેતરે છે, માટે દર્દીઓએ અમારા નામની ખાત્રી કરવી. છેતરાયલા દર્દીઓને ઘણું દુઃખ ભોગવવું પડે છે તેથીજ આ ચેતવણી આપવાની જરૂર પડી છે.

પોર્ટવાઇન બરાબરી કરવા માટે આ ઇલાજ દવા છે. પણ પણ એમાં નીસો બીલકુલ નથી સોઆવરાં બેરાંને કૌવત આપે છે. અને દુધનો વધારો કરે છે.

ઈસટન સીરપ—ગરમ દેશની હવાથી તથા તનમનને ઘણી મેહનત આપવાથી શરીરે સુસ્તી અને થાક લાગે છે તે આ દવાથી દુર થાય છે, અને લાંબા વખતની હાડધગી જુની તાવ તથા તે પછી થતી નબલાઇ દુર કરે છે. તે ધાતુને સુધારે છે, તથા તેના બીગાડાથી થતા અનેક પ્રકારના બાધી દુર કરે છે. વળી કમરનું દુખવું, પગનું નીપરાઇ પડવું, વગેરે બંધ પડે છે. જુનો થયલો લાલ માલ ઘણો સસ્તો મળે છે; પણ એવા સસ્તા માલથી ફાયદો થવાની આશા નથી—

કીંમત રૂ. ૧॥, ૦॥॥=.

કોડલીવર ઈમલશન—કોડલીવર ઓઇલ ખાંસી અને હાફણ-વાળાને ફાયદો કરે છે એટલું નહીં પણ તવાઇ જતા શરીરને પાછું ખીલતું કરવાને ચોકકસ ગુણ ધરાવે છે; એટલુંજ છતાં એના ખરાબ વાસને લીધે જેવું જોઇએ તેવું વાપરી શકાતું નથી એટલા માટે હમોએ આ તેલ બનાવ્યું છે, જેમાંથી વાસ બીલકુલ ક્હાડી નાંખી સ્વાદિષ્ટ કર્યું છે, અને તે સાથે બીજી દવાની મેળવણીઓ હોવાને લીધે તે બીજી બધી જાતના કાદલીવર કરતાં ઘણો જલદી ફાયદો કરે છે:—**કીંમત રૂ. ૧॥, ૨॥.**

ચોથીઆ નાશક—એ હમારી ચોથીઆ તાવની અકશીર દવા હજારો દરદીઓ ઉપર સંતોસકારક રીતે વપરાઇ ચુકવાથી તે સર્વે ઠેકાણે પ્રસદ્ધ થઇ ચુકી છે. માટે તે વિષે વધુ બોલવાની અગત્ય નથી, માત્ર ટુંકમાં જણાવીએ છીએ કે એ દવાની બરાબરી કરવા માટે બીજી કોઇ નથી. ઘણા લાંબા વખતનો તાવ હોવા છતાં, અજાયબી ભરેલું એ છે કે, તે ફકત ચારજ દીવસમાં તાવ કહાડી નાંખે છે. વળી વધારે અજાયબી ભરેલું એ છે કે, દવા વનસ્પતિની બનાવેલી હોવાથી કોઇને કશી હરકત કરતી નથી, અને તે સાથે પહરેજી કંઇ સખત નથી. ગર્ભવાળી સ્ત્રીને એ દવા અડચણ કરતી નથી:—

કીંમત રૂ. ૦॥.

